R. 10723

ANDREAE TIRAQVELLI REGII IN CVRIA Parisiensi Senatoris ex commentarijs in Pictonum consuetudines, Sectio.

De Legibus connubialibus, & iure maritali.

AB IPSO AVTHORE ADEO REFORMAta, totque ac tantis thesauris locupletata, vt non immeritò nouum opus censeri debeat.

Belen De Granada

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

PARISIIS
Apud Iacobum Keruer sub duobus gallis, via ad D. Iacobum.
1546.

Cum priuilegio Regis

Priuilege du Roy

FRancoys par la grace de Dieu Roy de France, Au Preuoſt de Paris, Seneſchal de Lyon, Et a tous noz aultres iuſticiers & officiers, ou à leurs lieuxtenans, Salut & dilection. Receue auons lhumble ſupplication de Iacques Keruer & Michel Fezãdat libraires iurez en l'Vniuerſité de Paris, cõtenant qu'ilz ont recouuert vng liure intitulé De legibus cõnubialibus, & iure maritali, faict & compoſé reueu & corrigé par noſtre amé & feal conſeiller en noſtre court de Parlement a Paris maiſtre Andre Tiraqueau, lequel leſdictz ſupplians imprimeroient voluntiers vne foys ou pluſieurs au bien & prouffict de la republicque, mais ilz doubtent que aultres imprimeurs apres ladicte impreſsion, le voulſiſſent ſemblablemẽt faire imprimer mettre en vente & diſtribuer a leur plaiſir. Et en ce faiſant priuer leſdictz ſupplians de leurs labeurs fraiz & miſes qu'il leur conuiendra faire pour ladicte impreſsion, ſans ſur ce auoir noz lettres a ce requiſes, humblement requerans icelles. Pourquoy nous, ces choſes cõſiderées, inclinãs a la requeſte & ſupplication deſdictz ſuppliãs, leurs auons permis & octroyé, permettons & octroyons par ces preſentes, de imprimer ou faire imprimer vne foys ou pluſieurs ledict liure, iceluy mettre & expoſer en vente durãt le tẽps & terme de ſix ans prochainement venans, a cõmencer du iour que ſera faicte la premiere impreſsion: ſans ce que pendant ledict temps aultres libraires, imprimeurs & aultres le puiſſent imprimer, ne expoſer en vente ſans le vouloir & conſentement deſdictz ſupplians. Si vous mandons & commettons par ces preſentes & a chaſcun de vous ſurce requis, & ſi comme a luy appartiẽdra, que de noz preſens grace permiſsion & octroy vous faictes ſouffrez & laiſſez ledictz ſuppliãs ioyr & vſer plainemẽt & paiſiblemẽt, en faiſant ou faiſant faire inhibitiõs & deffenſes de par nous a tous aultres imprimeurs & perſonnes quelzconques ſur certaines & grãdes peines a nous a applicquer, & de perdition deſdictz liures, & de tout ce qu'ilz y metteroient, de ne imprimer ne expoſer en vente ledict liure ſans le vouloir & conſentement deſdictz ſuppliansicar tel eſt noſtre plaiſir. — Donné a Paris le ſixieſme iour de Ianuier, L'an de grace Mil cinq cens quarente & cinq, & de noſtre regne le trente & deuxieſme.

Ainſi ſigné

Par le Roy, vous preſent.

Rappouel.

Iacobus Spifamus in Senatu PARISIEN. INQVISITIONVM *præſes ad lectorem.*

IAM PRIDEM, *ſtudioſè lector, fama ipſa & facie mihi notus erat* ANDRAEAS TIRAQVELLVS, *ac miro quodam affectu, animíque propenſion ad eius amorem ducebar. Hoc enim commodi inter ce tera virtus affert, vt quos ſemel complexa eſt, non m dò claros & illuſtres reddat, ſed etiam abſentum & ignotorum beneuolentiam eis conciliet. Quòd ſi virtu ti etiam eruditio accedat, & pulcherrimo nexu inter ſe copulẽtur, tum demum excellens quiddam & rarum exiſtit, quod ſpecie ipſa & pulchritudine beneuolentiam ſimul & admirationem parit. Vtraque laude cùm ce lebrem eſſe* TIRAQVÈLLVM *intelligerem, hanc noſtram opinionem non confirmauit modò, ſed quod rarò accidere ſolet, auxit etiã eius præſentia & quotidiana cũ eo conſuetudo. Nam cùm plùs minùs biennium illius claſsis in Senatu Pariſienſi Regis Chriſtianiſſimi beneficio ſim præſes, in qua Conſiliarij dignitatem honoratiſſimè ſuſtinet, multæ & graues cõtrouerſiæ acciderunt, quibus in promptu excutiendis expendendiſq; ſapientiam non mediocrem, ingeniũq; & doctrinæ famam ve rò minorem, nec ſatis eius virtutibus & ornamentis conuenientem deprehendi. Etenim ſiue cenſeat ipſe, ac de propoſita cauſa ſententiam dicat, ſiue ſummam controuerſiæ ſeriémque exponat, renunciatoris parteis agens: Dij boni, quanta fide, quanta æquitate, ac diligentia hoc facit? vt integritatis, an doctrinæ laude potiùs ſit cõmendandus, meritò dubitare poſsis. Siue enim vnius, ſiue multorũ, ſiue priuata, ſiue publica cauſa ſit, ita hercle in ea ſe gerit, vt nihil niſi recti ſtudium, & publicam vtilitatem præ ſe ferre uideatur. Qui licèt natura lenis & perquàm humanus ſit, in iure tamen æquóque & bono retinendo ita eſt ſeuerus & conſtans, vt nec ſpe allici, nec gratia flecti, nec authoritate frãgi: nullius deniq; cauſa à recto, ne tranſuerſum quidem (quod aiunt) vnguem dimoueri poſsit. Adeò hercle, vt apud omnes abſtinentiæ & iuſtitiæ gloria illuſtre ſit nomen* TIRAQVELLI. *Huic autem virtuti & naturæ tam excellenti, quæ ſola ad parandam famam ſatis eſſe poſsit, rara quandam & incomparabilem in omni literarum genere eruditionem adiunxit. Cuius ipſe dat nobis ſpecimen ac teſtimonium locupletiſsimum tum ſermone, tùm ſententia dicenda, tùm lucubrationibus, & æditis monumentis. Eruditionem non parum arguit ſermo ac colloquium, ſed multò apertiùs dictio ſententiæ extemporanea, omnium uerò maximè ſtylus & lucubratio. Sermo noſtri* ANDRAEAE *cùm de omni negocio, tùm maximè de rebus ciuilibus terſus eſt, elegãs, & uenuſtus. Dicendo autem & explicanda ſententia acutus, copioſus, grauis, tum demum profert ſe ingenij lumen, fœcunditas memoriæ, cognitio antiquitatis, recondita doctrina. Hæc autem cùm magna ſint & præclara, tum multò vberiùs ſe proferunt in libris & æditis ab eo operibus. Licèt enim multis & magnis negocijs occupatiſsimus*

 ſit, domo,

sit, domo, ac familia, quæ illi ampla & numerosa contigit, regenda, Republica Senatorio munere administranda, si quid tamen uacui temporis supersit, non ludo, nõ conuiuiis, non uoluptatibus, sed totum id legendo, commentando, lucubrando impendit, præclaras animi meditationes literis committens: quò non de suis tantùm ciuibus, sed etiam de alienis, de exteris, atque etiam posteris bene mereatur. Tantum illi iuuandi propositum, ut non solùm suis ope, opera, consilio: sed etiam absens, etiam mortuus, scriptis, exemplo, & memoria sui prodesse velit. Multa iã & præclara tot rebus distractus ingenij documenta in lucem dedit, quæ immensam lectionem, memoriam antiquitatis, diligentiam incredibilem declarant. Vt uerò nihil reliqui faceret ad summam doctrinam, & meliori fide lucubrandi ac scribẽdi munus impleret, literarum Græcarum studium adiunxit, in quo eam posuit operã iam natu grandior, tantumq; breui tempore profecit ac promouit, vt à teneris annis institutus fuisse, & in eo omneis animi neruos intendisse credas. Existimauit enim vir acri ingenio præditus, quærendos esse fontes, ipsamque politices rationem, philosophiæ huius nostræ Ciuilis veluti fundamentum, à Græcis, Platone potißimùm, Xenophonte, Aristotele, & Plutarcho traditam, omnino petendam esse. Arteis etiam humanitatis ac mansuetiores Musas cum grauibus studiis simul colere solet, quòd omnem eruditionem harum elegantia destitutam mancam fermè ac parum profuturam putat. His inquam, dotibus ad scribendum acceßit noster TIRAQVELLVS. Ex magno autem velut aceruo ea potißimùm tractanda suscepit, quæ & frequenter inter ciues accidere solent, & magnum præstant vsum in Republica gubernanda, in quibus ne minùs experientem arbitreris, TIRAQVELLVM indefessum legis vxoriæ patronum babes, multo iam tempore æditum iustum opus in breuißimam. l. si vnquam. C. de reuoc. donat. cuius medullam explicare non cuiuis facilè fuerit. Eam tamen inuolutam antea & obscuram ita eruditè interpretatus est, vt doctorum hominum iudicio illam planè euoluerit, & perspicuam omnibus reddiderit. Causas enim & fines & consequentia acutè inuestigans, quicquid simile, diuersum, pugnans, contrarium, aut excogitari, aut in iure ciuili vel Pontificio vsquam reperiri potest, id totum in eo opere, ordine pulchro digestum videbis. Ab imo enim ad summum rem ita tractat, vt nihil omnino accidere, nec facti speciem aliqua fingi possit, cuius explicatio nõ statim tibi occurrat. Alterum item eius opus est in mores, & instituta, seu consuetudines Pictonum, in quo non doctrinæ tantùm, & ingenij, sed etiam pietatis laudem consecutus est. Nunc ab eodem authore (studiose lector) tibi prodit in lucem aliud opus, incredibili eruditione refertum, vtilitate fructuosum, varietate iucundum, ad vitam beatè traducendam, penè dixerim necessarium. Huic titulum fecit de legibus connubialibus. Hîc autem quid primùm mirari conuenit, an solertiam hominis, & iudicij acumen, an œconomiæ rationem, an memoriæ uim, an uariam & infinitam propè lectionem? An non hæc omnia summa in hoc opere & singulari laude prædicanda? Nónne arduum & immensum fuit tot authores euoluere? tot scriptorum genera circumuolitare, ex quorum ueluti flosculis in morem apiculæ aliquid decerpas ac delibes, quod ad opus absoluendum conducat. Tot scriptores excußisse ueteres, nouos, Græcos, Latinos, Philosophos, Iurisconsultos, poëtas, oratores, historicos, nónne summa commendatione dignum? Cuius autem memoriæ tam multa, tam varia, tam diuersis in locis posita mente complecti potuisse? Illa verò tam dispersa & velut dißipata membra in vnũ corpus compegisse, & certa ratione ac pulchro ordine digeßisse, vt omnia inter se cohæreant apta rerum serie, nónne summi opus est artificis? Inter cætera autem, iudicium hominis singulare, & prudentiam non possum non admirari, qui hoc sibi argumentum ad scribendum delegit, in quo neruos ingenij intenderet, & studium, operámque suam collocaret. Nimirum vidit homo sapientißimus, vnum esse inter omnia quod obseruatum vel neglectum tum priuatim, tum publicè, salutem, aut perniciem summam hominibus afferre solet. Non parum refert quibus quisque parentibus nascatur. Nam vt inquit Horatius,

Fortes creantur fortibus, & bonis:
Est in iuuencis, est in equis patrum
Virtus nec imbellem feroces
Progenerant Aquilæ Columbam.

Multò autem magis interest quibus præceptis, quibus exemplis domesticis, à primis annis instituamur. Magnas quidem vires habet natura ad honestatem vitæ vel turpitudinem, sed maiores habet educatio recta, quæ prauam naturam corrigit, & vertit in bonã. Quod pulcherrimo exemplo suis ciuibus ostendit Lycurgus productis in medium duobus catulis. Vtranq; autem curam & gignendi & educandi, connubium in se complectitur. Quietum Reipublicæ fœlicitas non minùs quàm vitæ priuatæ ex connubio potißimùm pendet. Etenim qui malis & obscuris prognatus maioribus, qui prauis opinionibus imbutus, qui turpibus exemplis formatus, qui domi inhonestè viuere, & præesse consuescit, eum in magistratu præclarè se gesturum, & rempublicam sanctè atque integrè administraturum sperabimus? Propterea cùm ad benè beatéque viuendum tantùm momenti esse in connubio Philosophi illi ueteres existimarent, de eo ritè ineundo colendóque permultas leges diligenter scriptas nobis reliquerunt. Hanc eandem rationem secuti conditores vrbiũ & legislatores quamplurima statuerunt, quæ ad auspicandum matrimonium, quæ ad retinendam inter coniuges charitatem, quæ denique ad educãdam prolem pertinent. Inde scilicet natæ sunt leges de sponsalibus, de dotibus, de diuortiis & repudiis, de adulteriis, de ritu nuptiarum, de pactis dotalibus, de rei uxoriæ actione, de dotium repetitione, solutis matrimoniis, & huius generis non pauca. Cui ignotum est apud Athenienses, Lacedæmonios, Romanos præcipuam semper fuisse connubij curam? Nulla enim de parte reipublicæ tuenda tam soliciti fuerunt Lycurgus, Solon, Censores Romani. Quemadmodum enim bene cultum coniugium bonos ciues & magistratus, ita neglectum & uiolatum ex florenti ac beata republica miseram eandem reddit rempublicam. Cùm autem sit veluti fundamentum ciuitatis, quid mirum est à sapientibus uiris tantam eius habitam fuisse rationem? Quis speret domum pulchram & integram, uitiatis aut malè iactis fundamentis? Quæ res obsecro, dedit initium ciuitatibus, nónne connubium? Quidnam dispersos homines in agris unum in locum congregauit? Quæ res exferis & immanibus mites reddidit & mansuetos, nónne connubium? Quæ res fidem colere, iustitiam retinere, communis commodi causa labores periculáque subire, an alia res quàm connubium? Ni-

bil est hercle tam genuinum & secũdum naturam, quàm sexus in sexum propensio, & pœnitùs insitum prolis desiderium, quo alter in alterius potestatem se tradit, sibi ius sui corporis adimens. Societas autem illa viri & fœminæ quum sit omnium prima & honestissima & necessaria in Republica, quàm diligẽter, quàm accuratè cautum fuit legibus, ne rescinderetur? quàm grauis pœna uiolati coniugij constituta fuit? Quàm religiosam verò & sacram rem putarint Ethnici, vel hinc manifestum est, quòd quos deos connubij præsides existimarent, summo cultu uenerarentur, ac non nisi illius auspicibus & veluti testibus inirent coniugium. Habebant Iouem Gamelium fidei coniugalis vindicem, habebant Iunonem pronubam, habebant Venerem. Præter pacta sponsaliorum, præter iusiurandum, præter datas dextras, osculum, stipulationem, arram, Iunoni, Veneri, & Gratiis fiebat sacrificium: vt Iuno castum, Venus fœcundum, Gratiæ iucundum & beneuolentiæ plenum cõnubium redderent. Non immolabant autem victimam cum felle, sed exectum fel post aram abiiciebant, vt contrahentes matrimonium intelligerent, deposita morum animorumque acerbitate & amarulentia, quæ exasperat odia potiùs quàm medetur eratis, suauiter & iucundè viuendum esse. Si tanto studio ac religione colendum connubium Ethnici existimarunt, pudeat nos nostræ impietatis, qui tam parum honoris ei deferimus, Imò verò negligimus atque aspernamur, Quum sciamus à DEO patre in paradiso dictatum, à CHRISTO præsentia & miraculis consecratum. Quum sciamus (inquam) à spiritu sancto sacramentum hoc suscipientibus gratiam suppeditari, & arcanum mutuæ charitatis affectum aspirari. Mirum est me hercle tot connubia tam luctuosa, tam infœlicia, tam misera inter Christianos hodie reperiri. Cuius rei causam vel præcipuam esse crediderim, quòd res tam sacra nihil ferè ducitur. Quodque & delectus & conuictus nulla propemodum ratio habetur. Sed quò delabor imprudens? Quid plura disputo de connubio? cùm TIRAQVELLVS noster hoc argumentum tam copiosè tam absolutè tractarit, ut quicquid apud authores usquam inueniri aut ingenio excogitari possit, id omne hoc eleganti opere sit complexus. Eorum enim quæ uel ad ineundum uel ad colendum, uel ad peragendum connubium pertinent, nihil quicquam prætermissum uidebis. Vt autem rectè ineatur, monet delectu opus esse, qui positus est in tribus bonorum generibus. Inter animi bona primum spectandam esse pietatem. In corpore, bonam ualetudinem, statam formam, ætatem. In fortunis, claritatem generis uirtute partam. Vt uerò contractum connubium ritè colatur, docet quo modo concilianda beneuolentia, deinde fouenda, postremo quomodo sarcienda si rescindatur. Conciliari autem ac confirmari, natura, similitudine morum, æquitate, mutuis obsequiis, officiis, monitis, adhortationibus, & pignoribus: contrariis rescindi. Tertium est de peragendo coniugio, partim spectans ad uxorem, ut animo tranquillo, corpore uegeto, matura ætate, tempore non alieno concipiat: partim ad prolem, ut suscepta pietate, & ingenuis artibus instituatur. Connubij autem doctrina ut omni ex parte absoluta esset, controuersias etiam forenses, quæ deducuntur in iudicium, quod nostræ professionis est, non prætermisit. Hoc opus Leges connubiales inscripsit, quòd iis obtemperare eum oporteat, qui bonum ciuem, & beatã uitam agere uelit, sed tantò studiosiùs, quanto naturæ iura scriptis legibus sunt præstantiora. Breues sunt & perspicuæ, (quod legum proprium est,) vt & facilè intelligi, & memoriæ mandari possint. Aggressus est autem hoc opus, vt Reipublicæ ab hac infœlicium coniugiorum peste, grauiter laboranti succurreret, & contracturi matrimonium haberent, veluti Theseium filum, quod tutò sequi possint. Neque verò ex ijs tantùm quæ apud alios legerit, sed potiùs ex ijs quæ longo vsu obseruauit, & experiendo didicit, suas leges conscripsisse existimes. Quapropter legislatorem connubialem optimo iure vocauerim, quòd primus sancta connubiorum iura velut leges Decemuirales in tabulis spectanda publicauerit. Multas leges de matrimonio Lycurgus, multas Solon, multas Numa Pompilius, Censores, Decemuiri, nemo tamen (absit verbo inuidia) tam exactè ab imo ad summum, quàm noster hic legislator connubialis. Eas ipse cum lego, uideor hercle mihi naturam ipsam audire, apud homines è loco superiori sua iura promulgantem. Atque vtinam aliquando leges hæ triũdino promulgatæ centuriatis comitijs perferantur, & in æs incidantur, vt qui in animis suis insculptas non cernunt, eas in tabulis scriptas legant. Quanquam hæ tabulæ nostri legislatoris, diutiùs (vt opinor) quàm Decẽuirorum duraturæ sunt, si modò vlla sit Respub. quæ honesti & recti curam gerat. His autem legibus scribendis, quis (quæso) nostro TIRAQVELLO aptior reperiri poterat? qui ad rem connubialem natura factus, doctrina excultus, vsu denique confirmatus sit. Etenim ne sis inscius in connubio suauissimè viuens, iam peruenit ad canos, adeò nullas rei uxoriæ molestias sentiens, vt nudiustertius vxorem duxisse videatur. Ac si quando cum optima coniuge colloquentem conspicias, dicas hercle te audire Ausonium sua carmina vxori recitantem,

Vxor viuamus, quod uiximus, & teneamus
Nomina, quæ primo sumpsimus in thalamo,
Nec ferat ulla dies, ut commutemur in æuo,
Quin iuuenis tibi sim, tuque puella mihi.

Quanquam hunc amorem non tam efficit corporum uoluptas, quàm pietatis in utroque studium, morum similitudo, æqualitas, mutua obsequia, communia pignora. Tam arcta certè & syncera inter eos charitas est, vt inter coniugum laudatissima paria meritò reponi possint. Nec dubito quin hic noster Decemuir connubiales leges scribens in conscientia vitæ suauiter actæ in matrimonio libenter acquiesceret, fœlix vxore, fœlix sobole. Soboles enim numerosa illi contigit, ingenua, probæ indolis, vtriusque parentis virtutem referens. Vxor verò castitatis & amoris erga maritum laude celebranda, adeò hercle vt nostro TIRAQVELLO fœliciorem in hac re Publium Rubrium Celerem fuisse non existimem, qui monumento suo inscribi iussit, cum Caia Ennia vxore uixisse annos quadraginta tres, menses octo, sine querela. Quanuis autem seuerus sit hic noster legislator, æquior tamen quàm nonnulli in uxores & sexum muliebrem, cuius tot flagitia maritis ascribenda putat, qui coniuges suas ad pudorem modestiamque non instituunt, nec præceptis & disciplina domestica, uitæque honestæ exemplo ad cultum uirtutis formant. Habes igitur (studiose lector) leges connubiales, quibus si libenter obtemperes, fœlicem in coniugio uitam exigere poteris. Habes controuersias omnes de re uxoria, quæ inde nasci possunt,

& in forum deduci, diligẽter explicatas. Legant ergo lucubrationem hanc ducturi vxorem, legant matrimonio iuncti, legant & cœlibes. Nemo erit (sat scio) qui ex huius lectione fructus vberes non reportet, & nostro connubiali legislatori gratias ingentes non habeat, per quem intelligant se non parum profeciſſe. Anteà quidem hominem diligebam, uerùm uirtute eius & doctrina, tum disceptandis quotidie rebus, tum scriptis, & hoc potißimùm opere propiùs ac certiùs cognita, tanta ad amorem facta est acceſsio, ut mihi temperare non potuerim, quin tibi & hoc opus & operis authorem, quo possem modo commendarem. Quanquam quid mea aut cuiusquam prædicatione eget opus tam eruditum, tam necessarium, uotis omnium tã expetitum? author uerò adeò celebris? Gratulor propterea mihi & curiæ ipsi (in qua præsidis authoritatem gerimus) quæ tales habeat consiliarios de rebus magnis, & controuersis non minori æquitate quàm sapientia conferentes nobiscum & consultantes. Gratulor ciuibus, & Gallis hominibus, qui per huiusmodi viros ius suum summa cum integritate obtineant, & rebus ac fortunis tranquillè summóq; in ocio perfruantur. Maximæ uerò atque adeò immortales sapientißimo & potentißimo Regi nostro Francisco gratiæ sunt habendæ, à quo tales rebus gerendis & reipublicæ administrandæ præficiuntur, qui non tantùm populo prodesse, uerumetiam nomen Gallicum non mediocriter illustrare possint. Lutetiæ Parisiorum pridie Calend. Septemb.

1545

ROBERTI RIBAVDELLI AD D. I. SPIFAMVM
præsidem meritiss. de D. Andræa Tiraquello socero suo.

Qui priùs ingenium soceri me iura docentis
Admirabar, opes Helladis & Latij,
Nunc magis admiror magno te authore probatum,
Quòd laus laudati est maxima ab ore viri.

MICHAELIS HOSPITALIS REGII
in Curia Parisiensi Senatoris.

Qui nondum planè tersus, nondumque politus
Olim imprudentis domini liber ænea claustra
Ruperat, effracto veluti qui carcere fugit
Hinnulus, & spacijs decurrere gaudet apertis:
Tandem opera magna, studioque retractus herili
Sub clauem tristesque foros, ibi tempore longo
Oppressus latuit. Nunc multò quàm fuit antè
Diuitior, plenis & iam maturior annis
Redditur in lucem: qui tantùm distat ab illo,
Quàm grauis & sapiens annis iuuenilibus ætas.
Vtque scias planè perfectum, authore libenti
Prodit, iudicium, lector, graue cuius apud te est.
Multa quidem monumenta tuæ virtutis habemus
Andræa, multis venit tibi gloria rebus:
At te non alio tantùm iactaueris vllo,
Iudice me, nullo ingenium tibi se mage tollet:
Quàm quo vincla doces animis aptare duorum,
Et quibus ille roget verbis, quibus illa sequatur.
Quæ sunt coniugij stantis, quæ iura soluti:
Vno cuncta simul conclusa volumine iusto.
Scripseris haud dudum quanuis opus vtile, nostro
De conseruandis in nomine rebus auitis:
Quæ vel nequitia, vel dura sorte propinqui
Mutarunt dominum, atque alieno iure tenentur.
Ipsa tibi fœcunda licèt natura, nouarum
Quotidie rerum species, formasque ministret,
Mox alium iungens, alio defuncta, labo-em:
Ingenij specimen nequeas tamen ædere maius.
Sic etenim macra & sterili versatus es in re,
Tot dotes istuc, bona tot peregrina tulisti,
Vt nihil vberius, meliúsve hoc viderit ætas.
En dici quod sæpe solet, præstantia posse
Ingenia è paruis elephantos reddere muscis.
Sic culicem noster, sic Græcus lusit Homerus
Prælia ranarum nunquam pugnata duello.
Tantò est humanis maior mens ignea rebus,
Quæ penetrat cœlos, & tartara tendit ad ima,
Dilatat, constringit, adauget, diminuit res.

AD LECTOREM. N. CLERIC.
Consil. Regij, in curia Parisiensi.

Ille idem, populum qui annos triginta potentem
Aequis iudiciis rexit, quem splendida uirtus
Ad summum optauit magna cum laude Senatum,
Publica qui quondam illustrauit iura, domos nunc
Instruit hîc nostras priuatis legibus. Est hoc
Est hominis sapientis opus, num quî, cedo, possit
Esse magistratus, dominus qui nesciat esse?

BARPTOLEMAEI FAII REGII
in Curia Parisiensi Senatoris.

Quod iuuenis, iam tum veterano cuilibet aut par,
Aut prior Andræas, opus olim Connubiale
Struxerat, ecce senex incudi reddere pergit.
Forsitan huic aberat lectissima dictio, secli
Præteriti ipsa loquax infantia preut tulit. Atqui
Principiò amusis ringentibus insimulatum
Transfugij iacuit, repetito ab origine legum,
Verùm intermisso cultu: tantisper amico
Doctorum latuit que sinu, experrecta iuuentus
Dum patrium errorem nouit, pleno hocque theatro
Plausibile excipiens in Palladis arce locauit.
Sed malè compactum pridem ordine oportuit apto
Ponere, idemque modò renouare. Nihil minus, imò
Sic media extremis coniunxerat, vltima primis,
Gigneret vt minimæ mutatio vocis hiulcum.
Collocupletandum saltem id fuit, omnia necdum
Artigerat capita argumenti diuitis huius.
Quin inopinata sterilem farcire sagina
Visus agrum potiùs: nam sacræ paginæ vtrius
Huc accersitis compluribus, atque Sophorum
Præceptis, scitè veluti tetigisset acu rem,
Appositeque adeò nostris ciuilibus, hisque
Per Satyram quasi collectis adtexuit, vt non
Hæc aliunde, penu ac propria prompsisse putetur.
Omnibus expletum numeris age porrò quid isti
Consilij sarcire? frequens quem muneris ergò
Cura subit, grauiorq; , sinat quàm hunc ocio abuti?
Scilicet ille fori quadragenarius actor,
Pube priùs scripti circum præcordia iuris
Acriter exacta, studiis paribusque verendam

Hanc in canitiem protracta, protinus vllo
Iuris vbi scrupo lis controuertitur hæret?
Iudicij formæue anfractibus vsque moratur?
Effœtus senióve, impar onerí ve fatiscit?
Quem non decursu iuuenum commilitij huius
Assequitur soler s, neque viribus hausta senectus?
Nemo vel hoc melius canabinos, pyxidis instar
Pandoræ viru omnigeno plærunque refertos,
Voluere folliculos sciat, in mediumque referre
Confessium, causas queis primùm stetve cadátve
Arbitrium, cuius reuocatio nomine pendet:
Nemo etiam nodos aperire, ænigmata Iuris
Doctiùs, ac vbiuis occurrant soluere: nemo
Sanctiùs, ac maiore animi candore, rogatus
Quid tum proposita statuendum sentiat in re
Dicere: duritiem legis quoque flectere ad æquum.
Denique in officijs hoc nemo est promptior, vt se
Ad latus alterius referentis corripit? eius
Aetati facilè quod quisque remiserit vltrò
Membranas replicans, hinc sæpius absque specillo
Has carptim recitans, res quatenus vrget, inanis
Lectio ne tempus precio sum prodigat. Hic si
Dissidium varij quem pro se quisque tuetur
Exoritur sensus, dicti citiús ne prehendat
Ancipitis speciem, retinetur acutiùs eius
An commissuras, an nexus extricet harum
Clariùs, haud planè cernas: nihil impigro eidem
Exciderit, ne musca quidem præternolet, auris
Tinniat ad tenuem quenuis arrecta susurrum.
Temporis articulos ita verò digerit omnes,
Vt molles aditus sibi labi perferat ægrè.
Aut atro infuso expiscabitur aufugientes
Sepiolas, euerriculo præcurrere doctus
Verborum, aut facti magis eruet intima, nedum
Nequiter is succisiuas impenderit horas.
Qui pluteos omnes iuuenilibus ante cecidit
Ictibus, his demum procliuibus, atque Sciurus
In cancellato gradiens se circumagit orbe.
Non igitur mirum, si scriptitet, hicque senilem
Adiiciat dextram, quò pristina dona Prolepsis
Confirmet, nunc triceno doctissimus vsu,
Tot propè pignoribus sublatis, pacta libenter
Diuinæ humanæque domus consortia seruans,

Quæ (reor) ethnicus afflatus Rex numine, primis
Fundamenta velut fixit cum mœnibus, vrbi
Inde propagandæ. Nam quæ subsistere dudum
Publica res valeat sine fœdere coniugiorum?
Latiùs ergò patet thema, finibus hoc neque Iuris
Clauditur angustiis excurrere quò magis illi
Collibuit, nc quod prudens vel omitteret hilum.
Hîc fermè nimius, Doctoribus inque citandis,
Tanti pace viri liceat quod dicere. Verùm
Idem syncerus nec refractarius author,
Maluit id, proprio ne quem fraudaret honore.
Iudicio intereà visus non iuris elenchos
Expressisse meros, Sed quîs inductio legum
Multa paraphrasis intertexta possit iniri.
At tandem vereor, quod sensu simpliciore
Nuper is aiebat, styli mucrone retuso,
Veriùs hunc onerem, meritis quàm laudibus ornem:
Quem semel atque iterum vir laudatissimus ille,
Qui Themis hospitio fruitur frendente Minerua,
Me quoque præueniens, latium redolentibus æuum
Versibus, Angelico celebrauit nomine dignis.
Qui, sed me reprimam, dealbare fidelia eadem
Ne geminos videar splendentes vndique muros

IACOBVS VERIVSIVS, TORNVTIVS
curiæ Parisiensis Conciliarius,
In æditum ab Andræa Tiraquello collega suo libellum
hoc carmen ludebat.
1546.

Dum Iuno innumeris sentit connubia formis
Sacra prophanari, tum Dea conqueritur.
Concilium cogit reliquarum mœsta Dearum,
Quæ tanti esse potest (dicite) causa mali?
Exleges (aiunt) sunt vxor & ipse maritus,
Nec bene coniugij seruat vterque faces.
Huic morbo quærenda salus, tu dcligc, si cui.
Diua viro faueas, qui tua iura ferat.
Delige, cui commissa tibi mysteria mandes,
Possit qui leges (Iuno) docere tuas.
Protinus Andrææ meminit Dea, eumque fauoris
Argumenta sui plura tulisse refert.
Grata vxore frui, fauor est non paruus, & illam
Ex vno natos tot peperisse, fauor.
Quin quòd facunda est vxor, quod dedita sacris,
Quòd non indocta est, quodq; pudica, fauor.
Acclamant omnes, qui scribat dignius, esse
Neminem, & huic mandant munera tanta viro.
Assensit Dea, & Andrææ committit, vt ipse
Hæc ferat, hæc dictet nomine iura, suo.
Crede igitur, liber hic ex sacro numine Diuûm
Prodiit, & sacer est, nec nisi sacra docet.
Hunc legite vxores, illum seruate mariti,
Hoc iure vxores viuite, vosque viri.

D. ANDRÆÆ TIRAQVELLO PARISIENSI Senatori ampliss. Salmonius Macrinus.
Miror Andræa Tiraquelle, miror
Curiæ causîs ita te occupatum,
Ex Senatorum numero & verendis
Patribus vnum.
Addo tam densæ sobolis parentem,
Floridæque vxoris adhuc maritum,
Cùm tamen matres ea penè partu
Vicerit omnes:
Miror, inquam, te potuisse tantos
Et tot authores auida voraſſe
Mente, & excerptas cumulasse tot res
Ordine pulchro.
Quippe tu callens vtriusque linguæ
Non modo augustas (tua pensa) leges,
Ac sacrosanctos canonas, piæque
Dogmata vitæ.
Rhetorum ac libros, veterumq; vatum,
Quicquid & scripsere recentiores
Prorsus hausisti sitiens, & ora
Impigra mergens.
Nulla gestarum monumenta rerum
Te latent, nosti medicas & artes,
Abditam nosti Matheſim, & Sophorum
Scripta vetusta.
Omnium, Andræa, potes vnus instar
Esse, vti quondam Antimachus Platoni
Dixit, humani ingenij & probas, quæ
Quantaque sit vis.

Hinc tuos æquè tumeant ob ortus
Pictones, tali celebres alumno,
Ac ſuo tellus Cecropis Solone,
Sparta Lycurgo.

Idem.

Quæſtio de variis ſi fortè coloribus orta eſt,
Iudicis haud partes cæcus obire poteſt.
Hic de connubiis agitur, de lege marita,
Quid facere vxorem, conueniatque virum:
AEdita quo pacto rectè ſit alenda propago,
Et quibus inſtitui debeat illa modis.
Quis meliùs quàm tu queat id Tiraquelle docere,
Cui proba ſit coniux, pignora totque domi?
Quique in coniugio multos ita vixeris annos,
Læſerit vt caſtum nulla querela thorum.
Næ norit quam quiſque in ea ſe exerceat, artem,
Vt meus inſigni carmine Flaccus ait.

ANDRAE AE TIRAQVELLO CLAVdius Coterellus.

Qui binis manibus totidem coniungit, aget ne
Is quæcunque volet cautiùs & citiùs?
Sic binis oculis binos adiunge, videbis
Certiùs obiectum, pluraq; proſpicies.
Hæc tibi connubium: cum quo dum, vir bone, regnas:
Vxori & natis ſcribere iura potes.
Non abs re id facias, nam iura adſunt, vbi lites,
Perpetuis morbis aſſiduus medicus.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΒΕΖΑΙΟΥ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ, ΕΙΣ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΝ ΓΑΜΙΚΩΝ ΝΟΜΩΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑ, ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΑ ΤΙΡΑΚΕΛΛΟΥ, ΕΠΙΤΗΔΕΙΟΤΑΤΟ ΚΑΙ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΑΤΟ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΗ ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΕΙΣΙΟΥΣΗ ΣΥΓΚΛΗΤΩ.

Πάλλαδα μοῦνον Ἑρμῆς ἀγορεύων ἔγνωκεν,
Πειθοῖ σὺν νοεροῖς σοῖς, Τιραμέλλε, λόγοις.
Καὶ διὰ τόνδε τόκον μιχθέντ' ἐπονίσσομεν ἄμφω,
Γνήσιον ἔρανον σπέρμασος ὄντα τόκου.
Ἀλλ' αὐτὸν μετέπειθ' Ἑρμῆς σοι δῶρον ἔδωκεν,
Τὸν μὲν μεγάλης ἔμμεν' ὐφηγεσίας.

Eiuſdem.

Quas in coniugio leges, Tiraquelle, requiris,
Qui ſeruet, noſtro tempore, rarus erit.
Sed tamen ex hominum forſan tot millibus, olim
Illarum cuſtos unus & alter erit.
At qui tàm doctè mores, leges q; ſequendas
Coniugibus poſſit tradere, nullus erit.
Eſt tibi quæ natos Bibliotheca parit.
Fortunate ſenex, te nulla obliuia mortis,
Te nunquam totum tollet auara dies.
Nanque alia ex illis mox eſt oritura propago,
Ex his eſt pridem gloria nata tibi.
Vt vierò pereant illi, illorumq; nepotes,
Hæc tamen incolumis cum patre neptis erit.

Eiuſdem.

Eſt tibi natorum quæ computat agmina coniunx,
Eſt ti-

Tabula Alphabetica generalis omnium rerũ hìc tractatarum, quam ſequetur aliarum & quæſtionum hanc noſtram conſuetudinem priuatim tangentium.

A

Abbas non habens capitulum, debet adhibere authoritatẽ ſuperioris in alienatiõe rei eccleſiaſticæ, charta. 178. numero. 21.
Abimelech non priùs Dauid eſurienti panes ſanctificatos dedit, quàm profeſſus eſſet à mulieribus triduo ſe continuiſſe, ch. 122. nu. 82.
Abraham ob vxoris formam in mortis diſcrimen adductus, ch. 16. nu. 10.
Abraham annis decem vxore ſenior, ch. 53. nu. 34.
Abraham ſolicitus, vt de ſancta gente vxor filio duceretur, ch. 16. nu. 51.
Abraham iuſſus à domino ſequi vxoris monitũ. ch. 98. nu. 7.
Abſens periìde habetur, ac ſi nõ eſſet, ch. 178. nu. 25.
Abſentis locum ſupplet iudex, ch. 179. nu. 36.
Abſentia eorum, quorum cõſenſus requiritur, facit, vt actus expediri poſsit ſine eorũ cõſenſu, ch. 177. nu. 6. & ſeq.
Quod tamen intelligitur, cùm abſentia futura eſt diuturna, & in longinquis partib', ch. 177. nu. 19
An autem tunc authoritas iudicis requiratur, ch. 177. nu. 20. & multis ſeq.
An item alij in eorum locum ſint ſubrogandi, ch. 178. nu. 27.
Abſentia an præſentia potiùs præſumatur, ch. 178. nu. 29. 30. 31.
Abſolutio excommunicationis ſimplici verbo fit, vt ipſa excommunicatio, ch. 139. nu. 14.
Abſoluendi & condemnandi verba licèt ſint de ſolennitate, poſſunt tamen verbis æquipollentibus proferri, ch. 161. nu. 4.
Abſurda fugienda, ch. 150. nu. 116.
Abuſio maior in fœminis, q̃ in viris, ch. 71. nu. 40.
Accuſatio facta de crimine facto in palatio, ſine alia declaratione finium, an valeat, ch. 170. nu. 131. & ſeq.
Acedia non accidia pro deſidia, ch. 68. corrupta. nu. 18.
Achaz rex annos. 10. aut. 11. natus, filium genuit, ch. 50. nu. 25.
Achiuæ non achiui, ch. 12. nu. 83.
Ακολάσοι qui dicantur, ch. 117. nu. 50.
Acquirere prohibiti per contractum non prohibentur acquirere ex teſtamento, ch. 147. nu. 86.
Ἀκρατεῖς qui dicantur, ch. 117. nu. 50.
Acteon in ceruum mutatus, quòd Dianam nudam vidiſſet, ch. 38. nu. 17.
Actio quæ datur pro dote putatiua, æquè priuilegiata eſt, ac quæ datur pro vera, ch. 196. nu. 246.
Actor ſequitur forum rei in diſtractu, vt in contractu, ch. 139. nu. 8.
Actus attribuitur agenti, non conſentienti actui, ch. 151. nu. 134.
Actus à principio inualidus ex defectu conſenſus alterius, non poteſt validari per cõſenſum eius præſtitum poſt mortem eius, qui eum actum fecit, ch. 158. nu. 18.
Actus fact' à nõ domino aut ĩhabili ſortitur effectũ, ſi poſtea fiat dominus aut habilis, ch. 183. nu. 97.
Actus qui venit ad eũ caſum, à quo incipere potuit, reconualeſcit, ibid.
Actus neceſſarius non comprehẽditur ſub lege actũ prohibente, ch. 192. nu. 199.
Adam plus peccauit, quàm Eua, ch. 10. nu. 80.
Adã & Eua erubuerunt ſe nudos eſſe, ch. 49. nu. 23
Adminiſtrator quilibet, poteſt liberè contrahere ad commodum ſuæ eccleſiæ, ch. 182. nu. 80.
Adrianus ille ſanctus vxorẽ dominam vocabat, ch. 41. nu. 11.
Adulteriũ in maribúsne, an in fœminis ſit grauius, ch. 6. nu. 44. ad fi. & iterum, ch. 12. nu. 79. & ſeq.) rurſumque, ch. 74. nu. 70.
Adulterium an præſumatur ex deprehenſione viri & mulieris formoſæ, ch. 14. nu. 6.
Adulterium & veneficiũ proxima, ch. 64. corrupta. nu. 19. & 2. ſeq.
Adulterij pœna apud diuerſas gentes, ch. 103. nu. 2. & ſeq. vſque ad. 8.
Adulterij pœna ante leges Moſaicas. d. nu. 2.
Adulterium an de iure. ff. pœna mortis puniatur, ch. 105. nu. 4. & 2. ſeq.
Adulterium graue ſcelus, ch. 106. nu. 9.
Adulterium grauius idololatria, ibid.
Adulterium virorũ vxores impudicas facit, ch. 107. nu. 15.
Adulterorum filij patribus vultu ſimiles, ch. 58. nu. 36. & 37.
Adulterorum caſtratio, ch. 103. nu. 2.
Adulteri iunctis corporibus viui incenſi, ch. 104. nu. 3.
Adultera dote priuatur, ch. 6. nu. 43. ad fi. & iterum ch. 195. nu. 235.
Adultus habens curatorem an liberè poſsit donare cauſa mortis, ſine illius authoritate, ch. 145. nu. 66. & iterum, ch. ſeq. nu. 77.
An & diſponere de rebus immobilibus. d. nu. 66.
Adyrmachidæ virgines nuptas regi ſtuprandas exhibent, ch. 60. nu. 46.
Aëas philoſophus ter tantùm per omne vitæ tempus cum vxore concubuit, ch. 120. nu. 65.
Aedium non eſt, quod earum cauſa paratum eſt, ch. 130. nu. 32.
Aegroto dum anima eſt, ſpes eſt, ch. 130. nu. 31.
Aegyptiorum lex, ch. 8. nu. 55.

Aegyptij singuli plures vxores habẽt, præter sacerdotes, qui vnam tantùm ducunt, ch. 55. nu. 16.
Aegyptij cum matribus, filiabus, fororibus nuptias contrahunt, ch. 56. nu. 24. & seq.
Aegyptiorum lex à cæteris gentibus diuersa, ch. 91. nu. 4.
Aegyptiorum viri domestica negocia, fœminæ extranea administrant, ibid.
Aegyptiæ mulieres calciamẽtis nõ vtuntur, & quare, ch. 93. nu. 13.
Aegyptiorum pœna in adulteros, ch. 103. nu. 2.
Aegyptiaca fabula de mendacio mulierum, ch. 71. nu. 41.
Aegyptij in tẽplis coitu abstinebant, ch. 122. nu. 78.
Aemilia pellicem viri matrimonio collocauit, & liberaliter dotauit, ch. 107. nu. 14.
Aeneas formosus, ch. 19. nu. 32.
Aeolus filios & filias simul matrimonio iunxit, ch. 56. nu. 26.
Aequalitas amicitiæ mater, ch. 43. nu. 17. & seq.
Aequalitas coniugum in ætate seruãda, ch. 46. nu. 1.
Aequalitas ætatis coniugum respectu finis considerãda, ch. 51. nu. 32.
Aeschilus reprehensus, quòd bis idẽ dixerit, ch. 68. corrupta, nu. 19.
Aesopi apologia de carbonario & fullone, ch. 44. nu. 21.
Eiusdem altera apologia de vitanda potentiorum societate, ch. 46. nu. 31.
Eiusdem quoque alia apologia de canis inuidentia, ch. 87. nu. 160.
Eiusdem item alia de cæteris membris, quæ aduersus ventrem conspirarunt, ch. 114. nu. 20.
Aetas contrahendi matrimonij & marium & fœminarum, ch. 50. nu. 25.
Aetas ferendi seminis, & eius prolifici, ibid.
Aethiopes regem constituebant, qui forma cæteros excelleret, ch. 20. nu. 36.
Aethiopes non suis, sed sororum filiis regnum relinquebant, ibid.
Aethiopis occurs⁹, mortis Protenũt, ch. 22. nu. 50.
Aethiopes vxores ducunt matres, filias, sorores, ch. 56. nu. 24.
Aethiopes Garamantici vxores communes habent, ch. 58. corrupta, nu. 36.
Aëtij medici sententia de ætate contrahendi matrimonij virorum & fœminarum, ch. 51. nu. 29.
Aethneus piscis nunquam aliam fœminam contingit, ch. 103. nu. 1.
Affectionis eiusdem esse quis præsumitur, cuius patria est, ch. 54. nu. 12.
Affectus animi eodem modo deponuntur, quo assumuntur, ch. 140. nu. 21. Et quare nu. 22.
Affricanus laudatus ob cultus negligentiam, ch. 32. nu. 34.
Affri subdoli, ch. 54. nu. 10.
Agamemnonis vxor impudica, ch. 77. nu. 92.
Agape Eipidium duxit, ch. 68. corrupta, nu. 24.
Agathyrsi vxoribus communibus vtuntur, ch. 59. nu. 38. corrupto.
Agens nobilius patiente, ch. 13. nu. 83.
Agidis Lacedæmoniorum regis vxor impudica, ch. 82. nu. 125.
Agricola ob modicum cultũ laudatus, ch. 32. nu. 34.
Agrippina filio Neroni commixta, ch. 76. nu. 82.
Aioth ambidexter, ch. 9. nu. 61.
Alberti magni ætas generatiõi idonea, ch. 52. nu. 33.
Alcinous Phæacum rex filiam fratris vxorem duxit, ch. 57. nu. 30.
Alemannorum lex, ne liceat duorum fratrum vel sororum liberos matrimonio iungere, ch. 57. nu. 31.
Alexander Pyrrhi filius Olympiadem sororem duxit vxorem, ch. 57. nu. 27.
Alexander Magnus Persas docuit matres reuereri, earumq; nuptiis abstinere, ch. 56. nu. 23.
Alexandri Magni historia memorabilis, ch. 96. nu. 30.
Alexandri Magni sorores lanificio deditæ, ibid.
Alexander Magnus deum se non esse ex coitu cognouit, ch. 117. nu. 50.
Alexander Magnus parum in Venerẽ strenuus, quia erat vinolentus, ch. 124. nu. 98.
Alexander Seuerus Imperator Ro. vestes sericas raras habuit, Holosericas nunquam induit, ch. 27. nu. 14.
Alexander Seuerus imperator gẽmas possidere, mulicbre existimabat, ch. 28. nu. 16.
Alexander Seuerus Imperator, qua pœna adulteros puniuit, ch. 104. nu. 5.
Alexander Phereus ob pellicatus suspitionẽ, ab vxore interfectus, ch. 106. nu. 11.
Alienari prohibita extra familiam, an in fœminam nuptam alienari possint, ch. 134. nu. 72.
Alienare prohibitus simpliciter, an per testamẽtum alienare possit, ch. 147. nu. 93.
Alienatione prohibita, pignus prohibitum censetur in fauorabilibus, ch. 148. corrupta, nu. 102.
Alienatione prohibita in fauorẽ alterius, delinquẽdo, ei non præiudicat, ch. 153. nu. 148.
Alienare non dicitur, qui possessionẽ tantùm amittit, ch. ead. nu. 150.
Alienatione prohibita, & id quoque prohibetur, ex quo alienatio sequi potest, ch. 155. nu. 175. & iterum, ch. 191. 189.
Alienare prohibitus, actiones exercere prohibetur, ch. 156. nu. 195.
Alienatio voluntaria inutilis rei legatę, adimit legatum tacitum, non expressum, ch. 165. nu. 66.
Alienationis prohibitio nõ habet locum, cùm ea fit sui aut suorum redimendorum causa, ch. 198. nu. 272. & multis seq.
Alimentum id conueniens est, quod assimilari potest corpori, quod nutritur, ch. 44. nu. 20.
Aliis aliæ res placent, ch. 25. corrupta, nu. 38.
Aliæ aliis gentibus leges placent, ch. 55. nu. 14.
Alius & aliâs dictiones implicatiuæ similitudinis, ch. 141. nu. 25. & ch. 142. nu. 42.
Aliud est facere, aliud facienti consentire, ch. 151. nu. 128.
Althea ex pellicatus incentiuo proprios liberos interemit, ch. 107. nu. 12.
Amathia pulchricoma, ch. 19. nu. 31.
Amazones cur dextram mammam exurunt, ch. 9. nu. 61.

Amantes redamamus, ch. 108. nu. 20.
Et quare ch. 109. nu. 21. & 6. seq.
Amans in alio corpore viuit, eadem charta. 109. nu. 22.
Amans amati faciem animo suo insculpit, ead. ch. nu. 23.
Amantes ardere dicuntur, ch. 117. nu. 47.
Amantes amasias suas dominas vocant, ch. 126. corrupta. nu. 1.
Amantes non liberi, sed earum serui quas amant, ch. 127. nu. 2.
Amabiles vt fiant mares fœminis, charta. 9. nu. 69.
Amatoria plurima, ch. 109. nu. 1. & 3. seq.
Amatoria nil virium habere. ch. 110. nu. 6.
Amatorium valentissimum omniũ forma, venustas, & id genus cætera sunt, ibid. in fi.
Amatoria vim furoris habere, ch. 111. nu. 7.
Amatorium efficacissimum, cum vxore frequenter congredi, ch. 111. nu. 1.
Amicis nil fucatum & tectum, sed nuda & simplicia omnia esse debent, ch. 38. nu. 17.
Amici secretè monendi, palam laudandi, ch. 90. nu. 173. in fi.
Amicitia mutua inter coniuges omnium maximè est necessaria, ch. 43. nu. 16.
Amicitia dissimilium dura & aspera, ch. eadem. nu. 18.
Amicitia inter dissimiles, aut omnino non coit: aut si coierit, non cohæret, sed citò dirimitur, ch. 45. nu. 25.
Amicitia opulentiorum vel nobiliorum non satis tuta & firma est, ch. 46. nu. 30. corrupto.
Sed & ea non innoxia est, ibid.
Amor pulchritudinis desiderium, ch. 14. nu. 7.
Amor per diuersas libidines dispersus torpescit, ch. 55. nu. 16.
Amor fœmineus cur dicitur, ch. 74. nu. 66.
Amor animi cura vacantis, passio, eadem. ch. nu. 69.
Amor longa absentia languescit, & plerunque euanescit, ch. 77. nu. 92.
Amor ociosorum occupatio, ch. 83. nu. 128.
Amor ociosus dictus, ibid.
Amor affectus animæ ociosæ, ibid.
Amor non alio precio, quàm seipso emitur, ch. 109. nu. 21.
Amor carminibus & poculis an cõciliari possit, ch. 109. nu. 1. & multis seq.
Amor λυσιμελὴς dictus, ch. 115. nu. 32.
Amor ignis est, ch. 117. nu. 46.
Amor flamma, ibid.
Amor feruidus, ibid.
Amor flagrans, ibid.
Amor vrere dicitur, ch. 117. nu. 47.
Amoris & libidinis tædium, quibusdam rebus fieri, ch. 121. nu. 73.
Ambrosij locus emendatus, ch. 94. nu. 17.
Amestris vxor Xerxis lanitio dedita, ch. 96. nu. 30.
Amonius se nudum conspici puduit. ch. 39. nu. 23.
Amphiaraus temere vxori latebras suas detexit, ch. 101. nu. 2.
Amphionis & Zeti fratrum dissimilitudo, ch. 45. nu. 25.
Anacharsis vxorem deformem duxit, ch. 17. nu. 20.
Anademata, ch. 19. nu. 2.
Ἀναδλέω, ibid.
Ἀναδλέσμη, ibid.
Ἀναδλεψος, ibid.
Anataidis deæ statua solido auro conflata, à Marco Antonio compilata, ch. 60. nu. 44.
Anaxãdrides solus Lacedæmoniorũ duas simul vxores habuit, ch. 56. nu. 19.
Anaxarcho nudæ puellæ ministrabant, ch. 39. nu. 21.
Anaximander Milesius infinitatẽ naturę omniũ rerum esse principium, & in eandem omnia resolui dicit, ch. 140. nu. 20.
Anaximenes Milesius aërem rerum omnium principium, & in eum quoque omnia resolui dicit, ibid.
Ancilla à domino desponsata, ab eo diuertit, ch. 61. nu. 2.
Ancillam nostram non esse in vxorem ducendam, ibid.
Ancillæ negocia domestica committenda, si vxor desit, ch. 92. nu. 7.
Ancilla ob Zelotypiam interempta à domina, ch. 106. nu. 11.
Ancillarum Smyrneorum prudens consiliũ, ch. 113. nu. 17.
Andromache vxor Hectoris lanæ dedita, ch. 96. nu. 29. le. 1. nam is numerus est duplicatus, & iterum nu. seq.
Andronitis virorum habitaculum, ch. 94. nu. 17.
Animalia plurima cũ fœminis coitura secessum petunt, ch. 125. nu. 106.
Anima non ex traduce est, ch. 52. nu. 1. & iterum ch. 125. nu. 101.
Animi liberorum aliquid à parentibus accipiunt, ibid.
Animi vires corporis præpollent, ch. 7. nu. 49.
Antecedenti destructo, destruitur cõsequẽs, ch. 155. nu. 182.
Antidotalis obligatio non impedit repetitionem indebiti, nisi id solutum fuerit, quod priùs datum fuerat, ch. 143. corrupta, nu. 50.
Antoninus Caracalla Imperator exarsit in libidinẽ, denudato corpore nouercæ, ch. 37. nu. 10.
Antoninus philosophus Imperator vxoris adulteria dissimulauit, ch. 63. nu. 12.
Eiusdem laudes, ibid.
Antoninus Verus Imperator, ab vxore ob Zelotypiam interfectus, ch. 106. nu. 11.
Anus cum iuuene matrimonium improbatum, ch. 50. nu. 23.
Apes omnium formosissimas in reges deligunt, ch. 20. nu. 36.
Apes non nisi à castis tractandas, ch. 123. nu. 89.
Apollo ἀκδρσεκομὴς, intonsus, Cæsariatus, Crinitus, Comosus dictus, ch. 18. nu. 26.

BIBLIOTH. IAGELLONICAE CRACOVIENSIS

Apollo formosus,ch.19.nu.32.
Appellationi expresse renũcians, videtur fateri malam se causam habere,non etiam tacitè, ch. 166. nu.69.
Apellanti ab interlocutoria an satis sit exprimere causas per verba generalia, ch. 169. corrupta, nu.119.
An autem quæ mentaliter necessariò comprehenduntur, ch. 172. corrupta, nu.158.& seq.
An per relationem ad acta,aut aliud quippiam,ch. 175.nu.183.& seq.
Appellans an debeat exprimere causas grauaminis notorij,ch.eadem nu.184.
Apelles hæresiarcha Philomenam suarum doctrinarum comitem habuit,ch.68.corrupta,nu.24.
Aquæ furtiuæ dulciores,ch.23.nu.56.
Aquilæ columbam non generant, ch. 53. corrupta, nu.3.
Aquilij iurisconsulti sanctissimum iudicium contra meretricem,ch.148.corrupta,nu.96.
Arabes vxores emunt,ch.36.nu.6.
Arabum mulieres vno tantùm oculo libero incedebant,ch.37.nu.15.
Arabes molles,ch.54.nu.13.
Arabes dicti tanquam vitæ nocumentum, ibi.
Arabibus omnibus consanguineis vna vxor erat,ch. 56.nu.22.
Arabibus cum matre coire, non censetur impium: cum alterius sanguinis fœmina coire,adulterium est,ibi.
Arabes vxores communes habent,ch.59.nu.38.corrupto.
Arabum pœna in adulteros,ch.103.nu.2.
Arbitrum quem esse non posse, ex iuris apicibus est, ch.154.nu.160.
Arbores sexu distingui,ch.9.nu.62.
Arbores mares plus virium habere, quàm fœminas, ibid.
Arbor arbori dissimili non inseritur,ch.44. num. 21.
Arbores quæ citò nascuntur, crescunt, perficiuntur,vitæ sunt breuioris, & ediuerso, ch. 51.nu. 26.
Arbor mala bonos fructus facere non potest, nec bona malos,ch.53.corrupta,nu.3.
Arborum mares breuiores, fortiores, difficiliores: fœminarum proceriores, molliores, faciliores, ch.80.nu.111.
Arbores citò, aut nimium seminis producentes,citò deficiunt,ch.116.corrupta,nu.40.
Archidamus rex ab Ephoris multatus,quòd vxorem pusillam duxisset,ch.24.nu.60.
Archontici hæresiarchæ mulieres esse opus satanæ dicebant,ch.88.nu.104.in fi.
Ardere pro vehementer amare,ch.117.nu.47.
Arete vxor Alcinoi regis lanificio dedita, ch. 96. nu.29.le.1.nam is nu.duplicatus est.
Argiuorum mos in celebrandis quibusdam sacris, ch.34.nu.42.
Argumentum à persona,ch.53.corrupta,nu.4.
Argumentum à genere,ibi.
Argumentum à natione,ch.55.nu.14.
Argumentum à sexu,ch.64.corrupta, nu.17.
Argumentum à stricta significatione ad latam, ch. 140.nu.23.
Argumentum à correlatiuis, ch. 148. corrupta,nu. 101.
Argumentum à contractibus ad iudicia, ch.156.nu. 196.& seq.
Argumentum à communiter accidentibus, ch.178. nu.30.
Argumentum de tanquam,quando non habet locum,ch.183.nu.97.
Ariadne ob pellicatus suspitionem proprios filios interemit,ch.107.nu.12.
Arietes duobus mensibus à coitu reuocãtur,& quare,ch.118.nu.54.
Arigeus Lacedæmonius de vxoribus aliorum nil temerè dicendum dicebat,ch.92.nu.8.
Arimphæorum fœminæ comam amputabãt,vt mares,ch.3.nu.21.
Aristo iurisconsultus ex cultus negligentia laudatus,ch.32.nu.34.
Aristotelis de ætate contrahendi matrimonij sententia,ch.51,nu.31.
Aristotelis magna authoritas,ch.52.nu.36.
Armeni filias suas Anataïdi dedicant, quæ ibi prostrata pudicitia, posteà viris traduntur, ch. 60. nu.44.
Armeniorum pœna in adulteros,ch.103.nu.2.
Arnobii locus emendatus,ch.121.nu.72.
Aromatiferæ regionis pœna in adulteros,ch.103. nu.2.
Arius ille hæresiarcha, vt orbẽ deciperet, sororem principis antè decepit,ch.68.corrupta, nu.24.
Arrogare non potest minor annis. 60. & quare, ch. 49.nu.12.
Arsinoë consuetudinem Veneream habuit cum Demetrio genere,ch.75.nu.80.
Artaxerxes filas vxores duxit,ch.56.nu.23.
Asinus asino pulcherrimus esse videtur,ch.43.nu.18
Asiatici luxuriosi,ch.54.nu.10.
Asiaticis vxores dominantur,ch.61.nu.50.
Asoti vxoribus communibus vtuntur,ch.59.nu.38. corrupto.
Aspasia Periclis magistra,ch.99.nu.26.
Aspis aspidem morsu non perimit, ch.44. numero 20.
Assyrii nubiles virgines vendebant ad matrimonium,ch.36.nu.6.
Assyrii vxores ducunt matres,filias, sorores,ch.56. nu.23.
Assyriorum proceres simulachrum solis sub Iouis nomine vehebant,longi temporis castimonia puri,ch.122.nu.84.
Astarte dea quæ sit,ch.114.nu.18.
Asteropeus ambidexter,ch.9.nu.61.
Astronomorum sententia de sapientum dominatione,ch.7.nu.48.
Astur formosus,ch.19.nu.32.
Astyanassa libros scripsit de formis & figuris concubituum,ch.75.nu.77.
Ataulphus Gothorum rex, vxoris suasu ab euersione Romæ abstinuit,ch.98.nu.11.
Athenienſium,legibus non licebat fœminis passim commercari,ch.10.nu.67.
Athenienses alquando duas vxores ex lege habuerunt,ch.55.nu.17.
Athenienses ante Cecropis leges vxoribus promiscuè vtebantur,ibi.
Athenienſibus an licuerit sorores in vxores ducere, ch.57.nu.28.
Athenienſium lex, qua orbæ eis, qui erant genere proximi nubebant,ibid.
Athenienſium mulieres publicis consultationibus adhibebantur,ch.99.nu.20.
Athenienſium pœna in adulteros,ch.103.nu.2.
Athletas Venere abstinere, vt robur suum conseruent,ch.113.nu.17.
Auaritia & luxuria an simul coïre possint,char. 80. uum: 106.& iterum,ch.81.corrupta, nu. 119.
Auaritia omnium malorum arx & radix, eodem nu.119.
Auentinus formosus,ch.19.nu.32.
Augillarum fœminæ, nocte qua nubunt, omnium stupro patent,ch.59.nu.41.
Augustinus librum quempiam pluris emit, quàm indicaretur,ch.66.nu.11.
Augustus pumilios & distortos, & cæteros id genus,vt ludibria naturę maliq; omnis adhorrebat, ch.22.nu.50.
Augustus Tiberium & Liuiam,quos primos hæredes instituit,nomen suum ferre iussit,ch.45. nu. 24.
Augustus filias & neptes cœtu extraneorum prohibuit,ch.92.nu.8.
Augustus ipse Lucio Tucinio claro iuueni scripsit parum modestè eum fecisse, quòd filiam suam Baias salutatum venisset, ibid.
Augusti vxor,filiæ,& neptes lanitio se exercebant, ch.97.nu.31.
Augustus vxoris consilio vsus est,ch.97.nu.1.
Augustus imperator cur adulteria exercebat, char. 103.nu.11.
Aulus Gellius nonnullis Augellius dictus,ch.4.nu. 30.
Aurelianus Imperator vestem holosericã ne in vestiario quidem habuit,ch.27.nu.14
Aurelianus Imperator, quam pœnam adultero imposuit,ch.104.num.3.
Aurora roseis digitis,ch.18.nu.30.
Aurora puella Tithonum senem amauit,ch. 50.nu. 21.
Auses vxores habent communes,ch.59. nu.38.corrupto.
Authen.sacramenta puberum, an habeat locum in distractu,liberatione,renunciatione, charta. 138. nu.7.
An in donatione,ch.142.nu.43.
An in fideiussione,ch.148.corrupta,nu.97.
An in quasi contractibus,ch.150.nu.119.
Et consequenter an in iudiciis,ch.156.nu.196.
Authoritas ex cultu viris accedit,ch.33.nu.38.
Authoritatem præstans actui,non dicitur illum facere,sed imperfectum perficere, ch. 146. corrupta, nu 81.
Authoritas in ipso actu præstatur,ch.157 nu.2.
Authoritas pro consensu ex subiecta materia accipitur,ch.eadem,nu.6.
Authoritas interposita vice confirmationis,vel approbationis,potest sequi actum,ch.158.nu.9.
Authoritas quæ in actu interponi debuit, si posteà interponatur partibus præsentibus & consentientibus,facit vt actus ex præsenti valeat,non ex præterito,ch.eadem,nu.10.&.11.
Authoritas post actum præstari potest,si is vtilis sit ei,cui præstari debuit,ch.eadem,nu.12.
Authori.an de æquita Cano.sequi potest,ibi. nu.13
Authoritas præstita in ratificatione actus gesti à procuratore sine authoritate,facit vt actus valeat, ibi.nu.14.
Quid si interponatur in ratificatione per ipsummet,qui confecit,ch.eadem,nu.15.
Authoritas propriè sumpta non potest interponi per procuratorem,ch.156.nu.23.
Authoritas an verbis exprimi debeat,ch.160.num. 1.&.2.
Sed an verbo authoritatis nuncupatim vtenduni sit,ch.161.nu.3.&.4.
Authoritas tutoris vel alterius an à muto præstari possit nutu,vel signis,ch.162.nu.16.
Authoritas an tacitè in actibus tacitis præstari possit,ch.162.nu.20.&.2.seq.
Authoritas ab eo præstita videtur ei, pro quo fideiubet,ch.eadem,nu.25.
Authoritas à principe potest tacitè interponi, licèt non ab inferiore,ch.164.nu.38.
Authoritatem præstare non potest,qui ipse ea indiget,ch.179.nu.48.
Axiothea auditoriũ Platonis virili habitu frequentabat,ch.34.nu.42.

B

Babylonij virgines nubiles in matrimonium vendebant,ch.36.nu. 6.
Babyloniorum vxores cum hospitibus passim stupro coëunt,ch.60.nu.45.
Babylon purpurata meretrix,ibidem.
Babylon Roma dicta,ibidem.
Bacchanalibus decem dierum castimonia opus erat ch.122.nu.85.
Bactris vxores dominantur,ch.61.nu.50.
Balani qui propriè dicantur,ch.9.nu.62.
Baldus Nouellus excellentissimus doctor,char.14. nu.6.
Balearium insularum vxores amicis ac domesticis secundum ætatem primùm coëunt,vltimus locus sponso datur,ch.60.nu.43.
Bannitum ex statuto occidere,peccãtum est,ch.65. nu.4.
Bannitus non amplius esse censetur verbaliter tantùm à banno liberatus,char.127. num. 6.corrupto.
Bannitus non esse censetur, qui statim rebannandus,id est, à banno reuocandus est,ibidem.
Bannitus statuto prohibitus agere,potest tamen nomine procuratorio alterius agere, ch.154.num. 162.

Banniti patris filius potest exigere dotem sine consensu illius,ch.178.nu.35.
Banniti patris filius potest esse in iudicio sine consensu illius,ibid.
Banniti consanguinei consensus non est necessarius ex statuto requirente consensum consanguineorum in contractibus mulierum,ch.179.nu.36.
Banniti filij præsentia non est necessaria in testamento matris,quæ aliàs requiritur ex statuto,ch.ead.nu.37.
Bannitus non censetur esse in rerum natura,ibid.
Bannitus consentire potest,ch.ead.nu.39.
Bannitus iura sua non amittit,ch.ead.nu.40.
Baptizatus & mox baptizandus eodem priuilegio vtuntur,ch.128.nu.12.
Barbari vestitu muliebri delectantur,ch.34.nu.41.
Barbarorum esse, parentum, & filiorum, fratrũ, & sororum concubitum,ch.58.corrupta,nu.34.
Barbaris vxores famularum loco sunt, ch.62.nu.7.
Bartolus an scripserit in tres libros. C. & quos, ch. 4.nu.33.& seq.
Bartolus sæpe cum mercatoribus consilia sua communicauit,ch.98.nu.4.
Βαρὺς quid sit,ch.27.nu.14.
Basilica statim consecranda, pro cõsecrata habetur, ch.128.nu.12.
Basilidis hæresis de communitate mulierum, ch.58. corrupta,nu.36.
Batalus omnium primus mulieribus sandaliis in scenam prodiit,ch.34.nu.41.
Βαταλίζεωζ,ibib.
Battus poëta inertior iudicatus, quòd eandem sæpius cantilenam rectneret, ch.68. corrupta, nu. 19.
Βαττολογέω,quid sit, ibid.
Battologia quid,ibid.
Bellum non tam verba, quàm facta requirit, ch. 48. nu.11.
Beneficium ecclesiasticum non perdit cõtrahens sola sponsalia,ch.129.nu.21.
Beneficium impetrans debet in indiuiduo nominare aliud beneficium quod obtinet,ch.169.corrupta,nu.113.
Bene olere,nil olere est,ch.26.nu.9.
Bella virorum propria,non fœminarum, ch. 9. nu. 59.
Beltrandus Ferrerius in Venere expirauit, ch.114. nu.18.
Beronice virum repudiauit ob immodicũ eius concubitum,ch.111.nu.1.
Bersabeæ forma viro exitio fuit,ch.15.nu.10.
Bestiæ quoque pulchritudinem amant, ch.14. nu.7. in fi.
Bestia ex bestia generatur,ch.52.corrupta.nu.4.
Beta citò nascitur, & citò perit, ch.51.nu.26.
Biantis dictum memorabile,ch.14.nu.5.
Bibienus Carbonem in adulterio deprehensum castrauit,ch.103.nu.2.
Bigamus est qui vxorem corruptam ducit, ch.6.nu. 43.
Bigamia contrahitur ex matrimonio putatiuo,vt ex vero,ch.197.nu.261.
Billia vxor Duillij putabat viros omnes,vt suum maritum os male olere,ch.35.nu.1.
Bis idem dicere licere,dubitationis tollendæ gratia, ch.68.nu.19.
Blanditiis in corrigendis vxoribus minæ,si opus sit, regaliter addendæ,ch.90.nu.174.
Boëtiorum mos,ch.4.nu.30.
Boiariorum pœna in adulteros,ch.106.nu.8.
Bombyces sericarij,ch.28.nu.15.
Bombycina vestis quid,ibid.
Bonum omnia appetunt,ch.20.nu.37.
Bona dea nunquam extra domum egressa, ch. 94. nu.19.
Bonæ deæ templum non licebat maribus ingredi, ibid.
Bonæ deæ sacris picturæ etiam animalium masculorum tegebantur,ibid.
Bonæ deæ sacris mulieres rebus Venereis abstinebant,nec solùm viros,sed quicquid masculũ erat, domo exigebant,ch.122.nu.85.in fi.
Bono viro non licet in contractibus decipere,etiam intra dimidium iusti precij,ch.65.nu.7.& ch.seq. nu.10.
Bona mulier facit bonum virum,ch.99.nu.18.
Bona pulchra esse,mala turpia,ch.20.nu.38.
Bonum & vtile fieri non debet, nisi eo modo, quo fieri debet,ch.180.nu.60.
Bononiensium pœna in adulteros, ch.106.nu.7.
Bos boui pulcherrimus esse videtur,ch.42.nu.18.
Boues execti maiora cornua habent,ch.114.nu.23
Bragmanes vxoribus communibus vtuntur,ch.59. nu.38.corrupto.
Brenni Senonum regis regium & arrogans responsum ad Romanos,ch.6.nu.45.ad fi.
Britannis pluribus vna vxor est,ch.56.nu.22.
Britannis matrimonium est inter parentes, & liberos,fratres,& sorores.ibid.
Britanni vxores communes habent, ibid. & iterum ch.59.nu.38.corrupto.
Brunechildis prudens & sanctum consilium,ch.99. nu.15.
Bruta ita viuunt, vt mares fœminis præsint, ch.1. nu.9.
Bruta animalia parentum coitum detestãtur,ch.38 corrupta,nu.34.
Bruta animalia plurima nesciunt adulteria,& ea detestantur,ch.103.nu.1.
Bulgarus derisus,quòd vetulam despõsasset, ch.47. nu.3.
Buxus tardè & paulatim crescit,sed diutissimè viuit,ch.51.nu.26.
Bysaltia libidinis causa patrem interemit, ch.76. nu.85.

C

Cadauera virorum supina, fœminarum prona fluitant,ch.38.nu.16.
Caduceum violari dicitur, cùm vetito tempore coniuges coëunt,ch.122.nu.85.
Cæcus si cæcum ducat,ambo in foueam cadunt, ch. 179.nu.43.
Cælestia corpora necessitatem non imponũt,sed inclinationem,ch.62.nu.4.
Cæsar moriens prouidit, vt honestè caderet.ch.39. nu.23.
Cesaris lex, vt vxores quas & quot quis vellet, ducere liceret,ch.55.nu.18.
Cæsaris vxor Pompeia impudica,ch,77.nu.92.
Cæsii oculi quid significent,ch.18.nu.28.
Caiæ Terratiæ vestali iusdicẽdi testimonij datum, ch.73.nu.62.
Caię Ceciliæ statua,ch.96.nu.17.
Caĩn et Abel fratrum dissimilitudo,ch.45.nu.25.
Calchidoniæ mulieres dimidiũ faciej retegebant, ch.37.nu.15.
Calecorũ fœminæ domestica negocia administrãt, ch.91.nu.4
Caleci ij sunt, quos nunc Portugalenses, olim Lusitanos vocabant.ibi.
Caligula imperator amatorio in furorem versus, ch.111.nu.7.
Calidiora calidioribus alimentis indigent, ch. 44.nu.20.
Callipatera habitu pugilis in certamen descendit, ch.39.nu.24.
Callirhoë patrem prodidit libidinis causa.ch. 76.nu.85.
Καλλισεῖα certamen formæ muliebris apud Lesbios ch.21.nu.41.
Καλλισένεσα,quęm in eo certamine formosissima dicebatur,ibi.
Καλλισεῖον præmium formosissimę,ibi.
Calor libidinosos efficit,ch.81.corrupta.nu.115.
Caluitium ex Venere,ch.114.nu.22.
Calypso pulchricoma,ch.18.nu.30.
Calypso texens reperta,ch.96.nu.29.le.1.nam is nu.est duplicatus.
Cameli matres nunquam superueniunt,ch.58.corrupta,nu.34.
Camelus curatorem suum, quòd matri opertæ eum admisisset,re cognita,morsu interemit,ibi.
Camelus fœminam grauidam non tangit, ch.74.nu.68.
Camelj dum coëunt,solitudines petunt,ch.125. nu.106.
Camœnæ cur musæ dictæ sunt,ch.117.nu.49.
Canadis regis Persarum lex de cõmunitate mulierũ ch.59.nu.38.corrupto.
Canarij non priùs vxores accipiunt, quàm à rege defloruntur,ch.60.nu.46.
Canicies morosa,ch.49.nu.15.
Canicies sordida & turpis,ch.50.nu.17.
Canis cani pulcherrimus esse videtur, ch.43.nu.18.
Canibus Catuli similes,ch.53.corrupta,nu.7.
Canum nomine vocantur impudentes, ch. 84. nu. 137.
Canis animal inuidum,ch.87.nu.160.
Canis in Athenienſium arcem non admittitur, & quare,ch.125.nu.105.
Canis Delum insulam non attingit, & quare, ibid.
Canes obscœni,ibid.
Canes immundi,ibid.
Canes impudentissimi,ibid.
Cantabri post vxoris partum in lectum recubant, ac si peperissent,vxoribus illis ministrantibus, ch. 60.nu.47.
Cantaros animal sine fœmina, ch.8.nu.55.
C. quanquam,de vsuris,lib.6.habet locum in codicillis,ch.109.corrupta,nu.107.
Capri matres superueniunt, ch.58.corrupta, nu.34. & iterum,ch.112.nu.3.
Capri vt sunt immodicę libidinis,ita sunt breuioris vitæ.d.nu.3.
Capti in bello fiunt seruí capientium,ch.7.nu. 46.
Captiuitatis redẽptionis causa multa specialia contra leges & statuta,ch.198.nu.272.& seq.
Statutum enim prohibens cõtraher e non trahĩtur ad contractum, qui in eam causam fit,ibi.
Res dotalis in eam causam alienarj potest, ibj.
Et res ecclesiasticæ & sacræ,ibj.
Et valet donatio vltra quingentos aureos, sine insinuatione,ibi.
Et res subiectæ restitutionj in eam quoque causã alienari possunt,ch.eadem.nu.273.
Legatum dotis causa aut propter nuptias relictũ vel factum, sub conditione nuptiarum, aut liberorum non existentium, deficit, si legatarius grauatus restitutione in eam causam fit monachus,ch.160.nu.274.
Quartæ diminutio fit ob eandem causam, ibi.
Legatum incertum valet,ibi,
Valet alienatio sine mandato, ibi.
Exhæredarj potest filius,ob patrem non redemptum,ibi.
Imò prinatur successione, qui id non facit, ibi.
Libertus in seruitutem reuocatur, quj patronum non redemit,ibi
Vxor se obligare potest pro redemptione mariti, ch.eadem,nu.275.
Et filiusfa.pro redemptione patris,ibi.
Captiuitatis redemptio pia causa est, ch. ead. nu. 276.
Et externis quoque scriptoribus commẽdata,ch. ead.nu.277.
An autem ea obtineant in captiuis ob delicta,ch. ead.nu.278.&.2.seq.
Carbonarius & fullo simul habitare nõ possunt, ch. 44.nu.21.
Cardami natura,ch.46.nu.32.
Carpocratis & eius filij Epiphanis hæresis de communitate mulierum,ch.58.corrupta,nu.36.
Castoris & Pollucis fratrum dissimilitudo, ch. 45. nu.25.
Castra vnde dicta,ch.113.nu.17.
Casibus fortuitis non renunciat, qui suscipit omne periculum, sed necessarium est illis renunciare nec tamen opus est illos specialiter designare,ch. 169.corrupta,nu.107.
Catabaptistæ vestimenta preciosa omnino respuebant,ch.33.nu.39.in fi.
Cataloniæ viri ex vxorum adulterio puniuntur,ch. 90.nu.172.
Cathei in regem eligebant,qui cæterorum erat pulcherrimus,ch.20.nu.36.
Cathei in contrahẽdis matrimoniis formæ tantùm

rationem habebant,ibid.
Catheorum siue Catharorum vxores simul cum viris mortuis cremabantur, ch.55.nu.15.
Cato laudatus ex cultus negligentia, ch.32.nu.24.
Catonis Censorij sententia de dotibus vxorum, ch. 41.nu.8.
Cato Censor.80.annorũ filiũ genuit, ch.49.nu.14.
Catoni Censorio vxor humili loco nata superbior, ch.61.nu.2.
Catonis Censorij dictum de vxorum imperio.ibid.
Cato Censorius eum qui vxori manus inferret, non aliter detestandum esse dicebat,quàm qui deorum simulachra temerasset,ch.62.nu.8.
Catonem Cẽsorium trium maximè pœnituisse, ch. 103.nu.10.
Cato Censor. Manilium senatu mouit, quòd vxorẽ præsente filia deosculatus fuisset, ch. 125.nu. 20.
Cato Vtic.vxorẽ suã Hortẽsio cõcessit,ch.56.nu.20
Cato Vticensis ad irascendum difficilis, sed iræ conceptæ implacabilis,ch.140.nu.21.
Catulli locus declaratus,ch.103.nu.2.
Catullus amatorium de incantamentis edidit carmen,ch.109.nu.2.
Caturcorum pœna in adulteros,ch.106.nu.8.
Caucasi incolæ palàm coëunt,ch.59.nu.40.
Cecropis lege vnicam vxorẽ licebat ducere, ch.55. nu.17.
Cedere bonis potest qui nihil habet,ch.132.nu.42.
Cerebri modicum habent salaces,ch.14.nu.23.
Ceres pulchricoma,ch.18.nu.30.
Cereri sacra nisi à pudicis fieri licuisse, char.73. nu.64.
Cerealibus sacris fœminæ per aliquot dies virorum concubitu abstinebant,ch.122.nu.85.
Certamina pulchritudinis,ch.21.nu.41.& seq.
Ceruſſa quomodo fiat,ch.27.nu.11.
Cerui castrati cornua non edunt,ch.114.nu.23.
Chalcidoniæ mulieres dimidium faciei retegebant, ch.37.nu.15.
Charitas per diuersas libidines dispersa torpescit, ch.55.nu.66.
Charybdis vorax causam dedit fabulę,ch.87.nu.157
Chassenei furta ex prioribus huius libri æditionibus,quæ vt Ennellano id poscenti satisfieret, huc subiecta sunt, ch.7.nu.49.&, ch.19.nu.35.&, ch. 20.nu.36.& iterum.39. &,ch.21.nu.42.&,ch.41. nu.12.&, ch.42.nu.13. &, ch.53.nu.6.&, ch. 55. nu.14.&,ch.60.nu.49.&, ch.79.nu.100. &, ch. 99.nu.26.&,ch.102.nu.6.&,ch.108.nu.18.&,ch. 122.nu.78. nec dubites, quin, & alia multa reperiat,qui malè bonas horas ei libro legendo collocare voluerit.
Chassenei iniusta aduersus authorem ira, ch.134. nu.70.
Chilonis sententia de dotibus vxorum,ch.41.nu.8.
Cicadæ mares tantùm canunt, fœminæ tacent, ch. 102.nu.6.
Ciceroni probro datum,quòd senex vxorem iuuenẽ duxisset,ch.48.nu.9.
Ciconiæ adulterij sensus & pœna,ch.103.nu.1.
Cimon Athenien sis Elpinicem sororem duxit vxorem,ch.75.nu.25.
Cinctura dictio latina,ch.29.nu.22.
Circe pulchricoma,ch.18.nu.30.
Circe texens reperta, ch.96.nu.29.le.1.nam is nu, est duplicatus.
Cirenaici singuli vxores plures habent,ch.55.nu.16
Citò nata citò pereunt,ch.51.nu.26.
Clamor inanis,vbi manu opus est,ch.48.nu.11.
Claudius imperator Messalinam vxorem vocabat dominam,ch.41.nu.9.
Idem alios ciues Ro. dominos quoque vocabat, ibid.
Claudius Imperator Agrippinam sororem duxit vxorem,ch.57.nu.30.
Claudiæ memorandum epitaphium, ch.95.nu. 20.
Clausula derogatoria expressa præcedens,tollit voluntatem sequentem,etiam expressã, non autẽ tacita,ch.165.nu.65.
Clausula haberi pro expresso,vel similis, quam vim habeat,ch.176.nu.194.&.2.seq.
Clausula decreti irritantis tum demũ facit nullitatẽ, cùm is vult, in cuius fauorem posita est,aliâs non, ch.193.nu.93.
Cleocrito ad maiorem lasciuiam vestibus mentiebatur fœminam,ch.34.nu.41.
Clisthenes cultu indecoro,ch.34.nu.41.
Clitemnestra Agamemnonem maritum ob zelotypiam interemit,ch.106.nu.11.
Clodius in sacris bonæ deæ habitu muliebri deprehensus,ch.34.nu.41.
Coëundi cupiditas ex humecta natura procedit,ch. 8.nu.125.& iterum.127.
Coëuntes frequẽter,citò sterilescunt, ch.118.nu.54.
Coëuntes frequenter raro concipiunt,ibid.
Coëuntes frequenter minùs in coitu delectãtur, ch. 118.nu.55.
Coitus vires corporis labefactat,ch.112.nu.3.
Coitus vitam abbreuiat,ibid.
Coitus calidum & humidum, quibus vita maximè constat,educit, ch.ead.nu.6.
Coitus pallidos facit,ch.113.nu.11.
Coitus omnes alias euacuationes superat, ch. eadẽ. nu.12.
Coitus plurima incommoda,ch.ead.nu.15.& multis seq.
Coitus vsus in conseruatione sanitatis,ex quorundã sententia prohibitus,ch.ead.nu.16.
Coitum exercentes in ipso actu plerique mortui,ch. 114.nu.18.
Coitus nocẽt stomacho,ch.ead.nu.20.
Cerebro & membris illi vicinis,ch.ead.nu. 21.
Spinæ medullari,ibi.nu.24.
Neruis,ch.ead.nu.25.
Oculis,ch.ead.nu.26.& seq.Vide tamen,ch.118. nu.58.& seq.
Et defluxionibus in eos decumbentibus, ch.115. nu.27.
Palpebrarum fluxionibus,ibid.
Renibus,ch.ead.nu.28.
Lumbis, ch.ead.nu.29.
Lateribus,ch.ead.nu.30.
Dentibus,ch.ead.nu.31.
Capiti,ibid.
Cordi,ibid.
Epati,ibid.
Ventri,ibid.
Pulmoni,ibid.
Pectori,ibid.
Coxendicibus,ibid.
Vesicæ,ibid.
Pedibus,ibid.
Gurgulionibus,ibid.
Podagræ,ibid.
Chiragræ,ibid.
Et omnibus iuncturarum ægritudinibus,ibid.
Ischiadicis,ibid.
Phocalicis,ibid.
Ethicæ,ch.115.nu.34.
Epilepsiæ, ibid.vide tamen, ch.118.nu.58. & iterum,ch.119.nu.60.
Colicæ.d.nu.34.
Febribus adurentibus,ibid.
Scabiei,ibid.
Pesti,ch.116.corrupta,nu.35.
Tussi,ibid.
Phthisi,ibid.
Hydropi,ibid.
Destillationi,ibid.
Grauedini,ibid.
Apoplexiæ,ibid.
Paralysi,ibid.
Lepræ vulgò dictæ,ch.ead.nu.36.
Atræ bili,ibid.
Alopeciæ,eadem. ch.nu.37.
Vesicæ passionibus,ibid.
Sanguinis sputationi,ibid.
Sanguinis fluxui,ibid.
Gonorhœæ,ibid.
Satyriasi,ibid.
Priapismo,ibid.
Et omnibus propè morbis,ead.ch.116.nu.38.
Coitus an ei conueniat,qui amoris morbo laborat, ibid.& ch.119.nu.60.
Coitus omnes sensus hebetat,ead.ch.116.nu.39.
Coitus quãtùm animo noceat,ead.ch.nu.41.& multis seq. Et huius ratio,ch.118.nu.52.
Coitus pars morbi comitialis, d.ch.116. corrupta, nu.42.
Coitus est veluti quidam spasmus,ibid.
Coitus nos brutis similes facit,ch.117.nu.50.
Coitus præcipuus studiosorum hostis,ch.118.nu.51.
Coitus memoriæ nocet,ch.118.nu.53.
Coitus frequens semen infœcundum facit, ch. 118. nu.54.
Coitus vocis suauitati nocet,ead.ch.nu.56.
Cætera vide infrà in verbo,Venus.
Cognomen quod ex forma exprimi debet, exprimi necesse est, etiamsi nomen proprium sit admodũ singulare,ch.168.corrupta.nu.98.
Colerici ad Venerem cæteris propensiores, ch.81. corrupta,nu.115.
Collatio beneficij vt testibus probari potest, ita & eius renunciatio,ch.140.nu.17.
Collatio beneficij quę debet fieri consulto episcopo, potest liberè fieri eo absente,ch.177.nu.13.
Collatio beneficij est in fructu,ch.199.nu.5.
Collatio bonorũ an censeatur prohibita à testatore verbis generalibus,ch.168.corrupta,nu.102.
Columbæ impares minùs se diligunt, nec multùm coëunt,nec sæpius fœtant,ch.44.nu.21.
Columbarum mas prior æditur, fœmina posterior, ch.8.nu.56.
Columbarum castitas,ch.103.nu.1.
Columba apud Assyrios vice numinis colitur, ibid.
Comitialis morbus sacer dictus, ch. 116. corrupta, nu.42.
Communẽ opinionem haberi pro veritate,quomodo intelligitur, ch.188.nu.153.
Communis opinio cuiusmodi esse debet, vt det robur actui,ch.189.nu.157.
Compensans non satisfacit iuramento de soluendo, ch.174.nu.182.
Compensatio est ficta & impropria solutio,ibid.
Compromissum contractus dicitur,ch.156.nu.190.
Compromittere non potest,qui contrahere non potest,ibid.
Nec qui alienare non potest,ch.ead.nu.191.
Conciliorum ecclesiasticorum pœna in adulteros, ch.106.nu.9.
Conclaue est, quod Græci gynæcium vocant, ch. 94.nu.17.
Concubitus humido & calido conficitur,ch.82.nu. 125.&.2.seq.
Concumbendum ei,qui se infirmiorẽ esse vult,ch. 113.nu.13.
Concubitus nunquam tempestiuus,ch.113.nu.14.
Condemnatus & conuictus æquiparantur, ch. 127. nu.8.
Conditio ferendi nominis testatoris, non inutilis, ch.45.nu.24.
Conditio expressa in vltimis voluntatibus impedit translationem siue transmissionem,non autem tacita etiam subrogata in locum expressæ, ch. 165. nu.52.
Conditio si consenserit,aut voluerit,requirit expressam voluntatem,ch.166.nu.70.
Confessio facta in testamento an reuocari possit,ch. 148.corrupta,nu.95.& seq.
Confiteri nõ potest,qui alienare, cõtrahere,vel obligari non potest,ch.149.corrupta,nu.108.
Coniecturæ sæpe sunt fallaces,ch.166.nu.70.
Coniecturalis probatio dicitur euidens,ch.172.corrupta,nu.160.&.ch.seq.nu.163.
Et expressa.d.nu.160.
Et manifesta.d.ch.173.nu.163.
Non tamen euidenter expressa,ibid.
Nec patenter,ch.ead.nu.164.
Nec verbis,sed lege,ch.ead.nu.165.
Conquestus sunt communes inter coniuges putatiuos ex statuto illos inter coniuges simpliciter cõmunicante,ch.197.nu.262.
Conscientiæ forum respicit obligationem naturalẽ, ch.136.nu.15.
Conscientia alicuius si requiratur in aliquo actu, an & eius scientia requiratur, ch.163.nu.35.
Sed quid si conscientia superioris requiratur,ch. ead,nu.36.

Consentiens non facit, sed non impedit, ch. 146. corrupta.nu.81. & iterum, ch.179.nu.42.
Consentiens donationi rei suæ,eam ipse donare videtur, ch. 147.nu.85. & iterum.ch.137. nu.141.
Consentiens actui, an eum dicatur facere, ch. 151. nu.128.& multis seq.
Consentiens simpliciter, an teneatur de euictione, ch.ead.nu.130.omisso.
Consentiens legato rei suæ,non conuenitur ex testamento,vt præstet,ch.ead.nu.132.
Consensus pignoris rei alienæ nõ ei præiudicat, qui postea factus est dominus,ch.ead.nu.134.
Consentiens iura sua perdit,ch.152.nu.137.
Consentiens legato rei suæ sibi præiudicat, eod.nu. 137.& seq.
Consentiens alienationi rei suæ, alienare censetur, ch.ead.nu.142.
An autem propriè,ibid.
Consensus interpositus in iudicio, instrumento,pignore, trahitur ad consequentia eorum, ch.153. nu.154.&.2.seq.
Consensus patris in officio tutoris filij,non ampliùs requiritur in exercitio illius,ch.ead.nu.156.
Consensus principis in promissione vendendi feudi non ampliùs requiritur in ipsa venditione,ibid.
Consensus ante & post actũ præstari potest, ch.157. nu.1.
Nisi consensus pro forma aut solennitate sit interponendus,ch.ead.nu.3.
Consensus cùm propter priuatũ commodum interponi debet non est solennitatis,ch.ead.nu.5.
Consensus pro authoritate ex subiecta materia accipitur,ch.157.nu.6.
Consensus eius cuius priuatim nihil interest, interponi debet ad solennitatem,ch.ead.nu.7.
Consensus propinquorum à statuto requisitus in eõ tractibus minorum vel mulierum,in ipso actu interponi debet,ch.ead. nu.8.
Consensus prioris actus debet eo tempore interponi,quo prior ille fieri potest,ch.158.nu.19.
Consensus simplex potest præstari per procuratorẽ, nuncium,vel epistolam,ch.159.nu.21.&.22.
Consensus solennitatis per procuratorem,nuncium vel epistolam præstari non potest,ch.ead. nu.25.
Consensus an verbis exprimi debeat, ch.161. nu.5. &.2.seq.
Consensus patris in donatione causa mortis filiifa; expressus esse debet,ch.ibid.nu.9.
Consensus quem præstat pater filio agenti expressus esse debet,ibid.nu.10.
An autem is consensus sit solennitatis,ibid.
Consensus domini in alienatione feudi, an sit de solennitate,ch.ead.nu.11.&.12.
An autem is debeat esse expressus, an verò sufficiat tacitus,ibid.
An item possit interponi ex interuallo.d.nu. 11.
Consensus prælati in alienatione perpetua rei ecclesiasticæ expressus esse debet,ch.ead.nu.13.
Consensus viri & consanguineorum requisitus ex statuto in contractibus mulierum, an expressus esse debeat,ch.ead.nu.14.&.15.
Consensus solẽnitatis an à muto præstari possit,nutu & signis,ch.162.nu.16.
Consensus patris qui debet præstari filio agenti, an à muto præstari possit nutu & signis,ibid.
Consensus solennitatis an in actibus tacitis, tacitè præstari possit.ch.ead.nu.20.&.2.seq.
Consensus solennitatis ab eo satis præstitus esse censetur,qui vltra præsentiam ante actum,vel in ipso actu,quicquam facit,aut dicit,quod eum consentire declaret,ch.ead.nu.23.
Consensus præstitus censetur contrahenti ab eo,qui pro illo fideiubet,ch.ead.nu.25.
Consentit litiganti, qui pro eo solicitat, ch.163.nu. 29.
Consensus Papæ, qui debet interuenire in testamento Cardinalis,præsumitur ex diuturnitate temporis,ch.164.nu.40.
Consensus is propriè dicitur, qui expressus est, ch. 166.nu.70.
Consensus à statuto requisitus in contractibus mulierum aut minorum intelligitur de pleno nõ defectiuo,ch.ead.nu.43.
Consensus ei præstitus, cui consentiens obligari potest,ab eo reuocari non potest,aliàs secus, ch.186. nu.123.
Consensus alteritis in contractu mulieris requisitus nõ est ímediata causa trãslationis dominii, sed tantùm consensus ipsius domini,ch.190.nu.174.
Consentire nõ dicitur,qui ignorat, ch.ead.nu.176.
Consilium antè præstitum cum præsentia in actu,pro authoritate habetur,ch.162.nu.23.
Consilium absentis aliàs requisitum,non requiritur ch.177.nu.16.
Constantinopolitanæ mulieres domi se continere solent,ch.94.nu.15.
Constantinus imperator quam pœnam adulteris imposuit, ch.104.nu.3.
Constitutiones etiam pœnales, ne eludantur,extendi debent,ch.149.corrupta,nu.107.
Constitutio exorbitans loquens de contractu, non habet locum in cõtractu ficto, ch.155.nu.180.
Constitutio Papæ vel Imperatoris ligat subditos, quocunque se conferant,ch.193. nu.217.
Consuetudo non introducitur vsu mulierum,ch.11. nu. 77.
Cõsuerudo Cupidinis mater,ch.49.nu.15.
Eadem Veneris ancilla,ibi.
Consuetudo mala licèt excuset à pœna, non tamen à peccato, ch.65.nu.4.
Consuetudine peccata fiunt incorrigibilia, ch.88. nu.165.
Consuetudinis abolitio idem tempus requirit quod eiusdem introductio,ch.139.nu.13.
Consuetudo an possit dare robur dispositioni captatoriæ,ch.147.nu.89.
Consuetudo mixta clericorum & laicorum in vtroque foro, & contra clericos obseruatur, ch. 190. nu.170.
Contagio potentum in alios,ch.61.nu.51.
Cõtrahẽtibus an liceat decipere infrà dimidiũ iusti precij,in foro conscientiæ. ch.65.nu.7.&.3.seq.
Sed quid si non ex propositio hoc accidat,ch.66. nu.12.
Contractus ab vxore factus sine authoritate viri aut consanguineorum,an sit ipso iure nullus,ch. 135.nu.2.& seq.
Et si quid statutũ pœnam imponat,ch.ead.nu.5.
An autem vxor ex huiusmodi contractu obligetur naturaliter,ch.136.nu.12.& seq.
Sed an contractui possit accedere fideiussor, ch.ead.nu.14.
An verò valeat in foro conscientiæ, ch.ead.nu. 15.& seq.
Et consequenter an mulier ex huiusmodi contractu obligetur in foro cõscientiæ, ibi.& seq.
An item peccet mulier sic contrahens, ch. ead. nu.17.& seq.
Contrahens contra prohibitionem legis, peccat mortaliter,ibid.& seq.vsque ad.20.
An autem peccet,qui rem detinet,ex huiusmodi contractu,ch.137.nu.19.
Sed an talis contractus confirmetur iuramento, ch.eadem,nu.25.& multis seq.vsque ad finem glo.
Contractus in statutis an compræhendat distractũ, liberationem, renunciationem,char.138.nu.1.& seq.vsque ad.36.
Contractus aliquando pro distractu accipitur in nostris legibus,ch.ead.nu.6.
Contractus dicitur omne pactum,ibidem.
Contractus iisdem modis soluitur quibus fit, char. 140.nu.19.
Contractus proprié non dicitur donatio, ch.142. nu.37.& seq.
Contractus inter viuos possunt fieri in vltima voluntate,ch.148.corrupta,nu.94.
An autem tales contractus possint reuocari vt testamentum,ch.ead.nu.95. & seq.
Contractus factus in testamento, an possit probari duobus testibus,ibid. nu.96.
Contractu prohibito,accessoria eius prohibita esse censentur,ch.ead.nu.103.
Contractu prohibito,an hæreditatis aditio prohibeatur,ch.149.corrupta,nu.111.& seq.
Contrahit qui procuratorem ad contrahendum cõstituit,ch.155.nu.177.
Contrahens sine consensu alterius qui requiritur, potest antequam eius consensus interueniat,libere contractum reuocare,ch.158.nu.17.
Contractus dolo initus valet,si qui dolum passus est velit,ch.183.nu.91.
Contractus cui lex resistit,non parit obligationem, ch.189.nu.165.
Contractus debet esse vltro citroq; obligatorius, ibidem.
Contrahens ex necessitate prioris obligationis priè non contrahit,ch.191.nu.183.
Contractus factus contra legem valet ad incommodum eius,qui ita contraxit,ch.293.nu.211.
Cõtraria à contrariis interimuntur,ch.44.nu.20.
Contraria contrariis curantur,ibid.
Contraria neque elere,neque seruare apta,ibi.in fi.
Contraria inuicem se non patiuntur,ch.80.nu.106
Nisi diuersis respectibus,ch.81.corrupta,nu.119. & iterum,ch.82.nu.123.
Contrauenies contractui, qui ob id erat nullus ex conuentione, cogitur stare contractui,si alter velit,ch.183.nu.94.
Conuenire in manum quid sit,ch.35.nu.4.
Conuiuator,an teneatur hora prandij mittere ad conuiuas,ch.99.nu.26.
Cor symbolum amoris coniugum,ch.43.nu.16.
Corinthij suas virgines velabant,ch.37.nu.15.
Corinthiorum meretrices in templo Veneris prostabant,ch.122.nu.78.
Κορινθιάζεσθαι dicebantur, qui scortationibus indulgebant,ibid.
Cornelia Vestalis incœstus non iure condemnata stolam,quæ descendenti in subterraneum cubiculum hæsisset,recollegit,ch.39.nu.22.
Cornelius Balbus in Venere occubuit,c.114.nu.18.
Cornicum perpetua viduitas,ch.103.nu.1.
Corpora sanctorum sine deformitate resurrectura, ch.21.nu.44
Corpora damnatorum è diuerso cum suis deformitatibus resurrectura,ibid.
Corporum vitia & maculas habere symbolum vitiorum animi,ch 22.nu.49.
Correcta ratione legis,lex non corrigitur, char.11. nu.77.
Correctione peccata emendantur,ch.88.nu.165.
Correctio fraterna præcepti est, nisi verisimiliter monitus fieret deterior,ch.89.nu.167.
Corsi virgines ad littus nautis prostituunt, ch. 59. nu.41.
Corsici post partum vxoris lecto incubant, tanquã ipsi pepererint, vxoribus illis ministrantibus, ch.60.nu.47.
Cortinensium pœna in adulteros, ch.103.num. 2.
Corytheus vt forma fœdissima, ita animo vecordi, ch.22.nu.48.
Cornices mares tantùm canunt,ch.102.nu.6.
Cratea filium Periandrum deperditè amauit, char. 76.nu.82.
Crates Hipparchiæ futuræ vxori interscapilium gibberosum retexit,ch.35.nu.1.
Creditor cur aliis similem causam habentibus quærit,non aliis,ch.45.nu.22.
Creditor potest sine decreto rem pupilli vel ecclesiæ sibi cum decreto datam alienare,ch. 153. nu. 156.& seq.
Credulitas deceptionum mater,ch.8.nu.102.
Crepidarij,ch.21.nu.22.
Crimina specialiter sunt opponenda,ch.68.corrupto,nu.17.
Christus speciosus,ch.21.nu.45.
Et quare dicitur speciosus præ filiis hominum, non angelorum,ibid.
Christi nomẽ omnes amatorias incantationes funditus tollit,ch.110.nu.6.
Crocotularij qui,ch.29.nu.22.
Crucis signaculum aduersus artes amatorias, char. 110.nu.6.
Cui plus licet quàm par est,plus vult quàm licet,ch. 37.nu.10.
Cultus magis viros dedecet,quàm fœminas, ch.33. nu.37.

Cultus mediocris viros non dedecet,ch.ead. num. 38.
Cultus authoritatem & dignitatem addit,ibidem.
Cultus sordidus vituperatur,ibi.& seq.
Cultus sit nec sordidus, nec exquisitus, ch. ead. nu. 39.
Cultus nimius,superbiæ species,ibid.
Et hypocrisis,ibid.
Cultus ex more regionis amplectendus, ch.34. nu. 40.
Cumeorum pœna in adulteros,ch.103.nu.2.
Cupido nudus,ch.34.nu.13.
Cupido iuuenis,ch.47.nu.6.
Copido cæcus,& quare,ch.115.num. 27. & iterum ch.117.nu.49.
Cupido λυσιμελὴς,id est,membra soluens.d. char. 115.nu.32.
Cupido facem gerit,ch.117.nu.47.
Curator non opponendo exceptionem peremptoriam,nocet minori,licet expressè renunciare nõ possit,ch.166.nu.77.
Curator hîc datus simpliciter,vbique censetur datus,ch.193.nu.217.
Curiositas & garrulitas,germanæ sunt, ch. 69. nu. 27.
Curiositas quid sit,ibid.
Curiositas argumentum impudentiæ,ibidem.
Curiosi nosse cupiunt,quomodo Iuppiter duxit Iunonem,& quid inuicem fabulantur,ibidem.
Curius laudatus ex cultus negligentio,ch.32.num. 34.
Cyclopes vxoribus dominantur,ch.2.nu.12.
Cyprij virgines statis diebus in quæstum dotis ad Iittus prostituunt,ch.59.nu.41.
Cyrenę.12.formarum in cõcubitu.ch.75. nu.77.

D

DAmæ vulgò fœminæ à multis vocantur, ch. 41.nu.12.
Δάμαϛ & δάμαϛες,fœmina Græcis dicitur, ibidem.
Daniel torque aureo ornatus,ch.32.nu.35.
Damnatorum corpora cum suis deformitatibus resurrectura,ch.21.nu.44.
Damnum non patitur,qui perdit spem lucri futuri, ch.131.nu.36.
Daphnophorus Apollinis Ismenij sacerdos annuus forma & genere insignis legebatur, ch.22.num. 49.
Dapsiles dotes quæ,ch.40.nu.1.
Dapsolybium mos in ducendis vxoribus,char.60. nu.44.
Dauid in Bersabeam nudam exarsit,ch.35.nu.11.
Deã & Deæ,vide inferius post Deus.
Deceptis,& non decipientibus succurrendum, ch. 187.nu.134.& seq.
Declaratio nil addit,nihilq; nouì inducit,ch. 170. corrupta,nu.125.
Decore nil gratius,ch.19.nu.32.& ch.22.num. 51. in fi.
Decor confert ad fœlicitatem,ch.20.nu.30.
Decretorum loci emendati vel enucleati,ch.12.nu. 86.& ch.26.nu.4.& ch.31.nu.1.& ch.42. num. 15.& ch.81.corrupta,nu.117.in fi.& ch.106.nu. 11.
Decretum interpositũ in cõtractu trahitur ad consequentia illius,ch.153.nu.156.
Decretum non irritat,nisi velit is,in cuius fauorem interpositum est,ch.183.nu.93.
Decretum iudicis nullum est,nisi iudex apertè intelligat,quid agatur,ch.191.nu.177.& seq.
Deforma exta,ch.14.nu.7.
Deformem non satis esse ad fœlicitatem idoneum, ch.20.nu.38.
Deformem studiis liberalibus non satis esse idoneum,ch.21.nu.46.
Deformitas corporis ostendit deformitatem animi ch.22.nu.47.
Deformitas corporis ad sacros ordines promoueri impedit,ibid.nu.49.
Deformitas detestabilis,ch.ead.nu.50.
Deformi occurrere infœlix omen,ibid.
Deianira viduam se vocat,quoniam marito suo careret,ch.47.nu.7.
Delectabiliora esse,quæ non licent,ch.23.nu.56.
Delectabiliora & ea sunt, quæ rara sunt,ch.118.nu. 55.
Demetrius Antigoni filius,ab vxore interfectus,ob zelotypiam,ch.106.nu.11.
Demetrius Nicanor ob eandem causam interemptus,ibid.
Democritus Venerem damnabat in conseruatione sanitatis,ch.113.nu.14.
Demosthenes ob nimium cultum repræhensus,ch. 32.nu.33.
Denominatio non accipitur ex eo quod erit, sed quod iam est,ch.130.nu.32.
Dentium dolor acerrimus,ch.115.nu.31.
Depositus de facto,& de facto restituitur,ch.140. nu.16.
Depræhensis in coitu dicentibus se matrimonium contraxisse,creditur,ch.45.nu.29.
Si sit tamen æqualitas inter eos,ibid.
Deputatus ad scribendum iam scripsisse videtur, ch.128.nu.17.
Derogatoria clausula gratiæ specialis esse censetur, cùm vna tantùm gratia præcesserit,ch.171.corrupta,nu.137.
Despuere res menstruosas, comitiales morbos, fascinationes,incantationes, & alia id genus, ch. 48.nu.10.
Despuere mores alterius quid.ibid.
Destinatum ad aliquid an pro facto habeatur,char. 127.nu.5.& multis seq.
Deus pulchrorum omnium fons, causa, principiũ, ch.21.nu.45.
Dij Deæque à forma laudatæ,ch.18.nu.26.
Diis terrestribus terrestria atque quadrupedia animalia esse sacrificanda, charta. 43. numero 18.
Deorum dearumq; sacris Venus interdicta,ch.82. nu.84.&.2.seq.
Diis casto corpore honores adhibendi,ch. 123. nu. 86.
Deas ornamentis gaudere,ch.31.nu.30.
Deas castas nudas se conspici, molestè ferre, char. 38.nu.17.
Dea viriplaca,ch.122.nu.77.& seq.
Deæ quoque ipsę à verecundia laudantur,char. 84. nu.134.
Dextera pars calidior sinistra,ch.80.nu.112.
Diana virago dicta,& quare,ch.12.nu.85.
Diana aurea,ch.18.nu.19.
Diana à proceritate laudata,ch.24.nu.61.
Dianam nudam in somnis inspicere quid significet,ch.38.nu.17.
Dictiones,aliàs & alius, implicatiuæ similitudinis, ch.141.nu.25.Et iterum ch.142.nu.42.
Dictio,perinde,impropria,ch.174.nu. 180.
Dictio,præsertim,implicatiua,ch.180.nu.57.
Dictio,quasi, ex propria & genuina vi improprietatem significat,ch.156.nu.194. & iterũ ch.174. nu.180.
Dido lanificio se exercebat,ch.97.nu.31.
Didymi qui,ch.113.nu.2.
Dies ad virum,nox ad fœminam refertur, char.93. nu.10.
Dignitas vxori competens ex persona viri, non est principalis dignitas,ch.133.nu.57.
Dignitatis appellatione venit dignitas, prout est principaliter in aliquo,ead.ch.nu.58.
Diogenis dicteria in adolescentes ornatos, ch.32. nu.35.
Diogenis pœna in adulteros,ch.103.nu.2.
Diogenes interrogatus, quando vxor esset ducenda, Iuuenibus(ait)nondum, Senibus verò nunquam,ch.113.nu.14.
Diogenis obscœna historia,ch.118.nu.59.
Diogenes Cynicus dictus, quòd more canum publicè cum mulieribus congrederetur,ch.125.nu. 105.
Dionysij senioris ad nuptias vocati responsum, ch. 48.nu.9.
Dionysius duas simul vxores habuit, ch. 55. nume. 17.
Diophãti Themistoclis filij dictum de matris in patrem authoritate,ch 61.nu.1.
Dioscurorum historia miranda,ch.94.nu.19.
Dirce ob pellicatus supitionem Anthiopen crudeliter interemit,ch.106.nu.11.
Dispositio facta de vera persona,trahitur ad fictam, quæ veram representat,ch.155.nu.183.
Dispositio facta de vero contractu, trahitur ad fictum,qui subrogatur loco ipsius,ibid.
Dissimilitudo mater odij,ch.47.nu.17.
Dissimilitudo studiorum & artium odium gignit, ch.45.nu.25.
Dissimilia ferè non coëunt,ead.ch.nu.21.
Distractus an compræhendatur appellatione contractus,ch.138.nu.1.& multis seq.
Distractus eiusdem naturæ,ac contractus, ch.139. nu.8.
Distractus facit,vt forum sortiamur,vt contractus, ibid.
Distractus præbet iustum titulum & causam ad præscribendum,vt contractus,charta eadem, numero.9.
Distractus ob dolum ita nullus redditur,vti cõtractus,ibid.in duobus locis.
Distractus est bonæ fidei, cuius contractus huiusmodi est,ibidem.
Distractus conditio retrotrahitur, vti & contractus,ch.eadem,nu.10.
Distractus sine traditione nõ transfert dominium, vti nec contractus,ibid.
Nisi in iis casibus,in quibus dominium transiit sine traditione,ibid.
Distractus eãdem requirit solennitatem,vt contractus,ch.139.nu.11.& seq.
Distractus rei immobilis minoris fieri non potest sine decreto, non magis quàm contractus.d.nu. 11.
Distractus requirit scripturam,cùm contractus requirit,ibid.
Distractus eiusdem consensum requirit,cuius & cõtractus,ibid.
Distractus rei ecclesiasticæ prælato prohibetur, vt & contractus,eadem ch.139.nu.13.
Docti plærunque gignunt imbecilles filios, ch.125. nu.101.
Dolus specialiter allegari debet,char.68.corrupta, nu.17.
Dolus an præsumatur in mulieribus, ch. 71. nume. 40.
Dolus dans causam distractui,an illum reddat nullum,vti & contractum,char.139.numer.9.in.2. locis.
Dolus tum demum viciat contractum, si qui dolum passus est, velit, charta.283.numero 91.
Dominus pro marito interdum accipitur,ch.2.nu. 14.
Dominus præsumitur consensisse alienationi emphyteusis, ex diuturnitate temporis, char. 164. nu.41.
Dominarum mores ex ancillarum moribus præsumuntur,ch.45.nu.26.
Dominari naturaliter debet, qui viribus corporis præstat,ch. 6.nu.45.
Dominari item debet, qui viribus animi præstat, ch.7.nu.47.
Domitianus imperator alioqui pessimus legem Iuliam de adulteriis vsu abolitam reuocauit, char. 104.nu.3.
Donatio facta à marito,sene vel ignobili,vxori iueni vel nobili valet,ch.41.nu.7.& char.50.nu. 18.
Donatio vt nudo pacto fieri potest, ita & resolui, ch.139.nu.14.
Donata ante acceptionem non fiunt donatarij,ch. 141.nu.29.
Donatio an sit contractus,& an propriè,char.142. nu.37.42.43.44.45.
Donatio an in statutis veniat appellatione contractus,in iisdem locis.
Donatio tacita & præsumpta fieri potest absenti sine nuncio,vel epistola,charta.143. corrupta,nu. nu.53.in fi.

Donatio causa mortis inducit obligationem,char. 144.nu.58.
Donatio causa mortis,an magis accedat vltimæ voluntati,an contractui,ch.eadem,nu.62. & char. 145.nu.69.& nu.71.
Donare causa mortis potest,qui testari potest,& è diuerso,ch.144.nu.62.
Donare causa mortis potest minor adultus, sine sui curis authoritate,ch.145.nu.66.
Donatio causa mortis faciliùs reuocatur,quàm testamentum,ch.eadem,nu.67.
Donatio causa mortis sola pœnitentia reuocatur, ibidem.
Donare prohibita mulier sine consensu propinquorum,an possit donare causa mortis,ch.145. nu.68.& seq.
Donatio causa mortis an valeat inter coniuges, ch. eadem,nu.69.& iterum,ch.146.corrupta,num. 80.
Donatio causa mortis potest dependere ex alieno arbitrio.d.nu.69.
Donare causa mortis non prohibetur, qui testari prohibetur,ch.ead.nu.71.
Donare causa mortis potest vsurarius sine solennitate.c.quanquam de vsuris,ibid.
Donatione simpliciter prohibita, intelligitur prohibita donatio causa mortis, ch. 146.corrupta. nu.74.
Donatio impropria continetur sub donatione simplici,cùm eadem est ratio,ch.ead.nu.76.
Donatio causa mortis facta stipulanti censetur esse contractus,ch. eadem nu.78.
Donatio causa mortis facta stipulanti non requirit additionem hæreditatis,ibid.
Donatio ita facta non habet hypothecariam,quam habet legatum,ibid.
Donatio causa mortis facta in testamento vel codicillis hauddubiè sapit naturam vltimæ voluntatis,ch.147.nu.86.
Donatio inter viuos facta in testamento,requirit insinuationẽ,ch.148.corrupta,nu.95.
Donatio vltra quingentos aureos ex interuallo insinuata valet à tempore insinuationis,non à tempore ipsius donationis,ch.158.nu.10.
Donatio causa mortis à filiofamiliâs facta sine consensu patris,tum demũ robur accipit,ex sequenti patris consensu,si interim filius non reuocet, ch.158.nu.16.
Donationis insinuatio an requirat consensum vel decretum iudicis,coram quo ea fit,char.163.nu. 32.&.34.
Donatio non dicitur insinuata, nisi iudex apertè intelligat quid agatur,ch.191.nu.177.& seq.
Donatio inter coniuges putatiuos, non confirmatur morte,ch.196.nu.243.
Et quare,ch.297.nu.264.
Donatio facta ob redemptionem captiuorum, non requirit insinuationem,ch.198.nu.272.
Donatus hereticus Lucillę opibus adiutus per Africam,vt infœlices fœtentibus aquis pollueret,ch. 88.corrupta,nu.24.
Dos est sua forma puellis,ch.20.nu.38.
Dotes dapsiles in seruitutem viros redigunt,ch.40. nu.1.
Dos est vxoria lites,ibid.
Dos magna parentum virtus,char.53.corrupta,nu. 8.in fi.
Dos aliàs prohibita alienari, potest tamen ad vtilitatem vxoris alienari,ch.181.nu.73.
Dotis alienatio facta à muliere constante matrimonio,an eo soluto valeat in præiudicium illius,ch. 184.nu.98.& iterum nu.104.
Dotis alienatio à viro facta constante matrimonio, si posteà cesserit lucro mariti,valet,ch.ead.nu.101.
Dos putatiua an sit priuilegiata,vt vera, char.195. nu.232. & seq. & iterum nu.239.&.240. & ch. seq.nu.242.245.246.247.248.&.3.seq.
Dos habet priuilegium vt non possit opponi exceptio compensationis,ch.195.nu.233.
Dos putatiua non habet stipulationem tacitam,ch. ead.nu.239.
Dotis putatiuæ dominium ipso iure non transit in vxorem,vt dotis veræ,ch.ead.nu.240.
Dos putatiua an habeat priuilegium prælationis, ch.196.nu.245.
Dos putatiua an habeat tacitam hypothecam, & eã quidem priuilegiatam,ch.ead.nu.247.
Dos putatiua an habeat priuilegium ne possit alienari,ch.ead.nu.248.
Dos putatiua præbet iustam causam præscribendi, vt vera,ch.ead.nu.255.
Dos putatiua minuitur impensa necessaria,vt vera, ch.29.nu.260.
Dos vendi potest ob redimendos à captiuitate parentes,fratres,& necessarios,ch.198.nume. 272.
Dotalis aut quasi dotalis efficitur res empta ex pecunia dotali,etiam in matrimonio putatiuo,char. 196.nu.245.
Duas simul vxores ducere, capitale est nostris legibus,ch.55.nu.18.
Duas simul vxores ducere est contrà ius naturale.
Duæ improprietates fugiendæ,ch.144.nu.61.
Dubitans pro ignorante habetur,ch.190.nu.176.
Ducere virorum est,ch.40.nu.3.
Licèt interdum de fœminis dicatur,ibid.
Durandus Theologus in id tantùm scripsit, vt cæteros repræhenderet,præsertim diuum Thomam Aquinatem,ch.65.nu.8.
Dyna in sacris literis curiosa,ch.69.nu.27.

E

Eani quid à Peplis differant,ch.29.nu.22.
Ebrietas in muliere, an sit leue peccatum,an graue,ch.87.nu.154.
Ebrietas Veneris comes,eadem ch.nu.156.
Ebriorum liberi ebriosi, ch. 53. nu.4. & iterum ch. 124.nu.97.
Ebriosorum semen infœcundum,ibid.nu.98.
Ebriis coitus insalubris,ibid.
Ebrij nonnunquam generant,ch.125.nu.99.
Ebrij an possunt contrahere ad suam vtilitatem,ch. 182.nu.83.

Ecclesia dicitur viduata sponso,id est episcopo cùm is est inutilis,ch.47.nu.7.
Ecclesiam non decet rem pluris vendere, quàm valeat,ch.66.nu.10.
Ecclesia si fecerit contractum sibi vtilem sine solennitatibus,an valeat is contractus,ch.180.nu.56. & seq.& ch.seq.nu.62.& seq.
Ecclesia & minor æquiparantur,ch.181.nu.70.
Ecclesia si litigarit sine authoritate prælati & obtineat,valet sententia,ibid.
Ecclesia non potest cedere nobili cõtra populares statuto prohibente huiusmodi cessionem, char. 190.nu.166.
Ecclesia non potest contrahere cum prodigo,ibidẽ.
Effœminatos esse ornatus studiosos,ch.32.nu.35.
Eleemosynam an possit vxor conferre sine consensu mariti,ch.156.nu.192.
Eleemosynam an possit monachus facere sine consensu prælati,ibid.
Electum in episcopum interficiens,non censetur episcopum interimere,ch.130. num. 32.
Electus in cuius electione non fuit obseruata iuris solennitas,tutus est in foro conscientiæ,ch. 137. nu.20.
Electio,quæ debet fieri requisito cõsensu principis, potest fieri liberè,eo absente, ch.177.nu.14.
Elephantis fœmina conscripsit modos,figuras,species concubituum,ch.75.nu.77.
Elephas imprudens à curatore matri admissus,eum re cognita interemit,ch.58.corrupta,nu.34.
Elephantes quam coitu grauidam reddiderunt, eandem rursus non attingunt,ch.74.nu.68.in fi.
Elephantes nulla nouerunt adulteria, sed & ipsi hominum adulteria intelligunt,detestantur,& morte puniunt,& maritis detegunt,ch.103.nume. 1.
Elephantes cùm coire appetunt,solitudines petunt, ch.125.nu.106.
Emere prohibitus, non censetur prohibitus in pignus accipere,ch.148.corrupta,nu.101.
Emphyteusis concessa pro se & filiis,filias non comprehendit,nisi concessio facta fuerit à fœmina, ch.45.nu.23.
Emphyteuta alienans aut non soluens, tum demum cadit emphyteusi,si dominus voluerit,char. 183. nu.93.
Emphyteuta vendens inutiliter,nec interim obseruans solennitatem statuti, an cadat emphyteusi, ch.192.nu.203.& seq.
Epicharis libertinæ constantia in tormentis, quàm virorum maior,ch.79.nu.100.
Epicurus nullum venereorum vsum esse salubrem dicebat,ch.113.nu.14.
Epicurus vituperatus,quòd palam cum mulieribus congrederetur,ch.125.nu.104.
Epigrammata mulierum litigiosarum,ch ar.85.nu 145.
Epitaphium celebre mulieris litigiosæ,ibid.
Epitaphium aliud memorandum probissimæ mulieris,ch.95.nu.20.
Episcopis claræ & fulgidæ vestes interdictæ,ch.32. nu.33.
Episcopi clericos vt clericos honorent, si ab eis mutuò, vt episcopi honorari velint,ch.108.nu.17.
Episcopum castum esse oportere,ch.123.nu.87.
Episcopus subrogatus in locum executoris testamẽti in negligentiam illius, tenetur eodem modo bona distribuere, vt ille tenebatur,ch.155.nume. 179.
Episcopus cui deuoluta est electio,eodem modo tenetur eligere,vt tenebantur primi eligentes, ibi.
Episcopus vendens fundum ad ædificandum templum,satis videtur authoritatem præstare,ad id faciendum,ch.162.nu.26.
Episcopus emens à clerico,videtur illi dare licentiã à statuto requisitam,ch.163.nu.27.
Episcopo absente in remotis, licèt in casibus permissis sine eius consensu res ecclesiæ alienare,ch. 177.nu.18.
An autem authoritas superioris,tunc requiratur vide,ch.178.nu.22.
Episcopus potest cogere eum,qui cum ecclesia contraxit sine solennitate stare contractui, char.183. nu.90.
Equus matri imprudens admissus,re cognita sese præcipitem actum interemit,char.58.corrupta, nu.34.
Equa eadem ex causa,auriga prius lacerato,sese præcipitauit,ibid.
Equus alter ob eandem causam perorigam mordicus interfecit,ibid.
Equus item alius ob idipsum sibi genitalia amputauit,ibid.
Nec tamen id in equis perpetuum est, ibid.
Equire dicũtur mulieres libidinosæ,ch.74.nu.68.
Eriphile monile prætulit vitæ Amphiarai mariti, ch.28.nu.18.& iterum ch.101.nu.2.
Erubescere pudoris & verecundiæ signum, ch. 81. corrupta.nu.118.
Esau cur à patre,Iacob à matre magis dilectus, ch. 93.nu.11.
Esaũ vitam actiuam,Iacob contemplatiuam significat,ibid.
Essedonum fœminæ peræquè fortes,ac viri,ch. 9. nu.63.in fi.
Essei quare vxores non ducunt,ch,73.nu.65.
Eua curiosa,ch.69.nu.27.
Euboidas Lacedęmonius nõ probabat eos,qui alienas vxores laudabant,ch.92.nu.8.
Euclydes habitu mulebri ad Socratem audiẽdum commeabat,ch.34.nu.42.
Eugenia sancta fœmina virum habitu mentita, ibid.
Eutictio non debetur ab eo,qui simpliciter consentit,ch.151.nu.130.omisso.
Euidens dicitur,quod ex coniecturis colligitur,ch. 172.corrupta,nu.160.
Verùm id non dicitur euidenter expressum,ch. 173.corrupta,nu.163.
Ennuchis pili desunt,vt fœminis, & quare,ch.80. nu.110.
Ennuchi podagra non laborant, & quare, ch. 115. nu.33.
Euphorion notatus, quòd cum diuite vetula concumberet,ch.47.nu.3.

Euphrosyna sancta mulier habitu virum mentita, ch.34.nu.42.
Eurialus formosus,ch.19.nu.32.
Euriali mater lanam exercens,ch.99.num.29.le.2. nam is nu.est duplicatus.
Euripides duas vxores simul habuit,char.55.nume. 17.
Euripides omnes mulieres multum exosus,ibid.
Euripides duplicia matrimonia damnauit, eadem ch.nu.18.
Euripides ipse alibi cõsuluit duas vxores ducendas, vt malam domo exigamus,bonam retineamus, ibid.
Eurydice libidinis causa liberos interemit, ch.76. nu.85.
Eusebij Cæsarienſis locus emendatus, ch.114. nu. 19.in fi.
Exangues cur mortui dicantur,ch.113.nu. 11.
Exceptiõ SC.Macedo.competit fideiussori,qui habiturus est regressum contra filium,char.123.nu. 64.
Excommunicatio tollenda est,cùm excommunicatus fit deterior,ch.89.nu.167.
Excommunicatio ferenda nõ est,si verisimiliter sit futura inutilis,& contemptibilis, ibidem.
Excommunicatus simplici verbo, & simplici quoque verbo absoluitur,ch.139.num.14.
Excommunicatus nullo petente,absolui etiam nullo petente potest,ch.140.nu.16.
Excommunicatus iudex, qui communi opinione pro legitimo habetur,non inutiliter iudicat,ch. 188.nu.147.
Excommuicatus notarius, qui communi opinione reputatur non excommunicatus,potest conficere instrumenta,ibidem.
Excommunicatus hic vbique intelligitur excommunicatus,ch.193.nu.217.
Executores testamenti possunt alienare bona pupilli hæredis,ex mandato testatoris, sine decreto, ch.119.nu.182.
Exempla magni sunt momenti ad deprauandos vel corrigendos mores,præsertim domestica,ch.90. nu.170.
Ex nihilo nihil fit,ex philosophorum sententia, ch. 140.nu.20.& iterum,ch.193.nu.210.
Expigmare quid sit,ch.26.nu.4.
Explicans nihil noui facit,sed detegit,char.175.nu. 189.
Expressum an sit,quod fit nutu,& signis, char. 162. nu.19.iunctis duobus præcedentibus, & iterum ch.166.nu.82.rursumq; ch.172.corrupta,num. 156.
Expressus consensus potentior,quàm tacitus, char. 164.nu.48.& seq.& iterum.166.nu.70.
Expressa voluntas magis priuilegiata, quàm tacita, ibidem.
Expressa testatoris voluntas fortior, quàm tacita, ibid.
Expressum extendi,non tacitum,ch.164.nu.49.
Expressa professio fortior tacita & difficiliùs retractatur,ch.eadem,nu.51.
Expressa conditio in vltimis voluntatibus impedit transmissionem,non tacita, etiam à lege subrogata in locum expressæ,ch.165.nu.54.
Expressum legatum ipso iure transit in legatarium non tacitum,ch.ead.nu.53.
Expressa ademptio ipso iure adimit,non tacita,ibi. num.54.
Expressum pactum nudum ipso iure pignus tollit non tacitum,ch.ead.nu.55.
Expressa prohibitio alienandi reddit alienationem ipso iure nullam, & repellit alienantem à reuocatione illius,ch.ead.nu.56.
Expressa prohibitio alienandi afficit ignorantes, ch.165.nu.57.
Expressus iuris error reddit sententiam ipso iure nullam,non tacitus,etiam qui ex expresso procedit,ibid.nu.58.
Nec qui ex mente & coniecturis, ch.eadem,nu. 164.
Expressa substitutio excludit tacitam,ch. ead.num. 59.
Expressa substitutio pupillaris excludit matrem,nõ tacita,ch.ead.nu.60.
Expressa substitutio vulgaris tollit suitatem, & sic impedit transmissionem. nõ tacita contenta sub expressa pupillari,d.ch.165.nu.61.
Expressum in vno capite videtur in alio repetitum, non etiam id quod tacitè intelligitur,ch.eadem, nu.64.
Expressa clausula derogatoria præcedens tollit voluntatem sequentem etiam expressam non etiam tacita,ch.ead.nu.65.
Expressus consensus requiritur in alienatione perpetua rei ecclesiasticæ, ch.166.nu.68.
Expressus consensus requiritur,cùm clericus transit ad aliam ecclesiam alterius diœcesis,ibid.
Expressa hæreditatis paternę renũciatio intra trien nium reuocari potest,ch.ead.nu.73.
Expressa filiifa.renunciatio hæreditatis, patri non nocet:tacita ex lapsu temporis nocet,ibid. num. 74.
Expressum non plus operatur quàm tacitum,cùm agitur de exclusione hæreditatis,ch.eadem,num. 75.
Expresse multa remitti non possunt,quæ tacitè possunt,ch.eadem,nu.79.
Expressum est quod verbis exprimitur. Tacitum quod ex intellectu,& ex factis percipitur, charta eadem,nu.80.
Expressum quod per scripturam apparet, ibi. num. 81.
Expressum quod ex certa significatione & vi verborum deprehenditur,ibid.
Expressum,quod voce profertur,ibid.
Expressum quod venit ex significatione vocis,ibid. nu.82.
Expressum id est, quod tacitè inest ex natura verbi hoc importantis,ch.167.nu.83.
Expressum est quod ex verbis infertur,licèt ipsa verba apertè non exprimant,charta.eadem,nume. 84.
Expressum generaliter,ch.eadem, nu. 85. & multis seq.

Expressum specialiter, ibi. & ch.171. corrupta,nu. 144.
Expressum singulariter.d.nu.85.
Expressum generale etiam in materia stricta habet locum,ch.167.nu.90.
Expressum generale non sufficit,cùm debet fieri respectu certæ personæ,ch.eadem,nu.91.
Nec cùm lex noua inducit nouam formam, cuius expressa mentio fieri debet,ch.eadem,nu.93.
Nec cùm requiritur expressum verbis, siue vt quid fiat verbis expressis,ch.168.corrupta,nu.95.Sed tamen vide nu.seq.
Nec cùm aliquid requiritur expressũ pro forma, ch.eadem,nu.97.
Nec quãdo lex noua correctoria iuris antiqui requirit aliquid expressè fieri, ch.eadem, nu.99.& seq.Sed tamen vide.2.nu.seq.
Nec in eo quod venit in consequentiã etiam necessariam,ch.eadem,nu.104.
Nec in genere generalissimo, vt vulgò dicitur, aut,vt alij appellãt,sũmo,ch.169.corrupta,nu.10
Nec cùm vertitur graue quodpiã periculum,ch. eadem,nu.110.
Nec cùm agitur de fauore aduersarij,ch.eadẽ,nu. 111.
Nec in rescriptis ad beneficia,ch.eadẽ, nu.113.& 2.seq.
Nec generaliter in odiosis,ch.eadem,nu.115.
Nec cùm requiritur expressio p verba geminata, vt si dicatur,omnia & singula,ch. eadem,nu.116.
Nec cùm certitudo requiritur respectu certę speciei,ch.eadem,nu.117.
Nec cùm aliquid debet specialiter fieri, ch. eadẽ, nu.118.
Nec cùm nominatim fieri debet,ch.eadem,nume. 119.
Nec cùm interponi debet iuramentũ,ch. 170.nu. 120.
Nec cùm expressio requiritur,vt quis in pœnã incidat,ch.eadem,nu.126.
Expressum verbis generalibus dicitur tacitum verbis specialibus,ch.170.nu.122.
Expressum specialiter plus habet virium quàm generaliter,ch.eadem,nu.123.
Expressum generaliter,& postea specialiter, nouum dicitur,ch.eadem,nu.125.
Expressum specialiter id censetur, quod in vna tantùm specie intelligi potest,ch. eadem,nu.127.& multis seq.vsque ad.143.
Sed an id procedat, cùm expressio est de forma, ch.171.corrupta,nu.139.
Et cùm dispositio vtitur verbis pluralis numeri, ibi.nu.142.
Et cùm requiritur certum simul & expressum,ibi. nu.143.
Expressim & specialiter an eadem sint,ch. eadem, nu.144.&.145.
Expressim & nominatim eadem, eodem nu.144.
Expressum est quod ex natura exceptionis præsupponitur,ch.172.corrupta,nu.157.
Expressum quod ex mente & coniecturis necessariò colligitur,ch.eadem,nu.158.& multis seq.
Expressum euidenter non est quod ex coniecturis elicitur,ch.164.corrupta,nu.163.
Nec patenter,ibi.nu.164.
Nec verbis,sed lege,ch.eadem,nu.165.
Expressum ex mente & coniecturis tum demum dicitur,cùm ex eo quod expressum est, conijcitur, ch.eadem,nu.167.
Expressum ex mente & coniecturis non sufficit cùm in casu speciali requiritur expressio, ibi.nu.168.
Expressum generaliter dicitur, & non specialiter, quod ex mente & coniecturis colligitur, ch.eadem,nu.169.
Expressum ex mente,& coniecturis, expressum impropriè dicitur,ch.eadem,nu.170.
Expressum huiusmodi non comprehenditur sub statuto,ibi.
Expressum est quod tacitè inest ex natura verbi id importantis,ch.eadem,nu.171.& seq.
Expressum id censetur tacitum, quod sequitur ex expresso,ch.174.nu.172.& seq.
Expressum id censetur,quod ex verbis apparet fuisse omissum,ch.eadem,nu.174.
Expressum id censetur, quod disponentes interrogati vel cogitantes verisimiliter disposuissent,ch. eadem,nu.175.
Expressum est quod refertur ad aliud expressum,ch. eadem.174.nu.176.& seq.
Expressio quæ fit per relationem ad aliud sit ne propria an impropria, ch.eadem,nu.180.& seq.
Expressio grauaminum an possit fieri per relationem ad aliud,ch.175.nu.183.& seq.
Expressio relatiua generalis impropria est. At specialis & singularis,impropria,ch.eadem,nu.187.
Expressio relatiua est expressa generaliter propriè, sed specialiter impropriè,ch.eadem,nu.188.
Expressio relatiua non sufficit, cùm quid certum & simul expressum requiritur, ch.eadem, nu.191.
Nec in his quæ verba requirunt,ibi.nu.192.
Nec in his quæ patẽter exprimi debẽt,ibi.nu.193.
Nec quæ euidenter, ibi.
Nec quæ nominatim,ibi.
Expressum an quid habeatur,ex clausula,haberi pro expresso,& simili,ch.176.nu.194.& seq.
Expressum cùm quid requiritur,an in foro conscientiæ satis sit in mente esse conceptum, ch. eadem, nu.197.
Expuere,exputare,vide suprà,despuere.
Extensio facilius fit,de casu ad casum, quam de persona ad personam,ch. 155.nu.183.
Extranei prohibiti à statuto emere, non prohibentur pignus accipere ch.148.corrupta,nu.101.

F

FAbius Gurges matronas stupri damnatas pecunia multauit, ex qua Veneri ædem faciendam curauit,ch.104.nu.3.
Faciles ad accipiendas amicitias, iidem faciles ad deponendas,& è contrario,ch.140.nu.21.
Faciles ad iram capessendam, ad eandem deponendam faciles,& è diuerso,ibi.
Facul quid sit,ch.66.nu.14.

Falcidia non censetur prohibita, ex eo quòd testator iussit totam vel integram hæreditatem restitui, ch.168.corrupta,nu.99.& seq.
Falsarius instrumenta conficere non potest,ch.188. nu.151.
Falsum committit,quise pro notario gerit,cùm non sit,ibi.
Falsus denarius non est denarius, ch.195. nu.231.
Fama ex loco originis,ch.54.nu.12.
Famuli tum priores dominos desyderant, cùm secũdorum cæperint experientiam, ch.45. nu.3.
Fatum non tollit arbitrium,ch.62.nu.4.
Fatò dominatur religio,ibi.
Fata ratione disrumpuntur,ibi.
Fatui Parisiensis prudens iudicium ch.98. nu.4.
Faustinæ vxoris Antonini philosophi mẽtio in nostris legibus,ch.63.nu.12.
Faustinæ duæ impudicissimæ,ch.75.nu.78.
Feles fœminæ salaces,ch.78.nu.94.
Femur in sacris literis pro opere nuptiarum ponitur,ch.74.nu.66.
Femur sedes libidinis,ibi.
Femora & femina quid inter se differant,ibi.
Feminalia, quibus verenda sacerdotum operiri iubentur,castitatem significant,ibi.
Fictio contraria est veritati,ch.144.nu.57.
Fictio non recipit probationem in contrarium,ibi.
Fingere de tempore ad tempus,hominis non est,ch. 159.nu.24.
Fideiussor vt condemnatus agere potest, vt eximatur,ita & proximè condemnandus,ch.127. nu.8.
Fideiusio & pignus æquo iure procedunt,ch.148. corrupta,nu.102.
Fideiubens pro alio,ei consentire & authoritatem præstare dicitur,ch.162.nu.25.
Fideiussor propriè promittit eandem summam quæ continetur in instrumento principali,licèt aliter non specificet,ch.175.nu.189.
Filia per matrimonium non liberatur patria potestate,ch.1.nu.1.
Filia naturalis, quæ viro legitimo nupsit, legitima efficitur,ch.2.nu.18.
Filiarum nuptias non differendas ad.25.annum,ch. 51.nu.27.
Filias plerunque in.15.anno, matrimonio locamus, ibi.nu.28.
Filiæ matrum mores imitari solent, ch. 53. corrupta,nu.7.
Filia licèt de iure canonico possit nubere inconsulto patre,honestè tamen id non facit,ch.65.nu.3.
Filia à statuto prohibita contrahere sine consensu patris, potest donare sine huiusmodi consensu, ch.142.nu.41.
Filiasa.potest exigeredotem sine consensu patris absentis,ch.177.nu.15.
Filiasa.sine patre potest in sui prẽiudicium remittere marito restitutionem dotis, ch.184. nu.99.
Filiasa.si sola sine patre remiserit restitutionem dotis,ei nocebit postea sui iuris effectæ,ibi.
Filius per matrimonium non liberatur patria potestate,ch.1.nu.1.
Filius non tenetur dotare matrem, nisi ea sit inopis,pulchra,& pauper,ch.14.nu.6.
Filij plerunque effigiem matris referunt, ch.23. nu. 53.& ch.24.nu.60.
Filij similes parentibus esse solent,ch.52.nu.2.
Filij presbyterorum quare non promouentur, ch. 53.corrupta,nu.2.
Filius eiusdem voluntatis & affectus cum patre esse præsumitur,eadem ch.nu.6.
Filij an parentum vultus repræsentare soleant, ch. 58.corrupta,nu.36.&.37.
Filius qui potest esse prioris & posterioris mariti, vtrius sit censendus.d.nu.37.
Filii bannitorum si ex statuto sint expellendi, filiæ non compræhenduntur,ch.81.corrupta,nu.120.
Filius ob bona patris non releuatur satisdatione,ch. 130.nu.29.
Filii interdum à parentibus decipiuntur, ch. 141. nu.32.
Filiussa.si donauerit vxori patre cõsentiente, an requiratur vtriusque & patris & filii mors,ad confirmationem eius donationis,ch.146. corrupta, nu.79.& seq.
Filiussa. si rem suam mortis causa consentiente patre donauerit,pater solus id reuocare non potest, ch.eadem,nu.84.
Filiussa.si consentiente patre fecerit testamentum ad pias causas, pater solus id testamentum reuocare non potest,ibi.
Filiussa.potest alieno nomine in iudicio esse sine cõsensu patris,ch.154.nu.163.
Filiussa.quibus casibus agere potest sine authoritate patris,potest & sine ea procuratorem constituere,ch.eadem,nu.172.n
Filius tempore exclusus à primo capite, non propterea est exclusus à sequentibus. Sed si expressè renũciet,ab omnibus excluditur,ch.166. nu.78.
Filiussa.absente patre potest liberè matrimonium contrahere,ch.177.nu.12.
Filiussa. patris furiosi potest per se iniuriarum agere,ch.178.nu.34.
Et hæreditatem adire,ibi.
An & mutuò accipere,ibi.
Filius patris banniti, potest sine illius consensu dotem exigere,ch.178.nu.35.
Filiussa.potest esse in iudicio sine consensu patris banniti,ibi.
Filiussa. patris deportati omnia facit, quæ pater fa.ibi.
Filiussa.si in iudicio vtiliter egerit sine authoritate patris,valet,ch.181.nu.72.
Filiussa.sine patre potest adire hęreditatem opulentam,ch.182.nu.79.
Filius qui liberauit debitores patris viuentis, an sibi nocuit postea effecto hæredi ipsius patris, ch. 184.nu.99.& iterum nu.105.
Filii vẽditio & pigneratio rerũ patris viuẽtis,ei nocet postea effecto hæredi patris,ch.eadẽ,nu.100.
Filiussa.qui pro patre fideiusit, postea sui iuris effectus,tenetur de fideiusiõe,ch.eadẽ,nu.111. in fi.
Filiussa.an possit mortis causa donare patri consentienti,ch.185.nu.113.114.& seq.
Filiosa.accipienti mutuum, & mentienti se esse patremsa.non subuenitur,ch.187.nu.133.
Filiosa.patienti præceptum guarentigiæ, asserenti se patremsa.non succurritur, ch.eadem nu.134.
Filiisa.testamentum, qui communi opinione reputatur esse sui iuris,an valeat,ch.188.nu.141.
Quid de alijs,ch.eadem,nu.143.
Filius putatiuus hæres institutus etiam fauore patris putatiui,eo iubente non tenetur adire hæreditatem,ch.196.nu.244.
Filij aut patris putatiui institutio non valet,ibidem.
Filij naturalis, qui putatur legitimè legitimatus, cùm tamen legitimatio non valeret, institutio non valet,ibidem.
Filius qui neglexit redimere patrem captiuum exhæredari potest, imò & sine exhæredatione priuatur eius successione,ch.198.nu.274.
Filiussa. potest se obligare pro redemptione patris, sine consensu ipsius,ch.eadem nu.275.
Fiscus lien dictus,& quare,ch.98.nu.10.
Flamen Dialis vxore mortua sacerdotio se abdicat, ch.15.nu.13.
Flamini Diali nefas erat hederam tangere, & quare,ch.123.nu.88.
Florentinorum pœna in adulteros, ch.106.nu.7.
Focaria vxor dicitur, & quare,ch.95.nu.22.
Fœlicem non fuisse satius est, quàm fœlicitate excidere,ch.15.nu.13.
Fœlix pro formosa Horatio dicta,ch.20.nu.40.
Fœlicitas nulla tanta est,quæ non multùm fellis habeat,& amaritudinis,ch.47.nu.3.
Fœminas præesse natura non sinit,ch.1.nu.9.
Fœmina corrupta inter moniales non cooptatur, ch.6.nu.43.
Fœmina si eodem casu cum mare occumbat, præsumitur prior occubuisse,ch.8.nu.56.
Fœminas an in rationalium,an in brutorum genere ponat Plato dubitat,ch.10.nu.64.
Fœminæ in malo consilio vincunt viros, ibidem.
Fœminarum consilium aduersus propria commoda laborat,ch.eadem nu.65.
Fœminarũ consilium,inualidum,fragile,infirmum, lubricũ,debile,ibi & ch.seq.nu.71.& 2.seq.
Fœminæ cur in feudis non succedunt,ch.11.nu.72.
Fœminæ non cõprehenduntur in statutis requirentibus consensum propinquorum, ch.eadem,nu. 77.& seq.
Fœmina mas occasionatus,ch.13.nu.92.
Fœminas in mares interdum mutari,nunquam mares in fœminas,ch.eadem,nu.93.
Fœminæ à forma laudari maximè cupiunt, ch.20 nu.40.
Fœminæ res omnes nihili præ forma ducunt, ch. 21.nu.42.
Fœminis licet ornamenta ex auro deferre,viris non licet,ch.28.nu.16.
Fœminæ ne viris se denudent,ch.36.nu.8.
Fœminæ humeros ne detegant,ch.37.nu.15.
Fœminas non denudandas esse ad deprahẽdendam libidinem,ch.37.nu.15.
Nec ad deprehendẽdã pubertatem,ch.38.nu.16.
Fœminas non nisi fœminis nudandas, cùm nudari necesse est,d.nu.16.
Fœminæ passim à multis dominæ vocantur, ch.41. nu.12.
Fœminam ad fœminas plus affectionis habere, ch. 45.nu.23.
Fœminis pudor est nuptiarum præmia non habere, ch.49.nu.13.
Fœminæ iuuenes seniorum virorum amplexus refugiunt,ch.50.nu.19.
Fœminæ iuuenes mortem maritorum seniorum cupiunt,ibidem.
Fœminæ cur citiùs pubescunt, quàm mares, ch. 51. numero.26.
Fœminæ ad.50.annum, mares ad.70. gignunt,ch. 51.nu.31.&.32.
Fœminæ sua naturæ dominationis cupidæ, ch. 61. numero.2.
Fœminæ impotenti natura sunt,ch.62.nu.5.
Fœminæ rerum omniũ libertatẽ desiderãt, ibidem.
Fœmina ex costa viri, non ex pede facta, & quare, ch.63.nu.10.
Fœminæ vindictæ cupidæ,ch.64.corrupta, nu.16. & iterum ch.86.nu.151.
Fœminæ apud Romanos primæ veneficijs vsæ, ch. 64.nu.17.
Fœminarum scientiam in veneficijs prœualere,ibid.
Fœminarum veneficarum plurimarum nomina ab authoribus celebrata,ibid.
Fœminæ maribus insidiosiores,d.ch.64.nu.18.
Fœminæ citiùs veniã ætatis impetrãt,ch.66.nu.14.
Fœmina à fœmina nihil discrepat,ibid.
Fœmina optima rarior phœnice,ch.67.nu.15.
Fœmina omnium malorum caput, eadẽ ch.nu.16.
Fœminæ apud Hebræos ab, נשה dictæ, quòd ad omnia vicia sint procliues,ibid.
Fœminæ ingratæ,ch.68.corrupta,nu.20.
Fœmina nil dolosius,ch.70.nu.37.
Fœminarum proprium perfidia,ibid.
Fœminæ vnde dictæ,ch.74.nu.66.
Fœmina maris cõiunctiõe pficitur,eadẽ, ch.nu.69.
Fœminæ æstate, viri hyeme Veneris appetentiores & quare,ch.78.nu.93.
Fœmina ventis mobilior,ch.78.nu.96.
Fœminæ priùs torquendæ,q̃ mares, ch. 79.nu.99.
Fœmineus clamor proprio epitheto dictus, ch. 85. nu.142.
Fœminei item vlulatus,ibi nu.143.
Fœminei plangores,ibi.
Fœmina vinoleta eadẽ & impudica, ch.87.nu.156.
Fœminæ rarò inebriãtur,& quare,ch.eadẽ, nu.158.
Fœminæ cur magis incidunt in terrores imaginosos,quàm viri,ch.88.nu.162.
Fœminarũ & mãmę & reliquũ corpus cur sit rarius, frigidius,mollio,& minus validũ, quã virorũ,ibi.
Fœminæ multò grauiores ictus, & vulnera sustinẽt, quàm mares,ch.89.nu.166.
Fœmina optima, de cuius nomine sermo non habetur,ch.92.nu.8.qui omissus est.
Fœminæ domi se continere debent, non foras euagari,ch.92.nu.9.
Fœminæ in facie pilos non postulant, ch.93.nu.10.
Fœminas cœtui publico sese demonstrare non licet,ch.95.nu.22.

Fœminarũ p̃cepta sæpe maritos iuuare, ch. 98. nu. 10.
Fœminæ quò frequentiùs coëunt, eò citiùs sterilescunt, ch. 118. nu. 54.
Et rariùs concipiunt, ibidem.
Cætera aũt quę huc ptinẽt, vide in verbo, mulier.
Forma superbas fœminas facit, ch. 13. nu. 2.
Etiam pudicas, ch. 14. nu. 3.
Formosas vxores an satius sit ducere, an deformes, ch. 13. nu. 1. & per totam legem. 2.
Forma ad *libidinem* prouocat, ch. eadem, nu. 7.
Forma vnde *dicitur*, ibid.
Forma, *feruor*, ignis, calor, ibid.
Forma *quid* significet, ibid.
Forma à foruo, ibid.
Formosæ congredi non tam graue peccatum, quàm deformi, ch. 15. nu. 8.
Forma eburneum detrimentum, ch. eadem, nu. 10.
Formosæ, licèt sint pudicæ, non tamen esse creduntur, eadem ch. nu. 11.
Formosæ vxores viros in Zelotypiam trahunt, ibi.
Forma animum deprauat, ch. 15. nu. 12.
Forma res caduca, ch. 16. nu. 14.
Forma exigui temporis tyrannis, ibid.
Formæ amor cum forma abit, eadem ch. nu. 15.
Forma dei donum, ch. 17. nu. 24.
Forma inter naturæ bona præcipua, ch. 19. numero 34. & seq.
Forma bonæ valetudini prælata, ch. eadem, nu. 35.
Formosi in reges olim ante cæteros delecti, ch. 20. numer. 36.
Formosus cæteris paribus deformi præferendus in rectoris officio, ch. 20. nu. 39.
Forma cum diuitijs & nobilitate compensatur, ibi.
Formoso occurrere fœlix omen, ch. 22. nu. 50.
Formosa species muta commendatio, ch. 22. nu. 51.
Formam esse silentem fraudem, ibid.
Formam esse regnum absque satellitio, ibid.
Formosas vxores quæ præcipuè suadent ducere, ch. 23. nu. 53. & seq.
Formosæ formosos pariunt, d. nu. 53.
Formosi liberi vix ex deformi vxore nascuntur, eadem ch. nu. 57.
Forma mediocris i vxore amplectẽda, ch. 23. nu. 58.
Forma vxoria, ibidem.
Forma stata, ibid.
Forma, venustas, & alia id genus philtra sunt efficacissima, ch. 110. nu. 6. in fi.
Forma (hęc alia omnio est) dat esse rei, ch. 135. nu. 3.
Formam perfectionem esse, ibid.
Forma cuilibet rei nomen imponit, ibid.
Forma individua est, ch. 157. nu. 4.
Forma contemporanea esse debet, ibid.
Forma per æquipollens non adimpletur, ch. 159. nu. 26. & iterum, ch. 174. nu. 181.
Nisi aliqua necessitas impediat adimpleri in sua forma, ch. 160. nu. 34.
Forma reijcit verba generalia, ch. 168. corrupta, nume. 95.
Forma item recijcit verborum inuolucra, ch. eadem, nu. 99.
Forma an impleatur per relationem ad aliud, char. 174. nu. 181. & multis seq.
Fortes creantur fortibus, ch. 53. corrupta. nu. 3.
Fortuna cur muliebri specie depingitur, ch. 11. nume. 74.
Forum conscientiæ respicit obligationem naturalem, ch. 136. nu. 15.
Forum sortimur ex distractu, vt ex contractu, ch. 139. nu. 8.
Francorum pœna in adulteros, ch. 106. nu. 8.
Fran. Areti. laus, ch. 133. nu. 60.
Fratrum & sororum concubitus apud Romanos & Tuscos morte piatos fuisse, ch. 57. nu. 28.
Frater in feudo non succedit, nisi expressẽ in inuestitura noui feudi exprimatur: satis tamen est, si ex verbis generalib⁹ id colligi possit, ch. 167. nu. 89.
Fraudis species alleganda, ch. 68. corrupta, nu. 17.
Fraudibus obuiandum, ch. 143. corrupta, nu. 54. & iterum, ch. 155. nu. 180.
Frigidiora frigidioribus alimentis indigent, ch. 44. nume. 20.
Frigiditas & siccitas imprimis contrarię voluntati, & potentiæ coëundi, ch. 47. nu. 5. omisso.
Fructus statim colligendi, pro collectis habentur, ch. 128. nu. 14.
Fructus pendentes æquè ac collecti sequestrãtur, ibi.
Fructus qui in spe sunt, pro fructibus non habentur, ch. 131. nu. 36.
Frumentũ in herbis æstimatur, vt ex præsenti, non vt ex futuro, ibid.
Frustra petit debitum, qui quod debet, non impendit, ch. 108. nu. 18.
Frustratorium factum pœnam efficaciter non committit, ch. 193. nu. 210.
Fur magis est, qui modica furatur, ch. 15. nu. 8.
Furiosus est loco absentis, ch. 178. nu. 32.
Furiosi cuiuspiam consensus cùm requiritur, quid agendum est, ibi. & seq.

G

Gabella ex distractu non soluẽda, ch. 138. nu. 2. Et quare, ch. 141. nu. 26. vbi videbis an id semper verum sit.
Gabella ex cõtractu solui iussa an debeatur ex donatione, ch. 142. nu. 37. & iterum, ch. seq. nu. 46.
Gabella solui iussa ex contractu, an soluatur ex fideiussione, ch. 148. corrupta, nu. 98.
Gabella quæ soluitur ex contractu, soluitur ex confessione, ch. 149. corrupta, nu. 109.
Galacenses vxores ducunt matres, filias, sorores, ch. 56. nu. 24.
Galenus princeps medicorum, ch. 44. nu. 20.
Gallorum moribus vxor in potestate viri, non patris, ch. 1. nu. 3. & 6.
Galli stolidi, ch. 54. nu. 10.
Gallorum mulieres consultationibus belli & pacis adhibebantur, ch. 99. nu. 22.
Gallorum & Hannibalis conditiones depactæ, ibi.
Gallinacei mares tantùm canunt, non etiam fœminæ, ch. 102. nu. 6.
Galba pater imperatoris vxori futuræ vicium corporis detexit, ch. 35. nu. 1.
Garamantes vxores communes habent, ch. 58. corrupta, nu. 36.
Geloni singuli plures vxores habent, ch. 55. nu. 16.
Gelonum lege mulieres quoscunque volunt viros conueniunt, ch. 60. nu. 43.
Gelonum mares domestica negocia exercent, fœminæ extranea, ch. 91. nu. 4.
Geminorum alter marito, alter adultero similis, ch. 58. corrupta, nu. 37.
Generatio & interitus eiusdẽ naturę, ch. 140. nu. 18.
Genere remoto, & quælibet eius species remota esse censetur, ch. 146. corrupta, nu. 74.
Generalis dispositio tantùm operatur, quò ad omnia expressa sub genere, quantùm specialis sub specie, ch. 167. nu. 88.
Generalis dispositio generaliter intelligenda, etiam in odiosis & pœnalibus, ch. 167. nu. 90.
Generalis dispositio non includit personas, & causas priuilegiatas, ch. eadem, nu. 92.
Generalis derogatio legum vel statutorum sufficit, etiam si lex aut statutum specificè non designetur, ch. 169. corrupta, nu. 109.
Generalis renunciatio exceptionũ siue priuilegiorũ non sufficit, sed satis est, renunciari omni priuilegio fori, aliter non designato, ibid.
Generalis obligatio non cõprehẽdit, quæ verisimile est loquentem nõ intellexisse, ch. 170. nu. 124.
Generi per speciem derogatur, non è conuerso, ibi.
Generaliter facta multa valent, quæ non specialiter, ibidem.
Generaliter pignori obligatus manumitti potest, non specialiter, ibid.
Generalis dispositio quæ non nisi in vna specie potest verificari, censetur esse specialis, ch. 170. nu. 127. & multis seq.
Sed an id procedit, cùm expressio est de forma, ch. 171. corrupta, nu. 139.
Et quid si dispositio vtatur verbis pluralis numeri, ch. eadem, nu. 142.
Quid item, cùm requirit aliquid certum & expressum, ibi. nu. 143.
Generalis derogatio, an habeat vim specialis, cũ vnũ tãtùm testametũ præcesserit, ch. 170. nu. 129. & seq.
Generalis remissio vel renunciatio, quę de vno tantùm potest intelligi, pro specifica habetur, ch. 171. corrupta, nu. 133.
Generalis subscriptio testamenti continentis vnum tantùm casum, pro speciali habetur, etiam vt quis cadat in crimen falsi, ch. eadem, nu. 134.
Generalis donatio eorum quæ sunt in tali loco, non comprehendit res venales, nisi nullæ aliæ ibi sint, ch. eadem nu. 135.
Generale mandatum habetur pro speciali, cùm vnicus actus est demandatus, vt dominus cadat in pœnam, ch eadem, nu. 136.
Genitalia muliebria minimè inspicienda ad deprehendendum stuprum, ch. 37. nu. 15. in fi.
Nec ad deprehendẽdã pubertatem, ch. 38. nu. 16.
Germanorum sera Venus, ch. 51. nu. 32. in fi.
Germani singuli plures vxores olim habebant, ch. 55. nume. 16.
Germani soli Barbarorum singulis vxoribus contenti, præter nobiles, ch. 60. nu. 46.
Germanorum vxores domus officia exequuntur, ch. 91. nu. 4.
Germani fœminarum consilia non negligunt, ch. 99. nu. 21.
Germanorum pœna in adulteros, ch. 103. nu. 2.
Getulorum lege mulieres quibuscum volunt, coëunt, ch. 60. nu. 43.
Gidica priuignum Cominium turpiter adamauit, ch. 76. nu. 81.
Glaphyra mariti errores repressit, ch. 99. nu. 16.
Glastum quid sit, ch. 27. nu. 10.
Gnidarum vxores sibi honori ducunt à pluribus venerem pati, ch. 59. nu. 41.
Gnosticorum hæresis de communitate mulierum, ch. 58. corrupta, nu. 36.
Eorundem infandissimũ facinus, ch. 124. nu. 94.
Gorgonis Lacænæ dictum, ch. 1. nu. 11.
Gorgonum mares domestica negotia exercent, fœminæ extranea, & publica, ch. 91. nu. 4.
Græcorum lex de tutela mulierum, ch. 10. nu. 67.
Græci vxores dominas vocant, ch. 41. nu. 10.
Græci leues, ch. 54. nu. 10.
Græcorum fœminæ in conuiuijs virorum non assident, ch. 94. nu. 16.
Græci in templis vxorum concubitu abstinebant, ch. 122. nu. 78.
Granopolitanorũ pœna in adulteros, ch. 106. nu. 8.
Gratiæ pulchricomæ, ch. 18 nu. 30.
Gratiæ nudæ, & quare, ch. 38. nu. 17.
Grauaminis realis reuocatio, realis esse debet: verbalis, verbalis sufficit. ch. 139. nu. 14.
Gualdum quid, ch. 27. nu. 10.
Gynæconitis quid sit, ch. 94. nu. 16.
Gynæcium quid sit, ibi, & nu. 17. & seq.
Gynæciarij qui. d. nu. 17.
Gynæcia in loco domus editissimo, eadẽ ch. nu. 18.

H

Habeturverbum, improprietatem denotat, ch. 173. corrupta, nu. 170.
Hacãthus primus incepit morẽ nudandi corporis in certaminibus, ch. 39. nu. 24.
Hæres institutus in testamento nõ solenni an sit tutus in foro conscientiæ, ch. 137. nu. 21. 23. & 24.
Hæres ab intestato, qui nõ vult restituere hæreditatem, vel soluere legata ex testamẽto nõ solenni, an sit tutus in foro conscientiæ, ch. eadẽ, nu. 21. & seq.
Hæres an peccet, qui retinet hæreditatem relictam fratribus minoribus, ch. eadem nu. 23.
Hæredis factum testatoris iussu, non ipsius hæredis, sed testatoris factum esse intelligitur, ch. 191. nu. 181. & seq.
Hannibal fractus Campanis delicijs, ch. 54. nu. 13.
Harmodi⁹ & Aristogitõ tyrãnicidę, ch. 79. nu. 100.
Hebe pulchritala, ch. 18. nu. 80.
Hebręorũ legib⁹ vxor i potestate viri est, ch. 1. nu. 7.
Hecathe prima omnium aconitum inuenisse dicitur, ch. 64. corrupta, nu. 17.
Hedera herba lasciua, ch. 123. nu. 88.
Helena lanificiũ exercens, ch. 96. nu. 29. le. 1. nam is nu. est duplicatus.
Helena arbori suspensa ob zelotypiã, ch. 106. nu. 11.
Heliogabalus primus holoserica veste vsus, ch. 27. numero 14.
Heliogabalus nudus nudis fœminis currum trahen-

tibus in publicum prodibat,ch.39.nu.20.
Heliogabali oratio ad meretrices, ch.81. corrupta, nu.118.
Heliopolitanorum fœminæ antequã nuberent, paſſim proſtituebantur, & ex eorum quæſtu Veneri dona dabant,ch.59.nu.4.
Henricus imperator vxorem ſuam, quæ quinquagenaria conceperat, voluit palam parere, ad tollendam partus ſuppoſiti ſuſpitionem, ch. 51.nu.32.
Heraclides Ponticus ob nimium cultum reprehenſus, & ob id Pompicus dictus,ch.32.nu.33.
Heraclitus ignem omnium rerum principium, & in eundem omnia reſolui dixit,ch.140.nu.20.
Herbas ſexu diſtingui, ch.11.nu.62.
Herbas mares plus virium habere, quã fœminas, ibi.
Herbæ cuiuſdam contactu ſeptuagenum coitum fieri,ch.111.nu.2.
Herbæ nõnullæ à caſtis euelli volunt,ch.123.nu.89.
Hercules aliquãdo veſte muliebri vſus,ch.34.nu.41.
Hercules Crocotophoros dictus,ibid.
Herculis ſacerdos apud Coos muliebri veſte indutus rem diuinã faciebat, & quare, eadẽ ch.nu.42.
Herculis vires incredibiles ad concubitum, vt qui 50.virgines vna nocte compreſsit, & omnes grauidas reddidit,ch.121.nu.72.
Heriſtilla ob zelotypiam proprios filios interemit, ch.107.nu.12.
Hermaphrodita non comprehenditur in ſtatuto requirente conſenſum propinquorum in contractibus mulierum,ch.144.nu.64.
Hermaphroditus non admittitur ad feuda & alia, ad quæ maſculi tantùm admittuntur,ibid.
Hermes Aegyptius philoſophus pluris emebat, quã res indicaretur,ch.66.nu.11.
Herodice victrix in certamine pulchritudinis, ch. 21.nu.41.
Heſiodi ſententia de ætate contrahendi matrimonij,ch.51.nu.29.
Heſiodus terram rerum omniũ principium, in eámque res omnes reſolui dicit, ch.140.nu.20.
Heſiodus ſacra diis caſtè & purè facienda iubet, ch. 122.nu.84.
Hierõis vxor putabat viros oẽs os olere,ch.35.nu.1.
Hiero Syracuſanus inſpectis moribus nepotis Syracuſas liberas dimittere voluit, ſed eius filiæ obſtiterunt,ch.69.nu.28.
Hippaſus Metapontinus ignem rerum omniũ principium, & finem dicebat,ch.140.nu.20.
Hippocrates de mulierũ impudicitia,ch.73.nu.65.
Hippomanes an habeat vim amatoriam,ch.109.nu. 1.& iterum,ch.110.nu.6.
Hircani vxores communes habent, ch. 59. nu. 38. corrupto.
Hiſpani elata iactantiæ animoſitate præpoſteri, ch. 54.nu. 10.
Hiſpanorum virgines quibuſcum libuerit, congrediebantur,ch.60.nu.44.
Hiſpani poſt vxoris partum in lectum recubãt, vxoribus illis miniſtrantibus,ch.60.nu.47.
Hædi matribus ſimiles,ch.53.corrupta,nu.7.
Holobaris veſtis,ch.27.nu.14.
Holobryza veſtis,ibi.
Holoſerica veſtis,ibid.
Homerꝰ à pulchritudĩe heroës laudat,ch.19.nu.32.
Homeri tẽpore luctaturi ſe accĩgebãt, ch.34.nu.24.
Homo hominem morſu non perimit,ch.44.nu.20.
Homo ex homine generatur,ch.53.corrupta,nu.4.
Homines priſci ſeculi cur erant viuaciores, ſiue longæuiores,ch.112.nu.5.
Homo plus cæteris animalibus ex coitu langueſcit, eadem ch.112.nu.7.
Horatius iraſci facilis, ſed iræ citò placabilis, ch. 140.nu.21.
Hortẽſius ob nimiũ cultũ reprehenſus,ch.32.nu.33.
Hoſpitalia non comprehenduntur in generali prouiſione ad beneficia, ſufficit tamen generalis mẽtio hoſpitaliorum,ch.169.corrupta,nu. 114.
Humidis humida apta ſunt,ch.44.nu.20.
Humidus victus vtilis febricitantibus, pueris, & his qui tali victu refici aſſueti ſunt,ch.44. nu.20.
Hũecta natura cõcũbẽdi auida,ch.82.nu.125.& ſeq.
Hyberni matrimonia ineunt cum matribus, filiabus, ſororibus ch.56.nu.24.
Hyberni in propatulo coëunt,ch.59.nu.40.
Hyperion Euriphaëſſam ſororem vxorem duxit,ch. 56.nu.26.
Hypocriſis viciũ teterrimũ,ch.68.corrupta,nu.20.
Hypſicratea Mithridatem virili habitu ſecuta, ch. 34.nu.42.

I

Ichleuenſium Lybium mos in ducendis vxoribus,ch.60.nu.44.
Iambe maledica,ch.86.nu.147.
Ἰαμβίζειν, conuiciari,ibid.
Ianus Camiſiam ſororem vxorẽ duxit,ch.56.nu.26.
Iaſon formoſus,ch.19.nu.32.
Ibi plus linguæ vbi minus cordis,ch. 103.nu.10.
Ichthiophagi vxores communes habent,ch. 59.nu.38. corrupto.
Idriẽus Carum rex Aolam ſororem vxorem duxit ch.57.nu.27.
Id ſumus, quod amamus,ch.109.nu.22.
Ignis pro auaritia,ch.70.nu.37.
Ignis auarus & auidus dicitur,ibid.
Ignis item pro libidine & amore,ch.117.nu.46.
Ignobilem non ſatis idoneum eſſe ad fœlicitatem, ch.20.nu.38.
Illyricorum virginibus permiſſum vagari, & filios habere, à quibus vellent,ch.59.nu.41.
Ilophagi vxoribus communibus vtuntur,ch.59.nu. 38.corrupto.
Immatriculatus cenſetur, ſtatim immatriculandus, ch.128.nu.15.
Immũitas viro cõceſſa an vxori cõpetat,c.133.nu.53.
Imperator exercitus cæteris formoſior deligendus, ch.20.nu.36.
Imperator dat leges, non accipit,ch.37.nu.10.
Imperatoris ſententia cõtra non citatum, non valet, ch.135.nu.1.
Imperator non poteſt dare fidem ſcripturę non authenticæ,ibid.
Impetrans beneficium debet exprimere ius alterius, quod in ſpe tantùm eſt,ch.132.nu.42.
Im,pbatiſsimi viri, pbatiſsima ſanctitia,ch.98.nu.5.
Impudentes canes vocati,ch.84.nu.137.
Inæqualitas odij mater,ch.43.nu.17.& ſeq.
In aurem vtramque dormire quid ſit, ch.40.nu.1.
Incæſtos concubitus ſunt qui deteſtantur, quique defendunt,ch.57.nu.29.
Incompoſitio corporis inequalitatem indicat mentis,ch.22.nu.48.
Indiuiduũ eſt quicquid ſolẽnitatis eſt,ch.157.nu.4.
Indocti plerũq; generãt robuſtos filios ch.125.nu.101
Indi vxores pari boum emebant,ch.36.nu.6.
Indi vxores plures ſinguli ducunt,ch.55.nu.15.
Indorum vxores contendunt, quæ ex illis cremabitur cum viro mortuo,ibid.
Indivxoresducũtmatres,filias,ſorores,ch.56.nu.24
Indi in propatulo coëunt,ch.59.nu.40.
Indorum fœminæ amatoribus elephanti precio ſe ſubſternunt,ch.60.nu.42.
Indorũ virginibus datur optio eligendi maritũ,ibi.
Indorum vxoribus licet fornicari, niſi maritus prohibeat,ibid.
Indorum virgines hodie proſtituuntur,ibid.
Indorũ vxores prima nocte cũ ſacerdotibꝰ iacẽt,ibi.
Inducta ad fauorem non debent retorqueri in odiũ, ch.182.nu.86.
Inducta ad vnũ effectũ cõtrariũ nõ operantur, ibid.
Infamis an is ſit, qui veſte muliebri vtitur, & fœmina quæ virili,ch.34.nu.41.
Infamis qui cõmuni opinione reputatur bonę famę, poteſt eſſe teſtis in teſtamento, ch. 188. nu.146.
Infans poteſt obtinere ſententiam ſine tutoris authoritate,ch.181.nu.68.
Ingenio tardi ſunt tenaci memoria,ch. 140. nu.21.
Ingenio prompti non admodum valẽt memoria,ibi.
Ingratitudo teterrimũ viciũ,ch.68.corrupta,nu.20
Ingratitudo apud Perſas ſeueriſsimè plectitur,char. 68.nu 20.
Inhabilis & nullus æquiparantur, ch.181.nu.61.
In habentibus ſymbolum facilis eſt tranſitus, char. 45.nume.22.
Initium contractus inſpiciendum, ch.184. nu.103.
Iniuria illata vxori, viro illata eſſe videtur, ch.133. nu.55.omiſſo.
Iniuriam inferens conſanguineis ſcholaris, qui eum inuiſum eunt, punitur pœna quadrupli, ibid.
Ino Leucothea pulchrita,ch.18.nu.30.
Ino ob pellicatus ſuſpitionem filium proprium necauit,ch.106.nu.11.
Inſidiæ arma mulierum,ch.68.corrupta,nu.18.
Inſinuatio donationis non niſi vtraque parte petente,fieri poteſt,ch.158.nu.10.
Inſinuatio donationis an requiratcõſenſum ſiue decretum iudicis,ch.163.nu.32.& 34.
Inſinuatio nominis & cognominis quę fieri debet à nomiatis ex concordatis Papæ & regis, debet omnino fieri, nõ ptermiſſo cognomine, etiã ſi nomen ſit multùm ſingulare,ch.168.corrupta,nu.98.
Inſipientiũ quoque conſilium ſumẽdũ,ch.98.nu.4.
Inſpiciendúmne ſit, quod euenire poteſt, char.129. nu.19.& ch.132.nu.45.
Inſpuere & inſputare, vide ſuprà deſpuere.
Inſtrumentum dicitur expreſſè probare, non id tantùm quod directè, ſed & quod indirectè ex eo colligitur,ch.174.nu.173.
Inſtrumentum ab eo confectum, qui non eſt notarius, ſed communi opinione talis exiſtimatur, an valeat,ch.188.nu.142.
Inſtrumenta cõfecta à notario excommunicato qui communi opinione reputatur non excommunicatus, valet,ch.eadem,nu.147.
Inſtrumẽtum dotale putatiui matrimonij non habet executionem paratam ex ſtatuto id priuilegium dante inſtrumentis dotalibus, ch. 196.nu.249.
Intelligitur verbum, an denotet veritatem, an fictionem, vel improprietatem, ch.134.nu. 65.& ch. 173.corrupta,nu.170.
Inter os & offam,ch.130.nu.33.
Interdictio hic facta prodigo, vbique ſuam vim extendit,ch.193.nu.217.
Interfemineum, muliebre genitale dicitur, char.74 nume.66.
Io.curioſa,ch.69.nu.27.
Io.Andre.vxorẽ ſuã dominã vocabat,ch. 41. nu.11.
Io.And.multa ab vxore didicit,ch.99.nu.26.
Ioan.apoſtolus Electam dominã vocat,ch.41.nu.121
Io.Calde.aliquãdo ſuã vxorẽ cõſuluit,ch.99.nu.26.
Io.Ligna.ob veſtem vulgarẽ contẽptus,ch.33.nu.38.
Ioanna Gallica,ch.34.nu.41.
Ioannæ duæ Neapolitanorum reginæ libidinoſiſsimæ,ch.75.nu.79.corrupto.
Ioſeph à pulchritudine laudatus,ch.21.nu.45.
Iphidamas vxorem centũ bobus emit, ch.36.nu.6.
Ira vicium muliebre,ch. 84.nu.138.
Ira libido vindictæ,ch.85.nu.142.
Iſatis herba quæ ſit,ch.27.nu.20.
Iſchiadicis coitus nocet,ch.115.nu.33.
Iſis fratri Oſiridi nupſit, ch.56.nu.25.
Iſidis ſacris mulieres per nouem dies à viris abſtinebant,ch.122.nu.85.
Itali regali nobilitate præfulgidi,ch.54.nu.10.
Italorum pœna in adulteros,ch.106.nu.7.
Iudei ſinguli plures vxores habent, ch.55.nu.16.
Iudex inquirere debet, quibus cum reus conuerſari ſolebat, vt hinc mores illius deprehendat,ch. 25.nume.26.
Iudex qui de facto proceſsit parte non vocata, de facto quoque poteſt reuocare,ch.139.nu.15.
Iudex ſupplet contradictionem eius, qui conſentire debet,ch.178.nu.23.
Iudex interponit authoritatem loco tutoris, & curatoris,ch.178.nu.26.
Iudex ſupplet defectum prælati eccleſiæ,ibi.
Iudex debet apertè intelligere, quod corã eo factum eſt, aliàs non dicitur interponere decretum, aut authoritatem,ch.191.nu.177.&12.ſeq.
Iudex qui ſententiam nullam fert, non facit litem ſuam,ch.192.nu.206.
Iuliæ facetum reſponſum,ch.31.nu.27.
Iuliæ dictum, non niſi plena naui vectorem tolſo,ch. 58.nume.37.
Iuliæ duæ libidinoſiſsimæ,ch.75.nu.78.
Iulius formoſus,ch.19.nu.32.
Iuno pulchrigena,ch.18.nu.27.

Et albiulna ibid.
Et nigris supercilijs,ibid.
Et bouinis oculis,ibid.
Iuno irata ob suam formã contemptã,ch.21.nu.42.
Iuno nudatam se vindicauit,ch.38.nu.17.
Iuno ætate grandior Ioue marito,ch.52.nu.35.
Iunonis sacrificijs fel non adhibetur, & quare, ch. 63.nume.9.
Iuno de coitu à Ioue appellata locum patẽtem recusat,ch.125.nu.104.
Iuppiter Iunoni vxori non omnia sua consilia communicabat,ch.101.nu.1.
Iuramentum etiam oneris nunquam ei defertur, qui verisimiliter peierabit,ch. 71.nu.43.
Iuramentum in supplementum non defertur, ex testimonio vnius testis, nisi sit omni exceptione maior,ch.73.nu.60.
An autem ex testimonio mulieris,ibi.& seq.
Iuramentum an cõfirmet contractum factũ sine solennitate requisita, ibi. & seq. vsque ad fi.eius glo.
Iuramẽtum verba requirit in his, qui loqui possunt, ch.162.nu.18.
Iuramentum calumniæ expressè remitti non potest, tacitè potest,ch.166.nu.79.
Iuramẽtũ vbi præstari debet tactis scripturis,nõ sufficit pstari his præsentib⁹,ch.168.corrupta,nu.97
Iuramentum verbis specificis præstari debet, char. 170.nu.120.
Nec sufficit dicere per iuramẽtũ aliàs prẽstitũ,ibi.
Nec si quid sit cum omnibus clausulis appositis in præcedenti contractu, quo iuramentum fuerat præstitum,ibid.
Iuramentum non potest poni siue extendi per clausulam, vt contractus extendi possit ad sensum sapientis,ch.eadem,nu.121.
Iuramentum habet vim expressi, ch. 172. corrupta, nume.148.
Nisi vbi est præsumptio defectus consensus, char. eadem,nu.150.
Iuramentum in secundo testamento appositum,habet vim specialis clausulæ derogatoriæ, ch. 172. corrupta,nu.149.
Iuramentũ non supplet consensum,ch.eadẽ nu.150.
Iuramentum non habet fundamentum iuris naturalis,consensu annullato,ibid.
Iuramentum ad eos tantùm casus refertur,qui comprehenduntur in actu, in quo interpositum est, ch.eadem nu.151.
Iuramentum non operatur, vbi non adest consensus,nec in genere,nec in specie. Secus si saltem in genere,ch eadem,nu.153.
Iuramentum non sufficit, vbi expressum pro forma requiritur,ch.eadem,nu.154.
Iuramentum non operatur specialem renunciationem legitimæ ch.eadem,nu.155.
Iuramentum in forma specifica impleri debet,char. 174.nu.182.
Iuramẽtũ per relationẽ ad aliud nõ ĩterponitur, ib.
Iurans soluere non satisfacit compensando, ibi.
Iuris canonici principalis intentio est,consulere saluti animarum,ch.66.nu.9.
Iurisconsultorum loci emendati,ch.35.nu.4.& ch. 75.nu.quoque.75.& ch.95.nu.20. &. 22.& ch. 128.nume.10.
Iussus potest interponi per procuratorem,nuncium vel epistolam,ch.159.nu.22.
Iussus potest interponi per viam simplicis consensus,ch.161.nu.4.
Iustum est, quod ex lege est: quod verò contra legem est,id violentum est,ch.65.nu.1.
Iusta vxor quæ sit,ch.196.nu.242.
Iusta materfa.ibid.
Iustinianus vxoris consilio vsus,ch.97.nu.1.
Iustina Romana ob zelotypiam à viro interempta, ch.107.nu.13.
Iuuenes facilè formãtur,& reformãtur,ch.46.nu.2
Iuuenes ad oĩa ministeria aptiora & dociliora,ibid.
Iuuenes antequam scortentur, matrimoniũ ineant. Aliàs enim eos facilè labi in pristinam petulantiam, ch.50.nu.24.
Iuuenum fœtus imbecilli esse solent,ch.51. num.31. & duobus seq.

L

Lacedęmoniorum mos de virorum & fœminarum potestate,ch.1.nu.10.& seq.
Lacedæmoniorum institutum, ch. 22.nu. 48.
Lacedæmonijs an licebat duas simul vxores habere, ch.56.nu.19.
Lacedæmonijs licebat vnam vxorem esse duobus collocatam,ibid.
Lacedæmonijs item licebat seni viro iunioris vxoris,iuuenem probum deligere, cui vxõrem complendam eius semine offerret, & quod hinc nascebatur,suum efficere,ibi.
Lacedæmonij & priuata & publica consilia vxoribus communicabant,ch.99.nu.19.
Lacænæ dictum,ch.1.nu.10.
Alterius quoque dictum,eadem ch.nu.11.
Lacænæ imulieres φαινομηρίδες, & ἀνδρόμανες cur dictæ sunt,ch.38.nu.19.
Lachrymæ salsæ,ch.82.nu.126.
Laciadarum pœna in adulteros,ch.103.nu.2.
Laici clericis infesti,ch.45.nu.25.
Laicus nomine alieno,licèt non proprio potest tractare negotia spiritualia,ch.154.nu.167.
Laic⁹ nomine clerici potest acceptare beneficiũ,ibi.
Laic⁹ nomine clerici potest resignare beneficiũ, ibi.
Laicus ex mandato abbatis potest recipere monachum ad professionem,ibid.
Laicus potest constitui procurator clerici ad eligendam certam personam, non simpliciter ad eligendum,ibid.
Lais ob zelotypiam trucidata,ch.106.nu.11.
Lanuuij qui sunt,ch.36.nu.9.
Laodice pellicem viri & eius filium & se tãdem interemit ob zelotypiam,ch.106.nu.11.
Lapides sexu distingui,ch.9.nu.63.
Lapis ligno non cohæret,ch.44.nu.21.
Lasthenia Mantinea auditoriũ Platonis habitu virili frequentabat,ch.34.nu.42.
Latini vxores dominas vocant,ch.41.nu.11.

Latini suis mulieri.vino ĩterdicebãt,ch.87.nu.155.
Latona pulchritala,ch.18.nu.30.
Et pulchricoma,ibid.
Et auricoma,ibid.
Et pulchrigena,ibid.
Latus rumpere quid sit,ch.115.nu.30.
Lateri parcere quid,ibid.
Lausus formosus,ch.19.nu.32.
Leęnę meretricis cõstãtia ĩ tormẽtis,ch.79.nu.100.
Leda pulchricoma,ch.18.nu.30.
Leda Castoris & Pollucis mater lanitio se exercebat,ch.97.nu.31.
Legatum si duobus testib⁹ ex statuto probari potest, sic & eius ademptio,ch.140.nu.17.
Legatũ valet inter virum & vxorem,ch.145.nu.69.
Legatum rei alienæ factum consentiẽte domino nõ transit ipso iure in legatarium, ch. 151.nu.133.
Legatum tacitum adimitur voluntaria alienatione inutili,non etiam expressum,ch.165.nu.66.
Legatum incertum valet ob redemptionem captiuorum,ch.198.nu.274.
Legitima efficitur naturalis, quæ viro legitimo nupserit,ch.2.nu.18.
Legitimandi facultas ad feuda non trahitur, Tamẽ sufficit vt de principis volũtate id intelligi possit,ex generalitate verborũ,ch.167.nu.89.
Legitimatio principis non trahitur ad bona existentia in alieno territorio,ch.194.nu.224.
Lenitas cum feueritate miscenda,ch.90. nu.174.
Lentulus intima sua consilia vxori communicabat, ch.101.nu.1.
Leo minus sæuit in fœminas, quàm in viros, ch.12. nume.79.
Leones nec verberibus cædendos,nec blandicijs nimiùm leniendos,ch.90.nu.174.
Leones leænas adulteras puniunt,ch.103.nu.1.
Leonina societas vnde dicta,ch.46.nu.31.
Leontinus Gorgias dicebat nomẽ & famam mulieris debere apud quamplurimos esse vulgatam,ch. 92.nu.8.omisso.
Lepidi vxor impudica,ch.77.nu.92.
Lepra vulgò dicitur, quæ elephantiasis est, ch. 116. corrupta,nu.36.
Lepreorum pœna in adulteros,ch.103.nu.2.
Leucippus iaculis confossus,& quare,ch.34.nu.41.
Leucothea dea nudam se videri noluit, ch.38.nu.17.
Leucothoë filia Persarum regis lanificio dedita, ch. 97.nu.31.
Leuina Baias secuta ex castissima,impudicissima facta est,ch.95.nu.24.
Lex ea naturæ est, vt vxor in potestate viri sit, ch.1. nu.8.&.9.
Lex Aegyptiorum de cantharo in anulo gerendo, ch.8.nu.55.
Lex eorundem vt viri pollicerentur se omnia intra penetralia vxorũ arbitrio relicturos,ch.91.nu.4.
Lex Græcorum de tutela mulierum, ch. 10. nu.67.
Lex Athenienſium demodo commerciorum mulieribus præscripto,ibid.
Lex vxori oculos maritis tãtũ prefiniuit, quibus formã suã ap,pbet,& placere desideret, ch. 37.nu.15.
Lex Platonis ad deprehẽdẽdã pubertatẽ,ch.38.nu.16
Lex Mosis, ne sacerdos viduam vxorem ducat,char. 47.nu.3.
Lex Papia Poppea,ne sexageni vxores ducerent, ch. 49.nu.12.
Lex antiqua Romanorum de ducendis vxoribus intra.25.annum,ch.51.nu.28.
Lex Athenienſium de ducendis duabus vxoribus, ch.55.nu.17.
Lex Cecropis,ne liceret duas simul vxores ducere,ib.
Lex Valẽtiniani imperatoris, vt liceret duas vxores simul ducere,ch.eadem,nu.18.
Lex Iulij Cæsaris, vt vxores quas, & quot ducere quis vellet,liceret,ibid.
Lex Lycurgi circa rem veneream, ch.56.nu.19.
Lex Solonis ridicula de propinquis ad concubitum admittendis,eadem ch.nu.21.
Lex Alemannorũ, ne liceret duorũ fratrũ vel sororum liberos matrimonio iungere, ch. 57. nu.31.
Lex à deo indita, ne parentes filijs misceantur, nec filij parentibus,ch.58.corrupta,nu.35.
Lex Mosis de prohibitione matrimonij inter coniunctos & quos,ibid.
Lex Platonis de eadem re,ibid.
Lex Canadis Persarum regis de communitate mulierum,ch.59.nu.38.corrupto.
Lex Syracusanorum de mulieribus maiori sumptu non ornandis, priusquam se omni libidine coinquinatas probarent,ch.60.nu.43.
Lex Gelonum permittens mulieribus cum quibuscunque viris velint,congredi,ibid.
Lex Babiloniorũ de prostituẽdis mulierib⁹ semel in vita,externis viris ad Veneris tẽplũ,ch.60.nu.45.
Lex Volscorũ de virgine ingenuo nõ nubẽda,priusq; ei⁹ castitatẽ seru⁹ aliquis delibasset,eadẽ ch.nu.46
Legibus Spartanorum pœna malo marito indicta, ch.62.nu.6.
Lex Mosis veneficas iubens interimi, declarata, ch. 64.corrupta,nu.17.
Lex Platonis de testimonio mulierũ, ch.73. nu. 62.
Lex Mosis de eadem re,ibid.
Lex antiqua Romanorum de eadem quoque re,ibid.
Lex Fusia Canina vnde dicta,ch.87.nu.160.
Lex Aegyptiorũ, vt viri pollicẽtur se omnia intra penetralia vxorũ arbitrio relicturos, ch. 91.nu.4.
Lege Mosaica adulteri pœna mortis puniebãtur,ch. (103.nu.2.
Lex Platonis in adulteros,ibid.
Lex Iulia de adulterijs,ch.104.nu.3.
Legis Iuliæ pœna,an mortis esset,ibid.
Lex Solonis de numero concubituum viri & vxoris,ch.120.nu.65.
Lege 12.tabularũ,diuos castè colẽdos,ch.122.nu.84
Lex zabiorũ de fœminis menstruatis,ch.123.nu.91.
Lex Lycurgi de cõgressu viri & vxo.ch.125.nu.102.
Leges ciuitatis à tyranno abrogari posse,naturę autem non posse,ch.48.nu.9.
Legis clypeo nemo decipi debet,ch.66.nu.9.
Lex noua non trahitur ad ius quæsitum sola spe, ch. 132.nu.42.
Lex loquẽs prohibitiuè reddit actũ contra factũ nullum,secus si loquatur nõ permissiuè,ch. 135.nu.6.
Leges loquentes in contractu, an habeant locum in quasi contractu,ch.149.corrupta,nu.112.

Leges loquentes de viro & vxore an habeant locum in putatiuis,ch.195.nu.232.
L.2.C.de rescind. vendi. habet locum in venditione spei,ch.132.nu.39.
Eadem.l.an habeat locum in eo,qui simpliciter cõsentit venditioni,ch.151.nu.132.
L. si quis argentũ.C.de donat.an procedat in donatiõe tacita,& præsumpta,ch.143.corrupta,nu.52.
Eadem.l. an habeat locũ in donatione causa mortis,ch.144.nu.78.
L. vl.C.sacro.eccle.an procedat in donatione tacita,& præsumpta,ch.153.corrupta,nu.53.
L. si quis in tantam. C. vnde vi, an habeat locum in quasi possessione,ch.150.nu.122.
Libellus repudij à Mose permissus non erat sine crimine,ch.65.nu.5.
Liberi à matre potissimùm staturam corporis accipiunt,ch.24.nu.60.
Liberi non sunt qui amant,ch.127.nu.2.
Libertus qui patronum non redemit ab hostibus, in seruitutem reuocatur,ch.198.nu.274.
Libido fœdior in fœmina,quã in mare,ch.6.nu.43.
Libidinosi nuditate mulierum maximè gaudent,ch.37.nu.12.
Libido nunquam ita celata est, quin tandem prodatur,ch.37.nu.14.
Libidinosiores euadunt puellæ,quę admodum puellæ stuprantur,ch.77.nu.89.
Libido ignis dicitur, & flamma, ch. 81. corrupta, nume.116.
Libido damnosa,ch.118.nu.57.
Libitina Venus dicta,ch.114.nu.18.
Libitina exequiarum dea,ibid.
Libitinarij qui,ibid.
Liburnij vxores communes habent, ch. 58. corrupta,nu.36.
Licenciatus an pro doctore habeatur, ch.127.nu.5.
Licentia vbi requiritur, per viam consensus interponi potest,ch.161.nu.4.
Licentia expressa esse debet,ch.eadem,nu.8.
Licẽtia satis expressa est,cũ is qui eã dare debet,actũ facit cũ eo,cui licẽtia præstanda est,ch.162.nu.24
Licentia à statuto requisita satis videtur data ab eo qui emit,ch.163.nu.27.
Limen pro domo,ch.95.nu.20.
Limyrnij vxoribus communibus vtuntur, ch. 58. corrupta,nu.36.
Linozostis fœmia mare efficacior,ch.9.nu.63.adfi.
Lituanorum matronæ nobiles publicè concubinos habent, viris autem non licet habere pellices,ch.60.nu.44.
Locorũ fertilitas & abũdãtia in reb° delicios homines delitiosos atq; voluptuosos facit,ch.54.nu.13.
Locrensium votum,si victores forent, virgines suas die festo Veneris prostituturos,ch.59.nu.41.
Locum tenens principis alienatione prohibitus,non prohibetur consensu alienationis, ch.151. nu.131.
Locus ne mandari, an delicti inspiciendus sit, ch.194.nu.229.
Locus mandati an contractus,ibid.
Longobardorum legibus, vxor est in viri potestate, ch.1.nu.5.
Longobardorum pœna in adulteros, ch. 103. nu.2.
Loquaces minimè bello idonei,ch.48.nu.11.
Loquacitas & curiositas iuicẽ germãę,ch.69.nu.27
Lucerna ab amatore iuẽta,ch.126.corrupta,nu.108.
Lucretius amatorio in furorem versus,ch.111.nu.7.
Lucretia moriens prouidit, vt honestè caderet, ch.39.nu.22.
Lucretia,an omnibus numeris casta,ch.77.nu.76.
Lucretia à Tarquinio inuenta nocte sera lanæ dedita,ch.96.nu.27.
Lucrum iam quæsitum perdens,damnum pati dicitur,nisi ad eum reuertatur, à quo priùs processerat,ch.143.corrupta,nu.49.
Luculli vxores Clodia & Serulia impudicæ,ch.77.nume.92.
Lucullus amatorio interemptus,ch.111.nu.7.
Lumbi pro libidine,ch.115.nu.29.
Lumbos accingere quid in sacris literis,ibid.
Luna mas & fœmina,ch.34.nu.42.
Lunæ sacrificium viri cum veste muliebri, mulieres cum virili,faciebant,& quare,ibid.
Luna fœmina existimata facit viros vxoribus inseruire.Mas contrà vxoribus dominari, ch. 61.nu.3.
Lupercalia,ch.39.nu.24.
Lupi in sõnis quid significãt,ch.64.corrupta,nu.18.
Luscinię cãtu priuãtur,cũ incubãt, & pullos educãt magno fœminarum documento, ch. 102. nu.6.
Luxuria priuatim & peculiariter libidinem non significat,ch.68.corrupta,nu.19.
Luxuriæ comes perpetua pdigalitas,ch.80.nu.106.
Luxuria & Auaritia an sibi aduersentur, ibi. & iterum,ch.81.nu.19.
Lybij superiores vxores cõmunes habẽt,filiósq; partiũtur secũdũ similitudines,ch.58.corrupta,nu.36
Lycij in funere vestes muliebres induebãt,char.34.nume.42.
Lycon philosophus reprehensus ob nimium cultum,ch.32.nu.33.
Lycon philosophus peripateticus quædam præcipua Lyconi fratri reliquit, quòd eius nomen ferret, ch.45.nu.24.
Lycurg° nudas mulieres exerceri voluit,ch.38.nu.19
Lycurgus dotes prohibuit,& quare, ch.41.nu.8.
Lycurgi sententia de ætate matrimonij contrahendi,ch.51.nu.30.
Lycurgi lex circa rem vxoriam, ch.56.nu.19.
Lycurgus regnum oblatum cum morte filij fratris, renuit,ch.69.nu.28.
Lycurgus pœnã nullam statuit in adulteros, & quare,ch.103.nu.2.
Lydi flammeis muliebribus,ch.34.nu.41.
Lydis probrum est nudos conspici,ch.39.nu.23.
Lydorum mulieres passim hospitibus prostratæ,ch.59.nu.41.
Eædem prostrata pudicitia dotem sibi quærunt,ibi.
Lydorum pœna in adulteros,ch.103.nu.2.
Lygus fœmine cõstantia in tormẽtis,ch.79.nu.100.
Lynces amissis coniugibus, alijs non coniunguntur,ch.103.nu.1.
Lysidice nec cùm lauaretur, tunicam exuebat, ch.36.nu.8.

M

Machlies vxoribus communibus vtuntur,ch.54.nu.38.corrupto.
Magiæ sacrificiorum vsum ijs denegari, qui lentiginem habent,ch.22.nu.49.
Magos ex matris & filij concubitu nasci oportere, ex Persarum religione,ch.56.nu.23.
Magos circa verbenacam insanire,ch.109.nu.2.
Magicæ artes an ad amorem conciliandum vim habeant,ch.109.nu.1.& seq.vsque ad nu.6.
Magicæ artis præstigiæ execrabiles & puniendæ, ch.111.nu.8
Magistratus non possunt filios in sua prouincia matrimonio elocare,Filias aũt possunt,ch.6.nu.43.
Magistratus iubentur in suas prouincias proficisci sine vxoribus,& quare,ch.70.nu.36.
Magistratus statim ineundus, pro inito habetur,ch.128.nu.15.
Magnes viri & vxoris concordiam conciliare dicitur,ch.110.nu.4.
Magusei qui dicti sunt,ch.56.nu.24.
Maia pulchricoma,ch.19.nu.31.
Malum malo aptissimum,ch.44.nu.19.
Malus quis præsumitur ratione malæ societatis, ch.45.nu.26.
Mali corui malum ouum,ch.53.corrupta,nu.5.
Mala herba citò crescit,ch.66.nu.14.
Malus nemo adeo est, quin aliquando boni quippiam faciat,ch.97.nu.2.
Mandatum pupilli datum cum authoritate tutoris, non finitur morte ipsius tutoris, sed tantùm pupilli,ch.146.corrupta nu.81.
Mandatum cuiuspiam rei ita intelligitur, vt in ea obseruetur solennitas legum & statutorum, ch.155.nu.179.
Mandatum speciale requirentia, ch.169. corrupta, nu.108.
Mandata specialia non satis esse mandare in genere generalissimo, sed opus est, vt saltem in genere subalterno demandentur,ibid.
Mandarum relatum ad aliquid speciale,censetur esse speciale, etiam vt mandans cadat in pœnam, ch.174.nu.179.
Manilius senatu motus, quòd vxorem præsente filia deosculatus fuisset,ch.125.nu.103.
Marcus Antonius statuam Deæ Anataidis ex solido auro conflatam compilauit,ch.60.nu.44.
M. Antoninus impera. consultiss. prudentiss. religiosiss.prudentiss.philosophiæ plenus, vxoris adulteria dissimulauit,ch.63.nu.12.
Maria mater domini reperta domi ab angelo Gabriele,ch.93.nu.10.
Mariani Socini dictum de vxore,ch.17.nu.18.
Marina sancta mulier habitum virilem mentita, ch.24.nu.42.
Mariti maritos se præstẽt,nõ dominos,ch.62.nu.6.
Maritus vxori præest,non vt pecoribus, sed vt animæ corpori,ch.90.nu.173.
Mariti ne se alienarum mulierũ amoribus implicanto,ch.103.nu.1.
Marito an liceat vxorẽ in adulterio deprehẽsam aut ipsum adulterum occidere,ch.104.nu.3.
Maritus an possit vxori dotem alienanti consentire,ch.151.nu.131.
Maritus putatiuus an habeat priuilegium ne conueniatur, nisi inquantum facere potest, ch.195.nu.232.& iterum,ch.196.nu.252.
Maritus putatiuus an lucretur fructus dotis,ch.195.nu.232.& iterum,ch.196.nu.253.
Maritus putatiuus an lucretur dotẽ ex pacto vel statuto,de dote lucranda,ch.195.nu.234.& iterum, ch.197.nu.256.
An ex adulterio vxoris putatiuæ,ch.195. nu. 235. & rursum,ch.197.nu.257.
Maritus putatiuus an habeat dilationem restituẽdæ dotis,ch.195.nu.236.& iterum,ch.197.nu.258.
Maritus putatiuus non habet bonorũ possessionem ex edicto vnde vir & vxor,ch.195.nu.237.
An autem ex testamento,ibid.
Nec accusat vxorem adulteram iure mariti,ch.eadem,nu.241.
Maritus putatiuus habet causam onerosam,etiam in lucro dotis,ch.196.nu.254.
Maritus putatiuus potest interuenire pro vxore putatiua,ch.297.nu.265.
Mars & Venus Vulcani vinculis irretiti,ch.8.nu.51.
Martialis locus animaduersus,ch.93.nu.12.
Mars Veneri coniunctus,& quare,ch. 77.nu.92.
Martion hæreticus Romam præmisit mulierem,quę decipiendos animos sibi præpararet, ch.68.corrupta,nu.24.
Mas fœmina corpore robustior,ch.8.nu.53.
Maribus pulsus maiores & vehemẽtiores,quàm fœminis,ch.eadem,nu.54.& iterum ch.80.nu.107.
Maribus partes, quas natura vice armorũ dedit, aut tantùm dedit,aut robustiores,ch.8.nu.55.
Mas præsumitur prior fuisse natus, quàm fœmina, ch.eadem,nu.56.
Marem quàm fœminã fieri robustiorem multis rationibus congruit,ch.eadem,nu.57.
Mas & fœmina in herbis,plantis, arboribus & virgultis,ch.9.nu.62.& seq.
Mares vt amabiles fiant fœminis.d.nu.62.
Mares animi viribus fœminis præstant,ch.10.nu.4.
Mas an mulier impudica plus peccet, ch.6. nu. 44. & ch.12.nu.79.& seq.& ch.74.nu.70.
Mares maioris dignitatis,eadem ch.12.nu.87.
Mas principium,ch.13.nu.88.
Mas agens,fœmina patiens,ch.eadem,nu.89.
Maribus gignendi finis. 50.annus est. ch. 51. nu.31 & duobus seq.
Mares corpore maiores, quàm fœminæ, char. 80. nume. 111.
Mares in dextris, fœminas in sinistris fieri, eadem, ch.nu.112.
Mares ex dextris testiculis, fœminas ex sinistris profluere,ibid.
Mas aut fœminas vt generetur, quid faciẽdũ est,ibi.
Mares ex semine calidiore, fœminas ex frigidiore gigni,ibid.
Maribus 9.die,fœminis. 8.nomina imponebantur & quare,ch.93.nu.13.
Maribus non licebat ingredi templum Bonæ Deæ, ch.94.nu.19.

Masculum pro forti & vehementi, ch.9.nu.60.
Mascula bilis, ibid.
Mascula Sappho, ibid.
Mascula proles, ibid.
Mascula meretrix, ibid.
Masculinum in officijs non concipit fœmininum, ch.11.nu.75.
Massagetæ singuli singulas vxores habẽt, sed alijs vt communibus vtuntur, ch.59.nu.38. corrupto.
Massagetæ in propatulo coëunt, ibid.
Massinissa.86.annorum filiũ genuit, ch.49.nu.14.
Massylienses olim vnguentis delibuti, ch.32.nu.36.& iterum ch.34.nu.nu.41.
Massylienſium noſtrorum continentia, ſeueritas, & abſtinentia, ch.34.nu.41.
Maſſylia Lybica, ibid.
Maſſylienſium mos in deligendis generis ſuis filiabus, ch.60.nu.47.
Maſſylienſes ſuis mulieribus vino interdicebant, ch.87.nu.155.
Mater meretrix non poteſt filiam meretricem exhęredare, ch.6.nu.43.
Mater, cui permittitur aliquẽ adoptare, nõ poteſt ei pupillariter ſubſtituere, & quare, ch.11.nu.78.
Mater habet plus affectionis ad prolem fœmineam, quàm ad maſculam, propter ſexus ſimilitudinem, ch.45.nu.23.
Materſa. quę dicatur, ch.35.nu.4.& ch.195.nu.241.
Materſa. quid ab vxore differat, d.nu.4.
Materſa. pro vxore, ibid.
Materia appetit rerum formas, vt fœmina virum eſſe: & turpe, honeſtum, ch.74.nu.72.
Matrimonium non liberat liberos à patria poteſtate, ch.1.nu.1.
Matrimonium cur inuentum, ch.9.nu.69.
Matrimoniũ ad ſolatium inſtitutum, ch.23.nu.54.
Matrimonium ſpecies venditionis, ch.35.nu.4.
Matrimonium per coëmptionem, ibid.
Matrimonij ſumma fœlicitas eſt, mutua coniugum amicitia, beneuolentia, concordia, ch.43.nu.16.
Matrimonij concordia iuri patriæ poteſtatis anteponenda, ibid.
Matrimonium inter pares facilè præſumitur, non item inter impares, ch.45.nu.28.
Matrimoniũ qua ætate ineũdũ, ch.50.nu.25.& ſeq.
Matrimonia inter ſanguine coniunctos cur interdicta, multę rationes, ch.57.nu.32.&.2.ſeq.
Matrimonium ſine concubitu an dicatur plenum matrimonium, ch.129.nu.22.
Matrimonium verba requirit in his, qui loqui poſſunt, non in mutis, ch.162.nu.17.
Matrimonium putatiuum an habeat priuilegia veri, ch.195.nu.232.& multis ſeq.
Matrimonium putatiuum honeſtatem publicã producit ch.197.nu.261.
Et bigamiam ibid.
Matrimonium putatiuum facit conqueſtus communes, vt verum, ex ſtatuto, ch.eadem, nu.262.
Matronæ quædam Romanę probri damnatę in exilium actæ, ch.104.nu.3.& ch.105.nu.4.in fi.
Mauri ſinguli plures vxores habent, ch.55.nu.16.
Mauſolꝰ Artemiſiã ſororẽ vxorẽ duxit, ch.57.nu.27.
Maximilianum imperatorem vxor ad humanitatis viam reduxit, ch.99.nu.16.
Maximino imperatore nulla mulier ornatior, ch.32.nu.36.
Medæa ob zelotypiam proprios filios interemit, ch.107.nu.12.
Medis pluribus vna vxor eſt, ch.56.nu.21.
Medorum reges, plures ſimul vxores habebant, ibid.
Medi vxores ducunt matres, filias, ſorores, ch.56.nu.24.
Medi Deæ Anataïdi filias cõſecrãt, ibi proſtrata pudicitia, mox maritis traduntur, ch.60.nu.44.
Medium tenendum, ch.112.nu.3.
Mediocritas aurea, ibid.
Mediocritas omnibus in rebus optima, ibi.
Sed in concubitu imprimis ſeruanda, ibi.& iterum ch.121.nu.71.
Megiſtonæ dictum memorabile, ch.2.nu.16.
Menã deã mẽſtruis fœminarũ pręeſſe, ch.124.nu.94
Membra ſoluere quid ſit, ch.115.nu.32.
Menſtruatis fœminis coitu abſtinẽdũ, ch.123.nu.90.
Menſtruatę mulieris cõcubitu gignuntur liberi epileptici, leproſi, & aliàs morboſi, ibid.
Menſtruatæ mulieres raro concipiunt, ibid.
Mẽſtruorũ fœditates & maleficia, eadem ch.nu.91.
Menſtruorum contrà multa commoda, vtilitates, & medicamenta, ch.124.nu.92.&.2.ſeq.
Mercurialis herba mas facit, vt mares: fœmina, vt fœminæ gignantur, ch.9.nu.62.
Mercurius cur iuxta Venerem collocatur, ch.90.nu.173.& iterum, ch.120.nu.65.
Meretrices ſimul ſunt prodigæ & auaræ, ch.80.corrupta, nu.119.
Meretrices præ cæteris impudentes, ch.81.corrupta, nu.118.& ch.84.nu.135.in fi.& ſeq.
Meretrices canibus comparatæ, ch.84.nu.137.
Meretrices voluptatis cauſa, concubinas famulicij, vxores liberorum & rei domeſticæ, ch.91.nu.2.
Meretrix præſumitur quę vagari ſolet, ch.95.nu.24.
Meretrices præ cæteris loquaces, ch.103.nu.11.
Meretrices ſuos concubitus tegi nolunt, ch.126.corrupta, nu.107.
Meſalinæ portentoſa libido, ch.74.nu.item.74.
Meſſini vxores habent communes, ch.59.nu.38.corrupto.
Metus reuerentialis erga parentes quomodo præſumatur, ch.141.nu.33.
Metus reuerentialis erga fratres maiores, ibid.
Metus reuerentialis parentum non tollitur præſentia amicorum, & conſanguineorum, ibid.
Metus reuerẽtialis parentũ cæteris præpõderat, ibi.
Metus reuerentialis parentum impedit conſenſum aliàs præſumptum ex taciturnitate, ibid.
Micca rogat, ne poſt mortem nuda iaceat, ch.39.nume.22.
Mileſiarum virginum inſania, quo aſtu curata fuit, ch.39.nu.21.
Mileſij ſuis fœminis vino iterdicebãt, ch.87.nu.155.
Milites cæteris caſtiores eſſe debent, ch.113.nu.17.
Militum vxores impudicas eſſe ſolere, ch.77.nu.92.
Milites in Venerem proni, ibid.
Minerua cur ſine matre nata dicitur, ch.10.nu.64.
Minerua à proceritate corporis laudata, ch.25.corrupta, nu.61.
Minerua in ſomnis viſa quid ſignificet, ch.93.nu.13
Minerua Iunoni veſtem elaborauit, ch.96.num.29.lc.1.nam is nu.eſt duplicatus.
Minerua cur virgo, ch.117.nu.49.
Minimi interdum optimam ſententiam dicunt, ch.98.nu.3.
Minor annis.60.non arrogat, & quare, ch.49.nu.12.
Minor adultus habens curatorem, poteſt ſine eo domare cauſa mortis, ch.145.nu.66.
Minor adultus poteſt liberè teſtari, etiam inuito curatore, & de rebus immobilibus, ibid.
Minor an obligetur ex delicto, ch.152.nu.147.
Minor an poſsit nudam poſſeſsionem tradere ſine decreto, ſe non obligando, ch.153.nu.159.
Minor quibus caſibus habet perſonam legitimam ſtandi in iudicio poteſt conſtituere procuratorem, ch.154.nu.172.
Minor quem actum poteſt per ſe facere, & per procuratorem poteſt, ch.159.nu.20.
Minor an includatur in ſtatuto requirente conſenſum propinquorum, in contractu alterius, char.179.nu.41.& ſeq.
Minor caret conſilio, ch.eadem, nu.43.
Minor an poſsit contrahere ad ſuam vtilitatem ſine ſolennitate, ch.180.nu.56.& multis ſeq.præſertim nu.65.
Minor poteſt obtinere ſententiam ſine tutotis authoritate, ch.181.nu.68.
Minor an poſsit adire hæreditatem opulentam ſine ſolennitate, ch.182.nu.77.
Minor poteſt cogere eum, qui ſecum contraxit ſine ſolennitate, contractum obſeruare, ch.183.nu.98.
Minor poteſt cogere eum qui cum procuratore ſuo colludente contraxit, ſtare contractui, ibid.
Minori qui ſe maiorem mentitus eſt, non ſubuenitur, ch.187.nu.133.
Minor non alienat in pias cauſas ſine decreto, char.189.nu.164.
Minoris bona an tacitè obligantur, pro dote ſine authoritate curatoris, & decreto iudicis, char.191.nu.185.& iterum nu.190.
Minoris conductoris bona inuecta an obligantur ſine decreto, d.ch.nu.186.&.d.nu.190.
Minoris intrantis religionem bona ſine decreto transferuntur in monaſterium, ch.ead.nu.187.&.d.nu.190.
Minores tenet obligatio legalis & ſtatutaria. d.ch.191.nu.188.
Minor poteſt ſine decreto vendere id quod teſtator iuſsit vel promiſit ſe venditurum, ch.192.nu.191.
Minor vendens feudum ſine decreto, non eo cadit, ch.193.nu.208.
Minyarum vxores viros ſuo aſtu morte exemerunt, ch.34.nu.44.
Miſsio in poſſeſsionem, vt eſt mixti imperij, ſic & eius reuocatio, ch.140.nu.18.
Mithridates Laodicen ſororem, vxorem duxit, ch.57.nu.27.
Mixta ex ſimplicibus diuerſam naturam habentibus, tertiam ſpeciem faciunt, ch.144.nu.63.
Mixta ſub ſimplicibus non compræhenduntur in ſtatutis, ch.eadem, nu.64.
Mixta ſub ſimplicibus non continentur in odioſis ibid.nu.65.
Mixtũ accedit ad naturam eius, cui magis accedit, ch.145.nu.69.
Mixtum ſemper continetur ſub ſimplicibus, ſi eadẽ eſt ratio, ch.ead.nu.70.
Modus rerum omnium optimus, ch.23.nu.58.
Monachus an poſsit facere eleemoſynam inſcio abbate, ch.156.nu.192.
Monachus abſente abbate poteſt liberè agere, char.177.nu.10.
Monachus ſi iniuſſu prelati agat & obtineat, an valeat quod actum eſt, ch.180.nu.60.
Monachus an poſsit vtiliter contrahere ſine licentia abbatis, ch.182.nu.82.
Moniales eligentes publicato ſcrutinio, ſi diuerterint ad actus extraneos, non poſſunt ad maiorem partem conuentus accedere, & quare, ch.79.nu.98.
Monialium electiones non meritorum collatione expenduntur, & quare, ch.86.nu.147.& ch.103.nu.10.
Monitio quæ ita fit, moneo filium Petri, cùm eſſet vnicus filius, cenſetur facta nominatim, ch.170..nu.128.
Montanus Votrenus declamator reprehẽſus, quòd ſententias ſuas repetendo corrumperet, cùm non eſſet contentus vnam rem ſemel bene dicere, ch.68.corrupta, nu.19.
Montanus hereſiarcha multas eccleſias per Priſcam & Maximillam nobiles & opulentas fœminas auro corrupit, & hæreſi polluit, ch.68.corrupta, nu.24.
Morbi magni interdum ab imperitis curati, quibus multi periti medici fruſtra laborauerant, ch.98.nu.3.
Mores & boni & mali ex conuerſatione bonorum & malorum ſumuntur, ch.45.nu.26.
Mores dominarum ex ancillarum moribus iudicantur, ibid.
Mores ex patria ſumuntur, ch.54.nu.9.& ſeq.
Mores cum regione mutantur, eadem ch.nu.11.
Mortuus an cenſeatur qui mortiferè eſt vulneratus, ch.128.nu.18.& ch.130.nu.30.& ſeq.
Mortiferè vulneratus non ſemper moritur, ead.ch.30.nu.31.
Mortuus reſuſcitatus vxorem non recuperat, char.158.nu.19.
Moſchouitarum mos in ducendis vxoribus, ch.36.nu.7.
Moſchouitarum vxores ancillarum loco habentur, ch.60.nu.47.
Moſis lex ne corpore deformis panes deo offerret, neq; ad eius miniſterium accederet, ch.22.nu.49.
Moſis lex præcipiens veneficas interimi, declarata, ch.64.corrupta, nu.17.
Moſis pœna in adulteros, ch.103.nu.2.
Moſis lex, ne ſacerdos viduam ducat vxorem, char.

47.nu.3.
Mosis lex altera,ch.134.nu.71.
Moses iussit triduo vxoribus abstinere, qui ad montem Sinai, & deum loquentem audituri erant, ch.122.nu.82.
Moses postquam prophetauit, non ampliùs vxori suæ congressus est,ch.123.nu.87.
Mossyni palam coëunt,ch.59.nu.40.
Mulier suæ familiæ caput,& finis,ch.4.nu.30.
Mulier in adulterio deptæhensa,infamis est, ch. 6. nu.43.
Mulier à *mollicie* dicta,ch.8.nu.53.
Mulieres proprio epitheto θηλυτερας, tanquam *molles* dicuntur,ibidem.
Mulieres citiùs crescunt,complentur, & senescunt, ch.8.nu.55.
Mulier non potest leuare faidam,ch.ead.nu.58.
Mulier nunquam ambidextera,ch.9.nu.61.
Mulieris vocabulo infirmiorem mentis nostræ portionem indicari, ch.10.nu.64.
Mulieres sintne in genere rationabilium,an irrationabilium animalium ponendæ dubitat Plato, ibidem.
Mulierum consilium plærunque aduersus propria commoda laborat,ead.ch.nu.65.
Mulierum consilium inualidum,fragile,& infirmũ, ibidem.
Mulieres fragiles,ch.10.nu.66.
Mulieribus cur potestas contrahendi interdicta, ibidem.
Mulieribus, Græcorum,& aliorum legibus dabatur tutor aut curator, sine quibus nec contrahere, nec aliud quippiam facere illis licebat, ch.ead. nu.67.
Mulieres infirmæ,ead.ch.nu.68.
Mulieres imbecilles,eadem ch.nu.9.
Mulieres cur propinquis non nubunt,ibid.
Mulierem interficere iniquum,ibidem.
Mulieres decipi faciles,ch.10.nu.70.& seq.
Mulieres faciliùs restituuntur aduersus suos contractus,ch.11.nu.71.
Mulieres cur in feudis non succedunt,ead.ch.num. 72.
Mulieres non interueniunt condendis legibus, ch. ead.nu.77.
Mulieres an introducant consuetudinem,ibidem.
Mulieres in eodem genere delicti minùs peccare, quàm viros,ch.12.nu.79.
Mulieres suapte natura superbæ,ch.13.nu.1.
Præsertim formosæ,ead.ch.nu.2.
Mulieres formosæ vix castæ,ch.14.nu.5.
Mulierum de pulchritudine certamina,ch.21.num. 41.& seq.
Mulieres etiã in morte anxiæ,ne forma illis pereat, ead.ch.nu.43.
Mulieres illis inuident,quæ se pulchriores esse dicuntur,ibid.
Mulier an honestè possit se ornare,ch.26.num.1.& multis seq.per totam eam.l.3.
Mulieris ornamentum,modus, non aurum est, ch. 26.nu.8.
Mulierum ornamentum pudicitiam esse,nõ vestes, ibid.
Mulieres ornatas præsumi impudicas,ch.27.nu.11. & iterum.29.nu.21.
Mulieris ornamentum,viri virtus.d.nu.11.
Mulierum potentissimus affectus in ornatu, ch.28. nu.17.
Mulierum genus philocosmum,ibid.
Mulieres salutis suæ immemores,dũ coluntur.d.ch. nu.18.
Mulieres moribũdæ sui cultus curiosæ.d.ch.nu.19.
Mulieres ornamenta patriæ anteponunt,ch.29.nu. 20.
Mulieres etiam castæ ornatus studiosæ,ibid. nu.21.
Mulieres sibi in zonis plurimum placent, ch.30. nu.23.
Mulieres Callizonæ,ibid.
Mulieres Euzonæ,ibid.
Mulieres Bathyzonæ cur dictæ.d.ch.nu.24.
Mulieres cur item dictæ Bathycolpæ,ibid.
Mulieres amplis & sinuosis vestibus gaudent,ibid.
Mulier nunquam satis sibi ornata.d.ch.30.nu.25.
Mulieres multum temporis in se ornando absumũt, d.nu.25.
Mulier ex mora nata,ibid.
Mulierum ornatus præfecti apud Athenienses, ch. 31.nu.28.
Mulierum ornatus,sacris literis probatus,char.ead. nu.29.
Mulierum ornatus an & quomodo sit permissus,ch. ead.nu.31.
Mulieres in defectu, vt in excessu honesti ornatus peccare possunt,ch.32.nu.quoq.32.
Mulieribus mundicias,viris laborem conuenire, ch. ead.nu.33.
Mulier cum tunica simul verecundiam exuit, char. 36 nu.8.
Mulieres ne noctu quidem tunicas ponere debent, ibidem.
Mulieris denudatio, iustus metus est,ibid.
Mulierum mos reprehensus, quæ ita humeros de industria detegunt, vt incautiùs factum videri possit,ch.37.nu.15.
Mulieres pudicas,ne cùm cubitum quidem eunt,nudari oportere,ibid.
Mulierum genitalia non inspicienda ad deprehendenda libidinis vestigia,ibid.
Nec ad deprehendendam pubertatem,ch.38. nu. 16.
Mulier inuita in iudicium deduci vel exhiberi non debet,ch.41.nu.12.
Mulier seni nupta, & nupta est, & vidua, char. 47. nu.7.
Mulieres in hoc genitæ vt partus edant,ch.49.nu. 13.
Mulierum munus præcipuum,concipere,& conceptum tueri,ibid.
Mulierem quinquagenariam gignere,pro miraculo est,ch.49.nu.14.
Mulier se miseram putat, quæ seniorem maritum nacta est,ch.50.nu.19.
Mulierum communitas reprobata,ch.59.nu.39.
Mulier animal indomitum,ch.62.nu.6.

Mulierum natura cõtumax, & in vetita procliuior, ch.63.nu.14.& ch.69.nu.31.
Mulieres nolunt,vbi velis: vbi nolis,cupiunt vltro. d.nu.14.& iterum ch.69.nu.31.
Mulieres vindictæ appetentes,ch.64.corrupta,nu. 16.
Mulier passa iniuriam insanit,ibid.
Mulieres venificæ,eadem ch.nu.17.
Mulieres primò aconita inuenere,ibid.
Mulierum arma, insidiæ.d.ch.nu.18.
Mulier impudica,eadem & venefica.d.ch.nu.19.& 20.
Mulieres suapte natura malæ,ch.66.nu.14. & multis seq.
Mulieres bonæ raræ,ideò de eis nõ est facienda lex, d.nu.14.
Mulier nulla proba,nisi sanctificetur,ibid.
Mulieres duas peiores,quàm vnam,ibi.
Muliere nil peius etiam bona,ibid.
Mulier mala,omnia mala superat,ch.67.nu.15.
Mulier malum fucatum,ibid.
Muliere in sacris literis omne peccatum generaliter significari,aut diabolum,ch.ead. nu. 16.
Mulieres ingratæ,ch.68.corrupta,nn.21.
Mulieres hypocritæ.d.ch.nu.22.
Mulieres esse μυχοσκόπους,id est morum tectorum, ibid.
Mulieres superstitiosæ.d.ch.nu.23.
Mulieres arti magicæ deditæ,ibidem.
Mulieres ad nouas religiones promptæ, eadem ch. nu.24.
Mulieres hæresum adiutrices,ibid.
Mulier in sacris literis figura est eorum, quæ cultui idolorum impenduntur, ibid.
Mulieres simulatrices & dissimulatrices, char.69. nu.25.
Mulieres proditrices,ibidem.
Mulieres loquaces,eadem ch.nu.26.
Mulieres curiosæ.d.ch.nu.27.
Mulieres ambitiosæ,& dominationis cupidæ,char. ead.nu.28.
Mulieres regnum & imperium vitæ filiorum anteponunt,ibidem.
Mulieres vanæ gloriæ studiosæ,ead.ch.nu.29.
Mulieres iactabundæ.d.ch.nu.30.
Mulieres ad mortem vsq; pertinaces,ead.ch.nu.31.
Mulieres inexpugnabiliores,ibid.
Mulieres contentiosæ,ead.ch.nu.32.
Mulieres libertatis amantes,ch.ead.nu.33.
Mulieres impatientissimæ,ead.ch.nu.34.
Mulieres auaritiæ deditissimæ,ead.ch.nume.35. & multis seq.
Et quare,ch.70.nu.37.
Mulieres donare,vice miraculi est,ibid.
Et id quidem monstrosum est,ibid.
Mulier seducta præsumitur,si quid donet,char.ead. nu.36.
Eaque coniectura tollit alias donationis coniecturas,ibid.
Mulierum vitiorum fundamentum, auaritia.ch. 70.nu.37.
Mulieres fraudulentæ,fallaces,dolosæ,ch.70.num. 38.& seq.
Mulieribus non fidendum,ead.ch.nu.39.corrupto. Nec ei quidem morienti,ibid.
Mulieres mendaces,ch.71.nu.41.
Mulieres iurisiurandi contemptrices,ead. ch.num. 42.& seq.
Mulieris iusiurandum in vino & aqua scriptum. d. nu.42.
Mulieres in plærisque casibus non sunt testes idoneæ,ead.ch.nu.44.
Vt in testamento,ibi.& seq.
At nec in legatis ad pias causas,ead.ch.nu.45.
An tamen id verum sit,vide nu.46.
An in testamẽtis inter liberos,ead.ch.71.nu.47.
An in codicillis, ch.72.nu.48.
Añ in criminalibus de iure canonico, ead. char. nu.49.
Quid de iure ciuili,ead.ch.nu.50.
An in causis matrimonialibus,ead.ch. nume.51.
An in causis feudalibus.d.ch.nu.52.
An ad probandum tenorem instrumenti,ead.ch. nu.53.
An in scriptura priuata,ibid.nu.54.&.56.
An in denunciationibus quæ fiunt suspecto de adulterio vxoris,ibid.nu.55.& seq.
Mulieri testi minùs creditur quàm viro.d.char. 72. nu.57.
Mulier an sit testis omni exceptione maior, ch.73. nu.59.&.2.seq.
Mulieris testimonio an deferatur iusiurandũ in supplementum probationis,ead.ch.nu.60.
Mulieres domesticæ an sint idoneæ testes in actibus domesticis,ibid.nu.61.
Mulieres an & quomodo legibus Platonis testimonium ferre poterant,ibi.nu.62.
An & legibus Mosaicis,ibid.
An Romanorum antiquis legibus,ibid.
Mulieres furaces,ead.ch.73.nu.63.
Mulierum libido,ibid.nu.64.
Mulier vna in vniuersa Aegypto reperta, quæ non nisi proprium virum nouisset,ch.73.nu.65.
Mulier,equa,sus,lynx,lepus, sola animantium post conceptum Venerem expetunt,ch.74.nu. 68.
Mulieres libidinosæ equæ dicuntur,ibid.
Mulierum propria & peculiaris passio libido est. d. ch.nu.69.
Et quare,ibi.& iterum nu.73.rursumque,ch.76. nu.86.& ch.82.nu.125.& seq.& ch.seq.nu.128.
Mulieres in libidine minùs peccant quàm viri, & quare,eadem ch.74.nu.70.
Mulier adultera non tam grauiter punitur quàm vir,& quare,ibid.
Mulieri luxuriosæ datur curator, nõ viro,& quare, ead.ch.nn.71.& ch.80.nu.106.
Mulier appetit virum,vt materia formam.d.ch. nu. 72.
Mulieres in coitu insatiabiles.d.ch.73.nu.74.
Mulieres quæ patres,fratres, generos deperdite amauerunt,ch.75.nu.80.
Quæ priuignos,ch.76.nu.81.
Quæ proprios filios,ibid.nu.82.
Quæ bruta animalia,ibid.nu.83.

Mulieres quę iumento succubuerunt, morte sunt puniendæ, ibid.
Mulieres in insula Mendes passim cum hircis coëunt. d. ch. 76. nu. 83.
Mulieres quædam potiùs petunt viros, quàm ab his petantur, ibid. nu. 84.
Mulieres etiam amasiis munera dant, quò illis potiantur, ibid.
Mulieres plurimæ viros rapuerunt, ibid.
Mulieres suæ *libidinis* causa, nec liberis nec parentibus, *nec deniq;* patriæ parcunt, eadem charta, nu. 85.
Mulieris maior voluptas in coitu, quàm viri, & quare, ibid. nu. 86.
Mulieres virgines, an corruptæ sint in Venerē proniores, ch. 77. nu. 87. & seq.
Mulieres receter stupratas præsertim puellas coitus appetentiores, ibid. nu. 89.
Mulieres libidinosiores, quæ puellæ concumbere inceperunt, ibidem.
Mulieres tùm maximè ad Venerem incitantur, cùm menses habere incipiunt, ibid.
Mulieres grauidæ magisne, an minus concubitum appetant, ead. ch. 77. nu. 90.
Mulieres steriles maximè libidinosæ, ibid. nu. 91.
Mulieres militum vxores plærunque impudicæ, & quare, *ibid.* nu. 92.
Mulieres æstate, viros hyeme veneris appetentiores, & quare. ch. 78. nu. 93.
Mulieres florente scolymo veneris auidissimas, viros contra in coitum pigerrimos, ibid. nu. 94.
Mulieres præcipites, ibid. nu. 95.
Mulieres inconstantes, variæ, leues, ead. ch. nu. 96. & multis seq.
Muliebris leuitatis exemplum memorabile, ibi. nu. nu. 97.
Mulier à feudo repellitur ob inconstantiam, ch. 79. nu. 98.
Mulieres priùs torquendę quàm mares, ibid. nu. 99.
Mulierum multarum constantia in tormentis, ibid. nu. 110. & seq.
Mulieres faciliùs & maiores ictus & vulnera quàm viri patiuntur, ch. 79. nu. 101. & iterum char. 89. nu. 166.
Mulieres credulæ, ch. 80. nu. 102.
Mulieres sui amantiores, sibiq; nimium placentes, ibi. nu. 103.
Mulieres zelotypæ, ibi. nu. 104.
Maximè pregnantes, ibid.
Mulieres desperantes, ibid. nu. 105.
Mulieres viris frigidiores, ibi. nu. 107. & multis seq.
Mulieribus citiùs fieri rigores quàm viris, ibid.
Mulierum inferna crassiora sunt, virorum superna, & quare, ead. ch. 80. nu. 108. corrupto.
Mulieres viris citiùs canescunt, & quare, ibid. num. 109. corrupto, & iterum ch. 88. nu. 161.
Mulierum corpus non ita pilis obsidetur vt virorū, & quare, ibi. nu. 110.
Mulieres viris pinguiores, & quare, ibi. num. 113. & iterum ch. 88. nu. 162.
Mulieres viris verecundiores, ch. 81. corrupta, nu. 117.
De quo tamen vide, ch. 83. nu. 132. & seq.
Mulieres simul auaræ & luxuriosæ. d. ch. 81. nu. 119
Mulieres præ viris timidæ. d. ch. 81. nu. 120.
Etiam in brutis, ibid.
Mulieres minor metus excusat, ch. 82. nu. 121.
Mulieres in turpibus & venereis audaciusculæ, ibid. nu. 122.
Mulieres suorum affectuum sequaces, ibi. nu. 124.
Mulieres libidinis appetentiores ob motum humidi, ibi. nu. 125. & ch. seq. nu. 127.
Mulieres viris humidiores. d. nu. 125.
Mulieres viris calidiores nonnulli affirmarunt, ob immodicam earum libidinem, ch. 83. nu. 129.
Mulieres viris esse calidiores, vafriores, ibi. nu. 130.
De quo tamen vide nu. 131.
Mulieres regulariter minus puniuntur quàm viri. d. nu. 131.
Mulieres in primis decet verecundia, ibid. nu. 133. & seq.
Mulieres canibus comparatæ, & quare, ch. 84. num. 137. & iterum ch. 87. nu. 160.
Mulieres iracundæ, ibi. nu. 138. & 139.
Præsertim pregnantes, ibi. ch. 140.
Et anus, ibid. nu. 141.
Muliebre in ira furere. d. nu. 138.
Mulieres faciliùs in furorem concitantur, char. 84 nu. 139.
Mulierem placare res magna est, ibid.
Mulieres clamosæ, ch. 85. nu. 142.
Muliebres ciulatus, ibi. nu. 143.
Mulieres querelæ, ibid.
Mulieres rixosę & litigiosę. d. ch. 85. nu. 144. & seq.
Maximè Gallicæ, ch. 86. nu. 146.
Mulieres contumeliosas, maledicas, & iniuriarum abundantes, ibid. nu. 147.
Mulierum genus φιλόλογον, ibid.
Mulieres crudeles, ibid. nu. 148.
Præsertim in priuignos, ibid. nu. 149.
Mulieres viris misericordiores. d. ch. 86. nu. 150.
Mulieres gulæ intemperantioris, ibid. nu. 152.
Mulieres vinosæ, ibid. & nu. seq. & iterum, ch. 87. nu. 157.
Mulierum ebrietas sitne leue peccatum. d. char. 87. nu. 154.
Mulieribus vini vsus interdictus apud plerosq; populos, ibid. nu. 155.
Mulieres tempore Hippocratis podagra non laborabant, sed sua ingluuie naturæ beneficium perdiderunt, ibid. nu. 157.
Mulier λεπτολόχης, id est comessatrix vituperatur d. ch. 87. nu. 158.
Mulieres inuidæ, ibidem. nu. 159. & seq.
Mulier canis ornata, ibid. nu. 160.
Mulieres desidiosæ, ch. 88. nu. 161. & seq.
Mulierum menstrua cur colligantur. d. nu. 161.
Mulieres & pueri cur in numero sacrorum Bibliorum non deducantur, ibid.
Mulier symbolum segniciei & ignauiæ, ibid.
Mulieres tardæ, & cuctatrices, ead. ch. nu. 163.
Mulierum mala plurima à multis in vnum congesta, ibid. nu. 164.
Mulier necessarium malum cur dicitur, ibid.

Mulieres, opus Sathanæ, quibusdam hæresiarchis dictæ, ibid.
Mulier castigata fit deterior, ch. 89. nu. 168.
Mulierum paucarum crimina in sexum transferre indignum, ibid. nu. 169.
Mulieres multi laudarunt libris in id æditis, ibid.
Mulieres exemplo potiùs quàm verberibus corrigendas, ch. 90. nu. 170. & ch. 108. nu. 16.
Et blanditiis atque maritali sermone. d. ch. 90. nu. 173.
Et risu potiùs, quàm baculo, ibid.
Mulieres rerum domesticarum custodes, ch. 91. nu. 2. & seq.
Mulieres tantùm à vicinis cognoscendæ, ch. 92. nu. 8. qui omissus est.
Mulieris est domi philosophari, ch. 93. nu. 10.
Mulieres Aegyptiæ calceamentis non vtuntur, & quare, ibid. nu. 13.
Mulieres Olympicis certaminibus spectandi gratia interdictæ, ibid.
Mulieres Romanas domi se continere solitas, ibid. nu. 14.
Mulieres repudiatæ, quòd foris versarentur, eod. nu. 14. & iterum, ch. 95. nu. 22.
Mulieres Romanæ incorruptam sermonis antiquitatem faciliùs retinebant, ch. 94. nu. 15.
Mulieres apud Græcos in conuiuiis virorum non assidebant, ch. 94. nu. 16.
Mulieres apud Græcos habitabant in editiore loco domus, ch. 94. nu. 18.
Et apud Hebræos quoque, ibid. in fi.
Mulieres cœtibus virorum immiscere non conuenit, ch. 95. nu. 22.
Mulieres non coguntur adire pontificem ad absolutionem excommunicationis, ch. 95. nu. 23.
Mulieres ferendi testimonij causa non tenentur venire in iudicium, ibid.
Mulier casta vagãdo facta meretrix, ibid. nu. 24.
Mulieres lanam, linum, telum, fusum, domi exercerent, ch. 96. nu. 26.
Mulieres proprijs manibus fieri & texere, ch. 97. nu. 31. in fi.
Mulieres plereque maritos ad Christianam religionem conuerterunt, ch. 99. nu. 14. & 16.
Mulieres non arcendæ ab administranda repub. ch. 99. nu. 23.
Mulieres iudicium habent, & discretionem, & prudentiam, ibid. nu. 24.
Mulieres salubre consilium dare possunt, ibi. nu. 25.
Mulier postulare prohibetur, sed non in camera cõsulere, ibid. nu. 26.

¶ MVLIERES PLVRIMAE HAVD VVLGARITER DOCTAE, QVAS HIC ex ordine Alphabeti subiecimus memoratæ, ch. eadem, nu. 26. & seq.

Acca.
Accursij filia, cuius nomen ignoramus.
Aedesia Alexandrina.
Aegle Aesculapij filia.
Affrania Licinij Bructionis vxor.
Agallis Corcyrea.
Aganice Thessala.
Alexandra Scala.
Alpaides virgo sacra.
Amalasiuntha Athalarici mater.
Amalthea.
Amesia.
Amphiclia vxor filij Iamblici.
Anastasia Chrysogoni martyr. filia.
Anaxagora Milesia.
Angela Nugarola Veronensis.
Anyta Epidaurea.
Apagora quam nonnulli eandem esse dicunt cũ ea, quam suprà Anaxagoram nominauimus.
Arete Cyrenaica.
Aretaphyla, & ea quoque Cyrenea.
Argentaria Polla Lucani vxor.
Arpia.
Aspasia Milesia.
Astianassa, quæ multis Elephantis dicta est.
Axiothæa Phliasia.
Baptista Constantiæ filia.
Baptista Malatestæ vxor.
Barsine vxor Alexandri Magni.
Blesilla.
Botrys.
Brigida, quæ & Brigitta.
Cecilia Mantuana.
Caia Affrania.
Calphurnia vxor Plinij Iunioris.
Carixena Crumates.
Carmenta, quæ & Nicostrata.
Cassandra Priami filia.
Altera huius nominis Veneta.
Catherina inter diuas relata.
Cesennia Getulici vxor.
Circe.
Claudia Papinij vxor.
Claudia Ruffina.
Alia illis antiquior.
Cleobulina Cleobuli filia.
Congyla Colophonia.
Constantia Alexandri Sfortiæ vxor.
Corinna Thebana.
Altera Thespia.
Tertia item Ouidij contemporanea.
Cornelia Gracchorum mater.
Altera Pompeij vxor.
Alia item Veronensis.
Cornificia Cornificij poëtæ soror.
Corona Perusina.
Christina Pisana.
Damæ Pythagoræ filia.
Damophila Pamphili vxor.
Daphne filia Tyresiæ.
Deiphobe Glauci filia.
Demo.
Diotima.
Eianica Salaminia.
Elizabetha Scomangiæ abbas.
Elephantis, de qua suprà.
Erinna Theia.
Erophile filia Iouis & Laniæ.

Eudochia Theodosij Iunioris.
Eugenia Philippi Ro. filia.
Eumonia Nazarij filia.
Eunoë, quam multi Eianicam putant.
Eurydice Hieropolytana.
Altera Plutarchi discipula.
Euſtochium.
Fabiola diuis dicata.
Geminæ duæ, mater & filia.
Genebria Veronenſis.
Gilberta Anglica.
Gorgon Leonidæ vxor.
Hedibia.
Hedilæ Hedilogi Samij vxor.
Helpe Boëtij vxor.
Heſtiæa Alexandrina.
Hildegardis Moguntinenſis.
Hipparchia vxor Cratis philoſophi.
Hippias Lycurgi hoſpita.
Homeloia Eunexi filia.
Hortenſia Hortenſij filia.
Hygia Aeſculapij filia.
Hyptachia Alexandrina.
Altera Theonis filia.
Iaſo & ipſa Aeſculapij filia.
Ioanna Papa, quam dicunt fuiſſe Gilbertam ilam Anglicam.
Iſabella Malateſta.
Iſis Aegypti regina.
Iſota Nouarola Veronenſis.
Iſtrina Scytharum regina.
Laïs.
Laſthinea Mantinea.
Laura Nicolai Troli vxor.
Altera Brixiana.
Lelia Caij Gracchi filia.
Leontium Epicuri amica.
Liciniæ duæ.
Manto Tyreſiæ filia.
Marcella.
Margarita Franciſci Francorum regis ſoror.
Altera eius nominis Ioannis Feruſini vxor.
Marſepia.
Marſia Hortenſij vxor.
Mutiæ duæ.
Myro.
Myrtis Anthedonia.
Nicarete Megarenſis.
Nicaula Aethiops, quę & Saba multis dicitur.
Nicoſtrata, de qua ſuprà.
Noſsis Lyrica.
Ocyroë Chilonis filia.
Olympias Thebana.
Pamphila.
Panacea Aeſculapij filia.
Parthenis.
Paula.
Perictyonæ Pythagorica.
Phaennis.
Phemonoë promantis Apollinis.
Phiutis Callicratis filia Pythagorica.
Phygor.
Plotiana.
Pompeia Paulina.
Pompeij Saturnini vxor.
Praxilla Sicyonia.
Proba Valeria.
Ptolemais Cyrenenſis.
Pudentilla Apuleij ſoror.
Rhoſuita Saxo.
Ruſticiana Symmachi vxor.
Ruth.
Saba de qua ſuprà.
Sabinæ duæ.
Salpæ duæ.
Sambethe.
Sappho Erexia.
Sappho Mytilenæa.
Sempronia.
Sibylla Erithrea Beroſi filia.
Sido Ponti filia.
Soſipatra Lyda.
Sotyra.
Sulpitia.
Suſanna Ruffini Alexandrini ſoror.
Targelia.
Terentiana Tullij vxor.
Theano Metapontina.
Theleſilla Argiua.
Themides duæ.
Themiſta vxor Leontei Lampſaceni.
Themiſtoclea, quam alij Theocleam vocant
Theophila Canij Gaditani filia.
Thimoclea Thebana.
Triuultia Mediolanenſis.
Zenobia Palmyrenorum regina.
Mulieribus non amplius fidendum, ch. 101. nu. 1.
Mulieres maximè decet ſilentium & taciturnitas, ch. 102. nu. 5.
Mulieres natura per aues docet ſilentium, ibi. nu. 6
Mulieres loquaculæ, ibid. nu. 7.
Præſertim meretrices, ch. 103. nu. 11.
Mulieribus cur docere in eccleſia non permittitur, d. ch. 102. nu. 8.
Mulieres repelluntur à feudo ob garrulitatem, ibi. nu. 9.
Mulier in cõplexibus omnia reuelat, ch. 103. nu. 11.
Mulieres vel inuitæ ſecreta ſua produnt, ibid. nu. 12.
Mulieres præſertim caſtas maximè exaſperat virorum adulterium, ch. 106. nu. 10. in fi.
Mulieres ex virorum adulteriis in inſaniam vertuntur, ead. ch. nu. 11.
Mulier quæpiam ob zelotypiam combuſtis cunctis mariti bonis ſe filiumq; communem interemit, eod. nu. 11.
Altera pellicem & maritũ & filiũ quem ex eo ſuſceperat, ob eandem cauſam interemit, ibid.
Mulieribus caſtra intrare non licet, ch. 113. nu. 17.
Mulieribus menſtruatis venere abſtinẽdum, ch. 123. nu. 90.
Mulieres menſtruatæ raro concipiunt, ibid.
Mulieribus infantes lactantibus venere abſtinendũ, ch. 124. nu. 95.
Mulieribus item quæ recens cõcepe. ch. ead. nu. 96.

Mulier quæ inuita comprimitur, vix concipit, ch. 126. corrupta, nu. 112.
Mulier ſtatim copulanda pro copulata habetur, ch. 128. nu. 16.
Mulier tuta exceptione. SC. Velle. non tenetur in foro conſcientiæ, ch. 136. nu. 16.
Mulier prohibita contrahere ſine conſenſu propinquorum, an poſsit patri liberè renunciare, char. 141. nu. 30. & multis ſeq.
Mulier prohibita donare ſine conſenſu propinquorũ, an prohibita cenſeatur donare cauſa mortis, ch. 144. nu 58. & multis ſeq.
Mulier ſtatuto prohibita teſtari ſine conſenſu viri, poteſt teſtamentum ſine eo factum reuocare, ch. 146. nu. 84.
Mulier poteſt eſſe procuratrix ad negocia, ch. 154. nu. 160.
Atque etiam in his quæ ſunt voluntariæ iuriſdictionis, ibid.
Et in cauſis ad ſalutem animarum pertinentibus, & aliis multis, ibid.
Mulier prohibita contrahere poteſt vt tutrix filiorũ contrahere, ch. 154. nu. 165.
Mulier fideiubens cum iuramento obligatur, char. 172. corrupta, nu. 148.
Mulier prohibita agere ſine conſenſu propinquorum, ſi id faciat & obtineat, an valet quod actum eſt, ch. 181. nu. 61. & ch. 182. nu. 75.
Mulier prohibita contrahere, ſi contrahat ad ſuam vtilitatem, an valeat, ch. 182. nu. 76.
Mulier prohibita contrahere, an poſsit adire hæreditatem opulentam, ead. ch. nu. 78.
Mulieri fideiubenti quæ ſe virum mentitur non ſuccurritur, ch. 187. nu. 133.
Mulieri in venditione rei dotalis, afferenti eam non eſſe dotalem non ſuccurritur, ibid.
Mulieri qui proximiores eos eſſe dicit quos adhibet in ſuo contractu, in quo ex ſtatuto requiritur conſenſus proximorum non ſubuenitur, ch. ead. nu. 134.
Mulier cuius mariẽ communi opinione reputatur mortuus, excuſatur ab adulterio, ch. ead. nu. 148.
Mulier ſtatuto prohibita cõtrahere aut liberare ſine conſenſu propinquorum, poteſt tamen eum liberare, qui debitum ſoluit, ch. 191. nu. 184.
Mulier ſine ſolennitate ſtatuti poteſt facere obligationem neceſſariam, ch. 192. nu. 193.
Mulier ſine ſolennitate ſtatuti poteſt ſecundo viro eam dotem dare, quam primo dederat, ch. eadem, nu. 194.
Mulier cenſetur ſecũdo viro dare eam dotem, quam primo dederat, ibid.
Mulier tenetur dare dotẽ, etiam ſi in contractu matrimonij dictum non ſit, ibid.
Mulier contrahẽdo matrimonium an poſsit dotem conſtituere in re immobili, ch. 192. nu. 195.
Mulier ſecundo marito nõ poteſt plus in dotem dare, quàm vni ex filiis primi matrimonij relinquere, niſi ſit datio neceſſaria, ch. ead. nu. 200.
Mulier poteſt alienare dotem, vt ex captiuitate redimat parentes, fratres, & alios neceſſarios, ch. 198 nu. 272.
Mulus cur longæuior, quàm equus, ch. 112. nu. 6.
Multa permittuntur quę non carẽt vicio, ch. 65. nu. 2. & ſeq.
Multa cadunt inter calicem ſupremaque labra, ch. 130. nu. 33.
Mundus muliebris quid, ch. 30. nu. 26.
Mũdus muliebris & ornamentum an differant, ibi.
Mundum neutro genere, ibid.
Muſæ nigris oculis, ch. 19. c. 31.
Muſæ virgines, & quare, ch. 117. nu. 49.
Muſæ cur Camœnæ dictæ ſunt, ibid.
Muſta virgo quæ dicatur, ch. 46. nu. 2.
Mutata res in priſtinum ſtatim non redit, char. 134. nu. 66.
Mutus poteſt contrahere matrimonium nutu & ſignis, ch. 162. nu. 17.
Mutus iurare poteſt nutu & ſignis, ibid. nu. 18.
Mutus teſtificari poteſt, modo ſciat ſcribere, ch. ead. nu. 19.
Myrrha Cynaram patrem deperdite amauit, ch. 75. nu. 80.

N.

NArciſsus ſuam imaginem in fonte viſam adamauit, ante ab omni amore abhorrens, ch. 45. nu. 25.
Naſamones ſinguli plures vxores hab. ch. 55. nu. 16.
Naſamones in propatulo coëunt, ch. 59. nu. 40.
Naſamonum vxores, prima nocte ſingulos conuiuas veneris gratia obeunt. d. ch. nu. 41.
Naſati ſolẽt eſſe bellè mutomati, ch. 75. nu. 79. cor.
Natio ſerui qui venditur, pronunciari debet, ch. 54. nu. 12.
Nationis cuiuſq; mores peculiares, ch. 55. nu. 14.
Nationũ diuerſarũ mores in re vxoria, ch. ead. nu. 15
Naturæ legibus vxor in poteſtate viri eſt, ch. 1. nu. 8. &. 9.
Natura ſi poteſt, marem facit: ſin minus, fœminam, ch. 13. nu. 92.
Natura ſumus cupidi gignendi noſtri ſimilis, ch. 49 nu. 13.
Natura parentum, & libetorum concubitu interdicit, ch. 58. corrupta, nu. 34. & ſeq.
Natura abhorret vacuum, ch. 74. nu. 69.
Natura docuit mulieres tacere per aues, ch. 102. nu. 6.
Natura adulterium fugere docuit per bruta, ch. 103. nu. 1.
Natura relationis eſt natura veritat, ch. 175. nu. 189
Naturalis filia quæ viro legitimo nupſit, legitima efficitur, ch. 2. nu. 18.
Naturales liberi faciunt ceſſare conditionem, ſi inſtitut° decedat ſine liberis, nõ ſi inſti. ch. 6. nu. 43
Nauris parentibus cum liberis ſtupro coire fas eſt, ch. 56. nu. 24.
Nauſicaa à proceritate corporis laud. ch. 24. nu. 61.
Nauſimenis vxori quid contigerit, cùm filij & filiæ ſtupro interueniſſet, ch. 57. nu. 28.
Neceſſarium malum fœmina, ch. 88. nu. 164.
Neceſſarium malum quid dicatur, ibidem.
Nemo tam malus, quin aliquid boni faciat, ch. 97. nume. 2.
Nemo tam ſtultus, quin aliquid boni dicat, ibidem.

Nepotes dicuntur expresse contineri in dispositione loquente de filiis, in re transmissibili ad nepotes, ch.174.nu.173.
Nequeo verbum tollit omnem potentiam, ch. 136. nu.11.
Nequitia pro libidine, ch.112.nu.4.
Nero imperator Sillanum, quòd diceretur vxorem duxisse amitam exilio multauit, ch.57.nu.30.
Nerua imperator primus prohibuit nuptias cũ fratrum filiabus, ibid.
Nerui à cerebro proueniunt, ch.114.nu.25.
Nerui eandem cum cerebro substantiã habent, ibi.
Neruis nocet coitus, ibid.
Nicolai Antiocheni hæresis de communitate mulierum, ch.58.corrupta, nu.36.
Nicolaus Antiochenus hæreticus choros duxit fœmineos, ch.68.nn.24.
Nigri oculi ad formam pertineut, ch.19.nu.31.
Nil diuiduum in domo coniugali esse debet, ch.62. nu.6.
Ninus Assyriorum rex laudatissimus nihil absq; Semiramidis consilio agebat, ch.99.nu.17.
Nixus quid sit, ch.103.nu.2.
Nobiliorum societas fugienda, ch.46.nu.30. corr.
Noë inebriati nuditas derisa, ch.39.nu.23.
Nomadũ tota natio matribus congreditur, ch. 56. nu.24.
Nominatim factum dicitur, quod ex præsumptionibus colligitur, ch.173.corrupta, nu.161.
Nominis similitudo affectionẽ gignit, ch.45.nu.14
Nominis testatoris ferendi coditio nõ inutilis, ibi,
Non eadem omnibus sunt honesta, & turpia, sed omnia maiorum institutis iudicantur, ch.60.nu.48
Non omne illicitum punitur, ch.65.nu.2.& seq.
Non omne quod licet, honestum esse, ead.ch. nu.7.
Non es mihi consul, quia tibi Senator non sum, ch. 108.nu.17.
Non potest verbum negat patientiam, ch.135.nu.1.
Et resistit actui, ibi.& seq.
Et reddit actum ipso iure nullum, ibid.
Et importat solennitatem, ibidẽ.
Et inducit formam, ibid.
Et resistit obligationi.d.ch.136.uu.2.
Non potest, & non posit, an differant, ch.139.nu.8 & seq.
Notarij existimati communi opinione, cùm non sit, instrumentum an valeat, ch.188.nu.142.& iterum nu.150.& seq.
Notitia cùm requiritur, ea debet esse plena, & oĩm qualitatum & circunstantiarum, ch.191.nu.180.
Noua nupta in pelle lanata cõfidebat, ch.96.nu.27.
Nouarienſium pœna in adulteros, ch.106. nu.7.
Nouercarũ in priuignos crudelitas, ch.86.nu.149.
Nouercarum propria epitheta, ibid.
Nouercæ crudeles, ibid. Diræ, ibid.
Sæuæ, ibid. Terribiles, ibid.
Nubere propriè fœminarum est, ch.40.nu.3.
Interdum tamen de viris dicitur, ibid.
Nupturæ viris futuris vicium corporis ne nudanto sed aliter aperiunto, ch.36.nu.7.
Nuditas mulierum viros ad libidinem accendit, ch. 36.nu.9.&.10.
Nuditate mulierum in primis gaudent libidinosi, ch.37.nu.12.
Nudus Cupido, ibid.nu.13.
Nuda Venus, ibid.nu.14.
Nuditas membrorum muliebrium sacris literis exosa, ibid.nu.15.
Nudæ fœminæ in scenã prodibant apud Romanos, ibid.nu.19.
Nuditas in viris quoque aliquid pudoris habet, ch. 39.nu.23.
Nudandi corporis in certaminibus mos vnde fluxit, ibid.nu.24.
Nudæ fœminæ in Lupercalibus, ibid.
Nugæ quæ dicantur, ch.26.nu.9.
Nugiuendi qui, ibid.
Nullus & inhabilis æquiparantur, ch.181.nu.61.
Nullitas contractus non allegatur contra eum, fauore cuius is nullus est, ch.183.nu.92.& seq.
Numa Pompilius quam pœnam adulteris imposuit, ch.104.nu.3.
Numa Pompilius cùm orationibus vacaret, mulieribus abstinebat, ch 122.nu.84.
Numerus impar mas est, par fœmina, ch.11.nu.61.
Numidæ singuli plures vxores habent, ch.55.nu.16
Numidæ vxoribus, perinde ac feruis vtuntur, char. 62.nu.7.
Numina videri se nolunt, ch.38.nu.17.
Nutrices coitu abstinere debent, & quare, ch. 124. nu.95.
Nymphæ pulchræ, ch.19.

O.

Obryzum aurum qnid sit, ch.27.nu.14.
Obryzati solidi, ibid.
Ocium parens libidinis, ch.83.nu.128.
Oculi funiculum, ch.92.nu.6.
Octogenario natus filius an ei succedat, ch. 49. nu. 14.
Oculis vxorem capere summæ dementiæ est, ch.14. nu.2.
Oculi cæsij quid significent, ch.18.nu.27.
Oculi nigri ad formam pertinent, ch.19.nu.31.
Offensa dici potest, quod pœnam non meretur, ch.31.nu.item.31.
Officialis prohibitus contrahere cum subditis non prohibetur pignus accipere, ch.148.corr.nu.101.
Officium non probatur, nisi per literas illud ipsum decernentes, ch.188.nu.151.
Olympias expirans capillis crura texit, ne quid indecorũ in eius corpore videretur, ch.39.nu.22.
Omissio plus nocet, q̃ renunciatio, ch.166.nu. 77.
Omnia bonum appetunt, ch.20.nu.37.
Omne animal diligit simile sibi, ch.43.nu.17.
Ophirisum aurum quid sit, ch.27.nu.14.
Opilius Macrinus imperator quam pœnam in adulteros imposuit, ch.104.nu.3.
Opinio vltima sequenda, ch.155.nu.170.
Ordinem ætatum sequi ordinem vniuersi, char.48. nu.10.
Ornamenum magis dehonestat, quàm ornet, char. 26.nu.8.
Ornamentorum muliebrium defensio, ch.27.nu.13. & multis seq.

Ornamenta in somnis quid significent, ch. 28. nu. 19.
Ornamentorum muliebrium infinita genera, ch, 29.nu.22.
Ornatus magis decet fœminas quàm viros, ch. 27. nu.13.& ch.28.nu.15.&.16.
Ornatus muliebris an & quomodo sit permissus, ch.31.nu.quoque.31.
Ornatus an & quomodo viris sit permissus, ch. 32. nu.33.& multis seq.
Orpheus sacris prohibuit mulieres menstruatas, ch. 123.nu.91.
Ouidius vicio repetitionis laborauit, ch.68.corrupta, nu.19.
Ouidij loci enodati, ch.54.nu.8.& ch. 121. nu. 72. &.74.
Ozam quia post vxoris concubitum, manus admouit arcæ domini, repentina morte occubuit, ch. 122.nu. 83.

P.

Pactum quodlibet dicitur contractus, ch. 138. nu.6.
Pactum de non acquirendo non impedit pignus accipere, ch.148.corrupta, nu.101.
Pactum nudum expressum pignus ipso iure tollit, non tacitum, ch.165.nu.55.
Pactum de futura successione, quod fit ex necessitate præcedentis contractus, valet, ch. 192. nume. 196.
Palestinorum pœna in adulteros, ch.103.nu.2.
Pallaca quid sit, & an differat à pellice, ch.195.num. 241.
Pallas virago dicta, & quare, ch.12.nu.85.
Pallas cæsiis oculis. ch.18.nu.28.
Pallas irata ob contemptum suæ formæ, ch. 21. nu. 42.
Pallas sese non indiligenter coluit, quò formosior Venere & Iunone iudicaretur, ibid.
Pallas Euandrius formosus, ch.19.nu.32.
Palmæ fœminæ non sine maribus gignunt, char. 11. nu.62.
Palumbarum castitas, ch.103.nu.1.
Palumbes diutiùs viuere, quàm columbas, & quare, ch.112.nu.6.
Pan Penelope filius ex procorum promiscuo concubitu natus, ch.75.nu.item.75.
Aut vt alij dicunt ipsius Penelope & Mercurij filius, ibid.
Pandari filiæ ex statura corporis laudatæ, ch.14.nu. 61.
Pandora mente canina, ch.87.nu.160.
Panthœdæ dictum de muro valde munito, ch. 94. nu.16.
Papa potest præuenire cæteros collatores, non tamen honestum est id facere, ch.65.nu.3.
Papa potest reuocare beneficium, non tamen honestum est & laudabile, ibid.
Papæ sententia contra non citarum non valet, ch. 135.nu.1.
Papa non potest dare fidem scripturæ non authenticæ, ibid.
Papæ consensus, qui debet interuenire in testamento cardinalis, præsumitur ex diuturnitate temporis, ch.164.nu.40.
Papinianus legalis doctrinæ thesaurus, & iuris asylum dictus, ch.20.nu.39.
Papinianus pulcherrimus, ibid.
Parapherna quæ dicantur, ch.199.nu.1.
Parentes arguuntur, qui deformes filias virginitati consecrant, ch.22.nu.49.
Parentum mores ad posteros deriuantur, char. 52. nume.1.
Parentum eorum, qui accusantur mores, inspiciendi, ch.53.corrupta, nu.6.
Pares absentes an citandi sint, ch.177.nu.17.
Paria sunt in esse consistere, aut in eo statu esse, qui proximè in esse producit, ch.127.nu.7.
Paria sunt aliquid factum esse, aut proximè faciendum, ibid.
Paria sunt sententiam latam esse, aut conclusum esse in causa, ead.ch.nu.9.
Paria sunt esse in conspectu, & proximum, vt conspici posit, ch.128.nu.13.
Paria sunt non esse, & inhabilem esse, ch.173.corrupta, nu.166.
Paridi cultus ab Hectore fratre exprobratus, ch.32. nu.36
Parisatis filium Darium deperiit, ch.76.nu.82.
Parisiis viri ex virorum adulterio traducuntur, ch. 90.nu.172.
Parthenone quid, ch.94.nu.19.
Parthi dulcedine variæ libidinis vxores plures singuli ducunt, ch.55.nu.16.
Parthi cum matribus, filiabus, sororibus matrimonium contrahunt, ch. 56. nu.24.
Parthi fœminis & conuiuia & conspectum interdicunt, ch.92.nu.8.& ch.93.nu.13.
Parthi cum concubinis, non cum vxoribus conuiuia ineunt, ch.93.num 13.
Parthorum pœna in adulteros, ch.103.nu. 2.
Pasiphaë tauro se substrauit, ch.76.nu.83.
Passeres vitæ breuioris quia salaces sunt, char. 112. nu.6.
Patauinæ operta facie in publicum prodeunt, char. 37.nu.15.
Patauinarum seueritas & pudicitia, ibid.
Patrũ vetus in filios potestas imminuta, ch. 1.nu. 6.
Pater meretricarius filiam meretricem exhæredare potest, ch.6.nu.43.
Pater debet nepoti vxorem ducenti consentire, nõ etiam nepti, ibid.
Pater non tenetur reddere rationem administratio nis paternæ, ch.142.nu.34.
Pater legitimus administrator potest alienare sine decreto, ibid.
Patris consensus ad iudicium filio præstitus non ampliùs requiritur in executione, ch.153. nume. 154.
Pater si consenserit filio contrahenti in instrumento guarentigiato, poterit id instrumentum executioni demandari sine alio ipsius consensu, ibid.
Patris consensus adhibitus in matrimonio filię non ampliùs requiritur in ductione illius in domum mariti, ibid.nu.155.

Pater si consensit in officio tutoris filij, nō amplius necesse est, vt consentiat in exercitio, ch. eadem, nu. 156.
Pater si consensit filio impetranti rescriptum, non amplius requiritur eius consensus in processu causæ, ch. 153. nu. 158.
Pater potest agere contra filiumfamil. nomine alieno, ch. 154. nu. 166.
Patris cōsensus pro omnibus causis sufficit, sine alia specialitate, ch. 156. nu. 185.
Patris consensus generalis, ad donationem causa mortis sufficit, ibid.
Pater an possit consentire filiofamiliâs agenti per procuratorem, ch. 159. nu. 28.
Pater instruens causam, aduocatum ducens, aut aliter sollicitans pro filio agente, illi consentire videtur, ch. 163. nu. 29.
Pater præsumitur consensisse filio contrahenti ex diuturnitate temporis, ch. 164. nu. 40.
Pater si consenserit filio testanti, cum clausula, vt valeat iure testamenti, codicillorum, aut alterius vltimæ voluntatis, censetur specialiter consentire donationi causa mortis, ch. 171. corrupta, nu. 140
Pater debet consentire filio agenti, etiam in causa summaria, ch. 177. nu. 9.
Et ibi videbis, quid si pater sit absens.
Pater potest bona aduentitia filij pro eius vtilitate alienare, ch. 181. nu. 74.
Pater non obligatur pro dote filiosa. data in matrimonio putatiuo, ch. 196 nu. 242.
Patenter expressum non est, quod ex cōiecturis colligitur, ch. 173. corrupta, nu. 164.
Patientia. 10. annorum eius qui consentire aut authoritatem præstare debuit ex statuto, an sufficiat vt actus valeat, ch. 164. nu. 39. & seq.
Patientia diuturna an habeat vim expressi consensus, ch. ead. nu. 44. & seq.
Et quid in statuto, ch. ead. nu. 46.
Patria mores nobis ingenerat, ch. 54. nu. 9.
Patria ordinandorum inuestigari debet, eadem ch. nu. 12.
Patria & nostra affectio eadem esse præsumitur. ibi.
Patriæ amor, ch. 60. nu. 49.
Patria dulcissima, ibid.
Patriam suam quisque laudat, ibid.
Patriæ fumus, ch. 128. nu. 13.
Patria potestate semel liberatus, an in eandem recidat, ch. 134. nu. 66.
Patria potestas non destinata ad præstandam authoritatem pupillis contrahentibus, ch. 142. nu. 34.
Patronus satis videtur consentire institutioni de se factæ, ch. 163. nu. 28.
Pauor muliebris, ch. 81. corrupta, nu. 120.
Pauli Heremitæ ad vxorem adulteram dictum, ch. 63. nu. 12.
Paulina matrona Romana religionis specie in templo Isidis stuprata, ch. 122. nu. 80.
Pax non rumpitur ex damno, quod est in potentia nocendi, ch. 130. nu. 32.
Peccata quæ sola voluntate contrahuntur, sola voluntate dimittuntur, ch. 139. nu. 14.
Pecudes grauidæ præter paucas mares non admittunt, ch. 74. nu. 68.
Pelagia sancta sexum virilem mentita, ch. 34. nume. 42.
Pellex quæ, & an à pallaca differat, ch. 195. nu. 241.
Peloponnesiacæ virgines discinctæ, & pallio fenestratæ, ch. 38. nu. 20. in fi.
Penelope à proceritate laudata, ch. 24. nu. 61.
Penelope vidua dicta, quòd marito diutius careret, ch. 48. nu. 7.
Penelope impudica, ch. 75. nu. quoque. 75.
Penelope lanæ dedita, ch. 96. nu. 29. le. 1. nam is nu. est duplicatus.
Penelope à lanifico dicta, ibid.
Penoribus præfectos castos esse debere, ch. 123. nu. 89.
Peones singuli plures vxores habent, ch. 55. nu. 16.
Pepli quid ab Eeanis differant, ch. 29. nu. 22.
Peregrinæ mulieres de pudicitia suspectæ, char. 95. nu. 25.
Peregrinæ pro meretricibus, ibid.
Perinde dictio denotat improprietatem, char. 174. nu. 180.
Permissa multa sunt, quæ non carent vicio & dedecore, ch. 65. nu. 2. & multis seq.
Persarū lex, ne mulieres extraneis viris conspiciendas se præberent, ch. 37. nu. 15.
Persæ vxores plures singuli dicunt, propagandæ sobolis gratia, ch. 55. nu. 16.
Persæ in matrimonium ducunt matres, filias, sorores, ch. 56. nu. 23.
Nec tamen id illis semper licuit, ibid.
Persis vxores communes, ch. 59. nu. 38. corrupto.
Persæ seueriſsimè ingratitudinem puniunt, ch. 68. corrupta, nu. 20.
Persarum insignis contumelia, audire se esse muliere ignauiorem, ch. 88. nu. 162.
Perusinorum pœna in adulteros, ch. 106. nu. 7.
Phœdra priuignum Hippolitum deperiit, ch. 76. nu. 81.
Phaon quid in causa fuit, vt à Sapphone amaretur, ch. 9. nu. 62. & iterum ch. 109. nu. 2.
Pharisæi ornamentis muliebribus vtebantur, char. 31. nu. 41.
Pherecydis dicterium in comatum iuuenem, char. 32. nu. 35.
Pheron Aegypti rex vnam tantùm mulierem vni viro cognitam inuenit, ch. 73. nu. 65.
Phidiæ Venus Elensibus depicta, ch. 93. nu. 12.
Philenis libros scripsit de formis concubituum, ch. 75. nu. 77.
Philippus Macedonum rex filiam Cleopatrā auunculo nuptui dedit, ch. 57. nu. 30. in fi.
Philonome Tennem priuignum miserè amauit, ch. 76. nu. 81.
Philopomenis historia memoranda, ch. 22. nu. 48.
Phocalicis nocet Venus, ch. 115. nu. 33.
Phocylides in ornatum virorum, ch. 32. nu. 36.
Phœnices mulieres, cùm sacra facerent, sese palam prostituebant, ch. 59. nu. 41.
Phœnices ex filiarum prostitutione dona dabant Veneri, ibid.
Phrygiæ, non Phryges, ch. 12. nu. 83.

Phryges vxores ducūt matres, filias, sorores, ch. 56, nu. 24.
Phryne formæ beneficio absoluta, ch. 22. nu. 51.
Phryne historia non contemnenda de mulierum fuco, ch. 27. nu. 11.
Phthisis & phthoë an differāt, ch. 16. corrup. nu. 35.
Phthisi nocet coitus, ibid.
Philoteræ verecundia, cùm in balneum descenderet, ch. 36. nu. 8.
Pignus vt solo consensu contrahitur sine traditione, sic & resoluitur, ch. 139. nu. 14.
Pignus & fideiussio æquo iure procedunt. ch. 148. corrupta, nu. 102.
Pignus rei alienæ confirmatur, si pignorans factus sit dominus, ch. 151. nu. 134.
Pindarus in coitu occubuit, ch. 114. nu. 18.
Pisidarum pœna in adulteros, ch. 103. nu. 2.
Pithei historia memorabilis, ch. 98. nu. 9.
Pithei vxoris prudentia admirabilis, ibid.
Pittaci vxoris superbia, ch. 42. nu. 14.
Placentinorum pœna in adulteros, ch. 103. nu. 2.
Placiadarum pœna in adulteros, ibi.
Placidæ vxoris Ataulphi regis prudens monutio, ch. 98. nu. 11.
Plantæ mares plus virium habent, quàm fœminæ, ch. 11. nu. 62.
Plantæ, quæ citò perficiuntur, citò pereunt: quæ tardè veniunt, diutius durant, ch. 51. nu. 26.
Platonis & Aristippi historia memorabilis, ch. 34. nu. 41.
Platonis lex in matrimonio contrahen. ch. 36. nu. 7.
Platonis lex de pubertate marium & fœminarum, ch. 38. nu. 16.
Plato in nuditate mulierū reprehensus, ch. 38. nu. 19
Plato vt legi satisfaceret Athenien sium, duas simul vxores duxit, ch. 55. nu. 17.
Platonis lex de matrimoniis coniunctorum, ch. 58. corrupta, nu. 39.
Platonis lex de testimonio mulierum, ch. 73. nu. 62.
Platonis lex & pœna in adulteros, ch. 103. nu. 2.
Plato vitam cœlibem & castam vixit, ob idque natu ræ sacrificasse dicitur, quasi peccatum expiare vellet, quòd liberos non procreasset, ch. 118. nu. 51.
Plauti locus emendatus, ch. 9. nu. 60.
Plauti locus animaduersus, ch. 93. nu. 12.
Plinij locus item animaduersus, ibid.
Plinij lapsus, ch. 79. nu. 100.
Plotina maritum in exilium secuta, ch. 34. nu. 42.
Plutarchus à Galeno citatur, ch. 118. nu. 54.
Podagra filia Bacchi & Veneris, ch. 115. nu. 32.
Podagra λισιμελής, ibid.
Pœna ducentium duas simul vxores, ch. 55. nu. 18.
Pœna omittenda si desit spes emend. ch. 89. nu. 167.
Pœna ostendit grauitatem aut leuitatem criminis, ch. 103. nu. 2. in prin.
Pœna capitis quæ dicatur, ch. 105. nu. 5.
Pœna sepelientium corpora vsurariorum trahitur ad eos, qui funebri pompæ assistunt, ch. 149. corrupta, nu. 107.
Pœna sequitur suos authores, ch. 153. nu. 148.
Pœna an & quando committatur ex actu inualido, ch. 192. nu. 203. & seq. vsque ad. 211.
Pœnorum virgines dotem questu contrahunt, ch. 59. nu. 41.
Polignoti pictura Ocni & asellæ, ch. 92. nu. 6.
Polyxena moriens prouidet, vt honestè cadat, char. 38. nu. 20. in fi.
Pompeius vituperatus, quòd iam senex vxorem iuuenem duxisset, ch. 48. nu. 11. in fi.
Pompeij vxor Mutia impudica, ch. 77. nu. 92.
Pompeia Plotina Traianum maritū prudenter corripuit, ch. 98. nu. 10.
Pompilus piscis sacer cognominatus, ch. 109. nu. 2.
Pontificum pœna in adulteros, ch. 106. nu. 8.
Poppea velata facie incedebat, ch. 37. nu. 15.
Populiæ dictum lepidum de bestiis post conceptum marem non admittentibus, ch. 74. nu. 68.
Porphyrio habet sensum adulterij, & id patrisa. detegit, ch. 103. nu. 1.
Porphyrius negat Deos exaudire hominem, qui nō multis diebus à venereis abstinuisse. ch. 122. nu. 84.
Portarum obscœna significatio, ch. 63. nu. 9.
Possessionem amittens non alienat, ch. 153. nu. 150.
Posteritas à fœmina appellata fœminas comprehendit, licèt aliàs minimè, ch. 45. nu. 23.
Potentia antequam in actum deducatur, conditioni æquiparatur, ch. 130. nu. 32.
Potentia si desit, actus est irritus, ch. 135. nu. 1.
Potest verbum, nō est necessitatis, nisi cum negatiua, ibidem.
Potest verbum quam naturā in vniuersum habeat, ch. 136. nu. 10. & seq.
Potestatis suæ qui non est, nec alios in potestate habet, ch. 1. nu. 4.
Prælatus vti contrahere nō potest super re ecclesiæ, ita nec distrahere, ch. 139. nu. 13.
Prælatus solus potest reuocare procuratorem à se constitutum cum consensu capituli, ch. 146. corrupta, nu. 84.
Prælatus non potest constituere œconomum aut procuratorem ad alienationem rei ecclesiasticæ, sine solennitate, quæ requiritur in ipsa alienatione, ch. 155. nu. 174.
Prælatus tacitè ex lapsu temporis præiudicat ecclesiæ, licèt nō expressa renunciatione, ch. 166. nu. 75.
Prælatus liberè rem ecclesiæ meliorē facere potest, ch. 182. nu. 80.
Prælati publicè existimati valent locationes & cæteri contractus, ch. 188. nu. 148.
Præscriptio statim complenda pro completa habetur, ch. 128. nu. 11.
Præsens habetur, qui in ortis est, ch. ead. nu. 13.
Præsens est qui præbetur sensibus corporis, ch. 159. nnu. 31.
Præsens & tacens cùm pro consentiente habetur, intelligitur ex quadam fictione, & improprietate, ch. 161. nu. 14.
Præsentibus malis magis afficimur, quàm præteritis, ch. 47. nu. 3.
Præsentia cùm requiritur, personalis siue corporalis requiritur, ch. 159. nu. 31.
Nisi cùm præsentia collegij requiritur, ibi. nu. 32
Quid si non præsentia personæ sed cuiuspiā hominis requiratur, ch. 160. nu. 33.

Quid si sit iustum impedimẽtum,ch.ead.nu.34.
Quid si requiratur in materia,quæ suapte natura præsentiã corporalem nõ requirit, ibid. nu.35.
Præsentia requisita an & quando consensum requirat,ch.160.nu.36. & iterum ch.163.nu.32.&.2. seq.
Præsentia & taciturnitas in iudicialibus pro consensu habentur,ch.164.nu.35.
Præsentia,an absentia præsumatur, ch.178. nu.29. &.2.seq.
Præsentiã præstare non dicitur, qui non intelligit, ch.190.nu.176.& seq.
Præsentatio eius qui communi opinione reputatur patronus,an valeat,ch.188.nu.144.
Præsentatio in fructu est,ch.199.nu.5.
Præsentatio beneficij,quod est in patronatu vxoris an ad virum pertineat,an ad vxorem,ibid.& seq.
Quid si id ius pertineat ex causa rei dotalis,ibid. nu.6.
Et si vterque præsentauerit quis præferetur,ibid. nu.6.& seq.
Præsertim dictio implicatiua,ch.180.nu.57.
Præsumitur contra aliquem aut pro aliquo ratione malæ aut bonæ societatis,ch.45.nu.26.
Præsumptio non plus operatur quam veritas, chat. 143.corrupta,nu.54.
Præsumptio cedit veritati,ch.144.nu.57.
Præsumptio præsumptionem tollit,ch.164. nu. 51.
Præsumpta probatio temporis sufficit, vbi etiã pro forma requiritur certa & determinata probatio temporis,ch.164.nu.47.
Præsumpta renunciatio legitimæ hereditatis ex causa intestati,quę oritur ex renunciatione testamentariæ hæreditatis,an dicatur expressa,ch.173.corrupta,nu.165.& seq.
Præterita semper meliora præsentibus esse videntur ch.47.nu.3.
Priapus Bacchi & Veneris filius cur dicatur,ch.87. nu.156.
Priapus inter Bacchi comites,ibid.
Priami species digna imperio,ch.21.nu.46.
Priamus ab Homero dictus θεοειδης, id est forma diuina,ibid.
Prima quæque magis delectant,ch.47.nu.3.
Principes fœminæ à lanificio laudantur,ch.96,nu. 27.& seq.vsque ad nu.31.
Princeps potest authoritatem tacitè interponere, tametsi inferiores non possunt,ch.164.nu.38.
Princeps lex animata in terris,ch.176.nu.169.
Princeps potest fingere expressũ,quod non est, ibi.
Princeps solus confert tabellionatũ,ch.188.nu.151.
Princeps non subest statutis & consuetudinibus subditorum,ch.190.nu.172.
Nisi ratione naturali nitantur,ibid. nume. 173.
Principatus quinque species,ch.7.nu.45.
Priuilegium concessum descendentibus an competat filiabus maritatis,ch.4.nu.32.&.3.seq.
Priuilegium concessum generi &posteris, non eis competit,qui ex fœminis nati sunt,ch.5.nu.36.
Priuilegia viduarum competunt maritatis,quæ habẽt senes maritos,aut aliàs inutiles.ch.48.nu.7.
Priuilegium idem debetur rei factæ,& rei quę est in fieri,ch.128.nu.12.
Priuilegium concedi potest iis quæ nõ sunt,sed spes est ea fieri,ch.132.nu.42.
Priuilegium dignitati concessum an competat vxori eius,qui in ea dignitate est.ch.133.nume.51.& seq.vsque ad.65.
Priuilegium concessum clericis an competat eorũ vxoribus,ibid.
Priuilegium fori maritotum an competat eorum vxoribus,ch.ead.nu.52.
Quid in priuilegio quod competit speciali priuilegio artis vel personæ,ibid.
Et quid in pœnalibus,ch.ead.nu.53.
Quid in priuilegio non soluendi gabellam, an vxori competat.ibid.
Quid in priuilegio, ne vir torqueatur, ibid.nu. 54.
Quid in priuilegio, ne contra virum admittantur testes ignobiles,ibi.
Priuilegium patris competit filio.ch.133.nu.56.
Priuilegium datum regi non competit reginæ, nec filiis,ch.ead.nu.61.
Principia rerum,ch.140.nu.20.
Pro absoluto censetur qui statim est absoluendus, ch.127.nu.7.
Pro bannito an sit habendus,qui statim banniendus est,ch.127.nu.8.
Pro cancellato an habeatur qui proximè cancellandus est,ead.ch.nu.6.corrupto.
Pro cincto qui statim cingendus est,ch.ead.nu.5.
Pro condemnato,qui statim condemnandus est,ibi. nu 8.in.2.locis.
Pro dato quod dari paratum est,ibid.nu.7.
Pro facto quod proximè futurum est,ibid.num.5.& iterum,ch.130.nu.28.
Pro liberto,qui statim à seruitute liberandus, ibid. nu.7.
Pro perdito censetur,quod statim perdendũ est,ibi.
Pro perfecto siue completo habetur, quod ceptum est,ch.128.nu.11.
Pro rebannito,qui statim rebanniendus est.ch.127. nu.6.
Sed hæc omnia quomodo intelligantur,vide ch. 130.nu.28.& seq.
Probatio reuocationis testamẽti tot testes requirit, quot & ipsum testamentum,ch.139.nu.13.
Probatio officij non fit nisi per literas ipsum officiũ decernentes.ch.188.nu.151.
Proceritas corporis an ad pulchritudinem mulieris pertineat,ch.24.nu.61.
Proculus Cæsar centum Sarmatas virgines.15.dierum spatio vitiauit, & ex his decem nocte vna, ch.121.nu.72.
Procuratorem esse non posse, ex iuris apicibus est, ch.154.nu.160.
Procurator representat personam eius,cuius nomine aliquid facit,ch.155.nu.183.
Procurator habens potestatem reuocandi substitutum ab eo,id expresse facere potest non tacitè,ch. 166.nu.69.
Pro curator domino præiudicat,ex lapsu temporis, licèt expresè non possit,ch.eadem,nu.76.
Procurator omittẽdo nocet domino,ch.166.nu.77
Procurator non potest dominũ facere cadere in pœnã,nisi expressum sit mandatum,nisi vnicus actus sit demandatus,ch.171.corrupta,nu.136.
Procurator Cęsaris eo inconsulto potest ad eius cõmodum contrahere,ch.182.nu.80.
Procurator sine mandato speciali potest facere transactionem vtilem domino,ch.eadem, nu.81.
Prodigus an obligetur ex delicto, ch.152.nu.147.
Prodigus ad suum commodum potest contrahere, ch.182.nu.84.
Professio expressa fortior tacita, & difficilioris retractationis,ch.164.nu.51.
Progne ex zelotypia filium proprium interemit & epulandum patri præbuit,ch.107.nu.12.
Prohibito aliquo, prohibetur & id per quod ad id peruenitur,ch.155.nu.175.
Prohibitus simpliciter contrahere, an per procuratorẽ possit cõtrahere,ch.ead.nu.176.& multis seq.
Prometheus non immerens pendet fixus de Caucasi rupibus, quòd mulieres effinxerit, ch.66.nu.14.
Propertij locus animaduersus,ch.93.nu.12.
Propinqua potẽtia actui,habetur p actu.ch.127.nu.5
Prorogatio termini, intelligitur facta cum omnibus suis qualitatibus,etiam quo ad pœnam, ch.174. nume.179.
Proserpina albiulna,ch.18.nn.27.
Proserpina lanitio se exercebat,ch.97.nu.31.
Prosonomasia,ch.32.nu.35.
Prouerbia multa in hoc libro passim citata & exposita,quæ huc subiecimus, per ordinem alphabeti.

A

Proverbia sine magia

A Basinis ad equos transcendere,ch.46.nume. 30.corrupto.
Accipiter accipitri placet, ch.43.nu.18.
Aequalem tibi mulierem inquire, ch.40.nu.5.
Aequalis æqualem delectat,ch.43.nu.18.
Amantem redamari,ch.108.nu.20.
Ancillam nostram non esse ducendam in vxorem, ch.61.nume.2.
Anthiope luctus,ch.106.nu.11.
A patre improbo non nascitur probus filius, ch.53. corrupta,nume.3.
Aqua & terra reddamini,ch.140.nu.20.
Auis ex auibus,ch.53.corrupta,nu.5.

B

B Albus balbum rectiùs intelligit, ch. 43.nu.18.
Batalus,ch.34.nu.41.
Belua beluam cognoscit,ch.43.nu.18.
Bis crambe mors,ch.68.corrupta,nu.19.

C

C Anis semper in eadem tegula dormitat, char. 43.nume.18.
Canis in præsepi,ch.87.nu.160.
Cardamo similis,ch.46.nu.32.
Cascus cascam ducit,ch.43.nu.18.
Ceruis cerni amici,ibid.
Cicada cicadæ placet,ibid.
Clisthenem video,ch.34.nu.41.
Clisthene intemperantior,ibid.
Conueniunt Attabas & Numenius, ch.43.nu.18.
Corytheo deformior,ch.22.nu.48.
Cretensis cum Aegineta,ch.43.nu.18.

D

Δηϊάζειν,ch.39.nu.20.

E

E Massylia venisti, ch.32. nu. 36. iterumque ch. 34.nume.41
E quercu natus,ch.53.corrupta,nu.5.
E robore natus,ibid.
E saxo,è lapide prognatus,ibid.
Ex adamante creatus,ibid.
Ex turpi vacca turpis vitulus,ch.23.nu.53.

F

F Idem mulieribus non habendam, char.70.nu. 39.corrupto.
Fœmina exercitum ducit, & fœmina militat, ch.9.nume.59.
Formicæ formica placet,ch.43.nu.18.
Fuge procul à viro maiore,ch.46.nu.30.corrupto.
Fumus patriæ,ch.128.nu.13.
Furiarum stirps,ch.22.nu 50.

G

G Raculus ad graculum,ch.43.nu.18.
Gratiæ nudæ,ch.38.nu.17.

I

I Gnis,mare,mulier,mala tria, char.66,nume.14.
Inter os & offam,ch.130.nu.33.
Inter manum,& mentum,ibid.
Iouis Corinthus,ch.68.corrupta,nu.19.
Iterum ac tertiò quod pulchrum est,ibid.

L

L Ex & regio,ch.55.nu.14.
Lucerna sublata mulier omnis eadem, ch.74. nume.67.
Lydio more,ch.34.nu.41.

M

M Ali corui malum ouum, char.53. corrupta, nu.5. in prin.
Mores hominum vt plantę ad regionis habitum respondent,ch.54.nu.11.
Muliere iurante ridet cœlum,ch.71.nu.42.
Mulieris nates,ch.88.nu.161.
Multas amicitias sileptium diremit, ch.77. nu.92.
Multa cadunt inter calicem supremaque labra, char. 130.nume.33.

N

N Auiges in Massyliam,ch.34.nu.41.
Necessarium malum,ch.88.nu 164.
Nec mulieri nec gremio credi oportere, ch. 78 nume.96.
Nec simul cum pestibus, nec rursus absque pestibus, ch.88.nu.164.
Ne gladium tolle mulier,ch.9.nu.59.
Nemo comatus,qui nõ sit cinædus, ch.32.nu.35.
Ne quid beneficij colloces,neque in senes, neque in mulierem,neque in puerum,neque in canem cuiuspiam,neque in garrulum remigem,ch.68.corrupta,nume.21.
Non ex omni ligno Mercurius exculpitur,char.20. nume.38.

O

O Dium Vatinianum, ch.22.nume.47.

Palladis felem,ch.18.nu.28.
Pares cum paribus facilè congregantur, char. 44.nume.19.
Patris est filius,ch.53.corrupta,nume.5.
Πλακίσιν τεχαὶ σελέον,ch.103.nu.2.
Plus periculi,anũ lacessere,q̃ canem,ch.84.nu.141.
Pulchrum,amicum & amabile,ch. 14. nume. 71.& ch.20.nume.37.
Pulli pullis amici,ch.43.nu.18.
Puro preciosus est purus,ibid.

Q

Quatuor ante tempus hominẽ occidere, vxorem formosam,tristem familiam, &c.ch. 17.nume.19.
Quicquid dominatur,vim dei habet, ch.7. nu.48.
Qui te conspexit,augurium capiet,ch.22. num.50.

S

Semper à simili simile amatur, char.43.nume.18.
Semper deus simile agit ad simile,ibid.
Semper seni iuuenculam subijce,ch.50.num.23.
Senes inter nos congregamur, vt item inter se iuuenes,ch.43.nu.18.
Sæpe etiam est holitor valde opportuna locutus,ch. 97.nume.2.
Sæpe etiam stultus fuit opportuna locutus, ibid.
Similem ad similem,ch.43.nu.18.
Simile simili semp hærere,ibi.& iterũ,ch.47.nu.6.
Similes habent labra lactucas,d,nu.18.
Stulti post malum acceptum erratum cognoscunt, ch.88.nu.165.
Sturni sturnis amici,ch.43.nu.18.
Suspendio arborem eligendam,ch.99.nu.27.

T

Teipsum laudas,perinde ac Astydamas mulier, ch.69.nu.30.
Thesaurus est malorum, mala mulier, ch.66. nume.14.
Thessala mulier,ch.64.corrupta,nu.17.
Tres mulieres nundinas faciunt, ch.102.nu.7.
Turturum garrulitas,eadem ch.nu.8.

V

Volentem bouem agito, char. 126. corrupta, nume.109.

AD CAETERA LITERAE. P. REDEVNDVM EST.

Prouocatus an puniri debeat, ch.12.nu.81
Prudentes homines plerunque stolidos liberos generant,ch.125.nu.101.
Psimythus quid sit,& quomodo fiat,ch.27.num.11.
Ptolemęus Philadelphus Arsinoën sororem,vxorem duxit,ch.56.nu.25.
Ptolemæus Philopater Eurydicen sororem quoque vxorem duxit,ibid.
Ptolemæus Physcon item, ibid.
Pubescentes à venere prohibendos, ch.51. nu.29.
Publius Sempronius Sophus coniugem repudiauit quòd se absente ludos spectasset,ch.93.nume.14.
Publius Ceruius Pontium in adulterio deprehensum castrauit,ch.103.nu.2.
Pudenda vnde dicta,ch.39.nu.23.
Pudor pudicitiæ comes, & custos, ch.81. corrupta, nume.118.
Pudor & amor sibi contrarij,ibi in.2.locis.
Pudori non parcere quid sit,ibid.
Pudorem soluere quid,ibid.
Pudor castus dictus,ibid.
Pudor purpureus,ibid.
Pudor pro castitate ponitur,ibid.
Pudorem in muliere pulchritudinis arcem esse, ch. 83.nu.134.in fi.
Pudor frenum viciorum, ch.89.nu.166.
Puella nouem annorum peperit,ch.50.nu.25.
Puella ex cane peperit,ch.76.nu.83.
Puellas recenter stupratas, coitus appetentiores,ch. 77.nu.89.
Puellas tum maximè custodiendas, cùm menses veniunt,ibid.
Puellarum verecundia,cùm de earum nuptijs tractatur,ch.81.corrupta,nu.117.
Puellę sua natura trepidæ,& timidę,ibi.nu.120.in fi.
Puellarum peculiaris pudor,ch.84.nu.135.
Puellæ verecundæ,ibid.
Pueri matris staturam sequi solent,ch. 24.nu.60.
Puer puero placet,ch.43.nu.18.
Pueri.9.10.&.11.annorum liberos genuerunt,char. 50.nu.25.
Pueri non verberibus,sed rationibus docendi,char. 63.nume.10.
Pueri caluitium nesciunt,& cur,ch. 114.nu.22.
Pueri podagrã nõ patiũtur ante coitũ, ch.115.nu.33.
Pulchritudo fax dicitur,ch.14.nu.7.
Pulchritudo difficilis custoditu, ch. 15.nu.9.
Pulchritudo vxorum viris periculosa,ibi,nu.10.
Pulchritudo facit virtutem gratiorẽ, & concinniorem,licèt non maiorem,ch.19.nu.32.
Pulchritudinem esse gratiam quandam viuacem, & spiritalem, Dei radio illustrante angelo, infusam,ch.20.nu.37.
Pulchritudo à Iustiniano laudata,char.20.nume.39.
Pulchritudo fœlicitatis non minima pars, char.20. nu.38.& seq.
Pulchritudinis certamina,ch.21.nu.41.& seq.
Pulchritudo exterior index interioris, char. eadem nu.46.& seq.
Pulchritudo quauis epistola efficacior ad commendationem,ch.22.nu.51.
Pulchritudo tacita fraus,ibid.
Pulchritudo regnum absque satellitio, ibid.
Pulchritudo inter humana bona hominibus gratissima,d.ch.nu.52.
Pulchritudo in muliere impudica,est tãquam circulus aureus in naribus suis,ch.24.nu.60.
Pulchrũ quicquid est,id & amabile est,ch.20.nu.37.
Pulchrum naturaliter bonum est,ibid.
Pulchram animam in pulchro corpore residere, ch. 22.nu.47.
Pulchra decies repetita placebunt, char.68. corrupta, nu.19.
Pulchra nomina magno pcioemenda,ch.99.nu.26.
Pulli vt excluſi sunt,coniungi debent, ch.44.nu.21.
Pullus malæ mulieris,ch.53.corrupta,nu.8.
Pulsus maiores & vehemẽtiores viris,q̃ fœminis, & quare,ch.8.nu.54.& iterum,ch.80.num.107.
Et velociores.d.nu.107.
Puniendorum peccatorũ tres causſæ,ch.88.nu.165.
Pupillus pubertati proximus pro pubere habetur, ch.128.nu.11.
Pupillus obligatur cum authoritate tutoris,non etiã patris,ch.142.nu.34.
Pupillus non potest donare causa mortis, char.146. corrupta,nu.76.
Pupillus si cum tutore mandauerit, finitur mandatum morte ipsius pupilli,non tutoris, char.146. corrupta,nu.81.
Pupillus solus an potest reuocare procuratorẽ constitutũ cum authoritate tutoris, ch.eadẽ. nu.84.
Pupillus aut quiuis alius,qui obligari nõ potest,obligatur quatenus est factus locupletior, char.150. nume.124.
Pupillus potest perdere naturalem possessionem, licèt non ciuilem,ch.153.nu.150.
Pupillus potest cum authoritate tutoris sine decreto transferre possessionem rei immobilis,ibid.
Pupillus si cũ decreto rẽ pignori dedit, poterit creditor eam alienare sine decreto,ch.eadẽ,nu.155.
Pupillus non restituitur aduersus id, quod alterius mandato gessit,ch.154.nu.168.
Pupillus an solus possit nunciare nouum opus, sine tutore & iudice,ch.180.nu.55.
Et an hæreditatem adire,ibid.
An saltem locupletem, aut etiam opulentam, ch. eadem,nu.59.& ch.182.nu.77.
Pupillus an possit contrahere ad suum commodum, ch.181.nu.65.& seq.
An autem se obligare ad suum quoque commodum,ch.eadem,nu.66.
Pupillus an possit obtinere sententiã ad suũ cõmodũ, sine authoritate tutoris,ch.eadem,nu.68.
Pupillus ei obligatur qui pro eo aliquid de suo soluit,etiam sine authoritate tutoris,ch.191.nu.184.
Putatiui tutores & alij non veniunt in considerationem,ch.195.nu.244.
Putatiui tutoris authoritas in alienatiõe rerum minoris,nihil operatur,ibid.
Putatiuus filius hæres institutus etiam patris putatiui,non tenetur adire hæreditatẽ eo iubente,ibid.
Putatiui filij aut fratris institutio non valet,ibid.
Putatiua vxor an habeat priuilegiũ,vt præferatur cęteris creditoribus,& quomodo,ch.eadẽ,nu.245
An habeat actionem priuilegiatã,ch.eadẽ.nu.246
An tacitam hypothecam, & eam priuilegiatam, ch.eadem,nu.247.
Putatiuus maritus habet causam onerosam,etiam in lucro dotis,ch.eadem,nu.254.
Putatiua dos præbet iustam causam ad præscribendum,ch.eadem,nu.255.
Putatiua dos, vt vera minuitur impensa necessaria, ch.197.nu.260.
Putatiuum matrimonium publicã honestatem producit,ch.eadem,nu.261.
Et bigamiam,ibid.

Q

Quadraginta anni interduos fratres ex eadem matre genitos,ch.52.nu.33.
Quæsita ab vxore putatiua præsumuntur quæsita ex bonis viri putatiui,ch.197.nu.263.
Qualis ager,talia & semina,char.53.corrupta,nu.2.
Quales flores,tales & tincturæ,ibid.
Qualis operatio,talis & creatio,ibid.
Qualis agricola,talis & cultura,ibid.
Qualitas superueniens post actum non inspicitur, ch.184.nu.103.
Quartilla non meminit se vnquam fuisse virginem, ch.75.nu.78.
Quasi contrahere est,hæreditatem adire, char.149. corrupta,nu.111.
Quasi contractus est mixta species, ch.150.nu.114.
Quasi possessio an veniat appellatione possessionis, in statutis,ch.150.nu.115.& rursum nu.122.
Quasi contractus sæpe contractus appellatur, char. eadem,nu.118.
Quasi contractus largissimè contractus dicitur, ch. eadem,nu.119.
Quasi dictio,denotat improprietatem, ch.156.nu. 194.& iterum,ch 174.nu.180.vbi videbis quòd nonnunquam propriè sumitur.
Qui cum alio contrahit, non debet eius conditionem ignorare,ch.188.nu.149.
Qui fidem non præstat, eam sperare non debet, ch. 108.nu.18.
Qui in se deficit,non potest supplere defectnm alterius,ch.179.nu.43.
Qui non litigat,celebs est,ch.85.nu.144.
Qui non facit,quod debet non recipit, quod oportet,ch.108.nu.18.
Qui non potest per se actum gerere,nec per aliũ eius nomine gerentem potest,ch.155.nu.178.
Qui peccat legis authoritate,nõ peccat,ch.65.nu.1
Quod intelligitur de lege diuina, non humana, ch.66.nu.13.
Qui per alium facit,an propriè facere dicatur,char. 155.nu.176.& iterum.180.& seq. & iterum,ch. 159.nu.24.& iterum nu.27.
Qui per se quicquam facere potest, & per procuratorem potest,ch.154.nu.172.
Qui quippiam facere non potest sine solennitate, nec in id procuratorem constituere potest sine ea solennitate,ch.154.nu.172.& seq.
Qui rem detinet ex contractu facto non obseruata solennitate,an sit tutus in foro conscientiæ,char. 137.nu.19.& seq.
Quicquid licet minùs desideratur,ch.23.nu.56.
Quinquagesimus annus nec bello idoneus, nec rei vxoriæ,ch.47.nu.5.
Quintiliæ in tormentis constantia, ch.79.nu.100.
Quintus Sceuola rem pluris emit, quàm indicaretur,ch.66.nu.11.
Quintus Antistius vxorem repudiauit, quòd illam in publico cum quadam libertina vulgari loquentem videret,ch.93.nu.14.
Quintus Heterius eques Ro. in venere obiit, char. nume.18.
Quis non potest venire contra suum factum ex eo quòd iure non tenet,ch.183.nu.97.
Quis potest venire contra proprium factum prohibitum fauore ipsius,ch.184.nu.102.

Quod euenire potest, an inspiciatur, ch.132.nu.45.
Quod ex natura dicitur, propriè dicitur, char.175. nume.189.
Quod in fauorẽ alicuius introducitur, non debet in eius odium retorqueri, ch.182.nu.86.
Quod legitimè factum est, pœnam non meretur, ch. 65.nume.1.
Quod licet, maleficium non est, ibid.
Quod propè est, nihil distare videtur, ch. 128.nu.13.
Quod semel sublatum est, ampliùs restitui non potest, ch.134. nu.66.

R

RAbbi Gab Gab de ætate ducendæ vxoris, ch. 52.nume.34.
Rachel viro ancillam obtulit ad susciendos ex ea liberos, ch.107.nu.14.
Ranæ interdiu non concumbunt, ch. 125. num.106
Rara sunt vice miraculi, ch.49.nu.14.
Rara sunt delectabiliora, ch. 118.nu.55
Ratificatio non validat actum, in quo præsentia requiritur, ch.159.nu.31.
Ratificare quis non dicitur, nisi omnia plenè intelligat, ch.191.nu.180.
Ratio vnica pro expressa haberi debet, ch. 140.nu. 23.& iterum ch.171.corrupta, nu.141.
Ratio eadẽ facit idem ius, ch.143. corrupta, nu.54:
Rector ecclesiæ potest liberè contrahere ad vtilitatẽ ecclesiæ sine authoritate ordinarij, ch.182.nu.82.
Regneri regis Danorum vxoris prudens consilium, ch.98.nu.13.
Relatio ad aliquid certũ & expressum facit rem certam, & expressam, ch.174.nu.176.& multis seq.
Relatio facit, vt talis & tanta sit obligatio in termino referente, qualis & quanta est in termino, ad quem fit relatio ipsa, ibid.
Relatio facit, vt ea quæ fiũt in termino ad quẽ ea fit, intelligãtur specificata in termino referente, ibi.
Relatum est in referente cum suis qualitatibus, char. eadem nu.177.
Etiam in pœnalibus, ibi.nu.179.
Relationis natura est natura veritatis ex coniunctione scripturarum patentis, ch.175.nu.189.
Religio fato dominatur, ch.62.nu.4.
Religiosus nondum professus gaudet priuilegio.c.si quis suadente, ch.128.nu.12.
Renes vnde dicti, ch.115.nu.28.
Renes conscij seminum, ibid.
Renes coitalium seminum ministeria, ibid.
Renes accingere quid sit, ibi, & iterũ, ch.122.nu.83.
Renum nomine delectationes significari. d. nu. 28.
Renibus vti, quid ibid.
Renes vrere, quid, ibid.
Renunciatio & remissio habet vim donationis, ch. 142.nu.37.
Renũciatio expressa hæreditatis paternæ intra triẽnium reuocari potest: non autem tacita, quæ ex lapsu temporis est, ch.166.nu.73.
Renunciatio expressa hæreditatis à filio fa. facta, patri non nocet. Tacita, quæ ex lapsu temporis est, ei nocet, ch.eadem, nu.74.
Renunciatio expressa personalis est, & nocet tantũ renuncianti. Tacita autem ex lapsu temporis est realis, & nocet omnibus, ibid.
Renunciari non potest expressè appellationi in causa criminali vel causa status. Tacitè ex lapsu temporis, potest, ch.eadem, nu.76.
Renũciatio generalis, quæ de vno tãtùm potest intelligi, pro specifica habetur, ch.171.corrupta, nu.133.
Repetitionis excusatio, ch.68.corrupta, nu.19.
Rei nomen generale est, ch.131.nu.38.
Rei appellatione spes non continetur, ibid.
Res empta ex pecunia dotali in matrimonio putatiuo, efficitur quasi dotalis, ch.196.nu.245.
Res perit eius periculo, apud quem dominium eius rei est, ch.197.nu.267.
Nisi dominium eius sit ex iure speciali, char. eadem nu.268.
Sed id quomodo intelligitur, char.eadem, nume. 269.& seq.
Rerum omnium idem finis, quod principium fuit, ch.140.nu.20.
Reuocatio actus eadem requirit, quæ ipsius confectio, ch.139.nu.12.
Reuocatio testamẽti tot testibus probari debet, quot ipsum testamentum, ch.139.nu.13.
Reuocatio in vniuersum eo modo debet probari, quo actus ipse, ibid.
Reuocatio actus non plura exigit, quàm ipsius confectio, ch.139.nu.14.
Reuocatio grauaminis realis, & realis esse debet: verbalis, verbalis sufficit, ibid.
Reuocatio missionis in possessionẽ mixti imperij est, vt ipsa missio, ch.140.nu.18.
Reus quibuscum conuersatus est, inquiri debet, ch. 45.nume.26.
Reus criminis capitalis fideiussoribus relaxandus non est, ch.127.nu.7.
Ribariorum pœna in adulteros, ch.106.nu.8.
Rigores citiùs fieri mulieribus, quàm masculis, ch. 80.nume.108.
Roma Babylon dicta, & cur, ch.60.nu.45.
Romani fœminis vsum purpuræ & auri in vestibus & ornamentis permiserunt, ch. 28.nu.16.
Romanorum lex vetus in matrimonijs, ch.25.nu.4.
Romanarũ mos incedẽdi capite operto, ch.3.nu.15.
Romanorum antiquorum legibus sacerdotem nulla corporis parte trũcũ esse oportere, ch.22.nu.49.
Romani veteres, nuptias impares iure contractas nõ esse dicebant, ch.42.nu.15.
Romani cur mense Maio vxores non ducunt, char. 48.nume.9.
Romanorum antiquis legibus arcebantur à priuilegijs maritatorum, qui aduque.25.annũ differebant vxores ducere, ch.51.nu.28.
Romanorum legibus nõ licet duas simul vxores ducere, ch.55.nu.18.
Romani quos affinitatis gradus prohibuere, ch.57 nu.30.& seq.
Romanj quare matrimonia coniunctorum prohibuere, ch.57.nu.32.
Romani mulieribꝰ vino interdicebãt, ch.87.nu.155
Romanorum vxoribus administratio domus relinquebatur, ch.91.nu.2.
Romani maribus nono die, fœminis octauo nomina imponebant, & quare, ch.93.nu.13.
Romanas mulieres domi se continere solitas, ibi. nume.14.
Romanorum ceremonia vt sponsæ virorum ianuam lana coronarent, ch.96.nu.27.
Romanorum altera nuptialis ceremonia, vt noua nupta in pelle lanata consideret, ibid.
Romani apud statuam Caïæ Ceciliæ, colum, lanam, & fusum figebant, ibid.
Romanorum pœna in adulteros, ch.104.nu.3.
Romuli & Remi fratrũ dissimilitudo, ch.45.nu.25.
Romuli lex de reditu filiorum in parentum potestatem, ch.134.nu.71.
Rosa aut hyacinthus non è squilla nascitur, char.53. corrupta, nu.3.
Rubor verecundus, ch.81.corrupta, nu.118.

S

SAcerdos nulla deformitate sit insignis, char.22. nume.49.
Sacerdos cur viduam ducere prohibetur, char. 47.nume.3.
Sacerdotibus non licebat veteri lege hostias offerre, dum operi coniugali seruiebant, ch. 122. nu.83.
Sacerdotes agnum paschalem comesturos aut sanctuarium ingressuros lege Mosaica venere abstinere debere, ibid.
Sacerdotes castos & cœlibes esse oportet, char.123. nume.87.
Sacerdotes à castitate etiam ab Ethnicis commendati, eadem ch.nu 88.
Sacerdotibus Ro. capram ne nominare quidem licebat, & quare, ibid.
Sacciperum quid sit, ch.35.nu.4
Saccipero, ibid.
Saluus conductus datus viro, vxori prodest, char. 133.nume.53.
Sanctorum corpora sine deformitatibus resurrectura, ch.21.nu.44.
Sanctæ fœminæ pulchritudinis nomine & titulo laudatæ in sacris literis, ch.21.nu.45.
Sanguis pro libidine, ch.112.nu.9.
Sanguis maxima vitalitatis portio, eadem, ch.nu.10
Sanguis animæ habitaculum & sedes, ibid.
Sanguis pro anima, ch.113.nu.11.
Sangnis ipsa anima, ex quorundam sententia, ibid.
Sanguis plurimam prudentiæ partem confert, char. 118.nume.52.
Sanitatis custodia per similia, ch.44.nu.20.
Sanson Dalidę suum robur imprudẽter detexit, ch. 101.nume.2
Sapiens dominabitur astris, ch.62.nu.4.
Sappho vt Platonẽ amaret quid in causa fuit, ch.9. nu.62 & iterum, ch.109.nu.2.
Sappho Erexia, ch.99.nu.27.
Sappho Mytilenea, ibid.
Sara Abraham maritũ vocabat dominũ, ch.2.nu.14
Sara viro Abraham ancillam ad suscipiendos ex ea liberos obtulit, ch.107.nu.14.
Saraceni vxores suas emunt, ch 36.nu.6.
Saraceni vxores mercenarias ad tempus habent, ch. 60.nume.46.
Saturnus Rheam sororẽ, vxorẽ duxit, ch.56.nu.26.
Sauromatæ non priùs virgines maritabant, quàm eæ hostem interemissent, ch.60.nu.46.
Sauromatę vxoribꝰ ceu dominis parẽt, ch.61.nu.50
Scæuola consultus de re prædiatoria, ad prædiatores reijciebat, ch.98.nu.4.
Scandix herba marcescentes senio coitus excitat, ch.49.nu.12.
Eiusdem peculiaris laus, & fatigato venere corpori succurrat, ch.121.nu.76.
Scholastici templa adeunt videndarum dominarum causa, ch.41.nu.12.& iterum ch.122.nu.81.
Scientia alicuius si requiratur, an & eius consensus requiratur, ch.163.nu.35.
Et quid si scientia superioris requiratur, ibi.nu.36.
Scientia cùm requiritur, debet esse plana & omniũ qualitatum & circunstantiarum, ch.191.nu.180.
Scoti olim vxores ducebant matres, filias, sorores, ch 56.nu.24.
Scotis vxores sunt cõmunes, ch.54.nu.38.corrupto.
Scriptum dicitur, quod ex scripto colligitur, char. 167.nume.84.
Scylla Nisi filia libidinis caussa & patrem & patriã prodidit, ch.76.nu.85.
Scythæ vxores habẽt cõmunes, ch.59.nu.38. corru.
Scythæ virgines nautis prostituturas in litꝰ ducũt, ch.eadem, nu.41.
Selennij fluuij aqua amore liberans, ch. 121.nu.74.
Semel vicinum ad pene nunquam, ch.50.nume.21.
Semen senum sterile, ch.49.nu.12.
Semen quando primũ hominibus est, & quando genitale, ch.50.nu.25.& iterum char.52.nume.33.
Semen quartæ digestionis superfluum, ch.112.nu.9.
Semẽ an ex omni parte corporis fluat, ch.eadẽ, nu.7
Semen ex sanguine optimè decocto, ibi.nu.9.
Semen cerebri esse partem, ch.114.nu.21.
Semen cerebri stillam, ibid.
Semen an ex cerebro excernatur, ibi.
Vide reliqua infrà in verbo, Sperma.
Semiramis virum mentita, ch.34.nu.42.
Semiramis filium deperditè amauit, char.76.nu.82.
Semiramis equum vsque ad coitum amauit, eadem ch.nume.83.
Sempronia Salustiana sępius petebat viros, quàm ab eis peteretur, ch.eadem, nu.84.
Senatus consultum, ne vestis serica viros fœdaret, ch.27.nu.14.
Senatusconsultum, vt liceret vxorem ducere filiam fratris, ch.57.nu.30.
Senecæ matertera per.16.annos, quibus maritus ipsius Aegyptum obtinuit, nũquam in publico visa fuit, ch.93.nu.13.
Senes inter se facilè congregantur, ch.43.nume.18.
Seniores ne matrimonium, præsertim cum iunioribus ineant, ch.47.nu.4.
Senectus exanguis, ibi, in duobus locis.
Senectus frigida & sicca, ibid.
Senectus autumno æquiparatur, ibid.
Senum sanguis gelidus, ibid.
Senectus effœta, ibi & ch.49.nu.12.
Senectutis siccitatem quæ ostendant, d ch 47.nu.4.
Senectus exhausta, ibi. & ch.49.nu.12.
Senes minimè idonei cõcubitui. d.nu.4.& mul. seq.

Senectus ex caloris defectu fit, ibid.
Senes quare Græcis γέροντες dicuntur, ibid.
Senectus hyemi comparatur, ibid.
Senes in venerem segniores. d. ch. 47. nu. 5.
Senectute libidines restinguuntur, ibi. nu. 6.
Senectus à voluptatibus liberat, ibid.
Senex vir, res inimica mulieri, ch. 48. nu. 8.
Seniũ à domicilio veneris excluſum, eadẽ, ch. nu. 9.
Senex amator extrema ſors malorum, ibi. nu. 10.
Sene amatore nil ſerius, ibid.
Senes loquaciores, eadem, ch. nu. 11.
Senes garruli, & quare, ibid.
Senectus non omnino arcet à venere, ch. 49. nu. 12.
Senex adeò nullus eſt, qui non aliquando ad venerẽ calere poſsit natura, vel arte ibid.
Senes aut ſemẽ nõ habẽt, aut ipſum ſterile habẽt, ibi.
Senectus amicitiæ inimica, eadem ch. nu. 15.
Senes ijs carent, quibus amicitia innititur & cõſeruatur, ibid.
Senes intractabiles, moroſi, & difficiles, ibid.
Senes tædio, contemptij, odio ſunt, ch. 50. nu. 16.
Senectutis incommoda, ibid.
Senium pro tædio, moleſtia, & odio, ch. 50. nu. 17.
Senectus odioſa ſiue moleſta, ibid.
Senum amplexus puellæ fugiunt, ch. 50. nu. 19.
Senum maritorum vxores iuuenes, eorum mortem deſiderant, ibid.
Aliorumque concubitum expetunt, ibid.
Seni viro vxor iuuenis incommoda, ibid.
Senum maritorum vxores iuuenes, dominæ impotentes, & imperioſæ, eadem ch. nu. 20.
Senum Zelotypia comes perpetua. d. ch. 50. nu. 22.
Senes plus cæteris auari, & quare, ch. 70. nu. 37.
Senes honorent iuuenes, ſi ab his contrà honorari velint, ch. 108. nu. 18.
Sententia etiam Papæ vel imperatoris contra non citatum lata, eſt nulla, ch. 135. nu. 1.
Sententia à iudice laico lata contra clericum, ab eodem reuocari poteſt, ch. 139. nu. 15.
Sẽtẽtia lata à iudice excõmunicato, qui cõmuni opiniõe habetur pro legitimo, valet, ch. 188. nu. 147.
Sententia afficiens perſonam, vbique vim ſuam extendit, ch. 193. nu. 217.
Septem mala capitalia, ch. 68. corrupta, nu. 18.
Septem gentes, ibid.
Septem dæmonia, ibid.
Septem nequitiæ, ibid.
Septimius Seuerus imperator ex Aethiopis occurſu mortem ſibi ingruere concepit, char. 22. nu. 50.
Sequens diſpoſitio ſumit robur à præcedenti quæ dirigitur in ipſam, ch. 153. nu. 158.
Sequeſtrãtur fructꝰ pẽdẽtes, vti collecti, c. 128. nu. 14
Serena regina lanificij docta, ch. 97. nu. 31.
Seres vermiculi ſericarij, ch. 28. nu. 15.
Seres poſt conceptum vxori non congrediebantur, ch. 60. nu. 46. & ch. 124. nu. 96.
Seres mares domeſtica negocia exercent, fœminæ extranea, ch. 91. nu. 4.
Sericum quid ſit, ch. 28. nu. 15.
Serica veſtis an à bombycina differat, ibid.
Serpentes vini auidi, ch. 86. nu. 153.
Serpentes vini appetentiam mulieribus inuidẽt, ibi.
Sertorij hiſtoria commendabilis, ch. 8. nu. 51.
Seruius Tullius rex duas ipſius filias auunculis earũ in matrimonium dedit, ch. 57. nu. 30.
Serui verbis magis quàm verberibus coërcendi, ch. 63. nume. 10.
Seruij loci duo emendati, ch. 35. nu. 4.
Seruus communi opinione reputatus liber, poteſt eſſe teſtis in teſtamento, ch. 188. nu. 146.
Seruus reputatus liber, communi opinione poteſt iudicare, ch. eadem, nu. 147.
Et aſſumi ad alios magiſtratus, ibid.
Seruitus expreſſè legata ipſo iure conſtituitur, non etiam ſi tacitè, ch. 165. nu. 63.
Seſoſtrates Aegyptiorum rex vxoris conſilio felicitter vſus, ch. 98. nu. 8.
Seueriani hæreſiarchæ, mulieres opus Sathanæ eſſe dicebant, ch. 88. nu. 164.
Saxageni vxorem ne ducant, ch. 49. nu. 12.
Sexus vterque eſt omnibus in rebus, char. 9. nu. 63.
Sicca ſiccis conueniunt, ch. 44. nu. 20.
Siccitas & frigiditas coitui maximè contrariæ, ch. 47. nume. 5.
Siculi acuti, ch. 54. nu. 10.
Siculi duas vxores ſimul ducebant, ch. 55. nu. 17.
Siculorum pœna in adulteros, ch. 103. nu. 2.
Simia corpore & anima ridiculum animal, char. 22. nume. 27.
Similia ſimilibus gaudent, ch. 34. nu. 17. & ſeq.
Simile ſimili neceſſariò ſemper amicum. d. char. 43. nume. 18.
Similia nõ niſi à ſimilibus cõprehẽdi, ch. 43. nu. 18.
Similia ſimilibus nutriuntur, ibid.
Similibus fit ſanitatis cuſtodia, ch. 44. nu. 20.
Similia ſimilibus faciliùs coniunguntur, char. 45. nume. 22. & ſeq.
Similes eorũ eſſe præſumimur, quibuſcum nobis eſt amicitia, & conſuetudo, eadem ch. 46. nu. 26.
Similitudo mater amicitiæ, ch. 43. nu. 17. & ſeq. & ch. 109. nu. 24.
Similitudo nominis affectionẽ gignit, ch. 45. nu. 24
Similitudine formæ parentes cognoſcuntur, ch. 58. corrupta, nu. 36. & ſeq.
Similitudo patris aut matris vnde proceda t, ibi. nu. 37
Simon Magus Helenæ meretricis auxilio hæreſim condidit, ch. 68. corrupta, nu. 24.
Simulans cogitur ſtare contractui ſimulato, ſi nõ ſimulans velit, ch. 183. nu. 92.
Sinogiris pulchritudo viro exitio fuit, ch. 15. nu. 10.
Sitonibus Germaniæ populis vxores dominantur, ch. 61. nu. 50.
Si vis amari, ama, ch. 108. nu. 20.
Smegma ſiue ſmigma (vtrunque enim dicitur) quid ſit, ch. 31. nu. 29.
Socius qui aliàs prohibetur nunciare nouũm opus ſocio, poteſt tamen, ſi deſit copia iudicis, char. 177. nume. 11.
Socrates duas ſimul vxores habuit, ch. 55. nume. 77.
Socratis in vitia vxorum patientia, ch. 63. nu. 13.
Socrates à mulieribus edoctus, ch. 99. nu. 26.
Sol & Mercurius cur præ cæteris planetis propinqui aſsiduè in cœleſti circuitu ſunt comites, ch. 7. nume. 48.
Solennitate non obſeruata, redditur actus nullus, char. 135. nume. 2.
Solennitas poſt actum requiſita, ipſo iure nõ viciat, ch. 135. nume. 4.
Solennitas eadem in diſtractu requiritur, quæ in contractu, char. 139. nume. 11.
Solennitas in vno contractu introducta requiritur in alio, in quo eſt eadem ratio, char. 141. nu. 24.
Solennitas individua eſt, ch. 157. nume. 4.
Solennitas contemporanea eſſe debet, ibid.
Solennitas ſubſequens non confirmat, quod nullum erat, ex defectu illius, ibid.
Solennitas per æquipollens adimpleri non poteſt, char. 159. nume. 26.
Niſi ſi qua ingruat neceſsitas, quæ in ſua forma adimpleri impediat, ch. 160. nu. 34.
Solennitas adhibita in contractu eccleſiæ & minoris facit præſumi contractum eſſe illis vtilem, ch. 181. nume. 64.
Et è contrario ea non adhibita facit præſumi eſſe illis inutilem, ch. 183. nume. 87.
Solomon. 10. aut. 11. annorum genuit Roboan, ch. 50. nume. 25.
Solomon annorum. 50. ob immodicum coitum ſenex dictus eſt, ch. 112. nume. 5.
Solonis lex de dotibus vxorum, ch. 41. nume. 8.
Solonis lex abſurda & ridicula, qua licebat vxori propinquos viri ad concubitum admittere, ch. 56. nume. 21.
Solon ter ſingulis quibuſque menſibus tantùm cum vxore congredi permiſit, ch. 120. nume. 65.
Solutio ei facta, qui communi opinione reputatur procurator, liberat debitorem, ch. 188. num. 145.
Solutio facta prælato putatiuo, an liberet, ibid.
Sophoclis vetuli interrogati, poſsẽtne congredi cũ muliere, reſponſio, ch. 47. nu. 6.
Sophocles ipſe coitũ vocabat inclementem, agreſtẽ, & furioſum dominum, ibi. & rurſum, char. 118. nume. 51.
Sordities ſuperbiæ & hypocriſis ſpecies, char. 33. nume. 39.
Soror dicitur, quaſi ſeorſum nata, char. 4. nume. 30.
Soror venit appellatione fratris, niſi in ijs quæ ſunt officij, ch. 11. nume. 76.
Sotadis dictum in Ptolemæum Philadelphum, qui ſororem vxorem duxerat, char. 56. nume. 25.
Spadones calui non fiunt, & quare, ch. 114. num. 22.
Spartanorum mos, vt nuptæ conuelatæ incederent, virgines aperta facie, ch. 37. nume. 15.
Spartanorum legibus pœna malo marito indicta, char. 62. nume. 6.
Specialia magis mouent, quàm generalia, char. 168. corrupta, nume. 97.
Specialia non indigent declaratione, vt generalia, ibid.
Specialiter declaratum validiùs operatur, char. 170. nume. 124.
Specialiter & expreſsim an eadem ſint, ch. 171. corrupta, nume. 144. & ſeq.
Specialiter quod fieri debet, non ſufficit fieri verbis generalibus, char. eadem, nume. 146.
Specialiter & expreſsim ſimul quod fieri debet, debet fieri ſingulariter, ibid.
Specialiter dictum an cenſeatur, quod ex mente & coniecturis colligitur, ch. 173. corrupta, num. 161.
Specifica ſcientia requiſita pro forma, an ſit contenta ſcientia in genere, char. 168. corrupta, nu. 98.
Species corporis ſimulachrum mentis, char. 21. nume. 46.
Spermatis natura ſpumoſa, ch. 82 nume. 126.
Sperma falſum, ibid.
Spermatis minimum emiſſum maximam debilitatem facit, char. 112 nume. 8.
Sperma probiſsimi ſanguinis ſpumia, ch. eadẽ, nu. 9.
Sperma ſanguis eſt, ibid.
Sperma animæ & corporis violenta ablatio, char. 113. nume. 14.
Sperma è cerebro per ſpinam defluit, ch. 114. nu. 24
Sperma ſpinalis medullæ defluuium, ibid.
Vide cætera ſupra in verbo, Semen.
Spes infallibilis pro certa re habetur, ch. 130. nu. 28.
Spes incertiſsima res eſt, char. eadem, num. 29.
Spes ſemper eſt viuis, nulla mortuis, ch. eadẽ, nu. 31.
Spes rerum omnium fallaciſsima, charta eadem, nume. 34.
Spes vigilantium ſomnium, ch. 131. nume. 35.
Spes ſæpe ſapientiſsimos fallit, ibid.
Spei quando ratio habenda ſit, char. eadem, num. 37.
Spei, id eſt, ſperati iuris remiſsio quid comprehendat, ibid.
Spes non cõtinetur appellatione rei, ch. eadẽ, nu. 38.
Spes vendi & aliàs in contractum deduci poteſt, ch. 132. nume. 39.
Spes vendita facit locum. l. 2. C. de reſcind. vendi. ibid.
Spei ratione mittimur in poſſeſsionem bonorum abſentis, ibid.
Spei ratione datur in integrum reſtitutio, ibid.
Spe quis priuari non poteſt ſine ipſius conſenſu, ch. eadem, nume. 40.
Etiam ab eo, per quem ea quæſita eſt, ibid.
Spei ratione agi poteſt, eadem, char. nume. 41.
Spei damnum venit in actionem legis Aquiliæ, ibi.
Spes caueri facit, vt res, ibid.
Spei non præiudicatur per reſtitutionem in integrum d. char. 132. nume. 42.
Spei ius debet exprimi in impetratiõe beneficij, ibi.
Spei, ſiue rei ſperatæ dari poteſt priuilegium, ibid.
Spei, quæ ius non habet de præſenti, aliquando ratio habetur, char. 132. nume. 43.
Spes pro veritate habetur, ibid.
Spes ſola facit vſurarium & ſimoniacum, ibid.
Speuſippus Platonicus in venere occubuit, char. 114. nume. 18.
Spinæ medulla ex cerebro, char. 114. nume. 24.
Sponſæ apud Romanos virorum ianuam lana coronabant, & quare, char. 96. nu. 27.
Sponſa an ſit in poteſtate ſponſi, vt vxor viri ex ſtatuto, char. 127. nume. 4. & multis ſeq.
Sponſa an veniat appellatione vxoris, d. nume. 4. & char. 129. nume. 21. 22. 23. & char. 130. nume. 27. & 32.
Sponſus non ſuccedit ſponſæ, vt vir vxori. d. char. 129. nume. 22.

Sponſus non lucratur dotem,vt vir, ex ſtatuto,ibid.
Sponſa ſponſi concubitum pati non tenetur. d.ch. 129.nume.25.
Sponſus morte punitur, qui ſponſam inuitam comprimit, ibid.
Sponſa non mutat domicilium, vt vxor, char.129. nume.26.
Sponſi domicilium non inſpicitur,vt viri,ibid.
Sponſa non tenetur ſequi ſponſum,ibid.
Sponſalia an contineantur in diſpoſitione nuptiarum,ch.127.nu.4.& iterum,ch.129.nu.21.
Sponſalia contrahens an incidat in pœnam contrahentis matrimonium.d.nu.21.
Spurij quare ſacris non initiantur, char.53. corrupta,nume.2.
Spurinæ adoleſcentis hiſtoria commendabilis, ch. 14.nume.7.
Spynx à Cadmo marito ob Zelotypiam receſsit,& contra eum bella mouit,ch.106.nu.11.
Statij locus animaduerſus,ch.93.nu.12.
Statuta requirentia conſenſum propinquorum in contractibus mulierum,eſſe æquiſsima, & ratione naturali innixa,ch.11.nume.71.De quo etiam vide,ch.193.nume.212.& ſeq.
Statuta requirentia conſenſum propinquorum non comprehendit fœminas,ch.11.nume.73.
Statuta excludẽtia fœminas à ſucceſsionibus,an ſint odioſa,ch.12.nume.82.
Statuta de mulierum ornamentis,ch.27.nume.12.& iterum,ch.28.nume.16.
Statuta loquentia de viduis habent locum in fœminis, quibus ſenes mariti ſunt, aut aliàs inutiles, char.47.nume.7.
Statutum diſponens teſtes domeſticos eſſe idoneos in rebus domeſticis an comprehendat fœminas, ch.73.nume.61.
Statutum in nuptijs & matrimonijs an habeat locum in ſponſalibus,char.127.nume.4.& iterum, char.129.nume.21.
Statutum in vxore an comprehendat ſponſam. d. nume.4.
Statutum loquens de nupta,an habeat locum in deſponſata,ch.eadem.129.nu.22.
Statutum extendi non debet ex ſimili ratione,char. eadem,nume.24.
Ac nec ex maiori,ibid.
Statutum viri,non vxoris ſequendum, ch.132.num. 46.& ſeq.vſque ad nume.50.
Niſi vir ad domum vxoris habitatum eat, ibi. nume.47.
De quo tamen vide nume.ſeq.
Statutum puniens inferentem iniuriam magiſtratui,an habeat locum in vxore magiſtratus, char. 133.nume.51.& multis ſeq.
Statutum puniens offendentem poteſtatem, an trahatur ad filios poteſtatis,ch.133.nu.56.
Statuta ſeruanda in foro conſcientiæ,ch.137.nu.19.
Statuta diſponentia non valere contractus mulierũ ſine inſinuatione an procedãt in liberatione, ch. 138.nume.1.& iterum,ch.141.nu.27.
Statutum vt de quolibet contractu ſoluatur gabella, an habeat locum in diſtractu,d.ch. 138.nume.2.
Statutum admittens conſanguineos ad retractum contractus, an habeat locum in diſtractibus, ibi.nume.3.
Statutum loquens de contractu an habeat locum in renunciatione,ibid.
Statutum ne mulier poſsit ſe obligare,ſine conſenſu conſanguineorum,an habeat locum in liberatione.ſiue pacto de non petendo,ibid.
Et quid ſi ſtatutum dicat,ne poſsit contrahere,ibi.
Statuta ad ea trahuntur, de quibus ſtatuentes interrogati idem ſtatuiſſent,ch.141.nu.24.
Statutum de ſoluenda gabella odioſum, eadem ch. nume.26.
Statutum ne poſsit mulier contrahere ſine conſenſu propinquorum an prohibeatillam patri ſponte renunciare,ch.eadem,nume. 30. & multis ſeq.
Statutum loquens de contractibus intelligitur de validis,ch.142.nume.35.& ſeq.
Statutum requirens conſenſum propinquorum in contractibus mulierum non habet locum in donatione, quam vxor facit marito, eadem char. nume.36.
Statutum de ſoluenda gabella ex contractu an habeat locum in donatione,ibi.num.37.& iterum, ch.143.corrupta,nume.46.
Statutum prohibens mulierem obligari,non prohibet donare,ch.142.nu.40.
Statutum quod diſponit donationem viri & vxoris non confirmari morte, an habeat locum in donatione præſumpta,ch.143.corrupta, nume.53.
Statutum ex quo maritus lucratur certam partem dotis, habet locum in dote præſumpta, char. 144.nume.55.
Statuta exorbitantia extenduntur ex paritate rationis, præſertim à ſtricta ſignificatione ad latam, eadem char.nume.56.
Statutum ſi prohibet mulierem obligari ſine ſolennitate habet locum in donatione cauſa mortis, eadem char.nume.58.
Statutum ſimpliciter donationem permittens non intelligitur permittere donationem cauſa mortis, ibi.nume.59.
Statutum prohibens donationem à ciue in extraneum non trahitur ad donationem cauſa mortis,ibi.nume.60.
Statutum loquens de ſimplicibus non habet locum in mixtis,d.ch 144.nume.64.
Statutum requirens conſenſum propinquorum in contractibus mulierum non comprehendit hermaphroditam,ibid.
Statutum admittens tantùm maſculos ad ſucceſsionem non comprehendit hermaphroditum, ibidem.
Statutum requirens conſenſum aliorum in contractibus mulierum non extenditur ad donationem cauſa mortis,ch.145.nu.68.& ſeq.
Statuta loquentia de contractibus nõ habent locum in teſtamentis,ch.147.nu.86.& ſeq.
Statuta prohibentia contrahere non comprehendunt vltimam voluntatem,ibid.
Statutum an poſsit prohibere contrahere ſine conſenſu alterius,ch.eadem, nu.87. & ſeq.
Statutum id facere non poteſt,quod pacto fieri prohibetur, ob id quòd ſit contra bonos mores, ch. eadem,nume.88.
Statutum,vt valeat diſpoſitio captatoria, an valeat, ch.eadem,nume.89.
Statutum de ſoluenda gabella ex contractu habet locum in confeſsione, ch.149.corrupta,num.109.
Statuta loquentia in contractibus an habeant locum in quaſi contractibus, char. eadem, nume. 111. & 112.
Statutum loquens de debito ex contractu,an habeat locum in debito ex quaſi contractu, d. nume.112.
Statutum inducens præſcriptionem debiti ex contractu an procedat in debito ex quaſi contractu, ibid
Statutum de ſoluenda gabella ex contractu an habeat locum in quaſi contractu,ibid.
Statutum de poſſeſsione an habeat locum in quaſi poſſeſsione,ch.150.nume.115.
Statutum prohibens quicquam facere, an prohibeat actui conſentire, char. 151. nume. 128. & multis ſeq.
Statuta vetantia obligationem, non intelliguntur de obligatione ex delicto,ch.152.nu.146.& ſeq.
Statuta prohibentia rem alienari, non prohibent eius rei traditionem,ch.153.nu.151.
Statutum non poteſt facere, quin per traditionem tranſferatur poſſeſsio,ibid.
Statutum prohibens mulierem obligari, ſine conſenſu mariti,non prohibet exercere officium procuratoris extra iudicium,ch.154.nu.161.
Statutum prohibens bannitum agere, non prohibet agere nomine procuratoris alterius, ibi. nume.162.
Statutum prohibens mulierem aut minorem contrahere, intelligitur nomine proprio, non alieno,ibi.nume.164.
Sed hoc intelligitur, vt valeat quod facit, ſed non inſui ſui preiudicium, ibi.nu.169.
Statutum prohibens mulierem contrahere,non cenſetur prohibere eam tutricem filiorum contrahere eorum nomine eadem, ch. 154.nume.165.
Statutum exigens aliquam ſolemnitatem in factis minorum, eandem exigere videtur, cùm conſtituitur procurator ad ea cõficienda.d.ch.154. nume.172.& ſeq.
Statutum loquens de perſona vera trahitur ad fictã, quæ illam repreſentat,ch.155.nu.183.
Statutum ſub pœna prohibens contrahi cum bannito, habet locum in contrahente per procuratorem,ibid.
Statutum ſi requirat conſenſum conſanguineorum in contractu mulieris, ſufficit conſenſum generalem præſtari ad omnes contractus, char. 156. nume.185.
Statuto diſponente, vt ſyndicus non poſsit creari ſine authoritate poteſtatis, poteſt ea authoritas poſt creationem interponi,ch.158.nu.9.
Statutum debet intelligi in caſu vero, non ficto,ch. 161.nume.14.
Statutum ſi requirat conſenſum conſanguineorum in contractibus minorum aut mulierum, diuturna eorum taciturnitas poſt contractum pro conſenſu habetur,ch.164.nu.39.
Statutum ſi requirat conſenſum patris in contractu filii, patientia illius, & taciturnitas diuturna pro conſenſu habetur,char.eadem,nu.40
Statatum loquens de expreſſo conſenſu, intelligitur de expreſſo vero,non de ficto & præſumpto, ch.eadem,nume.46.
Statutum ſi irritet proceſſum, niſi nominetur notarius procuratorij inſtrumenti, ſatis eſt nominare notarium de Alexandrinis, ſi vnicus ſit notarius in domo Alexandrinorum,ch. 171.corrupta,nume.138.
Statutum dans executionẽ ſcripturæ manu propria ſcriptæ,habet locũ in aliena ſcriptura manu propria ſubſcripta,ch.175.nu.187.
Statutum ſi requirat conſenſum mariti aut propinquorũ in cõtractib⁹ mulierũ vel minorũ,intelligitur,ſi ſint præſentes,ch.177.nu.6.& multis ſeq.
Quid autem ſi abſunt in non remotis partibus,& proximè ſunt redituri,ch.eadem,nu.19.
An autem interuenire debeat iudicis authoritas loco eorum,ibid.nu.20.& multis ſeq.
An item alii ſint eorũ loco ſubrogandi,char.178. nu.27.
Statutum ſi requirat conſenſum propinquorũ,ſi nulli ſunt,aut ſunt inhabiles,tutius eſt iudicis authoritatem interponere,ch.eadem,nu.24.
Statutum ſi requirat conſenſum proximioris, non requiritur conſenſus banniti, char.179.nume. 36.
Statutum ſi requirat filii præſentiam in teſtamento matris, non requiritur filii banniti, char eadem, nume.37.
Statutum ſi requirat conſenſum fratris, an ſi is ſit bannitus,requiratur,ch.eadem.nu.38.
Statutum intelligitur de habilibus, & idoneis,char 179.nume.43.
Statuto requirenti conſenſum conſanguineorum in contractibus minorum, ſatisfactum eſt per conſenſum vnius, qui ſolus eſt conſanguineus,char. 180.nume.52.corrupto.
Statutum requirens conſenſum matris, intelligitur, ſi ea viuit, char.eadem, nume.53.corrupto.
Statutum requirens conſenſum duorum conſanguineorum ex parte patris, & duorum ex parte matris, ſi vnus tantùm ſit ex parte patris, & vnus ex parte matris, ſufficit eorum conſenſus, ibidem.
Statutum ne filii ludant ſine licentia patris, intelligitur ſi patrem habeant, char. eadem, numer. 54.corrupto.
Statutum ſi ſit ne mulier poſsit agere ſine conſenſu duorum conſanguineorum, & aliter agat,& obtineat, an valeat ſententia,char.181.nume.61.& iterum,char.182.nume.75.
Statutum ſi prohibeat mulierem aut minorem contrahere,intelligitur de damnoſis, non vtilibus, char.eadem,nume.76.
Et an tũc poterit adire hæreditatem opulentam, ch.eadem,nume.78.
Statutum ſi prohibeat mulierem obligari ſine præ-

sentia consanguineorum, ea poterit impugnare obligationem, sed alter contra eam minimè, ch. 183.nume.95.
Statutũ vt bannitus pro debito non possit contrahere, nisi debito soluto, si contraxit, & posteà soluerit, confirmatur contractus, ch.184.num.101.
Statutum si prohibeat mulieres & minores contrahere sine consensu consanguineorum, an ipsi possint huiusmodi consensum secum contrahentibus præstare char.185.nu.111.& multis seq. præsertim, nume.112.&.117.
Statutum quòd mulier non possit contrahere vel testari sine consensu propinquorum vel mariti, an habeat locum quando contrahit cum ecclesia, vel pia causa, ch.189.nu.159.& seq.
Statuta introducentia solennitates in donationibus vel relictis an habeant locum in donationibus vel legatis relictis ecclesiæ vel piæ causa, char.eadem, nume.161.& seq.
Statutum concernens solennitatem adhibendã tempore contractus debet etiam seruari in contractibus factis cum clerico, ch.eadem, nu.165.
Statutum si prohibeat cessionem fieri nobili contra popularem, ecclesia non poterit facere huiusmodi cessionem, ch.190.nume.166.
Statutum potest inhabilitare certas personas, subiectas statuentibus ad recipiendam inuecturam, nisi seruata quadam solennitate, ch.eadẽ, nu.167
Statutum requirens consensum cuiuspiam proximi in contractibus minorum, debet seruari in contractibus factis cum clerico, ibid.
Statutum clericorum prohibens alienationem, an comprehendat ecclesiam aut clericos, char. eadem.nume.168.& seq.
Statutum prohibens aliquem contrahere, fauore alterius, debet seruari etiam cum ecclesia & pia causa, ch.eadem, nume.171.
Statutum vetans sub pœna vendi extraneo an comprehendat eum, qui vendit iussu testatoris, char. 191.nume.183.
Statutum ne vxor possit obligari sine consensu mariti, intelligitur de noua & voluntaria obligatione, non ea quæ procedit ex statuto, char.192. nume.193.
Statutum priuans cedentem nobili iure suo non habet locum in cessione inutili, ch.193.nu.207.
Statutum puniens in duplum eum, qui alteri cesserit debitum priùs solutum, non habet locum in minore, qui sine solennitate statuti id fecit, char. eadem, nume.209.
Statutum requirens in actu solennitatem, non attenditur in actu facto extra territorium, etiam si sit prohibitum.d.ch.193.nu.214.
Statutum loci actus confecti inspicitur circa solennitates, ibi.nu.215.
Statutum quòd filiussa.non possit obligari sine consensu patris, vires suas extendit ad cõtractum factum extra territorium, ch.eadem, nu.217.
Statutum prohibens minorem testari, trahitur ad subditum vbique testantem, ibid.
Statutorum iura variari non debent ex differentia locorum, ibid.
Statutum fauorabile vim suam porrigit extra territorium, ibid.
Statuta nõ possunt habilitare vel inhabilitare extraneos, etiã quo ad bona ibi sita, ch.194.nu.232.& seq.
Statutum an comprehendat extraneas, ibi contrahentes ibi.& nume.seq.
Statutum an trahitur ad bona alibi sita, char.eadem, nume.224.& seq.
Statutum vt instrumenta dotalia habeant executionem paratam, non habet locum in instrumentis dotalibus putatiui matrimonij, ch. 198.nu.249.
Statutum vt acquæstus sint communes inter virum & vxorem habet locum inter coniuges putatiuos, ch.197.nu.262.
Statutum prohibens contrahere sine solennitate, nõ habet locum, si quis contrahat sui redimendi causa, ch.198.nume.272.
Statuendi potestas inter subditos nõ coarctatur territorio, ch.293.nume.217.
Stergethrum quid sit, ch.109.nu.2.
Stibium quid sit, ch.25.corrupta, nu.1.
Stipulatio nõ interponitur per relationem ad aliud, ch.175.nume.193.
Stipulatio non potest extendi à notario, ibid.
Stomachus benè temperatus similia sibi expetit, ch. 44.nume.20.
Stomachus coquus corporis humani, ch.114.nu.21
Stomachus paterfa.corporis, ibid.
Stomacho laborantes debent abstinere à spectaculis & lectionibus, quæ venerem in memoriam reuocant, ch.114.nu.20.
Strato Lampsacenus librum de concubitu scripsit, char.121.nume.71.
Stratonica Deiotaro viro ancillã formosam, ex qua liberos susciperet, conciliauit, ch.107.nume.14.
Studia vxorum interpellationibus impediri, char. 17.nume.18.
Stulti Parisiẽsis sapientissimũ iudiciũ, ch.98.nu.4.
Stulti plerunque prudentes filios generant, char. 125.nume.101.
Stymphali mulieres in honore habent, quę complurибus se constupraras docent, ch. 59.nu.41.
Subauditio est tacitus intellectus, char,173.corrupta,nume.166.
Subditus contrahens contra legem superioris peccat, ch.189.nume.165.
Subrogatus eãdem solennitatẽ seruare debet, quam is in cuius locum subrogatus est, ch.155.nu.179.
Subserica vestis, ch.28.nu.15.
Substantiale quippiam additum contractui, eum facit reuocari, ch.158.nume.10.
Substitutus venit ex expressa dispositione testatoris, coniunctus ex tacita, ch.165.nu.62.
Substitutus præfertur coniuncto venienti iure accrescendi, ibid.
Substitutio potentior iure accrescendi, ibid.
Substitutio comprehẽsa sub breuiloqua vel reciproca substitutione dicitur expressè comprehensa in genere, sed tacitè in specie. Nisi in vnica tantùm substitutione verificetur, nam tunc dicitur specialiter facta, ch.171.corrupta, nu.141.
Substitutiones contentæ in breuiloqua an censean-

tur expressæ, vt matrem excludant, ibi. & ch.173. corrupta, nu.169.& ch.174.nu.172.
Substitutio reciproca expressa specialiter dicitur, tamen vulgarem non continet, ch.175.nu. 187.
Sudor salsus, ch.82.nu.126.
Sulpitius Gallus vxorem dimisit, quòd aperta facie foris versata fuisset, char. 37.nu. 15.&, ch. 93.nume.14.
Summa sæpe ingenia in occulto latent, char. 97. nume.2.
Superbi vultus formosarum, ch.13.nu.2.
Superbia ea maior est, quæ sub quibusdam humilitatis signis latet, ch.68.corrupta, nu.20.
Superstitio proximè accedit ad hypocrisim, ch.68. corrupta, nu.23.
Surculus omnis omni arbori inseri potest, si non est ei cui inseritur, cortice dissimilis, char. 44. nume.21.
Sus sui pulcherrimus esse videtur, ch.43.nu.18.
Suarum mulieres quibuscum volunt, & seruis, & hospitibus concumbunt, ch.60.nu.43.
Susijs, vxores dominantur. ch.61.nu.50.
συνάλλαγμα, ch.36.nu.5.
Syllæ vxor Metella impudica, ch.77.nu.92.
Syracusanorum lex, ne mulieres maiori sumptu ornarentur, priusquam se constupratas docerent, char.60.nume.43.
Syri auari, ch.54.nu.10.
Syri singuli plures vxores habent, ch.55.nu.16.

T

Tacens cùm habetur pro consentiente, intelligitur fictè & improprie, ch.161.nume.14.
Taciturnitas in iudicijs pro consensu habetur, ch.164.nu.37.
Tacita senectus quid, ch.112.nu.4.
Taciti anni, ibid.
Tacita non plus operantur, quàm expressa, sed vel idem, vel minùs, ch.143.corrupta, nu.54.
Tacitum non extenditur vltra actum, in quo interuenit, ch.164.nu.49.& seq.
Tacita iudicis repulsio procedendo ad vlteriora, nõ extenditur, nisi ad eum actum, ch.eadem, nu.50.
Tacita conditio in vltimis voluntatibus non impedit translationem, siue transmissionem, etiam si à lege sit subrogata in locum expressæ, char. 165.nume.52.
Tacitum legatum non transit ipso iure in legatarium, vt expressum, ch.eadem, nu.53.
Tacita ademptio legati ipso iure non adimit, char. eadem, nume.54.
Tacitum pactum nudum ipso iure pignus non tollit, vt expressum, ch.eadem, nume.55.
Tacita prohibitio alienandi non reddit alienationem ipso iure nullam, nec repellit alienantem à reuocatione, vt expressa, ch.eadem, nu.56.
Tacita prohibitio alienandi non afficit ignorantes, ch.eadem, nu.57.
Tacitus error iuris, etiam qui ex expresso proficiscitur, non reddit sententiã ipso iure nullam, vt expressus, ch.eadem, nu. 58.
Tacitus consensus in multis casibus non sufficit, ch. 166.nu.68.
Tacitus cosensus non sufficit in alienationibus perpetuis rei ecclesiasticæ, ibi.
Tacitus consensus non sufficit, cùm clericus transit ad aliam ecclesiam alterius diœcesis, ibid.
Tacitum plerunque fallax, ch.166.nume.71.
Tacitum legis adminiculo roboratum nõnunquam est fortius expresso, ch.eadem, nume.72.
Tacita renunciatio hæreditatis paternę proueniens ex lapsu temporis reuocari non potest, char.eadem, nume.73.
Tacita filiasa.renũciatio hæreditatis ex temporis lapsu, nocet patri, non expressa, ch.eadem, nu.74.
Tacitum pactum cursu temporis roboratum, plus operatur, quàm expressum, ch.eadem, nu.76.
Tacitum id dicitur, quod magis intellectu percipitur, quàm verbis, ch.eadem, nu.80.& seq.
Tacitum, quod ex factis resultat, d.nume.80.
Tacitum quod per rationem intellectus solùm colligitur, ibi.nume.81.
Tacitum, quod vis verbi ex sua recta significatione non importat, ibid.
Tacitum, quod sine verborum prolatione habetur pro expresso, ch.eadem, nu.82.
Tacitum, quod lex supplet, ibidem.
Tacitum, quod ex interpretatione venit, ibid.
Tacitum, quod habet consensum præsumptum, ibi.
Tales esse præsumimur, qualesſunt, quibuscum conuersamur, ch.45.nume.26.
Talasij nomen in nuptijs iactatum, & quare, char. 96.nume.27.
Tanaquil, ibid.
Tapyris licebat suas vxores alijs nuptui concedere, ch.56.nume.20.
Tardi ingenio, memoria tenacissimi, ch.140.nu.21
Tarentini fulminibus obruti, quòd nudas fœminas libidini exposuissent, ch.39.nume.20.
Tarentinus princeps in venere obijt, ch.114.nu.18.
Taxilli puellas nupturas nudas conspiciendas exhibent, ch.36.nume.7.
Telæ fœminarum officia, ch. 96.nu.30.in fi.
Temperatis temperata conueniunt, ch.44. nu.20.
Templi ruina ex nuditate mulierum, char. 37. nume.15.
Templa nostra seminis effusione polluuntur, char. 122.nume.79.
Templa Veneris causa à multis frequentata, ch.122. nume.81.
Templi non est, quod templi dedicationi destinatum est, ch.130.nu.32.
Tempus idem requiritur ad abolendam consuetudinem, quod ad inducendam, ch. 139. nume.13.
Tempus fortiùs excludit, quàm expressa renunciatio, ch.166.nume.74.
Tenedij pœna in adulteros, ch.103. num.2.
Tenens rem ecclesiæ, vel minoris alienatam sine solennitate an peccet mortaliter, char.137.nu. 19.& seq.
Terra ferax & abundans viros parit luxu, & libidine diffluentes, ch.ch.54.nu.13.
Terra reddenda terræ est, ch.140.nu.20.
Testamenti reuocatio vt probetur, tot testes requiruntur, quot ipsius confectio, char. 139. nume.13.

Testamẽti erroris probatio tot testes requirit, quot ipsum testamentum, ibid.
Testamentum ad pias causas, vt duos tantùm testes requirit, ita & ipsius reuocatio, ch.140.nu.17.
Testamentum sola pœnitentia nõ reuocatur, sed requirit aliud testamentum æquè solenne, ch.145. nu.67.
Testamentum nõ potest pendere ex alieno arbitrio, ch.147.nu.88.
Testamentum derogatorium priorum, cum vnicum esset, an habeat vim specialis derogatiõis, ch.170. nu.129.& seq.
Testamentum filijfa. qui communi opinione reputatur sui iuris, an valeat, ch.188.nu.141.
Testator iubens totam vel integram hæreditatem restitui, aut omnia bona, siue pleno iure, aut sine diminutione, aut alijs verbis generalibus, an censeatur prohibere Falcidiam, char.168.corrupta, nu.99.& seq.
Testator id fecisse videtur, quod eius iussu factum est, ch.191.nu.181.& seq.
Testator potest statuere, vt transigi possit super alimentis futuris à se legatis, sine decreto, char.192. nume.191.
Testis ratio, qui aliquem dicit esse probum virum, quia videt eum cum probis conuersari, & ediuerso, valet, ch.45.nu 26.
Testes speciatim reijcere debemus, nec in genere id facere sufficit, ch.68.corrupta, nu.17.
Testes duo, qui sufficiunt in testamentis ad pias causas, debent esse omni exceptione maiores, & nulla macula aspersi, ch.71.nu.45.
Testes qui producuntur ad probandum tenorem instrumenti, debent esse periti, ch.72.nu.53.
Testis debet esse omni exceptione maior, vt ex eius testimonio deferatur iuramentum in supplementum, ch.73.nu.60.
Atque etiam in codicillis, ibid.
Thales Milesius aquam esse rerum omnium principium dicit, & in eum quoque res omnes resolui, ch.140.nu.20.
Theânus dictum pudicum, ch.37.nu.15.
Theano quã potissimùm vxorem cõmendabat, ch. 96.nu.29.le.1.nam is nu.est duplicatus.
Theano Antenoris vxor filium nothum viri, æquè ac suos dilexit, ch.107.nu.14.
Thebani virginem Ioui sacrabant, quæ pellicis more, cum quibus libebat, miscebatur, mox viro dabatur, ch.60.nu.43.
Themistoclis dictum de vxorũ imperio, ch.61.nu.2.
Themistocles vxorius, ibid.
Theocritus amatorium carmen de incantamentis edidit, ch.109.nu.2.
Theodelinda vtrumque maritum ad sanctam religionem conuertit, ch.99.nu.14.
Theodorus tragœdus nulli vnquam concessit, vt ante se ageret, ch.47.nu.3.
Theodosius maior prim° lege prohibuit, ne fratrũ sororúmve liberi matrimõio iũgerẽtur, ch.57.nu.31
Theod. vxoris facta ad virũ admonitio, ch.98.nu.12
Theodosi° qua pœna adulteros puniuit, ch.105.nu.5
Theodosius rebus indignis irascebatur, sed subitò flectebatur, ch.140.nu.21.
Theotimus breui vnius coitus voluptate, oculorum vsum amisit, ch.115.nu.27.
Theologorũ scholasticorũ rationes, phibitionis matrimonij inter cõiunctos, ch.58.corrupta, nu.33.
Therſitę deformitas, ch.22.nu.47.
Thespius & Thespiades, ch.121.nu.72.
Thetis argenteis pedibus, ch.18.nu.30.
Et pulchris comis, ch.19.nu.31.
Thetis lanitio se exercebat, ch.97.nu.31.
Theutrantia turba, quæ sit apud Ouidium, char. 121.nu.72.
Thraces vxores magno ære à parentibus emebant, ch.36.nu.6.
Thracum vxores simul contendunt, quæ ex his comburetur cum viro mortuo, ch.55.nu.15.
Thraces vxores plures singuli ducunt, ibid.
Thraces virgines non asseruant, vxores autem maximè asseruant, ch.59.nu.41.
Thus masculum, ch.11.nu.63.
Thyrrenis nudæ puellę ministrabant, ch.39.nu.20.
Thyrrenarum virgines in palæstris nudæ exercebantur, ibid.
Thyrrheni vxores communes habent, ch.59.nume. 38.corrupto.
Tibareni post vxoris partum lecto, ac si peperissent, incubant, vxoribus illis ministrantibus, ch. 60.nume.47.
Tiberius nudis puellis ministrantibus cœnabat, ch. 39.nume.20.
Tiberius iurisiurandi gratiam fecit, vt quis repudiaret vxorem, quam se nunquam repudiaturum iurauerat, cùm eam in stupro generi comperisset, ch.76.nu.81.
Tiberio imperante libido fœminarum grauibus Senatus decretis coërcita, ch.105.nu.4.
Tibicines apud Romanos idibus Ianuarijs habitu muliebri vrbem lustrabant, ch.34.nu.42.
Tibulli loci animaduersi, ch.48.num.10.& iterum, ch.93.nume.12.
Timasion à nouerca turpiter amatus, ch.76.nu.81.
Tiresias oculis captus, quòd Palladem nudam conspexisset, ch.38.nu.17.
Tiresias vtrumque sexum expertus pronunciauit tres voluptatis vncias in maribus, nouem in fœminis esse concubitu, ch.76.nu.86.
Traianus imperator qua pœna centurionem adulterum puniuit, ch.105.nu.4.
Treuisanorum pœna in adulteros, ch. 106.nu.7.
Tristes hilarem oderunt, & ediuerso, ch.45.nu.25.
Troglodytæ vxoribus communibus vtuntur, præter tyrannos, qui peculiares habent, & priuatas, ch.59.nu.38.corrupto.
Troglodytarum pœna in adulteros, ibi. & iterum, ch.106.nu.8.in fi.
Tuditanus vir notæ insaniæ testamentum fecit probatissimum, ch.98.nu.6.
Tulliæ prudentia Dolobellæ marito profuit, char. 99.nume.17.
Turcarum mos in ducendis vxoribus, ch.36.nu.7.
Turnus formosus, ch.19.nu.32.
Turturum castitas, ch.103.nu.1.

Tutor potest filiam suam pupillo dare in matrimoniũ, non filiũ pupillæ, ead. ch.6.nu.43.
Tutor potest sibi tradere rem à patre pupilli emptã, ch.153.nu.157.
Tutor se authore potest sibi rem alteri vẽditam retinere, si emptor non soluit, & tutor de suo in vtilitatem pupilli conuertit, ead.ch.nu.158.
Tutor cum pupillo hæreditatem adiens censetur authoritatem legitimè præstitisse, ch.162.nu.21.
Tutor nõ debeat promittere expressam defensionẽ, vt nõ sufficiat iurare vtilia facere & inutilia prętermittere, char.167.nu.93.& seq.
Tutor qui non satisfecit, potest obtinere sentẽtiam pro minore, ch.181.nu.69.
Tutoris communi opinione existimati an gesta valeant, ch. 188.nu.141.
Tutor nõ potest compromittere super re vel lite pupilli, ch.192.nu.142.
Nisi statuto caueatur, vt quælibet causa compromittatur, ibid.
Tutoris putatiui authoritas in alienatione rerum minoris nihil valet, ch.196.nu.244.
Tyrannus est, qui vxorem seueriùs tractat, char.63. nu.9.

V.

VAle charum lumen, ch.115.nu.27.
Valentiniani imperatoris lex, vt liceret duas simul vxores ducere, ch:55.nu.28.
Valeria Tusculanaria patrem perditè amauit, char. 75.nu.80.
Vbi facto opus est, verba nõ sufficiunt, ch.47.nu.11.
Vbi tu Caius, ego Caia, ch.62.nu.6.
Vbi maius periculum, ibi cautius est agendum, ch. 141.nu.32.
Vellem, si liceret, ch.37.nu.10.
Velleda apud Germanos numinis loco habita, ch. 99.nu.21.
Vendens extraneo iussu testatoris an incidat in pœnam statuti prohibentis vendi extraneo, ch.191. nu.183.
Venditores emptoribus rerum vitium patefacere debent, ch.35.nu.2.
Venæ si post aures incidantur, semen non ampliùs genitale est, ch.114.nu.21.
Venedorum vxores se in rogum cremandas cum viris mortuis præcipitant, ch.55.nu.15.
Veneficium tota vita meretricis, ch. 64. corrupta, nu.21.
Veneti filias suas admodum iuuenes maritant, ch. 46.nu.2.
Venus niueis lacertis, ch.18.nu.27.
Venus aurea, ead.ch.nu.29.
Venus rosea ceruice, ead.ch.nu.30.
Venus argenteis pedibus, ibid.
Venus nigris oculis, ch.19.nu.31.
Venus nuda, ch.37.nu.14.
Venerem nudam in somnis conspicere, quid significet, ch.38.nu.17.
Veneri natura calida & humida idonea est, ch.47. nu.5.omisso.
Venus & Saturnus repugnantes, & quare, char. 48. nu.10.& ch.119.nu.64.
Venus cur cum Anchise sene cõcubuerit, ch.50.nũ. 21.
Venerẽ Marti coniunctam quare poëtæ finxere, ch. 77.nu.92.
Venus ex mari concepta cur dicitur, ch.82.nu.126.
Venus marina, ibid.
Venus Aphroditis cur dicta, ibid.& ch.113.nu.16.
Venus insipientiæ dea.d.ch.82.nu.126.
Venus à Canacho statuario efficta sedens, & quare, ch.83.nu.128.
Venus Baccho iuncta est, & quare, ch.87.nu.156.
Veneri cur Mercurius assidet, ch.90.nu.173.& iterum, ch.120.nu.65.
Venus testudinem calcans quid significet, char. 93. nu.12.
Veneris impiæ templum, ch.106.nu.11.
Venerem concitantia, ch.111.nu.2.
Veneris vsus nullus salubris secundum Epicurum, ch.113.nu.14.
Venus rebus bellicis à Ioue interdicta, ch.113, num. 17.
Venus non solùm natalium, sed mortis præses, ch. 114.nu.18.
Venus Libitina, ibid.
Venus Parcarum vetustissima, ibid.
Venus Astarte dicta, ch.114.nu.19.
Venus calua, ead.ch.nu.22.
Venus λυσιμελὴς dicta, & cur, ch.115.nu.32.
Venus ἀμβολογία, id est, senectutem arcens. ch. 119.nu.94.
Venus verticordia, ch.121.nu.74.
Venus nocet stomacho, ch.114.nu.20.
Venus nocet cerebro, & membris illi vicinis, ibid. nu.21.
Venus iis vitanda, qui capillorum fluxu laborant. d. ch.114.nu.22.
Venus neruis obest, ibid.nu.25.
Venus oculorũ defluxionibus obest, ch.115.nu.27.
Venere palpebræ destuunt, ibid.
Venere omnia membra soluuntur, ead.ch.nu.32.
Veneri addicti pecudibus similes, ch.118.nu.51.
Venus damnosa, ch.118.nu.57.
Veneris damnosa libido, ibid.
Venus morbis pituitosis prodest.d.ch.118.nu. 58. & ch seq.nu.60.
Et melancholicis adustis, ibid. &.2.seq. vide tamen ch.120.nu.64.
Et iis qui calida natura sunt.d.nu.58.
Et oculorum acumini, ibid.& seq.
Et morbo regio, ibid.
Et nonnullis Ischiadicis, ibid.
Et virginibus furiosis, ibid.
Et narium distillationibus, ibid.
Et Athletarum torpori, ead.ch.118.nu.59.
Et voci candidæ in fuscam declinanti, ibid.
Et lumborum dolori, ibid.
Et mente captis, ibid.
Et percussis à serpente & scorpione, ibid.
Et capitis grauitati, ibid.& seq.
Et ciborum fastidio, ibid.
Et obnoxiis febribus, ibid.
Et aliis plærisque, ibid.

Venus plenitudinem vacuat,ch.119.nu.60.
Corpus auctum,leue & viriile reddit,ibid.
Rationis vim impeditam soluit,ibid.
Ingentes iras remittit,ibid.
Reducit ad modestiam insanientes,ibid.
A crebris somnis liberat,ibid.
Ad opus excitat,ibid.
Facultatem quandam præbet,ibid.
Somnum conciliat, ibid.
Duris habitudinibus prodest,ibid.
Organa mollit,ibid.
Meatus dilatat,ibid.
Furiosos ad saniorem mentem reducit,ibi.
Animum hilarem reddit,ead.ch.nu.61.
Iram sedat,ibid.
Sensuum hebetudini prodest,ibid.
Aegrè spirantibus prodest,ibid.
Frequentibus seminis per somnum effusionibus, ibidem.
Colericis,ibid.
Et multis aliis,ibid.
Audaciam facit,ead.ch.nu.62.
Et alia plurima,ibid.& multis seq.
Veneris exercendæ modus,ch.120.nu.65.& multis seq.vsq; ad nu.72.
Venus quibus temporibus,ætatibus,temperamẽtis, & cæteris id genus conueniat, aut minimè, in iisdem locis.
Venerios aliquando facultate coëundi destitui,ch. 121.nu.72.
Venerem à fœminis arcentia.d.ch.nu.73.& 2.seq.
Venus verticordia vnde dicta,ch.ead.nu.74.
Veneri immodicæ opitulantia.d.ch.121.nu.76.
Venus discordiæ coniugũ sedatrix,ch.122.nu.77.
Venerẽ in tẽplis exercere an liceat, ibi.nu.78.& se.
Venere coniugibus abstinendum, religionis causa, eadem ch.nu.82.& mulcis seq.
An autem diebus sacris.d.nu.82.seq.
Venere abstinendum mulieribus infantes lactantibus,ch.124.nu.95.
Et quæ recèns conceperunt,ibid.nu.96.
Venere temulentis abstinendum,ibid.nu.97.
Et mœstis,ch.125.nu.100.
Aut aliter animo affectis,ead.ch.nu.101.
Veneris tempore ne sit animus alio intentus,ibid.
Venere clam vtendum,ch.ead.nu.102.
Alia autem venerem tangentia,vide in verbo, Coitus.
Verba non implent marsupium,ch.47.nu.11.
Verbum,intelligitur,vtrum sit fictionis, an veritatis,ch.134.nu.65.& iterum ch.173. cor.nu.170
Verbum,potest,non est necessitatis, nisi ei addatur negatiua,ch.135.nu.1.& seq.
Verbum,potest,quam vim & naturam habet in vniuersum,ch.136.nu.10.& seq.
Verbum,nequeo, omnimodam potestatem aufert, ibid.nu.11.
Verbum videtur,impropriatem significat,ch.159 nu.27.& iterum,ch.161.nu.14.
Verba à subiecta materia impropriantur,ch.160. nu.35.
Verba requiruntur in matrimonio, si contrahentes loqui possunt,char.162.nu.17.
Aliàs nutus & signa sufficiunt,ibid.
Verba naturaliter mentis conceptum exprimunt, ch.164.nu.51.
Verbum habetur,ìmproprietatem denotat,ch.173. corrupta,nu.170.
Verecundia puellarum, cùm tractatur de earum matrimonio,ch.81.corrupta,nu.117.
Verecundia pudicitiæ comes,& castos,ch.81.corr. nu.118.
Vestæ sacris ab vxoris congressu Hesiodus interdixit,ch.122.nu.84.
Vestales nulla corporis labe insignes sint,ch. 22.nu. 49.
Vestales in iudicium veniebant ferendi testimonij causa,ch.95.nu.23.
Vestales perpetua virginitate,ch.123.nu.88.
Vestales virginitatem polluentes viuæ defodiebantur,& quare,ibid.
Vestis holobryza,ch.27.nu.14.
Vestis holobaris,ibid.
Vestis holoserica,ibid.
Vestis subserica,ch.28.nu.15.
Vestis bombycina,ibid.
Vestis appellatione venit pannus apud sartorem ẽtus ad vestem conficiendam,ch.128.nu.15.
Vicarius non potest adimplere mandatum,principali subrogari cœpto,ch.128.nu.16.
Vicinitas affinitatis vicem obtinet,ch.46.nu.32.
Vicinitas potentiorum fugienda,ibid.
Victorum bona cedunt vincentibus,ch.7.nu.45.
An autem procedat de iure communi,ibi.nu.46.
Et an de iure diuino,ibid.nu.45.
Viduarũ mores egerrimè reformantur,ch.46.nu.2
Viduæ sciunt sua & aliena vitia,ibid.& seq.
Viduas non esse ducendas,ibid.
Viduæ dicuntur,quę habent maritos senes,aut aliàs inutiles.ch.47.num.7.
Viduarum priuilegia his competũt, quæ habent maritos inutiles,ibid.
Vidua nubẽs intra annum luctus,licèt sit expers infamiæ,perdit tamen gloriam pudicitiæ matrimonialis,ch.65.nu.3.
Villicæ officia,ch.45.nu.21.
Vindicta permissa ex lege Mosaica sine [peccato] erat,ch.65.nu.6.
Vini vsus apud multos populos mulieribus interdictus,ch.87.nu.155.
Vinum veneris incitamentum, ibid.nu.156.
Violentilla à corporis proceritate laudata,ch.24. nu.61.
Vipera vìperam morsu non perimit,ch.44.nu.20.
Vir iudex vxoris Romanarum antiquis legibus, ch. 2.nu.13.
Viri quibus vxores imperant,viles existimãtur, ch. 2.nu.19.
Vir potest vxorem moderatè castigare,ch.3.nu.22. &.24.
Sed clericus paulò seueriùs,ch.ead.nu.23.
Vir qui iniustè vxorem verberauit,quæ aufugit, & adulterium committit,eam accusare non potest, nec lucratur dotem.d.ch.3.nu.24.

Vir potest vxorem fugientem propria authoritate capere,ch.5.nu.38.
Vir non perdit donationẽ propter nuptias,ob adulterium,ch.6.nu.43.
Vir à vi & virtute dicitur,ch.8.nu.53.
Viri appellatione potior animi pars significatur, ch.10.nu.64.
Viros effœminatos muliebri appellatione vocari solitos,ch.12.nu.83.
Viros legibus ciuitatis, vxores virorum moribus obedire oportet,ch.13.nu.94.
Viri vxores voluptuosè possunt cognoscere,sine peccato,modò voluptas non principalis causa fit,ch. 23.nu.54.
Vir venialiter tantùm peccat,qui voluptatem præueniens vxorem tanquam vxorem cognoscit, in idque calidis vtitur,ex multorum sententia,ibid. nu.55.
Vir qui vxorem tanquam alienam cognoscit, adulter est,ibid.
Viris non fœminis auratæ & fericæ vestes interdictæ.ch.27.nu.13.
Viris non licet ornamenta ex auro deferre,char.28. nu.16.
Virorum cultus & ornatus cuiusmodi esse debet, ch.32.nu.33.
Viri vestimentis muliebrib°, fœminæ virilibus abstinento,ch.34.nu.41.
Viris licere aliquando vestibus muliebribus vti, & ediuerso,ibid.nu.42.
Vir vxori quam ducturus est,corporis vitiũ, si quod sit,detegat,ch.35.nu.1.
Viri & vxoris concordia,maxima fœlicitatis pars, ch.43.nu.16.
Vir ante.30.annũ,fœmina.18.à Venere prohibendi,ch.51.nu.29.
Vir vxore debet esse senior,ch.ead.nu.32.& charta seq.nu.35.
Viri vxores sibi æquari non patiantur, aliàs enim continuò superiores erunt,ch.62.nu.5.
Viri & vxoris omnia communia,ead.ch.nu.6.
Virum & inter vxorem aristocratiæ species,ch. 62. nu.7.
Vir vxorẽ verberans magis fera,& patricida, quàm vir appellandus,ead.ch.nu.8.
Vir quoque tyrannus dicitur, qui vxorem seueriùs tractat,ch. 63.nu.9.
Vir maritus vxoris,non dominus,ch.63.nu.10.
Vir quomodo punitur,qui vxorem verberauerit, ch.63.nu.11.
Viri sapientes,vxores non verberant,ead.ch. nu.12.
Vir à peccato non excusatur,qui occiderit vxorem in adulterio,ch.65.nu.4.
Viro potiùs quàm fœminę deferendũ esse iusurandum in supplementum cæteris paribus, ch.73. nu.58.
Viro luxurioso non datur curator vt fœminæ, & quare,ch.74.nu.71.
Viris pulsus vehementior,quàm fœminis,& quare, ch.80.nu.107.
Et velocior,ibid.
Vir omnium frigidissimus calidior est calidissima fœmina,ibid. & vide etiam,ch.83.nu.131.
Vir apud Hebræos ab igne dicitur,non etiam fœmina,ch.81.corrupta,nu.114.
Vir dux & exemplum lasciuiæ vxori sępe est,ch.90. nu.171.& iterum ch.107.nu.15.&.2.seq.
Vir ab vxore non debet exigere,quod ipse non præstat.d.nu.171.
Viri ex vxorum adulterio in quibusdã locis puniuntur.d.ch.90.nu.172.
Vir rebus forensibus præsit,vxor domesticis,ch.91. nu.1.& multis seq.
Vir ignoret,quæ intra ædes fiunt.d.ch.91.nu.2.
Vir actiuam vitam,fœmina contemplatiuam repræsentat,ch.93.nu.11.
Virum in fœminam mutari in somnis quid significet,ch.ead.nu.13.
Viris non licebat intrare templum Bonæ Deæ, ch. 94.nu.19.
Vir potest cogere vxorem,vt se domi contineat,ch. 95.nu.22.
Vir sanctificatus per mulierem,ch.99.nu.18.
Viri vxoribus omnia reuelant,ch.101.nu.1.
Viri cum vxoribus sine mendacio viuant, ch. 106. nu.10.
Viri molestiùs ferunt adulterium quàm mortẽ vxoris,Atque etiam vulnera proprij corporis, & filiorum neces,ibid.
Viri interdum ob zelotypiam vxores interimunt, ch.107.nu.13.
Virorum adulterium, vxores impudicas facit, ead. ch.nu.15.
Virorum adulterorum pœna propria ac maximè debita est vxorum eorum adulterium,ch.108. nu.16.
Viri vxores honorent,si ab his honorari volunt,ch. 108.nu.17.
Viri vxores venerari debent,ibidem.
Vir & vxor non tenentur debitum coniugale postulantibus sibi in templo soluere,ch.122.nu.79.
Viri sapientes plærunque filios stolidos generant, ch.125.nu.101.
Vt stulti, filios prudentes,ibidem.
Viri in opere Venereo lucẽ desiderant,ch.126.corrupta,nu.108.
Viri possunt vxores inuitas comprimere,ibi.nume. 109.& iterum,ch.129.nu.25.
Sed an id procedat, si nondum sit traducta ad domum viri,aut etiam adhuc sit in itinere. d.nu. 25.
At consultius semper est,si id non fiat.d.nu.109.
Vir vxori concubitum appetenti,pro virili satisfaciat,d.ch.nu.111.
Vir & vxor ad imparia non iudicantur,ibid.
Viros apud inferos cruciari,qui cum vxoribus congredi recusant,ibid.
Viri solent vxores ad suas domos ducere,ch.132. nu.47.
Vir & vxor possunt inuicem mutuum contrahere, ch.184.nu.109.
Emere & vendere,ibidem.
Societatem contrahere,ibidem.
Permutare,ibidem.

De ponere,ibid.
Pignorare,ibid.
Et in vniuersum omnes contractus præter donationem facere,ch.ead.nu.110.corrupto.
Vir an & quando Parapherna vxoris administret, ch.199.nu.1.
Vir an fructus paraphernorum lucretur,ibi. & seq.
Vir & vxor in præsentando in iure patronatus spectante ad vxorem,vter præferatur,ead.ch.nu.5.
Et quid si id ius pertineat ratione dotis,ibi.nu.6
Virilis sexus mulierem excellit in tribus,ch. 13. nu. 88.&.2.seq.
Viragines quæ dicantur,ch.12.nu.85.
Virbius formosus,ch.19.nu.32.
Virgilius heroës à forma laudauit,ibid.
Virgilius amatorium carmen de incantamentis edidit,ch.109.nu.2.
Virginem formosam quantumlibet paupere, abunde tamen esse dotatam,ch.20.nu.38.
Virginibus viros sibi quærere necessarium est: mulieribus quos cõparârint custodire,ch.37.nu.15.
Virgo ne se quidem nudam conspiciat,ibid.
Virgines ducendæ sunt, vt gratis moribus imbuantur,ch.46.nu.2.
Virgines maximè in Venerem pronæ, dum dulcius esse putant,quod nesciunt,ex quorundarum sententia,ch.77.nu.87.
Alij contrà corruptas,memores pristinæ voluptatis,ch.ead.nu.88.
Virginis cuiuspiam Pythagoricæ constantia in tormentis,ch.79.nu.100.
Virginalis verecundia,ch.84.nu.135.
Virginalis siue virgineus pudor,ibid.
Virgineus rubor,ibid.
Virginitatis dos verecundia,ibid.
Virgulta maria plus virium habent,quam fœminea, ch.19.nu.62.
Virtus gratior in pulchro corpore,licèt non maior, ch. 9..nu.32.
Viticis,id est, agni vis peculiaris arcendi stimulos & impetus veneris,ch.121.nu.73.
Vitiũ mariti diu vxorẽ latere nõ potest,ch. 35.nu.1.
Vlasdilaus rex Poloniæ.90.annorum duos filios genuit,ch.49.nu.14.
Vlysses nudus ramo pudenda operuit,ch.39.nu.23.
Vlysses cùm resciuisset Penelopen procos ad concubitum admisisse, abiit in insulam Cortinã & ibi obiit,ch.75.nu.item.75.
Vlysses se nouissimo loco vxori patefecit,char.101. nume.1.
Vlysses vxoris amorem prætulit immortalitati, ch. 108.nu.19.
Vna eademq; res diuerso iure censeri potest,diuersis respectibus,ch.81.corrupta,nu.119.
Vnde habes,vox reiicienda,ch.98.nu.10.
Vnde vir & vxor,non habet locũ in sponso & sponsa,ch.129.nu.22.
Volscorum virginibus non licebat ingenuo nubere, priusquam aliquis seruorum castitatem earũ delibasset,ch.60.nu.46.
Voluntas non præsumitur repentè mutata, nisi in fœmina,ch.79.nu.78.
Voluntas ea proprie dicitur,quæ est expressa,ch. 166.nu.70.
Voluptas nulla tanta est, quæ non multum habeat fellis,& amaritudinis,ch.47.nu.3.
Voluptates inclementes & furiosæ dominæ,ead.ch. nu.6.
Voluptates commendat rarior vsus,ch.118.nu.55.
Vrina salsa,ch.82.nu.126.
Vsufructuarius potest è columbariis accipere,vt de feris inclusis in viuariis,ch.41.nu.12.
Vsurarius potest donare causa mortis sine solennitate.c.quanquam, de vsur.ch.145.nu.71.
Vulcanus cur Veneris maritus,ch.81.corrupta, nu. 155.
Vulpinam pellem,cùm leonina deest, inducendam, ch.64.corrupta,nu.18.
Vulpes in somnis quid significet,ibid.
Vulua animal generandi auidum,ch.48.nu.13.
Vulua si non generat indignatur,passimq; per corpus oberrans meatus spiritus intercludit,nec respirare sinit,extremis vexat angustiis,& omnib⁹ morbis premit,donec fructum produxerit, ibid.
Vuluæ os insaturabile,ch.74.nu.quoq;.74.
Vxor in potestate patris,non viri,Ro.legibus,ch. 1.nume.1.
Nisi in concubitu & operis,ead.ch.nu.2.
In quibus autem operis,ibi,remissiuè.
Vxor Gallorum moribus in viri potestate est,ch. ead.nu.3.& seq.& iterum nu.6.
Et longobardorum quoq;,ibid.nu.5.
Et Hebræorum,ibid.nu.7.
Vxor mariti legibus subesse debet,ch.2.nu.12.
Vxores viros dominos vocare debent.d.ch.nu.14. &.15.
Vxores quæ viris dominantur, vituperandæ, char. ead.nume.17.
Vxores honoris & dedecoris maritalis participes, ch.ead.nu.18.
Vxores multæ viris dominantur,ibid.nu.19.
Vxorum viris obedientium laus,ch.3.nu.20.
Vxor viro diuinis legibus parere debet,ibid.nu.21.
Vxores quare velantur cum nubunt,ibid.
Vxor comam amputare non debet,& quare,ibid.
Vxor de iure canonico in viri potestate,ibid.
Vxor non iure à marito verberata,an iniuriarum agere potest,ch.3.nu.24.
Vxor an & quando videatur facere metu & reuerentia maritali,ead.ch.nu.25.
Vxor an & quando teneatur marito lauare pedes & caput,& cibos parare,ibid.ch.26.
Vxores ab vngendo dictæ,ibid.
Vxor viri forum & domicilium sequitur,ibi.nu.27.
Etiam se defendendo,ch.4.nu.31.
Etiamq; si agatur de solutione matrimonij,ibi.
Vxor est eius ciuitatis,cuius vir,ch.4.nu.28.
Vxor eiusdem originis,vt vir,ch.ead.nu.29.
Vxor an teneatur sequi maritum,ch.5.nu.37.
Vxor marito reuerentiam præstare debet,ch. 5. nu. 39.
Vxor maritum in ius non vocat sine venia, ibidem.
Vxor virũ adulterij accusare non potest,ibi. nu.41.
Et quare,ch.6.nu.43.

Vxori nunquam licet virum in adulterio deprehensum occidere.d.nu.41.
Vxori non licet virum repudiare ob adulteriũ,ibid.
Vxori mœchi, mœchari non licet,ch.6.nu.42.
Vxor ob adulterium dotem perdit,ibid.nu.43.
Et iterum,ch.195.nu.235.
Vxorem formosam ducere non conducit,ch.13.nu. 1.& multis seq.per totam leg.3.
Vxor formosa sibi imperium in virum arrogat.d. nume.1.
Vxorem oculis accipere dementia,ch.14.nu.2.
Vxorum pulchritudo viris periculosa, & exitialis, ch.15.nu.10.
Vxorum interpellationibus studia impediri, ch.17. nu.18.
Et præsertim formosarum,ibidem.
Vxori & libris pariter inseruire non possumus, ibi.
Vxores formosæ maximam vitæ partem viris adimunt,ch.ead.nu.19.
Vxorem ob formam ducens an peccet,ibid. nu. 21.
Vxorem an liceat repudiare ob deformitatem,ibid. nu.22.
Vxores deformes à maritis contemnuntur,ibid.
Vxores ex lege Mosaica repudiare,an peccatũ erat, ch.17.nu.22.& ch.65.nu.5.
Vxor formosa quibus potissimùm rationibus deligenda,ch.23.nu.53.& seq.
Vxor non dignitatis tantùm, sed & voluptatis nomen,eadem ch.nu.54.
Vxorem ob corporis vitium nullo pacto repudiare licet,ch.35.nu.3.
Vxor olim tribus modis habebatur,vsu,farre,coëmptione,quæ declarantur,ch.35.nu.4.
Vxor & materfamilias quid inter se differant, ibid.
Vxores viris dominãtur ob dotem, & nobilitatem, ch.40.nu.1.& multis seq.
Vxores dominæ à quibusdam maritis vocantur,ch. 41.nu.9.
Vxores Græci dominas vocant,eadem char.nu.10.
Et Latini,eadem ch.nu.11.
Vxorem æqualem ducendam ex sententia multorũ, Ex septem sapientibus,ch.42.nu.14.
Et nostrorum quoque,ibid.nu.15.
Et sacrarum literarum,ibidem,in fi.
Et ratione,ch.43.nu.16.
Vxoris Pittaci superbia,ch.42.nu.14.
Vxores tum primùm de morte bonorum maritorũ conqueruntur, cùm minùs bonos sortitæ sunt, ch.47.nu.3.
Vxores nouam vitæ rationem horrent & execrantur,ibidem.
Vxorũ iuuenum in senes maritos imperium,ch.50. nu.20.
Vxores bonis parentibus,& ex natione non diffamata,deligendas,ch.52.nu.1.& multis seq.
Vxor vna duobus collocata apud Lacedæmonios, ch.56.nu.19.
Vxores multis nationibus communes,ch.58. corrupta,nume.36.
Vxoris futuræ mores imprimis spectandi,ch.61. nu.51.
Vxoribus qui addicti sunt fato, vel astrorum vi, ch. ead.nu.3.
Vxores maritis nec molere,nec coquinariam facere debere,ch.62.nu.6.
Vxores in tutela virorum, non in seruitio esse,char. eadem,nu.7.
Vxores nec verberandas, nec aliter malè tractandas esse,ch.62.nu.8.
Vxorem verberare vltima viro ignominia est,ibid.
Vxor socia viri dicitur,ch.63.nu.10.
Vxor vna caro,vnum corpus, vna anima cum viro est,ibidem.
Vxor quare de costa viri, non de pede facta est, ibi.
Vxor indignè verberata,an virum repudiare possit, eadem ch.nu.11.
Vxores viri sapientes non verberant,ch.ead.nu.12.
Vxoris vicium aut tollendum,aut ferendum est,eadem ch.nu.13.
Vxori non verberibus,sed obsequiis obluctandum, ch.63.nu.14.& seq.
Vxorum verberibus amor coniugalis in odium exitiale vertitur,ch.64.corrupta,nu.15.
Vxores malè à viris tractatæ eorum mortem expetunt,ibidem.
Vxores à viris verberatæ sese vindicare volentes sæpe alienis viris se substernunt,ch.64.corr.nu.16.
Vxorem in somnis venenum viro dare quid significat,eadem ch.nu.20.
Vxorem repudiare ex lege Mosaica an peccatũ erat, ch.24.nu.6.
Vxores militantium solere esse impudicas,ch. 77. nu.92.
Vxoris diffinitio verissima à Simonide data,ch.85. nu.144.
Vxoris mali mores corrigendi,ch.88.nu.165.
Vxores tribus modis castigandæ,ch.89.nu.166.
Vxor nunquam præsentibus extraneis obiurganda, ch.90.nu.173.
Vxores dominæ domus vocantur, ch.91.nu.5.
Vxor relicta domina,alimenta tantùm habet, eum præeminentia in domo,ibidem.
Vxor potest repudiari si extra domum nolente viro manserit,ch.95.nu.22.
Vxores à viris consulendæ,ch.97.nu.1.
Vxor præsumitur scire,quicquid vir sciat,ch.101. nu.1.
Vxoribus non manifestanda consilia,ch.102. nu. 3.
Vxoribus quæ consilia communicanda,ibidem.nu. 4.& seq.
Vxor non ducenda ei qui senescere cupit,char. 112. nu.4.
Vxorem,quæ recèns concepit comprimere periculum est,ch.124.nu.96.
Vxor inuita hostis est,ch.126.corrupta,nu.109.
Vxor libens admittat virum ad concubitum, char. ead.nu.110.
Vxoris appellatione an veniat sponsa,ch.127.nu.4. & ch.129.nu.21.&.2.seq.& ch.130.nu.27.
Vxor superbior,cùm vir in eius domo habitat,ch. 132.nu.48.
Vxor an gaudeat priuilegio mariti,ch.113.nu.51.& multis seq.vsq; ad nu 65.
Vxori clerici an competat priuilegiũ clericorũ, ibi.

LIBRERIA

Quid in priuilegio fori.d.ch.133.nu.52.
Quid in priuilegio arti concesso,ibid.
Quid in dispositione pœnali,ead.ch.nu.53.
Quid in priuilegio non soluendi gabellam,ibid.
Quid in saluoconductu competente viro, ibid.
Quid in immunitate viro concessa,ibid.
Quid in priuilegio,ne torqueatur,ibid.nu.54.
Quid in priuilegio,ne contra virum admittatur testes ignobiles,ibidem.
Vxori illata iniuria,viro illata censetur.d.ch.133. nu.55.
Vxor clerici an grudeat priuilegio.c.si quis suadente diabolo,eadem ch.nu.59.
An autem quis teneatur ad pœnam promissam ob viri offensam,si vxorem offendat,ch.ead.nu.61 & ch.seq.nu.65.
Vxorem offendens violat pacem cum viro factam d.ch.133.nu.55.
Vxor contrahens sine consensu viri an obligetur naturaliter,ch.136.num. 12.
Et an tali contractui possit accedere fideiussor, ibid.nu.14.
Sed an is contractus ita factus valeat in foro conscientiæ,ibid.nu.15.& seq.
Vxori non licet testari sine authoritate viri, legibus Platonis,ch.147.nu.92.
Vxor an possit ludere iniussu viri, ch.156. nu. 188. & seq.
An compromittere,ibid.nu.190.& seq.
Et eleemosynam facere,ibid.nu.193.& seq.
Vxori nil licere sine marito,ch.176.nu.1.2.&.3.
Vxor putatiua an sequatur forum viri putatiui, ch. 195.nu.239.
Vxor iusta quæ dicatur,ch.ead.nu.241.
Vxor putatiua an præferatur cæteris creditoribus, & quomodo,ch.196.nu.245.
An habeat actionem priuilegiatã,ch.ead.nu.246.
An item habeat tacitam hypothecam,& eam priuilegiatam,ch.ead.nu.247.
Vxor quæ constante matrimonio aliquid acquirit, præsumitur quæsiuisse,ex bonis mariti, etiam in matrimonio putatiuo,ch.197.nu.263.
Vxor potest se obligare pro redemptione viri,char. 198.nu.275.

X

XAmathe nunquam virgines maritabant,nisi quæ priùs hostem interemissent, ch. 60. nu 46.
Xenophanes terram & aquam rerum omnium principium posuit,& in eas quoque res omnes dissolui.ch.140.nu.20.
Xenophõtis sententia de ætate contrahendi matrimonij,ch.51.nu.29.

Y

Yγρός,id est humidus pro lasciuo nonnunquam ponitur,ch.82.nu.125.

Z

ZAbiorum leges de fœminis, quibus menses fluunt,ch.123.nu.91.
Zeleuci lex in adulteros,ch.103.nu.2.
Zelotypia multorum facinorum causa,ch.106.nu. 11.& ch.seq.nu.12.& seq.
Zenobia post concubitum virum non admittebat nisi priùs tentatis conceptionibus,ch.74.nu.68.
Zenonis facetum dictum in virosdiligentiùs ornatos,ch.32.nu.35.
Zona pro virginitate,ch.30.nu.24.
Zonam soluere quid sit,ibidem.
Zopirus medicus coitum nunquam tempestiuũ esse censebat,ch.113.nu.14.

TABVLA QVAESTIONVM ET RERUM priuatim ad nostram consuetudinem pertinentium, ex ordine operis.

1. VXor an de iure communi sit in potestate viri, ch.1. nu.1.& per totam leg.1.
2. Quid autem ex Gallorum consuetudine, ibid. nu. 3.4.&.6.
3. Quid ex legibus Lõgobardorum,ibid.nu.5.
4. Quid ex legibus Mosaicis,ibid.nu.7.
5. Quid deniq; ante leges Mosaicas,& veluti ex iure naturæ,ibid.nu.8.& penè per totam leg.1.
6. Quid ex legibus Lacedæmoniorum,ibi.num.9. &10.
7. Quid de iure diuino,ch.3.nu.21.
8. An vir possit verberare vxorẽ,ibi.nu.22.23.24.
9. An autem id sit honestum & tutum.l.8.per totũ
10. An cùm vxor quicquam facit sibi incommodũ, viro autem commodũ,feciſſe præsumitur metu & reuerentia maritali,ch.3.nu.25.
11. Vxor an teneatur marito lauare pedes,& caput, & alia id genus facere,ibid.nu.26.
12. Vxor an sortiatur viri domicilium,forum,ciuitatem,originem,familiam,ibid.num.27.& ch. seq.nu.28.29.30.31.32.33.34.iterumq; ch.132 nu.46.& seq.
13. Et quid si maritus habitatum eat ad domũ vxoris.d.ch.132.nu.47.&.2.seq.
14. Vxor an teneatur sequi maritum, quocunque vadat,ch.5.nu.37.
15. Vir an possit vxorem fugientem propria authoritate capere,& in eam manus iniicere,ibid. nu.38.& iterum,ch.129.nu.25.
16. Vxor an marito debeat reuerentiam.d.ch.5. nume.39.
17. Vxor an possit maritum de adulterio accusare, ibid.nu.41.
18. An virum in adulterio deprehensum occidere, ibidem.
19. An repudiare,ibidem.
20. Quæ sunt præcipuæ rationes cur vxores subsint maritis,non ediuerso,ch. 6.nu.45. & multis seq. vsque ad fi.leg.1.
21. Vtrum conducibilius sit vxorem formosam, an deformem ducere,char.13.nu.1.& multis seq. per totam eam leg.2.
22. Possintne mulieres se ornare aut fucare, ch. 25. corrupta,nu.1.& multis seq per totam leg.3.
23. Quid de viris,ch.32.nu.33.& seq.
24. Liceátne viris vti vestibus muliebribus, & fœminis virilibus,ch.34.nu.41.& seq.
25. An vir vxori futuræ,& contrà vxor viro futuro vitium corporis occultum detegere debet, ch. 35.nu.1.& seq.per totam leg.4.
26. An se ob id nudare,ch.36.nu.7.
27. Vtrũ conducibilius sit ducere vxorẽ opibus & nobibilitate superiorem,an inferiorem,ch.40. nu.1.& multis seq.per totam leg.5.
28. De ætate virorum & vxorũ,ch.46.nu.1. & multis seq.per totam.l.6.
29. Quibus parẽtibus,aut patria,aut moribus vxores ducere debeamus,ch.52.nu.1. & seq. per totam.l.7.
30. Quibus modis & rationibus vir vxorem ad bonos mores reducere debet.l.8.per totũ,iterũq; l.9.etiam per totum.
31. Quarum rerum curam vir vxori relinquere debet.l.10.per totum.
32. An vir consilium ab vxore debeat capere. l. 11. per totum.
33. An arcana vxori detegere.l.12.per totum.
34. Viri omnino externarum mulierum cõcubitus fugiunto.l.13.per totum.
35. Vir & vxor an magicis artibus vti possint ad cõciliandã vtrinq; amicitiã.l.14.per totum.
36. De ratione cõcubitus viri & vxoris.l.15.p totũ.
37. Sponsa an sit in potestate sponsi,vt vxor viri, ex nostris consuetudinibus,ch.127.nu.4. & multis seq.vsque ad nu.45.
38. Vtrùm statutum puniens inferentem iniuriam viris cuiuspiã dignitatis habeat locum in vxoribus eorum,ch.133.nu.51.
39. Vtrum vxor semel liberata à patris potestate per matrimonium, in eam recidat, eo soluto,char. 134.nu.66.& multis seq.
40. An si quid sit prohibitum alienari extra familiã, possit alienari in fœminam in alia familia nuptam,ibi.nu.72.

Glosa secunda.

In verbo, Ne peult.

41. AN cõtractus ab vxore factus sine cõsensu mariti sit ipso iure nullus, ch. 135.nu.1.& multis seq.
42. Et quid si statutum pœnam imponat,ibid.nu.5.
43. An vxor quæ ita cõtraxit,obligetur naturaliter ch.136.nu.12.&.13.
44. An huic contractui possit accedere fideiussor, ibid.nu.14.
45. An talis contractus teneat in foro conscientiæ, ita scilicet,vt vxor quæ sic contraxit,in eo foro obligetur,ibid.nu.15.& seq.
46. An mulier peccet quæ sic contraxit,ibi.nu.17. & seq.
47. An autẽ is qui contraxit cum muliere,sit tutus in foro conscientiæ,retinens quæ ex eo contractu habuit,ch.137.nu.19.& seq.
48. Vtrùm talis contractus confirmetur iuramẽto, ch.137.nu.25.& mul.seq.vsq; ad fi.eius glo.

Glosa tertia.

In verbo, Contracter.

49. AN nostra consuetudo loquens de contractu habeat locum in distractu, ch. 138.nu. 1.& seq.vsq; ad.37.
50. Et consequenter an poterit liberare, siue renunciare,ibid. & iterũ,nu.3.4.& seq.
51. Quid si statutum dicat, quòd non possit se obligare.d.nu.4.
52. Quæ sit ratio nostræ consuetudinis prohibẽtis vxorẽ cõtrahere sine cõsensu mariti,ch.140.nu. 23.& iterũ,ch.160.nu.37.&.2.seq.
53. An autem possit distrahere super rebus nondũ quæsitis,ch.141.nu.28.& seq.
54. An repudiare res donatas nõdum acceptas sine consensu viri,ibid.
55. An renunciare parri sine consensu mariti,char. 141.nu.30.& multis seq.
56. An donare aliis,ch.142 nu.37.& mul.seq.
57. An si donet ei,à quo priùs donatione acceperat ch.143.corrupta,nu.48.& seq.
58. An id statutum procedat in donatione tacita,& præsumpta,ch.143.nu.51.& seq.vsq; ad.57.
59. An & in donatione causa mortis, ch. 144. nu. 58.& seq.vsq; ad.78.
60. Et quid si cõsuetudo nostra vsa fuisset verbo obligandi,an tuuc huiusmodi donatio causa mortis fuisset prohibita,ch.144.nu.58.
61. Quid si ea donatio facta sit stipulanti, ch. 146. corrupta,nu.78.
62. An in huiusmodi donatione causa mortis facta ab vxore,consentiente marito,requiratur mors vtriusq; ad eius cõfirmationem.d.ch. 146. nu. 79.&.3.seq.
63. Et quid si ita donat rem ipsius mariti,eo consentiente,eadem ch.nu.82.
64. Sed an ad reuocandã hãc donationẽ,requiratur vtriusq; pœnitẽtia & viri & vxoris,ead.ch.nu.83.
65. Et quid si vxor donauit rem mariti cum consensu ipsius,an tunc solus maritus poterit reuocare,ch.147.nu.85.
66. An hæc consuetudo habeat locum in testamentis,eadem ch.nu.86.& seq.
67. Quid si nostra consuetudo prohiberet alienare simpliciter,sine mentione contractus. d. char. 147.nu.93.
68. An autem mulier poterit contrahere in testamento sine authoritate mariti,ch. 148. corrupta,nu.94.&.2.seq.
69. An vxor possit fideiubere sine consensu mari-

ti,ibi.nu.197.& seq.
70. An pignorare,eadem ch.nu.101.& seq.
71. An vxor cõfiteri posit,ch.149.nu.105.& seq.
72. An posit adire hæreditatem,eadẽ. ch. nu. 111. & multis seq.
73. An aliter quasi contrahere,ibi.
74. An assumere tutelam, ch.151.nu.125.
75. Quid si mulier statuto sit prohibita se obligare, an posit tunc adire hæreditatem, ch. ead. nu. 126.& seq.
76. Sed an saltem posit adire hereditatem opulentam,ch.182.nu.78.
77. An posit vxor alteri contrahenti consentire sine consensu mariti,ch.151.nu.128.& seq.
78. An posit se ex delicto obligare sine consensu mariti,ch.152.nu.146.& seq.
79. Vtrùm posit transferre possessionem rei suæ, ch.153.nu.149.& multis seq.
80. Quid si tradat eius rei possessionem ei cui prius vendiderat cum authoritate mariti, ibi.nu. 154.& seq.
81. An autem posit tradere nudam possessionem quã habet sine authoritate mariti,ibi. nu.159.
82. An posit officium procuratoris suscipere & exercere,ch.154.nu.160.& multis seq.
83. An autem ad sui præiudicium, ead.ch. nu.169.
84. Quid verò in his, quæ ex mandato legis sunt. ibi.nu.170.
85. Quid item in his quæ respiciunt publicam vtilitatem,ibi.nu.171.
86. Vtrum vxor posit constituere procuratorem ad contrahendum sine consensu mariti.d. ch. 154.nu.172.& seq.
87. Si vxor contrahit per ꝓcuratorẽ, an requiratur cõsensus viri,ch.155.nu.176.& seq.vsq; ad.187
88. Et si vxor constituat procuratorem cum cõsensu viri,an procurator postea cõtrahens debeat iterum viri consensum adhibere,ibi. nu.178.
89. Quid si consensus non interuenit nec in constitutione procuratoris,nec in contractu ab eo facto,ead.ch.nu.179.& seq.
90. Quid si mulier cõtrahit per procuratorem specialiter ad certum contractum faciendum cum cõsensu mariti,an necesse sit cõsensum viri adhibere in cõtractu procuratoris,ead.ch.nu.184
91. Quid si procurator fuerit generaliter constitutus de consensu mariti,ch.156.nu.185.& seq.
92. An sufficiat consensus mariti pro omnibus contractibus in genere.d.nu.185.
93. Vxor an posit ludere sine cõsensu viri,ead. ch. nu.188.& seq.
94. An posit cõpromittere,ead.ch.nu.190.& seq.
95. An posit eleemosynã facere,ibi.nu.192.
96. An posit commodare,ibi.nu.193.
97. An posit litigare,aut aliàs rem in iudicium deducere sine consensu mari.ch.ead.nu.194.& se.
98. Et quid si litiget de facto,& sententiã obtineat, an ea erit valida,ch.180.nu.56.& multis seq.
99. Quid autem si cum ea vult litigare,aduersarius opponat eam non posse agere sine marito,& ea exceptione neglecta,illa obtineat sententiam,an valeat,ch.182.nu.87.

Glosa quarta.

In verbo, Consentement.

100. AN hic consensus & authoritas mariti qui debet interuenire in contractibus, vxoris debeat in ipso cõtractu interponi, an aũt antè & pòst posit,ch.157.nu.1. & mul.seq.vsq; ad.15.inclusiuè.
101. Quid si procurator mulieris eĩ° nomine cõtraxit sine consensu mariti,& posteà mulier ratificat cum consensu viri,an sufficiat vt valeat contractus,ch.158.nu.15.
102. Si vxor sine consensu viri cõtraxerit,& posteà reuocarit,anteq̃ vir consenserit,an poterit posteà vir consentire vt contractus valeat, eadem ch.nu.16.&.17.
103. An si vxor quæ sine consensu viri cõtraxit,mortua sit,posit vir consentiẽdo dare robur cõtractui,ead.ch.nu.18.&.19.
104. Vtrũ maritus posit consentire cõtractui vxoris per procuratorem,ch.159.nu.20.
105. Quid si maritus sit bãnitus,aut cui aliàs in ciuitate esse non liceat,ead.ch.nu.29.
106. Quid si consuetudo requireret prẽsentiã mariti,an tunc eã adhibere posset per procuratorem,ch.ead.nu.31.& multis seq.
107. Et an tunc consensus requiratur aut consiliũ, ch.160.nu.36.& iterũ ch.163.nu.32.&.2.seq.
108. Et quid si nolit interesse.d.ch.160.nu.36.
109. An cõsensus & autho. viri sit ꝓ solẽnitate an ꝓ cõmodo vel incõmodo viri,ead.ch.nu.37.& seq.

Glosa quinta.

In uerbo, Expres.

110. AN authoritas & cõsensus viri qui debet interponi in contractibus vxorũ debeat verbis exprimi, ch. 160.nu.1.& mul.seq.præsertim
111. nu.14.&.15.
An aũt opus sit vti expresse verbo authoritatis,ch.161.nu.3.&.4.
112. Quid si cõsuetudo requireret simpliciter licentiã viri,an tũc sufficeret eam adhiberi,per modum consensus.d.nu.4.
113. An aũt ea licẽtia deberet esse expres.d.ch.nu.8.
114. Quid aũt si mari.mut° est,c.162.n.16.17.18.19
115. Quid in contract.tacitis videlicet in societate, an hic sufficiat tacitus viri cõsensus,ibi.nu.20.
116. Quid si ante contractũ maritus consiliũ dederat,aut aliud fecerat,quod consensui adstipulatur,& posteà præsens est in ipso contractu, an satis sit,ead.ch.nu.23.
117. Quid si simul contrahat cum vxore sine alia expressa authoritate,ibid.nu.24.
118. Quid si pro vxore fideiubeat,ibid.nu.25.
119. Quid si pro ea litigante causam instruat,aduocatũ ducat,aut aliàs soliciter,ch.163.nu.29.

120. Quid si alius actus positiuus cum præsentia & taciturnitate,ibi.nume.30.
121. Quid si tacitè consensus resultet ex verbis,ibi.
122. Quid autẽ si nulla verba sint,sed sola iuris præsumptio, vel etiam alius actus sine verbis,ibid.
123. Si ex statuto requireretur scientia siue conscientia mariti in contractu vxoris,an requiratur illius consensus.d.ch.163.nume.35.&.36.
124. Sed quid in actibus iudicialibus an taciturnitas mariti habeatur pro cõsensu,ch.164.nu.37.
125. Quid autem si is actus sit voluntariæ iurisdictionis ibid.
126. Quid si maritus pòst contractum vxoris sciens patiatur diutius eum qui cum ea contraxit possidere rem ab vxore venditam,eadem ch.nu.39. & multis seq.vsque ad 47.inclusiuè.
127. Quando autem consensus dicatur esse expressus aut tacitus,d.ch.164.nu. 48. & multis seq. vsque ad.
128. An sufficiat maritum præbuisse gene ralẽ consensum quibusuis contractibus, qui fient per vxorem,ch.169.nume.112.

Glosa sexta in

verbo, De son mary.

129. AN vxori liceat quicquam agere sine authoritate mariti antiquorum legibus
130. char.176.nume.1.
Quid ex legibus Platonis
131. ibi.nume.3.in fi.
Apud quos populos sint similia statuta,c.177.nu.4.
132. Quid de iure ciuili,ibi.nume.5.
133. Vtrum nostra cõsuetudo sit largè vel strictè interpretanda,ibi.& alijs locis ibi citatis.
134. Si vir abest an eius consensus requiritur,eadem ch.nume.6.& multis seq.
135. Quid si non abest in longinquis partibus aut diutiùs non est abfuturus,ibi.nume.19.
136. An autem tunc interuenire debet iudicis authoritas,ibi.nu.20.& multis seq.
137. An & alij loco eorum subrogandi, ch.178. nu. 27.iunctis præcedentibus.
138. Et si dubiũ sit an vir fuerit præsens aut absens à loco, cùm mulier contraxit, quid præsumendum est,eadem. ch.nu.29.& seq.
139. Quid si vir sit furiosus,eadem ch.nume.32.
140. Et an tunc quoq; loco illius,iudicis authoritas interponi,aut alij subrogari debeant, d.nu.32. & iterũ,nu.34.in fi.& locis ibi allegatis.
141. Quid si marit° sit bãnit°,eadẽ ch.nu.35.& seq.
142. Quid si minor,ch.179.nume.41.& seq.
143. Sed quid si è diuerso vxor sit minor, & vir maior,an sufficit eius authoritas, ch.180. nu.49.
144. Quid autem in muliere cælibe an ea liberè & sine authoritate cuiuspiam contrahere posit, ch.180.nu.50.corrupto.
145. Et si vxor fecerit contractum sibi vtilem, sine consensu mariti an valeat, eadem ch.56.& seq.
146. In dubio autem an præsumetur sibi esse vtilis an inutilis,ch 181.nu.64.& iterũ,ch.183.nu.87
147. An vxor quæ emit cõmodè sine consensu mariti posit dare facultatem redimendi, vel in ipso contractu, vel posteà, ch.183.nu.88.
148. Et si dederit in ipso contractu an poterit posteà prorogare sine consensu mariti,ibid.
149. An vxor mortuo marito poterit ratificare contractum à se factum sine authoritate illius in sui præiudicium,eadem ch.nu.89.
150. Sed an poterit cogere eum,qui ita cum se contraxit,vt obseruet cõtractum,ibi.& multis seq.
151. Vtrum autem soluto matrimonio ea quæ sic cõtraxit,aut hæredes eius teneantur stare contractui,ch.183.nu.97.& multis seq.
152. An verò vxor poterit donare liberis suis sine consensu mariti,ch.184.nu.108.
153. Vtrum vir posit accommodare authoritatem vxori secum contrahenti, ch.185.nu.111.& multis seq.
154. An vir qui consensit contractui vxoris poterit postea cõsensum reuocare,c.186.nu.123.& seq.
155. Si vir nolit consentire vxori volenti contrahere fortè vtiliter, quid agendũ sit,ead.c nu.125.
156. An autẽ tunc sufficiat nullam esse consentiendi causam,vt vxor contrahere posit,char. 187. nu.127.& seq.
157. Quid si periculum sit in mora,ibid.129.
158. An autem loco viri sit alius stubstituendus, ibi. nu.130.
159. Sed quid si cõsuetudo vltra consensum viri requireret decretũ iudicis,an tunc recusante viro sufficeret decretũ iudicis,ibi. nu.131.
160. Quid si vxor contrahat cum extraneo,cui se asserit esse innuptam, an tunc valeat contractus, ead.ch.nu.133.
161. Sed quid si is extraneus non ignorabat eam nuptam esse,ch.188.nu. 139.& seq.
162. Quid autem si ea vxor creditur communi hominum opinione maritum non habere, ibi.nu. 141.& seq.
163. Et quid si is qui cũ ea contrahit scit communẽ opinionẽ esse falsam,ch.189.nu.156.
164. Quæ aũt hic dicatur cõmunis opinio vt det robur actui,ibi.nu.157.& seq.
165. Quid si mulier contrahat cum ecclesia vel pia causa sine consensu viri, an valeat.d.ch.189.nu. 159.& seq.
166. Et quid si contrahat cum fisco aut principe,ch. 190.nu.172.& seq.
167. An consensus mariti requisitus à consuetudine sit immediata causa transferendi dominij,eadem ch.nu.174.
168. Cuius autem effectus sit ea res,ibidem.
169. Si mulier sine consensu mariti vendit rem alterius consentientis,cui posteà succedit,an poterit impugnare huiusmodi vẽditionem, ch. ead. nu.175.
170. Si vir consentiens non intelligit quid vxor contrahit,an satisfactum sit consuetudini, ibid nu.176.& seq.

171. Si teſtator iuſſerit domum vendi,an vxor mea eiuſdem hæres poſsit id facere me inſcio,chaa. 191.nu.181.& ſeq.
172. Quid de alio contractu neceſſario,qui ſcilicet procedit ex neceſsitate ſtatuti, aut aliter, ibid. & ſeq.maximè.nu. 194.& ſeq.
173. Mulier innupta emit cum facultate redimendi,an conſtãte matrimonio poterit emptorem admittere ad redemptionem ſine conſenſu mariti,ch.193.nu.202.
174. An mulier vendens rem emphyteuticam ſine conſenſu mariti cadat emphyteuſi,ibid. nume. 203.& ſeq.
175. Vtrum id ſtatutum ſit æquum & fauorabile,an contra iniquum & odioſum,ch.193.nu.212.
176. An mulier Pictauica poſsit alibi contrahere ſine conſenſu viri,ibid.nu.214.& ſeq.
177. Quid è diuerſo ſi mulier extranea contrahat in Pictauia ſine cõſenſu mariti,ch.194.nu.222
178. Et quid quantum ad bona ſita in ipſa Pictauia, ibidem.
179. Quid item in muliere Pictauica, quantùm ad bona alibi ſita,ibid.nu.224 & ſeq.
180. Sed quid in muliere alterius originis,nupta in Pictauia,ibid.nu.226.
181. Quid è diuerſo in muliere Pictauica origine, alibi nupta.ibid.nu.227.
182. An autem in his dubiis inſpiciendus ſit locus conſtitutionis procuratoris ad cõtrahendum, an locus in quo procurator contrahit, ead. ch. nu.228.& ſeq.
183. Si vxor habet verum maritum,quem fortè putat mortuum, & alteri nupſit cuius conſenſu contraxit,an valeat contractus,ch. 195. nume. 230. & ſeq.
184. Quid autem ſi vxor nõ habet verum maritum ſed tãtum putatiuum,an eius conſenſus requiratur in contractibus illius,ch.ead.num.231.& multis ſeq. vſque ad. 267.
185. Si vxor vendidit ſine conſenſu viri & poſteà res vendita periit,cuius erit periculo,vxoriſne an emptoris.d.nu.267.&.4.ſeq.
186. An vxor captiua poſsit contrahere pro ſua redemptione ſine conſenſu viri,ch.198. nu. 272. & ſeq.
187. Sed quid ſi captiua ſit ob crimina,ibi.nu.279. &.2.ſeq.

Gloſa ſeptima.

188. Maritus an habeat adminiſtrationem bonorũ parafernalium vxoris,ch.199.nu.1.&.2.
189. Et ſi vxor nondum ſit nubilis,an maritus habeat bonorum ipſius adminiſtrationem ex hac conſuetudine,ibid.nu.3.&.4.
190. Si ius patronatus pertineat ad vxorẽ,quis præferetur,præſentatus ab ea,an à marito,ibi.nu.5 & ſeq.
191. Et quid ſi id ius competat ratione dotis, char. ead.nu.10.

Nomẽclatura

Alphabetica authorum in hoc opere citatorum præter legum canonumque interpretes, quibus nominandis iuſto volumine opus eſſet.

A
Cron.
Acti⁹ antiq. poẽ.
Adrianus Florẽtius Theologus.
Aegeſippus.
Aegidius Roma.
Aelianus.
Aelius Fuſcus, pater.
Aelius Lampridius.
Aelius Spartianus.
Aemilius Probus.
Aeneas Syluius Pius Papa dictus
Aeſchines orator.
Aeſchines medicus.
Aeſchylus poëta Tragœdus.
Aeſopus.
Aëtius medicus.
Agathius Scholaſticus.
Albertus magnus.
Albertus Eyb.
Albumazar aſtrologus.
Alcæus poëta antiquus.
Alcimus Siculus.
Alcinous Platonicus.
Alcman,ſiue Alcmeon.
Alexander Aphrodiſeus.
Alexander Tralianus medicus.
Alexander ab Alexandro.
Alexander Hales Theologus.
Alexis poëta Græcus.
Almanſor aſtrologus & medicus.
Aluarus Pelagius.
Diuus Ambroſius.
Ammianus Marcellinus.
Anaxagoras philoſophus.
Anaxandrides poëta Græcus.
Anaximander Mileſius.
Anaximenes & ipſe Mileſius.
Andræas Veſalius.
Angelus Clauaſius.
Angelus Politianus.
Antigonus.
Diuus Antiochus Pandectes.
Antiphanes poëta Græcus.
Antiphon Rhamnuſius.
Antiſthenes philoſophus.
Antiſtius Labeo.
Antonius Codrus Vrſeus.
Antonius Florentinus Theologus.
Antonius Gazius medicus.
Antonius Guarnerius medicus.
Antonius Panormita.
Aphthonius declamator.
Apocalypſis.
Apollodorus.
Apoſtolius Bizantius.
Appianus Alexandrinus.
Apuleius Madaurenſis.
Archangelus Madrignanus.
Archelaus Alexandri filius,Athenienſis.
Archigenes medicus.
Ariſteas.
Ariſtides Mileſius ex libris rerum Italicarum.
Ariſtippus ex libris de antiquis deliciis.
Ariſtobolus.
Ariſtophanes.
Ariſtophanis ipſius interpres.
Ariſtoteles.
Ariſtoxenus Pythagoricus.
Arnaldus Villanouanus medicus.
Arnobius Theologus.
Arrianus hiſtoricus.
Artemidorus Daldianus
Aſconius Pedianus.
Aſpaſius.
Aſteſſanus Theologus.
Athanaſius.
Athenæus Naucratita.
Auenzoar.
Auerroïs.
Diuus Auguſtinus.
Auicenna.
Aulus Gellius,aut vt alij vocant Augellius.
Aurelius Victor.
Auſonius.

B
Baptiſta Mantuanus poëta.
Baptiſta Saliceus Theologus.
Bartholomę⁹ Mõtagnana medicus.
Diuus Baſilius Magnus.
Bebellius.
Beda preſbyter.
Diuus Bernardinus Franciſcanus.
Bernardinus Buſtius Theologus.
Diuus Bernardus Clareuallenſis abbas.
Bernardus Syluester.
Beſſario Cardinalis.
Bias Prienæus.
Biblia.
Bibulus.
Bigus poëta neotericus.
Bion Boriſthenites.
Blondus.
Bocatius.
Boëtius.
Diuus Bonauentura.
Bonifacius à Ceua,Franciſcanus.
Budæus Galliæ decus perpetuum.

C
Caius à Stobæo citatus.
Caius Titus Probus.
Caius Matius rei ruſticæ ſcriptor.
Callimachus poëta.
Calphurnius poëta.
Caper Grammaticus vetuſtiſsimus.
Cardinalis Vliſponenſis.
Carneädes philoſophus.
Carolus Bouillus.
Carpocration.
Caſsiodorus.
Caſsius Septius.
Cato Cenſorius.
Catulus poëta.
Cecilius antiquus poëta.
Celius Aurelianus medicus.
Celius Rhodiginus.
Cenſorinus.
Ceſtius Pius declamator.
Chalcidius Platonicus.
Chilo vnus ex ſeptem.
Chryſippus qui de rebus Italicis ſcripſit.
Alter Chryſippus Solenſis.
Diuus Chryſoſtomus.
Chriſtophorus Landinus.
Claudianus poëta.
Cleantes.
Clearchus.
Diuus Clemens.
Cleobulus Lydius.
Chilo vnus ex ſeptem.
Clitiphon ex libris rerum Gallicarum.
Columella.
Conradus Geſnerus.
Conradus Theologus.
Conſtantinus Caſsianus medicus
Cornelius Celſus.
Cornelius Fronto.
Cornelius Gallus poëta.
Cornelius Nepos.
Cornelius Tacitus.
Criſtina Piſana.
Crobulus Comicus.
Cteſias.
Diuus Cyprianus.
Diuus Cyrillus.

D
Daniel propheta.
Dantes Florentinus.
Dauid pſalmographus.
Demades rhetor.
Demetrius.
Democrates.
Democritus.
Demoſthenes.
Deuteronomij liber.
Dicearchus.
Diocles medicus.
Diodorus Siculus.
Diogenes Cynicus.
Diogenes Laërtius.
Diogenianus.
Dion pruſenſis.
Dionyſius Halycarnaſſæus.
Alter Dionyſius qui de herbis ſcripſit.
Dioſcorides.
Diothymus Thebanus.

Diphilus.
Dius Pythagoricus.
Donatus.
Dosithæus ex libris rerum Italicarum.
Doxapater Aphthonij enarrator.
Draco Corcyreus.
Durandus Theologus.
Duris Samius.

E

Ecclesiasticus.
Empedocles.
Ennius.
Epicharmus.
Epicurus.
Epigrammata Græca.
Epictetus Philosophus.
Epiphanius Cyprius.
Erasmus.
Esaias.
Esdras.
Esther.
Eudoxus.
Euripides.
Eusebius Cæsariensis.
Eustathius interpres Homeri.
Eustochium ex epistola ad Marcellam.
Eutropius Historicus.
Exodi liber.
Ezechiel.

F

Faustus Forliuiensis.
Fenestella.
Festus Pompeius.
Firmicus Maternus.
Flaccus Tibullus antiqu⁹ poëta Comic⁹.
Flauius Vopiscus.
Floridus Sabinus.
Fortunatianus.
Franciscus Barbarus.
Franciscus Crapaldus.
Fulgentius.
Fulgosus.

G

Gabriel Biel, Theologus.
Galenus.
Garnerius siue Guanerius medicus.
Genesis liber.
Gentilis Fulgineus medicus.
Glosa ordi. Bibliorum.
Gorgias Leontinus.
Gorrheus Parisiensis medicus.
Gregorius Nazanzenus.
Gregorius Nyssenus.
Diuus Gregorius vnus ex. 4. docto.
Gregorius Giraldus.
Guido Bonatus astrologus.
Guilliermus Parisiensis.

H

Haly Abbas medicus.
Haly Abenragel astrologus.
Hamilcar rei rusticæ scriptor.
Harmenopulus.
Harpocration.
Heraclitus Metapontinus.
Hermes Trismegistus.
Hermes Platonis interpres.
Hermippus.
Hermolaus Barbarus.
Herodianus.
Herodotus.
Herocles.
Hesianax ex libris rerum Lybicarum.
Hesiodus.
Hesiodi ipsius interpres.
Hester liber.
Hesychius.
Hieremias.
Diuus Hieronymus.
Hieronymus Rhodius.
Hieronymus Zanetinus.
Alius Hieronymus antiquiss. scriptor.
Hippasus Metapontinus.
Hippocrates medicus.
Hispanus quispiam innominatus.
Horatius.
Homerus.
Homeri interpres.
Hugo à. S. Vict. Theologus.
Hyperides orator.

I.

Iacobus Forliuiensis medicus.
Iacobus Purlillarum comes.
Iacobus Sprenger.
Iacobus Voragineus Theologus.
Iamblichus.
Ianus Parrhasius.
Ibicus.
Iesus filius Syrach.
Iginius Poëta.
Diuus Ignatius.
Diuus Ioannes apostolus.
Ioannes Gerson.
Ioannes Grammaticus cognomento Tzetzes.
Ioannes Griesch Theologus.
Ioannes Haresbariensis.
Ioannes Mesue medicus.
Ioannes Presbyter.
Ioannes Textor.
Ioannitius medicus.
Iob liber.
Iosephus.
Iouianus Pontanus.
Ireneus.
Isaac medicus.
Isychius Hierosolymitanus.
Iuba rex Mauritaniæ.
Iudicum liber.
Iulius Cæsar.
Iulius Capitolinus.
Iulius Frontinus.
Iulius Florus.
Iulius Martianus Rota.
Iulius Pollux.
Iustinus Historicus.

Iustinus philosoph⁹ & martyr.
Iuuenalis.
Iuuencus.

L

Lactantius.
Lais medica.
Lampridius.
Latinus Pacatus.
Laurentius Valla.
Lælius.
Leo Papa.
Leonarthus Fuschius medicus.
Leonides Græcus epigrammatarius.
Leuitici liber.
Leutricus.
Libanius sophista Antiochenus.
Licinius Mutianus.
Liuius.
Lucanus.
Diuus Lucas.
Lucianus.
Lucillius poëta antiquus.
Lucius Affranius.
Lucius Florus.
Lucretius.
Lycophron poëta Græcus.
Lycophrontis interpres.
Lycurgus orator.
Lysias.
Lysis.

M

Macrobius.
Mago Carthiginiensis, rei rusticæ scriptor.
Malachias propheta
Mamertinus Panegyrista.
Marcellus Burdegalensis medicus.
Diuus Marcus.
Marcus Ambiuius rei rusticæ scriptor.
Marsilius Ficinus.
Martialis Constantinopolitanus.
Martialis poëta epigrammatarius.
Martianus Capella.
Martinus Magister Theologus.
Marullus Constantinopolitanus poëta.
Diuus Matthæus apostolus.
Matthæus à Gradibus, Medicus.
Melamcomius.
Menander poëta Græcus.
Menander alius Rhetor.
Menedemus philosophus.
Metellus Numidicus.
Michaël Bizātius, qui & Apostolius dicitur, quem supra nominauimus.
Michaël Sauonarola medicus.
Michaël Verinus.
Micheas propheta
Mnaseas rei rusticæ scriptor.
Moschus Siculus.
Musæus poëta antiquissimus.
Musonius.
Myrsilius ex historicis paradoxis.

N

Næuius poëta antiquus.
Nicander.
Nicandri interpres.
Nicias in Areadicis.
Nicolaus ex libris συνεθῶν.
Nicolaus Florentinus medicus.
Nicolaus Leonicus Thomæus.
Nicolaus Themæus.
Nicolaus Lyranus Theologus.
Nicostratus.
Nonius Marcellus.
Nonnus poëta Græcus.
Numerorum liber.
Nymphodorus.

O

Octauius Horatianus medicus.
Onesicritus.
Oribasius Sardianus medicus.
Origenes Adamantius.
Orpheus.
Osias propheta.
Ouidius.

P

Pacatus Panegyrista.
Pacuuius poëta Comicus.
Palephatus.
Palladas epigrammatarius Græcus.
Palladius rei rusticæ scriptor.
Panegyrista Constantini innominatus.
Paralipomenon liber.
Parmenides philosophus.
Paula ex epistola ad Marcellam
Paulinus Nolinus.
Diuus Paulus.
Paulus Aegineta.
Paulus Diaconus.
Paulus Iouius. Paulus Orosius.
Paulus Silentiarius Græcus Epigram.
Pausanias antiquior.
Pausanias iunior.
Paxanus rei rusticæ scriptor.
Petrarcha.
Petronius Arbiter.
Diuus Petrus.
Petrus Aponēsis philosoph⁹ & medicus.
Petrus Damianus.
Petrus Lombardus.
Petrus Paludensis Theologus.
Philagrius medicus.
Philaretus medicus.
Philelphus.
Philippus Beroāldus.
Philo Iudeus.
Philo Biblius Sachoniathonis interpres.
Philocorus.
Philostratus.
Philostratus alter Lemnius.
Philoxenus poëta Lyricus.
Phocylides Milesius.
Photion.
Phyutis filia Callicratis Pythagorica.

Pindarus
Pittacus Mitileneus.
Planudes. Plato.
Plautus. Plinius senior.
Plinius iunior.
Plinius Valerianus medicus.
Plotinus Platonicus. Plutarchus.
Polemon. Politianus.
Pollux Polybius medicus.
Polybius Megalopolitanus historicus.
Pomponius antiquus poëta.
Pomponius Mela. Pontanus.
Porphyrion Horatij interpres.
Porphyrius Platonicus.
Portius Latro. Portius Licinius.
Posidonius Calamensis.
Probus Aemilius.
Probus Virgilij interpres.
Procopius Cæsariensis.
Proclus Lycius Platonicus.
Propertius. Prudentius.
Ptolemæus astrologus.
Publius Rutilius Lupus.
Publius Syrus Mimus.
Pylades interpres Plauti.
Pythagoras.

Q

Q Vintilianus.
Quintilianus alter huius auus.
Quintus Curtius.

R

R Abi Solomon.
Rabi Moses Aegyptius.
Rabi Dauid Kimhi.
Rabi Gab Gab. Rasis medicus.
Regum liber.
Richardus à S. Victore Theologus.
Robertus Carazolus Theologus.
Robertus Holkot Theologus.
Rufus medicus. Ruth liber.
Rutilius Lupus.

S

S Sabinus medicus. Salpe medica.
Salustius. Satyrus.
Saxo Grāmaticus, Danorū historic⁹.
Scaurus declamator.
Scotus Theologus.
Sempronius Asellio.
Seneca. Serinus.
Serūius Maurus aut vt alij vocāt Marius.
Sextus Clodius.
Sextus qui, vt alij vocant, Festus Põpeius.
Sibylla Erithrea. Silius Bassus.
Silius Italicus. Simonides.
Simphorianus medicus.
Socrates Cõstantinopolitan⁹ historicus.
Solinus. Solomon.
Solon. Sophocles.
Soranus Ephesius medicus.
Sosomenus historicus ecclesiasticus.
Sostratus rerum Tuscanicarum scriptor.
Sotiõ. Soryra obstetrix eadẽq; medica.
Statius. Stephanus.
Stobæus. Strabo.
Strato Lampsacenus.
Suetonius. Suidas.
Susarion Megarensis primæ Comœdiæ inuentor.
Symmachus. Synesius Cyrenẽsis.
Synesius Platonicus.

T

T Aurus philosophus Platonicus.
Teius.
Telemachus Epigram. Græcus.
Terentius. Tertullianus.
Thales Milesius.
Themison medicus.
Theocritus.
Eiusdem interpres.
Theodoricus.
Theodoritus Cyrenensis.
Theodorus Gaza.
Theodor⁹ alter antiquior ex lib. Metam.
Theognis Megarensis.
Theophilactus Theologus.
Theophrastus.
Theopompus.
Thessalus Hippocratis filius.
Thobiæ liber.
Thomas Aquinas.
Thomas Maurus.
Thraseas.
Tibullus Elegiographus.
Timæus.
Timotheus episcopus.
Timon.
Titinus antiquus poëta.
Titus medicus Asclepiadeus.
Treuellus Pollio.
Tritemius abbas.
Turpilius.

V

V Alerius Flaccus.
Valerius Maximus.
Valeri⁹ alter scriptor ecclesiastic⁹.
Valescus Tarentanus medicus.
Varro.
Varus Geminus declamator.
Vegetius.
Velleius Paterculus.
Virgilius. Vitruuius.
Volaterranus.
Vopiscus Siracusius.
Vunnefridus Anglus.

X

X Anthus Lydus.
Xenarchus.
Xenophanes.
Xenophon.
Xystus Pythagoricus.

Z

Z Enon philosophus.
Zenodotus.

FINIS.

TERRATA QVAEDAM INSIGNIORA QVAE EXCVSO iam opere deprehendimus. Cætera autem leuiora quæ lectorem remorari non debent, consultò sunt prætermissa, quòd ea per se quisq; castigare potest.

Folio. 1. linea. 48. *pro si quid uir, lege, quid si uir.* Fol. 2. li. 25. *Pittaci. Et pagina. 2. li. 22. prudentis.* Fol. 3. li. 5. *ὕβρις. Et li. 28. Colossen. Et li. 34. tanquam resoluens. Et ibi. quem sing. facit* Ro. *sing. Et li. 40. pro ad ea, lege, ea. Et ibi. c. 1. ti. an mari. Et pag. 2. li. 6. &* Ro. *d. sing. Et li. 22. Pet. Anc. Et li. 29. quarum rer. Et linea. 61. prin. li. 3.* Fol. 4. *li. 13. prin. C. de. Et ibi, col. ul. uers. Et li. 56. col. 2. lib. Et li. 61. alias.* Fol. 5. *li. 21. inter artifices. Et linea. 50. l. si ita. Et pag. 2. lin. 2. Inno. Et li. 4. quis sit.* Fol. 6. *li. 3. ἀννᾶδι. Et lin. 16. se iunxe. Et pag. 2. li. 17. ex. d. repe. Et li. 37. 33. di. &. Et li. 39. Inno. Et li. 55. dicitur in. 9. l. connub. nume.* Fol. 7. *li. 2. legitimam. Et ibi. quartum. Et pag. 2. li. 1. Euripideum in Iphigenia. Et li. 2. ξύνεσιν, Et linea. 17. Δευτοτόμος μὲν ἀμείνων. Et li. 24. undiuagam. Et li. 33. Ciceronis in Catone. 35. & sententia. Et lin. 46. Argonauticõn. Et li. 59. σοφὴν.* Fol. 8. *li. 5. ἀλλ' ὅτε. Et li. 12. simulat. Et li. 16. ὠκὺν. Et li. 18. ὠκύτατον θεὸν. Et lin. 21. Sic uti. Et ibi, ut est uestigia. Et li. 27. ἀσθενὰς ταχύς. Et li. 51. animo. Et li. 61. ἀπυλόχεσας μεγάροισιν. Et li. 6. ἐργ'.* Fol. 9. *li. 7. tamen. ff. de serui. Et li. 27. ἰδὼν. Et li. 28. ἰσόντε. Et lin. 42. 17. idem è nostris. Et li. 58. & seq. ἐκ θηλυσιν, id est carnium. Et pag. 2. li. 13. rerum naturæ scriptores. Et lin. 24. mares ut mares. Et li. 29. Aristolochia. Et li. 40. Aspodelo. Et li. 41. Verbenaca.* Fol. 10. *li. 20. κακᾶν. Et li. 53. ὁ. Et li. 54. ἐννέ. Et pag. 2. li. 52. Phyllidis ad Demophoontem.* Fol. 11. *li. 5. χωσᾶναι. Et li. 18. & Barb. con.* Fol. 12. *li. 58. ἀχαϊδίες, Et li. 59. Achiuæ. Et li. 61. ἐλεγχέ ἀχαϊδες. Et li. 62. Achiui. Et pag. 2. li. 9. ὅπως. Et li. 16 παφέργων. Et li. 21. ἀντετετύξο. Et pag. 2. li. 42. nu. 60.* Fol. 13. *li. 18. mulieres. Et pag. 2. lin. 37. ὠραία. Et linea. 62. concinit.* Fol. 14. *linea. 35. rem sicut. Et linea. 50. καλὴν. Et pag. 2. linea. 25. ga. 3. Et linea. 41. prouocet. Et li. 54. εἴπερ.* Fol. 15. *li. 54. maiora desperiet?* Fol. 16. *li. 4. ὅπως. Et ibi. πεπειρᾶσθ' καλᾶν. Et li. 5. μεμν. Et li. 27. θέρος. Et li. 29. una æstas. Et li. 31. παρέλθη. Et li. 32. ἐυρήσεις ὀυ. Et pag. 2. li. 36. ἐσὶ πατρώιος. Et li. 37. πατ' ἐπ'. Et li. 48. orbes ferens, amorum.* Fol. 17. *li. 52. efflictim. Et pag. 2. li. 34. abijcienda. Et li. 58. ὦπα.* Fol. 18. *li. 15. Dianam teneræ. Et li. 26. idem Homerus circa initium li. 15. Iliados appellat Themidem. Et li. 30. Sed & Iunonem. Et li. 43. κυνανέοισι. Et li. 50. ἦρη. Et li. 52. ἐρατώπιδα. Et li. 62. ἀθυνῆς. Et pag. 2. li. 4. censet. Et li. 13. χρυσῆ. Et li. 32. ἄρτεμιν. Et li. 42. ἀργυρέοπεξαν, id est argenteos pedes. Et li. 45. ἄυτ' ὀυλυμπόν. Et li. 57. κάδμω.* Fol. 19. *li. 2. θέας. Et li. 9. ut supra, Themidẽ. Et li. 14. κούρους. Et li. 34. laterum. Et pag. 2. li. 44. sermone. 101.* Fol. 20. *li. 9. attribuens. Nicolaus. Et li. 22. li. 4. Georg. Et pag. 2. li. 25. Spartianus.* Fol. 21. *pag. 2. li. 61. nepotes mares marium.* Fol. 22. *ψυχή.* Fol. 23. *li. 13. ἀνθρωπίνων.* Fol. 24. *li. 51. Geminos. Et pag. 2. li. 53. O sed moliar.* Fol. 25. *li. 9. premit. Et li. 34. contemnunto. Et pag. 2. li. 37. ungunt. Et li. 62. torquetur.* Fol. 26. *li. 16. amilibus. Et li. 36. lenarum.* Fol. 27. *li. 53. ἑυτίδας. Et li. 56. πλέον. Et pag. 2. li. 28. puta. Et li. 37. ita sunt.* Fol. 28. *li. 16. Seruius. Et li. 29. Seres.* Fol. 29. *li. 1. satis. Et li. 55. Aphracta. Et lin. 57. Arsinea. Et pag. 2. li. 21. c. 10. Et li. 47. Fœdalia siue femoralia. Et li. 57. Leria.* Fo. 30. *li. 29. dele Sfellia. Et li. 41. Tylaci. Et pa. 2. li. 8. ἀμφὶ. Et li. 9. ᾄσων. Et li. 12. ἑλκεσιπέπλους. Et pag. 2 li. 34. ἐεργμένον. Et li. 40. κάλικας.* Fol. 33. *li. 53. ἐυρὺν. Et pag. 2. li. 4. Gan. Et li. 61. τύφος (ait) τοῦτο ἔσιν.* Fol. 34. *pag. 2. li. 20. patuit.* Fol. 35. *li. 34. pro parentibus, lege præsentibus.* Fol. 36. *li. 18. earum. Et li. 44. φυζᾶτον. Et li. 50. concinit. Et pag. 2. li. 5. habeant. Et ibi, Indi. Et li. 47. interpositas.* Fol. 37. *li. 1. admoucret. Et li. 59. pro, amorem, lege, opertum. Et pag. 2. li. 62. Sinagrium.* Fol. 38. *li. 16. parcente. Et li. 28. Dionysiacõn. Et li. 35. formam Palladis. Et li. 36. lumine. Et li. 51. eadem iacere in pontum. Et li. 58. pingebant.* Fol. 39. *li. 6. apud Athenæum. Et li. 18. relatam. Et li. 19. ex qua agnoscers. Et li. 42. χρεὰν. Et pag. 2. li. 1. protoplastus. Et li. 36. ἐγὼ γε. Et pag. 2. li. 5. κρατοῦν.* Fol. 41. *li. 1. Anaxandrides. Et li. 36. si diuortio. Et pag. 2. κουριδίων ἀλοχοῦ ἄχεα διὰ. Et li. 20. λέγος. Et li. 51. secum.* Fol. 42. *li. 33. illius. Et li. 50. pro aiunt, lege, fertur. Et li. 54. ποιεῖν.* Fol. 44. *pag. 2. li. 14. pro adiumẽtis, lege alimẽtis.* Fol. 45. *pag. 2. li. 40. sitq; amor. Et li. 57. Pau. Ca.* Fol. 46. *pag. 2. li. 47. fulcit.* Fol. 47. *li. 16. faciles.* Fol. 48. *li. 7. li. 1. Et pag. 2. li. 11. excludit senium.* Fol. 49. *lin. 1. omnibus eam. Et li. 34 seq. ubi. Et li. 48. ἀυχένα. Et pag. 2. li. 8. seclisq;.* Fol. 50. *li. 4. experimur. Et li. 61. abrupiis. Et pag. 2. li. 16. iacere. Et li. 30. πλιαδύτους. Et li. 32. iuniorem ducat. Et pag. 2. li. 56. in-5-1. Et pag. 2. li. 24. comprimantur. Et li. 51. διαφθειρομένων.* Fol. 52. *li. 33. circa. 30. Et li. 38. in uiris est, q. Et li. 48. unius anni solaris. Et pag. 2. li. 15. pro academiæ, lege decuriæ.* Fol. 53. *pag. 2. li. 24. quòd patris.* Fol. 54. *li. 1. potuisse. Et li. 26. ἵπτους. Et pag. 2. li. 34. Raynaldus.* Fol. 56. *li. 23. sed & apud. Et pag. 2. κλυτὸν.* Fol. 57. *li. 29. Ouidij ratio. Et ibi, adamantis. Et li. 43. ferre. Et pag. 2. li. 55. ac si ad socialem. Et li. 59. Isychius.* Fol. 58. *pag. 2. li. 51. pro quæstorẽ, lege uectorem.* Fol. 59. *pag. 2. li. 47. Augilarum. Et li. 58. coniugium.* Folio. 60. *li. 9. statis. Et li. 17. premerentur, uouerunt.* Fol. 61. *li. 6. nolunt. Item ibi, deligunt. Et li. 30. parere. Et pag. 2. li. 13. quam. Et li. 56. marem.* Fol. 62. *li. 62. superiores. Et pag. 2. li. 61. rex tantò clarior.* Fol. 63. *li. 42. c. ul. 33. q. ul. Et li. 50. nos socias. Et pag. 2. li. 10. Syllanianum. Et li. 57. aptius. Et li. 59. Ore.* Fol. 64. *li. 14. ibi. Bar. Et li. 30. (inquam) Et li. 47. Erichthonem. Et pag. 2. li. 44. pro ὄντε lege ὄυτε.* Fol. 66. *pag. 2. li. 16. præcipuum. Et li. 44. Παλάσα χὴ.* Fol. 68. *pag. 2. li. 26. mulierem, neque in puerum, neq;*

Et li.49.ratione.Et li.61.pro Aricis lege Arius. Fol.69.li.56.obstitere.Et li.57.Andronodorum. Fol.70.lin.59.pro uiros,lege miro.Et pag.2.li.1.& apum. Et li.17.δόλοισιν ἧρ. Et li.18.μηχανὰς. Et li.42.ne intenderis. Fol.71.li.18.quam glo.tamen.Et li.25.lec.& in.c.Et li.30.fraudem legum. Et li.46.li.1.c.15.Et li.60.ἐ'ς ὄνον.Et pag.2.li.38.uer.quinnimo disputatur.Et li.39.pro testimonijs,lege,testamẽtis.Et similiter li.42.& iterum li.57. Fol.72.li.54.seront preferez.Et pag.2.li.10.ubi supra,&.Et lin.43.qui testamento.Et li.49.Iac.But.Et li.50.Alber.in.l.1.ff.de senato.Et li.61.Oldendor. Fol.73.li.3.Baptista Cacial.Et li.5.Ia.But.Et li.36.earum. Fol.74.li.45.in calce,nonnulli lyncem.Et pag.2.li.57.nobilissimam. Fol.75.li.3.Tristis abit,sed quod potuit,tamen ultima cellam Clausit,adhuc ardens. Et lin.13.πορνέυσαν.Et pag.2.li.4.satis casta.Et li.11.inscensori.Et lin.40.cupere se sine prole,aut cælibem.Et li.60.Grandia.Et tulisse. Fol.76.li.12.Gidicã.Et li.28.Crateam.Et li.55.feriinq; coitus præ nimia.Et pag.2.li.39.Gidicam.Auroram.Et li.41.glo.1.Et li.48.Calpurnium. Fol.77.li.3.In fœminis.Et lin.11.differt.Et li.55.concessasq;.Et pag.2.lin.25.Cur diuæ comes. Fol.79.li.53.de Sindyca.Et pag.2.linea.27.Land.in addit.ad Albert.Gand.Et li.28.grassarentur,& Lygus. Fol.80.li.11.ἐυάγωγον.Et linea.44.subiecto,& ad. Fol.81.li.58.disquirere.Et pag.2.li.49.in.c.cùm in tua,in. Fol.82.pa.2.li.57.ποτνίαι. Fol.83.li.30.numero.161. Fol.84.pag.2.li.2.νύων. Fol.85.li.58.in prin.Virgilij.lib.2.Æneidos.Et li.62.Alaricum.Et pag.2.li.2.toleremus.Et li.25.ex Varo Gemino. Fol.86.li.1.γαμετῆς.Et li.15.Gallicis.Et li.48.non socios. Fol.87.li.35.Alcimus.Et li.37.Fatuam á Fauno.Et li.59.ipsum Dionysii.Et pag.2.li.48.ζῆλος. Fol.88.li.8.Caninus aliud.Et li.9.κυνάπιν. Fol.89.li.13.δίκην δ' ὑπερβρίον.Et li.21.longas.Et li.35.tot immania.Et pag.2.li.46.ego tacere. Fol.91.pag.2.li.24.scirem domum(inquit.) Fol.92.li.37.obliquum.Et li.46.τοῦ, τῆς.Et li.52.pro ἀετὸς lege ἀυτὸς. Fol.96.li.34.confixerũt. Et li.60.ἐποιχυμενην. Fol.97.li.5.proficiscuntor. Fol.98.li.11.lib.1.Et pag.2.li.32.habeat circa delationes. Fo.99.li.2.Eutharin.Et li.14.Clementẽ è.Et li.56.Bructerã.Et pa.2.li.49.Diotima. Fo.100.li.49.præterq; q.Et li.53.Nymphodoro.Et li.61.Luciano.Et pa.2.li.8.tũ ciuili.Et li.20.Thespia.Et li.24.Sophronáq;.Et li.32.Sicyonia. Et, ἡλιδιάτερας.Et li.33.πραξίλλης. Fol.101.li.8.Syriaci.Et li.12.Amphicliæ.Et li.19.& Caia Affrania.Et li.23.Marsia.Et.li.34.in prin.est,Anastasia.Et li.41.Athalarici. Fol.102.pag.2.li.44.ἀνάνυτα.Et li.45.πλατυόφθαλμοι.Et.li.50.ἀσφορμὰς. Fol.103.li.13.Ita enim.Et pag.2.li.17.interemisse. Fol.104.pag.2.li.3.32.41.Et li.40.accusatam tradit. Fol.105.li.2.percuteret.Et pag.2.li.11.calcem,li.2.Et li.13.Vistiliæ.Et li.13.abdita fuit.Et li.56.antiqua, tunc dicitur. Fol.106.pag.2.li.14.in.l.athletas.Et li.15.feri.& ipse Bal.in. Fol.107.li.12.interemisse.Et, necasse.Et lin.50.ferrum inspicere. Fol.108.li.38.ζητεῖσει.Et pag.2.nu.25.capio. Fol.109.li.1.τοὺς δὺ φι.Et lin.34.efflictim. Fol.110.lin.32.deductæ.Et.li.54.Hinnientum.Et li.59.lynge.Et pag.2.li.16.inducantur. Fol.111.li.54.& mensæ minimè.Et pag.2.li.33.sermone item tertio. Fol.112.pag.2.li.46.partes quisq;. Fol.113.li.59.ὀυκέτι. Fol.114.li.31.interitum uocat,huius.Et li.51.(inquam.) Et pa.2.li.41.proueniũt. Folio.115,linea.20.Idq; satis.Et pag.2.line.22. epigramma incerti autho. Et li.23.Βάυχου.Et linea.24.Συγάτης. Folio.116.linea.9.Φθόνω. Et linea.48.destructorem. Et linea.50.morbis. Et linea.53.in prin.amore. Et pagina.2.linea.33.admodum fœliciter. Fol.119.linea.44.pro immania lege maniam. Et li.53.lorem ad integritatem.Et pag.2.li.24.Nã & uterq;.Et li.58.alacris. Fol.120.pag.2.li.6.exicatur.Et li.22.pro immoderatus,lege moderatus.Et li.24.Horminum. Fol.121.li.53.concubitum,etiam si issit aut Proculus.Et pag.2.li.34.τιμιώτερον. Fol.122.li.46.Multis illa facit,quod fuit ipsa.Et li.53.Anubidis. Et pag.2.li.8.pro Iunonis lege Timonis.Et pag.59.capillos.Et li.62.secubituq;. Fol.123.pag.2.li.15.Paxanum.Et ibi.Matium.Et li.18.Celsus.Et li.19.Ostriagine.Et li.20.pro tolles,lege leges. Fol.125.li.8.inebriauerũt. 15.q.1.Et li.33.post prin.Præsertim si animus.Et ibi.actu nimiũ sit.Et pa.2.li.24.νεμεσητόν.Et li.39.in prin.eius lineæ,eodem opere.c.111. Fol.127.li.50.& nurus.Et pag.2.li.58.adult.& ipse Bal.in.l. Fol.128.li.58.mat.quòd fructus proximè.Et pag.2.li.11.spectet.At.d.l.ul.Et li.54.ita eum locũ. Fol.130.li.56.φίλᾳ. Et pag.2.li.3.Andromacham.Et li.32.cum alio interim. Fol.131.li.58.nec emptio. Fol.132.pag.2.li.39.uiri in domo. Fol.133.li.28.hoc si prolata.Et pag.2.li.45.cùm appellat.Et li.51.siue stipu. Fol.134.pag.2.li.5.Boherius. Fol.138.pag.2.li.49.no.in.l.1.in prin. Fol.139.lin.15.contingentia,col.5.Et li.42.idem Bal. Fol.143.pag.2.li.36.pro.l.ul.C.de sacro.eccle.lege,traditionibus.C.de pactis. Fol.145.li.55.ratione motus.Et pag.2.li.49.testamentũ le.4. Fol.146.pag.2.li.18.& Corne.in.l. Fol.149.pag.2.li.11.decedens.§.codicillis.Et li.21.appellatione contractus. Fol.150.linea.40. Nam si in quasi. Fol.153.li.43.scindũ le.2. Fol.155.pag.2.li.30.latinæ de una. Fol.156.li.17.in contractu mulieris. Fo.157.pa.2.li.48.cùm uos,de his. Fol.163.li.41.Quod utiq; not. Fol.166.li.35.inolita.11.q.1. Fol.167.pag.2.li.41.generalem non includere.Fol.175.li.30.ea tamen exprimi. Fol.177.pag.2.lin.11. prop.epi.conue. Fol.178.li.22.latè Corne.con.Et li.31.si cùm dotem. Fol.183.lin.21.contractu ipso, aut etiam post.Et pag.2.li.34.suprá,in.d. Fol.184.lin.60.pro & tex.lege,& cùm lex. Fol.187.lin.38.in glo.1.ubi. Fol.188.pag.2.li.14.pro,de probat.lege,de re iudi. Fol.189.pag.2.li.3.pactus ne peteret. Fol.192.pag.2.li.60.l.1.§.ul.ff. Fol.192.li.2.disputata,incip.á. Fol.195.pag.2.lin.11.id lucrum non. Et li.35.perfectus.Et li.36.incesti.C.de. Fol.196.li.44.ueri.Primum per tex.in. Fol.197.li.6.pro sexagesimoquinto,pone.264.

Nicolaus Quælainus inquisitionvm in cvria parisiensi præses, Andreæ Tiraquello eiusdem Curiæ Consiliario doctissimo.

Elegantissimum tuum de legibus Connub. & iure maritali librum, quem supra annos ab hinc.25. plus minùs ædideras, Tiraquelle humaniss. cùm semel atque iterum perlegissem, diu apud me anceps cogitaui, quonam iudicio à D. Paulo dictũ esset, homini commodum esse uxorem non attingere: Adeò magnos, & uberes fructus, matrimonium uniuerso generi humano afferre, ex illo tuo doctissimo opere didiceram. Veneratque tum mihi in mentem Metelli Numidici, cui si librũ tuum uidere licuisset, nunquam, mea certè sententia, iustis cõnubijs iniquior in hæc uerba prorupisset. Si sine uxore esse possemus, Quirites, omnes ea molestia lubenter careremus, sed quoniam ita natura tradidit, ut nec cum illis satis commodè, nec sine illis ullo modo uiui possit, saluti perpetuæ potiùs quàm breui uoluptati consulendũ est. Quis enim inspectis tuis legibus non iudicabit beatissimum esse & fortunatissimum, cum uxore uitam in matrimonio transigere, si secundùm eas, in deligenda, instituendáque uxore, tam diligenter sibi quisque prospiciat, quàm tu ad eam rem appositissimas utilissimásque leges omnibus præscripsisti. Cui quidem periucundo nec minus fructuoso operi, cùm te accessionem parare, & eam incudi adornare intelligerem, non potui pro meo erga te amore, & propenso in Remp. studio, non hoc epistolio te hortari, ut accessionis eius æditionẽ accelerares, ipsi Reip. imprimis utilem ac etiam necessariam. Nam cùm matrimonium præcipuam esse radicem, & fontem primarium, unde bona pars fœlicitatis humanæ scaturiat, nemo est qui ignoret, an non ex usu Reip. fuerit, matrimonij rectè instituẽdi, & instituti bene conseruandi leges præscribere. Quorum utrunque tãta fide, diligẽtia, arte, studióque abs te eo libro doctè & copiosè per tractatũ est, ut iam nemo supersit eorũ qui tuum in deligendis uxoribus consilium sunt experti, qui coniugalem uitam, cæteris omnibus uiuendi generibus non anteponat, ut interim de ijs taceam, quos in cælibe uita coniugum fortunam uel admirari cogis. Perge itaque, Tiraquelle doctissime, perge, inquam, librum tuum uaria, multipliciq;, ac recondita quadam & singulari eruditione refertum in lucem emittere, & literatos omnes, quos nouis in dies officijs magis ac magis tibi deuincis, scriptorum abs te librorum, quos suprà nonum iam annum presisti, æditione demereri stude.

Vale.

EIVSDEM AD LECTOREM.

Dulcia lector amas? sunt hîc dulcissima quæque.
Vtilia an quæris? Nil legis vtilius.
Siue vtrumque voles, Tiraquellus abundat vtróque,
Quo linguam exornes, quóque colas animum
Si uis connubij fontes, si ut Iulia cesset
Lex in adulterijs, hæc Tiraquellus habet.
Hæc lege, quæ pulchra faciant te prole parentem,
Quæque regenda docent qua ratione domus.

ALEXANDRI GOEVROTII IN EAdem Curia Consiliarij alludentis ad patriam, oppidum, & nomen authoris.

Præcipiti currit Pictis fons patrius unda.
Vrbs, ciuis, referunt nomina fontis aquæ.
Vrbis Apollineæ riuis fons undique manat.
Quà circum flectit docta Diana choros.

EIVSDEM.

Sparge marite nuces, fontem duc pronuba Iuno,
Instaurant nuptis fœdera fontis aquæ.

IACOBI PELETARII Cenomani Hexastichon.

Hîc tibi Naturæ leges, diuináque iura,
Atque humana vno sunt resoluta libro,
Coniugij vt discas quænam sint vincula, ritus,
Delitiæ, imperium, pax, amor, atque fides.
Est ergo interpres Naturæ hominumque Deúmque
Qui tibi tam doctum dat Tiraquellus opus.

Michael Tiraquellus Fontiniensis praefectus lect. sal.

ANdræas Tiraquellus parens meus paulò pòst quàm vxorem duxisset, commentarium de legib. connubialibus ædiderat. Id opus & si multis mendis, peruersionibusque, typographi negligentia, scatens, cùm sic rectissimis studijs atque artibus præditi homines amplecterentur, vt multa exemplaria paucis admodum annis, per omnes ferè terrarum oras circumlata sint, (omnibus enim coactis scriptoribus, quod quisque commodissimè scripsisse videbatur, magno studio excerpserat, & ex varijs ingenijs excellentissima quæque libauerat, atque in hoc σωταγμα coniecerat, vt nullum omnino commentationis genus bibliotheca rectiùs inscribatur) cùm mea sponte, tùm amicorũ hortatu, eum orauí, ut librũ formis denuò exprimi pateretur. Quod & si mihi abnuisset, (otij enim tantum sibi non esse, afferebat, ut commentarios opistographos quidem illos, & minutissimè scriptos relegeret) precari tamen atque obtestari non destiti. Ad extremum pietas erga fratrem (quid enim fratrem fœtum eum non appellem, qui mei patris mente, ut Iouis cerebro Pallas æditus, mihi plusquam consanguineus est?) ita importunum flagitatorẽ reddidit, ut lucis huius aspectũ ei tandẽ exorarim. quod tamẽ antè consequi non potui, quàm ut me ex eius chirographo diligenter omnia descripturum reciperem, exemplúmque, quod typographus sequeretur, conficerem. Quem laborem hoc lubentiùs suscepi, quòd hac mea opera effectum iri sperarem, ut opus acri & certo grauissimorum hominum iudicio probatum, in publicum exiret. Tu igitur eo lector fruere, & Andrææ Tiraquello parenti meo, cuius studium in publicis promouendis nunquã quiescit, gratiã habeto. Vale Fontini. Anno. 1545.

Andræas Tiraquellus Candido Lectori, S.

MAximam ijs deberi ab omnibus gratiam, qui de rep. literaria bene mereri ſtudent, Candide lector, nemo eſt adeò rerum iniquus æſtimator, qui inficiari audeat, ſi modò verum eſt quod à Cicerone, Romanæ eloquentiæ parente, accepimus, Nullum viuendi genus ſine literis commodè inſtitui poſſe. Equidem cùm ab ineunte ætate, me totum literarum ſtudio deuouiſſem, omnes animi ingenijque neruos eò ſemper contuli, intendique, vt quoquo modo bonarum diſciplinarum ſtudioſis, ſi non multùm, at certè quo ad liceret, pro viribus prodeſſem. Quod ut conſequi poſſem, neque ſumptibus, in comparandis mihi bonis authoribus, neque uigilijs, in ijs euoluendis unquam peperci: & tamen parum fœliciter mihi ea res hactenus ſucceſſit. Nam cùm ante annos plus minus triginta, tractatum de legibus connubialibus & iure maritali, in communem ſtudioſorum utilitatem, non ſine labore maximo ædidiſſem, fuerunt qui lucubrationes meas ſibi impudenter adſcribere cupientes, quas ſciebant cum plauſu aliquo à uiris doctis excipi, totum eum librum quaſi membratim diſcerptum, cum mendis, quibus librariorum incuria priores æditiones ſcatebant, in ſuas commentationes transferre ac tranſcribere non erubuerint. Qua ego rei indignitate commotus, omnino ab hoc ſcribendi genere mihi abſtinendum duxeram, ne quid tale in poſterum in libros meos committerent. Verùm hoc meum conſilium vicit amicorum quorundam, non infimæ notæ uirorum, neceſsitudo, quibus aliquando, ea quæ mihi in memoriæ ſubſidium adnotaram, communicaui, nihil tamen minùs cogitans, quàm ut me authore, in publicum prodirent. Quæ cùm illi ſtudioſè perlegiſſent, impenſè probare, commendare, admirari etiam (quod citra arrogantiam dictum uelim) uiſi ſunt, atque ut in lucem emitterem inſtantiſsimè flagitare, adeò ut & minitarentur ſe ædituros quæ ex illis meis commentarijs exſcripſerant & adſeruabant, ſi ipſe æditionem diutius differrem. Sic enim mecum expoſtulabant, Quandiu quos in ſcrinijs tuis theſauros habes, ceu Plautinus quidam Euclio ſupprimes? Quandiu eos publicæ ſtudioſorum utilitati inuidebis? An ignoras bracteata fortunæ bona, communione decreſcere ac minui, uera bona quô latiùs diffuderis, cò meliora reddi & illuſtriora? Quandiu tam doctos commentarios in apertum proferre ac expromere cunctaberis? Tum egomet mihi ſuccenſere cœpi, qui libros meos tanto tempore apud tales uiros eſſe permiſiſſem, ut ex eis aliquid exſcribendi ocium fuiſſet, quod mihi uel inuito, cætera ædendi neceſsitatem adferret. Negabant enim ſe diutiùs quod habebant preſſuros, etiã ſi ipſe grauarer reliqua addere, ſed potiùs opus ἀκέφαλον emiſſuros, quàm tanto commodo, ſtudia amantium bonas diſciplinas, fraudaturos. Ego contrà, cauſabar occupationes, ætatem, curam rei familiaris, & alia non pauca, per quæ mihi non licebat ea quæ olim ſcripſeram, relegere, etiam ſi maximè ædita cuperẽ. Verùm illi huiuſcemodi excuſationes, minimè admittentes, cùm tamen & iuſtæ eſſent, & ueriſsimæ, quò conſtantiùs illis refragabar, hòc impenſiùs urgebant, neque priùs ceſſarunt, quàm me de ſententia deiectum cognouerint. Eorũ itaq; cùm precibus, tùm minis uictus, dedi herbã, & paſſus ſum exire nuper cõmentarios de retractib. (utinã dextris auibus) hoc certè cõſilio, ut uel ſatiati deſinerẽt flagitare maiora, vel ipſi certè deſiſterẽt ab ædẽdi conſilio quod præ ſe ferre uidebãtur. Sed nec ea æditione ipſorũ deſiderio ſatisfactum eſt, imò uiribus nõdũ bene recollectis ab uniuerſo eo labore, qui in æditione eorum commẽtariorũ mihi neceſſariò ſubeũdus fuit, impetrarunt, imò uerò extuderunt ac extorſerũt eius operis recognitionẽ, cuius antè memini, id eſt de legibus cõnubialibus: quod itaà me actum, & multis ijſque nouis acceſsionibus (quas tibi non minus vtiles quàm iucundas fore confido, ſtudioſe lector) locupletatum eſt, ut iam nouum opus meritò uideri poſsit, licèt re uera, ne apicem quidem æditionis ſpe, ab initio adiunxiſſem: ſed in eum librum, quicquid egregium & notatu dignum quotidiana lectio, uel ipſe forenſium rerum uſus ſuppeditabat, tanquam in penum aliquem ne memoria excideret, tumultuariè & (ut ita dicam) αὐτοσχεδιάσω, congerebam. Habes itaque, candide lector, conſilij mei rationem, habes opus, argumento quidem & inſcriptione tibi notum: cæterùm ſtylo, rerum copia, & ordine, nouum, in quo multa ab ipſa antiquitate repetita, non pauca ex Theologis, Medicis, Philoſophis, & cæteris, humanitatis (ut uocant) authoribus, cùm græcis tùm latinis, (quos omnes non ex profeſſo, ſed obiter quandoq; agentes interuiſimus,) explicata comperies, ut interim infinita iuris utriuſque loca à me hoc libro partim enarrata, partim integritati reſtituta, omittam: quæ ſi tibi probari ſenſero, abundè magnum laborum meorum fructum percepiſſe fatebor, neque unquam me huius æditionis pœnitebit. Vale lector & fruere.

Elegantiſsimum hoc opus typis ſuis excudebat Michaël Fæzandat
Anno domini. 1546. menſe Februario cuius ſubſequitur regiſtrũ.

aƭ bƭ cƭ dƭ eƭ fƭ gƭ hƭ ~~a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u x y z~~
A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hb Ii Kk

Omnes ſunt terniones præter hƭ duernionem, & Kk quaternionem.

Andræas Tiraquellus
STVDIOSIS.

QVOD votis omnibus patres, atque ataui noſtri, optauerunt, optandumque imprimis cenſuerunt, ut ſtatim vel paulò poſt perfectum abſolutumque cernerent opus, iam tùm eximiè inchoatum, inſtauratæ poſt longa ſecula linguæ Latinæ: id noſtra demum ætate conſecutos ſe Dei Opt. Max. beneficio plærique omnes exiſtimant. Paſſim enim videmus Latinè non rhetoricari ſolùm, ſed etiã philoſophari, ἀριθμεῖν γεωμετρεῖν, θεολογεῖν: atque ſic Latinè, vt Barbaris illis ſexagenariis, qui ſibi in diſciplinis quibúſque tanquam in latifundiis prædiiſque ſuis regnabant, non impudenter magis, quàm ſupercilioſè, de ponte deiectis, uix fugæ locus vllus tutus ſit. Plaudenda ſanè rerum cataſtrophe. Verùm ea fatorum vis eſt, vt mala cùm in imũ vitiorum deſcenderũt, tùm demum exoleſcere incipiant: & vice verſa bona degenerare, cùm ad ſummũ profectus euaſerũt. Mouentur ſcilicet omnia, nec ſtare diu quicquam rerum natura patitur. Sic Roma illa caput orbis, cùm ab exiguis profecta initiis eò creuiſſet, vt, quod Liuius ait, magnitudine ſua laboraret, ſic funditus diruta iacet, vt ſolis extet ruinis. Sic & corporis habitus, cùm ad ſummum bonitatis deuenerit, quod ſcribit Hippocrates, id eſt, cùm mẽſurã creſcendi impleuerit, ut interpretatur. D. Hieronymus, in deterius labatur, oportet, niſi cõtinuò ſoluatur, ut rurſus habeat in quo poſsit creſcere. Id nũc agunt ſtudioſorum ingenia, ut literæ illæ, quæ uulgato, adpoſitóq; nomine humanæ uocantur, non ſolùm inſtaurentur, & ut cum noſtris iuris authoribus loquar, reſtituantur in integrum, in ſuumque ſtatum illum priſtinum ueluti poſtliminio reuertãtur: uerum etiam altius, ſi fieri poſsit, faſtigium attollant, nec iam nobis pœnitẽdus ſit (id quod plærique cenſent) ſed plaudendus potiùs earum multis ſeculis interitus. In iuris legumque ſcientia, nitori ſuo reſtituenda, plus aliquantùm negocij, quàm in reliquis uidebatur: tum propter diſciplinæ eius præſtantiam, tum propter Barbarorum, arcem ipſius ter longiſsima temporis præſcriptione uſque occupãtium, peruicaciam. Tanta quippe fuit quondam iuris amplitudo, tantus legum nitor, tanta iuriſconſultorum priſcorum & eruditio, & eloquentia, ut ſi illorum induſtriam deſcribere, & laudare κατ' ἀξίαν uelim, nõ proœmium, ſed librum integrum explendum habeã. Vno tantùm uerbo eos deſcribam, quo ſe maximè Demoſthenes τῶν συμμοριτῶν priſcos Athenienſes laudare dicebat. ἐγὼ γὰρ ἐκείνων μὲν ἔπαινον τὸν χρόνου ἡγοῦμαι μέγιστον εἶναι, ἃ πολλῷ γεγενημένα, μείζω τῶν ὑπ' ἐκείνων πραχθέντων ὑυδένες ἄλλοι παραδέξασθαι δεδύνηνται. Nec eſt, quod magis admirer, quàm tot ſeculis neminem extitiſſe, qui illorum ingenium & eloquentiam, non dico ſuperare (id enim ſupra uotum ſemper fore credo) ſed aſſequi, emulari, uel etiã imitari potuerit. Certant noſtra ætate multi cum Liuio, non pauci Terentiũ effingunt, Ciceronis ſimiæ complures ſunt, Ouidiũ multi è ueſtigio imitantur, ad Maronis uenam quidam aſpirant: Qui hactenus

Vlpianum, Paulum, Papinianum & cæteros iurisconsultos post annos plùs minùs mille ducentos reddere uel studeat, uel speret, ut diatribas omnes obieris, neminem certè reperies. Tanto enim eloquentiæ fulgore legum tenebras illustrant, ut admirationis materiã, magis quàm imitationis spem posteris reliquisse videãtur. Quid, quæso, uel Vlpiano eloquentius, uel Paulo neruosius, uel Callistrato doctius, uel Papiniano acutius, uel Scæuola pressius, uel Caio florulentius, uel Africano subtilius, uel Pomponio iucundius, uel Celso nitidius, uel Tryphonio candidius? vt cæteros non inferioris notæ taceam. Quanquam vt nec nostra tempestate effœta sit natura, quin paria illis ingenia producat, vt solertissima perspicacissimáque quæq; ingenia in eam unam philosophiæ partem (pars enim est non infima philosophiæ legum iurisque peritia, si Tullio, Vlpiano, Iustiniano credimus) incumbant. Certè quo uno promoueri potissimum poteramus, id nos maximè deficit. Ea sunt luculentissima iurisconsultorũ illorum monumenta, quæ & Iustiniani primium culpa, deinde & longa temporum iniuria periisse creduntur. His accedit quod non alij temerè ulli rerum publicarum gubernaculis admouentur, non alij rerũ habenas obtinent, non alij regum uel imperatorum latus cingunt, quàm qui legum iurisque scientiæ opinione celebrantur. Et erat sanè hanc in uulgum spargi de iurisconsultis opinionem iustissimum, nec reges nunc aut respublicas falleret, si ij essent ipsi, quales dicuntur, ac creduntur, qualésque priscos illos fuisse constat: in ommi scilicet disciplina exercitatos, antiquitatis non ignaros, historiarum scientes, in philosophorum gymnasiis expolitos, rerúmque vsu & experientia probatos. Tales enim esse decet, & qui ad Reipub. munia capessenda destinantur, & quibus principes stipati, augustiores se vulgo haberi volunt. Sunt tamen nostro quoque seculo non parum multi, à quibus uetustatem bellè interpolari experimur, quorúmque auspiciis si summæ rerum gererentur, alius esset regnorum rerúmque publicarum status. Sunt Budæi, sunt Deloini, sunt Valeæ, sunt Minutij, sunt Beraldi, sunt Buchardi. Longolius anno superiore magna literarum iactura occubuit. Habet Anglia suos Tunstallos, Paceos, Moros. Habet Germania Capniones, Zazios, Cantiunculas. Italia Cottas, Alciatos. Et ne singulos percenseam iurisconsultos, quibus ætas nostra beata censetur: angulus nullus usquam est, in quo non aliquis ingenium suum ad uetustatis normam exigat. Quo nomine seculo nostro gratulari frequenter soleo, adeò ingeniorũ feraci: cùm Tullius sanctè deierare ausus sit, singulas ætates vix binos oratores habuisse. Nunquam tamen tam bene cum rebus mortalium actum est, vt in ullo ordine non maior pars (quod est apud Liuium) vincat meliorem. Sunt passim rabulæ forenses, sunt quos Demosthenes aduersus Aeschinem. ἀτεμολόγους & τοῦτο ῥήματα τῆς ἀγορᾶς. Demosthenes alter Latinus Leguleios vocat, Gothorũ reliquiæ, quibus operæprecium est in circulis, in conuiuiis (neque enim iam palam audent) ex longo exilio redeuntibus literis melioribus obstrepere. Quia ergo, vt iam dixi, homines isti totius humanitatis expertes, rerum summam, vt plærunque suo arbitratu moderantur, in eóque sunt ordine, qui (quod leges. xij. tabularum præcipiunt) vitio vacare creditur, cæteris specimẽ est: adeò mordicus putria ista iuris, vt ita dicã, simulachra retentant, vt animam potiùs ex sedibus suis, quàm ea ex manibus extrudi patiantur: pro iisque non secus atque pro aris & focis certare tota ope consueuerunt. Turpe enim putant, sibíque noxæ futurum, si semel uulgus eos intus & in cute

cute dignoscat. Tùm demum enim detracta λεοντῆ ista magistratuum & dignitatum, in pistrinum dedendos se præuident. Ea sunt quæ amores istos nostros, dies noctésque solicitos habent, ne quid excat, ne quid excudatur, ne quid importetur, ne quid æditum, excusum, importatum legatur, quod in Accursium, aut Bartolum incurrat. Horum enim confirmatam, ac sacrosanctam multorum seculorum opinione authoritatem conuelli, aut labefactari piaculare esse putant: ueteribus (sic enim heri, uel nudiustertius natam barbariem uocitant) stari malunt, nihil ex antiquo motum probant. Hi sunt quibus apud Tullium, etiam alabaster plenus unguenti putrescere uidetur, qui nihil legere sibi imperarũt, nisi quod. ff. quod. C. quod. §. quod extra in authen. quod glo. Bar. Bal. Inno. Hosti. Io. An. identidẽ literis pollicaribus tanquam gemmis quit usdam illustratum, primo statim conspectu viderunt. Cũ his mihi cæterísque literaturæ humanioris studiosis nõ bellum solùm, sed prælium: nec prælium duntaxat, verùm certamen propè quotidianum est: exercentúrque vulgò maledictis etiam paruulorum. Nec vllus est eorum, qui animi contentionem ad augustiores illas disciplinas appulerunt, qui non sibi oculis statim vt in eis professus fuerit, proponat de his vel triumphare, vel spolium aliquod referre. Sic etenim tũ demum se dignos arbitrantur, qui in doctorum senatum assumantur. Indidem tot iam legum genuina interpretatio, tot titulorũ iuris syncerus sensus, illis extortus è manibus, & antiquis possessoribus assertus. Ornantur studiosorum ædes, & bibliothecæ libris eius notæ, tanquam manubiis spolíisque hostium. Et inter hos nostræ atque etiam superioris memoriæ iuris, tum peritos, tum studiosos, ad publica decora excitatos, consilia varia diuersáque animaduerto. Sunt enim, qui, cùm possent, nolunt mentis suæ sensum testimoniis illustrioribus firmare. congruum etiam magis & æquius censent collato pede, paribúsque armis in prælium descendere, & instar Dauidis illius hostis ignauissimi ceruicem proprio mucrone ferire. Sunt qui non nisi deauratis, & insignibus, planæque Romanis armis, sibi decertandum putant, stylúmque non ad præsentem scænam, sed ad tempora paulò mox futura accõmodant, Menãdrum imitati, qui (teste Quintiliano) iustiora posterorum, quàm suæ ætatis iudicia, consecutus est. Cum his manu Barbari conferentes, se potiùs ociúsq; victos dici audiunt, quàm sentiunt. Triumphant tamen & victi, apud suos atque etiam ἀντιθριαμβεύσει non minùs, quàm qui uerè debellarunt: dubiam scilicet eam victoriam esse putant, quam non intelligunt, quamque de se fieri, quia nesciunt, non existimant. Ego certè, vt de me tandem dicere incipiam, cùm iam inde ab adolescentia ita affectus essem, vt magnopere cuperem Pictones municipes meos, gẽtem alioquin, nec bardam, nec stupidam, ad augustiorem hanc philosophiæ partem capessendam illustrandamque animare, commentarios inchoaueram ante annos propè septẽ in consuetudines eorum, non sublimi illo grauique dicendi stylo, quem effingere, si velim, nequeam: neque si maximè possem, in hoc certè argumenti genere uellem. Ea semper fuit consilij mei ratio. Noui enim & scio, qui fructus eius existat apud eos, qui iuuandi potissimùm erant. Scio item quàm frigeant iaceantq; commentationes illæ, quæ prorsus nitore carent, nihilque aliud quàm legum capita sonant. Mediam quandã uiam iniui, & medio tutissimè cõmodissiméque itur. Sicque stylum centẽperaui, vt legentes nostri ea, quæ tanquam propria agnoscunt, imprudentes in ea incidãt, quæ nosse maximè debuerant. Ea sunt philosophorum placita, oratorum decreta

ereta, antiquitatis historiarúmque monumenta, poëtarum carmina, populorum ritus, mores gentium, quibus ff. glo. Bar. & aliàs huiusmodi notas inferioris notæ & doctrinæ scriptorum, tanquam hamum esca obtexisse mihi uideor, quo sensim uorato uelut inuiti, aut imprudentes ad lectionem humaniorum scriptorum attraherentur. Iam inde (vt ille ab unguibus leonem) intelligentes, alios esse libros, quibus maximè niti, asseríque posit, & illustrari iuris legúmque peritia. Eius porrò libri sectionem quæ de legibus connubialibus erat, vix prima deformatã manu (vt Horatij uerbis utar) nedum extremam expertam, amiculus quidam alteri, qui sibi legendam à me impetrarat, subripuit: sublatamque inscio me, & eo cui legendam dederam, impressori excudendam tradidit. Circunfertur interim libellus ille, teritúrq; legentium manibus, ego quoque interim reliquum opus meditor, & paro, Cùm ecce Almaricus Buchardus Sanctonum suppræfectus, amicus hospésque meus, librum aduersus me nuncupatim ædit. Libellum illum meum, argumentis (quàm adpositis, tuum erit, candide lector, iudicium) concidit, sugillat, conterit. Dolui equidem non tam quòd ille nihil à me læsus aduersus me scripsisset, neque enim mihi magnopere ab huiusmodi timendum puto, quàm quòd homo amicus, cuius nomen quàm celeberrimum clarissimúmq; esse cupio, tale sui specimen dederit. Ego quid hic? dissimularem? at prouinciatim nomen meum viuo me, quod aiunt, & videnti traducitur. Tacerem? At conuiciis amicorũ prope quotidianis, impotentíq; desyderio satisfaciendũ fuit. Opus totũ commentariorum nostrorũ semel æderem? At tomi & ingentes, & multi, quos vix datum est recognoscere. Hæc menses aliquot uoluenti animóq; versanti, tandem mihi visum est sectionem eandem, multis, quæ subturpia videbantur, derasis, sed multo pluribus adiectis, amicis efflagitantibus, vt offam cerbero obtrudere. In qua & ὑπὲρ ἐμ̀ αὐτε ἀπολογήμαι, & Almarico, qui eam ipsam insectatus est, obiter respondeo, non eũ titulo statim à limine perstringens, non obiecta omnia sigillatim refutans, non conuicia conuiciis retalians, non singula eius argumenta & capita excutiens & examinans, id enim amicitiæ nostræ veteri condonare mihi persuasi. Sed locos tantũ illos firmans & amplians, quos ille labefactare & conuellere conatus est. Tu lector optime, quicquid id est operis, boni consules, tomósq; cæteros aliquot, eiusdem farinæ expectabis, quibus uniuersas Pictonum leges municipales, quas consuetudines vocant, enarrare, illustrare, enodaréque studuimus. Sed interim profuerit consuetudinem illam nostram, quam nunc commentandam assumpsimus, suis verbis audire loquentem.

Titulus decimusquintus [I]

De la puissance & administration des maryz. §. primus.

DEs ce que homme & femme soyent nobles ou roturiers, sont mariez ensemble au pays de Poictou, par la coustume d'icelluy la femme est en pouoir de son mary & nest plus en pouoir de son pere, si elle l'auoit. Et ne peult ualablement contracter sans le consentement expres de son mary durant leur mariage, ne administrer les biens communs d'entre eulx, ne les siens propres, sans l'auctorité & consentement de sondict mary.

PRIMA LEX CONNVBIALIS.

1 VIDES IGITVR candidissime lector ex Pictauorum cõsuetudine vxorem esse in potestate viri, non patris. Eaq; ferè perpetua est & generalis in Gallia. Ex Romanorũ verò legibus, vxor contrà in potestate patris est, nõ viri. l. 1. in. fin. & l. seq. ff. de libe. exhi. & l. 2. §. quòd si in patris & l. quoties. ff. solut. mat. & l. 1. §. 1. ff. de libe. agno. & l. j. §. vlt. & ibi glo. & Bart. & l. eum qui. §. si nupta. ff. de iniur. & in. l. si eum. §. inter virum, & ibi. Bal. ff. de dona. inter virum & vxo. & l. iij. & l. nec inter, & l. si vt proponis. C. eo. & l. filiæ, la. ij. & l. licèt in sacris. C. de col'a. & l. si vxor. & ibi glo. Cy. Bart. Albe. Bal. & Saly. C. de condi. inser. & l. j. & ibi quoq; Cy. Fab. Bal. Pau. Ca. & Corne. & iterum. l. quod scitis, rursumque l. non sine. C. de bo. quæ libe. & l. si vt proponis. C. de nupt. &. §. j. in fi. & ibi Angel. Are. Instit. de SC. Tertul. &. §. vlt. versic. sinautem sub potestate, in auth. de æqua. doti. & no. glo. in. l. parentes, & ibi Pau. Ca. qui eam l. legit. cum. §. vlt. l. rei iudicatæ. ff. sol. mat. & in. l. item legato. §. vlt. & ibi Albe. ff. de lega. iij. & Io. An. post Rof. in addi. Specul. tit. qui filij sunt legit. col. iij. in addi. cuius initium est, Rof. in prætoria. Signo. Homod. con. 166. quæstio disputanda. col. 5. Bal. con. 137. quidam nobilis, col. 1. li. 1. & con. 226. præmissis verbis statuti, versi. præterea nupta. li. 5. & Pe. An. con. 215. pro isto patre, in prin. Card. Flo. con. 91. respondeo, paulò ante fi. Panor. in. c. nõ est, col. 1. extra de spon. & in. c. cùm contingat, col. 6. versi. venio ad secundam, de foro compe. & in. c. mulieres, in. 1. nota. de sen. excom. & in. c. litteras, col. vlt. de resti. spoli. & in. c. ex parte, col. 3. eo. tit. Anto. Prat. inter cons. Alexand. con. 133. verè crudelis, statim pro prin. li. 4. & ipse Alexan. con. 125. viso processu, col. 3. versi. præterea posito, li. 7. & Fran. Aret. con. 72. præsupponitur, col. 2. & Fran. Curt. senior con. 9. Ticinensi statuto, col. antep. & con. 64. antiquissima, col. 16. versi. ad tertium, & Corne. con. 55. pro decisione, col. antep. in fi. li. 1. & con. 26. videtur dicendum, col. vl. lib. 4. & con. 177. circa quod, ante finem. eo. lib. 4. & Socy. con. 224. præsens consultatio. col. 8. versi. 4. ad idem. li. 2. vbi ex hoc colligit, quòd remanet agnata, & sua. &. Io. Crotus in repe. l. frater à fratre, in. 16. quæst. ff. de condi. indeb. & doc. vbique. Nam nec filius ipse familias per matrimonium liberatur patria potestate. l. inter. §. filiusf. & l. marito. §. cæterùm, & l. filiumfa. de adult.

vxor non in uiri potestate est, sed patris Ro. legibus.

2 ¶ Nisi tamen quantum ad filiam in duobus, videlicet in concubitu, quem carnis debitum nostri vocant, & in operis: in quibus de iure ciuili vxor est in potestate mariti, nõ etiam patris, vt voluit glo. in. d. l. si vxorem. & in. d. §. 1. & ibi quoque Angel. Aret. Instit. de S C. Tertul. per text. in. l. si. cut. ff. de ope. libe. & glo. in. c. quod deo. 33. q. 5. & Bart. in. d. l. 1. §. 1. ff. de iniur. Idem Bart. Imo. Pau. Ca. in. d. l. rei iudicatæ, iuncta. l. sequen. ff. solut. mat. Bal. in. l. assiduis, col. 2. in fi. C. qui poti. in pig. hab. & in. c. 1. versi. quæro vtrùm vxor, tit. an marit. succe. vxo. in benef. Panor. in. d. c. literas, col. penul. de resti. spol. & in. c. litteris, in fi. de testibus. & in. c. illud, col. 6. versi. ad propositum de præsumpt. & in. d. c. mulieres, de sent. excom. Io. Ana. in. c. cum caussa, col. 2. versic. nota quòd cõtradictio, de rapto. & Anto. à Prat. d. con. 133. vbi luculentissimè disserit, de quibus operis hoc intelligi debeat. Et Fran. Cur. senior. d. con. 9. vbi suprà.

Nisi in concubitu & operis.

3 ¶ Dicit tamen Io. Fab. in. d. §. 1. Instit. de S C. Tertul. quòd ex consuetudine Franciæ vxor transit in viri potestatem, quamuis etiam remaneat in patris potestate. Idem verò Fab. in. §. 2. col. 2. versi. sed si quid vir. Instit. quod cum eo, dicit simpliciter, quòd in partibus Franciæ vxor est in potestate viri, nulla de patris potestate facta mentione. Et idem dicit in. l. 1. C. de bo. mater. & in. l. non sine. C. de bon. quæ libe.

Vxor Gallorum legibus, in potestate uiri.

4 ¶ At qui ex nostra consuetudine, vt hic scribitur, vxor est in potestate viri duntaxat, à patris scilicet potestate per matrimonium liberata. Cuius etiã consuetudinis, qualis hic est, meminit Masuer. non omnino malus author in tit. de iniur. §. item filia vxorata, & in tit. de dot. & mat. §. item de cõsuetudine vxor. & in tit. de præscrip. §. item & pro ista parte, & in tit. de posses. §. item maritus,

De cadere

vbi tamen huiusmodi consuetudinem non ita simpliciter dicit disponere, sed tum demum, cùm maritus est sui iuris. Tanquam scilicet, vt id illi addas, alium non possit habere in sua potestate, qui ipse suæ potestatis non est. l. sic euenit. ff. de adulte.

5 ¶ Et est similis, vt redeamus, apud Longobardos consuetudo, vt expressim scribitur in l. 1. & l. pen. & l. vlt. tit. quali. mulie. libe. alie. permis. est. & refert glo. in l. velles. C. de reuo. donat. & ibi quoq; Bal. qui dicit, quòd hoc iure vtuntur in multis locis, & per statuta locorũ, & idem Bald. in l. si inuita. C. de nupt. & in. d. c. 1. & ibi etiã Card. Alex. tit. an marit. succe. vxo. & ipse Bal. con. 139. cuius exordium est, Statuto communis Afisij, in fi. li. 5. & Alberi in. d. l. si vxorẽ. C. de condi. insert. & Feli. in. d. c. illud, in princi. de præsump.

Longobardorũ legibus vxor in ptate viri.

6 ¶ Et sanè hęc Franciæ consuetudo, fortassis è curriculo, vt alia pleraque, à veteri Gallorum more defluxit, quem huiusmodi fuisse Cæsar lib. 6. Commentariorũ refert, vt viri in vxores, sicuti in liberos, vitæ necisque haberent potestatem. Enimuero quemadmodum ea vetus parentum in liberos potestas crudelior quidem atq; acerbior iure est coercita Romanorum legibus. l. in suis, in fi. ff. de libe. & posth. & l. vlt. C. de pat. pote. & glo. vtrobiq;. & facit. l. inauditum. ff. ad. le. Cornel. de sicca. & l. diuus. ff. ad leg. Pompe. de parri. illudq; solùm superest, vt filius in potestate patris sit, citra vitæ necisque arbitrium. C. tit. proximè allegato, per totum. Ita etiam (vt omnia fermè ad vsum clementiorem humaniorẽq; redacta sunt) virorũ in vxores vetus illa potestas in ea ipsa re imminuta est, vt scilicet non liceat viro vxorẽ impunè interimere, ac ne castigare quidẽ, nisi moderatè, vt infrà dicetur. Sed quod de filiis leges sanxerunt, id etiam in vxoribus nostra consuetudo ex veterum more reliquum fecit, vt essent in virorum potestate, remoto necis arbitrio. Quem locum & alia pleraque è primis illis nostris legibus connubialibus quispiam in sua Topica fermè ad verbum transposuit, vir sanè & legum, & artium humanarum peritissimus: sed hac in re mihi parum æquus, qui nomen meum vbique suppresserit, id quod libes dissimulassem, sed veritus sum, ne qui libellum illum nostrum primùm anno 1513. ac iterum anno 1516, rursum 1524. impressum non viderunt, existiment hæc loca illi me contrà furripuisse, cuius Topica nõ nisi anno 1520. primùm impressa sunt. Sed ad rem ipsam reuertamur.

Gallorũ uetus mos in eare.

Quæritur de quodam huius lib. plagiario.

7 ¶ Hic mos quoq; apud Hebræos ex lege Mosaica fuisse videtur, vt matrimoniũ filias à parentum potestate dirimeret, transferretq; eã in viros, vt facilè colligi potest ex eo quod scribitur Leui. 22. c. in hæc verba. Si filia sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit, de his quæ sanctificata sunt, & de primitiis nõ vescetur. Cuius rei ratione adiicit nõ omnino cõtemnẽdus interpres Nicolaus Lyrensis, quoniam scilicet nõ iam esset in patris potestate, & familia. Quod & ipsum expressim signatur Numeri. 30. c. vbi si filia nondũ nupta aliquid vouisset, tum demũ ex voto obligabatur, si pater vel consensisset, vel tacuisset: nupta verò, viro aut consentiente, aut dissimulante. quod & ad potestatem viri in vxorem trahit diuus Augustinus lib. quæstionum super Numeros. 4. c. 59. & repetitur in decretis canonicis in. c. manifestum, &. c. voluit. 33. q. 5.

Hebræorũ legibus uxor in uiri potestate.

8 ¶ Quinetiam illud affirmare assueueranter audeo, longo antè interuallo, quàm leges Mosaicæ latæ essent, veluti lege naturæ idipsum instituẽte, filias postea quàm desponsatæ fuerant, non permã fisse amplius in parentum potestate. Quod eo testimonio comprobauerim, quòd cùm de Rebecæ nuptiis tractaretur, illa neutiquã in consiliũ admissa est, sed veluti inscia, non inuita tamen, verùm parentũ votis obsecundans, ab illis nuptui traditur. At postea quàm desponsata fuit, de profectionis die à parentibus consulitur, veluti iam eorum potestatem egressa, quod scribitur Gene. 24. c. & à diuo Ambrosio annotatur in lib. de Abraham patriarcha in. c. vlt. & in. c. honorãtur. 32. q. 2.

Naturæ legibus uxor in potestate uiri.

9 ¶ Ab eo autem quod de lege naturæ diximus, nihil omnino abest, quod tradit diuus August. in. c. caput, in fi. 33. q. 5. Fœminas viris suis seruire cõmuni lege naturæ. Et in lib. 1. de nuptiis, & concupiscentia, ad Valerium. c. 9. Nec dubitari, inquit, potest naturali iure viros potius fœminis, quã viris fœminas principari. Et in epistolam Pauli priorem ad Corint. c. 65. Fœmina, inquit, viro subiecta est lege naturæ. Apud Græcos autem commendatur ille versus senarius Alexidis in ea fabula cui titulus est, γυναικοσωτία, citante Athenæo lib. 3.

De eadẽ re

γυναικὶ δ' ἄρχειν οὐ δίδωσιν ἡ φύσις
Natura non sinit præesse fœminam.

Et huic quoque rei testimonio sunt bruta animalia, quæ veluti idipsum dictante natura, ita viuũt, vt mares imperent fœminis. Nam Plinius lib. 8. c. 3. loquens de asinis siluestribus. Mares, inquit, singulis fœminarum gregibus imperitant.

Bruta & id ipsum sequi.

10 ¶ Sed & illud apud celebratissimos Græcorũ populos Lacedæmonios obseruatũ fuisse coniecto, vt filia tãtisper in potestate patris esset, dum cœlibem vitã ducéret: statim verò quàm matrimonio fuisset mancipata, viri subiret potestatem. Huiusce autem rei coniectandæ, ansam præbuit dictum Lacænæ à Plutarcho in Apophthegmatis Laconicis relatum. Quæ cũ interrogaretur, an se vitiandam concederet, Respondit: Equidem cùm puella essem, didici parere patri, & hoc egi. Mulier autem viro: huic ergo, si iusta rogas, manifestum facias primùm.

Lacedæmoniorũ in ea re mos.

Lacænæ dictum.

11 ¶ Quanquam illud non me latet, fuisse plerosque, qui scriptis tradiderunt, Spartanas mulieres viris suis dominari solitas, quod & ex Aristotele licet deprehendere lib. 2. Politicorum cap. 7. Et confirmat Plutarchus in Lycurgo, referens Lacedæmonios vxores heras vocare solitos. Sed hoc, vt infrà

De eadẽ re

vt infrà dicemus, commune omnium Græcorum fuit. Subdit autem post pauca Plutarchus, quòd cùm peregrina quæpiam mulier Gorgoni Cleomenis regis filiæ, Leonidæ autem vxori diceret, μόναι σὺν ἀνδράσι ἄρχετε τῶν λάκαινῶν. Id est, Solæ viris imperatis ò Lacænæ. Respondit. μόναι γὰρ τίκτομεν ἄνδρας. Id est, Solæ enim viros parimus. quod etiam recensetur in Apophthegmatis Laconicis nõ semel. Et hoc quidem, vt reor, mouit Aristotelem, vt diceret lib. 1. Rhetoricorum. c. 5. malas fuisse Lacedæmoniorum mulieres.

Gorgonis Lacænæ dictum.

12 ¶ Sed quocunque se modo res hæc habeat, ab hac nostra consuetudine non admodum abludit illud Quintiliani aui eius, vt pleriq; existimant, qui de oratoris institutionibus elegantissimè disseruit, declamatione. 259. Virgo pertinet ad patrem, tamen nupta pertinet ad maritum. Accedit quoque id, quod Plato aliàs muliebrium virtutum admirator, viros tamen fœminis tanquam gregi custodes præfecit, statim circa initia lib. 5. de repub. Cui accedens discipulus ipsius Aristoteles Politic. lib. 1. c. 8. Vir quidem, inquit, vxori præest & filiis, tanquam liberis quidem ambobus, sed non eodem imperij modo: sed vxori quidem ciuiliter, filios autem regit: masculus enim quàm fœmina principalior est. Et idem lib. 2. Oeconomicon. c. 1. Existimare autem (ait) debet mulier verè composita, mores viri esse legem vitæ suæ impositam sibi à Deo. Cui finitimum est illud diui Pauli ad Roma. 7. rursumque prioris ad Corinth. 7. Mulier quanto tempore viuit vir eius, alligata est legi ipsius. quod & repetitur in. c. sicut alterius. 7. q. 1. & in. c. additur 27. q. 2. & in summa. 33. q. 1. atque aliis compluribus locis. Ex quibus constat esse in viri arbitrio, legem quam velit, modò sit honesta, vxori imponere. Ad quod & illud pertinet Homeri libro nono Odysseæ de Cyclopidibus loquentis.

Vxor legibus mariti subest.

Cyclopes

Θεμιστεύει δὲ ἕκαστος
Παίδων ἠδ' ἀλόχων Id est,
Ius quisque ministrant
Progenitis ac vxoribus. Quem locum citat Aristoteles lib. Politic. 1. cap. item primo, atq; etiam Plato. lib. 3. de legibus. Inter multas Pitacci Mitelenei vnius ex septem sapientibus aureas sententias, illa non postremo loco habenda, γυναικὸς ἄρχε. Id est, vxori dominare. Refert Cornelius Tacitus in lib. de moribus Germaniæ, apud Sitones fœminas dominari. In quo, vt ille ait, non modò à libertate, sed etiam à seruitute degenerant.

Sitones.

13 ¶ Quid quòd apud priscos Romanos vir de coniugis capite & fama cum propinquis iudicabat. Cuius rei testis est locupletissimus Cornelius Tacitus lib. 13. Romanæ historiæ, cùm inquit. Pomponia Græcina insignis fœmina Plantio, qui ouans se de Britannis retulit, nupta ac superstitionis externæ rea mariti iudicio permissa. Isq; prisco instituto propinquis coram de capite famaq; cognouit, insontemq; pronũciauit. Dionysius quoq; Alicarnaseus lib. 2. Cognati, inquit, simul cum viro de his iudicabant, in quibus erat corruptio. De quo etiam aliquid Liuius lib. 9. belli Macedonici, quo in loco agit de Bachanaliorũ abrogatione, loquitur. & Valerius Maximus lib. 9. tit. 3. quo loco loquitur de Spurio Posthumio Albinio, &. c. seq. Suetonius in Tiberio. c. 35. Et ad hunc quoq; morem antiquum respicere videtur Calistus in. d. c. sicut alterius. 7. q. 1. cum dicitur, sicut alterius vxor nec adulterari ab alio, nec iudicari nisi à proprio viro permittitur. &cęt. vbi tamen glo. huius moris inscia, illud trahit ad correctionem, de qua posteà dicemus.

Vir iudex uxoris.

14 ¶ Adde quòd diuus Ignatius Ioannis Euangelistę discipulus, in ea epistola, quam ad Antiochẽses scripsit. Mulieres (ait) honorificent viros suos, sicut carnem suam: & non audeant eos proprio nomine vocare. hęc ille. Sed quonam igitur nomine (inquies) illos vocabunt? Id certè nos docet Sara illa sancta mulier de Abrahã viro loquens. Dominus, inquit, meus vetulus est, vt scribitur Gen 18. c. & repetiit diuus Petrus in sua prima epistola canonica, aut potius catholica vt latinũ Græco respondeat. c. 3. his verbis. Sic enim aliquãdo & sanctæ mulieres sperantes in deo ornabãt se subiectę propriis viris, sicut Sara obediebat Abrahæ, dominũ eum vocãs, hęc Petrus. Ex quo diuus Chrysostomus in epistolam. 1. ad Corinth. Homilia. 26. Priscæ (ait) illæ mulieres viros suos dominos vocabant. Quibus adstipulatur & illud Vergilianum lib. 4. Aeneid.

Vxores uiros dominos nos uocare debent.

Connubia nostra
Reppulit, ac dominum Aeneam in regna recepit.

Cuius loci authoritate fretus Marcellus, vir in perscrutãdis nominum proprietatibus admodum diligens, scribit, dominum, pro marito aliquando accipi. In quo etiam significatu posuisse quibusdam videtur imperator Diocletianus in. l. si liqueat, ibi, cõsentiente domino. C. de inof. dona. quã ad id nuncupatim no. Saly. Quanquam nihil huc, vt reor, pertinet. Nam ibi, dominus, dicitur respectu rerum donatarum, quarũ scilicet maritus erat dominus: non autem respectu vxoris. At huc alludit illud Ouidij, si ipsius est, in epistola Acontij ad Cydippen.

Elige de vacuis, quam non sibi vendicet alter,
Si nescis, dominum res habet ista suum.

Plutarchus autem in eo libro, cui titulum nuncupauit, in principe requiri doctrinam, scribit. Persarum regem cæteros omnes pro seruis habere præter vxorem, cuius tamen conueniebat maximè esse dominum.

15 ¶ Quæ cùm ita sint, eas proinde prudentissimas fuisse arbitror fœminas, quarum altera ad mari-

 tum scri-

De eadē re ex iurisconsultis & alijs.

tum scripsit in hæc verba. Cum petenti mihi à te domine charissime, &cætera, vt à iurisconsulto nostro relatum est, in l. ea quæ, in prin. vbi Bald. no ff. de dona. inter vir. & vxo. Altera quę marito. hæres extiterat, ita testamento cauit apud Iureconsultū in l. Lucius. §. quæ marito. ff. de lega. 2. Mevi & Semproni dilectissimi filij præcipitote omne quicquid ex hæreditate bonisúe Titij domini mei patris vestri ad me peruenit. Et iterum paulò pòst, nec non etiam si quid post mortem Titij domini mei solui, agnoscatis. quem text. ad hoc no. Bal. ibi. & Albe. in. l. aduersus. C. de cri. expi. hære. Et admodum fallor, nisi & ita quoque accipitur in l. vxorem. §. testamento. ff. de lega. 3. quamuis aliò trahi possit. Nec silentio prætereunda est Bersabeæ, quæ Dauid regem maritum suum alloquens. 3. reg. 1. Domine, ait, mi Rex tu iurasti. & cæt. Nec item Lucretia, quæ apud Ouidium lib. 2. Fastorum de marito loquens, ait.

Mittenda est domino, nunc nunc properate puellæ,
Quàm primum nostra facta lacerna manu.

Neque Matidia diui Clementis mater, quæ Faustinianum maritum, dominum quoque vocat apud ipsum Clementem lib. recognitionum. 9. c. vlt. Neque diua Natalia, quæ diuum item Adrianum maritum, dominum quoque appellabat, si tamen in ea re satis tuta est Iacobi, quem de Voragine vocant, autoritas.

16 ¶ Non immeritò igitur Plutarchus author grauissimus in eo libello, cui titulus est, de claris mu-
De eadē re Megistonæ dictum memorabile.
lieribus, laudat Megistonam Timoleontis vxorem, quæ Aristotimo Elensium tyranno præcipien ti captiuis mulieribus, in quarum numero & ipsa erat, nuncios cum literis ad maritos, qui Elidem obsiderent, mittere, eosque vt obsidione desisterent rogare, alioquin se paruos natos in earum conspectu prius, ipsas deinde omnes verberibus cæsas interfecturum minitabatur. Talibus verbis respondit: Si quid in te virilis prudentiæ aut consilij resideret, non vtique mulieres iuberes, quæ facto opus essent, suis viris præscribere: sed nos ad ipsos, tanquam dominos nostros permisisses proficisci.

17 ¶ Sed sicut Sara, Barsabeæ, Lucretia, Megistona, quæ se vltro maritis subiecerunt, eos, vt diximus,
Vxores q̄ uiris dominantur uituperantur.
dominos vocantes, sunt ob id plurimum laudandæ: ita sunt acerrima reprehensione dignissimæ, quæ è diuerso sibi laudi assignant, quòd maritis præsint, quòd illos non habeant dominos, sed nepares quidem, quòd viros contemnant atque despiciant, nullam omnino eorum habentes rationem. Nam vt idem Plutarchus in lib. cui titulum fecit γαμικὰ παραγγέλματα, id est, connubiales admonitiones, scribit locupletes & principes, cùm honori philosophos habent, & semetipsos ornant, & illos. At philosophi cùm obseruant opulentos, haud quidem illos clariores, sed se ignobiliores faciunt. Hoc etiam vsu euenit mulieribus, cum sese viris subiiciunt atque obtemperant, laudem consequuntur. Cùm verò præesse volunt, magis eas dedecet, quàm eos qui subiiciuntur. Scitum est illud & Euripidis, vxor quæ sapit, viro inseruit: quæ non sapit, eum spernit.

Πᾶσα γὰρ ἀδύλλη τοῦτο γυνὴ ἀνδρὸς ἢ σώφρων χωὴ.
Ἥ δὲ μὴ σώφρων ἀνοίας τὸν ἔνεκα ὑποδρος φορεῖ.

Nec minùs memorabile est, quod tradunt sacræ literæ, Vasthi reginam Assueri mariti mandatū, vt ad se veniret, contempsisse, ob idque fuisse repudiatam, vt hinc discerent cunctæ vxores & maiorū & minorum maritis suis deferre honorem, vt scribitur Hester. 1. c.

18 ¶ Qui locus me
De eadē re Vxores honoris ac decoris maritalis participes.
(cupiunt autem
tiantur, nec molestè ferant. Sciant maxima ex parte omnem suum honorem atque dignitatem ex honore dignitateque virorum pendere. Vix enim vxor honorabitur, nisi & apud homines maritus in honore, precio, existimatione fuerit. Sunt certè vxores vel honoris, vel dedecoris, & cuiuscunque conditionis maritalis ferè participes, vt quotidie videmus, & leges nostræ apertè comprobant. l. fœminæ. ff. de Senato. &. l. cum te, &. l. vlti. C. de nupt. &. l. vlt. C. de incol. lib. 10. &. l. 1. & l. mulieres. C. de dignit. lib. 12. & in authen. de consul. circa medium, cum multis. si. Idque ex legibus antiquis, quando apud Liuium lib. 10. ab vrbe condita, Virginiam Auli filiam patriciam Volumnio plebeio nuptam matronæ sacris pudicitiæ Patriciæ arcuerunt, tanquam scilicet desisset esse patricia, quæ plebeio nupserat. Idque adeo procedit vt filia naturalis efficiatur legitima, si legitimo viro nupserit, ex Angel. sententia in. §. quod verò, in authen. quibus mo. natur. eff. sui. Ideo dicit glo. in. l. 1. C. de in ius vocan. quòd vxor propter maritum honoratur.

19 ¶ At viri quibus vxores dominantur, quorum vt id transeunter attingam, magnus est numerus,
De eadē re Viri qui uxorib⁹ subsunt pro uilibus habē tur.
vt dicit Cy. in. l. 2. C. de test. Cui concinens Hosti. in summa tit. de iureiur. §. quomodo censeatur, uersic. sed cùm metus, tradit multas fœminas esse quæ maritos verberant. Hi igitur, vt repetam, omnibus sunt contemptibiles, pro vilibus q̄; & abiectis habentur, vt è nostris quoq; annotauit Alex. con. 156. viso processu causæ vertentis inter Apolloniā, col. 3. vers. 2. respondeo, lib. 5. Et Pe. abel. perti. in. l. curatorem. C. de inter. matr. miserrimos eos esse dicit, qui vxoribus obedire coguntur. Sed & ibi. Cy. maritos veluti deridet, qui cum ex diui Hieronymi, imò diui Pauli ad Ephesios. 5. c. sententia, vxores diligere, nō autem timere, ab illis verò diligi, & timeri debeant, sunt tamen adeò miseri & gallinacei (ita enim loquitur) vt non audeant inuitis sibi vxoribus extrahere sarabulas, vt

ipse ait

vt ipse ait, & post eum Bald. ibi, qui hos quoque maritellos vocat. & Angel. in. l. 1. C. de his qui pat. vel libe. occid. Itaque Esaias maximus prophetarum (Dauid semper excipio) veluti in maximum Iudæorum vituperium, de illis scribit in. 3. c. mulieres dominatæ sunt eis. Nam vt Democrates testis est, aut Democritus, vti eum citat Stobæus. Ser. 72. nisi mendum ibi sit, κακὸν γυναικὸς ἄρχεσθαι, ὑβρει ἀνδρὶ ἐχάτη, id est, à muliere dominari, summum est viro dedecus. Adde & summa seruitus. Quandoquidem mulier si primatum habeat, contraria est viro, vt attestatur Ecclesiasticus. 25. c. Adde item & summa miseria. Nam, vt scribit Augustinus in lib. de Catechizandis rudibus. & reassumit Beda in. 1. ad Corinth. c. 2. Cùm fœmina dominatur in virum, peruersa & misera domus est. Scribit Iustinus lib. 32. quòd cum Daci cum Olore rege aduersus Bastarnas malè pugnassent, ob vltionem segnitię, iussu regis coacti sunt ministeria vxoribus, quæ ipsis antea fieri solebāt, facere. Neque id ante mutatum fuisse, quàm ignominiam bello acceptam virtute delerent. Plutarchus in præceptis connubialibus c. 5. Quæ malunt (inquit) stolidis viris imperare, quàm parēre sapientibus, similes illis sunt, quæ ducere potius volunt cęcos, quàm intelligentia visuq; præditos sequi. Ex quibus illud cōfiteri necesse est, vt si huiuscemodi viri vxorum imperio parentes, cæteris sunt contemptui, & vxores quoque eorum fore contemptibiles.

20 ¶ Contrà verò, illas eò honoratiores futuras, quò magis viros honorauerint, vel testimonio diui
Vxorū uiris obediē tium laus.
Hieronymi, aut, vt Erasmus putat, Paulini Nolini ad Celantiam, de ratione rectè viuendi, vbi ita scribit: Præcipuè autem in coniugio venerabili atque immaculato, apostolicæ regulæ ordo tenetur. Seruetur in primis viro authoritas sua, totaque à te discat domus, quantum illi honoris debeat: tu dominum illum obsequio tuo, tu magnum illum tua humilitate demonstra: tantò ipsa honoratior futura, quantò illum ampliùs honoraueris. Caput enim (vt inquit Apostolus) mulieris est vir. Nec aliunde magis reliquum corpus ornatur, quàm ex capitis dignitate. Quibus etiam adstipulatur ille mimus Senecæ, nisi sit Publij Syri, quòd multi asserunt, aut alterius.

Casta ad virum matrona parendo imperat.

Quo planè significatur eā matronā tū demū imperare, ac veluti in sublimi loco esse, cū viro paret.

21 ¶ Quid? quod verbum Dei O. M. mulierem alloquentis Gen. 3. Sub viri potestate eris, & ipse do-
Diuinis legibus uxor uiro parere debet.
minabitur tui. Et diui Petri in. 1. epistola. c. 3. mulieres subditæ sint viris suis. quod & vsurpauit Paulus, qui aduſque tertium cœlum raptus est, ad Ephesios. 5. & repetit ad Collocen. 3. Cuius rei rationem adiiciens in ipso capite. 5. ad Ephesios, Quoniam (inquit) vir caput est mulieris. quod & ipsum prius dixerat. 1. ad Corinth. 11. & repetitur in. c. 1. extrà de frig. & malef. & in. c. non mœchaberis. 32. q. 5. & fermè per totum. 33. q. 5. & alibi sæpe. Et ob id fœminæ dum maritantur, velari solent, vt se nouerint semper maritis suis esse subditas. c. fœminæ. 3. q. 5. & in. c. mulier. 33. q. 5. Et alibi, Quæcunque mulier sibi comam amputauerit, quam deus ad memoriam subiectionis illi dedit, resoluens ius subiectionis, anathema sit. dicit text. in. c. quæcunque. 30. di. quem facit sing. Ro. 596. est nunc Florentiæ. Super quo festiuiter si mul & venustè dicit Guil. à mont. Laud. in cle. cùm ex eo, in verbo, continentes, & ibi post eum Cardi. in. 1. oppo. de sentent. excom. quòd canon vetuit, ne mulieres comam amputarent, vt mariti quicquam in eis inuenirent, vnde possent vxores trahere & ligare. quod no. ad id, quod paulò mox subiiciemus. Illud tamen obiter dicemus apud Arimphæos fœminas æquè ac mares comam tondere, vt tradit Solinus c. 27. Sed vt redeamus, ad ea quæ suprà diximus, fortè mouerunt Bald. vt diceret in. c. 1. ti. 1. an mari. suc. vxo. vxorē esse in potestate viri de iure canonico: quod & idē dicit Alber. in. l. si vxorē. C. de condi. insert. & in. l. aduersus. C. de cri. exp. hæred. Porrò diuus Augustinus Homilia. 43. de fœminis loquens, Nulla (ait) sit in vobis proteruitas, uulla superbia, non contumeliosa ceruix, non aliqua inobedientia. prorsus tanquam ancillæ seruite.

Fœmina co mā amputa re non debet, & quæ re.

Ariphææ fœminæ.

Vxor de iure canonico in uiri pote state est.

22 ¶ Ex hac autem viri in vxorem potestate illud proficiscitur, quòd hanc ille potest ex causa mode-
Vir potest uxorē ma deratè castigare.
ratè castigare, vt voluit glo. in. l. sed & si quemcunque. §. vlt. in fi. ff. ad leg. Aqui. & glo. in auth. vt vice. matr. & auiæ. §. quia verò quædam mulieres, in verbo, sufficere. & glo. vlt. & doc. in. c. quemadmodum, extra de iureiurand. & glo. in. §. criminis, in verbo seruum. 25. di. & in. c. cùm beatus, 45. di. & in. c. sicut alterius, vbi & Arch. col. vlt. 7. q. 1. & in. c. nullus clericorum. 17. q. 4. & in. §. in hoc, in glo. vlt. & in. c. placuit. 33. q. 2. & in. c. hæc imago, in verbo, & penè famulas. 33. q. 5. & Alber. Gand. in tract. maleficiorū, tit. de pœnis reorū, col. vlt. & Bald. in. l. filius. C. de pat. pot. & in. l. nec patronis. C. de ope. liber. & con. 176. Cecilia recessit à Frāciſco, in prin. lib. 1. Lucas pen. in. l. quicūq;, col. 2. & iterū. 3. C. de re mili. lib. 12. Signo. Homo. con. 63. Titius calce percussit, in prin. Anto. in. c. cùm contingat, col. 2. & ibi etiā Panor. col. 6. de foro comp. Idem Panor. in. c. ex transmissa, post princ. de rest. spoli. Ro. sing. 4. incipi. licet vxorem delinquentem. Card. Flor. con. 9. in facto dominę, col. 2. versi. similiter si iudex. Cepola in. l. Marcellus, de verbo. signi. & Angel. in tract. maleficiorū, in verbo, admenauit, ante fi. & Alex. in. l. miles. §. qui iudicati. ff. de re iud. & in addi. ad Bar. in. l. iubemus. C. de repud. Phili. Deci. in. l. fœminę, quæ est. 2. col. 7. ver. 36. ff. de regul. iur. Et è Theologis diuus Bonauētura. in. 4. senten. dist. 37. vbi etiā Richar. & alij. & Astesanus (Istos enim & similes aliquando, & nōnunquàm etiam multò inferiores aduocamus, propter eos qui nullos alios libros legerunt) Astes. igitur lib. 8. suæ summę tit. 20. arti. 4. & Angel. Claua, in verbo, vxor, versi. 3. Et ad hoc bonus est tex. in. c. duo ista, 23. q. 4.

Sed clericus paulò seuerius.

23 ¶ Sed & clericus potest paulò seueriùs vxorem castigare, vt dicit glo. in d.§. criminis, per text. in d.c. placuit, per quem etiam text. asserit glo. d.c. quemadmodum, & ibi quoq; Panor. quòd clericus potest incarcerare vxorem. & in id dicit ipse Panor. eum menti tenendum, & declarat quomodo sit intelligendũ. & idem voluit Zenzel. in extrauag. Io. 22. incip. antiquæ concertationi, in verbo, nouerit conuenire, ad fi. & Gui. à mont. Laud. & Cardi. Flo. in. d. cle. cum ex eo. & Io. Fab. in. l. 1. C. de priuat. carce. & d. sing. 4. vbi facit sing. text. & glo. in. d. c. placuit. Io. Ana. in. c. 2. post prin. extrà de cleri. percus. & Feli. in. d. c. cùm cõtingat, in fi. de for. compe. Alex. in. d. l. iubemus. Iason in. d. l. miles. §. qui iudicati. & Deci. & Aste. vbi sup. Hippo. Marsil. in. l. 1. §. ad quæstionem, col. 2. vers. limita. 4. ff. de quæstio. Quæ res veteri more legibus permissa est, quando Alexander Macedo apud Curtium lib. 7. criminibus ab Hermolao obiectis respondens, à maritis vxores verberari, castigari, vti à tutoribus pupillos, ius esse tradit.

De eadem re.

42 ¶ Nec ociosum est verbum, moderatè, à nobis suprà positum. Neuter enim, neque clericus, neque laicus potest vxorem atrociter verberare, vt dicunt ferè omnes quos allegauimus. Quòd si fecerit, potest vxor agere iniuriarum contra virum, ex quorundam sententia, quos refert Io. And. in addi. Specul. in rubric. de iniur. versic. est quæstio de vxore, qui tamen subdit sibi probabilius videri, vt agat vxor actione in factum, vt fama mariti illæsa præseruetur, per text. in. l. 2. C. rerum amo. & in. l. non deber. ff. de dolo. & l. si quis vxori. ff. de furt. quod dictum sequitur, & dicit se nunquam alibi legisse Alex. in. l. diuortio. §. si fundum, col. 4. vers. item in quantum. ff. sol. mat. & ita refert se Paduę consuluisse, & Catelli. Cot. in memoriali incipi. actio iniuriarũ, & iterum in memo. vxor atrociter verberata.

Vxor an in iuriarũ agere posit cõ tranmritu.

Quin & si vir vxorem atrociùs verberauerit, ob idque vxor aufugiat, & adulterium committat, nõ poterit eam maritus accusare, nec dotem ex vxoris adulterio lucrari ex forma statuti, vt no. consuluit. Pet. And. con. 408. probata. Sequitur & commendat Angel. Aret. in tract. maleficiorum, in verbo, Che. me. ay. adulterato. col. 11. & Io. Lup. in repe. rub. de dona. inter virum & vxor. char. 10. col. 4. versi. idem est quando maritus. Sed de hac re iam satis. An autem honestum sit viro vxorem verberare, dicemus postea.

Vxor an & quãdo aliquid fecisse uidetur metu et reuerentia maritali.

25 ¶ Illud quoque ex ea potestate procedere, videtur, quòd cùm mulier quicquam facit sibi incommodum, marito verò commodũ, id fecisse præsumitur metu & reuerentia maritali, ideoque sibi non præiudicat, de quo, quia id recipit quædam declarationes, vide glo. &. doct in. l. 1. §. quæ one randæ. ff. quarum ver. act. non dat. & glo. in. c. plerique. 1. q. 7. & Bart. in. l. quæ dotis. ff. sol. mat. & in disputa. inci. mulier habens magnum patrimonium, col. 2. vers. sexto probo. & Bald. in. l. si sine voluntate, ad prin. C. ad Velley. & con. 293. factũ sic proponitur, col. 2. vers. 2. opponitur, lib. 3. & Panor. in. c. nonne, col. penul. de presumpt. & in. c. cùm contingat, in, 1. no. de iureiu. Alex. con. 157. viso instrumento, col. pen. lib. 2. & con. 16. ponderatis narratis, col. pen. lib. 3. & con. 102. super eo, de quo quæritur, col. 4. vers. item potest vltra supradicta, eo. lib. 3. & con. 144. an mulier, col. pe. lib. 5. & con, 88. viso processu, col. 2. vers. & prædicta, & iterum vers. nec etiam ad hoc, lib. 6. & Fran. Aret. con. 24. quatuor dubia, in. 2. dubio, & Barb. con. 38. omnipotẽtem, col. vlt. lib. 4. Angel. Aret. in. §. omnes autem, vers. quadrupli. & ibi etiam Iason col. 7. vers. & proximè dicta. Instit. de acti. & per Cano. tam antiquos quàm recentes, in. c. causam matrimonij. ext. de offi. deleg. Phi. Dec. con. 232. dura admodum, col. 3. vers. nec ob. id si dicatur.

Vxor an teneatur uiro lauare pedes, & alia id genus facere.

26 ¶ Item & hinc prodit, quod dicunt Io. An. & Panor. in. d. c. literas, ille col. 2. in verbo, incertis, hic col. pe. vers. dicit Io. And. extrà de resti. spol. quòd vxor tenetur marito lauare pedes & caput, & parare cibos, & aliâs semper vel Phrygio seruire marito, vt vtar verbis Virgilij lib. 4. AEneid. Quibus adstipulatur illud Ennij.

Exin Tarquinium bona fœmina lauit, & vnxit.

Vxor unde dicta.

Quod de vxore intelligit Donatus in Hecyra Terentij, qui hinc vxores dictas dixit, quòd maritos lauabant & vngebãt. Quod tamen limitat ipse Panor. in. d. c. literas, nisi mulier esset nobilis, cui esset dedecori ista facere, arg. l. interdũ. ff. de ope. libe. quod & idem dicit Felin. in. c. illud, col. 4. de præsumpt. & nouissimè Phil. Deci. con. 202. vt præsens consultatio, col. 4. vers. nec obstat quòd talia. & Ant. Cors. in tract. de pote. & excel. regia. q. 30. in fi. & Io. Lup. in repet. rubr. de donat. inter vir. & vxo. char. 26. col. 2. Et è Theologis non illis quidem doctis, Bapt. Salic. in suã summa, in verbo, vxor, vers. vlt. Quod tamen clanculùm carpere videtur Barb. in add. Bal. in. l. si vxorem, col. 2. C. de condi. inser. ea videlicet ratione, quòd non debet fieri deterior conditio creditoris propter nobilitatem debitoris, nisi aliter esset iure cautum, de qua re dicemus latiùs in tract. de nobilitate.

Vxor uiri forum & domicilium sequitur.

27 ¶ Illud etiam ex eodem fonte manat, quòd vxor mutat proprium, virique, sortitur domicilium, atq; forum: non vir vxoris. l. cùm quædam, & ibi no. ff. de iurisd. om. iud. & l. exigere. ff. de iud. vbi Bal. per illũ text. dicit quòd vxor trahitur ad aliud domiciliũ vi matrimonij &. l. ea quæ &. l. vlt. §. item rescripserũt mulierẽ, & ibi Bart. ff. ad municip. &. l. vlt. C. de incol. lib. 10. &. l. 1. C. de mulie. & in quo loco, eo. lib. 10. &. l. mulieres. C. de dignitati. lib. 12. & no. Cy. & Bal. in. l. 2. C. de iurisd. om. iud. vbi dicunt quòd ita vir trahit vxorem ad suum domicilium, vt ea nullo pacto teneatur respondere in domicilio pristino. & ipse Bald. con. 227. si quæratur, post prin. l. 3. & con. 418. super primo puncto, lib. 4. & con. 62. punctus talis est, Petrus de ciuitate, in. 2. dubio lib. 5.

Alberi. in. 2. parte statutorum. q. 10. sed quid si Veronensis Raph. Co. con. 26. ad statutum, in prin. Cor. con. 26. videtur dicendum, col. vlt. lib. 4. & docto vbique. Quod & iuris antiqui fuisse probat illud Virgilij lib. 3. Aeneid.

Et patrio Andromachen iterum cessisse marito.

Nam, ut scribit Seruius, eum locum edisserens, secundum ius loquitur, vxor enim domicilium viri sequitur.

Vxor ciuis ciuitatis ui ri.

28 ¶ Est item vxor eius ciuitatis ciuis, cuius & vir est, vt tenet glo. in. l. ciues & ibi Bart. Angel. in fi. & Io. Plat. col. 2. C. de incol. lib. 10. & Bart. in. d. §. itẽ rescripserũt, vers. quæro vtrum vxor. Bal. con. 139. statuto communis Assisij, col. 2. vers. 2. est considerandum, lib. 5. vbi pulchrè dicit, quòd ea propriè dicitur esse ciuis eius ciuitatis & comprehenditur sub statuto loquente de ciuibus, siue de his qui sunt alicuius ciuitatis. Anto. con. 25. visa forma contractus, circa medium. & Imol. con. 73. in casu proposito, col. vlt. Fulg. con. 93. ad id de quo Paul. Ca. in. d. l. cum quædam, post princ. Io. Plat. in. d. l. 1. in prin. Cede mulie. & in quo loco. lib. 10. Angel. Are. in. §. 1. col. vers. quæro an vxor, Instit. de pat. pot. & Maria. Soci. con. 36. rectè ac maturè, col. 2. & Corne. con. 55. pro decisione, col. antepe. lib. 1. & iterum con. 81. primus consultationis articulus, col. 5. vers. ideo cũ vxor, eo. lib. 1. & con. 202. circa præsentem, col. 2. lib. item. 2. & d. con. 26. col. vlt. lib. 4. & con. 41. videtur in hac consultatione, col. vlt. d. lib. 4. Hinc apud Liuium lib. 1. ab vrbe condita Romulus proclamat vxores in societate fortunarum, ciuitatisq;, & liberorum fore.

Vxor ciusdem origi nis ut uir.

29 ¶ Quinetiam eiusdem est originis, vt voluit glo. no. in. l. origine. C. de municip. & orig. lib. 10. quam sequitur Bar. qui limitat, in. d. §. item rescripserunt, vers. vlterius quæro. Sequitur quoque, & commendat Signo. Home. con. 166. quæstio disputanda, col. 7. vers. præterea mulier originaria. Bald. in sua Margarita, in verbo, mulier, vbi eam facit sing. & in. l. pen. in prin. col. 1. vers. sed quæro vlterius. ff. de iurisd. om. iud. & in rub. ff. sol. mat. post prin. vbi illam dicit valde no. & per eam dicit quòd per matrimonium vxor vnitur marito tãquam principaliori, mutatq; forum originis, adeo vt non possit in sua originali terra conueniri, & con. 351. in bonis feudalibus, col. 2. lib. 1. vbi per illam dicit, quòd mulier per matrimonium mutat originem, quò ad forum iudiciale. & con. 411. quidam Mediolanensis, ante fi. eo. lib. 1. vbi eam pro notab. allegat, & con. 456. Seia origine paterna, col. vlt. versi. præterea quia ista Seia, eo. lib. 1. vbi eam quoque dicit sing. nec esse alibi, ad hoc, quòd origo viri dat ius nouæ originis vxori. & con. 310. ad euidentiam, col. vlt. lib. 3. vbi per eam dicit, quòd matrimonium mutat originem. & con. 439. super primo puncto præmittendum est, col. 2. vers. quæritur quid iuris, lib. 4. vbi dicit quòd nuptiæ habent vim originis: nam origo viri propter sacramenti vnionem reputatur vxoris, quia vxor iungitur viro tãquam digniori, & eadem cõditio est vnitorum, allegat no. in. d. l. origine. & con. 100. considerato quòd dicta domina Agnes, post prin. lib. 5. vbi per illam glo. dicit, quòd matrimonium huius naturæ est, vt trãsfundat originem vxoris in originem viri. Id quod etiam subiungit probari ex virtute vnionis, in qua id quod potentius est, trahit ad se id quod minus dignum est, vt plenè legitur & no. in. c. 1. extra ne sede vacan. sed nulla maior vnio, quàm coniugalis, per quam vir & vxor efficiuntur vna caro, & vna substantia in duabus personis de iure diuino, quod consistit in veritate, & non in fictione: & ideo propriè vxor est effecta naturalis & originaria communis ipsius mariti. Hæc Bald. qui & idem ferè scriptum reliquit con. 139. statuto communis Assisij eo. lib. 5. vbi ex hoc consuluit, quòd statute statuto Assisij vt nulla mulier ciuitatis Assisij possit contrahere sine presentia viri, quamuis statutum debeat strictè interpretari, & in casu vero, non ficto, per iura vulgaria, tamen istud statutum, ita debet intelligi, vt mulier Perusina nupta Assisij non possit contrahere sine præsentia viri: tanquã ea dicatur esse ciuis Assisij verè & propriè, & non fictè. & idem Bal. in con. 226. præmissis verbis statuti, vers. in contrarium videtur, eo. lib. 5. vbi dicit per illam glo. quòd per matrimonium mutatur ius originis. & idem Bald. in. l. voluntas, in prin. C. de fideicom. vbi dicit, quòd matrimonium est eius naturæ, quòd trahit mulierem ad originem viri. sed in eo loco errauter allegat. l. mulieres, de municip. & orig. cum nulla sit huiusmodi. l. in illo tit. nec dubiũ est quin voluerit citare. d. l. origine. & idem Bald. in addi. Specul. tit. de deci. §. 1. in fi. & in tit. de censi. §. nunc dicendum, in fi. quibus locis dicit per illam glo. mulierem sequi originem viri, non quòd naturalis (inquit) veritas & substantia tollatur, sed quo ad effectum ciuilium munerum, per quædam iura quæ allegat. & idem quoque Bald. in. l. 2. in fi. & ibi etiam Angel. C. de iurisd. om. iud. & Fran. ipsius filius Bald. inter con. eiusdem in subscriptione con. 64. punctus Paulutius, lib. 5. vbi dicit, quòd lex rapit vxorem ad originẽ viri, per no. in. d. l. origine. & Panor. con. 100. illud in dubium reuocatur, in fi. lib. 2. & Io. Plat. in. d. l. origine. & latè Maria. in rub. extrà de for. compe. col. 4. vers. 66. & Corne. d. con. 55. col. antepe. lib. 1. &. d. con. 202. col. lib. 2. &. d. con. 41. li. 4. & Soci. con. 227. præsens consultatio, col. 7. vers. quibus suppositis, lib. 2. & con. 81. non est dubium, in princ. lib. 3. vbi illam glo. dicit sing. & Io. Camp. in tract. statutorum excludentium fœminas à successionibus. 4. lib. quid si in loco, in prin. & Iason. in. l. si pluribus, col. 6. vers. 4. inquantum Bart. ff. de leg. 1. vbi ex hoc dicit quòd mutatio fori quæ fit per matrimoniũ, est aliis potentior: nam licet aliis domiciliũ originis mutari nõ possit. l. senatores. ff. de senat. mutatur tamen per matrimoniũ, per glo. in. d. l. origine. Tu tamẽ hic vide Card. Flo. con. 91. respondeo per ordinẽ in. 5. dubio.

30 ¶ Est quoque vxor de familia viri, non patris. l. quicunque. C. de re mil. lib. 12. vbi & hoc no. Bart.

Vxor de familia viri.

in sponsa procedere, sicut etiam annotauit Bald. ibi. & in l. maximum, col. vlt. vers. 4. quia ista filia C. de lib. præt. & Angel. con. 283. inauduertentia, col. 3. Maria. Soci. con. 30. quamuis, col. 3. Iason con. 142. venerabilis, col. 7. vers. 6. facit, lib. 2. & Philip. Deci. in. l. 1. col. 3. vers. illud etiam notandum. C. vnde vir & vxor. Vnde Antistius Labeo iuris ciuilis peritissimus, cuiusque cum maximo laudis præconio meminit noster Pomponius in. l. 2. ff. de orig. iur. Labeo (inquam) lib. 4. ad edictum prætoris. Soror, inquit, appellata est, quòd quasi seorsum nascitur, separaturque ab ea domo in qua nata est, & in aliam familiam transgreditur. quod & repetiit Aulus Gellius, aut, vt alij malunt appellare Augellius, lib. noctium Atticarũ. 10. c. 13. Itaq; eleganter iurisconsultus in. l. pronunciatio, in fi. ff. de verb. signi. mulier, ait, familię suæ & caput est, & finis. vbi tamen Alber. scribit post Oldra. nulla lege reperiri, vxorem esse de familia viri. quod & repetit in tract. statutorum parte vlt. quæst. 110. quid si statuto. Et id iuris quoque antiqui est scribit enim Liuius lib. 6. secũdi belli punici, Capua, quæ ad Hannibalem defeciuerat, à Fuluio recepta, Campanis in singulas familias à senatu decreta fuisse. Aliorum enim bona publicanda, ipsos, liberosque eorum vendendos, extra filias, quæ nupsissent priusquã in potestatem populi Romani venissent. tanquam scilicet iam desiissent esse in familia patrum, sed in familiã mariti venissent. Hoc autẽ & fulcit quòd apud Bœotios currus axis, quo vecta erat in domum mariti noua nupta, comburebatur: vt id signum esset, eam illic perpetuò remansuram, vt retulit Plutarchus. Cui ceremoniæ confinis est & alia Romanorum apud quos sponsa iam obtecta flammeo capite, cùm extulisset pedem è primis ædibus, vertebatur in gyrum, atque ita ducebatur in domum sponsi, ne sciret viam redeundi ad ædes parentum.

Bœotiorũ mos.

Romanorũ ceremonia.

31 ¶ Et ista, quæ diximus, videlicet mulierẽ sequi forũ, domicilium, & familiam viri, adeò vera sunt, vt etiam si vxor litiget cum marito se defendendo, sequitur tamen forum mariti, vt est textus, si soler ter expendatur in. c. cõstitutis in præsentia nostra procuratore, extrà de testi. & ita solerti subtiliq; ingenio illum annotat Bald. ibi in. 1. no. quem sequitur Iason in. d. l. cùm quædam puella, col. 1. & ibi quoque Philip. Deci. col. 2. ff. de iurisdict. om. iud. Et hæc quidem, etiam si agatur ad dissolutionem matrimonij: nam haud secius vxor sequitur forum viri, per text. in. c. ex parte, vbi id no. Anto. extrà de restit. spoli. Super quo tamen vide ibi Panor. in. 4. no. tenentem contrarium.

Vxor etiã defendẽdo se sequitur forũ mariti, etiã si agatur ad dissolutionem matrimonij

¶ Hinc autem fit quòd no. dicit Bar. si tamen is fuit, de quo statim dicemus, in. l. quoties. C. de priuil. scho. lib. 12. esse sing. notandum text. ibi. quòd priuilegium concessum alicui, & omnibus descendentibus masculis & fœminis, ita demum competit fœminis, si nondum in matrimoniũ transierint: quia postquam virum assumunt, ad alium dicuntur se transferre, & statum suum & forum mutare. Sequuntur Angel. & Io. Plat. in. d. l. quoties. Rom. & Iason in. d. l. cùm quædam, & idem Ro. in. l. 1. in fi. prin. ff. de. SC. Silla. vbi ad hoc dicit text. in. d. l. quoties, sing. seque ita de facto dixisse, & obtinuisse. & Brix. in suo repertorio, in verbo, posteri, vbi dicit illud dictum Bar. esse multum sing. & ita fuisse obtentum de facto. & Corne. con. 230. quanquam in hac consultatione, col. 6. de probat. & in repet. l. cum acutissimi, col. 65. C. de fideicommiss. & Laurus à palaciis Rube in tractatu statutorum excludentium fœminas, char. antepe. col. 2. vers. & adde quòd si concederetur, vbi id etiam dicit sing. & Iason in. l. 1. ad fi. ff. de consti. prin. vbi & hoc dictum dicit esse sing. & perpetuò notandum. & Georg. Nat. qui hoc etiam dicit sing. in repet. c. quamuis, char. 17. col. 1. vers. 11. quæro de pactis, lib. 6. & nouissimè Franc. Curt. iunior con. 5. facti contingentia, col. antepen. vbi hoc quoque dictum allegat pro sing. & Franc. Ripa. lib. 2. respon. c. 3. visis instrumentis, col. vlt.

Priuilegiũ concessum de fœdẽtibus an cõpetat filiabus ma ritis vide inf. nu. 35.

33 ¶ Sed illud te hic scire oportet lector, nos cũ suprà citauimus Bart. in. d. l. quoties, de priuil. scho. non frustra eam clausulam adiecisse, si tamen is fuit. Quoniam multi addubitant, alij constanter affirmant, eos commentarios, qui nomine Bart. circunferũtur in illum. 12. lib. C. & in maiorem partem lib. 11. non esse Bart. sed cuiuspiam Contis, aut, vt alij dicunt, Conetis, aut, vt item alii, Cõtili Perusini. Ferunt enim Angel. dixisse in. l. 1. C. de peri. eo. qui pro magi. interue. lib. 11. Bart. ipsum scripsisse tantùm vsque ad illum tit. & reliquum eorum. 3. lib. esse illius Conetis. Et ita nonnulli illum allegant, licèt in meo Codice nihil de ea re dixerit. & inter cæteros Alex. in. l. 1. col. 2. ad fi. ff. qui satisd. cog. & in. l. diuortio. §. interdum, col. 2. vers. non ob. d. l. ff. sol. mat. & in rub. ff. de acqui. hæred. post prin. & in rub. ff. de no. ope. nunci. col. 8. vers. allegatur ibi. & aliquid tetigit in. l. si filiosa. §. si vir, col. 3. vers. adde quòd hoc fuit. ff. solu. mat. & in. l. Gallus. §. ille casus, col. 3. vers. addo Bal. ff. de libe. & posthu. Et idem quoq; dicit Iason in. l. omnes populi, in lect. Ticinensi post prin. ff. de iust. & iur. & in. l. si fideiussor. §. vlt. col. 2. ff. qui satisd. cog. & in. l. quidam cùm filium. ff. de verb. oblig. Sed & ipse Alex. con. 50. visis actis, col. vlt. lib. 2. dicit omnes commentarios, qui dicuntur esse Bart. in tit. de agri. & cens. lib. 11. & alios multos tit. eiusdem lib. non esse illi⁹, sed d. Contis Perusini. id enim satis arguere stylũ vtriusq;. Et idem propemodũ dicit idẽ Alex. con. 125.

Bar. an sit lec. trium lib. C. & quorũ.

visо processu, col. 2. lib. 7. vbi expressim loquitur de hoc dicto, quod dicitur esse Bar. in. d. l. quoties. C. de priuil. scho. lib. 12. Quinetiam Corn. con. 214. licèt in hac, lib. 1. dicit nonnullos affere re, eam lec. 3. lib. C. non esse ipsius Bart. & nihil præterea dicit.

34 ¶ At certè præter illam styli differentiam, sunt & alia quæ eam op. confirmant. Nam ipse Bart. in l. legatorum, in fi. princ. ff. de lega. 2. se citat ex. l. 1. C. vt nullus vicari. lib. 11. & tamen in illis commentariis nihil scriptum est in eum tit. Et è diuerso is qui eos commentarios scripsit, se quoque citat ex authen. si quis in aliquo. C. de eden. & ex corpore vnde ea sumitur, scilicet ex tit. vt spon. larg. In quibus nihil omnino de ea re scripsit Bar. Idem in. l. 1. C. de strato, aut vt alij legunt stator. lib. 12. se remittit ad ea quæ scripsit in. l. 1. ff. si quis testa. lib. est. ius. fuer. in qua etiam de ea re nihil scribit. Sunt tamen alia, quæ in contrarium coniecturam præbeant. Nam ipse Bart. in. l. 1. C. de insa. lib. 10. & rursus in. l. 1. C. de cond. in publ. hor. eo. lib. de quorum locorum authore, ipso non dubitatur, se citat ex. l. 1. C. de digni. lib. 12. Et in ea ipsa. l. 1. col. antepe. vers. sed hic potest dubitari, appositissimè, & vt nostri loquuntur, pertinenter & ad pro positum, citat ex. l. Labeo. ff. de supel. leg. vt ex vtriusque loci collatione apertè videri potest. Præterea Bald. qui post Bart. ipsum id certius nouit in cap. olim, ex literis, de rescri. citat eundem Bart. ex. l. litibus. C. de agri. & cens. lib. 11. vti etiam faciunt Imo. & Angel. in. l. imperatores, col. vlt. ff. de appel. & Panor. in. c. 2. de seq. pos. & fruct. vt non immeritò. D. Claudius Seysel. in. l. vt vim, col. vlt. ff. de iust. & iur. cuius est bona pars eorum quæ diximus, de ea re dubitauerit: ita tamen vt potiùs in eam op. inclinet, vt integri illi commentarij sint Bart. Illud autem certum est, multùm interesse inter Bart. maximæ authoritatis virum, & illum Contem nullius propemodum, vti semper inter artifices longa est differentia. l. artifices. ff. de solut.

De cadẽre

35 ¶ Sed cuiuscunque illi commentarij sint, satis constat contrarium illius dicti, quod nomine Bart. citatur ex. d. l. quoties, tenuisse Bald. con. 139. statuto communis, ante medium. & nulla eius mentione facta. Alex. in. d. l. cum quædam, col. 2. vers. & faciunt ista, & etiam in. d. con. 125. visо processu, col. 3. vers. prædictis etiam non obstantibus, lib. 7. & Maria. in quodam con. incip. reuerendus dominus de Rouerella. & Pet. Philip. Corne. sibi contrarius con. 177. circa quod est primò videndum, col. vlt. lib. 4. & Feli. in. c. nouit, col. 1. & ibi etiam Philip. Dec. in fi. 6. no. de iudi. & idem Feli. in. c. super eo, col. 1. de testi. Mouentur plerũque omnes per ea quæ no. Bart. ipse in. d. l. vlt. §. idem responderunt, vers. vlteriùs quæro. ff. ad municip. cùm dicit, quòd mulier nupta non desinit esse ciuis ciuitatis suæ originis, quo ad priuilegia, fauores, & commoda: modo propter id non distrahatur à viri famulatu, quemadmodum etiam tradit Bald. in. d. l. cum quædam, & Paul. Ca. in. d. l. voluntas, in prin. C. de fideicom. & in. l. rei iudicatæ. §. socero, cum. l. seq. ff. sol. mat. & con. 89. posset quis dicere, lib. 2. vbi eleganter limitat. & Car. Flo. con. 135. Titius ciuis Ioan. Plat. in. l. origine. C. de municip. & orig. lib. 10. & in. l. mulieres. C. de digni. lib. 12. Panor. in. c. postulasti, col. 2. de foro compe. & Bened. Capra. con. 21. cùm de duobus, col. penul. Alex. con. 56. consideratis verbis, col. pen. vers. & per hoc apparet, lib. 1. & con. 20. visо processu causæ vertentis, ad fi. lib. 2. & con. 101. ex inspectione, post prin. lib. 3. & d. con. 125. visо processu causæ, lib. 7. & Angel. Are. in. §. 1. col. vlt. vers. quæro an definat, Instit. de patr. pot. & Soci. con. 227. præsens consultatio, col. 9. & Fran. Curt. senior con. 27. magnificus vir, col. 14. & Corne. con. 202. circa præsentem, col. 2. lib. 2. & con. 241. de duobus, col. 2. vers. 2. pro hac parte, eo. lib. 2. & con. 177. circa quod est primò videndum, col. vlt. lib. 4. & ipse Deci. in. l. 2. col. 1. & iterum col. 3. in fi. C. vnde vir & vxor. & con. 223. in casu proposito, col. 2. vers. 3. non obstat. & Io. Campe. in tractat. dotium, in vlt. parte q. 71. quid si in loco. & Franc. Curt. Iunior con. 5. facti contingentia, col. vlt & nouissimè Ioan. Amic. con. 20. statuto. in. 1 dubio. Nec obstat, inquiunt nonnulli ex prædictis, d. l. quoties, quia nõ loquitur de filia nupta: nec si loqueretur, deberet extendi, cùm sit contra ius commune.

Priuilegiũ concessũ generi & posteris non pertinet, nisi ex fœminis nati sunt.

36 ¶ Illud autem minimè dubium est, quod & huc pertinere videtur, quòd priuilegium immunitatis concessum generi & posteris ad eos non pertinet, qui ex fœminis nati sunt. cùm id expressim caueatur in. l. 1. §. vlt. ff. de iure immu. Tanquam scilicet qui ex fœmina nati sunt, non sint ex genere ac familia, vnde exiit. Quod tamẽ intellige in priuilegio, vt iam diximus. Secus in beneficio à principe concesso, quod in natos ex fœmina transit, vt tradit Imo. in. l. ita scriptum. ff. de lega. 1. quem sequitur Alexan. in. l. quia personale. ff. solu. mat. & con. 160. visо themate, post medium. lib. 2. Alibi autem idem Imo. videlicet con. 160. post exhibitum consilium, asserit. d. l. 1. in fi. procedere in omni priuilegio contra ius commune. quod & idem tradit Anto. con. 9. visо puncto. Sed tu de hoc vide quæ plenius diximus in tractatu retractuũ. tit. 1. §. 1. glo. 9. in verbo, *ou lignager*, nu. 239. cæterum, & seq. vbi videre poteris.

Vxor an teneatur seq maritum.

37 ¶ Ex hac quoque maritali potestate videtur manare, quòd vxor tenetur sequi maritum qui ex causa aliò proficiscitur: eumque etiam vagabundum, quocunque vadat, si iam a principio sciebat eum esse eiusmodi, vt scribit glo. in. c. vnaquæque. 13 q. 2. & glo. in. c. si quis in necessitate. 33 q. 2. & glo. in. c. 1 & ibi etiã Hosti & alij, extrà qui mat accu pos & Guil. Cun. & Alberi. in. l. cbseruare. §. proficisci. ff. de offic. procon. Odof. in. l. 1. C. de vxor. mili. & ibi quoq; Cy. dũ remittit ad id quod scribit in. l. libertæ tuæ. C. de ope. liber. vbi hoc voluit. & Alber. in. d. l. 1. & Bal. in. l. qui manumittũtur. C. eo. tit. Idem Bald. Angel. Imo. Alexan. & omnes fermè in. l. si cùm dotem. §. si maritus. ff. sol. mat.

Imo. in

Imo.in rub.ff.eo.vbi facit sing.glo.in.d.c.vna quæque.Bart.in.l.Meuia.§.vxore.ff.de annun.lega. Imo.Hosti. Anto. & Panor.vterque Card.in.c.de illis, vbi & aliquid per glo.extrà de sponsa. & in.c.1.de coniug.lepro.vbi & Panor.no.non valere consuetudinem contrariam. Hosti. in summa tit.de sponsa.sub rub.de matri.§.quid sit effectus,vers.sed nunquid vxor . & tit.de coniug.lepro. vers.debet ergo.& tit.de coniug.seruo.§. & an consensus domini,vers.quid si dominus vult vendere.Raph. Co.con.1.post medium,vbi huic rei dicit nihil obstare prætextum sanctitatis.Panor. in.c.de vxore, col.vlt.extrà de sepult.Angel.Aret.in.§.1.paulò ante fi.Instit.de SC. Tertul.Cepolla con.ciuilium causſarum.48.casus talis est processum est,col.4.vers.3.vxor tenetur.Anto.Corse.in suis sing.in verbo vagabundus.Anto.Bauer.in repe.l.cum filio,col.3.in fi.ff.de legat.1.Ioan. Corſ.& Aufre.in deci.Tolo.86.item fuit quæsitum si mulier.In qua etiam sententia sunt è Theologis quos summistas appellant,vt & qui illos duntaxat legũt,habeant,quos sequi possint.Astesſa. in sua summa lib.8.tit.10.art.2.vers.vtrùm coniuges post carnis copulam. & Angel.Claua.in verbo, vxor,vers.vlt. & Bapt.Salic.in eodem verbo, statim post prin . Quinetiam si ignorabat vxor qualis esſet maritus,tamen si facilè atque honestè illum sequi possit,id certè facere tenetur, vt vult Bart.in.d.§.vxore.& Bald.in.d.l.qui manumittuntur, & plerique ex supradictis . Atque etiam si in contractu matrimoniali pactum sit,vt vxor non teneretur sequi maritum : tamen tenetur , si ex causſa noua aliò migret , nec tenebitur ad pœnam in eam rem statutam,vt voluerunt Anto . & Panor.in.d.c.1.extra qui matri.accuſ.pos.Tradit Aelianus in lib.5.de animalibus. Onagros magna vxorum multitudine gaudere,& quò maritus ducit fœminas , omnino sequi.

Vir potest uxorem fugientẽ propria authoritate capere.

38 ¶Ex hac inquam potestate illud exit,quòd maritus potest vxorẽ ab eo fugientem propria authoritate capere,atque detinere,vt voluit glo.in.d.c.1.de coniug.lepro.Bal.& Paul.Cast.qui hoc dicit menti tenẽdum,in.l.1.C.vbi quis de cur.vel.coar.& idem Bal.in.l.1.ante fi. C.de rapto.virg. Imo.& Alex.in.l.miles.§.qui iudicati.ff.de re iud.& Io.Plat.in.l.generali, col.2.C. de decur.lib. 10.& Matthe.Afflic.in constit.Siciliæ incip.pacis cultum,col.4.vers.an autem pater. & bene facit text.in.c.cum causſa,ad fi.ext.de raptori.& dicam latiùs infrà in.1.quæstione,quam ponemus post vlt.leg.connub.numero.25.tum quoque.

Vxor reuerentiã marito exhibere debet.

39 ¶Illud quoque,quod vxor tenetur marito reuerentiam,vt nostri non ineptè vocant, exhibere. l.1.§.cùm autem.C.de rei vxo.actio.& l.alia causſa.§.vlt.ff.fol.mat.vbi Ro.& Fran.Aret.ex hoc inferunt,quòd cum ex iuris dispositione generaliter eæ personæ quibus reuerentia præstanda est, sine venia & iussu prætoris in ius vocare non possint.l.generaliter.ff.de in ius vocand. Ideo non potest vxor maritum in ius vocare non petita venia,& sequitur Philip.Deci.in.l.vlt.paulò ante fi. C.eo.tit.quamuis contrarium teneat Alex.in.l. generaliter, in fi.ff.eo. quoque tit.quod maximè notandum moneo . Et huc vergit quod Plinius ad Geminium libro epistolarum octauo , ita laudat vxorem Macrini . Quam illa (inquit) reuerentiam marito suo præstitit , cùm ipsa summam mereretur.

Vxor uirũ in ius nõ uocat sine uenia.

40 ¶Hinc item fit,si credamus Iac. Beluisio in sua practica causſarum criminalium , tit.de lenonibus,col.9.vers.sed quæ est ratio . Quòd de iure ciuili maritus,vxorem , non etiam vxor maritum de adulterio potest accusare,vt dicit text.esse in.l.1.& ibi glos.& Cy.C.de adult.Nempe nec seruus dominum accusare potest.l.1.§. quod autem dictum est.ff. de offic.præfec.vrb . Quid autem de iure Canonico,vide quod in hac re no.in.§.publico.32.q.1.& in.c.apud nos,& in.c.vlt.32.q. 5.& Panor.in.c.tuæ,de procur.& in.c.1.in.2.no.vt lit.non conteſt.& per Theologos in.4. senten.di.35.in prin.

Vxor uirũ adulterij ac cusare non potest.

41 ¶Nec accusare tantùm potest maritus vxorem adulterij,secũdum leges Romanorum, sed & eam in adulterio deprehensam nonnunquam occidere , secundum distinctionem.l. Gracchus.C.de adult.cum si.atque etiam secundum leges Longobardorum,vt cauetur eo.tit.de adult.l.2.si quis cum vxore sua.& refert glo.in.c.inter hæc.33.q.2.de quo tamen postea dicemus . Nunquam autem potest vxor virum in adulterio deprehensum interimere : nulla enim lex est aliquid tale dicens,vt dicitur in simili in authen.de non eligen.secun.nub.§.optimum itaq; cũ concor. quas alibi dabimus.Quinimo M. Cato in oratione,quæ de dote inscribitur , apud Gellium lib.10.c.23. In adulterio(inquit) vxorem tuam,si deprehendisſes,sine iudicio impunè necares.Illa te si adulterares,digito non auderet contingere,neque ius est.Ideoq; apud Plautum in Mercatore Syra in ea re conditionem mulierum conqueritur in hæc verba.

Vxor nunquã potest uirum in adulterio deprehẽsum occidere.

Vxori non licet uirũ repudiare ob adulteriũ.

Ecastor lege dura viuunt mulieres,
Multoque iniquiores miseræ,quàm viri.
Nam si vir scortum duxit clam vxorem suam,
Id si resciuit vxor,impunè est viro.
Vxor viro si clam domo egressa est foras,
Viro sit causſa, exigitur matrimonio.
Vtinam lex esſet eadem,quæ vxori est,viro,&c.

Quæ leges à Romulo initium sumpserunt,qui,vt tradit Plutarchus in vita ipsius, fecit viro potestatem repudiandæ vxoris,si in adulterio deprehensa foret: vxori autem non fecit . Quam legem iterum sanxit Constantinus Imperator,vt patet ex.l.eiusdem,incip.placet,tit.de repud.in Codice Theodo-

ce Theodosiano, vbi ius facit marito repudiandæ vxoris, si ea mœcha sit: non etiam vxori repudiandi mariti,si mulierclarius sit,hoc enim verbo vtitur. Quod & à Græcis profectum videri potest. ex eo loco Euripidis in Medæa, ἐυδεῖ δικηι τἀνδρὸς θεσμὸν οὐ τίμ. Neque licet repudiare maritum.

Vxori mœchæ rinũ licet.

42 ¶Imò verò,vt & id quoque addam,licèt maritus sit impudicus,non licet tamen vxori esse impudicam.quin si ea adulterium commiserit, possit à marito,qui & ipse adulterium quoq; commisit, accusari,text.est in.l.si vxor.§.iudex, iuncta glo.ff.de adult.vbi Angel . dicit id menti tenendum, & ita intelligit eum tex . qui multis videretur probare contrarium,cùm maritus author fuerit impudicitiæ vxoris per lenocinium,siue aliter,quàm per suam ipsius mariti impudicitiam.

Libidinosæ fœminæ fœdior quàm uiri.

43 ¶Quanquam & eius , quod dictum est , vxorem non posse maritum adulterij accusare , aliæ per glo.& doct.in.d.l.1.C.de adult.redduntur rationes,quàm viri in vxorem potestas. Quorum ego rationibus & huic,de qua loquimur maritali potestati,aliam quoque obiter hic addã,vt hoc quasi diuerticulo legentium animos oblectem. Quoniam videlicet impudicitia sit multò detestabilior, fœdiorque, atque turpior in muliere,quàm in viro,vt dicit glo.in.§.si qua cum seruo.12.q.2.hanc esse rationem dicens , quare mulier seruo se proprio commiscens capitali se supplicio addicit,vt est ibi text.& in.l.1.C.de mulie.que ser.prop.se immi.Contrà verò masculus,qui commiscetur an cillæ suæ,nulli pœnæ obnoxius est,vt est text.licèt non alleget,in.l.vlt. C.com. de manu. Id quod etiam comprobat Fabi. Quintilia.lib. 5.oratoriarum institutionum, quo loco de exemplis disserit , scibens non idem esse dominum cum ancilla coisse , quod dominam cum seruo : neque illud, quàm hoc tam turpe esse. Plato tamen lib.11.de legibus æquè punit virum , qui ex serua propria liberos susceperit,ac fœminã,quæ etiam ex seruo proprio liberos susceperit. Cæterùm Vespasianus apud Suetonium author senatui fuit decernendi,vt quæ se alieno seruo iunxisset , ancilla haberetur. de viro autem, qui cum aliena ancilla congrederetur , nihil dicit . Idem autem quod illa glo.affirmat Ioan.Fab.in.§.masculi,Instit.de nupt . Et simile quippiam dicit Specul.tit.de actore.§.1.vers.sed vtrùm masculo.& ibi.Ioan.Andr.in addi. quòd maius probrum est amicis & generi,si mulier luxuriatur,quàm si vir (nam nostri passim luxuriam pro libidine vsurpant) quod & post eum repetiit Panor.in.c.pastoralis,in fi.3.col . extrà de iudi . Et vt ait Imo in.l. ex facto.§.si quis rogatus.ff.ad Trebel.magis infamatur domus ex adulterio mulieris,quàm viri. quod & retulit Fran.Aret.con.31 . considerata deligenter , col. pen.Bart. autem in.l.hæredibus. §.Titius.ff. ad Trebel.dicit maius esse probrum fœminis habere filios naturales, quàm masculis , secundum mores nostros,per.l.si qua illustris.C.ad Orphit.vbi est optimus text.& sequitur Alexan.in.d. §. si quis rogatus,col. 4.Ad hoc respiciens Ecclesiasticus noster,illud prudenter monet.c.42.Super filiam luxuriosam confirma custodiam,ne quando faciat te in opprobrium venire inimicis, de filiis verò nihil omnino dicit.Et alibi.c.7.nulla masculorum quoque facta mentione scribit. Filiæ tibi sunt? serua corpus illarum.& rursum.c.26.In filia non aduertente se firma custodiam, &cæt. Quibus & germanum est illud Plautinum in Epidico.

Non nimis potest
Pudicitiam quisquam seruare suæ filiæ.

Hoc idem fermè sensit glo.in.c.debitum,extrà de biga. non ordi.cùm dicit quòd maior castitas exigitur in viro,quàm in vxore.Quod & ante scripserat glo.in.l.palam.§.quæ adulterio.ff.de ritu nupti. his propè verbis . maior castitas etiam secundum mores hominum exigitur à fœminis, quàm à viris. quod etiam voluêre Guil. Cu.in.l.si lenones, & iterùm in.l.raptores. C.de epis. & cler.& Alberi.in.d.§.quæ in adulterio.& in.l.1.col.2.vers.quærit glo.& ibi etiam Saly.col.item 2.vers.quæro cum glo.C.de rapt.virg.per.l.si à furioso.C.de nupt.Angel.& recentiores in.d.l. ex facto.§.si quis rogatus,ad Trebel. Collec.post Hug.in.c.vestra,col.3.vers.& notabat vnum,extra de cohab.cler.& mulie.& Ioan.Ana.in.c.tanta,col.2.de simo.& Alexan.con.24.animaduersis his,col.10.eademque penult.vers.& præsertim vbi non eadem ratio,lib.2 & Philip.Deci.con. 425.in casu proposito,col.3.& D.Benedic.in rep c.Raynutius, in verbo dotem quam ei dederat, numero.38.& iterum in verbo,cuidam Petro tradiderunt,numero.53.de testa. Ex quo fieri dicũt glo.in.d.§.quę in adulterio,& Guil.in.d.l.raptores.Alberi.& Collec.vbi suprà,quòd licèt mulier in adulterio deprehensa sit infamis ipso iure,vt est text. ibi,secus tamen in masculo , scilicet vt ex deprehensione non sit infamis . quod etiam dicit alibi ipsa glo.videlicet in.l.& si crimine. C.de adult.quam facit sing . Alex.in suis add.ad Bart.in.d.§.quæ in adulterio . Huic autem sententiæ subscribit Petrarcha & poëta & orator sui temporis facundissimus,in eo libro cui est tit.de reme. vtri.fort.lib.1.dialogo.76.cùm inquit,haud dubiè sexus muliebris,quàm masculus maioris est debitor castitatis. Propterea quamuis mater meretrix non possit filiam ipsam meretricem exhæredare,vt voluerunt Pet.à bella Pertic.Bald . Fulgo. & recen.in.l.in arenam , per illum text. C.de inoffi.testa.& Bald.in.l.si filiam,eo.quoque tit.& Philip.Deci.in.c.cùm ecclesiasticæ,in.3. no.de except.Pater tamen q̃tũuis meretricarius & libidini addictus potest huiusmodi filiã exhæredare: quoniam mulieres magis decet esse pudicas & castas,quàm mares.sicque cessat ratio illius.l.in arenam.Super quam etiam hoc postremum dicit Fulgo.in fi.& post eum Iason, & ipse etiam Fulgo. in authen.sed si post,eo.tit.& antè eum Ioan.Fab.ibi,ad fi.& Pet.à Bell.pert.Guil.Cu.Cy.& Angel in d.

Mulier in adulterio deprehẽsa est infamis, non uir.

Mater meretrix filiã meretriciam nõ exhęredat.

Pater meretricarius filiam mere-

tricē exhæredare pōt. Naturales filij faciunt cessare cōditionem, si institutus decedat sine liberis. Non etiā si instituta. Pater debet consentire nepoti ducenti uxorē, nō etiā nepti. Magistratus nō possunt filios i sua prouincia matrimonio collocare, filias possunt. Tutor pōt suā filiā pupillo dare in matrimoniū, nō filiū pupillæ. Corrupta iter monia les nō coōptatur. Bigam⁹ est qui uxorē corruptam ducit. Vxor ob adulteriū dote priuatur Non uir dote ob nup. 44 Adulteriū in fœminis grauius q̄ i uiris, uide inf. nu. 79.

gel. in. d. l. si filiam, eo. quoque tit. & Bened. in repet. c. Raynutius, in verbo, dotem quam ei dederat, numero. 37. & seq. de testa. Item licèt substitutio facta sub conditione, si institutus decedat sine liberis, euanescat, si institutus relinquat naturales tantùm, vt per glo. & alios in. c. in præsentia, de probat. per text. in. d. l. ex facto. §. si quis rogatus. ff. ad Trebel. vbi & hoc voluerunt Bar. Angel. & alij recen. qui concord. afferunt. Hoc tamen non procedit in filia testatoris hærede instituta, in qua conditio liberorum nōn intelligitur de naturalibus tantùm, secundum Bart. in. d. l. hæredibus. §. 1. ff. ad Trebel. Angel. Imo. & Alexan. in. 3. fal. in. d. §. si quis rogatus. Panor. in. d. c. in præsentia, col. 6. vers. hæc verba quòd naturalis, & ibi quoque Philip. Deci. col. 15. vers. quinto fallit, Qui mouentur ea ratione, quòd maior castitas exigitur in muliere, quàm in viro, ideoque non videtur testator sensisse de huiusmodi filiis. Et hac quidem, vt opinor, ratione, quòd impudicitia magis est dedecori mulieribus, quam viris, statuit iurisconsultus, in. l. oratione. ff. de ritu nupt. quòd nepoti vxorem ducenti, pater etiam debet consentire, nedum auus: neptis, verò si nubat, aui authoritas sufficit, vbi dicit Accur. qui ad hanc rationem respicit. Oportet enim accelerare nuptias mulieris, vt scilicet nō differantur propter authoritatem patris, ne quid interim turpe admittatur: quasi diceret, nihil tale in masculo timeri. quam glo. ad hoc ponderauit & dicit nota. Ro. in rep. l. si verò. §. de viro, in. 8. fal. ff. sol. mat. & etiam Cardi. Flo. con. 49. cùm testatoris voluntas, col. 2. vers. insuper intelligendo. & nouissimè Alciatus lib. 1. de verb. signi. quem penè integrum ex. l. d. repe. Ro. confecit, sed elegantius multò totum argumentum tractauit. Eadem quoque ratione fieri existimo, vt sicut annotauit Rom. in. d. loco. & nouissimè Gaspar Vale. Portugalensis doctor nō contemnēdus in pulchra repert. l. imperium, col. 60. vers. vltra istam doct. Bar. in fi. ff. de iurisd. iud. vt qui in prouincia aliquid administrant, quanquam filios in ea matrimonio collocare prohibentur. l. qui in pronuncia. ff. de ritu nupt. non tamen filias. l. si quis officium, in fi. ff. eod. quod & reassumit Alciat. vbi suprà. Item vt tutor vel curator, licèt non possit filium suæ pupillæ, aut adultæ in matrimonium collocare. l. si tutor. C. de inter. mat. potest tamen filiam pupillo dare iam adulto. l. curatorem. C. eod. & l. libertum, la. 2. in fi. ff. de rit. nupt. ne videlicet, vt iam dictum est, quoquo pacto protrahantur filiarum nuptiæ, in quibus timor est infamiæ & turpitudinis in se, genusq; suum, & amicos, magis quàm in masculis. Et hanc rationem vtriúque casui assignat Cy. in diuersis locis, priori quidem, videlicet de eo qui in prouincia administrat, in. l. vnica, col. 2. vers. tertium quare est. C. si rector prouin. posteriori autem de tutore & curatore, in. d. l. curatorem, quam nuper citauimus. vbi & ante eum hoc idem adscripserat Pet. à Bel. pert. Hinc quoque manare dicit Hostien. in summa tit. de biga. non or. §. quare bigamus, vers. quinto quæritur, quòd mulier corrupta inter sanctimoniales cooptari non potest, per. c. iuuenculas. 20. q. 1. licèt vir corruptus & sacris & religioni mancipari possit, & etiam in episcopum consecrari. c. habuisse. 23. di. & c. acutiùs. 26. di. & c. fraternitatis. 34. di. quoniam videlicet multò sit turpior impudicitia in muliere, quàm in viro, licèt & alias quoque rationes in illud adferat, sicuti & glo. in. d. c. acutius. Et hinc quoque deduci potest, quòd corruptam accipiens in vxorem, etiamsi ea nunquam antea nupserit, bigamus est. c. 1. & c. maritū. 33 d. 1. & c. curandum, & c. præcipimus. 24. di. Viri autem corruptio citra matrimonium non eum bigamum facit. c. pen. de biga. & d. c. fraternitatis. 34. di. quanquam & hoc alio referant glo. & Imo. in. cap. debitum, de bigamis, & Hosti. ipse in. d. §. quare bigamus, vers. sed quare exigitur. Sed & hinc fit, quòd licèt mulier priuetur dote propter adulterium. l. consensu. C. de repud. & c. plerunque, extrà de donat. inter vir. & vxor. vbi etiam glo. Anto. Card. Floren. & alij asserunt, quòd perdit donationem propter nuptias, quam debet lucrari ex pacto vel statuto: tamen vir non perdit huiusmodi donationem, secundum Iaco. Put. in. l. si dotali. ff. sol. mat. quem refert & sequitur Guid. Pap. sing. 885. vers. licèt vxor priuetur. Et hæc quoque natura apertè docuit. Nam si quando cadauera defunctorum fluctibus euehuntur, fœminarū prona fluitant, virorū supina, velut natura ipsa pudoris disciplinā inter defuncta corpora discernente: vt tradunt Plinius lib. 7. ca. 17. & Solinus cap. 5.

¶ Hac quoque ratione, quòd castitas magis decet mulieres, quàm viros, maiusque dedecus atque infamiam inuri domui, familiæ, generi mulieris impudicitia, quàm viri, plerique Theologi asserunt mulieris adulterium cæteris paribus esse grauius, quàm viri, vt latè tradit Martinus cognomento Magister Parisien. doctor, & is quidem pro tempore ægregius in eo lib. quem de temperantia scripsit, quo loco de luxuria disserit, in. 9. quæstione, qua scisciatur, vtrùm adulterium sit species luxuriæ ab aliis distincta, in. 5. conclusione. & Astesanus in summa lib. 8. tit. 11. arg. 3. vers. quis grauiùs peccat, quamuis alij alias quoque rationes assignant, vt per ipsos Theologos in. 4. sen. di. 35. & alibi à me dicitur in nume. 70. Itaque vt concludamus cùm sit adulterium in vxore tam fœdum, tam detestabile, tam ignominiosum, non item in viro: habeatque potestatem vir in vxorem, non vxor in virum (vt vtranque à nobis dictam rationem coniungamus) non mirum cuiquā videri debet, si vir vxorem adulterij accusare, vel in eo deprehensam repudiare, & nonnunquàm interimere potest, non etiam vxor virum. Et hanc nuncupatim rationem huic rei adsignauit Marcus Solomonius in. l. Gallus, in prin. char. vlt. vers. hæc eadem causa. ff. de libe. & posthu. ne in hac re solus esse videar.

45 ¶ Sed vt ad id vnde paululum digressi sumus, reuertamur. Facit ad nostram consuetudinem, vltrà tuz quilibet prædicta, en

prædicta, quòd dicebat Plato authore Laërtio. Principatus quinariam esse distributionem, alium legittimum, naturalem alium, alium secundum consuetudinem, quarum secundum genus, quintum violentum. Per naturam autem, quæ est secunda species aliæ enim nihil ad hunc locum pertinent) mares, vt ille dicit, vbique gentium, non modò inter homines, verùm inter cætera quoq; animantia præsunt, id quod & nos suprà ex alijs probauimus nu. 9. ab eo autem. Cuius rei duas esse potissimum rationes præcipuas ex diuo Augustino animaduertimus. Primùm decet naturaliter illum dominari & præesse, qui sit corporis viribus præstantior: contrà eum seruire, atque modis omnibus cedere, qui sit infirmior. Nam vt eleganter disserit Iosephus apud Egesippum li. 5. excidij Hierosolymitani c. 17. Lex naturæ eadem omnibus hominibus, volatilibus, feris, bestiis infusa, vt vnusquisque cedat potentiori. Taurus Leoni, Ceruus Vrso, Leopardo Caprea, Aquilæ Accipiter, Accipitri Atumba, ipsi Tauro iuuenci inferiores, Arieti ouium greges, Hirco Caper, ne diuersi generis esse videatur aliqua distantia. Cuius etiam sententiæ meminit ipse Iosephus li. 6. belli Iudaici. c. 12. græcè quidem sed in hanc sententiam. Hanc autem validissimam legem, tam feris bestijs, quàm hominibus esse præfinitam, potentioribus cedere. Pindarus poeta Thebanus existimat iustum imperium ac secundum naturam esse, vt potentiora imbecillioribus dominentur, sicuti recenset Plato li. 3. & iterum 4. de legibus. Secundum quam sententiam Brennus rex Senonum interrogatus à Romanorum legatis quamobrem Clusium Hetruriæ vrbem obsideret. Iure (inquit) naturali is qui minus fortis est, potentiori cedere iubetur. Nam eo etiam pecudes & bruta animalia vti deprehendimus, cùm Tauros, Leones, Aquilas, cæteraq; animātia, ideo dominari videmus, quòd alios viribus præcellant. quod & vos Romani secuti estis, cum Fidenates, Ardeates, Veios, Volscos non alia ratione subegistis, quàm quòd illis præstantiores viribus essetis. quòd & è nostris retulit Alciat. li. Paradoxorum. 2. c. vlt. Porrò Plato ipse li. 3. de legibus inter septem rationes imperandi, hanc quintam posuit, vt potentiores imbecillioribus imperent.

Dominari debet, qui uiribus corporis præstat.

46 ¶ Hāc aūt rationē cōsiderasse videntur legū latores, dum victum captūq; in bello victoris seruū fore voluerunt. ff. & C. de capt. & postli. reuer. per totum & latè per doct. in. l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iur. Quam legem non apud Romanos odò, sed & apud externos fuisse satis constat, vel Cyri Persarum regis testimonio, qui apud Xenophotem hæc pronunciat, νόμος γάρ ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἀεὶ δίκης ἐστὶν ὅταν πολεμοῦντων πόλις ἁλῷ, τῶν ἑλόντων εἶναι καὶ τὰ σώματα καὶ τὰ χρήματα. Id est, Lex est inter omnes homines perpetua, quando belligerantium vrbs capta fuerit, cuncta eorum esse qui cœperūt, & corpora eorum, qui in vrbe sunt, & pecunias. Hæc Cyrus. Cuius etiam rei meminit Aristoteles li. Polit. 4. c. item. 4. Proinde cùm Alexander deiecto Dario exutis armis balneum intrans dixisset, Eamus in Darij balneum sudorem pugnę lotum, familiaris quidam: minimè per Iouē (inquit) Darij, sed Alexandri, fortunas enim victi & esse & dici bona victoris oportere, testis Plutarchus in Alexandro. Et apud Dionysium Alicarnassēū li. originum Romanarum. 6. Romani Aruncis suis repetentibus in bello ante capta, respondērūt, iustum se censere quęcunque aliquis per virtutem hostibus adimens possideat, ea ipsum tanquàm propria posteris suis tradere. Et paulò post in oratione Titi Largij Romani. Nos (ait) pulcherrimas iustissimasque possessiones putamus, quascunq; bello captas obtinemus. Et rursum li. 8. Senatus Ro. Volscis vrbes à Romanis captas repetētibus, Ita respōdit. Nos præclaras ducimus possessiones, quascunque bello vincentes capimus, non primi ipsi instituentes hanc legem, neq; eam magis hominum, quàm Deorum putantes esse. cùm Græcos omnes Barbarosq; videamus ea vtētes. Et apud Cæsarē li. 1. cōmētariorū. Ariouistus ius esse belli ait, vt qui vicissēt, ijs quos vicissēt, quēadmodū vellēt imperarēt. Et huc quoq; alludere videtur illud Vir. circa prī. li. 10. Aeneidos.

Tum res rapuisse licebit.

Captus in bello fit seruus capiētis.

Victorum bona sunt uincētium.

47 ¶ Idq; etiā obtinere videtur de iure diuino, & in foro, quod appellāt, cōscietię, cū bellū iustū est, p no. in. c. ius gētiū. 1. di. & in. c. dicat. 23. 4. 5. vbi Ambrosius ex li. Patriarcharū scribit p̄dā vtiq; fuisse in potestate victoris Abrahę. & è recētiorib⁹ Theologis firmat Adrianus Florēt. qui nostra memoria Pōt. Rom. gessit, in quæst. quas fecit in li. 4. senten. in tracta. de restitutione, in quęst. cuius hoc exordiū est, aggredior casus speciales, de quo latè p ipsos recētiores scholasticos in ipsum quartū librū sentēt. dist. 15. & è nostris expressim voluit Bal. authorit. Ray. à pēna forti, in. c. 1. col. 4. vers. sed nūquid id quod capitur, tit. de mili. vas. qui cont. est. & sequitur Iason in l. 1. in. 4. no. ff. de acqui. poss. in vtraq; lect. & etiā sentit idē Bal. in. l. si quis p redēptione, col. 2. vers. nota q̄ ista spolia. C. de donat. post Inno. in. c. sicut, extrà de iureiur. & expressissimè Pet. An. in. c. peccatū, col. 16. vers. moueor primò, de reg. iur. li. 6. de quo tamen vide ipsum Iason. con. 60. in quæstione quæ vertitur inter illustrem, post prin. li. 1. & Alciat. in. l. hostis. ff. de verb. signif.

An autē id procedat de iure diuino.

48 ¶ Sed̄m, vt q pl⁹ habet ratiōis, ingenij, prudētię, cōsilij dominetur: q min⁹, seruiat. Nā vt ait Sol. Prouer. 11. c. qui stult⁹ est, seruiet sapienti. & 17. c. seruus sapiēs dominabitur stultis filijs. Quā eādē sentēn. aliis verbis expressit sapiēs ille cōcionator Iesus filj⁹ Syrach. Eccles. 10. Seruo sensato libenter seruiēt. Idq; est qđ Arist. li. 1. Polit. dicit eos seruos esse in rep. qui insciti a rerūq; ignoratiōe retinētur: qui verò ingenio præstāt, naturaliter dominos. Legerat ille apud Platonē p̄ceptorē in eo li. 3. de lēgibus à nobis suprà citato, septē esse ratiōes, que ad dignitatē imperādi facere videtur, quę sunt paternitas, nobilitas, dominatio, potētia, senectus, prudētia, sors, sed prudētiā omnib⁹ anteponi,

Dominari debet qui uiribus animi præstat.

poni, vt intelligatur q̃ humanę saluti expediãt. Sed & vterq; legerat illud Eurípideõ in Iphignia.
ὡς ἄρχωμ ἀνὴρ πᾶς ξύνεσιμ ἢν ἔχωτύχη. Id est, vt Erasmus vertit,
Princeps ille quisquis præeminet prudentia.

Dionysius quoque Halicarnaseus in proœmio originum Romanarum scribit naturę legem omnibus esse communem, quam nullum tempus dissoluit, deterioribus semper imperare meliores. Est autem vetus prouerbium, quicquid dominatur, vim Dei habere, cuius meminit Artemidorus Daldianus li. de somniorum interpretatione. 2. c. 37. & iterum. c. 74. Astronomi quoque illud confirmant, testantes Solem ac Mercurium præ cæteris planetis propinquos assidue in cælesti circuitu comites inuicem esse, vt videlicet quicunque Solem syderum dominum viderint absq; sapiete Mercurio in cælo nusquam incedere, plane intelligãt & in terris potentiam atq; dominationem nunquam absq; sapiẽtia vel concedi debere, vel concessam diu posse regnare.

Prouerbium quid dominatur Dei habet

Prouerbium Astronomorum sententia.

Animi vires, corporis præpollent.

49 ¶ Quod & ipsum hac ratione comprobo. Nam si qui præstant viribus corporis, debeant dominari, vt dictum est, multò magis qui consilio viribusque animi. Quoniam in omni negotio nedum in re militari constat nimio plus habere momenti & ponderis rationem consiliumque, quàm robur corporis, vt apud Homerum poëtam prudentissimum li. 23. Iliad. Hector & ipse prudentissimus Antilochum filium alloquens his elegantissimis versibus ostendit.

μήτι τοι ὀρύτομος μέγ' ἀμείνων ἠὲ βίηφι
μήτι σ' αὖτε κυβερνήτης ἐνὶ νηῒ πόντῳ
Νῆα θοὴν ἰθύνει ἐρεχθομένῳ ἀνέμοισι
μήτι σ' ἡνίοχος περιγίνεται ἠνίοχοιο. Id est ex Erasmi traductiõe.

Consilio sanè multo quàm robore præstat,
Hirsutam quicunque parat succidere syluam.
Consilio rursum nauclerus in æquore nigro
Dirigit nudiuagam nauim raptantibus austris.
Consilio auriga aurigam vincitque preitque.
Et ad verbũ, vt faciliùs lectores linguã Græcã discãt,
Prudẽtia incisor lignorum multò melior, quã viribus.
Prudentia autem rursus gubernator in nigro ponto
Nauem velocem dirigit iactatam ventis.
Prudentia autem auriga superat aurigam.
Cui finitimũ est illud Titinni apud Nonium Marcellum
Sed in sapientia gubernator nauim torquet, non valentia.

Id est, fortitudine, vt idem Nonius interpretatur. Idemque pollet illud Ciceronis in Lælio. Non enim viribus, aut velocitatibus, aut celeritate corporum magnæ res geruntur: sed consilio, & authoritate, & scientia. Et quod idem scribit in li. 1. officiorum. Parum sunt arma foris, nisi sit consilium domi. quod & citat Panor. in. c. ex multa, col. 2. vers. nota quòd pollens consilio, extra de voto. Neque longè hinc dissidet illud Horatij Odarum libr. 3. Ode. 4.

Vis consilii expers mole ruit sua.
Vim temperatam dij quoque prouehunt
In maius, ijdem odere vires
Omne nefas animo mouentes.
Testis mearum centimanus Gygas (alij legunt Gyges)
Sententiarum. Notus & integræ
Tentator Orion Dianæ.
Virginea domitus sagitta.

Valerius Flaccus lib. 4. Argonanticõn in hanc item sententiam scribit.

Sæpe acri potior prudentia dextra.

Chassenei furtum.

Hæc autem duo postrema capita, vt erant in prima æditione, integra, suppresso meo nomine transposuit Barptolæ. Chasseneus in suo catalogo gloriæ mundi, parte. 11. in. 8. consideratione, de qua re alibi dicam plenius.

De eadẽ re

50 ¶ Sed vt reuertamur. Solomon in Ecclesiaste. c. 9. in eandem sentẽtiã. Dicebã (inquit) meliorem esse sapientiã fortitudine. Et post pauca. Melior est sapiẽtia, quàm arma bellicæ. Quã sententiã citat è nostris Io. Fab. in proœmio Instit. §. 1. ad probandum sapientes legumq; doctores esse præferendos militibus. Consonat eidem Philo, aut quisquis is fuit, qui librum ædidit Sapientiæ. c. 6. Melior est sapientia quàm vires, & vir prudens quàm fortis. Et Phocylides.

βέλτερος ἀλκήεντος ἔφυ σεσοφισμένος ἀνὴρ
Melior forti est sapiens vir.

Et Euripidis quoque illud à Polybio lib. 1. historiarum commendatum.

Σοφὸς ἓν βέλημα τὰς πολλὰς χεῖρας νικᾶ.
Prudens vnum consilium multas manus vincit.

Quod & à Galeno est vsurpatũ in exhortatiõe ad bonas artes. Cui sentẽtiæ subscribẽs Agamẽnõ apud Ho. li. Iliad. 2. intrepidè asserit, facilè se Troia potiturũ si decẽ sibi adessẽt Nestori similes tanquàm

tãquàm pluris faceret decẽ Nestorũ cõsilium, quã magnã militum manum. Eius hæc verba sunt.

Αἰ γὰρ ἐεύτε πότερ, καὶ ἀθηναίη, καὶ ἄπολλον
Τοιῶτοι δέκα μοι συμφράδμονες εἶεν ἀχαιῶν
Τῷ κε τάχ' ἤ μύσσιε πόλις πριάμοιο ἄνακτος
Χερσὶν ὕφ' ἡμετέρῃσιν ἁλοῦσα τερ ἄμπνυτε.

De qua re Tullius in Catone maiore. Dux ille Græciæ nunquàm optat, vt Aiacis similes decem habeat, at vt Nestoris. quod si accideret, non dubitat, quin breui Troia sit peritura.

51 ¶ Neq; admodum hinc abludit historia poëtica, quam lepidissimè narrat Homerus ipse Odisseæ. 8. quemadmodum Vulcanus claudus, cùm suspectam haberet vxorem Venerem, quòd furtim cum Marte congrederetur, nec vires suppeterent, quibus adulterium deprehenderet, ad artes ingeniumq; confugit. lectum suum adamantinis, atque inuisibilibus catenulis circumuinxit: quod vbi fecisset, foras abire se simulat. deinde cùm in arctissimis essent complexibus Mars & Venus, vinculis illis hoc magis irretiti, quò magis se circumagerent, ecce venit repente Vulcanus, & aduocato Sole, Deos omnes adhibet deprehensi adulterij testes. Quo loco inducit Homerus vnum Deorum ita dicentem.

De eadẽ re

Mars & Venꝰ Vulcani uinculis irretiti.

κιχάνει τοὶ βραδὺς ἀκλὼ
ὡς καὶ νῦν Ἥφαιστος ἐὰν βραδὺς εἷλεν ἄρηα
ἀκύτατός περ ἐὼν ταὶ θεὰν οὐ ὀλυμπον ἔχουσι
χωλὸς ἐὰν τέχνῃσι, σὺ καὶ μίχαγρί ὀφέλλει. Id est vt vertit Erasmus,

Nonnunquam assequitur tardus celeremque citumque,
Sit vti nunc Vulcanus, vt est nunc vestigia tardus,
Mauortem cepit, qui pernicissimus vnus
Cunctorum, quicunque tenent supera astra Deorum.
Et quanquàm est claudus pede, rem tamen arte peregit.
Proinde etiam debet pœnas deprehensus adulter.

Cui sententiæ confinis est & illa Menedemi philosophi apud Laërtium.

ἢ λίσκεσ' ἆρα καὶ πέδας ἀθανάτων τα χὺς
καὶ πέδας χελώνης ἀέτος ἐν βραχεῖ χρόνῳ.
Capitur ergo & ab infirmis celer,
Aquilamque breui testudo vincit.

52 ¶ Eodem pertinet alia & quidem vera historia, quam recensetPlutarchus in vita Sertorij, & Valerius Max. li. 7. c. 3. & Sextus Iulius Frontinus li. Stratagematum. 1. c. 10. atq; iterum li. vl. c. 1. itẽ vi. & è nostris tetigit Io. An. in. c. 1. in verbo, difficile, extrà de treug. & pac. quòd cùm Sertorius ipse dux strenuus suis copijs ex barbara turba conflatis, rationibus persuadere nõ posset, in re militari plus habere momenti consilium, quàm vires temerarias, postea quàm illi parum fœliciter pugnassent, hoc commento vsus est. Aduocata totius exercitus concione, duos equos adduci iubet: alterum macie senioq; confectum, alterum vegetum, cauda pilosa. Atque macilento illi iuuenem adhibet prægrandi corpore, & admirandis viribus. Contrà vegeto pusillum & imbecillum admouet homuncionem. Tum vtrique caudam equinam vellere iussit, præmiúque proposuit ei, qui prior absoluisset. Pusillus vt illi præceptum erat, singulos pilos robusti equi paulatim vellens breui spatio totam compilauit caudam. Iuuenis ille iam triumphum ante victoriã canẽs è diuerso caudam omnem gracilis equi simul manibus vtrisq; vi atque impetu conatur euellere. Quicũ frustra sudaret, risui fuit circunspectantibus. Sub hæc assurgens Sertorius, cuius consilio iussuq; hæc acta fuerant. Videtis (inquit) commilitones, quantò plus possit ingenium, quàm vires. Ad quam historiam respiciens Horatius li. 2. epistolarum ad Augustum ait.

De eadẽ re Sertorii hi storia cõmẽdabil

Vtor permisso, caudæque pilos vt equinæ
Paulatim vello, & demo vnum, demo etiam vnum,
Dum cadat elusus ratione ruentis acerui,
Qui redit ad fastos, & virtutem æstimat annis.

53 ¶ Satis ergo superq; probatũ est, eos qui viribus corporis & animi præpollẽt, dominari: alios verò seruire naturaliter debere. Sed cõstat mares quã fœminas esse robustiores corpore, animi quoque multo prestãtiores. Primũ quidẽ manifestius est, quàm vt probatione egeat: sed ne sine authoritate aut ratione dixisse quicquàm videamur, id certè ex eo satis probatur, quòd vir ita nominatus est, quòd maior in eo vis est, quàm in fœmina. & hinc vt dicit Lactãtius firmianus in li. de opificio dei. c. 12. virtus nomẽ accepit. Mulier verò, vt Varro interpretatur, & repetit ipse Lactãtius, à mollicie dicta est, immutata & detracta litera. quod & scribit Gratianꝰ noster in. §. sed illud. 32. 4. 7. Nã & ab Homero li. 8. Iliad. mulieres peculiari epitheto θηλύτεραι vocãtur, tãquàm molles.

Mares fœminis corpore robustiores.

Vir à uirtute dicitur.

Mulier à mollicie.

θηλύτεραι ϑ γυναῖκες ἐνὶ μεγάροισιν ἐκάστη
πῦρ μέγα καόντων.
Et idem in hymno Veneris virgines ἀπολόχρωτας id est molles corpore appellat.
ἢ δίετε πορ θηνὰς ἀπολόχρωτος ἐρ μεγάροισαιμ
ἀγλαὰς ἔργ' ἐδιδάξερ.

54 ¶ Hanc autem molliciē licèt Gratianus ad animū trahat, vti etiam facit glo. in c. 1. de cland. de-
De eadē re spon. Lactantius tamen ad corpus refert, illi subiungens quod prius dixerat, plus videlicet robo-
Maribus ris maribus esse attributum. quod & idem dicit ipse Lactantius li. 1. diuinarum institutionum. c.
maior pul- 16. & antè eum Galenus in commentariis, quos ipse edidit in suum ipsius librum de pulsibus cō-
sus, quàm men. 1. asserēs ob id maribus maiores pulsus esse, quàm fœminis, & etiam Ouid. in fi. prope li. 9.
fœminis. Metam. dū describit mutationē Iphidis fœminę in marē, vbi hos versus inter cæterosad scripsit,

Nec candor in ore.
Permanet, & vires augentur, & acrior ipse est
Vultus, & incomptis breuior mensura capillis.
Plúsque vigoris adest, habuit quàm fœmina.

Et iterum li. 2. Fastorum.

Quid faciat? pugnet? vincetur fœmina pugnans.
Et Syllius, cùm vocat fœminam imbellem li. 2.
Parietibúsque domus imbellis fœmina feruet.
Et hinc illud Plinii loquentis de Helleboro li. 25. c. 5. vetāt dari senibus & pueris, item mollibus ac fœminei corporis animæque exilibus aut teneris, & fœminis minus quàm viris. Et his omnibus antiquior Xenophon in Oeconomico, & Aristoteles li. de historia animalium. 4. c. vlti. & istis quoque priores Pausanias, & Socrates, ille in Symposio Platonis, hic in li. 5. de repub. non in vno tantùm loco.

55 ¶ Sed & ipse Aristoteles li. 9. de historia animalium. c. 1. atque etiam Aelianus in li. eiusdem ti-
De eadē re tuli. & Plinius li. 11. naturalis historię. c. 48. scribunt mares in omni genere animalium fortiores esse atque animosiores, præterquàm in Pantheris & vrsis. Auicēna verò aut qui eum traduxit li. de animalibus. 9. circa initia, in Leopardis & Lupis. Albertus autem ille magnus maximus rerum naturalium indagator li. 8. de animalibus. c. 1. in vrsis & Leopardis excipit. Alibi scribit Aristoteles li. 4. de generatione animalium. c. 6. fœminas sua natura debiliores esse quàm mares. Et orbicularium quæstionum li. 3. c. 9. scribit arma ad pugnam viresque exercendas nulli fœminæ à natura tribui. Idem quoque li. 4. de historia animalium. c. vl. & iterum li. 3. de partibus animalium
Maribꝰ ar- c. 1. rursumq; de generatione animaliū li. 7. c. 10. author est partes, quas velut arma natura anima
ma natura libus dedit, vt dentes, cornua, aculeos, calcaria, & cætera generis eiusdem, aut maribus tantùm
tantùm de- naturam ipsam conecsisse, aut certè potiores atque robustiores, quàm fœminis. quod & ipsum
dit, aut po- affirmant Plinius li. 11. c. 36. & Pausanias de Alcis loquens li. 5. Galenus li. 3. de causis pulsuum,
tiora. pòst prin. & Albertus li. de animalibus. 12. c. vl. ad fi. & li. 18. tract. 2. c. 5. vbi ex hoc dicit mulieres citiùs crescere, compleri, ac senescere, quàm viros, vti etiam è nostris dicit glo. in. c. vl. 32.
Aegyptio- q. 4. Hostien. & Io. An. in. c. literas, de desponsa. impu. Panor. in. c. vbi, eo. tit. Io. An. in. c. vl. col.
rum lex. 2. de dona. inter vir. & vxo. & Cardi. Alex. in. c. ad eius, col. 1. di. 6. Nec aliud significabat lex Ae-
Cătharos si gyptiorū, qua constitutū erat vt fortissimus quisque Cantharon in annulo sculptum gereret. Id e-
ne fœmina. nim animal esse ἀθηλυζῷον. id est sine fœminis: ita legum latore innuente mares, minimeque effœminatos esse oportere, qui strenuè pro patria essent dimicaturi, vt prodit Aelianus.

56 ¶ Et vt legum quoque authoritatem in eam rem afferamus. Ex hoc effici potest, quàquàm alii a-
De eadē re liò trahunt, vt si mas & fœmella eodē casu mortē obeunt, præsumatur vir tanquàm robustior diu-
Fœmina ci- tiùs vixisse, & fœminę superstes fuisse, nisi contrarium probetur, per tex. in. l. si quis duos. §. si ma-
tius occūbe- ritus. ff. de reb. dub. & in. l. cùm hic status. §. ambo. ff. de dona. inter vir. & vxo. & in. l. si possessor.
re præsumi §. si eodē, vbi & hoc no. glo. & Bal. ff. de relig. & sumpt. fune. & voluit prætereà Specul. ti. de pro-
tur quàm cur. §. 1. col. 3. vers. 25. & Signo. con. 155. in processu facto, col. vl. & Fran. Cre. sing. 52. statuto
mas. cauetur. & Feli. in. c. capitulū sanctæ crucis, col. antepe. extrà de rescript. & Hippo. Marsil. in repet. rub. C. de probat. col. 83. De quo tamē vide Signo. con. 9. quomodo præsupponitur. & Fran.
Mas præsu- Aret. con. 50. copiosē, per totum. & Card. Alex. in. c. vl. in prin. col. 4. vers. per supradicta, extrà
mitur pri- de donat. inter virum & vxo. & Guid. pap. in tract. præsumpti. col. 11. versi. præsumitur vxorem.
or natus. Sicuti & è diuerso cùm dubitatur, vter prior natus sit, mas an fœmina, mas præsumitur prior exisse ex vtero, vt voluit glo. in. l. idem erit, & ibi etiam Bal. ff. de statu homi. per tex. qui tamen non probat, in. l. si fuerit. §. vl. ff. de rebus dub. & ibi quoque Paul. Ca. qui id tribuit robori. Nam & Aristoteles li. 6. de natura animalium. c. 4. scribit, columbas magna ex parte marem & fœminam vno partu edere: sed priorem marem, posteriorem fœminam.

57 ¶ Nec huic sentētiæ desunt scriptores Theologi, inter quos Alex. Hales doctor illustris, si ad il-
De eadē re lius tēpora respicias, & ex cuius schola veluti ex equo troiano multi Theologi scholastici prodie-
Marē ro- runt, in. 2. parte suæ non minus doctæ, quā fecundæ summæ, quam appellat, quæst. 88. membro. 5.
bustiorem tradit congruisse mulierem fieri corpore infirmiorem, virum autem fortiorem. Idq; quatuor ra-
fieri quam tionibus. Primùm ex parte actionis & passionis. Deinde ex parte regiminis, & subiectionis. Prætерea ex parte nutriendæ prolis. Postremò ex parte spiritualis significationis. Quæ omnia mem-
fœminam congruit. bratim & articulatim prosequitur, ac longè lateque declarat.

58 ¶ Hinc quoque prodiit, quod ex legibus Longobardorū scribit glo. in. c. 1. §. hoc autem, in ver-
Mulier non bo, legibus in fi. tit. qui feud. dat. pos. mulierem non posse leuare siue remittere faidam, id est, ini-
potest leua- micitiam
re faidam.

micitiam, quàm ibi sequuntur Bal. in. §. & quia vidimus, col. pen. vers. item glo. ista. Marti. Laud. Iac. Alua. & Card. Alex. & alia glo. in. c. 1. tit. an mut. vel imperfect. Angel. in. l. filius qui patri, ad fi. & ibi Fran. Aret. col. penul. ff. de vulg. & pupil. & idem Angel. in. l. pro hærede. §. vlt. ff. de acqui. hæred. vbi dicit sing. priorem illam. & in. l. 4. §. Cato, paulò ante fi. & ibi quoque Imo. Raph. Co. & Paul. Cast. qui & eam glo. dicunt sing. ff. de verbo. oblig. & ipse Angel. con. 67. municipali, col. 1. vbi & illam dicit sing. & con. 289. viso facto, col. 1. vbi eam dicit sing. & intelligit de inimicitia, quæ vindictam facti exigit. Flori. in. l. per fundū, col. 2. vers. aduerte tamē de. ff. seruit. rust. prędi. & in. l. si plures. §. hæc autem, circa medium. ff. de his qui deie. vel effud. vbi etiam dicit priorem illam glo. allegari pro sing. & Io. Ana. in. c. cùm oporteat, col. 3. vers. nunquid autem, extrà de accu. & con. 27. viso casu, col. 1. & Lud. Bolo. in repe. authen. habita, char. antepe. vers. sed quid de hermaphrodita. C. ne fili. pro patre. Ex hoc que dicunt Bal. Alua. & Card. Alex. in. d. c. 1. §. & quia vidimus, tit. qui feud. dat. pos. quòd si ex statuto pax sit impetranda ab heredibus occisi, non eam potest mulier concedere. de quo & tu vide Bar. & alios in. d. §. Cato. & ibi inter cęteros Bald. à Bart. in repet. colmna vltima. Bald. in. l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. & in. l omnes populi eo. tit. & in. l. 2. C. de libert. & eo. libe. & in. l. cùm inter. ad fi. C. de fideicom. liberta Roqui huic contradicere videtur in. d. §. Cato. & in. l. 1. §. potuisse. ff. de. S C. Sylla. & in. d. l. pro here de. §. vlt. & ibi etiam Alex. & Fran. Aret. de acqui. hæred. ipsos Alex. & Fran. Are. in. d. l. filius qui patri, illum, col. pen. hunc in fi. Corne. con. 55. pro decisione, col. 4. li. 1. Benedict. in repet. c. Raynutius, in verbo, duas habens vxores, numero. 130. Iason. in. l. cum filiosa. col. 19. vers. quinto facit ff. de leg. 1. Philip. Dec. in. c. in præsentia, col. 18. vers. in primis est videndum. & con. 537. accuratè & diligenter, numero. 6. & seq.

59 ¶ Neque enim mulieri pugnare proprium est, vel plurimorum testimonio supra citatorum. & *Bella uiro-*
præterea Alex. con. 10. viso instrumento, col. 2. ver. sed præmissis, lib. 5. & Matthęi Afflic. deci. *rum propria*
Neapo. 320, Ioannes, & Homeri, qui lib. Iliad. 6. tradit telam, ac colum, & ancillarum curam *non fœmi-*
esse mulierum propria: bella autem virorum. Ita enim facit Hectorem hæc ad vxorem pronun- *narum.*
ciantem.

Ἀλλ' εἰς ὅπισω ἰοῦσα, τὰς αὐτῆς ἔργα κόμιζε.
Ἱστόν τ' ἠλακάτην τε, καὶ ἀμφιπόλοισι κέλευε
Ἔργον ἐποίχεσθαι, πόλεμος δ' ἄνδρεσσι μελήσει

Quibus mirè concinit illud Virgilij lib. 7. Aeneid.

Cura tibi diuùm effigies, & templa tueri:
Bella viri, pacemque gerant.

At propius ad Homerum accedit illud Ouidij lib. 12. Meta.

Columque
I cape cum calathis, & stamina pollice torque:
Bella relinque viris.

Ex quo profectum est & illud Græcorum prouerbium, μὴ μάχαιραν ἆρε θῆλυ, id est. ne gladium tolle mulier, in eos qui sese immiscent rei, cui sunt minimè idonei, Et senarius ille prouerbialis. γυνὴ στρατηγεῖ, καὶ γυνὴ στρατεύεται

Fœmina exercitum ducit, & fœmina militat. Cùm etiam negotium alicui committitur, cui penitus est ineptus. Quòd autem ipse Homerus lib. 5. Iliad. Veneri rebus bellicis interdicit, alió pertinet, vt alibi in decimaquinta lege connubiali dicemus, nume. 17. è nostris.

60 ¶ Ex hoc autem, quòd quæ mascula sunt, ea quoque sunt valentiora, & firmiora, exiit vt mascu- *Mascu.*
lum pro forti, ac vehementi vsurparit antiquitas, vt attestatur Nonius Marcellus in id Varro- *pro forti*
nem citans, in ea Satyra, cui, ἄνες λύρας, titulus est. In quem etiam sensum apud Persium Saty- *& uehe-*
ra. 5. illud scribitur. *menti.*

Mascula bilis *Masculą bi-*
Intumuit, quam non extinxerit vrna cicutæ. *lis.*
Et apud Horatium li. epistolarum. 1. ad Mecœnatē, mascula Sapho dicitur, quamuis id postremū *Mascula*
alij aliò trahant. Et mascula proles pro forti apud eundem li. carminum. 3. Ode. 6. *Sapho*
Sed rusticorum mascula militum *Mascula*
Proles, &c. *proles.*
Sed & sunt qui apud Plautum in Pœnulo, meretricem masculam legunt: sed metri necessitas, sen- *Mascula*
susq; concinnitas exigunt, vt legatur, meretricem maiusculam, vt & Pylades admonuit, nam & *meretrix.*
meretricem postea aliam minusculam vocat. Hæc enim erat ætate minor, illa maior. *Plauti locꝰ*

61 ¶ E diuerso verò Hippocrates lib. Aphoris. 5. c. 16. & iterū lib. Epidemion. 6. c. 11. σαρκῶν ἐκθη- *Effœmina-*
λυνσιν, id est carminum effœminationem posuit pro debilitate, per translationem, vt priore loco *tio carniū*
annotat Galenus ipsius interpres: quoniam fœmina est masculo debilior. Et hinc quoq; mulier, si *pro debili-*
cuti scribit idem Hippocrates Aphoris. 7. c. 44. & repetit Pli. lib. 7. c. 17. ἀμφιδιδέξιος, siue ἀδιδ- *tate.*
δέξιος, id est, ambidextera nunquā fit, id est, quæ ambabus manibus pro dextera vtatur. Cuiusmo- *Aioth am-*
di Aioth fuisse testatur lib. Iudicū. c. 3. & Hectorē Homerus lib. 7. Iliad. & Asteropeum ipse Ho- *bidexter.*
merus eiusdem operis lib. 21. Nempe ob naturæ mulièbris imbecillitatē, vt prodit Galenus in eo *Asteropus*
loco *ābidexter.*

loco. Nam si ambabus, inquit, manibus ob neruorum robur ac musculorum quidã viri vtuntur, consentaneum est nullã mulierem vti posse, quæ satis habeat, si sola dextera modicè vtatur. Nã & Amazonidas ferunt mammam dexterã exurere, vt plurimo alimẽto ad manum eiusdem regionis proueniente, ei maior adsit vigor, vt quę & ipsa sit natura debilis, quod & inibi repetit Oribasius in commentariis Hippo. sed hunc aphorismum posuit 40. lib. 6. Huc quoque quadrat quod ab iis scriptum est, qui numerorũ rationes scrutati sunt, parẽ numerum fœminam esse: imparem, marem: quoniam impar numerus semper fortior est ad omnia, vt abundanter differuit Macrobius lib. 1. de somnio Scipionis, & è nostris Lucas pen. in l. 3. post prin. C. qui mor. se excus. lib. 11. Ex quo illud Virgilij,

Amazonides cur mammam dexterã exurũt.

Numerꝰ impar mas est par fœmina.

Numero deus impare gaudet.

62 ¶ Nec hinc etiam abhorret, quòd licèt Aristoteles lib. de generatione animalium. 1. c. 20. scribat marem à fœmina non separari in herbis, plantis, arboribus, & virgultis. quod & item astruit lib. de historia animalium. 4. c. 11. Alij tamen rerum scriptores plantis, quibus maior vis est, masculi nomen ac titulum assignant: quibus minor, fœminæ: vt patet ex eo, quod scribit Dioscorides lib. 4. cap. 5. & seq. vbi de polygono siue sanguinaria aut sanguinali fœmina tractat. Tametsi Paulus Aegineta diuersum tradit in eadem herba lib. 6. Sed hæc sententiarum diuersitas hinc manauit, quòd is, vt & nonnulli alij teste Plinio lib. 27. c. 12. putauit, polygonon fœminam masculam esse, & è diuerso. At in vniuersum illud verum est, quod diximus, maiorem esse vim ac efficaciam in plantis & arboribus masculis. Nam quòd in his sit sexuum differentia, ex eo patet, quod de Abrotano scribit Dioscorides lib. 3. c. 15. Plinius lib. 21. c. item. 21. & Galenus lib. 6. simplicium. De Chamepity. Idem Dioscorides eo. lib. 3. c. vlt. Et de Verbasco ipse Dioscorides lib. 4. c. 115. Plinius lib. 25. c. 9. De Parthenio siue Linostri, aut, vt latini vocant, Mercuriali, Dioscorides lib. 4. c. 179. aut aliorũ computatione. 201. Plinius lib. 25. c. 5. qui & illud mirum de ea dicunt, vt id obiter dicam, mares, vt mares gignantur, facere: vt fœminæ, fœminam, si à purgatione, aut vt traduxit Plinius, à conceptu bibatur, tritaque folia genitalibus admoueantur. De Mandragora Dioscorides lib. 4. c. 70. (aut ex aliorum computatione) 79. De Tithymalo eo. lib. 4. c. 155. aut aliorum computatione. 168. & Apuleius lib. de herbarum viribus. c. 109. De Arundine Dioscorides lib. 1. c. 116. De Cisto eo. lib. c. 128. De Anagallide lib. 2. c. 198. De Agarico Dioscorides lib. 3. cap. 1. & Plinius lib. 25. c. 9. De Aristologia Dioscorides eo lib. 3. c. 4. & seq. De Pæonia eo. lib. 3. c. 149. aut aliorum computatione. 158. De Filice eo. lib. c. 175. & Plinius lib. 27. c. 9. & ante eos Theophrastus lib. 9. historiæ plantarum, c. 20. De palma, idem Theophrastus eiusdem operis lib. 2. c. 8. & Philostratus in Iconibus, eo. c. quo tractat de paludibus, & Iulius pollux qui & Herodoti, & Xenophontis authoritate tradit Palmæ fœminæ fructus propriè balanos dici. & Plinius lib. 13. c. 4. vbi & illud admodum memorabile tradit, palmas fœminas non sine maribus gignere. De Cupresso ipse Theophrastus eiusdem operis lib. 3. c. item. 3. & lib. de caussis plantarũ. 4. 6. c. 2. De Abiete & Tilia eo. lib. 3. histo. plantarum. c. 10. De Corno & Sorbo, eo. lib. 3. c. 12. De Butonio lib. 4. c. 10. De Pollicaria eiusdem operis lib. 6. c. 2. De Rapa lib. seq. c. 4. De Pinu lib. 9. c. 2. & de caussis plantarum lib. 10. De Terebintho ipse Theophrastus lib. 3. c. 15. & Plinius lib. 13. c. 16. De Appio idem author authoritate Chrysippi & Dionysii lib. 20. c. 11. & de Ferula idẽ Plinius eo. li. c. 23. De Conyza idem lib. 21. c. 10. De Vrtica eo. lib. 21. c. 15. De Aphadelo idem authoritate Dionysij lib. 22. c. item. 22. De Verbanaca idem Plinius lib. 25. c. 9. De Pulegio Apuleius in eo lib. sũprà citato. c. 93. De Polio Nicander in Alexipharmacis. De Cypero eiusdem Nicandri interpres in eo. opere. Mirum est, autem quod tradit Plinius lib. 22. c. 8. herbam Centumcapita dictã habere duplicem radicem, alteram marem, alteram fœminam: & si viris contigerit mas, amabiles fieri. Ob hoc & Phaonem Lesbium dilectum à Sappho, quod tamen portentosum esse dicit.

Mas & fœmina ĩ herbis, plãtis, arboribus, virgultis.

Mares plãtæ plus uiriũ habent ãq; fœminæ.

Mercurialis mas ut mares gignantur, facit, fœmina ut fœminæ

Balani qui propriè.

Palmæ fœminæ nõ sine maribꝰ gignunt.

Amabiles ut sint mares.

63 ¶ Et generaliter ipse Plinius lib. 13. c. 4. Arboribus, inquit, imò potius omnibus quæ terra gignit, herbisque etiam vtrumq; sexum esse, diligentissimi naturæ tradunt, quòd & ipse innuit lib. 16. c. 35. cum dicit hederę esse duo genera, scilicèt marem & fœminam, vt reliquarum herbarum: & ante eum Theophrastus lib. historiæ plantarum. 1. c. vlt. & iterum lib. 3. c. 9. & seq. Vbi dicit arborum vniuersarum plures differentias intelligi, sed eam publicã, qua mas & fœmina distinguuntur: quorum alterum sterile est, alterum fructiferum. Vbi autem ambo sunt fructifera, fœminam ferre fructum meliorem, nisi fortè mares eas vocari libeat. Esse enim nonnullos qui ita vocant. Et ante vtrumq; non obscurè ipse Aristoteles lib. de generatione animalium. 1. c. item. 1. & lib. quoque plantarum. 1. vbi eius sententiæ authorem Empedoclem laudat. Quod non aliunde fit, quàm quòd aliis insint masculorum vires, aliis fœminarum eo modo quem suprà diximus. Nã & Theophrastus ipse eiusdem operis lib. 5. c. item. 5. & ipse Plinius lib. 16. c. 41. tradunt in arboribus mares in totum esse robustiores firmioresq; fœminis, quod & è recentioribus tradit Cælius, qui nullum antiquiorum citat lib. 11. c. 34. Dioscorides autem lib. 1. c. 81. scribit inter thura, primatum obtinere thus masculum. Idque tradit Plinius lib. 12. c. 15. religioni tributum, ne sexus aliter vsurparetur. Ex quo illud Virgilij Aeglo. 8.

De eadẽ re

Thus masculum.

Verbenasque adole pingues, & mascula thura.

Lapides sexu distingui

Nec ob aliam reor caussam lapides sexu distingui, quod de Aetite prodidit Plinius lib. 36. c. 21. &

rodotus

de Iaspide lib. 34. c. 9. Illud autem in fine huius capitis non omiserim, quod tradidit Plinius li. 26. c. 5. statim post initia, Linozostim fœminam esse masculo efficaciorem. Et quod etiam scribit Herodotus in Melpomene, vnam omnino gentem scilicet Issedones, quos alij litera vna mutata Essedones vocant, apud quos fœminæ per æquè fortes sunt ac viri.

Essedonum fœminæ.

64 ¶ SECVNDVM quoque, in quo diximus mulieres esse, quàm viros animi viribus longè inferiores, in consesso est, vel authoritate sacrarum literarum, quæ vt annotarunt plerique docti Theologi in enarratione primi Psalmi, viri appellationem vsurpãt, cùm potiorem animi partem significare volunt, quã philosophi rationem, Paulus spiritum appellat. Rursum mulieris vocabulo infirmiorẽ mentis nostræ portionem indicant, quam affectum Theologi ipsi carnem vocant. In idque referunt illud eiusdem Psalmi primi. Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum. Illudque primi regum. 26. c. Nunquid vir es tu? atq; illud Iudicum. c. 7. Gedeon filius Ioas, vir Israël. Nec id quidem iniuria, cũ multis placeat mulieres fermè rationis esse expertes. Nam diuinus ille Plato dubitare videtur, vtro in genere ponat mulierem rationalium animalium, an brutorum. Martianus autem scribit Mineruam natam esse sine matre: quoniam in fœminis prudentia nõ est, cuius dea est ipsa Minerua. Versus Martiani sunt huiusmodi in hymno Palladis.

Mares animi uiribꝰ fœminis præstant. Viri appellatione potior animi pars significatur. Mulieris infirmior. Minerua cur sine matre nata dicitur.

Hanc de patre ferunt sine matris fœdere natam,
Prouida consilia, quòd nescit curia matrum.

Euripidis in Medæa sententia est.

Γυναῖκες ἐσμὲν ἐσθλ' ἀμηχανώτατα
Κακοῦς, σὲ πάντων τέκτονες σοφώτατοι. Idest,
Mulieres sumus ad bona consilia pauperrimæ,
Malorum autem omnium artifices sapientissimæ.

Quibus adstipulatur ille mimus Publij, aut Senecæ, aut etiam alterius.

Malo in consilio fœminæ vincunt viros.

65 ¶ Imperatores Honorius & Theodosius in l. si pater, in fi. C. de sponsa. scriptũ reliquerunt fœminarum consilium plerunque aduersus propria commoda laborare. Aristoteles lib. 1. Politico. c. vlt. scribit consilium mulierum esse inualidum. Quem citat loco tamen suppresso Bald. in rub. C. de rer. permut. vers. item quare donatio, vbi hoc dicit esse naturale & immutabile, & in l. 1. col. 12. vers. super quarto articulo. C. qui accu. non poss. & in. c. 1. in. 2. lect. col pen. vers. vltimo quæro, extrà de iud. & Philippus Deci. con. 188. in casu proposito, vers. non obstat ratio. Accursius autem earum consilium dicit esse fragile, in l. 1. r. C. de confir. tut. Et alibi infirmum, videlicet in §. 1. Instit. de satisd. tut. & vtraque copulat Pet. Anc. con. 231. de primo, col. vlt. Et in hanc sententiam manibus pedibusque discedit Cicero, in oratione pro Lucio Murena, cuius verba paulò post subiiciam.

Fœminarũ cõsiliũ inualidũ fragile infirmum.

66 ¶ Sed quisnam miretur mulierum consilium existimari fragile & infirmum, cùm mulieres ipsæ dicãtur fragiles esse, infirmæ, imbecilles. Fragiles quidem, vt scribitur in l. si mulier. C. ad Vellei. & in l. si. pater. C. de sponsa. & in l. 1. §. pen. C. de rei vxo. act. & in l. vlt. C. de dona. ante nuptias, & in l. sicut, ibi, sexus fragilitas. C. de præscript. 30. vel. 40. anno, & in l. assiduis, post prin. C. qui poti. in pigno. hab. & in l. quisquis. §. ad filias. C. ad leg. Iuli. maie. & in. §. 1. ad fi. Instit. qui. ali. licet. & in. c. ex parte abbatissæ, extrà de priuil. & in. c. adam. 24. q. 5. Ideoque Bapt. Mantuanus egloga. 4. de mulieribus sic scribit.

Mulieres fragiles.

Quisquis es, expertus moneo, tentare recusa,
Dum licèt, hic fragilis quot habet fastidia sexus.

Diuus Hieronymus, aut alius quispiã, quod magis puto, in regula monacharum ad Eustochium. c. 16. debilis est nimium sexus, quem geritis, ac fragilis, ac mobilis, si suo relinquatur arbitrio. E nostris autem Angel. con. 191. super puncto videtur, post prin. dicit quòd propter hanc mulierũ fragilitatem, mos inoleuit apud omnes ferè Italos, vt ipsis mulieribus sit potestas cõtrahendi interdicta sine consensu Minualdi, vt Florentiæ, vel proximorum, vt alibi. & ante eum idem fermè dixerat Bald. ipsius frater in l. 2. in. 9. quæst. C. de rescin. vend. & in. c. sicut, col. vlt. de probat. & con. 407. præsupponendum, lib. 2. de quo postea abundè dicemus.

Mulierib⁹ cur potestas cõtrahẽdi inter dicta.

67 ¶ Quod ex veterum Græcorum institutis prodiit, apud quos ex lege tutores & curatores mulieribus dari solitos legimus, sine quorum arbitrio & authoritate nihil eis agere licebat, vt retulit Harpocration, & videre etiã licet ex Demosthene in oratione aduersus Neæram, ὁ νόμος κελεύει ἐάντις ἀποθέμενη γυναῖκα ἀποδιδόναι πὼ προῖκα ἐὰμ δὲ μὴ ἐπ' ἐυνέ ὀβολοῖς τοκοφορεῖν καὶ σίτων εἰσόδιεσθαι εἶναι δικάσασθαι ὑπὲρ τ̃ γυναικὸς τ̃ κυρίῳ. Id est, Alioquin nisi repudiatæ vxori dotem reddiderit, sesquicentesimã dotis pensitare, licere tutori, qui scilicet mulierem in potestate habet, rei vxoriæ agere ad dotis repetitionem. Et Tullio in oratione pro Lucio Flacco. Emptiones falsas, prædiorum proscriptiones cum mulierculis aperta circumscriptione fecisti, Tutor his rebus Græcorum legibus adscribendus fuit. Hæc ille. At priuatim Athenienſium legibus non passim concedebatur, sed illis præscribebatur commerciorum modus: neque enim illis licebat mercari vltra sex modios hordei, quòd has infirmum animum gerere putarent. vt tradit Dion Prusiensis in libro περὶ ἀπισίας. Id est, de non temerè credendo. Illa autem mulierum tutela ad

Græcorũ legibus mulieribus dabatur tutor aut curator. Mulierib⁹ non licere sine tutore cõtrahere aut aliud quippiam agere.

Romanos vt alia multa ex Græcis translata est. Ex quo illud Plautini Megadori in Aululari a de mulierum luxu.

Quarum animis auidis, atq; insatiabilibus
Neq; lex, neq; tutor capere est qui possit modum.

Et quod scribit ipse Tullius in oratione pro Cecinna non semel. Nam illud primùm in eo loco scribit. Iudica hoc factum esse, aut nunquam factum, uel cogitatum: crede huic testi, has improba tabulas. hoc non potest, cui filius agnatus sit, eius testamentum non esse ruptum iudica: quod mulier sine tutore authore promiserit, deberi: non est aditus ad huiusmodi res, &c. Et paulò post Ipse nunquam auderet iudicare deberi viro dotem, quam mulier nullo authore dixisset. Et in oratione pro Lucio Murena. Mulieres omnes propter infirmitatem consilij maiores in tutorum potestate esse voluerunt. Cui concinens Boëtius lib. in Topica Ciceronis 2. Mulieres (ait) antiquo iure tutela perpetua continebat. Recedebant verò à tutoris potestate, quæ in manum viri cõuenissent. Quod & repetit li. 4. enarrans illud Tullij, quod & id astruere videtur. Non quemadmodum quod mulieri debeas, rectè ipsi mulieri sine tutore authore soluas: ita quod aut pupillo, aut pupillę debeas, rectè possis eodem modo soluere: Et Cato ille Censorius apud Liuium li. 4. belli Macedonici. Maiores quidem nostri ne priuatam quidem rem agere fœminas sine authore voluerunt. Et iterum li. 9. loquens de Hispala Fecenia, Post patroni mortem, quia in nullius manu erat, tutore à tribunis & prætore petito, cùm testamentum faceret. &c.

68 *Mulieres infirmas esse.* ¶ Infirmas verò esse mulieres (quod nõ admodũ distat à superiori testimonio) sunt leges nostræ, quæ ob id multa statuerũt, uidelicet. l. 2. §. verba, in fi. in illis verbis, infirmitas mulierũ. ff. ad. SC. Velley. & l. regula, statim post princ. ff. de iur. & facti igno. & l. cuius bonis. ff. de cur. fur. & l. deferre, in prin. ff. de iure fisci, & l. 1. §. accusationem, sibi, propter sexus infirmitatem. ff. ad SC. Turpil. & l. 1. ibi, fœminę infirmitatis. C. quam mulie. tut. offi. fung. pot. & l. quisquis, nuper allegata. C. ad leg. Iuliã. maie. & l. nullus. C. de iur. fi. li. 10. & l. nullus solius. C. de decur. eo li. & § his consequens, vers. vnde volumus, in authen. de æqual. doti. Cui accedit illud Herus Ouidianæ ad Leandrum.

Fortius ingenium suspicor esse viris.
Vt corpus teneris, sic mens infirma puellis.

Illud quoq; Hieronymi, aut alterius non indocti ad Præsidium, de cæreo pascalj. Sectemur saltè mulierculas, sexus nos doceat infirmior. Diuus autẽ Pet. epistola. 1. c. 3. Mulieres uocat infirmius vasculum.

69 *Mulieres imbecilles esse. Mulieres cur ppinquis nõ nubunt. Matrimonia cur inuenta. Mulierem interficere iniquum.* ¶ Item eas esse imbecilles, quod & idem fermè est, comprobant & nostræ leges, vt est tex. in. d. §. verba, ibi, propter sexus imbecillitatem, & in. l. imperialis, in prin. C. de nupt. Et Valerius li. rerũ memorabiliũ. 9. c. 1. inquiens: Sed quid ego de mulieribꝰ vlteriùs loquor, quas imbecillitas mẽtis, &c. Plutarchꝰ quoq; in Problematis. c. 116. Cur (ait) mulieres, ppinquis & cognatis nõ nubũt? quoniã mulieres, ppter imbecillatẽ, multorũ ope & auxilio egentes, propinquis idcirco adiũgere noluerunt: vt si quæ à viris suis iniuria afficerẽtur, cognati opẽ ferrẽt. Quintilianus autem auus declamatione. 338. imbecilla res est (inquit) fœmina. Et decla. 368. scribit matrimonia ab ipsa rerum natura inuenta, sicque mares fœminis iungi, vt imbecillior sexus præsidium ex mutua societate sumat. Quæ sententia videtur fuisse sumpta ab Aristotele lib. Oconomicôn. 1. c. 3. qui tamen de corpore potiùs quàm de animo loqui videtur. Sed & idem Aristot. lib. Problematôn. 29. c. 11. Cur (ait) mulierem interficere iniquius sit, quàm virum, quanquam naturæ ratione mas fœmina præstantior est: an quia mulier imbecillior est, minusque proinde iniuriam facere potest. Item eniti aduersus id quod longè infirmius est, nihil virile, imò stolidum atq; iniquissimum est. Hæc ille, quę tam ad animum, quàm corpus referri possunt. Tradit Vopiscus Aurelianum imperatorem cùm Zenobia ad pœnam vocaretur à militibus, quòd sibi imperium vsurpasset, illam vita donasse, quòd indignum existimaret mulierem interimere.

70. *Mulieres decipi facles.* ¶ Ex hac sexus muliebris imbecillitate illud quoque fit, vt mulieres sint admodum decipi faciles, vt asserunt Aristoteles & Auicenna, alter philosophorum, alter medicorum (vt plerisque placet) & vt mihi quoque, Arabum certè maximus, vterq; circa initia li. 9. de animalibus, & Albertus Magnus Aristotelis Simia libro 8. de animalibus. c. 1. & insinuat illud Ouidianum in epistola Phillidis ad Demophontem.

Fallere credentem non est operosa puellam
Gloria, simplicitas digna fauore fuit.
Sum decepta tuis, & amans, & fœmina verbis,
Dij faciant laudis summa sit ista tuæ.

Et alibi in epistola Cydippe ad Acontium

Improbe quid gaudes, aut quæ tibi gloria parta est,
Quidúe vir eluſa virgine laudis habes?

Veluti non magnum sit negotium, non magna gloria, & amantem, & fœminam decipere. In quo videtur fuisse imitatus illud Virgilij 4. Aeneidos.

Egregiam verò laudem, & spolia ampla refertis
Tuq;

Tuq; puerq; tuus, magnum & memorabile nomen,
Vna dolo diuũm si fœmina victa duorum est.

At apud Homerum li. 5. Iliados, Diomedes non sine bili Veneri exprobrat, quòd mulieres impotentes, siue imbecilles deciperet, ita enim loquitur:

ἦ οὐχ ἅλις ὅτι γυναῖκας ἀναλκιδας ἠπεροπεύεις.

Chrysostomus autem, si is est, in. 2. parte Homiliarum in Matthæum. Homilia. 23. in prin. Sexus (ait) mulierum incautus & mollis est. Incautus, quia non omnia quæ videt, aut audit, cum sapientia & ratione considerat. Mollis autem, quia facilè flectitur, vel de malo ad bonum, vel de bono ad malum. Idem in epistolam ad Corinthios. 2. Homilia 23. dicit mulierum proprium esse, decipi.

71 ¶ Cuius etiam rei tex. est apud nos in. c. adam 33. q. 5. & in. §. 1. post mediũ. in authen. vt immobi. ante nupt. dona. in illis verbis, mulier quippe mariti seductionibus facilè decepta, &c. & in. §. his consequens, vers. vnde voluimus, in authen. de æqual. doti. & annotauit Lucas Penna in. l. vltima columna tertia, C. de priuil. scho. lib. 12. At Bal. in. c. 2. col. 2. vers. item hoc statutum, de probati. scribit ea statuta, quæ in contractibus mulierum requirunt consensum propinquorum, habere in se naturalem rationem, quia mulieres multis deceptionibus patent. Idem in. l. 2. in. 9. q. C. de rescind. vend. dicit huiusmodi statuta esse æquissima, quia mulieres facillimè seducuntur. Sed & antè in 4. quæst. eiusdem. l. dixerat faciliùs ob id succurri mulieribus, quàm viris, remedio illius. l. & sequitur Saly. ibi. & Imo in. c. cùm contingat, de iureiu. & Bar. con. 55. præclarè scribitur col. vl. li. 2. & Philip. Dec. con. 61. viso themate, col. vl. Idem quoq; Bal. con. 115. verba dicunt, domina Antonia, circa medium, lib. 1. quòd non debet permitti, quem malè vti substãtia sua, & maximè mulieres, quæ facilè decipiuntur. Et Iason in. l. non tantùm, col. 2. ff. de re. iud. dicit quòd statutum Parmæ disponens, quòd maritus in vltima voluntate nõ possit relinquere vxori suæ vltra centum libras, licèt sit exorbitans, imò correctorium iuris communis, extenditur ad vxorem, vt etiam nõ possit viro relinquere. Ea ratione motus, quod maior ratio est prohibitionis in vxore, quàm in marito, vt quam maritus potest seducere, atq; inducere ad sibi relinquẽdum. Et ita dicit consuluisse, & sibi multos doctores subscripsisse. Et facit quod scribit Pet. An. d. con. 231. de primo dubio, col. vl. quòd faciliùs succurritur mulieribus in annullandis rescindendisq; eorum contractibus, quàm viris. *De eadẽ re. Mulieres facilius restituuntur.*

72 ¶ Igitur cùm mulieres sint huiusmodi habeantq; consilium inualidum, fragile, infirmum. Non iniuria statutum est, vt fœminæ in feudis non succedant, sicut faciũt masculi. Nempe propter fragilitatem consilij, quoniam vasallus inter cætera iurat præstituturum se domino consiliũ. c. 1. tit. de for. fideli. & in c. mulier, tit. de noua for. fidel. Mulier autem non est apta nata solidis consiliis, vt dicit expressim Bal. hanc inter alias huius rei rationem reddens in. l. quoties, quæ est vl. col. 3. vers. & dic quòd mulier regulariter C. de suis & legi. & Nicol. Neapol. in. cap. 1. §. & quia, & ibi quoq; Aluar. col. vl. & Card. Alex. char. antepe. in. 9. fal. tit. qui feud. da pos. Soci. con. 257. visis inuestituris, col. 2. & Fran. Curt. Iunior con. 1. facti contingentia, col. 4. vbi tamen errãter allegat Bal. in. l. quoties. C. de fideicom. Alibi verò idẽ Bal. videlicet in. c. significauit, col. 1. extra de rescript. dicit, quòd ratio naturalis consentit, vt fœminę regulariter in feudis non succedãt: quia animi consilium non reperitur apud fœminam. *Fœminæ cur in feudis non succedant.*

73 ¶ Præterea idẽ Bal. in. l. 1. col. vlt. vers. vtrùm autẽ si statutũ loquitur de coniunctis C. qui admit. dicit no. q statutũ requirens consensum vel authoritatẽ coniunctorũ, ad cõtractũ vel alium actũ conficiendum, non comprehendit fœminas: quia consilium propriè virorum est, non mulierum arg. l. quidam decedens. §. Papinianus ff. de admi. tut. quod & idem voluit ipse Bal. in. l. vlt. vbi etiam Angel. qui & hanc rationem reddunt, quòd huiusmodi statutum ponderat prudentiam consilij, per tex. in. l. vlt. ff. de fid. instru. Et rursum idem Bal. con. 201. in prouincia Anconitana, col. vl. vers. quò ad articulum de matre, li. 1. vbi in ratione huius rei dicit, quòd mulieres non habent integrum consilium. & idem sentit con. 120. super primo puncto, in. 1. dubio, libro. 4. vbi etiam dicit quòd fœminæ lubricum habent consilium, ideoq; non videri huiusmodi statutum de mulie re sensisse. & ita etiam voluit Pe. An. in repe. c. 1. extra de constitu. Pau. Cas. in. l. si dotem. §. si patri. ff. sol. mat. vbi dicit esse menti tenẽdum. Alex. in. l. 2. §. volũtate, col. 3. vers. pro hoc etiam adduco. ff. fol. mat. & con. 24. animaduersis his, col. 8. vers. & præsertim, li. 2. Idem, si tamen is fuit, in addi. ad Bal. in. l. quicunq;, col. 3. vers. nota tertiò. C. de seruis fugi. & Barb. in repe. l. cum acutissimi, col. 52. vers. tu põdera. C. de fideicom. & in cle. 1. in char. 6. in paruis, de elect. & con. 41. immortalẽ, col. 6. li. 4. & Pe. Philip. Corne. con. 74. de duobus, col. vl. lib. 1. & con. 83. videtur in hac consultatione, in prin. li. 1. & con. 316. quò ad primum, col. 5. vers. & huiusmodi statutum, eo li. 1. & con. 94. circa primum dubium, col. 1. li. 2. & con. 138. placet mihi, col. 3. eo li. 2. & cõ. 156. de duabus, col. 1. eo li. 2. & con. 224. non sequendo ordinem, col. 3. eo li. 2. & con. 151. videtur in hac consultatione, col. vl. li. 4. & con. 271. de hac consultatione, col. vlt. eo li. 4. Fran. Cur. senior con. 9. Ticinensi statuto, col. 5. vers. & pro ista communi parte. & Iason in. l. si quis id quod, col. 2. vers. istam regulam limita. ff. de iurisd. om. iud. vbi hoc notabile dicit, & iterũ in. l. tres fratres, col. 2. vers. octauò no. ff. de pac. & Benedic. in repe. c. Raynutius, in verbo, duas habens filias, numero. 24. & nouissimè Philip. Deci. in. l. 2. col. 6. vers. 25. & iterum col. 11. vers. sit ergo conclusio. *Statutũ requirens cõsensum cõiunctorum nõ comprehẽdit fœminas.*

ff. de

.ff.de reg.iur.& in.l.1.col.3.verſ.ad aliud dictũ. C.vnde vir & vxor.& con.188.in caſu propoſito, verſ.non obſtat ratio.& Alciat.in.l.1.in verbo complectitur.ff.de verbo.ſigni. & Steph. Bertrã. con.236.multa ſunt,in.fi.li.1.

74 ¶ Sed & elegãter & in pulchro caſu conſuluit Bal.con.6.hęc eſt copia,li. 2. valere teſtamentum
De cadẽre à fœmina conditum præſentibus duobus propinquis maſculis,prætermiſſa muliere,quę illis erat propinquior,quamuis ex diſpoſitione ſtatuti mulier non poſſet teſtari ſine conſenſu duorum pro pinquorum conſanguineorum. Nam de maſculo loquitur ſtatutum non de fœmina. Quia lubri- cum fœminæ conſilium non debet per aliam fœminam ſuppleri. Hæc ibi Bal. qui etiam ſubdit, quòd ſi mulier quę dicitur propinquior ſit ſapiens & diſcreta,non tamen requiritur eius conſen- ſus.allegat.l.vl.in ratione ſui. C. de legi.tut. Quaſi diceret Bal.nullam certè fœminam quantum-
Fortuna cur mulie- bri ſpecie depingitur cunque pro ſexus capacitate prudentem ſatis tamen habere conſilij,aut prudentiæ,vt ad ea voca- ri debeat,quæ conſilio & prudentia geri debeant. Cui concinit quod ſcribit Galenus in exhor- tatione ad bonas artes,poſt prin. Veteres fortunam depinxiſſe mulieris ſpecie,vt illius inpruden tiam amentiamque euidentiùs exprimerent.

75 ¶ Confine eſt quod eleganter ſcriptum eſt ab Angel.eiuſdem Bal. fratre non indigno,con. 191.
Maſculinũ in officiis nõ compre hendit fœ- mininum. cuius id exordium eſt,ſuper puncto videtur,quòd ſi teſtator quiſpiam iuſſerit aliquid fieri conſi- lio conſortium,certè ſub hoc nomine non cõpræhenditur fœmina,neque ea ob id vocanda eſt ad huiuſmodi conſilium. Quem in id nuncupatim allegat & ſequitur Fran.Are.in.l.cum hęres, in prin.col.vl.ff.de acqui. hæred. licèt Angel. ipſe non ita clarè voluiſſe videatur, niſi mendum ſit in meo codice.

76 ¶ Conſimilem vim habet quod dicit Bal.vt ad eum redeamus in.c. ad audientiam , le.1.in fi. de
De cadẽre reſcript.quòd in officiis maſculinum non concipit fœmininum.Ideoque licèt aliàs appellatione fratris veniat ſoror.d.l.tres fratres.ff.de pac.cùm ſi. Tamen ſi teſtator dixit,relinquo fratres meos executores mei teſtamenti,non intelligitur de ſororibus , allegat dictam. l. cuius bonis.ff. de cur.fur.Et ſubdit rationem,quia fœmina habet conſilium inualidũ.Quam deciſionem negat Ia- ſon eſſe alibi in.l ex facto,in prin. col. pe.verſ.circa ſecundam concluſionem.ff.de.vulg.& pupil. & facit no.&ſing.idem Iaſon in.d.l.ſi quis id quod,col.3.verſ.quartò notabiliter limita.ff.de iu- riſd.om.iu.& in.d.l.tres fratres, quo loco nuper illum citauimus,vbi & hoc dicit ſing.& Philip. Deci.in.d.l.2.col.pen.verſ.octauò quid in officiis.ff.de regul.iur.& Catel. Cota. qui & id dicit ſing.in memor.maſculinum,in vltima editione,neq; enim in prima id erat aſſcriptum.

77 ¶ Paulò diuerſius ſed tamen ad hanc referendum formam,quod no.voluit Bar.in.l.1.in.fi.ff. de
Mulieres non inter- uenunt cõ dendis legi bus. legi.per tex.ibi.in verbo,virorum,quòd mulieres non poſſunt eſſe de conſilio , vnde in condẽdis legibus, vel ſenatuſconſultis, vel conſtitutionibus non debent interuenire.Neq; earum vſus in- ducit conſuetudinẽ.ſequuntur Alberi.& Angel.hoc aſsignans mulierũ fragilitati. Fulgo. & Taf. vlt.ff.de verb.oblig.Panor.con.53.in prædicta cauſſa,poſt prin.li.2.& Ro.ſing.42.ad hoc vt ſe-
Mulieres conſuetudi nem non in troducunt. cunda conſuetudo,vbi dicit eſſe tenendum menti.& Io.Plat.in.l.patrimonium,ante fi. C. de mu ne.pat.lib.10.Angel.Are.in §.ex non ſcripto,col.vl.verſ.quęro an fœmina,Inſti.de iur.nat.gen. & ciuil.Maria.Soci.con.7.nunc quæſitorum,col.pe.verſ.circa ſecundum. & Card. Alex. in.c. fruſtra,in fi.8.diſt.Fran.Cur.Senior in repe.l.ſi quis maior,col.2.numero. 8. C. de tranſacti. & Ludo. Bolog.in repe. authen.habita,col.2. C.ne fili.pro pat.&Philip.Deci.in.d.l.2.col.6.verſ. 18.& Catel.in.d.memor maſculinum.& ante hos omnes Cy.in.l.2.col. 11. verſ. itẽ dicunt doct. C.quæ ſit long conſue.per tex.in.d. l.1.ff. de legi. vbi & hoc idem dicit,licèt cæteri eum non al- legent.& Io.An.qui tamen limitat quantum ad conſuetudinem,in.c.vl.col.5. verſ. quod dixi ſe- cundo, vbi etiam Anto.col.20.verſ.3.eſt videndum.& Panor.col.7.verſ.& eſt vnum mirabile,& Barb.ante.fin. & Roch. Curt.char.16.verſ.3.quæritur,vbi limitat multis modis,extrà de cõſuet. Nec id videtur ignoraſſe Lucanus,qui lib.8.in hoc (inquit) ſexu non legum iura , nec arma Nec ex recẽtioribus Marullus Conſtantinopolit. poẽta egregius,cũ canit li.2.Epigram. ad Neæram.

Moris erat ſceptris teneras arcere puellas,
Et mollem curis exonerare animum.
Ne vel conſilio,rebuſue admittere agendis,
Sed tantùm lanis eſſe putare ſatas.&c.

Quamuis contrarium teneat Barb.ſibi contrarius in rub.extrà de conſue.col.5.& in cle.1.char. 9.verſ.ſed quid ſi lex.de elec.& Iaſon etiam ſibi contrarius in repe.l.admonendi, col. 44. verſ. item adde inquantum ff.de iureiur.

78 ¶ Huc quoq; pertinet quod à Bal.ſcriptum eſt in tractatu ſubſtitutionum,in materia pupillaris
De cadẽre Correcta ratione le gis,lex nõ corrigitur ſubſtitutiõis, col.3. verſ.quęro vltra alios,quòd mater,cui permittitur adoptare,& ſic habere a- liquẽ in poteſtate,non poteſt ei pupillariter ſubſtituere , quia licèt corrigatur ratio dicti,non ta- men dictum corrigitur.Ratio autem quare non poteſt,ea eſt,quòd non habet filium in poteſtate: & ſic licèt ex conceſsione principis habeat,non tamen debet dictum corrigi,per glo.in.l.ſi ſuſpe cta.§.quoniam fœmina .ff. de inoff.teſta. & alia iura. Præterea non eſt hæc ſola ratio,ſed & alia: nam ſubſtitutio pupillaris prouidet pupillo de hærede, quem ſibi facere pupillus ipſe non poteſt.

At con-

At conſilium mulieris eſt debile,inconſtans,fragile.l.1.§.& cùm lex.C.de rei vxo.actio.Et ſic licèt ceſſet vna ratio,tamen habet locum alia,& ideo durat diſpoſitio.l.ſi ventri.§.in bonis . ff. de priuil.cred.Hactenus ille.

79 ¶ Sed & eodem ſpectat,quod dici ſolet,mulieres in eodem genere delicti minus peccare, minuſ
Mulieres minus pec- care quam uiros in eo dem gene re peccati. que puniendas eſſe,quàm viros, cæteris tamen per omnia paribus.nempe ob imbecillitatem ani mi,mentis,& ingenij.l.ſacrilegij pœnam,in prin.ff.ad.leg. Iul.pecul.& l. ſi adulterium. §. ſtu- prum,&.§.fratres,&.§.incœſtam.ff.ad legem Iul.de adul. &. c.ſicut dignum,in princ. extrà de homicid.&.c.indignantur.32.q.6.vbi ſcribitur,tantò grauius viros puniri oportere,quãtò ma- gis ad eos pertinet,& virtute vincere,& exemplo regere fœminas.Et facit tex.in.l.quiſquis.§.ad filias. C. ad leg. Iul. maieſt. ibi, mitior enim circa eas debet eſſe ſententia , quas pro infir- mitate ſexus.&c. Et quod voluit Bal. in. l. quicunque,col.3.verſ.ſed pone ſtatuto,& verſ. & in ſumma.C.de ſer.fug.In quam ſententiam apud Saxonem hiſtoriæ Danicæ lib.6.Eritius vir quidam multæ prudentiæ cõtendit,muliebribus erratis ſæpius ignoſcẽdum eſſe, nec pœnam in- fligendam eſſe,niſi correctio culpam corrigere non potuiſſet. Quibus concinit quod ſupra nu. 68.diximus de Aureliano imperatore & Zenobia.Et illud Aeneę avud Virgiliũ li. 2. Aeneidos.

Nullum memorabile nomen.

Fœminea in poena eſt.

Plinius li.8.naturalis hiſtorię rem ſatis mirã ſcribit,Leonem vbi fœuit,in viros plus,quàm in fœ- minas fremere , veluti natura eum docuerit mulieres mitius quàm viros eſſe tractandas.
Leonẽ mi- nus in fœ- minas fre- mere.

80 ¶ Theologi quoq; ſcholaſtici eius ſunt ſententiæ,quam iam diximus,virum, omnibus per omnia
Mares minus fœ- minę. paribus,grauius peccare,imbecillitati muliebri id aſſignantes.Hincque diuus Thomas,quẽ om- nes omnibus eius notæ facilè anteponunt.2. 2.quæſt.163. art. vlt. autumat Adam plus peccaſſe quàm Euam, conſiderata ſcilicet conditione peccantium: quoniam ille erat iſta perfectior, licèt aliis circunſtantiis, vt ipſe loquitur,minùs peccauerit.quod & voluit diuus Bonauentura libr.2. Sententiarum di.22.ar.1.quæſt.3.& ibi etiã Scotus & alij.& è noſtris Archi.in.c. illud. 40. di. Sed & virum fornicatorem aut adulterum,grauius quoq; peccare,quàm fœminam, eo quoq; re- ſpectu,q; plus rationis vir habeat,quàm fœmina,licèt aliis conſiderationibus plus peccet mulier impudica, quod & ipſi annotant in. 4. Senten.di.36.vbi ipſe diuus Thomas in.4.quæſt.& ipſe quoque diuus Bona.in expo.tex.&Richar.ar.1.quæſt.4.& Rober.Hol.in Sapientiam Solomo nis lect.46.& Anto.Flo.in.1.parte.3.partis prin.tit.1.§.quantùm ad primum certum eſt, verſ. ſecundò debet eſſe in operibus,& è noſtris idem Archi.in.c.1.col.1. de pœni.di.1. per tex.in d. c.indignantur,de quo & nos alibi dicemus.Sed interim vide quæ diximus ſupra.nu.44.ad fi.
Adam plus peccaſſe quã Euam. Mulier im- pudica an plus peccet minuſue.

81 ¶ Et quòd huius rei ea ratio ſit,quam ſuprà adſcripſimus,ex eo ſatis conſtat , quòd vir ab altero
De cadẽre laceſſitus , ſi in defenſione modum exceſſerit , puniendus quidem ille eſt, ſed mitiùs, Io. And. in addi.Specul.in rub.de homicid.ad fi.Bal.in. l. vt vim, col.vl. & ibi latè Iaſon col. 3. & latiùs Claud. Seis.in repe.ff.iuſt.& iur.cum aliis concord.ibi addũctis.At ſi brutum animal,quod om nino rationis eſt expers,alterum prouocans interemerit, nulla dño interempti competit actio,l. 1.§.cùm arietes.ff.ad leg.Aquil.quoniam, vt tradit Felin.in.c.dilecti,col.6.verſ.prouocatus de ſinquens,de excepti.Deus rationem dedit hominibus,qua affectus omnes & perturbationes poſ ſint vincere.In brutis verò nulla eſt,quæ poſſit iram coẽrere ad limites moderatæ defenſionis, ideoq; ſua illis facta non imputantur.§.ex eo autem.15.q.1. Ob idq; Felyn. ipſe poſt alios repre hendit Specul.qui in tit. de accuſatore.§.1.quid ſi te vocaui,ſcripſit eum non puniri,qui iniuriis ab altero laceſſitus,illi viciſſim comitium dixerit,per.d.§.cùm arietes,cum ſecus ſit,vt dicit ipſe Feli.iudicandum de hominibus,ac de brutis animalibus,de quibus.d.§.cùm arietes.loquitur.Igi tur vt id tandem concludamus,cùm viri plus rationis habeant,qua poſsint viriliùs viciorum in- citamentis,& vt vocant Theologi tentationibus,reſiſtere:conſequens eſt,mulieres & minus pec care,& minus puniri debere.
Prouocat° an puniri debeat.

82 ¶ Denique non prætermittam,quod ad vtrumq; pertinet,& animum & corpus, quod ſcilicet à
Statuta ex cludentia fœminas an ſint odi- oſa. Raph. illo noſtro ſcriptum eſt. Nam cùm multi magnæ authoritatis & conſtantiſſimè , & opti- mis rationibus aſſeuerarent,ſtatuta excludentia fœminas à ſucceſſionibus,exiſtentibus maſculis eſſe odioſa & ſtrictè interpretanda,tanquam naturam accuſantia,per.l.maximum vitium. C. de libe.præter.&.l.lege.12.tabul.C.de legi.hære.Ipſe Raph. inibi contrà ſcribit,eos qui ita ſtatue runt,non eſſe accuſatores,ſed imitatores naturæ,quæ maribus tribuit maius robur,& ingenium, quàm mulieribus. Et eum videtur ſequi Laur.à Fan.in tractatu ſtatutorũ fœminas excludentiũ.

83 ¶ Sed & vtrumq; horum confirmat,quòd imbecilliores viros corpore & animo,tanquam effœ-
Viri effœ- minati mu liebri ap- pellatione uocati. minatos appellatione muliebri vocare ſolemus.Nam apud Homerũ li.7.Iliados.Menelaus Grę- cos fugientes veluti parum viros ſic interpellat.

ὦ μοι ἀπρηξίηπες ἀχαιΐδες οὐκ ἔτ' ἀχαιοί. Id eſt,

Heu minaces Achinæ,non amplius Achiui.

Et prius videlicet li.2.eiuſdẽ operis induxerat Therſitẽ hæc arrogãter ad Achiuos pronũciantẽ.
Achiuæ nõ Achiui.

ὦ πόπονες κάκ' ἐλεγχέ,ἀχαΐδες,οὐκ ἔτ' ἀχαιοὶ

O imbelles mala vituperia Achiuæ,neq; amplius Achini.

Ex qui-

Ex quibus & Virgilius illud mutuatus est lib.9.Aeneidos

Phrygiæ non phryges.

O verè phrygię(neque enim phryges)ite per alta
Dyndyma &c.

Sed & priuatim legimus veteres solitos fuisse,cũ aliquem tanquam mollem & effœminatum carperent,fœmineo eum vocabulo irrisionis causa appellare,quod Aristophanes in Nebulis ostendit hoc schemate: Sostratem & Cleonymum mordens, & paulò post Amyniam. Ita enim inducit Socratem & Strephiadem colloquentes.

Socr. πῶς ἂν καλέσαιμι τὴν τυχοῦσαν Ἀμυνίαν;
Stre. ὅπως ἂν, ὅστις ἄνδρα μὴ ᾽ξ Ἀμυνίας.
Socr. ἑρᾷς γυναῖκα τὴν ἀμυνίαν καλεῖς.
Stre. ἐὰν δικαίως ὄνομ᾽ ἔχειν δοκῇ. Id est.
Socr. Quomodo vocabis obuiam Amyniæ?
Stre. Quomodo? sic veni huc Amynia.
Socr. Vides? mulierem Amyniam vocas.
Stre. Igitur iustè quicunque non militat.

Qui locus in id expensus fuit à nostro Alciato lib.2.παρεργῶν.c.48. vbi & in id quoque trahit, quod scriptum est,in. l.si ita scriptum.ff.de leg.2.exemplo turpissimum esse fœminino vocabulo etiam masculos contineri.

84 ¶Et huc quoq; spectat quod ipse Homerus,vt ad eum redeamus,lib.8.Iliados inducit Hectorem ita insectatum fuisse Diomedem fugientem.

De cadẽ re

νῦν δέ σ᾽ ἀτιμήσουσι γυναικὸς ὣς ἐὼ ἀντετίτυξο.
Nunc autem te inhonorabunt,mulieris loco factus es.

Vnde & illud eiusdem Homeri li.eiusdem operis.22.

κλυτὲ δὲ μὲ γυμνὸν ἐόντα.
ἄντικρυς ὥστε γυναῖκα, ἐπεὶν ἀρ᾽ τεύχεα δύω.
Interficiet autem me nudum existentem,
Temerè vt fœminam,postquam arma exuerim.

Et illud quoque (ni fallor) Ennianum apud Ciceronem libr.1.Officiorum.

Vos etenim iuuenes animos geritis muliebres,
Illaque virgo viri.

Et illud item Turni Virgiliani li.12.

Loricamque manu valida lacerare reuulsam
Semiuiri Phrygis. Et ante li.4.
Et nunc ille Paris cum semiuiro comitatu.

Quem secutus Valerius Flaccus lib.Argonauticõn.1.

Simul armiger ibat
Semiuir.

Et Liuius belli Macedonici li.3.Errare homines, qui atrocem cædem pertinere ad illos semiuiros crederent.

85 ¶Nam & è diuerso fœminæ masculæ dicuntur,quæ robur & animum virilem habent. Hinc Sapho masculà dicta est,& mascula virtus à nescio quo dicitur, & mascula bilis, & mascula proles, vt alibi suprà etiam diximus:num.59.Et hinc quoq; fœminæ viragines dictæ, quibus scilicèt est virilis animus,& fortitudo.Nam ita Virgilius li.12.Aeneidos Iuturnam appellat.

Fœiæ uiriles uiri appellatione uocantur.

Hoc concussa metu mentem Iuturna virago.

Viragines quæ dicantur.

Vbi id Seruius annotauit.Hinc Palladem viraginem vocat Ouidius lib.2.& iterum lib.6.Metam. Statius li.4.Syluarum.& libr.11. Thebaidos.& Dianam Seneca in Hippolito. Hinc item illud Virgilij lib.3.Aeneidos.

Pallas uirago.

Ecquid in antiquam virtutem animosq; viriles.

Et Valerij maximi li.4.c.6.de Portia Catonis filia.Muliebri spiritu virilem patris exitũ imitata.

86 ¶Proinde cùm mulieres sint viris longè inferiores,& animo,& corpore,à quorum viribus,vt iã dictum est,& comprobatum,potestas proficiscitur, & dominatio. Illud relinquitur,vt viri vxoribus imperent,præsint,dominentur veluti domini:cõtrà,vxores tanquam famulæ seruiant,subsint,obediant. Quas rationes,vt supra diximus,à diuo Augustino assumpsim⁹, Cuius verba sunt huiusmodi in li.quæstionum super Genesim.c.153.Est ordo naturalis in hominibus, vt seruiant fœminæ viris:qa & illis hæc iustitia est,vt infirmior seruiat firmiori:& hęc in dominationib⁹,& seruitutibus clara iustitia est,vt qui excellunt ratione,excellãt dominatione. Quæ verba,non tamen omnia atq; ipsa corruptè repetuntur in decretis canonis in.c.est ordo.33.q.5.

Diana uirago.

Rationes

Cur uiri imperare, uxores obedire debẽt.

87 ¶Finem huic rei imponerem,sed illud silenter præterire nec volo, nec possum, quod instituto negotio satis accommodatum eleganter scripsit Vlpianus in.l.1.ff.de Senat.in hæc verba. Cõsulari fœminæ consularem virum præferendum esse nemo ambigit,sed vir præfectorius an fœminæ cõsulari præferatur,videndũ est,& puto præferri.quia maior dignitas est in sexu virili. Secundum quam sentẽtiam Euripides in Iphigenia in Aulide inducit ipsam Iphigeniã hęc proferentẽ.

Mares maioris dignitatis.

εἰς γ᾽ ἀνὴρ κρείσσων γυναικὸς μυρίων ἐρῶ φάος

Id est ex Erasmi traductione.

Præstat vnicus vir estque lucis huius munere
Dignior,quàm multa sanè fœminarum milia.

88 ¶Ad cuius sententiæ confirmationem non absre fuerit hoc potissimum loco quædam è penu Theologorum depromere:qui,vt author est princeps sententiarum Lombardus libr.3.di.12.que runt non incuriosè,An deus humanã naturã potuisset assumere secundum muliebrem sexum. In qua re concludit diuus Thomas,Richar.& alij id indubitanter potuisse,sed decentiùs tamẽ atq; conuenientiùs Christum hominem in sexu virili induisse, qui dignior est, perfectiorq;,atq; honorabilior,vt lib.83.quæstionum Augustinus tradit,tribus potissimum rationibus,vt inibi scitissimè declarauit nobilis magistri interpres Bonau.ar.3.q.1. Cuius verba magis stylo Theologico quàm oratorio conscripta hæc sunt. Excellit sexus virilis muliebrem,quantum ad dignitatem in principiando:quia omnes tam viri, quam mulieres ex vno viro fuerunt, in quo est expressa representatio egressus rerum ab illo vnico principio summo & primo. Quam rationem & tu confirma ex eo quòd dicebat Pythagoras, Marem in omni genere animalium esse naturæ & virtutis principium, sicuti etiam recensет Albertus Magnus lib.18.de animalibus.c.2.ad fi: Aristoteles autem lib.4.de generatione animalium.c.1.tradit marem obtinere principium formæ.

Deus an potuisset humanam naturam in sexu fœmineo assumere, & an decuisset. Virilis sexus muliebrem excelle in multis Mas principium.

89 ¶Subdit autem Bonauen. Quantum ad virtutem in agendo,similiter præcellit:quia viri est agere,& muliebris est pati,vnde plus habet sexus virilis de virtute actiua,propter quod robustior est & re & nominatione.Et hac sanè ratione(vt hoc illi addam)probat Bal.in.l.vl.C.de ser.fugi.marem esse fœmina nobiliorem,quoniam sit agens nobilius patiente, sicuti etiam dicit ipse Bal.in. l.Iulianus.§.si quis,in vtraque lect.per illum tex.ff.ad exhib.vbi & ex hoc dicit denominationem debere fieri à forma,tanquam à digniori,secundum Oldra.ibi,& allegat etiã, l.si cõuenerit.ff. de pig.acti.Et idem quoq; Bal.in.c.vl circa mediũ,extrà de vi & hon.cle.per.l.1.§.sed si filius.ff. de lega.3.& Bar.in.l.1.ff.de regul.Cato. & Iason in.l.1.in prin.col.5.ff.de verbo.oblig.qui & paulò post illud dictum allegat pro not.Et fortior est causa in agente,quàm in patiente.l.2.& vltim. C. ad Tertul.&.l.2.§.obiicitur.ff.eo.Ideo & res magis denominatur ab agẽte,quàm à patiente. l.1. ff.de seruit.rust.præd.&.l.si quis binas.ff.de vsufr.Et vtrũq; tradit per ea iura Signo.Homo.cõ. 167.hoc capite,in curia Barani,col.3.vers.nunc peruenimus,vbi & illud quoq; dicit sexum masculum obtinere vicem agentis,per no.in.l.1. C.ad.leg.Pomp.de parri.

Mas principium. De cadẽ re Mas agẽs Fœmina patiens. Agens nobilius patiẽte.

90 ¶Sed ad ipsum Bonauẽturam redeamus, Quantum ad autoritatem in præsidendo etiam præcellit vir mulierem.Nam secundum rectum(inquit)ordinem non mulier viro,sed vir præfertur mulieri,tanquam caput corpori,sicut dixit Apostolus. Quoniam ergo in verbo assumente naturam humanam est præcipua dignitas in principiando,virtus in agendo,& dominium in præsidendo, Consequens est vt magis decuerit sexum virilem,quam muliebrem assumi à verbo increato,quia illi naturæ assumptę debuerunt hæc tria communicari excellenter.hæc Bonauentura in eo loco, vbi & alij alias quoq; rationes sexus virilis dignitatem comprobantes adducunt.

De cadẽ re

91 ¶Sed & Alex.Hales,illius atq; cæterorũ Theologorũ scholasticorũ magister in.2.parte summę, quæsti.88.membro.6.eodemq; vl.quinq; rationibus ostendit,non esse tantæ dignitatis atq; nobilitatis fœmineum corpus,quantæ est virile.Idem alibi in.3.parte quæst.46.membro.2.arti.4. scribit tribus potissimum rationibus mulieres esse viris subditas. Nicolaus quoq; Lyr. illud enarrans apostoli,prioris ad Corinth.epi.11.c. Caput autem mulieris vir,illius apostolicæ sententiæ quatuor reddit rationes.quæ omnia,ne sim longior,omitto,loca designasse contentus.

De cadẽ re

92 ¶Illud aũt vice auctarij adiiciemus,quod rerũ naturaliũ indagatores solertissimi tradũt, naturã quæ parens est & altrix omniũ rerũ,semper ad meliora perfectioraq; nititur.Ideoq; vbi vis illa, qua gignimur,manca est,& parũ vegeta,ad fœminã recidit,quę tanq̃ minus pfecta iure minor est mare, & inferior perfectione, vt scilicet fœmina sit tanq̃ mas læsus, vt ab Aristotele scriptũ est li. de historia animaliũ.8.c.2.& li.de generatione animaliũ.2.c.3.& rursum li.4.c.1.nõ semel.& iterũ c.3.rursumq;.c.6.& pblematõ sectione.4.c.27.rursumq; eiusdem operis sectione.10.c. itẽ. 10. & Gal.li.de vtilitate partiũ.14.c.6.& li.de Semine.2.Ex quo vulgò illud ex Aristotele ipso dici solet,Fœminam esse marẽ occasionatũ,vti citat diuus Tho.in.1. parte quæst.99.ar.2.& è nostris Bened in repe. c.Raynutius,in verbo,duas habens filias,numero.124.de test.

Natura mas rem facit, si potest,sin minus,fœminam. Fœmina mas occasionatus.

93 ¶Nã & legimus aliquãdo fœminas mutari in mares,è diuerso autẽ mares in fœminas nusquam quod sciã,aut recorder:veluti natura ex deterioribus ad meliora nitatur, nõ ecõuerso. Plinius li. 7.naturalis historiæ.c.4.Ex fœminis(inquit)mutari in mares non est fabulosum, Inuenimus in annalibus.Licinio Crasso. C.Cassio Lõgino Cõss.Cassini puerũ factũ ex virgine sub parentib⁹, iussuq; haruspicũ,deportatũ in insulã desertã. Licinius Mutianus prodidit visum à se Argis Aristontę, cui nomen Arestusæ fuisset, nupsisse etiã, mox barbam virilitatemque prouenisse, vxoremque duxisse. Eiusdem sortis & Smyrnæ puerum à se visum. Subditque. Ipse in Aphrica vidi mutatum in marem nuptiarum die.L.Cossitium eiuẽ Trisditanum. Quæ & ipsa ad verbum retulit Aulus Gellius.li.noctium Atticarum.9.c.4.vbi dicit.hæc profecto facere, vt neque respuenda neque ridenda sit notissima illa de Cænide & Cæneo cantilena,qua scilicet significabatur Cænidem fœminam in Cæneum virum fuisse conuersam, vt describit Ouidius lib.12.

Fœminas in mares mutari, nunquam e diuerso.

Meta. qui & ipse lib. 9. eiusdem operis scribit Iphidis mutationem in marem, vt alibi suprà diximus. Porrò illud scio veteres tradidisse Tiresiã de viro factũ fuisse fœminã, sed. 8. anno iterũ in virũ redisse, vt narrat idem Ouidius li. 3. eiusdẽ operis: Sed & idem lib. 4. de Scythone hæc scribit.

Nec loquar, vt quondam naturæ iure nouato
Ambiguus fuerit modò vir, modò fœmina Scython.

Viros ciuitatis legibus, uxores uirorũ moribus obedire oportet.

¶ Et huic quidem legi finem imponam, postquam duas sententias addiderim: alteram ex Socrate, alteram ex Iamblicho, citatas à Stobæo Ser. 72. Prior hæc est: τοὺς μὲν ἄνδρας, τοῖς τῆς πόλεως νόμοις δεῖ πείθεσθαι: τὰς δὲ γυναῖκας, τοῖς τῶν συνοικούντων ἀνδρῶν ἤθεσι. Viros quidem oportet ciuitatis legibus obedire, vxores virorum moribus. Altera, οὐκοῦν καὶ παρὰ τὸ ἄρχειν μὲν τὸν ἄρρενα, ἄρχεσθαι δὲ τὴν θήλειαν, ὁμογνωμονήσουσι. τὸ δὲ κῆμα τῆς ἀρχῆς ἔσαι, οὐχ ὅλον τὸ διαστον. ἀλλ' ὅσον τὸ πολιτικὸν μηδήμενον ἐξ ἴσου τῶ κοινοῦ συμφέροντος. Id est. Itaq; in hoc etiã conuenient, vt mas imperet, obediat mulier. Erit autem imperij forma, non qualis est herilis, vbi superioris vtilitas curatur: nec qualis artium, vbi inferioris tantùm cura est: sed similis politicę, in qua communis vtilitas promouetur. Igitur, vt tandem concludamus, hæc prima lex in matrimonio sanciatur.

Prima Lex Connubialis.

Viri Vxoribus imperanto.
Vxores Viris obediunto.

1 *Formosa uxor imperium sibi in uirum uendicat.*

TQVANQVAM res ita habet, illi tamen potestatem à natura legibusque cõcessam veluti repudiare videntur, qui vxores vel formosas, vel præ se opulentas, aut nobiles sibi deligunt: vtpotè cùm huiusmodi mulieres non solùm in libertatem se asserunt, sed & forma & dote imperiũ sibi vendicant. Nam quod ad formam pertinet (de cæteris enim dicam posteà) illud certum est, quòd cùm mulieres suapte natura sint superbi, tumentisque, atque elati animi, vel teste è nostris Alberi. in l. aduersus. C. de cri. expi. hære. & externis scriptoribus, Liuio graui authore, qui libro ab vrbe condita. 24. Euocatum (inquit) eum à legatis Demarata vxor filia Hieronis, inflata ad huc regiis animis, ac muliebri spiritu admonet &c. & Seuero Cecinna, qui apud Corn. Tacit. li: historiæ Augustæ. 3. asserit muliebrem sexum, si licentia adsit, sæuum ambitiosumque, atque potestatis auidum esse. Ob idque censuit, ne quem magistratum, cui potentia deueniisset, vxor in prouinciam comitaretur, de qua re & aliquid nostris legibus sanctum est in l. obseruare. §. proficisci. ff. de off. procon. Sed vt reuertamur, his concinens Petrarcha in lib. de remediis vtriusque fortunæ. 2. dialo. 42. scribit, Fœminæ proprium esse superbiam.

2 *Præsertim formosæ.*

¶ Tum vero maximè earum adauget genuinam alioqui superbiam forma speciesque corporis. Nam vt tradit princeps Comicorum Menander.

ὑπερήφανον πρᾶγμ' ἐστὶν ὡραία γυνὴ
Superba res est pulchra mulier.

Cui sententiæ addens calculum Ouidius li. 1. Fastorum sic infit.

Fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam.

Et alibi libr. 2. Elegiarum.

Dat facies animos.

Et hinc ille ipse in epistola Cydippę ad Acontium formam superbam vocat.

Hæc nobis formæ te laudatore superbę
Contingit mercs.

Sed & Aquinas ille poëta, qui mores mulierum tam probè nouit, & scripsit, quàm alius nemo, inter cætera, quæ superbiores illas efficiunt, & formam primo loco reposuit his versibus.

Sit formosa, decens, diues, fœcunda vetustos
Porticibus disponat auos. &c.

Propertius item, qui cum mulieribus (vt reor) quàm cum viris frequentiùs est versatus, libr. 3. ad Cynthiam superbientem conscripsit.

Falsa est ista tuæ mulier fiducia formæ,
Olim oculis nimium facta superba tuis,
Noster amor tales, tribuit tibi Cynthia laudes, &c.

Et Pontanus quem & in carmine & in oratione paucis antiquioribus concedere semper putaui in Parthenopeo, libro primo.

Et rigidos mores forma superba facit.

Quibus concinnit & illud Ezechielis. 28. Eleuatum est cor tuum in decore tuo. Olympias cum Aulicus

Aulicus quidam adolescẽs formosam, sed superbam, & refractariam vxorem duxisset, Ille, inquit, demens est, qui oculis vxorem acceperit, Author Plutarchus in præceptis connubialibus, & meminit Athenæus, qui Aulicum illum Monimum Pythonis filium fuisse dicit, fœminam verò Pantycam Cypriam. Diuus Chrysostomus in epistolam Pauli ad Ephesios Homilia. 20. Externa (ait) corporis pulchritudo plena est multæ superbiæ, & arrogantiæ. Et paulò post, hæc mala ex pulchritudine nasci tradit, fastum, arrogantiam, contemptum. Hinc autem Statius posset videri appellasse formosos vultus superbos, quòd superbiam adferant. Ita enim scribit lib. 1. Syluarum.

Vxorem oculis accipere, demẽtia est.

Supbi uultus formosarum.

Exerce formam, & fugientibus vtere donis,
Non ideo tibi talè decus, vultusque superbos,
Meque dedit, viduos vt transmittare per annos.

3 ¶ Nec putet aliquis istud tantum obtinere in mulieribus aliàs sceleratis. Marianne enim vxor Herodis regis, mulier alioquin sobria, casta, & quæ vt tradit Ioseph̃us li. antiquatum. 16. c. 9. ad continentiam & magnitudinem animi optima erat, insolẽtis tamen fuit formę conscientia, vt memoriæ prodidit Egesippus li. 10. de excidio Hierosolymitano. c. 38. vtpote quæ pulchritudine corporis, magis quàm quis existimare posset, omnes mulieres anteibat, teste Iosepho quo loco nuperrimè citauimus. In quam etiam sententiam Artemidorus Daldianus li. de somniorum interpretatione. 2. c. 20. tradit Harpen in somnijs significare mulierem regiam & opulentam, & quæ ob pulchritudinem valde superbit, sibique placet, alioqui benignam, ac bonis moribus præditam.

Etiãsi sint castæ.

4 ¶ Quisquis ergo, vt hoc caput breuibus concludamus, vxorem duxeris formosam, eandem & tu superbam, & indomitam, & refractariam experieris, vixque & non nisi cum acerrimo certamine ius tuum aduersus eam obtinere poteris, vt quępropter formam putabit se regis matrimonio fuisse dignam, nihilque te omnino præ se existimabit.

Epilogus.

5 ¶ Adde quòd formosa vix potest in castimonia viuere: forma etenim cũ pudicitia dissidio quodam discordioso & pertinaci dissidet, & lis inter vtranque prope perpetua est. Et vt inquit Paris ille Ouidianus.

Mulieres formosæ uix castæ.

Lis est cum forma magna pudicitiæ

Et Satyrographus poëta Satyr. 10.

Rara est adeò concordia formæ
Atque pudicitiæ, sanctos licèt horrida mores
Tradiderit domus, ac veteres imitata Sabinas.

Pamphilus quoq; Terentianus in Andria ex Chrysside.

Huius (ait) formam atque ætatem vides,
Nec clam te est, quàm illi vtræque res inutiles
Et ad pudicitiam, & tutandam rem sinet.

Et Propertius ad Cynthiam libr. 2.

Non quia peccaris, testor te, sed quia vulgò
Formosis leuitas semper amica fuit.

Quem secutus Pontanus in libro proximè citato.

Parce Venus, non est mea non periura puella,
Non periura quidem, si qua puella leuis,

Hoc vitium formæ. Et è recentioribus poëtis Michaël Verinus Florentinus.

Sit formosa alijs vxor, tibi sit bona: nescis
Quam noccat castæ forma pudicitiæ.

Libanius ad Leontium, Gratulor (inquit Græcè sed in hunc sensum) tibi quòd eam vxorem duxeris, quæ licèt sit forma præstantissima, tamen (quod raró accidit) superat formæ præstantiam pudicitia. Ideoque Ouidius libr. 2. Fastorum.

Fœdera seruasset, si non formosa fuisset.

Et his prior Bias ille Prienæus vnus è septem sapientibus rogatus à quodam, deberétne vxorem ducere, an vitam viuere cœlibem, respondit. ἤτοι καλτιὼ ἄξῃς, ἢ αἰσχρὰν, καὶ ἐι καλτιὼ, ἕξῃς αἰσχρὰν· ἐι δὲ αἰσχρὰν, καλτιὼ. Id est, Aut pulchram duces, aut deformẽ. Si pulchram, habebis communem: sin turpem, habebis pœnam. In Græcis vocibus παρονομασία. Id est agnominatio, quæ fit affinitate siue similitudine aliqua vocum, efficit dictum concinnius καλτιὼ & αἰσχιὼ. Huius autem meminit Gellius li. 5 c. 11. Sunt & qui ad Bionem Boristhenitẽ, quique ad Anthisthenem referunt authore Laërtio. qui item ad Alexandridem. Nequaquam tamen huius est ea sententia, sed alia huic proximè accedens, à Stobæo memorata sermone. 66. quæ huiusmodi est.

Biantis dictum.

ἀλλ' ἔλαβεν ἀσχρὰν, οὐ βιωτὸν ἔστ' ἔτι
ἐυσθ' ἑισοδος το παράπαν ἐις πῶ οἰκίαν.
ἀλλ' ἔλαβεν ἀρέσκειν τὶς, οὐδὲν γίνεται
μᾶλλον δὲ τοῦ γήμοντος, ἢ τὸν γαμοῦντα. Id est.

Duxit aliquis turpem? non amplius iucunda est ei vita.
Neque omnino domum ingredi licet.

Formosa ducitur? non est illa
Magis mariti sui, quam vicinorum.
Nec ab his multum discrepat illud Ezechielis. 16. c. Et habens fiduciam in pulchritudine tua fornicata es. Illudque Ecclesiastici. c. 13. in fi. Vestigium cordis boni, & faciem bonam difficile, &. cum labore inuenies. Et quod dicit diuus Hieronymus in Malachi. 2. c. Cùm ergo fœcundas vxores habeatis, & liberis gaudeatis, cur pulchritudinem vxorum quæritis, quæ meretricibus apta est, non vxoribus? Cui consentaneum est quod Chrysostomus in. 1. Homilia in Matthæum enarrãs illud Booz ex Ruth, genuit Obeth, scribit eos in cõiugibus optare, quod in meretricibus solet quæri, qui pulchritudinem, & non fidem eligũt. Propterea Quintilianus libr. 5. oratoriarũ institutionum, titulo, de argumentis. Ducitur (ait) frequenter in argumentum, species libidinis. Id quod etiam videre licet ex oratione Tullij pro. M. Cælio.

De cadẽre Adulterio an præsumatur ex deprehensione uiri & mulieris formosæ.

6 ¶ Cui respondens scientiæ legalis armarium Bar. in. l. 2. in prin. ff. de furt. Si quis (inquit) deprehenditur in domo, in qua sit pulchra mulier, hoc certè facit manifestum adulterium. de pulchra enim muliere loquitur, non simpliciter de muliere: veluti ea pulchritudinis qualitas multum mouenti habeat ad præsumendam vtrinque libidinem. Et sequitur Panor. in. c. cùm non ab homine, col. 5. vers. imò plus dicit, extrà de iudi. Angel. Are. in tract. malefi. in verbo, fama publica præcedente, col. 5. vers. quæro an vnum iudicium. Quanquam hoc dictum (vt in transcursu dicam) carpit Panor. secum dissidens in. c. tertio loco, col. pe. extrà de proba. de quo & tu videas Fran. Are. in. c. præterea, col. 1. de testi. vbi no. limitat, & interpretatur dictum Bar. Nec longè hinc abest, quod eleganter dicit Bal. de Barto. quem nouellum vocant, in tract. de dotib. in. 6. parte in. 16. speciali, col. 2. in fi. quod & si regulariter filius non tenetur dotare matrem. l. 1. §. præterea, vers. sed si munus, & ibi Nicol. Mat. & Bal. de tutel. & rati. dist. & voluit Guil. Cu. & post eũ Bal. in. l. 1. ad fi. C. de inoff. dot. Et idem Guil. in. l. si vineæ, & ibi etiam Bal. C. de præscrip. long. temp. & Bal. in. l. qui liberos. in fi. ff. de ritu nupt. Alberi. in. l. vxorem. §. pater naturalis. ff. de legi. 3. & Angel in. l. 1. ff. sol. mat. ea potissimum ratione, ne ipse filius cogatur conferre ad suam iniuriam, per id quod habetur in. §. Gregoriana, in authẽ. de non elig. se. nub. & bene facit tex. in. l. tutor secundùm dignitatem. §. vl. ff. de admini. tut. quem ad hoc pro sing. allegat Guil. in. d. l. 1. de inoff. dot. & Bal. in prin. digestorum, col. vl. & hanc decisionem reputat sing. Iason. in. §. fuerat, col. 22. vers. an autem teneatur. Instit. de actio. Tamen si mater esset iuuenis, pulchra, & pauper, ideoque suspecta de incontinentia, posset dici, quòd filius teneretur eam dotare, ne labatur mater in impudicitiam. ponderat ergo Bal. nouellus ad suspitionem libidinis hæc tria, iuuentutem, pulchritudinem, paupertatem. Et hoc quidem maximè in eam rem est expendẽdum, quod Gul. Cu. in d. l. 1. de inoff. doti. & Bal. in. d. §. præterea, loquuntur de matre iuuene, addit Guil. & paupere, quam tamen non tenetur filius dotare, ex eorum & aliorum sententia, nisi & pulchritudinis quã litas adsit, ex Bal. nouelli iudicio, tanquam ea qualitas sit longe cæteris in eam rem efficacior. ¶ Quanta autem sit authoritas huius Bal. satis constat ex eo, quòd eum excellentissimum doc. appellat Corne. con. 322. Ardua, col. 2. libr. 3.

Filius nõ tenetur dotare matrem.

Nisi ea sit iuuenis pulchra aut pauper.

Bal. nouel. excellentissimus doct.

7 ¶ Huiusce rei autem ratio, præterquam quòd natura ipsa formosis propriam quandam, atque veluti domesticam, & peculiarem libidinem ingenuisse videtur, vt quò quæque formosior est, eò sit in Venerem vel sua sponte procliuior. Altera est in promptu omnibus, & veluti in conspectu. Nihil est enim quod homines magis ad cupidinis amplexus prouocat, accendat, incitet, quàm forma corporis, decor oris, species, & pulchritudo. Nam pulchrum ipsum amicum est, vetere prouerbio, cuius meminit Plato in Lysside. & amor est omnium pulcherrimus, atque inter eũ & deformitatem pugna est perpetua, & inter flores amor ipse habitat: quoniam in eo quod floribus careat, aut defloruit, siue corpus, siue animus, siue quoduis aliud sit, amor ipse nõ insidet, vt apud eundem Platonem in Symposio testatur Agatho, Et apud eundem quoque lib. 3. de repub. Socrates asserit quod maximè pulchrum est, id quoque maximè amabile. Et in Phædro idem scribit, pulchritudinem solam hanc habuisse sortem, vt maximè omnium sit amabilis. Et vt dicam breuiter amor, si Platoni ipsi in ipso conuiuio, ex oratione Agathonis, atque Socratis imò omnibus credimus, nihil aliud est quàm desiderium pulchritudinis, ex ipsoque desiderio natus est. Et vt Epicurei credunt, amor nixus est atomorum, sese ei, à quo simulachra pulchritudinis hauriunt, penitus infundendi. Hinc & pleriq; sagittarum Cupidinis alteram ideo auratam dicũt, quòd pulchritudo sæpissimè amorem faciat. Nam & ipsius Platonis discipulus Aristoteles aliquando interrogatus, cur quæ pulchra sunt amarentur, ζυφλοῦ ἔυπεν ἡ ἐρώτησις. Cæci, inquit, hæc interrogatio est, vt Diogenes Laërtius in vita illius, & Stobæus Ser. 63. retulerunt. Ex quo illud Ouidij in epistola Acontij ad Cydippen.

Forma pulchritudinem prouocat.

Pulchrum amabile: Prouerbiũ

Amor quid sit.

Aut esses formosa minùs, peterere modeste,
Audaces facie cogimur esse tua.
Tu facis hoc, oculique tui, quibus ignea cedunt
Sydera, qui flammæ causa fuere meæ.
Hoc faciunt flaui crines, & eburnea ceruix.
Quæque precor veniant in mea colla manus:

Et decor,

Et decor, & vultus sine rusticitate pudentes,
Et Thetidis quales vix reor esse pedes.

Forma vnde dicitur.

Prom veteres vt Aelius ille Donatus doct⁹, docti Hieronymi præceptor refert, ignem & calorem quendam quasi feruorem dixerunt formam. Et hinc fornaces, forcipes, formam, & formosos, ex quibus ignis amoris exoritur. Quod & decenter insinuat Geta Terentianus in Phormione, inquiens.

Forma quid significet.

Ni vis boni in ipsa inesset forma, hæc formam extingueret.

Deforma exta.

Extinguere enim propriè de igne dicitur. Cui concinens Festus Pompeius, Forma (ait) significat modò, faciem cuiusque rei, modó calidam, vt cum exta, quæ dantur, deforma appellantur. Forma autem vt Seruius tradit in. 8. Aeneidos in eo loco,

Versantq; tenaci forcipe massam.

Pulchritudo fax dicitur.

Dicitur à foruo quod calidum significat, vt etiam Nonius Marcellus autumat. Quanquã Chrysostophorus Landinus li. 1. eiusdem operis aliunde deducit. Idcirco princeps Lyricorum (de Latinis loquor) Horatius lib. 4. Carminum, Ode. 13. non ineleganter pulchritudinem facem appellat, quoniam (vt iam diximus) ad amorem accendat, sitque amoris atque libidinis voluptificum suauissimumq; incitamentum, illectamentum, irritamentum, vt vocat Valerius Maximus li. 4. rerum memorabilium, titulo de verecundia, quo loco de Spurina historiam refert, propositoaccommodatissimam, ijs quidem verbis. Spurina adolescens excellentis pulchritudinis, cùm sua mira specie complurium fœminarum illustrium sollicitaret ocellos, ideoque virīs earum ac parentibus se suspectum esse sentiret, oris decorem vulneribus confudit, deformiraremq; sanctitatis suæ fidem quàm formam irritamentum alienæ libidinis esse maluit. Cuius etiam rei Mamertinus ætate longè inferior, nescio etiam an eloquentia, meminit in Panegyrico ad Iulianum, cuius verba & nos subscripsimus. Nobilẽ Ethruriæ adolescẽtem ferũt, cùm propter eximiã formæ dignitatem multarum in se fœminarum amores excitaret, faciem suam ad obliterãdam pulchritudinẽ, sauciasse. Cuius item historiæ meminit diuus Ambrosius in sua ad virgines adhortatione. Aelianus autem li. 9. historiæ animalium, quo loco differit de serpente Thessalo, tradit etiam bestias nõ solùm sui generis, sed etiam alieni, modo sint formosa, amare, idque etiam exemplo probat. Denique Tertulli. statim post initium li. de cultu fœminarum. Decorem (inquit) naturaliter inuitatorem libidinis scimus.

Spurinæ historia.

Bestiæ quoque formositatem amant.

Formosæ cõgredi nõ tam graue peccatum quã deformi.

8 ¶ Sed quid tantum in externis scriptoribus immoramur, in re præsertim tam manifesta, & à nostris legum scriptoribus satis cõprobata, Bazianus doctor antiquus, aut quisquis is fuit, qui glossas edidit in. c. vl. 14. q. 6. siue Ruffinus, siue Syluester, siue Io. Hispanus, siue Io. Fauentinus, aut alius quispiam ex decreti glossatoribus, tradit nõ tam grauiter peccare, qui cum formosa muliere congreditur, quàm qui cum deformi: cum plura sint, pulchritudo scilicet & libido, quæ cùm illa persuadent commisceri, quàm cùm ista. Quam glo. ad hoc citant & sequuntur Io. An. in. c. ea quę fiunt, col. 2. de regul. iur. li. 6. in Mercur. & Collecta. in. c. 1. extra de eo qui dux. in matri. quã pollu. per adult. & Albert. Gan. in tract. malef. tit. de multis quæstionibus depen. à statut. col. 10. & Panor. in. c. veniens, extrà de eo qui cogno. consang. vxo. suæ. & in. c. cùm quidam, col. 2. & ibi etiam Fely. col. 3. vers. item nota quòd faciens actũ, extrà de iureiur. & Barb. in proœ. Cle. col. pe. vbi facit illam glo. sing. & Christo. Por. in §. gallinarum, Instit de rer. diuis. & Card. Alex in c. si clericus, ad fi. tit. de pac. tenen. & in. c. si duobus, col. 4. vers. & ideo maius, extrà de appel. & Iason in. §. ex maleficiis, col. 2. & ibi quoq; Ludo. Gomesius col. 4. Instit. de actio. vbi ipse Iason dicit illam glo. esse ad hoc no. Et Io. Crotus in repe. c. vt animarum, col. vl. de consti. li. 6. Sed & hoc subobscurè sensisse videtur, si feriem & ordinem scripturæ solerter introspicias, glossa in. c. 1 in verbo, meretricis, de pœniten. di. 5. quam & ad hoc quoq; põderat Panor. in d. c. cùm quidam, vbi hoc apertè & assueueranter affirmat. Et id verum est, quicquid teneat Hieronymus Zanetinus in tract casuum cõscientiæ, quẽ posuit post. c. 1. de accu. char. 68 Nam & diuus Chrysostomus in epistolam posteriorem Pauli ad Thimotheum, Homilia. 3. ex. c. 1. paulò ante fi. Illum (inquit) magis adulterum dixerim, qui quamlibet ex vulgo, quàm qui reginam violarit: Illic enim plurima irritamenta sunt, putà opes, elegantia formæ, & huiusmodi cætera, quorum hic nihil inuenias. Eadem profectò ratione illum magis ebrium dixerim, qui quolibet vino, quàm qui optimo inebriatur. ita & cupidum eum potissimùm censeo, qui ne minima quidem rapere omittit. Nam qui maxima diripit, minima fortasse contemnet: qui autem parua non despicit, quomodo his maiora non despiciet? Fur igitur hic magis quàm ille est. Nam qui non aspernatur argentum, nunquam profectò aurum aspernabitur. Cui admodum in hoc postremo concinit tex. in. d. c. vlt. 14. q. 6.

Fur magis est qui modica furatur.

9 ¶ Itaque cùm forma tam vehementer viros solicitet, alliciat, stimulet, ipsi quidem vt voti compotes fiant, totis accinguntur viribus: preces, fraudulentias, munera, blanditias, obsequia, suadelas, omnia denique amatoria veneficia, quibus videlicet conciliatur amor, fœminarumque præcordia diffinduntur, & obseratæ fores pudicitiæ repanduntur, tam pertinaciter, studiosè, vigilanter adhibent, vt è cunctis formosarum millibus vnam vix reperias, cuius pudicitia non exuperetur. Nam vt apud Diuum Hieronymum contra Iouinianum libr. 2.

Pulchritudo difficilis custoditu.

disserit Theophrastus in Aureolo,de hac ipsa re loquens. Aliquo modo,vel aliquando expugnatur, quod vndiq; incessitur:non facilè custoditur,quod plures amãt,& in quo totius populi vota suspirant.Ideoq;Phocilides Milesiusin suis carminibus,quæ ad bene beateq; viuendi institutionem pertinent,scribit difficilem esse custoditu pulchritudinem filiarum parentibus.

κάλλος δυσήρητον ἔφυ πάσιλων τοκέεσσι.

10 ¶ Sed fac tuam hanc formosam vxorem adeò pudicam,vt nullis cuiuscunque corruptelis ipsius castitas publicetur. Erit tamẽ & ipsius vel inuitæ pulchritudo tibi admodum periculosa. Abrahã cùm in Aegyptum veniret,hæc vxori Saræ dixisse legitur Gen.12.c.noui q̃ pulchra sismulier,& quòd cùm viderint te Aegyptij,dicturi sunt,vxor illius est,& interficiẽt me,& te reseruabũt. Quẽ locum enarrãs Ambrosius in li.1.de Abrahã Patriarcha.c.2.Animaduertebat(inquit) Abraham sibi coniugis pulchritudinem periculo futuram,monuit vxorem,vt sororem se diceret:quò doceretur non magnopere decorem quærendum coniugis,qui viro necem pleruuq; gignere soleat. Nõ enim tam pulchritudo mulieris,quàm virtus eius,& grauitas delectat virum. In hanc sententiam Plutarchus in li.de claris mulieribus tradit Synorigen Galatham cùm Cammam Sinati eiusdem gentis vxorem miserè deperiret,nec eam tamen vllo pacto in suum amorem pellicere posset,adeò pudicitiæ & sui mariti amans erat,Sinatum ipsum interemisse: existimantem se mortuo marito Camma faciliùs potiturum,nec tamen ei res ea bene cessit. Nam & Cãmam in vltionem mariti Synorigem veneno necauit. Sed nónne Bersabeæ pulchritudo exitio fuit Vrię marito, vt testantur sacræ literæ.2. Regum.11.c. Non immeritò igitur Theocritus formam vocabat eburneum detrimentum,quòd grata sit aspectui,sed multorum incommodorum caussa.

Pulchritudo uxoriũ uiris periculosa.

Abraham uxoris formã illum in periculum mortis adduxit.

Synorigis forma uirę fuit exitio.

11 ¶ Præterea à mulieres formosæ,etiam si pudicæ sint,non tamen esse creduntur, id quod maximè & maritum & liberos infamat. Nam vt scribit diuus Chrysostomus in epistolam ad Corinthios 1.Homilia.12.Multi mulieris pulchritudinem admirantur. Et quidnam hoc?nam & si pudica sit, vix malam effugiet suspitionem. Sed & idẽ Chrysostomus in.2.parte Homiliarum in Matthęum, Homilia.2.si eius sunt illæ Homiliæ, quod Erasmus negat,de forma mulierum loquens,declarat vxorum formam torquere,ac cruciare viros zelotypia. Quid(inquit)lucri decor huiusmodi parit?nihil profectò. Verùm certamina magis interdit,maioresq; calumnias atq; pericula suspitionesq; quamplures. Ea deniq; quam nõ huiusmodi decor illustrat,suspitione carebit. Quæ verò formosa est, nisi magno studio,& nimia vtatur continentia atq; honestate, opinioni protinus locum dabit,virq; ipse eiusmodi zelotypia mordetur. Quò quid dici grauius possit? Neque enim tantum ex aspectu ipso voluptatis habet,quantum ex suspitione mœroris. Illa enim consuetudine solet extingui. At verò vbi lasciuiæ,libertatis,atque impudentiæ opinio manare cœperit, ipsius quoque animæ intima penetrat,atque penitus insitis sordibus squalescit indies. & cætera, quæ sequuntur.

Bersabeæ itẽ uiro.

Forma eburneũ detrimentum.

Formosæ licèt sint pudicæ non tamen creduntur.

Formã uxoriũ uiros in zelotypiã trahit.

12 ¶ Igitur cùm mulierum pulchritudinem tam fœdæ,tam turpes,tam infames sequantur comites, superbia videlicet,& libido,vt non iniuria Socrates apud Platonem li.6.de repub. formam inter cætera,quæ animum deprauant,atq; impediunt,reposuerit. Cumq; vxoris forma maritum sæpe in vitæ discrimen adducat, ex eaq; mala vulgi fama,etiamsi vxor pudica fuerit,oboritur,zelotypiaque virum ipsum ob id torqueat, insanus profectò existimandus est, qui vxorem formosam quidem illam,sed fastuosam,& insolentem, sed Venereiam atque viriosam, sibique demum periculosam,atque omnibus modis incommodam desponderit.

Epilogus.

13 ¶ Quid si ostenderim,vel cessantibus huiusmodi rationibus, atque etiã paribus per omnia formosarum atque deformium moribus,multò tamen melius esse viris istas,quàm illas nancisci vxores? Quod vt demonstrem,id statim fatebor,quòd voluptatis ac formæ assertores, ad suas partes tuendas præcipuè adducerent. Id certè est,formosarum consuetudinem,congressum, familiaritatem viris esse multò iucundiorem,atque concinniorem, quàm deformium. Sed mox velim isti respondeant. Num longè satius est,nunquam antea fuisse fœlicem,quàm fœlicitate,in qua aliquãdo fueris,excidisse?Et certè satius est. Nam vt à diuo Seuerino li.2.de consola. philosophiæ,verissimè scriptum est. Infœlicissimum genus infortunij est,fuisse fœlicem.quod citat Io.An.in.c. ex parte,de consuetud.& ante eum glo.in.c.sunt qui arbitrantur,ad fi.de pœni.di.1.vbi & in eam rẽ sententiã remigrat tex.qui est huiusmodi. Nihil est,quod tã summi doloris sit,quàm si ynusquisque positus sub captiuitate peccati recordetur,vnde lapsus sit,atque ceciderit. Hanc autem sentẽtiam Boëtius à Seneca mutuatus est,cuius hæc verba sunt, Summum genus infœlicitatis misero est,fuisse aliquando fœlicem. Et idem in lib.de tranquillitate vitæ. Leuior(ait)dolor non habere, quàm perdere. Et pòst pauca. Tolerabilius est faciliùsque non acquirere,quàm amittere. Ideoque lætiores videbis,quos nunquam fortuna respexit,quàm quos deseruit. Et quòd propiùs ad hanc tractationem accedit,Plutarchus Problematon Roma.c.49. Quid est(inquit)quod Flamẽ Dialis mortua vxore sacerdotio se abdicat,sicut apud Teium scriptum est?An quòd qui vxorem duxit,postquam ipsam amisit,eo qui nunquam duxit,multò est infœlicior?Et alias quoque rationes adducit,sed nihil huc pertinẽt. & ante hos Tullius in Partitionibus oratoriis. Nihil est tam miserabile,quàm ex beato miser.Et ante hunc Euripides apud Stobeum. Ser.95.

Fœlicẽ nõ fuisse satius est quã fœlicitate excidere.

Flamẽ Dialis uxore mortua sacerdotio se abdicat.

ὅ δ' ὀυδεν' ὀυδεις. διατέλούς δὲ δυσυχῶν.

ὅ δ' ὀυδεν' ὀυδεις.διατέλούς δὲ δυσυχῶν.
τοσῶ δὲ νηπ̃. τοῦ γὰρ ἓυ ἡβῶμενος,
ὀυπ ἴδεν ἀεὶ δυσυχῶν κακῶς τ' ἔχων
ὕυτω ἄμεινον(aut vt alij legunt)ἄρις εν μὴ πεπειράδ κακῶν.
ἐκείνο γὰρ μεμιμέμεθ' ὅιος ὢ ποτε,
κάγω μετ' ἀνδρῶν ἤνίκ' ὐυτύχυν ποτέ. Id est.
Homo nihili & assiduè infœlix
In hoc cæteros vincit,quòd hactenus bonorum expers
Nescit se semper infœlicem fuisse,& malè affectum.
Ita satiùs est bona nunquam expertum fuisse.
Experti enim memores apud se cogitant:Qualis eram olim,
Cùm etiam ego inter homines aliquando fœliciter agerem?
Quam & ipsam sententiam abundè comprobauimus in nostris commentariis in Pictonum consuetudines,tit.2.§.vl.vbi videre poteris,ne hic iterum repetam.

14 ¶ Quo sic constituto,illud quoque isti fateantur oportet, nõ diutiùs hac formositatis voluptate potituros, qui formosas duxerint. Nam quæ hodie est formosa,cras eadem deformis erit. Est nimirum forma res caduca,euanida,fugax,decidua,velox,fluxa,rapida, eodem penè momento viresccns,& arescens:non secus ac flosculi,quorum vita dialis,qui matutino tempore pulcherrimi, ante vesperam euanescunt,magna(vt scribit Plinius li.21.c.1.)hominum admonitione,quæ spe statissimè floreant celerrimè marcescere:quasi intelligeret Plinius formam eò celerius ociusque elabi,quò magis conspicua est. Galenus in exhortatione ad bonas artes eos laudat, qui iudicant formam vernis floribus esse similem:vt qui breuem voluptatem habent. simulque laudat Lesbiæ dictum. Nam qui formosus est,tantisper est dum videtur. Fallax (ait ill omnium sapientissimus, Prouerbiorum vltimo)gratia,& vana est pulchritudo. Et quisquis est qui libr.1.Epigramatum hoc inscripsit.

Forma res caduca.

τῆς ὥρας ἀπόλαυε παρακμάζει ταχὺ πόντα.
ἐν θέρεος ξηρῷ ἐρίζε τεηχὺν ἔθηκε τρέχων. Id est ad verbum.
Pulchritudine fruere,defloruerunt citò omnia,
Tua ætas ex hædo setosum siue hirsutum facit hircum.
Et rursum in eo.libro.
τὸ ῥόδον ἀκμάζει βαιὸν χρόνον ἢν δὲ περέλθῃ
ζωτὸν ὐρήσεις εις ὐ ῥόδον ἀλλὰ βάτον. Quod & ad verbũ id sonat.
Rosa viget breue tempus. Si autẽ præterierit,
Quærens inuenies non rosam,sed spinam.
Et Theocritus Idyllid.28.cui titulus est,ἔρως.
Καὶ τὸ ῥόδον καλόν ἐσι καὶ ὁ χρόνος ἀυτὸ μαραίνει.
καὶ τὸ ἴον καλόν ἐσιν ἔν ἔαρι,καὶ ταχὺ γηρᾶ.
λευκὸν τὸ κρίνον ἐσὶ,μαραίνεται ἀνίκα πίπτει,
ἃ δὲ χιὼν λευκὰ καὶ τακεται ἀνίκα παχθῇ.
Et rosa formosa est,sed tempore marcet & aret,
Formosæ & violæ verni sub sydere solis.
Sed citò conteritur flos,& nitor ille senescit.
Candida sunt etiam per amenas lilia valles.
Sed citò marcescunt,& quæ modò candida nix est,
Tabescit,moriturque breui liquefacta sub æstu.
Cui sententię concinit Ouidius li.2.de arte amandi,inquiens.
Forma bonum fragile est,quantumque accedit ad annos,
Fit minor,& spatio carpitur illa suo.
Nec semper violæ,nec semper lilia florent.
Et riget amissa spina relicta rosa,&c. quæ sequuntur. Alter poëta Calphurnius in bucolico Ludicro.
Non sic semper eris,perdunt & gramina flores,
Perdit spina rosas,non semper lilia candent.
Donum forma breue est,nec se tibi commodat annis.
Sed & Seneca Tragicus in Hyppolito-
Anceps forma bonum mortalibus,
Exigui donum breue temporis,
Vt velox celeri pede laberis. Et paulò pòst-
Vt fulgor,teneris qui radiat genis
Momento rapitur,nullaque non dies
Formosi spolium corporis abstulit,
Res est forma fugax,quis sapiens bono

Confidat fragili?dum licet,vtere. Idem in Hercule Oetheo.
Vt alta syluas forma vernantes alit,
Quas nemore nudo primus inuestit tepor:
At cùm solutos extulit Boreas Notos,
Et sæua totas bruma decusit comas,
Deforme solis aspicis truncis nemus.
Sic nostra longum forma decurrens iter
Deperdit aliquid semper,& fulget minùs. Rursum in Octauia.
Subiecta nulli ventis atque animi bona,
Florem decoris singula carpunt dies.
In quam sententiam etiam trahi potest illud Claudiani.
Pulchris stare diu Parcarum lege negatur:
Magna repentè ruunt,summa cadunt subitò.
Et quod Statius li.1.Syluarum appellat formam dona fugientia
Exerce formam,& fugientibus vtere donis.
Et vt etiam vtamur testimonio recentiorum poëtarum Michaelis Verini Florentini.
Hæc quam cernis anum,quondam formosa puella
Extitit,an nescis,quàm breue forma bonum est?

15 ¶ Nec soli sunt poëtę hanc formæ fugitiuæ breuitatem suis versibus executi: sed & alij scriptores celeberrimi eleganter expresserunt. Philo Iudæus, qui in nostra & Græcorum philosophia facilè cæteros antecellit,in eo libro,quem de prouidentia scripsit. Formositate(inquit)corporis iactare mentis compos nemo poterit,quę breui adeò extinguitur tempore,vt antequam floreſcat defloruisse videatur. Quod & vsurpauit Eusebius Pam.li. de euange. præpara.8.c.5. Crispus quoque Salustius Romana ille primus in historia,vt Martialis ait,in eo li. quem de bello Iugurthino mira elegantia conscripsit,in eandem ferè sententiam hęc prodidit. Igitur præclara facies, magnæ diuitiæ,visque corporis,& omnia alia huiuscemodi breui dilabuntur. Et alibi,Dignitas formæ aut morbo,aut ætate defloreſcit.Et iterum in Catilinario. Formæ(inquit)gloria fluxa atque fragilis est.Plutarchus in li.de liberis educandis,Forma præcipuum est quoddam bonum, at caduca paruoque durans tempore. Socrates autem formam appellabat exigui temporis tyrannidem, quòd eius gratia mox defloreſceret. Domitianus apud Suetonium dicebat, nihil breuius esse decore. Apuleius Platonicorum eruditissimus, & vt censet Augustinus, eloquentissimus,in deo Socratis significare voles,nihil esse breuius forma,scribit,Formosus est?expecta paulisper,& non erit. Nec prætermittendum illud Boëtij li.3.de consola philosophiæ.Formæ nitor vt rapidus, vt velox, & vernalium florum velocitate fugacior.Illud item Gre. Nazanzeni in elegis versibus,quos eleganter ædidit in mulieres ornatas fucatasque.

De eadẽ re

Formę exiguitemporis tyrannis.

ὅυτις σοι νέμος πατρώιος ἔστι κέϊνε,
μή ποτ' π' οὖρεσίην θάρσος ἔχε μ θύγατερ.
πῶμ μὲν κάλλος ἐμοὶ βαιὴ χάρις ἔπαρ ἔνειπε,
καὶ χειμὼν νεφερὸς ὤλεσεν ἐξαπίνης,
ἢ νῦσος μιν ἔκαμ-ε ἐν ἀέριον, ἢ χρόνος αἰνὸς
ὤλεσε τηκεδεσιν κύκλα φέρων ἐτέων. Id est propè ad verbum.

Sic enĩ sępiº soleo facere,vt possint lectores nõ nihil ĩ Græcis literis,veluti ex trãscursu ediscere.
Hæc tibi lex est patria vsque ex illo,
Nunquàm in bono colore fiduciam habere ô filia.
Omnem enim pulchritudinem mihi parua gratia ver tulit,
Et hyems frigida perdidit confestim,
Vel morbus ipsam flexit intempestiuè,aut tempus graue
Perdidit,liquefientium amorum ferens orbes.
Apud Lucianum Samosatenum in dialogo Menippi ac Mercurij, illud miratur ipse Menippus, quòd Græci qui pro Helenæ forma multos diu tolerarunt labores, non intellexerunt sese pro re vsque adeo momentanea,quæque tam facilè emarcescit,elaborare.Ideóque dicebat Plutarchus in præceptis connubialibus,quòd quemadmodum ignis in paleis, leporinisque pilis accenditur ociusque restinguitur:ita breuem amorem nouorum coniugum corporis forma inflammatum nec durare posse,nec firmum esse,existimandum est.quasi diceret,vt forma citò abit:ita amor, quem illa facit.Nã cùm propter formam ames,idem amoris & formæ finis est. Cessante enim caussa,vt dicũt nostri legũ interpretes ex Aristot. cessat & effectus. Ex quo est & illud Iuuenalis Satyra.6.

Formæ amor cũ forma abit.

Cur desiderio Bibulæ Sertorius ardet?
Si verum excutias:facies,non vxor amatur.
Tres rugæ subeant,& se cutis arida laxet,
Fiant obscuri dentes,oculique minores,
Collige sarcinulas,dicet libertus,& exi,
Iam grauis es nobis.

Quæ haud dubiè confirmant,id quod scribit Aristoteles li.Ethicorum.8.c.4.Amicitiam quæ ex forma ac pulchritudine proficiscitur,desinente ipsa pulchritudine,eam quoque desinere.

16 ¶ Diuus Chrysostomus in epistolam ad Ephesios Homelia. 20. post nonnulla alia pulchritudinis incommoda,quæ ex eo suprà adscripsimus,confestim hæc subdit, ex quibus illud non modicum quoque insurgit.Sed voluptatem habet pulchritudo vsque ad primum scilicet aut secundum mensem,aut si multum vsque ad annum,deinceps verò non ita: sed per consuetudinem tabescit illius admiratio:interea tamen mala quæ ex pulchritudine nata sunt,manent. In ea verò, quæ non adeò corpore formosa est,nihil tale metuendum, sed certè primus amor admodum perdurat: eo quòd anima formosa est,non corpus.

De eadẽ re

17 ¶ Proinde vt breuibus hunc locum concludamus.Cùm absolutæ voluptatis,quàm qui formosas sectantur,in earum consuetudine collocant, longè melius sit fuisse semper expertem,quàm ex ea, cuius magnam olim partem hauseris,decidere, & veluti in ordinem redigi. Id quod vsu euenire his necesse est,qui formosas vxores antea habuerunt,quippè cùm easdem mox deformes habituri sint:amorque ille vxorius,ob pulchritudinem conciliatus,decidente pulchritudine plerunq; soluitur,in odiumque ac tædium commutatur.Et si fortè fortuna illa diutius maneat(id quod rarissimum est)consuetudine tamen & frequentia,quæ ex ea oritur,languidior fiat, dubitationem nõ habet,quin præstet deformem ducere vxorem,quàm formosam.

Epilogus.

18 ¶ Adde quòd cùm aliàs semper literarum studia impediantur nuptijs vxorijsque interpellationibus, nec posimus libris & vxori pariter inseruire, vt apud Hieronymum in Iouinianum li.1. scribit Theophrastus,& testatus est Cicero, qui cùm ab Hircio rogaretur post repudium vxoris Terentiæ,vt sororem eius duceret,omnino facere supersedit,dicens, non posse vxori & philosophiæ operam pariter dare,vt retulit ipse Hiero,eo loco.& è nostris.Io An.& Panor.in.c.diuersis, extrà de cler.coniug.Tum verò maximè vxores formosæ huiusmodi literarũ impedimenta nobis afferunt,vt quæ sua pulchritudine animũ nostrum veluti detinent,neq; sinunt aliò diuertere. Maria.Socinus Senensis,Barptholomei pater vtroq; iure cõsultissimus,& optimo iure excellentissimus doctor vocatus à Ioan.Bapt. Cacia.in rep.l.admonendi,col.51.ff. de iureiu. & clarissimus à Philip.Corn.con.306.circa primum quæstum,post prin.li.3.Interrogatus aliquando cur minùs solitò literis operam daret,vxorem(inquit)duxi. Rursus interpellatus cur Socrates vxoratus nõ itidem philosophiæ studia neglexisset.Xantippe(inquit)morosa fuit, & vt existimo, deformis: mea vxor proba est,& forma decenti. Id quod memoriæ prodidit Anthonius Panormita in eo libello,quem elegantissimè conscripsit de facetijs Alphonsi regis & aliorum.

Vxoriis interpellationibus siue impediantur.

Maximè cũ uxores sunt formosę.

Mariani Soci. dictũ de uxore.

19 ¶ Postremũ & hoc quoq; adijcito,Vxores formosas magnam partem vitæ nobis adimere: vtpote quæ sua forma,sicuti suprà diximus, ad venerem alliciant immodicam atque superfluam: quæ vires corporis(vt interim taceam de reliquis incommodis intemperatę libidinis,quę à me latiùs in ijs ipsis legibus connubialibus describentur)omnino atterit,deuorat,absumit, vitamque ante tempus veluti prærripit,& senectutem intempestiuè accelerat,vt & latiùs postea narrabimus.Vnde Germani,vt testis est Bebellius,hanc sententiã prouerbij vice celebrant. Quatuor ante tempus hominem occidere,vxorem formosam, tristem familiam, immoderatum cibum, aërem corruptum. Quàm laudabilis autem, quantique æstimanda sit longa vita, alibi dicemus in tractatione medicinæ.

Vxores formosæ maximã uitæ partẽ uiris adimunt.

20 ¶ Igitur vt semel finiam, Cùm vxoris forma supercilium secum afferat, & superbiam:cùm genialem thorũ fœdet libidinibus: cùm sit eius naturæ, vt non patiatur absoluta illa voluptate frui diutius:cùm literarũ studia maiorem in modum impediat:cùm longęuitati,quæ admodum prætiosa res est,miris modis officiat.Reliquum est,vt concludamus,admodum esse cauendũ,fugiendumque veluti quendam scopulum vxoris formosæ contubernium. Ideóque Anacharsis ille Scytha,nihil tamen minùs quàm Schyta moribus & sapiẽtia,vxorem deformẽ duxisse dicitur. quod cùm ei in conuiuio à quopiam dictum fuisset, respondit & id quoque sibi videri. Et conuersus ad puerum.Sed mihi puer meratius infunde poculum, vt ipsam pulchram faciem, tanquam scilicet oculorum acies temulentia decipieretur. Cuius rei author est Athenæus.

Epilogus.

Anacharsis uxorẽ deformem duxit.

21 ¶ Sed dicet quispiam, Iacob ille vnus ex tribus Patriarchis, vir quidem omnibus virtutum numeris consummatissimus,& dignus quẽ omnes sibi proponant imitandũ, Rachel virginẽ decora facie & venusto aspectu afflictim atq; ardẽter adamauit:quã vt vxorẽ haberet,haud grauatè Labã eius parenti septẽ annis seruiuit,vt scribitur Gene. 26.c. Ex quo facilè videri potest, eã ob id potissimũ sibi delegisse,quòd formosa esset,& venusta, vt etiã non obscurè annotauit princeps sententiarũ quẽ vocant,in.4.di.30.vbi & diuus Bonauẽ.in expositione ipsius tex. & Pe. Palud.asserunt,eum ne venialiter quidẽ peccare,qui vxorẽ duxit propter pulchritudinẽ,modò non sit caussa principalis,& præcipua ipsius matrimonij:sed secundaria,& vt loquuntur,inductiua, vt illam potiùs scilicet assumat,quàm aliã.& sequitur Angel. Cla. in sua summa in verbo, matrimonium, vers.pe.& Anto.Flo.in.1.parte 3.partis suæ summæ tit.1.c.19.§.quarta conclusio est,& Astessanus in sua summa li.8.tit.9.arti.1.in fi.et è nostris in hac fuit sententia Collecta. post alios in.c.ad dissoluendũ,extrà de despon.impub.& videtur sentire glo.in summa. 27. 4.1. & Panor.in.c.tuanos, in.3.no. de sponsa. Quin diuus Thomas in.d. di. 31. etiam super tex. sentit non esse mortale

Vxorẽ ob formã dusa cẽs an peccet.

tale peccatum, etiam si libido pulchritudinis sit caussa principalis, modò non sit immodica, & vt dicit, effrenata.

22 ¶ Item lex est in Deutero. c. 21. *Si videris in numero captiuorũ mulierẽ pulchrã, & adamaueris eã, voluerisque habere vxorẽ, introduces eam in domũ tuam. Ediuerso autẽ alia lex est in eo. li. c. 24. & repetitur in decretis canonicis. c. non satis. 34. q. 2. qua cauetur, vt si vxor non inuenerit gratiã in oculis viri, propter aliquã fœditatẽ, scribet libellum repudij. Quæ lex tametsi non satis fuisse probabilis plerisque videtur, vt alibi infrà dicemus, multi tamen non contẽnendæ authoritatis viri, inter quos esse videtur Scotus in. 4. senten. di. 33. art. 3. q. 1. non solùm probabilẽ, sed & pro tẽpore vtilem, atque etiã necessariã fuisse contendunt. proinde à peccato eos excusasse, qui repudiabant, vt & ibi tenet Duran. in. 3. 4. & è nostris Panor. in. c. gaudeamus, in vl. no. extrà de diuort. Sed vtrũcunque fuerit, certè ex pontificũ decretalibus deformitas notabilis superueniens post sponsalia de futuro præbet iustã caussam ab illis discedendi. c. quẽadmodũ, vers. quòd si post, iuncta glo. & ibi Imol. col. 2. & alij, de iureiu. Quæ quidẽ res, atq; etiã ea lex Deuteronomii, aperte nobis indicant, deformitatẽ vxorũ rem esse viris despectissimã: tantũque illis displicere, quantùm aliud quicquã. Et quod maximè cauendũ est, ob id viros vxores aspernari, & repudiare, in aliarũque concubitum exardescere. Ideóque Decius Ausonius & medicus & poëta nunquam satis laudatus, non minus verè quàm eleganter scribit.*

Vxorẽ deformem an licuerit repudiare.

Deformitas superueniens præbeat iustã caussam soluẽdorũ spõsaliorũ.

Deformitas uxorũ eas cõtemptui haberi facit.

Deformis vxor, cui sit ancilla elegans,
Vxorem habere: subigere ancillam velit.

23 ¶ Cæterũ Solomon omniũ sapientissimus, introduxit sponsum sponsam ita alloquentẽ Cantico rum. 2. Ostende mihi faciẽ tuam, facies enim tua decora. Et parens eius Dauid Psal. 44. Concupiscet rex decorẽ tuũ. Et Ecclesiasticus. c. 36. Species mulieris exhilarat faciẽ viri sui, & super omnem concupiscentiã superducit desideriũ. Et antè. c. videlicet. 26. Sicut sol oriens mũdo in altissimis dei, sic & mulieris bonæ species in ornamentũ domus eius. Ex quibus facilè perspici potest, & exemplo illius patriachæ, & authoritate legum Mosaicarum, Dauid, & Solomonis, & filij Syrach, potius eligendam esse formosam vxorem, quàm deformem.

De forma quoq; expetenda.

24 ¶ Prætereà cur tantopere repudianda est, aut fastidienda in vxore forma, quã Paris apud Homerũ illum omniũ disciplinarũ tanquã oceanum quendã, in. 3. Iliados Rapsodia, dicit esse deorũ domũ gloriosum. Ita enim Alexandrũ inducit respondentem Hectori, qui illi formam exprobrarat.

Forma deorũ donũ.

μή μοι δῶρ' ἔρατὰ περφέρε χρυσέης ἀφροδίτης,
οὔτοι ἀποβλητ' ἐστὶ θεῶν ἐρικυδέα δῶρα,
ὅσσα κεν αὐτοὶ δῶσιν, ἑκὼν δ' οὐκ ἄντις ἕλοιτο.

Id est ad verbum.

Ne mihi dona amabilia obijcias aureæ Veneris,
Non obijctenda sunt Deorum gloriosa dona.
Quæcunque ipsi dant, voluntarius autem non aliquis acciperet.

Cuius loci authoritate veluti clypeo se defendit Apuleius, qui tãquam formosus accusabatur, Apologia prima, vbi & multos philosophos refert fuisse formosissimos. Ex eaque Homeri sententia videtur Ouidius illud fuisse mutuatus li. 2. de arte amandi.

Forma dei munus.

Cui sententiæ adstipulantur Theologi. Nam Chrysostomus verus ille Theologus, si alius vnus est, Homilia prima in Psal. 50. Pulchritudo (ait) non est in culpa, quia ea dei est.

25 ¶ Sed & hanc tãti fecere omnes illi fortes, & heroës, & semidei, vt pro formosa vna muliere, bella indefatigabili ardore ac pertinacia pugnauerint. Neque est quòd putemus Græcos pugnasse propter vltionẽ, cùm iurarent se restituta Helena bellum dimissuros: aut Troianos propter retinendam dignitatẽ, ne scilicet timore adacti restituisse viderentur. Cuius rei testis est Quintilianus li. 8. oratoria. institu. vbi de amplificatione differit. Cuius hæc verba sunt. Non putant indicio sustinere. Quæ nã igitur illa forma credenda? Non enim hoc dicit Paris, qui eam rapuit: non iuuenis aliquis, aut vnus è vulgo, sed senes, & prudentissimi, & Priamo assidentes. Verùm & ipse rex decẽnali bello exhaustus, amissis tot liberis, imminẽte summo discrimine: cui faciẽ illam, ex qua tot lachrymarũ origo fluxisset, inuisam ac abominabilẽ esse oportebat, & audit hæc, & eam filiã appellans iuxta se locat, & excusat etiam, atque sibi esse malorum caussam negat. Hæc Quintilianus, qui totum locũ ex illa Iliados tertia Rapsodia Homeri deprompsit, quo in loco Troiani senes ipsi Priamo assidentes, cùm vident Helenam Troiam ascendentem, admirati eius formam hæc inter se susurrant.

Helenæ pulchritudo admirabilis uide in. nu. 33.

οὐ νέμεσις τρῶας καὶ ἐυκνήμιδας ἀχαιοὺς
τοιῇδ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν.
αἰνῶς ἀθανάτῃσι θεῇς εἰς ὦπα ἔοικεν.

Sed & de hoc loquens Lucianus, aut quisquis is fuit, nã de authore dubitatur, in eo dialogo, qui Charidemus inscribitur, inter opera ipsius Luciani. Europa tunc primũ contra Asiam bello concitata, cùm Troiani possent Helena reddita, sine periculo ac metu terram suam retinere. Græci autẽ hanc illis habendam promittentes liberari, neutri consulere sibi ipsi voluerunt, rati non aliã pulchriorem

pulchriorẽ belli caussam, ob quã morerentur, inuenire se posse. Iam verò & dij cùm certò scirent liberos suos in eodem bello perituros esse, nequaquã illos ab eo absterruerunt, sed ad id vltrò profici fecerunt, rati nõ minorem inde gloriam consecuturos eos esse, si pro Helena mortẽ obijssent, quàm quòd deorum filij procreati essent.

29 ¶ Quin & idem poëta in suis sparsim scriptis Deos Deásque pulchritudine vt plurimum ornauit. Inter quos Apollinem canit ἀκερσεκόμην. Id est intonsum, & Cæsariatum, cùm scribit. 20. Iliados.

Dii Deæq; à forma laudatæ.

Apollo Cæsariat⁹, Intonsus, Crinitus, Comosus.

Φοῖβος ἀκερσεκόμης. Cuius rei (si id scire cupis) ratio traditur à Macrobio li. 1. Satur. c. 17. Ex quo & Virgilio li. 9. Aeneidos, crinitus Apollo dictus est, & alteri poëtæ veteri, quisquis is est, apud Tullium li. 2. aut aliorum computatione. 4. Acade. quæst.

Intendit crinitus Apollo,
Arcum auratum luna innixus.

Et comosus eidem Virgilio, in obscœno carmine, si ipsius est, & intonsus Horatio lib. 1. Carmin. Ode. 21.

Diana nam teneræ dicite virgines,
Intonsum pueri dicite Cynthium.

Et in Epodo Ode. 15.

Intonsos agitaret Apollinis aura capillos.

Atque etiam Tibullo li. 1. Elegia. 4.

Solis æterna est Phœbo Bacchóque iuuenta:
Nam decet intonsus crinis vtrumque Deum.

Et iterum li. 4. ad Phœbum.

Huc ades intonsa Phœbe superbe coma.

Et Ouidio li. Tristium. 3. Eleg. 1.

Ducor ad intonsi candida templa dei.

27 ¶ Idem Homerus appellat Iunonem καλλιπάρῃον, ac si dixeris pulchrigenam. id est, pulchras genas habentem.

Iuno pulchrigena.

ἣ δ' ἄλλους μὲν ἔασε θέμιστι καλλιπαρήῳ
εἶεντο εἶεπας.

Sed & eandem vocat λευκώλενον, tanquam dicas, albiulnam. id est vlnas albas siue candidos lacertos habentem, lib. 1. Iliados.

Et albiulna.

τῷ γὰρ ἐπὶ φρεσὶ θῆκε θεὰ λευκώλενος ἥρη.

Et sæpe eodem li. & iterum li. 15.

ὣς ἔφατ', οὐδ' ἀπίθησε θεὰ λευκώλενος ἥρη. Et paulò post.
τὴν δ' ἠμείβετ' ἔπειτα θεὰ λευκώλενος ἥρη.

Et alibi quoque eodem libro, & alibi item sæpe. Atque etiam Hesiodus in Theogonia.

ὣδ' ἰόντε θεὰ λευκώλενος ἥρη.

20 Qui & ipse in eodem opere hoc quoque Epitheton Proserpinę attribuit,
ἣ τέκε περσεφόνην λευκώλενον.

Proserpina quoque albiulna.

Et illos imitatus Virgilius. 8. Aeneidos eodem pulchritudinis genere Venerem decorauit.

Venus niueis lacertis.

Dixerat, & niueis hinc atque hinc diua lacertis
Cunctantem amplexu molli fouet.

Sed vt redeamus ad Homerum & Iunonẽ. Is eam li. 15. Iliados ἐοῦσι κυανέῃσι, dicit, id est supercilijs nigris: nam id pertinere ad formam mulierum, satis ex eo cõstat, quod scribit Iuuenalis Saty. 1. mulieres sua supercilia arte denigrare, quò formosiores videantur.

Iuno nigra supercilijs.

Illa supercilium madida fuligine tinctum
Obliqua producit acu.

Supercilia nigra ad formã pertinent.

Quin ipse Homerus eandem Iunonem βοώπιδα appellat, id est bubulis oculis, cùm sæpe aliàs, tum li. 1. 4. 15. 20. Iliados in quibus locis hunc versum appinxit.

Iuno oculis bouinis

τὴν δ' ἠμείβετ' ἔπειτα βοῶπις πότνια ἥρη.

Nam ne dubites, huiusmodi oculi pulchri & amabiles putantur. Ipse enim Homerus alibi ipsam Iunonem ἐρικτυπίδιον appellat id est oculis amabilibus, in hymno hospitum.

28 ¶ Idem Homerus Palladem γλαυκώπιδα, id est, glaucos siue cæsios oculos habentem, locis infinitis, ex quibus is nunc occurrit ex li. Iliados. 1.

Pallas cæsijs oculis.

τὴν δ' αὖτε πρόσεειπε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη.

Et li. 23. eiusdem operis.

εὔχετ' Ἀθηναίῃ γλαυκώπιδι ἶνα κατὰ θυμόν

Quod & similiter facit Hesiodus statim post principium Theogoniæ.

κεύθεν τ' ἀγχίσχοιο διὸς γλαυκῶπιν Ἀθήνην. Et rursus in eodem opere.

ζῶσε δὲ καὶ κόσμησε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη. Et alibi sæpe. Hincque Virgilius, si is est, in Priapeis. Minerua flauo lumine est. Ex quo antiquum illud prouerbiũ apud Zenodotum, & Suidã,

Prouerbiũ

ἀθυτὴ τὸν ἀίλουρον, id est, Palladis felem, quòd etiam feles sint oculis glaucis. Quanquam physiologi

Cæsius color in oculis quid significet.

siologi (vt id obiter dicam) dicunt splendorem in oculis, & in pupillis glaucum colorem significare acumẽ ingenij. Hincque posset dici, eum colorem attributum Palladi deæ ingeniosissimæ, & optimarũ artium inuentrici. Diodorus autem Siculus l. 1. Bibliotheces, ideò ita dictam Palladẽ cẽset, quòd aër, quem Pallada vocant, glauci sit aspectus. Et id quoq; Tullius li. 1. de natura deorũ, arti Physicę tribuit, nulla alia eius rei declaratiõe facta. Alij itẽ sic dictã dicũt ab oculis noctuarũ, quas illi glaucas vocãt. Porrò Empedocles & post eũ Aristot. li. problematõ. 14. c. itẽ. 14. scripsit glaucis oculis plurimum ignem inesse. At Albertus Magnus li. de animalibus. 1. scribit glaucos oculos significare dolosos, & audaces, ad militiam inuigilantes. Cuiusmodi autem temperamentum corporis significent, disces ex Galeno, in commentarijs Hippocratis de morbis vulgaribus li. 3. Et quibus affectibus sint obnoxij, apud eundem videbis libro de vsu partium. 10.

29 ¶ Sed vt ab istis diuerticulis nõ iniucundis reuertamur ad Homerum. Idem Venerem χρυσὴν id est, auream sæpe appellat. Is autem versus nunc se offert ex li. postremo Iliados.

Venus aurea.

ἀλλ' ἄγε μιν καταπαύσομεν ἐκ πολέμου χρυσῆν ἀφροδίτην.

Vti etiam Hesiodus in Theogonia

ὑποδμηθεῖσα διὰ χρυσῶ ἀφροδίτῃ. Et rursus in eodem opere.

κάδμῳ δ' ἁρμονίη θυγάτηρ χρυσῆς ἀφροδίτης.

Et sæpe alias. Ex quo & illud Virgilij. 10. Aeneidos

Iuppiter hæc paucis, At non Venus aurea contrà
Pauca refert. Et Ouidius li. 10. Metæ.

Sensit vt ipsa suis aderat Venus aurea festis.

Et in epistola Paridis ad Helenam

Te peto, quam pepigit lecto Venus aurea nostro,

Et rursus in eadem epistola

Gaudet Venus aurea furtis. Et Statius Sylua. li. 3. in Coma Earini.

Dum petit & molles agitat Venus aurea cygnos

Et quare ita dicitur.

Quare autem ita dicebatur (vt & id dicam obiter) tradit Diodorus li. 2. & Nicolaus Themæus, qui inter multas rationes id asscribit sumptibus ac dispendijs quæ in re amatoria fieri assolent, cuius præses est ipsa Venus. Alij dicunt ita dictam à Luco Veneris aureæ, quæ in Aegypto est, vt tradit Eusebius li. præparationis euangelicæ. 10. Vel quòd apud Lesbum Venus quoq; aurea colleretur. vti & apud Lycios Olympiæ nomine, testibus Proclo Lycio in hymnis, Diuo Iustino philosopho & martyre in admonitorio gentiũ, Diodoro siculo, & Homeri interprte. At ipse Homerus (ni fallor) id ad pulchritudinẽ trahebat, quãdo & Dianam in hymno εἰς ἄρτεμιν χρυσηλάκατον. i. auream sagittam habentem, & Iliad. 9. χρυσόθρονον. i. auream sedem habentem vocet.

Diana aurea.

30 ¶ Idem quoque Auroram ῥοδοδάκτυλον, id est roseos digitos habentẽ appellat. Ita enim exoritur li. 2. & 8. & 17. Odysseæ.

Aurora roseis digitis.

ἦμος δ' ἠριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος ἠώς

Quem versum etiam repetit li. 4. eiusdem operis non semel. & li. 5. & li. 9. etiam multis locis. & li. 1. & vltimo Iliados. & alibi sæpe. Ex quo Virgilius videtur fuisse illud mutuatus li. 7. Aeneidos.

Aurora in roseis fulgebat lutea bigis.

Venus rosea cervice.

Sed & ante li. 1. eiusdem operis de Venere loquens.

Dixit, & auertens rosea cervice refulsit.

Thetis argẽteis pedibus.

Thetidem quoque Homerus vocat ἀργυρόπεζαν, id est argenteos pede habentem cùm scribit li. Iliados. 9.

μήτηρ γάρ τέ μέ φησι θεὰ Θέτις ἀργυρόπεζα. Et lib. 18.

ἦ δ' αὖτ' ὀλυμπόνδε θεὰ Θέτις ἀργυρόπεζα. Et lib. vltimo.

ὣς ἔφατ' οὐδ' ἀπίθησε θεὰ Θέτις ἀργυρόπεζα.

Et alibi sæpe. Vti etiam facit Hesiodus in Theogonia

Venus itẽ argẽteis pedibus.

τὴν δὲ μέγα θεῖσα θεὰ Θέτις ἀργυρόπεζα.

Hincque illud Ouidij in epistola Acontij ad Cydippen.

Et Thetidis quales vix reor esse pedes.

Hebe pulchritudo.

Et hoc quoque epitheto Pindarus appellauit Venerem, Pythiorum ode. 9. Sed & Hebẽ Homerus ipse καλλίσφυρον, id est pulchritalam, scilicet pulchros talos habentem, tum li. 11. Odysseæ, tum in hymno Herculis leonini animi.

Latona quoque Et Leda.

χὴ ἔχοι καλλίσφυρον ἤβην. Similiterque Latonam in hymno Dianæ.

ὑμνεῦσι Λητὼ καλλίσφυρον Et Ledam in hymno puerorum Iouis

Λήδης καλλίσφυρου ἄγλαὰ τέκνα Et Ino Leucotheam lib. 5. Odysseæ.

Et Ino Leucothea.

τὸν δὲ Λήδη κάδμου θυγάτηρ καλλίσφυρος Ἰνώ.

Calypso pulchris crinibus.

Et Calypso εὐπλόκαμον, id est, pulchris crinibus quasi dixeris vno verbo pulchricomam li. 5. Odysseæ, circa principium

Νύμφη εὐπλόκαμος ἐπεὶν νημερτέα βυλὴν.

Et similiter Ceremem eodem libro.

Et Ceres.

ὡς δ' ὅτ' ἐπὶ Ἰασίωνι εὐπλόκαμος δημήτηρ.

Et Circen li. 10. Odysseæ,

Et Circe

ἔσαν δ' ἐν θύρῃσι θέας καλλιπλοκάμοιο

Et Latonam in hymno Apollinis.

Et Latona.

λητὼ τέξεθ' ἑκηβόλον καλλιπλόκαμος τότ' ἔμελλεν.

Et non multo post.

ἐν ἠὐκόμοις τέκε λητώ.

Et Gratiæ.

Et gratias quoque statim post.

αὐτὰρ ἐὐπλόκαμοι χάριτες

Nam ἐυπλόκαμος & καλλιπλόκαμος & εὔκομος idem significant, id est, (vt iam diximus) pulchricoma. Sed & statim post in eodem hymno & Latonã ipsam χρυσοπλόκαμον, id est auricomã, *Latona auricoma.*

Et alicubi eandem vocat καλλιπάρῃον, id est pulchram genis. *Et pulchris genis*

ὄυνεκ' ἄρα λητὼ ἰσάσκετο καλλιπαρῄῳ, vt supra Iunonem.

31 ¶ Sed vt ad præcedentia redeamus. Idem li. 18. Amathiam vnam Nereidũ similiter vocat εὐπλόκαμον. Et in hymno Mercurij non semel Maiam ipsius Mercurij matrem. Et illo quoque libr. 18. & iterum 20. Thetim καλλιπλόκαμον. Et in eo hymno quem Iouis pueris dicauit, Musas ἐλικώπιδας, id est, nigris oculis, vocauit. *Amathia pulchricoma. Et Maiæ pulchricomæ.*

ἀμφὶ δὲ δίες κοῦραι ἐλικώπιδες ἔστεφε μοῦσαι.

Nam & id ad speciem mulieris pertinere declarat idem Homerus, qui libr. 1. Iliados eodem epitheto insignivit Chriseidem formosissimam virginem. *Et Thetis.*

περὶ γ' ἀπὸ πᾶσι φίλω δέρμα ἐλικώπιδι κούρῃ. *Musæ nigris oculis*

Et Hesiodus post prin. Theogoniæ. Venerem dearum formosissimã ἐλικοβλέφαρον vocat, quod idem significat, nigris scilicet oculis. Vnde & Euripides in Helenã. *Nigri oculi ad formã pertinent.*

εὐπρὰς ἔστοις χάριτας ἀφροδίτης ἔχων. *Venus nigris oculis*

Nigras oculis gratias Veneris habens. Ex quo & illud Catulli in amicam Formiani. *Nymphæ pulchræ.*

Salue nec minimo puella naso,
Nec bello pede, nec nigris ocellis.

Postremò idem Homerus lib. 6. Odysseæ describens chorum agrestem ludentium in mõte Nympharum, quæ Dianam ducem sequebantur, ita infit.

παῖζον δ' ὕπερ ἴγε κάρηϊ ἔχει ἠδὲ μέτωπα.
ἐεῖα δ' ἀριγνώτη πέλετο, καλαὶ δέ τε πᾶσαι.

Omnes autem hæc capite inspereminet, & fronte.
Facilè autem conspicua, pulchræ autem omnes.
Qua in re subit in mentem illud ipsius Ouidij li. Fastorum. 6. ad finem.
Nec quod laudamus formam, tu turpe putaris,
Laudamus magnas hac quoque parte deas.

32 ¶ Sed ad Homerum redeamus, qui in Agamemnone quoque & Achille altero regum, altero bellorum maximo, atque etiam in Menelao, Polixino, Nireo, Patroclo, Deiphœbo, Aenea, Vlixe, Thelemaco, Thrasymede, Euryalo, Laudamãte, Ganymede, Paride membrorum formæq; dignitatem laudauit: quòd non ille feciſſet, nisi magnum illud bonum esse intellexisset. Quanquã Valla in eo li. quem de honesta voluptate scriptum reliquit, opinatur Homerum non tam laudauisse pulchritudinem in illis inuentam, quàm affinxisse vt laudaret, docereteque illud magnum bonum esse, & in oculis hominum collocandum. Virgilius quoq; Homericæ per omnia perfectionis imitator, Apollinem formosum appellat Aeglog. 4. *Homerus heroas à pulchritudine laudat Virgilius similiter. Apollo formosus.*

Lino formosus Apollo. Et in Aeneade Euryali, Iuli, Lausi, Turni,

Auctini, Pallãtis, ipsi⁹ Aeneę, Virbij, Asturis speciẽ ꝓsequitur honore verborũ. Nã de Eurial. li. 5. *Euryalus formosus.*

Eurialus forma insignis. De Iulo eodem li. *Iulus quoque.*

Formaque ante omnes pulcher Iulus. Et iterum li. 7. *Et Lausus*

Aneas primique duces & pulcher Iulus. De Lauso & Turno simul eodem li. *Et Turnus*

Filius huic iuxta Lausus, quo pulchrior alter
Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni.

Et de ipso quoque Turno alibi in eodem li. *Pallas Euandrius.*

Ante alios pulcherrimus omnes
Turnus. De ipso quoque Lauso & Pallante simul li. 10. *Auentinus*

Hinc Pallas instat, & vrget,
Hinc contrà Lausus, nec multum discrepat ætas,

Aeneas.

Egregij forma. De Auentino illo, li. 7. *Virbius.*

Satus Hercule pulchro Pulcher Auentinus. De Aenea li. 4. *Astur.*

Hærent infixi pectore vultus. De Virbio li. 7. *Virtus gratior in pulchro corpore.*

Ibat & Hippoliti proles pulcherrima bello
Virbius. De Asture li. 9.
Sequitur pulcherrimus Astur.

In Euryalo quoque ipso de hac re sententiam tulit li. 5. eiusdem operis.

Gratior est pulchro veniens è corpore virtus.

Quam quidem sententiam è nostris aduocat approbatque Alex. con. 208. ponderatis his, col. 2. vers. dictus verò iuuenis, libr. 6. Eam tamen Seneca (vt erat Stoicorum penè dixe-

rim Stoicisſimus) epiſtola ad Lucilium. 67. reprehendit, & id quidem iniuria: quanuis enim in corpore pulchro melior aut perfectior virtus non ſit, neſcio tamen quo pacto acceptior eſt, & gratior. Nihil dicebat Domitianus apud Suetonium gratius decore. Et vt dicit Iacobus ille illuſtris Purlillarum comes de liberorum educatione. Quò quiſque pulchrior eſt, eò magis virtus in eo refulgeat, neceſſe eſt. Antè vtrumque autem Orpheus hoc maximo præconio extollit Iaſonem, de quo in hunc ferè ſenſum canit.

Decore nil gratius.

Iaſon formoſus.

Clarior in cunctis diuus ſplendebat Iaſon.
Iuno etenim lætos oculis adflarat honores,
Et pulchrũ dederat magnũque & pectore fortẽ.
τοῖσι δ' ἄρ' ἐν πάντεσι μετέπρεπε δῖος Ἰήσων
ἥρη γὰρ θυμὸν πάμπαν ἔτιεττο, καὶ οἱ ἔδωκε
κάλλος τε μέγεθός τε καὶ ὑποφήνυ ὑπέροπλον.

Verſus autem Orphei ij ſunt.

Plinius autem li. 1. epiſtolarum ad Iunium Mauricum ſcribens, cuius nepti ex fratre maritum delegerat quempiam. Eſt (inquit) illi facies liberalis, multo ſanguine, multò rubore ſuffuſa. Eſt ingenua totius corporis pulchritudo, & quidem ſenatorius decor, quæ ego nequaquàm arbitror ne-
33 gligenda. debet autem hoc caſtitati puellarum quaſi præmium dari.

Helenæ pulchritudo. uide ſu. nu. 25.

¶ Sed vt Helenã reſumamus, Iſocrates ille orator clariſsimus, elegãtiſsimã de ipſius laudibus oratione cõſcripſit, in qua & hoc memorię prodidit, græcè quidẽ, ſed hoc ſenſu. Grauiùs pro Helena dij immortales pugnauerũt, q̃ cùm aduerſus gigãtes præliũ cõmiſerunt. Nã eũ gigantibus concordes, & inter ſe cõiuncti ſimul, & vnanimiter pugnas inierunt. Pro Helena verò cõtrarias inter ſe acies inſtruxerũt, & aduerſis telis alter alterũ petiuerũt. Quæ cùm ita ſint, & illi meritò eo fuerũt animo, & ego eam tãtis laudibus cumulare poſſum, & debeo. Maximã enim partẽ habuit pulchritudinis, quã digniſsimã, precioſiſsimã, auguſtiſsimã deniq; omniũ rerum exiſtimauerũt. hæc Iſocrates, qui poſtea & alia quoque in laudẽ pulchritudinis cõgeſsit, quæ ideo ſubſcribere ſuperſedi, quia & multa ſunt, & quilibet qui id noſſe velit, illic facillimè poterit inuenire. Eum autẽ locum, quẽ ex eo citauimus propè ipſdem verbis adſcripſit Lucianus (ſi is eſt) in eo li. cui Charidemus titulus eſt, quẽ & nos ſuprà retulimus. Et eum quidẽ ita propemodũ cõclufit. Quo ſanè argumento quodnã aliud manifeſtius aut clarius eſſe poteſt, quãtò etiã, ipſis dijs iũdicibus, cęteras mortalium res oẽs antecellat pulchritudo? Nã cùm pro aliarũ quidẽ rerũ nunq̃ vlla vllo modo inter ſe diſcordes fuerint, pro pulchritudine autẽ nõ ſolùm filios ſuos in mortẽ obtulerint, ſed ipſi inter ſe dimicarint, nõnulli quoq; vulnerati fuerint: an nõ oĩbus adeò calculis cenſuerũt pulchritudinẽ cęteris rebus vniuerſis anteponẽdã eſſe? Quę etiã omnino deprõpta ſunt ex Homeri Iliade. Et in eodem
34 quoque lib. fũt & alia multa ĩ laudẽ ipſi⁹ pulchritudinis ędita, q̃ tu ſi animo ſedeat, videre poteris.

Forma inter naturæ primigenia bona.

¶ Quid quod philoſophi rerũ iuſti æſtimatores, inter ꝓcipua naturę primigenia, in quib⁹ pleri que ſummũ bonũ repoſuere, annumerãt pulchritudinẽ corporis. Plato philoſophorũ grauiſsim⁹ li. 1. de legibus bona bifariã diuidit: alia enim diuina eſſe, alia humana. Horũ autẽ primũ dicit eſſe ſanitatẽ, Deinde pulchritudinẽ, Tertiũ vires ad curſum, & alios corporis mot⁹, Quartũ diuitias. qđ & ipſum tradit li. 6. de Rep. Sed & idẽ li. de legib⁹. 2. & iterũ in Gorgia. & Lucianus in eo li. cui titulũ fecit ὑπὲρ τοῦ ἐν τῇ προαγορεύσει πλάσματος. Cãtilenã hãc in cõuiuijs celebrari ſolitã memorãt. ὑγιάινειν μὲ ἄριστον ἀνθρῳ θνατῷ, δεύτερον δὲ φυὰν καλὸν γενέσθαι, τρίτον δὲ πλουτεῖν ἀδόλως. Quib⁹ ſignificatur. Optimũ, & potiſsimũ eſſe bonã valetudinẽ, proximũ formã. Tertiũ diuitias. Quæ quidem cantilena ex Simonidis poẽmatis deprõpta eſt, ſi verum dicit Theodoritus in li. de Iudicio. Verùm id & alij aſſignant Pythagoræ. Cui (vt id obiter dixerim) Quartum
35 addit Sclerius apud Stobæum ſermone. 100. ætate vigere cùm amicis, ἡβᾶν μετὰ τῶν φίλων.

De cadẽ re

Forma valetudini præfertur.

¶ Enim verò multi formã bonæ valetudini præferre non dubitarunt, moti ex hoc, vt arbitratur Valla in eo li. quẽ nuper citauimus, ꝙ ſecum pariter forma ſanitatem habere exiſtimetur. de quo eſt illud apud Ciceronem li. 1. Officiorum, quo loco de temperãtia diſſerit. Venuſtas & pulchritudo corporis ſecerni non poteſt à valetudine. Quem in ea re, vt aliãs ſæpe, in officijs imitatus diuus Ambroſius & ipſe li. officiorum. 1. Pulchritudo (inquit) ſupra ſalubritatem ac valetudinẽ videtur excellere, & tamen ſine his eſſe non poteſt, neque vllo ſeparari modo: quoniam niſi bona valetudo ſit, pulchritudo eſſe ac venuſtas non poteſt. Idem Cicero li. 4. Tuſculanarum queſtionum, inter præcipua corporis bona pulchritudinem primo loco collocat, inquiens. Sunt enim in corpore præcipua, pulchritudo, vires, valetudo, firmitas, velocitas. Titus Lucretius & philoſophus & phyſicus & poẽta celebratiſsimus, teſtis eſt formam hominum ſemper in honore & precio fuiſſe habitam. Cuius hoc carmen eſt li. 5. de rerum natura.

Condere cœperunt tum vrbes, arcemque locare
Præſidium reges ipſi ſibi, perfugiumque,
Et pecudes & agros diuiſere, atque dedere
Pro facie cuiuſque, & viribus, ingenijsque.
Nam facies multum valuit.

Chaſſenei furtum.

Ex his autem multa à nobis furto ſurripuit Barptholemæus Chaſſeneus in ſuo Cathalogo gloriæ mundi parte. 11. conſideratione. 30.

Sed

36 ¶ Sed vt redeamus, nõ mirũ ſi principes in diſtribuẽdis rebus formoſos cęteris anteponebãt, cũ & priſco illo tẽpore ipſi prícipes & reges apud pleroſq; deligebãtur, qui forma præ cęteris præſtabãt. Oneſicritus author eſt, & póſt eũ Strabo li. 16. Indos, qui Catheã incolunt, adeò pulchritudinẽ excoluiſſe, vt regẽ eligerẽt, qui cęterorũ eſſet pulcherrimus. Quod & tradit Diodorus Siculꝰ li. 17. quo Alexãdri vitam deſcribit, vbi & illud quoque tradit, apud eam gentem in matrimonijs contrahendis neque dotis, neque magni apparatus, ſed formæ duntaxat rationem haberi. Idem Strabo ſcribit li. 17. Aethiopes regem conſtituere ſolitos, qui forma cæteros excelleret. quod & recenſuit Ariſtoteles li. Politi. 4. c. item. 4. & Pomponius Mela li. 3. id tamen non omnibus Aethiopibus, ſed Automolis tãtùm attriluens. Nicobaus autẽ li. περὶ ἐθῶν apud Stobæũ Ser. 42. tradit Aethiopes præcipuè ſuas ſorores honorare. Regesq; maximè relinquere ſucceſsiones, nõ ſuis ſed ſororũ filijs. Quod ſi nullus ſucceſſor ſit, pulcherrimũ ex omnibus, bellicoſiſsimũq; creare regẽ. Qua in re Indi & Aethiopes naturã imitari videntur, quæ apes etiã docuit reges ſibi deligere inſignis formæ, diſſimiliſq; cæteris, tũ magnitudine, tũ nitore, ſicuti memoriæ prodidit Seneca li. de Clemẽtia ad Neronẽ primo. c. 9. & antè eũ Virgi. in Georgi. & Columella li. 9. c. 10. & omnes ferè qui ſcripſerũt de naturis animaliũ. Atq; etiã Baſiliꝰ Magnus in hexameron, id eſt, ſex dierũ, cõgreſsione. 8. vbi de apibus loquens. A natura (inquit) principatũ omniũ obtinet magnitudine, forma, mãſuetudine cæteris omnibus antecellens. Quod & idẽ propè ſcribit Ambroſius li. eiuſdem tituli. 5. c. 21. Sed & ex noſtris legũ interpretibus Cepol. in ſuo opere de imperat. mili. delig. char. pe. in. 10. conclu. dicit in dubio eligendum eſſe pulchriorem in imperatorem exercitus. Neque immeritò, quoniã plurimis gentib⁹ in corporũ maieſtate veneratio eſt, magnorúmque operum nõ alios capaces putant, q̃ quos eximia ſpecie donare natura dignata eſt, vt ſcribit Curtius li. 5. Et Virg. li. 3. Georg. tradit ex duobus ducibus apum belligerantibus. (Nam ſępe duobus Regibus inceſsit magno diſcordia motu.) Iubet igitur ex illis duobus deteriorem necidãdum, meliorem autem ſinendum vacua in aula regnare. Cæterũm vt ipſe ſubdit.

Formoſi reges ante alios delecti

Apes omniũ formoſiſsima in reges deligunt.

Hic melior, inſignis, & ore, Et rutilis clarus ſquamis: ille horridus alter.

Chaſſenei furtum.

Et hoc quidẽ caput & id quod cõtinẽter ſequitur, ſibi quoq; impudẽter aſſeruit Chaſſeneus in eodẽ opere parte. 5. cõſid. 18. Et tamẽ fur ille pluſq̃ manifeſtus, audet in alio loco eiuſdẽ operis, videlicet in. 2. parte cõſid. 22. ſcribere, me multa trãſtuliſſe ex Cælio. li. antiquarũ lectionũ. 13. c. 7. atq; etiã ex Benedic. in. c. Raynutius, in verbo, cuidã Petro tradiderũt, de teſta. Sed quãtũ ad Cęliũ ſatis illi reſpõdi ĩ noſtro tractatu retractuũ tit. 1. §. 1. glo. 9. in verbo, *ou lignagier*, numero. 74. Quã tũ ad alterũ nihil aliud dicã (ne tũ multa in re inutili effundã) q̃ quod aliorũ, vel inimicorũ iudicio relinquo, qui etiam ſi Chaſſeneo fauebunt, illum calumniæ & mendacij continuò cõdemnabunt.

37 ¶ Verũ vt ad inſtitutũ & philoſophos redeam⁹, Plato in Lyſide ſcribit celebratũ fuiſſe vetus prouerbiũ τὸ καλὸν φίλον εἶναι. Id eſt quod pulchrũ eſt, amicũ eſſe. Proclus etiã Lycius philoſophus Platonicus (alij Proculũ vocãt) in illis cõmentarijs quos in Alcibiadẽ Platonis de anima & demone luculẽter cõſcripſit, ita pulchritudinẽ æſtimauit, vt iuſtitię anteferret. Sed & paulò poſt multis probat omne pulchrũ naturaliter eſſe bonũ: omne verò turpe, malũ. quæ adſcripſiſſe hic nõ intẽpeſtiuũ erit. Cõſtat (inquit) pulchrũ eſſe amabile ſuapte natura. quãdoquidẽ & extrema pulchritudo diuinæ pulchritudinis imaginem ferens, eſt amabilis, primoq; aſpectu animos ad ſe mouet. Quod cõfirmatur in Phędro. Re enim vera καλὸν, id eſt pulchrũ, ſiue dicitur παρὰ τὸ καλεῖν, id eſt, à ꝓuocãdis animis, ſiue παρὰ τὸ κηλεῖν, id eſt, à pmulcẽdo intuẽtes, certè ſecũdũ naturã eſt amabile. Quapropter & amor ad pulchrũ dicitur amãtẽ ducere. Quicquid autẽ eſt amabile, eſt appetibile. Eſt enim amor appetitus aliquis alicuius, robuſtus ac vehemens. Et quicquid amat, appetit aliquid, quo & indiget. Omne verò appetibile eſt bonũ, ſiue reuera bonũ, ſiue apparens. Pleraque enim nõ bona expetẽda nobis occurrũt, quoniã appetentibus ſe offerũt tanq̃ bona. Demonſtratũ eſt autẽ à Socrate in Memnone manifeſtè fieri non poſſe, vt qui malũ quale ſit nouerint, ipſum appetãt. Appetibile igitur omne bonũ eſt: ac ſi quidẽ appetibile ſit principaliter, & bonum quoq; principaliter erit. Sin autẽ apparẽs appetibile, tale etiã erit bonũ. Omnino autẽ in quolibet terminorũ hoc eſt apponẽdũ, ſcilicet aut apparẽs, aut re vera. Si enim pulchrũ & apparens, certè & amabile & appetibile, bonũq; pulchro eiuſmodi conſors. Sin autẽ natura pulchrũ eſt, & amabile bonũ quoq; ſimiliter. Atqui quidnã erit appetibile, nũquid malũ? At impoſsibile eſt, vbi notũ fuerit alicui expetendũ. Omnia enim bonũ appetũt. ad malũ autẽ appetitio nulla fertur, ſed neq; appetitus fertur ad aliquid, quod neq; ſit bonũ neq; malũ: quod enim tale eſt, gratia alterius agitur, nullusque finis exiſtit. Omne autem appetibile finis. Atque ſi quid ex malis appetitur, quoniam apparet bonum, deſideratur vt bonum: & ſi quid non pulchrum, quoniam apparet, amatur vt pulchrum. Si igitur omne pulchrum eſt amabile, omne amabile eſt appetibile, omne appetibile bonum, conſequenter omne pulchrum eſt bonum, atque viciſsim omne bonum appetibile, appetibile eſt amabile. ſiquidẽ amare eſt vehemẽter appetere, vnde in Sympoſio Socrates ait bonũ amabile eſſe, ſicut pulchrum. Si (inquã) omne bonũ eſt appetibile, appetibile rurſum amabile, amabile verò pulchrũ, ſequitur vt bonũ omne ſit pulchrũ. hæc ille. Maximꝰ quoq; Tyrius eiuſdẽ ſectę philoſophꝰ ſermone. 11. Quod (inquit) pulchrũ eſt, id neq; exitioſum vnq̃, neq; lubricũ, neque flagitiũ aliqđ effũcit, neq; quẽq̃ ad infortuniũ ducit, aut ad calamitatẽ deducit, neq; in pœnitẽtiã deſi-

Pulchrum amabile. Platonicorum & aliorũ philoſophorum de pulchri tudine ſententiæ.

nit. Et paulò post, Pulchrũ ſuapte natura pretioſum, vt etiã amabile ſit, pulchrũ eſſe oportet. Item inferiùs, Et ſi vnq̃ pulchrũ verſatur in terra, haud alibi magis id, quàm in homine pulcherrimo in telligentiſſimoq; cunctorũ terreſtriũ corporũ, particípíq; animi ipſius pulchri affinis cernere licet. Sed & in vniuerſum Platonici omnes diffiniunt pulchritudinẽ eſſe gratiã quãdam viuacẽ & ſpiritalẽ dei radio illuſtrãte angelo primũ infuſam. Inde & animis hominũ, corporũq; figuris & vocibus, quę per rationẽ, viſum, auditũ aĩos noſtros mouet atq; delectat, delectãdo rapit, rapiẽdo ardẽti inflãmat honore. De qua reḷõgẽ lateq; diſſerit Marſ. Platonicorũ vt poſtremus ita doctri

38 na nemini ſecũdus in cõmentarijs, quos elegãter & grauiter ſcripſit in Plat. Sympoſiũ, oratiõe. 5.
De eadẽ re ¶ Sed & Apuleius philoſophus quoq; Platonicus in Apologia magię prima, ſcribit animũ humanũ præſertim puerilẽ ſimplicẽq; ſine carminũ auocamẽto, ſine odorum deliniamẽto ſoporari, & ad obliuionẽ præſentiũ externari (ita enim loquitur) & pauliſper remota corporis memoria redigi, ac redire ad naturã ſuã, quæ eſt immortalis ſcilicet & diuina: atq; ita veluti quodã ſopore futura rerũ præſagire. Verũ in id debet elígi puer corpore decorus, atq; integer: vt in eo aut diuina poteſtas quaſi bonis ædibus diuerſetur, aut ipſe animꝰ expergitus citò ad diuinationẽ ſuã rediga-
Prouerbiũ tur, quę ei prõptè inſita, & nulla obliuione ſaucia & hebes facilè reſumatur. Nõ enim ex omni ligno, vt Pythagoras dicebat, debet Mercuriꝰ exculpi. Idẽ quoq; Apologia ſecũda, ait virginẽ formoſam, & ſi ſit oppido pauper, abũdè tamẽ eſſe dotatã. Afferre enim ad maritũ nouam animi indolem, pulchritudinis gratiam, floris rudimẽtum. Legerat vt opinor, Apuleius Ouidiũ ſcribẽtẽ.

Dos eſt ſua forma puellis.

Sed vt ad Philoſophos redeamus, Ariſtoteles Peripateticæ familiæ cõditor, Ethicorum li. 1. c. 8. non ſatis eſſe dicit ad fœlicitatem idoneum, qui deformis eſt, aut ignobilis. Antiſthenes apud Laërtium dicebat bona, pulchra: mala, eſſe turpia.

¶ Et ne qs putet ad tutãdã pulchritudinẽ nobis deeſſe authoritatẽ legũ. Nõne Inſtinianꝰ noſter
39 cùm alia pleraque ſuppeteret, à quibus laudare potuiſſet Papinianũ illũ doctrinę legalis Theſaurũ
Pulchritudo & Iuſtiniano laudata. & iuris Aſylũ (ſic enim illum vocat Aelius Spartanus in Seuero) eũ tamẽ, prætermiſſo omni alio laudis genere, ex pulchritudine veluti ſummo laudis præconio cõmendauit, pulcherrimũ illũ vocans in procœmio. ff. §. tertij, verſ. nobis autẽ. Quam quidẽ appellationẽ & ſi Angel. ibi reuocat, & quidẽ frigidius, vt opinor, ad decoré ſciẽtiæ, ſicuti etiã facit Cy. in. l. prouidẽdum. C. de poſtul.
Papinianus pulcherrimus. Nõ temerè tamẽ referemus poſt Alberi. in eodẽ procœmio, ad corporis pulchritudinẽ, quæ & ipſa multũ ponderis habet ad fœlicitatẽ cõparandã, ex iam dicta Peripateticorũ ſententia. Cui fubiícibẽs Bal. noſter omniũ rerũ gnarus dicit in ſuperſcriptione ipſius procœ. ff. in verbo. Flauius, in addi. q̃ decor corporis cõfert ad fœlicitatẽ in hoc mũdo. Idẽ in procœ. decret. col. 11. verſ. ſed pone,
Pulchritudo felicitatis non minima pars. dicit, q̃ ſi duo ſint electi in rectores paribus ſuffragijs, quorũ alter ſit formoſus, ſed indoctus: alter deformis, ſed doctus, hic præferẽdus eſt. Quòd certè nemo inficiaretur. Sed tamẽ Bal. id dices cõ-
Forma cũ diuitiis & nobilitate cõpẽſatur. ferẽsque doctrinã cũ forma, aperté oſtendit, formã ipſam multũ in id facere, quod tractabat: nec obſcurè inſinuat, ſi vterque par eſſet doctrina, preferendũ formoſum deformi. Quin tãti fecit Alexander pulchritudinẽ, vt in con. 209. põderatis his, col. 2. & ſeq. li. 6. cõſuluerit, nobile diuitẽque mulierẽ, deformẽ tamen, quę pauperẽ quempiã formoſum ſibi matrimonio deſpõderit, nõ videri nupſiſſe indigno, cùm debeat mulieris nobilitas, & diuitiarũ copia cũ forma viri cõpenſari, per no. in ſimili, per Bal. Imo. & alios in. c. ſuper eo. le. 2. de teſti. Et è diuerſo Anto & Imo. & Panor. in eodem. c. loquentes in caſu illius. c. dicunt formam mulieris etiam pauperis compenſari cum diuitijs aut nobilitate viri. Et hunc quidem verſi. integrum, præter id quod in hac poſtrema q̃ſtione adiecimus in ſuum cathalogum trãſpoſuit Bartho. Chaſ. parte. 7. conſid. 46.

40 ¶ Illi aũt Ariſt. & Bal. ſententię quãq̃ Stoici (vt ſunt plerũq; alias ſeueriores, ac ferè inhumani) re
Fœminæ à forma laudar maximè ícupiũt frągãtur, alacriter tamẽ aſſẽtiũt ipſę mulieres, quę forma & pulchritudine fœlicitatẽ metiũtur, nihilq; magis cupiũt, q̃ eſſe & videri formoſas, & à forma ipſa laudari, nec alia laude magis delectãtur, neq; illis quicq̃ gratiùs eo laudis genere pręſtari poteſt. Horatius li. Carminũ. 1. Ode. 16. vt ſe Tyndaridi, quã carminibꝰ lęſerat, cõciliaret, ab eaq; beneuolẽtiã captaret, nihil habuit ad id conſequendum efficacius, quàm vt formoſam eam vocaret. Sic enim ſuam Palinodiam exorditur.

O mater pulchra filia pulchrior.

Idẽ li. 4. Ode. 13. exprimens morẽ mulierũ, fœlicẽ mulierẽ pro formoſa dicit, vt inibi annotarunt Acron & Porphiriõ, eadẽ ſcilicet ratione (vt addit Landinus) qua beatũ diuitẽ dicimus. Nam mulieres in pulchritudine ſummũ bonũ reponũt. Horatiũ ſecutus Epigrãmaticꝰ poẽta. li. 6. Glauciã decore fœlicẽ dictitat. Pręceptũ eſt Ouidij ſtrenuiſſimi militis caſtrorũ Cupidinis, morũmq; mulíebrium peritiſſimi, li. 1. de arte amandi.

Nec faciem, nec te pigeat laudare capillos.
Et teretes digitos, exiguumque pedem.
Delectant etiam caſtas præconia formæ.
Virginibus curæ gratáque forma ſuæ.

Ex quibus quidem verſibus tertium citat Io. An. in. c. 1. de cler. vena. Idem quoque Ouidius in libello de medicamine faciei.

Virginibus cordi gratáque forma ſua eſt.

Quinetiam li. 5. Meta. introducit Aretuſam ſic loquentem

Sed quanuis formæ nunquàm mihi forma petita eſt,

Quamuis

Quamuis fortis eram, formoſæ nomen habebam.
Nec mea me facies nimiùm laudata iuuabat,
Quáque aliæ gaudere ſolent, ego ruſtica dote
Corporis erubui, crimenque placere putaui.

Rurſum li. 9. ipſius Meta. de Biblide loquens.

Nimiumque cupit formoſa videri.

41 ¶ Hinc multa ſcimus de pulchritudine mulierum certamina olim propoſita, ſicuti in Cereris Eleuſinæ feſto propè Alphæum, vbi victrix Herodice Cypſeli vxor primò apparuit, vt tradit Nicias in Arcadicis. Quod & apud Eleos factitatum Theophraſtus ſcribit, peragiq; iudicium eius certaminis libatione ſolenni conſueuiſſe, arma quoq; victorum præmia, quæ Palladi mox dicarẽtur, aut, vt Leutrico placet, Dionyſio. victorem tænijs auguſtiorem factum, deducentibus ad templum amicis pompæ quadam imagine. Adjicit Myrſilus in hiſtorijs paradoxis, coronã dari Myrteam conſueuiſſe. Sed & apud Lacedæmonios certamen fuiſſe pulchritudinis muliebris, aperté inſinuant illi verſus Muſæi, ſi is eſt, in carmine de Ero & Leandro.

Mulierũ de pulchritudine certamina.

καὶ πάρῳθεν ἐπέβλω, λακεδαίμονος ἔδρακον ἄκρου,
ἦχι μάλιστον καὶ ἄεθλον ἀκούομεν ἀγλαΐαων
τοῖσι δ' ἔπω ἐπαναπέλω.

Sparten peragraui, Lacedæmonis vidi vrbem,
Vbi laborem & certamen audiuimus pulchritudinum:
Talem autem nondum vidi puellam.

Quin apud Leſbios (vt tradit interpres Homeri) τὰ καλλιστεῖα certamen erat de formę muliebris præſtantia in templo Iunonis. Et καλλιστεύουσα dicebatur, quæ præſtantiſſima forma prædita erat &. καλλιστεῖα præmium formoſiſſimæ.

42 ¶ Omnium autem huiuſmodi de pulchritudine contentionum decantatiſſima ea eſt, quæ inter Iunonem, Palladem, Venerẽ fuit, cuius Paris arbiter victoriã Veneri tribuit. Quod egerrimè tulerunt Iuno & Pallas, nõ tam iratæ, quòd eſſent victæ à Venere, quàm quòd ſua forma ſpreta fuiſſet, vt mirè expreſsit Virgilius ſtatim circa initiũ Aeneidos, cùm inquit de Iunone loquens.

Certamen de eare cã tatiſſimũ.

Necdum etiam cauſſæ irarum, ſæuíque dolores
Exciderant animo, manet alta mente repoſtum
Iudicium Paridis. Et ſubdit.
Spretæque iniuria formæ.

Quaſi per illud iudiciũ Paridis, non ſatis expreſsiſſet id quòd erat Iunoni moleſtius, niſi ſubiunxiſſet, Spretęq; &c. Sed & Homerus li. 24. eodẽq; vltimo Iliados, narrat Iunouem ipſam & Palladem adeò infenſas, Ilio & Troianis, ob id, quòd Paris Venerẽ illis in forma prætuliſſet, vt etiam Hectoris & mortui, & procul ab ea iniuria remoti, corpus nequaquã vt cæteri dei miſererentur. Illud autẽ in illo certamine animadiertẽdũ eſt, Palladem deam caſtiſsimã, & eo nomine inter cæteras celebratiſsimã, nõ contentã ſua naturali forma, ſeſe non indiligenter coluiſſe, quo formoſior & videretur & iudicaretur, qđ & Silius Italicus illud iudiciũ deſcribẽs li. 7. Punicorũ admonuit.

Iam bellica virgo
Aegide depoſita, atque aſſuetum caſside crinem
Inuoluit tum compta comam, pacemque ſerenis
Conniuens oculis ibat, &c.

Venus autem eodem in loco, quia de forma certamen erat, nihil vltra rerum ſupereſſe dicit, veluti res omnes præ forma nihili ducant fœminæ. Ita enim facit loquentem ipſam Venerem.

De forma atque ore, quid vltra
Iam ſupereſt rerum, certat Venus &c.

Et hæc quidem duo capita vti erant in præcedenti ædítione tranſtulit Chaſſe. nulla nominis noſtri mentione in ſuum illum catalogum parte. 2. conſid. 23.

Chaſſenei furtum.

¶ Quid quòd fœminæ vel circa mortem anxiæ ſunt, ne pulchritudinem amittant, optantque
43 priùs mori, quàm deſint eſſe formoſæ, quemadmodum apertè oſtendit poẽta Venuſinus li. Carminum. 3. Ode. 27. inducens Europam moribundam hæc dicentem. O deorum

Mulieres etiã in morte anxiæ ne forma illis pereat.

Si quis hæc audis, vtinam inter errem
Nuda leones.
Antequàm turpis macies decentes
Occupet malas, teneréque ſuccus
Defluat præde, ſpecioſa quæro
Paſcere tygres.

Et hinc quoque videri poteſt prodijſſe, quòd fœminæ ſuapte natura illis inuident, quæ ſe formoſiores eſſe dicuntur. quòd intelligens Ouidius li. 9. Meta. ita ſcribit.

Mulieres eis inuidẽt, quæ ſe pulchriores eſſe dicuntur.

Et ſi qua eſt illic formoſior, inuidet illi.

Grauiter igitur & ſcitè pronunciauit Muſæus in illo opere nuper citato.

καὶ γὰρ ἐπ' ἀγλαΐῃ ζηλήμονες εἰσὶ γυναῖκες. Id eſt.

Nam ob pulchritudinẽ inuidæ sunt fœminæ.
Ex quo item est illud Propertij li.2.eleg.29.ad Iouem pro amica ægrotante.
Num sibi collatam doluit Venus? illa peræquè
Præ se formosis inuidiosa dea est

44 ¶ Sed vocant me ad se iterum sacri diuiniloquique scriptores, qui & ipsi palàm indicarunt, quanti sit facienda formæ bonitas, quantumque vituparandum sit è diuerso deformitatis vitium. Nam diuus Augustinus in li.de ciuitate dei.22.eodemque vltimo.c.19.& seq.& iterum in eo li.qui Enchiridion inscribitur.c.92.asserit corpora sanctorum in die iudicij sine vllo vitio, sine vlla deformitate resurrectura. Cuius sententiæ est princeps sententiarum li.4.di.44. Quo in loco illustriũ interpretum cœtus, non solùm id quoq; affirmat, sed & ex eis multi volunt, damnatorum corpora è diuerso cum suis deformitatibus resurrectura ad maiorẽ eorum confusionẽ. Et id satis innuit ipse Augustinus in li.nouissimè citato.c.93.cùm rationem assignat, quare illud indefinitum relinquat, dicẽs. Non enim nos fatigare debet incerta eorum habitudo, vel pulchritudo, quorum erit certa & sempiterna damnatio. Nam si ad hoc resurgant, vt damnentur, sintque deterioris non melioris conditionis, manifestè apparet, quòd non dabitur eis pulchritudo, quam non habuerũt: nec auferetur deformitas, quam habuerunt, vt rectè colligit diuus Bonauẽtura in ea ipsa di.44.

Corpora sanctorum sine deformitate resurrectura.

Contrá dã natorũ corpora cum suis deformitatibus resurrectura.

45 ¶ Adhæc Dauid omnipotentis tuba dei Ode.44. de Christo venturo loquens. Speciosus (ait) præ filiis hominum. in cuius loci enarratione diuus Augustinus declarat, quare dicatur speciosus præ filijs hominum, non angelorum. Et iterum Ode.92. dominus regnauit, decorem indutus est. Et de eodem Esaias alter dei consiliarius.c.63. Iste formosus in stola sua. Cui licet refragari videatur alter Esaiæ locus de eodem loquens.c.53. Non habebat speciem, neque pulchritudinem. Verùm id quomodo sit intelligendum, tradit diuus Chrysostomus in Mattheum Homil.28.vbi vinidere poteris. Vt iam minùs mirum sit, quòd Plato in epistola ad Dionysium regẽ, affirmauit deũ esse pulchrorum omnium causſam, quasi totius pulchritudinis fontem, principium, originẽ. Sed & aliàs sæpe diuinæ literæ pulchritudinis titulo atque nomine extollunt claras, & insignes pudicitia & cęteris virtutibus fœminas. Quod videre licet in Sara, Rebeca, Rachel. (vt iam diximus) Abigail, Susanna, Iudith, Hester, filiabus Iob, quas ei deus dedit in demortuorum locum, & alijs plerisque. Sed & viros quoque eo titulo insigniuit. Nam de Ioseph scribitur Gene. 36. Ioseph erat pulchra facie, & decorus aspectu.

Christus speciosus

Deus omnium pulchrorũ causſa & fons.

46 ¶ Neque immeritò. Nam pulchritudo exterioris hominis ostendit, refert, exprimit pulchritudinem hominis interioris. Et, vt ait diuus Ambrosius in li.2. de virginibus. Species corporis simulachrum est mentis, figuraque probitatis. Cuius sententiæ testimonium citant è nostris Martinus Fan. in tract. de modo studẽdi.c.30.vers.item & cõsiderãdũ est.& Lucas Pen. in.l.1.col.1.vers. secundò quæritur. C. qui ætat. vel profes. se excu. li. 10. vbi & ex authoritate Boëtij scribit, non esse satis idoneum studijs liberalibus, qui inuenustus fuerit & deformis. quod & iterum repetijt in.l.1.C. de profes. qui in vrbe Constã. li.12. Socrates parens moralis philosophiæ in Phædro Platonis, subobscurè quidem, vt solet, innuit bonam corporis figuram bonæ mentis argumentum esse, aut certè adiumentum: illud pulchri equi, hanc equitis sub nomine depingens ac denotans. Eiusdem scholæ Plotinus scribit esse naturaliter intus bona quæcunque sunt, extrinsecus verè pulchra. Quippe ex interioris formæ perfectione, atque seminariæ rationis victoria super materiam prouenit externa formositas. At quisquis is est, qui elegantissimum Constantino Panegyricum dicit, cuius initium est. facerem sacratiſ. imper. Non frustra (inquit) doctissimi viri dicunt, naturam ipsam magnis mentibus domicilia corporum digna metari: & ex vultu hominis ac decore membrorum colligi posse, quantus illò cælestis spiritus intrarit habitator. Hunc locum imitatus Latinus Pacatus iure inter eloquentiæ principes annumerandus, in Panegyrico ad Theodosium scripto, hanc & de hac re ex sapientium opinione protulit sententiam. Augustissima quęque species plurimum creditur trahere de cælo. Siue enim diuinus ille animus venturus in corpus dignũ prius metatur hospitium. Siue cum venerit, fingit habitaculum pro habitu suo. Siue aliud ex alio crescit, & cùm se paria iunxerunt, vtraque maiora sunt. Et statim post subdit, Virtus tua meruit imperium, sed virtuti addidit formæ suffragium. Illa præstitit vt oporteret te principem fieri, hęc vt deceret. Cui planè consonat carmen Euripidis à Porphirio illo, qui inter Platonicos propter excellentiam philosophus appellatur, citatum in Isagogico, id est introductorio dialectico.c.3.

Pulchritudo exterior index interioris.

Priami species digna imperio.

πριάμου εἶδος ἄξιον τυραννίδος Id est ad verbum.
Priami species digna imperio.

Nã & Priamus ab ea specie ab Homero li.24. Iliados in infinitis, ppè locis θεοειδὴς, id est, specie, forma, facie diuina appellatur. Quanquam alij & in Euripide in Phœnissis (vnde descriptam hanc sententiam aiunt) & Porphirio non πριάμου, sed πρώτου μὲν legunt. Hanc enim illius esse integram sententiam apud Stobeum Sermo.63.

ὅλοιμι δ' αὐτῶν ἔκγονον ἄρρεν' ἀρρένων,
πρώτου μὲν εἶδος ἄξιους τυραννίδος. Id est.
Vtinam videre contingat mihi ipsorum nepotes nepotum
Primum quidem forma dignos regno.

Plinius

Plinius autem in eo Panegyrico quem Traiano dixit. Iam (inquit) proceritas corporis, iam honor capitis, & dignitas oris longè lateq; principem ostentant. & Claudianus de Stilicone.
Iam tum conspicuus, iam tum venerabilis ibas:
Spondebatque ducem celsi nitor igneus oris.
Membrorumque modus.
Et huc quoque alludit illud Ouidij li.2. Fastorum de Lucretia.
Et facies animo dignaque parque fuit
Ex nostris Cy. in.l.1.in.3. quæst. ff. de iurisd. om. iud. scribit in pulchro corpore, pulchram quoque animam residere, quem refert & sequitur Alex. con.206. ponderatis his, col.2. lib.6.

47 ¶ Contrà verò deformitas corporis declarat deformitatem animi. Rarenter enim in corpore deformi nobilis formosusque animus insidet, vt è nostris asserit Panor. in.c. quia diuersitatem, in i. no. per illum tex. de concess preb. Vtq; Aspasius prodidit, fieri non potest, vt qui omnino deformis est, bonus sit. Cui subscribens Rasis, vir inter medicos maximi nominis, li. ad Almansorem 2.c.33. Cuius (ait) facies est deformis, vix potest habere bonos mores. Et iterum. c. 54. Faciem fœdam malos mores significare asserit. Et ante illum Galenus li. de temperamentis.2.c.6. scribit naturam membra componere, prout moribus animæ conuenit. Quod & ipse affirmat tum lib.1. tum. 11. de vsu partium. Et vt apud Planudem in vita Aesopi ille prodidit τὰ μὲν ἡ μορφή, τὰ δὲ καὶ ἡ ψυχή, id est qualis forma, talis & anima. Ideoque Homerus, quemadmodũ eos, quos virtute præstantes heroas facit, decentissima quoque corporis specie fingere cõsueuit, θεοειδεῖς (quod iam suprà diximus (id est diuina specie. & θεοφιλεῖς. id est, deo similes eos identidem appellans. Ita Thersitæ vt mentem ignauam ac degenerem, sic & corpus ad portentum vsque à capite ad pedes deforme effinxit, vt in eo possis intelligere pessimum animum, in domicilio se digno habitat se. Ita enim illum describit li. 2. Iliados.

Deformitas corporis animi de formitatẽ ostendit.

Thersitis deformitas

ἄκριτος δὲ ἄκοσμα ἐπὶ ἴλιον ἦλθε,
φολκὸς ἦν, χωλὸς δ' ἕτερον πόδα, τὼ δέ οἱ ὤμω
κυρτὼ ἐπὶ στῆθος συνοχωκότε. αὐτὰρ ὕπερθε
ὀξὺς ἦεν κεφαλήν. ψεδνὴ δέ οἱ ἐπεπήκτο λάχνη.

Id est, fœdissimus omnium qui ad Troiam nauigauerant, altero oculo strabo, altero pede claudo, curuis humeris, & in pectus contractis, vertice acuminato, rara lanugine. Ideoque Lycophron hujus turpitudinem expressurus eum graphicè πιθηκόμορφον nũcupauit, idest similem simiæ, in cuius scilicet confabricatione iustam fuisse naturam dicere solebat Hippocrates, quòd ridiculam animam ridiculæ circumuestiuisset corpore. Quòd & repetit Galenus li.1. de vsu partium. Quibus adstipulatur, quod & scribit Proclus in li. de magia & dæmone, naturam quæ animis cõfingit corpora, instrumenta eis congrua sumministrare, imaginesq; animarum in corporibus indicare. Velleius autem Paterculus libro posteriore Romanæ historiæ, de Varinio illo, cuius odiũ in prouerbium cesit, hoc in eam sententiam scribit. In quo deformitas cum turpitudine certabat ingenij, adeo vt animus eius dignissimo domicilio inclusus videretur. & Cornelius Tacitus lib. 12. Iulius (inquit) Pelignus ignaui animi & deridiculo corporis iuxta conspiciendus. Quin & Valerius Martialis li.12. Epigrámaton, Zoilũ quendam ex oris deformitate malũ esse suspicatur.

Simia corpore & anima ridicula.

Prouerbiũ

Crine ruber, niger ore, breuis pede, lumine læsus,
Rem magnam præstas zoile, si bonus es.

Est & Græcum Epigramma Palladæ in Claudum quempiam lib.2. Epigrammaton.

χωλὸν ἔχεις πόσιν, ὦς τὸν πόδα, καὶ γὰρ ἀληθῶς,
ἐκ πίσσα τῶν ἐν τῷ σὴ φύσις ἐκτὸς ἔχει. Quod ita traduxit Morus.

Clauda tibi mens est, vt pes, natura notasque
Exterior certas interioris habet.

48 ¶ Zenodotus tradit Corytheum quempiam fuisse insigniter stultum ac vecordem, sicuti etiam forma erat infœlicissima ac fœdissima. Vnde natum Adagium, κορυθέα ἐκδέχεσθαι, id est Corytheo deformior. Cuius etiam meminit Erasmus Adagiorum Chil.3.centur. 2. c.8. Plutarchus Cheronensis in Lycurgo refert apud Lacedæmonios ex instituto ipsius Lycurgi, Partus nutrien di ius patri non fuisse, sed in quendam locum deportabatur, quem Leschen vocabant, vbi sedentes ij, qui ex tribulibus maximi natu essent, si quidem infantem deformem animaduerterent, ad apothecas appellatas exponẽdum demittebant: perinde quasi eius vita, qui minus pulcher statim ab initio, & ad bonam corporis compositionem natura productus esset, neque sibi vtilis, neque Reipub. foret. Cui & succinit quod Augustinus ait, & decreta canonica clamant. 41.di.§. vltim. Incompositio corporis inæqualitatem indicat mentis. Antonius Panormita, siue is fuit Aeneas Syluius, aut alter quispiam, qui ad ipsius Panormitæ libellum de Alphonsi regis facetiis, quædam addidit, scribit Bartholomeum Capram Mediolanum antistitem dicere solitum. Idcirco se ministros forma præstantes quæsiuisse, quoniam turpes animi, turpia corpora incolerent. improbitatem autem in egregia forma perraro compertam esse. Mirum est quod tradit Porphyrius, dæmones, quorum animi iniqui sunt, corpora habere deformia. Quibus adde quod ex nostris scribit Bal. in.l. obseruare, col.2.C. quor. ap. non recip. quòd sicut turpis corporis habitudo declarat

De eadẽ re

Lacedæmoniorum institutum.

clarat quem procliuem ad scelera, ita pulchra ad virtutes. sequitur Hippo. Marsi. in. l. 1. in princ. col. pe. ff. de quæst. & Io. Neuizanus inter con. feudalia Alber. Bruni. con. 12. patres comederũt,

Philopomenis historia

col. 4. Nec prætermiserim quod de Philopomene illustrium Græcorũ ducum postremo & Plutarchus, & alij tradiderunt. Is forma fuit non admodum liberali: igitur cùm Megaris eius aduentus expectaretur, pararetur que conuiuium apud hospitem ingenti apparatu, illeque interim ædes omnium subiisset primus, credidit hospitis vxor, tum ex forma, tum ex veste tenui, ex ministris esse quempiam, qui ab ipso duce esset præmissus, illumque ligna scindere iussit. quod cùm sedulò faceret, inter hęc superuenit hospes, qui rei indignitate commotus, quidnam hoc est (inquit) Philopomenes? Cui ille dorica lingua, meæ (inquit) deformitatis pœnas expendo.

49 ¶ Ex his exiit lex Mosaica, ne qui esset corpore deformis, vel vitiat⁹, panes deo suo offerret, neq; ad eius ministerium accederet, vt scribitur Leui. 21. c. & repetitur in. c. hinc & enim. 49. di. vbi diuus Grægorius luculenter probat, corporum vitia & maculas habere symbolum vitiorum animi. Cuius item sententiæ fuit diuus Hieronymus ad Fabiolam de veste sacerdotali. Præcipitur (inquit) sacerdotibus, vt nulla debilitate insignes (Erasmus legit segnes) sint, ne truncis auribus, læso oculo, simis naribus, claudo pede, cutis colore mutato. quæ omnia referuntur ad animæ vitia. Hæc ille. Sed & de iure canonico sola corporis deformitas promoueri quenquam impedit. c. 2. & ibi glo. in verbo deformitatem, & Hosti. & Panor. de cler. ægro. & voluit etiam Inno. in. c. ex parte. de corp. vicia. & facit tex. in. c. vl. & ibi glo. & doc. eo tit. Quibus planè consonat vetustus mos Romanorum, apud quos virginem vestalem capi fas non erat, quæ aliqua corporis labe insignita esset, vt ex Antistij Labeonis authoritate prodidit Gellius lib. noctium. 1. c. 12. & Festa stella de magistratibus Rom. c. 7. Secundum quam sententiam diuus Hieronymus parentes arguit, qui deformes filias virginitati consecrant. ita enim scribit ad Demetriadem virginem. Solent miseri parentes & non plenæ fidei Christiani, deformes & aliquo membro debiles filias, quia dignos generos non inueniunt, virginitati tradere. Apud Senecam li. 4. declamationum lex est huiusmodi. Sacerdos integer sit. Nam vt paulò post subiungitur. Sacerdos non integri corporis, quasi mali ominis res vitanda est. Quanquam & ibi quoque pro altera parte scribatur legẽ huiusmodi integrum ad animum referre, non ad corpus. Sed & quod ad corpus quoque respiciat astruit Dionysius Halicarnaseus libr. 1. antiquitatum Romanarum, vbi laudat Romulum Romanorum legum latorem, quod sacerdotia non venalia, nec sorte diuidenda fecit, sed cuiusque curiæ binos creauit supra annum quinquagesimum natos, excellentes genere, simul & virtute præstantes, neque tamen inopes, aut corpore vlla ex parte truncos. Et Plinius libr. 7. c. 28. de Sergio loquens. Quæ omnia (inquit) ex oratione eius apparent habita, cùm in prætorio sacris arceretur a collegis, vt debilis, id est, mancus, & mutilis. Nam primùm dixerat illum, dexteram manũ perdidisse. Idem autem. 28. c. 10. tradit se inueniſse apud authores, his, qui lentiginem habeant (ea est vultus deformitas) negari magicæ sacrificiorum vsum. Cui concinens Apuleius in apologia prima scribit puerum magico carmine initiandum oportere eligere, inter cætera decorum, vti supra diximus. Pausanias autem li. 9. Daphnophorum Apollinis Ismenij sacerdotis cognomen fuisse, quem & forma & genere insignem annuum legebant.

De cadere Sacerdotes nulla deformitate sint insignes.

Vestalesitẽ

50 ¶ Quid plura? deformitatem antiqui vsque adeò abhorrebant & detestabantur. Ex pulchritudine verò tãtùm sibi fauoris pollicebãtur, vt formoso occurrisse fœlix omen haberetur, deformi cõtrà infœlix, atque inauspicatum. Hinc in deformes, fœdoque aspectu homines natum adagium, σὲ δ' οἰωνίσατ' ἔντις ἰδὼν. Id est qui te conspexerit, augurium capere poterit.

Deformitas detesta bilis.

Deformi occurrere infœlix omen.

Ad quod alludens Iuuenalis Satyra. 5. ait.

Tibi pocula cursor
Getulus aut dabit, aut nigri manus ossea Mauri.
Et cui per mediam nolis occurrere noctem.

Aethiopis occursus mortis portentum.

Quem locum tamẽ interpretes dissimulanter, aut nescienter transierunt. Hinc autem imperator Septimius Seuerus ex Aethiopis cuiusdam occursu ingruere sibi mortem cõcepit, authore Aelio Spartiano in vita illius. Bruto quoque & Cassio in aciem prodituris, obuius Aethiops mortẽ præsignauit, vt tradit Plutarchus in vita ipsius Bruti. At Augustus imperator, vt tradit Suetonius, Pumilios atque distortos, & omnis generis eiusdem, vt ludibria naturę, maliq; ominis abhorrebat.

Prouerbiũ

Et ex hoc fortè veteri prouerbio olim dicebatur, ἐρινύων ἀπορῥώξ. Id est, furiarum stirps. Qui tetra esset fœdaque specie, quiq; vt scribit Aristophanes, μανικὸν βλέπει, id est furiosè torueque intuetur. Nam & quod noxium est, & exitiale, id à furiis ortum dicunt, sicuti Aiax in Tragœdia.

ἆρ' οὖν ἐρινὺς τοῦτ' ἐχάλκευε ξίφος.

51 ¶ Non contemnendũ est, quod scribit Pausanias lib. 1. quo Attica describit, q̃ cùm Phyrnæ, siue vt alij vocant, Phrynæ meretrix Thespiensis in iudicio Athenienſi fuisset cuiuspiam delicti accusata ab Euthia, vt Athenæo placuit, aut ab Anaximene, vt Diodorus maluit, tandem ob pulchritudinem solùm fuit absoluta, cùm tunicam è pectore diduxisset, interposito mox decreto, ne quis misericordiæ captandæ gratia epilogis vteretur. tantùm potuit fauor pulchritudinis, vt illam liberare potuerit, quod quidem Hyperidis oratoris clarissimi actio, quanquã admirabilis (vt scribit Quintilianus lib. 2. c. 16.) efficere non potuerat. Id quod etiam Plutarchus tradidit in vita ipsius

Phyrnæ ob pulchritudinem absoluta.

ipsius Hyperidis. Hæc sanè ea est, de qua Propertius ita cecinit.

Nec quæ deletas potuit componere Thebas
Phryne, tam multis facta beata viris.

Hæc autem historia satis comprobat illam Publij Syri sententiam.

Formosa species muta commendatio.

Quoniam scilicet formosis fauetur, etiam si nihil dicant. Ex quo & Aristoteles, apud Laërtiũ dicebat, pulchritudinem quauis epistola esse efficaciorem ad commendationem, quod & nonnulli Diogeni asserebant. Theophrastus silentem fraudẽ vocabat, quòd sine verbis persuadeat. & Carneades ἀδιορυφόρητον βασιλείαν, id est regnũ absq; satellitio. quòd formosi sine vi impetrẽt, quicquid volũt. Et, vt dicebat Domitianus imperator Ro. apud Sueto. Nihil gratius est decore, quod & alibi, ni fallor, retulimus.

Pulchritudo fraus tacita.

Regnũ absque satellitio.

52 ¶ Quibus addiderim quæ Melancomius, quisquis is fuit de pulchritudine scribit apud Stobæũ. Ser. 63. ἐγὼ οὖν πρῶτον αὐτὸν εὐδαιμονίζω τὸ κάλλος, ὃ δὴ τῶν ἀνθρωπίνων ἐστὶν ἀγαθῶν ἀφιλτάτων μὲν καὶ ἡδίστων θεοῖς, ἥδιστον δὲ ἀνθρώποις, ἀλυπότατον δὲ ἔχοντι, καὶ ἐπιγνωσθῆναι ἄριστον. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα ἀγαθὰ καὶ λάθοι πρὸς ὀντα, καὶ ἀνδρεία, καὶ φρόνησις, ἐὰν μὴ τύχοι ἔργου λυσὶ ἀποδεικνύντος, τὸ δὲ κάλλος οὐχ οἷόν τε λαθεῖν. ἅμα γὰρ ἔχοντι φάνεται. εἴποι δ' ἄν τις ὅτι καὶ πρότερον ὕστερος ὀξεῖαν ἄνθρωπον ἑαυτοῦ παρέχει, ἔτι δὲ τοῖς μὲν ἀγαθοῖς ἀπλᾶς τοῖς φθονοῦσι, καὶ δυσμενέσι γίνεσθαι. τὸ δὲ κάλλος τοὺς ἀνθρωπίνους ἑαυτοῦ, φίλους ποιεῖται, καὶ εὐμένεια ἐχθρὸν ἐξ γίνεσθαι. Quæ sic traduxit Conradus Gesnerus. Inprimis equidem ipsum fœlicem existimo pulchritudine, quæ inter humana bona maximè conspicua & suauissima diis est, hominibus gratissima, possidenti minimè molesta, cognosci facillima. Cætera enim bona in homine sita, vt fortitudo, prudẽtia latere possunt, nisi opere aliquo demonstrentur: Pulchritudo autem latére nullo modo potest: statim enim in principio celerem sui sensum exhibet. Ad hæc boni quidem plurimi inuident, & inimici redduntur: pulchritudo autem eos qui ipsam sentiũt, amicos reddit, & nemi nem sibi inimicum fieri permittit. Sed & inibi Dius quispiam Pythagoricus hæc quoque in laudem pulchritudinis prodidit. Ὑς ἀγών. ἢ βιοτὰς ὄντως ναμερτὰς εὐδαίμων ζωάν, ἢ ὕλιας ποτὲ χὴ κρίνην εὐδαίμονας, ἢ νὴ δία τὰς σιλωΐσες καλουὰν ἔχοντας, διόρημα φύσιος, τὸ πως γὰρ ὡς ἐνὶ μασὸτερον οἱ πλεῖνες ὡς θεὰς ἢ θεᾶν ἱδρύματα ὑπερέχουσι, καὶ θερατεύουσι θρησκεύοντες οὐ καλὰν θρησκείαν. καὶ ὄντως, ἐμοιγε καπυσπλλεται ἐχθρὶ σεμνὸν καὶ θαυμασμῶ ἄξιον. τὰς μὲν γὰρ ἀτέρως τῶν ἀνθρώπων, χάριν ἔπαιτεῖν εἰ εὖ ἐρξαντες: τοῖς δ' ἐυμόρφοις τύναν λίον. Id est. Quænam vera est fœlicitas vitæ, & qui alij beati iudicandi, quàm per Iouem, qui corporis pulchritudine prædiți sunt, naturæ dono? Illos enim plurimi ceu deos aut deorum statuas maximi faciunt, & colunt inseruientes eis, non tamen vt debebãt. Et re vera mihi videtur, pulchritudo, nescio quid reuerẽdum & admiratione dignum continere. A cęteris enim hominibus, qui eos beneficio affecerunt, gratiam reposcunt: à formosis verò contrà.

Pulchritudinis laudes

53 ¶ Vxor ergo formosa (vt tandem concludamus) & deligenda esse videtur. & oĩbus votis expetẽda. Tũ ob eas, quas suprà diximus rationes, tũ & aliis potissimũ duabus minimè contemnendis. Primũ quidem, vt formosa vxor formosos tibi pariat filios, qui plerunq; specię effigiemq; matris referre consueuerunt vt atteſtatur Germanorũ ex Bebelio adagiũ. Ex turpi vacca, turpis generatur vitulus, & paulò post subiiciemus. Propterea Iuno Virgiliana in hęc verba Aeolum alloquitur.

Formosa uxor quibo dotissimum rationibus deligenda.

Sunt mihi bis septem præstanti corpore nymphæ,
Quarum quæ forma pulcherrima, Deiopeiam (·.·) *Formosa*
Connubio iungam stabili, propriamque dicabo: (·.·) *uxor formosos pa-*
Omnes vt tecum meritis pro talibus annos (·.· *rit liberos.*
Exigat, & pulchra faciat te prole parentem.

Quo in loco, cuius rei causa formosas magni facere debemus, nisi surdo narratur fabula, facilè perspici potest, vt scitè dicit & annotauit Franciscus Barbarus li. de re vxoria, qui meo munere in lucem prodiit. Ex his autem quæ diximus, liquidò apparet, nos magnopere in eam rem satagere debere, vt formosissimos quantum in nobis est, liberos gignamus. Cuius etiam rei nos monuit diuinus Plato li. 6. de leg. ita scribẽs, Cogitare omnino sponsus & sponsa debent, quo pacto quàm pulcherrimos & optimos ciuitati liberos poterint procreare.

54 ¶ Secundum, vxor formosa ob id etiam ducenda est, vt spreto aliarum concubitu, cum ea quantum fas est, haud egrè oblecteris, matrimonialemque palæstram nõ insuauiter exerceas. Nõ enim ad pœnam, cui qui deformem duxerit, sese addicit, statutum est matrimonium, sed ad solatium, vt statim in fronte perhibent sacræ literę, atque etiam ad honestam inter cætera voluptatem. In qua re non mihi cõuenit, cum Aelio Vero Commodo Cæsare, patre illius Veri qui cum Marco philosopho imperauit, qui (si Spartanus verus est author) vxori de externis voluptatibus conquerenti, dixisse fertur. Patere me per alias exercere cupiditates meas, vxor enim dignitatis nomen est, non voluptatis. Imò verò, si verum fateri volumus, vxor voluptatis & oblectamenti nomen est, nedum dignitatis. Quod manifestario Solomonis testimonio comprobatur, dicentis Prouerb. 5. Letare cum muliere adolescentiæ tuæ, quã sentẽtiam citat è nostris Io. Fab. in rubr. Instit. de nupt. Subdit

Alterũ ratio.

Vxor non dignitatis tantum, sed & uoluptatis nomen.

Voluptas in concubitu uxoris non est peccatū si nō ea sit causa principalis

dit autem Solomon post pauca. Et in amore eius delectare iugiter. Ideo diuus Bonauentura. Pe. Paluden. & alij plerique in. 4. senten. di. 31. & latissimè Martinus, cui est cognomẽtum Magister, in li. de temperantia, quo loco de castitate coniugali disserit, per totum, tradunt nullo eum modo peccare, qui vxorem voluptuosè cognoscit, non tamẽ principaliter causa voluptatis, sed veluti in consequentiam generandæ prolis.

55 ¶ Sed & illud affirmare audeo, vel reclamante magna Theologorum turba, illum venialiter tantùm peccare, qui voluptatem præueniens, vxorem, tanquam vxorem explendæ voluptatis causa comprimit, in idque etiam callidis vtitur, & ita voluit glo. in. c. quicquid. 32. q. 2. per illum text. & in. c. adulterij, vbi etiam glo. 32. q. 7. & glo. in. c. origo. 32. q. 4. & in. c. liberorum. 32. q. 5. & in summa. 33. q. 4. & rursum in. c. vir cum propria, eadem. q. & causa, vbi est tex. optimus, quòd ipsa licita admixtio coniugis sine voluptate carnis fieri non potest. Et idem voluit Collec. in rub. extrà de spon. & matri. Et Theologis hoc etiam tenuerunt Pe. Palu. in. 4. lib. senten. di. 32. quæ. 3. & Anto. Flor. in. 1. parte. 3. partis principalis summæ, tit. 1. c. 20. §. sextus & Angel. Cla. in verbo, debitum coniugale. vers. 23. & sentit glo. ordina. enarrans illud. 1. ad Corint. 7. hoc autem secundũ indulgentiam, cùm dicit, quòd cognoscens vxorem libidinis voluptate, peccat venialiter, & Astesa. in sua summa li. 8. tit. 9. art. 2. Marti. Mag. vbi suprà. Et hanc sententiã comprobat tex. apertiùs in. d. c. quicquid. 32. q. 2. & illud diui August. in li. de bono coniugali. Coniugalis concubitus generandi gratia, non habet culpam: concupiscentiæ verò satiandæ, sed tamẽ cum coniuge, propter thori fidem, venialem habet culpam. Nec abs re diximus, qui vxorem tãquam vxorem cognoscit. Nam si tanquam alienam, adulter est, etiam Senecę ethnici scriptoris, si ethnicus fuit, testimonio, cuius hæc verba sunt in. 2. li. quomodo in sapientem non cadit iniuria. Si quis cum vxore tanquã cum aliena concumbat, adulter erit, quanuis illa adultera non sit. Hæc illæ. Si igitur de aliena nõ cogitat, quamuis voluptatis causa eam ineat, à peccato mortali est immunis.

Venialiter tantùm peccat qui uoluptuosè uxorẽ tanquam uxorẽ cognoscit

Delectabiliora quæ non licent.

56 ¶ Reiicienda ergo & procul abigenda Commodi sententia est, qui ab vxore voluptatem seiungebat, ea tantum ductus opinione, quòd vt scribit Quintilianus nepos (si is est) decla. 14. Diligunturimmodicè sola quæ non licent: vt in furorem charitas aliqua conualescat, opus est difficultatibus. Breuis de concessis, sed statim satietati vicinus affectus est. Non fouet, nõ nutrit ardorem cõ cupiscendi, vbi frui licet. Et quæcunque in mentibus circa permissa coalescunt, non sunt desiderij, sed voluntatis. Hactenus ille. Est & in id, vt Hieronymus ad Agasiam. q. 8. memoriæ prodidit, secularis apud Græcos sententia. Quicquid licet, minùs desideratur. Secundum quam sentẽtiam mulier impudica apud Solomonem Prouerb. 9. ad alliciendos animos iuuenum ad inconcessam venerem, hæc clamat. Aquæ furtiuę dulciores sunt: & panis absconditus suauior. Et vt scribit Aelius Lampridius in Alexandro Seuero, homines illicita magis poscunt, prohibitaque furore persequuntur.

Libanij de his rationibus sententia.

57 ¶ Has autem duas postremas rationes ducẽdæ formosæ vxoris, potiùs quàm deformis intellexit Libanius Antiochenus sophista Salonicum literis admonens, vt vxorem, si fieri posset, formosam duceret. Malè enim consuli liberis, cùm deformis vxor ducitur. Raro enim ex deformi vxore formosos nasci liberos. Accedítque ad hoc (vt ille subdit) quòd qui forma præstãti vxorem domi habet, alieno thoro nõ insidiatur. Sed & idem ad Clematium asserit optimum esse, bona vxore frui, non autem esse deterius habere formosam.

Modus rerum omniũ optimus.

58 ¶ Sed vt à diuerticulis repetatur instituta narratio, tandemque iudicium in hac re meum proferam, Phocilidis sententia est.

πάντων μέτρον ἄριστον ὑπερβασία δ' ἀλεσεινή.

Id est. Omnium modus est optimus, excessus verò malus. Quam sententiam repetens Horatius lib. Sermo. 1. Saty. quoque. 1.

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos vltrà citraq; nequit consistere rectum.

Citatè nostris Accurs. in rub. Instit. per quas perso. nobis acquir. & Specul. tit. de aduoc. §. nunc de exordiis, vers. alia quoque plura. & Alberi in authen. quòd ius, col. vlt. C. de procur. & Bar. in l. si ita quis. §. ea lege, in fi. & ibi quoque Iason col. 6. vers. item dum ista. ff. de verb. oblig. & Bal. in c. cum sicut, paulò ante fi. de eo qui mitt. in pos. vbi hoc dicit probari, in d. §. ea lege, vbi etiã glo. assẽtipsit in initium huius sententię. & rursus idem Bal. con. 298. quęritur vtrum vsurarius, col. 3. li. 2. & con. 486. statutum prouidet, col. 2. vers. sexta, eo li. 2. & Lud. Bol. con. 62. cor mundum, &c.

Forma mediocris in uxore amplectenda.

Statuta forma.

Formauxoria.

viso igitur puncto, col. 4. Itaque cùm inter pulcherrimam fœminam & deformosissimam media quædã forma sit, quæ à nimio pulchritudinis periculo, & à summo deformitatis odio vacat. Qualis à Q. Ennio in Menallippa, pereleganti vocabulo stata dicitur: quia nec superbior, nec iuxta Biantis sententiam communis futura sit, ob nimiam pulchritudinem: neque pœnitenda ob immodicam deformitatem: quam formam modicam & modestam Phauorinus apud Gellium lib. 5. c. 11. non inscitè appellabat vxoriam. Ennius autem in ea, quam proximè diximus, Tragœdia, eas ferè fœminas ait incolumi pudicitia esse, quæ stata forma foret. Idcirco huiusmodi mediocrẽ formã in vxore probo quidẽ & laudo: elegantem verò nimiũ, singularemq;, atq; excellentem formã, æquè ac solidam & absolutam deformitatem, refugiendam veluti scopulum quendã censeo.

¶ In quam

59 ¶ In quã sententiã non tam pedibus, quàm stylo vadit Eurípides in Iphigenia, in Aulide, cùm inquit non minus verè quàm venustè.

μάκαρες δὴ μέλλουσιν θεοῦ
μετάτε σωφροσύνας μετέχειν
λέκτρων ἀφροδίτας,
γαλανείας χρησάμενοι
μανόμεν' ὄσσων ὅτι δὴ
δόλιον μ' ἔρως χρυσοκόμας
τοῦδ' ἐντείνεται χαρίτων,
τὸ μὲν, ἐπ' αἰσίωνι τόπῳ,
τὸ δ' ἐπὶ συγχύσει βιοτᾶς.
ἀτενέσταν νιν ἀμετέρων
κύπρι καλλίσταν θαλάμων.
εἴην δέ μοι μέλισσα μὲν
χάρις πόθοι δ' ὅσιοι,
καὶ μετέχοιμι τᾶς ἀφροδίτας
πολλάν' ἀπὸ τέλμων.

Quos versus aliis numerosioribus traducit Erasmus in hunc modum.

Fœlices, quibus obtigit
Sors nec summa nec infima,
Sed sanè modica, & quibus
Castos annuit aurea
Nanciscí thalamos Venus,
Trãquillaque perenniter
Consuetudine perfruí:
Quorum pectora mutuis
Flagrant incita flammulis.
Postquam iam geminis trahens
Spicla torquet ab arcubus,
Tincta spicula gratiis
Coma splendidus aurea
Cupido deus aliger.
Quorum hæc dulce & amabile
Aeuum prospera conferunt,
Vitæ hęc perniciem ferunt,
Ac turbam, hunc equidem meis
Formosissima deprecor,
Auersorque thoris Venus.
Sit modesta mihi precor
Formæ gratia, sint mihi
Amores liciti ac pij,
Contingant mediocria
Blandæ munera Cypridis.
Porrò ingentia deprecor.

Si quis autem velit ad verbum traducere, ita poterit facere.

Fœlices, qui moderatę deæ
Et cum temperantia nacti sunt
Lectos Veneris
Tranquillitate fruentes,
Perciti œstris, vbi iam
Geminus amor auricomus
Arcus intenderit Charitum.
Hunc quidem ad amabilem sortem,
Alterum ad confusionem vitæ.
Deprecor ipsum à nostris
O Venus pulcherrima thalamis.
Sit verò mihi moderata quidem
Gratia, amores verò casti.
Et particeps sim Veneris.
Ingentem verò reiecero.

Ad quam sententiam vt opinor, respicit Galenus, qui in exhortatione ad bonas artes scribit Euripidem dixisse. Non expedire pulchritudinem vltrà capere, quàm in medio. Quibus adstipulatur

quif-

quisquis is fuit, qui hos versus ædidit, nunc enim nomen non succurrit.
Cum media semper gaudebam ludere forma
Maior enim mediis gratia semper inest.
Quos citat glo. in c. quærenti, in verbo, per æquitatis, de off. deleg. & in c. 1. in verbo, modum, de off. custo. & Alberi. in l. 1. col. 2. ff. de origine iuris. Nam & Plato philosophorum deus lib. 5. de legibus, disserit honorem corporis circa medium consistere, ne nimis robustum pulchrúmve sit, neue nimis debile aut deforme. Alterum enim audaces, inflatósq; animos reddere, alterum deiectos & illiberales.

60 ¶ E nostris Io. Fa. in rub. Instit. de nup. secundum hanc sententiam monet, vt vxorem formosam
De eadē re despondeamus magnitudine & pulchritudine, magnitudine quidem, quia pueri vt plurimum matrizant, vt ipse loquitur, in corpore. Pulchritudine autem mediocri non absoluta, & vt ipse appellat, mira & nitenti. Quam quæ habent, vt subdit, ventis concutiuntur. Ad quod detorquet illud Salomonis Prouer. 11. Mulier pulchra & fatua, quod tamen nihil ad rem ipsam facit: est enim integra ea sententia huiusmodi. Circulus aureus in naribus suis mulier pulchra, & fatua, id est, pulchritudo in muliere impudica & ideo stulta, est tanquam circulus aureus in naribus suis. Nam sicut sus illum pulchrum circulum aureum, quem naribus gestat, statim luto immergit, ita & mu-
Pueri matris statura sequi solēt. lier illam suam pulchritudinem fœdæ libidini prostituit. Huic autem quod de magnitudine scribit Faber (ne id dissimulanter omittamus) quadrat, quod Plutarchus in vita Agesilai statim post prin. & rursum in li. de educandis liberis, etiam paulò post prin. retulit. Ephoros olim Lacedæmo-
Archidamꝰ rex ab Ephoris mulctatus, q. uxorē pusilli corporis accepisset. nios Archidamum regem graui pecunia mulctasse, quoniam pusilli corporis vxorem accepisset, subinde dicentes, quòd regios sibi liberos, non reges ædere cogitasset, aut vt alij interpretantur, non reges, sed reginas potius, id est fœminas, siue effœminatos. Ita enim græcum habet. ὡς οὐ βασιλέας, ἀλλὰ βασιλίδας παρακτᾶν αὐτοῖς διανοοῖτο. Quasi scilicet à matre potissimū liberi aut magnitudinem aut exiguitatem corporis accipiant. quod & post Galenum comprobat Albertus Magnus li. de animalibus. 10. c. 1. & iterū li. 20. c. 13. & Auicenna in. 21. tertij, & ante illos astruit Aristoteles li. 2. de generatione animalium. c. 4. & li. Problematō n. 10. c. 12. & Hippocrates, aut vt alij malunt, Polybius in li. περὶ γονῆς, id est de genitura, vbi & adfert exemplum cucumeris aut cucurbitæ, quā si quis iam defloresc entem in paruam heminam condat, cauo vasis illius similis redditur.

61 ¶ Sunt tamen qui autumant, vt & hoc in transcursu attingam, proceritatem corporis nihil per-
Proceritas corporis muliebris an ad formā pertineat. tinere ad formam muliebrem, de qua re extat lepidissimum epigramma Catuli, quem non immerito doctissimum prisci vates appellarunt.
Quintia formosa est multis, mihi candida, longa,
Recta est, hæc ego sic singula confiteor.
Totum illud formosa nego: nam nulla venustas,
Nulla in tam magno corpore mica salis.
Sed non desunt formæ muliebris idoneæ æstimatores, qui sent entiæ Fabri in ea parte subscribāt. In quibus Aristoteles li. 4. Ethicorum. c. 3. scribit pulchritudinem, in magno corpore consistere. Et li. 4. Rhetorices. c. 5. asserit fœminarum virtutem corporis esse formam, & proceritatem. & Ouidius arbiter spectatorque formarum elegantissimus li. 3. elegiarum amicam laudat à magnitudine corporis.
Longa decensque fuit, longa decensque manet.
Et apud eundem li. Meta. 14. Polyphemus in laudem Galatheæ, quā deperditè amabat, ait.
Longa procerior alno. Et paulò post.
Platano conspectior alta.
Sed & Propertius li. 2.
Fulua coma est, longæque manus, & maxima toto
Corpore. Vnde est & illud Ouidij li. 3. de arte amandi.
Si breuis es, sedeas, Item illud
Parua vehatur equo.
Virgilius in obscœno carmine, si is est.
O non candidior puella Mauro,
Sed mollior omnibus cinædis,
Pygmeo breuior gruem timenti.
Diana à proceritate laudata. Ante hos autem Homerus à proceritate corporis laudat Dianam & Nausicaam li. 6. Odysseæ, cùm scribit primùm.
πασάων δ' ὕπατος ἦεν κάρηϊ ἔχειν ἠδὲ μέτωπα
Omnes hæc capite supereminet, & fronte.
Et Nausicaa. Et statim post de ipsa Nausicaa
ἀρτέμιδι σε ἔγωγε ἐοικέναι εὐχομ' ἰδέσθαι
εἶδός τε, μέγεθός τε, φυὴν τ' ἄγχιστα εἰσκω. Id est.
Dianæ te ego Iouis filiæ magni

Speciéq;

Specieque, magnitudineque, naturaque proximè assimilo
Locum autem illum priorem secutus est Virgilius libr. 1. Aeneidos de eadem Diana loquens.
Gradienſque deas supereminet omnes. Et Ouidius li. 3. meta. de ea ipsa.
Tamen altior illis
Ipsa dea est, colloque tenus supereminet omnes.
Et Statius li. 1. Syluarum de eadem quoque, cui statura corporis similem facit Violentillam. *Violentilla*
Latias metire quid vltra
Emineat matres, quantùm Latonia Nymphas
Virgo præmit.
Nam Dianam Latoniam vocat, quòd esset Latonæ filia. Sed vt redeamus ad Homerum, is quoq; *Penelope.*
& à magnitudine laudat Penelopen lib. 18. eiusdem operis non semel. & Pandari filias lib. 20. *Pandari filiæ.*
μῆκος δ' ἔπορε καὶ ἄρτεμις ἀγνή.
Et lib. 13. rursum. 16. eiusdem operis, facit Mineruam similem γυναικὶ καλῇ τε μεγάλῃ τε. Idest, *Minerua.*
mulieri pulchræ, & magnæ. Et apud eundem libr. 15. mulier phœnissa est.
καλή τε μεγάλη τε καὶ ἀγλαὰ ἔργ' ἐιδυῖα Id est.
Pulchraque magnaque, & splendida opera sciens.
26 ¶ Ex qua sententiarum diuersitate, clare liquet, nihil esse verius, quàm Virgilianum illud. *Alijs aliæ res placēt.*
Trahit sua quenque voluptas.
Citatum à Barb. nostro con. 36. sapienter scripsit Psalmista, col. 3. libr. 2. Non omnibus sanè idē est stomachus. Et vt ipse scripsit Homerus Odysseæ. 14.
ἄλλος γάρ τ' ἄλλοισιν ἀνὴρ ἐπιτέρπεται ἔργοις. Id est.
Nanque aliis aliæ res arridentque placentque.
Et Horatius lib. 2. epistolarum.
Denique non omnes eadem mirantur amantque.
Et Litanus seruus apud Plautum in Asinaria.
Non omnia eadem atque omnibus here suauia esse scito.
Quæ etiam sententia Pindari Olympiorum Ode. 8.
Sed tamen sinamus, vt monet Paulus, armarium sanctarum literarū, ad Romanos. 14. in suo quen que sensu abundare. Et demus (vt dicit Plinius libr. 9. epistolarum) aliis oblectationibus veniam, vt nostris impetremus. Hincque pedem maturè referamus, iam enim tempus est, vt lex nostra subtexatur. Hæc igitur erit secunda lex connubialis.

Secunda Lex Connubialis.

Formosissimas vndequaque vxores ne ducunto.
Sed & deformissimarum nuptias contemnento.
Mediocriter speciosas intrepidè deligunto.

1 QVAE LEX ME SVBMONVIT, vt antequam ad alia transeamus, hoc illud *Mulier an possit se honeste ornare.* loco scisciteмur. Possit ne mulier honestè quidem & citra vituperium vti ornatu cultuque, atque aliis artibus, quò formosior, venustior, elegantior sit, & videatur. Et primùm quidem videtur non posse authoritate sacrarum literarum. Nā diuinus poēta in huiusce rei vituperiū ita scribit Ode. 142. Filiæ eorum compositæ, circumornatæ, vt similitudo templi. Esaias etiam de meretrice loquutus. c. 57. Ornasti (inquit) te regio vnguento, & multiplicasti vnguenta. Et Ezechiel quoque. c. 23. Circumlinisti stibio oculos tuos, & ornata es mundo muliebri, &c. Stibium enim id est, quod officinæ hodie antimonium vocant, quo mulieres ad curam formæ & decoris præsertim oculorum vtebantur, vt tradit Galenus lib. 6. de sanitate tuenda. Hincque γυναικεῖον. Dioscoridi dictum est. Sed vt redeamus. Osias item de meretrice loquens. c. 2. Ornabatur inaure sua. & monili suo, & ibat post amatores suos. Et Ecclesiasticus. c. 9. Auerte faciem tuam à muliere compta. Ex quo etiam Gene. 38. Iudas suspicatus est Thamar ex ornatu esse meretricem. *Contrà ornamēta mulierum.* *Stibiū quid sit.*
2 ¶ Sed audiamus alios tempore quidem inferiores, non tamen eruditione & sanctimonia. Volo *De eadē re*
(ait) diuus Paulus prioris ad Thimotheum epistolę, capite secundo, mulieres orare cum verecundia & sobrietate ornantes se, & non intortis crinibus, aut auro, aut margaritis vel veste preciosa. Alterum quoque ecclesiæ fulmen coruscum Petrus, in priore catholica epistola. c. 3. Mulierum (ait) non sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri aut indumenti vestimentorum cultus. In quo loco glo. quam ordinariam vocant ex Cæcilio Cypriano, ex lib. de habitu virginum sic

E infit.

insit. Serico & purpura indutæ, Christum inducere non possunt: auro & margaritis & monilibus adornatæ, ornamenta corporis & pectoris perdiderunt. Diuus autem Ioannes in Apocaly. c. 17. introducit meretricem quampiam circundatam purpura & coccino, & inauratam auro & lapide præcioso & margaritis. Vbi secundum sententiam ipsius Cypriani describitur ciuitas meretrix, compta pulchriùs & ornata, & cum ornamentis suis, ac propter ipsa potiùs peritura. Idem Cyprianus in eo ipso li. de habitu virginum hæc fermè in eam rem scribit. Cæterùm si tu te sumptuosiùs comas, & per publicum notabiliter incedas, oculos in te iuuentutis illicias, suspiria ado lescentum post te trahas, concupiscendi libidinem nutrias, peccandi fomitem succendas: vt & si ipsa non pereas, alios tamen perdas, & velut gladium te & venenum videntibus te præbeas: excusari non potes, quasi mente casta sis & pudica: redarguit te cultus improbus, & impudicus ornatus. Et itetum, Nõ virgines tantùm aut viduas, sed & nuptas puto, & omnes fœminas admonendas, quòd opus dei & facturam eius & plasma adulterare nullo modo debeant, adhibito flauo colore, vel nigro puluere, vel rubore, aut quolibet denique liniamenta natiua corrumpente medicamine. Er postea subdit, Manus deo inferunt, quando illud quod ille formauit; reformare & transfigurare contendunt: nescientes quia opus dei est, omne quod nascitur: diaboli, quodcunque mutatur. Si quis pingendi artifex vultũ alicuius & speciem & corporis qualitatem æmulo colore signasset, & signato iam consummatoq; simulachro manus alius afferret, vt iam formata, iam picta, quasi peritior reformaret, grauis prioris artificis iniuria, & iusta indignatio videretur. Tu te existimas impune laturam tam improbę temeritatis audaciam, dei artificis offensam? Vt enim impudica circa homines & incesta fucis lenocinantibus non sis, corruptis violatisque quæ dei sunt, peior adultera detineris. Et rursum. Non metuis oro quæ talis es, ne cùm resurrectionis dies venerit, artifex tuus te non recognoscat? ad sua præmia & promissa venientem remoueat, & excludat? increpans vigore censoris & iudicis dicat, opus hoc meum non est, nec hæc imago nostra est, cutem falso medicamine polluisti, crinem adultero colore mutasti, expugnata (aut potiùs expigmata) est mendacio facies, figura corrupta est, vultus alienus est. Deum videre non poteris, quando oculi tui non sint, quos Deus fecit, sed quos diabolus infecit: illum tu sectata es, rutilos atque depictos oculos serpentis imitata es, de inimico tuo cõpta, cũ illo pariter arsura. Sed & inibi alia multa in hanc sententiam disserit, quæ sunt in promptu omnibus. Ex quibus diuus Augustinus multa ad verbum transtulit in libr. 4. de doctrina Christiana. c. 21. vbi & ipse multa de hac re scribit, quæ & tu videre poteris. Sed vt redeamus ad Cyprianum. Is in libro de disciplina & bono pudicitiæ ita de hac re scribit. Semper est misera, quæ sibi non placet, qualis est. Quid capillorum mutatur color? Quid oculorum extremitates suffocantur? Quid facies actibus in diuersam formã conuertitur? Quid postremò speculum consulitur? nisi, & cætera quæ sequuntur.

2 ¶ Tertullianus duos libros aduersus ornatum mulierum conscripsit: priorem, cui titulum fecit, De cadẽ re de ornatu mulierum, alterum de cultu fœminarum. In quibus multa in eam rem congessit. Ex quibus illud ex posteriori libro excerpsim⁹. In dominum delinquunt, quę cutem medicaminibus vnguent, genas rubore maculant, oculos fuligine colligunt: displicet illis nimirum plastica dei: in ipsis redarguunt, reprehendunt artificem omnium: reprehendunt enim cùm emendant, cùm adiiciunt, vtiq; ab aduersario artifice sumentes additamenta ista, id est, diabolo. Gregorius Nazanzenus versus in eam quoque rem elegantissimos conscripsit, quorum initum est huiusmodi.

μὴ κεφαλὰς πυργοῦτε νόθοις πλοκάμοισι γυναῖκες.
θρύπτεσαι μαλακὴν αὐχένας ἐκ σκοτέλῳ
μηδὲ θεῦ μορφὰς ἑτεραλείφετε χρώμασιν ἀισχροῖς,
ὥς τε πρόσωπα, κ' οὐχὶ πρόσωπα φέρειν. Id est ad verbum.

Ne capita turrificate adulterinis crinibus mulieres,
Mollientes mollia colla ex specula.
Neque Dei formas inungite coloribus turpibus,
Vt personas, & non facies feratis.

Et in eam sententiam multa subiungit ad. 334. versus, ex quibus illud mihi admodum placuit.

τήρει δέμας δῖον ἐτύχθη
μηδ' ἐθέλει ἑτέρην ἀνθ' ἑτέρας ἐτέρα

Serua corpus, quale est fabricatum,
Neque velis videri pro altera, altera.

Alter Gregorius vnus è quatuor ecclesiæ doctoribus in Homilia, quam in Euangeliũ diui Matt. c. 11. ædidit. Nemo existimet in luxu, atq; studio precioſarum vestium peccatum deesse: quia si hoc culpa non esset, nequaquam Petrus, à pretiosarum vestium appetitu compesceret, dicens. Non in veste pretiosa. Pensate ergo, quæ culpa sit hæc etiam viros appetere, quo curauit pastor ecclesiæ & fœminas prohibere, hæc Gregorius, qui & ipse in alia Homilia in diuum Lucã. c. 16. enarrans illud, Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura & byssо, hæc quoq; scripta reliquit. Sunt nonnulli, qui cultum subtilium precioſarumq; vestium nõ putant esse peccatum. quòd si videlicet culpa non esset, nequaquam sermo dei tam vigilanter exprimeret, quòd dives, qui toquetur apud inferos, byssо & purpura indutus fuisset. Et paulò post.

Quam

Quam culpam possumus meliùs etiam ex diuerso colligere: quia si abiectio vilis indumenti virtus non esset, Euangelista vigilanter non diceret, erat indutus pilis Camelorum.

4 ¶ His assentitur Augustinus scribens ad Possidonium, quod & repetitur in. c. fucare, de consecratio. dist. 5. Fucare pigmentis (ita enim malo legere, quàm figmentis, quod vulgò legitur) quò rubicundior, vel verecundior appareat mulier, adulterina fallacia est: qua non dubitò ipsos etiam maritos se nolle decipi, quibus solis permittendę sunt fœminæ ornari. Ideo autem legi suprà, pigmentis, nam his fiunt fuci illi, quibus vtuntur. Et hinc expigmare & impigmatio, pro fucare, & fucatio, apud Cyprianum in. d. li. de habitu virginum, licèt vulgò ibi legatur expugnare, impugnatio, quę verba non quadrant sententiæ. Idem in li. de sermone domini. Quanta (inquit) amentia est effigiem mutare, naturæ picturam quærere. Tolerabiliora propemodum in adulterio crimina sunt: ibi enim pudicitia, hìc natura adulteratur. Diuus quoque Hieronymus, nisi me fallit memoria, alicubi, locus enim nunc non occurrit. Illi (ait) oculos Christianos scandalizant potiùs, quæ purpurisso & quibusdam fucis ora oculosque depingunt, quarum facies Aegyptiacæ nimio (aut si nauis minio) candore deformes, idola mentiuntur, quas nec numerus annorum docere potest, quòd vetulæ sint, quæ capillis alienis verticem struunt, & præteritam iuuentutem in rugis anillibus polluunt. Erubescat mulier Christiana, si naturam cogit in decorem. &c. Et alibi ad Furiam de viduitate seruanda. Quid faciat in facie Christianæ purpurissus & Cerussa? quorum alterum ruborem genarum, labiorumque mentitur: alterum candorem oris, & colli: ignis iuuenum, fomenta libidinum, impudicę mentis indicia. Quomodo flere potest pro peccatis suis, quę lachrymis cutem nudat, & sulcos ducit in faciem? Ornatus iste non domini est, velamen istud Antichristi est. Qua fiducia erigit ad cœlum vultus? quos conditor non agnoscit? &c. Idem ad Demetriadem de virginitate seruanda puellas, redarguit, quæ ornant capita, crines à fronte dimittunt, cutem poliunt, vtuntur pigmentis, astrictas habent manicas, vestimenta sine ruga, socosque crispantes, vt sub nomine virginitatis vendibiliùs pereant. De cadẽ re Decretoriũ locus emendatus. Pigmenta. Epigmare. Impigmatio.

5 ¶ Diuus item Ambrosius libr. 1. de virginibus. Hinc illa nascuntur incentiua viciorum, vt quæ- De cadẽ re fitis coloribus ora depingant, dum viris displicere formidant, & de adulterio vultus meditantur adulterium castitatis. Quanta hæc amentia, effigiem naturæ mutare, picturam quærere, & dum verentur maritale iudicium, prodere suum? Prior enim de se pronunciat, quæ cupit mutare quod nata est. Ita dum aliis studet placere, priùs ipsa sibi displicet. Quem iudicem, mulier, veriorem requirimus deformitatis tuæ, quàm teipsam, quæ videri times? Si pulchra es, quid absconderis? Si deformis, cur te formosã esse mẽtiris? nec tuæ conscientiæ, nec alieni gratiã erroris habitura, & alia quæ mox sequuntur, Sed & posteà quoque paulò ante fi. eiusdem libri. Cernis vt pomparum ferculis similis incedat, quæ se componit, vt placeat, omnium in se vultus & ora conuertens, eo ipso, quo studet placere, deformior. prius enim populo displicet, quàm placeat viro. At in vobis reiecta decoris cura plus placet, & hoc ipsum, quòd vos non ornatis, ornatus est. Certæ laceræ vulneribus aures & depressæ, onera miseræ ceruicis non sunt alleuamenta leuarum, sed discrimina metallorum: hinc collum cathena constringit, inde pedem compes includit. Nec refert auro corpus oneretur, an ferro. Si ceruix præmitur, si grauatur incessus, nil precium iuuat, nisi q̃ vos mulieres, ne pereat vobis pœna, trepidatis. Quid interest vtrum aliena sententia, an vestra vos damnet? hinc vos etiam miserabiliores, quàm qui publico iure damnantur, quod illi optant exui, vos ligant, & alia quæ sequuntur. Idem quoque libr. hexamerõn. 6. c. 8. Deles picturam mulier, si vultum tuum materiali candore oblinias, si acquisito rubore perfundas. illa pictura vicij, non decoris est: illa pictura fraudis, non simplicitatis est: illa pictura temporalis est, aut pluuia aut sudore tergitur: illa pictura fallit, & decipit, vt neque illi placeas, cui placere desideras, qui intelligit non tuum, sed alienum esse, quòd placeas, & tuo displiceas authori, qui videt opus suum esse deletum. Dic mihi si suprà artificem aliquem inducas, qui opus illius superioris nouis operibus obducat, nonne indignatur ille, qui opus suum adulteratum esse cognouerit? Noli tollere picturam dei, & picturam meretricis assumere, quia scriptum est (videlicet ad Corinth. 6.) Tollens ergo membra Christi faciam membra meretricis? Absit. Quòd si quis adulterat opus Dei, graue crimen admittit. Graue est enim crimen, vt putes quòd meliùs te homo, quàm Deus pingat. Graue est vt dicat de te Deus, non cognosco colores meos, non agnosco imaginem meam, non agnosco vultum, quem ipse formaui. Reiicio ego quod meum non est, illum quere, qui te pinxit: cum illo habeto consortium, ab illo sume gratiam, cui mercedem dedisti. Quid respondebis?

6 ¶ Sed & Diuus Chrysostomus. Homilia ad populum Antiochenum. 21. Vis (inquit) ornare De cadẽ re faciem? non margaritis, sed modestia, & honestate, sicque vir gratiorem cernet aspectum. Ille nempe ornatus & Zelotipiæ suspitionem iniicere sæpe solet, & in inimicitias, & contentiones, & pugnas. Et paulò pòst. Modestia autem ornatus omnem quidem improbam suspitionem expellit, omni autem vinculo firmiùs coniugem conciliat. Non enim tam decorum facit formæ natura fieri aspectum, quàm eam spectantis affectus. Affectum verò nihil sic, vt modestia & honestas inducere solet. Rursumque paulò pòst. Circa margaritarum cultum insania, est pompa Satanica. Aurum enim cœpisti, non vt corpus vincias, sed vt pauperes salues & enutrias. Sed & alia multa in eadẽ Homilia in cultũ muliebrẽ scripsit, quæ inibi legere promptũ est.

Quin & in Matthæum Homilia. 8. & in Ioannem Homilia. 60. ad fin. & in epistolam ad Hebræos Homilia. 28. & in Gene. Homilia. 36. multa quoque in eam sententiam scripsit. Sed & aliam Homiliam priuatim edidit de mulieribus se sertis & auro ornantibus. Idem in Genesim Homilia. 41. A cultu(ait)externo innumera fiunt mala. Et nondum dico. animæ nocumenta, arrogantiam quæ intrinsecus nascitur, despectum proximi, fastum spiritus, animæ corruptionem, voluptatum illicitarum fomitem. Quid quod facilè diripitur ille cultus, & famulorum malignitate, & latronum insidiis, & sycophantarum calumniis. Et infinita mala inuenire in eo licet, & perpetuas amaritudines. Sed & idem multa scripsit contra mulieres se fucantes & curiosius ornantes in Genesim, Homilia. 37. in Matthæum Homilia. 31. & in priorem epistolam diui Pauli ad Timotheum Homilia. 5.

7 ¶ Aurelius prudentius Poëta Christianus in Amartigenia hæc item prodit in mulieres se ornantes fucantesque. *De eadẽ re*

Nec enim contenta decore
Ingenito, externam mentitur fœmina formam?
Ac velut artificis domini manus imperfectum
Os dederit, quod adhuc res exigat, aut iacynthis
Pingere subtilibus redimitæ frontis in arce,
Colla vel ignitis sincera incingere sertis,
Auribus aut grauidis virides suspendere baccas,
Nectitur & nitidis concharum calculus albens,
Crinibus aureolisque riget coma texta cathenis.
Tedet sacrilegas matrum percurrere curas.
Muneribus dotata Dei, quæ plasmata fuco
Inficiunt, vt pigmentis cutis illita perdat
Quod fuerat, falso non agnoscenda colore.
Hæc sexus malè fortis agit, &c.

Ausonius quoque quodam Epigrammate Deliam increpat, quòd molliore cultu vteretur.

Delia nos miramur, & est mirabile, quòd tam
Dissimiles estis, tuque soror que tua.
Hæc habitu casto, cum non sit casta, videtur:
Tu præter cultum nil meretricis habes.
Cum casti mores tibi sint, huic cultus honestus.
Te tamen & cultus damnat, & actus eam.

Postremò diuus Bernardinus multa in hanc sententiam adducit in li. de Euangelio æterno, sermone. 47. & in li. de Christiana religione sermone. 44. & iterum. 46. & 47. Cuius si vera est in ea re sententia, nullam ferè reperias, quæ in ea re quotidie mortaliter(vt Theologi loquuntur) non peccet.

8 ¶ Et hæc quidem de Christianis scriptoribus. Sed nec externi & Ethnici huic desunt sententiæ. Xenophon Oeconomicus fucum muliebrem grauiter & copiosè taxauit. Author est Plutarch⁹ in Apophthegmatis Laconicis, & in Lysandro, & in præceptis connubialibus, quòd cùm aliquando Dionysius tyrannus Siculus Lysandri filiabus vestes, muliebremque mundum misisset, noluit Lysander, inquiens, vereri se, ne huiusmodi ornamentum dehonestaret potius filias, quàm ornaret. Id quod & idem Plutarchus in ipsis Apophtheg. assignat Archidamo Zeuxidami filio. Ante vtrunque autem Sophocles. Non hic est ornatus, ô infœlix, verùm dedecus videbitur, tuæque insania mentis. Ornamentum enim est(vt inquit Crates)quod ornat: ornat autem, quod honestiorem mulierem facit: talem verò præstat non aurum, non smaragdus, non coccineus color: sed quæcunque grauitatis, moderationis, & pudoris specimen adhibent. Hæc Plutarchus. In quam etiam sententiam est senarius ille. *De eadẽ re ex externis scriptoribꝰ*

Ornamẽtũ magis dehonestat, quã ornat.

γυναικὸς ὁ κόσμος ὁ ἕσπος, κ' οὐ χρυσία. Id est ad verbum.

Mulieri ornamentum modus, nõ aurum.

Mulieri ornamentum modus, & non aurum.

Mulierum ornamenta pudicitiam esse non uestes.

Refert Iustinus libr. 20. Pythagoram Samium Crotonæ populum in luxuriam lapsum authoritate sua ad vsum frugalitatis reuocasse: hocq; inter cætera assiduitate disputationis fuisse consecutum, vt matronæ auratas vestes, cæteraq; dignitatis suæ ornamenta, velut instrumenta luxuriæ deponerent, eaque omnia delata in Iunonis ædem ipsi deæ consecrarent, præferens vera ornamenta matronarum pudicitiam, non vestes esse. Aristoteles censet mulierem minori cultu atque apparatu vti debere, quàm leges moresque patriæ præscribant, quippe quam considerare oportet, quòd nec vestimentorum nitor, nec excellentia formæ, nec auri magnitudo tantùm valet ad mulieris laudem, quantùm modestia in rebus, ac studium honestè decoreque viuendi.

9 ¶ Scapha Plautina in Mustellaria. *De eadẽ re*

Scita es tu quidem,
Noua pictura interpolare vis opus lepidissimum.
Non istanc ætatem oportet pigmentum vllum attingere.

Neque

Neque ceruſam, neque melinum, neque aliam vllam offuciam. Et paulò pòſt.
Ecaſtor mulier rectè olet, vbi nihil olet.
Nam iſtæc veteres, quæ ſe vnguentis unctitant, interpoles,
Vetulæ, edentulæ, quæ vicia corporis fuco occultant,
Vbi ſeſe ſudor cum vnguentis conſociauit, ilico *Bene olere nil olere.*
Itidem olent, quaſi cum vnà multa iura confundit cocus.
Quid oleas, neſcias, niſi id vnum male olere intelligas.

Cui ſententiæ reſpondens Tullius lib. epiſtolarum ad Atticum. 1. epiſtola. 1. Quanquam tua illa horridula mihi atque incompta viſa ſunt, ſed tamen erant ornata hoc ipſo, quòd ornamenta neglexerant: & vt mulieres ideò bene olere, quia nil olebant, videbantur. Ad quod etiam reſpicere videtur Arbitri ſententia apud Hieronymum ad Demetriadem, de virginitate ſeruanda. Non bene olet, qui bene ſemper olet. Quam & ipſam expreſſit Martialis lib. 2. ad Poſthumum.

Poſthume non bene olet, quæ bene ſemper olet.

Ad quod etiam alludens idem Martialis libr. 6. in Coracinum.

Rides nos Coracine nil olentes,
Malo, quàm bene olere, nil olere Idem in Gelliam lib. 3.
Quòd quacunque venis, coſmum migrare putamus,
Et fluere excuſſo cinama fuſa vitro,
Nolo peregrinis placeas tibi Gellia nugis,
Sic puto poſſe meum ſic bene olere canem.

Nugas autem appellat Martialis, vt id in tranſcurſu dicam, ornamenta muliebria, ita enim peculiariter ea antiqui vocabant, vana prorſus, inutiliaque, atque futilia. Hincque Plautus in Aulularia nugiuendos vocat, qui res huiuſmodi vendunt mulieribus, vt teſtatur Nonius Marcellus, verba Plauti ſunt hæc: *Nugæ quæ*

Nugiuendis res ſoluta eſt omnibus. *Nugiuendi.*

10 ¶ Sed vt redeamus Propertius, vir alioquin mulierarius, ornatum fucumque mulierum multis verſibus notat. li. 11. ad Cynthiam. *De eadẽ re*

Quid iuuat ornato procedere vitta capillo?
Et tenues Coa veſte mouere ſinus?
Aut quid Oronthea crines perfundere myrra?
Teque peregrinis vendere muneribus?
Naturæque decus mercato perdere cultu?
Nec ſinere in propriis membra nitere bonis?

Et cætera quæ ſequuntur. Idem quoque in li. 2. eandem Cynthiam ita veluti caſtigat.

Nunc etiam infectos demens imitare Britannos,
Ludis & externo tincta colore caput. Et ſubdit.
Vt natura dedit, ſic omnis recta figura,
Turpis Romano Belgicus ore color,
Illi ſub terris fiant mala multa puellæ,
Quæ mentita ſuas vertit inepta comas.

Quos verſus nemo non interpretabitur rectè, qui legerit Cæſarem libr. commentariorum. 5. de bello Gallico hæc ſcribentem. Omnes ſe Britanni glaſto inficiunt, quod ceruleum efficit colorẽ. Et Plinius lib. 22. c. 1. Simile Plantagini glaſtum in Gallia vocatur, quo Britannorum coniuges nuruſque toto corpore oblitæ, quibuſdam in ſacris nudę incedunt. Ex quo eſt etiam illud Martialis in Apophoretis. *Glaſtum*

Barbara depictis veni biſcauda Britannis.

Increpat igitur Propertius Cynthiam, quod Britannos imitata, glaſto ſe inficeret, cùm turpe ſit Romanæ matronæ Belgico, id eſt, Gallico fuco faciem colorare. Id glaſtum hodie Galli vulgo Gualdum appellant. Græci autem Iſatidem, quod obiter dicere voluimus. *Gualdum. Iſatis.*

11 ¶ Sed & vt ad inſtitutum propoſitum reuertamur, in illam quoque ſententiam eſt Lucillij feſtiuiſſimum illud Epigramma, lib. 2. Epigrammatωn. *De eadẽ re*

τὼ κεφαλὼ βάπτεις, σ' ὐγιῆς ὄντος τε βάλλεις,
ὀδὲ παρειάων ἐὐϊδρως ἐκτανύσεις.
μὴ τοίνυν τὸ πρόσωπον ἅπαν μύθῳ κατάπλαττε
ὡς τε πρόσωπεῖον κ' ἐχὶ πρόσωπον ἔχειν.
ὀυδὲν γὰρ πλεῖον ἐσὶ. τί μαίνεαι, ὄυ ποτέ φῦκος.
καὶ μύθος, τεύξῃ τὴν ἀκάβην ἐλένην. Id eſt ferè ad verbum.

Caput quidem tingis, at ſenium nunquam tinges,
Nec genarum rugas erugabis quandoque.
Non igitur faciem totam pſimytho collinas,
Ne perſonam habere videare, non faciem.
Niſi ſiquidem eſt amplius. Quid furis? nunquam fucus.

Et Psimythus Hecubam reddiderit Helenam.

Psimythus Cerussa quõ fiat. Est autem Psimythus, vt illud obiter dixerim, Cerussa, vt scribit Plinius libr. 34. c. vlt. vbi docet quemadmodum fiat, sicuti etiam facit Vitruuius libr. 7. architecturæ. c. 12. & Dioscorides li. 5. c. 94. Galenus autem in exhortatione ad bonas artes, historiam refert de Phrynę, de qua alibi locuti sumus. Hæc (inquit) cùm esset in quodam conuiuio, in quo ludus hic agebatur, vt singuli per vicem imperarent, quę vellent: vidissetque mulieres adesse, anchusa, cerussa, & fuco pictas, iussit inferri aquam, moxque præcepit, vt omnes aquæ immersas manus semel admouerent ad faciem, deinde vt illicò linthreo extergerętur. Atque hoc ipsa prima omnium fecit, ac cæteris quidem omnibus fœminis facies maculis opplebatur. Diceres te videre quasdam ad terrorem factas imagines. Ipsa verò pulchrior apparebat, quàm antea. Sola enim carebat artificio formę, sed speciem habebat natiuam, nihil opus habens malis artibus ad formæ commendationem. Hæc Galenus, ex quibus facile apparet, huiusmodi fucos sæpe in contumeliam & opprobrium fœminarum cedere. Quibus adstipulatur illud Ouidij lib. 2. Fastorum de Lucretia.

Phrynæ historia memorabilis.

Forma placet, niteusque color, flauique capilli,
Quique aderat nulla factus ab arte decor. Et paulò pòst.
Sic sedit, sic culta fuit, sic stamina neuit,
Neglectæ collo sic iacuere comæ.

Sed & Iuuenalis multa in eam ipsam rem passim conscripsit, atq; etiam Lucianus in eo dialogo, cui titulus est, Ἐρώτες, quæ ne sim longior, prætermitto. Plin. in Panegyrico laudat vxorem Traiani, quòd esset modica cultu. Apud Liuium lib. 8. Minutia & ipsa vestalis suspecta, primò prorer mundiorem iusto cultum, deinde incestus insimulata, & tandem damnata fuit. Apud Terẽtium Adolescentes illi de sordibus & negligentia cultus ancillæ, colligunt argumentum pudicitię dominę. Stobæus ser. 72. scribit Philonis vxorem interogatam, quamobrem sola in conuentu mulierem non gestaret ornatum aureum, respondit, ὅτι αὐτάρκης κόσμος μοι ἐστὶν ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀρετή. Id est, quoniam sufficiens ornamentum mihi est mariti virtus.

Mulieris ornatus eã impudicam declarat.

Mulieris ornamentũ uiri uirtus.

12 ¶ Et vt de nostris quoque scriptoribus loquamur, his accedit, quod Bal. in procemio Gregoriano, col. 5. in verbo. violentos, scribit quòd episcopi possunt facere statuta, per quę seruetur honestas, putu quòd mulieres sibi Cerussam non imponant. Iterumque postea subdit, quòd valet statutum episcopi, quo fulminatur excommunicatio contra mulieres portãtes vestes superuacuas, vel nimis sumptuosas, siue prouocantes ad libidinem. Id quod longè lateque ante eum disputauerat Io. And. in regula, ea quæ fiunt, de regul. iur. lib. 6. in Mercurio. Cuius dissertationem ad verbum fermè conscripsit Alberi in. l. factum à iudice. ff. de regul. iur. & in tract. statutorum in. 2. parte. q. 198. ipse Io. in nouella. & Pe. An. in repe. c. canonum statuta, in. 11. q. principali, vers. super hoc termino, extrà de constit.

Statuta de fœminarũ ornamẽtis.

13 ¶ CONTRA videtur id saltem mulieribus maximè coniugatis (si non viris) esse concessum, vel authoritate nostrorum iurisconsultorũ, qui Romanorũ leges prohibentes donationem inter virum & vxorem, ita sicut interpretati, vt vir vxori dare possit impensas, quas factura est, quò se honestiùs ornaret, tex est in. l. sed si vir ex lan. §. si vir vxori munus. ff. de dona. inter vir. & vxor. Possit itẽ pecuniã vxori in vnguẽta dare, ead. l. §. nõ videtur. & l. quod autẽ. §. 1. eo. tit. Sed & ipse imperator viris duntaxat vetuit, non item mulieribus, ne auratas vestes & sericas deferrent. l. 1. & 2. C. de vesti. holo. & aura. li. 11. Quod & super vtroque loco annotarunt glo. & doc. inter quos. Nico. Neapo. & Io. Plat. dicunt arg. esse, quòd statutum prohibens portare quasdam vestes & ornamenta, comprehendit solum viros, non autem fœminas. & dicit id sing. Plat. licèt contrà pungere videatur Iason in. l. si quis id quod, col. 2. vers. quarto prædicta. ff. de iurisd. om. iud. Sed priorem sententiã confirmãt, quod traditum est à Bene. in repe. c. Raynutius, in verbo, duas habens filias, num. 23. statutum prohibens ferri margaritas, non comprehendere mulieres, in idq; citat Bar. in. l. 1. ff. de fonte, qui tamen id non dicit, sed aliud quippiam, quod haud multò post dicemus.

Pro ornamentis fœminarum.

Viris tantũ nõ mulieribus auratæ & sericæ uestes interdictæ.

Loaus. 3. li. C. emẽdat.

14 ¶ Est ergo in transcursu corrigenda dictio mendosa, quæ in. d. tit. de vesti. holo. & aur. est, tã in rub. quàm in. l. temperẽt, vbi enim passim oloberis, & olobera. Tu vel holobryzis, vel holobryza legito. Ὅλον enim Græci totum appellant. & ὄβρυζον aurum, quasi ἀβρύζον. Id est syncerum, purum, delicatum, quod sæpe igne excoctum est, ita vt ampliùs in coctione non minuatur, vt ex Phocionis sententia scribit Hermolaus enarrans illud Plinij. li. 33. c. 3. Aurique experimento ignis est, vt simili colore rubeat, quo ignis, atque ipsum obryzum vocant. Hieronymus autem in Hieremiam dici putat, quasi Ophirisum, quoniam ex Ophir insula aurum laudatissimum euchebatur. Et hinc nummi siue solidi obryzati dicuntur in. l. 3. C. de vete. numis. pot. libr. 11. & in. l. 1. C. de oblation. vot. libr. 12. quanquam in vtroque loco mendum est in antiquis codicibus. Et ita Holobryza sit vestis, quę solo obryzo sit, siue quę tota est ex obryzo, quæ lectio Alciato placuit. Vel etiam potes legere, vt & idem dicit, & videtur legisse Bal. Holoboris, vt eas vestes, intelligas, quę ob aurum intextum graues sunt, βαρὺς enim grauem significat. Indè apud Homerum βαρείας χειῆας. Beroaldus autem legit Holosericis, & Holoserica, vt videlicet Holòserica vestis sit, quæ tota serica est, sine alia materie. de qua & Flauius Vopiscus in Tacito im-

Obryzum aurum.

Ophirisum aurum.

Obryzati solidi.

Holobryza uestis.

Holobaris uestis.

βαρύς.

Holoserica uestis.

to imperatore, Holosericam (ait) vestem viris omnibus interdixit. Et longo antè interuallo, imperante scilicet Tiberio, Senatusconsulto sancitum est, ne vestis serica viros fœdaret, vt scriptum reliquit Cornelius Tacitus historiæ Augustæ li. 2. Ex quibus, & Senatusconsulto, & Taciti imperatoris sanctione, de viris tantùm loquentibus, possunt videri sumpsisse originem, & aliæ sequentiũ imperatorum leges, quæ in. d. tit. sunt positæ. De hac veste quoq; loquitur Spartianus, apud quem Aurelianus imperator vestem Holosericam ne in vestiario quidem habuit, dicens nolle se pensa reauro fila. Nam libra auri tũc libra serici veniebat. Aelius quoque Lampridius referens Heliogabalũ primũ Romanorum Holoserica veste vsum, cum iam subserica in vsu esset, Et subdit postea, vestem Sericam in raritate fuisse, & honore. Idem author scribit Alexandrum & ipsum imperatorem vestes Sericas raras habuisse, Holosericas nunquàm induisse, Subsericã nunquàm donauisse. De veste Serica & subserica etiam fit mentio in. l. vl. §. diui. ff. de publica. & vecti.

15 ¶ Est autem subserica, vt illud quoque attingam, cui & alia materies intexta est. At vestis Serica, & Holoserica à peritis quibusdam Bombycina vocatur. Sunt enim vt tradit Iulius Pollux libro Onomasticòn. 7. c. 17. Bombyces illi vermiculi sericarij, qui scilicet sericum (ita dictum quod apud Seres nascuntur, vel quia etiam Seras illos vermiculos vocant) conficiũt eo modo, quem scribit Procopius Cæsariensis belli Persici li. 1. & Seruus lib. 2. Georg. enarrans illud.

Subsericæ uestis.

Bombycina uestis.

Bombyces sericarii.

Velleraque vt folijs depectant tenuia Ceres.

Et diuus Basilius in libro Hexamerõn, congressione octaua, & diuus Ambrosius li. eiusdem tit. 5. c. 3. & nostra tempestate Franciscus Grapaldus, vir vtique doctissimus, li. 2. de partibus ædiũ, quo loco de veste disserit. Et de his quoque vermibus sericarijs loquitur glo. in. l. plenum, in prin. in verbo, solus. ff. de vsu & habit. Sunt tamen qui alteram ab altera distinguant: quibus accedo, fretus authoritate Vlpiani & Pauli iurisconsultorum, qui illas disseparant. Ille quidem in. l. vestis, in prin. ff. de aur. & arg. lega. Hic in li. 3. sententiarum receptarum tit. de vsufruct. §. veste legata. Est igitur Bombycina vestis, quæ ex Bombycis vermiculi capillamento depectitur, de qua Propertius li. 2.

Nec si qua Arabio lucet Bombyce puella.

Et Iuuenalis.

Hæ sunt quæ tenui sudant in Cyclade, quarum
Delitias & panniculus Bombycinus vrit.

Sericum autem est aliud lanæ genus, quod apud Seras Indos ex arboribus depectitur, de quo & Horatius in Epodo.

Sericum.

Inter sericos iacere puluillos amant.

Et de his quoque loquitur Ammianus Marcellinus li. 21. & Plinius li. 6. c. 17. Seres (inquit) lanitio syluarum nobiles perfusam aqua depectentes frondium caniciem, vnde geminus fœminis nostris labor redordiendi fila, rursumque texendi tam multiplici opere, tam longinquo orbe petitur, vt in publico matrona transluceat. Hæc ille. Hoc autẽ lanicium vnde & quomodo cõficitur, ostendit Pausanias in fi. 6. libri. & Iulius Solinus in Polihistore (ita enim liber inscribitur) c. 58. vbi & hoc tandẽ subiungit huic loco satis accõmodatum. Hoc illud est sericum in vsum publicũ damno seueritatis admissum, & quo ostendere potiùs corpora, quàm vestire, primò fœminis, nũc etiam viris persuasit luxurię libido. Ex quo apertè significat Solinus huiusmodi vestes sericas, nõ adeò dedecere fœminas, sicuti & viros. Quod & satis insinuat Plinius de Bombyce loquẽs, li. 11. c. 23. in hæc verba. Nec puduit has vestes etiam viros leuitate vsurpare, propter onera æstiua. intantum à lorica gerenda discessere mores, vt oneri sint etiam vestes. Assyria tamen Bombyce ad huc fœminis cedimus. Et Valerius apud Liuium li. 4. belli Macedonici. Purpura (inquit) viri vtemur, fœminis vsum purpuræ interdicemus? & cùm tibi viro liceat purpura in veste stragula vti, matrẽfamilias tuam purpureum amiculum habere non sines? Aurelianus Augustus calceos mulleos, & cereos, & albos, & Hederaceos viris omnibus tulit: mulieribus autem reliquit, vt tradit Vopiscus Syracusius. Quintilianus autem li. 11. c. 1. post prin. tradit monilibus ac margaritis, quæ sunt ornamenta fœminarum, viros deformari.

Ornamenta non tam fœminas decere quàm uiros

Fœminis licet ornamẽta ex auro deferre. Viris non licet.

16 ¶ Sed & hoc ipsum nominatim sanciunt leges nostræ permittentes fœminis ex auro & gẽmis sibi ornamenta conficere, & deferre: viris autem expressim hoc prohibentes, in. l. 1. C. nulli lice. in fre. li. 11. vbi & hoc Bar. Angel. & Io. Pla. annotarunt. Secundum quam sententiam Alex. Seuerus cuius nuper meminimus (is est cuius tã frequẽs est in nostris legibus mentio) gemmas sibi oblatas vendidit, muliebre esse existimans, gemmas posidere, quæ neque militi dari possint, neque à viro haberi. Ideoq; Bal. in. l. quod non ratione. ff. de legib. dicit, quòd statuta quæ quotidie fiũt contra dominas, ne margaritas deferant, & similia, sunt præter rationem, & ideo non debent extendi. sequitur Cepola in. l. mulieris. ff. de verb. signif. & in tract. de seruit. rusti. pręd. tit. de seruit. aquæ haustus, col. pe. Et idem voluit Maria. nulla Bal. mentione facta, in repe. c. veniens, col. 13. vers. præterea contra dictam decisionem, de accusa. vbi dicit huiusmodi statuta maximam sapere iniquitatem. Vnde non mirum videri debet, si hoc statutum non procedat in his, quæ deferunt margaritas factitias, & adulterinas, & õn veras. quod voluit Bar. in. l. 1. per tex. ff. de fonte. & Ro. con. 405. pręsuppositis terminis, col. 1. & Barb. in repe. l. cũ acutissimi, col. 122. vers. decimo facit.

Statuta prohibentia fœminis deferre margaritas sunt irrationabilia.

facit. C. de fideicom. & Iason in l. Gallus. §. quid si is, in vl. no. ff. de libe. & posth. in. 2. lec. & Catel. Cota, qui & hoc dicit sing. in memor. incip. statuta q̃ bannitus. Valerius Maxim. li. 2. tit. 1. scribit Ro. purpuram & aurum fœminis cõcessisse à Ro. vt fœminæ purpurea veste, & aureis segmentis vti possent. Idem li. 2. tit. 1. author est, Vini vsum olim Romanis fœminis fuisse ignotum, ne in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus à Libero Patre intemperantiæ gradus ad inconcessam Venerem esse consueuit. Cæterùm vt non tristis earum & horrida pudicitia, sed honesto comitatis genere temperata esset: indulgentibus maritis, & auro abundanti, & multa purpura vsæ sunt: & quò formã suam conciniorem efficerent, summa cum diligentia capillos cinere rutilarunt.

17 ¶ In qua re Romani, vt plerunque aliàs prudentissimi extiterũt, qui nulla alia re magis quàm auro, argento, purpura, & cætero ornatu vxores in suam ipsorum sententiam traducere, sicque absque mias efficere potuerunt. Probè quidem mulierum cupiditates nouerunt, quarũ imperfectissimus affectus semper in vestibus, semper in auro, semper in lapidibus pretiosis, & ornamentis extrinsecis gloriam ponit, vt scribit diuus Hieronymus (si is est, quod non crediderim) in regula sanctimonialium. c. 28. Sed haud dubiè Hieronymus ipse ad Gaudentiũ de educatione Pacatulæ infantulę, Φιλόκοσμον (inquit) id est (vt Græcæ linguæ ignaris interpretet) studiosum amansque ornatus genus fœmineum est: multasque insignis pudicitiæ, quatus nulli virorum, tamen sibi scimus libenter ornari. Idem ad Demetriadem de virginitate seruanda scribit, ad corporis ornatum cultumque ardere ac insanire studia matronarum. Idem, aut Iulianus, vt putat Beda, aut alius quispiam, vt maulet Erasmus, ad ipsam Demetriadem de virginitate. Seculi (inquit) virgines, vt sponsis placeant, cósque in amorem sui magis incitent, mira se solicitudine formare studeant, & naturalem corporis pulchritudinem ornandi arte cõmendant. Hæc est illis per dies singulos cura præcipua, decentibus fucis colorare faciem, implicare auro crinem, & ardentes concharũ lapides capitis honorem facere, suspendere ex auribus patrimonia, brachia ornare monilibus ac latera, & inclusas auro gemmas à collo in pectus demittere. Legerat (vt opinor) illud Senecę de beneficijs li. 7. Video vniones non singulos singulis auribus cõparatos. iam enim exercitatæ aures oneri ferẽdo sunt. Iunguntur inter se, & insuper alij binis supponũtur. Nõ satis muliebris insania vires subiecerat, nisi bina ac terna patrimonia auribus singulis pepẽdissent. Et subdit. Video sericas vestes, si vestes vocandæ sint, in quibus nihil est, quo defendi aut membra, aut corpus, aut denique pudor possit. Quibus sumptis mulier parum liquidò nudam se non esse iurabit. Et diuus Ambrosius in li. de Nabuthe Israhelita. c. 5. Delectantur (ait) compedibus mulieres: dum modò auro ligentur, nõ putant onera esse, si preciosa sunt: non putant vincula esse, si in his thesauri, corusceant: delectant & vulnera, vt aurum auribus inseratur, & margaritæ dependeant: habent & gemmæ pondera sua, habent vestimenta frigora sua. Sudatur in gẽmis, algetur in sericis, tamen pretia iuuant: & quæ natura aduersatur, commendat auaricia. Smaragdos, & Hiacynthos, Berillum, Achaten, Topasiõ Amethistum, Iaspin, Sardium summo quærunt furore, vel si dimidium patrimonij petatur. Non parcunt dispendio, dum indulgent cupiditati. Ante hos diuus Chrysostomus in Genes. Homil. 41. Multa est mulierum mollicies, & omne studium in cultu vestium, in auratis, & collaribus & externo ornatu, Animæ verò nulla est cura. Quibus respondet & illud Cornelij Celsi, cuius hæc verba sunt ex li. 6. c. 5. Eripi fœminis cura cultus sui non potest. Sed & Valerius ipse li. 9. tit. 1. loquens de abrogatione legis Oppiæ, qua cultus muliebris frenis quibusdam fuerat coërcitus. Si animi (inquit) muliebris apparatus intueri potuissent, quibus quotidie aliquid nouitatis sumptuosius adiectum est, in ipso introitu ruenti luxuriæ obstitissẽt. Et mox huius rei rationẽ reddit. Mulieres (inquit) imbecillitas mentis, & grauiorum operum negata affectatio omne studium ad curiosiorem sui cultum hortatur conuertere. Synesius Cyrenensis in oratione de laudibus Caluicij, Fœminis, inquit, semper & vbique terrarum fuit decorum studium comandi.

Mulierũ impotẽtissimus affectus in ornatu.

Fœmineum genus philocosmon.

18 ¶ Galenus quo loco cosmetica cõmemorat, quæ nigricant, dealbant, rufant, aliásve venustant capillos, quæ fœminarum peculiaris cura est, ait vidisse se compluscula mulieres immodica affecta ti capillicij curiositate defunctas. cũ caput huiusmodi pharmacis medicamentisque letifera frigiditate vexarent. locus eius rei est, libro primo de medicamentorum compositione secundum loc. os. c. 19. quod & idem scribit Aetius Tetrabibl. libro. 2. sermone. 2. c. 58. Ex quo satis liquet mulieres parum suæ saluti consulere, dum cultui ornatuique corporis impensius student. Vt minùs mirum sit, quòd traditur Eriphilem Amphiarai vxorem, monile mariti vitæ prætulisse, vt postea dicemus in. 12. lege connubiali. Vt omittam mulieres vsu huiusmodi medicamentorum cosmeticorum capillos sæpissimè amittere. vnde illud Ouidij li. 1. Amorum eleg. 14. in puellam cui obnimiam capillorum curam comæ ipsæ deciderant.

Mulieres suæ salutis immemores dum cõluntur.

Eriphile monile mariti vitæ prætulit.

Dicebam, desiste tuos medicare capillos,
Tingere quam possis, iam tibi nulla coma est. & cætera quæ sequuntur.

19 ¶ Sed vt redeamus. Seneca de consolatione ad Albinam, fœminis (inquit) omnis cõmendatio ex forma petitur. Germanorum dicteriũ, vice prouerbij apud eos celebratum teste Bebelio, quatuor maximè cupere mulieres: amari à pulchris iuuenibus, pollere plurimis filijs, ornari preciosis vestibus, & dominari in domibus. Maria. autẽ in. d. c. veniens, quo loco suprà citauimus, dicit hæc potissimum voluptate, videlicet cultus & ornatus gaudere fœminas. Quod cùm ex his quę diximus satis

De eadẽ re

atis probatur, tum verò maximè ex eo quòd mulieres sua ornamenta secum sepulchro inferri iubent: adeò impotens est hic affectus, vt vel mortuæ non abstineant. Cuius rei exemplum nobis reliquit Sceuola iurisconsultus, qui in. l. vl. §. vl. ff. de aur. & argen. retulit mulierem suo testamento statuisse secum in sepulchro sepeliri lineas duas ex margaritis, & viriolas ex Smaragdis, quas ornatus caussa compararat. Artemidorus Daldianus lib. 4. c. 5. In somnijs (inquit) monilia, Catenulæ, & lapides preciosi, omnísque ornatus muliebris circuncollaris mulieribus bonus est &c. Nã & innuptis nuptias portẽdit: & liberos eis, quæ liberis carẽt: & his quæ vtraq; habent possessionum acquisitionem & opulentiam magnam. Nam sicut ab illis ornantur mulieres, sic à viris & diuitijs. Etenim à natura diuitias amant mulieres, vti etiam sunt ornatus studiosæ.

Mulieres mortuæ sui cultus studiosæ.

Ornamenta in somnis quid portẽdãt.

20 ¶ Huius autem vehementissimi affectus muliebris habemus exempla memorabilia, Brennus ille rex Gallorum Asiam diripiens, cùm Ephesum aduentasset, plebeiam quampiam puellam adamauit, quæ & concubitum & Ephesi proditionem pollicita est, si mundum sibi muliebrem, & manuum ornamenta traderet. Orans igitur milites, vt in virginis sinum aurum, quod gestabant, immitterent, fecit, vt sub magna vi auri viua obrueretur. Alterum non dissimile, id est. Romanis bellum contra Albanos gerentibus, Tarpeia virgo nobilis, Capitolij custos sese aditum in Tarpeium collem tradituram esse promisit, si quæ ornatus gratia ferebant monilia, mercedis loco tradidissent. Id vbi statuerunt, viuentem monilibus obruerunt. Prioris author est Clitophon rerum Gallicarum li. 1. Posterioris Aristides Milesius in li. rerum Italicarum, & vtriusq; Plutarchus Chæroneus Parallelorum. c. 30. & seq.

Mulieres patriam ornamentis posthabuit.

21 ¶ Nec mulieres tantùm impudicæ, sed & pudicissimæ quoque eo affectu maximè præmuntur. ita vt ob id nonnunquàm in suspicionem impudicitiæ veniant. Legimus enim Claudiam vestalem, cùm semper habita esset impudica ob nimios corporis cultus, cùm ex libris Sibyllinis, Idea mater esset accita, & in vado Tiberini fluminis nauis, in qua veheretur, hæsisset, nec vllo modo, aut vlla vi commoueretur, Deam submissis genibus orasse, vt si se castam iudicaret, suum cingulum sequeretur: ita nauim quæ ab omni iuuentute non valuit commoueri, ab vna illa muliere fuisse commotam, quod à Lactantio scriptum est li. 2. qui est de origine erroris, & non nihil etiam tradit Liuius li. 9. 2. belli Punici, & Plinius li. 7. c. 35. & alter Plinius Iunior in li. virorum illustrium. Ex quo & illud est Ouidij li. 4. Fastorum de eadem.

Mulieres in suspitionem impudicitiæ ueniũt ob cultum.

Casta quidem (sed non est credita) rumor iniquus
Læserat, & falsi criminis acta rea est.
Cultus, & ornatos variè fudisse capillos
Obfuit, ad rigidos linguaque prompta sonos.

Liuius lib. ab vrbe condita. q. memorię prodidit Posthumam & ipsam virginem vestalem de incœstu causam dixisse, crimini obnoxiam ob suspitionem propter cultum amœniorem, tandem absolutam: sed eam tamen Pontifex Maximus coli sanctè potiùs, quàm scitè iussit.

Et haud multò post de sanctis quoque fœminis loquar, quæ se non indiligenter ornarunt, id quod mariti admodum considerare debent, ne si vxores ornatus fortè sint studiosiores, eas ob id impudicas suspicentur.

22 ¶ Ex hoc autem vehementissimo fœminarum affectu prodierunt tot ornamentorum, tot instrumentorum, tot repositoriorum, aliarumque rerum ad eam rem pertinentium genera & antiquis & nostris temporibus à fœminis, vt reor, & verisimile est excogitata & inuenta, quæ emere mariti coguntur ad extremam interdum inopiam, quæ nos ex ordine Alphabeti & Græcis & Latinis nominibus, aliqua ex parte (quis enim omnia posset?) hic subnectemus.

Ornamentorum infinita genera.

Acares	Acontia	Acrosphyria
Acus	Aeglæ	Alyses
Ambracides	Amphydes	Amphisphyra
Ampullæ	Ampyca Homero memorata in loco proximè citando.	

Anademata.

Anademata aut, vt alij appellant Anadesmata, vtrumque enim apud bonos authores reperitur, & horum fit mentio in. l. quamuis. ff. de aur. & arg. lega. & dicuntur ab ἀναδλέω verbo, quod corono significat, & hinc quoque ἀναδλεσμη, ornamentum capitis de quo Homerus.

ἀναδλέω

ἄμφωτυκα, κεκρύφαλόντ', ἠδὲ πλεκτλὼ ἀναδλέσμλω.

ἀναδλέσμη

Et ἀνάδλετος mundus muliebris.

ἀνάδλετος

Anaxirides	Anchusæ	Anguiculæ
Annuli	Antiæ	Aortæ
Aphractæ	Apodesini	Armillæ, quas & Priscianus.

Brachialia vocat, alii quoque Brachionia, alii item Peribrachionia.

Arsinica	Artiala	Asopa
Auriscalpia	Baucides	Barathra
Botrydia	Brachialia siue Brachionia nuper memorata	
Calamistra	Calami	Calanticæ
Calcei	Calceamenta	Calliblephara
Calyptræ	Candytanes	Canopia

Capitalia — Cardines — Cartulæ
Caryatides
Castulæ,quæ Perizonia & Præcinctoria dicuntur,
Catagoges — Catapetasmata — Cataſtichi
Catellæ — Cathemata,quę & Cathetera vocãtur. Centaurides
Ceruicalia — Chalasses — Cheli
Chirotecæ — Chlidones — Cimbarica

Cinctura latinum. Cingula ſiue Cincturæ.Nã & hac voce(ne ab ea cõfeſtim abhorreas)vtitur Suetonius in Cæſare.

Circuli — Ciſtæ — Ciſtides
Collaria — Comotria — Coralia
Corymbi — Cothurni — Crepidæ &

Crepidarii Crepidulæ, ex quibus Crepidarij cultelli, & ſutores dicuntur Sempronio Aſellioni in libro rerum geſtarum.4.apud Aulum Gellium li.13.c.20.

Crocotæ,vt vocat Tullius in libro de Aruſpicum reſponſis,aut
Crotulę,vt appellat Plautus in Epidico,ſiue etiam

Crocotularii. Crocotulæ,vt & alij quoque vocant.A quibus Crocotularij,inſectores dicuntur ab eodem Plauto in Aulularia,ſiue item

Crocotides.Sunt enim qui & ita vocant.

Crotalia — Ctenes — Cuſcitræ
Cybarſia — Cyclades — Dactyli
Dactylidij — Dentifricia — Deraria

Dextralia quæ & diuus Hieronymus,ſi is eſt,in libro Iudith.c.8.vocat.

Dextrariola,alij quoque — Dextrocheria — Diabathra
Dicasteria — Diploidia — Diſcernicula,quæ &
Diſcriminalia — Eani — Echini
Elenchi — Elices — Elicteres

Ellebora,nã & hæc Pollux inter ornamẽta fœminea reponit. Encimbomata

Enclaſtridia — Endromides — Entropides.

Entropha, quaſi dicas, Innutrita. Nam & hæc quoque huiuſmodi muliebribus ornamentis annumerat Pollux.

Epiblemata
Epomides,ſiue
Epomidia tanquàm Humeralia dixeris
Eumarides.

Faſciæ Crinales Pedules. Crinales. Faſcię crinales pedulesque,aut ſi malis,pedales,ſiue etiam pendules,vt nonnulli legũt. Ego malo Pedules,vt vulgò legitur.Pedale enim(inquit Cornelius Frõto, in libro de nominum verborũq; differentijs)mẽſura eſt pedis.Pedule verò ſub pedibus præſtat vtilitatem.Priſcos autem vſos fuiſſe faſcijs in pedibus,teſtis eſt Plinius ſcribens li.8.c.57. mures arroſiſſe Carboni Imperatori faſcias,quibus in calceatu vtebatur.Quòd obiter dicere volui,vt intelligas tex.in. l. argumento.ff. de aur.& arg.leg.vbi nominantur faſciæ crinales, pedulesque ex antiqua lectione. Quanquã Beroaldus in Apuleium li.7.non legit Crinales,ſed crurules.quæ lectio ſatis quoque conuenit,cùm legamus crura olim faſcijs ligari ſolita.vti probatur,licet non dicat,ex Valerio li.6.c.2. ſcribente Pompeio candida faſcia crus alligatum Fauonium dixiſſe.Non refert qua in parte corporis ſit diadema. Et hęc quoq; lectio placet Nebriſſenſi in Lexico in verbo,Pedules.Tametſi idẽ in alio loco eiuſdẽ operis ſcilicet in verbo,Crinale,legit Crinales,quod & mihi admodũ arridet:nam & id proprium & peculiare mulierũ eſt,vt faſcijs crines ligent. Sed vt à diuerticulis (ſi dicẽda ſunt) in viam redeamus,id eſt ad cætera ornamentorum,& quæ ad ea pertinent genera,

Fœminalia ſiue — Fœmoralia — Fibulæ
Fimbriæ — Flabella — Focalia
Forfices — Frontalia — Galbea
Galericuli — Gemmæ — Germina
Gryphomata — Gymnopedia quaſi dicas Nudipedia.
Hemidiploidia — Hypocampia — Hypoderes, ſiue
Hypoderia,ſiue — Hypoderides — Inaures
Inſtitæ — Iſtmia — Lapilli
Laſirides — Ledaria — Ledi

Ledia.nam hæc vt diuerſa ponit Pollux.

Lenæ.
Lerta — Limbi — Lunulæ
Malacia — Mamilaria — Maniacia
Manicæ — Margaritæ — Meſoperſicæ
Mitellæ — Mitræ — Monilia
Mortariola — Murenulæ — Noſsides
Nyctipedeces — Nymphides — Ochthoibi

Oliſci

Oliſci — Omphacina — Ophides
Opiſthocrepides — Opiſthoſphendones — Oreæ
Ormi,id eſt calceorũ corrigia Pallæ — Pallia
Palliola — Paralurgides — Parapiches,id,eſt.Cubitalia.
Parnacides — Paryphi — Pechyales
Pectines — Pectoralia — Pedalia
Pẽtectenes — Penulæ — Pepla,ſiue

Pepli. Sunt enim qui hos diſtinguunt ab Eanis, quos ſuprà memorauimus, vt ſcilicet Pepli ſint variegeni.Eani nullis diſtincti varietatibus,tamentſi alij eoſdem eſſe dicant. *Pepli quid ab Eanis differant.*

Peribaces — Peribrachionia — Pericarpia
Peridæria — Perileuca — Perineſſa
Peripeziæ,ſiue — Peripezides — Periſcelides
Periſphyria — Periſteria — Peritrachelia
Perizonia,de quibus ſuprà. — Perſica — Peze,quæ Cyclæ.
Phares — Phaſcoli — Phittarides
Phytracides — Pileones, Corollę quibuſdã dictę. — Plagulæ orbiculares,& cãcella tæ.
Plocia — Plœaria — Præcinctoria,de quibus ſuprà.

Procomia,quæ ſunt comæ appoſititiæ. Pſalidia

Puluiſculi — Redimicula — Pſellia
Ricæ,ſiue — Riculæ,ſiue etiam — Reticulæ
Ricini — Riſcæ — Ricinia, ſiue item
Samatia — Sandalia — Rotulæ
Segmenta — Seleucides — Scrinia
Sicyonia — Siſymbria — Semicinctia,q̃ & Vẽtralia dicũtur.
Sitronia — Socci — Sitlæ
Solea — Spathalia — Socculi
Sphendones — Sphragides — Specula
Spinteres,aut vt alij legũt, — Spintheres — Spiculæ
Sſellia — Stalagimia,aurium ornamenta — Spirulæ
Stomia — Stragula — Stolę
Strigiles — Stromates — Strepti
Strophylia — Subcingula — Strophia
Succina

Symmetriæ,nam & hæ inter ornamenta ponuntur.

Syrmata — Talaria — Syndones
Thelia — Theriſtra,ſiue — Teniæ
ſim legitur. — Thirianthinæ — Theriſtria, vtrunque enim paſſim legitur.
Thyſſana,ſiue etiam — Thyſana,nã & vtrũq; reperitur, quæ & Syllíba vocari tradit Pollux. — Throna
Tiaræ — Tibialia — Togæ
Torques — Trichæ — Tripes
Triopes — Tylari — Vela
Ventralia,de quibus ſuprà — Vertebræ — Viriæ,aut vt alij vocant,
Viriolæ — Vittæ — Vmbellæ
Vniones — Xenia — Xerapellinę
Xiſtes — Zigaſtra — Zomata

Zonę.Et alia propè infinita,quorum bonam partem videbis apud Ariſtophanẽ preſertim ἐν θεσμοφοριαζούσαις. Pollucem li.5.c.16.& iterum li.7.c.13.& alijs multis ſeq.& iterum.c.22.& li. item.10.c.28.Vlpian.noſtrum in tit.ff. de aur.& arg. leg.& è recentioribus Antonium Vrſeum, & Crapaldum.

23 ¶ Sed mirum eſt,quantũ in primis ae præ cæteris rebus mulieres ſibi in Zonis pulchris ſibi placeant,& glorientur.Quod ex Homero intelligere potes,qui ſæpè mulieres καλλιζώνους peculiariter epitheo vocat,id eſt pulchras Zonas habentes,ſcilicet li.7.Iliados. *Mulieres ſibi in Zonis plurimũ placẽt.*

ἄνδρες μὲν λήθοσιν,καλλίζωνοί τε γυναῖκες. Et li.24.eiuſdem operis.
ἔγνω πρὸς δ' ἀνδρῶν καλλιζώνων τε γυναικῶν. Et in hymno Apollinis.
ἄνδρας τε ἐισορόων καλλιζώνους τε γυναῖκας. Et iterm inibi.

Mulieres Callizonæ

ἠιασαγῶν ἄλοχοι,καλλίζωνοί τε θύγατρες

Vbi tamen id tribuit filiabus,non vxoribus.Nam eum verſum ita ad verbum trãſtuleris. Criſſagorum vxores,beneque cinctæ filiæ.

Ex quo & illud ex eo loco obiter annotabis, huiuſcemodi ornatus magis decere filias innuptas, quàm iam maritatas. Idem autẽ Homerus alibi mulieres εὐζώνους appellat,quod & bene cinctas ſignificat li.ſcilicet.23.Quo etiam titulo Iphim inſigniuit li.9.eiuſdem operis. *Mulieres Eũzonæ.*

24 ¶ Quare autẽ eodẽ libro fœminas quoq; βαθυζώνους vocet,id eſt profundè cinctas ad aliud omino reſpicit. Sic enim vocãtur mulieres aptæ ſoboli cõcipiẽdæ, vt & apud Pindarũ Olympia.3. ὀλωιτε. *Mulieres Bathyzonæ.*

σὼ βαθυζώνου δι᾽ὑμέων παισὶ λήδας.

Zona pro uirginitate Zona enim antiquis pro virginitate sumebatur, hinc Zonam soluere apud Horatium li.1. Ode 30. Catullum ad passerem Lesbiæ, & cæteros. Cuius rei causſam comperies apud Festum Pompeium, non semel. At quòd ipse Homerus (vt ad eum redeamus) alibi scilicet li.18. Iliados vocat Troianas mulieres βαθυκόλπους, Id est amplas vestes siue sinuosas, vel profundarum sinuum habentes, cùm scribit.

Zonã soluere.

Mulieres batycolpæ

καὶ ἅμα τρωιάδων καὶ δαρδανίδων βαθυκόλπων. Et rursus

ἀμφὶ δέ σε ζωὰι καὶ δαρδανίδες βαθύκολποὶ. Atque li.vl. eiusdem operis.

ἀλλὰ πρὸ ἕθεν καὶ ζωὰς βαθυκόλπους.

Mulieres amplis & sinuosis uestibus gaudent. Quo etiã epitheto Pindarus Musas vocat. Videm⁹ eo verbo significari vestes amplas & sinuosas, quibus item admodum gaudent mulieres. Nam & idem Homerus li. 7. iterumq; li.22. eiusdem operis, ipsas Troianas mulieres ἑλκεσιπέπλους, id est trahentes longas vestes, appellat. Nam priori loco ita scribit.

ζωὰς εὐφανέω, καὶ ζωὰδας ἑλκεσιπέπλους. Et posteriori loco.

ἀιδέομαι ζώας, καὶ ζωὰδας ἑλκεσιπέπλους.

Quin idem illo li.18. Thetidem non semel ταναύπεπλον vocat. 1. longam vestem habentem

τίπτε θέτι ταναύπεπλε ἰκάνεις ἡμέτερον δῶ.

Nec in hac vestium mentione omittemus, quod idem Homerus li. quoque vlt. Iliados mulieres vocat εὐπέπλους, tanquàm dixeris vestipulchras,

δαέρων, ἠϊθέων, ἠδ᾽ ἑταίρων εὐπέπλων.

25 ¶ Ex tot autem vestimentorum & ornamentorum aliorumque ad eas res pertinentium generibus satis intelligis, non temere scripsisse Plautum illum muliebrium animorum ac morum scientissimum in Pœnulo.

Mulier nũquam sibi satis ornata.

Negocij sibi qui volet vim comparare, nauem, & mulierem,
Hæc duo sibi comparato: nam nullæ magis res duæ
Plus negocij habent, eas fortè si exornare occeperis,
Neque vnquàm hæ duæ res satis ornantur, neque eis vlla satis
Ornandi satietas est. Vt iam mirari non debeas si fœminæ tantum temporis in se ornando comandoque impertiant, aut veriùs perdant, ac profundant. Notum est illud Terentij in Heaut.

Mulieres in se ornando multum tẽporis impertiunt.

Nostin' mores mulierum?
Dum moliuntur, dum comuntur, annus est.

Cui concinens Propertius li.1. ad Cynthiam.

Et potes externos manibus componere crines,
Et longa faciem quærere desidia.

Hinc Pleusides amator Plautinus in Milite conqueritur tarditatem mulieris in se ornando, eámque ob id natam ex mora autumat. Ita enim inquit.

Mulier ex morã nata.

Mulier profectò nata est ex ipsa mora,
Nam quæuis alia, quæ mora est, æquè mora
Minor ea videtur, quàm quæ propter mulierem est.

Idque natura illis ineſt adeò fortiter, vt etsi præ amore cupiant maximè aliquò properanter ire, id tamen non prætermittant. Virgilius 4. Aeneidos, Didonem Aeneam deperditè amantem inducit multùm temporis thalamo cunctantem, vt se coleret: tametsi cuperet suprà omnia Aeneam conuenire, illum vt videret & audiret. nam sic scribit.

Reginam thalamo cunctantem ad limina primi
Pœnorum expectant. Quo loco Seruius interpres id intelligens. Atqui (ait) amatrix properare debuit. Nam (vt id illi addas) amans quicquid agit, properat omnia, ex Agoraſtoclis Plautini sententia in Pœnulo. Tamen pathos natura vicit, citatque illud Terentianum, suprà à nobis citatum. Estque simile illud Stephanij mulieris Plautinæ in Sticho.

Morem vobis geram meæ delitiæ: nam ita me Venus amœna
Amet, vt ego hinc iamdudum exissem vobiscum foras,
Nisi me vobis exornarem: nam ita est ingenium muliebre,
Bene cum lauta, tersa, ornata, ficta est, infecta est tamen.

26 ¶ Ex hoc quoque imperioso ac impotenti mulierum affectu permanat illa earum diurna nocturnaque querela apud Theophraſtum & Hieronymum in Iouinianum. Illa ornatior procedit in publicum, ego in conuentu fœminarum miſella deſpicior. Eſt & Valerij Trib. ple. ſententia, noſtro propoſito accõmodatiſsima apud Liuium li.24. Mũditiæ, ornatus, & cultus, fœminarum inſignia ſunt, his gaudent & gloriantur. hunc mundum muliebrem appellauere maiores noſtri. De hoc mundo muliebri loquens Vlpianus in. l. argumento. §. mundus. ff. de aur. & arg. leg. ita ait. Mundus muliebris eſt, quo mulier mundior fit. Et poſt pauca facit diſcrimen inter mundum muliebrem, & ornamentum: mulier enim poteſt eſſe munda, non temen ornata, vt ſolet contingere in his, quæ ſe mundarint lotæ in balneo, neque ſe ornauerint. Contrà eſt aliqua ex ſomno ſtatim ornata,

Iterum de hoc mulierũ affectu. Mũd⁹ muliebris quid Et an differat ab ornamento.

ornata, non tamen emundata. Sed Philippus Beroaldus vir multæ lectionis in commentarijs Apuleianis li.4. Aſini aurei, dicit cum multo honore Vlpiani, hoc argutius videri, quàm verius. Appellatione enim mundi muliebris, apud oratores, hiſtoricos, poëtas non ſolùm illa, quibus mundior fit fœmina, ſed ea quoq;, quibus ornatior, ſignificatur, quod & nomen indicat. Nam (vt ſcribit Plinius, quem is tamen non citat, li.2. c.4. quem κόσμον Græci nomine ornamenti appellauerunt, eum nos à perfecta abſolutaque elegantia mundum vocamus, quod nihil ſit eo mundius, pulchrius, ornatius, citatque Beroaldus illud Liuianum in fi. li.2. belli Macedonici. Non aurum modò ijs, ſed & poſtremò veſtem mundumque omnem muliebrem ademit. Lucillius neutro genere appellauit his verſibus, apud Gellium li.4. c.1.

Mundum neutro genere.

Legauit quidam vxori mundum omne penumque,
Quod mundum atque penum nam quis dijudicet iſtud.

Et idem propè ſcripſit ipſe Beroaldus in annotationibus in Columellam. Sed Catellianus Cotta, vir è noſtris doctiſsimus in ſuis memorialibus, in eo quidem memoriali, cuius initium eſt. Vndones Cilicij, Vlpiani ſententiam ſecutus. Dabunt (inquit) veniam nobis Philippi manes. quia licet apud Liuium & Lucillium in dictis locis mundus capi poſſet, pro quodam genere, non tamen per hoc ſtatim damnandus fuit Vlpianus, qui in hoc meliùs & exquiſitiùs proprietatẽ verbi declarauit. Oratores enim & poëtæ laxiores ſibi habenas reſeruarunt. Præterea Liuij authoritas etiam nihil obeſt, imò probare videtur opinionem Vlpiani, dum aurum ac veſtem, quibus ornatur mulier, à mundo diſtinguit. Sicut neque carmen Lucilij. hæc ferè Catellianus, qui & ſi piè facit, quod legum parentem, immo verò Deum tueatur, optimeq; reſpondeat ad eam, quam Beroaldus ex Liuio citauit authoritatem, dubito tamen, ne poſsit etiam reſponderi ad illud, quod ex eodem Liuio li.34. ſuprà citauimus, vbi apertè Liuius ipſe ſub mundo muliebri, non tantum mundicias comprehendit, ſed & ornatum & cultum, vti etiam facit Galenus li. de propriorum affectuũ agnitione, & remedio, qui poſteaquam de Margaritis, ſardon yche & *alijs lapidibus*, quibus mulieres ornatũ corporis, & decorem ſibi conciliari putant, locutus eſt, ſubdit hæc vocari κόσμον γυναικεῖον id eſt, mundum muliebrem, huiuſque generis aureos veſtium contextus, vel quorum compoſitioni longo tempore ſtudetur, vel quæ materiam ex longinquo allatam deſiderant, vt quæ vocãtur ſerica. Et huic quoque opinioni ſuffragatur Feſtus Pompeius, cùm inquit, Mundus etiam dicitur ornatus muliebris. Tamen non ſolus fuit in hac ſententia Vlpianus, cum & Sceuola, & Paulus ſignificationis verborum maximi obſeruatores ei quoque ſententiæ ſubſcribant, vt eſt tex. in. l. pediculis. §. Ticia, eo. tit. de aur. & argẽto leg. & iidem Paulus, & Sceuola, & prætereà Iabolenus ille in. l. Plautius, & in. l. ſi quis ita legauerit, eo. tit. alter in. l. vxori quis. ff. de aur. & arg. leg. hic in. l. hæres meus. §. vxori meæ. ff. de leg. 3. in quibus locis ponunt mundum, & ornamenta, tanquam diuerſa. Niſi dicas in illis ipſis locis verba eſſe teſtatorum, non Iuriſconſultorum. Sed Paulus ipſe haud dubiè, ſi is eſt, li.3. Sententiarum, apertam facit inter hęc differẽtiam, in. §. mundo muliebri, & ſeq. Quinetiam vir Romanorũ doctiſsimus Varro li.5. de lingua latina, videtur & eius eſſe ſententię, vt inter mundum muliebrem & ornatum lata ſit differentia, dicit enim. Mundus muliebris dictus à mundicia. Ornatus quaſi ab ore natus, hinc enim maximè ſumitur, quòd eam deceat. Itaque ob id paratur ſpeculum. Tertullianus verò *in li. de habitu muliebri*, aliter diſtinxit mundum muliebrem, & ornatum. Cultum (ait) dicimus, quem mundum muliebrem vocant. Ornamentum, quem immundum muliebrem conuenit dici. Ille in auro, & argento, & gemmis, & veſtibus deputatur. Iſte in cura capitis, & cutis, & earum partium corporis, quæ oculos corporis trahunt. Alteri ambitionis crimen intendimus, alteri proſtitutionis.

27 ¶ Sed iam iſta relinquamus, & ad propoſitum redeamus. Iulia Auguſti filia, faceto reſponſo oſtendit, cultum aliàs profuſiorem non dedecere matronam ſeſe viro adornantem. Ita cum aliquando propter licẽtiorem veſtitum offendiſſet oculos patris tacentis, poſtera die mutauit cultus ſui morem, & lætum patrem affectata ſeueritate complexa eſt. At ille, qui pridie dolorem ſuum continuerat, gaudium continere non potuit. Et quantò hic (ait) in filia Auguſti probabilior eſt cultus, non defuit patrocinio ſuo Iulia his verbis, hodie enim me patris oculis ornaui: heri, viri. teſtis eſt Aurelius Macrobius li. 2. Satur. Huc ſpectat quod dicit Bal. con. 30. viſo teſtamento excelſi, circa finem, li.5. Viduas, quoniam maritis carent, quibus ſint gratæ futuræ, non debere tam bona atque nitida deferre veſtimenta, quàm quæ maritos habent. Quaſi hoc omnino liceat maritatis, allegat quædam iura, quæ mihi (neſcio an alijs) nihil adhoc facere videntur. Idem Bal in. l. 1. col. vl. verſ. item quæritur. C. de lega. dicit, quòd ſi pater mandauerit filijs, vt poſt mortem ipſius matrem eorum tam honorificè tractarent, quàm pater ipſe faciebat, non intelligitur mandare, vt illi multùm ſpecioſa veſtimenta ſuppeditent, qualia pater adminiſtrare conſueuerat. Specioſa enim veſtimenta præſtabat maritus gratia ſui. l. ſi vt certo. §. interdum. ff. commod. Non videtur autem mandare teſtator ea præſtare, quæ ſui gratia ipſe præſtabat, vt ſcilicet compta incederet, allegat tex. no. in. l. Scio. §. vl. ff. de annul. lega.

De eadẽ re Iuliæ facetum reſpõſum.

28 ¶ Quid quòd, vt Iulius Pollux libro octauo ſcribit, fuere olim Athenis γυναικονόμοι ἀρχοὶ ἐπὶ τὸ κόσμου τῶν γυναικῶν ὥτας δὲ ἀκοσμήσας ἐζημίουν, ἢ τὰς ζημίας αὐτῶν λαμβάνοντες, ἐξετίθεσαν ἐπὶ πλατάνου τῆς ἐν κεραμικῷ.

Muliebris ornatus præfecti apud Athenienses.

Id est, muliebris ornatus præfecti, qui inornatas mulctabant, & mulctas ipsarum scribentes ponebant apud Platanum, quæ in Ceramico erat. Harpocration autem, ὁ δὲ χιλίας (inquit) ἐζημιοῦντο ἀι κατὰ τὰς ὁδοὺς ἀκοσμοῦσαι γυναῖκες ὡς ὑπερβολὴς ἐν τῷ κατ' Ἀριστογείτα διατέρᾳ εἰρηκεν. Κράβυλος δὲ ὁ κωμικὸς φησι τοῦ φιλιππίδου τὸν νόμον εἶναι τον τοιοῦτον κειμένον. Id est, Dragmis mille mulctabantur mulieres in vijs inornatæ, vt testatur Hyperides oratione secunda aduersus Aristogoram. Crobulus autem Comicus dicit legem de his positam à Philippide fuisse.

29 ¶ Denique sacræ literæ testimonio sunt non improbari ornatum muliebrem. Rebeca, vt scribitur Gene. 24. à seruo Abraham accepit inaures aureas appendentes siclos duos, & armillas totidem pondo siclorum decem, quibus se ornaret. Noëmi sancta illa mulier, dum Ruth doceret, quonam pacto sibi maritum Both nanciscereturlauare, inquit, & vngere, & induere cultioribus vestimentis, vt scribitur Ruth. 3. c. Esther non ea sanctitate inferior vnguentis, pigmentis, & aromatibus vsa fuisse dicitur. c. illius historiæ. 2. Sed & scribitur Exodi. 35. mulieres ad cultum tabernaculi armillas, inaures, annulos, & dextralia contulisse. Ezechiel. c. 16. introducit Deum. O. M. mulierem his verbis alloquentem. Vnxi te oleo, & vestiui te discoloribus, & calciaui te Hiacyntho, & cinxi te byssо, & indui te subtilibus, & ornaui te ornamento, & dedi armillas in manibus tuis, & cætera quæ sequuntur. Apud Ezaiam. c. 3. Dominus minitatur ablaturum se filiabus Sion ornamenta calciamentorum, lunulas, torques, monilia, & alia plurima ornamentorum genera illic designata, ob id quòd eleuatæ fuissent, & ambulassent extorto collo, &c. Daniel vir æquè sanctus ac doctus scriptum reliquit. c. 13. Susannam illam insignem castimonia fœminam præcepisse ancillis afferri sibi oleum, & Smegmata, quibus scilicet faciem ablueret, & emaculare. Smegma enim id omne vocatur, quod purgat, abstergit, emaculat, à σμήχω verbo græco deriuatũ. Inde ita scribit Plinius li. 30. c. 4. Sunt qui astypaleicas efficaciſsimas putant, & in eis smegma earum. Et li. 34. c. 13. In ærarijs officinis & Smegma fit, iam liquato ære, atque percocto. Idem alibi li. 37. c. 12. smegmata faciunt mulieribus ex ijs. Et li. 22. c. 15. eodemque vl. de satiuis lupinis loquens. Si verò (ait) cœlesti aqua decoquantur, succus ille smegma fit, quo solent fouere grangenas. Et frequens est apud eundem hæc dictio, accipiturque pro vocabulo generali, quo medicamẽtum omne significatur, quod valet ad emaculandam faciem, & abstergenda corporum dehonestamenta. Sed vt redeamus, in hanc quoque sententiam est illud Apocalypsis. 21. Ego vidi sanctam ciuitatẽ Hierusalem nouam de cælo à deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo.

Smegma quid.

30 ¶ Poëtæ quoque deas suas hisce ornamentis muliebribus gaudere ostendunt. Nam Homerus in hymno Apollinis facit Deas quasdam Iri & ipsi Deæ polliceri monile magnum nouem cubitorum aureis filis contextum, quò Lucinam accerseret, vt parienti Latonæ adesset.

Deas ornamẽtis gaudere.

ὑπορόμναι μέγαν ἕρμον,
χρυσείοισι λίνοισιν ἐρεγμένον ἐννεάπηχυ.

Et in hymno Mercurij vocat Maiam ipsius Mercurij matrem καλλιτρίχα pulchra calciamenta habentem.

ἀμφὶ δὲ καὶ κροκίδεσσι, καὶ μαλακῇσι καλλιτρίχα.

Sed & in hymno Veneris Venerem ipsam describit ita ornatam, cùm se Anchisi obtulit.

πέπλον μὲν γὰρ ἔδυ φαεινότερον πυρὸς αὐγῆς.
εἶχε δὲ ἐπὶ γναμπτὰς ἕλικας κάλλιμά τε φαεινά.
ὅρμοι δ' ἀμφ' ἁπαλῇ δειρῇ θαυμαλέες ἦσαν
καλοὶ χρύσεοι παμποίκιλοι, ὡς τε σελήνη
σήθεσιν ἀμφ' ἀπαλοῖσιν ἐλάμπετο θαῦμα ἰδέσθαι.

Et suprà quoque docuimus illum Thetidem deam vocasse ταινιοπέπλον.

31 ¶ Ex quibus tot illustrium scriptorum sententijs nodũ huius nostræ quæstionis soluemus in hũc modum, vt scilicet nunquam liceat quibusuis mulieribus vti fucis natiua lineamenta immutanti bus: id enim semper peccatum est, vel mortale vel veniale. mortale quidem quando fit propter lasciuiam, vel dei contemptum: aliàs veniale. Quòd si fucis mulier vtatur, non vt natiua lineamenta corrumpat: sed vt occultet deformitatem, quam morbus, aut aliud quippiam aduentitium pepe rit, nulli id obnoxium esse crimini comprobatur, præter ea quæ dicta sunt, & authoritate Aposto li prioris ad Corinth. epistolæ. c. 12. Quæ putamus ignobiliora membra corporis esse, his honorem abundantiorem circundamus. Potest & mulier matrimonio elocata, eo se consilio modestè quidem ornare, vt viro placeat, eiusque amorem sibi conciliet, ne ipsa despecta in adulterium labatur. Cœlebs autem, vt virum sibi faciliùs quærat. Neutri verò istud conceditur, si eo animo ducatur, vt externos ad libidinem incẽdat, in suum amorem inconcessum alliciat, animos iuuenum sollicitet: id enim semper peccatum mortale est. Quin si sola leuitate hoc faciat, aut etiã vanitate, vt videlicet alijs conspectior appareat, nunc mortale est, nunc veniale, consideratа personæ, loci, & temporis qualitate. Et est hæc omniũ fermè & Theologorum & nostrorũ sententia. Ex quibus aliquot hic cõmemorabo, ne fortè quispiã desideret. Ita voluerũt è Theologis scholasticis diuꝰ Thomas. 2. 2. q. 169. arti. 2. & in suis Esaiã cõmẽtarijs. c. 3. & eiꝰ pceptor Alex. Hales in. 2. pte suę sũmę. q. 151. mẽbro. 3. & iterũ in. 4. parte. q. 48. mẽbro. 9. & eodẽ vl. Astessanus in suę sũmę li. 2. tit. 54. vers. vtrũ ornatꝰ mulierũ. Angel. Cla. in sua etiã sũma, in verbo, ornatꝰ. Bapti. Saliciꝰ in sua

Muliebris ornatus an & quomodo permissus.

sua quoque summa, in eo ipso verbo. Anto. Flo. in. 2. parte tit. 4. c. 6. per totum, præsertim verò in. §. 7. Et ex prædicatoribus, quos vocant, vt etiam inferioris notæ scriptores adferam, Bernardinus à Busti is li. Rosarij. 2. sermone. 20. parte. 3. c. 3. & multis seq. & nouissimè Martinus cognomine Magister famatissimus doctor Parisiensis in eo li. quem scripsit de tẽperantia, quo loco de virginitate disserit, in 6. q. per totum. Ex nostris quoq; in ea sententia fuerũt Io. An. & Philip. Fran. in. c. ea quæ fiunt, de regul. iur. li. 6. vbi ipse Io. An. redundanter hanc materiam differit, & post eũ fermè ad verbum. Alberi. Rosa. in. l. factum à iudice. ff. eo. tit. & in opere statut. in. 2. parte. q. 198. ipse Io. & in suo dictionario, in verbo, ornatus. Pe. An. in repe. c. canonum statuta, in. 11. q. principali, vers. super hoc termino applica, qui est in char. 29. in paruis, de cõstit. Hosti. & Panor. in. c. 1. ext. ne cle. vel mo. Io. An. in rub. eiusdem tit. & Anto. in suo tract. de ornatu vtili. & in. c. vl. ext. de vita & hone. cleri. & in. c. vl. col. pe. de dona. inter vir. & vxor. Io. Plat. in. l. vellera. C. de vestiholo. & aur. li. 11. Bapt. Seuer. in repe. l. omnes populi, in. 3. q. principali, vers. succesiuè quæritur. ff. de iusti. & iur. & Bar. Cepol. in. l. mulieris, in prin. in. 12. q. ff. de verb. signi. & Barb: in procemio cle. col. pe.

Mulieres etiã in defectu honesti ornatus peccare.

32 ¶ Nec hic prætermittam, quòd diuus Augustinus in epistola ad Ediciam, eam increpat, quòd vestes sordidas & humiles inuito marito deferret, vbi hæc inter cætera dicit. Quid enim absurdius est, quàm mulierem de humili veste viro superbire? cui potius expedit obtemperare, quàm in nigellis vestibus repugnare. Quæ quidem repetuntur in. c. quod deo. 33. q. 5. In quam etiam sententiam Martinus Magister, quo loco nuper citauimus, constanter illud asserit, quòd quemadmodũ mulieres in hac ornatus ratione possunt errare in excessu, & exuperatione modi finiumque ornatus iusti, legitimi, & honesti: ita quoque in defectu ipsius, quoniam interdum (inquit) res expostulat, vt alter ex coniugibus alterum excitet & ad honestam oblectationem prouocet. Sed, vt verum dicam, nondum vllam vidi, quæ in hac parte peccaret.

De uiroriũ cultu.

Demosthenes ob nimium cultum uituperatus.

Et Hortesius.

Et Lycon.

Et Heraclides.

33 ¶ Hæc de mulieribus. Sed quoniam vtrique sexui leges statuere, cùm res expostulat, decreuimus, nonnihil etiam de virorum cultu differendum est. Ex prædictis satis constat cultus ornatusque & formæ studium in fœminis plerunque esse honestum. at in viris horum negligentia laudatur, cura vituperatur. Demosthenes atque Hortensius oratores, clarissimi probris iactati sunt, quòd vestitu cæteroque corporis cultu nitido, venusto, nimisque accurato vterentur, quod cùm à plerisque relatum est, tum ab Aulo Gellio li. 1. c. 5. Nec dissimiliter Lycon Troadensis Stratonis in philosophia successor reprehensus est, quòd cultu esset mundissimus, adeo vt vestium increbidili mollicie & nitore vteretur, vt authoritate Hermippi scribit Laërtius. Idemq; Heraclidem Ponticum incessit, quòd mollicula veste vteretur, tumentique esset corpore, adeò vt illum Attici non iam Ponticum sed Pompicum vocarent. Carpit sacrosancta synodus episcopos & clericos, qui se fulgidis & claris vestibus ornant, vnguentisque vngunt. c. 1. 21. q. 4. vbi in eam rem non parum multa adducuntur. In hanc quoque sententiam præceptum est Ouidij li. 1. de arte amandi.

Sed tibi nec ferro placeat torquere capillos,
Nec tua mordaci pumice crura teras.
Ista iube faciant, quorum Cybeleia mater
Concinitur, Phrygijs exululata modis.
Forma viros neglecta decet, Minoïda Theseus
Abstulit, à nulla tempora comptus acu.
Hyppolitum Phedra, nec erat bene comptus, amauit,
Cura deæ syluis aptus Adonis erat.
Munditiæ placeant. &c.

Quanquam paulò seuerius apud Salustium in Iugurtha, Marius grauiter pronunciauerit mundicias mulieribus, viris laborem conuenire. Sed vt ad Ouidium redeamus. Is in eodem opere li. 3. monet puellas à se reijcere viros molliùs ornatos.

Sed vitate viros cultum formamque professos,
Quique suas ponunt in statione comas. Et paulò post.
Nec coma vos fallat liquida nitidissima nardo,
Nec breuis in rugas cingula pressa suas.
Nec toga decipiat filo tenuissima, nec si
Annulus in digitis alter, & alter erit.

Quem Pontanus pulcherrimè imitatus ait, li. 1. de amore coniugali.

Sed neque te capiat iuuenis, cui picta capillum
Sit coma, cui nimia quæritur arte decor.

Diuus quoque Hieronymus, cuius ad Demetriadem de virginitate seruanda hæc verba sunt. Cincinnatulos pueros, & Calamistratos, & peregrini muris olentes pelliculas, de quibus illud Arbitri est, Non bene olet, qui bene semper olet, quasi quasdam pestes, & venena pudicitię virgo deuitet. Huic præcepto assentiens Phedra Ouidiana muliebriter ornatos à se reijcit, ita scribens ad Hyppolitum.

Sint procul à nobis iuuenes, vt fœmina compti,

Fine coli modico forma virilis amat. Et subdit.
Te tuus iste rigor, positique fine arte capilli,
Et leuis egregio puluis in ore decor.

34 ¶ Sillius Italicus in Aphricano laudat comã nullis cincinnis annulisq; distinctam, nec gradatim formatã, sed ex omni parte æquabilẽ, qualis decet virũ. Huiꝰ carmẽ est huiusmodi li. 8. Punicorũ.
Martia frons, facilesque comæ, nec ponè retroque
Cæsaries breuior.
Id quod videtur accepisse à Liuio, qui li. 8. secundi belli Punici de eodem ita loquitur. Adornabat eum promissa cæsaries, habitusque corporis non cultus mundicijs, sed virilis verè, ac militaris. In quo vt non conueniunt in cæsarie, ita in cæteris minimè dissentiunt. Ante hos Horatius Curium illo eodem genere laudis extollit, li. carminum. 1. Ode. 12.
Hunc & incomptis Curium capillis
Vtilem bello tulit.
Et idem propè eodem sensu intonsum Catonem vocat li. 2. Ode. 15.
Præscriptum & intonsi Catonis.
Quem secutus Lucanus li. 2. de ipso Catone loquens,
Ille nec horrificam sancto dimouet ab ore
Cæsariem. Et paulò pòst.
Intonsos rigidam in frontem descendere crines Passus erat.
Quanquam scio (ne illud omittam) Artemidorum Daldianum li. de somniorum interpretatione. 1. c. 21. scripsisse capillos inornatos, incomptos, neglectos, in somnis luctum ac tristitiam denunciare. Sed vt redeamus. Plinius Iunior ad Catilium Seuerum li. 1. epistolarum, inter multas laudes Aristonis iurisconsulti. cuius sæpe fit mentio in nostris legibus, illud non prætermittit, quòd esset modicus in cultu Sed & Cornelius Tacitus in vita Iulij Agricolæ. Cultu (inquit) modicus, sermone facilis, vno aut altero amicorum comitatus.

Aphricanus laudatus ex negligentia cultus. *Et Curius.* *Et Cato.* *Et Aristo. iurisconsultus.* *Et Agricola.*

35 ¶ Diogenes Synopæus composito cultoq; adolescenti quippiã roganti, non antè se dixit respõsurũ, quàm aperte exploraret, vir ne esset, an mulier: veluti cultus ille fœminã præ se ferret, nec virũ deceret, vt prodit Laërtius. Idem conspecto adolescentulo cultu gestuq; effœminato, non te puder (ait) deteriùs quàm naturã ipsam de te ipso statuere? illa enim te virum fecit, tu teipsum refingis in mulierẽ. author est idem Laërtius. Idẽ rursus, vt ille quoq; tradit, adolescentẽ intuens se cõponẽtẽ. Si quidẽ, inquit, ad viros, frustra: sin autẽ ad mulieres, nequiter. Sed in Græcis vocibus agnominatio, quæ illis παρονομασία dicitur, vocum quadam affinitate id dictum multò iucundius efficit, ἀλυχεῖς, & ἀδυκεῖς. illud enim frustra significat, hoc nequiter siue iniustè. Nobilissimꝰ Stoicorum Zeno faceto vrbanoq; dicto quempiã, qui se magno studio componebat, distrinxit. Nã cùm ille vehiculũ lentè segniterq; transcenderet. Meritò (inquit Zeno) suspectum habet lutũ, neq; enim se illo veluti in speculo intueri potest. Idem cuipiã vnguentis delibuto. Quis (ait) mulierẽ olet? significans effœminatorum cultũ esse, cultu huiusmodi & vnguẽtis vti, author vtriusq; Laërtius. Pherecides iuuene comato sibi obuio, oculos tunica operuit, morbũ digito ostẽdens ex corpore eius manifestum fieri, illum esse de Pathicorũ grege, vt scribit Synesius Cyrenensis in oratione de caluicij laudibus. Qui & ipse paulò antè hæc scripserat. Qui comã curãt, effœminati sunt, & meretricij omnes. Prostant enim, tantoq; maiorem palmã se consequi putant, quantò magis fœminei ordinis imitatores fiant. Nec multò pòst aduocat quendam, qui nõ, scilicet sit cinædus. Quod ipse Synesius noluit exprimere, quia & nomine, & vt ipse dicit, re esset obscœnum. Mnasceas apud Athenæum arguit Androcoptum Phrygium, quòd adeò esset delitiosus, vt floridam vestem indueret, seque muliere decentiùs exornaret.

Diogenis dicteria in adolescentes ornatos *Effœminatos esse cultus studiosos.* *Prosonomasia.* *Zenonis in adolescentes ornatos* *Pherecidis dicterium in comatũ iuuenem.* *Prouerbiũ*

36 ¶ Apud Homerum li. 11. Iliados, Diomedes Paridi cultum ornatumque capitis exprobrat.
κέρσε ἀγλαὲ παρθενοπίπα.
Phocylidis quoque in eam rem sententia est.
μὴ μὲν ἐπ' ἄρσενι παιδὶ τρέφειν πλοκαμίδος χαίτην.
μὴ κορυφῆς πλέξῃς μήθ' ἅμματα λοξὰ κορύμβων.
ἄρσεσιν ἐν ἐπέοικε κόμη, χλιδαὶ δ' γυναιξί. Id est,
Ne in masculo quidem filio nutri cincinni gratia capillum.
Ne verticem plices, neque vittas tortuosas corymborum.
Masculum non decet coma, delitiæ verò mulieribus.
Suidas testis est illud Adagium ἐκ μασσάλιας ἥκεις. Id est, Massilia venisti, dici solitum in eos, qui cultu parum viris decoro vterentur, quoniam Massilienses muliebrem fermè in modum ornarentur comis vnguento delibutis, capillisq; religatis. Cuius etiam meminit Erasmus Chiliadis. 3. centu. 10. c. 99. Apud Virgilium li. 9. Remulus id Teucris exprobrat.
Vobis picta croco, & fulgenti murice vestis:
Desidiæ cordi, iuuat indulgere choreis,
Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.
Idemque fermè eis exprobrauit Hiarbas li. 4.

Paridi cultus exprobratus. *Phocylides in uiro rũ ornatũ.* *Prouerbiũ*

Et

Et nunc ille Paris cum semiuiro comitatu,
Mœonia mentum mitra, crinemque madentem
Subnixus rapto potitur.
Iulius Capitolinus proscindit Maximinum Iuniorem, quòd vestibus tàm accuratus erat, vt nulla mulier nitidior esset in mundo. Portius Latro nobilis declamator, in illa elegãtissima in Catilinã declamatione, post descriptionem hominum scelestissimorum. Hi sunt (inquit) quos in foro quo tidie in oculis ciuium calamistratos, ac vestibus collucentes passim obuolitare cernimus. &c.

Maximino nulla mulier ornatior.

37 ¶ Et quòd cultus ornatusque viros magis quàm fœminas dedeceat, vel leges nostræ manifestè ostendunt, vt suprà diximus. Et suo id testimonio adiuuat Prudentius, qui postea quàm ornatum, cultumque muliebrem taxauit illis versibus, quos suprà citauimus, cùm de ea re loqueremur, statim & hos versus subtexuit.
Hæc sexus malè fortis agit, cui pectore in arcto.
Mens fragilis facili viciorum fluctuat æstu.
Quid quòd & ipse caput muliebris corporis & rex,
Qui regit inualidam propria de carne resectam
Particulam, qui vas tenerum ditione gubernat,
Soluitur in luxum. Cernas mollescere cultu
Heroãs vetulos, opifex quibus aspera membra
Finxerat, & rigidos durauerat ossibus artus.
Sed pudet esse viros, quærunt vanissima quæque,
Queis niteant, genuina lues, vt robora soluant
Vellere, non ouium, sed eos ex orbe petitis
Ramorum spolijs fluitantes sumere amictus.
Gaudent & durum scutulis profundere corpus.
Additur ars, vt fila herbis saturata recoctis
Illudant varias distincto stamine formas.
Vt quæque est lanugo feræ mollissima tactu,
Pectitur. Hunc videas lasciuas præpete cursu
Venantem tunicas, auium quoque versicolorum
Indumenta nouis texentem plumea telis.
Illum pigmentis redolentibus, & peregrino
Puluere fœmineas spargentem turpiter auras.
Ouidius quoque satis ostendit fœminas cultiores esse solere, quàm mares in epistola Paridis ad Helenam, his versibus.
Cùm videas cultus nostra de gente virorum,
Quales Dardanias credis habere nurus?
Et diuus Chrysostomus in epistolã ad Ephesios sermone. 13. scribit mulieri peculiare ac commodum esse ornari magis, quàm viro.

Cultum magis dedecere uiros quàm fœminas.

38 ¶ Tãtisper tamen viris negligẽdus est cultus, dũ dignitati eorũ consulatur, & nõ desint mũditiæ. Cõpertũ est enim cultũ mediocrẽ splendoremq; vestitũ ad dignitatẽ quandã, authoritatemq; comparandã, ac tuendã, nõ paruũ momentũ afferre, vel teste Pontifice in. c. vt apostolicæ, de priuil. li. 6. in illis verbis, & ex eorũ maioritate, ac decore maiori ornatuũ, maioritas appareat dignitatis. Cui subscribens Fabius Quintilianus in prologo li. 8. oratoriarũ institutionũ. Et cultus (inquit) cõcessus atq; magnificus addit hominibus (vt Græco versu testatũ est) authoritatẽ. At muliebris & luxuriosus non corpus exornat, sed detegit mentẽ. Versum autem quem citat Fabius, opinatur Erasmus apud Homerum esse li. 6. Odysseæ, vbi Minerua de pulchris vestibus loquens, ita dicit.
ἐκ γὰρ τοὶ τούτων φάτις ἀνθρώπους ἀναβαίνει. Id est.
Quippe homini ex istis surgit bona fama, decusque.
Pauloque inferiùs in eodem li. satis indicat ipse Homerus, quantùm momenti cultus vestium afferat ad conciliandam homini formam, dignitatemque, cùm Nausicaam puellam Alcinoi filiam ita de Vlixe loquentem facit.
πρόσθεν μὲν γὰρ δήμοι ἀεικέλιος δέατ' εἶναι,
νῦν δὲ θεοῖσιν ἔοικε, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν. Id est ex ipsius Erasmi traductione.
Antè videbatur specie fœdissimus esse,
Nunc diuis similis, magnus quos pascit Olympus.
Nam is exutis pannis vestes nitidas induerat Vlysses, ac protinus alius esse visus. Catonis dictum est in li. qui inscriptus est, carmen de moribus à Gellio li. 11. citatum. Vestiri in foro honestè mos erat, domi quod satis erat. Solomon in Ecclesiaste. c. 9. monet, vt omni tempore vestimenta sint candida. Dominus noster præcipit Iob, vt speciosis indueretur vestibus, vt scribitur Iob. 40. c. Pelagius hæreticus scripserat gloriam vestium & ornamentorum esse deo contrariã. Cõtra quẽ diuus Hier. li. 1. in eundẽ Pelagium hęc protulit. Quæ sunt (rogo) inimicitię cõtra deũ, si tunicã habuero mũdiorẽ? si episcopus, presbiter, & diaconus, & reliquus ordo ecclesiasticus

Cultus meliocris uiros nõ decet. *Authoritas & dignitas ex cultu.* *Cultus sordidus uituperatur.*

in administratione sacrificiorũ candida veste processerint? Et subdit irridẽs eũdẽ Pelagiũ. Cauete clerici, cauete monachi, viduæ, & virgines: periclitamini, nisi sordidas vos atque pannosas vulgus aspexerit. Taceo de hominibus seculi, quibus apertè bellum indicitur, & inimicitiæ contra deum, si pretiosis atque nitentibus vtantur exuuijs. In quam etiam sententiã concilium est Grangrense, eum anathematisans, qui vles veste deferens, tanquàm ex eo iustitiam habituras, alios reprehendit, qui nitidiores deferunt, vt in decretis canonicis proditum est, in.c.si quis virorum. 30. di. Sed & in eam rem multa adducit Specul. tit. de aduo. §. sequitur videre, per totum, quibus probare contendit splendidas vestes aduocato esse decori & dignitati: cõtrà verò sordidas, dedecori ac contemptui, & Bal. in rub. extrà de vit. & hone. cleri. scribit ad honestatem clericorum pertinere, non solùm honestè & parcè viuere, sed vestibus sordidis abstinere: quia vestes sordidæ inducunt pudorem. l. vestem sordidam. ff. de iniur. Refert Barb. in.c.cum. M. col. 59. extrà de constit.

Io. Lig. ob tenuem uestem contemptus.

quòd cum Io. de Ligna. ad quasdam nuptias inuitatus iuisset vulgarem vestem indutus, nullusque ob id honor ei fuisset exhibitus, vtpote propter vestem non satis cognitus, misit qui quereret aliã vestẽ splẽdidiorẽ: quã cùm recepisset in suo ipsius loco posuit, abijtq; illud præfat⁹, vestẽ coluistis, vestẽ habetote. quod & repetit Lud. Bol. in rep. authen. habita, col. 8. vers. & ideo deciditur. C. ne fili. pro pat. Refert Plutarchus in vita Agesilai, cùm is in Aegyptum à rege Aegyptiorum asci

Agesilaus quoque.

tus fuisset, propter vestis tenuitatem indigenis illum contemptui fuisse: maleq; de ipso sensissent, nisi postea declarasset magnificentiam & dignitatem virtute & prudentia parari oportere, quod & ipse Plutarchus scripsit in Apophthegmatis Laconicis.

39 *Decadẽ re* ¶ In qua re, què ac in cæteris rebus mediocritate quadam vtẽdum est. Nam sicut ornatum præter corporis diligentiam infucatum laudamus, ita & dissolutos & fractos vestibus nõ recipimus, ex eodem Grãgrensi concilio in.c. parsimoniam. 41. di. Et facit tex. in.c.2. in fi. extrà de custod. euca. cùm dicit, nimis enim absurdum in sacris sordes negligere, quæ dedecerent etiam in profanis. Et ibi glo. dicit ar. quòd clerici debent incedere ornati vestibus. Proinde Isocrates monet Demonicum, vt circa vestimenta & corporis cultum sit elegans, & concinnus: neque tamen morosus, & delicatè nimis ornatus. Nam concinnum esse, magnificentiæ est: delicatum, curiositatis. Et simile quippiam præcipit Horatius duobus verbis mediocritatem illam designans.

Simplex munditijs. Et alibi. scilicet lib. 2. Sermonum saty. item. 2.

Mundus erit, qui non offendet sordibus: atque
In neutram partem cultus miser.

Cicero li. 1. Officiorum adhibendam esse munditiam non odiosam, neque exquisitam nimis, tantùm quæ fugiat agrestem, & inhumanam negligentiam. Id quod etiam monet alter eloquentiæ latinæ antistes Fabius li. 11. c. 3. quo loco de cultu oratoris tractat. Cultus (ait) non est proprius oratoris aliquis, sed magis in oratore conspicitur: quare sit, vt in omnibus honestis debet esse, splendidus & virilis. Nam toga & calceus & capillus tam nimia cura, quàm negligentia sunt reprehendenda. Et rursum li. 12. de genere dicẽdi loquens. Ne crassa (ait) toga sit, non serica, non intonsum caput, non in gradus atque anulos comptum. Quam sententiam eleganter mutuatus diuus Hieronymus, siue is fuit, siue alius, quod stylus apertè comprobat, in regula sanctimonialium. c. 17. Nec affectatæ (ait) sordes, nec exquisitæ delitiæ laudes pariunt. Cuius tamen loci, ipsius Hieronymi titulo, authoritate subnixus Gratianus noster monet sacerdotem, vt nec fulgidis, nec sordidis se ornet vestibus, vt scribitur. 41. di. in summa. Sed & alibi Hieronymus ipse (quod nemo diffitetur) ad Eustochium de virginitate seruanda. Sit vestis (inquit) nec satis munda, nec sordida. Et paulò infrà. Nec affectatè sordes, nec exquisitæ munditiæ conueniunt Christiano. Rursumque ad Helyodorum laudat Nepotianum, quòd nec munditijs, nec sordibus notabilis esset. Sed & ad Nepotianum ipsum de vita clericorum. Vestes (inquit) pullas, æquè deuita ac candidas. Ornatus, vt sordes pari modo fugiendæ sunt: quia alterum delicias, alterum gloriam redolet. Et ad Paulinum de constitutione monachi. Soror tua matronarum declinet consortia, nec nitor sericas vestes, & gẽmas circumsedentium fœminarum se fordidatam aut doleat, aut miretur: quia alterum propositi pœnitentia, alterum iactantiæ seminarium. Et ad Marcellam de laudibus Asellæ, ad fi. Neglecta mundities, & inculta vestis, cultus ipse sine cultu.

Quibus omnino conuenit Epigramma Martialis in Pannicum. li. 2.

Pectere te nolim, sed nec turbare capillos,
Splendida sit nolo, sordida nolo cutis.
Nec tibi mitrarum, nec sit tibi barba reorum,
Nolo virum nimiùm Pannice, nolo parum.

Supradictorum sententias confirmat sanctissimus scriptor atq; eruditissimus Seneca cùm scribit ad Lucilium epistola. 5. Illud te admoneo, ne eorum more, qui non proficere, sed conspici volunt, facias aliqua, quæ in habitu tuo aut genere vitæ notabilia sint. Asperum, incultum, & intonsum caput, & negligẽtiorem barbam deuita. Et post pauca, Non splendeat toga, nec sordeat quidem. Diogenes ille Cynicus egregius humani ingenij æstimator, cùm adolescentes Rhodios aliquando conspexisset sumptuosè admodum vestitos & delicatè, ridens, τύφος (ait) ἔφηυτῦ τὸ ἔσυν. Id est, superbiæ prorsum indicia hæc sunt. Mox cùm Lacedemoniis quoque occurrisset, quibus substrictior

Cultus nec sordidus nec exquisitus.

substrictior tunica, citraque humeros desistens, nec vilior modò, sed & sordidior quoque ἄλλος (inquit) ἐστὼν οὗτος τύφος. Id est, altera superbiæ species ista. Cui subscribens Aristoteles libr. Etichorum. 4. c. 7. Qui parua (inquit) & manifesta dissimulãt, ij delicati simul malicioſiq́ue dicuntur, & facilè sperni possunt, atque idipsum arrogantia interdum videtur. Apollonius quoq; apud Philostratum libr. 6. asserit à vestimentorum contemptu non abesse quandam superbiam. Legimus illum diuum Bernardum & doctrina & sanctimonia clarum, veste quidem satis vili, sed minimè squalenti vsum, ac etiam dicere solitum, tunicam sordibus obsoletam testem desidiæ, atque socordiæ esse. Eiusque immunditiam interdum ad hypocrisim spectare: vtpotè qua inanis gloria, dum videatur contemni, quæritur. Id quod etiam Socrates morum censor, grauissimus perpulchrè iudicauit, cùm ei insolentior visus Antisthenes, quoniam ratione inusitata laceram atque diruptam iudumenti portionem visentibus nunquam non ingerebat, hinc captans opinionem excelsi animi, & ea despicantis, quæ mortales ad stuporem mirantur. Ideo Socrates ipse οὐ παύσε: ἐγκαλλωπιζόμενος ἡμῖν. Non desines (inquit) amplius te nobis, curioſiusq; ornare. Illud quoque inculcans, aspicio per scissuram pallij, tuam vanitatem, quod & Laërtius prodidit. Sed & Posidonius Calamensis in vita diui Augustini. c. 22. scribit, eidem Augustino vestimenta fuisse, nec nitida nimium, nec abiecta plurimùm: quia his plerunque vel iactare se insolenter homines solent, vel abiicere. Quid quòd Daniel vir ille sanctissimus purpura & torque aureo in collo indutus est, vt scribitur Danielis. 5. Et regina Saba admirata est vestimenta ministrorum Solomonis 3. Regum. c. 10. & 2. Paralip. 9. vt hinc scias vestes aliaque ornamenta sumptuosa gestare per se non malũ esse, vel reclamãtibus Catabaptistis. Id tãtum in ea re considerandũ quo animo id fiat.

Cultus sordidius alterius superbiæ species.

Et hypocrisis.

Daniel torque aureo ornatus.

Catabaptistæ.

40 ¶ Illud autem postremò monuerim in hac cultus ornatusque ratione, morem cuiusq; regionis, eorumq; quibuscũ versaris, esse maximè obseruandũ. Quisquis enim, vt dicit diuus Augustinus libr. 3. de doctrina Christiana, & repetitur in.c.1.42. di. rebus præstantibus restrictiùs vtitur, vt metas consuetudinis bonorum, inter quos versatur, excedat: aut aliquid significat, aut flagitiosus est. Et Gratianus eadem di. §. vl. Quisquis (inquit) contemptis his, cum quibus viuit, lautiora sibi, vel austeriora præ cæteris induméta quærit, intemperans sui, aut superstitiosus est. Propterea dicit glo. in.d.c. si quis virorum. 30. di. & in.c.1.31.q.4. in vestibus & ornatu inspiciendam regionis esse consuetudinem. Quod & voluit glo. in.c.pe. in verbo, deauratis, & ibi Panor. col. vlt. & Bened. Capra doctor Perusinus extrà de vit. & hone. cleri. & Specul. d. tit. de aduoc. §. sequitur videre. & Bal. in rub. de consuet. col. vlt. vers. consuetudo debet seruari. Et diuus Thomas. 2.2.q.169.ar.1. & Astesanus lib. 2.c.54. in prin. Idcircò diuus Hieronymus in ea, quam nuper citauimus, epistola ad Heliodorum, Nepotianum laudat, quòd in cultu ipse prouinciæ morem sequeretur.

Cultus ex more regionis.

41 ¶ Nec tamen illud interim in hac cultus ornatusque tractatione prætermittendum ducimus, cauendum magnopere viris esse, ne cultu, veste, ornatu muliebri vtantur: nec contrà fœminæ, virili veste vtantur, ad hoc vt in viri habitum mutetur, anathema sit. Quod & repetitur in decretis canonicis in.c.si qua mulier. 31. di. Estque textus apud nos in. l. vestis. §. muliebria, &. §. communia. ff. de aur. & arg. leg. viros non facilè vti posse vestimentis muliebribus, nec contrà mulieres vestimentis virilibus, sine reprehensione. vbi Ray. ex hoc tradit eos qui hæc faciunt, infames esse, & à testimonio repellendos, quod tamen non admittit Alberi. ibi, qui eos §. legit cum. §. 1. eius. l. per l. inter vestem, eo. tit. vbi traditur. Senatorem quendam vti solitum vestibus muliebribus.

Viri uestimentis muliebribus, fœminæ uirilibus abstinento.

Et ego quidem non possum accedere sententiæ Ray. neque enim si reprehensibile est id facere, continuò sequitur eum infamẽ esse qui facit, cùm nulla lex id dicat. Nec tamen probo rationem Alberi. nam id non minùs reprehensibile est, quòd Senator quispiam id facit, quod legibus aut moribus non conuenit. Illud autem constat Herculem admodum fuisse vituperatum, quòd amore Omphale captus, eique obsequens vestibus eiusdem aliquando sese induerit, vt scribit Lactantius lib. 1. qui de falsa religione inscribitur. c. 9. ad idque nonnihil alludit Propertius libro tertio illis carminibus.

Omphalæ in tantùm formæ processit honorem, &c.

Hercules Crocotophorus.

Et Ouidius in epistola Deianiræ ad Herculem, & Statius lib. 1. Achileidos, Hinc & Plutarcho in lib. cui titulus est εἰ γρεσβυτέρῳ πολιτευτέον. id est, num seni gerenda sit respublica? Ipse Herculeſ Omphalæ seruiens κροκωτοφόρος, dictus est, id est crocotõn deferrens, quod est genus vestis muliebris, vt alibi diximus, & tradit Nonius Marcellus. Sed & P. ille Clodius ab omnibus reprehenditur quòd inter publicas Bonæ Deæ ceremonias, ad Pompeiam Cæsaris vxorem muliebri veste penetrasset, vt videre licet apud Ciceronem in epistolis ad Atticum non semel, Suetonium in ipso Cæsare. c. 6. Plutarchum, qui huius historiæ ordinem atque seriem graphicè describit in vita eiusdem Cæsaris. Ex quo statim id intelligis, hanc vestium transformationem sæpe fieri libidinis causſa. Nam & Pausanias libr. 8. quo Arcadica scribit, author est Leucippum Oenomai Pisæ regis filium, vt Arcades & Eloi memorant, Daphnem deperditè deamasse, Cuius nu-

Clodius in sacris Bonæ Deæ in habitu muliebri deprehensus.

Leucippus Icarius conſossus.

ptias cùm assequi nequisset, vtpote virilem sexum exosæ, is habitu muliebri, comaque, quàm Alpheo fluuio deuotam nutriebat, contexta, ad eam accessit, seque Oenomai filiam esse apud eam mentitus est: cunque generis nobilitate venandique peritia ceteris virginibus antecelleret, Daphnis beneuolentiam sibi facillimè conciliauit. Mox ea cæteræque nymphæ in Ladone flumine natare concupiscentes, inuitum Leucippum exuerunt: quem cùm marem esse deprehendissent, hastilibus iaculisque confoderunt. Vituperantur quoque à quibusdam Massylienses, quòd luxu perditi muliebrem in modum ornarentur comis vnguento delibutis, capillisque religatis. Ex quo apud Suidam ortum adagium in eos, qui cultu parum viris decoro vterentur ἐκ μασσαλίας ἥκεις, id est è Massylia venisti, quod nos alibi suprà retulimus. Et aliud eiusdem sensus apud Athenæum li. 12. πλέουσιας εἰς τὴν μασσαλίαν. nauiges in Massyliam. Quãquam his admodum aduersantur, quæ ab aliis multis magnæ authoritatis scriptoribus tradita sunt, de Massyliensium temperantia, seueritate, abstinentia, synceritate, & omnibus aliis virtutum generibus tradita sunt, nempe Tullio, Valerio Maximo li. 2. c. de institutis, & aliis plerisque, vt crediderim Suidam & Athenæum, non de nostra illa Gallica Massylia, sed de Lybica loqui, cuius meminit Virgil. lib. 4. Aeneidos.

Massylienses olim unguento delibuti.
Prouerbiũ
Prouerbiũ aliud.
Massyliensium nostrorum temperantia, seueritas, abstinentia.
Massylia Lybica.

Hic mihi Massylæ gentis monstrata sacerdos Et lib. 6.
Tot maria intraui duce te, penitusque repostas
Massylûm gentes

Quo in loco Sernius Massyli (inquit, sunt Mauri vnde speciem pro genere posuit. Nam Aeneas ad Aphricam venit, cuius partem constat esse Massyliam. Porrò Clisthenes Comicorum conuiciis potuit, qp parũ vir haberetur, seq; cultu indecoro in fœminã transformaret, vnde & illa Adagia nata apud eundem Suidam ex Aristophane & aliis κλεισθένωι ἐρᾷ. Clistenem video, & κλεισθένους ἀκρατέστερος. Clisthene intemperãtior. Eademq; infamia notatus est ab antiquis Cleocrito, quòd ad maiorem lasciuiam vestibus fœminam mentiretur. Cuius etiam nonnihil meminit Suidas. Illud autem in Galliæ historiis proditum est, Anglos Ioannam illam puellam omnibus seculis admirabilem, Rothomagi viuam combussisse, quòd virili veste contrà fas, vt dicebant, vsa fuisset. Diuus Epiphanius Eleutheropolites lib. aduersus hæreses. 1. secta. 16. Pharisæos admodum increpat, quòd per amicula & alios ornat⁹ ac muliebria pallia in latis crepidis, & calceamentorũ ligulis incederent. Pollux libr. 7. c. 13. scribit, Barbaros vestitu muliebri delectari. Lydi prouerbio illo λυδίᾳ νόμῳ. Lydio more, reprehensi, quòd flammeis muliebribus ornarent capita, vt à Diogeniano & Hesichio traditum est. Batalus quoque, alteri prouerbio βάταλος ἦι, locum fecit, in molles & effœminatos, quòd is muliebribus sandaliis primus omnium in scenam prodiisset, vt retulit Plutarchus. Ex quo & Græci βαταλίζειν dicunt, pro eo quod est turpiter & effœminatæ viuere. Euripidis in quapiam Tragœdia sunt ij senarij.

Cleocrito fœminam mentitus.
Ioãna Gal. Pharisæi or namẽ. mul.
Lydi flãm. muliebrib⁹
Prouerbiũ.
Βαταλίζειν.

ὀυκ ἄν λιπαίμην θῆλυ ἐνδῦναι στολὴν
ἄρρην πεφυκὼς, καὶ γένους ἐξ ἀρρένος. Id est,

Effœminata veste non possum tegi,
Cùm sim vir, & virili natus stemmate.

Quos versus vsurpauit Plato, cùm iussisset Dionysius in conuiuio, vt singuli in veste purpurea saltarent, vt tradit Laertius in vita Aristippi, vbi & id addidit, Aristippum ipsum sumptam purpuram se induisse, & cum saltare inciperet, propriè promptèque dixisse.

Platonis & Aristippi histor. memorabilis.

καὶ γὰρ ἐν βακχευμάσιν
ὁ νοῦς ὁ σώφρων οὐ διαφθαρήσεται.

Neque in sacris Liberi
Patris, pudica mens vnquam corrumpitur.

42 ¶ Nam & legimus in veterum monumentis id, de quo tractamus, aliquando sine dedecore & reprehensione factum, cùm vel necessitas quæpiam, vel alia quædam iusta causa ingruerit, aut mos regionis permiserit. Nam primùm apud Romanos, idibus Ianuariis permittebatur, vt tibicines muliebri habitu vrbem lustrarent, vt tradit Plutarchus, huius rei rationem reddens in problematis Ro. c. 55. Idem quoque in Proble. Græcis. c. 171. scribit apud Coos sacerdotem Herculis muliebri veste indutum, & mitra caput ornatum apud Antimachiam rem diuinam facere solitũ; eiusq; itẽ rei reddit rationẽ. quoniã Hercules ipse aliquando ad θρᾴτταν mulierẽ pugnãdo defessus aufugisset, & muliebri veste opertus apud eam delituisset. Macrobius libr. 3. Satur. c. 8. ex authoritate Philochori in Atthide, prodidit Lunæ, quam Venerem credebant, sacrificium facere viros cum veste muliebri, mulieres cum virili: quòd eadem & mas existimatur, & fœmina. Plutarchus in claris mulieribus. c. 4. tradit apud Argiuos sacra quædam celebrari, in quibus mulieres chlamydẽ ac virilẽ veste indutę, viri aũt peplũ gestãtes, & muliebribus velamẽtis capita obuoluti versabãtur. Cuius rei quoq; rationẽ reddidit. Laudatur Hipsicratea Mithridatis regis vxor, aut vt alij tradũt, pellex, quæ virilẽ habitũ induta, tonsis capillis Mithridatẽ à Pompeio victũ per efferatas gẽtes fugientẽ animo pariter & eorpore infatigabili secuta est, vt videre licet ex Valer. Max. lib. 4. c. 6. & Plutarcho in vita ipsius Pompei. Ob hancque (vt subdit ipse Plutarchus) viri litatem & audẽtiam, ipse Mithridates eam masculino genere Hypsicratem appellabat. Hanc imitata Plotina quædam mulier raræ fidei, & singularis pudicitiæ apud Apuleium lib. 7. Asini aurei, tonso

Viros uestiment. muli. aliquando uti licere.
Et è diuers. Luna mas & fœmina, Argiuorũ mos.
Hypsicratea Mithridatẽ habitu uirilisec. Plotina maquoq; marit. sequuta

tonso quoque capillo, & in masculam faciem reformato habitu, preciosissimis monilium & auro monetali zonis refertis incincta, intra ipsas custodientium militum manus, & gladios nudos cunctorum periculorum particeps, & pro mariti salute peruigilem curam sustinens, maritum in exilium secuta est. Euclides ille Megaricus, cùm Athenienses decreto suo cauissent, vt qui Megaris ciuis, si Athenas pedem intulisse prehensus esset, ea res homini capitalis esset, sub noctem priusquam aduesperaret, tunica longa muliebri indutus, & pallio versicolore amictus, & caput & ora velatus, è domo sua Megaris Athenas ad Socratem audiendum commeabat: vt vel noctis aliquo tempore consiliorum sermonumque eius particeps fieret. Rursusque sub lucem milia passuũ paulò amplius viginti eadem veste illa indutus redibat. Quod cùm à multis, tum ab Aulo Gellio scriptum est lib. 6. c. 10. Dicearchus tradit & post eum Laertius in Platone Lastheniam Mantineam, & Axiotheam Phliasiam ornatu virili, ipsius Platonis auditorium ingredi solitas, vt ab eo erudirentur. de quo & aliquid à Plutarcho scriptum est. Semiramis Assyriorum regina multis alioqui vitiis obnoxia, in hoc tamen laudatur, quòd Nino marito mortuo, cùm intelligeret populo grauissimum fore fœminæ imperanti obedire, sexum & habitum mentita virilẽ, quo suos falleret, tantisper dum Ninus filius, qui per teneram adhuc ætatem regere non poterat, adolesceret, ac regno idoneus foret, vt Iustinus libr. 1 tradit. Quis posset vituperare vxores Myniarum? qui cùm à Lacedęmoniis in suam vrbem essent recepti, interiectoq; tempore elati superbia, regnum affectassent, Lacedęmonij eo nomine eos morte mulctandos censuerunt, comprehensosque in carcerem coniecerunt. Vxores autem ipsorum Minyarum, quæ & ciues erant, & primorũ Spartanorum filiæ, ingredi carcerẽ, & cum cuiusq; viro colloquendi à Lacedęmoniis, nullum in illis dolum esse suspicantibus, impetrauerunt. Quæ horum permissu ingressæ carcerem, vestibus suis, quas gerebant, viris traditis, illorum vestes sumpserunt: quo astu viri muliebri veste amicti veluti mulieres è carcere prodierũt, sibique salutem quęsiuerunt, quod ab Herodoto traditum in Melpomene, & Plutarcho in li. de claris mulieribus. Eugenia, & Marina, & Euphrosina virgines sanctimonia illustres, habitum virorum indutæ, in Cænobium virorum profectæ sunt, illicque viri existimati, sanctissimè vixerunt, vt à scriptoribus ecclesiasticis proditum est, qui & ipsi tradunt Pelagiam Antiochenam relictis voluptatibus, & illecebris, quibus primùm deditissima erat, sumpto virili habitu, in penitissimas nemorum latebras secessisse, vbi ad mortem constantissimè perseuerauerit. Lycij in funere vestes muliebres induebãt, vt à luctu & lachrymis, quas viris non satis decoras esse existimabant citò desinerent, vt scriptum reliquit Plutarchus in oratione consolatoria ad Apollonium. Proinde vt hoc caput semel finiam, hæc quoq; lex nobis præscribenda est.

Euclides ad audiendum Socratem habitu muliebri cõmeabat.
Lasth. auditoriũ Plat. h̃itu uirili ingredieb.
Axiothea quoque.
Semiramis uirũ mẽtita
Minyarum uxores.
Eugenia
Marina
Euphrosina.
Pelagia.
Lycij in funere uestes muliebres induunt.

Tertia Lex Connubialis.

Fœminæ maritis, aut parentibus, aut futuris, non cæteris modestè se ornanto.
Formosásq; vtcunq; poterunt citra fucum efficiunto.
Viri negligentius, & quantum satis erit ad mundiciem & dignitatem ex more regionis tuendam, cultui corporis studento.
Atqui viri ipsi, vestimentis ornamentisq; muliebribus, & contrà fœminæ virilibus, nisi si qua necessitas, aliáue iusta causa ingruerit, abstinento.

1 ILLVD AVTEM, antequam hinc discedamus, dissimulanter pręterire, nec possũ, nec debeo, vt si vir quispiã, qui se matrimonio velit addicere, quicquam latentis vicij, aut deformitatis corporis habeat, id inprimis vxori, quam ducturus est, detegat: ne si iam consummato matrimonio resciscat, (neque enim illam, qua cum dies noctesque versaris, diu latere potest, vel re clamante Signo. con. 53. Ticius calce percussit, col. 2. vers. sed in dubio) te contemnat, detestetur, abhorreat: proindeque alios petulanter sectetur. Ni si fortè putes mulieres omnes esse similes Biliæ vxori Cnei Duillij illius, aut, vt alij vocant, Duellij, quod magis placet, à duello scilicet, vt tradit Cicero li. de Oratore ad Brutum, Duellij igitur, qui primus Romæ ex nauali victoria triũphauit. Aut etiam vxori (huius nomen non legitur) Hieronis Siracusani Tyranni. Nam cùm viris ipsis fuisset in quodam iurgio exprobratum, quòd sibi os fœteret, suis id vxoribus crimini dederũt, vtpote quæ nihil vnquã hac de re dixissent. At illæ responderunt existimare se viros omnes ita olere. Testis Biliæ Hieronymus lib. 1. in Iouinianum. Alterius autem Lucianus in Hermotimo, qui tamen hunc Gelonẽ appellat

Vir futurę uxori corporis uitiũ detegat.
Viri uitium uxorem diu latere non potest.
Bilia putabat omnes uiros os olere.
Et Hieronis uxor.

pellat,non Hieronẽ.&Plutarchus qui vbique Hieronem appellat, tum in Apophthegmatis, tum in libello,quomodo quispiam ab inimicis emolumentum capere possit. Fuerunt autem Gelo & Hiero fratres,Dinomenis filii,vterque Siciliæ tyrannus.Sed Gelo prior, cui successit Hiero, vt scribit Pausanias,quanquam & hic habuit filium,cui etiam Geloni nomen fuit, vt constat ex Liuio libr.4.2.belli Punici.Hieronem autem Duellius ille consul Romanus bello nauali vicit,authore Lucio Floro in.1.bello Punico.Sed vt redeamus,si illæ fœminæ id ita esse putabant, vt dicebant,mirum profectò fuit castitatis testimonium,sed quod tam multis seculis bis tantùm contigisse legatur.Et sanè futurum adeò neminem insanum reor, qui nostris præsertim temporibus spem concipiat,vxorem se his similem inuenturum,eaque spe ductus,suum illi vitium non pate-

Galba vxori futuræ uitium corporis detexit.

faciat. Prudenter quidem mihi fecisse videtur pater Sergij Galbæ Romani Imperatoris, qui vt scribit Tranquillus,cùm esset breui corpore,ac etiam gibber,à Liuia Ocellina diuite admodum ac pulchra vltro esset in virum appetitus,& aliquantò enixiùs. Ille tum subinde instanti vicium corporis secretò posita veste detexit,ne quasi ignotam fallere videretur. Simile quippiam fecisse tradit Apuleius lib.2.Floridorum, Cratem Thebanum nobilem philosophum, cuius & decreta canonica meminerunt.12.q.2.§.Crates,vbi tamen Socrates perperàm legitur. Nam cùm Hipparchia,quæ & ipsa philosophiæ deditissima fuit,eum maritũ optaret, is interscapilium retexit, quod erat gibberosum,peramque cum baculo,& pallium humi posuit,professus puellæ, eam sibi esse supellectilem,eamque formam,quam videret.Próinde(inquit)sedulò consule,ne post pœnitudo te capiat.Enimuero Hipparchia conditionem accepit,respondens iamdudum sibi prouisum satis esse,& satis consultum,neque ditiorem maritum neque formosiorem vspiam genitum posse inuenire.Próinde duceret,quò liberet,& ita Crati nupsit Hipparchia.

Crates quoque.

Decretorũ locus.

2 ¶ Adde quòd ex iurisconsultorum sententia, qui mancipia atque etiam res inanimatas, siue mobiles,siue immobiles vendunt,certiores debent facere emptores,quid morbi vitiiue latentis,cuique rei sit.l.1.§.venditor.ff.de actio.emp.&.l.1.circa princ. & per totum tit.ff. de ædil.edi. Quã sententiam Plato lib.11.de legi.& philosophi comprobant,& eleganter & copiosè disseruit philosophorum & oratorum Romanorum princeps Tullius,in 3.Officiorum libr.vbi & in eam rẽ, iuris ciuilis authoritatem in testimonium citat, & post eum diuus Ambrosius & philosophus & Theologus præstantissimus,in libr.quoque Officiorum.3.vbi & inter cætera hæc verba conscripsit.In contractibus vitia eorum,quæ veneunt prodi iubentur,ac nisi intimauerit venditor,quãuis in ius emptoris transierint, doli actione vacuantur.Hæc Ambrosius.Sed & hæc recentiores Theologi latè confirmarunt,diuus Thomas.2.2.q.77.ar.3.& iterum in quolibeto.2.ar.10.Anto.Flo.in 4 parte summæ tit.1.c.17.vers.3.in quali,Angel.Cla.in verbo, emptio & venditio, versu octauo.

Venditores rerum uitium patefacere debẽt.

3 ¶ Quæ si in cæteris vel vilium rerum venditionibus obtinent. Quid, si deo placet, in huiusmodi venditione dicendum est,quæ est maximi omnium ponderis,momenti,atq; præiudicij.Seruũ enim si emas,aut equum,si quoquo pacto non placeat,facillimè vel vendes,vel permutabis, aut si mercator desit,pro derelicto habebis.Maritũ verò vel vxorũ non est liberum,aut permutare,aut aliàs quouis modo missum omnino facere,quocunque deformitatis aut animi aut corporis vitio laboret.Scitum enim illud est Christi oraculum, Quos Deus cõiunxit,homo non separet.

Vxorẽ ob corporis uitiũ missam facere non licet.

4 ¶ Nec quenquam moueat quòd matrimonium venditionem appellauerim. Est enim matrimonium ex antiquo more Romanorum quædam veluti species venditionis. Nam vt post Varronẽ in.1.li.de vita populi Romani commemorat Nonius Marcellus, vir antiquitatis peritissimus, sub titulo,de doctorum indagine. Nubentes ex veteri lege Romana,asseis treis ad maritum venientes solebant ferre:atque vnum, quem in manu tenebant,tanquam emendi causa marito dare:alium,quem in pede habebãt,in foco larium familiarium ponere,Tertium in sacciperone(alij sacciperio ex Plauto in Rudente,vt opinor,legunt.Est autem maior crumena & nummorum receptaculum)quem in compito vicinali certo tempore solebant resignare. Ex quo Virgilius legũ Romanarum peritissimus in primo libro Georgicon.

Matrimonium species uẽditionis.

Ro.lex uetus in matrimoniis.

Saccipero Sacciperiũ.

Teque sibi generum Tethys emat omnibus vndis.

Quem locum enarrans Seruius Maurus, aut vt alij vocant Marius, & ipse admodum antiquarius.Ad antiquum (inquit) morem retulit, quo se maritus & vxor inuicem emebant, vt habetur in iure.Idem autem alibi in enarratione illius loci Virgiliani lib.4.Aeneidos.

Ac dominum Aeneam in regna recepit.

Hæc fermè scribit.Est aũt de iure quasi per coëmptionẽ, quæ certis solennitatibus apud priscos peragebatur in contrahẽdo matrimonio,& sese coëmendo inuicẽ vir & vxor interrogabãt. Vir ita,an mulier sibi materfa.esse vellet?illa respõdebat,velle. Itẽ mulier interrogabat virũ, vtrũ vir sibi paterfamilias esse vellet,Ille respõdebat,velle. Itaq; mulier in viri matrimoniũ conueniebat, & vocabantur hæ nuptię per coëmptionem.Hæc ille.Tu autem,vbi dicitur,in matrimonium cõueniebat,lege,in manum conueniebat,ex iis quæ diximus,& quæ mox subiiciemus. Et ita quoq; legitur apud Apuleium lib.8.meta. At dum herilis puella in Lepolemi manum venerat, &c. Et rursum.Modò ne in Thrasilli manum sacrilegam conuenias.Sicuti etiam legendum arbitror in .l.vxorem.ff.de ritu nupt.vbi ita legitur,nec in matrimonium conuenire nouercam eius qui prí-

Matrimonium per cõëptionem. Cõuenirein manum.

Seruilocus emẽdatus. Iurisc. loci emendati.

uignæ

uignæ maritus fuit.& in.l.ex ea parte.§.mulier.ff.de verb.oblig.vbi sic quoque legitur,mulier ab eo,in cuius matrimonium conueniebat,&c.vbi Accursius id non intelligens,ea verba interpretatur: id est reconciliabatur. Sed vt redeamus, huius etiam rei meminit & iisdem fermè verbis Boëtius in.2.lib.commentariorum in Topica Ciceronis,inquiens. Tribus modis vxor habebatur vsu,farre,coëmptione:Sed confarreatio solis pontificibus conueniebat. Quæ autem in manum per coëmptionem conuenerant,hæ matresfamilias vocabantur. Quæ verò vsu,vel farre,minimè.Coëmptio verò certis solennitatibus peragebatur, & sese coëmendo inuicẽ interrogabãt: vir ita,an sibi mulier materfamilias esse vellet?illa respondebat,velle.Mulier,an sibi paterfamilias vir esse vellet?Ille vellè respondebat.Itaque mulier viri conueniebat in manum.& vocabantur hæ nuptiæ per coëmptionem,& erat materfamilias viro,loco filiæ. Quam solennitatem in suis Institutis Vlpianus exposuit.Hæc Seuerinus.Sed illum Vlpiani locum arbitror fuisse à Iustiniano,vt pleraque alia,detractum.Sed & ipsemet Seruius in.11.librum ipsius Virgilij tradit matresfamilias eas dici quæ in matrimonium (lege manum, vt suprà diximus) conueniebat per coëmptionem.Nam per quandam(inquit) solennitatem in familiam migrat mariti.Hunc quoque morem coëmptionis, per quam materfa.dicebatur,tetigit Cicero in Topicis,cùm scribit.Si ita Fabiæ pecunia legata est à viro,si ea vxor materfamilias esset:si ea in manum viri non conuenerat, nihil debetur.Genus est enim vxorũ:eius duæ formæ,vna matrum familias:hę sunt quę in manum conuenerunt.Altera eorum,quæ tantummodo vxores habentur.Quem locum Boëtius interpretans ea scribit,quæ ex eo suprà adduximus.Sed & idem Tullius in oratione pro. L. Murena meminit huiusmodi coëmptionum,quæ in matrimonio fieri solebant, abundantiusque in oratione pro L.Flacco.Quintilianus item primum locum Ciceronis imitatus li.5.Orato.instit.tit. de argumentis.At si quis(ait)cùm legatum sit ei,quæ viro materfamilias esset, neget deberi ei, quæ in manum non conuenerit,specie,quoniam duæ formę sunt matrimoniorum. Et hinc sæpe materfamilias simpliciter pro vxore accipitur. Terentius in Adelphis, Proh diuum fidem, meretrix & materfamilias erit vna in domo.Liuius lib.4.belli Macedo.Et cùm tibi viro liceat purpura in veste stragula vti,matremfamilias tuam purpureum amiculum habere non sines? Et lib.9.eiusdem belli, Hũc iusta matrefamilias,illum pellice ortum.Et ita quoque nonnunquã ponitur in nostris legibus,vt in.l.1.in prin.ff.de concubi.& in.l.qui domum.ff.de adulte.& in.l.eum qui.C.eo.tit. & in.l.ea quæ.C.de donat.ante nupti. Et de vidua quoque dicitur, tanquam scilicet nomen post viri mortem retineat,in.l.mater.ff.de adulte.Quanquam scio matremfamilias aliter accipi à nostris iurisconsultis,& aliis vt videre licet ex.l.pronuntiatum.§.matremfa.ff.de verborũ sig.&.l. deinde. ff.de libe.exhib.Gellio cùm describit differentiam matronæ,& matrissa.lib.18.c.6.

Vxor trib⁹ modis habebatur, usu,Farre, coëptione.

Materfam. quæ dicebatur.

Seruij alius locus emendatus.

Materfam. pro uxore.

5 ¶ Sed vt redeamus,ad hunc morem coëmptionis in matrimoniis alludit,vt opinor,diuus Gregorius Nazanzenus in carmine virginitatis.

Ierũ de coëmptione in matrim.

ὥνιος ἐσί ἁμαρτι πόσις, καὶ τῷ γὲ χέρειον,
πολλάκις οὐ δ' ἀγαθὸς, καὶ ὤνιος ἔυνις ἀκοίτη,
πολλάκι καὶ συγερὴς τυκτὸν κακὸν, ὃδ' ἀπόωμπτον. Id est ad verbum.

Venalis est vxori maritus,& quod hoc est deterius,
Sæpenumero neque bonus:& venalis vxor marito,
Sæpe & odiosa,fabricatum malum,neque reiectabile.

Et Sophocles apud Stobæum sermone.66.inducens mulierem hæc dicentem.

ὅταν δ' ἐς ἥβλιν ἐξικώμεθ' ἔυφρονες,
ὠθώμεθ' ἔξω,καὶ διεμπολώμεθα
ἀπὸ πατρώων τῶν τε φυσάντων ἄπω,
ἄλλ μὲν ξένους πρὸς ἄνδρας, ἄλλ' βαρβάρους.

Vbi verò ad pubertatem hilares peruenimus,
Pellimur foras,atque diuendimur,
Procul à diis patriis,& parentibus,
Aliæ quidem peregrinis viris,aliæ barbaris.

Quibus concinnit quod scribit diuus Chrysostomus in Matthęum Homilia.74.Quis vxorem ducturus, quomodo puella educata sit, inuestigat? Nullus omnino,sed pecunia statim & possessionum magnitudo, & supellectilium quęritur.Hæc quasi quicquam empturus esset, vel permutationem quandam facturus, diligentiùs perscrutatur. At ideò συνάλλαγμα græcè,latinè permutationem nuptias appellant.Audiui enim multos dicentes.Commutauit ille vel illa,id est, cõiugio copulati sunt.Ita dona dei vituperant,cùm quasi vendentes & ementes vxores viri ducant, & viris nubant vxores.Hæc ille.

συνάλλαγμα.

6 ¶ Sed & huiusmodi emptio apud alios in vsu fuit.Assyrij,vt tradit Aelianus,nubiles in forũ ducebant, virisque in matrimonium vendebant.quod & scribit Nicolaus in lib. περὶ ἐθῶν, apud Stobæum sermone.42.vbi id eos facere prodit,vt paulò pòst dicemus de Tracibus. Idem obseruabant Babilonij vt author est parẽs historię Herod.li.1.Traces etiã vt idem recenset in Terpsicore statim circa initia,vxores magno ære à parentibus coëmebant. Quam rem paulò apertiùs describens Solinus.c.15.Nupturæ(inquit)non parentũ arbitratu transeunt ad maritos:sed quæ

Assyrij uẽdũt nubiles in matrim. Babilonij. Traces.

præ

præ cæteris ſpecie valent,ſubhaſtari volunt,& licentia taxationis admiſſa,non moribus nubunt, ſed præmiis. Quas formæ premit dedecus,dotibus emunt,quibus coniũgantur. Sed & de iiſdem loquens Pomponius Mela lib.12. Nupturæ(inquit)virgines non parentibus viris traduntur, ſed publicè aut locantur ducendæ,aut veneunt:vtrum fiat,ex ſpecie,& moribus cauſa eſt. Probæ formoſæque in precio ſunt:cæteras qui habeat, mercede quæruntur. Inde quoq; multas vxores accipiebant pari boũm emptas,vt prodidit Gnoſius Strabo li. Geographiæ.15. Græci quoque priſcis temporibus vxores ſibi inuicem emebant,vt ab Ariſtotele ſcriptum eſt li. politicõ.2.c.6. Et alij item. Nam Homerus libr. Iliados.11. tradit Iphidamantem Antenoris filium centum bobus datis,vxorem à ſocero ſuo accepiſſe,iis verſibus.

Indi pari boum uxores emebãt

Iphidamas uxorem cẽtum bobus emit.

ὁππ῀ός ἀπὸ μνηστῆς ἀλόχου ἀεσῖσιν ἀρήγων,
πουρι῀δὴς, ἣν ὗλε χέρηι ἶδνε. πολλὰ ἔδωκε
πρώθ' ἑκατὸν βοῦς δῶκεν.

Arabes. Saraceni.

Quin hodie fertur Arabibus & Saracenis mõrem eſſe emendi vxores,æs prò arrabone tribuentibus,vt à Raphaële Volaterrano relatum eſt libr. 3.c.34.

Nupt. uiris futur. uitiũ corpor. ne cel anto.

7 ¶ Finem huic rei facerem,ſed primùm mulieres quoque moneo, illud ſibi non abſimili ratione obſeruandum,quod de viris diximus. Scribit Strabo in eo ipſo li. quem nuper citauimus,ex authoritate Ariſtoboli,apud Taxillos Indie populos illud obſeruari ſolitum ,vt qui filias præ inopia locare non poſſunt,in ipſo ætatis flore in forum perducunt cum tuba & claſsicis. Tum multitudine conuocata,puella,primùm poſtica humero detegit tenus. Poſteà verò antica: quæ placita fuerit, & approbata,quibuſcunque videtur,nubit. Plato lib.6. de legibus,vt nemo in capeſſendis matrimoniis decipiatur,ſed ſublata ignorantia quiſque agnoſcat , cui collocat,& quam, & à quibus ducit. Huius rei gratia ludos choroſque puellorum & puellarum ſimul fieri iuſsit, nudatis corporibus,quatenus modeſtus pudor patitur,vt cum ratione in ætate conuenienti cõſpiciãt alterutrum,atque conſpiciantur. quod & ferè repetit in lib.8. Moſchouitæ autem ſolent,cũ de vxore ducenda deliberant, omnium toto regno puellarum virginum delectum habere,ac forma virtuteque animi præſtantiores ad ſe perduci iubere: quas demum per idoneos homines ſidelesque matronas inſpiciunt ita diligenter,vt ſecretiora quoque ab iis contrectari exploriq; fas ſit. Ex iis verò magna atq; ſollicita parentũ expectatione,quæ ad principis animum reſpondeat,regiis nuptiis digna pronunciatur. Cæteræ verò,quæ de formæ pudicitiæque & morum dignitate contenderant,ſæpe eadem die in gratiam principum proceribus atque militibus nubũt: ſic vt mediocri loco natæ plerunque,dum principes regiæ ſtirpis clara ſtemmata contemnũt, ad ſummum regalis thori faſtigium pulchritudinis auſpiciis euehantur , vt retulit Paulus Iouius in libello de legatione Moſchouitarum , vbi etiam tradit Turcas Ottomanos idem facere ſolitos.

Taxilli nuptur. cõſpiciẽd. mudãt

Platon. lex de ea re.

Moſchouitarum mos in ducendis uxoribus.

Et Turcar.

Fœiæ ne ſe uiris denu.

Mulier cum tunica uerecundiam exuit.

Lyſid. nec cũ lauaretur tunicã ponebat.

Phyloxera.

Mulier. ne noctu quidẽ tunicas ponendas.

8 ¶ Sed id tamẽ nolim ſuadere mulieribus , vt ſe videlicet viris denudẽt, quoniam vt apud Herodotum li.1. Muſarum ait Gyges Daſcili filius. ἅμα ὁ χιτῶνι ἐκδυομένῳ συνεκδύεται καὶ τὴν αἰδῶ γυνή, Id eſt. Mulier exuta tunica,pariter & verecundiam exuit. Quam ſententiam probat Plutarchus in lib. de auditoris officio,ad princ. tametſi eam arguit,ſed aliò reſpiciens idem Plutarc. in præceptis connubialibus.c.9. Huic autem concinens diuus Cyprianus in libr. de habitu virginum. Simul(inquit)cum amictu veſtis,honor corporis,& pudor ponitur. Ideò nec ipſe alibi in eodem libro ius facit,virginibus nec in balneis quidem ſeſe nudandi. Quo nomine Græci ſcriptores, & in his Theodoritus in lib. de virtute actiua, laudant Lyſidicẽ,quæ præ inſigni quadam pudicitia,ne tunc quidem,cum lauaretur,ſubuculam exueret. Phyloteram autem, cum in labrum balneare deſcenderet,quantùm corporis aquæ immergeretur , tantùm ab inferiori partè ſenſim detegeret,ſubucula paulatim ad ſuperiora ſubducta:cunque aquis lota emergeret,eadem ratione ſuperiora corporis amictu obtegeret. Quin nec Heſiodus grauis author,ſinit mulieribus ne nocte quidem intimas tunicas ponere , quatenus noctes etiam Deorum immortalium ſunt. Ex noſtris Bal. in l. impoſitas,col.2. verſ. quandoque quis vult reſcindere per officium. C. de tranſact. ſcribit metum verecundiæ ſatis eſſe ad reſcindendum contractum , licèt non contineat metum mortis,vel corporis cruciatus:vt ſi quis (inquit)denudet mulierem,mineturque eam ſe extra domum nudam deducturam.

Nuditas fœminarũ uiros in libidinem accendit.

9 ¶ Quin & nuditas ipſa mulierum,viros ſi quicquam aliud,ad libidinem miris modis accendit, ſicuti apertè oſtendunt verſus illi Propertiani li.2. Elegiarum.

Ipſe Paris nuda fertur periiſſe Lacæna,
Cum Menelaëo ſurgeret è thalamo.
Nudus & Endimion Phœbi cœpiſſe ſororem.
Dicitur,& nudæ concubuiſſe deę.
Cantabant ſurdo,nudabant pectora cæco.
Lanuuij ad portas,hei mihi ſolus eram.

Quibus , vt annotat Cælius,ſignificat poëta ſe inter ſubblandientes meretriculas ita iacuiſſe, vt venerea obire nuſquam valuerit,quanuis illæ quidem cantillarent, quamuis ad prolectandam cõcubitus appetentiam,& libidinis pruritum,pectora papillaſque denudarent,quamuis & ipſe inſcenderet,atque etiam mutonẽ ac teſticulos,qui &ab eruditis Lanuuij quoq; dicuntur fœmineis genitalibus

genitalibus admoneret,quæ poëta feſtiuè Portas appellat,nihilóminus potuiſſe nihil,& iacuiſſe, perinde ac ſolum . Quem tamen locum Beroaldus interpres alioquin eruditiſſimus intelligere non potuit. In hanc autem ſententiam Ambroſius libro tertio de virginibus loquens de Herodiade, An quicquam eſt tam pronum ad libidines , quàm inconditis motibus ea quæ vel natura abſcondit,vel diſciplina velauit,membrorum operta nudare?

Lanuuij q Portæ.

De eadẽ re

10 ¶ Sed vt ad inſtitutum negotium veniamus,nuditas quidem mulierum adeò libidinem irritat, vt reiectis,contemptiſque naturæ iuriſque legibus , nulla generis affinitatiſque ratione habita, ad infandam inconceſsamque vndequaque venerem aliquando impulerit , ſi verum eſt , quod Aelius Spartianus grauis hiſtoricus retulit . quod cum Iulia Antonini Caracallæ imperatoris Romani nouerca mulier forma eleganti & egregia, ſe maxima parte corporis coram Antonino ipſo quaſi per negligentiam nudaſſet,eaque nuda conſpecta dixiſſet Antoninus,libidine exæſtuans,Vellem ſi liceret. Reſpondiſſe fertur. ſi libet licet. An neſcis te imperatorem eſſe , & leges dare , & non accipere? Quo audito Antoninus ad obeundum ſcelus audacior factus, nouercam vxorem duxit. Cuius etiam rei nonnihil meminit Bal. noſter in capite primo,columna vltima de conſtitution. Et id quidem ſatis oſtendit veriſsimum eſſe illum Mimum Publij Syri apud Aulũ Gellium libr.17.cap.14.& Macrobium libr. Satur.2. capite . 7. Cui plus licet quàm par eſt, plus vult quam licet.

Antoninus Caracalla.

Vellẽ ſi liceret.

Imperator leges dat, nõ accipit.

Dauid in Berſabeã nudã exarſit.

11 ¶ Sed quoniam fortaſſe id non mirum videbitur in viro ſuapte natura impatientis (vt de illo ſcribit Eutropius)libidinis. quid dicemus de Dauide viro per omnia integerrimo? & de quo dixiſſe Deus legitur. Inueni virum ſecundum cor meum: Nonne cùm Berſabeã nudam ſeſe lauantem fortè fortuna conſpexiſſet , in eam tam deperditè exarſit , vt adulterium cum ea primùm, deinde & homicidium in eius virum perpetrarit, vt ſacræ docent literæ , ſecundi Regum vndecimo. De qua re loquens Diuus Auguſtinus in libro de honeſtate mulierum. Dauid (inquit) ille ſanctiſsimus mille paſsionibus preſſus,vidit mulierem nudam & adamauit eam,& ſtatim homicidium ſimul fecit,& adulterium.

Libidinoſi nuditate mulierum gaudent.

12 ¶ Quamobrem veneri ipſi atque libidini dediti, nuditate mulierum mirè delectantur, nec illis ſatis nuda mulier videri poteſt. Notum eſt enim illud laſciui poëtæ libro vndecimo Epigrammatõn.

At mihi nuda ſatis nulla puella patet.

Propertius & ipſe vates Cupidineus meram ſe nuditatem expetere palàm oſtendit, cùm ita Cynthiæ veluti minaretur libro ſecundo.

Quòd ſi pertendens animo veſtita cubaris;
Sciſſa veſte meas experiere manus

Et alibi de eadem loquens eo. lib.2.

Mane erat,& volui,ne ſola quieſceret illa,
Viſere,at in lecto Cynthia ſola fuit.
Obſtupui,non illa mihi formoſior vnquam
Viſa,neque oſtrina cum fuit in tunica.

Et Ouidius lib.3. de arte amandi.

Pars humeri tamen ima tui,pars ſumma lacerti
Nuda ſit,à leua conſpicienda manu.

Secundum quam ſententiam Plautus poëta Comicus idemque laſciuus ita ſcribit in Moſtellaria.

Pulchra mulier nuda erit quàm purpurata,pulchrior.

Apud Danielem capite decimotertio,Senes illi amatores iuſſerunt Suſannam nudari, vt vel ſic eius decore ſatiarentur.

Cupido nudus.

13 ¶ Hinc fortè à poëtis amor nudus depingitur, quòd videlicet nuditate admodum delectetur , & gaudeat. Marullus Tarchoniata , qui amorem ipſum graphicè ac luculenter deſcripſit.

Cur ſine veſte deus? ſimplex puer odit amorem.

Ex quo & illud Propertij libro primo.

Nudus amor formæ non amat artificem.

Et primus omnium Moſchus in deſcriptione amoris fugitiui.

γυμνὸς μὲν τόγε σῶμα, νόος δὲ οἱ ἐμπεπύκασται. Id eſt.

Nudum corpus habet mentem fallacia velat

Memorat autem Plinius libro trigeſimoſexto, capite quinto, ſimulachrum Cupidinis nudi in Pario Colonia Propontidis,opus eximium Praxitelis . Quanquam aliò ea nuditas à plerisque refertur , vt videre licet apud Alexandrum Aphrodiſæum, aut quiſquis is fuit , libro problematõn primo,capite 85.

Venus nuda.

14 ¶ Hinc item ipſius mater Cupidinis Venus ſcortorum præſes & magiſtra, à ſtatuariis & ſculptoribus nuda depingitur, vt videre licet apud Lucianum in eo libro, cui titulus Ἔρωτες: & memorat etiam Theodoritus Cyrenenſis libro tertio eius diuini operis cui titulum fecit Θεραπευτικὴ τῶν ἑλληνικῶν παθημάτων, tanquam ſi dicas cura ſiue medela Gentilium affectionum. In qua

re, vt ipſe dicit,illam proſtantibus in fornice meretricibus impudentiorem faciunt. Quis enim vidit vnquam meretricem in foro ſtantem nudò corpore ſine palla & zona? Id autem ſumpſere pictores à poëtis qui & illam ſæpiſsimè nudam faciunt, aut quòd libidinis crimen nunquam ita ſit cælatum,quin tandem prodatur:aut quòd nudis maximè conueniat:aut quod iam diximus,nuditas ad libidinem prouocet. Hinc illud Ouidij in epiſtola Didonis ad Aeneam.

Libidinis crimẽ tandem proditur.

Quia mater amorum
Nuda Cytheriacis edita fertur aquis.

Illudque Martialis lib. 8. ad librum ſuum.

Nuda recede Venus,non eſt tuus iſte libellus,
Et illud quoque Apuleij Aſini aurei libr.10. Qualis fuit Venus. cum fuit Virgo nudo & intecto corpore.

15 ¶ At verò quantùm è diuerſo ipſa fœminarum nudatio vel quantulacunque pudicorum proborumque virorum animos exaſperet,apertè docet illud Ezechielis decimoſexto. Vbera tua intumuerunt,& pilus tuus germinauit:nuda eras,& confuſione plena. Et Eſaiæ vigeſimo,Nudam & diſcalciatam diſcoopertis natibus ad ignominiam Aegypti. Et capite quadrageſimoſeptimo. Nuda turpitudinem tuam & diſcooperi humerum,releua crura, &c. Et Threnorum Hieremiæ quarto. Sed & Lamiæ nudauerunt mammam. Rurſumque. Inebriaberis atque nudaberis. Et diuus ille Hieronymus caſtorum ſanè caſtiſsimus ſcribẽs ad Demetriadem de virginitate ſeruanda. Illa,ait,tibi ſit pulchra,illa amabilis,illa habenda inter ſocias,quę ſe neſcit eſſe pulchram,quæ negligit formæ bonum:& procedens ad publicum,non pectus,non colla denudat, nec pallio reuoluto ceruices aperit: ſed quæ cælat faciem, & vix vno oculo qui viæ eſt neceſſarius, patente ingreditur. Propterea etiam eo nomine laudantur à plurimis virgines Patauinæ, quoniam non niſi operta facie prodeunt in publicum. Nam & earundem ſeueritas pudicitiaque multis celebrantur. Ex quo illud Martialis libr.11.

Nuditas mẽbrorum muliebriũ ſacris literis exoſa.

Patauinæ operta facie in publicũ prodeũt

Tu quoque nequitias noſtri luſuſque libelli
Vda puella leges,ſis Patauina licèt.

Illudque Plinij Cecilij ad Iunium Mauricum libro Epiſtolarum primo. Habet auiam maternam Serranam Proculam è municipio Patauio:noſti loci mores,Serrana tamen Patauinis quoque ſeueritatis exemplum eſt. Laudantur & Chalcidoniæ mulieres, quæ ſi in alienos viros & magiſtratus potiſsimum inciderent, dimidium faciei retegerent. Quæ à viduis coórta conſuetudo in eas prorepſit,quæ & maritos haberent. Quod retulit Plutarchus in Problematis capite.162. Qui mos multùm placuit Angel. Are. qui in. §. prim. columna prim. Inſtit. de pat. pot. ſcribit mulieres debere incedere facie ſemioperta, quòd temporibus (ait) noſtris non obſeruant mulieres. Perſarum verò legibus ſancitum legimus apud Ioſephum libro vndecimo antiquitatum, capite nono, ne mulieres extraneis viris inſpiciendas ſe preberent. Apud Spartanos autem diu obſeruatum legimus,vt aperta facie virgo,nupta verò conuelata in publico viſeretur. Cuius etiam rationem reddebat Charilus ſiue Charilaus (vtrunq; autem legitur) ὅτι τὰς μὲν κόρους ἀνδρὰς θηρεῖν δεῖ, τὰς δὲ γυναῖκας σάζειν τὸς ἔχοντας. Id eſt. Quoniam virginibus viros ſibi quærere neceſſarium ſit:mulieribus autem, quos compararint, cuſtodire. Auctor Plutarchus in Apophthegmatis Laconicis. Corinthij autem,& ſuas quoque virgines velabant,vt retulit Tertullianus in libro de virginibus velandis. Quo etiam loco tradit Arabiæ fœminas non caput tantùm ſed faciem quoque ita totam tegere,vt vno oculo libero contentæ ſint dimidiam (vt ipſe loquitur) frui lucem. Cornelius Tacitus de Poppea alioquin impudica loquens, libro decimotertio. Rarus (inquit)in publicum egreſſus, idq; velata parte oris,ne ſatiaret aſpectum,vel quia ſic decebat. Nam apud Romanos. C. Sulpitius Gallus vxorem dimiſit, quòd eam capite aperto foris verſatam cognouerat. Lex enim (inquit)tibi meos tantùm præfiniuit oculos,quibus formam tuam approbes, & placere deſideres. His decoris inſtrumenta compara,his eſto ſpecioſa, horum te certiori crede notitiæ:vlterior tui conſpectus ſuperuacua irritatione accerſitus in ſuſpitione & crimine hæreat,neceſſe eſt. Author Valerius libro ſexto,capite tertio. Sed vt ad Hieronymum redeamus. Is ad matrem & filiam in Gallia commorantes ſcribens,earum morem redarguit,quæ ita humeros de induſtria detegunt,vt incautiùs factum videri poſsit. Palliolum (ait) interdum cadit,vt candidos nudet humeros:& quaſi videri noluerit,celare feſtinat,quod volens detexerat. Idem ad Lætam de inſtitutione filiæ,ita de nuditate virginum loquitur, vt nec ipſę ſe nudas conſpicere debeant. Mihi (inquit) omnino in adulta virgine lauacra diſplicent, quæ ſeipſam debet erubeſcere, & nudam videre non poſſe. Theano veſtem aliquando induens brachium fortè nudauit:& cum quidã dixiſſet,ô pulchrũ cubitũ. At non publicũ inquit. author Plutarchus in præceptis connubialibus,capite trigeſimoſecũdo, vbi hinc ſubdit pudicæ mulieris ne cubitum quidem nudari oportere. Legimus diuum Barnabam,cum alicubi vidiſſet fœminas nudas cum viris ludere, ita eam rem exhorruiſſe, vt illis diras imprecatus ſit: vnde & ſecuta eſt confeſtim templi ruina, quæ multos oppreſsit. Diuus Ambroſius libro epiſtolar. 8. epiſtola. 64. mirum in modum increpat Smagrium Veronenſem epiſcopũ, qui virginis acculatæ ſtupri ſecreta genitalia inſpici iuſſerat, ad depre-

Chalcidoniæ dimidiũ faciei retegentes.

Perſar. lex de ea re.

Spartanorũ in eadẽ re mos.

Corinthiarũ quoq;.

Arabũ itẽ.

Poppea ue lata facie incedebat.

Romanorũ mos.

In fœminas quæ humeros detegunt.

Virgo ne ſe nudã cõſpiciat.

Theano.

Templi ruina ex nuditate mulierum.

ad deprehendenda libidinis veſtigia. Quanquam leges Pontificiæ id nulla ratione permittunt. Cæterùm hanc mulierum nuditatem tribus potiſſimum rationibus damnat, Anton. Flo. in ſecunda parte tit. quinto, capite primo, in quarto gradu, vbi qui volet poterit legere.

Genitalia muliebr. nõ inſpiciẽda. ad cõuincẽdũ ſtuprũ.

16 ¶ Non abs re igitur antiquæ leges marem tantùm inſpici nudum iuſſerunt, vt proinde cognoſceretur, pubeſne eſſet, an impubes: fœminas verò nudas ob id conſpici non patiebantur, impudicum illud atque indecorum iudicantes, vt eſt tex. in. l. vltim. C. quan. cur. vel tut. eſſe deſ. & in. §. 1. Inſtit. quib. mo. tut. fin. Cui non omnino diſsimile eſt, quod & Plato ſanxit libro decimo. Conuenientiam (ait) ætatis ad nuptias, & contrà, iudex nudos omnino mares, nudas tantùm ad pubem vſque fœminas conſpiciens, iudicet. Sed vt ad noſtras leges reuertamur. Sanè ſi fœminas aliquando nudas conſpici oportet, leges ipſæ & canones à mulieribus & ipſis honeſtis & probatæ fidei inſpici eas voluerunt, non à viris. l. prim. in princ. & per totam fermè. l. ff. de vent. inſp. & in. c. propoſuiſti, & c. cauſam matrimonij, de proba. & in. c. fraternitatis, & in. c. vltim. extrà de frig. & malefi. & facit tex. in c. nec alia, ibi, manus obſtetricum. vigeſimoſeptima q. 1. Idque natura homines docuit, quæ vel in cadaueribus mortuorum pudenda mulierum magis, quàm virorum veluti de induſtria obtegit, virorum enim cadauera ſupina fluitare, fœminarum prona, veluti pudori defunctorum parente natura. quod obſeruauit Plinius libr. 7. cap. 17. & Solinus cap. 5. in fi.

Fœtias non nudãdas ad deprehẽdẽ dã pubert. Platon. lex de ea re.

Fœtias nõ ni ſi fœtis nu dãdas, cum neceſſe eſt.

Cadauera mulierũ, pna, virorum ſupina fluitant.

17 ¶ Denique legimus Deas caſtitatis præſides, egerrimè tuliſſe, ſi quando eas nudas à viris etiam imprudentibus inſpici contigerit, neque id impunitum reliquiſſe. Nam cùm ſe Pallas aliquando & Chariclo in Heliconia Hippocrenæ nudæ per æſtum lauarent, ac tum fortuitò Tyreſias venator ad eum fontem ſitiens acceſsiſſet, Palladem imprudens nudam conſpicatus ſtatim oculis captus eſt, vt pulchrè deſcripſit Callimachus in eo hymno cui titulum fecit εἰς λουτρὰ τῆς Παλλάδος, Id eſt, in lauacra Palladis. & Nonnus, quo loco ſtatim citabimus. Quanq; alij aliò referũt cæcitatem illam Tyreſiæ, vt nos quoque alibi dicemus. Acteon quoque cùm etiam inter venandum fortè fortuna Dianam in fonte nudam conſpexiſſet, eiuſdem indignatione in ceruum commutatus. & à ſuis canibus diſcerptus, vt recenſuit Ouidius libro tertio Metamorph. Sillius libro duodecimo, Pauſanias libro nono, & Claudianus in Ruffinum. Nonnus autem Poëta Græcus libro Dionyſicõn quinto facit Acteonem hæc exclamantem.

Deas caſtas nudas ſe cõſpici moleſtè fert.

Tyreſiæ ſo alis capt. q. Palladẽ nudã cõſp. Acteon in ceruũ mutatus, quum Dianã nudã uidiſſet.

ἄλβιε πειρεσία σὺ μὲν ἔδρακες ἐντὸς ἰλέθρου
γυμνὸν ἀπαυράμενος ὀπτῆρμονες εἴδεος ἐείνης
ζώεις σὸν βλεφάρων ἀλέσας φάος. ὑμετέρων δὲ
ὀφθαλμῶν ἀμάρυγμα νόῳ μετέδρακεν Ἀθήνη.

Quorum hic ſenſus eſt propè ad verbum.

Fœlix Tyreſia, tu quidem vidiſti citra perniciem
Nudam inuitæ miſericordis Palladis.
Viuis tuorum oculorum perdito luminæ, noſtrorum autem
Oculorum ſplendorem cum mente commutauit Pallas.

Ex quibus & illud Propertij.

Parce oculis hoſpes, lucoque abſcede verendo,
Cede. agedum, & tuta lumina linque fuga.
Interdicta viris metuenda lege patur,
Quæ ſe ſummota vindicat ara caſa.
Magnam Tyreſias aſpexit Pallada vates,
Fortia dum poſita Gorgone membra lauat.

Et cætera quæ ſequuntur.

Tradit & Lactantius libro ſecundo qui de origine erroris inſcribitur, Iunonem nudatam in ſacrilegos ſeſe vindicaſſe. Apud Homerum libro quinto Iliados, Leucothea dea marina cùm Vlyſſi naufrago vittas immortales dediſſet, quibus ſub pectore extenſis nataret, iuſsit eum, cum terram attigiſſet, eadem iacere in pontem, ſubiunxitque.

Iuno nudatã ſe uindicauit.

Leucothea nudã ſe uidere noluit

αὐτὸς δ' ἀπονόσφι χατωέσθω. Id eſt.

Ipſe autem ſeorſim te verte.

Ne videlicet ipſe eam nudam à tergo inſpiceret.

Et hinc quoque illud Virgilianum in Pharmaceutria.

Transque caput iace, ne reſpexeris.

Quem locum enarrans Seruius. Nolunt enim (ait) ſe videri numina. Porrò quòd priſci illi

Numina uideri nolũt.

Gratias nudas pingent. vt Horatius libro Carminum. 4. Ode. 7.

Gratiæ nudæ.

Gratia cum nymphis geminiſque ſororibus audet
Ducere nuda choros.

Prouerbiũ

Ex quo vetus illud adagium ἀεὶ χάριτες γυμναί, alió vtique ſpectat, nempe ne quid inter amicos fictum, fucatum, tectum, verùm nuda ſimpliciaque ſint omnia. Artemidorus autem Daldianus

libro de somniorum interpretatione secundo, capite trigemoquinto scribit, nec in somnis quidem ulli conducere Dianam, aut eius imaginem nudam conspicere. Nec tamen omittam quod idem eo lib. c. 42. tradit Venerem in somnis visam bonam iudicari, si infernas partes vsque ad zonam velatam habet. Totam autem nudam solis meretricibus bonam esse, & quæstus significatiuam, ad reliqua autem confusionem significare. Id quod dicit à se obseruatum fuisse.

Dianã nudãuidere in somnis quid significat.

18 ¶ Proinde non rectè fortassis plerisq; videbitur consuluisse, vir alioquin doctissimus authorq; grauissimus Fran. Are. con. 142. ex facto proponitur quòd illustris, in tertio, & iterum in quarto dubio eiusdem con. Cum omnibus neruis contendit probare, Franciscum Sfortiam ducem Mediolani iure petiisse, vt Dorothea filia Ludouici marchionis Mãtuæ, Galeacio ipsius ducis filio desponsata, nuda à quibusdam medicis à se missis conspiceretur, vt hinc detegeretur puellæ, si qua esset deformitas. Contrà Ludouicũ hoc ipsum iniuria recusasse, sed tantùm filiam obtulisse videndam Cotta (sic enim appellat) quam ad eam Galeacius ipse miserat, coopertam. Cuius tamen consilium probat Philip. Dec. in. d. c. proposuisti, in. 2. no. An tamen bene vterque senserit, aliorum sit iudicium.

Venerẽ itẽ Frã. Aret. cõ. expẽsũ

19 ¶ Ego verò scio Platonẽ ab Eusebio libr. 3. de præpar. euange. c. 12. & Theodorito. li. de legibus, qui nonus est eorum, quos de curatione Gentilium affectionũ elegantissimè scripsit, aliisque ecclesiasticis scriptoribus fuisse reprehensum, quòd in libris de repub. atque de legibus, iusserit mulieres non solùm iuuenes, sed etiam anus, in gymnasiis nudas cum viris luctari. Adolescentulas nudas cursu & equis certare: & in solennitatibus eas quoque nudas cum nudis iuuenibus tripudiis salire, sicuti suprà diximus. Quæ omnia hausisse videtur Plato ex legibus politicisque constitutionibus Lycurgi Lacedæmonij, qui eadem fermè instituit, vt tradit Xenophon in Lacedæmoniorum repub. & commemorauit Propertius li. Elegiarum. 3. illis versibus.

Plato reprehensus de mulierũ nuditate. Lycurgus fœmĩas nudas exercẽ riiussit.

Multa tuæ Spartæ miramur, &c.

Et Pelignus vates quo loco describit raptam à Theseo Helenam in epistola Paridis ad eandem Helenam.

More tuæ gentis nitida dum nuda Palæstra
Ludis, & es nudis fœmina mixta viris.

Et Plutarchus in vita ipsius Lycurgi, & in Apophthegmatis Laconicis, vbi & hoc Lycurgi institutum à quibusdam fuisse reprehensum tradit. Ab hac autem mulierum Laconicarum nuditate, & quia etiam illis pinnæ virginalis tunicæ non erant consutæ ab inferiori parte, sed aperiebantur, simulque totum femur cum incederent nudabatur, eas φαινομηρίδας appellabat Ibicus, à patentibus scilicet fœmoribus, vti etiam memorat Pollux libro septimo Onomasticõn, capite decimotertio. Et ἀνδρομανεῖς Euripides, quòd viros ob id in libidinem furere facerent, vt & retulit Plutarchus in Lycurgi ac Numæ Pompilij comparatione, vbi & citat Sophoclem hunc morem Laconicarum mulierum apertè describentem.

Lacænæ mulieres φαινομηρίδες dictæ Et ἀνδρομανεῖς.

καὶ τὸν νεοργὸν ἄσετ' ἀσάλος χιτὼν
ῥυσὸν ἀμφὶ μηρὸν, πλύσεται ἑρμίονα.

Cui addere potes & illud Euripidis in Andromache

ὀυσὶ' ἂν ἡ βάλοιτό τις
σώφρων γένοιτο κατὰ τιάδων κόρη,
ἥτις ξὺν νέοισιν ἐξερημοῦται δόμους.
γυμνοῖσι μηροῖς, καὶ πέπλοις ἀνειμένοις
δρόμους, παλαίστρας τ' οὐκ ἀναγκέτους ἐμοὶ
κοινὰς ἔχουσι, πᾶσα θαυμάζειν χρεών
εἰ μὴ χαλινὰς σώφρονας πεπλεύτεις

Id est ad verbum.

Neque si velit quispiam
Casta esse, queat Spartana puella.
Quæ cum iuuenibus relinquentes domos,
Nudis fœmoribus, & tunicis dissolutis,
Cursus palestrasque non tolerabiles mihi
Communes habent, et tamen admirabile videtur
Si non castas mulieres educatis?

Et in hanc sententiam diuus Chrysostomus Homilia in Mattheum. 6. multis inuehitur in mimos aliosque huiusmodi ludos atque spectacula, quibus producuntur mulieres nudæ, veluti maxima libidinis incitamenta: eosque mille mortibus dignos pronunciat, qui hæc faciunt. Id quod dicit, quoniam apud Romanos nudæ in scænam prodibant. quod vel ex hoc intelliges quod scribit Valerius Maximus libro secundo, capite quinto. Catone (inquit) ludos Florales, quos Messius Aedilis faciebat, spectante, populus vt mimæ nudarentur, postulare erubuit. quod cum à quibusdam cognouisset, discessit à theatro, ne præsentia sua spectaculi consuetudinem impediret. Ex quibus & illud quoque intelligis, id fuisse viris sanctis & seueris non admodum honestum, & cæteris non impudendum, etiam si mos regionis id permittat.

Nudæ fœminæ i scœnam prodibant apud Romanos.

¶ Tybe-

20 ¶ Tyberius imperator Ro. voluptatis libidinisq; assertor impotentissimus, ob id à Suetonio taxatur, & nudis aliquando puellis ministrantibus cœnauerit. Sed & Heliogabalus ille quoq; Ro. imperator, omnium (vt verbis Apulei vtar) bipedum nequissimus, ab historicis incessitur, quòd fœminitis nudis currum eius trahentibus, nudus & ipse in publicum sæpe prodierit, vt in eius vita Lampridius retulit. Clearchus quoque Anaxarchum carpit, quòd ei nuda puella ministrabat. Timæus & Theopompus quod Athenæum tradidere apud Tyrrhenos in conuiuiis & epularum apparatibus virgines nudatis corporibus ministrare solitas conuiuis discumbentibus. Sed & eas pudore depositio in gymnasiis publicis & palæstris nudas exerceri solitas. Neq; enim apud eos turpe ducebatur nudas fœminas vulgò cõspici. Clearchus aũt in. 4. vitarũ cõmentario. apud eundem Athenæum scribit, quòd cùm Tarẽtini Carbinam Iapygum vrbẽ vi expugnassent, illorum filias, quæ ad templa confugerant, iisdem in locis sacratisq; deorum ædibus denudatas omniũ libidini obnoxias, per totum diem exposuerunt: quæ res adeò hominibus diisque ingrata fuit, vt eos omnes qui hoc facinus patrauerant fulguribus statim ac fulminibus obrutos fuisse cõstet. Illud quoq; ab antiquis non sine vituperio scriptũ est, virgines in Peloponeso discinctas, & absq; tunicis esse consueuisse, tantũ pallio tectas, vtrinq; fenestrato, per quod patebãt nuda corpora. Ex quo παροιμίαζειν vice prouerbij dictum aduersus eos qui corpore parum decorè nudato incedebant. de quo per Erasmum Chil. 5. centu. 2. c. 47.

Tyb. nudis puellis ministrãtibus cœnabat. Heliogab. nudus nudis fœtis currũ trahẽtibus incedebat. Anaxarcho ministr. nudæ puellæ. Tyrrhenis quoque. Tarentini fulmine ictũ q. nudas fœminas libidi nie expos. Pelopõn. uirgines di scinctæ pallio fenestr. Prouerbiũ Milesiarũ uirgin. insania.

21 ¶ Nec intempestiuũ erit historiã à Plutarcho in li. de claris mulieribus. c. 2. relatum hoc in loco depingere, ex quo agnosco naturam hunc pudorem etiam insanis mulieribus ingenuisse, vt nuditatem maximè abhorreant. Nam ignota vt ait, causa, quam alij ad aëris intemperantiam corruptionẽq; quandam, alij ad terrarum pestilentem habitum referebãt. Milesiæ virgines ad insaniã omnes conuersæ in vehemens mentis desideriũ adeò compulsæ fuisse dicuntur, vt per omnes prope domos tota passim vrbe laqueo se suspenderent, ad id enim maximè, & non aliud ferè mortis genus eas impulsas. Luctuosum igitur & turpe pendentium virginum spectaculum Mileti quoti die cernebatur, cui pesti nullum penitus afferri efficax remedium poterat. Nec enim maiorum monita, nec parentum preces, & lachrymæ quicquam proderãt, indiesq; id malum excrescere videbatur, vt non humanis id ampliùs causis, sed deorum potiùs indignationi omnes cõstanter adscriberent, donec prudẽtis cuiuspiam viri & rerũ vsu periti admonitu, Milesiorum Senatus decreuit, vt quæ suspendio posthac se conficerẽt, virgines omnes nudato corpore per medium forũ palam efferrentur: cõfestim enim hanc Labẽ cessauisse: adeò enim illas eo decreto publicato animis concidisse, sic turpitudinis illius phantasia perterritas fuisse, vt nulla postmodum id malum attentarit. tantùm ingenuis animis pudoris existimationisque vis valuit, vt quas anteà, quò minùs sibi manus afferrent, terribilium (vt aiunt) extremum non absterruit mors, ijsdem huius turpitudinis iniecta opinio, à proposito tam citò dimouere potuerit.

22 ¶ Laudatur ab eodem Plutarcho in eo ipso li. de claris mulieribus. c. 15. Micca filia Aristodemi Elensium tyranni, & moribunda Megistonem rogauit, ne se post mortem turpiter nudatam iacere pateretur. Et à Iustino ad calcem lib. 14. Olympias mater Alexandri, quòd expirans capillis & veste crura contexit, ne quid posset in corpore eius indecorũ videri. Idemq; de Polyxena scribit Euripides in Hecuba.

Micca rogat, ne mortua nuda iaceat. Olympias moriens crapillis crura texit. Polyxenã.

ἥ δὲ θνήσκουσ' ὅμως
πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐχημόνως πεσεῖν
κρύπτειν θ' ἃ κρύπτειν ἄμματ' ἀρσένων κρεών.

Id est.

At illa iam moriens tamen
Multùm prouidit, vt honestè caderet,
Celaretque, quæ celare oculos virorum oportet.

Cuius quidem sententiæ meminit Plinius Iunior libr. epistolarum. 4. ad Minutianum, vbi & eo quoq; nomine laudat Corneliam Vestalium maximam, & cum incæstus iniustè damnata in subterraneũ cubiculum demitteretur, hæsisseteq; descẽdenti stola, vertit se ac recollegit. Meminit itẽ eius sententiæ Lucianus in Encomio Demosthenis. eamq; Ouidius li. 13. metam. vbi ipsius Polyxenę immolationem describit, ità traducit.

Tunc quoque cura fuit partes velare pudendas,
Cum caderet, castique decus seruare pudoris.

Sed & idem lib. 2. Fastorum de Lucretia loquens.

Lucretia: Cæsar moriens prouidit, vt honestè caderet

Tunc quoque iam moriens, ne non procumbat honestè;
Respicit, hæc etiam cura cadentis erat.

23 ¶ Quid quòd & id quoque viris laudi datum est. Nam & Suetonius de Cæsare. Nam vt animaduertit (ait) vndiq; se strictis pugionibus peti, toga caput obuoluit, simul sinistra manu sinum ad ima crura deduxit, quò honestiùs caderet, etiam inferioris parte corporis velata. Quod & Valerius Maximus tradidit libro quarto, capite. 5. Nam & in viris quoque nuditas habet aliquid pudoris & verecundiæ, præsertim verò pudendorum, quæ & hinc id nomen accepisse videntur.

Nuditas in uiris quoq; habet aliquid pudoris.

Adã & Eua erubuerũt se nud. esse.

Nam & Adã ille prothoplastus sicut & Eua omniũ parens, cũ ante peccatum non erubescerẽt, q̃ nudi essent, post peccatum cùm se agnouissent esse nudos, præ verecundia consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata, id est succinctoria, & vt verbo Varronis vtar, suffibula, vt scribitur Gen. 3. Sic & Vlysses apud Homerum li. Odysseæ. 6. cùm nudus esset, è mari elapsus, ramo frondenti sibi pudenda cooperuit, sicque Nausicaæ Alcinoi filiæ apparuit.

Vlysses nudus ramo pudẽda operuit.

ἐκ δ' υμενὶς δ' ὕλιις πλόεθον λάσε χειρὶ παχείῃ
φύλλων ὡς ῥύσαιτο θοὸν χροϊ μήδεα φωτός.

Ex quo Virgilius aut quisquis est in Priapeiis illud deprompsit.

Huius & Alcinoi mirata est filia membrum
Frondenti ramo vix potuisse tegi.

Noë inebr. nuditas derisa.

Sed vt redeamus ad sacras literas. Cũ Noë imprudens inebriatus esset, iaceretq̃ nudatus in tabernaculo, Caín cæteris fratribus veluti subsannans nunciauit. At verò illi confestim pallio verenda patris operuerũt. Pater autem è vino & somno expergefactus, postquam hæc resciuit, Cain maledixit, cæteris fratribus contrà benedixit. Herodotus li. 1. scribit apud Lydos, cæterosq; ferè barbaros magno probro esse, etiá virum cõspici nudum. Socrates historicus ecclesiasticus in tripertita historia li. 1. c. 11. tradit q̃ cũ Amonius Aegyptius & Theodorus eius discipulus aliquãdo vellent fluuiũ trãsire, iussisse Amoniũ, ne se alteruter nudũ conspiceret, Theodorũ abire: Cumq; senior se quoq; ipsum erubescere nudũ intueri, repẽte diuina virtute trãslatũ é ad vlteriorẽ ripã.

Lydis pro brũ est nudũ cõspici.

Amon. erubuit nudũ se cõs. 24 Hacãt. pri.

aduexit morẽ nudandi corp. in certaminibus.

¶ Sed & Dionysius Halicarnasseus li. antiquitatum Ro. 7. non admodum probat virorum corpora nudare in Olympiis, aliisq; certaminibus. Primumq; omnium Hacanthũ Lacedæmonium hunc nudãdi corporis morem adhexisse decimaquinta Olympiade, cùm anteà pudori sibi ducerent Græci omnes nuda in certaminibus apparere corpora, quod probat Homeri authoritate, qui li. 23. Iliados facit Aiacem & Vlyssem in funere Patrocli cinctos in certamen descendere.

Homeri tẽpore luctaturi se accingebant.

ζωσαμένω δ' ἄρα τώγε βάτην ἐς μέσσον ἀγῶνα.

Et lib. 18. Odysseæ, quo loco describit certamen ipsius Vlyssis & Iri hæc scribit.

ὣς ἔφαθ' οἱ δ' ἄρα πάντες ὑπείνεον. αὐτὰρ ὀδυσσεύς
ζώσατο καὶ ῥάκεσιν πολυμήδεα.

Quibus significatur Vlyssem cinxisse se pannis circũ genitalia. Adde & quod apud eundẽ Hom. illo eodẽ li. 23. Iliados Epeum & Euryalum inuicem certaturos se quoq; accinxisse legimus.

τὼ δὲ ζωσαμένω βήτην ἐς μέσσον ἀγῶνα.

Et lib. 6. Odysseæ Vlyssem ipsum, cùm se lauare vellet in fluuio, ancillis Nausicaæ iussisse, vt procul abessent. Erubescere enim coram illis se nudare corpus.

ἀμφίπολοι σὺν δ' ὧδε ἀπόπροθεν, ὄφρ' ἐγὼ αὐτὸς
ἅλμυν ὠμοιιν ἀποπλύσομαι, ἀμφὶδὲ ἔλαίῳ
χρίσομαι. ἦ γὰρ δηρὸν ἀπὸ χροὸς ἔσσιν ἀλοιφή
ἅντιῳ δ' οὐκ ἂν ἐγὼ γε λοέσσομαι. αἰδέομαι γὰρ
γυμνοῦσθαι κούρῃσιν εὐπλοκάμοισι μετελθών.

Nudã. cor. in certamos unde fluxit.

Sed quod de certaminibus dictum est, illum morem nudandi corpora hinc fluxisse tradit Pausan. lib. 5. quòd cùm Olympiæ lata lex esset, mulieres ad illud certamen accedere non debere, pœnaq; præuaricantibus constituta, vt è Typeo monte prærupto deiiceretur, quę huiusmodi certamẽ ingressa deprehenderetur, ac Callipateria nõnullis Pherenices dicta, marito mortuo pugilis habitu in id descendere ausa fuisset. Pisirhodoq; filio certaminis victoriam adepto lętitia gestiens sepes clausträq; quibus Athletæ concludebantur, transilire conaretur, nudata corporis parte, qua sexus discernitur, fœminam se esse detexit, illam tamen patri ac fratribus filioq; Olympionicis cõ donarunt. At legem nouam sanxerunt, vt deinceps Athletæ nudi ad id certamen accederent.

Callipater. pugilis habitu in certamẽ desc.

Quod & factitatum Aeneæ temporibus satis probat illud Virgilij lib. 3. Aeneidos.

Exercent patrias oleo labente palestras
Nudati socij.

Lupercalia Nudæ fœminæ in Lupercalibus.

Sed quis æquis oculis videre nunc ac ferre posset Lupercalia illa, quibus mares & fœminæ per tẽplum vrbemq; certatim, Lyceum nescio quod carmen canentes, nudi procedebant. Fœminæq; se nudas de industria verberandas pelliculis offerebant, vt conciperent, vti videre licet ex Ouid. lib. 2. Fastorũ. Plutarcho in vita Cæsaris, iterumque Marci Antonij, & aliis pleriſque. Ex quo & illud Virgilij libr. 8. Aeneidos.

Hinc exultantes salios nudosque lupercos.

Vbi & id Seruius declarat.

25 ¶ Verùm vt ad fœminas, à quibus initium huius nostræ legis cœpit, redeamus, finemque huic tãdem loco imponamus. Illud fœminas ipsas monem°, vt si qua in eis sit occulta deformitas, ei certè cui nubere velint, non re quidem, id est corporis nudatione, sed verbis adaperiant propter eam maximè rationem, quæ à nobis dicta est, cum de viris in huius capitis initio loqueremur. Ideoque & hanc legem vtriq; statuemus.

Quarta

Quarta Lex Connubialis.

Suam quisque deformitatem futuro marito aut vxori detegito.
Ne tamen se propter ea præsertim fœmina nudato.

1 FACTENVS DE FORMA, & ijs quæ ad formam attinent, abundanter, affatim, aut veriùs superfluenter diximus. Nunc ad id maturè accedendum est, quod statim post primam legem diximus. Eos videlicet maritalem potestatem dote atque etiam nobilitate commutare, qui vxores opibus, genere, aut aliàs superiores se ducunt. Nam vt scribit Aristoteles Ethicorum. 8. c. 10. Dominantur vxores propter amplitudinẽ patrimonij. Cui finitimũ est quod Demenetus senex Plautinus in Asinaria dolenter pronunciat.

Vxores uiris dominãtur ob dotẽ uel nobilitatem.

Argentum accepi, dote imperium vendidi.

Et in eadem fabula Artemona. Faxo (inquit) vt scias,
Quid pericli sit dotatæ mulieri conuicium dicere.

Et apud eundem in Aulularia Megadorus senex asserit dotes dapsiles, in seruitutem viros redigere. Et alibi in eadem fabula ille idem, cùm multas incommoditates, sumptusque intolerabiles, qui ex magnis dotibus proueniunt, enarrasset, tandem in hæc verba concludit.

Dotes dapsiles.

Dotatæ mactant & malo & damno viros.

Et in Mostellaria Simo & ipse senex.

Si quis domi dotatam vxorem habet, malè.

Rursum & alius senex in ea fabula quæ Menechmi inscribitur. Credo (ait)

Cum viro litigium natum esse aliquod, ita istæ solent, quæ viros
Subseruire sibi postulant, fretæ dote feroces.

Cui concinit illud Ouidianum li. 2. de arte amandi.

Dos est vxoria lites.

Sed & alius senex Pleriplectomenus in Milite eiusdem Plauti.

Nam mihi virtute deûm dicam, propter diuitias datas
Licuit vxorem dotatam genere summo ducere,
Sed nolo mihi oblatratricem in ædes introducere.

2 ¶ Quibus & germanum est illud & senis cuiuspiam in Plotio Menãdri apud Gellium li. 2. c. 23. *De eadẽre*

ἐπ' ἀμφοτερᾶν τὸν ἐπιμελέστερον ἢ μέλλειν καθευδήσειν. Id est.

In aurem vtramque, quandoquidem dotata est, cubet. Et paulò infrà.

δίμοι πρεσβύλλω χαβεῖν ἐμέ, καὶ δέκα τάλαντα
χωλαιον ὄυσα πηχέως εἶ τ' ὄζει τὸ φρύαγμα
εἴπως ἀνυστόσαστον.

Me miserum qui Creobulam duxi, & talenta decem,
Nanam mulierculam, cubitalem, cuius superbia
Adeò intolerabilis est.

Dicit autem in aurem vtramque dormiet, quoniam vxor pauper & ob id morigera, viro semper faciem aduersam, non auersam in lecto habet, & sic in aurem vtramque dormit. Idem autem Menander apud Stobæum sermone. 67.

In aurem utramque dormire.

ὅταν πένης ὢν, καὶ γαμεῖν δοκῇ ἐλόμενος,
τὰ μετὰ γυναικὸς ἐπιδιέρχηται χρήματα,
ἀυτὸν διδάσκων, οὐκ ἐκείνῳ λαμβάνει.

Si quis pauper nuptias instituerit,
Et allatas ab vxore pecunias acceperit,
Hic dat seipsum, non illam ducit. Sed idem apud eundem Ser. 70.

ὅστις γυναῖκ' ἐπίκληρον ἐπιθυμεῖ λαβεῖν
πλουτοῦσαν, ἤτοι μωρὸν ἐκδίνει θεῶν,
ἢ βούλετ' ἀτυχεῖν μακάριος καλούμενος. Id est.

Quisquis vxorem vnicam hæredem cupit ascisere
Diuitem, is vel iratis pœnam luit dijs,
Vel infœlix esse vult, sub nomine fortunati.

Alter Poëta Græcus Antiphanes apud ipsum Stobæum in eodem loco.

οὐκ ἔστιν οὐδὲν βαρύτερον τῶν φερνῶν
ὄνῳ γυναικὸς προῖκα πολλὴν φερούσης.

Haud vllum est onus grauius

Reuera,quàm vxor dotem ferens copiosam.
Et Euripides apud eundem illo quoque sermone.68.

ὅσοι γαμοῦσι δ' ἢ γένει κρείσσους γάμους,
ἢ πολλὰ χρήματ', οὐκ ἐπίστανται γαμεῖν.
τὸ τῆς γυναικὸς γὰρ κρατοῦσ' ἐν δώμασι
δουλοῖ τὸν ἄνδρα, κἀπ' ἔτι ἐς' ἐλεύθερος.

Quicunque nuptias aut genere præstantiores contrahunt,
Aut multarum opum gratia:vxorem ducere nesciunt.
Vxor enim imperans domi
Subijcit maritum,ita vt ampliùs non sit liber.

Et alia multa in hanc sententiam reperies apud ipsum Stobæum, illo ipso Ser. 68. ex Nicostrato in libro περὶ γάμου.Musonio,& alijs,vt ibi videre poteris.

3 ¶ Sed vt iterum redeamus ad Latinos.Huc quoque vergit, quod non semel apud Nonium Marcellum Titinnius in Prælia ait.Verùm enim dotibus deliniti vltro etiam vxoribus ancillantur,id est,vt idem Marcellus interpretatur,seruiunt.Ad quam item sententiam referendum est illud Epigrammatarij poëtæ ad Priscum li.8. quod depromptum ex ipso Menandro nonnulli volunt.

De eadẽ re ex Latinis authoribꝰ. Ancillari.

Vxorem quare locupletem ducere nolim,
Quæritis,vxori nubere nolo meę.

Nubere fœminarũ, Ducere uirorum.

Nam dicit nubere virum vxori locupleti, quoniam nubere propriè priuatimque fœminarum est, sicut ducere virorum,vt scribit Caper vetustissimus grammaticus in libro de orthographia & latinitate verborum.& palam insinuat illud Ouidij li.9.meta.

Pronuba quid Iuno?quid ad hæc Hymeneæ venitis
Sacra?quibus qui ducat,abest:vbi nubimus ambæ.

Nubere tamen interdũ de uiris.

Et probatur etiam apertissimè in.§.1.vers.vnde quæsitum est,Instit.de nuptijs, & in.l.2.§.1.ff.de in ius vocan.Licet etiam,vt hoc in transcursu dicam,nubere interdum de viris dicitur, vt videre licet apud Festum ex Pomponio in Panuciatis. Et ita quoq; vsus est Cornelius Tacitus li.15.cùm scribit de Nerone.Ipse per licita atque illicita fœdatus nihil flagitij reliquerat, quò corruptior ageret,nisi paucos post dies vni ex illo contaminatorum grege, cui nomen Pythagoræ fuit,in modum solennium coniugiorum denupsisset.Et Suetonius de eodem. Cui etiam, sicut ipsi Sporus ita denupsit. Et Iuuenalis.

Quid quæris?nubis amicus.

Ducere etiam de fœminis interdum.

Et è nostris quoque voluit Bal.in.l. cùm testator. C. de testa. manu.Sicut è diuerso nonnunquam de fœminis ducere dicitur,vt in.l.si ignorans. C.fol.mat.vbi & ad id no.Bal.Igitur Martialis, vt ad eum reuertamur,voluit intelligere eos fungi vice & officio mulierum, potiùs quàm virorum, qui locupletes vxores accipiunt.Itaque subdit.

Inferior matrona suo sit Prisce marito.

Non aliter fiunt fœmina virque pares.

4 ¶ Neque dissimile est quod scribit Iuuenalis Satyra.6.

De cadẽre

Intolerabilius nihil est,quàm fœmina diues.

Quod citat è nostris Lucas Pen.in.l.1.col.1.in fi.C.de mulie.& in quo loco,li.10.
Et rursus in eadem Satyra.

Veniunt à dote sagittę,
Libertas emitur.

Et huc quoque pertinet illud Silij Bassi apud Senecam in.6.controuersia.li.2. Omnes vxores diuites seruitutem exigunt,crede mihi,volet regnare in suis diuitijs.Et paulò inferiùs.Multi duxere sine dotibus vxorem: quidam dictas non accipere dotes: quidam autem emptis contenti fuere mancipijs,& cùm possent accipere diuitias,emere, quibus libertatem darent, maluerunt, quàm suam vendere.Et in eadem controuersia, Aelius Fuscus pater. Insolens (inquit) malum est beata vxor,cũ immensum pondus auri orba attulerit,cùm pecunia arcas nostras onerauerit,quid aliud, quàm beatè seruiemus? Alter declamator Quintilianus auus declamatione.301. Tu tamen quid circunscriptione ista perdidisti.Vxorem non habes locupletem, nihil enim magis quàm pecuniã desideras,& te dignum qui duceres parem:tunc scires,quæ discordiæ,quæ cõtentiones, quàm frequens mentio dotis,quàm erecta ex æquo ceruix:Vtique in his tuis delitijs,in his cupiditatibus liceret amare aliquam ancillam,deperire aliquam ministrarum.Nunc habes vxorem non ambitiosam,non exacturam comitatus,sed quæ tota ex tuo vultu pendeat. Sed & Seneca ipse de remedijs fortuitorum ad Galionem, Ei qui conquerebatur bonam vxorem se amisisse. Inuenies (inquit) si nihil quæris nisi bonam, dummodò ne imagines proauosque respexeris, nec patrimonium,cui iam ipsa nobilitas cesserit.

5 ¶ Huc quoque respicit Plutarchus,qui in eo libello, quem de liberis educandis scripsit, monens

De cadẽre

parentes,vti liberis suis vxores despondeant,quæ nec multò nobiliores,nec ditiores sint. Prudenter enim dici prouerbio πλὼ κατὰ σαυτὸν ἔλε. Id est, æqualem tibi mulierem inquire.Nam qui se ipsis longè ampliores cupiunt vxores,nõ eorum maritos,verùm dotis mancipia fecisse se nesciũt.

Quin

Quin Alexandrides & ipse Græcus author dicebat apud Stobæum Sermone.66.

ἂν γαρ πένης ὢν,πλὼ γυναῖκα χρήματα
λαβὰν,ἔχει δέσποιναν,οὐ γυναῖκ' ἔθ'
ἑς ἐσ' δοῦλος καὶ πένης.

Nam si quis pauper pecuniosam vxorem
Duxerit,non vxorem,sed dominam habet,
Cuius est famulus & seruus.
Phocylides quoque Milesius.
λατρεύεις δ' ἀλόχῳ λυγρῆς χάριν εἵνεκα φερνῆς. Id est ad verbum.
Seruis autem vxori,malæ gratia caussa dotis.
Gallicus item poëta Ausonius in Monosyllabis.
Sæpe in coniugibus fit noxia,si nimia est,dos.

Scribit Philostratus, quòd cùm Antipater,qui tum imperatori ab epistolis erat, auidius affectaret filiam Hermocrati in matrimonium tradere,non censuit is arripiendam huiusmodi fœlicitatem. At instante acriùs nuptiarum conciliatrice,ac potentiam memorante,doti (inquit) magnæ non seruiam,neque soceri superbiæ.Socrates dicebat splendida coniugia,vtaliquando illustrant, ita nonnunquàm funditus domos euertunt,vt retulit Valerius li.7.c.2.

6 ¶ At diuus Ambrosius li.1.de Abraham Patriarch.c.2. Qui suauitatem (inquit) quærit coniugij,non superiorem censu ambiat,non monilibus ornatam,sed moribus.Offendit plerunque virum,si se vxor nobiliorem nouerit.Hæc proxima superbiæ sunt.Sara non facultatibus ditior,nõ genere splendidior erat:ideo virum imparem non putabat, ideo quasi parem gratiam diligebat. ideo non censu est retenta,non parentibus,non propinquis:sed virum proprium, quocunq; pergeret,sequebatur.Diuus autem Hieronymus in epitaphio Marcellæ ad Principiam taxat viduas, quæ sibi pauperes maritos deligunt, quibus imperent, vt nomen tantùm virorum habere videatur, qui patienter riuales sustineant, si mussitauerint,ilico proijciendi. Et huc quoque respicit Horatius li.3.carminum.Ode.24.

De eadẽ re

Nec dotata regit virum
Coniux. Artemidorus Daldianus li.de somniorum interpretatione.2.c.31.Si quis(ait) argenteis armis pugillatum decertet,vxorem ducet mediocriter opulentã,fidelem,& domum custodientem,& viro obedientem.Si verò quis contrà sequutorem pugnet, formosam quidem ducet vxorem,& opulentam,verùm fastuosam propter opes,& ob id virum contemnentem, & malorum caussam futuram.Nec prætermittendus Græcus ille versiculus.

νύμφην δ' ἄπρηκτος οὐκ ἔχει παρήσιαι. Id est.

Sponsa indotata non habet libertatem loquendi.

7 ¶ Ex nostris verò legum interpretibus Iason iurisconsultorum nostræ tempestatis facilè princeps in.l.diuortio,col.4. & seq. ff. de verbo.oblig.poltea quam primùm retulit sententiam Bar. ibi dicentis,valere promissionem, vel confessionem dotis non receptæ factam constante matrimonio inter coniuges æquales, videlicet inter virum ignobilem aut senem, & vxorem nobilem aut iuuenem:ea potissimum ratione,quòd hæc donatio sit remuneratoria,quæ valet inter coniuges.l.quod autem.§.si vir & vxor.ff.de dona.inter vir. & vxo. Deinde verò retulit aliorum opinionem,qui contrà tenuerunt,& ad rationem Bar.responderunt.Ipse autem ad confirmationem eius solutionis,illud & inter cætera adijcit, non posse dici hoc casu donationem remuneratoriã: tantùm enim abesse, vt vir ignobilis quicquam commodi aut honoris ab vxore nobili recipiat, aut vir senex ab vxore iuuene, vt etiam multùm incommodi, & tormenti ab ea patiatur, vtpote quæ volet sibi maritum subijci, & seruire. Licèt tandem sequatur Bar. vt scilicet dicatur donatio remuneratoria, non ea consideratione, quòd mariti conditio melior sit, sed quòd mulieris efficiatur deterior.

De eadẽ re ex nostris.

8 ¶ Quæ cùm ita sint,ideo Lycurgus id prudenter,vt cætera omnia,statuit virgines sine dote nubere:ne propter opulentiam colerentur,vt tradit Plutarchus in vita illius,& in Apophthegmatis Laconicis:aut vt scribit Iustinus li.3. Epitome(quod tamẽ in idem recidit)vt seueriùs matrimonia sua viri coërcerent,cùm nullis dotis frenis tenerentur. Quanquam scio Aristotelem contrarium de eo scripsisse li.2.Politicõn.c.7.cum arguit leges Lacedæmoniorum,quarum lator Lycurgus ipse fuit, quòd dotes magnas dari permitterent:cùm meliùs fuisset, aut nullam, aut paruam, aut mediocrem esse constitutam. Porrò Solon & ipse legislator, & vnus præterea ex septem, ex matrimonijs cæteras dotes sustulit,tres tantùm vestes,& quædam parui empta vasa,aliud præterea nihil nuptam secum importare iubens,vt & tradit ipse Plutarchus in vita illius. Sed & Chilo,qui & ex septem fuit,monebat vxorem humilem,apparatu modico esse ducendam, quod scribit Laërtius.ne scilicet pro vxore dominam domum accersas,de quo & nos paulò post dicemus. Quibus concinens Cato ille Censorius,quem vel vnum illis septem opponere possum, si tamen is est, quod multi existimant,ego nunquam putaui,ita monet.

Lycurgus dotes prohibuit.
Solonis lex de ea re.
Chilonis sententia de ea re.
Catonis Censorij.

Vxorem fuge ne ducas sub nomine dotis.
Quem versum ita vertit Græcè Planudes.

μή ποτε κουριδίην ἄλοχον ἀγῆς γι διὰ φέρνην.

9 ¶ Itaque qui vxorem ducunt ingenti dote & matrimonio refertam, aut aliàs nobiliorem, ii iam non sunt domini, non superiores, non mariti, non denique pares: sed potiùs famuli, & inferiores non vxores, sed dominas habentes, quales illi fuisse videri possunt, qui vt scriptum reliquerunt iurisconsulti, vxores suas dominas vocabant, in.l. vxorem, in prin.ff. de leg.3. Peto (inquiebat Bardus ille) à te domina mea, vbi Alber. id expendit, & in.l. Titia.§. qui Marco.ff. de annu.leg. vbi vir quispiam fracti (vt reor) atque abiecti animi non dominam solùm vxorem vocat, sed sanctissimam adijcit, vt & Alberi. ibi no. & illum quoque tex. ad id expendit Bal. in.l.vl.col.2.vers. quid si testator. C. de indic. vidui. Similiter in.l.vl.§.vxori, vbi hoc ponderat Nicol. Neap.ff. de aur. & arg.leg. & in authen. qui.mo.nat.effi.legi.§.illud quoque, vbi annotat Angel. Nisi fortasis illi gratia honoris id ipsum faciebant, vt dicit Bar.con.244. fuit quidam de Assisio, col.vl. & Lucas Pen.in.l.quicunque, col.4. C. de re mili.li.12. Sicut & Claudius Cæsar, qui, vt erat stupidi ingenij, non modò Messalinam vxorem dominam vocabat, sed & alios ciues Ro. dominos appellabat, authore Suetonio.

Vxores à maritis dominæ uocatæ.

10 ¶ Quanquam ea vxorum appellatio & à Græcis profecta videri potest, qui vxorem δέσποιναν, id est dominam dicunt, vel teste Homero li.3. Odyssę cùm dicit de vxore Nestoris.

τῷ δ' ἄλοχος δέσποινα λέχος πόρσωε καὶ οὐδὸ. Id est ad verbum.

Huic vxor domina lectum parauit, & cubile. Et li.7. in fi.

ἀλκινόοος δ' ἄρα λέκτο μυχῷ δόμου ὑψηλοῖο
τῶρ δὲ γυνὴ δέσποινα λέχο πόρσωε καὶ οὐδό.

Alcinous autem dormiuit in conclaui domus altę,
Iuxtà autem vxor domina lectum parauit, & cubile.

Menandro quoque in Plotio apud Gellium li.2.c.23.

ἥ γ' εὐγνωσον εἶχέμε γυνὴ δέσποινα. Id est.

Tum me cunctis notum vt faceret vxor hera.

Quod & ipsum tradit Epictetus Philosophus, & ipse Græcus in eo libro, cui titulus est, Enchiridiòn. c. 55. vbi de officio & cura viri erga vxorem differens. Mulieres (inquit) statim à decimoquarto anno dominæ vocantur. his enim viri ob concubitū blandiuntur. Subdit tamen. Monendæ igitur sunt apud nos in honore esse nihil ob aliud, nisi vt modestæ sint, & virum reuereantur.

Et Latini quoque.

11 ¶ In quem etiam sensum existimat Seruius dici posse illud Virgilianum li.6. Aeneidos.

Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.

Quanquàm sunt qui aliò referunt. Sed ad id referendum puto illud Catulli in epithalamio Iuliæ & Mallij.

At domum dominam voca,
Coniugis cupidam noui.

Illud quoque Papinij li.1. Syluarum, in epithalamio Stellæ & Violantillæ.

Tu modò fronte rosas violis, modò lilia mixta
Excipis, & dominæ niueis à vultibus obstas. Et paulò pòst.
Quamuis Ausonijs multùm gener ille petitus
Matribus, edomui victum dominæque potentis
Ferre iugum, & longos iussi sperare per annos. Rursumque.
Dulcia cùm dominæ dexter connubia vultus
Annuit. & cætera.

Et illud Ouidij ad vxorem li. Tristium. 3. Eleg. item. 3.

Nunciet huc aliquis dominam venisse, resurgam. Et pòst paulùm.
Nec dominæ lachrymis in nostra cadentibus ora
Accedent, animæ tempora parua meæ.

In quibus locis Ouid. vxorē dominā vocat. Et illud eiusdē in epistola Laodamię ad Protesilaūm.

Caussa tua est dispar, tu tantùm viuere pugna,
Nēque pios dominæ posse redire sinus. Et rursum in eadem epistola.
Ille ferens dominæ mandata recentia sæuum
Pugnabit cautè, respicietque domum.

Item illud Iuuenal. Posthumium quempiam de vxore alloquentis.

Ferre potes dominam saluis tot restibus vllam?

Illud quoque Valerij Martialis li.11. in Paulam.

Hærebit dominæ vir comes ipse suæ.

Diuus Adrianus vxorem dominam uocabat.

Sed & diuus Adrianus vxorem Nataliam dominam vocare solitus est, sicut & illa è diuerso virum dominum, id in eius vita referente Iacobo à Voragine: nonnunquam enim & hos alloqui cō temnendos authores citamus. Et è nostris Io. An. Milanciam vxorem dominam appellat, tum in.c. cùm secundum, col.1. de præb. tum in.c. qui prior, col.pe. de regul. iur. li.6. in merc.

Io. And. quoque.

12 ¶ A quibus etiam illud opinor proceſsit, quòd Itali, & Hispani, & magna pars Gallorum matronas vulgò Damas vocant. Quod tamen tractum posset videri ab ipsis quoque Græcis, quibus etiam

Damæ.

etiam vxor dicitur δάμαρ & δάμαρτος. Nam Plinius alioquin grauis author & antiquus li.33.c. 3. fœminas indiscriminatim dominas appellabat, cùm inquit. Et incerta margaritarum pondera è collo dominarum auro pendentia. Et è nostris Accursius in.l.si ignorans. ff. loca. cùm loquitur de domina more meretricio incedente. & in.l. ad egregias. ff. de iureiur. rursumque in.l. medicos, in verbo deduci, & iterum in verbo exhiberi. C. de profes. & med. li.10. In quibus locis de domina loquitur, id est muliere, quæ, vt ait, inuita in iudiciū deduci, vel exhiberi non debet, per tex. in.l.1. C. de offi. ciuil. iudi. Et alia glo. sing. in. c. odi. 24. q.1. dicens inibi esse arg. contra scholares qui vadunt ad ecclesias vt videant dominas. Sed & Bal. con. 380. tam profundè, col. vl. li. 2. Et in isto (inquit) negotio ad communem opinionem dominarum recurrendum. Et Angel. in.l. vsufructuariū venari. ff. de vsuf. ita scribit. Nota pro dominabus, quibus est relictus vsufructus alicuius fundi, in quo est pabulum columbarum, vt possint capere & occidere eo modo, quo dicitur de feris inclusis. Diuus item Ioannes euangelista, siue vt alij contendunt, Ioannes cognomine Presbiter, qui eodem ferme tempore & ipse Christi discipulus fuit, in. 2. epistola catholica, Mulierem quandam nomine Electam, ad quam scribit, dominam non semel appellat. Et diuus Hieronymus, aut alius, quod semper existimaui, in regula sanctimonialium ad Eustochiam. c. 16. in prin. ipsam. Eustochiam dominam vocat. Sed & statuta plerunque ea appellatione vtuntur. Pisis est statutum, quòd non possint ad nuptias conuocari, nisi duodecim dominæ, vt refert Bar. in.l. inficiando. §. infans, in fi. & ibi etiam Angel. ff. de furtis. & Io. Ana. in. c. vl. col. 10. vers. ex prædictis refert, ext. de collu. dete. & Fran. Are. & Barb. in. l. patris & filij. ff. de vulg. & pupil. Et hæc omnia ex illo vers. itaque qui vxorem ducunt, demptis his, quæ in hac æditione addita sunt, Chassenæus, vt sæpe aliàs, ad verbum trāscripsit in suum catalogum gloriæ mundi parte. 2. considera. 31. Posteaque subdit non credere se indistinctè esse verum, vt omnes mulieres debeant vocari dominæ; quicquid audacter (inquit) Tiraquellus dicit. At tu Chassenæe nimium audaculus es, qui me dicis scripsisse, quæ contrà palàm reprehendo. Nam primùm eos Bardos appello, asseroque fuisse fracto & abiecto animo, stupidoque ingenio, qui id fecerint. Deinde subiungo Græcos id facere solitos, indeque apud idoneos scriptores dominam pro vxore vsurpari. Et hinc quoque nationes quasdam, & Plinium & quosdam ex nostris legum interpretibus fœminas ita vocare, id quod & tu ad verbum, vt iam diximus retulisti, ac desumpsisti. Vnde igitur conficis me sensisse fœminas omnes ita vocandas? Certè si tu illud vocabulum, Bardus, intellexisses, non hæc tam temerè effutisses. Sed vt ad te, lector, sermonem meum conuertam, cùm ita scripsissem. Peto (inquiebat Bardus ille) à te domina, Chassenęus pro eo vocabulo, Bardus, à se non intellecto, putans mendum esse, nomen Baldus eius loco substituit. Idque sæpissimè facit, cùm incidit in sententiam aut verba non intellecta, vt ex sexcentis locis illis Catalogi videri potest.

Fœminæ passim dominæ uocantur. Plinius ita casuocat. Accursius Glo. decreti. Baldus. Angelus. Diuus Ioannes. Diuus Hieronymus. Statuta. Chassenei furtum.

13 ¶ Sed vt ad institutum reuertamur. Illud inter legum doctores satis conuenit, virum non teneri vxorem vocare dominā, præsertim si hunc appellationis titulum à viro sit consecuta, vt per Bar. in.l.si iudex. ff. de minori. & in.l.si pòst mortem. §. vl. in pe. quæst. ff. de bono. pos. cont. tab. & in.l. pe. C. de dona. inter vir. & vxo. Nicol Neap. in lec. ipsius Bar. in.l. amicissimos. §. vl. in fi. ff. de excu. tut. Panor. & Fely. in. c. ex parte. B. ille in fi. hic col. 1. ff. de for. compe. Barb. in. c. vl. de ordi. cogni. & con. 1. col. 22. & iterum col. 25. li. 1. & in tract. de præstan. Cardi. quæsti. 2. col. 2. vers. tertiò facit. Socin. in.l. omnes. ff. de excepti. Iason in.l. cùm filiosa. col. 3. vers. hinc videmus, & ibi Anto. Bauer. in repe. char. 8. col. 3. ff. de leg. 1. & Fely. in. c. super eo, le. 2. in prin. extrà de testib. Bened. in repe. c. Raynutius, in verbo, in eodem testamento relinquens, le. 1. numero. 99. de testa. Philip. Deci. in.l. 2. col. 2. ff. de reg. iur. Anto. Corse. in tracta. de pote. & excel. regi. in 30. quæst. Et hoc quoque caput impudenter surripuit Chasse. vbi suprà, in versi. vl.

Vir non tenetur uxorem uocare dominā. Chassenei furtum.

¶ Hæc omnia tendunt ne quis cupiditate, aut ambitione allectus potentiorem se ducat vxorem.

14 Nam eiusmodi fermè connubia inauspicata & infœlicia sunt. Quibus adde quod præcipiebat Cleobolus Lyndius vnus ex septem sapientibus apud Laërtium. γαμᾶ ἐκ τῶν ὁμοίων, ἢν γὰρ ἐκ τῶν κρεσσόνων γήμῃς, δεσπότας καὶ οὐ συγγενεῖς κτήσῃ. Id est vxorem ducito ex æqualibus. Si enim ex potentioribus ducas, dominos & non affines habebis. Sed & Solon vnus quoque & idem primus ex illis sapientibus, hoc idem præcepisse aiunt. Ita enim illum loquentem inducit Ausonius.

Par pari iugato coniux, quod impar est, dissidet.

Chilon Lacedæmonius, qui & ex illis sapientibus est illud quoque præcipiebat apud Laërtium, vxorem similem ducendam γάμου εὐτελῆ ποιεῖσθαι. Aliter autem refert Stobęus Ser. 68. γάμους εὐτελεῖς καὶ ἰσοστίμους ποιεῖν. quibus significatur nuptias humiles, siue malis, frugales & æquales esse celebrandas. Pittacus item Mitylenæus & ipse ex sapientibus ab Atarnete adolescente interrogatus vtra sibi ducenda esset vxor, duas enim se expetere, alteram quidem opibus & genere parem, alteram vtraq; in re excellentem. Monuit scipione, quo nitebatur, elato pergeret ad triuium ciuitatis, quo pueri lusus caussa conueniunt: eos consuleret, quid facto opus esset, & quod illi dedissent consilij, id sequeretur. Sicque factum esse, adolescentemque illum puerorum vocibus admonitum æqualem altera præterita sibi duxisse. Pueri autem ludentes ex ludi legibus subinde clamabant, tu tibi sume parem. Quæ sententia hoc impensiùs placuit Pittaco, quòd ipse nobiliorem se duxerat, Draconis scilicet Penthili filij sororem, quæ illi immodicè superba erat. Author Laërtius,

Septem sapientum sententiæ de uxore æquali ducenda. Cleoboli. Solonis. Chilonis. Pittaci. Pittaciuxoris superbia.

Laërtius, qui & ipse refert Callimachum, cùm suaderet Dioni, hoc Pittaci factum non inelegãti epigrammate celebrasse.

ξεῖνος ἀταρνείτης ἴις ἀνήρετο τιτθακὸν ὧντως,
τὸν μιτυληναῖον, παῖδια τὸν ὑφάδιν,
ἄτλα γέρον δοίοις με καλεῖ γάμος. ἢ μία μενδῆ
νύμφη, καὶ πλούτῳ καὶ γενεῇ κατ' ἐμέ.
ἢ δ' ἑτέρη πεφόβηκε. τί λώιονες εἰδ' ἄγε σώμοι
βάλλωσον πόλεμον εἰς ὑμέναιον ἄγω.
ἔιπεν. ὁ δὲ σκίπωνα γεροντικὸν ὄπλον ἀείρας
ἡνίδε, κεῖνός σοι πᾶν ἔρέουσιν ἔπος.
ὅι δ' ἄρ' ὑπὸ πληγῆσι θοὰς βέμβικας ἔχοντες
ἔτρεφον ἐυρείῃ παῖδες ἐνὶ τριόδῳ.
πείναν ἔρχεο, φησί, μετ' ἴχνια. χ' ὧ μὲν ἐπέσθη
πλησίον, οἱ δ' ἔλεγον, τίῳ κατὰ σαυτὸν ἔλα.
ταυτ' ἀΐων ὁ ξεῖνος ἐφείσατο μείζονος ὄικου
ἁρπάξασθαι παίδων κλήδονι σωθέμενος.
τὴν δ' ὀλίγην, ὡς κεῖνος, ἐὴς οἰκίον ἤγαγε νύμφην.
οὕτω καὶ σὺ πλέων τίῳ κατὰ σαυτὸν ἔλα.

Quod ex Ambrosio interprete Laërtij paucis quibusdam immutatis ita vertimus.

Hospes Atarnetes rogitauit Pittacon olim
Hyrradij natum, quem Mitylena tulit.
Magne senex geminæ cupiunt mihi nubere, quarum
Et genere atque opibus conuenit vna mihi.
Altera præcellit. quid præstat, consule, dicque,
Vtra ex his potius sit capienda mihi.
Hic baculum tollens altum, senis arma, profatur.
Consilium pueri quod petis, expedient,
Queis celer in gyrum iactatus verbere turbo,
Assiduo latis vertitur in triuijs.
I, sequere illorum monitus. sic fatur, at ille
Accedit, referunt, tu tibi sume parem.
Quæ postquã audiuit, monitis puerilibus hærens
A magnis hospes abstinuit thalamis
Atque parem paruas vxorem duxit in ædes.
Sicque Dion posthac tu tibi sume parem.

Ad superbiam uxoris Pittaci redit. Superbiam autem vxoris Pittaci, vt id quoque scias, maximè declarat, quod retulit Plutarchus in libro de tranquillitate animi. Cum ipse aliquando conuiuas quosdam hospites suos accepisset, vxor superueniens mensam iracundè euertit. Sed vt è semita in viam reuertamur. Sententia quoque est Euripidis in Rhæso.

Euripidis sententia. οὐκ ἐξ ἐμαυτοῦ μείζονων γαμεῖν θέλω.
Nolim ex potentioribus me ducere vxorem.
Verba sunt Dolonis ad Hectorem ei vxorem ex genere Priamidarum offerentem.

15 *Nostrorũ de eadem re sententia.* ¶ Ex nostris autem Barb. in. d. li. si diuortio, col. pe. ff. de verb. oblig. & Nicol. Perusinus consisto rialis aduocatus, in tract. successionum ab intestato, in. 1. parte principali, in. 6. specie filiorum, vers. secundus modus legitimandi, qui est in. 43. col. & Maria. Soci. con. 35. circa prędictam, col. 2. huic sententiæ addunt calculum, & in eam citant finem illius carminis Ouidiani in epistola Deianiræ ad Herculem, authore tamen Tacito.

Si qua voles aptè nubere, nube pari.

Et ante illos citauerant Bal. in authen. res quæ, col. pe. vers. vl. no. C. cõm. de leg. & Io. Fab. in rub. Instit. de nuptijs, vbi & ipse monet tria potissimum ijs esse obseruanda, qui matrimonium capessunt. Quorum illud primum est, vt parem ducamus conditione, & ætate. Cætera prætermitto. Illum quoque versum citat Philip. Corne. con. 3. in præsenti consultatione, col. 2. eo. li. 3. vbi, illud quoque dicit scholas Philosophicas & monere & laudare. Et facit tex. in. l. si. donationum. C. de nupt. & in. l. si maior, in fi. C. de legi. hære. vbi Bal. alludens ad illum versum Ouidij. Si quis (inquit) vult aptè nubere, nubat pari. & in. c. non omnis. 32. q. 2. in illis verbis, Nuptiarum autẽ fœdera inter ingenuos legitima sunt, & inter æquales, quasi diceret è diuerso non esse legitima inter inæquales. Ita enim lego ex. 70. epistola Leonis Pontificis ad Rusticum Narbonensem episcopum. Quod tractum fuisse videtur à more veterum Romanorum, apud quos Boëthius scribit in commentarijs Topicorum Tullij, nuptias inter impares iure contractas nõ fuisse. Angel. con. 396. nunc arbitramur, factum autem illius incipit, doctor insignis, col. vl. taxat quempiam iuuenem medicinę doctorem, qui viduam sub nomine dotis vxorem duxerat cõtra Catonis monitũ.

Ante

Ante hos Iac. Bel. in authen. de resti. & ea quæ parit. in prin. in vl. quæst. scribit, quòd quis parem sibi debet ducere vxorem. Hæc omnia confirmat quòd Deus Opt. Max. dixit, dum matrimonium institueret, Faciamus ei adiutorium simile sibi. Nam quod simile dicit, non solùm ad similitudinem effigiei, sed & conditionis (vt cum nostris loquar) referri potest.

16 ¶ Quæ quidem, & ista ratione comprobo. Nihil est quod matrimonio lætè, & fœliciter transigendo magis conueniat, quàm, & vxoris mutua amicitia, beneuolentia, concordia, familiaritas. Ad cuius rei comprobationem, quia per se satis est manifesta, solum Ecclesiastici testimoniũ afferrem, à quo. c. 25. numerantur inter eos, qui beatitudinis partes attingunt, vir & vxor sibi bene consentientes. Nisi & ob oculos versaretur illud maximi poëtarum Homeri li. Odysseæ. 6.

οὐ μὲν γάρ τοῦγε κρεῖσσον καὶ ἄρειον,
ἢ ὅτ' ἐμοφρονέοντε, νοήμασιν ὄκιον ἔχητον
ἀνὴρ ἠδὲ γυνή, πόλλ' ἄλγεα δισμενέουσι,
χάρματα δ' ἐυμενέτῃσι. Id est ad verbum.

Nihil enim hoc potius & melius,
Quàm cum concordes animis domum habitant
Vir & vxor, multi dolores inimicis,
Gaudia autem amicis.

Quam sententiam retulit & approbauit maximus philosophorum Aristoteles lib. 2. Oeconomicõn. c. 3. & Hierocles in li. de nuptijs apud Stobæum Ser. 65.

Quibus assentiens Phocylides Milesius hæc cecinit.

σέργε τὴν ἄλοχον, ἴς γὰρ ἡδύτερον καὶ ἄρειον
ἢ ὅταν ἀνδρὶ γυνὴ φρενὶ φίλῃ γηράος ἄχει.
καὶ πόσις ἢ ἀλόχῳ. μήδ' ἐμπέσῃ ἀνδρὶ γαμετῇ
καὶ τροφὸς ἡ ἀλόχῳ. μήδ' ἐμπέσῃ ἀνδρὶ γαμετῇ. Id est ad verbum.

Ama tuam vxorem. Quid enim melius aut iucundius,
Quàm cum viro mulier sapit chara senectam vsque,
Et maritus suæ vxori, neque cadat in medio discordia?
Et nutrix illa in Medea Euripidis

ὑπερμεγίστη γίγνεται σωτηρία,
ὅταν γυνὴ πρὸς ἄνδρα μὴ διχοστατῇ.

Quam maxima existit salus,
Cùm vxor cum viro non dissidet.

Fœlicem ego Macrinum illum fuisse arbitror, si quis fœlix vnquam fuit, quem cum vxore, 39. annis vixisse sine iurgio, sine offensa scribit Plinius li. epistolarum. 8. ad Geminium. Fœlicem item illum Paternum, qui in agro Nemausensi id epitaphum posuit.

D M
S. SILVIVS PATERNVS VXORI RARISS. EXEMPLI,
QVVM QVA VIXIT ANN. XXXII SINE
VLLA ANIMI LAESVRA. E. S.
V P.

Ex sacris literis de hac re testimonia. *Acqualitas coniugum ratione probatur.* *Amicitia cõiugũ maxime necessaria.* *Viri & uxoris concordia maxima fœlicitatis pars.*

Adeò autem concordiam matrimonij probant iurisconsulti, vt iuri patriæ potestatis, quod naturale quodammodo esse videtur, anteponant. l. 1. §. vl. ff. de libe. exhi. quod & iuri diuino conuenit, ita præcipiẽti statim post prin. Bibliorum. Relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ. Nam vxori non penitus adhærere videtur, nisi & cum ea consentiat, & vxor cum marito. Chrysostomus autem in Genesim Homilia 37. Quando (inquit) concordia, & pax & vinculum dilectionis cum muliere, & viro fuerit, omnia simul affluunt, bona, & nullis insidijs expositi sunt, magno, & inexpugnabili quodam muro circundati, sua iuxta dei sententiam concordia, hoc fortiores eos reddet: hoc omnibus diuitijs, & abundantia magis locupletabit: hoc supernam gloriam ijs conferet: hoc & dei beneuolentiam ijs vbertim conciliabit. Próinde (inquit) oro ne quid illi præferendum existimemus. Sed omnia faciamus, & agamus, ita vt tranquillitas, & pax sit cohabitantibus. Tunc autem, & filij, qui nascuntur, virtutem sequentur, quos imitabuntur, & serui, & vndequaque domus virtute florebit, eritque multiplex rerum prosperitas. Nec omittendum quod somniorum interpretes dicũt, Cor esse symbolum amoris, & beneuolentiæ coniugum, id enim significare vxorem viri, qui somnium vider, & maritum mulieris, quæ vidit, vt tradit Artemidorus Daldianus. lib. 1. c. 46.

Cor symbõlum amoris coniugum. *Acqualitas & similitudo parens amicitiæ, Dissimilitudo odii.* *Similia similibus*

17 ¶ Atqui æqualitas, & similitudo beneuolentiæ est conciliatrix, materque concordiæ, familiaritatis, & amicitiæ. Contrà inæqualitas, & dissimilitudo, odij dissidijque parens est, vel teste Boëtio li. 1. de musica, c. item. 1. Quoque maior ac verior stabilioríque similitudo fuerit, & æqualitas, hoc firmior atque arctior est amicitia atque beneuolentia. vnde videmus iuuenes inter se libenter conuenire, senes cum senibus congregari, doctos doctorum conuentu capi, & improbos congredi cum improbis, diuitibus cõsuetudinem esse cum diuitibus, pauperibus item cum pauperibus, atque in vniuersum similia similibus gaudere. In quam sententiam est illud

H

Similia similibus gaudere.

Ecclesia

Ecclesiastici. 13. Omne animal diligit simile sibi, & omnis homo similem sibi. Omnis caro ad similem sibi coniungetur, & omnis homo simili sui sociabitur. Et Theognis dicit amicitiam cohærere inter vicinos, æquales, & senes.

πάντες μὲν ὁμῶν ὅμως, ἴσοι, ὅιτε κατ' ἀυτὸν
ὁμοῦσι χάριες, ὅιτε παλαιότεροι.

Quam sententiam ita vertit Erasmus.

Omnes hi sese venerantur, amantque vicissim,
Vicini, æquales viribus, atque senes.

Apollonius autem Tyaneus apud Philostratum. li. 6. Ego (inquit) hoc de amore cognosco, quòd dei deas, & viri mulieres, & beluæ beluas, &, vt breuiter omnia complectar, similia similes amant.

18 De eadẽre

¶ Apud Homerum Odyss. li. 17. Melanthius caprarum custos conspicatus Eumenum subulcum Vlyssis, ipsum Vlyssem secum adducentem, sed habitu specieque pannosi ac mendici, scomma iacit in vtrunque, quasi duo inter se similes bene conueniissent.

νῦν μὲν δὴ μάλα πόγχυ κακὸς κακὸν ἡγηλάζει
ὡς ἀεὶ τὸν ὁμοῖον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὁμοῖον. Id est.

Nunc adeò malus ecce malum comitatur, vt vsque
Ad similem Deus adducit, similemque paremque.

Cuius sententiæ meminit Plato in Lyside, vbi & hanc quoque subiungit. Simile simili necessariò semper amicum esse. Et idem li. 6. de legi. Singuli (ait) semper ad sibi simillimum natura feruntur. Et rursum li. eiusdem operis. 8. Amicum quidem vocamus simile sibi, quo ad virtutem, & æquale sibi. Et paulò pòst. Amicitia quæ à dissimilibus proficiscitur, dura est, & aspera: & sæpe vicissitudinem in nobis non habet. Apud eundem circa initia libri. 1. de repub. Cephalus. Sæpe (inquit) plerique conuenimus fermè æquales, antiquum illud seruantes prouerbium, senes inter nos congregamur, vt item inter se iuuenes. In eiusdem conuiuio, Agathon. Scitè (ait) veteri prouerbio fertur. Simile simili semper hærere. Platonis discipulus Aristoteles li. quæstionum Eneyclicarum. 10. c. 52. quærit. Cur cognata cognatis sibique similibus gaudent, atque cupiunt, & rursus quæstio. seq. quanquam nonnulli vtramque hanc quæstionem simul iungant. Cur (ait) vnumquodque iunctum suo cognato maximè suauissimeque coëat. videlicet, vt ibi annotat, Pet. Apo. si vir, & mulier sint eiusdem naturæ, ætatis, &c. Idem Aristo. lib. 8. Ethi. c. 1. Quidam (inquit) similitudinem quandam amicitiam esse posuerunt, & similes esse amicos, vnde, & similem ad similem (inquiunt) & graculum ad graculum, & similia. hæc ille. Et li. 1. Ethicorum. c. 11. quo loco de iucundis agit. Quoniam quod secundum naturam est, iucundum est, omniaque genere inter se coniuncta, secundum naturam coniuncta sunt. Idcirco vt plurimum quæ similia sunt, ac genere coniuncta, iucunda sunt, vt homo homini, equus equo, adolescens adolescenti. hinc & prouerbia celebrata sunt, quòd æqualis æqualem delectet, quodque semper à simili simile amatur, & quòd beluam belua cognoscit, & quòd semper graculus ad graculum, & similia. Quòd autè dicit vtrobique similia ea non sunt parum multa, vt quæ sunt apud Theocritũ Idyl. 9.

Prouerbiũ
Prouerbiũ
Aliud prouerbium.
Prouerbia
Prouerbia
Prouerbia

τέτλιξ μὲν τέτλιγι φίλος, μύρμαξ δὲ μύρμακι,
ἴππος δ' ἵππῳ. Id est.

Formicæ formica placere, cicada cicadæ
Accipitri solet accipiter.

Illa quoque apud Gregorium Nazanzenum in illis documentis, quæ præscripsit virginibus.

πῶλοι μὲν πώλοισι φίλοι, ἔλαφοί τ' ἐλάφοισι,
καὶ ἥμερες ἡμέρασιν, ἀγνῷ δέ τε ἄμμιος ἁγνός. Id est.

Pulli quidem pullis amici, ceruique ceruis,
Et sturni sturnis, puro autem precioſus est purus.

Et illud apud Varronem li. 3. de lingua latina. Cascus cascam ducit. Item illud nescio cuius. Cretensis cum Aegineta. Item illa apud Hieronymum, Similes habent labra lactucas. Et balbus balbum rectius intelligit. Et apud Diogenianum. Conuenerunt Attabas & Numenius. Et alia id genus. Citat autem Aristo. vbi suprà, post pauca, Empedoclẽ, qui quidẽ simile appetere simile dicebat. Idem Aristo. li. magnorum moralium. 2. c. 11. Nam est imprimis amicitia in similibus, vt videtur, ac dici solet. Siquidem graculus (inquiunt) graculo, semperque Deus simile agit ad simile. dicitur quoque canis in eadem semper tegula dormitare. Interrogatus Empedocles, curnam semper in eadem tegula dormit canis, fertur dixisse, quoniam simile canis habet tegulæ, & proinde ob similitudinem eò tendere, hæc Aristo. qui & ipse li. moralium Eudemiorum. 7. Amant, ait, vulgò se mutuo, qui similibus vicijs, præcipuè fures, & lupi latronum instar grassantur. Ex Platonis quoque sectatoribus Alcinous in lib. de ipsius Plato. doctrina. c. 32. scribit amicitiam propriè nihil aliud esse, quàm beneuolentiam mutuam: hanc verò tunc existere, quando vterque bonum alteri æquè ac sibi esse desiderat. quam quidem æqualitatem haud aliter, quàm per similitudinem seruari dicit. Simile enim simili ac moderato amicum esse: intemperata verò neque inuicem, neque moderatis congruere possunt. Porphyrius quoque,

quoque, & ipse philosophus Platonicus lib. quem de responsorum philosophia conscripsit, Decet (ait) terrestribus dijs, terrestria atque quadrupedia animalia esse sacrificanda. Simile nanque simili gaudere, refert Euseb. de præpar. euang. li. 4. c. item. 4. Sed & ex eadem schola Chalcidius in commentarijs, quos in Timæum Platonis scripsit ad Osium. Pithagoricum tradit dogma esse, similia non nisi à similibus comprehendi. In quam etiam sententiam adfert versus Empedoclis, quos ita vertit.

Terram terreno comprendimus, æthera flammis,
Humorem liquido nostro spirabile flatu,
Pacem tranquillo, litem quoque litigioso.

Plutarchus item in eo libello, cui est titulus. Quo pacto possis adulatorem ab amico discernere, refert huiusmodi senarios.

γέρων γέροντι γλῶτταν ἡδίω λέγει,
παῖς παιδὶ, καὶ γυναικὶ πρόσφορον γυνὴ,
νοσῶν τ' ἀνὴρ νοσοῦντι, καὶ δυστροπία
ληφθεὶς ἔτ' ἀφιλὸς ἐστὶ τῷ πεφευμένῳ.

Seni senilis lingua iucundissima,
Pueroque puer, mulier apta est mulieri,
Aegrotus ægro, quem tenet sors aspera,
Multis malis exercitato est accommodus.

Epicharmus quoque apud Diogenem Laërtium in Platone.

θαυμαστὸν οὐδέν με τοῦθ' οὕτω λέγειν,
καὶ ἀνδάνειν ἀυτοῖσιν ἀυτοὺς, καὶ δοκεῖν
καλῶς πεφυκέναι, καὶ γὰρ ἃ κύων κυνὶ
κάλλιστον εἶμεν φαίνεται καὶ βοῦς βοΐ,
ὄνος τ' ὄνῳ κάλλιστον, ὗς δὲ τῷ ὑΐ.

Res mira non est, ista si sic proloquor,
Ipsique nobis si placemus inuicem.
Pulchríque nati si videmur, nam & cani
Pulcherrimus canis videtur, bos bouí,
Asinus asello pulcher, & sus sui.

19 De eadẽre ex Latinis scriptoribus.

¶ Sed è latinis authoribus Cicero in ea oratione, quam citat Iurisconsultus in. l. Cicero. ff. de pœnis, scilicet pro Aulo Cluentio Habito. Iam (inquit) hoc ferè scitis omnes, quantam vim habeat ad coniungendas amicitias studiorum ac naturæ similitudo. Et in Catone maiore. Pares autem (inquit) cum paribus, vt est in veteri prouerbio, facillimè congregantur. Quam sententiam vsurpauit ex ipsius Platonis Phœdro. Et eam sanè ad suadendam æqualitatem inter coniuges, veluti in testimonium citat Bar. in. d. l. si diuortio, col. pe. ff. de. verb. oblig. Et idem Tullius in li. de amicitia, scribit nihil esse, quòd ad rem se vllam tã alliciat, & attrahat, quàm ad amicitiam similitudo: nihilque appetentius esse similium sui, nec capacius quàm naturam. Et statim post prin. 11. Philippicæ. Itaque quorum summum quondam inter ipsos odium bellumque meministis, eosdem postea singulari inter se consensu, & amore deuinxit impurissimæ naturæ, & turpissimæ vitæ similitudo. Liuius li. ab vrbe condita. 1. de Aruntę Tarquinio, & Tullia maiore loquens. Contrahit (inquit) celeriter similitudo eos, vt ferè fit malum malo aptissimum. Quintili. Auus declamatione. 307. Iungit amicitias similitudo morum. Columella li. 6. rei rusticæ. c. 36. Similia similibus familiora natura fecit. Plinius li. 4. epistolarum ad Fundanum. Est ad connectendas amicitias, vel tenacissimum vinculum similitudo. Symmachus in cœnis Macrobianis li. 7. Similibus similia gaudent. Is aut alius quispiam eiusdem nominis in epistolis. Semper natura gaudet æqualibus, & familiare sibi est omne, quod simile est. Et diuus Ambrosius li. 1. offi. Videmus (ait) maximè pares paribus delectari. Et è recentioribus Bap. Mantua in Falconem.

Maxima cum doctis cur habet commercia Falco?

Quòd paritas homines conciliare solet.

Ex iuribus

Quibus mire concinit tex. in. c. nerui, paulò pòst prin. 13. di. vbi quisque dum hominum amicitias appetit, cuiuscunque alterius similem sibi ducentis vitam consortio, vt plurimum se adiungit. Et tex. in. c. transmissam, ibi, consimilium sibi laicorum manus associant, de electi. Ex quo no. Io. An. in. c. fraternitatis, col. 4. de frig. & malefi. quod suprà diximus similibus similia gaudere, hincque subinfert pares cum paribus esse matrimonio collocandos, citatque, & illud Ouidianum.

Quàm male inæquales veniunt ad aratra iuuenci,
Tam præmitur magno coniuge nupta viro.

20 De eadẽre ex medicis.

¶ Sed & medici, qui rerum omnium naturas solerter scrutati sunt, memoria prodiderunt, similia similibus conuenire, atque salubria esse, & amica: dissimilia autem contrà. Hippocrates maximus medicorum in li. περὶ διαίτης, id est, de ratione victus. Dissimilia (inquit) in locis cis.

non similibus consistere non possunt, sed non agnita vagantur: quæ verò se agnoscunt, commiscentur. Siquidem concordia inter se conueniunt, discordia pugnant: propterea hominis anima nusquam nisi in homine augetur, degitve, Magnorum quoque animalium similiter. Quę autem aliàs habent, vique aliqua discordant, non. Galenus quem medicorum principem meritò vocauit Angel. con.pe. sanctissima, & illustrissima fœmina, in.li. de inæquali temperatura, qui vulgò inscribitur de discrasia inæquali. Non homo(inquit) hominem morsu perimit, atque vipera viperam, neque aspis aspidem. Simile siquidem simili conueniens est atque amicum. Contrarium verò inimicum, atque molestum. Augentur itaque omnia atque nutriuntur consimilibus. A contrarijs verò interimuntur, atque occidunt. Atque ideo sanitatis custodia fit per similia. Idem in. 2. Tech. in tract. de ventre. c. 5. scribit, ventrem, id est stomachum bene temperatum sibi similia expetere. Id quod extendit Haly Rodoan ad alia quoque membra corporis. In eamque rem duas quæstiones conscripsit in illum ipsum li. Iaco. Foroliuiensis videlicet. 47. & seq. Idem rursum Galenus in. 3. ipsius Tech. c. 2. aut, vt alij distinguunt, commento. 44. Calidiora(ait) corpora calidioribus indigent adiumentis, frigidiora frigidioribus, sicciora siccioribus, humidiora humidioribus. Iterumque commento. 46. monet similia similibus administrari, cùm seruare velimus pristinum corporis temperamentum (alij crasim dicunt.) Idem quoque li. 3. de temperamentis. Omne (ait) animal conueniente sibi alimento nutritur. Conueniens autem cuique alimentum est, quicquid assimilari corpori, quod nutritur, potest. Et li. 6. de sanitate tuenda (alij de arte sanatiua vocant, vulgò de regimine sanitatis inscribitur) Apta sunt (inquit) humidis quidem humida, & siccis sicca. Nutritio enim fit, cùm is, qui nutrit, cibus corpori quod alit, assimilatur. Et post pauca. fiunt qualitatibus conuenientiæ, vtique si seruare temperamentum studes, humidis naturis humectante cibo maximè qua drante, siccis verò eo quod siccet. Sed & li. eiusdem operis. 1. scripserat. Similia sanis conuenire, & consuetis. humida videlicet humidis, sicca siccis, & cætera id genus. Seruari enim similibus vnunquodque, alterari verò à contrarijs. Propterea ad ægrotos referendum quod dicitur, contraria contrariorum esse remedia. Quæ enim corpora secundum naturam se habent, ijs seruari custodiriq; suum habitum decet. Quæ morbo aliquo præmuntur, his contrà alterari, & ad contrarium habitum trahi expedit. Idque comprobat authoritate summi in medicina viri Hippocratis scribentis li. Aphorismorum. 1. humidam omnem victus rationem febricitantibus esse vtilem, præcipuè verò pueris, & his qui tali victu refici sunt assueti. videtur enim Hippocrates in his tria deinceps pari inter se iure posuisse, morbum, ætatem, consuetudinem. Atque à morbo quidem contrarij adhibendi medicationem accipit: ab ætate, & consuetudine, similium. Febri nanque ceu morbo calido, & sicco, humida conueniunt, puellis, vt quibus ea ætas non morbus, sed secundum naturam sit, id maximè est vtile, quod planè est similium. Pari modo consuetudini, vtpote quæ adscititiam ac acquisititiam naturam in corporibus gignit, contraria dedisse imprimis noxium. Et rursum li. eiusdem operis. 5. scribit malè affecto corpori semper contraria, optimè se habenti similia viribus esse adhibenda. Cui prorsus simile est, quod scriptum reliquit alter nostrorum medicorum oculus Auicenna 4 primi. c. 1. Aegritudo suo medicatur contrario, & conseruatur sanitas suo simili. Nec longè abest quod tradit Isaac medicus famatissimus in li. dietarum vniuersalium. Temperatis complexionibus cibaria temperata dari necesse est. Et Albertus Magnus, quem multi iure medicis annumerant, li. de animalibus. 7. c. 2. Omnis (inquit) natura desiderat simile sibi, nisi sit omnino destituta, & deducta ad inæqualitatem & discrasiam. Tunc enim desiderat contrarium, sicut febricitans febre calida, & sicca, desiderat frigidum, & humidum. Non quidem vt illo nutriatur, sed potiùs vt contrarij passionem facientis reducatur, & reprimatur excessus. Secundum igitur desiderium est adsimile complexioni, & ad connaturalem cibum, propter quod etiam Empedocles dixit, omne nutriri simile simili. Hactenus Albertus. Quorum sententias confirmat Theophrastus, quem medicinæ peritissimum fuisse sua ipsius scripta demonstrant li. de caussis plantarum. 1. c. 25. Res (ait) contraria neque alere neque seruare apta est, sed similis.

Sanitatis custodia per similia. Similia similibus nutriuntur.

Contraria contrariis curantur.

De eadē re Dissimilia ferè non coëunt.

¶ Mirum est quod scribit naturæ interpres Plinius li. 16. c. 42. & inanimata quoque nunquàm cohærere, nisi similia natura, vt si quis (inquit) lapidem lignumque coniungat. Columella li. rei rusticæ 5. c. 11. Omnis (inquit) surculus omni arbori inseri potest, si non est ei, cui inseritur, cortice dissimilis. Si vero etiam similem fructum, & eodem tempore affert, sine scrupulo egregiè inseritur. Et rursum eodem. c. tradit antiquos veluti pro lege sanxisse, eos tantum surculos posse coalescere, qui sunt cortice, & libro & fructu consimiles ijs arboribus, quibus inseruntur, de cuius rei veritate disserit idem eiusdem operis li. 8. c. item. 8. de matrimonio columbarū loquens. Curandum est (inquit) si fieri potsit, vt pulli quemadmodum excluſi sunt, nunquam seperentur. Nam ferè si sic maritatę sunt, plures educant fœtus: sin aliter, certè nec alieni generis coniungantur, vt Alexandrinæ, & Cāpanę. Minùs enim impares suas diligunt, & ideo necmultū ineunt, nec sæpius fœtant. Aesopi Apologus planè ostēdit dissimilia non secū conuenire, nec esse sociabilia. Nam Carbonarius (inquit ille fabulator) rogauit fullonē, vt secum in eadē domo habitaret. Sed fullo respondit, nō id se posse facere. Timeo enim (inquit) ne quæ ego dealbo, tu fuligine repleas.

Lapis ligno non cohæret. Arbor arbori dis 21 simili nō inseritur. Pullos ut excluſi sunt coniungendos. Carbonarius, & fullo simul habitare nō possunt.

Sed

22 ¶ Sed vt de nostris quoque loquamur Guil. Cun. in. l. vl. C. de bo. autho. iudi. pos. afferens rationem, quare in casu illius. l. creditor, quærit alijs creditoribus habentibus similem causſam, non autem habentibus dissimilem. Quoniam (inquit) similia faciliùs coniunguntur, adducitque illud Aristotelis li. 2. de generat. & corrupt. c. 4. in habentibus symbolum facilior est transitus. Ad quod etiam citat. l. 3. §. vl. & l. seq. & l. sed cum patrono, in prin. & ibi Alberi. ff. de bono. pos. & in. l. in rem. §. item quæcunque. ff. de rei vend. & l. an inutilis. §. acceptum, & ibi no. ff. de accepti. quod item dictum Aristoteles citat, & ijsdem iuribus comprobat Signo. con. 2. statuto ciuitatis, col. 2. vers. nonò probat & Alberi. in. l. sed & si quis. §. quæsitum, col. 2. & ibi quoque Bal. in addi. col. 1. vers. secundò quæro. ff. si quis cautio. vbi ipse Alberi. alia iura in id allegat, & idem Alberi. in. l. 2. in prin. C. de accept. & in. l. precibus, char. pe. numero. 96. C. de impub. & ali. substi. & in rub. ff. de bo. pos. idem Bal. con. 324 quæritur vtrum papa, vers. & si habeo feudum, li. 1. & con. 229. viso testamento, col. 2. li. 4. & Pe. An. con. 422. viso puncto, ad fi. & Iason in. l. qui Romæ, in prin. col. 4. vers. secundò responde. ff. de verbo. oblig.

De eadē re ex nostris. Creditor aliis similē causam habētib⁹ quæ rit, nō alis.

23 ¶ Cæterùm idem Bal. in rep. l. si cùm lex, col. 6. vers. item quia statuere C. de eman. libe. postea quam illud quoque adscripsit in habentibus symbolum. &c. subiunxit similia sibi inuicem maximè congruere, dissimilia minimè, & Pe. An. con. 336. pro maiori, col. 4. vers. tertiò quòd proles pulchrè dicit, quòd mater plus censetur habere affectionis ad prolem fœmineam quàm ad masculam, propter sexus similitudinem, propterea(que verbum posteritatis à fœmina prolatum, non tantùm masculos comprehendit, sed & fœminas quoque, citatque illud Aristotelicum, & d. l. an inutilis. Et id sequitur & dicit sing. Iason. in. l. sed si hac. §. liberos, in. 1. no. ff. de in ius vocan. vbi & hoc dicit, quod licet, cùm quis accipit emphyteusim pro se & filijs, non comprehendantur filiæ vt voluit Guid. Suz. in. l. veteribus. ff. de pactis. & in. l. quicunq;. C. de seruis fugi. cummultis concord. adductus ab ipso Iaso. in. l. si quis id quod, col. 5. vers. Tertio decimo. ff. de iurisdi. om. iud. hoc tamen fallit, si concessio fieret à fœmina, quæ verisimiliter non minus diligit fœminam, quàm masculum, ob similitudinem sexus.

In habētibus symbolū facilis transitus. De eadē re Fœmina ad fœminam plus affectionis habet. Posteritas à fœmina nominata fœminas comprehendit. Emphyteusis fœminas non recipit, Nisi à fœmina cessa fuerit.

24 ¶ Quid quòd simplex nominis similitudo gignit nobis quandam mutuam affectionem, atque amicitiam. Id quod liquidè constat ex. l. cùm filius. §. pater, ibi. Sempronio nepoti meo plus tribuas in honorem mei nominis. ff. de leg. 2. Nam vt ibi dicit Accursius, ille eodem nomine vocabatur, quo & testator. In quam sententiam Lycon Astianax philosophus peripateticus hoc in suo testamento inter cætera adscripsit. Quæ in vrbe, & Aegina habeo, Lycon fratri præcipua do, quòd is nomen ferat nostrum. Ex quo vides & hanc curam, & affectionem philosophos quoque tangere. Tradit autem Suetonius Augustum Cæsarem primos hæredes instituisse Tiberium ex parte dimidia, & sextante. Liuiam ex parte tertia. quos & ferre nomen suum iusit. Cui concinit, quod in. l. hoc iure. §. vl. ff. de donat. fit mentio cuiuspiam, qui centum alteri spoponderat, si iurasset se nomen ipsius laturum. Nam & in. l. facta. §. si in danda. ff. ad Trebel. non inutilis est nominis ferendi conditio. Quibus iuribus innixus Philip. Dec. con. 273. in casu proposito, col. 2. vers. sed tamen prædictis, respondit valere conditionem illam, si hæres detulerit nomen testatoris. Et plurima testamenta videmus, in quibus legata relinquebantur, ea lege, vt legatarij ferrent nomina, & arma testatorum.

De eadē re Similitudo nominis affectionem gignit.

25 ¶ Et sanè illud palàm est, vt cum Erasmo loquamur, inter eos qui dissimili sunt fortuna, dissimili vitæ instituto, dissimilibus studijs, aut omnino non coire amicitiam: aut si coierit, non cohærere, citoque dirimi, atque ob id fieri, vt idiota studiosum literarum oderit, rusticus aulicum, iuuenis senem, dues pauperem, profanus sacerdotem, vel id attestantibus decretis canonicis, in. c. laicos, & c. laici. 2. q. 7. & in. c. clericis, in prin. de immunit. eccle. li. 6. Quin & in eodem genere Epicureus Stoicum, philosophus iurisconsultum, poëta theologum, balbus eloquentem. Hinc geminorum gratiam fratrum Amphionis, & Zoti penè dissiliisse, quòd alter lyræ studiosus esset, alter agris colendis gauderet: ac dissilierat, nisi Amphion abiecta lyra fratris ingenio cessisset. Ob eandem causam non satis fuit syncera Castoris, & Pollucis amicitia, neque caruit infamia tentati patricidij, cum vterque eodem ex ouo essent prognati, vt iam magis gemelli esse non possent, quòd alter pugil esset, alter equis delectaretur.

Dissimilitudo studiorū & artiū odium gignit. Laici clericis infesti. Amphiōis & Zoti fratrū dissimilitudo. Castoris & pollucis Romuli, & Remi.

Et vt scribit Hora. libro Sermo. 2. Satyra. 1.

Castor gaudet equis, ouo prognatus eodem
Pugnis.

Et vt idem scribit.

Oderunt hilarem tristes, tristemque, iocosi
Sedatum celeres, celerem gnauúmque remissi.

Hinc quoque malè conueniſſe Remo cum Romulo, quòd alter tristioribus ac seueris esset moribus, alter blandior. Ex quo exijt id quod scribit Lucanus.

Cain & Abel.

Fraterno primi maduerunt sanguine muri.

Quod citat glo. Instit. de rer. diui. §. sanctæ quoque res. Pesimè item conueniſſe Cain cum Abel, quòd diuerso vitæ genere caperentur. Summum ergo amorem summæ similitudinis esse comitem. atque adeo fictum à poëtis quemadmodum Narcissus antè ab omni abhorrens con-

Narcissus sua imaginem adamauit.

sortio simulatque suam ipsius imaginem in limpidissimo fonte conspexisset, protinus amore flagrantissimo cœpit ardere. Quid enim nostri similius quàm ipsa nostra imago? Ergo cùm doctus doctum amat, sobrius sobrium, probus probum, nihil aliud amat vterque, quàm suam ipsius in altero imaginem, hoc est, seipsum.

Tales esse præsumimur, quales quibus cũ conuersamur. Mores ex conuersatione.

26 ¶ Ex his illud proficiscitur, vt quis similis illis esse præsumatur, quibus cum illi est amicitia, consuetudo, familiaritas, vt est tex. in l. eum qui, C. de epi. & cleri. vbi no. Bal. quòd ratione malæ societatis, præsumitur aliquis malus, & in c. inter solicitudines, ext. de purga. cano. & c. clericus. 81. dist. & c. peruenit, 2. q. 7. in quibus locis no. glo. præsumi cõtra aliquem, vel pro aliquo, ex ff. de edi. edic. ex quo no. Bal. quòd qui habet malam societatẽ, acquirit malos mores. Accur. autẽ ibi adducit illud cuiusdam, Ambula cum bonis, mores enim à cõiuncto formantur. & refert Bal. con. 95. regula iuris est. Et col. 1. li. 1. vbi & ad hoc citat. l. si cohortalis. C. de cohort. li. 12. & alia quædam. Et dicit Angel. in authẽ. de mona. §. cogitãdum, per illũ tex. quòd ex cõuersatione probatur bonitas, vel malicia. Ideoq; valet dictum testis deponentis aliquem esse bonum vel malum: quia vidit eum conuersari cũ hominibus bonæ vel malæ famæ. & hoc idem sentit Bal. in. l. data, col. 10. versi. item ratione frequentiæ, iunctis præcedentibus. C. qui accu. non pos. Sed & glo. in c. cùm oporteat, de accu. sumit ar. ex eo tex. contra aliquẽ ex inhonesta conuersatione, & idem dicit glo. c. diffinimus. 18. q. 2. & Cardi. in cle. 1. in. 3. no. de cõcef. præb. Quibus adstipulatur quod elegantissimè scripsit oratorum princeps Tullius li. 2. Officiorum, facillimè autẽ & in meliorem partem cognoscuntur adolescentes, qui se ad claros & sapientes, & bene consulentes viros reipublicæ contulerunt: quibus cũ si frequentes sunt, opinionem afferunt populo, eorũ fore se similes, quos sibi ipsi delegerunt ad imitandũ. P. Rutilij adolescentiã ad opinionẽ, & innocentiæ, & iuris scientiæ. P. Mutij domus cõmendauit. Refert Suetonius de Claudio Cæsare, illũ quidem ex contubernio sordidissimorũ hominum super veterẽ segnitiẽ notam, ebrietatis, & aleæ infamiam subijsse. Plinius in epistol. li. 4. ad Falconem, de quodã iuuene loquens, viuit (inquit) cum Spurina, viuit cũ Antonio, quorum alteri affinis, vtriq; contubernalis est. Potsis ex hoc facere coniecturam, quã sit emẽdatus adolescẽs, qui à grauissimis senibus sic amatur. Est enim illud verissimum. γιγνώσκων ὅτι τοιοῦτος ἐς ἕνα ἕκαστος διατρίβει ἥδιστα ξυνών. Id est, Similis est vnusquisq; his, quorum delectatur consuetudine. Et Libanius Antiochenus ad Cleomacham. Tales (inquit) plerunq; videri solemus, quales ij sunt, qui nobis amicitia consuetudineq; coniunguntur. Quam item sentẽtiam vsurpat, idem Libanius ad Nesum. Et diuus Hieronymus ad Demetriadem. Semper in comitatu tuo graues fœminas habeas. mores enim & studia dominarum plærũq; ex ancillarum, & comitantium moribus iudicantur. Qualis enim quæque sit, taliũ consortio delectatur. Ideo Bal. in. d. con. 95. ante fi. li. 1. & in suo tract. quæstio. non inscienter monet iudicem, vt scisciteturcum quibus versatus est reus criminis, vt proinde sciat, quibus is sit moribus. Quod & ante eum scripsit Alberi. Gand. in tract. malefi. in ti. de præsum. & iudicijs dubitatis, col. 1. & iterum in tit. de quæstio. & tor. col. 3. & Manfuet. in tit. de quæsti. §. item septimò.

Rei quibus cũ cõuersati sunt.

Conclusio præcedentium.

27 ¶ Itaque vt hoc tandem caput concludam, Iam enim nimium multa de hac re diximus, Cùm similitudo, & æqualitas sit veluti amoris mutui fomes, Contrà dissimilitudo, & inæqualitas odij, fitque amor inter coniuges in primis optandus, maximeque, si aliud quippiam, necessarius, vt nos suprà multorum testimonio docuimus, & id quidem etiam intestatum, id est, nullis testibus sufful tum satis per se perspicuum est. Illud confestim necessariò consequens relinquitur, vt similes nobis, & æquales vxores & genere, & opibus, & cæteris omnino rebus, si non inferiores, assumere, deligereque, quantum maximè fieri potest, debeamus.

Matrimonium inter pares facile præsumitur.

28 ¶ Quibus & tu addè, quòd leges legumque consulti interpretes facilè inter pares matrimonium præsumunt, non item inter dissimiles atque inæquales, tex. est in. l. imperialis. §. immo. C. de nupt. per quem, dicit glo. no. in. c. aliter. 30. q. 5. quòd inter impares personas non præsumitur matrimonium, nisi interueniant instrumenta dotalia, quam facit sing. Barb. in. d. l. si diuortio, ff. de verbo. oblig. & con. 6. scriptum est præclarè, col. 9. li. 1. con. 45. scribitur bellissimè, col. vl. eo li. 1. facit tex. in. l. viduæ, ibi, vt si pares sint genere, & iterum in. l. si donationum, ibi, inter pares. C. de nupt. & in. l. donationes, in prin. ibi, personis comparatis. ff. de donati. & quod voluit Bal. in. l. in libere, in lect. antiqua, per illum tex. ff. de rit. nupt. & in. l. filium, in. 1. lect. ante fi. ff. de his qui sunt sui iur. & in. c. ex transmissa, col. 1. de resti. spoli. & in. c. illud, col. 2. versi. nota diligenter, extra de præsump. Quodque in pulchro casu consuluit ipse Bal. con. 123. causa matrimonialis, li. 2. & in alio casu, con. 200. in causa ista considerandum, in vl. dubio, versi. sed quia ista interpretatio, li. 3. & Angel. in §. 2. per illum tex. in authen. qui mo. nat. effi. legi. & in §. adhuc, in authen. vt lic. mat. & aui. & lau. Ca. in. l. donationes, in fi. ff. de dona. & facit. c. non omnis. 32. q. 2. suprà à nobis citatum.

Deprehẽsis in coitu dicẽtibꝰ se

29 ¶ Propterea quanuis glo. in. l. po. C. de fideiuss. dicat, quòd si deprehensi in coitu prætendant ad excusationem facinoris, matrimonium à se antea contractum, stabitur illorum assertioni, & præsumetur matrimoniũ, quã glo. ad hoc no. Cy. Bal. Saly. & Angel. ibi, & Bal. in. l. falsus, col. 3. versi. sed quid si ipse dominus. C. de furt. dũ allegat no. in. d. l. pe. & rursum in. c. vl. col. 3. versi. idem

idem dico, extra de confes. vbi etiam dicit auream. & in. c. 1. §. iniuria, in verbo, seu furtum, col. 4. versi. quæro si Titius, tit. de pac. iur. fir. & con. 49. si dicta Thomasia, libr. quarto. & Io. Ana. in. c. ad audientiam, col. 4. in. 7. quæst. de homici. & Fran. Are. con. 80. sicut decet, col. 3. & Angel. Are. in tract. malefi. in verbo, Cheme hai adulterato, lamía dona, char. pe. versi. pone quòd quidam iuuenis, & Alexan. con. 14. animaduersis his, col. 5. versi. pro hoc facit, li. 2. & iterum con. 1. viso processu inquisitionis. col. 5. versi. & pro hoc quod stari debeat, lib. 3. & Cepo. cautela. 42. vel secundum ordinem aliorum. 44. aliquando cõtingit, vbi illam glo. dicit no. & con. causarum crimen. 57. super querela, col. 1. & iterum col. 2. vbi illam dicit sing. & Cardi. Alex. in. c. is qui. 34. di. & Guid. pape in sing. 591. versi. si quis deprehendatur. & Matthe. Afflict. in constit. Siciliæ, si quis rapere, col. 4. versi. quintò quæro. & Philip. Deci. in. c. causam matrimonij, col. 2. in glo. 1. extra de offi. deleg. Et facit etiam sing. eam glo. Bal. l. quicunque, col. pe. versi. vlterius vides. C. de ser. fugi. & in. l. eam quam, col. 6. versi. item excipiuntur nati. C. de fideicom. & in. c. tertio loco, post medium de præsump. & in sua margar. in verbo, matrimonium. & in. l. vnica, col. 7. versi. quæro, fuit quæstio de facto. C. de confes. vbi & eam dicit perpetuò menti tenendam. & Lafran. in repe. c. quoniam contra, in verbo, confessiones, col. 3. versi. quæro Petrus & Berta, extra de proba. & & Barb. in addi. ad Bal. in. l. 1. C. de collu. deteg. & Anto. Bauer. in tract. de viribus iuramenti, versi. 48. nam licet aliàs. & Hippo. Marsil. in. l. 1. numero. 69. C. de rap. vir. & in sing 22. confessio offensi. & con. 61. post redditum, col. vl. li. 1. Illud tamen debet intelligi, modò inter cætera concurrat personarum æqualitas, vt quia vterque nobilis, iuuenis, &c. Ita dicit sing. Barb. in. d. l. si diuortio, innixus sing. vt ipse dicit doctrina Bal. in. d. l. 1. C. de collu. deteg. secundum quam dicit se aliàs consuluisse. Et ita sanè consuluit. d. con. 6. col. 9. li. 1. & d. con. 45. eo. li. 1. atq; etiam con. 49. scripsit præclarè, col. vl. li. 2. & con. vl. sapienter magnus, col. 6. eo. li. 2. & con. 26. clementissimum deum, col. 1. lib. 4. & idem etiam voluit Iason in. d. l. si diuortio, col. vlt. vbi etiã facit sing. illam in ea re Bal. sententiam. & Io. Lup. in repe. rubric de donat. inter vir. & vxor. char. 15. Tamen Bal. in. d. l. 1. de collu. deteg. non id expressim, dicit ad quod allegatur, nisi mendum sit in vulgatis codicibus. In quibus non æqualitas personarum scribitur, sed qualitas. Quanquam sub qualitate, æqualitas potest intelligi. Et ipse Bal. in. d. §. iniuria, tit. de pac. iur. fir. loco suprà allegato dicit, quòd in hoc inspiciendæ sunt coniecturæ, quia ficti matrimonij prætextus non excusat, ar. d. l. donationes in concubinam, in prin. ff. de dona. quod in idem prope recidit, quem nuncupatim sequitur Cepola cautel. 39. aut vt alij computant, 41. vidimus quamplures casus. Nouissimè autem Alciat. in. l. aliud est promittere. ff. de verbo. signi. scribit tum demum illis credendum esse, si eorum affirmatio si verisimilis, quod & idem prope est.

matrimoniũ cõtrahi esse, creditur.

si inter eos sit æqualitas.

Ditiores & nobiliores in omni societate re fugiendi.

¶ Adde item quòd non solùm in matrimonio, sed & in omni societate & amicitia nobiliores atque ditiores haud insectari debemus, sed potiùs æquales. Neque enim satis firma, quod iam diximus, neque tuta pauperi cum opulentis amicitia est. Quod apud Plautum in Aulularia mirè exprimit Euclio, qui Megadoro locupleti ipsius pauperis affinitatem deposcenti in hæc verba respondet.

Venit hoc mihi in mentem, Megadore, te hominem diuitem,
Factiosum: me item esse hominem pauperum pauperrimum.
Nunc si filiam locassim meam tibi, in mentem venit
Te bouem esse, & me esse asellum: vbi tecum coniunctus siem.
Vbi onus nequeam ferre, pariter iaceam ego asinus in luto.
Tu bos me haud magis respicias, natus quàm si nunquam siem,
Et te vtar iniquiore, & meus me ordo irrideat,
Neutrobi habeam stabile stabulum, si quid diuortij fuat.
Asini mordicus scindant, boues incursent cornibus.
Hoc magnum est periculum, me ab asinis ad boues transcendere.

Ouidius lib. 3. de tristibus elegia. 4. amicum quempiam monet, vt magnorum virorum consuetudinem atque amicitiam fugiat, veluti non innoxiam. Idque pluribus versibus, quos hic subscribere paulò longius esset, sed duos tantùm annectam.

Viue sine inuidia, mollesque inglorius annos
Exige, amicitias & tibi iunge pares.

Et multis antè seculis Iesus filius Syrach, in Ecclesiastico, cap. 13. idem nos monuit scribens. Pondus super se tollit, qui honestiori se communicat. Et ditiori te ne socius fueris. Quid communicabit cacabus ad ollam? quãdo enim se collisserint, confringetur. Diues iniuste aget, & fremebit: pauper autem læsus tacebit. Si largitus fueris, assumet te: & si non habueris, derelinquet te. Si habes, conuiuet tecum, & euacuabit te, & ipse non dolebit super te. Si necessarius illi fueris supplantabit te, & subridens spem dabit narrans tibi omnia bona: & dicet, & quid opus est tibi? & confundet te in cibis suis, donec te exinaniat bis & ter: & in nouissimo deridebit te, postea vidẽs derelinquet te, & caput suum mouebit à te, &c. Ambrosius quoque libro tertio officiorum scribit, meliores esse amicitias inopum plerunque, quàm diuitum. In quam sententiam vetus est prouerbium ἄλευ' ἀπὸ μείζονος ἀνδρός, id est, fuge procul à viro maiore.

Prouerbiũ

31 ¶ Ad hoc nimirum ſpectat Aeſopi fabulatoris Phrygij huiuſmodi apologus. Leo, Aſinus, & Vulpes ſocietatem inierunt, vt quod venatu cœpiſſent, id in commune partirentur. Vbi quampiam prædam nacti ſunt, Leo iubet, vt Aſinus partiatur, ille vt erat ſtolidus, in treis æquas portiones diſtribuit. Quamobrem mox indignatus Leo quòd cæteris æquaretur, Aſinum dilaniat. Reſtabat Vulpes. Eam deintegrò partiri iubet. Illa totam ferme prædam Leoni attribuit, ſibi vix paucula quædam ſeruans. Leo comprobata diſtributione rogat, quisnam illam partiendi docuiſſet artem. Et Vulpes, ἡ τοῦ ὄνου (inquit) συμφορά, id eſt, ea aſini calamitas. Ex quo Leoninam ſocietatem appellauit Caſsius iuriſconſultus in l. ſi non fuerint. §. Ariſto. ff. pro ſocio. Cùm videlicet omne commodum ad vnum aliquem redit, reliquis ex maxima parte fraudatis. Qualis fermè ſolet eſſe cum præpotentibus, plebeiæ ſortis hominibus. De hac autem Leonina ſocietate loquens Accur. in §. de illa, in verbo, partem, Inſti. de ſocie. excerptam eam dicit ex Amiani fabula. At Io. Fa. in eodē loco Aeſopo adſcribit, ex eoque refert aliam fabulam, non multùm (quod ad rē noſtram pertinet) abſimilem, ſubnectitque verſus, quos nec ego grauabor ſubtexere, vt qui mirè huic loco conueniunt, tametſi rudes ſunt admodum, atque inelegantes.

Aeſopi in eam rē apologus.

Leonina ſocietas unde dicta.

Ne fortem ſociet fragilis, vult fabula præſens.
Nam fragili fidus neſciet eſſe potens.

Citatque partem ex iis, quæ ſuprà ex Eccleſiaſtico adduximus, pauculis tamen verbis immutatis.

32 ¶ Quin & vicinitas quoque (quæ aliàs affinitatis vicem obtinet, teſte Terentio in Heaut.) nobilium præpotentiorumque virorum pauperibus ipſis mala eſt, vt quj non deſinent illos exugere, donec in nihilum redegerint. Propterea quoque prouerbialiter Cardamo ſimiles dicuntur. Cuius ea vtique natura eſt, vt herbarum in propinquo naſcentium humorem ad ſe vi quadam intima perliciendo cogat areſcere, vt eſt apud Ariſtophanem poëtā comicum, in Nebulis, eiuſque interpretē. Sed de hac re multa Heſiodus li. 1. operum & dierum, multò autem plura Columella lib. rei ruſticæ, 1. c. 3. Sit igitur & hæc lex connubialis.

Vicinitas potentiorū fugienda.

Prouerbiū Cardamina turd.

Quinta Lex Connubialis.

Vxores æquales, aut inferiores genere, & opibus ducunto.
Superiorum connubia omnino fugiunto.

1 NON SOLVM autem in genere & opibus, de quibus affatim locuti ſumus, habenda eſt æqualitatis ratio, ſed & in ætate, de qua, quoniam ſtrictim tantùm, & velut per tranſennam, & coniunctim diximus, operæpretium viſum eſt, ne rem maximi ponderis quodam modo neglexiſſe videamur, de ea paulò latiùs, atq; ſeparatim, ſeorſimque ab illo capite ſcribere. Io. Fa. in rubrica, Inſti. de nupt. monet eum, qui ſe matrimonio mancipare voluerit, tria præcipue attendere. In quibus illud eſt, vt parem ætate aſſumamus, In id referens illud Prouerbiorum. 5. Lætare cum muliere adoleſcentiæ tuæ. Cui concinit & illud Malachiæ. 2. Dominus teſtificatus eſt inter te & vxorem pubertatis tuæ, quam tu deſpexiſti. Et paulò inferius. Vxorem adoleſcentiæ tuæ noli deſpicere. Atque illud Theognidis Megarenſis poëtæ vetuſtiſsimi & celeberrimi.

Aequalitas coniugum in ætate ſeruanda.

Ἐν δ' ἥβῃ παρὰ μὲν ξωομήλικα κάλλιον εὕδειν
Ἡμερτῶν ἔργων ἐξερον ἱέμενον Id eſt.

In adoleſcentia verò iuxta quidem æqualem meliùs eſt dormire,
Deſyderabilium operum amorem ſatiantem.

2 ¶ Sed vt ad huiuſmodi ætatis æqualitatem commodiùs deſcribendam perueniamus, Illud imprimis obſeruandum monemus, puellas nobis & virgines deſpondeamus, vt gratis illas moribus imbuamus. Quod & Cumæus ille poëta Heſiodus præcepit in eo opere, cui titulum nuncupauit opera & dies, lib. 2. Cuius carmen eſt.

Virgines ducendæ ut gratis moribꝰ imbuā tur.

παρθενικὴν δὲ γαμεῖν ὡς κ' ἤθεα κεδνὰ διδάξῃς.

Et eius authoritate ſubnixus Ariſtoteles lib. Oeconomicôn. 2. c. 4. Quam ſententiam ſulcit Neuius poëta antiquus in Gymnaſtico, inquiens, vtrum eſt melius virginem, an viduam vxorem ducere? Virginem, ſi muſta eſt. id eſt, ſi nouella eſt, inſtar muſti, vt Nonius Marcellus annotauit. Hoc nimirum eſt, quod intelligi voluit Plautus alter poëta Comicus in Sticho, vbi Pinacium mulier Antiphoni conſcitanti, vtrum potius duceret in vxorem, virginémne, an viduam.

Muſta quid ſit.

E malis multis malum quod minimum eſt, id minimum eſt malum.

Veneti ſuas puellas ad-

Ideoq; Veneti ſolet ſuas admodū puellas virgines matrimonio collocare, vt colligitur ex Cardi. Flo. con. 49. cùm teſtatoris voluntas, iuncto cœtu præcedenti. Rectè quidē ac ſapienter illi diiudi-

cant, puellam enim virginem tunc teneram & mollem, ac rudem, atque informem in quemuis habitum ſequacem, & in vtranq; partem flexibilem facillimè, quocunq; duxeris, trahes, ad tuamq; vitæ rationem haud egrè formabis. Natu autem grandiores, & viduas, quibus & ſui iam, & alij mores pertinaciter inſederunt, egerrimè reformabis. Præſumptum eſt enim, vt eleganter ſcribit Vlpianus in l. præcipiunt. ff. de ædil. edict. ea mancipia, quæ rudia ſunt, ſimpliciora eſſe, & ad omnia miniſteria aptiora, & dociliora, & ad omne miniſterium habiliora. Trita verò & veterata difficile eſſe reformare, & ad ſuos mores formare. Quo in loco Saly. appoſitiſsimè no. viduas ſcire ſua & aliena vitia. Eam autem iuriſconſulti ſententiā eleganti metaphora extulit Ouidius lib. 1. de remedio amoris.

modum uirgines mariꝰ tant.

Iuuenes facilè & formantur & reformātur non etiam ſenes.

Viduæ ſciunt ſua & aliena uitia

Quæ præbet latas arbor ſpaciantibus vmbras,
Quo poſita eſt primùm tempore, virga fuit.
Tunc poterat manibus ſumma tellure reuelli,
Nunc ſtat in immenſum viribus aucta ſuis.

Idcirco & Virgilius libro 3. Georgicorum.

Iam vitulos hortare, viamque inſiſte domandi,
Dum facilis animi iuuenum, dum mobilis ætas.

Ex hoc idem Virgilius libr. Georg. 3. optimam vocat ætatem primam ac teneram

Optima quæq; dies miſeris mortalibus æui
Prima fugit.

Quoniam ſcilicet, vt interpretatur Seneca epiſtola ad Lucilium. 108. poſſumus iuuenes diſcere & facilem animum & adhuc tractabilem ad meliora conuertere: quia hoc tempus eſt idoneum laboribus, agitādisque per ſtudia ingeniis & exercendis per opera corporibus.

3 ¶ Sed quod ad viduas peculiariter attinet, Cui vnquam fuit dubium, quin priorum maritorum mores vel corruptiſsimos, optimos tamen arbitrantes, ob id ſolùm, quòd illis ſunt aſſuetæ, tuos omnino etiam probatiſsimos aſpernentur. Hinc aſsiduæ querelæ, domeſtica conuicia, quotidianæ exprobrationes, quicquid egeris, feceriſue, quod forte fortuna diſpliceat, confeſtim priorem maritum ob oculos obiicient. Et vt Libanius ſcribit ad Phremiliū non deerunt querelę, ſe priori viro fuiſſe chariorem. Acur. in Authen. de fideiuſ. in ipſo ferme tituli ingreſſu, in verbo, apparentem, ſcribit vxorem tum demum de morte boni mariti conqueri, cùm minus bonum ſortita eſt. Ego vero aſſeueranter affirmo, etiam ſi multò melior maritus, nedum ſi peior contigerit, nouā ſemper vitæ rationē horrere, atque execrari, inſuetosque mores faſtidire, vt etiam apud nos innuit tex. in §. vlt. 23. q. 6. & alibi latè dixim⁹. Propterea Aeſopus ille fabulator ægregius & philoſophus maximus dicit famulos tunc maximè priores dominos deſiderare, cùm ſecundorum cœperint experientiam. Idque indiſcriminatim aſſerit nullo bonitatis prauitatisque delectu. Nam & ferè ſemper aliàs id videtur optimum, cui primùm aſſueueris. Ideoque Theodorus tragœdiarū actor nulli vnquam concedere voluit, vt ante ſe ageret: quaſi magis faueant auditores, illis quos primùm audierint, vt refert Ariſtoteles lib. Politicôn. 7. cap. 17. vbi & hoc ſubiungit, idem contingere in conuerſationibus hominū, & rerum. Omnia enim (inquit) prima nos magis delectāt. Cæterùm ita natura comparatum eſt, vt præterita ſemper meliora præſentibus videantur: propterea quòd nulla tanta eſt fœlicitas aut voluptas, quæ non multum habeat amaritudinis, aut felliſ admixtum. Quod cùm adeſt, vrget nos acriter: cùm abiit, non adeò magnum ſui ſenſum relinquet, vnde fit, vt minus videamur tranſactis malis affecti eſſe, quàm afficiamur præſentibus. Porrò legibus Moſaicis Leuitici. 21. prohibebatur, ne viduam vxorem ſacerdos duceret, illa ipſa ratione, vt tradit Hieronymus ad Fabiolam de veſtitu ſacerdotū, ne ea priſtinarum meminerit voluptatum. Quanquam id aliò refert Iſychius Hieroſolymitanus libro ſexto Commētariorum in Leuiticum, eum ipſum locum enarrans.

Viduas non eſſe ducendas.

Sacerdos aruiduā ducere prohibetur.

Idcirco non iniuria deriſus fuit Bulgarus, cùm inciperet legere. I. rem nō nouam. C. de iudi. propterea quòd nocte præcedente viduam vetulamq; deſponſaſſet, vt in ea ipſa. l. retulit Accur. Plutarchus autem in libro de Euthymia, id eſt tranquillitate animi taxat Euphorionem, quòd cum prædiuite vetula concumbere cuperet.

Bulgarus deriſus qđ uetulam deſponſaſſet.

4 ¶ Sed & ſicuti viduas & ætate grandiores fœminas non debemus aſſumere in vxores, Ita & illud quoq; maximè cauendū eſt, ne ſeniores & prouectæ ætatis viri matrimoniū capeſſant, præſertim cū puellis & iunioribus, niſi velint ſe ludibrio, contēptui, faſtidio eſſe vxoribus: quæ cū nihil magis cupiant (earū tenera, atque ebulliente & feruida ætate hoc ipſum imprimis deſiderante) quā matrimoniali operi frequenter incumbere, ſuo ſe voto fraudari (repugnante è diuerſo nimirum ætate virorum) impatienter ferunt. Senes enim non ſunt apti palæſtræ veneriæ, parumque diligenter fundum vxorium colere poſſunt. Cū ſenectus frigida ſit, & ſicca, vt ſcripſit Ariſtoteles in eo li. quē de longitudine & breuitate vitæ cōpoſuit. & lib. 5. de generatione animaliū. cap. 4. & alibi ſæpe, & Hippocrates Apho. lib. 1. cap. 14. Et Galenus lib. 5. de ſanitate tuenda, non ſemel, & de ſubſtantia virtutū animaliū, lib. 10. & lib. itē. 1. de accidenti & morbo. & lib. de tēperamentis. & lib. cui titulus eſt, corporis temperaturā ſequi animi mores, vbi præterea dicit ſenectutē exangue eſſe. Rurſumq; in. 2. Tech. c. 20. quē locū explanans Haly Rodoā dicit, quòd omnis cōplexio conuer-

Seniores ne matrimoniū capeſſāt

Senectꝰ frigida & ſicca.

conuertitur in fine ætatis ad cõplexionem frigidã,& siccã. Paulus Aegineta lib.1.c. 23.& Auicenna lib.1.fen.1.doc.3.cap.itẽ.3.Iohannitius in Isagog.cap.10.de qua re longè etiã lateque disputat Iacobus Foroliuiensis in suis in eundẽ secundũ li.Techni.Gal.quæstionibus.41.quæsti.& è nostris hoc quoque affirmat Lucas Pen.in.l.2.col.quoq;.2.C.de primi.li.12,& Domi. in prooemio libr. 6. in.5.quẽ librũ,vbi ex auctoritate physicorum senectutẽ cõparat Autũno,qui frigidus est,& siccus. Hincque illud Virgilij lib.5.Aeneidos.

Senectus autũno cõparatur.

Sed enim gelidus tardante senecta
Sanguis hebet,frigentque effœtæ in corpore vires. Et lib.8.
Sed mihi tarda gelu,seclisque effœta senectus
Inuidet imperium.

Senectº ex caloris defectu. Nã Parmenides apud Stobeũ Ser.112. dicebat γῆρας γίγνεσθαι παρὰ τὴν τοῦ θερμοῦ ὑπόλειψιν. Id est senectutẽ ob caloris defectũ fieri. Siccitatẽ autẽ satis probat asperitas & squalor cutis,vnde à Græcis vocantur γέροντες, vt tradit Plutarchus non quasi, ἐις γῆν ἑρέοντες, id est, in terrã fluentes,sed χερσοί,id est,terrestres. Et hanc quoque siccitatẽ planè astruunt qui senectutẽ exanguẽ ac sanguine exhaustã dicunt. Vti diximus ex Galeno, Cui concinit Sylius lib.2.

Senectus exanguis.

Exangueśque merendo
Stant prima inter signa senes.
Et Lucanus libr.5.
Vos despecta senes,exhaustáque sanguine turba.

Senectus hyemi cõparatur. Frigiditatẽ autẽ senectutis euidenter astruunt qui & eã hyemi cõparant vt Eratosthenes & Patrocles apud Stobæum sermone.113.

Siccitas & frigiditas coitui maximè aduersantur. ¶Porrò autẽ siccitas & frigiditas res sunt maximè contrariæ & voluntati,& potentiæ coëundi, quæ calido & humido, quemadmodũ omnes rerũ scriptores naturæ asserunt, constare certũ est. Et vt scribunt Galenus lib.6.de sanitate tuenda,& Paulus Aegineta lib.1.cap.35. Veneri natura calida & humida idonea est,de quo & noslatius posteà dicemus in.9.lege connubiali. nu.114.at calor.Ideoque Iuuenalis Saty.10.loquens de senectutis incommodis.

Senes in uerem segniores.

Coitus iam longua obliuio,vel si
Coneris,iacet exiguus cum ramice neruus:
Et quanuis tota palpetur,nocte iacebit. Et Ouid.lib.1.Elegiarum.
Quæ bello est habilis,Veneri quoque conuenit ætas,
Turpe senex miles,turpe senilis amor. Et subdit.
Quos petiêre duces annos in milite forti,
Hos petit in socio bella puella viro.

Quã similitudinẽ secutus Flo.noster in.l.inuiti.ff.de testi.dicit,quòd quemadmodũ is qui quinquagesimũ quintũ annũ natus est, bello non est idoneus:Ideoq; vacationẽ militiæ obtinet,vt didicit eã glo.esse notandã.Quibus consonat illud Virgilianũ lib.3.Georg.

Frigidus in Venerem senior, frustráque laborem
Ingratũ trahit,& si quando ad prælia ventum est,
Vt quondam in stipulis magnus sine viribus ignis
Incassum furit.

6 ¶Agatho in Platonis Symposio recenset Cupidinem deorum omniũ maximè iuuenẽ esse,eiusq; rei argumentũ affert,quòd senectutẽ fugit,eamque natura odit,iuuenibus autẽ se miscet, cũ sit vetus prouerbiũ simile simili semper hærere. Scribit idẽ Plato de republica libr.1.circa initia,quòd senectute libidines restinguuntur,& in ea ætate pax est,& libertas à rebus venereis. Quem locũ imitatus Cicero de senectute ita inquit. O præclarũ munus ætatis,siquidẽ id aufert à nobis,quod est etiã in adolescentia vitiosissimũ.de voluptatibus enim venereis potissimũ loquitur. Et è nostris Archi.in.c.tãta.86.di.dicit,quòd senectus à voluptatibus liberat, imprudentissimis dominis,imponitque modũ libidini. Cuius rei tex.est in.c.fraternitati.34.di. vbi ætas senilis futuræ incontinentiæ suspicionẽ aufert.& in.c.cũ in iuuentute,de presump.vbi scribitur,quòd labes huiusmodi libidinis,quæ nonnunquá in iuuentute contrahitur, in senectute frequentiùs expiatur.

Cupido omniũ deorũ maximè iuuenis.

Senectute libidines restinguũtur.

Sophocles autẽ iã vetulus à quopiã interrogatus, possétne congredi cũ muliere, bona verba (inquit)ô homo: nã liber iã sum factus, & ab inclementibus istis & furiosis dominis aufugi ętatis beneficio.auctor Plutarchus in libello de cupiditate diuitiarum. Iterumque in libro,nũ seni gerenda respublica. Hinc illud Flacci Tibuli poëtæ Comici in Helena.

Tu ne amare audes edentule, & capularis senex?
Illud quoque alterius Comici Plauti in Mercatore
Tun, capite cano amas senex nequissime?
Si vnquam vidisti pictum amatorem,hem illic est. Et paulò post.
Nam meo quidem animo vetulus decrepitus senex,
Tantundem quasi sit signum pictum in pariete.

7 ¶Proinde apud eundẽ auctorem in Milite,Palestrio luculenter dicit adolescentulam mulierem esse &

esse & nuptã & viduã, quæ seni nupta est.Nã licèt ea verè nupta sit,tamen censetur esse vidua, cũ maritũ habeat senẽ,ideoq; inutilẽ,ex sententia Accursij in.l.vl.C.ad leg.Faui.de plagia. Id quod Bal.ibi trahit ad priuilegia concessa viduis, vt videlicet huiusmodi mulieribus cõpetant, quæ habent maritos inutiles,quod multũ notandũ esse Iason dicit in repe.l.si is qui pro emptore,col.53. versi.adde quod Io.de lig.ff. de vsuca. Illã autẽ glo.dicit Alex.in addi. Bar. in.l.eleganter. §. qui reprobos.ff.de pig.actio.& con.104.statutũ loquens, lib.1. & Barb. con. 46. scripsit præclarè, col.1.lib.& in tract.de præstantia cardinaliũ,parte.1.quæsti.12.col. 1. vbi & hoc dicit procedere in statutis loquentibus de viduis.quod & idẽ dicit Feli.in.c.significantibus,col.3.de offi.& pot. iud.deleg.Sed & illã glo.sequitur Iason in.l.si dari,circa mediũ.ff.de verbo.oblig.& Franci.Pur. in.l.1.col.7.versi.ex quo dicto.ff.de iurisd.om.iudi.Et hoc certè confirmat tex.in. c. inter corporalia,extra de transla.præla.vbi ecclesia dicitur viduata sponso.id est,episcopo,quę habet episcopũ inutilẽ.& ibi Bal.etiã trahit ad mulierẽ quæ habet maritũ inutilẽ.Hucque spectat quod apud Ouidiũ Deianira se viduã esse profitetur, quoniã nullas ex marito Hercule oblectationes referebat,cùm ferè semper longiùs abesset.

Vidua diãmaritũ habeat senẽ,ideoq; inutilẽ.

Priuilegia uiduarũ huiusmodi fœminis cõpetunt.

Statutaloquentia de uiduis habent locum in istis.

Deianira se uiduam dicebat.

Vir mihi semper abest,& coniuge notior hospes,
Monstráque terribiles persequituŕque feras.
Ipsa domo vidua votis operosa pudicis
Torqueor,infesto ne vir ab hoste cadat.
Et Plautus in Sticho,Penelopen, quæ diutiùs marito suo caruerat,viduã quoq; appellat.
Credo ego miseram fuisse Penelopen soror suo
Exanimo, quæ tandiu vidua viro suo caruit.

Penelope uidua.

8 ¶Sed vt ad institutũ negociũ redeamus,Euripidis sententia est.

Senex uiri inimica res uxori.

ἡδὺν πάρουνῶ πᾶσι τοῖς νεωτέροις,
μὴ πρὸς τὸ γῆρας τοὺς γάμους ποιουμένους
κοὐκ ἔστ᾽ οὐδαμοῦ πόλεως,οὐ γὰρ ἡδονή,
γυναικί τ᾽ ἀνδρὶ χεῖμα φρεσβύτης ἀνήρ.
Et nunc iuuenes adhortor omnes
Ne in senectute nuptias celebrantes
Vix liberos procreent. Nec enim voluptas est
Sed res inimica mulieri senex vir.
Homerus autẽ longo antè tẽpore satis docuerat nihil oblectationis, nihil voluptatis esse mulieri in sene marito.Nã cũ aliquãdo incidisset in mulieres,quæ Cereri sacrũ faciebãt in triuio, vnaq; ex iis iussisset illum facessere,ille indignatus hæc in eã cecinit,vt tradit Herodotus in vita illius.

κλῦθί μοι ἐυχομένῳ κουροτρόφε δῖε δὲ χωλίκα.
τὴν δὲ νέων μέμψαν ἀνήνασθαι φιλότητα καὶ ἐυνήν,
ἥδ᾽ ἐσιτεροτέοισι πολιοκροτάφοισι γέρουσιν.
ὧν ὥρη μὲν ἀπαμβλύνεται θυμὸς δὲ μενοινῶν.
Quæ quidam ita non infœliciter vertit
Audi flaua Ceres,precor hoc mihi perfice votum,
Hanc nunquam iuueni matronam iunge marito,
Sed tremulo sit nupta seni,cui vertice cani
Fundantur crines,gelida superante senecta:
Is cupiat tantum,effœto nil corpore possit.
Tanq̃ scilicet maius malum non potuisset Homerus ei mulieri imprecari, q̃ vt seni viro nuberet.

Ro.uxores mẽse Maio non ducũt.

9 ¶Plutarchus aũt problematicõn.c.85.querit cur mense Maio Romani vxores uon ducant. Cui rei hanc inter cæteras rationem affert,quòd Maius à maioribus natu appellatus est, Iunius à iunioribus.Nuptiis verò accommodatior est iunior,scribente,vt subdit,Euripide.

ἀλλ᾽ ἢ τὸ γῆρας τὴν κύησιν χαιρέτω ἐᾶν,
ἢ τ᾽ ἀφροδίτη τοῖς γέρουσιν οὐ χρήσεται.
Id est.
Verùm senecta iubet valere Cypridem
Et ipsa rursum infensa senibus est Venus.
Proinde,vt subdit Plutarchus,abstinent nuptiis,Iuniũ expectantes,qui Maiũ deinceps protinus excipit. Cuius etiã ceremoniæ meminit Ouidius lib.5.Fastorũ.Sed & illius sententię Euripides meminit.& ipse Plutarchus in libro, nũ seni gerenda sit respublica. Cæterũ idem ipse in Solone scribit Dionysium Tyrannũ iã vetulum,cũ rogaretur à matre,vt quandã ex ciuibus in matrimoniũ acciperet,respondisse. Ciuitatis quidẽ leges abrogari à tyranno,naturæ aũt leges, cogi nullo modo posse,si præter ætatẽ vxori se iunxerit.Hanc aũt absurditatẽ ac deformitatẽ sibi in ciuitatẽ minimè inducendã videri.Nec permittendũ,vt affinitates alieno tempore fierent, & quæ neque gratiæ quippiã,nec officij,nec finẽ nuptiarũ essent habituræ. Verùm in senẽ qui ducit puellam, à diligente principe, aut legũ latore id optimo iure queat dici,quod in Philoctetem dictũ memoratur.Quàm bene igitur nubere potes miser,ac habitans in thalamo diuitis vetulę, vt perdices, ex con-

Dionysij sẽnis ad nuptias rogæ tirespõsũ.

ex concubitu te pinguẽ cõperiens transibis ad sponsam viri indigentẽ. Ita enim legitur vulgò in nostris codicibus Latinis,& quidẽ corruptè,vt & Græci quoque codices quotquot hactenus vidimus,corrupti sunt.sed ita tamen,vt facilè ex iis intelligas, non Dionysiũ ipsum à matre rogatũ vxorẽ accipere,sed matrẽ ipsam virũ ducere voluisse,eique Dionysiũ illud dixisse τοὺς μὲν τῆς πόλεως νόμους λελυκέναι τυραννῶν, τοὺς δὲ τῆς Φύσεως, οὐκ ἐναισθύνατος βιάζεσθαι, γάμους νυμφαγωγὸν παρ' ἥλικίαν. Cui planè consonat quod tradit ipse Plutarchus in Apophthegmatis. Nẽpe Dionysiũ ipsum matri suæ præter ætatem nubere cupienti dixisse. Ciuilia quidẽ iura violari posse,naturæ autẽ minimè. Athanasius,siue is est Theophylactus, enarrans illam Pauli ad Hebræos postremo.c.sententiã,qua protulit honorabiles nuptias in omnibus. Nuptię(inquit)ętate proiectioribus minùs conueniunt. Et Claudianus in lib.de nuptiis Honorij & Mariæ à domicilio Veneris submouet & excludit.

Hos inter petulans alta cervice iuuentus
Excludit senium.

Ciceroni probro datum q, senex puellam duxisset.

Non iniuria igitur probro datum est Ciceroni,quòd sexagenarius Publiam virginem vxorẽ duxisset:quod excusare volens Tyro libertus illius,idcirco id factũ fuisse tradidit,vt æs alienũ, quo maximo obruebatur,dissoluere posset. Erat enim Publia opulentissima. Cuius rei meminit Plutarchus in vita illius. Sed & Pompeius ob id reprehensus est,quòd iã in ætatem vergens duxisset Corneliam Metelli Scipionis filiã,& iuuenem,& multis amoris gratiis dotatã: filio enim ipsius magis fore copulandã. Vt & ipse Plutarchus tradit in vita quoque illius.

10 ¶ Hæc autem haud dubiè palã astruit Astronomica ratio. Venus enim præses rei vxoriæ, & Saturnus senectutis antistes,vt Astronomis placuit,omniũ maximè sunt inter se inimici, sibique è diametro repugnantes & diuersi. A quo non longè dissidet,quod prodit Proclus Platonicus philosophus ætatum ordinẽ sequi ordinem vniuersi, planetarũque rationẽ. Septimã aũt & eã quidẽ postremã Saturni consequi potestatem. In qua naturæ consentaneũ est à generatione sequestrari, & à corporeis abiũgi,alterã & incorporeã vitã affectando. Nã decrepitos inuadens Saturnus implet naturæ suæ malis,frigiditate,pigritia,& tristitia querula. Quod & à Marsilio Ficino inter Platonicos non postremo annotatũ est,vt non immeritò cecinerit quisquis is fuit apud Græcos,

Venus & Saturnꝰ rc pugnãtes.

γέρων ἕρκος ἕχάτη κακὴ τύχη.

Senex amator miserrimus.

Quo significatur extremã sortem malorũ esse senem amatorem. Cui concinens Menander apud Stobæum Ser.113.

οὐκ ἂν γένοιτ' ἐρῶντος ἀθλιώτερον
οὐδέν, γέροντος πλὴν ἕτερος γέρων ἐρῶν.
ὃς γὰρ ἀπολάυειν βούλεθ' ὧν ἀπολέσεται
διὰ τὸν χρόνον, πῶς οὗτος οὐκ ἔστ' ἄθλιος?

Nil miserius esse potest amante
Sene, nisi alius senex amans.
Nam qui frui cupit rebus quibus arcetur
Propter tempus,quomodo ille non miser est?

Hincque illud Tibulli in Erotico carmine de sene quopiam amatore loquentis:

Hunc puer hunc iuuenis turba circunterit arcta,
Despuit in molles & sibi quisque sinus.

Despuere aduersus incãtationes, & alia id genus.

Veluti rem hanc monstrosam & in vltimas terras asportandã censeat. Sic enim despuimus comitiales morbos,id est contagia regerimus, & fascinationes repercutimus,& alia quæ sequuntur apud Plinium lib.28.cap.4.quibus ostendit maximas vires inesse in huiusmodi in sinum exputationibus. Nã & idẽ Plinius libro.10.cap.23.in fi.tradit ipsum comitialem morbũ despui suetũ. Vnde etiam Plautus in Captiuis.

Tyn. Et illic istic qui insputatur morbus,interdum venit,
Proin' tu ab isthoc procul recedas. Aegio. Vltro istum à me. Ari. Ain' verbero
Me rabiosum, atque insectatum hastis meum memoras patrem?
Et eum morbum mihi esse,vt qui me opus sit insputarier,
Aeg. Ne verere,multos isthic morbos homines macerat,
Quibus insputare saluti fuit,atque his profuit.

Ex quibus quoque est illud Catulli epig.47.ad Licinium.

Nunc audax caue sis,precesque nostras
Oramus, caue despuas ocello.

Et Persius saty. 4.

Est prope te ignotus cubito qui tangat & acre
Despuat in mores.

Tibulli locus eluidatus.

Et Claudianus Panegy.7.mores quoque alicuius despuere in eundem sensum scripsit veluti contemnere,& abominari. Id quod obiter dicere voluimus,vt eũ locũ Tibulli ab interpretibus prætermissum lectoribus planum faceremus.

Senes loquaculi.

11 ¶ At dicet senex quispiã loquaculus,vt sunt fermè omnes,si Eustachio in cœnis Macrobianis li. 6,credimus,imo si Tullio in Catone maiore: Cuius hęc verba sunt. Senectꝰ est natura loquacior, ne ab

ne ab omnibus iã vitiis videar vindicare,atq; etiã Plauto in Mercatore, qui eos garrulos dicit,& Aristot.li.2.Rhetoricorũ.c.13.vbi & huius rationẽ reddit,& Homero,apud quẽ li.2.Iliados Iris id Priamo seni exprobrat. Dicet(inquã)senex maritus. Quod opere non potero perficere, verbis quidẽ rerumq; & historiarũ antiquarũ narrationibus cõpensabo, quibus aures & animũ vxoris demulcebo,à coituq; cogitatione auocabo. Cui illud tantùm respondebo. Non admodum placere mulieribus illud Homericum de senibus libr.3.Iliados.

Vbi facto opus est, uerba non sufficiunt.

γήρᾳ δὴ πολέμοιο τεπαυμένοι, ἀλλ' ἀγορηταὶ
ἐσθλοί.

Iam obsenium bello desueti,at dicere tantùm
Egregij.

Illud item eiusdem libr.4.eiusdem operis de Tydei filio.

χέρεια μάχῃ ἀγορῇ δὲ τ' ἀμείνων.

Inferiorem pugna,sed dicendo priorem.

Quæ & ipsa trahit Erasmus ad senes libidinosos.

Aũt etiam simile illud Virgilianum lib.11.Aeneidos.

Lingua melior,sed frigida bello Dextera.

Quoniam vt apud ipsum Homerum lib.eiusdẽ Iliados decimosexto, dicit Patroclus.

ἐν γὰρ χερσὶ τέλος πολέμου, ἐπέων δ' ἐνὶ βουλῇ
τῶ. ὅτι χερὶ μῦθον ὀφέλλειν ἀλλὰ μάχεσθαι.

Molimentum prælij in manibus est,consilij in verbis.
Ea propter non loquacitate nunc opus est, sed pugnacitate.

Ex quo & illud Virgilianum lib.10.Aeneidos,

Sed non & Troius heros.

Dicta parat,contrà iaculum nam torquet in hostem.

Et vt cũ nostris loquar,vbi facto opus est,verba nõ sufficiunt,ad quod allegant tex.in.c.1.vbi etiã bona glo.extra de eo qui mit.in pos.& in.l.qui decẽ.§.1.versi.idẽ responsum.ff.de soluti.& l.seruus si hæredi,in fi.ff.de statu lib.& in.l.1.§.hæc autẽ verba.ff.quod quisq; iur.vbi no. Iason in.4. no.adducitq; concord.quas ibi videre licet. Sed vnum tex.non omiserim omniũ in eã rẽ elegantissimũ,in.l.1.§.tulisse.ff.de.S.C.Syll.vbi ita scribitur. Non tamẽ qui clamore vlus est,auxilium tulisse videtur. Quid enim si cũ posset manu depellere à domino periculũ,ille clamorẽ inanẽ elegit? Sed & illud dictũ vsurpauit glo.in.c.pastoralis,in glo.vl.de offi.ord.& in c.vt circa,in verbo præstito,de elect.li.6.Pe.An.cõ.235.prima facie dicetur,in prin.& cõ.330. visa facti narratione col.2.versi.ad ꝓpositũ.& cõ.331.visis diligenter actis,post prin.& Alex.in.l.si mora,col.2.ff.sol. mat.& con.130.in causa Strazorotorũ,col.4.versi.& si diceres,in fi.& seq.l.vbi ad hoc multa adducit.& cõ.44.eximie doctor,col.vl.li.7.& Hipp.Marsil.qui & in eam rẽ pleraq; affert, quæ de industria omitto in.l.q falsa,col.8.versi.vl.ff.de falsis,& nostri doct.sæpe. Et vt solent dicere Germani referente Bebelio, verba nõ implent marsupiũ. Et Plautus in Epidico.

Verba non implẽt marsupium.

Nam quid igitur te mihi esse retulit?
Beneficum oratione,si ad rem auxilium emortuum est.

12 ¶ Sed & si fortè fortuna contingat vt vir senior cũ vxore congrediatur. Neq; enim impossibile est,cũ nemo sit adeo senex,quin aliquando calere possit vel natura,vel arte,vt dicit glo.in. c. nuptiarũ,in verbo,in quibuda.27.q.1.& senes interdũ aliquo beneficio mouentur ad coitũ,vt dicit glo.in.c.2.extra de frig.& malefi. Id quod cõfirmat Pauli Silent.epigrãma libr.7:

Senectꝰ nõ omnino arcet à Venere.

ὁ πρὶν ἀμαλδάκτοισιν ἐνὶ φρεσὶν ὑσλιὼ ἐνῆβῃ
ἰσροφέρου πιφῖης θεσμὸν ἀπειπόμενος,
γυιοβόροις βελέεσσιν ἀνέμβατος ὁ πρὶν ἐρώτων
ἀνχένα σοι κλίνω Κύπρι μεσαπόλιος
λέξο με καγχαλόωσα, σοφὴν δ' ὄλε παλλάδα νικᾷς
νωῒ πλέον, ἢ τὸ πύρος μήλῳ ἐφ' ἑσπερίδεσσιν.

Qui potui iuuenis sapienter temnere leges
Quondam prædulces,ô Venus alma tuas?
Spicula carniuorũm vitare edoctus amorum,
En mea colla senex sub iuga mitto tua.
Victa iacet Pallas,magis hæc cape læta trophęa;
Aurea quàm pastor cùm tibi mala dedit.

Horat.aũt li.carm.4.Ode.1.cõqueritur Venerẽ quã iã diutius intermiserat,in senectute sibi rursum bella mouere. Intermissa Venus diu
Rursus bella moues,parce precor, precor, Non sum qualis eram.

Scandicis herbæ uis.

Nam & Plinius li.22.c.itẽ.22.scribit Scãdicem herbã marcescentes senio iã coitus excitare. Licet igitur,vt repetam, senes aliquando moueantur ad Venerem natura vel arte: Tamen aut sunt seminis expertes: aut si quod habent,est agonõ,id est sterile,nõ prolificũ,non genitale,siue gigni-

Semen senũ sterile.

tiuũ, vt ita loquar, propter inutilis excrementi permixtionem, vt quia eorũ natura non satis poteſt concoquere. auctores Ariſtot. li. 1. de generatione animaliũ. c. 18. Galenus circa initia li. 2. de ſanitate tuenda inquiens in hunc fermè ſenſum. Labor, cibus, potus, ſomnus, omnis ætatis communia. Venus verò ætate tantùm florentũ eſt: quæ aũt hanc vel præcedunt ætates, vel ſequuntur, aut planè ſemen non effundunt, aut certè infœcundũ, aut malè fœcundũ emittunt. quod & affirmat Albertus Magnus lib. de animalibus. 5. tract. 2. c. 1. & li. 10. tra. 2. c. 1. Et hinc ſenectus effœta, *id eſt* gignendi vi & poteſtate deſtituta, & exhauſta à Virgilio dicitur illo verſu ſuprà citato.

Senectus effœta.

Sed mihi tarda gelu ſeclique effœta ſenectus.

Lex Papia Poppœa. Sexageni uxorem ne ducant.

Ideoq; Papia Poppea (ita enim legendũ eſt, nõ Põpeia) lege à Tiberio Cæſare ædita, cautũ eſt, ne ſexageni vxorẽ ducerent, tanquã ad generandũ minimè idonei. auctor Tranquillus in Claudio, & meminit Seneca in libris, moralis philoſophiæ & Lactantius lib. 1. c. 16. & imperator noſter in l. pe. C. de nupt. quã & ita intelligit Raph. Fulg. con. 212. quædã mulier, col. 2. verſi. in primo videtur, vbi ex hoc in pulchro caſu conſuluit. Ex quo & alibi ſancitum eſt, ne minor ſit. 60. annis, qui arrogat, quoniam magis liberorum procreationi ſtudere debet. l. ſi paterfa. §. vlt. ff. de adop. tanquam poſt huiuſmodi ætatem, huius rei vacationem natura ipſa dederit. Et apud Plautum in Mercatore hanc legem præſcribunt adoleſcentes ſenibus.

Annos natus ſexaginta qui erit, ſi quem ſcibimus
Seu maritum, ſiue hercle adeò cœlibem ſortarier,
Cum eo nos hîc lege agemus.

13 ¶ Ergo ſi huiuſmodi prouectioris ætatis viri vxores ducãt, eaſq; minimè impregnent, quod vtique ſæpius vſu euenìet, hoc certè vxores moleſtiſsimè patientur. Nã cùm ſemper aliàs, nihil æquè dictet natura, quã aliud, quale ipſum eſt, producere, vel Ariſtotelis teſtimonio libr. 1. Oecono. c. 1. & lib. 2. de anima, & alibi ſæpe. Nititur enim ſummis viribus inſita poteſtas, vt ſe ad effigiẽ quandam & imaginem immortalitatis, & diuinitatis cõponat: vt quoniã corruptioni obnoxiũ eſt idẽ numero animal nequit perſeuerare, ortu vicario, mortalitati, qua fieri poteſt ratione, adminiculetur, ac velut tibicinibus præfultam ab occaſu vendicet. In quã ſententiã Nicol. Lyr. detorquet illud. 2. Regũ. Ita eſt enim lex Adã, domine deus. Illud quoq; Iob. 30. Abſtulit quaſi ventus deſiderium meum. Tũ verò maximè in huiuſmodi deſideriũ mulieres veluti ferũtur ſpecipites. Eſt enim, vt ſcribit Plato in Timeo, & ex eo repetit Gale. li. 6. locorũ affectorũ, c. 5. vulua matrixq; in fœminis animal auidũ generandi, quando procul à fœtu per ætatis florẽ, aut vltrà diutiùs detinetur, ęgrè fert morã, ac multũ indignatur, paſsimq; per corpus oberrans meatus ſpiritus intercludit, reſpirare non ſinit, extremis vexat anguſtiis, morbis denìq; omnibus præmit, quouſque Cupido amorq; quaſi ex arboribus fœtũ fructúmue producunt. Idq; eſt quod noſtræ leges proclamant, natura ad hoc mulieres genuiſſe, vt partus æderent, maximamq; eis eſſe eius rei cupiditatẽ. l. ambi guitates. C. de indic. vidui. Et vt alibi ſcribitur, maximũ ac præcipuũ munus earũ eſt concipere, ac tueri conceptũ. l. quæritur. §. 1. ff. de edil. edic. & pudor eſt fœminis nuptiarũ premia nõ habere c. pudõr. 37. q. 2. Hinc illa vox Rachelis virũ alloquẽtis Gene. 30. Da mihi liberos, alioquin moriar. Et illa quoque Annæ admonitio apud Virgilium lib. 4. Aeneidos.

Natura ſumus cupidi ſimilis noſtri gignendi.

Vulua generandi auida.

Mulieres ſi hoc genitæ ut partus æderent.

Nec dulces natos Veneris, nec præmia noris.

14 ¶ Quòd ſi quiſpiã, in hac parte nobis obiiciat Maſiniſſam Numidiæ regẽ, & Catonẽ Cenſoriũ & Vlaſdilaũ Lituanũ regẽ Poloniæ: quorũ ille poſt. 86. annos Methymatũ, alij legunt Methymatuũ, alij Mechium, alij Mathumannũ, alij deniq; Mathimanũ filiũ genuit, alter. 88. ex filia Salonis clientis ſui, alterũ Catonẽ, auũ Vticenſis procreauit. Huic aũt nonagenario duo filij nati ſunt Vlaſdilaus & Caſsimirus, vt de prioribus retulerunt Plin. lib. 7. naturalis hiſtoriæ. c. 14. & Solinꝰ in Polyhiſtoriæ. c. 4. & prætereà de Maſiniſſa Valerius maximus libr. 8. cap. 14. & Iulius Florus epithome. 50. De poſteriore aũt, Aeneas pius in Europa. c. 25. Scias iam pro miraculo, req; memorabili fuiſſe ſcriptis demandatũ. Nã quæ rarò eueniunt, vice miraculi habentur. §. quantũcunque in authen. de conſul. Sicuti non abſimiliter pro miraculo habetur, ſi mulier quinquagenaria liberos genuerit. l. ſi maior. C. de legi. hæredi. Igitur non temerè dictũ eſt ac ſcriptũ à Soci. con. 65. ſuper propoſita cõſultatione, col. 1. &. 2. li. 3. quòd licèt contingere poſsit, vt octogenarius alìquando generet: Quia tamen id nõ eſt ex cõmuniter accidentibus, certè ſi octogenario cuipiam dicatur natus fuiſſe filius, vt ei ſuccedat, id non præſumetur, nec ei ſuccedet. Quod tamen nõ huc adſcripſi, quòd ita ſentiam innato in matrimonio, niſi aliter conſtaret de impotentia mariti.

Senectꝰ amiciciæ inimica.

Senes intractabiles, moroſi, difficiles.

15 ¶ Adde quòd cum nihil ſit, quod magis matrimonium deceat, quã viri & vxoris amicitia, vt ſæpe aliàs diximus, eſt ſenectus veluti amicitiæ inimica. Senes enim ob naturę deficientis imbecillitatẽ, his vt plurimũ carent, quibus amicitia initur, atq; conſeruatur vtpote cũ ſint intractabiles, moroſi, difficiliſq; admodũ conuerſationis, quæ ad amicitiã conciliandã plurimum valet, ſicuti Ariſtoteles tradit lib. 8. Ethico. c. 6. ita ſcribens. In ſeueris atq; ſenibus tanto minùs fit amicitia, quanto difficiliores ſunt, & minùs congregationibus gaudent. Hæc enim ad amicitiam maximè ſpectare, & ipſam efficere videntur. Et profectò ex conſuetudine, Veneris incentiua, & æſtus effœueſcunt, dicente Lucretio, Cõſuetudo cõcinnat amorẽ. Cui concinens tex. apud nos in. c. veniẽs extra de eo qui cogno. cõſ. vxoris ſuę, ita ait. Deinde ex cõuerſatione diuturna ſororì puellæ car-

Conſuetudo

naliter

naliter ſe coniunxit. Propterea Apuleius li. 6. ſcitiſsimè conſuetudinem Veneri miniſtram facit. Ad quam etiam ſententiam ſpectat illud Ciceronis in Lælio. Auxit beneuolentiam conſuetudo. Porrò autem, moroſos & difficiles, querulosque ſenes eſſe, præter Ariſtotelem fatetur Tullius, in li. de ſenectute, tamen non tam ad ætatem, quàm ad mores referens. Et id paſsim exprimitur. Ex quo Horatius lib. 1. carminum Ode 9. caniciem moroſam vocat.

cupidinis artem.

Cõſuetudo Veneris miniſtra.

Donec virenti canicies abeſt Moroſa.

Caniciem moroſa.

16 ¶ Sed & alia ſunt ſenectutis incõmoda, ob quæ ſenes ipſi ab vxoribus amari haud queũt: ſuntq; illis tædio, contemptui, odio: præſertim ſi ſint adoleſcentulę, quoniã vt ait Terentius in Hecyra. Odioſa eſt hæc ætas adoleſcetulis. quẽ è noſtris citat Lucas Pen. in l. 2. col. item, 2. C. de primic. lib. 12. Hæc autem incõmoda probè nouerat Iuuenalis, ea deſcribens Saty. 10.

Senes tædio & contemptui odio ſunt.

Sed quàm continuis, & quantis longa ſenectus
Plena malis, deformem & tetrum ante omnia vultum,
Diſsimilemque ſui, deformem pro cute pellem,
Pendentesque genas, & tales aſpice rugas,
Quales vmbriferos vbi pandit Tabraca ſaltus, &c. Et poſt pauca.
Vna ſenum facies, cum voce trementia membra,
Et iam leue caput, madidique infantia naſi,
Frangendus miſero gingiua panis inermi.
Vſque adeò grauis vxori, natisque, ſibique,
Vt captatori moueat faſtidia Coſſo.

Senectutis incõmoda

Cecilij quoque antiqui poëtæ in Epheſtione ſententia eſt, apud Ciceronem in lib. de ſenectute, & Nonium Marcellum ſtatim in prin. lib. de proprietate ſermonum.

Tum etiam in ſenectute hoc deputato miſerrimum,
Sentire ea ætate eſſe odioſum ſe alteri.

17 ¶ Ex quo factũ eſt vt apud antiquos ſcriptores ſeniũ pro tædio, moleſtia, & odio plerunq; poneretur, vt eidẽ Marcello placet, ad hoc referenti illud Actij in Epinauſimache, Mors amici ſubigit, quod mihi eſt ſeniũ multò acerrimũ. Illud quoq; Turpilij in Demiurgo. Quia enim odio & ſenio mihi nuptiæ. Sed & aliorũ quos ne repetã, omitto. Sed & Plautũ tamen addidero in Sticho.

Senium pro tædio, moleſtia, & odio.

Hæ res vitæ me ſaturant, mihi diuidiæ & ſenio ſunt. Et in Truculento.
Malè quod mulier incepit, niſi efficere perpetiar,
Id illi morbo, id illi ſenio eſt.
Nec deſunt qui ad hunc quoque ſenſum trahunt illud Claudiani lib. 3. de raptu Proſerpinæ.
Ignaui ſenium cognouimus æui.
Quibus aſtipulatur Homerus, qui lib. 19. Iliados, ſenectutem odioſam ſiue moleſtam vocat. γήρᾳ τε δύσηρῳ &c.

Senectus odioſa.

Adde & ſordidam, ſiue ſordentem, & turpem: quod amori admodum repugnat. Nam Statiꝰ li. 11. Veteri ſtat ſordida tabo.

Sordida canicies.

Vtraque canicies. Et lib. 7.
Ecce truces oculos ſordentibus obſita canis.
Et Marullus
Turpem caniciem pati.

Et turpis.

18 ¶ Ex iiſque fit quòd licèt aliàs non valeat donatio inter virum & vxorem. ff. & C. de dona. inter vir. & vxo. per totum: Valet tamen, ſi donet ſenex maritus vxori iuueni, veluti magis compenſans remunerans que vxoris ipſius, ex ſua ſenectute, iacturam, & incommoda, quàm gratis tribuens, vt plenè no. per doct. in l. ſi voluntate. C. de dot. promiſ. & in l. ſi diuortio. ff. de verb. oblig. Ro. con. 445. conſultatio præſens, col. 3. & Guid. Pap. con. 112. Nobilis Guicharda, in fi. & Bal. Nouellus in tract. de dote. §. 10. col. quar. verſ. quid autem ſi talis, cũ aliis ſimi. à me alibi copioſè adductis.

Valet donatio facta à ſene marito uxori iuueni.

19 ¶ Quæ cum ita ſint, ideo verè cecinit Catullus,

Et ſenis amplexus culta puella fugit.

Fœminæ iuuenes ſenũ amplexus refugiunt.

Et apud Apuleium libro quinto Aſini aurei, Mulier quędam doleriter queritur, inque primo ſuę miſeriæ loco reponit, quòd nacta eſſet ſeniorem maritum. At ego (inquit) miſera primùm patre meo ſeniorem maritum ſortita ſum. Dein. &c. Bar. autem noſter in l. Mutianæ, col. vl. in prin. ff. de condi. & demon. ſcribit vxores iuuenes cupere mortem ſenum maritorũ ſolere. quod & ipſum tradit idem Bar. & poſt eum Pau. Ca. in l. pater Seuerinum. §. ſocrus, eo. tit. ita intelligens glo. ibi. ſimpliciter loquentem de vxoribus. Et hinc quoque ſæpiùs vxorum adulteria proficiſcuntur, tum quia cum mariti ſenes ſint admodum in Venerem ſegnes, vxores ipſæ aliorum concubitum haud renuunt: imò verò ſponte nec rogatæ petulanter rogant, quò ſuam, quantum poſsunt maximè, libidinem expleant. Tum quia maritos ſenes minimè diligant, iis, quæ iam dictæ ſunt, rationibus. Ideoque Theognidis ſententia eſt, incommodam eſſe vxorem iuuenem viro ſeni. Neque eam gubernando regi poſſe, vt nauem, neque anchoris detineri, ſed arruptis funibus ſæpius noctu alium portum petere, id eſt aliorum concubitum ſectari. Carmen ipſius eſt huiuſmodi.

Vxores ſenũ maritorũ, cõcubitus aliorum expetunt.

ἔτοι σύμφορόν ἐστι γυνὴ νέα ἀνδρὶ γέροντι
οὐ γὰρ πηδαλίῳ πείθεται, ὥς ἅκατος.
οὐ δ' ἄγκυραν ἔχουσιν ἀποῤῥήξασα δὲ δῶμα
πολλάκις ἐκ νυκτῶν ἄλλον ἔχει λιμένα.

20 ¶ Ex quo etiam fonte manat impotentissimum, imperiosissimumque illud vxorum iuuenum in huiusmodi senes maritos imperium. Nam vt scribit Aristophanes, ἐν Θεσμοφοριαζούσαις, id tamen Euripidi attribuens.

Vxorum iuuenum in senes maritos imperium.

πέφυκε γὰρ γέροντι νυμφίῳ γυνή. Id est ad verbum.

Domina enim sponso seni vxor.

Et Quintilianus, si is est (quod nondum credimus) in ea declamatione, cui titulus est, cęcus in limine. Genus (inquit) infirmissimæ seruitutis esse senem maritum. Ideo & paulò post eandem, quæ seni nupserat, vxorem & dominam appellat.

21 ¶ Nec est quod sibi in ea re blandiri debeant senes, Auroram adamasse Tithonium senem, dicente Propertio lib. 2. ad Cynthiam.

Aurora senem Tithonũ adamauit.

At non Tithoni spernens Aurora senectam
Desertum Coa passa tacere domo est. Et paulò post.
Cum sene non puduit talem dormire puellam,
Et canæ totiens oscula ferre comæ.

Id enim fabulosum & ex commento fuisse à Propertio, vndecunque causam muniente, confictum potius dixerim, quàm verum: aut si verum fuit, id certè quod semel tantum vsu euenerit perinde esse ac si nunquam. Nam, vt inquit Asconius, Semel vicinum est ad penè nunquam. vtq; dicit Celsus noster, ex his quæ fortè vno aliquo casu accidere possunt, iura non constituuntur. Ex his. ff. de legib. Nam quod legitur Venus cum Anchise iam senescente cõiuisse, vnde Aeneam ipsa peperit, non tam ex amore illius fecit, quàm quòd ab oraculo accepisset, fore vt deleto Troianorum imperio Anchisiadæ imperarent, vt à Michaële Bizantio in Violario est scriptum.

Semel uicinũ ad penè nunquam.

Venus cur eũ Anchisę senescẽte cõcubuit.

22 ¶ Adde & aliud maximum incommodum, etiam si superiora desint, quod ex huiusmodi matrimoniis virorum seniorum cum puellis procedit. Nempè perpetuam ipsorum virorum zelotypiã. Quam videmus omnes quotidie, & vidit Lycurgus, ille sapientissimus Lacedæmoniorum legislator apud Xenophontem in Laconum republica, vbi hæc de eo scribit. ἔιγε μέν τοι συμβάιη γε ἐμοὶ νέαν ἔχειν, ὁρῶν τοὺς πλουσίους φυλάττοντας μάλιστα τὰς γυναῖκας, τ' ἀναυλία καὶ τοῦ γομένῳ τεκνοποιήσασθαι. Id est. Et si quidem contigerit, vt senex quispiam vxorem iuniorem, vidēs huius ætatis hoīes maximè asseruare vxores, huius quoque rei contrarium constituit. Sanxit enim, vt cuius viri corpore animoq; senior ipse magis caperetur, eo adducto ad vxorem, prolem ex eo susciperet. Quantum autem zelotypia viros torqueat, si quando eis contigerit, alibi fortè dicemus.

Senũ maritorũ zelotypia comes perpetua.

23 ¶ Proinde, vt id caput concludamus, reiiciendum est modis omnibus antiquum illud Prouerbium à Diogeniano in collectaneis memoratũ κεὶ γέροντι νέαν ἐπιβάλλε κόρην, id est, Semper seni iuuẽculam subijce: quo moneri videmur, vt seniores viri puellam ducant, magis si anum, ne si frigus accesserit frigori, languente Venere steriles existant nuptiæ, nisi malimus huiusmodi prouerbium ad alium vsum trahere, cum Erasmo in tertiæ Chiliadis centuria quinta, cap. 91.

Prouerbiũ reiiciendũ.

24 ¶ Superioribus tamen annectendum græcum epigramma Leonidis in. 2. lib. epigrammatũ Græcorum, quo æque improbat matrimonium anus cum iuuene, & vetuli cum puella.

Anus cum iuuene impr batũ matrimonium Vt uetuli cũ puella.

γρηῢν ἔγημε Φιλῖνος ὅτ' ἦν νέος ἱνίκα πρέσβυς,
ἀλλ' ἐγένετ', παφίη δ' ὥριος οὐδέποτε.
καί γὰρ ἄπαις διέμεινε τότε πτείρων ἐς ἄκαρπα,
νῦν δ' ἐτέροις γήμας ἀμφοτέρων σέρεται. Id est vt tradit Alciatus noster.

Nupsit anus iuueni, vetulo tibi iuncta puella est.
O nimium ex omni tempore inepta Venus.
Aut aliis ducis, sterili vel conseris agro,
Coniuge nec frueris, nec frueris sobole.

Diuus autem Chrysostomus in epistolam diui Pauli ad Thessalonicenses priorem, Homilia quinta, monet vt iuuenes antequam scortari didicerint, connubiali iugo subiiciantur. Nam si semel se meretricibus addixerint, statim in pristinam relabi petulantiam.

25 ¶ Sed iam nunc dicendum est, qua potissimum ætate vir & mulier matrimonio se debent addicere. In qua re sicuti inter omnes conuenit mulierem iuniorem & ætate tenera virum quoque nõ ætate defecta esse debere: ita & in annorum numero palàm dissentiunt. Leges nostræ & Cæsareæ & Pontificiæ viro annum. 14. vt sit idoneus matrimonio, assignarunt. Mulierẽ verò esse nubilẽ, & viro maturam tradiderunt, quæ. 12. annos nata est. Quod tempus leges in eam rẽ præscripserunt, quoniã ferre semen incipit homo circiter annos bis. 7. vt dicit Aristoteles libr. 5. de natura animalium, cap. 14. vbi subdit, quòd vim genitalem recipit circa annos ter septẽ, prius enim dixe-

Qua ætate mat. incundũ sit.

Legũ circa nonũ in eã rẽ præscr.

dixerat, φ semen non simul incipit excerni, & posse generare: sed vis illa prolifica posteà accedit. Quanquam legimus ante hos annos mares liberos genuisse, fœminas peperisse. Refert enim Alber. Rosa. in suo indice in verbo, matrimonium. le. secun. puellam nouem annorum peperisse. Diuus aũt Gregorius in suo dialogo scripsit puerũ nouẽ annorũ suã nutricẽ grauidã reddidisse, vt refert glo. in summa. 20. q. 1. & ibi etiã Archi. atq; Hosti. & Io. An. in. c. vl. de eo qui cog. cõ. vxo. suæ. Hosti. in summa, tit. de pœnit. §. cui confitendũ. vers. cui puerí. Io. An. Panor. & alii. in. c. 1. de delic. puer. & idẽ Io. An. in. c. puberes, col. 2. & ibi etiã Panor. de despon. impub. & Bar. in tract. differ. iuris Canonici, & Ciuilis. Ange. con. 253. visis statutis, ante fi. Pe. Anc. in. c. si pater, col. 7. vers. in matrimoniis, de testa. li. 6. Domi. cõ. 24. quia difficilè, col. 3. Alex. & Iason in. l. in pupillari, vterq; col. vl. ff. de vulg. & pupil. ipse Alex. in. l. 2. col. 3. vers. sed licèt doc. ff. de vulg. & pupil. & Barb. in proœ. cle. §. nulla, col. vl. Iason in. l. moribus, quæ est. 2. col. 4. eo. tit. Quanq; in dialogo Gregorij istud omnino nõ reperitur, vt etiam asserunt Card. Flo. & Io. Ana. in. d. c. 1. de delict. puer. Et de alio quoq; annorũ decẽ retulit diuus Hieronymus ad Vitalẽ, in hęc verba. Domino, inquit, teste nõ mẽtior. Quædã muliercula cũ expositũ nutriret infantẽ, & instillaret cibos ac nutricis officio fũgeretur, cubaretq; cũ ea paruulus, qui vsq; ad. 10. iã peruenerat annũ: accidit vt plusquã pudicitia patitur, se mero ingurgitaret, accensaq; libidine obscœnis motibus ad coitũ duceret infantẽ, prima ebrietas alterius noctis, & cæterarũ deinceps fecit consuetudinẽ. Necdum duo mẽses fuerãt, & ecce fœminę vterus intumuit. Sed & in eadẽ quoq; epistola planè dilucidęq; ostẽdit ex annorũ cõputatione Solomonẽ, & Achaz reges, cũ essent. 11. aũt etiã. 10. annorũ, filios genuisse. Illũ scilicet Roboã, hũc Ezechiã, & ipsos reges. Cui⁹ etiã rei meminit Io. An. in. d. c. vl. de eo. qui cog. conſ. Quo in loco Hosti. idem scribit contigisse puero. 10. aut. 11. annorum in castro sancti Michaëlis, in dioecesi Siscarien. Legũ igitur conditores id in ea re sicuti aliàs semper considerauerunt, quod frequentiùs & in pluribus vsu euenit. Ná aliàs natura legem facere nõ potest, vt dicit Hieronymus eo in loco, quem citauimus.

seminis.

Etas frõd Puella noũe annorũ peperit.

Puer nouẽ annorũ nutricem impregnauit.

Alter puer 10. annorũ idem fecit.

Solomõ. 10 aut. 11. an. genuit Roboam.

Achaz eiusdẽ etat. filiũ genuit

Alter puer

26 ¶ Et ideo quanuis leges præsumant esse puberes, & maturos nuptiis, marem scilicet in quatuordecim annis, fœminam in duodecim & ex hac præsumptione legem statuant, tamen ex Pontificum decretis contrariũ probari potest, & si cõperiatur valebit matrimoniũ ante contractũ per. c. de illis, & c. vl. de despõ. impub. Quare autem fœminæ citiùs existimentur, sintúe citiùs puberes, & nuptiis idoneę, quàm masculi, Macrobius rationẽ nostris incognitã adfert li. 1. de somnio Scipionis, c. 6. videlicet fœminas propter votorũ festinationem maturiùs biennio legibus liberari. Ego verò id naturæ prorsus assigno, quæ mulieres citiùs admonet generationis, veluti naturæ inferioris: vt exilia poma celeriùs matureſcunt: robusta seriùs, vt dicit idem Macrobius libro septimo Saturnalium, capite item. 7. Et vt scribit Theophrastus de causis plantarũ lib. 4 c. 9. & iterum. c. 11. Quæ infirmiora sunt, ea faciliùs celeriusque perficiuntur. A quo non longè abhorret, quod scribit Plinius lib. 7. c. 4. & ante illum Aristoteles lib. 7. de historia animalium. cap. 3. fœminas celeriùs gignere, quàm mares, sicuti & celeriùs senescere. Ex quo & Zeusis pictor Agatharcho etiã pictori se de pingendi celeritate iactanti, cùm ipse diutiùs immoraretur operi, ita respondit: diu pingo, quia pingo æternitati: citò nata, citò pereunt, diu elabo rata ferunt ætatem. Beta citò nascitur, Buxus paulatim. authores cùm alij plurimi, tũ Plutarchus in libr. de amicitia in multos diffusa. Et hoc quoq; è nostris optimè intellexit Bar. in. l. 2. C. de his qui veni. æra. impet. vbi dicit, quòd mulier cùm sit breuioris vitæ, ideò citiùs perficitur. vt contingit in omnibus animalibus. quod & ipsum ex Aristotele est li. 4. de generatione animalium. c. 6. Sed & id quoq; videm⁹ in virgultis & arboribus, vt ipse subdit, quod & asserit Columella in lib. de arboribus. c. 3. non semel, & ante eũ Theophrastus de causis plantarũ lib. 1. c. 9. Et eandem pene rationem scripserunt Hosti. & Io. An. in. c. literas, de despon. impub. Bal. in. l. qua ætate. ff. de testa. Panor. & Cardi. Alex in. c. vbi non est, eo. tit. & Philip. Fran. in rub. de. testa. lib. 6. col. 3. vers. & quæritur primò.

Citò nata, citò percũt

27 ¶ Possunt ergo ex legibus vt iam satis dictum est, matrimonium contrahere mares anno. 14. fœminæ. 12. Sed qua tamen potissimum ætate id debeat vterq; facere, leges ipsæ non decernunt. Illud tantùm scriptum reliquerunt, filiam posse se inconsulto patre matrimonio collocare, si pater eius nuptias distulerit vsq; ad. 25. annum: veluti senserunt fœminã intra tempus illud esse nuptui tradendam. tex. est in Authen. sed si post. C. de inoff. testa. & in. §. causas, vers. si pater, in Authen. vt cum de appel. cog. & glo. in. c. de raptoribus, in verbo excusata. 36. q. 1.

Filiarũ nuptiæ nõ differendæ ad 25. annum.

28 ¶ Alibi aũt est tex. in. §. generaliter. vers. nouimus enim, in Aũthen. de tempor. non sol. pe. sup. dot. Quòd quæ omnium velociùs festinant matrimonium contrahere, non minùs tamen quàm quindecim annos expectant, & ibi Accurs. scribit fortè verum esse de consuetudine. Et alibi videlicet in. §. in verbo, viripotentes, Instit. de nupt. dicit, quòd ille tex. consuetudinem & frequentiam hominum ponit, tanquam id vt plærunque homines obseruent. Et hæc sunt quæ reperi in legibus Romanis, quæ extant. Socrates autem apud Cassiodorum lib. 1. historiæ, quam tripartitæ vocant capite nono scribit apud ipsos Romanos, olim legem fuisse arcentem à priuilegiis habentium vxores, eos qui annum vigesimumquintum nacti, vxores nondum duxissent. Tanquam scilicet intra illam ætatem aut in ea ipsa viri, sicuti & de fœminis diximus, vxores debeant ducere.

Iterũ de ætate contrahendi matrimonium.

29 ¶ Ascreus aũt poëta nunquã satis laudatus, viro trigesimũ annũ, mulieri. 14. ad matrimoniũ cõstituit. In hanc enim sententiã ita cecinit. li. 2. eius operis, quod inscribitur, opera & dies.

Hesiodꝰ uiro. 30. annũ, fœmĩæ 14. constituit.

ὡραῖος δὲ γυναῖκα τεὸν ποτὶ δῶμον ἄγεσθαι,
μήτε τριηκόντων ἐτέων μάλα πόλλ' ἀπολείπων.
μήτ' ἐπὶ τριὶς μάλα πολλὰ, γάμος δ' ἐτέτυ ὥριος ἔτος
ἣ δὲ γυνὴ τέτρῳ ἥβῃ, τέμοιτο δὲ γαμοῖτο.

Id est.

Aetate matura vxorem domum ducito,
Neque multò maiorem natu triginta annis,
Neque multò minorem. Istæ enim tempestiuæ sunt nuptiæ.
Virgo autem pubescens anno decimoquarto, nubat decimoquinto.

Xenophõ. Cui quantũ ad mulierẽ, subscripsisse videtur Socraticus Xenophon, qui in Oeconomico inducit Iscomachũ, quẽ in Oeconomia imitandũ proposuit, cũ Socrate disserentem, vxorẽ se quinque & decem vix annos natã duxisse. Quantũ ad virũ autẽ, huic concinit, quod ab Aëtio traditũ est Tetrabibli. 4. Sermone. 4. c. 26. Aetatem vel iuniorem vel prouectiorem conceptionẽ impedire. Ideoque primũ pubescentes à Venere prohiberi debere. Ita vt vir. 30. annũ, mulier decimũoctauũ attingat.

Aëtius medicus.

30 ¶ Lycurgus, cuius cultis legibus Lacedæmoniorũ respublica floruit, neglectis, euersa est, non certã in ea re ætatẽ (quod apud antiquos scriptores me legisse meminerim) definiuit. Illud tamen statuit, vt nemo pro voluntate vxorem duceret, & non nisi cũ in adultã ætatem peruentũ iam esset, nuptias fieri. Id enim plurimũ fœcunditati ac roboriconducturũ. Authores Xenophon in repũb. Lacedæmoniorũ, & Plutarchus in Apophthegmatis, atq; etiã in vita ipsius Lycurgi, qui & in cõparatione ipsius Numæ Pompilij, scribit Lycurgũ virgines maturas & virorũ appetentes suis legibus desponsasse, quò tũ congressus appetente natura, gratiæ sit beneuolentiæque principiũ, magis quã odij ac metus aduersus viros, si ante tempus violenter cõprimetur. Tunc etiã corporibus robur insit ad conceptus, partusque dolores perferendos. Perinde atq; ob aliud nihil illis nubentibus, quàm ad sobolẽ procreandã. Romani aũt (inquit) duodecim annis & iuniores etiã illas nubentibus, quàm ad sobolẽ procreandã. Romani aũt (inquit) duodecim annis & iuniores etiã illas nuptui tradunt: sic enim maximè & corpus & indolem purã & illibatã viro præstari posse. Itaque illã quidẽ ad procreationẽ prolis magis sequi naturã, Hæc autem ad vitæ contubernium moribus formandis accommodatior est.

Lycurgi de hac re lex.

31 ¶ Cæterùm Aristoteles maribus circa trigesimumseptimum annum, puellis circa. 18. nuptiarum tempus præscripsit. Aristotelis verba subnectere placuit, ex quibus facilè dignosci poterit ea æquatis ratio, quam in ætate viri & vxoris requirimus. Ea sunt Græcè scripta in hanc fermè sententiam ex lib. Politicõn septimo. cap. 16. Circa coniugia prouidere debet legislator, qua ætate & cuiusmodi existentes sunt in matrimonium copulandi. Hoc autem instituere oportet, inspiciendo ad ipsos, & ad vitæ tempus, vt ætatibus in idẽ tempus concurrant, nec discrepet generandi potẽtia: viro autẽ generare adhuc valente, si mulier ipsa concipere non possit, vel muliere quidẽ ad cõcipiendum apta, & vir ipse non possit, lites & discordiæ inter ipsos oriuntur. Ad filiorũ quoque susceptionem est inspiciendum. Oportet enim ne nimis distent ab ætate parentũ quoniã nec ipsi senioribus gratiã referre vllam possunt, nec parẽtes filiis alimenta præstare. Nec etiã nimis proximi accedere debent filij, habet enim hoc turbationẽ non paruã. Nã minor futura est reuerentia huiusmodi filiorum erga genitores, vtpotè qui quasi sint æquales: & circa gubernationẽ domus, querelæ ex ista quasi paritate solent prouenire. Insuper vnde cœpimus, huc peruenimus, vt corpora natorũ sint secundũ legislatoris voluntatẽ. ferè quidẽ hæc omnia prouenium per vnã diligentiã. Nã cũ sit finis gignendi, vt plurimũ viris septuagesimus annus, mulieribus autẽ quinquagesimus: ita coniugandi ab initio sunt, vt ætatibus ad hunc finem concurrant. Est autem adolescentiũ coniunctio improba ad filiorum procreationẽ. In cunctis enim animantibus iuueniles partus imperfecti sunt: & fœminæ crebriùs quã mares, & parua corporis forma gignuntur: quo circa necesse est hoc idem in hominibus prouenire. Huius autem coniectura fuerit, quod in quibuscunq; ciuitatibus consuetudo est, adolescentes mares puellasque coniugari, in eisdem inutilia & pusilla hominũ corpora existunt. Prætereà in partu magis laborant puellæ ac pereunt plures. Ex quo responsum oraculi Trizenijs datũ quidã existimant. ὡς πολλῶν διαφθειρομένων διὰ τὸ γαμίσκεσθαι τὰς νεωτέρας veluti ea causa multis pereuntibus propter immaturitatẽ nuptiarũ. Ad continentiã quoq; vtile est nuptias fieri seriores: intẽperatiores enim esse videntur cũ puellæ Veneri assuescunt, ac masculorũ corpora impediuntur crescere, si adhuc augente corpore rei Veneræ intendant. Nã eius rei quoddã est determinatũ tẽpus, quod multò amplius excedit: Quapropter puellas quidẽ circa ætatẽ. 10. &. 8. annorũ nuptui tradere congruit. Masculos verò circa ætatẽ annorũ 6. &. 30. aut paulò circà. In hoc enim tẽpore & vigentibus corporibus cõiungentur, ac procedente tẽpore simul aptè desinent procreare posse: & filiorũ successio, partim erit ab initio eis ætate vigentibus, si rectè procedit statim generatio: partim verò dũ iã ætas vergit ad annum septuagesimum Hæc maximus Peripateticæ sectæ conditor.

Aristotelis de eadẽ re sententia.

32 ¶ Ex cuius authoritate æqualitatẽ in ætate coniugũ non ita accipi volumus, vt sint eiusdẽ per omnia ætatis, sed vt pariter atq; eodẽ tẽpore desinãt posse generare, quod is ita demũ fieri autumat, si mas

si mas fœminam. 20. annis aut paulò plus minúsve præcedat. Nam & iustam æqualitatem ætatis in vtroque alij quoque non recipiunt. Euripides enim apud Stobæum Sermone. 69. hæc in eam sententiam scribit.

Aequalitas coniugũ respectu finis cõsiderãda

καιὸν γυναῖκα πρὸς νέαν ζεῦξαι νέον,
μακρᾷ γὰρ ἡ χὺς μᾶλλον ἀρρένων μένει,
θηλείας δ' ἥβη θᾶσσον ἐκλείπει δέμας.

Id est.

Malum est iuuenem vxorem viro coniungere.
Diuturnior enim est marium vigor:
Fœmineum verò corpus citiùs pubertate destituitur.

Fœminæ ad. 50. annum, mares ad 70. gignunt.

Sed quod dicit Aristoteles quinquagesimũ annum gignendi finem esse mulieribus. 70. autem maribus, idem asserit ipse Aristoteles li. 5. de natura animaliũ. c. 14. vbi tamen subiungit id rarò contingere, vt ad eam vsque ætatẽ possint generare, sed magna ex parte quintum, & sexagesimum annum finẽ generãdi maribus esse, fœminis quintum, & quadragesimũ. Quinetiam quod de quinquagesimo anno mulierũ dictum est, hoc & probant leges nostræ, in l. si sterilis, ff. de acti. empt. & ven. & l. si maior, C. de legit. hære. in quo loco dicunt Fulg. & recentiores, quòd ad probandum mulierẽ ea ætate peperisse, requiruntur probationes euidentiores, & refertibi Angel. quòd Henricus imperator, cuius vxor ea ætate conceperat, voluit vt ea palàm pareret, quò omnẽ suspicionis occasionem tolleret. & de hoc quoque multa Soci. con. 126. visum fuit, col. 2. li. 3. Idque etiam asserit Plinius li. 7. c. 14. & Dionysius Halicarnasseus li. antiquitatũ Romanarũ. 4. Ad id verò quòd dicit de concubitu, & liberis parẽtum iuniorum, quadrat quod scribit ipse Aristoteles eo. li. 5. de natura animalium. c. 14. nouellorum in omnibus animalium generibus primam emissionem seminis aut infœcundam esse, aut si fœcunda sit, imbecilliora tamen generare. Tacitus de moribus Germanorum. Sera (inquit) Venus, eoque inexhausta pubertas, nec virgines festinantur. Eadem iuuenta, similis proceritas, pares validæque miscentur, ac robora parentum liberi referunt.

Ex Alberto magno ætas ad gignendum idonea.

33 ¶ Nec erit intempestium Stagiritani philosophi rationibus adijcere, quæ Albertus ille Magnus mirandusque in Physicis rebus de ætate ad generandũ idonea scribit, & ea quidem scitè, licèt minùs eleganter. In li. enim de animalibus. 5. tract. 2. c. 1. In homine (inquit) est exitus, & descensus spermatis post completionem duorum septenariorum, sed sperma adhuc est modicum, tenue, & aquosum. Conueniens autem est, & bonũ, in tertij septenarij complemento. Tunc enim vt frequẽtius stat longitudinis diameter, & corpus incipit spissari secundum diametros longitudinis & profunditatis: & ideo etiam tunc sperma spissius, & glandulosius efficitur, eiusque calor efficitur calidior, superflua in ipso exiccata humiditate, propter quod conuenientius est ad generandum. Et in eodem capite multis interiectis homo masculus, circa. 3. annos habens semen perfectè maturum potest generare ad. 70. annos. & raro in valentioribus extenditur hæc virtus vsque ad. 80. sed post hoc est labor, & dolor, & non est aliqua virtus generationis, licèt coëat. Mulier autẽ concipit, & parit vsque ad ætatem quinquaginta annorũ, & hoc raro accidit, in paucis enim accidit mulieribus. Inuenta est tamen mulier temporibus nostris in Germania, cuius primogenitus excesit vltimo genitum, spatio. 40. annorum. Quod autem frequentius accidit in viris est, quò generant vsque ad. 60. vel vsque ad. 65. annos, & mulier valida consueuit esse ad partum, vsque ad quadraginta, vel vsque ad. 45. annos, qui sunt duo arcus minorum coniunctionũ Iouis, & Saturni, vel parũ plus. Idem rursus li. 9. tract. 1. c. 2. Sperma (ait) conueniens generationi est illud, quod est sufficienter decoctum, & hoc est quod in tertio distillat septennio, hoc est in anno. 21. à natiuitate generantis. Ante hoc enim tempus vt in pluribus non est sperma completè habens virtutem generandi perfectũ aliquid in genere humano: quia quãuis in minori ætate parẽtum generentur fortè ex spermate eorum, tamen id quod generatur, fit debile, & infirmum, non complens periodum humanæ vitæ. Et post pauca, vt in pluribus autẽ mulieres post tria septennia, conuenientes efficiuntur ad partũ, eò quòd corpora earum mollia in tanto tempore maturantur, quòd tunc est quantitas spatij coniunctionis Iouis, & Saturni, & vnius solaris, quia in quantitate temporis coniunctionis duarũ superiorum stellarum, infunditur perfectio corporibus indiuiduorum perfectorum: & hæc perfecta virtus infusa per vim solis, per circulum signorũ circuitum reducitur ad agẽdum, & adunatur virtus eius vt sit efficacior, quoniã licèt fortè aliquis natus, non nascatur in cõiunctione Iouis, & Saturni, & ideo annus. 20. non terminetur ad iteratam earundem stellarũ cõiunctionem, tamen in tanto tempore quantitatẽ rursus vnius coniunctionis perficiunt super generata, & ideo sunt perfecta, de istis tamen in Astronomicis est reddenda ratio. Sed hic dixisse ad præsens sufficit, quòd in vicesimoprimo anno perfecto, matura est ad concipiendum mulier, & quæ antè concipit, immaturatè concipit, ante tẽpus videlicet maturi seminis: viri autem indigent maiori tempore quàm sit istud, quoniã corpora eorũ sunt calori magis resistentia, & ante tẽpus illud quo perfectè matura sunt corpora virorum, est sperma eorũ subtile & aquosum, & tale sperma non est aptum generationi perfecti in genere humano. Sed oportet quòd sperma sit glandulosum, & grandinosum, quando tangitur, quòd sit quasi cõpositum ex glandulis, & partibus grãdinis mollibus: quia tunc in spissitudine eius potest contineri fortis, & multus spiritus, cum virtute formãte perfectum, & vigorosum partum. Qui spiritus cũ virtute sua, neque est in subtili

ſpermate: & ſi eſſet, euaporaret. Tale autem ſperma grandinoſum non eſt in corpore viri, niſi iam ſit deſiccatum calore iuuentutis, & confortatum, & inſpiſſatum, & exiccatum iam in ſeipſo ab humore pueri ætatis pueriliſ. hactenus ille.

34 ¶ Non deſunt tamen qui dicant, eſtque non noſtra ætate vulgi opinio, ſatis eſſe, ſi vir mulierem annis decem antecedat. Qua in ſententia fuiſſe, videtur Abraham ille vnus idemque primus ex Patriarchis, quem tradunt ſacræ literæ annis tantùm decem fuiſſe Sara vxore antiquiorem, vt aperte colligitur ex Gene. c. 17. vbi Abraham ipſe ita loquitur. Putáſne centenario naſcetur filius, & Sara nonagenaria pariet? & annotauit Origenes Adamántius in vndecima, quá ſcripſit in Geneſim Homilia, paulò poſt initium. Qua autem ætate Abraham eſſet, cùm Saram vxorem duxit, quáve ætate Sara quoque ipſa tunc eſſet, non legimus. At illorum filius, & nepos ſcilicet Iſaac, & Eſaú quadragenarij vxores duxerunt, Gene. c. 25. & ſeq. ſed qua ætate vxores eorum tunc erant, non ſcribitur. Nec tamen omittemus quod Rabbinus ille cui nomen fuit Bag. Bag. magni apud Hebræos nominis, inter plurima documenta illud quoque adſcripſit, vt decem, & octo annos natus filius vxorem duceret, ad vitandam ſcortationem. Cuius rei nos admonuit ornatiſſimus noſtræ academię præſes. D. Iacobus Spifamius, quem hic honoris gratia nomino.

Aliorũ de ea re ſententia. Abraham vxore annis. 10. ſenior.

35 ¶ Ex ijs quæ diximus facilè intelligis, omnium ſententia, virum ætate vxorem præcedere debere. Quanquam Homerus teſtis eſt li. 4. Iliados, Iunonem fuiſſe Ioue marito natu grandiorem. Ita enim loquentem facit ipſam Iunonem.

Iunio ætate grãdior Ioue marito.

καὶ μὲν πρεσβυτάτην τέκετο κρόνος ἀγκυλομήτης
ἀμφότερον γενεῇτε, & quæ ſequuntur. Cui concinens Ouidius li. 6. Faſtorum, hæc eam dicentem quoque inducit.

Si genus aſpicitur, Saturnum prima, parentem
Feci, Saturni ſors ego prima fui

Vt non ſine magno ac inſigni exemplo nonnulli hodie ducant vxores annis ſe maiores.

36 ¶ Ego verò vt tandem redeam, ac caput hoc concludam, magis accedo Ariſtoteli: cuius authoritas, cùm in omnibus, tum verò maximè in rerum naturalium cognitione, omnium eſt maxima. Ideóque Angel. noſter con. pe. Sanctiſsima, & illuſtriſsima domina, illum principem philoſophorum non iniuria appellat. Quin, & iuriſconſultus Iulianus haud grauatè illum citauit in teſtimonium in l. ſi pater, ff. de ſolut. Proinde & cæteris legibus hanc adiungemus.

Ariſtotelis authoritas.

Sexta Lex Connubialis.

Virgines eaſdemque puellas vxores ducunto.
Viduarum verò atque ſeniorum, nuptias fugiunto.
Seniores tamen viri, vxores iuniores ne deſpondento.
Sed æqualitatem in ea re, vt in cæteris ſectantor.
Verùm eam non annis, ſed gignendi fine metiuntor.
Denique mares. 36. puellæ 18. annorum, aut paulò circa, nuptiis addicuntor.

1 SED PENE EXCIDIT, quod fortè primo loco monere debuimus, vt videlicet vxores nobis deligamus, quę probis honeſtisque parentibus natæ ſint, atque etiam ex patria, quæ fœminas humiles, & pudicas ferre ſolet. Nam quod ad parentes pertinet, eius rei nos ſatis monuit noſter iuris interpres, quem ſummũ in Gallia magiſtratum geſsiſſe nonnulli, ſed errãter, quidem ferunt. Is eſt Io. Fab. qui in rub. Inſtit. de nupt. inter cætera, quæ ſicuti alibi diximus) ei eſſe præcipuè attendenda monet, qui ſe mãtrimonio mancipare voluerit, illud non prętermiſit, vt vxorem ducat boni, pacifici (vt ipſe loquitur) & fidelis generis: quia vt plurimum videmus (quemadmodum, & ipſe dicit) non ſolùm labem ſanguinis, ſed & morum quoque ad poſteros deriuare. Quæ ſententia certè veriſsima eſt. Nam tametſi ſua cuique mens eſt, diuino creata arbitrio, pleræque tamen ſunt animi vires, quæ ſimul cum corpore à parentibus transfunduntur in filios. Sic enim natura comparatum eſt, vt cũ Ficino loquamur, vt corpus, & anima proportione quadam harmonica congruant, motusq; corporis in animã ſicuti & animæ in corpus (quod medici aſtruunt, & alibi in noſtro tractatu nobilitatis, quo in loco de medicina diſſeruimus, latè comprobauimus) facillimè, & vehementiſsimè penetrent. Ideóque quanquã non educitur anima filij aut à corpore parentis, aut ab anima ex orthodoxorum ſententia: tamen corpus tale, & cũ tali quadam procliuitate, à tali quodam corpore parentis educitur. Sic vuas acerbas comederunt patres, & dentes filiorũ obſtupuerunt, vt ſcribitur Hieremiæ. 30. c. Porrò procliuitatis illius corporis anima, ob cognationem quandam affectumq;

Vxores bonis parẽtibus, & natione non infamata.

Parentum mores in liberos deriuantur.

affectumque erga corpus proprium, particeps quodam modo redditur, præſertim ſecundum vim eius inferiorem, quæ corpori propinquat, multumque conſentit. Deinde vis ſuperior animæ naturali quodam amore, inferiori ſæpe obſequitur fermè, ſicut illa corpori. Obſequitur (inquam) quaſi ſimiliter, ſed non æquè. Motus enim qui in anima actio eſt, fit in corpore paſsio: qui in corpore paſsio eſt, fit in animo ſenſus, atque compaſsio. Adhæc filij ipſi parentum præceptis imbuti, ad eorum conſuetudinem mores que deducuntur. Nam cùm omnia adoleſcentes, quæ oculis excipiunt, ſimiarum inſtar imitentur, fit ſanè, vt quæcumque à parentibus maximè, quorum præſentior eſt, & aſsiduior conuerſatio, fieri viderint, ad vnguem etiam facere nituntur, & aſſuefaciunt: aſſuefactisq; demũ (tanta eſt vis conſuetudinis) perpetuò ita, vt primò imbuti fuerint quaſi ſecretiore quadã vi agẽte perſeuerãt, vt elegãter ſcripſit ille educationis liberorũ præceptor eximius.

2 ¶ Propterea, vt teſtatur verſus noſtris omnibus obuius,

Sæpe ſolet ſimilis filius eſſe patri.

Quem citat glo. in l. quod ſi nolit. §. qui mãcipia. ff. de edil. edic. & in l. quiſquis, in verbo, in quibus. C. ad le. Iuli. Maie. vbi & in eam rem eſt bonus tex. in hæc verba, in filijs materni criminis exempla metuuntur, & glo. in authen. de refe. ſac. pal. ad fi. vbi eſt quoque bonus tex. & in c. venerabilem, ſuper verbo, progenitores, & ibi etiam Panor. col. 4. de elec. & in c. 1. 56. di. quæ dicit hanc vnam cauſſam eſſe, quare filij presbyterorum non promouẽtur, & glo. in c. item ſi quis cum militibus. 6. q. 1. & ibi etiam tex. & in c. vl. de conſe. di. vl. & in c. 2. ſuper verbo, defectu, de filii. presbyt. li. 6. quæ & illud quoque dicit, hac inter alias ratione, ſpurios ſacris non initiari. Et facit quod voluit glo. in l. cùm vnus, in prin. in verbo, domum. ff. de ali. & ciba. leg. & Cy. in l. in bonæ fidei, in 7. quæſt. C. de iureiu. & Bal. in l. 1. ad fi. C. de loca. & in l. ſi quos, in fi. & ibi Angel. C. de capti. & idem Bal. con. 95. regula iuris eſt, col. 1. li. 1. & Alberi. loquens in filio calumniatoris, in l. ſi cui. §. 1. numero. 2. ff. de accuſa. & Fran. Are. in l. iubemus, in fi. C. de aduo. diuer. iudi.

Filii ſimiles parẽtibus. Filii præſbyterorum cur non promouẽtur. Spurii cur ſacris non initiantur. De cadẽre

3 ¶ Hinc illud ſapientiæ. 3. de impijs, & ijs qui ſapientiam abijciunt. Nequiſsimi filij eorum, quaſi nequiſsimorum nequiſsimi ſint etiam filij. Et huc quoque alludens Ezechiel. c. 16. Radix tua, & generatio tua de terra Chanaam, pater tuus Amorrhęus, & mater tua Chetæa. Loquitur enim ibi de Iudæis Hieruſalẽ habitantibus, quibus parentes non erant eiuſmodi, ſed quia mores eorũ imitabantur, eos dicit ab eis generatos. Et hoc Eſdras ſacer ille ſcriptor, non illepidis ſimilitudinibus inſinuat li. 4. c. 9. Qualis ager, talia & ſemina: & quales flores, tales & tinctũræ: qualis operator, talis & creatio: & qualis agricola, talis & cultura. Vtque alibi ſcribitur Matthæi. 7. atque Lucæ. 6. non poteſt arbor mala, bonos fructus facere, neque arbor bona malos fructus facere. Cuius ſententiæ principium citat glo. in d. §. qui mancipia. Nec minus eleganti figura Theognis.

οὔτε γὰρ ἐκ σκίλλης ῥόδα φύεται, οὔθ' ὑάκινθος
ἁδρὸν ἐκ δούλης τέκνον ἐλευθέριον.

Non etenim è ſquilla roſa naſcitur, aut hyacinthus,
Sed neque ab ancilla filius ingenuus.

Nec abſimili forma Horatius li. carminum. 4. Ode item. 4.

Fortes creantur fortibus & bonis.
Eſt in iuuencis, eſt in equis patrum
Virtus; neque imbellem feroces
Progenerant, aquilæ columbam.

4 ¶ Sed & ſine figura huiuſmodi ſententiam tanquam prouerbio celebrem Euripides extulit.

De cadẽre prouerbiũ.

φεῦ φεῦ; παλαιὸς αἶνος ὡς καλῶς ἔχει.
ὅυκ ἂν γένοιτο χρηστὸς ἐκ κακοῦ πατρός. Id eſt.

Heus heus, vt illud dictitant rectè, probum
Patre ab improbo non poſſe naſci filium.

Et Ariſtoteles li. Politicõn. 1. c. 4. ex quorundã ſententia ait, Sicut ex hominibus hominem, & ex beſtia beſtiã, ſic ex bonis bonũ generari. Et li. 3. c. 8. Conſentaneũ eſt (inquit) ex melioribus ortos eſſe meliores. Et rurſum in præceptis Rhetorices de cauſsis ciuilibus. Nemini eſt obſcurũ, qui ex bonis clarisque parentibus nati ſunt, eos conſentaneè fieri ſuis maioribus non diſsimiles. & Cicero pro Roſcio Comœdo. Nemo ex improbo patre probum filiũ naſci poſſe exiſtimaret. Et Fabius Quintilianus li. 5. de argumentis, ſcribit argumenta ſæpe à perſona, & genere eſſe ducenda. Nam ſimiles parentibus ac maioribus ſuis, filij plerunque creduntur, & nonnunquam ad honeſtè turpiterque viuendum inde cauſſæ fluunt. Diogenes Cynicorum princeps, cùm ebrium in foro vidiſſet, illius (inquit) pater ebrius fuit, author Laërtius. In quam ſententiam Martialis miratur, quòd filia ebrioſi, biberet aquam, cum inquit li. 6. epig. ad Catulum.

Miror, quòd Baſsi filia potat aquam.

5 ¶ Suntque & in eam rem multa antiquis celebrata prouerbia. Quale illud eſt, Mali corui, malum ouum. Cuius meminit Gellius li. 5. c. 10. & illud Homericum. E quercu, è ſaxis natus li. Odyſſeæ. 4.

De cadẽre Prouerbiũ

οὐ γὰρ ἀπὸ δρυὸς ἐσσὶ παλαιφάτου οὐδ' ἀπὸ πέτρης, Et li. 22. Iliados.
ὡς μὲν νῦν ὅς τίς ἐσσι ἀπὸ δρυὸς οὐδ' ἀπὸ πέτρης.

Et

Et Hesiodus li. 1. eius operis cui titulum fecit ἔργα καὶ ἡμέραι, id est opera & dies, ἓκ μελιῶν fingit natos, id est, fraxinis, vt significet duriciem, & feritatem animorum. Vnde & illud Virgilianum li. 8. Aeneidos.

Gensque virûm truncis, & duro robore nata.

Quem secutus Ouidius in epistola Didonis ad Aeneam.

Te lapis, & montes, innataque rupibus altis
Robora, te sæuæ progenuêre feræ.

Et Iuuenalis Satyr. 6. statim post principium.

Viuebant homines, qui duro robore nati. &c.

Et Statius Papinius li. 1. Syluarum in Epithalamio Stellæ & Violantillæ.

Duro nec enim ex adamante creati,
Sed tua turba sumus.

Illud item Quintiliani, generosioris arboris statim planta cum fructu, & alia id genus infinita.

Illud quoque Theocriti Idyllio. 18.

ὄργιε παῖ καὶ συγνέ, καπᾶς ἀνάθρεμμα λεαίνας.
λάϊνε παῖ Id est, ex Eobani, vt reor, traductione,
Dure puer, quem crudeles peperêre leænæ,
Saxee sæue puer.

Sed & illud Aristophanis in ea fabula, cui ὄρνιθες. i. aues, titulus est, statí post prin. Auis ex auibꝰ.

τὸν ἔπος ὄρνις ἐγένετ' ἓκ τῶν ὀρνέων.

Vpupam hancce quæ prognata ab auibus est auis.

Varro autem vni ex Menippeis hunc titulum indidit. Patris est filius, ex quo illum citat Nonius Marcellus. Traditque Philostratus in Aristide, sophistam quempiam eo veluti prouerbio notasse Alexandrum, quòd prius ambitionem imitaretur.

6 ¶ Ex quibus illud procedit, vt præsumatur filius esse eiusdem voluntatis, & affectus cum patre. I. si operarum iudicio. ff. de ope. libe. & ita dicit per illum tex. Bal. in. l. liberti, col. 1. vers. op. 3. C. eo. & ante eum voluerat Bar. in tract. de Gelphis & Gebellinis, col. 3. vers. circa quartum, per no. in. d. l. quisquis. C. ad. le. Iuli. Maie. Propterea non inscienter Albert. Gand. in tract. male. tit. de præsump. & iudicijs dubitatis, col. 4. vers. præsumptio enim naturæ est, monet vt parentum eius, qui accusatur, mores conspiciantur, vt proinde etiam sciamus, quibus sit ipse accusatus, moribus. Nam qui bonos habuit parentes, bonus: qui malos, malus præsumitur, per aliquot ex iuribus suprà citatis. Et pulchrè dicit Angel. in. l. fugitiui. C. de ser. fug. quòd ex eo quis præsumitur transiuisse ad hostes, quòd natus est ex progenie eo nomine infamata, & sequitur Barb. con. 36. præclarè optimus. col. 18. li. 3. & Ioan. Neuiz. inter con. Alber. Bru. con. 12. patres comederunt, col. 10. Et hos quinque postremos vers. vti erant ante hanc editionem, Chasseneus fur ille manifestus in suo Catalogo in. 11. parte. conside. 25. reposuit.

Filius nolit̃ tatis & affectus eius- dẽ cum patre esse præsumitur.

Parentes rei accusati inspiciẽdi. Chassanei furtũ.

7 ¶ Idque potissimum quod diximus, obtinet in fœminis, quæ plerunque mores matrum repræsentant. Neque enim verisimile est, vt filia statim ab ineunte ætate turpibus matris moribus imbuta, honestatem in grandiori ætate sectetur: ad quam tantùm abfuit, vt mater cohortaretur, vt etiam ab ea magis, & exemplo dehortaretur, & verbo. Id quod intellexit Iuuenalis scribens, Saty. 6.

Filiæ matrum mores imitantur.

Scilicet expectas, vt tradat mater honestos,
Aut alios mores, quàm quos habet. Et sequitur.
Vtile porrò
Filiolam turpi vetulæ producere turpem. Idem Saty. 14.
Expectas vt non sit adultera, Largæ
Filia, quæ nunquàm maternos dicere mœchos
Tam citò, nec tanto poterit contexere cursu,
Vt non ter decies respiret. &c. Et paulò post subdit.
Sic natura iubet, velociùs, & citiùs nos
Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
Cum subeant animos authoribus.

Et diuus Ambrosius li. 3. de virginibus, loquens de Herodiade. Quid potuit filia de adultera matre discere, nisi damnum pudoris? Ideoque Ezechiel propheta decantatissimus. c. 16. Sicut (ait) mater, ita & filia eius. Et in hanc sententiam glo. in. d. c. si quis cum mulitibus. 6. q. 1. adducit versum vulgarem.

Insequitur leuiter filia matris iter.

Vnde & Virgilius in Bucolicis egloga. 1.

Sic canibus catulos similes, sic matribus hœdos
Noram. Cuius authoritate Columella. li. 3. rei rusticæ. Nihil (inquit) dubium, quin ipsa natura sobolem matri similem esse voluerit. In idque alia quædam scribit, trahitque etiam ad vineta.

8 ¶ Et huc quoque respicit quod scribit Horatius li. 2. carminum Ode 4.

De cadẽre

Neque sic fidelem

Sic

Sic lucro aduersam potuisti nasci
Matre pudenda. Quasi diceret, talis non esset, si matre impudica nata fuisset.

Et Terentius in Heauton.

Sed vereor me absente mulier corrupta sit.
Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi animum exaugeant,
Locus, occasio, ætas, mater, sub imperio cuius est, mala.

Quo in loco Donatus interpres, Nam similes (ait) parentibus filij plerunque creduntur. Paris autem Ouidianus ad Helenam scribens hæc quoque apertè sentiens ita infit.

Vix fieri, si sint vires in semine morum,
Et Iouis & Ledæ filia, casta potes.

Nam morum potiùs, quàm amorum lectio arridet, quanquam vtrunque huic nostræ sententiæ conuenit. Ideoque Libanius ad Solonicum scribens. Vxorem (inquit) cognitam ducas, cuius parentes, & matrem præcipuè bonis moribus præstantem noueris. Et Peleus Euripideus in Andromache, in eam sententiam hæc dicit,

κἀγὼ μὲν ἤυδων τῷ γαμοῦντι μήτε σοὶ
πόθος σωφρόνων, μήτε δώμασιν λαβεῖν
κακῆς γυναικὸς πῶλον. ἓκφέρουσι γὰρ
μητρῷ, ὀνείδη. τοῦτο καὶ σκοπεῖτέ μοι
μνηστῆρες, ἐσθλῆς θυγατέρ' ἓκ μητρὸς λαβεῖν. Id est ad verbum.

Et ego quidem loquebar te ambiente affinitatem, nunquam tecum
Affinitatem contrahere, neque intra domum accipere
Malæ mulieris pullum. Imitantur enim
Materna opprobria. Hoc & considerate mihi
O proci, bona filiam ex matre vt ducatis.

In quam etiam sententiam est illud Theognidis.

κυίας μὲν καὶ διζήμεθα κύρνε καὶ ἵππους
ἐυγενέας, καί τις βέλετ' ἐξ ἀγαθῶν
κτήσασθαι, γήμαι δὲ κακὴν κακοῦ οὐ μελεδαίνει
ἐσθλὸς ἀνήρ, ἢν δῖς χρήματα πολλὰ φέρῃ
οὐ δὲ γυνὴ κακοῦ ἀνδρὸς ἀναίνεται εἶναι ἄκοιτις
πλουσίου, ἀλλ' ἀφνειὸν βέλετ' ἀντ' ἀγαθοῦ.
χρήματα γὰρ τιμῶσι, καὶ ἓν κακοῦ ἐσθλὸς ἔγημε
καὶ κακὸς ἐξ ἀγαθοῦ, πλοῦτος ἔμιξε γένος. Id est.

Canes quidem, & asinos quærimus ô Cyrne, & equos
Generosos, & hæc quisque vult. ex bona progenie
Sibi parare: vxorem autem ducere malam ex malo genere non curat
Vir bonus, modò sibi pecunias multas adferat.
Neque mulier mali viri renuit esse vxor
Diuitis, sed locupletem præfert bono.
Pecuniæ enim coluntur, exque malo genere bonus vxorem ducit,
Et malus bonum sibi genus asciscit.

Iure igitur Horatius li. 4. Carminum Ode. 24. Scythas eo nomine laudat quòd illic,

Dos est magna parentum
Virtus. Et hæc quidem de parentibus.

9 ¶ Sed & quòd ex patria, mores veluti ingenitos accipimus, & ex varijs cœli locis aspectúsve diuersę ingenerantur morum κράσεις, siue contemperationes, testis est doctissimus medicorũ Hippocrates Cous ante. fi. eius li. qui inscribitur, de aëre, locis, & aquis. Plato in Timæo, & iterum in Menexeno, rursusque li. de republica, & li. 5. de legibus ad finem, & ipsius discipulus Aristoteles li. 7. Politicôn. c. quoque. 7. & rursum Orbicularium quęstionum li. 14. cùm multis locis, tum verò maximè. c. 1. &. c. 8. &. c. 15. &. c. 18. vbi & illius interpres Petrus Aponẽsis hoc latè cõfirmãt, & Polybius & philosophus & historicus celeberrimus li. 4. historiarum. & Cn. Manilius Consul Roma. apud Liuium li. 8. belli Macedonici, in oratione, qua Romanos milites aduersus Gallos animat. Et quisquis is fuit, qui pro Rhodijs apud eundem Liuium. 5. Decadis li. item. 5. orationẽ habuit ad Senatum. & Cicero in oratione, quam de lege Agraria eleganter scripsit, contra Seruilium Rulium. Plinius naturalis historiæ. 2. c. 30. Lucanus li. 8. illis versibus.

Ex patria mores assumimus.

Quicquid ad Eoos tractus &c.

Apollonius Tyaneus apud Philostratum li. 6. Plutarchus li. Politicôn ad Traianum, statim post prin. Galenus Pergamenus, medicorum post Hippocratem nobilissimus, in li. de substantia virtutum animalium. c. 9. & rursum li. 2. de temperamentis, vulgò autem de complexionibus. Et in li. cui tit. est, corporis temperaturam animi mores sequi. & Apuleius li. 10. meta. & Flauius Vegetius li. 1. de re militari. Et Seruius enarrans illud Virgilij li. 6. Aeneidos, Principio cœlum, ac terras,

campósque

campósque liquentes. & omnino fusissimè Alexander ab Alexandro li. 4. genialium dierum. c. 13. quorum verba ne sim longior prætermisi, eorum sententiam strictim retulisse contentus.

10 ¶ Cuius etiam sententiæ sunt omnes scriptores Astronomici, istud astris asscribentes & inter
De eadẽ re cæteros Ptolemæus. 2. quadripartiti. eiusque in eum locum interpres Haly, & Albumasar introductorij li. 3. & iterum. 5. & maximus ipse syderalis scientiæ professor Firmicus Maternus ad Mauortium Lollianum li. Astronomicôn. 1. c. etiam. 1. cuius verba hæc sunt. Quædam gentes ita à cœlo formatæ sunt, vt propria sint morum vnitate conspicuę. Scythæ immani feritatis crudelitate grassantur. Itali fiunt regali semper nobilitate præfulgidi. Galli stolidi. Leues Græci. Auari Syri. Afri subdoli. Acuti Siculi. Luxuriosi semper Asiatici, & occupati voluptatibus. Hispani elata iactantiæ animositate præposteri, aut (vt alij legunt) præpositi.

11 ¶ Secundum hanc sententiam Herodotus in Calliope, & Plutarchus in Apophthegmatis scri-
De eadẽ re ptum reliquerunt, quòd cum montuosa esset Persarum regio, & aspera, vellentque propterea ipsi Persæ regnante Cyro campestrem ac mollem capere, id quidem non passus est Cyrus, inquiens, & plantarum, & hominum mores & ingenia, regionum quoque similitudinem trahere. Vnde profectum videri potest antiquum adagium in Græcorũ collectaneis relatum, *βίοι ἀνθρώπων καὶ*
Prouerbiũ *φυτῶν στέρματα συνεξομοιοῦνται τοῖς χώροις.* Id est, Mores hominum, vt plantæ, ad regionis habitum respondent.

12 ¶ In eam quoque sententiã pedibus vadit Vlpianus iurisconsultus in d. l. q si nolit. §. qui manci-
De cadẽ re pia. ff. de edil. edic. vbi in hæc propè verba scribit. Qui mancipia vendunt, nationem cuiusque in
Natio serui venditione pronunciare debent. Plerunque enim natio serui aut prouocat, aut deterret emptorẽ.
qui uenditur pronuncianda. Idcirco interest nostra scire nationem. Præsumptũ etenim est quosdã seruos bonos esse, quia nationis sunt non infamatę: quosdã malos videri, quia ea natione sunt, quę magis infamis est. Quod si de natione ita pronunciatũ non erit, iudicium emptori, omnibusque ad quos ea res pertinebit, dabitur: per quod emptor redhibeat mancipium. Ex quo tex. no. Accur. noster in authen. de rescind. in verbo, ex patribus, quòd ratione patriæ quis præsumitur bonus aut malus. Consiliũ Nauatense in. c. quando. 24. di. iubet ordinandorũ patriam inuestigari, vt proinde sciatur, quibus ipsi
Patria ordinãdorum inuestigãda. sint imbuti moribus. de quo etiam tex. est in. c. constitutus, extrà de purg. cano. Et alibi cõtra aliquem præsumitur ratione patriæ, vt est tex. in. c. Afros, 98. di. & ibi no. glo. & Archi. qui adducit Firmicũ à nobis suprà citatum, tacito tamẽ authoris nomine. & Bal. in. l. data, col. 10. vers. octauo modo. C. qui accu. nõ pos. qui & illum tex. allegat. Et simile est quod dicit Bar. in tract. de Gelphis & Gebellinis, col. 4. quòd de iure quis præsumitur esse eius affectionis, qualis est eius patria.
Patriæ affectio & nostra eadem esse præsumitur. Est enim præceptũ iuris gentium, vt patriæ pareamus. l. vt vim. ff. de iusti. & iur. quod dictum prosing. reassumit Barb. con. 34. præclarè optimus dicit, col. 18. li. 2. & alibi quoque commendatin repe. c. Reginaldus, col. 4. & iterum. 88. de testa. & con. 10. sapienter scribitur, col. 3. li. 2. & Fran. Cur. senior con. 45. statuto seu consuetudine, col. 4. vers. quia quilibet. Et in hanc quoq; partem quædã affert Pe. Iac. in arbore succes. col. 9. vers. item rex. & Cepol in libello, de imperatore mili tũ deligendo, versi. propter nationem, & in li. de simulatione contractuũ, in. 21. præsumptione, & in suo libello, de vita & modo viuendi in studio. Vnde scitè admodum Alber. Gandi. in tract. malef. in tit. vnde aut quo loco possit fama procedere, in prin. scribit quòd fama vel infamia potest ex loco potissimũ originis procedere, cùm quis à natura, & origine propria præsumatur esse bonus vel malus, per. d. §. qui mancipia. Et facit etiã quod scribit Bal. in. c. vt debitus, col. 2. extrà de appel. ingenia hominum fieri deteriora vel meliora ex aëris dispositione. Et huc quoque spectat ille Ezechielis locus suprà citatus, quo dicitur filiorum Hierusalem radicem, & generationem esse de terra Chanan.

13 ¶ Cuius rei alias quoque rationes vltra vim astrorum afferre possumus. primũ quòd quædã na-
De cadẽ re tiones præ cęteris multa viciorũ irritamenta subministrant. Nã quid aliud Campanos luxu ac libine effluentes reddidit, quàm terra ipsa omniũ, quæ libido luxusque exposcit, feracissima? quę & inuictũ armis Hannibalem (vt cũ Valerio loquar) illecebris suis complexa, vincendũ Romano
Hãnibal Campanis deliciis fractus. militi tribuit. Illa enim vigilantissimũ ducem, illa exercitũ acerrimũ dapibus largis, abũdanti vino, vnguentorum fragrantia, Veneris vsu lasciuiore, ad somnum, & delicias euocauit, ac tum demum fracta & contusa punica feritas. Et de illis loquens Valerius Coruinus apud Liuium li. 7. ab vrbe condita. Campanos inquit hauddubiè nimio luxu fluentibus rebus, mollicieque sua, quàm vi hostium, victos esse. Et idem Liuius li. 3. 2. belli Punici de ijsdem loquens. Prona (inquit) semper ciuitas in luxuriam non ingeniorum modò vitio, sed affluenti copia voluptatum. Et sanè nihil est, quod magis homines molles reddat, quàm rerũ copia. Hinc Arabes à Virgilio li. 1. Georg.
Arabes molles. molles appellati.

India mittit ebur, molles sua thura Sabæi.

Quem secutus Claudianus.

Arabes dicti tãquam uitæ nocumentum. Te Mœdus, te mollis Arabs, te Seres adorant. Et ante eum Catullus

Siue in Hyrcanos, Arabasque molles. Vt quæ omnium regionum sit ferãtissima Arabia. Ex quo fortasis & hoc nomen assumpsit, tanquàm vitæ nocumentum. Græcè enim ἀρὰ nocumentum dicitur, & *βίος* vita.

¶ Deinde

14 ¶ Deinde sunt sui cuiq; nationi peculiares proprijq; mores. vnaquęq; enim prouincia suo sensu *Peculiares cuiusq; nationis mores.*
abũdat. Et, vt Quint. ait, hãc eius rei, ratione afferẽs li. 5. de argumẽtis, Gẽtib⁹ proprij mores fũt: nec idẽ in Barbaro, Romano, Græco probabile est: & ciuitatũ etiã leges, instituta, opiniones habẽt differentiã. Ob idq; scribit argumẽta à natione, & patria sumi. Vtq; scribitur in decretis cano
Argu. à natione. nicis in. c. omnes. di. 1. Aliæ alijs gentibus leges placent. Vnde ortum vetus illud Græcorũ Adagium apud Zenodotum, *νόμος καὶ χώρος*. Id est, lex & regio. quo admonemur, instituta diuersa
Prouerbiũ Chasseneï pro locorum varietate esse veluti legem. Et hæc quoque omnia à versi. 9. vti etiam erant in alia editione penè ad verbum, meo nomine tacito Barptol. Chasseneus insignis eius rei fur transtulit in suum Catalogum in. 11. parte, consid. 24.

15 ¶ Sed vt ad institutũ redeamus, quę diximus, facilè cõprobãtur ex morum antiquorũ differẽtijs:
furtum insigne. quorũ nõnullos, qui ad rẽ vxoriã, de qua priuatim agimus pertinent, cõmemorabo, ex illustribus atq; probatis scriptoribus, in his maximè quę concubitũ respiciũt. Nã de alijs alibi latiùs dissere
Diuersarũ nationũ in re uxoria mores. mus. Indi vxores plures singuli ducunt, quę mortuo marito apud grauissimos iudices contendũt, quam ex his maritus maximè dilexerit. Quæ victrix est, læta coniugis se flammis superiacit, & cũ eo tanquam fœlicissima crematur: aliæ cum tristitia, & mœrore in vita remanent. Testes Onesicritus, Cicero li. 5. Tusc. quæstionũ, Strabo. li. 15. vbi & huius moris Indorũ caussam affert ex
Indorum ipso Onesicrito, Valerius Maximus de institutis antiquis. Solinus rerum memorabilium. c. 65. Seruius in. 5. li. Aeneidos, enarrans illum locum Virgilij,

Incertus geniúmne loci, famulúmne parentis
Esse putet: Et hanc quoque rem Propertius li. 3. suis carminibus celebrauit:

Fœlix Eois lex funeris vna maritis,
Quos aurora suis rubra colorat equis.
Nanque vbi mortifero iacta est fax vltima lecto,
Vxorum fusis stat pia turba comis.
Et certamen habent leti, quæ viua sequatur
Coniugium. pudor est non licuisse mori.
Ardent victrices, & flammæ pectora præbent,
Imponuntque suis ora perusta viris.

Sed & Põponius Mela li. 2. scribit eũdẽ morẽ esse Thracibus. Nã & hi, vt ille tradit, finguli pluri
Thracum. mas vxores habẽt, quod & tradit Euripides in Andromache, & Solinus li. 2. c. 15. vbi subdit hos vxorum numero se iactare, & honoris loco multiplex coniugium ducere. At Herodotus statim post prin. li. 5. id tantùm tribuit Thracibus, qui suprà Crestoneos incolunt. Cæterum Strabo li. 15. scribit Catheorum proprium esse, vt vxores cum viris defunctis comburantur, ob hanc caussam, quòd cùm aliquando adulescentulos adamarent, à viris secedebant, vel eos veneno interimebant, vt ergo veneficia tollerentur, hanc legem esse conditam. Quod & tradit Diodorus Sicu
Catheorũ. lus li. 17. quo Alexandri res gestas describit, vbi hos Catharos vocat. Sed & eundem morem fuisse apud Venedos Germanorum populos, vt scilicet marito mortuo vxor se in rogum cremandam præcipitaret, tradit Vunnefridus Angelus qui postea Bonifacius vocatus, & archiepiscopus Moguntiaci factus est, in epistola ad Edoaldum principem Anglorum.
Siue Cathorum. *Venedorũ.*

16 ¶ Nec soli Indi, & Thraces, vxores plurimas singuli habent: Sed & Iudęi, Aegyptij, Nasamones,
Iudæorum Aethiopũ gentes, Parthi, Cirenaici Africæ populi, Persæ, Syri, Peones, Geloni, Numidæ, Mauri, Germani. De Iudęis testimonio sunt, Abraham, Iacob, Dauid, Solomon, & alij: & meminerunt decreta canonica in. c. recurrat, & in §. his ita respõdetur. 32. q. 4. & c. gaudeamus, de diuort. De
Aegyptiorum. Aegyptijs Diodorus li. 1. aut, vt alij computãt. 2. Sacerdotes tamen excipiens, quibus vnam tantùm vxorem ducere licet. Quod & nostra religio approbasse nonnullis videtur apud diuum Paulum prioris ad Timotheum. 3. & ad Titum. 1. De Nasamonibus Herodotus li. 4. De Parthis Bar-
Nasamoniũ Cirenaicorum. desanes in li. de fato, & diuus Clemens li. recognitionum. 9. c. 7. & Eusebius Cæsarienfis *εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς*. id est euangelicæ præparationis li. 6. c. 8. Iustinus li. 41. vbi ita de his scribit, Vxores dulcedine varię libidinis singuli plures habent. De Cirenaicis Pomponius Mela li. 1.
Persarum. de Persis Ammianus Marcellinus li. 23. vbi hinc proficiscĕi dicit, vt apud eos charitas per diuersas
Amor per diuersas libidines dispersus torpescit. libidines dispersa torpescat. Et ante eũ Herodotus li. 1. cuius hæc verba sunt. *γαμέουσι δ' ἕκαστος αὐτῶν πολλὰς μὲν κουριδίους γυναῖκας, πολλῷ δ' ἔτι πλείους παλλακὰς κτῶνται*, id est, ducũt autem vnusquisq; ipsorũ multas quidẽ puellas virgines, multò aũt plures pellices habẽt. Hæc
Syrorum. ille. Verũ is locus à Laurẽtio Valla Herodoti interprete, òmissus est, vt & alia pleraq; eiusdẽ li. 1. ad decem ferè chartas, quòd is, vt opinor, nactus sit exemplar aliquod mutilum. Sed & huius moris Persarum testis est Strabo li. 15. vbi id dicit eos facere propagandæ sobolis gratia, & Tullius
Peonum. in. 4. in Verrem actione, vbi & de Syris quoque testatur, de regibus solùm loquens. De Peonibus Herodotus in Terpsichore. De Gelonis Flaccus li. Argonauticôn. 7. illo carmine.
Gelonum. Hei mihi vel fœuo coniunx non vna Gelono.
Numidarũ Maurorũ. De Numidis, & Mauris Salustius in Iugurtha. De Germanis satis probat, quod tradit Cæsar ad finem li. 1. commentariorum belli Gallici. Arioustum Germanum duas vno tempore habuisse vxores: vnam Sueuam natione, alteram Noricam regis Voccionis sororem.
Germanorum.

17 ¶ Quin & Athenienſes, ſicut referũt Satyrus, Hieronymus Rhodius, & Laërtius, cũ bellis ac lue exhauſtam ciuibus ciuitatẽ reparare, ſobolemq; propagare vellent, decreuerũt vti vrbanã quidem vxorem ducerẽt, liceret autẽ & ex altera procreare liberos. Quam legẽ ſecutus Socrates, Xantippen duxit, ſimul, & Myrtonẽ Ariſtidis neptem. Et Euripides quoq; ob eam legẽ duas vxores habuit, quarũ matrimonij adeò pertẽdebat, vt mulieres omnes admodum exoſus fuiſſe dicatur, ſicuti ab Aulo Gellio relatũ eſt li. 15. c. 20. Sed hic vide, quę de eo ſcribã numero ſeq. Cecrops autem primus Athenis vnicã vxorẽ vni viro iũxit, cũ antea mulieribꝰ promiſcuè vterẽtur, διὸ καὶ ἔδοξε τισὶν διφυὴς νομισθῆναι. id eſt, ideoq; viſus eſt quibuſdã ancipiti ſexu, vt tradit Athenæus, ſubdẽs, quòd cũ Socrati ipſi à Calliſthene, Demetrio Phalereo, Satyro Peripatetico, & Ariſtoxene obiectum eſſet, quòd duas vxores haberet, Socrates ſe illius decreti authoritate tuebatur. Siculos quoque eo more vſos fuiſſe, teſtimonio eſt Dionyſius, qui vno ſimul tempore Doridem Locrenſem, & Ariſtomachum Syracuſanam vxores duxit.

Athenienſium. Socrates duas vxores habuit. Et Euripides. Cecropis lex.

Siculorum.

18 ¶ Sed & apud Romanos aliquando duas vxores ſimul ducere licuit. Nam Socrates Conſtantinopolitanus apud Caſſiodorum in tripartita hiſtoria li. 8. c. 11. tradit Imperatorem Valentinianum, cùm Iuſtinam poſt Seueram ducere vxorem vellet, legem ſanxiſſe, vt liceret volentibus duas habere vxores. Id quod etiam Paulus Diaconus in Valente retulit. Sed & longo antè tempore Helius Cinna Tribunus plebis plęríſque profeſſus eſt, habuiſſe ſe ſcriptam paratamq; legem, quam Iulius Cæſar ferre iuſſiſſet, vt vxores liberorum quærendorum cauſſa quas, & quot ducere vellent, liceret, vt tradit Suetonius in vita illius. c. 52. Sed id poſterioribus legibus fuit abrogatum. l. nemo. la. 1. C. de Iudæis, &. l. eum qui duas. C. de adult. vbi in id eadem pœna, quæ & ſtupro ſtatuitur. Et eum tex. ad id ponderat, vt pœna ſit capitis, dicitq; in id ſing. Rom. con. 31. tu ſcis quæ pœna. Sed quomodo id procedat, videbis apud Alex. con. 165. viſis, & ponderatis, in prin. li. 7. Sed id quoque antè edicto prætoris fuerat prohibitum. l. 1. §. vl. ff. de his qui no. infa. & de hac re multa traduntur in decretis canonicis. 26. di. & per Collec. in rub. de eo qui dux. in matri. quam poll. per adult. vbi & id docet eſſe contra ius naturale, & Panor. in. c. cùm haberet, in. 2. no. eo. tit. & per Theologos li. 4. ſentẽtiarũ. di. 23. Nam & Euripides antiquiſsimus poëta ius non facit vni viro duas vxores ducere, cũ ſcribat in Andromache.

Siculorum. Romanorũ Valentiniani lex. Cæſaris lex Pœna ducẽtiũ duas vxores. Euripides duplicia connubia damnat.

οὐδὲ χαρὰ καλόν
δισσῶν γυναικῶν ἄνδρὶ ἓν' ἰνίας ἔχειν,
ἀλλ' εἰς μίαν βλέποντες εὐναίαν κύρειν
σέργουσιν, ὅσις μὴ κακῶς οἰκεῖν θέλει. Id eſt ad verbum.

Neque enim honeſtum.
Duarum vxorum virum vnum gubernacula habere,
Sed ad vnam reſpicientes legitimam Venerem
Contenti ſunt, quicunque non malè colere volunt.
Iterumque in eadem fabula.

οὐδέποτ' ἂν δίδυμα
λέκτρ' ἐσανέσω βροτῶν.
οὐδ' ἀμφιμάτορας κόρους.
ἔριν μενοίκων,
δυσμενεῖς τε λύτας &c. Id eſt ad verbum.

Nunquam duplicia connubia
Collaudauero mortalium,
Neque binas matres habentes liberos
Rixas quidem domorum,
Triſtesque offenſas.

Verùm idem apud Stobæum Ser. 66. fuiſſe videtur in alia ſententia.

νόμοι γυναικῶν οὐ καλῶς κεῖνται πέρι
χρὴ γὰρ τὸν εὐτυχοῦνθ', ὅτι πλείους ἔχειν
γυναῖκας, εἴπερ ἡ τροφὴ δόμοις παρῆν.
ὡς τὴν κακὴν μὲν ἐξέβαλλε δωμάτων.
τὴν δ' οὖσαν εὐάλωτον, ἡδέως ἐσώζετο
νῦν δ' εἰς μίαν βλέπουσι, κἀνδιῶν μέγαν
ἐλῶντες.

Leges nuptiales non bene conditæ ſunt,
Oportet enim hominem fœlicem plurimas habere
Vxores, ſi modò victus domi ſuppeteret,
Vt malam expelleret foras,
Bonam verò libenter ſibi ſeruaret.
Nunc autem ad vnam ſolùm reſpiciunt, vehementer
Periclitantes. Nam & ipſe, quod iam diximus, duas ſimul vxores duxit.

¶ Solus

19 ¶ Solus autem inter Lacedæmonios Anaxandrides rex duas vxores ſimul habuit, vt à Pauſania proditum eſt in Laconicis. Cuius etiam rei meminit Herodotus in Terpſichore, qui ſcribit illum fuiſſe compulſum ab Ephoris ſecundã ducere, ex qua ſucceſſores relinqueret, cùm prior ſterilis crederetur, quòd iam diutius liberos non ſuſtuliſſet. Huius autem moris eorum, qui plures ſimul ducunt vxores ſit mentio in. c. gaudemus, de diuor. vbi quæritur, Si quis horum habens plures vxores religionem Chriſtianam aſſumat, poſſit omnes, vt ante tenere, an verò vnam ex omnibus eligere debeat. Sed vt redeamus, apud eoſdem Lacedæmonios licebat contrà, vnam vxorem eſſe duobus collocatam, ita tamen vt perpetuò domi apud vnum degeret, poſſet autem ad alterum diuertere, ſine iniuria ac probro, teſtimonio Xenophontis in repub. Lacedæmoniorum. Quin apud eoſdem ex Lycurgi inſtituto licebat ſeniori viro iunioris vxoris, ſi quem ex iunioribus honeſtum ac probum deligeret, probaretque illum, ad vxorem adducere, & vbi eam generoſo illius ſemine compleuiſſet, ſuum quod natum eſſet, efficere. Licebat autem probo viro, qui fœcundam aliquam pudicamque mulierem alteri nuptam admiraretur, marito illius ſuadere, vt cũ ea cõgrederetur, tanquã in ſolo fertili bonos filios ſaturus. teſtes idẽ Xenophon & Plutarchus in Lycurgo, & Theodoritus de curatione Gentilium affectionum li. 9. cui de legibus titulus eſt.

Lacedæmoniorum. Anaxãdri des cur duas vxores duxit. Iterum Lacedæmoniorum.

20 ¶ Et ſimili propè modo Tapyri Parthorum populi, qui Hircanis adiacent, ſuſceptis aliquot liberis proprias vxores alijs viris quærendæ ſobolis gratia nuptui concedunt, vt ſcribit Strabo li. 11. vbi & hoc ſubdit, apud Romanos Catonem Vticenſem Hortenſio Martiã vxorem conceſſiſſe, ſecundum antiquam Romanorum conſuetudinem. quod & retulit Appianus lib. 2. bellorum ciuilium, Plutarchus in Catone ex Thraſeæ authoritate, & cecinit Lucanus lib. 2. multis verſibus: & meminit Tertullianus Apologetici. c. 39. & diuus Auguſtinus in lib. de fide, & operibus, & iterum in li. de bono coniugij. c. 18. itemque li. 5. contra Iulianum Pelagianum.

Tapyrorũ Romanorũ Cato uxorem ſuam Hortenſio conceſſit.

21 ¶ Nec apud Lacedæmonios, tantùm, vt ad id redeamus, & apud alios fuere ſingulis vxoribus plures mariti. Nam & Solon ſuis legibus permiſit vxori, ſi eius vir minùs eſſet ad rem Veneream idoneus, mariti propinquos ad concubitum admittere, vt tradit Plutarchus in vita illius, qui & hãc legem abſurdam, & ridiculã videri dicit, quoſdã tamen putare eam ſe rectè habere ad eos, qui coïre ipſi nequeunt, pecuniarum autẽ gratia vxores accipiunt, & contra naturam coïre nituntur. Intuentes enim illi vxorem, cũ qua libitum fuerit cõcũbere, aut miſſam facient, aut cum dedecore & ignominia retinebunt, cupiditatiſque pecuniarum, & contumeliæ pœnas dabunt. Illud tamen probari, vt non cum omnibus coïret vxor, ſed ex mariti neceſſarijs vnum aliquem deligeret: ne alienum eſſet, quod naſceretur, & generis neceſsitatem attingeret. Et apud Medos vxores habere viros quãplurimos, pulchrum: pauciores quàm quinque, calamitoſum ducere, ſcribunt Strabo li. 11. & Aeneas in Aſiæ deſcriptione. c. 34. vbi tamen, & illud quoque tradunt, ipſorum Medorum reges contrà vxores multas habere, pauciores quàm ſeptem non licere.

Solonis lex Medorum.

22 ¶ Quinetiam apud Britannos (hi ſunt quos Anglos vulgò vocamus) plures viri vnam vxorẽ habebant, vt referunt Bardeſanes in eo li. de fato, & diuus item Clemens in illo quoq; li. 9. recognitionum. c. 7. Cæſar autem li. commentariorum belli Gallici. 5. de his loquens, vxores (ait) ducunt deni duodeniq; inter ſe cõmunes, & maximè fratres cum fratribus, parentesq; cum liberis. Et ſi qui ex eis nati ſunt, eorum habentur liberi, à quibus quæque virgines ductæ ſunt. quanquã de his ſunt qui aliter referunt, vt poſteà dicemus. Nec abſimiliter in Aromatifera regione (ij ſunt Arabes) vna omnibus cõſanguineis vxor eſt. Ingreſſurus ad eã, baculũ ante fores deponit. Eo viſo reli qui cõgreſſu abſtinẽt. Illa tamen noctes agit cum ſeniore. Cum matre coïre nõ cenſetur impiũ, cũ alterius ſanguinis fœmina congredi adulterium eſt, quod morte plectitur, ex Strabone li. 16.

Britannorũ. Arabum.

23 ¶ Apud Perſas quoq; matres, filias, ſorores, in iura cõnubij admittere impiũ nõ ducitur, vt ſcribit idẽ Strabo ad calcem li. 15. Quintus Curtius lib. 7. & Lucianus in eo libello, cui titulũ de ſacrificijs nũcupauit, vbi & idẽ quoq; de Aſſyrijs tradit, atque etiã Cteſias, & eius authoritate Tertullianus in Apologetico. c. 9. Euſebius li. præparationis euãgelicæ. 3. & iterũ li. 7. c. 8. Arnobius li. 8 eodemque vl. diſputationum aduerſus gentes, & Chryſoſtomus in. 2. parte Homiliarum in diuũ Matthæum, Homil. 2. ſi eius ſunt illæ Homiliæ, quod Eraſmus negat, & in ſermone Pentecoſte, ad ſi. quem nemo dubitat illius eſſe, Theodoritus li. 3. de medela Gentiliũ affectionum, & iterum li. 9. Laërtius in Pyrrhone, diuus Clemens li. recognitionum. 9. Bardeſanes in. d. lib. de Fato, diuus Auguſtinꝰ li. 3. quæſtionũ in Leuiticũ. c. 61. diuus Hieronymus in Iouinianũ li. 2. Seruius 6. Aeneidos. Harmenopulus li. 1. προχείρου, dũ ius gentium ita definit, quo ſcilicet gẽs aliqua vtitur, vtputa apud Perſas matribus cõmiſceri. Agathius de bello Gothorũ li. 2. qui hoc aſſerit, protẽ, non fuiſſe apud priſcos illos Perſas obſeruatum, quod minimè tamen crediderim verũ eſſe, cũ magi eorum primi ſacerdotes, & Philoſophi iuſtum cenſerent matri ac filiæ miſceri, vt ſcribit Sotion li. 23. & eius authoritate Laërtius in prœmio. Hincque eſt illud Catullianũ in Gelliam.

Perſarum. Aſſyriorũ. Iterũ Perſarum. Artaxerxes ſes filias uxores duxit.

Naſcatur Magus ex Gelli matriſque nefando
Coniugio, & diſcat Perſicum aruſpicium:
Nam Magus ex matre, & nato gignatur oportet,
Si vera eſt Perſarum impia relligio.

Nam & Artaxerxes Perſarum rex legitur Athoſim, & Meſtoim filias duxiſſe, Quanquam aliud

Persis non semper licuerũt huiusmodi matrimonia.

sentire videtur Plutarchus in Artaxerse, & Herodotus in Thalia, vbi refert, quòd cum Cambyses Persarum rex cuperet sororem, quam deperibat, vxorem ducere, nec anteà Persæ sororem in matrimonium accipere consueuissent, is accersiuit regios iudices, legum patriarum interpretes, ab hisque percunctatus, num qua lex esset, quæ cum sorore nuptias contrahere permitteret, illi responderunt, Nullam se apud Persas huiusmodi legem inuenire, præter eam qua licet regi facere quicquid libet. Ita (inquit) neque legem abrogarunt metu Cambysis: & ne legem tuentes ipsi perirent, aliam inuenerunt adiutricem eius, qui sororem in matrimoniũ ducere vellet. At ipse Plutarchus in libro de fortuna Alexandri, scribit ipsum Alexandrum docuisse Persas matres reuereri, earumque nuptijs abstinere. Ex quibus patet non semper illis huiusmodi matri-
24 monia fuisse licita, sed rem ex temporibus fuisse variatam.

Magusæi qui dicti.

¶ Neque ij tantum qui Persidem incolunt, sed quicunque Persarum ad alia climata ex ea exiuerunt, ex quibus alij in Parthia, alij in Media, Aegypto, Phrygia, Galacia habitant, nefanda' hæc matrimonia celebrant. Ob id Magusæi appellati, vt retulerunt Bardesanes, Clemens, & Eusebius vbi suprà citauimus. Et de Parthis quoque testatur Lucanus. li. 4.

Parthorũ.
Medorum.
Aethiopũ
Indorum.
Scotorum.
Ibernorum
Naurorum
Nomadum

Parthorum dominus quoties sic sanguine mixto
Nascitur Arsacides, cui fas implere parentem.

De Medis quoque & Aethiopibus diuus Hieronymus in eo. 2. li. aduersus Iouinianum vbi, & idẽ quoque asserit de Indis, & Scotis. Sed & idẽ de Hybernis, ijs quidem vicinis, qui hodie Hirlandi vulgò vocantur, tradit Strabo li. 4. In Naura quoq; regione parentibus cum liberis stupro coïre fas esse prodidit Curtius li. 7. Nomades item non vnus tantùm aut alter, sed tota natio suis matribus cõgrediebãtur, vt tradit diuus Chrysostomus in. 2. Pauli ad Corinthios epistolã, Homilia. 8.

Aegyptiorum.

25 ¶ De Aegyptijs quoque scribit Diodorus li. 1. Eos præter cõmunem omnium morem lege sanciuisse, sororem à fratre duci in vxorem, exemplo Isidis, quæ fratri Osiridi nupsisset. Omnes autẽ qui res Aegyptiacas scripserunt, & inter hos Iustinus li. 24. & Pausanias, tradiderũt Ptolemæum Philadelphum Aegypti regem etiam Arsinoën sororem duxisse vxorem. Cui cùm ob id dixisset Sotades, εἰς τριμαλιὴν οὐχ ὁσίλω τὸ λίμτρον ὠθεῖς. id est, in foramen minimè sanctum aculeum trudis, in vincula cõiectus est, vt scribit Plutarchus in li. de educatione liberorum. De eo quoq; scribit Herodianus li. Imperatorum. 1. illum eò turpitudinis fuisse prolapsum, vt contra Macedonũ adeoq; Græcorum leges etiam sororijs amoribus implicaretur. Id quod dixit, quoniam is erat è Macedonia oriundus, filius Ptolemæi Lagi, vnus è successoribus Alexandri, fuitq; rex Aegypti, & Macedoniæ, vt videre licet apud eundẽ Iustinũ. Tradit & ipse Iustinus li. 30. alium Ptolemæum etiam Aegypti regem (is est cui Philopatri cognomentum fuit) vxorem duxisse sororem Eurydicen. Sed & Valerius Maximus li. 9. c. 1. tradit Ptolemæum regem, qui ob vitia Physcon cognominatus est, sororem communi fratri nuptam sibi nubere coëgisse. Nam & Arnobius illo li. 8. di-
26 sputationum scribit Aegyptijs cum sororibus legitima fuisse matrimonia.

Sotadis in Philadelphũ dictũ.

Iupiter Iunonẽ sororem duxit uxorem.

¶ Verùm & alijs item multis gentibus non illicita fuisse fratrum, & sororum matrimonia, sed propè solennia fuisse, ex ijs satis cõstat quæ mox subijciemus. Nam primum videmus Iouẽ deorũ maximũ in Iunonis sororis matrimoniũ cõuenisse. Ex quo illud Homeri lib. 16. Iliados de Ioue.

ὣς ἦλω δὲ παρασέστατε κασιγνήτῃ ἄλοχόν τε.

Iunonem autem allocutus est sororem vxorémque.

Et alibi sæpe. Et illud quoque Virgilij li. 1. Aeneidos.

Aſt ego quæ diuûm incedo regina, Iouisque
Et soror, & coniunx. Et iterum li. 10.
Iunonem interea compellat Iuppiter vltrò,
O germana mihi, atque eadem gratissima coniux.

Saturnus Rheã sororem duxit uxorem.

Et illud quoque Ouidij in epistola Paridis ad Helenam.

Præposui regnis ego te, quæ maxima quondam
Pollicita est nobis, nupta sororque Iouis.

Hyperion Reginam.

Et in epistola Phedræ ad Hippolytum.

Si mihi concedat Iuno, fratremque virumque
Hyppolitum videor præpositura Ioui.

Ianus Camisiam.

Et Horatius li. Carminum. 3. Ode quoque. 3.

Coniuge me Iouis, & sorore.

Hyperion Euriphaẽssam.

Ex quo illud Ciceronis in oratione pro domo sua ad Pontifices. Sed vide, ne tu te debeas Iouem dicere, quòd tu iure eandem sororem, & vxorem appellare possis. Saturnus quoque Iouis pater sororem Rheam vxorem duxit, vt scribit Diodorus lib. 3. Bibliotheces, aut vt alij computant. 4. Quo etiam lib. tradit Reginam Cœli filiam Athlantidum reginam prudentissimam magnam matrem appellatam, vnum ex fratribus Hyperionem virum sumpsisse. Draco Corcyræus in suis de lapidũ generibus cõmentarijs, & eius authoritate Athenæus tradũt Ianũ illũ, cuius tã celebre nomen fuit, vxorẽ duxisse Camisiã sororẽ. Homerus in hymno Solis tradit Hyperionẽ vxorẽ duxisse Euriphaẽssam sororẽ suã legitimã. Idẽ li. Odysseæ. 10. tradit Aeolũ illũ Aeoliæ regẽ à dijs immortalibus dilectũ, sex ipsius filios, & totidẽ filias matrimonio inuicẽ copulasse.

Aeolus filios & filias iunxit matrimonio.

¶ Et

27 ¶ Et vt de posterioribus quoque loquar, Iustinus statim in initio li. 28. scribit Alexandrum Pyrrhi Epirotarum regis filium vxorem duxisse Olympiadem sororem. Idem quoque lib. 38. tradit Mithridatem illum Ponti regem duxisse vxorem Laodicem sororem Strabo. li. 14. & Diodorus Siculus eo li. quo Philippi Macedonis gesta describit qui, 16. est omniũ eius li. tradunt Mausolũ Carum regem iustissimum Artemisiam sororẽ simul, & vxorem habuisse. Idem Diodorus eodem li. scribit Idrieũm ipsum quoq; Carum regem Aolam sororem vxorem duxisse. & quod & tradit Arrianus li. gestorum Alexandri, vbi & illud adijcit eum morientem illi regnum reliquisse.

Alexãder Pyrrhi Olympiadẽ.
Mithrida. Laodicem.
Mausolus Artemisiã.
Idrieus Aolam.

28 ¶ Quid quòd apud Athenienses illos Græcorum sapientissimos fas fuit sororem in matrimonium capere, vt etiam tradit Arnobius illo ipso libro disputationum aduersus gentes. Nam & Cimon Atheniensium vir summus huiusmodi institutum secutus, Elpinicem sororem in vxorem duxit, sicuti retulit Aemilius Probus, tum in procemio eius libri, quem elegantissimè scripsit, de excellentibus imperatoribus, tum in vita ipsius Cimonis. Quãquam Plutarchus in vita eiusdem aliter referat, illum videlicet cum sorore non clam concubuisse. At crebrò sibi obiectum fuisse flagitium in sororem, veluti nefas esset cum sorore coïre. Quod & in eandem sententiam memorat idem Plutarchus in li. de sera numinis vindicta. Et id quidem approbare videtur, quod à Valerio Maximo proditum est li. 1. tit. 8. qui est de miraculis. Nausimenis Atheniensis vxorem, cùm filij filiæque stupro interuenissent, inopinati monstri conspectu perculsam, & in præsens tempus ad indignandũ, & in posterũ ad loquendũ obmutuisse. Illos nefarium cõcubitum voluntaria morte pensasse. Illud autẽ certum est ex Terent. in Adelphis atq; etiam Phormione, legem Athenis fuisse, vt orbæ eis nuberẽt, qui essent genere proximi. Porrò apud alias quasdã nationes fratrum, & sororum concubitus admodum detestabilis censebatur, & morte piandus, præsertim apud Romanos, & Tuscos, vt licet videre ex historijs relatis à Chrysippo li. 1. rerum Italicarum, & Softrato. 2. li. rerum Tuscanicarum, & eorum authoritate Plutarcho in parallelis. c. 52. & seq.

Nausimenis uxor filii filiaque stupro interuenit.

29 ¶ Ex his autem multarum gentium, & nationum moribus matrimonia cum matribus, & sororibus admittentibus, ortum est illud Ouidij li. 10. Meta.

Athenienſium lex

Gentes tamen esse feruntur,
In quibus & nato genitrix, & nata parenti
Iungitur, vt pietas geminato crescat amore.

Romanorũ Tuscorum

Quæ quidem Ouidij, imò verò Myrrhæ patrem nefariè adamanti, quam hæc pronunciantem fa
cit, quò causſam suam defenderet, mouit Chrysippum Solensem, vt ἐν τῷ τῶν προτρεπτικῶν diceret congressum cum matre, filia, sorore parum prudenter vicio verti. Cuius etiam rei nonnihil meminit. Epiphanius libro Hæreseõn. 3. c. vl. vbi leges eius de hac re nepharias appellat, & Laërtius in Chrysippo, dicens illum in li. de republica, & iterum in libro, de his quæ per seipsa non sunt appetenda, permisisse congredi matribus, filiabus, & sororibus. De quo, vt opinor, intelligens Chrysostomus in libro, quem in laudem Babylæ martyris composuit, tradit philosophorum Stoæ præfectum statuisse commisceri matribus, & sororibus. Nam Chrysippus successit in scholæ regimine Cleanthi, qui Zenoni successerat, scholæ sectęque Stoicæ authori. Ne quis tamen putet Ouidium, vt ad eum reuertamur, illi sententiæ adhæsisse (id enim obiter dicere volumus) Is eadem ipsa historia hæc grauiter pronunciauit.

Qui tutati sunt incestos concubitus.

Accipit obscœno genitor sua viscera lecto,
Virgineosque metus leuat, hortaturque timentem.
Plena patris thalamis excedit, & impia diro,
Semina fert vtero, conceptaque crimina portat
Et li. 7. eiusdem operis
Dextera Cyllene est, in qua cum matre Menephron
Concubiturus erat fœuarum more ferarum.
Didicerat enim Ouidius ex Virgilij li. 6. Aeneidos eum acriter puniri apud inferos.
Qui thalamos natæ inuadit, vetitosque hymenæos.
Subditq; ipse Virgilius, vt ostẽdat id scelus, aliaq;, quæ antè cõmemorauerat, fuisse nefandissima,
Ausi omnes immane nefas, ausoque potiri.
Quo in loco dicit Donatus vetitos illos hymenæos, & natura, & legibus, quòd non placet Seruio, quòd apud Persas id permittebatur, vt suprà, diximus.

Qui cõtrà detestati.

30 ¶ Sed vtrunq; de cæteris nationibus, illud certum apud Romanos, qui cæteros omnes, & prudẽtia, & legũ iustitia facilè superarũt, huiusmodi nuptias fuisse nefarias incestasq; prorsus existimatas. Nã iam ab initio scilicet superioribus illis temporibus, vt scribit Plutarchus in problematis Roma. c. 6. Qui se necessitudine aliqua attigissent, nullo pacto in matrimoniũ coïbãt. Posteà verò plebiscitũ factũ est, vt in ducẽdis vxoribus ad neptes vsq; ascẽdere liceret, superior aũt necessitudo prohiberetur. Tandẽ verò sanciti est, & posteriorib⁹ nostris legibus cõfirmatũ, ne inter eas personas, quę parẽtũ liberorúmve locũ obtinẽt, nuptiæ cõtrahi possint, veluti inter patrẽ & filiã, auum, & neptem, matrẽ & filiũ, auiam, & nepotem, & deinceps in infinitum. l. nuptiæ consistere. ff. de ritu nupti. & l. vl. eo. tit. vbi dicitur id iure gentium esse prohibitum, & §. ergo non omnes, Instit. de nupti. Ex quo & illud Ouidij in epistola Paridis ad Helenam.

Romani quos gradus in matri. pruiõ buêre.
Inter ascẽdentes & descẽdẽtes

O Ioue digna viro, ni Ioue nata fores.

Inter fratrẽ & sorores. Atque etiam ne inter fratrem, & sororem l. si stipuler vt id fiat. ff. de verb. oblig. Nam & horum concubitus morte piari solitos apud ipsos Rom. iam supra diximus. Eorum quoque legibus prohibitum est, ne frater fratris sororisve filiam, neptémve, & è contrario ducere posset. §. fratres

Inter fratres & fratrum filias & è conuerso. verò, Instit. eo. tit. & l. vl. C. de incest. nupt. &. l. vl. C. si nuptiæ ex rescrip. pe. vbi id appellatur infandissimum scelus. Idque etiam de iure. ff. l. vl. ff. de condi. sine cau. &. l. qui in prouincia. §. diuus. ff. de rit. nup. & . l. miles, in prin. ff. de adult. &. l. si adulterium. §. 1. eo tit. Quod primùm sanxisse Neruam Impera. Ro. author est Dion in vita ipsius. Quanquam ante tempus illius Catulus Ausilenam quandam proscindit, quòd patruo se prostituisset, ex eóque liberos sustulisset. Huius carmen est.

Ausilena viro contentam viuere solo,
Nuptarum laus est laudibus eximijs.
Sed cuiuis quãuis potiùs succumbere fas est,
Quàm matrem fratres efficere ex patruo.

Claudius Cæsar fratris filiam duxit. S. C. in id factum. Scribuntque Suetonius in Claudio, & Cornelius Tacitus li. 12. Claudium ipsum vxorem duxisse Agrippinam Germani fratris sui filiam, in idque Senatusconsultum postulasse, quo iustè inter patruos fratrumque filias nuptiæ in posterum statuerentur, cũ ad id tẽpus matrimonia huiusmodi incesta habertur. Nec tamen, vt dicit Tacitus, repertus est, nisi vnus talis matrimonij cupitor, Talledius Seuerus eques Ro. quem pleriq; Agrippinæ gratia impulsum ferebãt. Suetonius duos dicit, vnũ libertinũ, alterum Primipilarem. Cuius etiã rei meminit Seneca in ludo de morte ipsius Claudij. Ex quibus facilè potes intelligere antiquis Romanorũ legibus nõ licuisse vxorẽ ducere, fratris filiã. Sed Claudiũ eam legẽ abrogasse. At Neruã postea eam quoq; primũ reuocasse. Imò ante Neruã Nero, qui Claudio, proximo loco succesit, accusatorem subornauit, qui Sillanũ cum Lepida. C. Cassij vxore ipsius amita incestum cõfingeret, ob idq; exiliũ illi decretũ fuit, vt & ipse Cornelius Tacitus scripsit li. 16. Suetonius autẽ tradit Domitianum Iuliã fratris filiam adhuc virginẽ oblatã in matrimoniũ sibi, cũ deuinctus Domitiæ nuptijs pertinacissimè recusasset, non multò pòst alij collocatam vltrò corrupisse: tanquam matrimoniũ, si is amplexus fuisset, non illegitimũ fuisset. Plinius autẽ Iunior li. 4. epistolarum. ad Minutianũ scribit eũ fratris filiã incesto nõ polluisse solũ, verũctiã occidisse, eã enĩ viduã abortu perijsse. Ex quo est illud Iuuenalis.

Cùm tot abortiuis fœcundam Iulia vuluam
Solueret, & patruo similes effunderet offas.

Seruius filias auunculis nuptui dedit. Alcinous duxit fratris filiam. Porrò Seruius Tullius Ro. rex duas ipsius filias in matrimoniũ dedit fratribus matris earũ, vt retulit Dionysius Halicarnasseus li. antiquitatũ Ro. 4. Nec dissentiũt Liuius & alij rerũ Ro. scriptores. Et vt hoc obiter addam, Homerus li. 7. Odysseæ tradit Alcinoũ sanctissimũ Pheacũ regẽ duxisse vxorẽ Aretẽ filiã Rhexenoris fratris sui. Diodor⁹ quoq; Siculus eo li. 16. quo Philip. Macedonici historiam describit, tradit Philippum ipsum Cleopatram filiam Alexandro Epirotarum regi, auunculo vxorem dedisse.

31 *Ad Romanos redit.* ¶ Sed, vt redeamus ad Romanorum leges, Duorum fratrum vel sororũ liberi legitimè matrimonio iungi possunt. l. 3. ff. de rit. nupt. & l. conditioni, quæ est. 2. C. de instit. & substit. & l. celebrãdis, de nupt. & §. duorum autem fratrum, Instit. eo. tit. Nam & apud Liuium li. 2. 5. Decadis, Spurius Liguſtinus patrem sibi vxorem fratris sui filiam dedisse, Et Cicero in oratione pro Cluẽtio Habito, scribit Cluentiã ritè nupsisse M. Aurio consobrino suo. Sed id tamen postea Theodosius maior primũ lege prohibuit, vt retulerunt Aurelius Victor, & Paulus Diaconus. Et iterum quoque Clotherius rex, vt legitur in legibus Alemannorum, tit. de illicitis nupt. Et id deniq; pontificum decretis, & sanctionibus confirmatum est, & approbatum, qui ad quartum gradum hãc matrimoniorum prohibitionem protenderunt, vt patet ex. c. vl. ext. de consan. & affi.

32 *Ro. cur cõiunctorum matrimonia prohibuẽre.* ¶ Quare autem apud Romanos necessitudine adeò arcta cõiunctos nõ erat ligitimũ matrimoniũ, Plutarchus eorundẽ problematõn. c. 108. has ratiões attulit. Quoniã nuptijs necessitudines augeri volebant, & vltro citroq; filias dando, & accipiẽdo multos sibi propinquos adiũgere. Cui rationi subscribit Aurelius Augustinus ciuitatis diuinæ li. 15. c. 16. Nã loquẽs de liberis Adam, & Euæ, Cũ nulli (inquit) essent homines, nisi qui ex illis duobus nati fuissent, viri sorores suas cõiuges acceperũt. Quod profectò quãtò est antiquius, cõpellẽte necessitate, tãtò posteà factũ est dãnabilius, religione prohibẽte. Habita est enim ratio rectissima charitatis, vt homines, quibus esset vtilis atq; honesta cõcordia diuersarũ necessitudinũ, vinculis necterẽtur: nec vnus in vna multas haberet necessitudines, sed singulæ spargerẽtur in singulos: ac si ad socialem vitã diligẽtiùs colligendã plurimæ plurimos obtinerẽt. Pater quippe, & socer duarum sunt necessitudinum nomina: vt ergo alium quisque habeat patrem, alium socerum, numerosiùs se charitas porrigit. Quæ Augustini sententia reperitur in decretis canonicis in. c. 1. 35. q. 1. Et his concinit quod scribit Isychias Hierosolymitanus, Gregorij Nazanzeni discipulus, li. 5. commentariorum in Leuiticum enarrans caput. 18. ac rationem reddens, quare prohibebatur inter coniunctos sanguine, matrimonium. Vt non confundantur (inquit) generationes, nec dispereant hæreditates, neque frater, & pater idem fieret, eiusdemque esset vxor, & mater. Vtraque enim hæc euenie-

bant,

bant, si eandem vxorem pater & filius habuissent, ex eaque filios procreassent: ex filia enim genitus tam patrem genitricem suum, quàm fratrem habet: quippe qui ex ea natus est, quæ & illum peperit, & vxor eius simul atque mater fuit. Hæc autem ex nefaria cognatorum commixtione, & alia his similia eueniunt. Et diuus Chrysostomus in primã ad Corinthios epistolam, Homilia. 34. rationem quoq; reddens, cur Moyses nobis in eo. 18. Leuit. c. connubio consanguineorum interdixit. Aliã (inquit) coniunctionis formã cõmentus est, insuper, cognatorum connubio interdicto, ad alienos nos eduxit: illos vicissim ad nos pellexit, quos naturali necessitudine copulari non licet, hos nuptiis conglutinauit, integras sæpe familias vnius Nymphæ gratia conciliando, genus generi totum permiscet. Non duces sororem tuam (inquit) neq; sororẽ patris, nec aliã eiuscemodi, ea generis necessitudine coniunctam, vt nefas sit misceri, ipsis nominibus cognatorũ formas recensens. Satis causæ sit cur illas ames ex eodem esse te vtero prognatũ: aliter tibi competent aliæ. Cur tu charitatis amplitudinem redigas in angustum? aut cur officium charitati non necessariũ impendis? quò amicitiam coniuge aliunde ducta, & per hac longissimam affinium seriem, parentes, fratres, & illorum necessarios omnes conciliare tibi potes?

33 ¶ Cæterùm Plutarchus, vt ad eum redeamus, in loco suprà citato, alias quoq; huius prohibitionis rationes affert. Agnatorum (inquit) dissidia inter se verebantur, quibus naturalia iura vna cũ propinquitate tollantur. Denique mulieres propter imbecillitatem, ope & auxilio multorum egẽtes, propinquis idcirco se adiungere volebant, vt si quæ à suis viris injuria afficeretur, cognati opẽ ferrent. Sed & Theologi scholastici huiusce rei rationes afferre nituntur. Nã diuus Thomas 2. 2. q. 154. arti. 9. & post eum Anto. in. 2. parte suæ summæ, tit. 5. c. item 5. vers. item quantum ad tertium, quatuor rationes reddunt, & in his eam, quam primo loco adscripsit Plutarchus. Alias item Rabi Moyses Aegyptius li. perplexorum. 3. c. 50. quas inibi videre poteris.

De eadẽ rẽ theologorũ scholastũ eorũ eius rei rationes

34 ¶ Ego aũt quantũ ad parentes & liberos pertinet, rationẽ interdicti inter eos matrimonij naturæ acceptã refero, quæ & bruta quoq; animalia, quibus præter merã ipsam naturã nulla ratio subesse potest, docuit nefandos istos & ominosos concubitus renuere, aspernari, refugere, detestari. Refert enim Aristoteles lib. 9. animalium. c. 47. & Aelianus li. 5. historiæ etiam animalium. Camelos matres suas nunquã superuenire. Cumque aliquando curator pullum matri opertæ admisisset, is delapso operimento matre cognita camellarium illum morsu defixo interemit. Subdit & Aristoteles, regi Scytharum fuisse equã egregiã, ex qua mares generosi omnes nascerentur, quorũ vnum, qui præstantior haberetur, matri admissum, vt ex eo procrearet, omnino recusasse: opertã dein matrẽ latuisse, vt imprudens superueniret. Verùm vbi à concubitu faciem matris detectam agnouit, fugam properasse, atque se ipsum actum præcipitẽ interemisse. Quod & recensuit Aelianus lib. 4. & Plinius lib. 8. c. 42. vbi & addit præterea equã, eadẽ ex causa in Reatino agro, lacerato prius auriga, sese quoque præcipitasse. Namque & cognationum (inquit) intellectus in iis est. Quinetiã Varro li. rei rusticę. 2. c. 14. Cùm equus (ait) matrẽ vt saliret, adduci nõ posset, & eũ capite obuoluto peroriga adduxisset, & coẽgisset matrẽ inire, cùm descendenti velum demp sisset ab oculis, ille impetũ fecit in eum, ac mordicus interfecit. Idemq; de Elephante scripsit Nicolaus Lyrensis, tum in Matthæum. c. 19. tum in priorem diui Pauli epistolam ad Corinthios. c. 5. Ex nostris quoque Ioannes Lupus in tract. de matrimonio & legitimatione, char. 5. refert in prouincia Vandaliæ id quoque contigisse, q̃ cùm equus matrem adopertã compressisset (nam haud tectam priùs recusarat) ea cõfestim detecta, & à filio cognita, is capite reclinato sibi genitalia amputauit. Ex eoq; & ipse Lupus naturæ assignat, q̃ legibus prohibitum est matrimonium inter parentes & liberos. Et huc pertinet quod scribitur in authen. de incest. nup. pòst prin. multa etiam bruta animalia huiusmodi concubitus auersari. καὶ τιτὼ τόγε ἐστὶ θυμεῖ ἐοῦσα πολλὰ καὶ τῶν ἀλόγων ἀποσείεται ζώων. Sed quod de equis dictum est, non perpetuum est, quando & ipsi nonnunquã matres & filias superueniant, authore ipso Arist. l. de natura animaliũ. 6. cap. 22. Et Quid. li. Meta. 10.

Coëunt animalia nullo
Cætera delectu, nec habetur turpe iuuencæ,
Ferre patrem tergo, fit equo sua filia coniunx.

Bruta coïtũ parentũ detestãtur. Naturabos concubitus abominatur.

De eo autem quod de camelo diximus, idem scripsit Auicenna lib. 9. de animalibus. Cæterùm Columella lib. 7. c. 6. scribit capros mensium septem esse satis habiles ad procreandum, quoniam immodicus libidinis, dum adhuc vberibus alitur, matrem stupro superuenit.

Capri matres superueniunt.

35 ¶ Porrò Euripides in Andromache hunc morẽ esse Barbarorum dicit, vt pater filiæ, & filius matri misceatur, & soror fratri.

ζεῦξον πᾶν τὸ βάρβαρον γένος
πατρί τε θυγατέρ᾽ ἵ, παῖς τε μητρὶ μίγνυται·
κόρη τ᾽ ἀδελφῷ.

Barbarorũ esse hos cõcubitus.

Et Socrates apud Xenophontem lib. 3. ἀπομνημονευμάτων quasi rerum memorabiliũ dixeris, asserit legem illam à diis inditam, ac positam esse, μήτε γονέας παισὶ μίγνυσθαι μήτε παῖδας γονεῦσιν, id est, neque parentes filiis misceri, neque filios parentibus, quod cùm multis sermonibus probasset, tandem subiungit, οὐκοῦν ὅγε παιδοποιούμενοι, ὡς οὐ δὴ παιδοποιοῦνται. Sed & exemplũ Loth & filiarum relatum Gene. 19. c. & repetitum in. c. inebriauerũt. 15. q. 2. satis ostendit huius

A diis cos esse prohibitos.

modi parentum & filiorum concubitum fuisse nefarium iure naturæ, nimirum diutius ante leges Mosaicas, quæ primæ omnium legum fuerunt. At posteà ipsis Mosaicis legibus nõ licebat cũ proxima sanguinis sui concũbere, vt scribitur. d. c. 18. Leuit. quod cõiugij limites & sanguinis gradus prohibitos definit. Sed & eos núcupatim adscribit & versibus complectitur glo. in. c. literas, in verbo, diuina lege, extrà de restit. spoli. Plato aũt lib. 5. de repub. Ius facit omnes sibi matrimonio iungere, prœterquà patres, filios, & filiorũ, atq; horum superiores, & inferiores. Quin ipse lib. 11. de legibus iubet matrimouium copulari inter eos, qui sanguine proximi sunt.

Platonis leges de eare

36 ¶ Et vt ad alia transeamus, sunt & qui sequuti sententiã Zenonis in li. de republica, Chrisippi in li. eiusdẽ tituli, Diogenis Synopei, Socratis, Platonis, Nicolai Antiocheni, à quo Nicolaitæ hæresiarchæ sunt vocati, de quo Eusebius lib. historiæ ecclesiasticæ. 3. c. 23. & Augustinus in catalogo hæreseõn, Basilidæ, Carpocrate, de quibus Ireneus lib. 1. aduersus hæreses, cap. 32. & prætereà Epiphanis Carpocratis quoque filij, de quo Epiphanius Cyprius lib. contra hæreses. 2. lib. 1. to. 2. secta. 32. Atque etiam Gnosticorum, de quibus idem Epiphanius eo. libr. & to. secta. 26. Nullas priuatim vxores habent, sed omnibus vt communibus vtuntur. Et in his Aethiopes Garamantici de quibus Plinius lib. 5. c. 8. Garamantes matrimoniorum exortes pasim cum fœminis degũt. Et Pomponius Mela li. 1. Nulli (ait) Garamantum certa vxor est. Ex illis qui tam confuso parentum coitu passim incertique nascuntur, quos pro suis colant, formæ similitudine agnoscunt. Solinus quoque. c. 39. aut vt alij diuidunt. 43. Garamantici Aethiopes priuatim matrimonia nesciunt, sed omnibus vulgò in Venerem licet. Inde est quod filios matres tantum recognoscunt, nam paterni nominis nulla reuerentia est. Quis enim verum patrem nouerit in hac luxuria incesti lasciuientis? Eapropter Garamantici Aethiopes inter omnes populos degeneres habentur: nec immeritò, quia afflicta castitatis disciplina, successionis noticiam ritu improbo perdiderunt. Hęc ille. Et de his (vt opinor) intelligit Aristoteles lib. 2. politicõn. c. item. 2. cùm dicit quibusdam superioris Lybiæ populis mulieres esse communes, filios tamen partiri secundum similitudines. Et Claudianus de bello Gildonico.

Qui uxores cõmunes habẽt.

Aethiopũ Garamanticorum.

Similitudinis formæ parentes agnoscũtur.

Lybiorũ superiorum.

Connubia mille,
Non illis generis nexus, non pignora curæ,
Sed numero languet pietas.

Limyrniorũ Liburniorum.

Et simile quippiã de Limyrniis, aut vt alij legunt, Liburnis, tradit Nicolaus scriptor Græcus in libro περὶ ἐθῶν, veluti dicas, de moribus gentiũ, apud Stobæum sermone. 42. Limyrnij vxores habent communes, & liberos communiter alunt, vsque ad annos quinque. Deinde sexto anno pueris omnibus congregatis similitudines ipsorum ad viros coniectãt, & vnicuique similem tradũt puerum ceu parenti, quem ille acceptum pro filio educat. Hæc ille adeò similia iis quę Aristoteles de Lybiis tradit, vt ijdem esse videantur.

37 ¶ Illud aũt quod de similitudine dictum est (vt id obiter dixerim) quorundã nostrorum sententiã confirmat, qui cùm dubitatur, vtrùm filius sit prioris, an posterioris mariti, quando mulier post secundum matrimonium ociùs parit, quàm vt discerni certò possit, vtrius sit mariti, dicunt illius esse, cuius faciem formamque refert. Ita enim voluit Iac. Bel in sua disputa. incip. Berta contraxit matrimonium. & Alberi. in. l. septimo mense, circa medium. ff. de stat. homi. & in rub. C. ad Orfic. & Bal. con. 390. tam profundè, post prin. libr. 2. Raph. Fulgo. con. 212. quædam mulier, col. 3. versi. rursus manifestior, vbi & hinc sumit argumentum adulterij, & nouissimè Alciat. in. l. quære ret. ff. de verbo signi. De qua re omnes differũt in. l. gallus, in prin. ff. de libe. & posthu. Inter quos Iason post alios multos à se citatos, eam op. refellit. Marius autem Solominus latè ac scienter defendit, vti apud eum videre poteris. Sed cui illud addere poteris, quod Plutarchus lib. 5. de placitis philosophorum, ex antiquorum decretis scribit de similitudine parentũ, & filiorum. Quodq; de ea re scribit Lucretius li. 4. de rerum natura illis versibus.

Filij patres ulturepresentari solent.

Vtrius uiri filiꝰ esse cẽseatur, qui utriusq; esse potest.

Adulteriũ ex similitudine deprehendi.

Et commiscendo cum semen, &c.

Quibus ostendit fœtus, qui plus materni seminis participant, fieri similes matribus: qui paterni, patribus. Et quod Macrobius lib. Satur. 2. c. 5. tradit Iuliam Augusti filiam suis adulteris admirantibus, quòd & filios omnes Agrippæ marito similes edidisset, respondisse, non nisi plena naue questorem admisisse. Quod item scribit Martialis li. 6. Epigrammaton, ad Nepotem.

Iuliæ dictũ

Est tibi quæ patri signatur imagine vultus,
Testis maternæ nata pudicitiæ.

Et in eodem libro in Cinnam.

Pater ex Marulla, Cinna, factus es septem,
Non liberorum (nanque nec tuus quisque,
Nec est amici, filiúsve vicini)
Sed in grabatis tegetibusque concepti
Materna produnt capitibus suis furta.
Hic qui retorto crine Maurus incedit,
Sobolem fatetur esse se Cogisantræ.
At ille sima nare, turgidis labris,

Ipsa est

Ipsa est imago Pannici palæstritæ,
Pistoris esse, tertium quis ignorat,
Quicunque lippum nouit, & videt Dammam?
Quartus cynæda fronte, candido vultu,
Ex concubino natus est tibi Lygdo.
Præcide, si vis, filium: nephas non est.
Hunc verò acuto capite, & auribus longis,
Quæ sic mouentur, vt solent asellorum,
Quis morionis filium neget Gyrthæ?
Duæ sorores, illa nigra, & hæc rufa
Croti choraulæ, villicique sunt Carpi.

Geminorũ alter marito alter adultero similis.

Quibus ostendit filios facie atque similitudine referre, repræsentareq; formã, atque faciem adulterorum, qui eos genuerant. Et hinc Soranus Ephesius medicus in Isagoge, cap. 17. Quinto mense induit fœtus similitudinẽ seu patris, siue matris, aut adulterij demonstrat. Et Solinus. c. 4. tradit Phroconesiam ancillam è duplici adulterio geminos edidisse, vtrunq; patri similem. Quod accepit à Plinio lib. 7. cap. 81. vbi etiam scribit aliam gemino partu, alterum marito similem, alterũ adultero ædidisse. Id quod ex Aristotele est lib. 7. de historia animalium. cap. 4. Sed illud Phocylidis poëtæ græci.

ὀργὰρ τίκτει παίδας ὁμοίους μοιχικὰ λέκτρα.

Haud similes pariunt stuprata cubilia natos,

Cui concinit & illud Theocriti Idyllio. 17.

ἀσόργου δὲ γυναικὸς ἐπ' ἀλλοξέῳ νόος ἀεὶν,
ἐπιδέξει δὲ γονεῖ. τέκνα δ' ὔπο τ' ἐοικότα πάξει.

Id est ad verbum.

Non amantis autem mulieris in alieno mens semper,
Faciles autem fœtus, filij autem nunquam similes patri.

Hesiodus lib. 1. operum & dierum.

τίκτουσι δὲ γυναῖκες ἐοικότα τέκνα γονεῦσιν.

Et similem sobolem genitrices patribus ædunt.

Papinius libr. 5. Syluarum in Epicedio filij.

Animáque auellitur infans,
Non de stirpe quidem, nec qui mea nomina ferret,
Oraque, non fueram genitor.

Virgilius lib. 4. Aeneidos.

Saltem si qua mihi de te suscepta fuisset
Ante fugam soboles, si quis mihi paruulus aula
Luderet Aeneas, qui te tantùm ore referret.

Horatius lib. 4. Ode. 5.

Nullis polluitur casta domus stupris,
Mox & lex maculosum edomuit nefas.
Laudantur simili prole puerperæ.

Et Catullus in Epithalamio Iuliæ & Mallij.

Sit suo similis patri
Mallio, & facilè insciis
Noscitetur ab omnibus.
Et pudicitiam suæ
Matris indicet ore.

Et Ouidius in epistola Hypsiphylæ ad Iasonem.

Fœlix in numero quoque sum, prolemque gemellam
Pignora Lucina bina fauente dedi.

Si quæras, cui sint similes, cognoscere is illis.
Fallere non norunt, cætera patris habent.

Nec omiserim illud Phintyos filiæ Callicratis Pythagoricæ ex lib. περὶ γυναικὸς σωφροσύνης, id est, de temperantia mulieris, apud Stobæum Ser. 72. κάλλιστος δὲ κόσμος γυναικὸς ἐλευθερίας πρέπον, ἔστ' ἴδιος τὸ δι' ἀὐτὰς τέκνων ἐπιμαρτύρασθαι τὰν σωφροσύναν τᾶν πρὸς τὸν ἄνδρα, ἄτινα τὸν τύπον τᾶς ὁμοιότατος ἐπιφέρωνται τῷ κατασπείραντος ἀὐτὸς παῖδες. Quibus significatur imprimis honestũ esse matronæ suã pudicitiã erga virũ per faciem liberorũ suorũ testari. Quod fit (inquit) si liberi referant typum similitudinis sui genitoris.

Redit ad mores gentium.

83 ¶ Sed vt ad cæteros mores rei vxoriæ redeamus. Non Garamantes tantùm eo more viuunt, vt vxoribus communibus vtantur, sed & alij plures, videlicet Ilophagi & Ichtiophagi, qui & ex Aethiopibus sunt. Massagetæ, Troglodytę, Agathyrsi, Machlyes Pœnorum populi, Ausses, Mesini, Brachmanes Persarum sapientes, Tyrrheni, & ex Arabibus ij, qui in Oceano sunt versus meridiem, Scoti, Asceti, Scythæ, Hircani ante Alexandri tempora. Britanni, Persæ. De Ilophagis & Ichtiophagis testis est Diodorus Siculus li. 3. Bibliothecæ, aut ex computatione aliorũ. 4. De Massagetis, Eudoxus in prima periodo. Laertius in Pyrrhone. Sed ij non ita habent communes, vt cæteri.

Ilophagi. Ichtiophagi. Massagetæ.

cæteri. Quandoquidem singuli singulas ducunt, sed vtuntur vxoribus aliorũ, idque non occultè: nã qui cũ aliena congreditur, pharetrã è curru suspẽdens, in propatulo coït, vt scribit Herodotus ad calcem lib. 1. & Strabo lib. 11. Aelianus lib. animaliũ. 5. quo loco de camelis loquitur. De Troglodit. gloditis ipse Strabo lib. 16. & Diodorus illo eodem lib. 3. Excipientes vterq; tyrannos, qui vxores sibi peculiares, & priuatas habent: quas qui corruperit, oue (inquiunt) mulctatur. De Agathyr. fis, Machliis, & Ausis Herodotus lib. 4. Nam de illis ita scribit, In commune cum mulieribus coëunt, vt inter se germani sint ac domestici omnes. Quod & idem propemodũ tradit Serinus apud Stobæũ Ser. 42. De istis ipse Herodotus vbi suprà. Machlyes & Ausses (inquit) promiscuè cum mulieribus non vnà habitantes, sed pecudũ more concũbunt. vbi apud mulierẽ puer robustus factus est, eius filius viri censetur, apud quẽ habitare sustinet. Nã tertio quoq; mense viri in id conueniunt. De Messinis Põponius Mela, De Bragmanis Philostratus Lemnius, & Arrianus historicus, idemque, vt plerisque placet, iurisconsultus. De Tyrrhenis Theopompus, & Thimæus, atq; Atheneus. De Arabibus Diodorus. d. lib. 3. De Scotis diuus Hieronymus in Iouinianum libr. 2. Cuius illic ea verba sunt, Scotorum natio, vxores proprias non habent. & quasi Platonis politiã legerit, & Catonis sectetur exẽplum, nulla apud eos coniunx propria est, sed vt cuiq; libitũ fuerit pecudum more lasciuiunt. Sed & idẽ ad Oceanũ, illud quoq; de ipsis Scotis, atq; etiam Asotis, vt legit Erasmus, scribit illos videlicet vxoribus promiscuè & communibus vti. Vulgò tamen loco Asotorũ Attici legebatur, quod nunquã de illis legitur. De Scythis asserit Strabo lib. 7. De Hircanis Plutarchus in li. de fortuna Alexandri. De Britannis Solinus rerum memorabilium. c. 35. vbi ita de illis scribit. Nulla ibi fœmina datur propria, sed per vicissitudines in quãcunque commotus vsuariã sumit. Et paulò infrà. Vtuntur fœminis vulgò, certũ matrimoniũ nulli. Licèt de his sint qui aliter scribant, vt iã suprà diximus. De Persis, Agathius de bello Gothorum lib. 4. vbi de ea re legem apud eos tulisse Canadem regem tradit.

Troglodit. Agathyr. Machlium. Ausium. Meßinorũ. Bragmanũ Tyrrhenorum. Arabum. Scotorum. Asotorum. Scytharũ. Hircanorũ Britannorũ Persarum.

39 ¶ Sed hanc mulierũ cõmunitatem, & vt ita dixerim, promiscuitatem, præter Lactantiũ li. 3. c. 21 & seq. & Chrysostomũ Homilia prima in Ioannẽ, & Epiphaniũ libro hæresẽon. 2. cap. 32. & alios Christi asseclas, refellit Cassius Septius, vt retulit Laërtius in Zenone, & latè & abundè Aristotes ipsius Platonis discipulus li. Politicõn. 2. c. 1. &. 2. & Dionysi⁹ Halicarnasseus li. 2. Romanarũ antiquit. Vt interim nostros, qui & de ea re priuatim locuti sunt, prætermittã, videlicet Cardin. Alex. in. c. dilectissimis, col. 4. versic. nota hîc allegari. 12. q. 1. vbi & tex. de hac re loquitur, & glo. & alij eius loci interpretes, & tex. quoque in. c. nuptiarũ. 27. q. 1. iubẽs filiorum procreationi operã dare, nõ canino more, per vsum promiscuũ fœminarũ, &c. & ibi glo. in verbo, promiscuũ, & Fortunius Gar. in. §. ius naturale, col. 19. & seq. Instit. de iusti. & iur. Quanquã fuerũt & è Christianis scriptoribus, qui hanc mulierũ cõmunitatem defendere nimio Platonis amore ausi sint, & in his Bessario Cardinalis lib. 4. eius operis, quod aduersus calumniatorẽ Platonis elegãtissimè scripsit, sed ita tamen, vt à nostræ religionis legibus in ea re non desciscat.

Mulierũ cõmunitas re probata.

40 ¶ Præter Massagetas autẽ (quod iã diximus) in propatulo atque in viis coëunt, Diogenis illius Cynici dogma secuti, Nasamones, Indi, Hyberni, Mossynes, & qui Caucasũ habitant. Vt de Nasamonibus author est Herodotus lib. 4. vbi & idem scribit penè illos factitare vt Massagetas, scipione videlicet prius prætento. De Indis tradit idem Herodotus lib. 3. vbi dicit Indorum coïtus in propatulo esse, sicut pecorũ. De Hybernis Strabo li. 4. vbi scribit eos non minus alienis, quàm suis vxoribus in propatulo commisceri. De Mossynis Artemidorus Daldianus lib. de somniorũ interpretatione. 1. c. 9. vbi & id dicit facere canes, essequè inhonestum, & ignominiosum apud alios homines. De Caucasi incolis ipse Strabo lib. 15. Quãtùm autẽ cauere debeamus ab huiusmodi inhonestis concubitibus dicemus affatim inferiùs in. 15. lege connubiali.

Nasamonũ. Indorum. Hybernor. Moßynorũ Caucasi incolarum.

41 ¶ Sed vt vlteriùs progrediamur, Nasamonibus, præter ea quæ diximus, mos est, vt cũ quis primũ vxorẽ duxit, prima nocte sponsa singulos conuiuas obeat Veneris gratia: & vt quisque cũ ea concubuerit, donũ det illi, quod secum domo attulit, vt retulit Herodotus in Melpomene. Angilarũ similiter fœminis solenne erat, nocte qua nubunt, omniũ stupro patere, qui cũ munere adueniũt: & tũ cũ plurimis concubuisse, maximũ decus est, in reliquũ pudicitia insignis, ex Põponio Mela. lib. 1. & Solino. c. 44. Apud Gnidanes quoq; vxores ferunt pelliceas, singulæ multas, ob quod vt à quoque viro venerem passa est, fimbriã orat: vt quæ plurimos habet, ita præclarissima censetur, tanquã à pluribus viris adamata, testis Herodotus lib. 4. Stymphali idẽ mulierẽ eã in honore habent, quæ cũ pluribus viris consuetudinẽ habet, ex Zenodoto. Apud Heliopolitas mos erat, vt fœminæ antequã nuberent, passim sese prostituerent in Veneris tẽplo, postea verò abstinerẽt. Sed id Constantinus imperator aboleuit, vt à Socrate Constantinopolitano traditũ est apud Cassiodorũ lib. historiarũ. 1. cap. 9. & iterũ lib. 6. c. 12. Nec dissimiliter Thraces virgines non asseruabãt, sed quibus libebat cũ viris, concũbere sinebant, vxores autẽ vehementer asseruabant. Herodotus circa initia li. 5. Lydorũ quoq; mulieres vt prodit idẽ Herodotus li. 5. ante coniugũ passim substratæ amatoribus hospitali eos plerunque benignitate cõfouent, ac donis afficiunt pluribus lõgè, quàm ipsę excipiant. Eũ tamen haberi delectum, vt in turpitudinis fœdera condignos tantùm admittant. Post coniugiũ verò si delinquant, nulla veniæ spes. Id quod etiam recensuit Aelianus. Sed & Xantus & ipse Lydus, qui voluminibus quatuor Lydiaca cõplexus est, illis fuisse morem tradit,

Nasamonũ iterum. Angilarũ. Gnidanum. Stymphalorum. Heliopolitarum. Thracum. Lydorum.

tradit, vt alienas vxores virgineſque in locum producentes, quẽ à re ipsa Agneona vocarunt, omnes constuprarent. Scribit Herodotus, vt ad eum redeamus, lib. 1. Lydas ipsas virgines pudicitia prostrata, sibi dotem comparare. Sed is locus ex eorũ numero est, qui à Laurentio Valla prætermissi sunt. Athenæus quoque tradit Lydorum mulieres obuio cuique faciles se præbere. Punicis item mulieribus & is mos fuit, vt antequã nuberent, in fanum Veneris, quod Sicæ erat sese cõferrent, atque inde procedentes quæstũ dotis, corporis iniuria contraherẽt, honesta nimirũ tã inhonesta vinculo coniugia iungerẽ, vt grauiter pronunciauit Valerius de institutis antiquis. Mos quoque Scythis Corsisque fuit, virgines ante nuptias nautis prostitutas in littus ducere. Cyprijs itẽ mos erat virgines ante nuptias statutis diebus dotalem pecuniã quæsituras in quæstũ ad littus maris mittere, pro reliqua pudicitia libamenta Veneri soluturas, Iustini testimonio li. 18. Sed & de iisdẽ Lactantius lib. 1. cap. 17. vbi eius moris Venerẽ author fuisse scribit, ne sola præter alias mulieres impudica, & virorũ appetens videretur. Et ante hos Herodotus li. 1. qui & illud tradit, Cyprios id ipsum ex lege obseruare solitos, quod & Babylonij, de quibus posteà dicemus ex eodẽ Herodoto. De Illyricis quoque scribit Varro lib. rei rusticæ. 2. c. 17. Virginibus nonnunquã annorum viginti morẽ eorũ non denegare ante nuptias, vt succũberent, quibus vellent, & incomitatas vt vagari liceret, & filios haberent, è quibus vellent. Locrenses dũ Leofronis Reginorũ tyranni bello præmerentur, voluerunt, si victores forent, vt die festo Veneris virgines suas prostituerent, vt tradit Iustinus lib. 21. Phœnices mulieres, cũ sacra diis suis facerent, sese palàm prosti tuebãt, huiusmodi corporum suorũ fœdo mercimonio Deã suã se placare arbitrantes, & per hæc scelera propiciã facere, vt prodit Athanasius in libro contra gentiles. De quibus etiã Augustinus de ciuitate dei lib. 4. c. 10. Phœnices (inquit) Veneri donũ dabant de prostitutione filiarũ antequã iungerent eas viris. Cuius etiã rei nonnihil meminit Eusebius libr. 4. εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς, tribuens Heliopolitis, qui ipsi è Phœnicibus sunt, de quibus supra locuti sumus.

Pœnorum. Scytharũ. Corsorum. Cypriorũ. Illyricorũ Locrensiũ. Phœnicum Heliopolitarum. Indorum.

42 ¶ Quid quòd apud Indos, mulieres alioquin virorum amantissimæ, vt quæ cum maritis mortuis (quod suprà diximus) sese cremandas offerunt, elephanti tamen precio oblato, amatoribus pudore substernunt, nullo inde famæ dispendio: cùm laudi facinus ducitur, quòd tanti earũ forma cẽseatur. Virgines autẽ cũ esse nubiles cęperint, nulla dote data, vel accepta, in publicũ à parentibus producuntur. Accurrente (vt assolet) multitudine libera, illis datur optio, è iuuenum turba viros sibi deligendi, quos virtute aliqua insigniter præstantes putauerint, author Arrianus de gestis Alexandri libr. 8. Et de iisdem etiam scribit Strabo lib. 15. licere eis fornicari, nisi eas mariti castas esse cogant. Quin & hodie Indicæ virgines ante connubium prostituuntur. Nuptæ verò prima nocte cũ sacerdotibus iacent, cum quibus etiã regũ absentiũ vxores cubitant, vt ex Cardinali Vlisponensi retulit Volateranus libri Geographiæ. 12. c. postremo.

43 ¶ A Syracusanis lege sancitũ est, ne mulieres maiori sumptu ornarentur, priusquã se constupratas, & omni nequitia impudicas docerent, vt è veterũ scriptorum monumentis tradit Cælius vir antiquarũ rerũ peritissim⁹ li. 4. c. 10. Apud Thebanos à sacerdotib⁹ Ioui sacrabatur virgo genere clarissima & specie pulcherrima, quæ pellicis more cũ quibus libebat cõmiscebatur vsque ad naturalem corporis purgationẽ, mox viro dabatur, ex eo. Strabone lib. vltimo. Getulorũ, siue vt alij appellant (vt suprà diximus) Gelonum lex est, qua cautũ sit, mulieres quoscunque velint, conueniant viros, nec tamen ob id à maritis accusari vel adulteras appellari, cũ tamen passim omnibus misceantur, ac præcipuè aduenis, vt scriptũ reliquit Clemens li. recognitionũ. 9. c. 7. Et Bardesanes in lib. de fato, & ipsius authoritate Eusebius illo lib. præparationis Euangelicæ. 6. c. 8. Apud verò Susas (vrbs est Persarum) indifferens mulieribus cũ quibuscunque voluerint, vsus est, & seruis, & hospitibus, tali licentia à maritis permissa, vt tradit Clemens vbi suprà. Qui insulas Balearis inhabitant, in epulis, quæ cũ domesticis amicisque in nuptiis fiunt, primus secunduscque, & deinceps reliqui secundũ ætatẽ, nuptã cognoscunt, vltimus sponso locus ad vxorẽ datur, vt refert Diodorus lib. 6.

Syracusanorum. Thebanorum. Getulorũ. Susiorum. Balearium

44 ¶ Apud Hispanos, virgines passiua venere vtuntur, ac quibus cũ libuerit congrediũtur, & è quibus velint, sibi liberos quærunt, vt è recentioribus scribit Cœlius lib. 10. c. 22. Mœdi, Armeniq; vel nobilitate præstantes Anataidi deæ, quã imprimis colunt, dedicant filias in fano illius vetustissimo ac sanctissimo: quæ corporis pudicitia in vulg⁹ prostrata, velut inde augustiores factæ, mox traduntur viris, nemine non coniugia id genus alacriter admittente. Illius autẽ deæ statua ex solido auro conflata erat, quã Marcus Antonius compilauit. Apud Lituanos matronæ nobiles viris permittentibus publicè concubinos habent, quos matrimonij adiutores vocant: viris turpe est ad legitimam coniugem pellicem adiicere. Soluuntur tamen facilè matrimonio, mutuo consensu, & iterũ atque iterũ nubunt, testis Aeneas in Europæ descriptione. c. 26. Dapsolybies cõgregati omnes vno die vxores simul ducunt post Vergiliarũ occasum. Nã post epulas mulieribus seorsum discũbentibus extincta lucerna viri ad ipsas ingrediuntur, & quilibet quãcunq; cõtigerit, ducit, vt ex Nicolao in libro περὶ ἐθῶν tradidit Stobæus in collectaneis, fermone. 42. Quibus item locis scriptum est Ialchleuenses Lybies, cùm multi vxorem vnam ambiunt, apud curatorem eius cœnare, & singulis varia dicteria narrantibus, cuicunq; mulier arriserit, illi cohabitare.

Hiſpanorũ Mœdorum Aymeniorũ Lituanorũ. Dapſolybi. Ialchleuẽſium. Babyloniorum

45 ¶ Babylonij coniuges cum hospitibus stupro coïre, modò precium flagitij detur, permittunt, ex

Curio

Curtio li.5. De his quoq; Strabo li.16. ita retulit. Babyloniorũ mulieribus mos eſt cũ hoſpitibus permiſceri cũ turba,& cultu plurimo. Qui verò ad mulierẽ admittitur,poſito ſuper eius genibus argento,quantũ ſibi videtur,coït,lõge ea à fano abducta. Id verò argentũ Veneri ſacrũ eſt. Sed & hoc pluribus proſequitur Herodotus lib.1. Vna (inquit) iiſdẽ Babyloniis lex eſt omnibus modis execranda. Nẽpe omnibus mulieribus indigenis cõmune eſt,ſemel in vita ad Veneris tẽplum deſidentibus cũ externis viris conſuetudinẽ habere. Cæterũ cũ plęrunq; ſint diuitiis tumentes,quæ ſui copiã facere recuſant,hæ vehiculis cameratis ſubuectæ pro templo conſiſtunt, relicta interim à tergo magna famulitij turba. Plæræq; etiã hunc in modũ faciunt. Ad tẽplum Veneris ſedẽt nodis corolliſq; tẽpora reuincte,è quibus dũ aliæ ſeorſum abeunt,aliæ regrediuntur. Nã diuerticula vndecunq; ſic funiculis diſtincta aditum præbent externis ad mulieres illas, quã cuiq; libuerit deligendã. Porrò cũ ſemel illuc cõſederint,non priusdomũ regrediuntur,quã hoſpitũ aliquis pecuniã mulieri in ſinũ iniecerit,& cũ eadẽ à fano ſeorſum abducta rẽ habuerit. At verò pecuniã illã,quantulacunq; ſit,nõ eſt fas reiicere, ſiquidẽ in ſacrũ vſum conuertitur. Neq; mulieri etiã permittitur hoſpitẽ aliquẽ repudiare, ſed quicunq; is ſit,qui pecuniã obtulerit primũ, hunc illa ſequitur citra delectũ. Poſtremò vbi iã congreſſa fuerit cũ externo mulier,Dea expiata domũ reuertitur. Subditq; eas,quæ forma ſunt elegantiori,citiùs(vt par eſt)expediri: quæ verò deformes,diutius cogi deſidere pro templo,antequã legi faciant ſatis: fieriq; interdũ, vt vno atq; altero anno, aut etiã triennio atq; diutiùs expectare miſeras oporteat. Et hinc,vt opinor,diuus Hieronymus in quadã epiſtola Babylonem meretricem appellat. Cum(ait)apud Babylonem verſarer, eſſemq; purpuratæ meretricis colonus,quod verbũ eſt ex Apocalypſi diui Ioannis.c.17. Et hinc forte idẽ Hieronymus, in Catalogo,vbi Marci meminit,ſcribit Romã à diuo Petro in ſua epiſtola priore, c.5. Babylonis nomine figuraliter intellectã. &c. Cuius etiã rei meminit & ipſe in Eſaiã.c.14.& iterũ.c.47.& ad Aglaſiam in.11.quæſt. Et Tertullianus in lib.aduerſus Iudæos,& iterum lib.aduerſus Marcionẽ.3. quanuis id ipſe aliò referat. & Paula & Euſtochiũ, qui id ab eo,vt reor didicerant, in ea epiſtola quam ad Marcellam ſcripſerunt inter eiuſdem Hieronymi opera.

Babylõ purpurata meretrix.

Romã Babylon dicta

46 ¶ Germani ſoli prope Barbarorũ,vt teſtatur Tacitus,ſingulis vxoribus contenti ſunt,præter admodũ paucos,qui nõ libidine,ſed ob nobilitatẽ plurimis nuptiis ambiuntur. Adyrmachidæ Africæ populi,virgines nupturas regi exhibebant,qui eã deuirginabat,quæ ſibi formoſior videbatur, vt prodit Herodotus lib.4. Hodie quoque Canarij populi coniuges priùs non accipiunt,quam à principe deflorentur,idq;apud eos decus ducitur,authore Archangelo Madrignano. Quin apud Volſcos poſtquã ſerui tranſlata in ſe republica vrbi dominati ſunt,id lege ſanxerunt,ne quavirgo ingenuo nuberet,cuius caſtitatẽ non ante ex numero ipſorum ſeruorũ aliquis delibaſſet,vt refert Valerius lib.9.c.1. Apud Seres fas nõ erat cũ vxore congredi poſt conceptũ,vt diuus Clemens retulit li.recognitionũ.8.c.11. Apud Xamatas, virgines matrimonio nunquam collocabantur,niſi quæ hoſtẽ prius interemiſſent,ex Põponio Mela.lib.1. Et idem de Sauromatis tradit Nicolaus in lib.de moribus gentiũ,& eius authoritate Stobæus ſermone.42. Sarraceni vxores mercenarias conducunt ad tempus ex pacto: & vt ſit ſpecies matrimonij dotis nomine,futura coniunx haſtam & tabernaculum offert marito,poſt ſtatum diem ſi id elegiſſet diſceſſura, teſtis Ammianus Marcellinus lib.14.

Germanor. Adyrmachidarum. Canariorũ Volſcorum Serum. Xamatãrũ Sauromatãrum. Sarracenorum.

47 ¶ Maſſilienſibus mos fuit,generũ inter pocula eligere. Siquidẽ recũbentibus, qui eſſent ad nuptias inuitati,prodiens virgo iubebatur à patre aquã porrigere ei,quẽ virũ affectaret. Quo argumento Peranus claſſis Phœnicũ dux repente factus ex hoſpite gener Seuani regis Segregiorum condendæ Maſſiliæ locũ à ſocero accepit,author Iuſtinus libr. 43. Tibareni poſt vxoris partũ, ipſi perinde ac ſi peperiſſent,reuincto capite in lectulum recubant, illis curioſẽ vxoribus miniſtrantibus,auctores Nymphodorus & Zenodotus in Collectaneis. Id quod etiã Corſicã inſulam habitantes obſeruare tradit Diodorus li.6. Et Hiſpanos, Cœlius li.10.c.22. quod tamen alij Cãtabris tantũ Hiſpaniæ quidẽ populis tribuunt. Apud Moſchouitas vxores fœminæ non in eo honore ſunt,vti apud cæteras gentes. Nã prope ancillarũ loco habentur. Viri inſignes earũ veſtigia mirũ in modũ obſeruant, & pudicitiæ diligentiſsimè cauent. Non enim adhibentur conuiuiis, neque ſacrorũ cauſa remotiora tẽpla petere,aut temerè in publicũ egredi permittuntur. Cæterũ vel ab externis hominibus,& exiguo quidẽ precio ad Venerẽ omne vulgus fœminarũ facilè pellicitur,adeò vt parũ earũ amoribus ſtudere viri nobiles exiſtimentur. Author Paulus Iouius in libello de legatione Moſchouitarum.

Maſſilienſium. Tibarenorum. Corſicorũ. Hiſpanorũ Cãtabrorũ Moſchouitarum.

48 ¶ Dies me deficeret,ſi omniũ nationũ mores circa rẽ vxoriã ſigillatim deſcribere conarer. Sed ſatis conſtat ex iis quę diximus,alios aliis mores in re vxoria fuiſſe priſcis tẽporibus. Quod autẽ ad noſtrã ætatem pertinet,videmus & hodie peculiares eſſe cuiq; genti mores,apertãque in omni vitæ ratione differentiam: vt quę viuendi ratio Pictonibus placet,eandem Santones illis vicini deteſtantur: quod laudi iſti aſsignant,illi contrà vicio adſcribunt. Et vt non minus verè quàm eleganter ſcribit Aemilius Probus, Non eadem omnibus ſunt honeſta,atq; turpia, ſed omnia morum inſtitutis iudicantur. Nemoque nihil rectum putat,niſi quod patriæ moribus conuenit.

Alia aliis nationibus ſunt honeſta aut turpia.

Patriæ amor.

49 ¶ Id quod etiã efficit charitas patriæ,qua plęrique omnes tenemur. Eſt ſua cuiq; patria chariſsima,atq; gratiſsima.

Eſt &

Eſt & amor patriæ ratione valentior omni,
Vt ſcribit Naſo ad Ruffinum. Qui & paulò mox ſubiungit,
Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos
Ducit,& immemores non ſinit eſſe ſui.

Diodorus Siculus li.4. cũ malignitatem quarundã regionũ deſcripſiſſet, extemplò ſubdit, Has tamen qui incolunt oras,tanta vitæ incõmoda volunt effugere,ſed vltrò eã potiùs diligũt vitam, quàm alio cogantur more viuere. Ita patriæ amor quidã ingens natura ſingulis innatus eſt. Apud Sceuolam iuriſconſultum in.l.qui habebat.ff.de leg.3. Teſtator quiſpiã patriam ſuã dulciſsimam ſiue ſuauiſsimã vocat,his quidem verbis τῇ γλυκυτάτῃ μοῦ πατρίδι βούλομαι εἰς τὰ μέρη ἀνῆκε, & quæ ſequuntur,quæ ſi quis ſcire velit,legat Alciatum li.diſpunctionum.4.c.18. Hinc; no. Accur. inibi, Suã cuiq; patriã eſſe dulciſsimã. Atq; etiã Maria. Soci.con.35.circa prædictam, col.3. verſi. ſecundò magis proximè. & per illũ quoq; tex.dicit Ro.con.408. in propoſita quæſtione, verſi.quartò ad idem,quòd ſua cuique patria cæteris dulcior eſt,& amabilior, vbi & ad hoc alia iura citat. Itaq; natura ita cõparatum eſt,vt patriã ſuã qualiſcunq; eſt,quiſq; laudet, extollat,prædicet,ſicuti etiam facit Vlpianus iuriſconſultus in.l.1.in prin.ff.de cenſi. vbi ſuã ipſius patriã mirandum in modũ cõmendat,miriſque laudibus effert. Quæ ad verbũ ſurripuit à noſtra prima editione,noſtro nomine ſuppreſſo, vt plæraq; alia Barptholomeus Chaſſenæus in ſuo Catalogo gloriæ mundi in.12.parte in.17.conſideratione. Si quos igitur mores patria noſtra receperit,illos ante cæteros omnes ducti amore quodã patriæ magni facimus,atq; pertinaciter ſectamur,cæteros præ noſtris parui ducimus,deteſtamur,exhorremus. Et vt ſcribit Rabi Moyſes Aegyptius lib. perplexorum. 2.c.41. Natura hominis trahitur poſt conſuetudinem ciuitatis.

Patria dulciſsima.

Patriã ſuã quiſq; laudat.

Chaſſenei furtum.

50 ¶ Et vt nonnihil loquar de dominatione atq; poteſtate maritali,quod eſt præcipuum huius loci propoſitum,Quid eſt,ſi diis placet,quòd ſperare poſsit vxorem obediẽtem ſibi futurã,qui eã ſibi aſciuerit ex Sitonib⁹ Germaniæ populis, aut ex Bactris,aut Suſiis,aut Sauromatis,apud quos fœminæ viris dominari ſolent, vt de illis author eſt Tacitus in libello,quẽ elegantiſsime,vt aliàs ſemper,de moribus Germaniæ conſcripſit,ſubdens illos in ea re non modò à libertate,ſed etiã à ſeruitute degenerare. De iſtis verò teſtis eſt Bardeſanes in ſuo dialogo,quẽ de fato ſciſcitantibus amicis cõpoſuiſſe ſe dicit,& repetit Euſebius lib.de præparatione Euangelica.6.c.8. De his diuus Clemens lib.recognitionũ.9.c.7. De Sauromatis Stobæus, Ser.42. in authoritate Nicolai in li. Περὶ ἐθῶν, Vbi eos dicit vxoribus ceu dominis carere. Quin & in vniuerſa Aſia à Semiramide inſtitutus mos eſt, vt viris dominarentur vxores. Quã conſuetudinem Alexandro res ibi geren- te ſeruatam etiamnum certum eſt ex hiſtoricorum monumentis.

Sitonibus uxores domi nantur. Bactrisquo que. Et Suſiis. Et Sauromatis. Aſiaticis item.

51 ¶ Interdum quoq; vſu euenit,vt quę vitia ſectati ſunt,qui dignitate, auctoritateq; inter cæteros pollent,iiſdẽ cõplures illorũ exẽplo,ac veluti contagione quadã ſeſe confeſtim dedunt. Cõponitur orbis Regis ad exemplum, vt ille dicit. Idque longè lateque vagatur, ſerpitque in omnes ciuſdẽ loci homines,præſertimq; adoleſcentes,& fœminas,vt ſunt cæteris faciliores,procliuioreſque in vitia. Propterea ſiue eo,ſiue alio modo,ſi quæpiam ſe natio vitiis contaminarit,in ea certè rarenter cõperies honeſtam, probamq; mulierem,quæ non ſit peculiaribus ac propriis ipſius patriæ viciis inquinata. Abrahã ille vir & ſapiẽtia & ſanctimonia celebris, maxima ſolicitudine tenebatur, vt filio ſuo Iſaac non ex Chananęis,inter quos habitabat,vbi certè ſummi alicuius,ac diti- ſsimi filiã facilè obtinuiſſet, ſed vt de pia & ſancta gente vxor duceretur,vt patet ex Gen.c.24.

Cõtagio potẽtũ i alios

Abrahã ſolicitus ut de ſancta gẽte uxor filio duceretur.

52 ¶ Hæc cũ dicimus,ſatis apertè monere videmur,vt probitatẽ moreſq; futuræ vxoris imprimis ſpectemus. In qua re non diutius immorabimur. Tũ quia per ſe ſatis perſpicua eſt,ideoq; nulla cõmendatione indiget,ſecundũ ſententiã iuriſcõſulti in.l.1.ff.de reſti.in integ. Tũ etiã quia ab omnibus,qui de re vxoria ſcripſerunt,amplè tractata. Vnũ duntaxat teſtem ex noſtris citabo, qui & hunc locũ nõ prætermiſit,is fuit ipſe Io.Fab.in rubrica Inſti.de nupt.monens,vt ſi poſsis,probes ante oĩa mores eius mulieris,qua cũ matrimoniũ velis cõtrahere. Et vt ego breui⁹ concludã, Illud ſanè in matrimoniis obſeruandum cenſeo,quod in honoribus ſtatuit iuriſconſultus in.l.honor.§. de honoribus.ff.de mune. & hono. Imprimis inquit conſideranda perſona, ſecundò origo natalium, poſtremò facultates. Et id quidem ne in illud incidamus,quod grauiter ac ſeuerè reprehendit. Iuuenalis de alia re loquens Satyr.3.

Vxoris futuræ mores in primis ſpectandi.

De moribus vltima fiet
Quæſtio. Cui concinens Plautus in Perſa,
Quoiuſmodi hîc cum mala fama facilè nubitur,
Dum dos ſit,nullum vitium vitio vertitur.
Hanc igitur legem & aliis ſubnectemus.

Septima Lex Connubialis.

Futuræ vxoris parentes, patriam, mores conſpicito.)

1 *Epitome præcedẽtiũ*

EX iis igitur, quæ ſuprà tam ſparſè diffuſéque ſcripſimus, illud ſtrictim, breuiter, ac ſummatim colligemus, quò faciliùs legentes memoriæque demandent, vt quiſquis voluerit habere vxorem ſui amantiorem, ſibique obſequentiorem, cui leges, quas velit (vt verbis Tullij vtar) imponat, præſcribat, iubeat, vetet, quod videbitur: quæ nihil imperanti negabit, nihil recuſare audebit, vxorem, moneo, ſibi ſumat æqualem, aut etiam inferiorem & genere, & opibus: atq; eam quidem virginem, & tenera ætate, natam parentibus probis, & non elatis moribus, & ex natione quæ caſtas humiles & viris obedientes producere ſoleat: non item formoſam nimium, non viduam, non vetulam, nec quę adeò longa ætate præcedat, vt vires cupidineæ, ætati vxoris non reſpondeant.

2 *Fœminæ ſua natura dominationis cupidæ.*

¶ Neque tamen propterea ſpondeo, neque meam in id fidem obſtringo, eam quã ita legeris, vt nihil eorum deeſſe videatur, futuram ſemper marito obedientem. Sunt enim non parum multæ, quæ tametſi ſunt maritis ipſis in omnibus longè inferiores, ſiue ad nobilitatem reſpicias, ſiue ad diuitias, ſiue ad formam: nihilque in illis excellat, quo ſuperbire vel tantillum debeant, ſintque aliâs probis moribus, conantur tamen, vt ſunt mulieres ſuapte natura ſuperbæ & dominationis cupidę, imperium ſibi in viros vſurpare, eoſque in ſuam ipſarum poteſtatem inijcere, omnem iuris diuini, naturalis, & ciuilis legem & ordinem inuertentes. Apud nos text. eſt in authen. de nupt. 5. iocundum, ancillam à domino in vxorem captam interdum adeò efferri, & ſuperbè in maritum agere, vt vel ab eo diuertat. quem ad hoc annotat Lucas Penna in. l. quemadmodum in. 210. præſumptione. C. de agri. & cen. libro vndecimo. Ad idque referrj poteſt antiquum prouerbium Palladæ, libro primo Græcorum epigram matum memoratum,

Ancilla à dño deſponſata ab eo diuertit.

μή ποτε δουλεύσασα γυνὴ δέσποινα γένοιτο.

Prouerbiũ. Ancillã nõ ſtrãnõ eſſe in uxorem duſcẽdam.

Quo ſignificatur ancillam, aut ſi mauis, ſeruam noſtrã non eſſe in vxorem ducendam. quaſi & hæ plærunque ſoleant eſſe erga maritos inſolentiores. Marcus ille Cato triumpho & cenſura inſignis, magis tamen etiamnum claritate literarũ (vt interim verba Plinij vſurpem) vxorem habuit Actoriã Paulã, humili loco natã, violentam, mentis impotem, & quod nemo poſsit credere, Catoni ſuperbam, vt diuus Hieronymus in Iouinianum elegantiſsimè retulit, ne quis putet, vt ille ſubdit, ſi pauperem duxerit, ſatis ſe concordiæ prouidiſſe. Hic autem ille eſt Cato qui (vt Plutarchus tum in vita illius, tum in Romanorum Apophthegmatis ad Traianum commemorat) cum vxor effrenatius petulantiusque imperium aliquando reprehenderet, expertus enim id ipſum fuerat, Omnes (inquit) homines vxoribus dominantur, nos vero cunctis hominibus, nobis autem vxores. Verùm Themiſtocles Athenienſis longo antè interuallo ſimile quippiam dixerat, filium ſuum, qui in matris deliciis eſſet, Græcis præſtare plurimum. Athenienſes enim Græcis imperare, ſeſe Athenienſibus, vxorem ſibi, vxori autem filium. quod idem Plutarchus retulit & in ipſo Catone, & in ipſo itè Themiſtocle, atq; etiã in Græcorum Apophthegmatis. Idem verò in libro de educãdis liberis ſtatim poſt principium tradit filium ipſum Themiſtoclis, nomine Diophantum dicere ſolitum, quicquid ipſe peteret ab Athenienſibus, mox approbatum iri. Nam quæ ipſe vellet & mater: & quæ mater, & Themiſtocles: quę vero Themiſtocles, eadem & vniuerſus populus Athenienſis.

Catonis dictũ de uxorũ imperio Themiſtoclis idẽ propè dictum. Themiſtocles uxori°

3 *Vxoribus q addicti ſũt fato, uel aſtrorum ui.*

¶ Mirum eſt autem quod ab Aelio Spartiano traditum eſt in Antonino Caracalla, à doctiſsimis quibuſque memoriæ proditum fuiſſe, vt qui Lunam fœmineo nomine ac ſexu putauerit nuncupandam, is addictus vxoribus ſemper inſeruit: qui verò Martẽ deum eſſe crediderit, is dominetur vxori, neque vllas muliebres patiatur inſidias. Vnde quanuis Græci vel Aegyptij eo genere, quo fœminam, hominem etiam Lunam dicant, myſticè tamen deum ducunt. Scribit Hermes Triſmegiſtus, ſi is eſt, Aphoriſmo. 16. quòd ſi pars coniugij viri ceciderit in ſignis obedientibus, mulieris autem in imperantibus, mulier quidem imperabit viro, vir autem obediet mulieri. Firmicus autem Maternus elegantiſsimus aſtronomiæ profeſſor lib. 6. Matheſeos. c. 10. Saturnus (inquit) ſi Veneri quadrata fuerit radiatione coniunctus, & Venus ſuperior effecta, & dextrum

dextrum poſsidens latus, Saturnum in inferiore loco conſtitutum quadrata radiatione inſpexerit, iſta coniunctio honeſtis ac pudicis moribus largitur vxores, ſed quæ in domo omnem dominandi vendicent poteſtatem, maritos tamen fide & incorrupto diligentes affectu. Et inferiùs. c. 21. Si Venus Lunã diametra radiatione reſpexerit, ita vt in contrariis conſtituti locis, longa ſe in uicem radiorum ſuorum poteſtate pulſauerint, infœlices nuptias ex iſta radiatione decernũt: ſed nec aliquo poterũt ſic poſiti fœlicitatis ordine ſubleuari: aut enim nunquam filios habebunt, aut ſuſceptam ſobolem miſera morte proſternent: ſed & ipſi crebra mala, & multas vxorum ſuarũ pati coguntur iniurias, quæ maritis ſuis dominari cupientes, ſuperbo & elato ſpiritu in eos ſæpiùs inuehuntur. Guido verò Bonatus doctrina & eruditione, quàm eloquentia præſtantior, in ſuo Aſtronomiæ lib. tract. 7. in quo diſſerit de præcipuis iudiciis aſtrorum, cap. 3. ſeptimæ domus dicit. Si quæratur, vtrum vir, an mulier alteri dominabitur, inſpiciendam eſſe domum aſcendentis, & deinde ſeptimæ, quis eorum fuit põderoſior, vel fuerit in angulo: quia ille dominabitur, cuius ſignificator huiuſmodi fuerit, id eſt, ſi ſignificator viri fuerit in angulo, vel ponderoſior, & ſignificator mulieris fuerit cadens ab angulo & leuior, dominabitur vir mulieri. Si verò ſignificator viri fuerit cadens & leuior, & iungatur ſignificatori mulieris, dominabitur & præerit mulier viro. Si verò non fuerit aliquis eorum in angulo, nec fuerit vnus iunctus alteri, ille dominabitur, cuius ſignificator fuerit ponderoſior. & quicunque eorum fuerit petens coniunctionem alterius, vel fuerit cadens, & alter in angulo, vel in ſuccedenti angulum, ille erit ſubiectus alteri, ſiue ſit ſignificator vjri, ſiue mulieris, ille debilior, niſi aliquis planetarũ abſcindat lumen eorum, vel prohibeat eorum coniunctionem. Hucvſque Guido, qui totum hunc locum accepit, licet ſubticeat, ab Haly Abenragel in li. quem & ipſe de iudiciis aſtrorum compoſuit, parte ſecunda, capite decimoſexto, vbi & hæc præterea ſcripſit. Si ſcieueris natiuitates viri & vxoris, aſpice in eis, ſi inueneris in. 12. domo vnius eorum Lunam natiuitatis alterius, id eſt, vt ſit Luna in ſigno in quo fuit in natiuitate vnius in. 12. domo natiuitatis alterius, iudica, quòd ille, cuius eſt Luna, victor erit alterius, alterque non ſecus ac ſeruus ei obediet. Verbi gratia, ſi fuerit aſcendens in natiuitate mulieris Aries, duodecima eius erit Piſces. Et ſi fuerit in natiuitate viri Luna in Piſcibus, ſignificat quòd vir erit victor, & mulier obediet. Hæc ibi, quæ *ille* ipſe alibi breuiùs repetit videlicet in ſeptima parte. c. 54. Quin & in. 5. parte. c. 6. Quando (ait) Venus fuerit Orientalis, ſignificat quòd mulier habebit poteſtatem ſuprà virum, maximè ſi Iuppiter aſpexerit eam.

4 *Sapiens dominabitur aſtris.*

¶ Ex quibus conſtat pleroſque fato quodam & aſtrorum lege huic malo eſſe obnoxios, vt ſubſint vxoribus, nulla nobilitatis, opum, ætatis, ac denique nullius rei habita ratione. Sed quoniam ſapiens dominabitur aſtris, ſicut à Ptolomæo ſcriptum eſt in libro ſuæ magnæ conſtructionis, quã Almageſtum vocant, & è noſtris affirmant Bal. in. c. 1. ext. vt lit. pen. nil. inno. & con. 458. quòd aſtris, dominus Arnaldꝰ, col. vl. li. 2. & Io. Ana. in. c. 2. col. pe. poſt Io. An. ante. fi. ext. de ſortil. & Cepol. in tract. de impera. mili. delig. char. antepe. Angel. Are. in. §. 1. in fi. Inſti. de capi. di. A qua ſententia non longè diſsidet illud eiuſdem Ptolomæi, aut alterius eiuſdem nominis, vt alij contendunt, in octaua propoſitione Centiloquij. Anima ſapiens ita adiuuabit opus aſtrorum, ſicut agricola naturales terræ vires. Et alibi in eodem Centiloquio. Cœleſtia corpora non imponunt neceſsitatem, ſed inclinationem. Quod & ſenſit rerum omnium peritiſsimus Virgilius cum dicit libro ſecundo Georgicorum.

Cœleſtia corpora nõ neceſsitatẽ imponunt, ſed inclinationem.

Fœlix qui potuit rerum cognoſcere cauſas,
Atque metus omneis, & inexorabile fatum
Subiecit pedibus. Et lib. 3. Aeneidos.
Fata viam inuenient, aderitque vocatus Apollo.

Vbi oſtendit religionem dominari fato. Rurſumque libro. 6. de aureo arboris ramo infernæ Iunoni conſecrato loquens.

Religio fato dñatur.

Rite repertum
Carpe manu, nanque ipſe volens, faciliſque ſequetur
Si te fata vocant: aliter non viribus vllis
Vincere, nec duro poteris conuellere ferro.

Quibus verbis Carpe manu, vnà quidem cum fato actionis quoque noſtræ arbitrium coniunxit. Sed id apertiùs oſtendit libro ſeptimo, cùm dicit:

Fatũ arbitriũ non tollit.

Heu miſerande puer, ſi qua fata aſpera rumpas,
Tu Marcellus eris.

In quo loco non obſcurè dicit poſſe aliqua ratione fata diſrumpi, vt etiam illic ſcitiſsimè annotauit Seruius.

5 *Viri uxores ſibi æquari nõ patiantur. Mulier ætat indotium.*

¶ Ideo iis qui huic conſtellationi obuiam ire volunt (poſſunt enim ſi volunt, vt iam dictum, & comprobatum eſt) illud obſeruandum eſſe cenſeo, ne à principio ſibi æquari vxores patiantur. Alioquin, vt apud Liuium lib. ab vrbe condita, quarto & trigeſimo, in defenſione legis Oppiæ elegantiſsimè diſſerit. M. Portius Cato, de quo ſuprà locuti ſumus, eas ſibi intolerabiles futuras ſciant. Extemplò enim ſimul ac pares eſſe cœperint, ſuperiore erunt. Proinde, vt ille paulò antè monuerat.

Fœlæ verũ oĩm libertatẽ desiderãt

monuerat. Date frenos impotenti naturæ, & indomito animali: desperate ipsas modum licentiæ facturas, nisi vos faciatis, Omnium enim rerum libertatem, immò licentiam, si vera dicere volumus, desiderant. quod & è Liuio citat Lucas Penn. in. l. 1. col. 1. in fi. C. de mulier. & in quo loco, libro decimo.

6 *Mariti maritos ſ: præſtent nõ dominos.*

¶ Nõ tamen propterea illis assentior, qui se in vxores non tam maritos agunt, quàm imperiosos dominos: Cum in maritali coniugio iucundissima vitæ societas iniri debeat, vt Xenophõ in Oeconomico non inutiliter differuit, & à Columella repetitum est in præfatione li. vi. atque ipsi copiosissimè alibi descripsimus, nihilque, vt subdit Columella ipse, in domo coniugali apud priscos diuiduum conspiciebatur, nihil quod aut maritus, aut fœmina proprium sui iuris esse diceret, sed in commune conspicabatur ab vtroq;. Author est Plutarchus in Problematis. c. 84. ex veteri Romanorum instituto vxores maritis nec molere, nec coquinariam facere oportere; quæ ministeria ancillaria prorsus sunt, & seruilia. Rursum alibi in iisdem quæstionibus. c. 28. refert apud Priscos Romanos hunc morem fuisse, vt sponsam introducentes iuberent dicere. Vbi tu Caius, ego Caia. quasi cum viro pacisceretur, vt omnia communia sint, & pariter imperent: nec aliud in his verbis ostendi, nisi vti tu dominus ac domus compos, sic ego domina atque hera. Idem quoq; in Lysandro testis est, Spartæ pœnam ex legibus malo marito esse indictam.

Nihil diuidũ in domo cõiugali Vxores maritis nec molere nec coquinariã facere.

7 ¶ Aristoteles libro Ethicorum. 8. capite 10. scribit viro cum vxore id ius intercedere, quod & in *Viruminter & uxorem Aristoteles.*

ἀριστοκρατείᾳ, id est, Optimatum gubernatione est. Nam pro dignitate vir in iis rebus imperat, quæ dignæ sunt viro: quæ autem fœminam decent, eas illi tribuit. Quòd si vir in omnibus dominetur in ὀλιγαρχίαν, id est, paucorum potẽtiam fit mutatio: quoniam contra dignitatem facit, non quia sit præstantior. Idem Aristoteles lib. Politicorum. 1. c. 1. illud in Barbaris reprehendit, quòd apud eos fœmina & seruus eodem gradu habeantur. Et sanè Numidæ ob id malè ab historicis audiunt, quòd vxoribus perinde ac seruis vtuntur. Apud Apulesium lib. 5. Met. Sorores Psyches conqueruntur, quòd essent maritis quasi ancillæ deditæ. Propterea. L. Valerius in ea oratione, quam apud Liuium, quo loco suprà citauimus, super ipsius legis Oppiæ abrogatione habuit. Vos (inquit) in manu & tutela, non in seruitio debetis vxores habere: & malle patres aut viros, quàm dominos dici. Et post paululum. Quo plus potestis, eò moderatius imperio vti debetis.

Barbaris familiæ loco. Numidæ uxoribꝰ atq; seruis utuntur.

8 ¶ Itaque non admodum æstimo qui vxores aut verberibus afficiendas, aut alioquin sæueriùs tractandas existimant, vbi fortasis errauerint, aut quippiam fecerint, vel dixerint, quod ipsis displiceat, quoniam vt apud Virgilium lib. 2. Aeneidos Aeneas prudenter dicit,

Vxores in tutela uirorum non in seruitio.

Nullum memorabile nomen
Fœminea in pœna est, nec habet victoria laudem.

Vxores nec uerberãdæ nec aliàs male tractandæ.

Quæ sententia cùm communiter de mulieribus loquatur, tamen ad vxores maximè referẽda est. M. Cato Censorius quanuis (vt suprà diximus) vxorem fuit expertus molestam, impotentem, atque superbam, quisquis tamen vxori manus, inferret, eum non aliter quàm qui deorum simulachra temerasset, insectandum & detestandum esse passim affirmabat, vt in eius vita testis est Plutarchus. Diuus Paulus ad Colossenses. c. 3. Viri (inquit) diligite vxores vestras, & nolite esse amari ad illas, qua auctoritate innixus Robertus Holkot eximius inter scholasticos theologus in. 54. lectione, quam conscripsit in sapientiam Solomonis, dicit regendam esse vxorem mansuetè, non cum tyrannica austeritate, verbis, non verberibus: amore, non tumore: dulcedine, non amaritudine. Ante hunc diuus Chrysostomus in priorem Pauli ad Corinthios epistolam, Homilia. 26. Neque verberandam (ait) vxorem dico, absit: vltima namque ignominia est, non eius qui verberatur, sed qui verberat. Sed si casu aliquo talem nacta eris maritum, noli ægrè ferre, sed repositũ tibi ex his præmium intellige, & in præsenti vita laudem. Et vos viros illud admoneo, nullum sit tã magnum peccatum, quod ad verberandum vxorem vos compellat. Et quid vxorem dico? Ne seruam quidem verberare, & manus in eam iniicere, viro libero esse tolerandum. Quod si seruam verberare viro maximę ignominiæ est, multò magis cõtra liberam, dextram extendere. Et hoc ab Gentium legum latoribus agnoscere possumus, qui quæ vapularit non amplius cum marito habitare cogunt. vtpote qui indignus sit, vt cũ ea amplius cõsuetudinem habeat: etenim summa iniuria est vitæ sociam, & in rebus necessariis antea tibi coniunctã, tanq; mancipiũ ignominia afficere. Ideo huiusmodi virum, siquidem vir appellandus est potius quàm fera, & patricidæ, & matricidæ simílem esse dixeris. Nam si patrem & matrem vxoris gratia relinquere præcipimur, non vt iniuriam ei faciamus, sed diuinam legem impleamus, & ipsis parentibus tam gratum hoc est, vt relicti gratiam habeant, & id multo studio exequantur: quonam pacto non vltimæ dementiæ est, eam contumelia afficere, propter quam parentes deus dimittendos præcepit? Nonne hoc tantum insania? Et paulo infra. Sed incitat, inquit, mulier. Verùm considera mulierem debile vas esse. Tu autem vir propterea princeps factus es & capitis loco datus, vt subditæ feras imbecillitatem. Velis igitur tuum illustrare principatum: quod facies, si subditæ non insultaueris: & quemadmodum rex non tantò clarior apparet, quantò præfectum suum clariorem ostendit: quem si inhonoraret, & contumelia illius dignitatis magnitudinem afficeret, non paruam gloriæ suæ partem auferret. Itidem & tu si illam quæ secundum post te locum obtinet, contumelia afficis, non parum tui principatus honori derogas.

Hæc igitur omnia tecum reputa, & modestus sis, & cũ his illius noctis recordare, qua adulterato te ad se pater tanquam depositum quoddã filiam tibi tradidit, & omnibus relictis, matre, domo, & seipso, omnem eius curam tuæ dextræ commisit. Et statim post, Non vides agricolas, quanta diligentia, quæ semel semen acceperit, terram colunt, quanuis innumera habet vitia? vt exempli causa, quanuis arida sit, quanuis malas herbas producat, quanuis humoris abundantia loci natura offendatur, colit tamen. Iterumq; haud multò post. Quotiescunque aliquid molesti domi contigerit, si quid vxor peccauerit, consolare, & noli mœrorem augere. Licèt enim omnia proiicias, nihil molestius continget, quàm non habere beneuolam domi vxorem, licèt quodcunq; dixeris peccatum, nullum magis dolendum, quàm cum vxore seditionem habere. Quòd si inuicẽ onera ferenda sunt, multò magis vxoris, & si pauper sit, noli exprobrare: & si stulta, noli ei insultare, sed esto modestior. Etenim tuum membrum est, & caro vna facti estis. Sed stulta est, ebria, iracunda, igitur dolendum est, non irascendum, & deo supplicandum, & ipsa admonenda, & adiuuanda cõsilio: & omni conatu annitendum, vt illis liberetur affectibus. Quòd si verberaueris, exasperabis morbum: asperitas enim mansuetudine, non alia asperitate dissoluitur. Præterea quam à deo mercedem accepturus sis, considera: nam cùm eam verberare possis, neque id dei metu facias, sed multa eius vitia æquo animo perferas, leges veritus, quæ prohibent vxorem eiici, quocunque vitio laborauerit, maximam mercedem accipies: & ante mercedẽ multa lucraberis: eã namq; obsequentiorem reddes, & tu ob eam mansuetior, & alia multa quæ in eam sententiam inibi subiiciuntur, quæ tu videre poteris.

9 ¶ Hoc & ethnici illi veteres theologi symbolicè præcipiebant, ex quorum institutis, qui Iunoni sacrificabant, fel in sacris non adhibebant, sed è victima exemptum iuxta aram infodiebant. Qua re ostendebatur bilem prorsus, irámve, atq; odium, & amaritudinem à coniugali iucunditate esse sequestrandam. Iuno enim nuptialis erat, viriq; ac mulieris coniunctam vitam significabat. Cuius rei auctor est Plutarchus Cheronensis in libro de præceptis connubialibus. atq; iterum in eo, quem de Platensi Dedala inscripsit, & reassumpsit Eusebius li. de præparatione euangelica. 2. c. 1. Proin pontifex Ro. in. c. 1. extrà de his quæ vi met. ve. cau. fiunt, quempiam tyrannum vocat, qui vxorem seueriùs tractaret.

Iunonis sacrificiis fel non adhibebatur.

Tyrannus est qui uxorẽ seueriùs tractat.

10 ¶ Plutarchus ipse in eo lib. quem de liberis educandis scripsit, monet pueros ad honesta exercitia non plagis, aut verberibus, sed monitis, & rationibus adducẽdos: illa enim seruos magis decere, quã liberos, qui durati rigescunt: liberalibus autem pueris maiorem cõmoditatem laudes afferunt, ac vituperia, quàm verbera: illæ enim ad honesta concitant, vituperia à turpitudine cohibent. Quin M. Varro lib. rei rusticæ. 1. c. 20. ita dicit mancipiis imperandum esse, vt verbis coërceantur, potius quàm verberibus. Quòd si de liberis ille, hic de seruis illud monet, quid de vxore dicendum? quæ vna caro, vnum corpus, vna anima cum viro est, vt alibi abundè diximus, quæque de costa viri facta est, non ex pede, ne esse videretur ad seruitutem subiicienda, vt dicit princeps sententiarum Lombardus lib. 2. di. 18. & ibi docto. theologi, & Hugo. à. S. Victore, in li. de sacramento. & Alex. hales in. 3. parte summæ, quæsti. 88. membro. 2. &. 3. & diuus Thomas in. 1. partæ summæ, quæsti. 92. artí. 3. & in opusculo de decem præceptis, in. 6. præcepto. Nicol. Lyr. super Gene. c. 2. Ant. Flo. in. 1. parte. 3. partis principalis summæ tit. 1. c. 1. §. quantum ad primũ certum est. & è nostris glo. in. c. vl. & Hosti. in summa, tit de. matri. §. qualiter contrahatur, col. 7. versi. circa hanc materiam, & Cardi. Alex. in. c. gaudemus. §. quia verò, col. 1. de diuer. Quibus cõcinens diuus Ambrosius lib. hexamerõn. 5. c. 7. Non es (inquit) dominus, sed maritus: non ancillam sortitus es, sed vxorem, gubernatorem te Deus voluit esse sexus inferioris, non præpotentẽ. Quin leges asserunt virum & vxorem socios esse diuinæ atque humanæ domus. l. aduersus. C. de crimin. expi. hær. Et Plautus in Sticho scribit vxores virorum esse socias. ita enim iuducit Pinacium de viris loquentem.

Puericinon uerberibus sed rationibus docẽdi Serui uerbis magis q̃ uerberibus coërcendi. Fœmina ex costa uiri non ex pede facta.

Pudicitia est pater
Eos magnificare qui nos sumpserunt sibi.

Et statim circa initia Bibliorum nempe Genes. c. 3. Adam de vxore, Mulier (ait) quam dedisti mihi sociam. &c.

Vir maritꝰ uxoris non dominus. Vxor sociæ uiri dicitur

11 ¶ Imperatores Theodosius & Valentinianus sanxerunt vxorem, quiæ se probauerit à viro verberibus affectam, quę ingenuis aliena sunt, posse virum repudiare in. l. cõsensu. C. de repud. per quã legem videtur sentire glo. in. c. sicut alterius. 7. q. 1. quòd licèt maritus possit vxorem corrigere, non tamen intelligitur verberando, sed alio modo, quã in hoc sequitur Alex. con. 15. viso themate supra scripto, post prin. li. 4. Et quanuis illa Theodo. & Valen. sanctio fuerit à Iustiniano correcta in eo, quod permitteret vxori huiusmodi verberibus affectæ virum repudiare: cã tamen iniuriam non reliquit impunitam. Voluit enim virum, qui eo modo vxorẽ verberauerit, ex alia sua substantia constante matrimonio tantum vxori dare, quantum tertia pars faciat ante nuptias largitatis, in authen. sed nouo iure, eo tit. de repud. & in corpore vnde sumitur, scilicet in authen. vt lice. matr. & auiæ. §. si quis autem propriam.

Vxor indignè uerberata uirũ repudiat. Vir quomodo punitur qui uxorẽ uerberat.

12 ¶ Cæterùm nullos ferè ex his qui probi ſapienteſq; habiti ſunt, legimus vxores ſuas quantumcunque moleſtas, & intolerabiles verberaſſe, ſed potiùs earum vitia aut diſſimulaſſe, aut molliter, & blandè correxiſſe. Scribit Iulius Capitolinus Marcum Antoninũ philoſophũ imperatorẽ Roma. qui ſanctitate vitæ, vt & ipſe dicit, omnibus principibus antecelluit, Fauſtinæ vxoris adulteria diſſimulaſſe: tantumq; abfuiſſe, vt de ea eiuſque adulteris ſupplicium ea lege ſumeret, vt illos ſibi non ignotos præ cæteris ad varios honores, & magiſtratus promoueret: & in his Tertulum, quem cum ea prandentem aliquando deprehenderat. Hic autẽ Marcus Antoninus ille eſt, quem leges noſtræ conſultiſſimum principem vocant, in.l.hæreditas, & in.l.vl.c.de teſta. manu. & alibi virũ prouidentiſſimum, atque religioſiſſimum. l. vnũ ex familia. §. vl. ff. de leg. 2. Rurſumque alibi prudentiſſimũ, & philoſophiæ plenum. l. cũ Sillicianum. C. de his qui. vt indig. Fauſtina quoque ea eſt, de qua fit mentio in. l. ſi auguſtæ. ff. de leg. 2. Tertulus itẽ, vt opinor, ille eſt, ad quẽ iuriſconſultus tradit ipſum Marcũ Antoninum ſcripſiſſe in. l. diuus, in prin. ff. de offi. præſi. & in. l. apud hoſtes. ff. de capti. & poſt. reuer. Paulus item ille ſimplex Antonij diſcipulus, ſanctiſſimi ſanctiſſimus, cùm haberet vxorẽ bona ſpecie, eãq; in ipſo facinore adulterij deprehendiſſet, nihil aliud quã tacitè ſubriſit, iureq; iurando firmauit, ſe nunquã cum ea concubiturũ. Ad adulterum autẽ, tibi (inquit) eã habeto, & cum dicto in heremum abiit. Author Socrates in Tripertita hiſtoria, lib. 1. cap. 2.

Sapiẽtes uiri, uxores non uerberant.

M. Antoninus Fauſtinæ uxoris adulteria diſſimulauit

Pauli hereditæ ad uxorẽ adulterã dictũ.

13 ¶ Sed & Socrates ille, quem Apollo omniũ mortaliũ ſapientiſſimum iudicauiſſe dicitur, vxorũ conuitia, iurgia, atq; moleſtias modeſtè ſapienteq; tulit, qui cũ à Xãtippe vxore poſt infinita cõuitia ex ſuperiori loco aqua immunda profuſus fuiſſet, nihil ampliùs egit, quàm vt capite deterſo diceret, ſciebam futurum, vt iſta tonitrua hymber ſequeretur. Quod cum plurimi referunt, tum è noſtris diuus Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum. Et verſibus complexus eſt Bigus neotericus quidẽ poẽta, ſed haud ſcio an multis etiam veterum melior.

Socratis in uxorũ uitia patiẽtia

Ferendum eſt
Socratis exemplo, quodcunque peregerit vxor.
Xantippen ſiquidem conuitia multa mouentem
Cum blandè argueret, fœdatus deſuperv nda,
Nil niſi deterſa, poſt tanta tonitrua dixit
Vertice, ſe pluuiam non ignorante ſecutam.

ſapientem nõ cadit iniuria

Seneca autem lib. 2. eius operis, cui titulus eſt, quomodo in ſapientẽ non cadit iniuria, ſcribit Socratẽ ipſum riſiſſe, cũ ab vxore Xantippe immunda aqua perfunderetur. De eadẽ refert Lærtius, quòd Alcibiadi illum increpãti, quòd modeſtiùs, quã par eſſet, vxoris moleſtias pateretur, reſpõdit. An verò tu non toleras clamore perſtrepentes anſeres? Illo dicente, At mihi oua pulloſq; pariunt. Et mihi (ait) Xantippe filios. Aliter autem reſponduiſſe narrat Gellius libr. 1. cap. 17. Xantippe (inquit) Socratis philoſophi vxor moroſa admodum fuiſſe fertur, & iurgioſa irarumque & moleſtiarum muliebrium per diem perque noctem ſcatebat. Has eius intemperies in maritũ Alcibiades demiratus, interrogauit Socratem, quænã ratio eſſet, cur mulierem tã acerbam domo non exigeret. Quoniã (inquit Socrates) cùm illam domi talem perpetior, inſuefco, & excerceor, vt cæterorum quoq; foris petulantiã, & iniuriã facilius ferã. Subiungit autem Gel. Varronis in ſatyra Menippea, quã de officio mariti præſcripſit, huiuſmodi ſententiã, quæ mirè huic noſtro propoſito cõuenit. Vicium vxoris aut tollendum aut ferendum eſt. Qui tollit viciũ, vxorem cõmodiorẽ præſtat: qui ſert, ſeſe meliorem facit. Sed vt redeamus ad Socratem, Plutarchus in libro de vtilita te ab inimicis capienda, Socrates (inquit) Xantippen vxorem iracundam, ac moleſtam domi ferebat, ceu faciliùs cum aliis conſuetudinem acturus, ſi illam perpeti conſueuiſſet. Idem in libro de cohibenda iracundia, Socrates (ait) cùm è palæſtra redeuntem Euthydemum caſu duxiſſet ad conuiuium, Xantippe cùm irata ſurrexiſſet, dixiſſetq; conuitia, tandem & menſam ſubuertiſſet, Euthydemo aũt ſurgẽs abire cœpiſſet, dolore affectus Socrates. At domi tuæ nuper (inquit) nónne accidit, vt gallina quædã ſubuolãs idem hoc efficeret? nos tamen non indignabamur. Chryſoſtomus autem in. d. Homilia. 26. epiſtolæ prioris ad Corinthios poſt ea quæ ſupra ex eo citauimus verſ. ab hinc. 5. eo Socratis, quem tamen non nominat, exemplo vtitur, vt oſtendat vitia vxorum patienter toleranda, vt gymnaſium & palæſtram quandam philoſophiæ habeamus.

14 ¶ Adde quòd contumax eſt muliebris natura, in eaque longè procliuior eſt, & magis nititur, quæ vetita ſunt, vel teſte diuo Hieronymo, niſi alius ſit, quod magis puto, in regula ad Euſtochiũ capite vigeſimoſeptimo. & Ouidio dicente, cùm de mulieribus loqueretur, libro tertio Elegiarũ eleg. quarta.

Mulieres contumaces, & in uetita proniores.

Deſine, crede mihi, vitia irritare vetando,
Obſequio vinces potius ipſe tuo.
Vidi ego nuper equum contra ſua frena tenacem
Ora reluctanti fulminis ire modo.
Conſtitit, vt primùm conceſſas ſenſit habenas,
Frenaque in effuſa laxa iacere iuba. Mox ſequitur.
Nitimur in vetitum ſemper cupimuſque negata.

Quem

Quem alterum verſum citat è noſtris Hoſti. in. c. 1. extrà de matr. contract. contra interdic. eccle. & Io. Ana. in. c. tua nos, extrà de homi. Ex eoq; videtur ſummus põtifex mutuatus fuiſſe principium. c. clericis, de immuni. eccle. li, 6. cùm dicitur, nituntur in vetitum. Cui conſonat tex. elegans in. c. de viduis. le. 2. in fi. 27. q. 1. ibi, Quod plenius exponere præterimus, ne ſexus inſtabilis non tam deterreri, quàm admoneri videatur. Quæ ſententia deprompta quoque fuiſſe videri poteſt ex Cicerone in ea oratione, quam pro domo ſua habuit. Huicque rei quadrat illud Terentianum in Eunucho.

Noui ingenium mulierum,
Nolunt vbi velis, vbi nolis, cupiunt vltro,
Citat è noſtris Lucas Pen. in. l. 1. col. 1. in fi. C. de mulie. & in quo loco. li. 10.

15 ¶ Propterea non verberibus vxori reluctandum eſt, ſed quòd dicit Ouidius, obſequijs, tum ijs, quas diximus, rationibus, tum etiam quod ex vxorum verberibus amor cõiugalis in odium exitiale vertitur. ex quibus proficiſcitur tam immanis, atque acerbus vxorum in viros animus, vt plerunque mortẽ eorum expetant, vt no. glo. in. l. pater Seuerinam. §. ſocrus, & ibi Ba. & Pau. Ca. ff. de condi. & demon. & eam quoque ponderat Bal. l. vl. col. 1. & ibi Pau. Ca. paulò ante fi. C. de inſtit. & ſubſtit. & ex ea dicit Bal. quòd mariti hæreditas nõ ſemper eſt vxori luctuoſa, & idem Bal. in authen. cui relictum, col. 2. verſi. vlteriùs reuoco. C. de indic. vidui. & in. c. accepimus, extrà de pactis, & in. c. 1. paulò ante medium, & ibi Cardi. Alex. col. 3. ti. quali. deb. iur. vaſ. domi. fide. & Lucas Pen. in. l. quoties, col. 3. C. de priuil. ſchol. li. 12. Et eſt glo. ſimilis à nemine (quòd meminerim) annotata, in. l. vl. in verbo, triſtitiæ ſuæ. C. de iure doti. vbi Bal. in priori lec. priorem illam glo. hac tacita in id citat. Et idem quoque dicit Alex. in. l. 1. col. 15. verſ. contra intellectum. ff. de vulg. & pupill. &. Bal. nouel. in tract. dot. in. 2. parte in fi.

Vxoribus obſequiis reluctandũ non uerberibus.

Vxores malè à uiris tractate eorum mortem expetunt.

16 ¶ Adhęc vxores, vt maritos iſtos imperioſos vlciſcãtur, ſunt enim vindictę natura appetẽtiores, Nam vt dicit Iuuenalis Satyr. 13.

Fœminæ appetentes uindictam.

Vindicta
Nemo magis gaudet, quàm fœmina.

Quem citat Lucas Pen. in. d. l. 1. C. de muli. & in quo loco. li. 10. Idcirco mulier illa Apuleiana li. 5. de Aſino aureo, dicit ſe non eſſe mulierẽ, niſi vltionem à ſorore, cui erat inſenſa, caperet. Nam & diuus Chryſoſtomus in ea Homilia, quam in decollationẽ diui Ioãnis habuit, Mulier (inquit) ſi iniuriã patitur, inſanit. Vxores (inquit) quò de maritis ſumant vindictam, verẽdum eſt ne alienis viris ſe ſubſternant. Callidè quidẽ plerique rei Veneriæ ſcriptores admonent, vt id tempus alienas vxores interpellandi captetur, quo erunt viris ſubiratæ.

Mulier paſſa iniuriã inſanit.

17 ¶ Ex verberibus ergo vxorum naſcuntur inimicitiæ, & adulteria, atque etiam cædes, inſidiæ, maleficia, veneficia in maritos parantur. Nam cùm fœminæ ſint aliàs ſuapte natura ad maleficiũ, veneficiunque viris procliuiores, vt ex Fabio Quintiliano deprehẽdimus, qui li. 5. oratoriarum inſtitutionum, tit. de argumentis, elegantiſſimè diſſerit, ſumi etiã argumentum à ſexu. Nam latrociniũ (inquit) faciliùs in viro, veneficium in fœmina credam. Quod quàm verè dicat, liquidè ex eo apparet, quòd fœminæ quàm mares priùs aconita inuenìſſe dicuntur. Refert enim Diodorus li. 5. de antiquorũ geſtis, Hecaten fœminam omnium primum aconitum inueniſſe, & ad venena mortifera conficienda, ſummũ ſtudium, operamque impendiſſe. Quin & apud Romanos fœminæ veneficijs primùm vſæ ſunt, vt teſtes ſunt veraciſſimi Liuius li. 8. & Valerius li. 2. tit. de inſtitutis antiquis. & nonnihil diuus Auguſtinus li. de ciuitate dei. 3. c. 17. Plinius autem, natur. hiſto. li. 25. c. 2. ſcribit ſcientiam fœminarũ in veneficijs ſpualere. Quid enim, vt ſubdit, non repleuere fabulis Colchis Medea, aliæque, imprimisq; Italica Circe, dijs etiã adſcripta? Sed & præter iſtas, apud Horatium nunquàm non videbis magas, & veneficas mulieres memoratas, Gratidiam, quã & Canidiam appellant, Saganamque, & Veiam Neapolitanas, Foliam Ariminenſem, & alias: viros autem neutiquam. Quin apud alios ſcriptores, & alias multas reperies. Myralen ſcilicet. Eriethonem, Dipſam, Eriphiam, Guthunem, Gygen illam Paryſatis matris Cyri famulam, Martinã quandam Cornelio Tacito memoratam, li. 2. Annalium, & Locuſtam apud eundem ad fi. propemodum, li. 12. & alias prope infinitas. Ex quo illud Euripidis in Ione.

Mulieres aconita priùs inuenère.

ὅσας σφαγὰς δὴ φαρμάκων θανασίμων
γυναῖκες εὗρον, ἀνδράσιν διαφθορᾶς.
Quot cædes iam veneficiorum letalium
Mulieres inuenerunt, viris perniciem adferentes.

Et illud Hieronymi in Iouinianum li. 1. c. 28. Si aliquid tuo arbitrio ſeruaueris, fidem ſibi adhiberi non putabit, ſed in odium vertetur, ac iurgia: & niſi citò cõſulueris, parabit venena. Sed & hoc literarum ſacrarũ probatur authoritate. Nam cùm lege Moſaica Exodi. 22. ſtatutum eſſet, ne maleficæ viuerent, fœmina tantùm expreſſa. Hieronymus tamen hunc locum traducens maſculum quoque expreſsit, inquiens, maleficos nõ patieris viuere, quod & repetitur in. §. hinc apparet. 23. q. 5. quaſi non ſecus ſint in ea re puniẽdi mares, ac fœminę. Sed ſcriptura Hebræa fœminarũ tantùm mentionem fecit, quoniam fœminæ multò ſint in hoc crimen, quàm maſculi propenſiores, vt ſcienter annotauit Nicol. Lyrẽſis, eum Exodi locũ enarrans. Sed & hoc quoq; aſſerit Iacobus

Thessala mulier venefica

Sprenger, in eo li. cui titulum nuncupauit, Malleus maleficarum, parte. 1. q. 6. vbi, & multas eius rei adducit rationes. Et hæc quidem comprobat vetus illud prouerbium de mulierum veneficijs

Prouerbiū θεσσαλικὴ γυνὴ. id est Thessala mulier, scilicet in veneficas mulieres, quoniã ea gens, & præsertim fœminæ, præ cæteris hoc nomine sunt notatæ, vt ex Apuleio, & alijs scriptoribus videre licet.

18 *Mulierum arma insidiæ.* ¶ Et hoc quidem probabile est, Nam cùm fœminæ sint natura debiles, vt latè suprà probauimus atque etiam timidæ, vt posteà quoque ostendemus: quòd non possunt, neque audent aperto Marte aggredi, id insidijs veneficijsque conficiunt, pellem videlicet vulpinam induentes, ex Lysandri Apophthegmate, cùm leonina deest, vt est natura debilium, atque timidorum. quam rationẽ clanculum intellexisse videtur Fabius Quintilianus, si is est, in ea declamatione, cuius titulus est, Cœcus in limine. Sunt & fœminis ad scelera vires, cùm habent causſas virorum. Quinimo si interroges, faciliùs hæc pectora metus, odium, ira corrumpunt: & quoniã non habent tantũ roboris, vnde vitia mentium vincant, plerunque facinus infirmitate fecerunt. Sane tamen illis tantùm sceleribus sufficere non possunt, quæ discursum, quæ laborem exigunt. Et propterea etiam Aristoteles li. 9. animalium, fœminas viris esse insidiosiores scribit. Quoniam videlicet fœminæ insidijs, magis quàm robore inimicos appetunt. Ex quo fit, vt Artemidorus Daldianus li. ὀνειροκριτικῶν, quasi dixeris, de somniorum iudicijs. c. 12. scripserit vulpem in somnis, eadem quæ lupos significare, verùm in hoc differre, quòd inimicos non palàm adorientes, sed clandestinè insidiãtes portendit: vt plurimum verò mulieres insidiantes significat.

19 *A dulterij & veneficium proxima. Mulier impudica, eadẽ & venefica.* ¶ Cùm ergo (vt repetamus) mulieres sint ad veneficia viris procliuiores, tum verò maximè adulteræ. Sunt enim adulterium, & veneficium proxima, & quasi quadam cognatione annexa, vt mulier quæ impudica est, eadem quoque sit venefica. Ideo Cicero, aut quisquis is fuit, qui libros Rhetoricorum ad Herennium scripsit, li. 4. Ratiocinationis huiusmodi exemplum subtexuit. Maiores nostri, quam impudicam iudicarant, eam veneficij quoque damnatam existimabant. Quid ita? quia necesse est eam, quæ suum corpus addixerit turpissimæ cupiditati, timere permultos. Quos? istos, virum, parentes, cæterosque, ad quos videt sui dedecoris infamiam pertinere. Quid posteà? quos tantopere timeat, eos necesse est, vt quoquo modo possit, veneficio petat. Cur? quia nulla potest honesta ratio eam retinere, quàm magnitudo peccati facit timidam, intemperantia audacem, natura muliebris inconsideratam. Quid veneficij damnatam? quid? putabant impudicam quoque necessariò. Quare? quia nulla faciliùs ad id maleficium causa, quàm turpis amor, & intemperans libido commouere potuit. Et paulò infrà. Quid in viris? idem ne hoc obseruabant? minimè, &c. Seneca quoque li. controuersiarum. 4. hanc inter cæteras cõiecturam ponit, vt cùm ex duobus criminibus alterum probamus, vt id alterius fiat probatio: tanquam cùm dicimus adulteram fuisse, vt credatur etiam propter hoc venefica. Marcus item Cato dicebat, vt scribit Fabius li. 5. tit. de Exemplis, nullam adulteram non eandem esse veneficam. Cuius etiam promptissimum exemplum nobis tradit Ausonius.

Toxica Zelotypo dedit vxor mœcha marito.

20 *De cadere* ¶ Nec longè abest, quod scribit Suidas μοιχεία καὶ φαρμακεία ταυτὸν ἐστὶν ἀμφότερα, λάθρα γὰρ γίνεται, λέγονται δὲ καὶ ἐπιβουλαὶ, καὶ οὔτε ἡ μοιχευομένη, οὔτε ἡ φαρμακεύουσα φιλεῖ τὸν ἄνδρα. Id est, adulterium, & veneficiũ idẽ est vtrũq; clam enim fiunt: dicuntur autẽ, & insidiæ: & neq; adultera, neq; venefica amat maritũ suum. Id quod accepisse videtur, licèt supprimat, ab Artemidoro Daldiano, qui li. 4. eius operis, quod paulò antè citauimus. c. 73. ἔδοξέ τις λέγειν αὐτῷ τὸν γάνα, ἡ γυνή σοι φάρμακον δώσει διὰ τοῦ δεῖνος ὄντος γνωρίμου καὶ σωήθους, τουτῷ ἡ γυνὴ φάρμακον μὲν οὐκ ἔδωκεν, ἐμοιχεύθη δὲ ὑπ' αὐτοῦ ἐκείνου, δι' οὗ ἔλεγε τὸ φάρμακον δώσειν, καὶ γὰρ ἡ φαρμακεία καὶ ἡ μοιχεία λάθρα γίνονται, καὶ ἀμφότερα ἐπιβουλαὶ λέγονται, καὶ οὔτε ἡ μοιχευομένη, οὔτε ἡ φάρμακον παρέχουσα φιλοῦσι τοὺς ἄνδρας. Id est. Vidit quidam in somnis Pana sibi dicere. Vxor tibi venenum dabit, per quendam tibi notum, & familiarem. Huius vxor venenum quidem non dedit, stuprum autem passa est ab illo ipso, per quem dicebat venenum esse dandum. Etenim veneficium, & adulterium clam fiunt, & vtraque insidiæ dicuntur. Et neque adultera, neque venefica viros diligunt.

21 *De cadere* ¶ Hucque pertinet illud Quintiliani (aut quisquis is est) declama. 14. Veneficium, iudices, tota vita meretricis est, Est autem sententia diui Chrysostomi in Matthæum Homilia. 49. mulieres adulteras ad maritorum cædem, quibus iniuriam afferre meditantur, paratas esse, & accinctas. Menander apud Lucianum, in eo li. cui titulum, ἔρωτες, nuncupauit, cùm à mulierum connubijs viros auertere, ac deterrere vellet, scribit confestim quàm quis vxorem duxerit, adulterum thoro nuptiali subsidere: mox insidias, venenaque oboriri. Verba eius hæc sunt, καὶ γαμιλίῳ λέγει μοιχὸς ἐντρυφᾷν, εἶτ' ἐπιβουλαὶ καὶ φαρμακεῖαι. Leges autem nostræ mulieres adulteras, & veneficas iungunt, veluti quadam affinitate coniunctas, in l. consensu. §. vir quoque, ibi, nisi adulteram, vel veneficam. C. de repud. & in. §. mitiores, in authen. de nupt. Quæ omnia eò tendunt, ne quis vxorem aut verberet, aut aliàs malè tractet, si vel suæ saluti, nedum honestati consulere velit. Ex quibus hanc quoque legem non immeritò sancimus,

Octaua Lex Connubialis.

Viri vxores sibi æquari iam à principio ne sinunto.
Sed dicto audientes esse imprimis docento.
Nec tamen se tyrannos, nec dominos, sed maritos præstanto.
Nec si suæ saluti consulere, & honestatem vndequaque sectari velint, eas verberanto aliáve malè tractanto.

1 *Qui peccat legis authoritate, nõ peccat. Quodlicet maleficiũ non est.* VERVM QVI HVIC nostræ legi volet refragari, dicet, leges & canones viris in vxores verbera non immoderata permittunt, vt iam suprà in prima lege abundè dictum est. Id ergo nemo potest reprehendere: nam vt solent dicere nostri recẽtiores iurisconsulti, Qui peccat legis authoritate, nõ peccat. ad quod citant. l. Graccus. C. de adult. vbi quod legitimè factum est pœnã non meretur, &. c. qui peccat. 23. q. 4. & quod licet, maleficiũ non est, vt dicit Bal. in. l. decuriones, in fi. C. ex qui. cau. infa. irro. & Pe. An. in repe. c. canonũ statuta, in. 14. q. prin. versi. in hac eadem materia, extrà de consti. & Io. Ana. in. c. si perfodiens, col. 4. extrà de homi. & Ro. con. 214. venerabilis domine, col. 1. & Feli. in. c. quæ in ecclesiarum, col. 6. de constit. per tex. in. l. is qui aggressorem, ibi, nullam calumniã metuendã. C. de sica. Idq; est quod Seneca ait li. 6. declamationum. Obijci non potest, quod lege factum est, & iterum li. 9. Non possum (inquit) ob id damnari, quod lege factum est. Et Cyrus sententiam magistri referens apud Xenophontem li. 1. Id est iustum, quod ex lege est, quod verò est contra legem, id violentum. Quæ etiã est Aristotelis sententia lib. Ethicorum. 5. c. 1. & iterũ. 2.

2 *Multa permittuntur, quæ nõ carent vitio.* ¶ Sed istis qui eo colore suũ crimen depingunt, atque tuentur, respondendum esse censeo, multa plerunque à legibus, & canonibus permitti: quæ licèt impunè facias, non tamen carent vitio, & dedecore. Nam, vt dicit Chrysostomus, in. c. hac ratione. 31. q. 1 quod permittimus, nolẽtes recipimus: quia malas hominum voluntates ad plenũ prohibere nõ possumus. Et vt alibi dicit tex. in. c. nerui. 13. di. non sine vitio est, quod ignoscitur, & non præcipitur, & facit tex. in. l. & si quis. §. diuus autem Marcus. ff. de relig. & sumpt. fune. vbi scribitur, hæredem, qui prohibet funerari ab eo, quem testator elegit non recte facere: pœnam tamen in eum statutã non esse, quem tex. dicit sing. Bal. con. 15. ad euidentiam præmitto, ante fi. li. 1. vbi, & per eum dicit, non esse nouũ, vt quædam inhonestè fiant, vltionem tamen non habeant: quia non omne illicitum punitur, sed id tantùm, quod statuit lex esse delictum, facit etiam. l. militis. C. eo. tit. de relig. & sump. fune. &. l. 3. §. non perpetuæ, versi. diuus. ff. dẽ sepul. viola. vbi idem propè tex. est, vt in. d. §. diuus autem, & ibi concord. in glo. &. l. hæres. ff. de vsuf. leg. vbi & glo. no. non omne illicitum puniri, &. l. imperator. ff. de his quí no. infa. vbi glo. & Bal. idẽ no. &. l. 1. ff. de his qui. vt indig. vbi Bar. dicit esse sing. no. quòd illud quod pœnam non meretur, dicitur tamen offensa: nam licèt multa possint fieri licitè, no tamen honestè. quod & idẽ fermè voluit Bal. in. d. l. decuriones. C. de infa. & in. l. 1. col. 4. C. si non à compe. iud. & in. c. 1. col. 2. extrà de iudi. & Pe. An. in. d. c. canonum, quo loco nuper allega. Pau. Ca. con. 255. viso suprascripto puncto, post prin. li. 1. & è theologis scholasticis diuus Thomas. 1. 2. q. 96. ar. 2. & iterum. 4. c. ar. 2.

3 *De cadẽre* ¶ Cui cõsimile est, quod no. ipse Bal. in. l. 1. &. 2. ff. ne quis eũ qui ĩ ius voca. per illũ tex. in verbo, nõ deliquit, & in verbo, simili delicto. Nã cùm tex. videatur sibijpsi aduersari, ita interpretatur Bal. nõ delquit iuris interpretatiõe, quia nõ punitur: tamẽ verè deliquit quò ad bonos mores, & ideo dicitur, simili delicto. Quod quidẽ inducit ad multas quæstiones. Et quod alibi scribit idem Bal. in procœ. decret. col. 3. in verbo, pudicos, q̃ licèt nubẽs infra annũ luctus, sit expers infamiæ, & alterius pœnæ iuris positiui, perdit tamẽ gloriã matrimonialem pudoris: vtpote cùm hic actus nõ sit laudabilis, nec sine rubore faciei detegentis maculam cordis. Et quod tradit Panor. in. c. magnæ, in. 3. no. de voto. quòd licèt filia possit licitè inconsulto patre matrimonium contrahere. c. sufficiat, 22. q. 2. non tamen honestè potest, & decenter, per tex. in. c. 1. de despon. impub. & quod itẽ dicit idem Panor. in. c. quia diuersitatem, in antepe. no. de consens. præben. quòd licèt Papa possit cæteros collatores præuenire, per tex. ibi, non tamẽ honestum est, vt id faciat, per tex. in. c. vl. 99. di. & in. c. peruẽit, in. fi. 11. quæst. 1. Cui fermè simile est, quod dicit Bal. in superscriptione procœ. Gregoriani, col. 3. in verbo, episcopus, quòd licèt Papa possit reuocare beneficium, non tamẽ est honestum, & laudabile, per no. in. c. quod delicto, de consang. & affini. & in. c. peruenit, de immuni. eccles. & per Hosti. in. c. cùm venisset, extrà de iudi.

4 *De cadere* ¶ Facit præterea quod voluit glo. in. c. cùm venerabilis, de consue. & in. c. non sanè, de tempo. ordi. & in. c. denique. 4. di. quòd licèt consuetudo excuset à pœna, non tamen à peccato. de quo alibi abundè disseruimus, & quod dicit glo. no. in. c. inter hæc. 33. q. 2. quòd licèt viro permittatur nõ nunquã

Vir occidēs uxorē in adulterio, nō excusatur à peccato.

nonnunquam occidere vxorem in adulterio deprehensam, si tamen faciat, non excusatur à culpa, vel peccato, quam sequitur Archi. ibi, & Io. Fab. in. d. l. Gracchus, paulò ante fi. C. de adul. Imo. & recentiores in. l. quid ergo. §. 1. ff. de lega. 1. & Panor. in. c. veniens, le. 2. extrà de sponsa. & in repe. c. cùm esses, col. 5. de testa. vbi dicit sing. illam glo. & in. c. si verò, le. 2. col. pe. extrà de sen. exco. & Feli. in. c. 1. col. 1. extrà de præscrip. & in. c. ad nostram, col. 1. in fi. extrà de proba. vbi eam dicit auream, sed & eam faciunt sing. Panor. Io. Ana. col. 2. & Feli. in. c. 2. extrà de homi. & ipse Feli. in. c. quæ in ecclesiarum, col. 5. extrà de constitu. Ro. in repe. authen. similiter, in. 34. specialì piæ causæ inter vltimas voluntates. C. ad. leg. Falcid. & Iason in. l. vt vim, col. 5. versi. redeo ad primam partem. ff. de iust. & iur. & in. l. si plagij, col. 1. ff. de verb. oblig. & copiosissimè simul & elegantissimè Fortunius in li. quem scripsit de vltimo fine iurium, char. 10. in. 11. illatione, & è theologis idem voluerunt diuus Thomas in. 4. senten. di. 37. q. 2. ar. 1. vbi etiam Richardus, & plerique omnes, & Astesa. li. 8. suæ summæ, tit. 20. ar. 4. & Robertus Holkot in commentarijs, quos condidit in sapientiam Solomonis, lectione. 42. & Angel. Claua. in verbo, homicidium. 1. vers. 6. & iterum in verbo, vxor, vers. 4. & ad hoc optimè facit tex. in. d. c. inter hæc, & ante hos diuus Augustinus li. 2. de adulterinis coniugijs. c. 14. & seq. & ex externis scriptoribus eam legem non probat Aphthonius ille declamator in li. præexercitamentorum, ad calcem. Et idem quoque in statuto permittente occidere bannitum, vt videlicet propterea non excusetur à peccato, qui id fecerit, vt dicunt multi ex ijs, quos suprà citauimus, & præterea Bal. in. c. 1. col. 1. de iudi. & in. c. vl. in. 2. no. de præscrip. & Iason in. d. l. si plagij, col. 1. ff. de verbo. oblig. vbi tamen post Alex. quosdam allegat tenentes contrarium.

5 ¶ Quibus adde quòd ex legibus Mosaicis, si quis duxisset vxorem, quæ sibi deformis videretur,

De cadē re Libellus repudii à Mose cōcessus non erat sine crimine

illi permittebatur dare libellum repudij, vt suprà diximus, & scribitur Deutero. 24. id tamen nō erat sine crimine, vt est multorum sententia, ea potissimū ratione, quòd alioquin illud in Iudæis Christus non reprehendisset, sicuti fecit Matthei. 5. c. & iterum. 19. & Marci. 10. & Lucæ. 16. asserens caussam permissionis Moysis fuisse, propter duritiam cordis eorum. Ita annotauit magna pars theologorum in. 4. senten. di. 33. & Nicol. Lyr. in. d. c. 24. Deutero. & Alex. Hales in. 3. parte summæ. q. 46. membro. 2. ar. 1. & 2. & è nostris glo. in. c. cùm in lege. 23. q. 4. & Archi. in. d. c. qui peccat. 23. q. 4. & Hosti. in. c. gaudemus, col. 3. in verbo, qui autem, extrà de diuor. & Bal. siue is fuit Io. à Montegrauario, inter ipsius Bal. con. 428. inquisitio prædicta, col. 2. li. 5.

6 ¶ Et non absimiliter licèt ex ijsdem legibus Mosaicis suam quisque iniuriam posset sine iudice

De eadē re Vindicta permissa, non sine peccato est

vindicare, vel vsque ad mortem, si crimen exigeret, vt authoritate Leuitici asseruit diuus Gregorius, enarrans Matthei. c. 22. & in decret. cano. in. d. c. cùm in lege. 23. q. 4. & est etiam bonus tex. in. c. si quis per vetus, vbi & no. glo. 22. q. 2. & in. c. si audieris, & ibi quoque glo. 23. q. 5. Tamen peccabat qsquis id faciebat propria authoritate, licet ex lege non puniretur, vt expressè voluit Archi. in. d. c. cùm in lege, vbi tamen glo. distinguit, an cum odio se vindicaret, an sine odio. Cum alijs collectis per glo. in. c. omnis autem lex. 3. di.

7 ¶ Ex quibus palam est, non omne quod permittitur, honestum esse, & sine vitio, atq; vt dicit iu-

De eadē re

risconsultus in. l. non omne. ff. de regul. iur. non omne quod licet, honestum esse, proinde alibi iurisconsultus in. l. semper, eo. ti. & iterum in. l. semper. ff. de rit. nup. scribit semper in cōtractibus, non solùm quòd liceat cōsiderandum esse, sed & quod honestum sit. Vnde sumpta occasione Accurs. in. d. l. semper, primùm alleg. dicit, quòd & si liceat cōtrahentibus se inuicem circūscribere, l. item si precio. §. vl. ff. loca. & in. l. in causæ. §. idem Pomponius. ff. de minor. modò deceptio nō excedat dimidium iusti precij. l. 2. C. de rescin. vendi. &. e. pe. extrà de emp. & vendi. Idipsum tamen facere non conuenit bono viro, quam glo. facit sing. Bal. in. c. si proponēte, vers. & no. quòd interdum, extrà de rescript. & Barb. in. l. 4. §. Cato, col. 27. de verbo. oblig. & con. 56. sapienter scripsit Psalmista, paulò pòst prin. li. 2. & con. 21. clementissimū deum, in prin. li. 4. vbi & col. 2. eam dicit literis aureis notandam. Sed & ipse alibi valde sing. dicit con. 22. Clemētissimū deum oro, col. 4. li. item. 4. & con. 67. illud afferam in medium, col. 1. co. li. & inter con. Laur. Calea. con. 27. clementissimi dei patris, col. vl. & iterum con. seq. illud afferam in medium, col. 2. Et eā glo. alibi no. ipse Bal. in authen. adhæc, col. pen. versi. insuper quæritur. C. de vsur. & in. c. quanto, col. 2. vers. item decipere, de iureiur. vbi eam vocat solennem. & con. 332. considerato compromisso, pòst prin. li. 2. & iterum con. 3. casus talis est, quidā, li. 3. & Barb. con. 9. præclarè scribitur apud Psalmistam, col. antepe. in fi. li. 2. & con. 11. illud afferam in medium, col. 11. co. li. 2.

Bono uiro nō licet alterū in cōtractu circūscribere

8 ¶ Et per eam glo. dicit no. Bal. in. c. cùm caussa, in fi. de testi. quòd licèt iura permittant decem

De eadē re In foro cō sciētiæ non licet intra dimidium decipere.

ptionem infra dimidiam iusti precij, non tamen id licitum est in foro conscientiæ. Et ob id subinfert Bal. quo ergò vadit anima mercatoris, sed & hoc idē voluit Innocen. in. c. in ciuitate, pòst prin. vbi etiam Anto. in vers. venio ad glo. & Panor. & Io. Ana. col. 4. vers. vtrùm autē possit, & Feli. extrà de vsur. Archi. in. c. hoc ius, col. 4. 10. q. 2. & in. c. si cupis. 16. q. 1. Cardi. & Panor. in. c. 1. de emp. & vend. Anto. in. c. cùm dilecti, vbi etiam Henri. col. pen. & in. d. c. pe. eo. tit. Idem Anto. in. c. quia plerique col. antepe. vers. quintus casus, vbi etiam Panor. iu. 9. quæstio. de immunit. eccle. & Fede. Senen. con. 21. nunquid hæres. Saly. in. d. authen. adhæc, in. 21. quæsti. C. de vsur. & Pet. Ferra. in forma libel. in caussa venditionis, in verbo, pro precio, col. 1. & Cepol. in tract. de

Ad nº 3 et 11 v Pinell. de resci ben. 2ª cap. fi nº 34 et sequ fol 175 vbi 88

de simulatione contractuum, in secunda præsumptione, col. 3. vbi ad hoc alleg. d. glo. pro no. & Fran. Are. con. 92. viso legato, col. 2. & Barb. in repe. c. Raynaldus, col. 173. de testa. & Iason in. l. si quis in conscribendo, col. 2. in vl. no. C. de pact. & in. l. si quis cùm aliter, col. pe. ff. de verbo. oblig. & in. §. sed iste, col. 20. vers. & aduerte, Instit. de actī. & nouissimè Philip. Deci. con. 111. diuino implorato suffragio, col. 2. vers. non obstat, & in. c. 1. col. 7. vers. similiter ex ista secundo de consti. in prima lect. quòd & è Theologis comprobant diuus Thomas. 2. 2. q. 77. ar. 1. Scotus in. 4. senten. di. 15. q. 2. ar. 2. conclus. 3. & è recentioribus Gabriel Biel. in eadem di. 15. q. 10. ar. 2. conclu. 2. vbi alleg. Io. de lig. & Io. Calde. idem tenentes, vti verè hoc tenent, in. c. nauiganti, extrà de vsur. licèt non alleget locū. Anto Flo. in. 2. parte prin. suæ summæ tit. 1. c. 16. vers. quātùm ad tertium principale, col. 3. & iterum col. 5. vbi reprehendit Durandum, qui in sua summa tenuit contrarium, quod nulli mirum videri debet, nam ob id tantùm animum ad scribendū appulit Durandus, vt cæteris contradiceret, præsertim diuo Thomę. Idem quoq; tenuit diuus Bernardinus in li. de euangelio æterno, sermone. 35. char. vl. vers. circa hoc autem notandum est, & iterum sermone. 35. ar. 1. c. 2. & nouissimè Adrianus Florentius in suis in. 4. senten. quæstionibus, vbi de restitutione differit, in. q. cuius initium est, consequenter quæro vtrum indistinctè tenetur, in solutione ipsius quæstionis. Et omnium latissimè Conradus, in vbere tract. de contractibus, tum in summario. 57. quæstionis, tum in ea ipsa. q. 57. quibus locis hanc rem eruditè, & copiosè disputat, asseritque, & hoc procedere, quantumcunque modica sit læsio.

Qui cōtra rium tenēt

9 ¶ Quanquam & è nostris contrarium simpliciter tenuit Io. Crotus in repe. c. vt animarum, in prin. de consti. li. 6. hac ratione, quòd ius canonicum, cuius est principalis intentio, vt consulat saluti animarum, vt ibi est tex. approbat huiusmodi contractum, in quo interuenit deceptio infra dimidiam iusti precij. d. c. cum dilecti, &. c. pe. de emp. & vendi. Ergo contrahentes sunt tuti in foro conscientiæ: aliàs sequeretur, quòd quis deciperetur legis clypeo, quod fieri non debet. l. 1. in fi. C. de his qui ve. æta. impe. &. c. de viduis. 27. q. 2. & ita etiam videtur voluisse Bal. sibi contrarius in. d. c. si proponente, de rescrip. cùm dicit, quòd ex quo lex permittit contrahenti, quòd faciat sua facta, vt ipse loquitur, quàm melius potest, hoc debuit aduersa pars cogitare: & si non cogitauit, sibi imputet. Alioquin omnia mercimonia mundi destruerentur, & omnes mercatores irent ad inferos, & licèt glo. in. d. l. semper, dicat, q; nunquā decipere cōtingit bono viro, tamē propter ea nō putat ipse Bal. quòd alicui detur remedium fori etiā conscientialis. Et ita quoq; ue tenuit Pe. An. in. c. peccatum, in. 4. conclu. principali, de reg. Iur. li. 6. vbi hanc rem, per. 4. cōclusiones differit. & Barb. in. c. 1. de emp. & vendi. Et Fran. Are. in. d. c. cùm caussam, de testi. & rursum in. l. si quis cùm aliter, col. pe. ff. de verb. oblig. Quem & tu latissimè omnium rem hanc tractantem videas in. d. c. cùm caussa, de testib. & Soci. con. 49. viso instrumento, col. 2. vers. his tamen non ob. li. 4. & Philip. Deci. sibi contrarium in. d. l. semper, in fi. ff. de regul. iur. Sed ita vt non omittas. glo. in. d. c. si cupis, in verbo, cùm multum. 16. q. 1. quæ dicit, in contractibus decipere non esse peccatum, per. c. innocens. 22. q. 4.

Ecclesia non debet rem pluris quam ualeat.

10 ¶ Sed tamen ad prioris op. confirmationem, quæ communior est, & verior, adde & tu glo. no. in §. hoc ius. 10. q. 2. quæ dicit, quòd licèt lex dicat, quòd contrahentes possunt se inuicem decipere, ecclesia tamen non debet vendere rem pluris, quàm valeat, quam glo. sequitur Archi. ibi, & eam commendat, & dicit sing. Ro. sing. 758. Tu scis quòd res ecclesiæ. & Barb. in repe. d. c. Raynaldus, col. 113. extrà de testa. & in. l. 2. §. vl. col. 9. ff. de verbo. oblig. & d. con. 77. col. 1. li. 4. & inter con. Calca. d. con. 28. illud afferam in medium, col. 2. & Iason. in. l. quoties, col. 5. vers. secundo principaliter. C. de rei vendi. & sequitur è theologis diuus Bernardinus in. d. sermone. 35. quo loco suprà citauimus, & Conradus locis etiam suprà alleg. & è nostris Cepol. vbi suprà, & ante eū Hosti. Imo. & Panor. in. c. 1. in prin. extrà de emp. & vendi. Bal. in authen. hoc ius porrectum, col. 4. vers. vlteriùs quæritur. C. de sacrosc. eccle. & in. d. l. in causæ. §. idem Pōponi⁹. ff. de minor. Angel. in. §. hoc etiam, col. 4. vers. sed tunc quęro, in authen. de ali. & emphy. & Panor. in. c. per tuas, col. 2. extrà de donat. in quibus locis ipse Panor. eam glo. dicit no. & rursum idem Panor. in. d. c. quia plerique, in. 9. q. de immunit. eccle. vbi & eā dicit no. & in. d. c. cùm caussa, de testib. & in. d. c. in ciuitate, col. 2. de vsur. & alibi sæpe. & Fran. Are. qui & illam dicit no. in. l. si quis cùm aliter, col. 8. vers. adde etiam. ff. de verb. oblig. & Bertha. in tract. de Gabellis, in. 2. parte princi. in. 8. q. in fi. vbi & illam glo. dicit sing. Et idem quoque voluit Anto. in. c. continebatur, col. 1. extrà de his quæ fiunt à præla. & in. d. c. in ciuitate, de vsur. vbi & idem putat de personis ecclesiasticis, & etiam de laicis, quò ad forum animæ. quod & voluit ipse Anto. & etiam Imo. in. d. c. cùm caussa.

De eadē re Hermes philosophus Aegyptius.

11 ¶ Facit & ad prædicta id quod dicit Bal. in. l. cum ipse, in prin. C. de cōtrahen. emp. quòd ad bonam fidem pertinet, vt sit iustum precium. Nam & Suidas author est Hermetē philosophū Aegyptium, qui sub Adriano imperatore floruit, ea iustitia fuisse, vt si à se quippiam empturo, minus iusto precio peteretur, ipse nihilominus iustum promittebat. Quin & Cicero li. 3. offi. consimile quiddam fecisse. Q. Scæuolam Publij filium scribit. Cùm enim postulasset, vt sibi fundus, cuius emptor erat, semel indicaretur, idque venditor ita fecisset, dicit se pluris æstimare, quàm emerat, & addidit centum milia. Subiungit autem Tul. Nemo est, qui viri boni hoc fuisse neget. Quæ postrema verba ideò hic adscripsimus, quia admodum conueniunt cum glo. in. d. l. semper. Sed & idem

Q. Scæuola.

Augustin° idem fecisse quoque diuum Augustinum in emptione cuiusdam libri, refert diuus Thomas loco suprà allegato, vers. abhinc, 3. & è nostris Barb. d. con. 28. inter con. Calca.

12 ¶ Illud tamen quod diximus, videlicet non esse licitum in foro conscientiæ contrahentibus etiã infra mediã partem iusti precij sese decipere, intelligit Calde. in repe. d. c. nauiganti, col. 4. versi. tertiò oppo. contra duos vl. casus, de vsur. quando ipsa deceptio proficiscitur ex dolo contrahentis, quia scilicet dolus dedit causam contractui, siue deceptioni, vel etiã incidit in ipsum contractum, aut deceptionem: quòd si deceptio sponte &, vt dicit, re ipsa veniat sine dolo contrahentis, secus est. sequitur, & dicit no. Panor. ibi, col. v. & etiam in. d. c. in ciuitate, col. 2. & in. d. c. cùm causa, col. vl. & ibi etiam Fely. in fi. extrà de testi. & in. c. 1. post prin. extrà ne cleri. vel mo. & Saly. in. d. authen. adhæc, & Corne. in repe. l. si pascenda pecora, col. 1. C. de pact. & Philip. Deci. in d. c. 1. col. 8. vers. sed tamen aduertendum, de constit. Et multùm ad hoc facit glo. in. d. l. itẽ si precio. §. vl. Nec ab hac distinctiõe multùm abest alia Imo. distinctio in. c. 1. de emp. & vendi. vtrùm scilicet emptor sciat verum precium, & sponte emat, an verò ignoret: vt primo casu nullum sit animæ periculum, secundo secus. Sed super hac re latissimè omnium distinguit Anto. Burg. in. c. cum dilecti, extrà de emp. & vendi. quem tu omnino vide.

Quid si deceptio non sit ex proposito.

13 ¶ Sed vt tandem ad principium ac principale nostrum propositum reuertamur, idque ipsum cõcludamus, licèt iura permittant viris vxores verberare, non proinde sequitur, id honestum esse, & minimè vitiosum, per ea quæ dicta sunt. Ex quibus satis responsum est, ad id quod in nostram legem obiectum fuit. Sed & respõderi potest illud Augustini, Qui peccat legis authoritate &c. intelligi de lege diuina, non autem humana, vt colligitur ex verbis subsequentibus, & etiam annotauit Adria. Flo. in eo ipso opere, quod nuper citauimus, in materia restitutionis.

Conclusio.

14 ¶ Sed confestim insurget iterum Euripidis imitator quispiam *μισογυνής*, id est, mulierum osor, illud quoque in nostram legem petulanter obijciens. Cùm omnes homines natura admodũ propliues in vitia finxerit, [vt affatim alibi scripsimus, tum præsertim mulieres, quæ in mala omnia feruntur præcipites, adeò vt vllam vix bonam reperias. Accur. noster in. l. ex his. ff. de legi. ex eo quod inibi scribit iurisconsultus, legem fieri non debere ex his, quæ rarò accidunt, facetè admodum subinfert, non esse propterea legem de bonis mulieribus faciendam, quoniam rarę sunt. Alibi idem Accur. in. l. 2. C. de his qui ve. æta. impe. dicit fœminas ob id celeriùs veniã ætatis, quàm mares impetrare, quoniam mala herba citò crescit. Id quod etiam dicit ibi Odof. qui subdit, in nulla muliere esse animi probitatẽ, nisi sanctificetur. & Hosti. in. c. literas, extrà de despon. impub. vbi dicit hanc rationem Plac. esse. & Collec. in. c. puberes, eo tit. & Panor. in. c. vbi non est, eo quoque tit. & Bal. in. l. qua ætate. ff. de testa. In q̃ rem non parum multæ sunt heroicorum, Comicorum, Epicorum, Lyricorum, Dithyrambicorum, Asmaticorum, Elegorum, Iambicorum, Hymnographorũ, Epigrammatariorum siue Anathematicorum, Sillographorum, Mimographorũ, Epithalamographorum, Monodorum, Melicorum, Satyricorumque atque Tragicorum, & cęterorum poëtarum, aliorum quoque scriptorum sententiæ, ex quibus aliquot substituemus. Homerus li. 11. Odysseæ facit Agamennonem hæc pronunciantem.

Mulieres malæ.

ὡς ὄυκ ἀνότερον καὶ κύντερον ἄλλο γυναικός. Id est.
Nihil fœmina grauius, nihil peius.

Cuius etiam sententiæ meminit Dion in libello *περὶ ἀπιστίας*, id est, de incredulitate. Menandri trimeter est apud Græcos vice prouerbij celebratus.

θησαυρός ἐστι τῶν κακῶν κακὴ γυνὴ. Id est.
Thesaurus est malorum mala mulier. Alter quoque,
θάλασσα πρῶτ' ὖρ, καὶ γυνὴ κακά τρία.
Ignis, & mare, & fœmina sunt mala tria. Ille item.
γυναικὸς ἐσθλῆς ἐπιτυχεῖν οὐ ῥᾴδιον. Id est.
Mulierem bonam consequi non facilè.

Cui affinis est illa Diphili sententia apud Stobæum sermone. 66.

γυναῖκα ἀγαθὴν ἐπιτυχεῖν οὐ ῥᾴδιον.
In vxorem incidere bonam non facile.

Euripides quoque in Iphigenia in Aulide scribit, rarò virum vxorem bonam nanciscì: malam verò, non rarum. Verba ipsius hæc sunt.

σπάνιον δὲ θήρευμ' ἀνδρὶ τοιούτῳ λαβεῖν
δάμαρτα, φλαῦρον δ' οὐ σπάνις γυναῖκ' ἔχειν.

Cæterùm ipse Menander, vt ad eum redeamus, apud Stobæum sermone 70. tradit mulierem necessariò malam esse.

ἀνάγκη γάρ γυναῖκ' εἶναι κακόν.
Sed & idem apud Lucianum in eo libro, cui *Ἔρωτες* nomen indidit, scribit, non immerentem Prometheum pendere fixum Caucasi de rupibus, quòd mulieres effinxerit *γένος μιαρόν*, id est genus sceleſtum, vocans, impurum, ac veluti dignum, quod ab omnibus solũ relinquatur. hinc enim dictum *μιαρόν* nonnulli dictitant. Ex latinis verò poëtis Lucillius.

Heu facul (inquit) est homini inuentu fœmina bona,

Nusquam

Nusquam. Vbi, facul, vt annotant Grammatici, pro facilè antiquè ponitur.
Cui & proximum est illud Pacuuij.
Haud facul fœmina inuentu bona. *Facul.*
Quod & Lu. Afranius ijsdem verbis vsurpauit in Ixione, si verum dicit Nonius Marcellus. Plautus autem in Aulularia inducit Eunoniam de mulieribus ita loquentem.
Optima nulla potest eligi, alia alia peior.
Quod & de Sardis (vt illud obiter dicam) scribit Tullius li. 7. Epistolarũ Familiarium ad Fabiũ Gallum in epistola incip. Amores, alium scilicet alio nequiorem. Idem Plautus in Milite.
Quid peius muliere? Rursumque in eadem fabula.
Nam bona vxor, si ea quidem deducta est vsquam gentium,
Vbi ea possit inueniri? Et in Curculione, Antiquom (ait) poëtam audiui scripsisse in Tragœdia. Mulieres duas peiores esse, quàm vnam. Quin & apud eundum in Mercatore, Lysimachus dicit nullam mulierem bonam esse. Et in Truculento Phronesium mulier ita loquitur.
Nimio minus perhibemur
Malo, quàm sumus ingenio.
Laches quoque ille senex Terentianus in Hecyra. In eodem (ait) omnes mihi videntur ludo doctæ ad maliciam.
Cui succinit Græcus Menandri senarius,
γυνὴ γυναικὸς πώποτ' οὐδὲν διαφέρει. Id est.
A fœmina nihil fœmina vnquam discrepat.
Eiusdem, vt opinor, est ille versiculus.
οὐδὲν γυναικὸς χεῖρον οὐδὲ τῆς καλῆς. Id est.
Muliere nil est peius, atque etiam bona.
Philemonis poëtæ Comici sententia est apud Stobæum sermone. 66.
ἀθάνατον ἐστὶ κακὸν ἀναγκαῖον γυνή. Id est.
Immortale est malum necessarium vxor.
Cui simile est illud Menandri apud eundem Stobæum sermone sequenti.
τὸ γαμεῖν, ἐάν τις τῷ ἀληθείαν σκοπῇ,
κακὸν μέν ἐστιν, ἀλλ' ἀναγκαῖον κακόν.
Vxorem ducere, si quis veritatem consideret,
Malum quidem est, sed necessarium malum.
Quare autem dicatur malum necessarium, dicemus alibi posteà. Medea item apud Euripidem.
ἀλλ' ἔσμεν ἔσιον ἔσμεν οὐκ ἐρῶ κακὸν
γυναῖκες, ὄὐκον χρῆν σ' ὁμοιοῦσθαι κακοῖς.
Sed sumus vt sumus, non dicam malum
Mulieres, non oportet te similem fieri malis. Item in ea ipsa fabula.
ἐπίσασαι δὲ πρὸς θεὼν καὶ πεφύκαμεν
γυναῖκες ἐσμὲν ἐθλ' ἀμηχανώταται
κακῶν δὲ πάντων τέκτονες σοφώταται.
Scis verò præterea, nos sumus
Mulieres ad bona consilij ineptissimæ.
Malorum verò omnium artifices sapientissimæ. Et in Hecuba.
εἴτις γυναῖκας τῶν πρὶν εἶρηκε κακῶς
ἢ νῦν λέγων ἔστ' τις, ἢ μέλλει λέγειν,
ἅπαντα ταῦτα συντεμὼν ἐγὼ φράσω.
γένος γὰρ οὔτε πόντος, οὔτε γῆ τρέφει
τοιόν δ' ἐστ' ἀεὶ ξυστυχῶν, ἐπίσταται. Id est, vt vertit Erasmus.
De fœminis si dixit antehac quis malè,
Hodiéve dicit, siue post dicturus est,
Cuncta hæc ego compendio dicam semel.
Neque terra simile, nec fretum gignit genus,
Atque illud, ipsa discit experientia,
Semper cui cum illis negocium incidit.
Apud alium poëtam Tragœdiographum sed Latinum (is Seneca est in Hipppolyto) ipse Hippolytus ita fatur.
Dux malorum fœmina, & scelerum artifex.

15 ¶ Sed vt redeamus ad Euripidem, is apud Planudem in vita Aesopi, & iterum in li. 1. Epig. græcorum inter omnia mala principatum tribuit mulieri. *Iterum de malitia mulierum.*
πολλαὶ μὲν ὀργαὶ κυμάτων θαλασσίων,
πολλαὶ δὲ πυταμῶν, καὶ πυρὸς θερμὸς πνοαί,
δεινὸν δὲ θεῖσα, δεινὰ δ' ἄλλα μυρία,

Augustin° idem feciſſe quoque diuum Auguſtinum in emptione cuiuſdam libri, refert diuus Thomas loco ſuprà allegato, verſ. abhinc, 3. & è noſtris Barb. d. con. 28. inter con. Calca.

12 ¶ Illud tamen quod diximus, videlicet non eſſe licitum in foro conſcientiæ contrahentibus etiã infra mediã partem iuſti precij ſeſe decipere, intelligit Calde. in rep. d. c. nauiganti, col. 4. verſi. tertiò oppo. contra duos vl. caſus, de vſur. quando ipſa deceptio proficiſcitur ex dolo contrahentis, quia ſcilicet dolus dedit cauſſam contractui, ſiue deceptioni, vel etiã incidit in ipſum contractum, aut deceptionem: quòd ſi deceptio ſponte &, vt dicit, re ipſa veniat ſine dolo contrahentis, ſecus eſt. ſequitur, & dicit no. Panor. ibi, col. v. & etiam in. d. c. in ciuitate, col. 2. & in. d. c. cùm cauſa, col. vl. & ibi etiam Fely. in fi. extrà de teſti. & in. c. 1. poſt prin. extrà ne cleri. vel mo. & Saly. in. d. authen. adhæc, & Corne. in repe. l. ſi paſcenda pecora, col. 1. C. de pact. & Philip. Deci. in d. c. 1. col. 8. verſ. ſed tamen aduertendum, de conſtit. Et multùm ad hoc facit glo. in. d. l. itẽ ſi precio. §. vl. Nec ab hac diſtinctiõe multùm abeſt alia Imo. diſtinctio in. c. 1. de emp. & vendi. vtrùm ſcilicet emptor ſciat verum precium, & ſponte emat, an verò ignoret: vt primo caſu nullum ſit animæ periculum, ſecundo ſecus. Sed ſuper hac re latiſsimè omnium diſtinguit Anto. Burg. in. c. cum dilecti, extrà de emp. & vendi. quem tu omnino vide.

Quid ſi deceptio non ſit ex propoſito.

13 ¶ Sed vt tandem ad principium ac principale noſtrum propoſitum reuertamur, idque ipſum cõcludamus, licèt iura permittant viris vxores verberare, non proinde ſequitur, id honeſtum eſſe, & minimè vitioſum, per ea quæ dicta ſunt. Ex quibus ſatis reſponſum eſt, ad id quod in noſtram ſegem obiectum fuit. Sed & reſpõderi poteſt illud Auguſtini, Qui peccat legis authoritate &c. intelligi de lege diuina, non autem humana, vt colligitur ex verbis ſubſequentibus, & etiam annotauit Adria. Flo. in eo ipſo opere, quod nuper citauimus, in materia reſtitutionis.

Concluſio.

14 ¶ Sed confeſtim inſurget iterum Euripidis imitator quiſpiam *μισογυνίς*, id eſt, mulierum oſor, illud quoque in noſtram legem petulanter obijciens. Cùm omnes homines natura admodũ procliues in vitia finxerit, [vt affatim alibi ſcripſimus, tum præſertim mulieres, quæ in mala omnia feruntur præcipites, adeò vt vllam vix bonam reperias. Accur. noſter in. l. ex his. ff. de legi. ex eo quod inibi ſcribit iuriſconſultus, legem fieri non debere ex his, quæ rarò accidunt, facetè admodum ſubinfert, non eſſe proptereà legem de bonis mulieribus faciendam, quoniam rarę ſunt. Alibi idem Accur. in. l. 2. C. de his qui ve. æta. impe. dicit fœminas ob id celeriùs veniã ætatis, quàm mares impetrare, quoniam mala herba citò creſcit. Id quod etiam dicit ibi Odof. qui ſubdit, in nulla muliere eſſe animi probitatẽ, niſi ſanctificetur. & Hoſti. in. c. literas, extrà de deſpon. impub. vbi dicit hanc rationem Plac. eſſe. & Collec. in. c. puberes, eo tit. & Panor. in. c. vbi non eſt, eo quoque tit. & Bal. in. l. qua ætate. ff. de teſta. In q̃ rem non parum multæ ſunt heroicorum, Comicorum, Epicorum, Lyricorum, Dithyrambicorum, Aſmaticorum, Elegorum, Iambicorum, Hymnographorũ, Epigrammatariorum ſiue Anathematicorum, Sillographorum, Mimographorũ, Epithalamographorum, Monodorum, Melicorum, Satyricorumque atque Tragicorum, & cęterorum poẽtarum, aliorum quoque ſcriptorum ſententiæ, ex quibus aliquot ſubſtituemus. Homerus li. 11. Odyſſeæ facit Agamennonem hæc pronunciantem.

Mulieres malæ.

ὡς ὄυκ ἀνὸτερον καὶ νύντερον ἄλλο γυναικός. Id eſt.

Nihil fœmina grauius, nihil peius.

Cuius etiam ſententiæ meminit Dion in libello *περὶ ἀπιστίας*, id eſt, de incredulitate. Menandri trimeter eſt apud Græcos vice prouerbij celebratus.

θησαυρός ἐστι πᾶν κακῶν κακὴ γυνὴ. Id eſt.

Theſaurus eſt malorum mala mulier. Alter quoque,

θάλασσα πρὸς τοῦρ, καὶ γυνὴ κακὰ τρία. Ignis, & mare, & fœmina ſunt mala tria. Illſe item.

γυναικὸς ἐσθλῆς ἐστι τυχεῖν οὐ ῥᾴδιον. Id eſt.

Mulierem bonam conſequi non facilè.

Cui affinis eſt illa Diphili ſententia apud Stobæum ſermone. 66.

γυναῖκα ἀγαθὴν ἐστι τυχεῖν οὐ ῥᾴδιον.

In vxorem incidere bonam non facile.

Euripides quoque in Iphigenia in Aulide ſcribit, rarò virum vxorem bonam nanciſci: malam verò, non rarum. Verba ipſius hæc ſunt.

πάντιον δὲ θήρευμ' ἀνδρὶ τοιούτῳ λαβεῖν
δάμαρτα, Φλαῦρον δ' οὐ πάντις γυναῖκ' ἔχειν.

Cæterùm ipſe Menander, vt ad eum redeamus, apud Stobæum ſermone 70. tradit mulierem neceſſariò malam eſſe.

ἀνάγκη γάρ γυναῖκ' εἶναι κακόν.

Sed & idem apud Lucianum in eo libro, cui *ἔρωτες* nomen indidit, ſcribit, non immerentem Prometheum pendere fixum Caucaſi de rupibus, quòd mulieres effinxerit *γενος μιαρόν*, id eſt genus ſceleſtum, vocans, impurum, ac veluti dignum, quòd ab omnibus ſolũ relinquatur. hinc enim dictum *μιαρόν* nonnulli dictitant. Ex latinis verò poëtis Lucillius.

Heu facul (inquit) eſt homini inuentu fœmina bona,

Nuſquam

Nuſquam. Vbi, facul, vt annotant Grammatici, pro facilè antiquè ponitur.

Cui & proximum eſt illud Pacuuij.

Haud facul fœmina inuentu bona. *Facul.*

Quod & Lu. Afranius iiſdem verbis vſurpauit in Ixione, ſi verum dicit Nonius Marcellus. Plautus autem in Aulularia inducit Eunoniam de mulieribus ita loquentem.

Optima nulla poteſt eligi, alia alia peior.

Quod & de Sardis (vt illud obiter dicam) ſcribit Tullius li. 7. Epiſtolarũ Familiarium ad Fabiũ Gallum in epiſtola incip. Amores, alium ſcilicet alio nequiorem. Idem Plautus in Milite.

Quid peius mulere? Rurſumque in eadem fabula.

Nam bona vxor, ſi ea quidem deducta eſt vſquam gentium,

Vbi ea poſsit inueniri? Et in Curculione, Antiquom (ait) poẽtam audiui ſcripſiſſe in Tragœdia. Mulieres duas peiores eſſe, quàm vnam. Quin & apud eundum in Mercatore, Lyſimachus dicit nullam mulierem bonam eſſe. Et in Truculento Phroneſium mulier ita loquitur.

Nimio minus perhibemur
Malo, quàm ſumus ingenio.

Laches quoque ille ſenex Terentianus in Hecyra. In eodem (ait) omnes mihi videntur ludo dotæ ad maliciam.

Cui ſuccinit Græcus Menandri ſenarius,

γυνὴ γυναικὸς οὐδὲν διαφέρει. Id eſt.

A fœmina nihil fœmina vnquam diſcrepat.

Eiuſdem, vt opinor, eſt ille verſiculus.

οὐδὲν γυναικὸς χεῖρον οὐδὲ τῆς καλῆς. Id eſt.

Muliere nil eſt peius, atque etiam bona.

Philemonis poëtæ Comici ſententia eſt apud Stobæum ſermone. 66.

ἀθάνατον ἐστὶ κακὸν ἀναγκαῖον γυνή. Id eſt.

Immortale eſt malum neceſſarium vxor.

Cui ſimile eſt illud Menandri apud eundem Stobæum ſermone ſequenti.

τὸ γαμεῖν, ἐὰν ἴις τὼ ἀλήθειαν σκοπῶ,
κακὸν μέν ἐστιν, ἀλλ' ἀναγκαῖον κακόν.

Vxorem ducere, ſi quis veritatem conſideret,
Malum quidem eſt, ſed neceſſarium malum.

Quare autem dicatur malum neceſſarium, dicemus alibi poſteà. Medea item apud Euripidem.

ἀλλ' ἐσμὲν ἕιον ἐσμὲν ὄυκ ἐρῶ κακὸν
γυναῖκες, ὀὐκον χρὼ σ' ὁμοιοῦσθαι κακοῖς.

Sed ſumus vt ſumus, non dicam malum
Mulieres, non oportet te ſimilem fieri malis. Item in ea ipſa fabula.

ἐπίσασαι δὲ πρὸς σὲ καὶ πεφύκαμεν
γυναῖκες ἐσμὲν ἐθλ' ἀμηχανώταται
κακῶν δὲ πάντων τέκτονες σοφώταται.

Scis verò præterea, nos ſumus
Mulieres ad bona conſilij ineptiſsimæ.
Malorum verò omnium artifices ſapientiſsimæ. Et in Hecuba.

εἴτις γυναῖκας τῶν πρὶν εἶρπε κακῶς
ἢ νῦν λέγων ἔστί τις, ἢ μέλλει λέγειν,
ἅπαντα ταῦτα σωτεμὼν ἐγὼ φράσω.
γένος γὰρ οὔτε πόντος, οὔτε γῆ τρέφει
τοιόν δ' ἔστ' ἀεὶ ξυμτυχῶν, ἐπίσασθαι. Id eſt, vt vertit Eraſmus.

De fœminis ſi dixit antehac quis malè,
Hodiéve dicit, ſiue poſt dicturus eſt,
Cuncta hæc ego compendio dicam ſemel.
Neque terra ſimile, nec fretum gignit genus,
Atque illud, ipſa diſcit experientia,
Semper cui cum illis negocium incidit.

Apud alium poëtam Tragœdiographum ſed Latinum (is Seneca eſt in Hipppolyto) ipſe Hippolytus ita fatur.

Dux malorum fœmina, & ſcelerum artifex.

15 ¶ Sed vt redeamus ad Euripidem, is apud Planudem in vita Aeſopi, & iterum in li. 1. Epig. græcorum inter omnia mala principatum tribuit mulieri. *Iterum de malitia mu lieru̇m.*

πολλαὶ μὲν ὀργαὶ κυμάτων θαλασσίων,
πολλαὶ δὲ ποταμῶν, καὶ πυρὸς θερμὸς πνοαί,
λεαινῶν δὲ φύσις, λέοντα δ' ἄλλα μυρία,

πλὴν δυσλεὲς οὕτω δεινὸν, ὡς γυνὴ κακή. Id est.
Furore multo sæuit iratum mare,
Proniq́ fluuij,& ignis acris impetus,
Inopia acerba,acerba alia quamplurima:
Sed nil ita acerbum & noxium,vt mulier mala.
Et eandem sententiam paucis immutatis ex Euripide quoque citat Stobæus sermo. 71. Sed & apud eundem Euripidem in Hippolyto Coronato, est hæc mulierum detestatio.
ὠζεν, Ζεῦ δι' ἣν κίβδηλον ἀνθρώποις κακὸν
γυναῖκας εἰς φῶς ἡλίου κατῴκισας. Id est.
O Iuppiter,cur obsecro fucatum hominibus malum,
Mulieres,sub iubar solis deduxisti?
Sed & Valerius quispiam in quadam epistola ad Ruffinum, quæ inter diui Hieronymi epistolas comperitur.Optima(inquit)fœmina,rarior est Phœnice, Malarum fœminarum tam copiosa sunt examina, vt nullus sit expers malignitatis earum. Lacon quidem apud Plutarchum, mulierem omnem malam lepidè significauit: nam cùm vxorem duxisset pusillam, diceb at è malis quod minimum esset, eligendum. verba ipsius sunt. τοῦ κακοῦ ἐκλογὴν ποιησάμενος, τὸ ἐλάχιστον ἡρεῖσθαι. Cui & simile est, quod apud Plautum in Sticho mulier Antiphoni quærenti, vtram potiùs duceret in vxorem,virginem ne,an viduam,respondit in hæc verba.
Quanta mea sapientia est,
E malis multis, malum quod minimum est, id minimum malum est.
Qui potest mulieres vitare,vitet,vt quotidie
Pridie caueat, ne faciat, quod pigeat postridie. Ouidius autem meta.lib.10.
Viderat offensus vicijs,quæ plurima menti
Fœmineæ natura dedit.
¶ Superiorum sententias confirmat,& ille Græcorum versiculus.
16 θηρῶν ἀπάντων ἀγριωτέρα κακὴ γυνή. Id est.
De eadē re Feris omnibus immitior mulier mala. Et ille quoque.
ἰὸς πέφυκεν ἀσπίδος κακὴ γυνή. Id est ad verbum.
Venenum naturaliter est aspidis mala mulier.
Nam & Diogenes ille Cynicus conspicatus duas fœminas clam inter se conferentes sermonem, protulit illum versiculum è comœdia quapiam antiqua depromptum.
ἀσπὶς πρὸς ἐχίδνης φάρμακον δανείζεται.
Sumit venenum à vipera aspis mutuò.
At Gregorius Nazanzenus in Sententijs Distichis anteponit mulierum maliciam & venenum, aspidibus,& draconibus.
δεινὸν δράκοντες,καὶ κακοῦργον ἀσπίδες,
γυναικὸς δεινότης ἐν θηρίοις. Id est.
Mala res est dracones,malefica res,& aspides.
Duplex mulieris malicia inter feras.
Quã sententiam,& ipse deprõpsisse videtur ex Thesauro Ecclesiastici,qui.c.25. anteponit maliciam mulieris, colubri, & draconis. Immò breuis (inquit) omnis malicia,super maliciam mulieris. id est, leuis est quælibet alia malicia, præ malicia mulieris. Sed & inibi multa alia de mulierum sceleribus comperies, quæ veluti omnibus exposita prætermitto. Solomon autem Ecclesiastes.7. virum vnum de mille bonum reperisse se dicit, mulierem autem nullam. Quo etiam in loco diuus Hieronymus scribit fœminam esse omnium malorum caput. Sed & ille doctissimus Rabi Dauid Kimhi in radice אנשׁ, & alijs locis ibi relatis, tradit fœminas apud Hebræos ab נשׁה dici,quòd fragiles sint,& ad omnia vitia procliues.Id quod nos didicimus à doctissimo, humanissimoque,atque omnibus numeris consummatissimo viro. D. Iacobo Spifamio, nostræ decuriæ præside dignissimo,cùm sententiam diceret in graui quapiam controuersia. Cæterùm diuus Hieronymus eodem in loco: scribit mulierem in sacris literis iuxta intelligentiam spiritualem aut omne generaliter peccatum,& iniquitatem nominari,quę sub specie mulieris sedet apud Zachariam.5.c.super plumbi talentum,Aut(inquit) diabolum τροωικῶς mulierem accipi, propter effœminatas vires,& idololatriã.Sed vt ad Græcos redeamus,Philoxenus poëta Lyricus interrogatus,διὰ τί σοφοκλῆς χεῖρας ἀγαθὰς παρεισάγει τὰς γυναῖκας αὐτὸς δὲ φάυλας,id est,cur Sophocles introduceret mulieres bonas, & frugi, ipse autem malas ac peruersas, respondit, ὅτι σοφοκλῆς μὲν οἵας δεῖ εἶναι τὰς γυναῖκας λέγει, ἐγὼ δὲ οἵαι εἰσίν. id est, Sophocles quidem mulieres carmine dicit, quales eas esse decet, ego autem quales verè sunt.Est Thomæ Mori epigramma,quo planè demonstrat, mulieres semper malas esse.
Vxor,amice tibi est semper mala:cùm malè tractas,
Fit peior:sed fit pessima,quando benè.
Sed bona,si moriatur,erit:melior tamen,id si

Te faciat viuo:ast optima,si properè.
Susarion ille Megarensis prisc æ comœdiæ inuentor, cùm prauæ mulieri coniunctus esset, ea abeunte in pompam Dionysiorum,theatrum ingressus hæc carmina iambica cecinit.
ἀκούετε λεώ,σουσαρίων λέγει τάδε,
κακὸν γυναῖκες ἀλλ' ὅμως ὦ δημόται,
δυν ἔστιν οἰκεῖν οἰκίαν ἄνευ κακοῦ.
καὶ γὰρ τὸ γῆμαι καὶ τὸ μὴ γῆμαι,κακόν.
Audite populus,Susarion hæc dicit,
Malum sunt mulieres.Veruntamen ô populares,
Non est habitare domum sine malo:
Nam & vxorem ducere,& non ducere,malum est.
Quæ & ipsa relata sunt à Stobæo sermone.77.
Vides ergo quàm malè audiat apud antiquos scriptores mulierum genus. Quæ quidem, & hodiernis temporibus, vt Rotherodami verbis vtar, strenuè dant operam, ne scriptores ipsi vaniloqui fuisse videantur. Ex quibus multa transcripsit,nescio quis Carolus Degrassalius Carcassonensis li.1.regalium Franciæ,char.245. *Furtũ ex hoc libro.*
17 ¶ Et quia forsitan non erit satis quibusdam hæc dixisse in genere,nisi & ipsa speciatim comprobemus, propter ea,quæ in similibus habentur in.l.si quis in principio testamenti, in verbo,specialiter. ff. de leg.3. &.l.1.§. defensionem, & ibi Bar. C.de admi.tut.& in.l.1. C. de prædi.curi. li.10.in illis verbis,omnes causas sigillatim,quibus strangulatur,exponat, & in.§. si verò expressim,& ibi Angel. in authen.de hæred.& Falci. & in cle. constitutionem, de elec. & glo. in. c. inquisitionis,de hæret.& in cle.1.in verbo,specialiter,de iudi.& Bar.in con.65.Petrus Nicole,vbi dicit,non sufficere allegare in genere fraudem, aut simulationem in contractu interuenisse, nisi species fraudis,aut simulationis allegetur, & probetur,quem sequitur Pau. Ca. in.l.iuris gẽtium. §.pactorum.ff.de pac.& idem voluit Bal.in.l.ab Anastasio,col.vl. C. mand. Et quod voluit Bar. in.l.1.ff.de vulg.& pupil.& Bal.in rub. C.ad leg.Falci.& quòd dicimus non sufficere, opponere contra testes,nisi opponatur specialiter,vt est tex.in.c.præsentiũ.§. testes,de testi.li.6. & ita voluit Bar.in.l.1.in fi. C.de testi.& ibi etiam Bal. in. 2.q. vbi, & omnes fermè sequuntur, & idem Bal.in.l. si quis testibus, ad fi. C.eo.tit. & Ro.con.209. in casu propositæ consultationis, col. 1.& Philip. Dec.in.c. denique, in.2.not. in fi. de excep. cum multis similibus latè collectis per Iaso. in.l. Ticiæ textores,in prin.de lega.1. *Crimen fraus dolus speciales sunt opponẽda.*
18 ¶ Ideò vt omnibus satisfaciam, ad species viciorum descendamus. Scriptores ecclesiastici traduũt septem esse mala capitalia, & veluti præcipua, quibus, & vniuersa vitiorum congeries subijcitur. Quæ,sacræ literæ in veteri testamento septem gentes, in nouo septem dæmonia, vt Grægorius,& quidam alij existimant, alijs tamen reclamantibus, vocant, vt de primo scribitur Deutero.7. c. in prin. De secundo Marci.c. 18. & Lucæ. 8. in quibus locis hoc ipsum annotarunt interpretes, septem autem nequitias vocauit Solomon, nisi fallor, prouerb.26. Ea autem sunt Superbia,Auaricia,Luxuria(ita vocant libidinem venereã, tametsi aliud propriè significat) Ira,Gula,Inuidia,Acedia(sic enim vocanda est, non vt vulgò dicitur, accidia) est enim græcum verbum,ἀκηδία,quo desidia,pigritia,incuria significatur. Quibus si mulieres abundè esse refertas ostendero,putabo me omnibus satis fecisse,vel mulierum amatoribus. *7.mala capitalia. 7.gentes. 7.dæmonia 7.nequitiæ Acedia nõ accidia pro desidia.*
19 ¶ De superbia,quæ primum locum obtinet, multis suprà probauimus, quæ iterum hîc repetenda non ducimus, ne planè fiat,quod Græci ex Pindaro,& Aristophane in Ranis, vice prouerbij celebrant,ὁ διὸς κόρινθος,id est, Iouis Corinthus,in eos qui eadem sæpius repetunt. Quando etiam ex alio Græcorum prouerbio apud Suidam, δὶς κράμβη θάνατος,id est,bis Crambe mors. Ideò legimus Euripidem apud Aristophanem Comicorum facetissimum, Aeschilum insectari, quòd bis idem dixerit,videlicet ἥκω,& κατέρχομαι,vt etiam meminit Fauorinus apud Gellium lib. 13. c. 18. Battum quoque inertiorem poëtam iudicatum, quòd dum simulachra, & statuas versibus, & hymnis celebraret, eandem sæpius cantilenam recineret, indeque huiusmodi itemdem inania loquor, eademque sæpius repeto, quod quidem verbum adeò fuit vulgò vsurpatum, vt diuus Matthæus eo sit vsus. c. 6. vbi Christus ita loquitur προσευχόμενοι δὲ μὴ βαττολογήσητε ὥσπερ οἱ ἐθνικοί. Orantes autem, ne Battologisetis, sicuti ethnici. Et huc alludens Ouidius li.2. Meta.Battum quempiam eadem facit iterantem. *Fœminas superbas. Prouerbiũ Prouerbiũ Aeschilus reprehensus, quòd bis idem dixisset. Battologia Battalogía.*

Sub illis
Montibus,inquit,erant,& erant sub montibus illis.
Cuius βαττολογισμὸν ridiculè imitatus Mercurius,
Et me mihi pefide prodis,
Me mihi prodis,ait. *Ouidius tũ cio repeti tionis la borans.*
Quin, & ipsum Ouidium eodem vicio laborasse contendit, probatque Scaurus apud Senecam controuersiarum li.5.in. 28.contro. Quo etiam loco scribit Seneca ipse Montanum Votrenum

Repetitionis excusatio. Prouerbiũ.

declamatorem egregium hoc vicium habuisse, vt sententias suas repetendo corrumperet, dum non esset contentus vnam rem semel benè dicere. Quanquam scio in his nostris commentationibus nonnulla bis à me fuisse conscripta, quod non tam ex obliuione, quàm ex animi sententia factitaui, scilicet, vt satisfacerem veteri prouerbio. Iterum ac tertiò quod pulchrum est. quod Plato sæpius, vt alibi diximus, vsurpauit, eo volens ostendere, quæ pulchra, quæque ægregia sunt, bis & ter & sæpiùs repeti posse, & oportere. Quando, vt idem scribit li. 6. de legibus. Non nocet bis dicere, quod benè dicitur. Et vt cecinit Horatius, Quæ per se pulchra sunt, ea vel decies repetita placebunt. Diuus autem Paulus ad Philip. 3. veluti se excusans, quòd eandem rem iterum scriberet. Eadem (inquit) vobis scribere me quidem non piget, vobis autẽ tutũ. & Vlpianus in l. 1. §. sed sciendum, versi. vitiumque. ff. de ædil. edic. putat ædiles tollendæ dubitationis gratia, bis κατὰ τοὐαὐτοῦ idem dixisse, ne qua scilicet dubitatio superesset, Id quod obiter eo hîc consilio dicere volui, vt me ab eiusdem rei repetitione, si quando obtigerit, legentibus excusarem.

Ingratitudo teterrimũ vicium. Hypocrisis quoque

28 ¶ Sed cùm inter superbiæ species, siue, vt alij malunt appellare, filias, siue etiam gradus, nullæ sint tetriores, quàm ingratitudo, & hypocrisis. Nam quod ad primam pertinet, Menandri est sententia ab Ausonio traducta.

Ingrato homine terra peius nihil creat.

Vt nõn immeritò apud Persas ingrati seuerissimè plectantur, vt prodit Xenophon in Pædia Cyri. li. 1. De secunda illud est Hieronymi ad Celantiam, Multò illa deformior est superbia, quæ sub quibusdam humilitatis signis latet. Nescio enim quomodo turpiora sunt vicia, cùm virtutum specie celantur. Cui concinens Tullius li. officiorum. 1. Totius (inquit) iniustitiæ nulla capitalior, quàm eorum, qui cùm maximè fallunt, id agunt, vt boni viri esse videantur. His tamen vicijs adeò fœdis ac turpibus fœmina sexus natura admodum obnoxia est.

Fœminæ ingratæ. Prouerbiũ

21 ¶ Ingratitudinem enim mulierum apertè ostendit longiusculum illud adagium à Diogeniano in prouerbiorum collectaneis recensitum, μήποτ' ὦ γέροντας, μηδὲ γυναῖκα, μηδὲ παῖδα, μηδὲ κύνα ἔχειν, μηδὲ λάλον κατακλάτην. Id est, ne quid beneficij colloces, neque in senes, neque in mulierem, neque in canem cuiuspiam, neque in garrulum remigem. scilicet quòd prorsus omnino videatur, quod in istos insumitur.

Fœminæ hypocritæ

22 ¶ Mulieres quoque natura esse hypocritas, fucatas, suorumque viciorum, ac malorum dissimulatrices, contraq; virtutum simulatrices fraudulentissimas, palàm etiam comprobat mimus ille non Senecæ quidem, vt vulgus existimat, sed Publij Syri, vt docti viri arbitrantur.

Aperrè cùm est mala mulier, tum demum est bona.

Cui suffragatur illud Plauti in Trinummo de muliere loquentis. Nota (inquit) res mala optumast.

Ex quo & illud Ouidij li. 1. de arte amandi.

Vir malè dissimulat, tectiùs illa cupit.

Hincque Aristophanes in Cerealibus ex Euripide, mulieres vocat μυχοτρόπους, id est, tectorum siue abditorum morum. Hucque spectat illud ipsius Euripidis in Hyppolito coronato.

μισῶ γυναῖκας ἐν τραγῳδοῖς δέ σε πλέον,
ἥ ὡς τοπηδὰ τἀ ἔργ' ἔχουσα εὖ λέγεις.

Odi mulieres, te verò præcipuè,
Quæ cùm malè egeris, blandè loqueris.

Quæ cùm malè egeris, blandè loqueris.
Quasi scilicet, aliud loquantur, aliud faciant: & quod malè egerint, verbis adumbrare, ac veluti obuelare, atque obnubilare conentur. Et concinit tex. in. l. 2. C. de donat. inter vir. & vxo. vocans mulierum fictas adulationes.

Superstitio comes hypocrisis. Mulieres superstitiosæ. Artibꝰ magicis deditæ

23 ¶ Et quoniam superstitio etiam proximè accedit ad Hypocrisim. Ideoque Socrates apud Stobæum Ser. 20. eam dicit morigeram esse superbiæ, tanquam parenti. ἡ δεισιδαιμονία καθάπερ πατρὶ ᾧ τύφῳ πείθεται. Videmus quoque mulieres, insigniter esse superstitiosas. Ideoque Plutarchus in lib. de Euthymia id est, tranquillitate animi, inter muliebris animi ægritudines præcipuas superstitionem reponit. Strabo quoque Geographiæ lib. 1. huc respiciens. Non turbæ (ait) fœminarum Philosophiæ rationes induci possunt, nec ad religionem sanctitatemque ac fidem facilè inuitari, verùm numinum timore opus est. Id autem non sine fabularum ac miraculorum figmentis agitur. Et hinc quoque magicis artibus sunt ipsæ mulieres deditæ. nam & has familiares fœminarum artes appellat Apuleius li. 9. Asini aurei.

Fœminæ ad nouas religiones promptæ.

¶ Ex quo fonte videmus fœminas promptiores esse, & procliuiores ad recipiendas nouas damnatasque religiones, quæ & ipsæ superstitionum sunt veluti germanæ sorores. Vixque reperias hæresim quampiam aut introductam, aut protractam, sine fœminarum ope, & opera. De qua re satis erit proferre diui Hieronymi testimonium ad Ctesiphontem contra Pelagianos. Simon (inquit) Magus hæresim cõdidit Helenæ meretricis adiutus auxilio. Nicolaus Antiochenus omnium immundiciarum repertor, choros duxit fœmineos. Martion Romam præmisit mulierem, quæ decipiendos sibi animos præpararet. Apelles Philomenã suarũ comitẽ habuit doctrinarum. Montanus immũdi spiritus prædicator, multas ecclesias per Priscã, & Maximillã nobiles, & opulentas fœminas primũ auro corrupit, deinde hæresi polluit. Aricis, vt orbẽ deciperet, sororẽ principis antè decepit. Donatus per Africã vt infœlices quosq; fœtẽtibꝰ pollueret aquis, Lucillæ opibꝰ adiutus

adiutus est. In Hispania Agape Elpidiũ, mulier virum cęcũ cæca duxit in foueã, succesſoremq; sui. Priscillianũ habuit Zoroastri magi studiosissimum, & ex mago episcopum, cui iuncta Galla non gente, sed nomine, germanam huc illucque currentem alterius, & vicinæ hæreseos reliquit heredem. Hæc ille. Isichius autem ille Gregorij Nazanzeni discipulus li. 5. commentariorum in Leuiticum, scribit in sacris literis, quęcunque cultui idolorũ impenduntur figuram, mulieris insinuasse. Hucque refert quod scribitur Leuitici. 15. de muliere, quæ patitur fluxum sanguinis, & quod item traditur Matthęi. 5. de ea muliere, quæ cùm, & ipsa fluxum sanguinis diutissimè passa fuit, & in medicos omnem suam substantiam impendit.

Fœminæ simulatrices. Proditrices.

25 ¶ Sed vt redeamus ad simulationem, dissimulationemque germanas hypocrisis sorores, cùm hæ species sint proditionis, & infidiarum. Sunt & mulieres in hæc facinora propensissimæ. De insidijs satis suprà diximus ad finem præcedentis legis connubialis. Proditrices autem eas peculiari epitheto προδότιδας vocat Aristophanes ἐν Θεσμοφοριαζούσαις, in ea sententia, quã citabimus infrà, cùm de mulierum bibacitate, & temulentia loquemur.

Fœminæ loquaces.

26 ¶ Sunt & inter superbiæ species, Loquacitas, Curiositas, Ambitio, Inanis gloria, Iactantia, Pertinacia, Contentio, Libertatis amor, Impatientia, quibus etiamnum mulieres addictas, mancipatasque nemo non videt, qui vel horulam cum illis versatus fuerit, vt iam testimonium non exigat. Sed si quis fortè desyderet de loquacitate, dicemus posteà abundantissimè in. 12. lege connubiali, numero. 7. quamuis ergo, & multis seq.

Fœminæ curiosæ.

27 ¶ Ex quo, & curiositatem mulierum satis probatam putabit, qui intelliget huiusmodi vicia, videlicet loquacitatem, & curiositatem inter se quoque germanas esse, ac veluti quadam cognatione coniunctas, si credimus Horatio canenti,

Percunctatorem fugito nam garrulus idem est.

Curiositas quid sit.

Nam & Plutarchus in li. cui titulus est, de vitanda curiositate, Est (inquit) curiositas Paralysis, ac tabes, renudatioque rerum non efferendarum. Itaque id fieri, vt multa cognoscendi studium, comitetur garrulitatis vitium. Et Paulus. 1. ad Timotheum. 5. has in mulieribus iungit, cùm dicit verbosæ, ac curiosæ, loquentes quæ non oportet. Quem locum enarrans Chrysostomus, asserit curiositatem impudentiæ singularis potissimum esse argumentũ. Posteà autem in luxuria ostendemus mulieres esse admodum, ac præ maribus impudentes. Ex quo etiam illud consentaneum est, eas esse nõ modicum curiosas. Porrò huius muliebris curiositatis exemplum memorabile nobis reliquit Dyna Iacõb ac Lyæ filia, Gene. c. 34. Sed multò memorabilius atq; perniciosius, Eua illa prima parens, quam curiositas ipsa, vt multis placet, eò duxit, vt præceptum Dei O. M. transgrederetur, Gen. 3. c. Et vt de ethnicis historijs aliquid etiam depromamus, Io Inachi Argiuorum regis filia, cùm nimia curiositate iuisset cum alijs multis fœminis speculatum naues Phœnicum mercimonijs onustas, quinto quàm appulissent die, ipsa Io rapta ab illis fuit, & in Aegyptum delata. De quo Herodotus statim circa initia li. 1. Musarum. Ad hanc quoque mulierum curiositatem alludit illud Theocriti in Syracusijs.

Dyna curiosa. Eua quoq;. Io item.

πάντα γυναῖκες ἴσασι, καὶ ὡς Ζεὺς ἠγάγετ' Ἥραν.

Id est ad verbum:

Omnia mulieres norunt, & quomodo Iupiter duxit Iunonem:

Ita autem vertit Erasmus.

Nouit fœmineum genus omnia, nouit & illud,
Iunonem quo pacto duxit Iuppiter olim.

Nam hæc & similia dici solebant in curiosos, omnia inuestigare solitos. Plautus in Trinummo.

Sciunt id quòd in aurem rex dixerit reginæ, sciunt quòd
Iuno fabulata sit cum Ioue. &c.

Fœminæ ambitiosæ. Lycurgus.

28 ¶ Adeò autem ambitiosæ sunt, & dominationis, imperijque cupidæ, vt nec proprijs quidem liberis parcant, modò imperent. Cùm Polydectes Lycurgi frater natu grandior, Spartanorum rex decessisset, relicta vxore prægnante, Lycurgus illius frater quia ignorabat, regnare cœpit: sed posteaquam resciuit, regnum declarauit esse pueri, si mas foret. At mulier clanculum Lycurgum accersit, verbaque de puero perdendo, quò illi Spartæ imperanti nuberet, facit: id tamen non admisit Lycurgus, sed cautè ac prudenter prouidit, ne id fieret, Author Plutarchus in Lycurgo. Vt iam quis non miretur, si Seuerus Cecinna apud Tacitum li. 3. pronunciauit ambitiosum esse, atque potestatis auidum genus mulierum, quod & nos alibi retulimus. Liuius li. 4. 2. belli Punici tradit, quòd cùm Hiero Syracusanus inspectis moribus Hieronymi ipsius nepotis, & successoris in regno, voluisset liberas Syracusas relinquere, ne sub dominatu puerili per ludibrium bonis artibus partum formatumque regnum interiret. Huic consilio summa ope obsistere filiæ, nomen regium penes puerum futurum ratæ, regimen rerum omnium penes se virosque suos Andromodorum, & Zoilum. Plutarchus autem, illo lib. de tranquillitate animi, scribit ambitionem plærunque Gynæcium mulierum irrepere.

Fœminæ uanæ gloriæ studiosæ.

29 ¶ Et idem quoq; de inani gloria dicit ipse Plutarchus in eodẽ loco. Sed & de ea priuatim loquẽs diuus Chrysostomus. Vanè (ait) glorioſum omne genus hominum est, vt ita dicã, maximè autem muliebre. Ibi enim loquitur de vana, & inani gloria vt ex præcedentibus intelligi facilè potest. Sed & idem alibi, videlicet in epistolam Pauli ad Ephesios, Homilia. 13. Habent (inquit) mulieres

in se quoddam vanæ gloriæ stúdium.

¶ Iactant iam autem mulierum quis ignorat? cùm & iam à multis seculis cesserit in prouerbium,
30 σαυτὴν ἐπαινεῖς, ὥσπερ ἀσυδάμας γυνή, id est, Teipsum laudas, perinde ac Astydamas, mu-
Fœminæ iactabundæ. lier. Est enim mulieribus peculiare ac genuinum sese impendiò atque incessanter laudare, iactareque, ex quo id adagium ortum scribit Eustathius interpres Homeri. Quanquam sunt qui
Prouerbiũ id alio referant.

¶ Nec minus nota est mulierũ pertinacia, ijs potissimũ qui vxores experti sunt, quibus sunt eius
31 rei domestica quotidianaque propè exempla. Vt non iam opus sit Pogij historiam recensere, de
Fœminæ pertinaces muliere, quæ cùm virum aliquando pediculosum vocasset, nec quibuscunque verberibus, vt eam contumeliam retractaret, adduci potuisset, quoniam quò magis cædebatur, eò vocaliùs pertinaciúsque pediculosum vocaret, Vir tandem verberando lassus vxorem in puteum demisit, immersúmque suffocaturum se illam minitans, nisi huiusmodi verbis abstineret. At illa instãtiùs perstabat, etiam ad mentum vsque immersa. Cuius rei indignitate motus vir in puteum illam adusque verticem coniecit. Verùm illa cùm loqui non posset, aqua præpediente, manibus suprà caput sublatis, vngulisque vtriúsque pollicis inuicem coniunctis, tanquã pediculos interimeret, quod verbis non poterat, signo gestúque pediculos marito obijciebat. Tanta est mulierum pertinacia, vt mori malint, quàm ex sententia decedere. Vt non admodum mirandum sit, si Iustinus li. 20. contumaces fœminarum animos esse scripsit. Quò etiam spectat illud Euripidis.

Contumaces animi mulierum. ἄλλων δὲ πάντων δυσλαχώτατον γυνή.
Aliarum porrò rerum omnium inexpugnabilissima est mulier.
Id quòd ad robur pertinere non potest, quandoquidem mulieri non tantum robur ineat, vt viro: sed ad pertinaciam illam mulierum verè inexpugnabilem.

¶ De contentione autem mulierum habemus Homeri testimonium, qui in contentionis cuius-
32 piam maximæ propriam imaginem ac similitudinem mulieres protulit in medium li. 20. Iliados.
Fœminæ cõtentiosæ ἀλλὰ τίη ἔριδας καὶ νείκεα νῶϊν ἀνάγκη.
νείκειν ἀλλήλοισιν ἐναντίον ὅς τε γυναῖκας,
αἵ τε χολωσάμεναι ἔριδος πολὺ θυμοβόροιο
νείκεῦσ' ἄλληλῃσι μέσην ἐς ἀγυιὰν ἰοῦσαι
πόλλ' ἐτέτυκτε καὶ οὐκί. χόλος δὲ τε καὶ τὰ κελεύει.
Id est ad verbum.
Sed cur lites ac contentiones nobis necessitas
Contendere nobis contrà, sicuti mulieres.
Quæ iratæ ira valde animi voratrice
Contendunt inuicem, mediam in viam euntes.
Multa veraque, & non. Ira autem & hæc dicere iubet.
Nec absimiliter Quintius Cincinatus apud Liuium lib. 3. Sedemus (inquit) desides domi mulierum ritu altercantes inter nos. Sed & huc referri potest illud Teren. in Eunucho à nobis alio in loco citatum.
Noui ingenium mulierum,
Nolunt, vbi velis: vbi non velis, cupiunt vltrò.

¶ Porrò nulla penè alia re magis gaudent mulieres, quàm libertate, & vt grauiter pronunciauit
33 Portius ille Cato Censorius apud Liuiũ li. 34. Omnium rerum libertatem, imò licenciam, si vera
Fœminæ libertatis cupidæ. dicere volumus, desiderant. Quod & è nostris vsurpauit Lucas Pen. in. l. 1. col. 1. in fi. C. de mulie. & in quo loco, li. 10. Sed & diuus Chrysostomus in. 3. li. de sacerdotio, asserit viduas tum paupertatis, tum ætatis, tum sexus nomine immodicam sibi libertatem vsurpare.

¶ Impatientissimas quoque omnium rerum esse fœminas, vel suapte natura docet Seruius Ho-
34 noratus, qui interpretans illud Virgilij li. 9. Aeneidos.
Fœminæ impatientissimæ. Euolat infœlix, & fœmineo vlulatu
Scissa comam muros amens, atque agmina cursu
Prima petit.
Exponit illud fœmineo, id est impatienti, in id quoque referens illud eiusdem Virgilij lib. 11. Aeneidos.
Fœmineo prædæ, & spoliorum ardebat amore.

53 ¶ Quod ad Auaritiam verò, quæ in secundum locum ascisitur, pertinet, Nemo vnquã non ex-
Fœminæ auaritiæ deditissimæ. ploratissimum habuit, huic malo mulieres esse veluti sexus vicio deditissimas. Mulierum genus, ait Cicero li. 1. de inuentione, auarum. Accursius autem auarissimum dicit, quasi non satis esset dicere auarum, idque non semel, sed sæpius, videlicet in. l. Nesennius, in verbo, ex contrario. ff. de
Mulierem donare, uice miraculi est. nego. gest. & in. l. sed si ego, in glo. vl. ff. ad. S C. Vellei. & in glo. vl. C. eo. tit. & in. l. quæ dotis, in glo. 1. in prin. & ibi Bar. in. 1. oppo. ff. sol. mat. & in. l. 2. in verbo, ætatis. C. de his qui veni. æta. impe. & in. l. si à sponso. C. de dona. ante nupti. vbi Cy. solus omnium reclamat. Bal. verò cum glo. sentiens dicit vice miraculi haberi, cùm mulier donat. Et ipsum Accursium secutus Bar. con. 124. punctus quæstionis talis est, nam Pe. & con. 127. quidam fratres, ante fi. & in disput. incip. mulier habens amplum matrimonium, col. 2. versi. quintò probo. & Bal. aut, quod magis puto,

alius

alius inter con. illius con. 366. ad euidentiam, col. 2. li. 2. & ipse Bal. cõ. 263. factũ sic proponitur domina Bartholina, col. vl. lib. 3. Pe. Anc. in. c. indemnitatibus, in prin. in. 4. no. de elect. lib. 6. & con. 339. pro maiori intelligentia, col. 3. versi. tertio, quia simile est. & con. 434. ex narratis, col. 2. Ro. con. 102. super eo quod primò quæritur, ad fi. Pau. Ca. cõ. 385. siue dicamus, col. 2. li. 1. & cõ. 377. ad primum videtur dicendum, col. vl. lib. 2. & Fulgo con. 79. quidam nomine Britinus, col. vl. & inter con. Fran. Cur. Senioris, con. 34. tenor consuetudinis, lib. 4. Alex. con. 42. super præmissa, col. 1. li. 1. Corne. con. 282. circa prin. col. 4. li. 1. & con. 139. ad euidentiã, col. pe. li. 4. Bened. Cap. con. 81. punctus domina Blesia, col. vl. Soci. con. 214. in causa Onofrij, col. vlt. lib. 2. & con. 75. difficultatem, col. 3. li. 3. & con. 82. in causa vertente, col. 7. versi. secunda præsumptione, li. 4. vbi & hoc dicit mõstrosum esse, mulierẽ velle donare & Cardi. Alex. in. §. fœmina, tit. per quos fiat iuue. & doc. vbique.

36 ¶ Quibus succinit tex. in. d. l. sed si ego, in fi. & in. d. l. si à sponso, vbi scribitur, raro accidere, vt *De eadẽ re*
mulier donet. & in. l. si stipulata. ff. de dona. inter vir. & vxor. vbi itẽ traditur, contra sexus naturã esse, vt mulier largiatur, & in. §. quoniã, & ibi glo. in verbo, maximè, in authẽ. de nup. Et quod ab Anto. proditũ est con. 45. domina orabilis, col. 1. liberalitatẽ repugnare naturæ mulierũ, caslq; præsumi seductas atque circumuentas, si quidquam largiantur. quod & sequitur Soci. con. 10. in facto præsupponitur, col. 4. versi. confirmatur, lib. 3. Et Fran. Purpu. in. l. cùm quid, col. 18. versi. secundò limitetis. ff. si cer. pet. Licèt (ait) multæ sint coniecturæ donationis illic à Bar. & aliis descriptæ, tamen non procedunt in muliere, quæ suapte natura auara est, nec facilè donat. quæ præsumptio tollit alias coniecturas per. l. diuus. ff. de in inte. resti. & idem ante eum voluit Barb. con. 16. *Cur Romanis magistratus in clementissimi, col. vlt. li. 1. & Steph. Bertran. con. 141. Cristi. &c. viso casu, in. 1. dubio lib. 1. Et* *suas quimà* hac fortassis ratione sancitum est nostris legibus, satiùs esse magistratus Romanos in suas prouin- *as sine uxo* cias proficisci sine vxoribus. l. obseruare. §. proficisci. ff. de offi. procon. ne videlicet vxores ipsæ *ribus profi* sua immodica rapacitate, & auaritia prouinciales dispolient. Cuius tamen rei originem si quis *sci iubentur.* scire desideret, legat Cornelium Tacitum lib. 3.

37 ¶ Nec hinc abhorret, quod apud Platonem lib. 5. de republica monet Socrates, ne victores mor- *De eadẽ re*
tuos spolient præter arma. Nam cogitationis (inquit) auaræ, muliebris, ac vilis esse videtur, cadauer expoliare. Ex quo & illud Virgilij supra à nobis relatum lib. 11. Aeneidos.
Fœmineo prædæ, & spoliorum ardebat amore.
Aristoteles quoq; Stagiritanus, qui arcana naturæ reseruauit, exq; eius prõptuariis rerum causas deprompsit, scribit in Oeconomico, auaritiam in senibus, sexuq; fœmineo peculiariter, & domestice debacchari, & inualescere, eiusq; rei rationem reddit. Sed & Seneca lib. 2. declamationũ, Muliebrium (ait) vitiorum fundamentum auaritia est. Diuus quoq; Basilius in diuites auaros, sermone. 2. Nullus (inquit) concupiscentiæ muliebri satis thesaurus, nõ si fluminibus fluxerit. Aliter diuus Augustinus de sermone domini in monte, tradit fœminas viris pecuniarum esse auidiores. Donatus doctissimus Terentij interpres, illud ipsius Terẽtij in Eunucho, Accede ad ignẽ hunc, ad auaritiã mulierum, præsertim meretricũ refert, quæ auidæ sunt, & auaræ, vt ignis alimentorũ. Et quanquam scio ignem non ineptè ad auaritiam referri posse, cùm & is veluti peculiari epitheto auarus dicatur à Propertio lib. 2. elegia. 29.
Et quæcunque erat in numero Romana puella
Occidit, has omnes ignis auarus habet.
Et auidus Ouidio lib. 2. Metamorpho.
Saucius hirsutis auidum de crinibus ignem
Excutit. Iterumque in epistola Phędræ ad Hippolytum.
Adsit, & vt nostras auido fouet igne medullas,
Figat sic animos in mea vota tuos.
Tamen non mihi persuadere possum Terentiũ ad auaritiã respexisse, sed ad libidinem, cùm mox verbis illis, Accede ad ignem hunc, ea subiiciat, Iam calesces plus satis. Sed vt redeamus. Artemidorus Daldianus de somniorum interpretatione lib. 4. c. 5. tradit fœminas vti ornatu, ita & diuitiarum esse admodum studiosas, vt & nos alibi diximus. Nec in ea re desunt recentiorum scriptorum testimonia. Mantuanus enim egloga. 4. mores mulierum graphicè describens,
Improba, auara, rapax, inquit.
Faustus quoque Foroliuiensis in lib. Elegiarum,
Fœmina si nescis, solos petit improba nummos,
Fœmina per cunctum surgit auara nefas.

38 ¶ Hinc fit, vt inter cæteras auaritiæ filias diuus Gregorius, & qui eum sequuntur recentiores *Mulieres* theologi, fraudem, fallaciam, periurium reponunt. addit Isidorus & mendacium. Ideo mulieres, *fraudulẽtæ* quas huiusmodi filiarum parenti auaritiæ obnoxias esse iam liquet. Ipsas quoque filias ne à matre *fallaces, do* desciuisse videantur, viros cõplectuntur amore, at ne latum quidem vnguem ab eis discedũt. Nã *losæ.* vt de primis prius loquamur. Quis nescit fœminas dolos, decipulas, fraudes, fallacias suo veluti iure sibi vendicare. Quas ideo Apuleius lib. 9. meta. appellat familiares fœminarum artes. Refert Iosephus in li. antiquitatum. 5. c. 17. cũ Sansonis vxor Philistæis reserasset ænigma illud de Leone

& aptum mellificatione, quod illis Sanson proposuerat interpretandum, exclamasse Sansonem, nihil est dolosius fœmina. Propertius lib. 2. ad amicam ita in hãc sententiam scribit:

Sed vobis facile est verba, & componere fraudes,
Hoc vnum didicit fœmina semper opus.

Et Ouidius lib. 2. de remedio amoris.

At tu nec voces (quid enim fallacius illis?)
Crede, nec æternos pondus habere deos.

Plautus in Milite inter mores mulierum perfidiã reponit, & fraudulentiam.

Seneca quoque in Hippolyto hanc itẽ sententiam extulit.

Instruitur omnis fraude fœminea dolus.

Quã citant è nostris Barb. in repe. l. cùm acutissimi, col. 52. versi. tu pondera. C. de fideicom. & con. 54. illud afferam in medium, col. 9. versi. venio nunc ad vxorem, lib. 1. & iterum con. 8. illud afferam in medium, col. 5. lib. 4. & inter con. Fran. Curt. senioris con. 67. sapienter optimus, col. 4. Alter poëta sed Græcus Euripides in Andromache.

οὐ γάρ τις ἄνοσ, ὡς γυναιξὶ μὲν τέχναι
μέλλουσι. λόγχη δ' ἀνδράσ ἐυσθενεστέροι,
εἰ γὰρ διπλοισιν ἓν τὸ νικητήριον
ἡμεῖς ἂν ἀνδρῶν εἴχομεν τιμὰσ δίκα

Sic enim dici solet, mulieribus artes
Curæ esse, viros autem iaculandi peritiores,
Nam si dolis victoriam nanciscerentur,
Nos sane viris imperaremus.

Et iterum in eadem fabula,

πολλὰς ἂν εὕροις μηχανὰς γυνὴ γὰρ εἶ

Multas inuenire queas fraudes, mulier enim es.

Idem in Hippolyto ita facit loquentem mulierem quampiam

ἦ τ' ἔρᾳ' ὀφέλ' ἄνδρες ἐξευρεῖν ἄν
εἰ μὴ γυναῖκες μηχανὰς εὑρήσομεν.

Profectò vtique viri sero inuenirent,
Nisi mulieres fraudes inueniremus.

Et in Iphigenia in Tauris.

δεινοὶ γὰρ αἱ γυναῖκες εὑρίσκειν τέχνας,

Ingeniosæ enim mulieres ad inueniendum fraudes.

Codrus & Orator & poëta inter recentiores festiuissimus hoc nobis epigramma reliquit.

Sydera non tot habet cœlum, nec flumina pisces,
Quot scelerata gerit fœmina mente dolos.

Et alter eiusdem temporis poëta Faustus in distichis,

Cuncta sub astrigero regnantia crimina cœlo
Nutrit in æternos fœmina nata dolos.

Ex rerũ autẽ naturæ scriptoribus Auicenna in ipso statim ingressu, libro nono de animalibus. c. 1. & eius authoritate Albertus Magnus, libr. eiusdem ti. 8. cap. 1. scripserunt fœminas esse fraudulentas, fraudisq; capaces magis, quàm masculos. Solomon autem Prouerb. 5. Ne intuleris (ait) falaciæ mulieris.

93 ¶ Propterea non absre scribit Hesiodus in eo opere, cui est titulus, opera & dies

Mulieribus nõ fidẽdũ.

ὃς δὲ γυναικὶ πέποιθε, πέποιθ' ὅγε φίλτατα θῆσι — Id est.
Qui mulieri confidit, confidit & is deceptoribus.

Ideo & Euripides in Supplicibus,

πιστεύειν δὲ χρὴ
γυναικὶ μηδεὶς, ὅστις οὖ φρονεῖ βροτῶν.

Credere autem debet
Mulieri nunquam, quisquis bene sapit mortalium.

Alibi enim ipse Hesiodus scribit, Frondibus hærere, qui confidit mulieri.

Tibullus quoque elegiorum poëtarum facilè princeps,

At crudele genus, nec fidum fœmina nomen.

Hinc Græcus est Menandri versiculus

ἓν γὰρ γυναιξὶ πίστιν οὐκ ἔνεστ' ἰδεῖν. — Id est.
In fœminis fidem videre non est. — Et alter eiusdem

γυναικὶ μὴ πίστευε τὸν σ' αὐτῆσ βίον — Cui accedit illud Ecclesiastici. 33.
Mulieri ne crede tui ipsius vitam
Mulieri ne des potestatem super te in vita tua

Aliud quoque ipsius Menandri.

ἄνθρωπ'

ὡς ἔστ' ἄπιστος ἡ γυναικεία φύσις — Id est.
Quam est infida mulieris natura. — Ille autem apud Diogenianum

γυναικὶ μὴ πίστευε μηδ' ἂν ἀποθνῄσκῃ.

Ne fidem habeas nec emorienti fœminæ.

Et Pylades apud Euripidem in Oreste

σίγα νῦν, ὡς γυναιξὶ πιστεύω βραχύ. — Id est ad verbum

Tace modo, nam mulieribus fido parum.

Et idem author in Iphigenia in Tauris.

ἐρᾶτ', ἄπιστον ὡς γυναικεῖον γένος

Videte, vt perfidum muliebre genus.

Iosephus itẽ lib. antiquitatũ. 17. c. vl. refert Alexandrũ Herodis filiũ iã defunctũ Glaphyrę vxori sue in somnis apparuisse, illique huiusmodi prouerbiũ obiecisse. Fidẽ mulieribus non habendã. Sed & apud Saxonem cognomento grãmaticum libro septimo historiæ Danicæ, Signe fœmina dubitat, an vllus sit apud fœminam fidei locus, ait enim.

Prouerbiũ.

Nullum puto votum futurum certius,
Si quid fœminea vox fidei gerit.

40 ¶ Itaque nescio an verũ dixerit Accursius in l. vbi. ff. de eden. quòd dolus non præsumitur, ac ne lata quidem culpa in muliere, quã tamen sequuntur omnes doct. ibi. & Bal. in l. vl. in prin. in 3. q. C. de iure delib. & in l. precibus, col. 5. versi. quid ergo si petiit. C. de impub. & aliis substi. vbi p eam dicit, quòd in muliere non præsumitur dolus, sed potiùs bona fides: quia naturalis ratio, & sexus imbecillitas hanc opinionẽ suc courãturã induxit. & ita Bal. in l. quicunque, col. 4. versi. & in summa. C. de ser. fugi. vbi per eã dicit, quòd si statutum punit dolum præsumptũ, mitiùs agitur cũ fœmina. dicit tamen, quòd si statutum punit abusionem, punitur sicut masculus: quia in fœmina semper est abusio maior. & rursus idẽ Bal. in l. omnia. §. itẽ solẽt. ff. de offi. præfect. vrb. in. l. lec. in. c. cùm contingat, in. 9. membro, extra de iureiur. & Fran. Are. in l. quòd vxor, circa mediũ ff. de acqui. pos. Philip. Deci. con. 203. vt vera resolutio, col. 2. Cui cõcinit & quod dicit idẽ Bal. in rub. C. de rer. permu. simplicitatẽ presumi in muliere, & in l. cũ allegas, col. 2. versi. sed hic dubitatur. C. de vsur. quòd in mulieribus non præsumitur fraudis consiliũ, per glo. ibi, quæ illud dicit de ignorantibus ius. ex quo potes intelligere, hoc tantùm procedere, cùm quæritur, an quicq̃ fit factum in fraudem legitimã, cùm mulier leges ignoret, non potest videri fecisse in fraudẽ earũ, nisi alia suadeant. In cæteris verò crediderim plus fraudis, dolive inesse mulieribus, quàm masculis, vt ex iis constat, quæ diximus.

Dolus ne ĩ mulieribꝰ præsumatur & quo modo.

41 ¶ Nec minus perspicuũ est, quod de mendacio, & periurio diximus. Aristoteles testis est, & eius simia Auicenna, vterque lib. 9. animalium. c. 1. & Albertus in lib. 8. de animalibus. c. itẽ 1. mulieres suapte natura esse mendaces, multò magis quã viros. & hoc quoque è nostris affirmat Barb. in d. con. 54. col. 11. versi. capio nunc non mulierem, lib. 1. dicitq; ex hoc, quòd id quod dicimus, stãdum esse dicto boni viri, vt voluit glo. in l. Ticio fundus. ff. de cõdi. & demon. & alia quæ allegat, intelligendũ est certè in viris, non etiã in fœminis. Quibus etiã concinit quod scribit Ouid. li. 2. scribens ad amicã, vt ad rura sua veniat.

Mulieres mendaces

Verba puellarum foliis leuiora caducis,
Irritaque, vt visum est, ventus & aura ferunt.

Quam rem quoque comprobat Aegyptiaca fabula. Mulier quæpiam cũ filio iuxta Nili ripam ambulabat, ei crocodilus filium abstulit, redditurũ se dicens si verũ mulier diceret, sunt enim ferme mulieres vanidicæ, & mendaciloquæ, tũ illa negauit fore, vt verũ diceret, atque ob id equũ aiebat reddi, cũ vera dixisset. Authores Lucianus in dialogo, cui titulũ fecit vitarũ venditiones, & Doxapater Aphthonij Græcus enarrator, idque nonnihil attigit Quintilianus lib. 1. c. cũ de crocodilite loquitur. Antonius Codrus Vrseus, quem nuper citauimus, in eo sermone, quẽ de mendaci hominum vita lepidissimè vt cætera conscripsit, vt mulieres etiã rusticas mẽdaces esse cõprobaret, historiã narrat sanè tã ridiculã, vt vel Heraclitum ridere cõpellat, eã si quis scire cupiat, locum habet iam notum.

42 ¶ De periurio autem satis cõstat ex eo, quod Sceledrus Plautinus, cũ Philocomasiũ mulier quod iurauerat, facere recusasset (ait) muliebri fecisti fide. — Et apud eundem Amphitryo.
Mulier es, audacter iuras — Et quod scribit Propertius lib. 2.
Hoc perdit miseras, hoc perdidit ante puellas,
Quicquid iurarunt, ventus & vnda rapit.

Mulieres iurisiurãdi cõtẽptrices

In hanc sententiam Græcorum est senarius

τῶν γὰρ γυναικὸς ὅρκον εἰς ἔνυδρον χέε Φῶ — Id est.
Mulieris iusiurandum in vino scribo.

Quem ita quoque extulit Xenarchus in Pentathlo apud Athenæum libro decimo.

ὅρκον δ' ἐγὼ γυναικὸς ὄινῳ χέω Φῶ.

Antiqui enim res prorsus irritas, futiles, euanidas in vino & aqua scriptas, scribendásue dicebãt, quod plane insinuat ille senarius.

ἀνθρω

ἀνδρῶν δὲ φάυλων ὄρκον εἰς ὕδωρ χέε.
Hominum improborum inscribe iuramentum aquæ.

Id est.

Et illud Catulli,

Mulier cupido quod dicit amanti,
In vento & rapida scribere oportet aqua.

Huius autem moris natura insiti fœminis planè conscia læna Ouidiana ita puellam monet, libro primo Elegiarum.

Nec si quem fallas, tu periurare timeto,
Scilicet æterni falsum iurare puellis
Diis quoque concedunt.

Idem Naso alibi lib. 3. Eleg.

Prouerbiũ Est & apud Græcos prouerbialis versus quo significatur, nihil esse stultius mulierum iuramento, γυναικὸς ὀμνύσης, γελᾷ ἐρεμνός, id est, muliere iurante ridet cœlum.

43 ¶ Nec id muliebre vitium latuit imperatorem nostrum, in authen. de nupt. §. quæ verò nunc se-
De eadẽ re quitur, vbi dicit, quòd in mulieribus omnino periuriũ prõptum. Ideoque illic Iuliam Miscellam Legem abrogat, quæ à mulieribus quoddã iuramentũ in eo casu exigebat. Sed & in eãdẽ rẽ est tex. in authen. vt sine prohibit. mat. §. quia verò multã, vbi quoniã cõpertum habebat imperator, mulieres penè toties peierare, quoties iureiurando quicquã asserunt, aut pollicentur, ideò vt periurij tollatur occasio aliã quandam veterẽ constitutionem abrogat, quæ & à mulieribus quoque iusiurandũ exigebat. Idque optimo iure, quia cùm est verisimilis præsumptio, aliquem peieraturũ, nũquam est ei deferendum iuramentũ etiam oneris, vt est tex. no. in. c. clericos, extra de eoha. cleri. secundũ Panor. in. c. quæstioni, & ibi etiã Philip. Franc. in. fi. extrà de appel.

44 ¶ Itaque cũ mulieres sint eiusmodi, nullaq; res magis repugnet fidei, quã mendaciũ, dolus, periu-
Mulieres in plerisq; casibus nõ sunt testes idoneæ. Vt in testamento. rium, & cætera id genus. Ideo nostri Iurisconsulti (siue iura Cæsarea respicias, siue Põtificia) non satis confisi de mulierũ fide, minùs eis credi voluerunt, quã maribus. Nã quanuis istis semper credatur, & quidẽ plenè, nisi aliud sit quippiã, quod eorũ fidẽ aut minuat, aut etiã tollat: fœminis tamen plerunque omnino non creditur, ob id duntaxat, quòd sunt fœminæ. Id quod videre licet ex eo primum, quòd in testamento non admittitur in testes. l. qui testamento. §. mulier. ff. de testa. & Insti. eo ti. §. testes, vbi Accursius dicit huiusce rei rationẽ depromi ex. l. vl. C. de fideicõ. Nempe propter suspicionẽ falsitatis, quasi minus sit fidei in fœmina, quã in viro, vt etiã annotat ex ea glo. Cardi. Alex. in. c. 1. §. & quia, col. 11. tit. de his qui feud. dar. pos.

45 ¶ Idque etiã obtinet de iure canonico vt latè per Alex. con. 70. viso consilio, col. 5. versi. venio
Etiã de iure canonico At nõ in legatis quidẽ ad pias causas. ad illud, lib. 2. & iterũ con. 84. viso themate, col. 2. eo lib. 2. & quos mox subiiciemus. Nã sunt plurimi qui dicunt & id procedere etiã in legatis ad pias causas & in his Specul. ti. de testa. §. 1. vers. itẽ quòd est mulier, iuncto versi. seq. & Collec. in. c. cũ esses, de testa. Fed. Senen. con. 217. factum est tale, quidã nomine P. in fi. & Ro. qui vnum hunc citat, in repe. authen. similiter, in. 16. speciali vltimarum voluntatũ. C. ad leg. falci. per tex. in. c. relatũ, ibi, testibus legitimis, extrà de testa. & aliis quibusdam rationibus. Benedic. Cap. cõ. 75. punctus Iacobus, col. 7. versi. ad idẽ & . 3. Barb. in. d. c. relatũ, & con. 58. clementissimi, col. antepe. lib. 1. & con. 38. difficile est, col. 8. lib. 3. & Soci. qui tamen dubitat con. 92. in causa domini Antonii, col. 2. versi. disputatior, libr. 3. Quã opin. confirmat quod tradit Bal. con. 264. ad euidentiã in fi. libr. 5. quòd licèt in testimoniis sufficiant duo testes, debent tamen esse omni exceptione maiores ac ne leui quidẽ macula aspersi. At mulieres non esse huiusmodi, tenent nonnulli, quos videbis infra numero. 59. non temerè.

46 ¶ Sunt tamen & alij qui contrariũ tenuerũt, scilicet mulieres esse testes idoneas in hisce testimo-
Qui cõtrariũ tenent. niis ad pias causas. & ij quidã maiore numero, ne authoritate dicã, videlicet Bal. in. l. 1. ante fi. in lec. & iterũ in repe. col. 14. versi. ostenso de principalibus personis. C. de sacro. eccl. & cõ. 196. licet regulariter, li. 5. & con. 230. testamentũ, eo li. 5. vbi tamẽ dicit id esse dubiũ. Angel. cõ. 233. in causa prædicta, col. 1. Pe. Anc. in. d. c. cũ esses, in. 4. no. & ibi etiã Panor. col. 1. & iterũ vl. de testa. idẽ Panor. in. d. c. relatũ, col. 1. extrà de testa. Pet. Belluga in Speculo principũ, rub. 17. versi. videamus, col. pe. vbi tamen nutat Pau. Ca. con. 327. dubiũ facit, lib. 1. & con. 456. visis & examinatis, eo li. 1. Alex. con. 177. viso themate, col. 2. versi. & licet dominus, li. 2. & con. 105. viso ac diligenter, col. 4. versi. secundò respondeo, lib. 4. & con. 102. super primo, col. 2. versi. circa secundum, lib. 7. Corne. 261. in hac consultatione, col. 1. lib. 1. & con. 168. in præsenti, col. 3. li. 3. & cõ. 215. videtur prima facie, col. 3. lib. 2. & Soci. si is est, sibi contrarius, in tract. fallentiarũ, reg. 310. in. 36. priuilegio. Lafran. Oria. in repe. c. quoniã contra falsã, in verbo, testes, versi. & primò quæritur, ibi, inter liberos, & ibi quoque Fely. & Philip. Deci. ext. de probati. Calca. con. 13. pro parte negatiua, col. 3. versi. vndecimò quia mulier. Iason in. l. hac consultissima, in prin. col. vl. C. de testa. & Philip. Deci. in. d. l. fœminæ, char. 4. in paruis, versi. similiter. ff. de reg. iur.

47 ¶ Illud autẽ inter oẽs conuenit, mulieres ipsas esse testes idoneas in testimoniis inter liberos, vt
Mulieres testes idoneæ in testimoniis inter liberos. placuisse video glo. in. §. & qd̃ sæpè, in authẽ. de tri. & semis. & in. l. vl. C. fami. hercis. & Bar. & alii in. d. l. hac consultissima. §. ex imperfecto. C. de testa. Inno. in. d. l. qui testamento. §. mulier. ff. eo tit. & in. d. c. cũ esses, col. 6. versi. extrà glo. quærit, ex. eo ti. Fran. Are. & Fely. qui alios concordantes affert. in d. c. quoniã, quod est. 3. ext. de testibus, vt ibi videre poteris, ne frustra tempus teram in re non controuersa.

¶ Sed

48 ¶ Sed nec in codicillis, nedum in testamentis mulier est testis idonea, si credere volumus Philip. Decio id ipsum audenter atque intrepidè tenenti, contra omnes vbique scribentes in. d. l. fœminæ, char. 4. versi. decimoquartò. ff. de regul. iur. atq; iterũ in. d. c. quoniã, col. 2. versi. tertiò restringitur de testibus. Aduersantibus, quod iam diximus, omnibus scribentibus, vt videre licet ex glo. & omnibus in. d. l. qui testamento. §. mulier. ff. de testa. & in. d. l. vl. C. de codicil. *Qui cõtrarium tenẽt.*

49 ¶ Neque in criminalibus de iure canonico per. c. forus, & ibi expressè glo. & Panor. de verbo. signi. & in. c. mulierẽ. 33. q. 6. vbi est glo. no. quòd testimoniũ mulieris, & infamis in criminalibus cõparãtur. & glo. in. c. ex eo. 15. q. 3. & glo. & doc. in. d. c. quoniã, de testi. glo. in. c. tã litteris, in ver bo, fœmineis, eo. tit. Hosti. in summa de testi. §. quis testis esse possit. Specul. tit. de procur. §. 1. versi. 7. in criminali testificatione. Alberi. in. d. l. qui testamento. §. mulier, col. 1. ff. de testa. Flor. in. l. ex eo. ff. de testi. Io. Plat. & Angel. Are. in. §. testes autẽ. Insti. de testa. Alex. con. 64. viso themate, post prin. lib. 1. quod errore impressorum iterũ repetitur in con. 176. li. 2. & idẽ Alex. con. 24. animaduersis his, col. 1. versi. 4. quia nõ videtur, lib. 2. & aliis locis, de quibus eũ paulò infrà citabimus. Et hoc quidẽ semper indubitatum fuit, & nemo aduersatus est, ante Phi. Deci. qui in. d. l. fœminæ, col. 5. versi. 16. & in. d. c. quoniam, col. vl. versi. tertiò limitatur, de testib. & Hippo. Marsil sing. 611. adduxi tibi. *An in criminalibus testis de auditu sit admittendus. Quid de iure cano.*

50 ¶ Sed neque etiã de iure ciuili secundũ aliquorum op. admittitur in causa capitali propter ma-
Quid de iure ciuili. gnitudinẽ præiudicij, vt dicebat Iac. Are. in. l. qui testamento. §. mulier. ff. de testa. quem refert Io. An. in. addi. Specul. tit. de teste. §. 1. versi. itẽ quòd mulier & Alber. Gandi. qui illũ sequitur in tract. malefi. tit. de furibus, col. 4. versi. pone quæstione de facto & Oldra. con. 145. quæritur si testes. & Io. Fab. in. d. §. testis, de testa, & Alex. cõ. 11. circa primũ dubiũ, col. pe. versi. respõdi suprà, lib. 1. & cõ. 99. in causa inquisitionis, col. pe. versi. secundus testis, eo lib. 1. & Cepola con. causarũ criminalium. 32. quidã rustici col. 3. & Hippo. Marsil. in repe. l. vl. C. de probati. char. 8. & cõ. 18. protector, col. 8. versi. vnũ tamen dico, & con. 22. gratia domini, col. 4. & con. 59. diuino presidio, col. 2. versi. ex istis ergo eo. lib. 1. & con. 101. illumina quæso, col. 1. & con. 130. conditor orbis, col. 6. versi. itẽ etiã vltra præmissa. Cui tamẽ op. tota Legistarũ cohors reclamat in. d. §. mulier, atq; etiã Cano. vt videre licet ex Panor. & Fran. Are. & Fely. in. d. c. quoniã, de testibus.

51 ¶ Ex eo autẽ quòd haud dubiè in foro ecclesiastico repellitur à testimonio in causis criminali-
An in causis matrimonialibus. bus, posset videri eam quoque repelli debere in causis matrimonialibus quæ criminalibus æquiparantur, vt no. in. c. mulieri. ext. de iureiur. Nã & hæ causæ matrimoniales graues & arduæ sunt, vt no. Specul. tit. de rescript. presen. §. ratione formę, col. 10. versi. nunc igitur ad instructionem, & Bal. con. 122. qui vnus testis, lib. 2. & Panor. in. c. si pro debilitate, in vl. no. & ibi Philip. Deci. qui concord. adfert, extra de offi. deleg. Ideoque non est locus delationi iuramenti ad supplementũ probationis, vt voluerunt glo. Hosti. Io. And. & Panor. in. d. c. mulieri, extra de iureiur. Verũ ne hæsites, tex. est in contrariũ apertissimus, scilicet testimoniũ muliebre in hisce causis matrimonialibus admitti, in. c. super eo, vbi id no. Panor. in. 3. no. de testi. & voluit Philip. Deci. con. 342 in causa partus, col. 1.

52 ¶ Neque itẽ in causa feudali mulier est testis idonea, tex. est in. c. 1. insi. & ibi Ia. Bel. Bal. Alua.
An in causis feudalibus. Marti. Laud. & Cardi. Alex. tit. qui testes sunt necess. ad prob. inue. & voluit etiã Ro. in repe. l. admonendi, col. 41. quæ est in antepe. char. ff. de iureiur. vbi illum facit sing. & Io. Bap. Cacia. in repe. c. 1. in. 2. cõcordantia, vt ipse appellat, iuris ciuilis & feudalis, tit. de feud. cogni. & Iason in. d. l. hac consultissima, in prin. col. 2. C. de testa. & in. l. si quis agere, ad fi. C. de codicil. Bened. qui illum tex. dicit sing. in repe. c. Raynutius, in verbo, duas habẽs filias, numero. 30. & Philip. Deci. in. d. l. fœminę, col. 6. versi. 17. & in. d. c. quoniam, col. vl. versi. tertiò limitatur, de testib. & Hippo. Marsil sing. 611. adduxi tibi.

53 ¶ Sed nec admittitur fœmina ad probandũ tenorẽ instrumẽti deperditi, ex sententia Bar. in. l. 1.
An ad probandum tenorẽ instrumenti. Testes probantes tenorẽ instrumenti debẽt esse periti. si cert. pet. Cui tamen non accedit Fran. Ripa. ibi, col. 14. numero. 82. Modò (inquit) ea fit peritia, per tex. in. l. ex eo. ff. de testib. atque ex his quæ scribunt Iason in. d. l. 1. ff. de legibus. & Deci. in d. l. fœminæ. Illud autẽ receptũ est, nec viros quidẽ probare tenorem iustum, nisi si periti sint, & literati, per tex. in. c. cùm olim, le. 1. & ibi Anto. col. 1. & Panor. in glo. vlt. de priuil. Cy. in authen. si quis in aliquo, quã legit cũ. l. procurator, in. 4. quæsti. & ibi Bar. col. 2. Alberi. col. 4. & Angel. col. vlt. C. de eden. cum aliis contord. à me latè congestis in nostris retractibus, tit. 2. §. 1. glo. 7. in verbo, sero vt præferrẽ, numero. 5. nec tamen omiserim, & seq. Ideo si qua mulier adeò docta esset & perita in hisce rebus, vt certò posset testari de tenore, & solennitate instrumẽti, nihil video quod eam impediret, nisi vt ei minor fides adhibeatur, vt statim dicemus.

54 ¶ Neque etiã admittitur fœmina in scriptura priuata, vt no. dicit Bal. in. l. scripturas, col. 2. ver.
An inscriptura priuata. nota optimum, per tex. ibi, in verbo, virorum. C. qui poti. in pig. hab. quod dictum pro sing. commendat, & sequitur Franc. Crem. notabili. 144. quanquam mulier. & Soci. si is est, in tract. fal. regu. 429. testis mulier, in prin. & simpliciter allegat Iason in. l. si quis id quod, col. 4. versi. decimò limito. ff. de iurisdi. om. iudi. & Fran. Cur. Senior, qui id dicit sing. in repe. l. si quis maior, col. 2. nu. 9. C. de transac. & Philip. Deci. in. c. quoniã cõtra, col. 5. in. 8. no. ext. de proba.

vbi &

vbi & p hoc dicit no. qp in casu illius. c. nō essent mulieres idoneæ, & Fely. in. c. ita quorundā, col. 1. ext. de Iudæis. & late tradit idē Fely. in. d. c. quoniā, versi. fallit. 3., de testib. vbi tamē dicit posse sup hoc dubitari, qa nulla est huius rei ratio specialis, nisi qp à cōmuniter accidentibus solent potiùs interuēire masculi, quā fœminæ. & alibi clanculū reprobat idē Fely. in. c. licèt vniuersis, post prin. eo. tit. de testi. & in. c. scripta, col. 1. versi. secūda declaratio, ext. de fid. instru. & etiā Iason in d. l. hac consultissima, in prin. col. 2. ad fi. C. de testa. & in. d. l. si quis agere, in fi. C. de codicil. & in repe. d. l. admonendi, col. 44. versi. itē adde inquantum. ff. de iureiur. & in. l. 1. col. 3. versi. secundo fallit. ff. de legib. & Bernard. Land. in addi. Bar. cō. 10. viso statuto, in fi. & Barb. in. cle. 1. char. 9. in paruis, versi. sed quid si lex, de elec. & Philip. Deci. in. c. 2. col. 20. versi. tertiò qp sit officium de iudi. dum primū allegat Bal. vbi scribit & posteà respondet. Et palā reprobat Alex. in addi. ad Bar. in. d. l. scripturas, in prin. & in. l. 1. ff. de verbo. signi. & Fran. Purpu. in. l. 1. col. 13. versi. tertiò declaretis. ff. si. cer. pet. Tamen Catellianus vir doctus simul & disertus in memor. incip. mulier regulariter potest esse testis, dicit subdubius tamen huius dicti Bal. hanc esse rationem, quòd cū in his scripturis priuatis desint aliæ solennitates, quæ in publicis solent facere fidem, ideo in hoc casu lex magis confidit de masculis, quā de fœminis, iuxta tex. in. d. c. forus. Sed & hoc dictū Bal. palā atq; aptè cōprobat Decius in. d. l. fœiæ, col. 5. versi. 15. & iterū col. 12. versi. & idē si dicatur de viris. ff. de regul. iur. & in. d. c. scripta, col. 2. versi. & notandum est, de fid. inst. vbi dicit hāc partem cōmuniter approbari & in. d. c. quoniam col. 2. versi. secunda conclusio, de testib. & Hippo. Marsil. d. singul. 611. Sed hic omnino vide quæ dicam statim numero ab hinc. 2.

¶ Ego & aliùm casum possum addere, à nemine tamen, quantū memoria suggerit, annotatum,

55 ex. §. his quoque etiam, in authen. vt hi crimi. & aut. ibi, contestationes ei ex scripto tres destinauerit, habentes testimonia trium virorū fide dignorum. Et ne quis causetur hunc locū malè fuisse traductū. Verba constitutionis Græcæ hæc sunt ἐχόντας μαρτυρίας ἀνδρῶν ἀξιοπίστων. nā dictio ἀνήρ, cuius genitiuus pluralis ἀνδρῶν est, quo ea constitutio vtitur, ad sexū refertur, & marē significat, vt intelligas ea appellatione fœminā non contineri. Idq; etiā fit, vt credo, si verū est propter maximū in eo casu præiudiciū, cū de morte alterius agatur. Nam sensus illius cōstitutionis is est, quòd si quis suspicetur aliquē velle castitati vxoris suæ illudere, & tres illi denunciationes ex scripto destinauerit habentes testimonia virorum fide dignorū, ipsumq; postea deprehendat cū vxore in suis ędibus, vel ipsius vxoris, vel adulteri, vel in popinis, vel in suburbanis habere cōmerciū, potest illum propriis manibus interimere, nullum inde periculum formidaturus. In quo illud animaduertendum est, in nostris vulgatis translationibus nuncupatim mentionem fieri triū virorū fide dignorum, quāuis græca cōstitutio simpliciter dicat virorum fide dignorum, tanquā duo in id sufficerent. Quisquis autem fuit, qui in authen. illas in nostro Codice ex illis constitutionibus assuit, scripsit triū testiū fide dignorū, nulla virorū mētione facta, in authen. si quis ei. C. de adult. quod hīc obiter admonere lectores voluimus.

An in denūciationibus quæ fiūt suspectis de adulterio uxoris.

56 ¶ Sed hic parumper attende lector, nā videtur in his postremis duobus casibus non satis probari fœminā esse reiiciendā, ex illis tex. loquentibus nuncupatim de virorū testimonio, per tex. in. d. c licèt vniuersis, extrà de testibus, quò cauetur ne in qualibet causa minus quā duorū vel triū virorū testimoniū admittatur, iuxta illud Dominicū, In ore duorū vel triū stat omne verbū. Vides enim ibi ad probandū id quod priùs dixerat de testimonio duorū vel triū virorū, adductā illam Christi authoritatem, In ore, &c. quæ & de fœminis quoque intelligitur. Quod sentiens Bal. ibi, Et licet (inquit) dicat, quòd debent esse viri, vir tamen concipit mulierem, licèt videatur vocabulum præcisæ significationis. l. qui testem. §. mulier. ff. de testamento. & l. tres fratres. ff. de pactis, &. l. Lucius. §. quæsitum. ff. de leg. 3. id quod post eū repetit Fely. in eo. c. licet vniuersis & Philip. Deci. in. d. c. quoniam, col. vlt. versi. non obstat.

De ueritate duorūpræcedentium casuum.

57 ¶ Illud autē minimè dubiū est, in quibus casibus admittitur mulier ad testimoniū, minùs tamen fidei ei adhiberi, quā viro: huiusq; testimoniū illius dicto præponderare, vt optimè probat tex. si solerter inspiciatur, in. l. in quæstionibus. ff. ad leg. Iul. maie, & expressè voluit Specul. tit. de teste. 5. postquam, versi. porrò. & Iac. Bud. in. l. in bonæ fidei. C. de iureiur. Bal. & Saly. in. l. vl. per illum tex. ff. de fid. instr. idē Bal. con. 455. quis melius, in duobus locis, lib. 4. Alberi. & Panor. in. d. c. forus, per illū tex. de verb. signi. & con. 52. quidā in ægritudine, col. 2. versi. itē quòd fœmina, lib. 1. Ro. in rub. de arbit. col. 8. versi. itē præferuntur duo testes masculi. Alex. con. 236. perspectis attestationibus, col. 1. lib. 6. Barb. con. 64. illud in mediū, col. 10. versi. & si quispiam opponat, li. 3. Fran. Are. Fely. & Philip. Deci. in. d. c. quoniā omnes ad fi. de testi. Fely. in. c. in nostra col. pe. eo tit. Lafran. in repe. d. c. quoniā contra falsam, in materiā testiū, versi. & primo quæritur nunquid mulier de probati. Fran. Curti. Senior in tractatu testium, conclusi. 18. Philip. Deci. in. d. l. fœminæ, char. 5. in. 16. casu, versi. & generaliter in omnibus, & iterū col. 7. versi. 26. ff. de verbo. sig. Hippo. Marsil. d. sing. 611. adduxi tibi, & con. 2. altissimū, col. 2. versi. pro quibus, li. 1. & con. 65. in nomine matris, col. 6. numero. 45. eo, li. 1. & Anto. Corse. in suis sing. in verbo, testis, sing. incip. duo testes. Io. Lupus in repe. c. per vestras. §. 43. circa mediū, de dona, inter vir. & vxor. & Pet. Geral. à Petra sing. 11. his casibus, & Ocdender, libro secundo variarum lectionum iuris ti. de testib.

Mulieri testi minō creditur quàm uiro.

¶ Ex

58 ¶ Ex quibus fit, vt si à iudice deferendum sit iusiurandū alteri partiū, ex. l. in bonæ fidei. C. de iureiur. & l. admonendi. ff. eo tit. cæteris paribus potiùs deferendum sit masculo, quàm fœminę, vt nuncupatim & consultò scripserūt Fran. Cur. senior, & Io. Baptista. Canal. scriptores laudatissimi, vterq; in repe. d. l. admonendi, ille quidē non semel, videlicet primū, col. 3. iterumq; char. penul. versi. sext. cōclusio: hic aūt col. antepe. versi. quidā dicūt, idq; dicūt voluisse Ia. Bud. in. d. l. in bonæ fidei. Nec abs re dictum est, cæteris paribus, quia si mulieri magis cōperta esset rei controuersæ veritas, illi potiùs esset deferendum, per glo. in. c. vidua, de regula. & expressim voluit ipse Curtius vbi suprà.

Viro potiùs quàm fœminæ deferendū esse iusiurandū in supplemen tum.

59 ¶ Non temerè igitur ex pluribus cōcludit Barptolæ. Cepola, con. causarū criminalium. 32. cuius id caput est, quidā rustici, col. 2. versi. primò fuerunt examinatæ. Quod quibus casibus mulier ad testimonium admittitur, non tamen est testis omni exceptione maior. Et sequitur Philip. Decius in. d. l. fœminæ, vbi suprà, versi. & casu quo, vbi & in id citat Alex. in duobus con. qui tamē id nō dicit, sed alia quædā à nobis suprà adducta. sequitur itē Hippo. Marsil. con. 5. in causa Ioannis, col. 5. versi. venio modò, li. 1. Sed & id nuncupatim voluit Alex. alio loco ab illis non citato, con. 70. viso consilio, col. 5. versi. bene facit alia, li. 2. Vide tamen quæ dicā in. 2. seq. versi.

Mulier an sit testis omni exceptiōe maior

60 ¶ Ex quo & illud cōfestim consequēs videtur nō esse in casu. d. l. in bonæ fidei, &. d. l. admonēdi, deferendū iusiurandum ex testimonio vnius mulieris. Neq; enim id fieri debet, nisi testis sit omni exceptione maior, vt no. ab omnibus prope in illis ipsis. & præterea à Bal. in rub. tit. de cōtro. in. ue. post prin. Quanquam huius quod diximus de muliere, contrarium tenet Panor. in. c. ex insinuatione, col. 2. versi. & quod dictum vnius testis, de procur. quē sequitur. Bap. Cana. qui id sing. dicit in. repe. d. l. admonendi, col. 62. versi. hīc inferri potest quæstio, & ibi quoque Fran. Ripa. nullam illorum mentionē faciens, numero, 176. hoc argu. quòd duæ mulieres plenè probant matrimonium. c. super eo, de testib. Ergo sequitur vnam facere semiplenam probationem, quā non faceret, nisi esset integra testis, maximè in causa matrimoniali, cle. 1. de con. & affi. Et horum quoq; op. defendit, quòd quicquid dictū sit in præcedenti versi. mulier nisi aliud obstet, testis est omni exceptione maior, quod hinc facilè probatur qp admittitur testis in codicillis, secundum cō munem omniū, præter Deci. vt suprà diximus, sententiā. At in codicillis testes debent esse omni exceptione maiores, vt tradit Angel. con. 128. in facto proponitur, per. d. l. vl. C. de codicillis. & sequitur ipse Deci. con. 342. in causa partus, col. 1. versi. postremò considerandum est. Sed hæc ratio ex eo pendet, an mulier sit testis idonea in codicillis.

Mulieris testimonio an defe ratur iusiurandum in supplemen tum.

61 ¶ Priori tamen op. quæ dicit mulierem nō esse oī exceptione maiorē, adstipulatur quod à Ludo. Gozad. responsum est con. 74. vt ordinarię, col. 2. nūo. 6. post Alex. vt ipse citat, con. 24. col. 3. li. 4. statutū disponens testes domesticos esse idoneos in rebus domesticis, ita intelligi debere, vt etiā mulieres domesticæ admittātur, vt id statutum aliquid addat ad ius cōmune, quod idē dispo suit. l. consensu. C. de repudi. Vides igitur eorum esse eā sententiam, vt si tale statutum non esset, mulieres quoque non essent testes idoneę in rebus domesticis, quasi aliàs imminutum sit eorū testimoniū. Sed illud Alex. cō. à Ludo. Gozad. citatum reperire non potui.

De eadē re

62 ¶ Ex legibus autem Platonis, mulieri ferre testimonium non licebat, nisi cùm. 40. annos excesserat, vt scriptū est eiusdem libro de legibus. 11. At ex legibus Molaicis, quas maxima ex parte secutus est ipse Plato, mulierum testimonium nequaquam recipiebātur, propter leuitatem & procacitatem generis earum, vt refert Iosephus li. Antiquitatum. 4. c. 6. aut ex aliorum sectione. 11. Sed nec ex vetustis Romanorum legibus ius erat fœminis ferendi testimonij, quod satis ex eo patet quod scribit Aulus Gellius lib. 6. c. 7. lege Horatia, Caiæ Tarratiæ virgini vestali id ius dicendi testimonij tributum, testabilisque vna omnium fœminarum vt esset, datum.

Legib⁹ Plato. an fœiæ testimoniū dicerent.

An Mosaicis.

An Ro. an tiquis.

63 ¶ Sed vt ad alia transeamus quæ ad auaritiā muliebrem pertinent: Quis nescit furtū auaritiæ comes esse? At furta tam propria mulierum esse, & peculiaria, vt Hesiodus li. 1. eius operis cui titulus est, ἔργα καὶ ἡμέραι tradiderit Mercuriū illum Deum furum, furtorumq; præsidē, iussu Iouis, Pandoræ, sub qua intelligi voluit naturā muliebrē furaces mores imposuisse.

ἐν δὲ θεὸν κύνεόν τε νόον καὶ ἐπίκλοπον ἦθος
ἔθεσθαι Διὸς ἄγγελος

Nam & alio loco eiusdem libri, paulò ante finem illud scribit,

ὃς δὲ γυναικὶ πέποιθε, πεπoιθὼς ὅγε φιλήτῃσι. Id est:

Qui autem mulieri confidit, confidit is quidem furibus.

Quanquam & ea vox φιλήτης deceptoribus quoque potest significare, vt alibi etiam diximus.

Mulierum libido.

64 ¶ Hactenvs de Auaritia, & comitibus dictum est. Nunc tertia se offert LVXVRIA (ita appellant Theologi libidinem veneream, quod suprà diximus) cui non minus (& nescio an non etiam magis) se mulieres dedunt, quàm auaritiæ. Propertius morum muliebrium conscius libro secundo ita canit.

Tu priùs & fluctus poteris siccare marinos,
Altaque mortali deligere astra manu.
Quàm facere, vt nostræ nolint peccare puellæ,

Is mos Saturno regna tenente fuit.
Et cum Deucalionis aquæ fluxere per orbem,
Et post antiquas Deucalionis aquas.
Dic mihi quis potuit lectum seruare pudicum?
Quæ dea cum solo viuere sola deo? Et lib. 3.
Hîc genus infidum nuptarum, hîc nulla puella est,
Nec fida Euadne, nec pia Penelope. Et in eodem lib.
Obiicitur toties à te mihi nostra libido,
Crede mihi, vobis imperat ista magis.
Vos vbi contempti rupistis fræna pudoris,
Nescitis captæ mentis habere modum.
Flamma per incensas citiùs sedetur aristas,
Fluminaque ad fontis sint reditura caput,
Et placidum Syrtes portum, & bona littora nautis
Præbeat hospitio sæua Malea suo,
Quàm possit vestros quisquam reprehendere cursus,
Et rapidæ stimulos frangere nequitiæ.

Cui rei multa mox multis versibus exempla adducit. Ouid. quoq; alter animorũ morumq; mulie briũ consiliarius, li. 1. Elegiar.

Casta est quam nemo rogauit.

Quã sententiã citat è nostris Hosti. in. c. veniens, le. 2. ext. de eo qui cogno. consan. vxo, suæ & Pa nor. in. c. 2. col. vl. ext. de biga. Sed idem Ouidius lib. 1. de arte amandi.

Prima tuæ menti veniat fiducia, cunctas
Posse capi, capies, tu modò tende plagas.
Vere prius volucres taceant, æstate cicadæ,
Menalius lepori det sua terga canis,
Fœmina quàm iuueni blandè tentata recuset,
Hæc quoque, quam poteris credere nolle, volet. Et paulò post.
Mollibus in pratis admugit fœmina tauro,
Fœmina cornupedi semper adhinnit equo.
Parcior in nobis, nec tam furiosa libido est,
Legitimum finem fœmina virilis habet.

Cuius itẽ rei plurima etiã exempla Propertium secutus adfert, post quæ & illud subdit,

Omnia fœminea sunt ista libidine nota,
Acrior est nostra, pluſque furoris habet. Et mox ita concludit,
Ergo age, ne dubita cunctas superare puellas,
Vix erit è multis, quæ neget vna tibi.

Apud eundem Helena ad Paridem fatetur impudicum esse genus fœminarum, inquiens,

Matronaque rara pudica est.

In qua etiam sententia fuit Iunius Iuuenalis Saty. 6.

Auratam Iunoni cæde iuuencam,
Si tibi contigerit capitis matrona pudici.
Paucæ adeò Cereris vittas contingere dignæ.
Neque enim id fieri licebat, nisi à pudicis, teste Ouid. lib. 4. Fastorum,
Et si thura aberunt, vnctas accendite thædas,
Parua bonæ Cereri, sint modò casta placent.

Valerius quoq; Martialis li. 4. ad Sophronium.

Quæro diu totam Sophroni Ruffe per vrbem,
Si qua puella neget, nulla puella negat.
Tanquam fas non sit, tanquam sit turpe negare,
Tanquam non liceat, nulla puella negat.
Casta igitur nulla est? castæ sunt mille, quid ergo
Casta facit? non dat, non tamen illa negat.

Quod epigrãma cũ legisset Fabula, poëtæ infensa illi coitũ negauit: vnde ille aliud scripsit epigr.

Epigramma nostrum cum Fabula legisset,
Negare nullam, quo querar puellarum, &c.

65 De eadẽ re Pherõ unã tantũ mulie rẽ uni uiro cognitã inuenit.

¶ Idem lib. 10. huiusmodi epitaphium matronæ cuipiam inscripsit.

Contigit & thalami mihi gloria rara, fuitque
Vna pudicitiæ mentula nota meæ.

In quam sententiã refert Diodorus li. 2. & ante illum Herodotus lib. itẽ. 2. quòd cũ Pherõ Sesostris filius, rex Aegyptiorũ oculis captus fuisset, ideoq; ad Deorũ auxiliũ cõfugiẽs, peractis multis variisq; sacris, ei relponium fuisset, vt placato Deo, qui in Heliopoli coleretur, facie mulieris inspiceret,

ceret, quæ nullũ nisi propriũ virũ nouisset. Ab vxore propria incipiens, multas expertus est, nullã tamen reperit incorruptã, præter hortulani cuiusdã, quã restituto visu vxorẽ cœpit, reliquas oẽs viuas cõbusit. Iosephus li. Belli Iudaici. 2. c. 7. scribit Esenos, Esseos alij vocant, Iudęorũ philoso phos vxores non ducere: non quia matrimonia contẽnant, sed quoniã cauendã esse putant fœminarũ intemperantiã, nullã earũ vni viro fidẽ seruare credẽtes. Hippocrates in quãdã ad Dionysiũ epistola scribit fœminã semper egere alterius sese in continentia & pudicitia continentis. Suapte nanq; natura libidines venereas insitas habere, quas nisi quis in dies cõprimat, tanquã arbores stolones emittunt pullulatq; materiatio.

Esseĩ quare uxores nõ ducant.

Hippocrates de mulierũ impudicitia.

66 ¶ Fœminas plæriq; dictas à femore aut femine existimant, quoniam in venerem sint magis pronæ, cuius sedes in femoribus ponitur. Hinc illud Iuuenalis,

Callidus & cristæ digitos impressit aliptes,
Ac summum dominæ femur exclamare coëgit.

De eadẽ re Fœminæ uni de dictæ. Femur sedes libidinis

Est enim vuluæ cum femoribus, coxis, & inguinibus quædã cognatio, scribente Celso li. medicinæ. 5. cap. 26. Cùm vulua percussa est, dolor inguinibus, coxis & femoribus est. Sed & in sacris literis femur pro opere nuptiarum poni, asserit & probat diuus Hieronymus in explanatione psalmi. 44. quã ad Principia virginẽ scripsit. Isychius autẽ qui & eodẽ ferè tempore floruit li. 1. in Leuiticũ, tradit per femora in sacris literis deriuationẽ siue descensionẽ seminis significari. Hincq; illud Genes. 49. Non deerit sceptrum de Iuda, nec dux de femoribus eius. Ideoq; & per fœminalia, quibus præcipiuntur verenda sacerdotũ operiri Leuit. 16. castitatem significari tradit idẽ Isychius lib. eiusdẽ operis. 5. eũ locũ enarrans. Ex quo Apuleius interfemineum non ineleganti vocabulo vocat muliebre genitale. At huic etymologiæ reclamat, quòd fœmina cum diphthongo scribitur, ideoq; prima eius producitur, at femora & femina sine diphthongo debent scribi, cùm vtriusque prima corripiatur, vt de femore probat ille versus Iuuenalis loco suprà citato. Et ille quoque Ouidij libro. 11. Meta.

Et conata femur mœrenti plangere dextra.

De femine illud Virgilij;

Eripit à femine.

Atque illud Lucretij,

Ideoque fastigia posse
Surarum ac feminũ pedibus fundata plicari.

Illud autẽ inter femora & femina interesse constat, vt id in transcursu dicã, q femora exteriorem coxarum partem significat, femina interiorem, si Vallæ credimus li. 4. c. 57.

Femora & femina quid sit.

67 ¶ De mulierũ quoque impudicitia vetus est prouerbiũ memoratũ à Plutarcho in præceptis connubialibus, & Apostolio Bizãtio in adagiorũ collectaneis, à muliere quadã, quę à Philippo inuita trahebatur, primũ, vt dicitur prolatum, λύχνε ἀφ' ἑντος γωὴ πᾶσα ἡ αὐτή. Id est, Lucerna sublata mulier omnis eadẽ, quo significatur omnes mulieres indiscriminatim esse impudicas, modo detur facultas peccandi sine arbitris. Et hac fortasis ratione amor à plærisq; fœmineus appellatur, quoniã videlicet fœminis sit veluti peculiaris, illumq; magis sectentur fœminæ, quàm viri, tametsi ad aliud quoq; referri potest. Ouidius lib. Elegiarum. 3.

De eadẽ re Prouerbiũ.

Amor fœmineus.

Captaq; fœmineus viscera terret amor. Et Silius Italicus li. 15.

Fœmineo socium violauit fœdus amore.

68 ¶ Quid quòd inter omnia animantia sola mulier & equa post conceptũ venerẽ appetunt & patiuntur, vt scribit Aristo. li. de historia animaliũ. 7. c. 4. & iterũ de generatione animaliũ. 4. c. 5. Et de equa etiã tradit Aelianus lib. animaliũ. 4. vbi hinc dicit mulieres libidinosas equas vocari solere, ab iis qui graui⁹ illis viciũ facere studẽt. Vnde & ipsũ equire ab hoc vno animali trahitur, maledictũ in libidinosas mulieres, q⁹ & deprõptum est ex Aristo. li. de hist. animaliũ. 6. c. 8. Addit Plin. sucẽ li. 10. c. 63. in calce, lyncẽ & leporẽ. Et ideo idẽ Plin. li. 7. c. 11. Præter mulierem (inquit) pauca animalia coitũ nouẽre grauida. De quo & aliquid memorat Plut. in libello, quo docet bruta animalia ratione vti. Et Lactantius in. li. de vero cultu. c. 23. vbi & huius rei duas rationes reddit. & è nostris Fortu. Gareta. in. l. 1. §. ius naturale, col. 7. vers. quare aũt mulier. ff. de iusti. & iure & probat etiã tex. Hiero. in. c. origo. 32. q. 4. Cuius hæc verba sunt. Qui dicũt se causa reipub. & generis humani vxoribus coniũgi, & filios procreare, imitentur saltem pecudes: & postquã vẽter vxoris intumuerit, nõ p̃dant filios: nec amatores se vxoribus præbeãt, sed maritos. Et iterũ in. c. nõ solùm. 32. q. 7. Pecora cũ cõceperũt, vltrà nõ indulgẽt maribus copiã sui. Ex quo illud q⁹ Populia miranti, qd est quapropter mulieres semp marẽ desiderarẽt, aliæ aũt bestiæ nunq̃, nisi cùm prægnãtes fieri vellent, respondit, bestiæ enim sunt, auth. Macr. li. Saturn. 2. c. 5. Porrò vna propè omniũ fœminarũ Zenobia Palmyrenorũ regina, vt Iulio Capitol. placuit, speciosissimę eius castitatis fuisse dicitur, vt ne virũ quidẽ suũ admitteret, nisi tentatis conceptionibus: nã cùm semel cõcubuisset, expectatis menstruis continebat se, si prægnãs esset: sin minus potestatem quærendis liberis dabat, testis Trebellius Pollio. Tradit Aristoteles lib. historiæ animalium. 5. cap. 14. ad. fi. iterumq; lib. 9. c. 46. elephantos tantùm valere sensu, & reliqua ingenij sagacitate, vt quam gra- uidam coitu reddiderint, eandem rursus non tangant.

De eadẽ re Fœminæ & equa sola animantiũ post cõceptũ uenerẽ appetunt.

Equæ dicũtur fœtæ libidinosæ.

Elephãtus grauidãnõ tangit.

99 ¶ Hæc etiã norunt scriptores ecclesiastici, inter quos diuus Chrysostomus. Propria (inquit) passio mulieris est luxuria. Et alibi videlicet in. 2. parte Homiliarum, Homilia. 40. in enarratione il-

De eadẽ re

Mulieris p pria paſsio luxuria Libido pro pria & pe culiaris fœ minarum. Eius rei ra tiones.

lius Matt.21. Amen dico vobis, quia publicani & meretrices præcedent vos in regno. hæc fermè ſcribit. Ex perſona omniũ mulierũ peccantiũ meretrices ponuntur: quoniam quanuis ſint multa peccata in mulieribus, tamen in illis præcipuè fornicatio abundat. Cuius rei rationẽ poſt pauca tradit, quia videlicet hoc viciũ facilè ex ocio naſcitur. Nam qui ſolicitudinibus animũ habet occupatũ, nõ facilè fornicationi operã dat. Nã definitio amoris hæc eſt, animi cura vacantis paſsio. Aliã verò rationẽ adducit famigerabilis noſtra tẽpeſtate prædicator (ita enim vulgò cõcionatorẽ vocant) Bonifacius à Cæua in eo li. quẽ de viciis ædidit ita ſcribens. Ardentius eſt in fœminis, quã in viris deſideriũ. Perficitur enim quodammodo fœmina maris coniunctione: vir autẽ ex ſe abſq; additamẽto fœminæ perfectꝰ, eò ꝙ nihil habeat vniuerſo in corpore, quod repleri appetat, ſicuti fœmina, quæ partem vacuã cupit adimpleri, abhorrente natura vacuum. Hinc eſt quòd faciliùs ſe proſtituunt fœminæ, quam decidant viri, hæc ille.

Definitio Amoris

70. *De eadẽ re Luxuria in fœminis ne an in uiris ſit grauior. Adultera non tam pu nitur quam adulter.*

¶ Et hac inter alias ratione multi Theologorũ fuerunt in ea opinione, vt dicerent fornicationẽ eſſe ſemper in muliere leuiorẽ, quàm in viro. Et adulterium quoq; in viro eſſe grauius, hoc videlicet reſpectu (vt ita loquar) quoniã mulieres ſuapte natura in libidinẽ ſint procliuiores. Quãuis aliis cõſiderationibus ſit leuius, vt ſcribit Aſteſſanus in. 8. li. ſuæ ſummæ, tit. 11. ar. 3. verſ. quis gra uius peccat. & ſentit diuus Thomas in libello de. 10. præceptis, in. 6. præcepto, vbi & de hac re loquens hãc ſententiã (Chryſoſtomum, vt reor, imitatus) extulit. Propria paſsio mulieris, eſt concupiſcentia. De qua re aſſatim diſſeritur per Theologos, li. 4. ſentẽ. diſt. 31. & à me alibi latiùs ſcribitur. Ex quo illud poſſet videri factũ, ꝙ quanuis vir adulter morte puniatur. l. quanuis adulterij C. de adult. Non tamen mulier adultera, ſed tantùm verberibus cæſa in monaſterium detruditur, authen. hodie, eo tit. & dicemus poſteà latiùs.

71 *De eadẽ re Viro luxurioſo nõ da tur curator ut fœminæ.*

¶ Sed & noſtri interpretes hanc indomitã mulierũ intemperantiã non ignorãt. Specul. enim tit. de actore, verſ. ſed vtrũ maſculo, & poſt eum Panor. in. c. paſtoralis, col. 2. extrà de iudi. aſſerunt ſtimulum carnis magis ardere in fœminis, quàm in viris. Quamobrem licèt mulieri luxurioſę ſit dandus curator. l. & mulieri. ff. de. curat. furio. non tamen viro luxurioſo. de quo latè per Fely. in. d. c. paſtoralis, col. 3. & Barb. in. l. is cui bonis, col. 2. & 3. ff. de verbo. oblig. & Io. Lup. Hiſp. in repe. c. per veſtras, char. 81. ext. de dona. inter vir. & vxo. & Ferdi. Loaz in repe. tit. de iuſtit. & iur. & ante eos Saly. in. l. 1. col. 1. verſ. quærit glo. quid de luxurioſo. C. de curat. furio. Quanquam ille tex. in. d. l. & mulieri, fortè de hac noſtra luxuria non intelligitur.

72 *De eadẽ re Mulier appetit uirum ut materia formam.*

¶ Quin & Io. Fab. & poſt eum Io. Plat. in. §. maſculi, Inſtit. de nupt. aſſerunt mulierem citiùs faciliuſq; labi in Venerem quàm maſculũ. Cui conſonat quod dicit Bal. in rub. ext. de cohab. cleri. & muli. quòd mulier appetit virũ, ſicut materia formã, & magnes ferrũ. Cuius dicti primã partem plęriq; omnes erranter citant ex Ariſtotele, li. 1. Phyſicorũ, ad ſi. decepti, vt opinor, antiqua huius libri trãſlatione. Neq; enim eo loco id intellexit Phũs, ad quod eum aduocant, verùm eius ſententia eſt eiuſmodi, ſi rectè traducatur. Materia appetit rerũ formas, vt fœmina eſſe virũ: turpe, honeſtum. Alberi. aũt in. l. ſed ſi ego. ff. ad. SC. Vellei. affirmat, præſumi mulieres eſſe luxurioſas, per. l. vl. circa mediũ. C. de repud. &. §. optimum, in authen. de. non elig. ſecun. nubẽtes.

73 *De eadẽ re ex medicis*

¶ Cæterũ ex medicis Cælius Aurelianus ſcriptor antiquus, vt qui Plinũ & Galenum præceſſerit, li. Chronion. 4. c. 9. quo de mollibus ſiue ſubactis aut effœminatis diſſerit, quos Græci μαλθακὸς vocant, tradit fœminas validius venerẽ poſcere, cauſamq; eius rei tradit. Omnia (inquit) vexantia, validos effectus dabunt, firmitate oppoſita ſubiacentiũ materiarũ: quæ cũ in ſenibus deficit, paſsio quoq; minuitur, vt fortitudo. Sola autẽ ſupradicta, quę ſubactos ſeu molles efficit viros, ſeneſcenti corpore grauiùs inaleſcit, & infanda magis libidine mouet, non quidẽ ſine ratione. In aliis enim ætatibus adhuc valido corpore, & naturalia ventris officia celebrante, gemina luxuriæ libido diuiditur: animorũ nunc faciendo, nunc facie iactata. In iis verò, qui ſenectute defecti, virili veneris officio caruerint, omnis animi libido in contrariã ducitur appetentiã, & propterea fœmina validiùs venerẽ poſcit. Hinc deniq; cõiiciunt plurimi etiã pueros hac paſsione iactari. Similiter enim ſenibus virili indigent officio, quòd in ipſis nondum & illos deſeruit. Hæc ille.

74 *De eadẽ re Mulieres in coitu inſatiabiles. Meſſalinæ portentoſa libido.*

¶ Omniũ aũt maximè hoc mulierũ viciũ aſtruunt tres ſummæ authoritatis ſcriptores, Solomon, Ieſus filiꝰ Syrach, Ariſtot. Ille enim Prouerb. c. 30. Inter inſaturabilia, os vuluæ annumerat. Alter in ſuo Oeconomico. c. 36. Omnẽ (inquit) maſculũ excipiet mulier. Hìc li. problematõ encyclicõ. 4. c. 27. ſcribit mulieres eſſe inſatiabiles. Cuius rei infinita ſunt propè exẽpla, & tot penè dixerĩ, quot ſunt fœminæ. Sed ꝙ omniũ eſt memorabiliſsimũ. Meſſalina Claudij Cæſaris vxor Licyſcæ proſtitutæ mulieris nomẽ atq; titulũ mẽtita, ſæpè lupanar ſub noctẽ adiit, ſuã portentoſã libidinẽ ad ſatietatẽ expletura, & ꝙ omniũ fœdiſsimè fecit, cũ famoſiſsimis meretricij queſtꝰ ſcortis coitu certauit, ex re fœdiſsima palmã ſibi quærẽs, q̃ cùm pluries reportaſſet, tamẽ ſemel ex prouocatione nobiliſsimarũ è pſtitutis ancillã die ac nocte, 5. &. 20. cõcubitibus egregiè ſuperauit, vt teſtis eſt locupletiſsimus Plin. li. 10. c. 63. De ea re eſt illud Satyrographi celebratum pręconiũ Saty. 6.

Intrauit calidum veteri centone lupanar,
Et cellam vacuam, atque ſuam: tunc nuda papillis
Conſtitit auratis, titulum mentita Licyſcæ,
Oſtenditq; tuum generoſe Britannice ventrem.

Excipit

Excepit blanda intrantes, atque æra popoſcit.
Mox lenone ſuas iam dimittente puellas
Triſtis abit, ardens rigidæ tentigine vuluæ,
Et laſſata viris, nondum ſatiata receſsit.

75 ¶ Quid ſi & eæ, quæ ab ethnicis ſcriptotibus prę cæteris mulieribus caſtæ fuiſſe dicuntur, atque in exemplum miræ raręque pudicitiæ vbique proferuntur non ſatis pudicæ fuerunt? vt id magis ad gratiam mulierum, quàm ad rei ipſius veritatem dictum ſcriptumq; fuiſſe videatur. Nónne omnium maximè Penelope, ac Lucretia caſtitatis nomine vulgò paſsimq; ad cœlum vſq; laudibus euehuntur? Duris tamen Samius in li. de Agathocle, ſcribit Penelopẽ per Vlyſsis abſentiam procis omnibus ſui corporis copiam feciſſe, quorũ promiſcuo cõcubitu Pan natus ſit, & inde nomẽ. Nam πᾶς Græcis totus ſiue omnis dicitur. Idemq; propemodũ ſcribit Lycophron poëta Græcus in Alexandro, vbi eam appellabat βλασάρεαν κλαστωρεύουσαν, id eſt, vt interpretatur Ioannes Grãmaticus cognomẽto Tzetzes illius interpres πορεύουσαν, quaſi dicas, ſcortãtem. Addit autem Lycophron, Vlyſſem cùm id poſt ſuum reditum reſciiſſet, ſtatim abiiſſe in inſulam Cortinam, ibíque obiiſſe. A quibus non admodum diſsidet, quod tradit Pauſanias li. 8. quo Arcadica deſcribit, græcè quidẽ, ſed in hũc ſenſum. Aiunt Vlyſſem à Troia reuerſum, ob procos admiſſos, cũ Penelope diuortium feciſſe, ipſamq; ſtatim ſe Lacedæmona recepiſſe, deinde Mãtineam migraſſe, ibíque vitam finiſſe. Hucque reſpexiſſe videtur diuus Gregorius Nazanzenus, dum ſcribit in prima oratione aduerſum Iulianum imperatorem. Pana ex omnibus procis vnum deũm nomen ſortitum ex iniuria, vt dignũ erat. Probus autem enarrans illud Virgilianum ęgloga. 3. Pan deus Arcadiæ, ſcribit ipſum Pana fuiſſe filiũ Mercurij & Penelopes, & ante illum Tullius lib. 3. de natura Deorum, vt hinc quoque intelligas Penelopen non vni Vlyſsi copiam ſui præbuiſſe. Hucq; trahi poſſet quod in antiquis codicibus ſcribitur in. l. antiqui. ff. ſi pars hære. pet. non leues authores tradidiſſe, quinquies quaternos enixam Penelopen, ſi vera eſt lectio quã probat Accurſius, qui eã Penelopen fuiſſe dicit. Sed eo in loco legendum eſſe exiſtimo (vt viri quidã docti emẽdarunt) nõ quidem Penelopen, ſed Peloponeſam, ſiue Peloponeſi ex Plinio lib. 7. c. 3. Cæterùm Acron in. 2. Horatij epiſtola illud interpretans, Sponſi Penelopes, tradit Penelopen ipſam Vlyſsis vxorem meretricẽ fuiſſe, quæ amatores ſuos ſua pulchritudine luxurioſos reddebat. Ad idq; alludens Plinius lib. 35. c. 9. Fecit (inquit) Penelopen, in qua amores pinxiſſe videtur. Sed & Virgilius, ſi is eſt, in obſcœno carmine hæc de Penelope ſcribit, iis quæ dicta ſunt de ea, admodũ conuenientia.

De eadẽ re Penelope impudica. Pan Penelope filiꝰ ex procorũ cõcubitu.

Quæ ſic caſta manes, vt iam conuiuia viſas,
Vtque futurorum ſit tua plena domus.
E quibus vt ſcires, quicunque valentior eſſet,
Hæc ès ad arrectos verba locuta procos.
Nemo meo melius neruum tendebat Vlyſſe,
Siue illi laterum, ſeu fuit artis opus.
Qui quoniam periit, modò vos inſcendite, qualem
Eſſe virum ſciero, vir ſit vt ille meus.

Hęc ille de ea, cui tanta paratur Scena pudicitię, vt ſcribit Claudianus in laude Serenæ. Quæ author ille Priapeorum ex Homero lib. Odyſseæ. 21. vt alia pleraq; miro artificio in rem ſuam detorſit. Et hùc quoq; alluſiſſe videtur Ouidius lib. primo Amorum.

Penelope vires iuuenum tentabat in arcu,
Qui latus argueret.

Nam quod de lateribus vterq; loquitur, ad cõcubitũ pertinet, quo latera ipſa maximè exercẽtur, vt latiùs dicemus infrà in. 15. lege connubiali nũo. 30. eadẽ quoq; ratione. Sed eodẽ reſpexiſſe videri poteſt Horat. li. Ser. 2. Saty. 5. introducens Tireſiã & Vlyſsẽ ſic inter ſe colloquentes.

Ti. Scortator erit: eaue te roget vltrò
Penelopen facilis potiori trade. Vly. Putáſne,
Perduci poterit, tam frugi, tamq; pudica?
Quam nequiẽre proci recto deducere curſu?
Tir. Venit enim magnum donandi parca iuuentus:
Nec tantùm Veneris, quantùm ſtudioſa culinæ.
Sic tibi Penelope frugi eſt: quæ ſi ſemel vno
De ſene guſtarit, tecum partita lucellum:
Vt canis à corio nunquam abſterrebitur vncto.

Doleo nobis exciſſe librũ illũ, quẽ Lærtius tradit Antiſthenẽ Athenienſem de Penelope, & alterũ de Vlyſſe & Penelope ſcripſiſſe, in quibus nõ dubito huiuſce rei veritatem fuiſſe detectam.

Lucretia nõ ſatis caſta.

76 ¶ Sed nec Lucretiã ipſam alterũ illud caſtitatis exẽplũ, prſus ab impudicitia vindicat diuus Auguſt. li. de ciuitate dei. 1. c. 19. tãq; ſcilicet iuueni quãuis violẽter irruẽti etiã ſua libidine illecta cõſenſerit. Idq; in ſe puniẽs, ita doluerit, vt morte putaret expiãdũ. Quẽ tamẽ locũ pperã intellexit Panor. noſter, poſt glo. neſcio quã, cõ. 4. facti cõtingẽtia, li. 1. Ouid. verò de hac ipſa re loquẽs lib. Faſtorũ. 2. illud ſcripſit.

Succubuit famæ victa puella metu.

Tanquã ſcilicet Lucretia ipſa famã & opinionem vulgi, pudicitiæ anteposuerit. Quod ex Liuio quoque ad ſi.1.libri.videre licet. Nam & Ouidius paulò pòſt illud addit ex eadem.

Eloquar infœlix dedecus ipſa meum.

Tanquam ſcilicet non omnino expers eſſet cuiuſpiã culpæ. Sed nec Valerio Martiali ſatis coacta fuiſſe viſa eſt ipſa Lucretia, hæc de ea ſcribenti lib.11.ad Lectores.

Erubuit poſuitque meum Lucretia librum,
Sed coram Bruto, Brute recede, leget.

Quaſi ſcilicet nõ caſtitatẽ coleret ipſius caſtitatis amore, ſed potiùs timore ac reuerentia mariti.

77 ¶ Quid ergo referam Cyrenem illam, cui vt refert Suidas, factum cognomẽtum eſt δωδεκαμηχάνου, tanquam tu dicas machinamentorum duodecim: quoniam in Venereo vſu duodecim excogitaſſet figuras, quò inſcenſiori iucundius redderetur libidinis proluuium, vt ſcriptis prodidit ipſius Ariſtophanis interpres, atque etiam Suidas. Quid Elephantidem, quæ & ipſa versibus deſcripſit modos, figuras, ſpecies, formas, id eſt, vt vno verbo græcò hæc omnia complectar, ſchemata cõcubituum, nam eius libri titulus eſt περὶ τῶν σχημάτων σωουσιαστικῶν, quorum meminit Virgilius, ſi is eſt, in obſcœno carmine ad Lalagen.

Cyrene. 12 figurarũ in concubitu inuentrix. Elephãtis modos & figuras cõcubituũ ſcripſit.

Obſcœnas rigido deo tabellas
Ducens ex Elephantidos libellis. Et Martialis lib.12.in Sabellum.
Facundos mihi de libidinoſis
Legiſti, nimiùm Sabelle verſus:
Quales nec Didymi ſciunt puellæ,
Nec molles Elephantidos libelli.
Sunt illic Veneris nouæ figuræ, &c.

Tiberius Phileni. Aſtianaſſa.

Quin & Suetonius tradit Tiberium cubicula plurifariàm diſpoſita tabellis ac ſigillis laſciuiſſimarum picturarum & figurarum adornauiſſe, libriſque Elephantidis inſtruxiſſe. Idem quoq; Phileni & Aſtianaſſa ex Helenæ famulis, & hęc omniũ prima, feciſſe dicũtur. Quanq; ſunt, qui hanc cum Phileni cõfundunt. Et de iis videri poteſt intelleXiſſe Ouidius, cum ſcribit lib. Triſtium. 1.

Et quæ concubitus non tacuẽre ſuos. Et lib. eiuſdem operis. 2.

Sic quæ concubitus varios variaſque figuras,
Exprimit, eſt aliquo parua tabella loco.

Quanquam ibi non de illis libris loquitur.

78 ¶ Quid etiam Quartillã illam, quę apud Petronium Arbitrum ita loquitur. Iunonem meã iratã habeam, ſi me vnquã meminerim virginem fuiſſe. nam infans cum paribus inquinata ſum, & ſubinde prodeuntibus annis maioribus me pueris applicui, donec ad hanc ætatem perueni. Quid prætereà duas Iulias, matrem & filiam? hanc Auguſto genitam: alteram Marco Agrippa, ex illa priori, ambas tam notæ impudicitiæ, vt nihil æquè parentũ fœlicitati obfuiſſe credatur. De quibus ſcribit Suetonius, ipſum Auguſtum, eas omnibus probris contaminatas relegaſſe: vetuiſſeque ſi quid his accidiſſet, ſuo ſepulchro inferri, ad omnemque earum mentionem ingemiſcens illud Hectoris Homerici ad Paridem lib.3. Iliados proclamare ſolebat.

Quartilla nũquam ſe uirgunẽ fuiſſe meminit Iuliæ duæ libidinoſiſſimæ. Fauſtinæ item duæ.

αἴθ' ὄφελες τ' ἄγονος τ' ἔμμενει ἄγαμος τ' ἀπολέσθαι,

Quo ſignificabat cupere ſe cœlibem mortuum fuiſſe. Quid duas Fauſtinas matrem itẽ & Filiã? hanc Antonini Pij: alteram Marci Antonini vxorem, pari & ipſas infamia notatas, ex Iulio Capitolino & aliis.

76 ¶ Quid deniq;, duas Ioannas Neapolitanorum Reginas, quarum poſterior patrum memoria tã effrenatæ libidinis erat, vt cùm ſciebat, aut videbat viros bene ñaſatos, neceſſe erat, vt eos haberet in complexibus. Experta enim fuerat id verum eſſe, quòd vulgò dici ſolet, naſi magnitudine mutonis quoque quantitatem concipi. Ex quo verſus, non admodum elegans quidem ille, ſed quem tamẽ Codrus id referens, adſcribit. Ad formã naſi, & quæ ſequuntur. Cui adſcribit & illud Philelphi nonæ decados Hecatoſticha tertia ad iuriſconſultũ illum celebratiſſimum Catonẽ Saccũ.

Ioãne duæ quoque. Naſati bel le mutoniati.

Nam menſura Cato pendentis plurima naſi,
Creditur ingentem vulgò promittere caudam.

Et huc quoque reſpicit illud Martialis lib.2. illo diſticho

Mentula tam magna eſt, tantus tibi Papile naſus.
Vt poſsis quoties arrigis olfacere.

Et propterea olim naſati, vt ex Lãpridio in Heliogabalo, aut vt nõnulli legunt, Aliogabalo deprehendimus, dicebantur viriliores ac bellè mutoniati. Scribit enim illum emiſſarios habuiſſe, qui ei hos bene naſatos perquirerent, eoſque ad aulam perducerent, vt eorum conditionibus frueretur. Nam, vt paulò ante dixerat is per cuncta caua corporis libidinem recipiebat. Ex quo etiam eo in loco, vt illud obiter dicam, vaſatos legi poſſet, quæ lectio placet Alciato noſtro, in id Virgilij,

Fœiæque patres fratresq; amauere.

aut quiſquis is fuit, in Prapeis.

Gaudia Dulichij vaſa tulêre viri.

80 ¶ Hic & eas prætereo, quæ patres fœdiſsimè amauerunt, quæq; fratres, quas ne ignoremus, fecit inter cæteros Ouidius, cùm pluribus in locis ſeparatim, tũ verò plures cõiunctim, & in vno loco, videlicet

videlicet li.1.de arte amandi. Sed cui addere potes Valeriam Tuſculanariam, quam Plutarchus in Parallelis c.45. authoritate Ariſtidis Mileſij li.3. Rerum Italicarum, tradit Valerio patri, quẽ deperibat, fraude ancillæ conebuiſſe, quod vbi reſciuit Valerius pater, ſibi mortem conſciuit. Sed & idem.c.præced. idem dicit de Myrrha Cynaræ filia, ex Theodoro in lib. Metamorphoſeos, vti eum quoque citat Stobæus ſer.62. Eam quoque prętermitto, quę Clematium Alexandrinum genertum ſuum ſibi commiſceri cupiens, eius amore non impetrato, mortem illi machinata eſt apud Ammianum Marcellinum circa initia li.14. Et præter hanc Arſinoẽm, quæ conſuetudinem habebat cum Demetrio genero, vt retulit Iuſtinus ad ſi.li.26.

81 ¶ Et eas quoque, quæ priuignos deperierunt. Nã & Phedræ inter cæteras inſani amores in Hippolytum ab omnibus celebrantur. Extatque epiſtola ipſius ad eundem Hippolytum apud Ouidium, qua excuſare nititur nefandiſsimum hũc amorem. Et Tragœdia Euripidis, Hippolyti nomine de eadem re conſcripta. Vt interim quoque prætermittam Sidicam, quæ Cominium priuignum ſimiliter deperdite adamauit, ab eoque reiecta, ſibi ſpiritum intercepit, vt ex Doſithæo li.3. Rerum Italicarum tradit Plutarchus in Parallelis. Et Philonomen Cycni vxorem, quæ ſimiliter Tennem priuignum de ſtupro ſollicitauit, vt tradit Pauſanias in Phocicis. Et eam, quæ Timaſionem priuignum, qui ſibi commiſceri denegarat, apud patrem accuſauit, quòd amatoribus magis, quàm mulieribus gauderet, vt ſcribitur apud Philoſtratum in Apollonio li.6. Aliam quoque quæ in Apuleio li.10. Aſini aurei, priuignum item ſuum amauit, eumque quòd ſibi concubitum denegaſſet, veneno appetiuit, & tandem inceſtus, & paricidij accuſauit. Tradit Suetonius in Tiberio.c.35. eum equiti Ro. cuipiam iuriſiurandi gratiam feciſſe, vt vxorem in ſtupro generi compertam dimitteret, quam ſe nunquam repudiaturum antè iurauerat.

Valeria. Myrrha. Quæ priuignos. Phedra. Sidica. Philonome

82 ¶ Sed quod multò fœdius deteſtabiliúſque eſt, Semiramis illa Aſſyriorum regina alioquin multis commendabilis, filij Nini concubitum impudentiſsimè expetiuit, ob idque ab eodem, rei indignitate moto, interempta eſt, vt tradit Iuſtinus lib.1. & diuus Auguſtinus de ciuitate Dei li.18. c.2. & Agathius de bello Gothorum li.2. vbi & idem contigiſſe Pariſatidi erga Darium ſuum ac Artaxerſis filium ſcribit. Sed & Agrippinam quoque ſe plerunq; ad inceſtum comptam paratãq; obtuliſſe filio Neroni prodidit Cornelius Tacitus circa initia libri hiſtoriæ Auguſtæ vndecimi. Cratem Periandrum illum vnum ex ſeptem Græciæ ſapientibus filium ſuum deperiſſe, ſcripſit Ariſtippus in primo lib. de antiquis deliciis, & eius authoritate Laërtius in vita eiuſdẽ Periãdri. Hinc illud Catulli in argonauticis ad ſi.

Quæ filios Semiramis. Pariſatis. Agrippina Crates.

Ignaro mater ſubſternens ſe impia nato,
Impia non verita eſt diuos ſcelerare penates.

83 ¶ Illud autem præterire non poſſumus, mulieres adeò eſſe prærabida pręſerináq; libidine, ac eſferato pruritu, adeóq; natura in coitum præcipites, & tam prurigine concitatas, & vt ille dicit in Priapeis, ſine fine prurientes, vt ſint quæ cum beluis, & iumentis concumbere deſideráter velint, & cupiant. Veteres perhibent Paſiphaën Minois regis vxorem tauro ſe ſuppoſuiſſe, & Minotaurum fertur genuiſſe. Veneris, vt cum Virgilio libro.6. AEneid. loquar, monumenta nefandæ. Vnde & illud eiuſdem Virgilij ecloga.6.

Quæ bruta animalia Paſiphaë.

Et fortunatam, ſi nunquã armenta fuiſſent,
Paſiphaën niuei ſolatur amore iuuenci.
Ah virgo infœlix, quæ te dementia cæpit?
Prœtides implerunt falſis mugitibus agros,
At non tam turpes pecudum tamen vlla ſecuta
Concubitus. Et Propertij li.2.ad Cynthiam.
Vxorem quondam magni Minois, vt aiunt,
Corrupit torui candida forma bouis. Et li.3.
Teſtis Cretæi faſtus quæ paſſa iuuenci
Induit abiegnæ cornua falſa bouis:

Semiramis, de qua ſuprà locuti ſumus, equum vſque ad coitũ adamauit, vt author eſt certiſſimus, qui poſteris prodendum putauit, Iuba ſtudiorum claritudine, quàm regno memorabilior, & eius authoritate Plinius li.8.c.52. Nimirum ob hanc infandam infanamq; libidinem mulierum ſcribitur in Leuitico.c.18. Mulier non ſuccumbet iumento, nec miſcebitur ei. & infrà.c.20. Mulier quę ſuccubuerit iumẽto, ſimul interficietur cum eo. Cuius rei fit mẽtio in Decretis Canonicis in c.mulier.15.q.1. Ex quo facilè colligi poteſt illis quoq; ſanctis tẽporibus fuiſſe fœminas obſcœna illa impudicitia pollutas, feriniq; coitus præ niminia libidinis vredine appetentes. Vt verum videri poſſit matronam ſummatem ſitienter appetiuiſſe concubitum cum Luciano Syro in aſinum deformato, ſicuti ipſe ad finem ſui Aſini feſtiuiter deſcribit, poſtque eum Apuleius, qui hoc totum ad ſe ipſum trãſtulit li.10. Meta. hinc illud Satyrici non absre ſcriptũ videtur in monſtrificam fœminarum venerem.

Semiramis.

Mora nulla per ipſam,
Quo minus impoſito clunem ſubmittat aſello. *Puella ex cane peperit.*
Sed & puella quædã in Ethruria, ſub Pio tertio canem impudicè amauit, ex eóq; facta grauida, ſe-

Mulieres cum hircis coëuntes.

micanem peperit,hoc est,pedibus manibusq; & auriculis caninis,cætera hominis,vt scribit Volaterranus in Philologia li.32.c.5.ad fi. In AEgypto insula est Mendes vocata,in qua mulieres passim cum hircis coëunt, sicuti authoritate Pindari tradunt Strabo li.17.& Herodotus li. secũdo.

84 ¶ Quid igitur opus est,post has tantas,tam fœdas,tam spurcas,infandas libidines,memorare fœminas,quæ ea impudicitia,ea impudẽtia sunt,vt potiùs viros petant,quàm ab eis petantur:quæq; mercedem libidinis potius offerant,tradantq; viris,quàm ab eis accipiant. Priorũ extat memorabile exemplum apud Salustium,de Sempronia illa literis & græcis & latinis docta,forma & genere satis fortunata. Hæc tamen,vt ille ait,pecuniæ an famæ minus parceret,haud facilè discerneres:*libidine* sic accensa,vt sæpius peteret viros,quàm peteretur. Est & aliud exemplum recentius Thermionillæ apud Iouianum Pontanum li. 2. Tumulorum,

Quæ uiros petunt potiùs quàm petantur.

Sempronia

Hanc multi petiêre, & multos ipsa petiuit,
Ausa dare & cunctis,ausa rogare prior.

Et sanè huiusmodi essent cæterę mulieres,nisi rusticitas vetaret,aut si inter mares conueniret,ne ipsi fœminas peterent,si credimus Ouidio,cui probè animi muliebres erant cogniti, vt alibi diximus. Is enim li.i.Elegiarum,

Aut si rusticitas non vetat,ipsa rogat. Et li.1.de arte amandi.

Conueniat maribus,ne quam nos antè rogemus,
Fœmina iam partes victa rogantis habet.

Quæ uiris libidinis mercedem offerunt.

De posterioribus illa est querimonia Ezechielis,c.16. Omnibus meretricibus dantur mercedes, tu autem dedisti cunctis amatoribus tuis:& dona donabas eis, vt intrarent ad te vndiq; ad fornicandum tecum. & alibi sæpe in eo.c. Et Oseæ. 4. Ephraim munera dederunt amatoribus suis. Harumq; sunt alia multa exempla apud Martialem.nam li.1.in Cloën.

Donasti tenero, Cloë,Luperco
Hispanas,Tyriasque,coccinasque,
Indos Sardonychas,Scythas Smaragdos,
Et lotam tepido togam Galeso,
Et centum numeros nouæ monetæ:
Et quicquid petit,vsque & vsque donas,
Væ glabraria, væ tibi,misella,
Nudam te statuet tuus Lupercus. Et li.2.in Gallam.
Cùm placeat Phileros,tota tibi dote redemptus,
Tres pateris natos,Galla,perire fame,&c. Et li.9.in eandem
Promittis sexcenta tamen,sed mentula surda est,
Et sit lusca licèt,te tamen illa videt. Et li.11.de Lesbia.
Lesbia se iurat gratis nunquam esse fututam.
Verum est,cùm futui vult,numerare solet.

Quæ uim adhibuerunt.

Sed istis facilè parcemus,videntes alias precibus & muneribus non contentas, vim adhibuisse, vxorem scilicèt Phutifaris AEgyptij, Phædram,de qua suprà locuti sumus,Anthiam siue Anteiam,aut Stœnobeam Preti Argiuorum regis vxorem, Sidicam, Amoram,aliam, cuius meminit Angel.in.l.i.C.de rap.virg.de quibus & aliis quoq; & nos locuti sumus in tract.retractuum, tit. 1.§.20.glo.numero.5.secundum.

85 ¶ Omitto eas,quę vt suæ libidini indulgerẽt,nec liberis nec parentibus, nec patriæ pepercerũt, rebus sacratissimis. Nam Eurydices illius vxoris Amyntæ regis Macedoniæ,aui Alexandri Magni,insidiis Alexander & Perdiccas eiusdem filij ob ipsum appetiti occubuerũt. quam rem describens Iustinus li.7.ita in eam exclamat. Indignum prorsus libidinis caussa liberos à matre vitâ priuatos. Callirhoë filia Lyci regis Lyciæ capta amore Diomedis Troia redeuntis, patrem prodidit,vti Iubas rerum Africarum li.3.tradidit,& eius authoritate Plutarchus in parallelis.c.46. Similiterque Bysaltia filia regis Massylorum,Calpunium Crassum iuuenem adamatum patris à se proditi victorem fecit,vti Hesianax li.3.rerum Lybicarum scripsit,eiusq; authoritate Plutarchus in eo opere suprà citato. c. 47. Scylla Nisi Megarensium regis filia Minois amore captа crines patris purpureos & fatales abscidit,atque ita & patrem & patriã perdidit. Hinc enim Nisus à Minoë victus & interẽptus est,vt tradit Pausanias li.1.quo Attica describit, & alij plurimi. Ex quo illud Propertij li.3.

Quæ nec liberis, nec parẽtibus, nec patriæ pepercerunt.

Eurydice.

Callirhoë.

Bysaltia.

Scylla.

Tuq; ô Minôa venundata Scylla figura,
Tondens purpurea regna paterna coma,
Hanc igitur dotem nigro desponderat hosti,
Nisę tuas portas fraude recluſit amor.

86 ¶ Nec mirũ videri debet,si se mulieres libidinum venereis fœditatibꝰ, magis quàm mares adoruat. Cùm,vt scribit Auicẽna li.9.de animalibus,& iterũ in.21.tertij.c.2.& Haly Abbas in.6. Theoricæ,extensiuè duplicata est in fœmina concubitus voluptas,quia præter seminis motum,& orificij vuluæ,vt trãslatis verbis vtamur,in suggendo quoque nascitur oblectatio,vulua ipsa diuersimodè mota. Quod & Galenus insinuat li.4.de morbis & symptomatis,& vt vulgò dicitur, de accidenti,

Fœminis maior uoluptas in cõcubitu, quã uiris.

de accidẽti,& morbo,cùm scribit partes genitales ,prio quodã, & eximio sensu voluptatis affici, in idque validissima esse præditas facultate, expultrice quidẽ genitalis seminis in masculis tãtùm. Ie fœminis verò,& hac ipsa in testiculis,& seminariis vasis, & præterea attractiue per totũ vterũ. Tyresias,qui vtrunque sexũ expertus erat,arbiter electus à Ioue ac Iunone de voluptatis in concubitu quantitate contendentibus, tres voluptatis vncias in viro,nouem in fœmina pronunciauit. Quã rem graphicè descripsit Ouidius li.3.Meta. & nonnihil etiã eius rei meminit Lucianus,in dialogo Menippi,& Tiresiæ, & in alio cui titulus est,Ἔρωτες, vbi tradit Tiresiam iudicasse mulieris delectationem toto gradu virilem præcedere. Hinc illud Iuuenalis Satyr.6.

Vir nollet fieri,nam quantula nostra voluptas?

Ethoc quoque è medicis præter eos,quos nuper citauimus,voluit Petrus Aponensis in conciliatore diser.34.& in cõmentarijs in problemata Aristotelis li.4.c.15. Quanquã Hippocrates,aut, vt placet Galeno,Polybius in libro, περὶ γονῆς.id est,de genitura, contrà asserit, virũ scilicet in coitu maiore voluptate affici. Semen enim viro concussu vehementiore, quàm fœminæ ac humo rẽ repente secerni,ob eamque caussam virũ impensiùs delectari. At Gorræus Parisiensis medicus impensè doctus,qui eum librũ eleganter,& fideliter in Latinũ traduxit in annotationibus eiusdẽ, Tametsi(inquit)maribus semen calidius,acrius, copiosiusque inest, motuque ipsi maiore quàm fœminæ in coïtu cõcutiuntur, plusq; multò caloris,& spiritus obtinent,quamobrem ex his maior esse maris quàm fœminæ videri possit. Verùm in fœmina alia priuatim considerare oportet, quæ inter præcipuas,& potissimas voluptatis venereę caussas esse possunt. Si quidem eius vterus magno virilis seminis desiderio tenetur, ipsumq; mirum in modũ appetit,& attrahendo, sugendo, concipiendoque impensissimè delectatur. Est enim ea in re vterus ventriculo simílis. Sicut enim iste suauibus cibis, potibusque gaudet, eosque auidissimè amplectitur, ita ille semen amat, habetque gratissimum.

87 ¶ Maximè autẽ virgines feruntur in venerem,vtpote quę magis expetant eam voluptatem expe- riri,cuius hactenus fuerunt expertes,vt scribit diuus Thomas in.4.senten. & Anto. Flo.2 parte summæ,tit.5.prout retulit è nostris Matthæ. Afflic. in constitutione Siciliæ, cuius initium est,si quis rapere,col.2.vers.sed quęro quæ est ratio. Et ante hos Hieronymus in libello,de vitando suspecto contubernio. Libido(inquit)in virginibus maiorem famẽ patitur,dum dulcius esse putãt, quod nesciunt. Quẽ citat loco non designato,& sequitur glo.in.c.viduas.le.1.in verbo,vsæ sunt, 27.q.1.vbi,& tex.hoc clanculum innuit. Et in eam sententiam Hieronymus ipse ad Gaudentiũ, de Pacatulæ infantulæ educatione, scribit eos faciliùs carere experta corporis voluptate, quàm eos qui à pueritia libidinem nesciunt. Ab alijs enim nota calcari, ab alijs ignota appeti. Illos vitare pœnitendo suauitatis insidias. Hos carnis illecebras dulci titillatione corporis blandientes, dum mella putant,venena noxia reperire.

Virgines maximè in uenerem pronæ.

Dũ dulcius esse putant, quod nesciunt.

88 ¶ Verùm idem Hieronymus ipse non semel contrarium non obscurè scripsit, nam ad Gerontiã de Monogamia. Certè (inquit) multò laboriosius est eo non frui quod habeas,quàm desiderare quod amiseris:vnde & virginitas in eo facilior est,quòd carnis incentiua non norit, & viduitas in eo solicitior(aut,vt alij legunt,fœlicior)quòd præteritas animo recolit voluptates. Et iterum li.1.contra Iouinianum,loquens etiam de viduis. Quantoque est maior difficultas expertæ quõdam voluptatis illecebris abstinere, tantò maius est præmium. Rursumque ad Celantiam de institutione matrissa.loquens de vidua quadam pudica. Magni(inquit)hoc animi signum,& perfectæ virtutis indicium est,renunciare expertæ voluptati,fugere notas carnis illecebras,& calentis adhuc ætatis flammas fidei amore restinguere. Et ante Hieronymũ Tertullianus li.1.eorum,quos ad vxorem scripsit. Quanti(inquit)est vidua ipsa, cuius assertor dominus disputauit. Non tantũ virginibus datum opinor,licèt in illis integritas solida,& tota sanctitas de proximo visura sit faciem dei. Tamen vidua habet aliquid operosius,quia facile est non appetere, quòd nescias,&

Atque vbi concubitus primos iam nota voluptas
Sollicitat.

89 ¶ Sed vtrumcũque sit, Illud certè minimè dubium est, puellas recenter stupratas, coitus esse appetentiores, quia nondum per ætatem, in ijs est multum humoris spermatici. Ideóque nihil aut certè minimum, ex eo emittunt in concubitu. Hinc fit, vt quantò magis coëunt, tanto quoque magis appetunt: nempe quia per venerem his humor attrahitur, sed non emittitur. Cum autem attrahitur, calor simul, & ventositas generatur: quæ res maximè coitum stimulant. Item cùm earum meatus sint adhuc angusti, is humor, quantuluscũque in eis est, non facilè labitur. Ideóque titillatione illa venerea admodum oblectantur, quò possint huiusmodi humorem expellere, vt scienter disseruit Petrus Aponensis maximus sua tempestate philosophus, in commentarijs in Aristotelis problemata li. 4. c. 26. monens propterea parentes, vt filias eo tempore diligenter custodiant: & alias quoque eius rei adfert rationes, quas illic videre omnibus promptum est. At ipse Aristoteles li. 7. de historia animalium. c. 1. suadet etiam puellas tum maximè custodiendas esse, cùm menses habere incipiunt: tunc enim præcipuè ad vsum rei veneree incitari. Sed & illud ibi subiungit, eas quæ admodum puellæ concũbunt, libidinosiores per totam ætatem euadere: meatus enim laxari, reddíque eò corpus lubricum. Quod & ipsum tradit Galenus ad fi. li. 6. de locis affectis. Et idem propè dixerat idem Aristoteles li. politicõn. 7. c. 16. dum scribit ad continentiam vtile esse, nuptias fieri seriores: intemperantiores enim esse videntur, cùm puellæ veneri assuescunt, quod & nos alibi retulimus. Huic autẽ quod de custodia huiusmodi puellarum illi scribunt, concinit illud Ecclesiastici. 42. c. Filia patris abscondita est, vigilia & solicitudo eius aufert somnum, ne fortè in adolescẽtia sua adultera efficiatur. Et paulò post. Super filiam luxuriosam cõfirma custodiã, ne quando faciat te in opprobrium venire inimicis. Ex quo & illud Alciati nostri emblema.

Puellas recẽter stupratas coitus appetẽtiores.

Puellæ tũ custodiendæ, cũ mẽses incipiunt.

Libidinosiores euadere, quæ puellæ concumbunt.

Vera hæc effigies innuptæ est Palladis, eius
Hic draco, qui dominæ constitit ante pedes.
Cur diuæ hoc animal? custodia rerum
Huic data, sic lucos templaque sacra colit.
Innuptas opus est cura asseruare puellas
Peruigili, laqueos vndique tendit amor.

90 ¶ At potissimùm mulieres grauidę cuiuscunque ætatis sint, concubitum appetunt magis, & magis quidem, quàm quæ ventrem non ferunt. Tunc enim conceptum semen neruos mouet, & inde confricationis ardor innascitur, vt Alberto Magno in li. de animalibus, & alijs plerisque placere video. Sed his apertè repugnat Aristoteles maximus rerum naturæ professor li. problematõn. 10. c. 47. quo in loco, Quæ (inquit) grauidæ esse cœperunt, minus auidæ veneris euadunt, menstruæ purgationes nullæ prætereà veniunt. Vbi & ipse Aponensis illi subscribit, dicítque id potissimũ obtinere, si mulier marem vtero gerat. Idem quoque tradit Aëtius Tetrabibli. 4. sermone. 4. c. 8. Cæterùm Matthæus à Gradibus medicus, & philosophus non pœnitendus con. rei medicæ. 80. cuius caput est, clarissime doctor, refert quandam nobilem mulierem, cùm prægnans non erat, in furias, magna coëundi cupiditate rapi solitam: postquam verò concepisset, ab ea passione liberari. Hucque accedit, quod scribit Plutarchus in libro de tuenda bona valetudine, mulieres grauidas veneficijs vti, quibus abortum faciant fœtumque prodãt, vt rursum impleantur, ampliusque voluptuentur. Ego vero, vt hos in concordiam reducam, puto vtrasque & prægnantes, & vacuas huius rei esse auidissimas, vt vix dignosci queat, vtræ auidiores sint.

Fœminas grauidas concubitũ maximè appetere.

An tamẽ illud verum sit.

91 ¶ Constat autem mulieres steriles, præ cæteris esse libidinosissimas: quia cum non satis expurgentur, plurimo illas spermate abundare necesse est. Hoc enim vti in maribus non excretum, vehemens coëundi desiderium excitat, ita in fœminis idipsum efficere natum est. Nec id quidẽ absre fieri. Menstruas enim fluxiones excrementorum spermatis cuiusdam esse egressionem, cũ aliud nihil, quàm nõ benè coctum semen sint hæ menstruæ superfluitates. Ideò quæ multípara animalia sunt, cum crebro fœtu excernant id superfluum, atque eo modo abundè copioseque expurgentur, continentiora non immeritò existimantur. Quod à Nicolao Leonico Thomæo rerum naturalium doctissimo interprete, quæstionum quoque naturalium. c. 60. proditum est. Sed quod accepisse videtur ex Aristotele. li. 4. de generatione animalium. c. 5. licèt subticeat.

Fœminas steriles maximè libidinosas esse.

92 ¶ Sed quod ad ordinẽ siue statũ ptinet, satis cõstat vxores eorũ, qui militiã ac bella sequũtur maximè impudicas esse, qđ & satis nostris legib⁹ ꝓditũ est. l. si quõdã, &. l. quãuis. C. de adult. Nã & legimus Clitẽnestrã vxorẽ Agamẽnonis, Metellã Syllæ, Põpeiã Cæsaris, Mutiã Põpeij, Clodiã & Seruiliam Luculli, aliã cuius nomen nunc non succurrit, Lepidi, summorum bellatorum, aliorũ se libidinibus polluisse. Agamẽnonis testimonium omnes perhibent, Syllę, Cæsaris, Pompeij, Luculli Hieronymus in Iouinianum li. 1. & prætereà Syllę, & Pompeij, Plutarchus in vita eorũ, vbi & id de Lepidi vxore tradit. Siue id facit longa maritorum absentia, siue etiam ipsorum virorum in alienas mulieres, per vxorum absentiam impudicitia. Nam de primo, illud est Propertij.

Militum uxores impudicas esse solere.

Quantum oculis, animo tam procul ibit amor.

Ex quo Ouidius li. 2. de arte amandi illud monet.

Sit mora tuta breuis, lentescunt tempore curæ,

Amicitias absentia solui aut minui.

Vanescítque

Vanescítque absens, & nouus intrat amor.
Quod confestim exemplo probat.
Dum Menelaus abest, Helene ne sola iaceret,
Hospitis est tepido nocte recepta sinu.

Aristoteles enim li. 8. Ethicorum ad Nicomachum. c. 5. tradit obliuionẽ amicitiæ ex diuturniore absentia induci. Nam ita propemodum scribit. Quòd si diuturna fuerit absentia, videtur & amicitiæ obliuionem adferre: vnde dictum est illud. Multas amicitias silentium diremit. Quod autem ad secundum pertinet, idem Aristoteles li. Politicorum. 2. c. 7. tradit eos qui primi fabulati sunt, non irrationabiliter Venerem Marti coniunxisse. Nam omnes huiusmodi homines pro ni sunt ad mulierum concubitus. Eorum igitur vxores ob id infensæ (quod de ipsa Clitemnestra Agamẽnonis, dicemus posteà in. 13. lege connubiali, numero. 15. Caueant,) aliorum quoque virorum concubitus sectantur.

Prouerbiũ Milites Veneri.

93 ¶ Verùm quod apud omnes in rem iudicatam transijt. Omnes fœminas cuiuscunque ætatis, siue virgines sint, siue mulieres, siue vtero gerant, siue non gerant, æstate potissimum, Veneris auidiores: viros contrà hyeme, sicuti ab Hesiodo lib. 2. eius operis, cui est titulus ἔργα καὶ ἡμέραι, scriptum est illis versibus.

Fœminas æstate uiros hyeme coitus appetẽtiores.

θέρεος καματώδεος ὥρη
μαχλότατοι δὲ γυναῖκες, ἀφαυρότατοι δὲ τοι ἄνδρες
εἰσίν, ἐπεὶ κεφαλὴ, καὶ γούνατα σείριος ἄζει.

Flagranti temporis æstu
Fœmineo Venus est vsu magis effera sexu,
Mitior illa viris, & sæpe accita relanguet.

Quod & repetijt Aristoteles li. Problematõn. 4. c. 26. & iterum. c. 29. rursumque li. de histor. animalium. 5. c. 8. Et Plinius li. 10. c. 63. Huiúsque rei rationem reddit Aristoteles illo priore loco, quoniã naturæ calidæ præ nimio calore æstiui temporis æstuant, collabũturque: frigidæ verò refouentur, & vigent. Est autem vir calidus, & siccus, mulier frigida humidáque: ergo virorum tunc vires infirmantur, mulierum verò corroborãtur, & vigent per compensationem qualitat's contrariæ. Posteriori quoque loco idem fermè scribit, quia videlicet viris calidior natura est, & siccior: mulieribus contrà frigidior, & humidior. Ideóque illis humor, & calor satis cupiditatem veneris hyberno tempore accendere queunt, quibus ex rebus semen oriri certum est. Mulieribus autem, & calor minor, & humor concretus propter caloris inopiam tunc est. At per æstatem mulieribus ipsis calor modicus, viris largior, quàm satis est. Nimius autem vires frangit, atq; dissoluit. Quod hinc videre licet, quòd pueri per æstatem tenuiores reddũtur, nimirũ, quia ignis igni additur. Sed & eandem rationem affert Io. Grãmaticus in enarratione illius loci Hesiodi, nisi quòd eam dilucidiùs adscribit græcè quidem, sed in hunc sensum. Nam mulieres æstate cùm sint humecta natura, & multò frigidiore, quàm viri, Solis vi & æstus ad temperiem rediguntur, eliquato sci licet ac digesto, quod ex humectatione profluebat. Viris autem innata siccitas æstate plurimùm augescit. At hyeme contraria omnia fiunt. Nam viri humectatione ad temperiem rediguntur, mulieribus in diuersam affectionem abeuntibus.

Scolymo ueneris aspernatas, uiros contrà Feles fœminæ salaces.

94 ¶ At illud certè mirum est, quod Plinius li. 22. c. item 22. ex Hesiodi, & Alcæi, & veterum poëtarum testimonio scribit, florente Scolymo herba (alij Limonium appellant, estq; species cardui) mulieres libidinis auidissimas esse, viros autem contrà in coitum pigerrimos: veluti prouidentia naturæ hoc adiumẽto tunc valentissimo, vt ille tradit, Ego verò naturam accusare nec ausim, nec velim: sed fortè consultiùs prouidisset, si & æquales ignes, stimulos, viréque in venerem vtrique sexui eodem tempore tribuisset, vt alter alterius ope commodius subleuaretur. Cæterùm, vt hoc caput de mulierum libidine finiam, illud possum dicere de omnibus fœminis, quod Aristoteles li. 5. de natura animalium. c. 2. de felibus, scilicet fœminas eius generis natura libidinosas esse, & salaces: maréque ad coitum ipsas frequenter allicere, inuitare, cogere: punire etiam, nisi lubenter pareant.

Fœminas florente

95 ¶ Satis ergo probatum est, mulieres esse admodũ luxuriosas. Ex quo, & illud proficiscitur, quòd cum præcipitatio, inconstantia, amor sui, & desperatio sint ex numero filiarum luxuriæ, sicuti à Gregorio quoque, & neotericis Theologis scriptum est, idcirco & mulieres his maximè vicijs vltro sunt quodammodo obligatæ. Eas enim esse maiorem in modum præcipites testimonio est Seneca in Hippolyto inquiens.

Mulieres præcipites.

Quid sinat inausum fœminæ præceps furor?

Et apertiùs Valerius ad Ruffinum inter epistolas diui Hieronymi. Insani capitis, & præcipitis est fœmina, indeliberata semper volũtate, præcipuum arbitratur, quod vult, & quod nõ expedit.

96 ¶ Item inconstantes, varias, leues, vagas, mobiles, instabiles, mutabiles esse mulieres, quod non admodum distat à præcedenti, probat illud Virgilianum li. 4. Aeneidos.

Mulieres inconstantes, uariæ, leues.

Varium & mutabile semper
Fœmina. quod vsurpauit summ⁹ põtifex in. c. forus, ad fi. ext. de verbo. signi. vbi glo. versus quos dã vulgares in eã ipsam adducit sententiã. Et ad id optimè facit tex. in. l. filia in orbitate. C. de inoffi.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

offi. testa. ibi, nec ex momentarijs voluntatibus matris, & ibi doc. qui eum tex. ad id no. sicuti, & Io. Fab. in l. vl. C. de iur. & fac. igno. & tex. in c. de viduis, le. 2. 27. q. 1. in illis verbis, sexus fragilis, atque instabilis. Propterea Elegorum facilè princeps Tibullus lib. 3. sic scribit, cùm de muliere loqueretur,

Sed flecti poterit, mens est mutabilis illis.

Et Terentius in Phormione. Mulieres (inquit) sunt fermè vt pueri, leui sententia. T. Liuius quoque scribit, animum mulierum esse paruis rebus mobilem, cuius hæc verba sunt ex lib. ab Vrbe cõdita. 6. Cæterùm is risus stimulos paruis mobili rebus animo muliebri subdidit. Et alibi, videlicet li. 4. belli Macedonici. Virorum (inquit) hoc animos vulnerare posset, quid muliercularum censetis? quas etiam parua mouent. Propertius item li. 1. ad Gallum.

Non est illa vagis similis collata puellis.

Et lib. 2. ad Mecœnatem.

Si memini, solet illa leues culpare puellas.

Et alibi animos fœminarum anteponit mobilitati syrtiũ ventis agitatarum, & leuitati foliorum.

Non sic incerto mutantur flamine Syrtes,
Nec folia hyberno tam tremefacta notho,
Quàm citò fœminea non constat fœdus in ira,
Siue ea causa grauis, siue ea causa leuis.

Sed & Horatius li. Car. 1. Ode. 5. Mulierum instabilitatem, auram vocauit.

Nescius auræ.

Fallacis, & cætera.

Nec defuit huic sententiæ Ouidius, qui libr. 2. de arte amandi. Parua (ait) leues capiunt animos, scilicet mulierum, de quibus loquitur. Et alibi lib. 2. Elegiarum.

Verba puellarum folijs leuiora caducis,
Irritaque, vt visum est, ventus & aura ferunt.

Et Calphurnius in Bucolico carmine ægloga. 3.

Mobilior ventis ô fœmina.

Modestiùs verò Solomon, qui non mobiliorem ventis fœminam dicit, sed eam illis omnino simi lem facit, scribens Prouerbiorum. 27. Qui tenet eam, quasi qui ventum teneat. Seneca grauissimus author ad Gallionem de remedijs fortuitorum. Nihil (inquit) tam mobile, quàm fœminarũ voluntas, nihil tam vagum. Apuleius quoque li. 1. Meta. scribit leuitatem esse genuinam mulieribus. De qua re quoque Aesopus festiuissimus Apologorum scriptor apud Planudem κοῦφον (inquit) τὸ τῶν γυναικῶν ἓς φῦλον, id est, Leue fœminarum est genus. Quin & diuus Hieronymus, si is est (vt scriptores ecclesiasticos non prætermittamus) in epistola ad Demetriadem. Quantomagis in fœminis, quarum mutabilis fluctuánsque sententia, si suo arbitrio relinquatur, citò ad deteriora delabitur. Hinc exijt vetus illud apud Festum prouerbium, Nec mulieri nec gremio credi oportere, quod illa incerti, & leuis animi est, & plærunque in gremio posita, cùm in obliuionem venerunt, exurgentibus procidunt.

Prouerbiũ

97 ¶ Sed vis interim audire exemplum memorabile leuitatis, simulque impudicitiæ muliebris. Id certè nobis suppeditabit Petronius Arbiter. Matrona (inquit) Ephesi tam notæ erat pudicitiæ, vt vicinarum quoque gentium fœminas ad spectaculum sui euocaret. Hæc cùm virum extulisset, nõ contenta vulgari more funus sparsis prosequi crinibus, aut nudatum pectus in cõspectu frequentiæ plangere in conditorium etiam prosecuta est defunctum, positumque in hypogeo, græco more, corpus custodire, ac flere totis noctibus diebusque cœpit. Sic afflictantem se, ac morteminedia persequentem, non parentes potuerunt abducere, non propinqui: magistratus vltimò repulsi abierũt: cõploratáq; singularis exẽpli fœmina ab omni quintũ iam diem se alimento subtrahebat. Assidebat ægræ ancilla, lachrymas cõmendabat lugenti, & positum in monumento lumen reuocabat. Vna igitur in tota ciuitate fabula erat, solum videlicet affluxisse verum pudicitiæ amorisque exemplum, vt omnes omnis ordinis confitebantur. Cùm interim imperator prouinciæ latrones iussit crucibus affigi, secundum illam casulam, in qua recens cadauer matrona deflebat. Proxima ergo nocte cùm miles, qui crucem seruabat, ne quis ad sepulturam corpus detraheret, notasset ibi & lumen inter monumenta clariùs fulgens, & gemitum lugentis audisset, vicio gentis humanæ concupijt scire, quis aut quid faceret, descendit igitur in conditorium, visaque pulcherrima muliere, primò quasi quodam monstro, infernisque imaginibus turbatus substitit, deinde vt corpus iacentis conspexit, & lachrymas considerauit, faciemque vnguibus sectam, ratus scilicet id quod erat, desiderium extincti non posse fœminam pati, attulit in monumentum cænulam suam, cœpit hortari lugentem, ne perseueraret in dolore superuacuo, ac nihil profuturo gemitu, pectus deduceret. Omnium eundem esse exitum, sed & idem domicilium, & cætera, quibus exulceratæ mentes ad sanitatem reuocantur. At illa ignota consolatione perculsa lacerauit vehementiùs pectus, ruptósque crines super pectus iacentis imposuit. Non recesit tamen miles, sed eadem exhortatione tentauit dare mulierculæ cibum: donec ancilla vini certè ab eo odore corrupta primùm porrexit ad humanitatem inuitãtis victam manu, deinde

Muliebris leuitatis exemplum memorabile.

deinde referta potione & cibo, expugnare cœpit dominæ pertinaciam. Et quid proderit (inquit) hoc tibi, si soluta inedia fueris? si te viuam sepelieris? si antequam fata poscant, indemnatum spiritum effuderis? id cineres aut manes sepultos credis sentire? vis tu reuiuiscere? vis tu discusso muliebri errore, quamdiu licuerit, lucis commodis frui? ipsum te facentis corpus commouere debet, vt viuas. Nemo inuitus audit, cùm cogitur aut cibum sumere, aut viuere. Itaque mulier, aliquot dierum abstinentia sicca, passa est frangi pertinaciam suam, nec minùs auidè se repleuit cibo, quàm ancilla quæ prior victa est. Cæterùm, scitis quòd plærunque soleat tentare humanam satietatem, quibus blanditijs impetrauit miles, vt matrona vellet viuere, ijsdem etiam pudicitiam eius aggressus. Nec deformis aut infacundus iuuenis castæ videbatur, conciliante gratiam ancilla, ac subinde dicente,

Placitóne etiam pugnabis amori?
Nec venit in mentem quorum consederis aruis?

Quid diutiùs moror? ne hanc quidem partem corporis mulier continuit, victórque miles vtrunque persuasit. Latuerunt ergo vnà non tantùm illa nocte, qua nuptias fecerunt, sed postero etiam ac tertio die, præclusis videlicet conditorij foribus, vt si quis ex agnatis cognatisque ad monumentum venisset, putasset expirasse super corpus viri pudicissimam vxorem. Cæterùm delectatus miles, & forma & secreto, quicquid boni per facultates poterat, coëmebat, & prima statim nocte in monumentum ferebat. Itaque cruciati vnius parentes, vt viderunt laxatam custodiam, detraxêre nocte pendentem, suprémoque mandauerunt officio. At miles circunscriptus dum resident, vt postero die vidit vnam sine cadauere crucem, veritus supplicium, mulieri, quod accidisset, exponit: nec se expectaturum iudicis sententiam, sed gladio ius dicturum ignauiæ suæ. commonet ergo, illa perituro, locum & fatale conditorium familiari ac viro faceret. Mulier non minùs misericors, quàm pudica, Nec istud Dij (inquit) sinant, vt eodem tempore duorum mihi charissimorum hominum duo funera spectem, malo mortuum impendere, quàm viuum occidere. Secundum hanc orationem iubet ex arca corpus mariti sui tolli, & illi cruci, quæ vacabat, affigi. Visus est miles ingenio prudentissimæ fœminæ, posteróque die populus miratus est, qua ratione mortuus isset ad crucem. Hactenus Petronius.

98 ¶ Quin, vt ad nostros redeamus, Accursius in l. 1, C. de confir. tut. dicit mutabile esse mulierum consilium. Bal. autem in l. vl. col. 3. versi. & dic quòd mulier. C. de suis & legi. inter cæteras causas, propter quas mulier repellitur à successione feudi, ponit & lubricitatem voti. quia (inquit) ter mutatur in hora. & sequitur Iac. à Sa. Georgio in tract. feudorum, col. 6. versi. item quæro Marchio. Et hanc quoque rationem, adfert Nicol. Neap. & post eum Iac. Aluar. in. §. & quia, col. vl. tit. de his qui feud. dar. pos. Nam Vasallus (inquiunt) debet esse constans, per. cap. 1. tit. de no. for. fid. Id quod mulier præstare non potest. Glo. quoque in. cap. indemnitatibus. §. si autem nulla, in verbo, diuertant, de elec. lib. 6. rationem reddens, cur moniales eligentes publicato scrutinio, si diuerterint ad actus extraneos, non iam possunt ad illam accedere, quæ maiorem partem conuentus numero habet, vt ibi cauetur, licèt secus sit in electione Papæ. Quoniam maior (inquit) constantia est in viro, quàm in muliere, quod postremum etiam affirmat Alberi. in. l. in multis. ff. de stat. hominum. In quam etiam sententiam Philip. Deci. con. 163. in causa matrimoniali, col. pe. versi. 19. non obstat, pulchrè dicit. quòd licet aliquis non præsumatur repentè voluntatem mutare. l. non ad ea. ff. de condi. & demon. & in. c. maiores, extra de baptis. ideòque suspectus est testis, qui deponit de subita voluntatis mutatione: quoniam in testibus respicitur, quod verisimile est. c. quia verisimile, vbi Panor. de præsump. cùm si. istud tamen cessaret, si deponeret de repentina voluntatis mulieris mutatione, per tex. in. d. c. forus, quod no. quia fortè alibi non legisti.

Iterum de fœminarũ mobilitate. Mulier à feudore vel litur ob inconstantiã.

Voluntas non præsumitur repẽte mutata. Nisi in fœmina.

99 ¶ Dy. quoque in tract. de quæstionibus, versi. quo ordine sit habenda, scribit quòd cùm ij primùm sint quæstioni subijciendi, à quibus veritas facilius eruitur. l. 1. iuncta. l. vnius, in prin. ff. de quæstio. ideo priùs sunt fœminæ, quàm mares torquendæ, vt quæ celeriùs fatebuntur, cùm habeant cor momentaneum, & instabile, allegat. d. l. filia. C. de inof. testa. & idem eadem ratione scribit Guido Suza. in tract. de quæstio. col. 4. versi. quo ordine, & ibi Ludo. Bolog. in addi. & Albert. Gan. in tract. de malef. in rubrica de quæstio. & tormentis, col. 2. versi. nunc videndum est. Angel. etiam in tract. malefi. in verbo, fama publica, col. 34. versi. nunc videamus de tortura, in paruis, & Paris de pute. in tract. de iudicat. char. 113. versi. viso de iudicijs, & Philip. Deci. in. l. fœminæ, columna. 6. versi. 23. ff. de regul. iur. Fran. Brunus in tractatu de iudicijs & tormentis, char. 12. col. 3. & Hippo. Marsi. in. l. 1. in princ. col. pe. ff. de quæstio.

Fœminæ priùs torquẽdæ quã mares.

100 ¶ Quorum tamen sententia fortassis quibusdam poterit videri non vera, ob iam sæpiùs perspectam compertamque mulierum in tormentis constantiam. Commendatur enim historicorum monumentis Leæna meretrix, quæ vsque ad mortem cruciata à tyrannis, non prodidit conscilia Harmodij, & Aristogitonis de tyrannicidio. Quamobrem Athenienses eam honorare volentes, ne tamen scortum celebrasse viderentur, animal eius nominis fecêre: atque vt intelligeretur causa honoris, in opere linguam addi ab Iphicrate artifice vetuerunt. Refert Plinius lib. 7. c. 23.

Mulierũ in tormentis constantia. Leænæ meretricis constantia.

c. 23. & lib. 34. c. 8. & meminit Pansanias lib. 1. in quo res Atticas tractat, & Athenæus, Et de hac re haud dubiè intelligit Tertullianus in Apologetico. c. 49. eodemque vl. scribens, Attica meretrix carnifice iam fatigato, postremò linguam suam comestam in faciem tyranni sæuientis expuit, vt expueret & vocem, ne coniuratores confiteri posset, si etiam victa voluisset. Et in libello ad martyres. Cessit (inquit) carnifici meretrix Atheniensis, quæ conscia coniurationis, cùm propterea torqueretur à tyranno, & non prodidit coniuratos, & nouissimè linguam suam comestam in faciem tyranni expuit. Ex quibus planè intelligitur, non ob eam causam, quam Plinius asserit, linguam Leænæ additam non fuisse, quòd videlicet, vt ipse autumat, non prodidisset consilium coniurationis, tanquam linguam non habuisset: sed quia ipsa sibi linguam amputauit. Et ne dubites hanc eandem fuisse, de qua Tertullianus loquitur, audi Chronographum Eusebium ita dicentem, Harmodius, & Aristogiton Hipparchum tyrannum interfecerunt. Leæna meretrix amica eorum, cùm tormentis cogeretur, vt socios proderet, linguam suam amputauit. De hac quoque Lactantius loquitur lib. 1. cap. 20. his verbis, Leæna cùm tyrannum occidisset, quia nefas erat simulachrum constitui meretricis in templo, animalis effigiem posuerunt, cuius nomen gerebat. Sed & virgo quædam Pythagoræa idem feciſſe legitur: Nam cùm à tyranno cogeretur secretum prodere, ne quid in se ad extorquendam confessionem, vel tormentis liceret, morsu linguam abscidisse fertur, atque in tyranni faciem despuisse: vt qui interrogandi finem non faciebat, non haberet quam interrogaret, vt retulit Diuus Ambrosius lib. de virginibus. 1. Epicharis quoque libertina in coniuratione aduersus Neronem nominata, nullis cruciatibus, nullisque tormentis peruinci potuit, vt coniuratos proderet: tantáque fuit fœminæ constantia, vt illam non verbera, non ignes, non ira eò acriùs torquentium, ne à fœmina spernerentur, peruicerit, quin obiecta denegaret: primúsque spiritum expresit, quàm vocem ad detegendam coniurationem. At, quod dolendum est, quotquot viri eius coniurationis conscij, sunt tormentis adiudicati, confestim, vel non expectatis tormentis, coniurationem detexerunt, multósque, & consanguineos, & amicos prodiderunt: inter quos, & Lucanus poëta clarissimus hoc ipsum factitauit, author Cornelius Tacitus lib. historiæ Augustæ. 18, & è nostris meminit Bernar. Laud. in addi. ad Albert. Gaud. & Angel. vbi sup. Idem Tacitus li. 18. prodit, quòd cùm Othonis milites in municipium Bintimilium grassarentur, Lygus mulier filium abdidisset, crederétq; ostendens, latére respondit: nec vllis deinde tortoribus, nisi malis legere terroribus, aut morte cõstantiam vocis egregiæ mutauit. Quintilia quoque fœmina ob pulchritudinem amabilis amicáque multarum, iussu Caij Caligulæ torta cruciatáque, vt vi tormentorum coacta cõfiteretur conscios coniurationis eius, quæ dicebatur in ipsum Caligulam parata fuisse, cùm ad tormenta duceretur, vnius ex conscijs pedem calce premens, significauit eos considere debere, & nihil de tormẽtis eius penitus timere, & quod significauerat, euentu comprobauit: vt quæ tormentis tam deformata, vt etiam ab amatoribus sine voluptate conspiceretur, nihil omnino manifestauit. Ideóque eam Caius liberatam absolutamque dimisit, pecuniarumque dono munerauit, vt testis est Iosephus lib. Antiquitatum. 19. c. 1. in fi. Nescio verò, an de hac, an verò de altera loquatur Suetonius, cùm scribit Caligulam mulieri libertinæ octoginta (alij octingenta legunt) donasse, quòd excruciata grauissimis tormentis de scelere patroni reticuisset. quam potiùs alteram crediderim, quoniam Suetonius id in principio imperij Caligulæ refert contigisse: illud verò in fine accidisse scribit Iosephus. Diuus Hieronymus ad Innocentium, de muliere septies icta, refert iuuenem quendam imparem tormentis mentitum fuisse adulterium se commisisse, & ita morte mulctatum: mulierem verò constanter tormenta grauissima tulisse, & ea quoque ita omninò viciſſe, vt nihil confessa fuerit. Et totum hoc caput, exceptis ijs, quæ in hac postrema editione adiecimus, sibi impudenter vsurpauit Chasseneus in suo Catalogo parte. 2. consid. 27.

Virginis cuiusdam Pythagoreæ.

Epicharis cõstantior in tormẽtis quàm viri.

Lygus

Quintillæ constantia.

Chasseneifurtum.

101 ¶ Sed profectò hæc exempla constantiæ fœminarum in tormentis non tanti sunt apud me, vt propterea discedam ab opinione tam clarorum doctorumque virorum. Nemo enim vnquam mihi persuadebit, tantam esse mulierum in tormentis constantiam, atque patientiam, quàm virorum: vt pote cùm eas natura finxit præcipites, imbecilles, infirmas, debiles, varias, & mutabiles, vt latè comprobatum est. Item linguaces, largiloquas, & arcanorum, vel citra tormenta, minimè tenaces, vt postea quoque differemus: fuisse tamen nonnullas, quæ suprà sexus naturam, vt & in alijs interdum, in hoc quoque constantes sese præstitêre, quæ à scriptoribus ob id celebratæ sunt. Sed

Responsio ad ea quæ dicta sunt in præcedenti uersi.

Rara auis in terris nigroque simillima cygno.

Nisi quis dicat mulieres hæc tormenta, vt & vulnera, facilius pati: nec tam ex illis lædi, quàm viros, per. l. nihil interest, & ibi glo. ff. de adulterijs, & stup. & dicemus plenius, in hac eadem lege, numero. 166. sed video. Vel etiam dicat, mulieres ex sexus natura faciles ad loquendum detegendúmque sponte, quæ non licet loqui, aut prodere. At si vim adhibeas, ab inuitisque extorquere nitaris, frustra quidem conaris: eas enim contrà omnibus neruis, & viribus contendere, ne quòd cupias, detegant. Nam ea est mulierum natura, vt velint, cùm nolis: & nolint, cùm velis, teste Terentio, nitanturque semper in vetitum, vt alibi plenius dicemus.

natura mulierum.

¶ Et

102 ¶ Et ex hac quidem mulierum inconstantia, & leuitate illud fit, vt & eæ quoque sint nimium credulæ, vt etiam dicit Alberi. in. l. filia in orbitate. C. de inof. testa. per tex. in. l. nimia. C. de acti. & obli. vbi ita scribitur ad fœminam quampiam. Nimia credulitate circunuenta es, quia &c. Et huc alludit illud Propertij ad Cynthiam lib. 2.

Mulieres credulæ.

Tu nimium credula sola iaces. Et paulò inferiùs,

At nimium faciles aurem præbete puellæ.

Et apertiùs Faustus non omnino contemnendus poëta in Liuia,

Scilicet ista fuit veterum natura virorum,
Fallere fœmineum, credula corda, genus.

Et Cornelius Tacitus lib. 14. de Agrippina loquens. Accipere (ait) facili fœminarum credulitate ad gaudia venientem. & Caius pro Lucilla apud Stobæum Ser. 71. ἐυάγωγον γάρ ἐσιν ἡ ἐις πίστιν, καὶ μάλισα ὅταν τὸ ἀτυχεῖν προσῇ, quibus significatur mulierem ad credendum facilem esse, præsertim in calamitatibus. Ex quo fit, quod scripsimus in prima lege connubiali, fœminas facilè decipi. Nam vt scribit Fulgentius, Credulitas deceptionum mater est.

Credulitas deceptionis mater.

103 ¶ Sed in his certè diutiùs immoramur, quàm opus sit. Omnibus enim sunt manifesta. Ideo ad cæteras quas diximus luxuriæ filias, amorem sui dico, & desperationem pergamus. Mulieres igitur esse sui amantiores testis est Philo grauis author, qui apud Eusebium Cæsariensem lib. euangelicæ præparationis. 8. c. 4. Mulier (ait) seipsam amat. Et ante hũc Plautus in Pœnulo scribit ex multis mulierum vicijs hoc esse maximum, quòd sibi nimis placent.

Mulieres sui amantiores.

Et nimium sibi placẽt.

104 ¶ Et cùm Zelotypia hinc prodeat, quòd nosmetipsos nimium amamus, nimiumque nobis placemus (id vicium Græcis φιλαυτία dicitur) consequens illud est, vt mulieres maximè zelotypia vexentur. Nam & Philo ipse in eo loco, quem nuper citauimus, ad illud, quod ex eo diximus, Mulier nimium seipsam amat, continuò & id subiungit: Et zelotypia maximè mordetur. Et Plutarchus in li. de tranquillitate animi, inter mulierum proprias & peculiares animi perturbationes, Zelotypiam reponit. In quam sententiam est, & Græcus ille versiculus.

Mulieres Zelotypæ.

ζῆλος γυναικὸς πάντα πυρπολεῖ δόμον. Id est.

Incendit omnem fœminæ zelus domum.

Maximè prægnates

Galenus autem in Definitionibus medicis, scribit zelotypiam in prægnantibus maximè debacchari.

105 ¶ DESPERANTES quoque, & ipsas mulieres magis esse, quàm viros tradunt Aristoteles Stagiritanus, & Albertus Magnus, ambo fidelissimi naturæ consiliarij, ille quidem in fronte propemodum libri noni de historia animalium, hic quoque statim in ingressu libri octaui de animalibus, quem magna ex parte ex illo nono libro Aristotelis deprompsit.

Mulieres desperãtes

106 ¶ Quòd si refractarius, & pertinax quispiam nobis argutè occurrat, & dicat, Odio sanè mulierum plusquàm potes, eas criminaris. Quomodo enim mulieres, & auaræ esse possunt (vt iam suprà dixisti) & luxuriosæ, vt nunc quoque contendis? Est enim luxuriæ præsertim muliebris prodigalitas comes perpetua, vt quæ luxuriosa est, eadem quoque sit necessario prodiga: vsque adeò etiam, vt non admittatur probatio in contrarium, vt voluit Fely. in. c. pastoralis, col. 3. de iudi. per tex. in. l. & mulieri. ff. de cura. furi. quæ super hoc statuit præsumptionem, & ibi etiam no. glo. & doc. Quæ autem prodiga est, eadem auara esse non potest. Malum enim, vt Aristoteli placuit, se ipsum corrumpit: quòd si integrum vndequaque sit, intolerabile est. Nec vnquam in eodem prodigalitas, & auaritia: aut audacia, & timiditas conueniunt: eodemque modo nec alia vlla viciorum extrema, cùm penitus opposita sint, inuicem connectuntur. Et, vt nostri dicunt post Dialecticos, contraria sese inuicem non patiuntur in eodem subiecto, adpositionemque vnius sequitur remotio alterius, ad quod allegant. l. sed & si. §. item si plures, & ibi glo. & doc. ff. de instito. &. l. Pomponius. §. sed & si is, in fi. ff. de procura. &. l. hæc verba, ille aut ille. ff. de verbo. signi. &. l. si inter me & te. ff. de excep. rei iudi. &. l. si ancillam. ff. pro suo. &. l. non codicillum. C. de testa. &. l. 1. C. de furt. &. §. neque autem, in authen. de manda. prin. & no. Cy. in procemio. ff. col. 3. versi. nono sit, & doc. vbique. Vnde & illud est Horatij,

Contraria quæ dicta sunt de iuprodigalitas comes perpetua pudicitiæ mulierum.

Contraria se non patiuntur.

Luxuria & auaritia contraria.

Stulti dum vitant vitia, in contraria currunt.

Ex quo perspicuum est, vt tandem concludam, quòd si mulieres sunt auaræ, non item luxuriosæ possunt esse, nec è contrario. Nam & Salustius in Catilinario, luxuriam, & auaritiam tanquam sibi oppositas posuit, cum scribit. Incitabant præterea corrupti ciuitatis mores, quos pessima, ac diuersa inter se mala, luxuria, atque auaritia vexabant.

107 ¶ Præterea non rectè sentiunt, qui mulieres luxuriosas præ maribus opinantur. Primùm sanè, quia sunt viris frigidiores, vt scribit Hippocrates περὶ διαίτης id est, de diæta, lib. 1. affirmans mares omnium generum esse calidiores, fœminas frigidiores, & Aristoteles lib. 4. de generatione animalium. c. 6. & in lib. de breuitate & longitudine vitę, & libro Orbicularium quæstionum. 4. c. 25. & iterum. c. 28. & rursus lib. 10. c. 8. & alibi sæpe. & eius discipulus Theophrastus de causis plantarum lib. 1. c. 27. Galenus cùm multis locis, tum in lib. 3. de causis pulsuum statim post prin. vbi probat non solùm mares esse fœminis simpliciter calidiores, sed multo calidiores, hincque fieri, vt viri fœminis pulsum habeant, & maiorem, & vehementiorẽ: Et

Mulieres viris frigidiores.

Viris est pulsus uehementior quàm fœminis.

Mulieribus citius fieri rigores.

in commẽtarijs Aphorismorũ Hippocratis,li.5.c.42.&.62.& iterum.c.69.vbi hinc dicit rigores citiùs fieri mulieribus. Et lib. de vsu partium. 7. & iterum. 14. & aliàs sæpe, quod iam diximus: & latè Symmachus in Cœnis Macrobianis lib. 7. & Auicenna,lib. 1.Fen. 1. doctrina. 3. c. item 3. & Cãticorum parte. 1. commento. 36. Albertus lib. 25. de animalibus tractatu.2.c.6. & Philaretus in lib. pulsuum illud quoque scribens,ob id virorum pulsum esse velociorem, quàm fœminarum,& Ioannitius in Isagogis.c. 16.Isaac,Diætarum Vniuersalium.c.14.& rursus in Particularibus. Arnaldus à Villa noua in lib. de regimine sanitatis.c.3. & redundanter Petrus Aponensis, cui cognomentum ex re conciliatori factum, differentia. 28. & è nostris Pet. à bel. perti.& Io.Fab.in.§.masculi,Insti.de nupti.vbi dicunt frigidiorem hominem totius orbis,esse calidiorem calidissima muliere.Hosti.& Io.An.in.c.literas, ext.de despon. impub. & Collec. in.c. puberes,eo.ti. Cardi.Alex.in.c.ad eius,col.1.di.6.

Viri omniũ frigidissimus ca lidior calidissima omnium fœminarum.

118 ¶Hinc fit, vt arbitrentur rerum naturalium indagatores solertissimi, vt inferna mulierum magna ex parte sint crassiora, in viris autem superna. id enim & Aristoteles perspexit lib. de generat.animalium. 4.c.1.ad fi. Nam frigidiore muliebri natura,alimenti,vnde augescit corpus,minima portio surrigitur, quod efficere calor potest: residens verò in imo,id corpulentius efficit, & auctius. In maribus autem contrarium euenit.Siquidem caloris copia delata sursum,nutrimenti magna pars ibi effectum ostendit amplìorem,quod & expendit Rabi Solomon, & illius authoritate Nyco.Lyr.in.2.caput Gene.

Mulierum inferna crassiora, uirorũ superna.

119 ¶Sed & hinc quoque fit,vt mulieres celeriùs quàm viri canescant , vt quæ propter frigiditatem cogunt complures superfluitates,vt tradit Alexander ille Aphrodiseus,quem plærique ob multifariam eruditionem Polyhistorem vocant, lib.Problematõn. 1. c. 4. Quanquam alij alterius esse eum librum malunt, sed cuiuscunque sit,est certè liber doctissimus, & dignissimus qui à doctissimis viris legatur.

Mulieres citius canescunt.

110 ¶Ex hac item caloris fœminei inopia , & illud fit , vt muliebre corpus sicuti & virile pilis non obsideatur.Nam mulieres, vt pote frigidæ densa habent corporis spiramenta : frigus enim compescit,& astringit, vt scitissimè tradit ille ipse Aphrodiseus eodem li. 1.c.quinto,& ante eũ Hippocrates in lib. περὶ φύσιος παιδίου, id est,de natura pueri.Item calor est, qui pilos creat , ideo & Eunuchis desunt,quòd eorum natura frigidior est. Sed & in corpore humano illæ potissimum, partes exteriores pilis vestiuntur , quibus maior innata est caliditas. Leue quoque est mulierum corpus,veluti innato constipatum calore, quando algorem comitatur densitas , leuitas densitatem,vt à Macrobio scienter scriptum est li. 7.Saturnalium.c.item.7.vbi & hanc mulierum frigiditatem alijs quoque rationibus,& argumentis astruit.

Muliebre corpus nõ ita ut virile pilis obsidetur.

Mares corpore maiores quàm fœminæ.

111 ¶Ex eo quoque proficiscitur,vt mares corpore maiori ex toto penè sint, quàm fœminæ: quoniã videlicet mares sint fœminis calidiores : quæ res vim augendi obtinet , vt scribit Aristoteles lib. Problematõn.10.c.item.10.quod an verũ sit, in alijs animalibus quàm in hominibus, & in quibus,videbis apud eundem Aristotelem li.de historia animalium.4.c.11.eoque vl.& li. seq.c.5.& lib.de genera.animalium.1.c.16.In arboribus autem,ne illud omittamus,omnis mas breuior contortior atque difficilior operi.Fœmina procerior, facilior,mollior,vt prodidit Theophrastus li. de historia Plantarum.7.c.10.

Mares in dextris fœminas in sinistris fieri

112 ¶Hinc itẽ illud manat qđ voluerũt Anaxagoras,& Parmenides,vt retulit Plutarchꝰ li.5.de placitis Philosophorũ,Fœtus mares in dextris,fœminas verò in sinistris magis fieri. quod & astruit Varro li.de re rustic.2.c.13.& Columella li.6.c.24.& Plinius,li.7.c.4.& ante hos Hippocrates, aut vt nõnullis placet, Thessalus illius filius,li.Epidimiorũ.2.& quod minime dubiũ est,idẽ Hippocrates li. Aphorismorũ.5.c. 48.Quo loco Galenus interpres rationẽ addit,quoniã ꝓpter tẽperaturã,quæ statim ab initio calidior existit,fœtus masculus generatur. Calidior verò temperatura fœtibus aduenit propter locum,qui est dextera vteri pars , quæ quidem calidior existit,propter hepatis vicinitatem. Quod etiam scribit idem Galenus.d.lib.4. de vsu partium. Ex quo & ipse Hippocrates lib.6.Epidimiorũ in fi.1.partis tradit eos fœtus,qui in dextris sunt,ideo nigros esse,validiores, biliosiores, sanguinolentiores , vt pote calidiores. Sed & mares ex dextris virorum testiculis , fœminas ex sinistris profluere differit Democritus , & illius authoritate Columella , lib. rei rusticæ.6.c. 28. qui ideo monet , vt cùm progenerari pullum marem velimus , sinistrum testiculum admissarij lineo funiculo alióve quolibet obligemus : cùm fœminam , dextrum.Idemque asserit Galenus in Definitionibus medicis.Sed de vtroque vide sententiam Aristotelis lib.4.de generatione animalium. c.1. Porrò Galenus , quo loco nuper citauimus , refert ex aliorum sententia mares aut fœminas gigni vel propter caliditatem , aut frigiditatem. Calidius enim semen, marem progignere , frigidius autem fœminam , quod & astruit fœminarum præmaribus frigiditatem.

Mas ex semine calidiore,fœmina ex frigidiore.

Mulieres uiris pinguiores.

113 ¶Hinc denique , & illud est , quòd mulieres viris sunt vt plurimum pinguiores , ob maiorem videlicet frigiditatem , cuius id proprium est,vt impinguet, vti ediuerso caliditatis, vt emaciet, vti inter cæteros multos voluit ipse Galenus,qui nihil rerum naturalium ignorauit, lib.2.de temperamentis. Suntque & alia multa , quæ hanc mulierum frigiditatem , marium contrà caliditatem astruunt,quæ lectoribus vbique obuia sunt.

Igitur

Viri ab igne dicti apud Hebræos.

114 ¶Igitur cùm viri sint mulieribus calidiores , ob id certè apud Hebræos qui in nominum aptatione facilè omnes superarunt , vir ויה , id est, iſſ vocatur , quod quidem vocabulum ab ויה id est,esse, quod ignem significat,deducitur,vt natura virilis,ignea,& calida vno verbo exprimatur. Nec eo quidem nomine fœmina apud eos appellatur , tanquam non sit adeò calida , sed נשה dicitur , quoniam à viro sumpta , sicuti commemorauit Eusebius in illo diuino opere,quod de præparatione euangelica composuit,lib.11.cap.4.

Calor libidinosos efficit.

115 ¶At calor est , qui libidinosos maximè efficit , hoc præsertim argumento , quòd cholerici , vti sunt cæteris calidiores , ita etiã coitus appetentiores , vt autumant omnes rerum naturæ scriptores , & experientia prope quotidiana comprobatur . Et hac quidem ratione Vulcanus à poẽtis rerum naturalium peritissimis fingitur maritus Veneris , quòd videlicet venereum officium non nisi calore constat , suntque frigidi in Venerem segniores , vt annotat diuus Augustinus in lib. 20. aduersus Faustum Manichęum. cap. 9.atque etiam Maurus in id referens illud Virgilij de Vulcano loquentis lib.8.Aeneidos,

Vulcanus uir Veneris maritus.

Accepit solitam flammam,notusque medullas
Intrauit calor,& labefacta per ossa cucurrit.

Vbi & ipse Seruius illud eiusdem Virgilij lib.1.γεοϱγικῶν citat

Frigidus in Venerem senior.

Et huc quoque spectat illud Terentij in Eunucho, Sine Cerere,& Libero friget Venus. Nam vt ibi annotat Donatus interpres , omnis eiusmodi voluptas in calore sanguinis constituta est, qui his rebus alitur,& diximus etiam suprà in 6.lege connubiali nu. 5.porrò autem.

De eadẽ re

116 ¶Et hinc libido ignis dicitur,& flamma. Et Cupido libidinis deus feruidus,flagrans, vt abundè dicemus postea, 15. lege connubiali,numero.46.quadrat huic rei.

Et hanc quoque rationem adiuuat , quòd calida omnia Venerem prouocant , stimulant , & semen excitant. Contrà verò frigida coëreent, atq; inhibent , vt videre licet apud omnes medicos , & rerum naturalium scriptores , & è nostris intellexit glo. in. c. quicquid. 32. quæst. 2. Ex quo perspicuum est fœminas , quòd sunt viris frigidiores , eò quoque , in venerem minùs proclives.

Mulieres uiris uerecundiores uide tamen in num.131

117 ¶Item mulieres ipsæ viris sunt verecundiores , vel testimonio viri omnium eruditissimi diui Hieronymi, cuius hæc verba sunt ex epistola ad virgines deo dicatas , cuius hoc caput est, quanquam in cœlestibus , Nam si iuxta apostoli doctrinam seruum dei litigare non decet, quantò magis ancillam dei non expedit? cuius, quò verecundior est sexus , eò animus debet esse modestior. Et Thomas Aquinas lib. de regimine principum. 4. c. 6. scribit , quòd natura fœminis multa fræna imposuit , inter quæ verecundiam annumerat. Cuius etiam sententiæ est Aegidius Roma . in lib. eiusdem titu. 2. parte prima , & eius authoritate Lucas Pen . in. l. 1. col. 1. C. de mulie. & in quo loco lib. 10 . Quibus concinit tex. in . l. optimam . C. de contr. & commit. stipul . qui naturalem pudorem assignat mulieribus . Et . l. in coniunctione , in illis verbis , & si puella cultu verecundię,& cætera. C. de nupt. vbi no. Bal. quòd naturale est mulieri propter verecundiam tacere . Et ea quidem . l. loquitur de puella , quæ præ verecundia de nuptijs suis interrogata subticet. Quam & puellarum naturam mirè expressit Homerus lib. Odysseæ.6.loquens de Nausicaa Alcinoi Pheacum regis filia .

Verecundia puellarum cũ tractatur de nuptiis earum.

ἄιδετο γὰϱ θαλεϱὸν γάμον ἐξονομήνας. Id est.

Verecundata est nouas nuptias nominare

Quem secutus Virgilius paulò pòst principium lib. 12.Aeneidos Latinum, & Amatam vxorem cum Turno colloquentes de coniugio ipsius cum Lauinia eorum filia : at Lauiniam ipsam interim loquentem non facit,sed tantùm dat ei lachrymas,& pudorem.

Accepit vocem lachrymis Lauinia matris
Flagrantes perfusa genas , cui plurimus ignem
Subiecit rubor,& cætera.

Quo in loco Christophorus Landinus interpres,id non inscitè annotauit. Augustinus autem de verbis domini, sermone . 46. Vxorem (inquit) refrænat infirmitatis sexus ipsa verecundia. In quam etiam sententiam est tex. in.c. honorantur,ibi, non est virginalis pudoris quærere maritum.32. q.2.vbi citatur Euripidis in Andromache sententia, huic rei admodum conueniens de Hermione,quæ ab Oreste ad nuptias petebatur.

Decretorũ locus.

Verecũdia pudicitiæ comes.

νυμφευμάτων μὲν τῶν ἐμῶν πατὴϱ ἐμὸς
μεϱίμνας ἔξει,κεἰ ἐμὸν κϱίνειν τάδε.

Sponsalium quidem meorum pater meus
Curam subibit.meum non est hæc disquerere.

118 ¶Sed Græci illi versus detracti sunt à Gratiano , aut librarijs. Pudor autem,& verecundia comes est semper,& custos pudicitiæ: quorum primum affirmat diuus Ambrosius libr. 1. Officiorum , secundum Accursius in.l.ita nobis,in prin. C.de adult. Ideóque Ouidius in epistola Sapphus ad Phaonem,

Et custos. Non veniunt in idem pudor, atque amor. &c. Et lib. 1. Meta.
Quid faciat crudele suos abijcere amores,
Non dare suspectum: pudor est, qui suadeat illud,
Hinc dissuadet amor.
Et libro primo Elegiarum de triumpho Cupidinis loquens,
Mens bona ducetur manibus post terga retortis,
Et pudor, & castris quicquid Amoris obest.

Pudori nõ parcere. Pudorem soluere. Hinc mulier, quæ in corpus peccat, dicitur suo pudori non parcere, vt est tex. in. l. palam, in prin. ff. de rit. nupt. Cui succinit illud Virgilij de Didone loquentis lib. 4. Aeneidos,
Solutáque pudorem. Et alibi.
Te propter eundem
Extinctus pudor.
Et Parmeno Terẽtianus in Hecyra, amorẽ, & pudorẽ veluti aduersos, & pugnãtes facit, eũ dicit,
Fecit animi vt incertus foret, pudori ne, an amori obsequeretur magis.
Et Dauus eiusdem in Andria veluti ironicè.
Mirum verò, impudenter mulier si facit meretrix.

Pudor castus. Ex quo, & Ouidius pudorem castum vocat lib. 1. de arte amandi
Ille locus casti damna pudoris habet.
Hinc quoque illud Hieremiæ. 3. c. frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere. Quasi sit potissimum impudicitiæ signum inuerecundia. Palàm est enim non erubescere, indicium esse manifestarium impudicitiæ: sicut è diuerso erubescere, pudoris & verecundiæ, vel testimonio Aristotelis lib. Ethicorum. 4. c. vl. Hinc purpureus pudor Ouidio dictus in Elegijs.

Pudor purpureus. Nudaque simplicitas purpureusque pudor. Et lib. 4. Tristium.
Purpureus molli fiat in ore pudor.

Rubor uerecundus. Et è diuerso rubor verecundus eidem, in epistola Phædræ ad Hippolytum,
Flaua verecundus temperat ora rubor.
Et vt vtrunque tandem complectar, Heliogabalus ille imperator omnium impudicissimus in ea

Heliogabali oratio ad meretrices. oratione, quam ferunt habuisse ad meretrices, de his loquens. Sed cum multa sint, inquit, quę meretriciã frugalitatẽ impedire queãt, & laudi ac nomini vestro officere, duo tamen velut capita, & fundamenta malorum omnium à vobis diligentissimẽ fugienda esse censeo, & omni ratione prouidendum, vt frigiditatem ex cordibus, & pudorem ex mentibus vestris penitus extirpetis. Hæc enim duo cùm ipsi cuius ductu auspicioque militatis, maximè omnium inimica sunt, tum per sepsa valdè inepta, &c. Ex nostris autem Ab. Ant. & Io. An. in c. ex parte, de consuetu. pudorẽ pro castitate, & impudentiam pro libidine poni asserunt. Ex quibus illud rectè concluditur, mulieres, quo sunt viris frigidiores atque verecundiores, eò quoque esse pudicitiores.

119 ¶ Sed quod huic muliebris honoris propugnatori respondeamus, est in promptu. Et primùm ad
Responsio ad superiora. id, quod de auaricia, & luxuria, siue prodigalitate disseruit, quas hic coire non posse putat. Illud in primis fateor, quòd hæc vicia, si contraria sint, quod tamẽ nõ prorsus recipio, propter id quod Tullius scribit in oratione pro Roscio Amerino, Ex luxuria (inquit) existat auaricia necesse est. Nam & ille ipse libro primo veteris Rhetoricæ, Genus est (inquit) omnium nimirum libidinum cupiditas. Cui concinens Apostolus. 1. ad Timotheum vlt. c. omnium malorum radicem cupiditatem esse dicit. Diogenes verò Synopæus, cupiditatem ipsam esse arcem omnium malorum asserebat, vt à Laërtio scriptum est. Et Marcus Cato apud Gellium li. 11. c. 11. Auariciam omnia vitia habere existimat. Et Aristoteles libro Politicõn. 2. c. 7. tradit omnia peccata voluntaria ab auaricia, & ambitione procedere. Quæ quidem sententiæ facilè indicant posse auariciam, & libidinẽ, ceteraque in vniuersum vicia coire in eodem homine posse. Verùm si cõcedamus huiusmodi, inquam, vicia esse prorsus cõtraria, nec ideo inuicem congregari posse in eodem, vt sic loquar, subiecto, id vtique obtinebit, si ad eundem scopum respicias. Quòd si illa diuerso fine metiaris, possunt certè in eodem animo insidere, & adesse, per id quod voluit Panor. in. c. cùm in duobus locis, extrà de deci. quòd vna eademque res potest ex diuersis rationibus &, vt vulgò dicimus, respectibus diuerso contrarioque iure censeri, licèt aliàs secus, vt ibi est tex. & in. l. 1. ff. de rerum permut. cum concord. alibi à me traditis, & quæ dicam infrà nu. 122. & aliàs sæpe. Ideoque mulieres, licèt aliàs semper sint auaræ, sunt tamen in turpibus desiderijs sumptuosissimæ, in cultu corporis profusissimæ, dum pigmenta vestesque, & mundum muliebrem coëmunt. dum nulli rei parcunt, vt adultero placeant, possintque suis voluptatibus inseruire. Imò plærunque pruritu libidinis stimulatæ tota patrimonia in delicias congerunt. Et tunc

Meretrices sunt et prodigæ & auaræ. Prodiga non sentit pereuntem fœmina censum, Vt inquit Iuuenalis Saty. 7.
Ideoque Lucius Apuleius Madaurensis lib. 9. Meta. vtrunque vicium ineadem complectens, In
rapinis (ait) turpibus auara, in sumptibus fœdis profusa.

120 ¶ Quemadmodum etiam nõ absimiliter dicimus, quòd licèt aliàs fœminæ sint viris meticulosio
Fœminæ uiris timidiores. res, minusque quàm illi audentes, vt tradit Plato lib. 7. de legibus, & eius contemporaneus Xenophon in Oeconomico, Aristoteles li. eiusdem tituli. 1. c. 3. & lib. 9. de natura animalium, ca. 1.

Collumella

Columella in præfatione libri vltimi de re rustica, Velleius Paterculus, qui libro posteriore Romanæ historiæ scribit Cleopatram expertem muliebris metus morsu aspidis spiritum reddidisse, Et Iustinus lib. 1. de Sardanapalo loquens, Quo ille (inquit) audito, non vt vir regnũ defensurus, sed vt metu mortis mulieres solent, primò latebras circũspicit. Et Liuius, qui primo libro ab Vrbe cõdita, vocat muliebrẽ pauorẽ. Auicẽna lib. 9. de animalibus. ca. 1. Rasis ad Almansorẽ tract. 2. c. 56. Albertus Magnus lib. 8. de animalibus, tract. 1. c. item. 1. & iterum. c. 3. Et apud nos tex. est in. l. quisquis, & ibi glo. & doct. C. ad leg. Iul. Maie. & voluit Io. And. in addi. Specul. tit. de procur. §. 1. vers. septimus in bonorum condemnati. & Bal. in. l. quicunque, col. 3. vers. sed pone statuto cauetur, quòd filij bannitorũ. C. de ser. fugi. Vbi ex hoc pulchrè dicit, quòd si statuto cautũ sit expellendos bannitorum filios, non propterea sunt expellendæ filiæ, quibus non est tãta audacia sicut masculis, ideò cessante ratione, masculinum hoc casu non concipit fœmininum. Panor. in. c. ex literis, de despon. impub. & Fran. Curt. senior cõsi. 9. incip. Ticinensi statuto, col. 5. vers. 2. me mouet. Et Philip. Deci. in. l. fœminæ, char. 16. vers. 3. etiã dici potest. ff. de regul. iuris. Et è Theologis diuus Thomas in lib. de regimine principum. 4. c. vlt. Id quod etiam videre licet in brutis. Nam scribit Plinius lib. 8. c. 8. Elephantum fœminas esse multò pauidiores maribus, & in vniuersum consentiunt omnes scriptores mares esse fœminis animosiores, præterquàm in Pantheris, & Vrsis, vt supra diximus, in. 1. lege. connubiali. Et his alludens Virgilius, lib. 9. Aeneidos.
Stant pauidæ in muris matres.
Et Ouidius in epistola Penelopes ad Vlyssem, puellas peculiari epitheto trepidas vocat.
Mirantur iustiq; senes trepidéque puellæ.
Et libro primo de arte amandi, timidas.

Pauor muliebris. *Etiam in brutis.* *Fœminæ pauidæ. Trepidæ Timidæ*

121 ¶ Propterea dicit glo. in. c. cùm locum, extrà de sponsa. & matrimo. quòd minor metus excusat fœminam, quàm masculum: quam sequuntur Anto. & Panor. qui eam multum notandam dicit, & Cardi. Alex. ibi. & eam facit sing. idem Panor. in. c. cum dilectis, col. 3. in glo. pe. extrà quod met. cauf. & Ro. sing. 228. tu scis quòd contractus, & Fran. Are. con. 24. quatuor dubia, col. 2. & Soci. con. 63. capio primùm, col. 4. lib. 1. & con. 263. capio primùm, lib. 2. Et eam quoque sequitur Hosti. in. c. veniens, ante fi. extrà de sponsa. & in summa tit. de matri. §. qualiter, vers. si verò. & Calderi. con. 1. vers. 3. quod maior metus, tit. quod metus cau. & Panor. in. c. cõsultationi. in. 3. no. extrà de sponsa. vbi eam facit notabilem, & ibi etiam Cardi. Alex. in vl. no. & idem Panor in. c. cum sam matrimonij, in. 2. no. ext. de offic. deleg. vbi & monet esse menti tenendam, & ibi post eũ Philip. Deci. in. 2. quoque no. qui & eam dicit no. & idem Panor. con. 4. quædam mulier post mediũ, lib. 1. vbi & eã dicit no. Nicol. Mil. in suo repert. in verbo, metus minor. & Barb. con. 30. bene etenim cuncta, col. 1. lib. 3. Vbi etiam solennem vocat. & con. 41. immortalem, col. 5. vers. & si mihi dicatur, li. 4. Iason in. l. interpositas, col. 1. C. de transact. & Steph. Bert. cõ. 64. explorato, col. 2. nu. 10. lib. 1. & con. 336. quemadmodum numero. 13. eo li. 1. & Philip. De cius, qui eam quoque pro no. allegat. in. c. vl. post prin. extrà de appel. & in. c. quia quæsitum, in. 2. no. vers. & notandũ est, extrà de offi. deleg. & . l. in omnibus causis, col. 1. ff. de reg. iu. & Alber. Brunus, con. 712. super difficultate, col. 2. *Mulieres minor met excusat.*

122 ¶ Licèt ergo semper aliàs (vt repetamus) minus audeãt fœminæ, quàm mares: tamen in turpibus, obscœnisq;, atque venereis actibus sunt audaciusculæ, vt tradunt Cy. Alberi. & Saly. in. d. l. quisquis, & è recentioribus Matthæ. Afflic. in cõstitutione Siciliæ incip. Si quis rapere, col. 2. Quod & astruit Iuuenalis, quem Cy. ipse & Alberi. citant, inquiens, Saty. 6.
Fortem animum prestant rebus, quas turpiter audent. Et rursum.
Nihil est audacius illis
Deprehensis: iram atque animos à crimine sumunt.
Quod etiam citat Luc. Pen. in. d. l. 1. col. 1. C. de mulieri. & in quo loco. lib. 10. Et huc respicit Plautus in Milite, mulierum mores mirè exprimens.
Os habet, linguam, perfidiam, malitiam, aque audaciam,
Confidentiam, &c. Et alibi in eadem fabula.
Quid ego nunc faciam? custodem me illi miles tradidit:
Nunc si indicium facio, interij, si taceo, sic tamen
Hoc palam fuerit, quid peius muliere, atque audacius? Rursum quoque inibi,
Neque eques, neque pedes præfectus quisquam tanta audacia est,
Qui æquè faciat confidenter, quàm mulieres faciunt.
Huc qnoque referri potest illud Senecæ à nobis suprà citatum.
Quid sinat inausum fœminæ præceps furor?
Loquitur enim de furore venereo, atque cupidineo.

Mulieres in obscœnis & uenereis audaciusculæ.

123 ¶ Et aliàs sæpe legimus diuersa contrariaq; vicia in ijsdem hominibus insedisse, diuersis respectibus. Nam Portius Latro de Catilina loquens ad si. declamationis suæ, vigent (ait) in illa clade vitia diuersa confortia, nihil solertius ad illis insidiandum: nihil illius munificentia insignius, nihil auidius rapacitate: nihil acutius consilio, nihil temeritate contemptibilius. Et alibi in eadem declamatione de

Contraria uitia diuersis respectibus cohærentia.

ne de eodem loqueris. Summum pecuniæ desiderium summâ simul prodigalitatem, quæ sunt duo illa vicia de quibus priuatim loquimur. Et his concinens Tullius in oratione pro. M. Cælio de illo ipso Catilina loquens. Quis in rapacitate auarior? Quis in largitione effusior? nam & ante dixerat. Neq; ego vnquã fuisse tale monstrum in terris vllum puto, tam ex contrariis diuersisq; inter se repugnantibus naturæ studiis cupiditatibusq; conflatum. Salustius aũt in vniuersum de Romanis loquens. Incitabant, ait, præterea corrupti ciuitatis mores, quos pessima ac diuersa inter se mala, luxuria atq; auaritia, vexabant.

124 ¶ Illud verò, quod dictum est de frigiditate mulierũ, & caliditate virorũ, non difficulter dilui potest: non enim necessariò ex eo infertur, viros esse libidinosiores, quòd sint libidinis appetentiores: quoniã non sunt beluis per omnia similes, vt suos passim sequãtur appetitus. Est nimirũ in eis ratio, istis beluinis affectibus facilè superior. Fœminæ verò (quod supra diximus,) brutis propiùs accedunt, vtpote rationis fermè expertes: ideoq; suis appetitibus, quantumcunq; leuibus plerunque obediunt, indulgẽt, obsequuntur. Est (inquit Eleazarus) apud Aristeam mulierum genus suorum affectuũ sequax, atque in lapsum procliue, propter imprudentiam, & eius naturã imbecillem. Et vt ait Aegidius, quo loco suprà citauimus. Mulieres sunt plurimùm intemperatæ, & passionũ insecutrices (ita enim loquitur.) Cuius sententiam affert in eamq; pedibus vadit Lucas Pen. quo etiam loco nuper adnotauimus.

Mulieres suorũ affectu sequaces.

125 ¶ Sed illud respondeti potest quod dicebat Empedocles rerũ naturæ indagator solertissimus, q̃ licèt mulieres sint viris frigidiores, sunt tamen petulantiores, id est, libidinis appetentiores, propter motum humidi, quod in ipsis est, quò facilè ad omnẽ formantur petulantiæ causam. Id quod etiã secutus videtur ille, quem sæpe citauimus, Albertus non minùs nomine, quàm doctrina Magnus, li. 12. de animalibus. c. 3. Quam sententiam adiuuat quòd omnium consensu ex humecta natura, qualis in fœminis est magis, quàm in maribus, vel teste Hippocrate, li. 1. de victus ratione, & lib. de natura pueri, & Plutarcho lib. Symposiacôn. 3. c. quoque. 3. & Macrobio lib. 7. Saturnaliũ, consurgit coëundi auiditas. Vnde & Græci ὑγροὺς, id est humidos pro lasciuis nonnunquam intelligunt, quod probat illud Epigramma apud Delphos positum.

Mulieres libidinis appetentiores ob motum humidi.

Mulieres viris humectiores.

Coëundi auiditas ex humecta natura cõsurgit ὑγρὸς. 126 i. humidꝰ p lasciuo.

ὑγρὰς καὶ ξυφερὰς βασιλεὺς Κύπις μ' ἀνέθηκεν. Id est.

Lasciuæ & delicatæ rex Agis me dedicauit.

Nam Agidis Lacedæmoniorum regis Timæam vxorem viciasse ferebatur Alcibiades, vt à Plutarcho scriptum est in ipso Alcibiade, & in Lysandro, & in Agesilao, & in libro de Euthymia, id est, tranquillitate & securitate animi, vbi & huius epigrammatis meminit.

¶ Et hinc quoq; occasio data Veneré confingendi ex mari conceptam, vt interpres Hesiodi scribit. Vnde & Ausonius in descriptione illius ex Lucretio,

Orta salo, suscepta solo, patre edita Cælo.

Aeneadum genitrix, hîc habito alma Venus.

Et Ouidius in epistola Paridis ad Helenam de eadem Venere loquens,

In mare, nil mirum, ius habet orta mari.

Et in epistola Didonis ad Aeneam

Quia mater amorum
Nuda Cytheriacis ædita fertur aquis,
Quid timeas non est, auso Venus ipsa fauebit,
Sternet & æquoreas, æquore nata, vias.
Solue ratem, Venus orta mari mare præstet eunti

Et libro. 4. Metamorph. ipsam Venerem ita loquentem facit.

Aliqua & mihi gratia ponto est,
Si tamen in medio quondam concreta profundo
Spuma fui, Graiumque manet mihi nomen ab illa.

Et ante eum Virgilius libro quinto Aeneidos hæc faciens Neptunum loquentem ad Venerem,

Fas omne est Cytheræa meis te fidere regnis,
Vnde genus ducis.

Ex quo Horatius marinam eam vocat, lib. 3. Carminum. Ode. 26.

Læuum marinæ qui Veneris latus
Custodit.

Et lib. 4. Ode. 11.

Qui dies mensem Veneris marinæ
Findit Aprilem.

Quod epitheton ab Euripide accepit, qui in Hippolyto ita facit Phædram loquentem:

Ἀ ἰὼ ὼς ποτ' ὤ πλέουσιν' ποντίαν κύπριν.

Venus ma rina.

Et hinc Græci Venerem ipsam ἀφροδίτην appellant, quam sic dictam διὰ τὴν ἀφρῶδ γένεσιν tradunt Hesiodus in Theogonia, Plato in Cratylo, Ouidius vbi suprà proximo loco, Macrobius li. 1. Satur. & Seruius in illum locum Virgilij suprà citatum: quoniam maris spuma, quam ἀφρὸν vocant, sit edita. Nam & ipse Virgilius lib. 6. vndam maris spumosam vocat.

Venus Aphrodite cur dicta.

Inter saxa virum spumosa immerserat vnda.

Vnde

Vnde & illud Ouidij lib. 4. Fastorum loquentis de Aprili mense Veneri dicato,

Sed Veneris mensem Graio sermone notatum
Auguror, à spumis est dea dicta maris.

Quanuis Aristoteles lib. de generatione animalium. 2. c. item. 2. ad fi. huiusce rei rationem esse dicat, q̃ spermatis natura fit ἀφρώδης, id est, spumosa, quòd & ex eo repetit Galenus lib. de Semine 1. vbi tamen probare non videtur. Sed ei concinere videtur Hippocrates, aut, vt ipse Galenus maluit, Polybi. li. περὶ γονῆς, Id est de genitura, statim post prin. cùm scribit genituram ἀφρέειν, id est, spumare. Et hinc quoque Pythagoras apud Plutarchum li. 5. cap. 3. de Placitis philosophorũ scribit, σπέρμα εἶναι ἀφρὸν τοῦ ἡνιόχου ἅτου αἵματος, id est semẽ optimi sanguinis esse spumam. Euripides autem loquente Hecuba, Venerem ita vocari dicit, quòd ἀφροσυνης ἀρχὴ θεὰ, id est, insipientiæ princeps dea sit. Physici verò, & Seruius vbi suprà, ita dicunt fuisse fictum, quoniam is humor, quem elicit coitus, sit salsus, vti de sudoribus & vrinis tradit Aristoteles in problematis li. 4. c. 13. rursumq; lib. 32. c. 4. Ex quo & illud Virgilij. lib. 2. Aeneidos.

Spermatis natura spũma sa.

Sperma optima sanguinis spuma.

Veneris insipientiæ princeps dea.

Spũma salsũ

salsusq; per artus
Sudor iit,

Sudores salsi & urinæ

Et de lachrymis idem Aristoteles proble. li. 5. c. 35. & Lucretius lib. 1. de rerum natura.

Et lachrymis salsis humectent ora genasq;.

Et de vrina ipse Aristot. d. li. 2. c. 3. Sed & aliam huius, appellationis Veneris causam alij tradunt, vt dicam infra in lege. 15. numero. 16. ex his fortè.

127 ¶ Ex his fortè describitur in Apocalypsi. c. 17. magna meretrix sedens super aquas multas, vt scilicet illius intelligeretur æstuãs libido. Nã nõ calido tantùm concubitus constat, sed & humido simul, vt author est Aristo. li. Problematôn. 4. cap. 5. & lib. 5. c. 31. vbi scribit oĩo incontinentes esse, qui natura calida, & humida constant: semen enim tale natura esse, & lib. 10. cap. 26. Nam, vt ibi dicit, calor excernit, humor excernitur. & alibi plenius dicemus. Porrò Dantes Florentinus in tract. inferni. c. 19. Cuius initium est Diuina, tradit in fœmina magis inualescere ardorem libidinis, quàm in masculo, & ex eo repetit, & sequitur è nostris Alberi. in. l. quæritur; circa medium. ff. de stat. homin.

De cadẽre

128 ¶ Et huius quoq; rei alia potest esse ratio, vt scilicet, quanuis masculi sint fœminis calidiores, vt eo respectu, vt ita loquar, sint proniores in libidinem, tamen quia mulierum vita est sedentaria, & omnibus modis ociosa, vt dicemus infrà in hac eadem lege, numero. 169. desidiosas verò, ideò & hæ in venerem ociùs faciliusq; labuntur, nempe cuius ocium parens est. Ezechiel. c. 16. Ecce hęc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis & abundantia, & ocium ipsius, & filiarum eius. Ouidius lib. 1. de remedio amoris.

Fœminæ in uenerẽ faciliores labi, qa ociosæ sunt

Ocia si tollas, periére cupidinis arcus,
Contemptæq; iacent, & sine luce faces.

Oaũ parẽs libidinis.

Quàm platanus riuo gaudet, quàm populus vnda,
Et quàm limosa canna palustris humo,
Tam Venus ocia amat. &c. Et rursum in eodem lib.
Quæritur, Aegisthus quare fit factus adulter,
In promptu causa est, desidiosus erat.

Quos posteriores versus citat glo. in. c. nunquam, in verbo, omnis ociosus, de consecra. di. 5. hinc occasione sumpta, quòd tex. ibi dicit, quòd in desideriis est omnis ociosus. Et instar ipsius Aegisthi, Dauid cum misisset Ioab suum principem militiæ, omnemq̃ exercitum Israel cum eo debellatum filios Ammõ, manssisset q; ociosus in Hierusalem, lapsus est in concupiscentiã Bersabeæ, cumq; ea adulteriũ perpetrauit, cùm antea nunquã aliquid tale cõmisisset, vt scribitur. 2. Reg. 11 c. Nam Diogenes ille Synopęus apud alterũ Diogenem Laẽrtium, dicebat amorẽ, vacantium. i. ocioforum esse occupationem. Et Menedemus Terentianus in Heauton. filio suo amorem ex nimio ocio natum esse exprobrat. Et hinc Canachus Sicyonius statuarius Venerem effinxit sedentem: veluti nimium ocium, luxum, libidinemq; alat. Vt non abs re Menandro apud Stobæũ Ser. 62. ἔρως, id est amor ἀργὸς, dictus sit. i. ociosus. Nam & vt ibi scribitur, Theophrastus interrogatus, quid esset amor, respondit, πάθος ψυχῆς σχολαζούσης, id est, affectus animæ ociosæ.

Amor ociosorum occupatio.

Amor ociosus dictus.

Amor affectus animæ ociosæ.

129 ¶ Quas rationes cùm non animaduerterent Parmenides, Hippocrates secũ in ea re pugnãs, si is est, Rasis, Accursius, & Io. Plat. viderent tamen mulieres rei venereæ magis obnoxias, plusq; sanguinis habere quàm viros: illas quidem istis calidiores, contra omnium ferme sententiam esse voluerunt, vt de Parmenide scribit Aristoteles, lib. 2. de partibus animalium. c. 2. & scriptũ reliquit ipse Hippocrates lib. 1. de morbis mulieribus, & Rasis ad Almansorem tract. 2. ca. 56. Accursius & Io. Plat. in. d. §. masculi, Instit. de nupti. & alij quorũ meminit Plutarchus lib. Symposiacon. 3. cap. 4. vbi & huius sententiæ multa argumenta congerit, quę suppresso ipsius nomine repetit Macrobius lib. Satur. 7. c. quoque. 7.

Fœminæ magis obnoxiæ venereis.

Qui fœminas esse calidiores, uiris dixerunt.

130 ¶ Nisi potius apud Rasim (de cæteris enim nihil est quod dubitemus) callidiores scribẽdum sit, non calidiores, quod magis puto, sunt enim verè omnium iudicio (vt id in transcursu dicã) mulieres viris callidiores, versutiores, vafriores, fagaciores, testimonio ipsius Accursij in. l. omnes. C. de his res.

De eadẽ re Mulieres uiris callidiores.

de his qui veni.æta.impe.& in.l.ſi à ſponſo,in glo.vl.in fi.C.de dona.ante nupti.Pet. à bel.pertica in.d..§.maſculi,Inſtit.de nupti. vbi aſſerit viros eſſe calidiores, fœminas autẽ callidiores, vt hinc diſcrimẽ facilè agnoſcas.Hoſti.& Io.And.in.d.c.literas,ext.de deſpõ.impub.Hoſti.in ſumma eo tit.§.1.circa mediũ.Collec.in.d.c.puberes,eodã quoque tit.Panor.in.c.vbi non eſt, eo itẽ tit.& Io.Fab.in.l.vl.C.de iuris & fac.igno.& ſatis in id facit text' in.l.ſi fine.C.ad SC.Velleia. & ex externis quoque ſcriptoribus voluit Plato,lib.6.de legib.& Ariſtoteles lib.9.animalium.c. 1.& Lucianus,qui in Prometheo,ſiue Caucaſo inducit Mercuriũ hæc de Prometheo querentem, quòd homines effinxerit animantũ genus callidiſsimũ, καὶ μάρισαγετὰς γυναῖκας,& quidẽ maximè omniũ mulieres.Et Auſonius qui priuatim ac peculiariter fœminam callidam vocat.

Callida ſed mediæ Veneris mihi vindicet artem
Fœmina.

131 ¶ Quanquam Diuus Cyrillus Theologus & ſanctiſsimus & doctiſsimus in euangeliũ diui Ioãnis,li.2.c.87.interpretãs illud,Dixit ei Ieſus,Vade, & voca virũ tuũ.Probè(ait)atque veraciter dici poteſt fœminẽ eſſe fœminarũ omniũ mentẽ.Mollis enim ac tarduseſt earũ intellectus.Doci lior autẽ virorũ natura eſt,atq;callidior. Et hac de cauſa,vt arbitror,virũ vocare ſuum mulier iubetur.Ita & quaſi rudis mulier increpatur. Et huic opinioni adſtipulantur noſtræ leges, quæ non tã grauiter mulieres puniunt quàm viros,illiſq; faciliùs parcunt condonantq; ſcelera,tanquã ſcilicet,ſimplicitate magis ducantur quàm calliditate,vti & Baldo placuit in rub.C.de rer.permut. verſi.item quare donatio,& aliis multis à me congeſtis ſuprà in eadẽ.l.numero.40.itaq; neſcio, & in tractatu retractuum tit.2.in præfatione,numero.35.idq; ſatis.

Contrà uiri callidiores.

132 ¶ Denique vt redeamus,non verũ eſt,quod hic noſter aduerſarius obiecit de verecundia mulierũ.Sunt enim fœminæ viris multò inuerecundiores atque impudentiores, id atteſtantibus periſsimis rerũ naturæ ſcriptoribus,Ariſtotele ſcilicet,ad cuius authoritatẽ veluti ad anchorã, aut aſylum in hiſce rebus confugiunt eruditi,quo loco nuper citauimus,& Galeno lib.11.de vtilitate partiũ,& Auicenna,qui recentiorũ quorundã opinione, nemini phyſicorũ medicorumq; cedit, circa initia lib.9.de animalibus,Raſi quoque,eo quẽ ſuprà ſæpiùs citauimus,tractatu.2.c.56.Alberto itẽ Magno,libro animaliũ.8.c.1.Quorũ ſententiã confirmat Iuriſconſultus in.l.1.§.ſexũ, in verbo,inuerecundè poſtulans.ff.de poſtul.Quo in loco interpretes afferunt hiſtoriã muliebris impudentiæ,quã nullus vnquã vir attentaſſe legitur.Sed & hanc mulierũ impudentiã fatetur mulier quæpiam apud Alexidem

Mulieres uiris impudẽtiores.

Οὐκ ἔς' ἀναιδὲς θηρίον τοσοῦτον οὐδέν
γυναικός, ἀπὸ ἑαυτῆς ἐγὼ τεκμαίρομαι.

Non eſt impudentius vllum animal
Muliere,ex me ipſa ego coniecturam facio.

133 ¶ Quibus ſanè in ea re potiùs ego crediderim, nõ dicã quàm Hieronymo,nec enim opus eſt, cũ illam epiſtolã,quã ſuprà citauimus,eius nõ eſſe teſtimonio eſt & ſtylus,& Romana æditio,in qua erat adſcriptũ,dicitur, ſed non eſt beati Hieronymi, & aſſerit Eraſmus vir in hiſce rebus emunctiſsimæ naris.*Illis igitur*,vt repetã,magis ego crediderim,quàm Thomæ & AEgidio,quibus etiã refragatur experientia. Quanquam,ne in re tam aperta videantur erraſſe tanti viri,poſſumus dicere eos,cũ ſcripſerunt mulierẽ eſſe verecundiorẽ,non tam intellexiſſe,vt re ipſa ſit verecundior,quàm vt eſſe debeat. Quemadmodũ etiã intelligitur tex.in.l.1.§.conſequens.ff. de ſuſpec. tut. in illis verbis,non ſexus verecundiã egredientis, & in.l.maritus.C.de procur.& in.l.2.C.de his qui ve.æta.impe.cùm dicitur propter pudorẽ & verecundã mulierum,& in.§.conſequens,Inſtit. de ſuſpec.tut.ibi,nõ ſexus verecundiã egredientis.& in. e. indemnitatibus.§.ſed cũ eas,de electi. lib.6.& in.c.1. in princ.de ſtat.reg.eo.lib.6.& in.c.nec illud.30.q.5.

De eadẽ re

Mulieres in primis decet uerecũdia.

134 ¶ Siquidem verecundia quàm maximè decet,ornatq; mulieres.quod vt probem, ſatis eſſet vnius teſtimoniũ qui mihi ſemper fuit inſtar omniũ,is eſt Virgilius,quẽ eruditi omnes tãti ſemper æſtimarunt,quanti aliũ neminẽ.Nã cùm Didonẽ ante Aeneæ aduentum veluti omnibus fœmineis virtutibus claram depinxiſſet,tum verò verecundia adornauit hoc verſu,

Tum breuiter Dido vultum demiſſa locuta eſt.

Cui quidẽ & alios teſtes,& eos quidẽ integerrimos adiũxerim,ne tritũ illud obiiciatur,Vox vnius, vox nullius.Nam Ieſus Syrach filius Eccleſiaſtici.7.Noli diſcedere à muliere ſenſata,& bona,quã ſortitus es in timore domini.Gratia autẽ verecundiæ illius ſuper aurũ.Et iterũ.c.26.Gratia ſuper gratiã, mulier ſancta & pudorata.Et Diuus Paulus.1.ad Timotheũ.c.2.iubet mulierẽ cũ verecundia ornari.Homerus autẽ ſemper & vbiq;,cũ mulieres aut etiã deas ipſas vult laudare,eo præconio maximè eclebrat, quòd verecundas eas appellat,vt lib.3.Odyſſeæ.

Θυγατέρες τε νυοί τε,καὶ αἰδοίη παράκοιτις.

Et lib.4.eiuſdem operis.

Σῖτον δ' αἰδοίη ταμίη παρέθηκε φέρουσα.

Qui verſus & lib.17.eiuſdem operis non ſemel inculcantur.Itemque lib.10.

Νύκτας δ' ἅμα τῇ γε παρ' αἰδοίοις ἀλόχοισι

Et lib.18.

Ἔρχεσθε πρὸς δώματ' ἴν' αἰδοίη βασίλεια.

Et lib.ſeq.bis terq;

Ὣς γάμου αἰδοίοιο λαοσσόου ὀλυσσῶ.

Et

Et lib.6.Iliados

Οἳ δὲ ἴαμβροὶ
Κοιμῶντο Περιάμοιο παρ' αἰδοίῃς ἀλόχοισιν.

Et lib.21,

ὃ δ' μεθ' ἡμέων
Ῥεῖα,ὥσκεν ξὺν ὧες ὑπὸ φίλοι ἀπόλωνται.
Πρόχυτο κακῶς σὺν πιστοὶ καὶ αἰδοίῃς ἀλόχοισιν.

Et rurſus in eodem lib.de Iunone loquens:

ἀλλὰ χολωσαμένη διὸς αἰδοίῃ παρακοίτις.

Et in hymno Apollinis,

Αὖθις σὺν παίδεσσι καὶ αἰδοίῃς ἀλόχοισι.

Et in hymno Veneris,

Οὐδὲ μὲν αἰδοίῃ κούρῃ ἤδλεν ἔργ' Ἀφροδίτης
ἐσθλά.

Et paulò poſt,

Αἰδοίῃσιν ἄλοχον ποίησετο κέδν' εἰδυίαν.

Et in ſecundo hymno Veſtæ,

Λαοὺς ὧν ἐσάρη γε σὺν αἰδοίῃ τε φίλῃτε
Ἑστίῃ,

Et in 2. Mercurij hymno,de Maia eius matre,

Ἀτλαγένος θυγάτηρ, διὸς οἰ φιλότητι μιγεῖσα,
Αἰδοίῃ

Et Ouidius in Ibin,Dianam,quam caſtiſsimam fuiſſe perhibent, & in quam Homerus ipſe in hymno quopiam negat Cupidini ius vllum fuiſſe, verecundam quoque vocat.

Quiq; verecundæ ſpeculantẽ membra Dianæ,&c.

Nam & Demades apud Stobæum Ser.72.dicere ſolebat, πῶ αἰδοῖ ἅ κάλλες ἀνεῴπολιῶνται. Id eſt,Pudorem in muliere pulchritudinis arcem eſſe.

Pudorẽ in muliere pulchritudinis arcem eſſe.

135 ¶ Sed & d.l. in coiunctione. C.de nupti.& aliæ loquentes de pudore, & verecundia muliebri, non aſſerunt mulieres viris eſſe verecundiores,ſed tantùm probant illas eſſe interdũ verecundas, quod nec ego inficior,præſertim virgines puellas adoleſcentes,quæ nondũ fontẽ perfricuerunt, de quibus nũncupatim loquitur d.l.in coniunctione.Eſt enim illarũ (vt verũ fatear) propè peculiaris pudor:ſicuti & apud Lucianum Samoſatenſem in Deorum iudicio, teſtis eſt Iupiter,dicẽs Palladi,propriũ eſſe virginibus erubeſcere.Ideoq; Tullius in oratione pro P.Quintio,Plini⁹ Iunior lib.epiſtolarũ.5.ad Marcellinũ,Apulcius libr.Aſini aurei.1.& Hieronymus ad Euſtoch. de acceptis ab ea munuſculis,eleganti epitheto verecundiã virginalẽ vocant.Et diuus Ambroſius in c.honorantur.32.q.2.pudorem quoque virginalem appellat.Et Tibullus non diſſimiliter pudorẽ virgineũ vocat,lib.Eleg.4.

De eadẽ re

Puellarum peculiaris pudor.

Virginalis uerecũdia.

Virgineis teneras ſtat pudor ante genas.

Vti & Statius lib.12.

Virginalis ſiue virginẽ pudor.

Olim hic virginei cuſtos monitorq; pudoris.

Et Valerius Flaccus lib.Argonauticõn quinto.

Audit virginei cuſtos grandæua pudoris.

Virgilius autem lib.1.Georgicõn virgineum ruborem dicit.

Virgineus rubor.

At ſi virgineum ſuffuderit ore ruborem. &c.

Hincque Homero lib.2.Iliados Aſtyoche παρ.Ἕκτορος αἰδοίη dicitur.i. virgo verecunda,vti & Diana,de qua nuper locuti ſumus,in.2.eiuſdẽ hymno.& Pallas in.2.quoque ipſius hymno.Et Ouidius lib.1.Elegiarũ puellã verecundã peculiari quoque epitheto vocat.

Puella uerecunda.

Forma verecundæ nocuit mihi viſa puellæ.

Veluti id epitheton maximè virginibus & puellis conueniat.Nam(vt ſcribit Ambroſius)de inſtitutione virginis c.1.Virginitatis dos quædam eſt verecundia,quæ cõmendatur ſilentio.Chryſoſtomus autẽ ad populum Antiochenũ,Homilia.30.pronunciat meretrices impudentes eſſe, virgines verò verecundas,huiuſque rationem reddit.

Virginitatis dos uerecundia.

Mulieres impudentes

De eadẽ re

136 ¶ Porrò id quod de meretricibus dicit,apertè probant quæ latiùs ſuprà diximus numero. 118.Et inter cætera illud Hieremiæ.3.Frons mulieris meretricis facta eſt tibi,noluiſti erubeſcere.Et illud præterea Oſeæ. 2. vbi introducit meretricem hæc dicentem, Vadam poſt amatores meos. Id quod Diuus Hieronymus ibi trahit ad impudentiã meretricũ, quæ,vt ille dicit,gloriantur in ſuo ſcelere.Nec interim aſſentior Bal.notanti ex. d.l.in cõiunctione,naturale eſſe mulieri propter verecundiã tacere,ſi intelligat fœminas eſſe huiuſmodi naturæ, vt ſint taciturnæ ex verecundia, cũ ſint mulieres & inuerecundę,vt iam diximus,& admodũ loquaces,quod poſteà dicemus.Ideo Alberi.in.l.generalis.ff.de adopti.aliud no.ex.d.l.in coniunctione,videlicet mulieres ex verecundia loqui non debere,quod & nos facilè recipimus.

137 ¶ Sed & hanc mulierũ impudentiã aſtruit quod infrà dicemus,cũ de inuidia fœiarũ diſſeremus, mulieres canibus à multis cõparatas,quia eo animali nihil eſt impudentius, vt quod in propatulo & vbiq; coëat, vt & nos alibi dicemus. Nã & hinc(vt opinor)impudens & inuerecundus græcis κύναιος vocatur κυνικός,& κυνώπης, & κυνῶπα pro magno conuicio Mars bili percitus Mineruã nihil tale merentẽ vocat,lib.2.Iliados.Et apud Latinos quoq; canis appellatione impudentibus conuiciũ fieri ſolet,vt ſcribit Donatus in Eunuchũ Terentij,interpretans illud,Ain' verò canis.

De eadẽ re

Mulieres cæ nibus cõpa ratæ.

Impudẽtes canes uocẽ

Et *tur.*

Et apud Homerum quoq; lib.17.Odysseæ Vlysses à Melantho κύων, i.canis vocatur, vti & li.18. Melanthus ab Vlysse. Et li.sequenti. Et lib.22. Vlysses hoc quoque titulo procos confixit, & apertissimè id ad impudentiã refert idẽ Homerus lib.9.Iliados.

Ἀιὲν, ὦνα, λείπεις ἐπὶ ἰε μῦθος, ὃσ τ' ἂν ἔμοιγε
τετληώς κύνεός τοῦ ἐὰν εἰς ὧπα ἰδέσθαι.

Semper impudentiam indutus, neque mihi
Tolerabit caninus quanuis existens vultum aspicere.

Nam & Isaias scriptor sanctissimus.c.56.canes impudentissimos appellat. Moses autẽ Gen.23. meretricem & canem copulauit. Non offeres (inquit) mercedẽ meretricis, neque pretiũ canis in domo Dei tui. De quà re loquens Diuus Hieronymus in Isaiam.c.66. Pulchrè (ait) canis & meretrix copulantur, quia vtrunque animal pronum est ad libidinem.

138 ¶ HACTENVS quæ de impudicitia mulierum dicenda videbantur. Nunc res ipsa monet, vt deinceps ad IRAM, cui quartus locus assignatur, transeamus. Et sanè mulieres sunt iracundæ, ad iram procliues, iræ impatientes. Iracundia enim præcipites feruntur in ferrum, in necem, tã suã quàm suorum. Iuuenalis in calce Satyræ.6. de mulieribus loquens:

Mulieres iracundæ.

Quoties facit ira nocentem
Hunc sexum, & rabie iecur incendente feruntur
Præcipites, vt saxa iugis abrupta, quibus mons
Subtrahitur, cliuoque latus pendente recedit.

Propertius lib.3. ad Cynthiam.

Nescit vestra ruens ira referre pedem.

Seneca lib.1. de Clementia, muliebre dicit in ira furere. Cui simile est quod dicit Chrysostomus in Homilia de decollatione diui Ioannis. Mulier si iniuriã patitur, insanit. Idẽ autẽ Seneca lib.1. de ira, scribit irã esse viciũ muliebre. In quo secutus fuisse videtur Platonẽ, qui li.5. de legibus, iracundiã muliebrẽ vocat, tanquã videlicet sit propriũ peculiareq; mulierũ vicium. Sed & ipse Chrysostomus in epistolã ad Ephesios, Homilia.13. tradit mulieres plærunque iracundas esse. Et Rasis vbi suprà, dicit mulieres celeriùs irasci quàm mares. Et Raby Moyses Aegyptius in li. Perplexorũ.3.c.49. idẽ dicit: idq; tribuit debilitati sensus muliebris. Idẽq; propemodũ tradit Plutarchus in li. de cohibenda ira. Sicuti (ait) tumor accidit ex magna plaga in carne, ita in mollissimis animis, si quis se prębeat dolori, hoc ipso quòd maior est imbecillitas, hoc maiorẽ elicit iracundiam: hacque de causa mulieres iracundiores sunt viris, ægroti sanis, senes iuuenibus, infœlices. fœlicibus. Abdicatus itẽ ille medicus, apud Lucianũ in dialogo qui & ipse titulũ fecit, asserit facilius fœminas, q̃ viros in insaniã prolabi, difficiliusq; huius morbi curationem recipere, ea potissimũ ratione, quòd multum habeant iracundiæ, ac leuitatis, facileque cõmoueantur, sintq; illis vires corporis exiguæ. Ecclesiasticus, c.25. scribit non esse irã super irã mulieris. Quod & è nostris vsurpauit Bal.in.l.si apud. C.de reuo.donati. in id trahens tex. ibi.

Iracũdia vicium mulierbre.

139 ¶ Nemo autẽ exactiùs hoc mulierũ vicium expressit, quàm Palladas, aut vt alij malunt Telemachus, qui lib.2. epigrãmatõn scribit mulierẽ esse irã ipsam. Huius in eã rẽ hoc distichon est,

De cadere

Πᾶζε γυνὴ χόλος ἐστὶν, ἔχει δ' ἀγαθὰς δύο ὥρας
τὴν μίαν ἐν θαλάμῳ, τὴν μίαν ἐν θανάτῳ.

Et huc alludit illud Virgilianum libro.7. Aeneidos,

Quam super aduentu Teucrûm Turnúq; hymenæis
Fœmineæ ardentem curæq; iraq; coquebant.

Nam fœmineæ, non ociosè dixit, quoniã, vt etiã annotat interpres, fœmineus sexus propter imbecillitatẽ impatientior est iræ. Hinc paulò pòst, vt rabiem vehementiorẽ ostendat, canes fœmineo genere ponit, cùm dicit,

Hunc procul errantem rabidæ venantis Iuli
Commouêre canes.

Quo etiã in loco ob id dicit Virgiliũ dixisse, rabidæ canes, quia fœminæ faciliùs in furorẽ conci tantur. Et Virgiliũ secutus Columella, li.6.cap.13. Eodẽ, inquit, remedio curatur rabiosæ canis, vel lupi morsus. Aesopus autẽ apud Planudẽ dicit magnã rẽ esse placare fœminam, μέγα τι χρῆμα πρᾶγμα γυναῖκα. Quorsum igitur Ecclesiasticus.cap.10. hæc scribit? Non est creata hominibus superbia, neque iracundia nationi mulierũ, &c.

140 ¶ Tum verò maximè (ne id omittã) mulieres in hoc iracundię viciũ procliuiores sunt, cùm ferũt yterũ, præsertim ex fœmellis, vt magna authoritate affirmat Petrus ille Aponensis & philosophus & medicus celeberrimus, in Cõmentariis, quos doctiùs quidẽ, quàm elegantiùs ędidit in Proble. Aristotelis, lib.10.cap.35. vbi & huius rei rationem reddit, quã qui volet in eo loco videre poterit, neque enim constitui oĩa omniũ scriptorũ loca huc trãsferre, ne in immensum hic liber abeat.

Mulieres prægnates præ cæteris iracundæ.

141 ¶ Et quod verissimũ est, id viciũ anus præ cæteris vexat præcipitesque agit, vel testimonio vetustissimi prouerbij, quod ex Menandro refertur.

Et anus.

Prouerbiũ

πολὺ χαλεπώτερόν ἐστι γραὸς ἢ κύνα.

Plus est periculi anum lacessere, quàm canem.

Quod ipsum enarrans Erasmus Chiliadis.4.centur.8.c.28. Hebræorũ (inquit) sententiæ negat vllam

vllam iram atrociorem esse ira muliebri. Irritabile enim & vindex mulierum genus, partim ob rationis inopiam, partim ob animi humilitatem. Nam verę magnitudinis est quasdam iniurias negligere, nec quosuis homines dignari ira sua. Quod Lucanus, vt id addas, satis astruit. Non est dignus Cæsaris ira. Est autẽ, vt ad Erasmum redeamus, formidabile animal mulier, cùm ad sexus vicium accedit senectus. Canis irritatus tantùm oblatrat, interdum & mordet. At aniculæ præter linguæ venenum, interdum instructæ sunt malis artibus, veneficiis, & incantamentis. Itaq; nonnulli ingenti suo malo experti sunt esse verissimum, quod dixit Menander. Hæc ille.

142 ¶ Et quoniã CLAMOR, RIXA, CONTVMELIA, sunt iræ filiæ, siue comites, vt est recentiũ Theologorũ, & diui Gregorij sententia, & de rixa probatur Prouer.29. Vir iracundus prouocat rixas. Sed & CRVDELITAS quoque, etiamsi Theologi prętermittant, hinc prodiisse videtur, atque etiam VINDICTA, cùm ira sit quędã libido vindictę, vt ex Platonis authoritate scribit Plutarchꝰ in lib. de virtute morum. Proinde sunt mulieres clamosæ, & rixosæ, & contumeliosæ, & crudeles, & vindictæ appetentissimæ. Clamosas esse videmus quotidie, viditq; Plato, qui lib.6. de legibus, scribit eam esse naturam mulierum, vt orationem rectè dicentis sine ingenti clamore audire non possint. Et apud Plautum in Pœnulo, cum Pœnus dixisset Agorastocli,

Ira, libido uindictæ. Mulieres clamosæ.

Tace, atque parce muliebri supellectili,
Interrogasset́que Agorastocles, quæ ea esset supellex, Respondit Pœnus,
Clarus amor sine modo.

Et alius Comicus Terentius in prologo Hecyræ,

Comitum conuentus, strepitus, clamor mulierum.

Hinćque Ouidius libro duodecimo Metamorph. fœmineum clamorem proprio epitheto vocat.

Fœmineus clamor.

Fœmineo clamore sonat domus. Et Silius Italicus lib.15.
Fœmineo clamore Dracen extrema rogantem, &c.

Et ante hos Virgilius lib.2. Aeneidos,

Fœmineum clamorem ad cœli sydera tollunt.

Quod & huc trahit Seruius in eum locum.

143 ¶ Valerius autem Flaccus libro quarto Argonauticõn, peculiari quoque epitheto fœmineos vlulatus appellat, veluti fœminarum proprios. Quod & ante eum fecerat Virgilius lib.4. Aeneidos,

Fœmineus ululatus.

Lamentis gemituque, & fœmineo vlulatu
Tecta fremunt.

Quo loco Seruius id dicit esse proprium fœminarum. Et lib.9. eiusdem operis,

Euolat infœlix & fœmineo vlulatu.

Ex quo & idem lib.7. eiusdem operis,

Aſt aliæ tremulis vlulatibus æthera complent.

Et Ouidius libro.4. Fastorum.

Vt clamata silet, montes vlulatibus implent. Et in epistola Oenonæ ad Paridem,

Impleuique sacram querulis vlulatibus Idam.

Et in epistola Didonis ad Aeneam,

Audieram voces, Nymphas vlulasse putaui.

Et in epistola Hermiones ad Orestem.

Mox vbi me thalamis vlulantem, & acerba gementem
Condidit. Et lib.4. Metamorph.
Sicut erant, viso nudæ sua pectora nymphæ
Percussêre viro, subitisque vlulatibus omne
Impleuêre nemus.

Et Plinius Iunior lib.6. epistolarum ad Tacitum, Audires (inquit) vlulatus fœminarum, infantium quiritatus. Et ipse Tacitus historiæ Augustæ, lib.20. Vt vlulatus fœminarum, & vagitus infantium. Et ante hos Homerus lib.6. Iliados.

Ἀιδὴ ὀλολυγῇ πῦθα Ἀθήνη χεῖρας ἀνέχουσ.

Hæ autem vlulatu omnes Mineruæ manus eleuauerunt. Et in hymno Apollinis,

Θεαὶ δ' ὀλόλυξαν ἄπυθα.

Deæ autem vlularunt omnes. Et rursus in eodem hymno,

ἄϊδ' ὀλόλυξαν
Κρισαγόων ἄλοχοι.

Vlularunt autem
Crissagorum mulieres.

At lib.15. Tacitus muliebrem eiulatum appellat, quod non longè ab illo differt. Hinćque illud eiusdem operis libro secundo,

Muliebris eiulatus.

At domus interior gemitu miseroque tumultu
Miscetur, penitusque cauæ plangoribus ædes

Fœminei plãgores.

Fœmineis vlulant, ferit aurea sydera clamor.

Mulieres querulæ.

Claudianus quoque de victoria Stiliconis contra Alarium querelas muliebres vocat,

Durate parumper,
Inquit,& excusis muliebribus ore querelis,
Fatorum coleremus onus.
Aiax apud Philostratum in Heroïcis muliebre esse dicit clamare. Iuuenalis autẽ de veluti tinnitẽ tibus mulierum clamoribus loquens,Saty.6.
Tot pariter pelues,tot tintinnabula credas
Pulsari.
E nostris Accursius in.l.assiduis,in prin.C.qui potis.in pig. hab.scribit mulieres semper clamare,& allegat tex.optimum in.l.1.§.sexũ.ff.de postul. Et huc alludens Hebræus ille περοι μύλεφος.c.9.Mulier(ait)stulta & clamosa,plenaq; illecebris & nihil oõ sciens,sedet in foribus suis.

144 ¶Sunt item rixosæ,litigiosę,iurgiosæ,vt asserit Alber.Mag.in li.iam suprà sępiùs citato. Quod vel satis ex illo Homeri testimonio comprobatur suprà citato,cùm de Cõtentione,specie Superbiæ dissereremus. Cui subscribens Menander poëta græcus,

Mulieres rixosæ,& litigiosæ.

χειμὼν κατ' οἶκον ἐστὶν ἀνδράσιν γυνή.
Tempestas in domibus est hominibus mulier. Et Ouidius de arte amandi,lib.2.
Dos est(inquit)vxoria lites. Iuuenalis quoq; Saty.6.
Nulla ferè causa est,in qua non fœmina litem
Mouerit. Et post pauca.
Semper habet lites,alternaque iurgia lectus,
In quo nupta iacet,minimum dormitur in illo.
Et alibi eadem Saty.ad hoc alludens.
Pusio,qui noctu non litigat.
Diuus Hieronymus in Iouinianũ li.1.citat illud ex Varro.Gemino nobili declamatore.Qui nõ litigat,cœlebs est.Quibus cõuenit illud Xysti Pythagorici in Enchiridio. Nubere & filios procreare possum,scias vtrunq;.Sin autem tanquã prælium sciens,tamen pugnare vis, & vxorẽ duc, & filios procrea.Is autem est,quẽ citat Hieronymus ex eodẽ lib.in.ca.origo.32. q. 4. Huc quoq; accedit illud Solomonis Prouerb.21. Melius est sedere in angulo domatis,quàm cũ muliere litigiosa,& in domo cõmuni.quod & repetitur iisdem ferè verbis in.c. 25. Sequitur aũt paulò post, in.d.c.21.Melius est habitare in terra deserta,quàm cũ muliere rixosa,& iracunda.Et,ca.19.Tecta iugiter perstillantia,litigiosa mulier. Cui consimile est quod eiusdem operis.ca. 29. scribitur. Tecta perstillantia in die furoris,aut vt alij meliùs meo quidem iudicio legunt,frigoris,& litigiosa mulier cõparantur.Simonides interrogatus quid esset vxor,Viti(inquit)naufragium, domus tempestas,quietis impedimentũ, vitæ captiuitas,pœna quotidiana,pugna sumptuosa, bestia contubernalis,canis ornata,malum necessarium.

145 ¶Quibus concinit vetus illa monumenti inscriptio quæ Romæ in via Tiburtina hodie conspi
De eadẽ re
citur,tribus his quadratis catalectis,
Heus viator miraculum,hîc vir & vxor non litigant.
Qui sumus non dico,at ipsa dicam,hic Bębius ebrius
Ebriam me nuncupat.Hei vxor etiam mortua litigas.
Refert Iouinianus Pontanus in lib.quem de obedientia scripsit,& Raphaël Volaterranus in Philologia,& è nostris Catellianus,paulò ante finem suorum memorabilium,& Andreas Alciatus,li. παρέργων.2.c.13.Nec minus est lepidum Ausonij epigramma quod dicunt perperã,meo iudicio, ex Græco traductum,huic loco accõmodatissimum de grãmatici cuiusdã infausto matrimonio.
Arma virumq; docens,atque arma virumque peritus
Non duxi vxorem,sed magis arma domum:
Nanque dies totos,totasque ex ordine noctes
Litibus oppugnat meque,meumque larem:
Atque vt perpetuis donata à Marte duellis
Arma in me tollit,nec datur vlla quies.
Iamque repugnanti dedam me vt denique victum
Iurget ob hoc solùm,iurgia quòd fugiam.
Aliudque Palladæ de Grammatico quoque festiuum epigramma,
Μῆνιν ἄλομεν᾽ ἄλομεν γαμετὴν ὀτάλαν γεγάμηκα,
Καὶ παρὰ τῆς τέχνης μήνιδος ἀρξάμεν᾽.
Ὤμοι ἐγὼ πολύμηνις ἔχων διχόλωτον ἀνάγκην,
Τέχνης γραμματικῆς, καὶ γαμετῆς μαχίμης.
Id est,ex Ottomari Luscinij traductione,
Grammatico ducta est vxor mihi pestifer ira,
Artis & infœlix ira mihi auspicium.
Heu miser en gemina fatis modò comprimor ira,
Artis Grammatices,fœmineaque domi.
Aliud item eiusdem & de alio Grammatico.

Οὐ δύναμαι γαμέτην, καὶ γραμματικὴν ἀνέχεσθαι
γραμματικῆς ἀπόρου, καὶ γαμετῆς μαχίμης.
Ἀμφοτέρων τὰ πάθη δαίμων καὶ μοῖρα τέτυπται,
πὼς ἔν γραμματικὴν καὶ μόλις ἐξέφυγον.
Οὐ δύναμαι δ᾽ ἄλλου τὰ ἀνδρομάχης ἀναχωρεῖν,
Ἱερὰ χάρτη γὰρ καὶ νόμος Αὐσόνιος. Id est, ferè ad verbum.
Non possum vxorem & grammaticen sustinere,
Grammaticam indigam,& vxorem pugnacem.
Ex vtrisque passiones,mors,& infortunium parantur.
Ipsam grammaticen vix datur euadere.
Non possum autem ab vxore Andromache diuertere.
Prohibet enim charta,& lex Ausonia.
Et huc quoque spectat quod suprà,in Superbia,de contentione mulierum scripsimus.

146 ¶Quod cùm aliàs semper ac in omnibus omniũ nationũ mulieribus verũ sit,præsertim verò in nostris Galliis,si verũ dicit Ammianus Marcellinus libr.rerũ gestarum.15.quo loco mores Gallorum describit, vbi asserit Gallos ipsos auidos iurgiorum & sublatiùs insolescentes,subditque hæc verba.Nec enim eorum quempiam adhibita vxore multò fortior & grauior peregrinorũ ferre poterit globus.Quorum verborum obscurorum quidem,vt sunt cætera eiusdem authoris,hic propemodum sensus est.Si Gallo viro rixanti accesserit vxor,eos quidẽ rixando superaturos multò plures ac fortiores alterius nationis homines. *Mulieres Gallicæ maximè iurgiosæ.*

147 ¶Fœminas quoq; esse contumeliosas,iniuriisq; abundè refertas,nemo it inficias,propter authoritatẽ Chrysostomi,qui in Acta Apostolica.c.5. scribit muliebre esse contumelia afficere. & Platonis,qui lib.11.de legibus,muliebres haberi dicit,qui sibi inuicem verbis turpibus maledicunt. Cui subscribens eius discipulus Aristoteles in eo loco,quẽ suprà toties citauimus,eas scribit viris esse maledicentiores,atq; mordaciores,fœmineæ enim naturæ propriũ esse τὸ φιλολοίδορον, καὶ μεμψίμοιρον,id est,conuiciandi cupiditatẽ,& querulã naturam:Id quod etiã quotidie experiuntur quibus est cũ mulieribus certamen linguarũ.Aesopus teste Planuda, asserebat mulierẽ minima quaq; recula offensam cõuiciari.γυνὴ(inquit)ἐπ᾽ ἐλαχίστῳ ἀλγήσασα, λοιδορεῖται. Ex nostris Io.And.& Domi.in.c.indemnitatibus.§.vt autẽ,de elec.li.6.tradunt ob id inter cæteras causas illic statui,ne in electionibus monialium fiat collatio zeli ad zelum,& meriti ad meritum,vt fit in electionibus virorũ:quoniã si ita fieret,infinita sibi conuicia inuicẽ ingererent.Insigne aũt exemplum muliebris maledicentiæ fuit Iambe,à qua ἰαμβίζειν, prisci dixerunt pro cõuiciari & maledicere,vt scribunt Suidas,& Hesichius.Euripides in Phœnissis scribit mulierũ genus esse φιλόλογον.i.tanquam dicas obtrectatorium,obiurgatoriũ,eauillatoriũ,vituperatorium,si ita loqui nobis permittitur,illic enim dicit. φιλόλογον δ᾽ ἀεὶ χθὼν θηλέων γένος ἔφυ. *Mulieres contumeliosæ & iniuriarum abitidantes.* *Iambe.* ἰαμβίζειν

148 ¶Crudeles aũt fœminas esse scribit Alberi.in.l.filia in orbitate.C.de inoff.testa. nisi mendũ sit, in quibusdã codicibus Alberi. vt suprà alibi docuimus, Sed id satis probat Græcus ille Menandri versiculus. *Mulieres crudeles.*
Ἴση λεαίνης, καὶ γυναικὸς ὠμότης.
Aequalis leænæ,& mulieris crudelitas.
Et ille quem in alio loco adduximus.
Θηρῶν ἁπάντων ἀγριοτέρα γυνή.
Ferarum omnium immitior fœmina Cui succinens Tibullus ita cecinit.
Ah crudele genus,nec fidum fœmina nomen.
Propterea & Virgilius.4.Aeneidos inducit Didonem hæc crudelissimè dicentem.
Non potui abreptum diuellere corpus,& vndis
Spargere,non scios,non ipsum absumere ferro
Ascanium?patriisque epulandum ponere mensis?
Et Horatius Europam lib.3.carminum,Ode.27.
Si quis infamem mihi nunc iuuencum
Dedat iratæ,lacerare ferro,&
Frangere enitar modo multum amati
Cornua Tauri. Et Terentius Pythiam in Eunucho.
Qui nunc si detur mihi:
Vt ego vnguibus facilè illi in oculos inuolem venefico At Seuerus Cecinna apud Tacitum lib.3.affirmat muliebrem sexum,si licentia adsit,sęuum esse,quod nos alibi retulimus.

149 ¶Præ cæteris autem nouercæ sunt in priuignos crudeles,diræ,immanes,sæuæ,immites,truces, terribiles,& magis quidem,quàm vitrici, vt non absre huiusmodi epitheta illis sint peculiariter attributa. Cestius Pius apud Senecam libro quarto Cõtrouersiarum. Sed adhuc (inquit) crudelis & pertinax nouerca,post omnia deuicta nihilominus sæuit.Ouid.in epist.Medęę ad Iasonem, *Præsertim nouercæ in priuignos crudeles.*
Sæuiet in partus dira nouerca meos? Et Claudianus de raptu Proserpinæ,lib.3.

Diræ. Sæuæ.

In diræ ſubitó mores tranſiſſe nouercæ. Et Virgilius li.2.Georgicôn.
Pocula ſi quando ſæuæ infecêre nouercæ. Et Seneca Tragœdiographus in Octauia.
Tulimus ſæuæ iuſſa nouercæ
Hoſtilem animum vultuſq; truces. Rurſumq;
Sæua cui lachrymas dedit
Etiam nouerca. Iterumq; in Hippolyto.
Vincit ſæuas cura nouercas. Et Statius li.2.Syluarũ in Epicedio in Glaucia Melioris.
Cui ſibila ſerpens
Poneret,& ſæuæ vellent ſeruire nouercæ. Et Valerius Flaccus lib.Argonauticôn.1.
Heu ſæuæ nequicquam erepta nouercæ. Et iterum lib.5.
Heu ſæuæ formidine noſtra nouercæ.

Nam & è noſtris glo.in.c.paſtoralis,ſuper verbo,principia,de re iudi.Solent(ait)nouercæ in prima gnos ſæuire . Sed,vt ad alia epitheta tranſeamus,Ouidius lib.1.Meta.

Terribiles.

Lurida terribiles miſcent aconita nouercæ. Menander.
δεινότερον οὐδὲν ἄλλο μηχανὴς κακόν.
Terribilius non aliud nouerca malum. Euripides in Alceſtide.
ἐχθρὰ γὰρ ἐστὶ θῆσα μηχανὰ τέκνοις.
τοῖς πρόσθ' ἐχίδνης οὐδὲν ἥσσων τυγχάνει.
Hoſtis enim conſequens nouerca liberis
Priùs genitis,vipera nihilo mitior.

Sed nos de hac nouercarum crudelitate,& ſæuitia abundantiùs dicemus in aliis noſtris commentariis conſuetudinum Picta.tit.28.

Fœminæ uiris miſericordiores.

150 ¶ Quanq; aduerſus hęc facere videtur,quod ſcribũt Ariſtoteles & Auicenna,vterq; li.9.Animaliũ.ca.1.mulieres viris eſſe miſericordiores, ac magis pias,quod &placuit noſtro Io.Fab.in.l.vl. poſt prin. C.de iuris & fact.igno.Hincq; illud Hypermeſtræ Ouidianæ ad Linum,
Fœmina ſum, & virgo,natura mitis,& annis.
Quaſi dicat fœminas viris ſuapte natura eſſe mitiores, & iuniores ſenioribus.Et huc quoque alludit illud Plautinum in Rudente,
Miſericordior nulla eſt me fœminarum.

Fœminæ uindictæ appetentes.

151 ¶ Poſtremò mulieres eſſe appetentiores vindictæ , apertiſsimè probat illud Iuuenalis Satyra.13.
Vindicta
Nemo magis gaudet quàm fœmina.
Quã ſententiã citat approbatq; è noſtris Lue.Pẽ.in.l.1.C.de muli.& in quo loco,lib.10.Ex quo mulier quæpiã Apuleiana li.5. de Aſino aureo indignanter illud pronunciat,ſe non mulierẽ eſſe, niſi vltionem caperet à ſorore,cui ea infenſa erat.quod & nos alibi,ni fallor,adſcripſimus.Et hæc quidẽ de ira & eius comitibus.

Fœminæ gulæ intemperantioris.

152 ¶ Quòd autem ſint GVLAE intẽperantioris fœminæ (vt iã ad quintũ viciũ tranſeamus) ex hoc vno facilè poſſumus intelligere,q; antiquus ille dæmõ Euã viro prætermiſſo,inter cętera hoc telũ genere impetiuit,& facilè ſuperauit.Sciebat enim ſexũ mulicbrẽ in hoc viciũ eſſe propenſiorem, celeriuſq; & minore negocio obtemperaturã ſibi fœminã, q̃ virũ. Itaq; Mãtuanus in ea Aegloga 4.in qua mulieres infinitis propè epithetis confixit,eas inter alia,bibaces,voraces,ganeæ ſtudioſas,palatum doctas, vocat.At multis antè ſeculis Ariſtophanes ἐν Θεσμοφοριάζουσαις(ſi tamen is eſt,Nã ſunt qui dubitant)de fœminis hæc ex Euripide,& aliis ſuperioribus poẽtis adſcripſit,

Vinoſæ.

Τὰς οἰνοπότιδας,τὰς προδότιδας,τὰς λάλους,
Τὰς ἀνδρὶν ὑγιὲς,τὰς μέγ' ἀνδρεῖον κακόν.
Vini bibaces,proditrices,garrulas,
Nihilq́ue ſanum,maximum viris malum.

Xenarchus in Pentathlo ad indicandã mulierũ vini appetentiã, inducit fœminã non inuenuſtè ita filiæ loquentẽ:Ἐμοὶ γένοιτο σοῦ ζῶσης τέκνον ἐλεύθερον,πίνειν δ' ἄνευ οἴνου ἀποθανεῖν,Sit mihi te viuẽte ô filia, liberè vt bibẽs vinũ intereã.Sed & inibi addit.γύναιον δ' ἐγὼ γυναικὸς εἰς οἶνον χρέφω. Quaſi innuere velit, tum maximum eſſe mulierum iuſiurandum , cum per vinum iurant. Alexis aũt,de Græcis mulieribus loquens,γυναῖκες, ait,ἀρκεῖ πόντ',ἐὰν οἶνος παρῇ mulieribus omnia ſufficiunt,ſi vinum adſit. Quæ & ipſe recenſuit Athenæus.

De cadẽ re

153 ¶ Sed audi etiã huiꝰ rei teſtimoniũ ex noſtris Comicis.Apud Plautũ in Cureulione,mulier quępiã profuſi vini odorẽ ſentiens,hęc verba profert,quibus apertè oſtendit omnẽ ſe fœlicitatẽ in vino collocare.
Flos veteris vini meis naribus obiectus eſt,
Eius amor cupidam huc me per tenebras prolicit,
Vbi vbi eſt,prope mé eſt,euax habeo,ſalue anime mi,
Liberi lepos,vt veteris vetuſti cupida ſum.
Nam omnium odor vnguentorum,præ tuo nautea eſt,
Tu ſtacte,tu cinamum, tu roſa, tu crocum,& caſia es,

Tupe.

Tu petalium:namvbi tu profuſus,ibi ego me
Peruelim ſepultam.

Hactenus Plautus. Sed quis audiuit virum hæc aut ſimilia pronunciãtem ſiue apud Comicũ, ſiue apud aliũ ſcriptorẽ?Vt non ſine cauſa diuus Paulus.1.ad Timotheũ.2.mulieres ſobrias eſſe præceperit.Et ad Titũ.c.2.ne anus multo vino ſeruiant.Quẽ locũ interpretãs diuus Chryſoſtomus, Idem(ait)mulierũ & ſenectutis viciũ eſt,nã q̃ ætate frigeſcant, magno potationis ſeruiũt ſtudio.Quocirca eas hinc maximè admonet,vt omnibus ex partibus ebrietatis viciũ amputent, eas ab hoc morbo remotiſsimas eſſe cupiens,atq; irriſionẽ quæ hinc exurgit, effugere: ſciens ſcilicet eas huic vicio eſſe addictiſsimas,Iuuenalis autem Satyra. 6.in muliebrem vini bibacitatem.

Tanquam alta in dolia longus
Deciderit ſerpens,bibit & vomit.

Serpẽtes uini appetentes.

Nã & Plinius li.10.c.72.tradit ſerpentes præcipuè vinum appetere. Tanq̃ ſcilicet illud inuideãt ſerpẽtes mulieribus,earũ hoſtes perpetui,à Deo.O.M.Gen.c.3.deſtinati,ne ſcilicet in ea re ab illis vincantur.Nã & in ſimili tradit ipſe Plin.li.14.c.22.M.Ciceronẽ Tullij oratoris filiũ binos vini congios haurire ſolitũ. Nimirũ cupientẽ hanc gloriã auferre interfectori patris ſui.M. Antonio viro omnium vinoſiſsimo.

Ebrietas in fœmina an ſit l. uel peccatum.

154 ¶ Et hinc vt opinor,q; videlicet mulieres ſint huic bibacitatis vicio ex more & ſexus natura admodũ obnoxię.Accur.noſter leuẽ exiſtimauit quotidianã ebrietatẽ in muliere,in.l.1.§. taceat,in verbo,mores, C.de rei vxo.acti.& iterũ in.l.vl.in glo.itẽ vl.C.de repud.Nec is quidẽ ſolus,quoniã Græcis omniũ peccatorũ minimũ id eſſe videbatur,vt teſtis eſt Dionyſius Halicarnaſſẽus,li. 2.Nã ſi tollas hunc excuſationis prętextũ,nihil video quod ſit magis abhorrendũ,deteſtandumq; in fœmina.Nã & diuus Chryſoſtomus,tũ in Matthęũ,Homilia.16.tũ earũ,quæ ſunt ad populum Antiochenũ de rebus diuerſis,Homi.71.grauiter pronunciauit,nihil eſſe turpius ebriоſa muliere,& Hieronymus aut quiſquis eſt,in Regula ſanctimonialiũ ad Euſtochiũ.c.36.aſſerit ſacrilegiũ eſſe ebrietatem in fœmina.Et Ouidius lib.3.de arte amandi,
Turpe iacens mulier multo madefacta lyæo.
Et ſcribitur Eccle.c.26.Mulier ebrioſa,ira magna,& contumelia,& turpitudo eius non tegetur.

Vini uſus apud mulꝰ fœminis interdictus.

155 ¶ Ex hoc bibacitatis vicio fortè prodiit,vt olim apud multos populos vſus vini eſſet interdictus fœminis,vt quas viderent illius quidẽ intẽperantiores,ideoq́ue ſatius eſſe, vt omnino abſtinerẽt, ſicuti obſeruatũ fuiſſe cõperimus apud Romanos,cæteroſque vniuerſim Latinos,Mileſios,Maſſilienſes: vt de Romanis tradit Halicarnaſſæus,libro ſecundo,Polybius libro ſexto, M. Cato in oratione de dote,Tullius libro tertio,de natura Deorum, & libro tertio,de Republ. vt citatur à Nonio Marcello in verbo,temetũ,Valer.Max.de inſtitutis antiquis,Plin.li.14.c.13.Plutarchus in Problematis Ro.Tertullianus in Apologetico.c.6.Diuus Ambroſius in epiſtolã Pauli ad Coloſſenſes.c.3.& Aulus Gellius li.10.c.23.vbi & in Latio obſeruatũ fuiſſe tradit, Et Alcuinus Siculus in Italica hiſtoria , apud Athenæũ,qui & huius rei cauſam adſcripſit.quibus aſſentitur Sextus Clodius,in eo libro quẽ Græcè ſcripſit.Nam illic prodit Fatuã à Ianno marito rege Latij virgis myrthæis vſque ad mortẽ fuiſſe cæſam, quia contra morẽ clàm vini ollã ebiberat,vt etiam retulit Lactantius li.1.c.22.Blondus autẽ li.triũphantis Romę.5.ſcribit ſe inſtrumentũ dotale legiſſe,ante annos plus minus.300.quo patri puellæ ſponſus promittebat,quoties peperiſſet, vinũ illi octo primis diebus, quantũ deceret bibendũ dare,& pariter de conſilio medici,quãdiu ęgrotaſſet. Inſuper omni feſto ſoléni die,potu illã vnico oblectaret.Ex quo videsRomanos id diutiſsimè obſeruaſſe. De Mileſiis Theophraſtus,De Maſsilienſibus idẽ author,qui & id tẽpeſtate ſua Mileti obſeruatũ fuiſſe tradit.& Celius è recẽtioribus,vir antiquitatis peritiſsimus,li.Antiquarũ lectionũ 15.c.6.qui tamen vt aliàs ſemper tacet nomen authoris,à quo id habuit. Quin id propè perpetuũ eſt apud omnes gentes, vt mulieres, aut omnino vini expertes, aut èo aquatiſsimo vti velint,vt ſcribit Xenophon ſtatim circa initia Reipublicæ Lacedæmoniorum.

Mileſios. Maſſilienſes Et alios plurimos.

Vinũ Veneris inimicũ.

156 ¶ Quanq̃ & hoc fuiſſe inſtitutũ videri poteſt,propter naturalẽ illã,de qua ſuprà diximus,mulierũ libidinẽ.Ne videlicet mulieres ipſę vinũ bibẽtes,libidinẽ libidini adderent. Quãdoquidẽ vt à Valerio huiuſmodi inſtitutũ recenſente ſcriptũ eſt,proximus eſt locus à Libero Baccho ad inconceſſam venerẽ. Ideoq́; diuus Paulus ad Eph.5.Nolite (inquit) inebriari vino in quo eſt luxuria. quod & citat noſter Accurſ.in.l.quæ adulteriũ,in verbo,intẽperantiæ.C.de adult.in id referens eũ tex.Et Solo.proue.20.Luxurioſa res eſt vinũ. de qua re affatim in decretis canonicis diſt. 25. & in.c. à crapula,de vit.& hon.cleri.Ariſto.aũt li.Prob.30.c.1.ſcribit vinum cupiditatẽ veneris imprimis accendere poſſe.Ideoq́; non ineptè Venerem Baccho iunctã pleroſq; exiſtimare. Et vt ſcribit Terẽt.in Eunu.Sine Cerere & Baccho friget Venus.Nã & Priapũ fabulãtur antiqui,Dionyſij,qui & ipſe Bacchus eſt,ac Veneris filiũ fuiſſe,q̃ qui vino indulgent, ſint ad venerẽ proniores,vt radit Diodorus Siculus,li.5.Bibliotheces. Cui accedens Pauſanias li.9.quo Bœotica deſcribit,author eſt Lampſacenos Priapum ipſum Dionyſium ac Veneris eſſe filium dicere.Euſtachius autem tradit Priapum & Silenos Bacchi comites ideò dici,quòd ebrij ſalaces ſunt.

Priapꝰ Bacchi & Veneris filius. Priapꝰ Bacchi comes.

At Silius lib.5.Punicorũ ſcribit ebrietatẽ Veneris eſſe comitẽ.Nã Venerem alloquens,
Ebrietas(ait)tibi fida comes. Et vt ſcribit Iginius poẽta.

Est venus in vinis, ignis in igne fuit.
Alter poëta Ouidius lib. vltimo de remedio amoris.
Vina parant animos veneri. Et lib. 3. de arte amandi.
Cum Veneris puero non malè Bacche facis.

Fœmina ui nolẽte ad eẽ meretrix.

Deniq; Diuus Chrysostomus, aut quisquis est, enarrãs illud Matth. 1. c. Cũ esset despõsata mater eius Maria, &c. Omnis (inquit) mulier, quę vinolenta & comessatrix est, eadẽ quoq; meretrix est.

157 ¶ Hoc autẽ vinolentiæ in mulieribus vitiũ, maximũ medicorũ Hippocratẽ mendacẽ fieri coẽgit. Is enim lib. 8. Aphorismorũ, cap. 29. scribit mulieres nunquã podagra laborare, nisi menstrua deficiant, & ratione quidẽ optima, quoniã, vt inibi, & in Apho. præcedẽti tradit Galenus, nisi humores admodũ superabundauerint, ex sola partiũ imbecillitate podagra fieri non potest. Ideo vacuationis ratione mulieres podagræ sunt immunes. Et id quidẽ tempore Hippocratis verũ fuit. Sed postea tamen mulieres sua ingluuie, voracitate, bibacitate, victus intemperantia, huiusmodi naturæ beneficium perdiderunt, cùm multas videamus podagræ obnoxias, antequam menstrua deficiant, vtpote humorũ exuperantia, quos id viciũ producit. Quod & scitissimè annotauit Seneca ad Lucilium epistola. 95. cuius hæc verba sunt: Maximus ille medicorũ, & huiusmodi scientiæ conditor, fœminis, nec capillum defluere dicit, nec pedes laborare. Atqui etiã capillis destituuntur, & pedibus ægræ sunt. non mutata fœminarũ natura, sed victa est. Et paulò infrà. Non mihi nùs potant, & oleo, & mero viros prouocant, atque inuitis ingesta visceribus per os reddunt, & viciũ omne vomitu remittunt. Et paucis interiectis. Quid ergo mirandũ est, maximũ medicorũ ac naturæ peritissimũ in mendacio prædicti? cùm tot fœminæ podagricæ, caluæque sint? beneficiũ sexus, suis viciis perdiderunt. Quã etiã sententiã approbat Petrus Aponensis, & philosophus, & medicus celeberrimus in Conciliatore, differentia. 9. & iterũ in cõmentariis Problematũ Aristotelis lib. 10. cap. 37. Exemplum autẽ voracitatis muliebris celeberrimũ nobis reliquit Charybdis fœmina voracissima, quæ cũ rapuisset boues Herculis, à Ioue fulmine tacta, & in mare præcipitata dicitur: vbi naturam pristinam seruans vorat sorbetque vniuersa. Hinc enim causam fabulæ, traxerunt poëtæ.

Iterum de mulierũ uinolentia.

Mulieres tẽpore Hippocratis podagra non laborabant At sua ingluuie naturæ beneficiũ perdiderunt.

Charybdis uorax causam dedit fabulæ.

158 ¶ Quòd si quispiam obiiciat, non rectè mulieres veluti peculiariter & domesticè bibaces appellatas, quoniam viros crebrò, fœminas raro inebriari conspicimus, vt etiam autor est Aristoteles in lib. quem de ebrietate cõposuit: Sciat id non propterea vsu euenire solitũ, quòd magis sobriæ, minusque vini hauriant fœminæ: sed quoniam sint humectisśimo corpore, id quod docet leuitas cutis, & splendor, & assiduæ purgationes superfluo exonerantes corpus humore. Cùm ergo potũ vinum in tam largum ceciderit humorem, vim suam perdit, & fit dilutius, nec facilè cerebri sedẽ ferit, fortitudine eius extincta. Sed & hæc ratio iuuat sententiæ veritatem, quòd mulièbre corpus crebris purgationibus est deputatum, pluribus præsertim foraminibus, vt pateat in meatus, & vias præbeat humori in egestionis exitum confluenti. Per hæc foramina vapor vini celeriter euanescit. Præterea nimio frigore, quod in earum est corpore, frigescit hausti vinum, & ita debilitatur, vt vis eius, quę elanguit, nullum calorem possit, de quo nascitur ebrietas, excitare. Quarum rationum autor est reconditissimæ scientiæ Plutarchus libr. Sympoſiacõn. 3. cap. item. 3. & post eum Aurelius Thedosius lib. Satur. 7. cap. 6. qui tamen Plutarchi non meminit, licèt totum illum locum ex eo sumpserit. Nec illud denique prætermittemus, Hesiodum libr. 2. ἔργων καὶ ἡμερῶν, vituperare mulierem *δλεπνολόχλω*, id est comessatricem, & quæ passim conuiuia frequentat.

Fœminæ raro inebriãtur.

Et quare.

Mulier δλεπνολόχλος uituperatur

159 ¶ Sed et invidas (quod est sextum vicium) eas appellat Mantuanus in eadem illa egloga secutus Aristotelem & Auicennam, & Albertum, qui in locis iam suprà toties citatis, scribunt mulieres inuidas magis esse, quàm viros. & astruit Plinius Cæcilius in Panegyrico ad Traianum, cuius hæc verba sunt: Nihil est tam pronum ad simultates, quàm æmulatio, in fœminis præsertim. Ea porrò maximè nascitur ex coniunctione, alitur æqualitate, exardescit inuidia, cuius finis est odium. Et hoc quoque confirmat Græcus ille versiculus à nobis alibi in aliam rem citatus.

Ξῆλος γυναικὸς πάντα πυρπολεῖ δόμον. Id est ad verbum.

Liuor fœminæ omnem incendit domum.

At Menander apud Lucianũ in li. cui titulus est, Ἔρωτες, tradit inuidiã rem omniũ molestissimã, perpetuã esse mulierum comitem, hæc enim sunt illius verba:

χαλεπώτατος φθόνος, μεθ' ἧς πάντα τον βίον γυνή.

Sed & Euripides in Andromache ita scribit,

Ἐπίφθονόν τι χρῆμα θηλειῶν ἔφυ,
Καὶ συγγάμοισι δυσμενὲς μάλιστ' ἀεί. Id est.

Muliebris mens inuidiosa res est,
Et maximè infensa maritis semper.

Mulieres inuidæ.

De eadẽ re

160 ¶ Et hinc fortassis Simonides, quem & ipsum suprà citauimus, dicit vxorem esse canem ornatam. Est enim canis animal inuidum, qui etsi ipse nõ vescitur hordeo, aut fœno, tamen non sinit equum famelicum, qui possit edere, id facere. vnde apud Lucianũ, in eo lib. quẽ aduersus indoctũ scripsit, & iterũ in Timone, μισανθρώπῳ, id est, osore hominũ, rursumq; in eo dialogo, cui titulus, Virtus dea, adagiũ est, Canis in præsepi, in eos qui nec ipsi fruũtur re quapiã, nec alios vti sinunt.

Canis animal inuidũ. Prouerbiũ

Natum

Natum, vt opinor, ex eiusmodi apologo Aesopico, Canis præsepe fœni plenum inscendit, venit bos vt comedat, prohibet canis: cui ille, Dij te cum tua isthac inuidentia perdant, inquit, qui nec fœno vescẽris, nec eo me vesci sinis. Ideoq; lex Fusia, quæ quodam modo inuida erat, vt dicit tex. in §. 1. Insti. de leg. Fusi. cani. tol. ob id, vt plærique autumãt, Canina dicebatur, vt & inibi annotauit Accur. qui loco hordei, & fœni de palea loquitur, quam nec sibi potest habere canis, nec alijs permittit accipere. Et huc quoq; referri potest illud Homeri lib. 11. Odysseæ alibi à nobis citatũ.

Aesopi apologus.

Ὡς ἔφαθ' αἰνότερον καὶ κυνὸς ἄλλο γυναικός. Id est ad verbum.

Vt non grauius siue peius, & caninius muliere.

Nam & illud propter Clytemnestrã dicit, quam paulò ante κυνῶπιν vocauerat. *i.* caninos oculos habentem, siue caninè intuentem. Hesiodus autem lib. 2. eius operis cui titulus est, opera & dies, describens Pandoram, quam representare vult naturam fœmineam, scribit Mercurium iussu Iouis illi caninam mentem imposuisse.

Pandora mente canina.

Ἐν δὲ θέμεν μύνεόντε νόον καὶ ἐπίκλοπον ἦθος
Ἐρμείην ἤνωγε.

Licèt sint, qui ad impudentiam hæc referant, vt etiam suprà diximus. Sed & huc referri potest, quod suprà de Zelotypia diximus, cùm de libidine locuti sumus, nam plerique Zelotypiam inuidentiæ partem esse contendunt.

161 ¶ Desidiosas verò (vt de vltimo vicio disseramus) segnesq;, atque pigras esse fœminas, asserũt Aristot. Auicenna, Albertus, adijciens naturalem rationem, & Mantuanus, vbi suprà. Et idem Aristoteles li. de generatione animalium. 4. c. 6. vbi scribit mulieres vitam quandam ociosam, & sellulariã degere. & significat vetus Græcorũ prouerbiũ γυναικὸς πυγή, id est mulieris nates, quod in desidiosos, & ignauos, vt scribit Suidas, dicebatur. Ignauum enim, vt cum Erasmo loquamur, est animal mulier, & quò minùs mentis habet, hoc inhonestis voluptatibus est addictius. Amat ocium, & quemadmodum inquit Hesiodus, virorũ laboribus quæsita sibi insumit. Alex. Aphrod. & philosophus, & medicus præstantissimus, si tamen is Alex. est, Problematõn lib. 1. c. 4. Cur mulieres, inquit, celeriter canescunt? Quoniam natura frigidę, etiam ab ocio quàmplures cogunt superfluitates, menstruis præsertim deficientibus. Sed & idem li. 2. c. 103. Cur, inquit, mulierum menstrua colligantur? Quoniam per vitam, quam ociosiorem degunt, ampliùs materia superuacua redundat. Plutarchus in li. de Euthymia, id est tranquillitate animi, non multò post princip. scribit mulieres domi plærunque excubare sessitãres solere, sellularijs in officijs occupatas. Adamantius statim in vestibulo suorum in Numeros commentariorum, posteaquàm non omnes diuinis numeris dignos esse tradidit, cùm ex præcepto Dei neque mulieres neq; pueri ad numerum deducantur, illud tamen spiritaliter interpretans, ait, Donec autem ineſt alicui nostrum, vel pueris lis, & lubricus sensus, vel fœminea, & resoluta segnities, haberi apud Deum in sancto, & consecrato numero non meremur. Ex quibus cõstat mulierẽ symbolum esse, & typũ segniciei, & ignauiæ.

Desidiosæ.

Prouerbiũ

Mulier typus segnitiei, & ignauiæ.

De eadẽ re

162 ¶ Hinc apud Persas insignis est admodum contumelia, audire, se esse muliere ignauiorem, vt retulit Herodotus li. 9. Musarum. Quibus concinens Hippocrates in li. de natura virginum, scribit muliebrem naturam esse ignauiorem: ob idque plures fœminas, quàm viros incidere in terores illos imaginosos: qui tam vehementer terrifant homines, vt desipiant, sibique spectare latuas quasdã incensas, dæmonasque videntur, quod multæ se suspendunt. Idemq; li. primo δοκὶ διαίτης, id est, de ratione victus, scribit mulieres desidioso vitæ genere vti, ob idq; esse humidiores. Et rursum eodem li. scribit eas sectari vitam vmbratilem. Idem in li. de glandulis, tradit pectora, & mãmas, reliquumque corpus fœminis, rariora, frigidiora, molliora, minúsque valida esse, quàm viris, propter desidiam. Hinc quoque Galenus li. 2. temperamentorum, aut vt vulgò dicunt, complexio num, non semel scribit mulieres viris pinguiores, quia sunt vitæ magis desidiosæ.

163 ¶ Et cùm tarditas cunctatióque sit comes acediæ, hinc fœminas admodum tardas, & cunctatrices esse videmus, & testatur Pleusides Plautinus in Milite.

Fœminæ tardæ & cunctatrices.

Mulier profectò nata est ex ipsa mora.
Nam quæuis alia, quæ mora est, æquè mora
Minor ea videtur, quàm quæ propter mulierem est.

Et alia plurima, quæ nos in eandem sententiam scripsimus in 3. lege connubiali, numero. 25. cuius initium est, ex tot autem, vbi videre poteris. Et per. 15. satis abundè, aut potiùs superfluenter probauimus euidentissimis rationibus, exemplis, & authoritatibus, mulieres omni viciorum generi esse addictissimas.

164 ¶ Quæ cùm ita sint, ideo viri sanctitate, & doctrina insignes, fœminas multis probris, & conuicijs infectati sunt. Tertullianus in libro de habitu muliebri, post prin. de muliere loquens, Tu es, ait, diaboli ianua, tu es arboris illius resignatrix, tu es diuinæ legis desertrix, tu es, quæ eũ suasisti, quem diabolus aggredi non valuit. Origenes in ea homilia, quam in Euangelium Cananeæ conscripsit, Mulier (inquit) caput peccati, arma diaboli, expulsio paradisi, delicti mater, corruptio legis. Idem in. 2. tractatu suorum commentariorum in Iob, dum enarrat illud, Plurimo autẽ tempore interposito, dixit ad eum vxor eius, &c. Et iterum in ingressu statim tertij tractatus, non inuenustè quidem, multa mulierum vicia describit, sicuti etiam facit duus Cyprianus in li. de sin-

Fœminarũ mala pluri mà multis in unum congesta.

gularitate fœminarum. Diuus quoq; Chryſoſtomus in Matthæum. c. 19. Homilia. 32. in enarratione illius loci. Non expedit nubere. Quid, ait, aliud eſt mulier, quàm amicitiæ inimica, ineffugabilis pœna, neceſſarium malum, naturalis tentatio, deſiderabilis calamitas, domeſticum periculum, delectabile detrimentũ, aut vt alij legunt, deteſtabile, mali natura, boni colore depicta? Quod & idem propemodum repetit ex varijs in ipſum Matthęum locis, Homilia. 26. eadẽq; vl. Quod autem *dicit* neceſſariũ malum, ne id prætermittam, ex veteri Græcorũ prouerbio eſt, ἀναγκαῖον κακόν, quod de his dicitur, quæ & ipſa verè mala ſunt, ſed quæ tamen reijcere non poſsis. Nam quod ad vxores pertinet, ſcitum eſt illud Metelli Numidici in oratione, quam cenſor dixit ad populum de ducẽdis vxoribus. Si ſine vxore poſſemus, Quirites, eſſe, omnes ea moleſtia careremus: Sed quoniam ita natura tradidit, vt nec cum illis ſatis commodè, nec ſine illis viui poſsit: saluti perpetuæ, potiùs quàm breui voluptati conſulendum. Hæc ille. Quibus & ſimile eſt, quod de vxoribus quoque tradit Ariſtophanes in Lyſiſtrata apud Suidam.

Prouerbiũ

Prouerbiũ Neceſſariũ malũ cur mulier dicitur.

Κὰς' ἐκεῖνο τῶν ὀρθῶς καὶ ϗ κακῶς εἰρημένων.

Οὔτε σὺρ πανολέθροισιν, οὔτ' ἄνευ πανολέθρων.

Id eſt.

Iſtud haud malè, imò rectè proditum eſt prouerbium.

Nec ſimul cum peſtibus, nec rurſus abſque peſtibus.

Quibus item concinunt, & ij verſus ab eodem Suida citati,

Κακὸν γυναῖκες, ἀλλ' ὅμως ὦ δημόται

Οὐκ ἔστιν εὑρεῖν οἰκίαν ἄνευ κακοῦ.

Malum quidem vxores, attamen ciues, ſine hoc

Nulli licet parare familiam malo.

Ex quibus ſatis iam intelligis, cur neceſſarium malum fœminas vocarit Chryſoſtomus poſt Philemonem poëtam Comicum, & Menandrum, & Simonidem, vt alibi ſuprà diximus. Vt autẽ reddeamus, idem Chryſoſtomus in ea Homilia quam in decollatione Ioannis ædidit, ſexcenta malèdicta in mulieres aggregauit. Diuus item Epiphanius illius contemporaneus, ſermonem habuit ad populum, omniũ fœminarum vituperatione plenũ, vt tradit Socrates in Hiſtoria tripartita li. 10. c. 63. Idem contra Collyridianos li. aduerſus hæreſes. 3. to. 2. hæreſi. 79. multa quoque mulierum vicia deſcribit. Diuus item Hieronymus in quadam ad Cteſiphontẽ epiſtola contra Pelagianos, ita de mulieribus loquitur, vt omnes ferè contra noſtrã religionem hæreſes, aut à mulieribus ortas, aut ſaltem alitas videri velit, vt alibi quoque diximus. Et quiſquis eſt, qui titulo ipſius Hieronymi ſcripſit ad Oceanum, de vita clericorũ. Ianua (inquit) diaboli, via iniquitatis, ſcorpionis percuſsio, nociuumque genus eſt fœmina. Multa item in mulieres ſcripſit, diuus Antiochus Panlium. c. 11. Sed & Anto. Flo. in prima parte tertiæ partis principalis ſuæ ſummæ, tit. 1. c. 25. per lineas ſcribit, in dialogo, qui illis reſpondet, qui gratam eſſe ſibi vxorem gloriantur, & rurſus in li. de vita ſolitaria, & eius authoritate diſcipulus eiuſdem Bocatius li. de genealogia Deorum. 4. c. 44. Aluarus Pelagius li. 2. de planctu eccleſiæ, art. 45. c. 3. muliebria vicia cõmemorat. Robertus Holkot in ſapientiam Solomonis, lectione. 108. & Bernardinus quem de buſtis vocant, li. Roſarij. 2. ſermone. 28. in tertia parte, in prin. Et Iac. Sprenger in lib. cui eſt titulus, Malleus maleficarum, parte. 1. quęſt. 6. plurima item fœminarũ mala prodiderunt, & nouiſsimè Cœlius Antiquarũ lectionũ li. 8. c. 14. & Bonifacius, ſodalis franciſcanus in viaticis diſcurſionibus, quo loco de falſitatibus hominum, ex noſtris quoque infinita propè in vnum veluti corpus congeſsit. Alberi. in geſta multa mulierum vicia, ſubdit & alia eſſe multa, quæ numerare eſſet difficile. & rurſum in. l. 4. C. de ſponſal. & in. l. ſed ſi ego. ff. ad. SC. Velleia. Quæ loca maxima ex parte ex nobis congeſsit Carolus Degraſſalius Carcaſſonẽſis in. li. 1. Regalium Franciæ, char. 245. Et certè neſcio quo fato hic & nonnulli non abſimiles ſcriptores librum hunc noſtrum tam impudenter compilarũt. Illud autem indignum eſt, quod huc afferatur, Seuerianos, Archonticóſq; hæreſiarchas adeò mulieres exhorruiſſe, vt eas opus Satanæ eſſe dicerent, vt tradit diuus ipſe Epiphanius Eleutheropolites, libro Hæreſeõn. 1. to. 3. ſecta. 45.

Fœminæ opus Satanæ ab Hæreſiarchis dictas.

165 ¶ Dies iam me deficiet, ſi quæcunque in eam rem à ſanctis viris, alijsque vbique ſcripta ſunt, conuictorũ mutuam ner exprimere, ideo finem facio. Illud autem cõcludo, Quũ fœminæ ſuapte natura ſint tã ſceleratæ, & vicijs deditæ, vt totæ ex illis compactæ videri poſsint, atque conglutinatæ, omniáque prorſus flagitia in earum animũ, vt in quandam cœnoſam feculentámque, ac teterrimã ſentinam confluxiſſe videantur: vt (inquam) immẽſa aliqua vorago, aut gurges viciorũ turpitudinũque omniũ fœmina dici queat, vt tandem vſurpem verba Tullij in. 5. in Verrem actione: vtq; ex his vicia omnia, aut ipſæ ex vitijs ortæ videantur, vt etiam vtar illa Lycurgi formula, apud. P. Rutilium Lupum ex Gorgia li. priore de figuris ſententiarum, in ea figura quæ μειῶσις dicitur. Quem tandẽ modum, aut finem perpetrandis tot tantisque facinoribus facient, ſi in illis veluti impunè relinquantur? Quæ, inquã, ſpes iam ſupereſt, easemendatiores futuras? Quod item ſupereſt pharmacũ? ſi quo ſolo morbus depelli poteſt, id abſit: id eſt correctio, cuius acceſsione, & præſentia aufertur peccandi

Epilogus conuictorũ mutuus.

Correctione peccata emẽdãtur.

Fur quiſpiam huius operis.

peccandi authoritas, diſceſsione, & abſentia affertur, vt omnibus perſpicuum eſt, & latè probatur. 23. q. 4. & etiam. 5. fermè per totũ. Propterea cùm Plato in Gorgia, & Auguſtinus in Ciuitatis Dei li. 19. c. 16. puniẽdis peccatis duas cauſsas eſſe, ſcripſerint, Taurus philoſophus in principio commentariorum, quos in eum librum Platonis compoſuit, & Seneca li. 1. de Clemẽtia, & alij plærique tres aſsignauerint: omnes tamen hanc primo loco poſuerunt, vt ſcilicet is, qui deliquit, attentior fiat, & correctior, vt eleganter quoque diſserit Gellius li. Noctium Atticarum. 6. c. 14. Quam etiam rationem ſenſit Paulus Iuriſconſultus, cùm ſcribit in. l. ſi pœna. ff. de pœnis, Pœna conſtituitur in emendationẽ, &c. Et facit optimè. c. de his. 33. q. 2. cùm dicitur, Vt hac ſaltem diſtrictiõe correcti, ipſi in ſe ſua errata caſtigẽt, & quod ſcribitur in. c. qui ea. 38. di. Qui ſtultus fuit in culpa, ſapiens ſit in pœna. Cui omnino ſimile eſt vetus prouerbium Platonis in Sympoſio, Stulti poſt malum acceptum, erratum cognoſcunt. Sumptum fortaſſe ab illa Heſiodi ſententia in li. qui inſcribitur opera & dies.

Puniẽdorũ peccatorũ tres cauſæ.

Prouerbiũ

Δίκη ὑπερτέρειον ἴσχει

Εἰς τέλος ἐξελθοῦσ', παθὼν δέ τε νήπιος ἔγνω.

Id eſt, vt traduxit Eraſmus,

Tandem ſua pœna nocentem

Conſequitur, paſsúſque ſapit tum denique ſtultus.

Noſter autem Bal. con. 176. incip. Cecilia receſsit à Franciſco, li. 1. ſcribit, quòd vir ſapiens poteſt, imò verò debet, vt dicit, dietim malos vxoris mores corrigere, ne tranſeant in conſuetudinẽ delinquẽdi. Vix enim tollitur vitiũ, quod conſuetudine radicatur. Vnde ſcribitur apud Ouidiũ, Principijs obſta, ſerò medicina paratur,

Cùm mala per longa inualuêre moras.

Et paulò antè dixerat, id quidem raro corrigi, quod venit in conſuetudinem, ad quod allegat. l. non omnes. §. à barbaris. ff. de re mili.

Vxoris mali mores corrigẽdi.

Cõſuetudine peccata incorrigibilia.

166 ¶ Sed video quid ſibi velit iſte γυναικοκράτυμνος, id eſt vxoris imperio addictus, & vt Latini vocant, vxorius: veretur fortè, ne dum verberat vxorem, illam interimat. Sunt enim mulieres, vt putat, tam imbecillo, & debili corpore, vt vel leui ictu intereant. Quod & indulgẽtiores parentes in filijs timent. ex quo Solomon Prouerb. c. 23. Noli ſubtrahere à puero diſciplinam, ſi enim eum virga percuſseris, non morietur. At neſcit is fœminas multò grauiores ictus, quàm viros citra vitę periculum ſuſtinere, teſte Iureconſulto, Accurſióque noſtro hoc ipſum annotante in. l. nihil intereſt. ff. de adult. & Signo. con. 63. Titius calce percuſsit, col. 2. verſ. item intentio mariti, & Lodo. Bolo. in addi. ad Guid. Suza. in tracta. de tormentis, col. 3. & Hippo. Marſil. in repe. rub. C. de probat. col. 83. verſ. ſed ego incidenter, vbi illam glo. dicit no. & menti tenendam. & in. l. à vobis, in materia incertitudinis, circa fi. ff. de annu. lega. & in. l. 1. in prin. col vl. ff. de quæſtio. vbi & illam glo. dicit notabilẽ. Non ergo mariti timento, verùm intrepidè percutiunto, verberãto, pulſanto, feriunto: manuum, pugnorum, baculorum, funium, fuſtium ictibus: & tot inania eartum flagitia depellunto. Nam & diuus Chryſoſtomus ex varijs in diuum Matthæum locis, Homilia. 26. eademque vl. docet tribus modis vxorem malè moratam caſtigare. Primum docendo ſecundum deum. Si autem timorem Dei non ſentit, improperando, vel vt homines erubeſcat. Si nec pudorẽ ſentit frequenter confuſa, faciat quod præcipit Solomon, Duram baculo percute. Ergo primum admone, quia multùm proficit doctrina iuſtitiæ. Deinde confunde, quia frequenter pudor frænum eſt viciorum. Tertium iuſtum eſt, vt caſtigetur quaſi ancilla, quæ erubeſcere neſcit, vt libera. Hæc ille. Superiùs autem in prima lege connubiali, numero. 22. ex hac autem, multorum authoritate docuimus licere nobis vxores verberare.

Fœminæ grauiores ictus quàm viri ſuſtinẽt.

Concluſio oſoris fœminarũ de iis verberã dis.

Vxor tribus modis caſtigãda.

167 ¶ CHACTENVS hic noſter mulierum oſor qui totam ſuam orationem coloribus viciorum mulierium depinxit. Quem & ſuo ipſius (quemadmodum dicitur) gladio primùm, ac deinde noſtro conficiam. Primum enim ſi pœna ob id fuit introducta, vt qui deliquerunt correctiores fiant, & emẽdatiores, quemadmodum noſter hic aduerſarius aſſerit, ex hoc effici neceſſe eſt, ſi modò ceſſante cauſſa ceſſet effectus, ſicuti proculdubio ceſſat, quòd ſi nulla ſpes eſt emẽdari eum poſſe, qui deliquit, nulla certè pœna imponenda eſt, quantum ad eam cauſam pertinet, vt etiam tradit Gellius in eo ipſo loco, quem citauit aduerſarius, & approbãt decreta canonica in. c. prodeſt, ad fi. 23. q. 5. vbi eccleſia abſtinet à cenſuris, quando videt ſe nullatenus proficere, &. c. allegant. 26. q. 7. vbi non imponitur pœnitentia ei, qui futurus eſt deterior. Et ideò dicunt Io. An. Domi. & Philip. Fran. in. c. 1. de ſenten. excom. li. 6. quòd ſi excommunicatus ex diuturno tempore efficitur deterior, debet iudex excommunicationem ex officio relaxare. Et idem voluit Pau. Liaz in commento. c. vl. col. 4. de poſtul. præla. & Imo. in cle. 1. circa prin. de poeni. & remiſ. Panor. in. c. ab excommunicato, col. pe. & ibi latiùs alij, extrà de reſcrip. & in. c. ad reprimendam, col. 2. extrà, de offi. ordi. & in. c. nouit, col. 18. extrà de iudi. & in. c. clericos, col. vl. de cohab. cleri. & mulie. & in. c. quoniam frequenter. §. vl. col. 31. verſ. item facit, vt lite non conte. & in. c. ſignificaſti, in fi. de eo qui duxit in mat. & in. c. ſacro, in. 4. no. de ſen. excom. & Io. Ana. in. c. 1. col. 16. de maledi. & è Theologis, diuus Thomas, quem multi ex doctoribus ſupradictis nuncupatim citant, in. 4. ſenten. diſt. 18. in. vl. q. ar. vl. in reſponſ. 2. art. primi dubij. Proinde Io. An. in. c. Romana. §. ſed nec, de ſenten. excommuni. li. 6. & idem Io. And. & Pet. An. in. c. conſtitutionẽ, in fi. eodem tit. & li. & vtrobique

Authoris reſponſio.

Pœna non irroganda ſi deſit ſpes emẽdatiõis

Excõmunicatio relaxãda, ſi ex cõmunicatus fit deterior.

vtrobique Domi. & ante eos Hosti. in. c. 1. in verbo, cognoueris, & ibi quoque Anto. col. pe. & Imo. in fi. de offi. deleg. monent prælatos, vt diligenter animaduertant, ne ferant sententiam excommunicationis, vbi eam futuram præuident inutilem, & contemptibilem. Et bene facit, quod scribit Archi. in. c. si peccauerit, col. 3. 1. q. 1. quòd licèt prima correctio fraterna, sit præcepti, tamen fallit, vbi timor est, ne monitus fiat deterior, quia tunc meritoriè, vt ipse loquitur, omittitur. Et in eam rem multa collegit Feli. in. c. scribam, in prin. extrà de præsump. & Iason in. l. quod iussit, col. 10. vers. vltra Bar. ff. de re iudi.

168 ¶ Sed iam suprà latè probauimus fœminas non modò non emendatiores, si verberentur, sed & multò deteriores futuras, vnde ortum est illud, vel pueris decantatissimum, & vice prouerbij celebratum licèt inelegans, & rude,

Mulier uerberata fit deterior.

Ille lauat laterem, qui castigat mulierem.

Quod è nostris adnotat Card. Flo. post Lau. in cle. ex eo, in. 1. oppo. de senten. excom. Propterea & Bernardus, siue is fuit diuus ille Clareuallensis abbas, siue alius eiusdem nominis, vt alij existimant, monet maritum, ne si vxoris adulterium resciuerit, eam corrigat, ne deterior efficiatur. Refert, & sequitur è nostris Feli. in. c. 2. col. 3. in. 5. fal. extrà de calũ. Ex quo, & illud Ouidij li. 2. de arte amandi, loquentis de adulterio Martis, & Veneris,

Hoc tibi profecit Vulcane, quod antè tegebant,
Liberiùs faciunt, & pudor omnis abest.

Quasi videlicet satius sit vxoris adulterium dissimulare, sicuti Antonium Philosophũ fecisse suprà diximus, quàm eam non dicam verberare tantùm, sed & reprehendere, cùm hinc deterior efficiatur, & ita argumentum aduersarij, tanquam puluis in eum ipsum refunditur, qui excitauit.

169 ¶ Prætereà non omnino assentior huic muliebris honoris oppugnatori, dum hunc sexũ vsque adeo depressit, totq; ac tantis vicijs onerauit, vt mulier non homo esse videatur. Quin si huius causſæ defensionem susceperim, illud ausim profiteri, facturum me, vt palinodiam canens laudet vel inuitus, quod ille priùs vituperauit. Idque fecerim euidentissimis rationibus, ex imis naturæ visceribus depromptis, non autem testimonio & authoritate virorum vsus, sicuti ille virorum authoritate magis quàm ratione omnibus neruis cõtẽdit fœminas vituperare, &, quod indignius est, paucarum crimina in omnes transferre, quod olim Euripides mulierum alioqui osor conquestus est apud Stobæum sermo. 67. neque enim in illis operibus, quæ extant, reperitur.

Paucarum mulierum crimina in omnes trãsferre indignum.

Ἄλγιστόν ἐστι θῆλυ μισηθὲν γένος.
Αἰ γὰρ σφαλεῖσαι τοῖσιν οὐκ ἐσφαλμέναις
Ἔιχος χωλαῖς, καὶ κεκύφωνται λόγαν
Τοῖς οὐ κακοῖσιν αἱ κακαί.
Miserrimum est muliebre genus semel intuitum:
Nam quæ peccarunt, etiam immeritis
Dedecori sunt mulieribus, & communicant vituperium
Malę non malis. At idem in Ione Creüsam facit hæc loquentem.
Τὰ γὰρ γυναικῶν, ἄλυχερῆ πρὸς ἄρσενας,
Κἂν τοῖς κακοῖσιν αἱ καθαὶ μεμιγμέναι
Μισούμεθ', ὥστω λυσυχεῖς πεφύκαμεν.
Conditio mulierum difficilis est erga maritos,
Et inter malas nos bonæ mixtæ
Odio habemur, adeò miseræ sumus.

Sed quia res de qua agimus, non exigit, vereorque ne mihi viri succenseant, idque asserebant vicio, si fecerim, tanquam meo patrocinio, mulierum gratiam & amorem aucupari contendam, idcirco nunc ego facere malo. Quanquam non defuerũt, qui de laudibus fœminarum affatim scripserunt, in quibus Plutarchus author excellentissimus, qui librum huic rei nuncupatim dedicauit, cui titulus est γυναικῶν ἀρεταί, id est mulierum virtutes, & longo antè tempore Hesiodus, qui librum eiusdem argumenti scripsit, in quo mulieres Heroïdes recenset. Chrysostomus in illa ipsa Homilia decollationis diui Ioannis, & diuus Hieronymus in enarratione Psalmi. 44. ad Principiam, & iterum in procœmio in Sophoniam, multa in earum laudem congesserunt: multa item Gregorius Giraldus, aut quisquis is fuit, qui ad illius Syntasma de Musis, parergon siue corollarium addidit, plura verò Hispanus quispiã non indoctus, qui vulgari Hispanorum lingua in eam rem librum cõscripsit, titulumque illi nuncupauit, Honor dominarũ, quem posteà Gallicus quidam in nostram linguam traduxit: sed omnium plurima Christina quædam Pisana mulier egregiè docta, quæ & de ea re librum iustæ magnitudinis elegantissimè composuit, quo ea omnibus aduersariorum rationibus, & argumentis scitissimè respondit, atque omnia crimina, quæ passim mulieribus assignantur, & rationibus, & exemplis optimè diluit, & Cœlius li. Lectionũ Antiquarum. 7. c. 54. & li. item. 8. c. 1. & Albertus Tyb. in eo li. quem Margaritam poëticam inscripsit. 2. parte, tract. 2. oratione. 17. quam peculiariter de ea re conscripsit, & ex recentioribus prædicatoribus, quos vocant, vt & prædicatores habeant, à quibus hoc accipere possint, si fortè nullos alios libros legerint, Robertus Carazolus, in eo sermonum li. quem de laudibus sanctorum cõscripsit,

Qui de laudibus mulierum scripserunt.

sermone

sermone. 7. c. 1. & Bernardinus, quem de Bustis vocant, in. 2. parte sui Rosarij, sermone. 28. in. 3. parte. Et Ioannes Griesch (vt infimæ notæ viros appellem) in suo quadragesimali, sermone. 37. Et nouissimè Ioannes Textor, qui & librum de claris mulieribus ædidit, omnium copiosissimũ. Quorum dicta, ne sim longior, huc asscribere supersedi, cùm etiam sine illis responsum esse puto huic nostro aduersario. Et certè aliquando, nisi quid aliud intercipiat, proprium peculiaremque librum de laudibus mulierum conscribam.

Author pollicetur libr. peculiarem de laudibus mulierum.

170 ¶ Denique vt ad institutum redeam, illud tantùm admonui, ne verberentur vxores, non etiam ne omnino corrigantur, sunt enim præter verbera, alia quoque correctionis genera, vt no. 45. di. fermè per totum, quibus possint vicia, si quæ sunt in mulieribus, emendari, & certè multò satiùs quàm verberibus, si tamen comparatione vtiliceat, cùm verberibus, quod iam diximus, id fieri nõ debeat. Quãdo & Pacati ad Theodosium verissima sit sententia, Imperatam correctionem exasperare, blandissimè autem iuberi exemplo. Vxores ergo, vt tandem concludamus, non verberibus, sed potiùs exemplis corrigamus: & à vicijs, si quæ sint, ad virtutum studia prouocemus, secundum tex. in. §. necesse est. 47. di. & facit. c. indignantur, in fi. 32. q. 6. pudicèque viuentes vxoribus bonos mores colendi authores simus, iuxta Iurisconsulti sententiam in. l. si vxor. §. iudex. ff. de adult. Virorum enim dicta factáque, sunt vxoribus veluti speculum, ad cuius intuitum suos ipsæ mores formant, atque componunt. Nam cùm semper aliàs exempla sint magni momenti ad corrigenda, vel deprauanda hominum ingenia, vt alibi abundè disseruimus: tum ea maximè quæ à domesticis proficiscuntur, vt probat tex. in. l. 1. C. de emend. prop. & illud Satyrographi poëtæ: Saty. 14.

Exẽplo potius quam uerberibus corrigẽdæ.

Velociùs & citiùs nos
Corrumpunt viciorum exempla domestica, magnis
Cum subeant animos authoribus.

171 ¶ Hinc persæpe vxori dux, atque exemplum lasciuiæ vir fuit, vt ait Petrarcha, de remedijs aduersæ fortunæ, dialog. 21. Nam, vt vir ille in omni genere doctrinæ consummatissimus Plutarchus in Præceptis connubialibus inquit. c. 17. Ἀνὴρ φιλοσώματος καὶ λωπιστρίαν γυναῖκα ποιεῖ: φιλήδονος ἐρωτικὴ καὶ ἀκόλαστον: φιλάγαθος, καὶ φιλόκαλος σώφρονα καὶ κοσμίαν, Vir corporis studiosus vxorem reddit lasciuiori cultui deditam: voluptuosus amatoriam, & libidinosam: boni honestíque amator, modestam & honestam. Et rursum fere in vmbilico eiusdem operis. Ne putes (ait) à superfluis profusísque sumptibus, vxorem temperaturam, si te hæc minimè contemnentem conspiciat: quin potiùs auratis poculis, pictisque cubiculis, mulierum & equorum phaleris gaudentem videat. Non enim fieri potest, vt à mulieribus luxus remoueatur, quo viri circunfluunt. Propterea, & diuus Augustinus in. c. si dicturi. 32. q. 6. nos monet, vt quales volumus vxores nostras inuenire, & ipsæ nos inueniant: & si intactam quærimus, in tactissimus, si puram puri. Non enim illa posset, quod nos non possumus. Et idem alibi in libro de decem chordis. Si caput (inquit) est vir, melius debet viuere, & præcedere in omnibus factis suis vxorem, vt illa imitetur virum. quod & repetitur, vltimis verbis prætermissis, in. c. nõ mœchaberis, in fi. ijsdem quæsti. & causa. Quibus succinit, & Seneca scribens ad Lucillum, epistola. 94. Improbus est, qui ab vxore pudicitiam exigit, ipse alienarum corruptor vxorum. Sed & Lactantius de vero cultu. c. 23. Exemplo, inquit, continentiæ docenda vxor, vt se castè gerat: iniquum est enim, vt id exigas, quod ipse præstare nõ possis. quæ iniquitas id effecit profectò vt essent adulteria, fœminis ægrè ferentibus præstare se fidem, non exhibentibus mutuam charitatem. Denique nulla est tam perditi pudoris adultera, quæ non hanc causam vicijs suis prætendat, iniuriam se peccando non facere, sed referre. Quod & optimè Quintilianus expressit, Homo, inquit, nec alieni matrimonij abstinens, neque sui custos, quæ inter se natura connexa sunt. Nam neque maritus circa corrumpendas aliorum coniuges occupatus, potest vacare domesticæ sanctitati. Et vxor cùm in tale incidit matrimonium exemplo ipso incitata, aut imitari se putat, aut vindicari. De quo & nos quoq; dicemus, infrà in. 13. lege connubiali, numero. 12. caueant igitur, & seq.

Vir uxori dux lasciuiæ.

Vir ab uxore exigere non debet, quod ipse nõ præstat.

172 ¶ Cùm ergo plærunque mariti vxoribus præbeant exemplum, & occasionem libidinis, ex hoc ortum videri potest, quod. Guil. de monte Laud. in cle. cum ex eo, & ibi post eum Cardi. Flor. in. 1. oppo. de sen. excõ. asserit, quòd in quibusdam partibus, viri ex adulterio vxorum puniuntur, veluti ipsius criminis authores, in Catalonia enim, & alijs multis partibus vir per vxorem cucuruitatus (ita enim illum vocant, cuius vxor est impudica) licet inuitus & ignorans hoc ipsum passus fuerit, soluit tamen. 40. solidos domino vxoris. Et Parrhisijs ducitur vir per totam vrbem asino insidens, facie versa ad caudam, vxore asinum trahente, & præcone ante eos proclamante: Qui sic faciet, sic accipiet. Hæc illi, & post eos quoque recenset Bened. in. c. Raynaldus, in verbo, cuidam Petro tradiderunt, numero. 62. de testa. Et illorum fortè temporibus istud obseruabatur. Sed quod de Parrhisijs dicunt, iampridem in desuetudinem abijt. Ambrosius autem in priorem epistolam Pauli ad Corinthios. c. 65. tradit fœminas inuerecundiores, esse viris opprobrium: in mulierum enim insolentia viros notari: tanquam diceret, vxores imitari vitia virorum, ideóque ex vitijs vxorum, virorum quoque vitia deprehendi.

Vir uxorum adulterio in quibusdam partibus puniuntur.

¶ Item

173 ¶Item corrigendæ sunt vxores non inquam verberibus(quod sæpe dictum est,dicendum est tamen sæpius)sed blandicijs mollibusque verbis, atque maritali sermone, vt vtar verbis Iurisconsulti in. l. vl. ff. si quis aliq.testa.prohi.Nam vt dicit Bernardus Sylvester, quem plerique Diuum Bernardum autumant,in ea epistola quam de re familiari ad Raymundum quendam conscripsit, Malam vxorem potius risu, quàm baculo castigabis. Et Plutarchus in illis, quæ sæpius citauimus, Præceptis cõnubialibus statim post principium,Veteres,inquit,Mercurium iuxta Venerem collocabant, quòd voluptas nuptialis,ratione aptóque, sermone maximè indigere videatur. Et alibi in eodem opere.c.34.Præstare maritum vxori par est,non vt dominum pecoribus, sed vt animam corpori cõspiratione qua dam naturali per beneuolentiam cum ipso coniunctam:quemadmodum igitur procurare corpus conuenit, non ipsius seruiendo voluptatibus atque cupiditatibus:ita vxori præesse demulcendo,gratificandóque oportet. Quibus mirùm adstipulatur quod dicit Gregorius Nazanzenus,in admonitorio,quod Heroico carmine conscripsit,

Mulieres itẽ blanditiis corrigendæ, et risu potius quàm baculo.

Mercurius cur iuxta Venerẽ collocatur.

Maritus uxori præest non ut pecoribus, sed ut animæ corpori

Οὐδὲ λεοντοπόμος θηρὸς μένος ἤνασεν ἀλκῇ
Ἀσθμασὶ βρυχαλέοισι, χολώμενον ἀλλὰ δαμάσσῃ
χθονὶ κατα-λύχνων καὶ αἰμυλίοισι λόγοισιν.

Id est.

Neque leonis altor,feræ vim domuit robore,
Anhelitibus rugientibus,iratam,sed domat
Manibus demulcens,& blandis sermonibus.

Vxor nunquam præsentibus ex traneis obiurganda.

Quanquam non me latet Cleobulum Lydium vnum quidem ex septem illis sapientibus,illud inter cætera ipsius præcepta monuisse, vt cum vxore nihil blandicijs agamus, vtque præsentibus extraneis,eam nunquam obiurgemus,illud enim vecordiæ esse,alterum vesaniæ, sicuti à Laërtio relatum est. Cui, quantùm ad secundum pertinet, satis conuenit cum Solone, cuius ea est apud Ausonium sententia.

Amici clã moncndi palã laudandi.

Clam coarguas propinquum,sed palàm laudaueris.
Cui omnino similis est ille mimus siue Senec.siue alterius.
Secretè admone amicos,palàm lauda.

Vt interim prætermittam quid de ea re monuerit Christus D.O.M.quídue Paulus.

174 ¶Verùm quantùm ad id quod de blanditijs monuit Cleobulus,illud obseruandum censeo, quod apud Philostratum li.7.Apollonius Tyanęus ex Faraëtis sententia dicit leones,quos mansuescere volunt homines,verberibus nõ cædendos. Nã recrudescere illos verberibus: nec rursus blandicijs nimiùm leniendos,quasi sic nimiùm superbi euaderent.Itaque blanditias minis permixtas faciliùs ad mores illos optatos posse deducere. Quæ etsi de leonibus, & feris animalibus dicta sunt, non incommodè tamen ad fœminas referemus, quas (vt supra diximus) Cato Censorius animalia indomita appellat.Id autem est quod,etsi alijs verbis, eodem tamen sensu eleganter discis in.e.disciplina.45.di. Miscendam esse lenitatem cum seueritate, faciendumque quoddam ex vtroque temperamentum:vt neque multa asperitate exulcerentur,quos corripimus:neque nimia benignitate soluantur.Quod nimirum illa arca tabernaculi significat, in qua cum tabulis virga simul,& manna est.Id inquam est quod apud Liuium li.8. ab Vrbe condita,sensit,fecitque Papyrius,scilicet seueritatem iungendam comitati. Porrò Homerus ille parens omnis virtutis (sic enim libet eum sæpius post Iustinianum appellare) id nos apertiùs, & in specie de qua loquimur, docuit:Nã apud eum li.1.Iliados,Iupiter Iunonem vxorem leniter primùm monuit,ne ex se tentaret rescire,quæ veluti vltra crepidas (vt interim ad vetus prouerbium alludam) vxorias essent: Deinde verò cum ea nihilò seciùs paulò contumaciùs perstaret,minas adiecit, nempe iratas se in eam manus iniecturum,nisi continuò obmutescceret.Versus Homeri ij sunt,

De eadẽ re

Lenitas cum seueritate miscenda.

Arcatabernaculi.

Αλλ' ἀκέουσα κάθησο, ἐμῷ δ' ἐπιπείθεο μύθῳ.
Μὴ νύτοι ἐ χαλεπώσιν ὅσοι θεοὶ εἰσ' ὐ ὀλύμπῳ
Ἄσσον ἰόντ', ὅτε κέντοι ἀάπτους χεῖρας ἐφείω.

Id est ad verbum.

Sede tacens, & mea dicta fac animo,
Ne tibi quos Superi sunt in Olympo
Ad propiores accedant, cum stimulos infligere nequeam.

Blandicijs minæ regaliter addendæ.

Blandicias igitur non omnes viris amplectendas censeo: sed tantùm seueras (vt sic appellem) & cum maiestate quadam coniunctas,non etiam molliculas,humiles,demissas,quibus viri erga vxorem authoritas,imperiumque emolliatur,minuatúrve, sed & ita vt blandicijs precibusque minas regaliter addat,vt interim vsurpem verba Ouidij,lib.2.Metamorphoseos. Idcirco hanc quoque legem præcedenti subijciemus.

NONA

Nona Lex Connubialis

Suis viri exemplis, atque blandiciis cum seueritate coniunctis vxores corrigunto.

Sed & minas interdum,si res exegerit, admiscento: verùm non palam aut præsentibus extraneis eas obiurganto.

1 ILLVD autem hoc loco non prætermittendum,quòd licèt vir sit caput mulieris,illíque præsit, & dominetur: vxori tamen debemus vltro relinquere domus principatum:ita videlicet,vt maritus foris,sub dio,in agro,in foro, in Rep. omnia suo arbitrio conficiat,diuitiasque comparet, quæ tectis recondantur:Vxor verò domi rebusque domesticis conseruandis, & præparandis præsit,& tectis illatas diuitias custodiat,vt tradit Antiphon Rhamnusius,qui ab orationis dulcedine Nestor dictus est,atqueetiam Xenophon in Oeconomico, Aristoteles quoque lib.2.Politicõn. c.3.& iterum li.3.c. item. 3. Et Oeconomicõn lib.1.c.3. Et Columella in præfatione libri. 12. Rei Rusticæ. Ipsius autem Xenophontis locum Græcè quidem scriptum, sed in nostrum sermonem,conuersum subijciemus, ne fraudem legentes iudicio maximi authoris. Mihi(ait) profectò Dij videntur omnia quidem sapientissimè fecisse, sed hoc præsertim coniugium, quod mas & fœmina vocatur, primùm quidem,ne animantium genera deficerẽt: deinde vt haberemus à quibus nostra senectus aleretur. Cumq; mortalium vita,non vt cæterorum animalium sub dio,sed sub tecto ducatur, oportet sub dio procurare,quorum adminiculo futurorum hominũ vsui sub tecto consulatur. Huiusmodi sunt noualia,arbores,sementes, pascua. Ex his necessaria victui proueniunt, quibus in domum illatis,custodem adhibere opus est,qui maximè is fuerit, quem sub tecto res agere decet. Tecto indigent,infantium nutritio,fructuum segetes,vestiumq; è lana cõtextus. Quoniam verò vtraque hæc,& extra & intra domum,diligentiam expetunt:mihi videtur Deus naturam mulieris ad curam intus suscipiendam in lucem protulisse,mollioreque corpore, vt intra parietes officium obiret.At viri corpus animumque frigora,æstus,itinera,militiam facilè tolerare constituisse.Quapropter illi foris res agendas delegasse.Rursus illas ob infantium curam maiore erga liberos charitate, tum ad custodienda quæ à viris parta essent, metu vehementiore,qui rebus asseruandis vtilis foret,præditas esse voluit.Viro insuper,cui tueri extranea facta incumbit, ac oppugnanti resistere, maiorem addidit audaciam.Memoriam verò ac diligentiam parem, atq; in medio posuit, qua pro suo vterque officio tum dando, tum accipiendo vsurus esset. Et post pauca, Deus item vxorem pulchriorem condidit, vt formam cum pudicitia se domi continendo tueretur.Virum torosiorem,vt extrà magis ageret, ædidit.Si quis autem huius ordinis aduersus ierit, aut viri partes vxor,seu vir vxoris peregerit,vltorem se sentiet habiturum Deum.

Vir rebus forensibus præsit, Vxor domesticis.

2 ¶Quibus & accedit, quod scribit Demosthenes aduersus Neæram, τὰς μὲν γὰρ ἑταίρας ἡδονῆς ἕνεκ' ἔχομεν, τὰς δὲ παλλακὰς τῆς καθ' ἡμέραν θεραπείας τοῦ σώματος, τὰς δὲ γυναῖκας, τοῦ παιδοποιεῖσθαι γνησίως, καὶ τῶν ἔνδον φύλακα πιστὴν ἔχειν. Id est,Meretrices enim voluptatis causa habemus, Concubinas autem famulicij causa, & curæ quotidianæ corporis, Vxores verò, vt legitimos filios tollamus, & habeamus rei domesticæ fidam custodem. Quam tamen orationem aliqui Democratis esse censent. Plato in Memnone dicit, esse vxoriam virtutem, domum rectè gubernare,dum custodit domestica, viróque obedit. Quod & idem senserunt è nostris Io. An. & Panor. in. c. literas, extrà de resti. spol. scribentes vxoris esse proprium custodire res mariti. In qua etiam fuit sententia Gabriel Biel præstantissimus inter scholasticos theologus in 4. sententiarum dist. 15. q. 3. art, item. 3. dubio. 2. Neque aliud sibi vult, quod Aristoteles li. Oeconomicõn. 2. c. 1. Probam, ait, mulierem omnibus quæ sunt intus, dominari oportet. Et si quid intus accidat, ipsi notum sit soli.Et rursum inferiùs, Viro quidem indecẽs videtur ea scire,quæ intra ædes fiunt, in cæteris verò omnibus parère mulier viro contendat. Atque iterum, Turpe est viro quicquam eorum quæ domi sunt, facere. Cuius item sententiæ assertor est, sed primus omnium Homerus ille, qui introducit Hectorem, vxorem ita alloquentem in. 6. Iliados Rapsodia,vti nos, & alibi citauimus,

De eadẽ re

Mulieres rerum domesticarũ custodes.

Vir ignoret quæ intra ædes fiunt.

Αλλ' εἰς οἶκον ἰοῦσα, τὰ σαυτῆς ἔργα κόμιζε.
Ἴστόν τ' ἠλακάτην τε, καὶ ἀμφιπόλοισι κέλευε
Ἔργον ἐποίχεσθαι, πόλεμος δ' ἀνδρεσσι μελήσει.

Id est ad verbum.

Sed domum iens tuiipsius opera cura,
Telamque columque,& ancillis iube

Opus adire:bellum autem viris curæ erit.
Quos eosdem versus repetijt cùm in primo Od yſſeæ,tum in.21.eiuſdem operis,niſi quòd in vl. versu pro πόλεμος,id eſt,bellum,ſcribitur μῦθος,id eſt,ſermo, oratio: & vtrobique eos pronunciantem Telemachum faciens,monentem Penelopen matrem ſui officij. Clytemneſtra apud Euripidem,ita Agamemnonem maritum alloquitur,

Ἐλθὼν δὲ τάξω πρᾶσσε, κἀν δόμοις ἐγώ.

Id eſt, ſicuti transfert Eraſmus.
Quin tu foris quæ ſunt,agas negocia
Curas ego tractabo domeſticas.
Porrò apud Plutarchum in Romulo, Romanorum vxores profitentur adminiſtrationem domus ſibi à viris permiſſam.

3 ¶ Ex ſanctis quoque ſcriptoribus Origenes Adamantius in commentarijs,quos propè diuinitus
De eadẽ re in epiſtolam Pauli ad Ro.conſcripſit, illud vltimi capitis enarrans, Saluta Mariam quæ multum laborauit in nobis,Inter officia mulierum illud repoſuit,domũ bene regere. huius autem ſub hoc propemodum intellectu verba ſunt,Docet & in hoc debere etiam fœminas laborare pro eccleſijs Dei.Nam & laborant,cùm docent adoleſcentes ſobrias eſſe,diligere viros,filios enutrire, pudicas eſſe & caſtas,domum benè regentes,benignas,ſubditas viris ſuis, hoſpitio recipere, ſanctorũ pedes lauare,& cætera omnia,quæ de officijs mulierum ſcripta referuntur in omni genere caſtitatis.Legerat Origenes Raguelem virum illum ſanctum, eiusque vxorem, dum à ſe Saram filiam ad Thobiam maritum dimitterent,inter cætera præcepta,quæ illi dederũt,hoc illam admoniſſe,regeret familiam,ac domum mariti gubernaret,vt ſcribitur Thobiæ.10.c.tanquam domus gubernatio ad mulierem peculiariter ſpectaret. Id quod etiam inſinuat diuus Paulus,ad Titum.c.2. monens fœminas,vt domus curam habeant. Secundum quam ſententiam Lacæna quędam captiua facta,cùm interrogaretur,quid facere ſciret,in quit, benè gubernare, author Plutarchus ad finem Apophthegmatum Laconicorum,veluti id officium,præcipuè deceat mulieres. Sed & Chryſoſtomus in ſermone,Quòd regulares fœminæ viris cohabitẽt,Ciuilibus,ait,negocijs,à viro ſuſceptis, mulier ſortita eſt domeſticam adminiſtrationem, & curam. Idem in epiſtolam Pauli ad Corinth.Homilia.13.Deus viro vniuerſa non commiſit,nec mulieri,ſed pulchrè officia digeſsit, huic domum, illi forum tradens,Et huic nutrire,agricolatur enim: huic amicire, tela enim & colus mulieris eſt,& ei texendi ſapientiam commiſit.

4 ¶ Apud Calecos Hyſpaniæ populos fœminæ res domeſticas adminiſtrant, vt teſtis eſt Trogus,
De eadẽ re Caleci qui Portugalẽſes, & Luſitani. & deinde Iuſtinus li.44.eodemq; vltimo.hi autem ſunt,ſi quis fortè deſideret,quos olim Luſitanos vocabant,authore Strabone li.3.Quos item Portugalenſes vocamus. Quanuis ſint qui Luſitanos,& Calecos diuerſos faciant.Sed vt ad rẽ redeamus, ſimiliter apud Germanos vxor domus officia exequitur,vt ſcribit Tacitus.Et in hanc ſententiã lex apud Aegyptios ab Iſide lata dicitur authore Diodoro li.1.Vt viri pollicerẽtur ſe omnia, intra penetralia vxorum arbitrio relicturos. Quanquam ab Herodoto ſcriptum eſt in Euterpe (quod an legi Iſidis repugnet, alij videant) Aegyptios,quemadmodum & cælo,& flumine,diuerſa ſunt ab aliis natura, ita plæraque omnia à cæteris omnibus diuerſa conſtituiſſe inſtituta,& iura.Apud eos enim fœminæ negociantur,cauponanturque,& inſtitorijs operis vacant.Viri autem domi ſe continent texentes, aliaque munera muliebria tractantes. Onera item capitibus geſtant, fœminæ humeris: viri ſedentes mingunt,fœminæ ſtantes.quod & de iiſdem tradit Mela li.1. in hæc verba, Forum ac negocia,fœminæ,viri penſa ac domos curant,onera illæ humeris, hi capitibus accipiunt. Ex Herodoti autem ſententia apud ſolos Aegyptios illud obſeruatum videri poſſet.Legimus tamen & apud Gelos, ſi ue mauis Gelones,eum quoque morem fuiſſe,vt agri à fœminis colerentur, domus ædificarẽtur, cæteraque virilia officia exercerentur, à viris autem muliebria: quo nomine malè audierunt ab hiſtoricis ſcriptoribus.Et hoc inter cæteros retulit Clemens lib.Recognitionum.9.Sed & apud Gorgones ſolæ mulieres publica munera obeunt.Viri autem rei domeſticæ curam gerunt,tũ obtemperantes fœminis,tum militiæ principatusque ac omnis Reip.expertes,vt ſcribit Diodorus li.Bibliotheces.4. Quinetiam apud Seras,viri crines implicant,domi deſident vnguentis delibuti,& prorſus effœminati.Mulieres contrà, capillũ capitis tondent,virili cingulo ſe cingunt,& in agro omnia opera perficiunt,qđ ab Epiphanio Cyprio,admodũ vituperatur,li.Hereſeõn.3.c.6.

Lex Aegyptiorũ.
Aegyptiorũ uiri domeſtica negocia, fœminæ extranea exercent.
Gelonum quoque.
Gorgonũ item.
Serum.

5 ¶ Cæterùm apud Græcos,& mox apud Romanos,tandemque apud Gallos,cæteroſq; omnes fe-
rè populos lege naturæ viuentes,domeſticus labor matronalis fuit, & domeſtica negocia mulieri tradita ſunt. Quemadmodum enim à natura,comparata eſt viri opera ad exercitationem forenſem, ita & muliebris ad domeſticam diligentiam. Ex quo profectum videri poteſt, quod ſcribit Bar.in.l.Ticia cùm teſtõ.§.vl.col.2.verſi.quæro quid ſi dixerit teſtator,iuncto verſi.ſeq.ff.de lega.2.quòd vxores noſtras,dominas domus vocare ſolemus, propter præeminentiam, quam illis domi relinquimus,quod & idem dicit ipſe Bart.con.56.Bar.fecit teſtamentum, in.2. dubio, & Angel.con.144.ad primum dico, factum autem incip. reuocatur in dubium, poſt prin. Lapus alleg.110.in ciuitate Florentiæ,col.16. in paruis, & Pe. Anc. conci.237. qui in primo quæſito, col.2.&.Roma.conci.118.quò ad primum,poſt prin. Ad quam ſententiam illud reuocant, quod ſuprà

Vxores dominæ domus uocantur.

ſuprà diximus de viris,qui ſuas ipſorum vxores dominas appellant. Ex quo fieri dicunt,vtſi teſtator quiſpiam habens liberos,vxorem ſuam dominam ſuorum bonorum relinquat,non propterea videtur illi relinquere dominium, ſed alimenta tantùm, cum ea præeminentia in domo,quam & ante mortem teſtatoris habuerat. De quo etiam per ipſum Bar.Bal. & alios in authen.hoc locum, C.ſi ſec.nup.muli.& Bar.conci.9.ſuper eo quod quæritur,vbi eadem fermè dicit,& con.170.Petrus Maioli.& inter cõ.Bal.in cõ.120.Nicolaus,& ibi Bal.in ſubſcriptiõe,li.3.& per Bal.& alios doct.in d.l.Ticia cũ teſtõ.§.vl.& Specul.tit.qui ſi.ſint legi.verſi.Quid ſi quis ita,& ibi Io.And. & Bald.in additio.& eundem Bald.in.l.vl.col.2.verſi.quid ſi teſtator.C.de indi.vidui.vbi,& illud dicit,quòd illa verba,Relinquo vxorẽ meam dominã, exponũtur iuxta vulgare Italicũ,id eſt, donna,quaſi caput regiminis in domo ſicut erat viuẽte marito.& hoc(inquit paulò pòſt)colligitur,ex cõmuni vſu loquendi,quia vxores noſtras,dominas appellamus,& in.c.vl.col.4.verſi.cõſuetudo interpretatur,extrà de conſuetu.& conci.291.dominus Bar.li.3.Angel.con.109.in dicto teſtõ,col.1.verſi.reſtat igitur nunc videre, & conci.301.factum tale legitur, in verſi.quartum dubium,& Roma.con.153.hæc domina Franciſca.& con.516. in caſu propoſitæ conſultationis, & Pau.Ca.con.160.conſiderandum eſt,col.vl.verſi.ſed dubiũ eſt,li.1.& con.413.ad primũ quæſitum,li.2.& Raph.Cu.con.38.maritus quatuor filijs,col.1. & Bened. Cap. con.4. cùm de duobus,col.1.& con.72.cùm viſo,& conſiderato,in.3.dubio,col.pe.& con.154.cùm prout in facto, & con.158.ſubſcripſi me.Philipp.Cor.con.5.in hac conſultatione,in prin.li.1.& conci.257.circa primum conſultationis arti.col.2.eo.li.1.& con.3.ſuper dicto themate,col.pe. verſi.quantum autem ad relictum, li.2.& con.112.quanquã videntur,col.2.&.3.eo.li.& con.186.circa hanc cõſultationem,col.1.eo.quoq; li.2.& con.173.etiam circa primum,col.3.in princ.li.3.& con.180. multitudo quæſitorum, col.10.in.13.quæ.li.4.& con. 308. quòd dicta domina, col.3. eo li.4.& Fran.Curt.ſenior con.14.nobilis teſtator,& con.ſeq.fæpe conſului,& Soci.conci.210. ſatis anceps fui.li.2.& con.279.viſa donatione,in.2.dubio.eo.li.2.& Alex.con.74. in cauſa & lite, in fi.li.6.Philip.Deci.con.278.non leuis,col.2.verſi.vnde poſtremò.

Vxor relicta domina alimentatã tum habet, cũ præeminentia domus.

6 ¶ Vxorum igitur,vt tandẽ hoc concludam,peculiare genuinumq; officium eſt, domeſtica negocia curare,& quas maritus ſub dio & magnis ſæpe laboribus comparauit, domique locauit diuitias,ſedula ac fideli cura cuſtodire. Alioquin continuò diſperire, quod multo tempore, & negocio vir ipſe quæſiuit,palàm oſtendit Polygnoti,aut,vt Plinio placuit li.35.c.11. Socratis pictura, in qua Ocnus funiculum contexit,aſtante aſella,quæ quod contextũ fuerit,aſsiduè abrodat,hunc Ocnum,vt ſcribit Pauſanias li.10.quo de Phocicis tractat,hominem etiam dicũt fuiſſe induſtriũ, ac laborioſum,ſed vxorem habuiſſe negligentem rerum domeſticarum, ſumptuoſam, ac prodigam:& quæ quicquid is ſuo labore coẽgiſſet,prorſus abſumeret. Hincque ab Ionibus dici ſolitũ, ſi quem conſpexiſſent in re quapiam elaborantem,quæ nihil afferret emolumenti,Hic homo funi culum Ocni contorquet.Sed & de huiuſmodi Ocno ita ſcribit Propertius.li.4.Elegiarum,in epiſtola Arethuſæ ad Lycotam,

Polygnoti pictura.
Ocni funiculum torquere.

Dignior obliquo funem qui torqueat Ocno,
Aeternusque tuam paſcat aſella famem.

Hanc Ocni effigiem Andreas Alciatus in ſuis Emblematis poſuit cum his verſibus, fol.175 in tit. de Regula

Impiger haud ceſſat funem contexere ſparto,
Humidáque artifici iungere filꝛa manu.
Sed quantùm multis vix torquet ſtrenuus horis,
Protinus ignaui ventris aſella vorat.
Fœmina iners animal facili congeſta marito
Lucra rapit, mundum prodigit inque ſuum.

Plutarchus autem in li.περὶ εὐθυμίας,id eſt,de tranquillitate animi, tradit eam effigiem fuiſſe depictam in æde Platonis.

7 ¶ Cæterùm illud prætermittendum non duximus,Homerum illum omnium inuentionum fon-
tem ac originem,adeò mulieribus domeſtica negocia,rerumque domeſticarum curam,atque cuſtodiam deputaſſe,vt etiam prouinciam hanc ancillis demandauerit,ſi vxor deſit. Nam li.Odyſſeæ.15.circa initia inducit Mineruam ita Telemachum alloquentem,

Ἀλλὰ σύγ' ἐλθὼν ἄεθλος ἐπιτρέψειας ἕκαστα.
Δμωάων,ἥτις τι ἀρίστη φαίνεται εἶναι
Εἰσόκεν ἄλλα φήνωσι θεοὶ κυδρὴν περάσειν.

Ancillæ domeſtica negocia deputãda, ſi uxor deſit.

Vt ſcilicet domum cùm is perueniſſet, omnia ancillæ, quæ ei optima videretur, committeret, quoad dij ei pudicam vxorem dediſſent.

¶ Ideo cùm fœminæ domi tantùm rebusque domeſticis præſint,non improbanda videtur Thu-
cydidis ſententia,qui optimam eſſe fœminam cenſet,de cuius laude, aut vituperatione quammi-
nimus apud exteros foriſque ſermo habeatur, exiſtimans probæ mulieris nomen, itidem atque corpus domeſticis parietibus contineri oportere. Quanquam huic ſententiæ refragatur Plutarchus in ipſo ſtatim ingreſſu illius libri,quem ſcripſit de claris mulieribus, dicens ſibi probabiliùs dixiſſe videri Leontinum Gorgiam, qui putat mulieris non formam ſolùm,ſed & egregium no-

Fœmina optiã,de cuius nomine ſermo nõ habetur

men, atque famam debere apud quamplurimos esse vulgatam. Sed Thucydidis sententiæ accedit, quòd Dominus noster, Exodi. 11. c. monet viros Hebræos, vt ab amicis, mulieres autem à vicinis postulent vasa aurea, & argentea: quasi videlicet mulieres à vicinis duntaxat sint cognoscendæ, nullique illis amici præter vicinos sint comparandi: nec earum fama longiùs, quàm ad eos deferri debeat. Quod & inibi subobscurè annotauit Nicolaus Lyr. & palam affirmauit Gregorius Nazanzenus in documentis, virginibus conscriptis, & rursum in monitorio, inquiens,

Mulieres tantũ á uicinis cognoscendæ.

Αἰνῶ θηλυτράων τὰς ἄρσενες οὐδὲ ἴδωσι.

Arigeus.

Laudo ex fœminis, quas mares minimè norunt.

Euboidas. Parthi fœminis conspectũ interdicunt. Itali quoq; Augustus filias & neptes cœtu extraneorũ prohibuit.

Ideoque Arigeus Lacedæmonius quibusdam laudantibus non suas, sed quasdam ex vxoribus alienis, Per deos (inquit) de vxoribus aliorum nihil temerè dicẽdum est: ipsas enim prorsus ignorari debere, quales sint, præterquàm ab ijs, quibuscum viuunt, vt tradit Plutarchus in Apophthegmatis Laconicis. Sed & Euboidas vir quidam Lacedæmonius, quosdam audiens vxorẽ alienam laudantes, non approbabat, quòd diceret nullũ omnino verbum de muliebri ingenio ab externis esse faciẽdum, vt testis est idem Plutarchus, tanquam scilicet, fœminã ab alijs agnosci, quàm à maritis, & parẽtibus, gradũ aliquẽ faceret ad impudicitiã: aut parum pudica videretur, de qua viri vel cũ laude loquerentur: sed ea demũ summa matronalis pudicitiæ laus haberetur, si mulier adeò domi concluſa viueret, vt nullus esset, qui de ea vel bene loqui posset. Nam & qui laudat alienã vxorẽ, videtur habere cognitam, cuius ipse laudes prædicat, quod quidem detrahit pudori fœmineo. Parthi, vt scribit Iustinus lib. 41. fœminis non cõuiuia tãtùm, verùm etiam conspectum interdicunt. Quod & nostra tempestate Itali maxima ex parte obseruant. Augustus Cæsar filiam, & neptes extraneorum cœtu adeò prohibuit, vt Lucio Tucinio claro iuueni scripserit, parum modestè fecisse eum, quòd filiam suam Baias salutatum venisset, author Tranquillus.

9 ¶ Sed vtcunque sit de fama & nomine (nec enim hoc loco meam interpono sententiam) de corpore tamen inter omnes conuenit, vt domi contineri, non etiam foris euagari debeat, vnde diuinus ille poëta, Ode. 127. Vxor, inquit, tua in lateribus domus tuæ. Et Diuus Paulus. 1. ad Timotheum. 5. non facit ius mulieribus præsertim viduis circumeundi domos. Et Nazanzenus in illis ipsis documentis virginum.

Fœminæ domi se cõtinere debent nõ foris euagari.

Μὴ δὲ δόμοις ξείνοισι πορίζεο, μηδὲ τραπέζας. Id est,

Neque domibus externis asideas, neque mensis.

Et alibi in eo carmine quod elegis versibus contra mulieres ornatas græcè composuit in eam quoque sententiam.

Ὁ τρόπος ὅδε γυναικί, τὸ τίμιον, ὄφρα σε μᾶλλον
Ἐλείσῃ, καὶ θείοις προσλαλέῃ λογίοις,
Ἐσθῆτ' ἁλικάτην τε, τὸ δ' ὑφάς ἐστι γυναικῶν,
Δμωαῖς ἔργα νέμῃ, δμῳὰς ἀλθεμένων.
Χείλεσι δεσμὰ φέρῃ, καὶ ὄμμασιν, ἠδὲ παρειαῖς,
Μηδὲ πόδα προθύρων πολλάκις ἐκτὸς ἔχῃ.

Id est ad verbum,

Mos est mulieribus (res preciosa) domi manere
Plurimùm, & diuinis alloqui sermonibus.
Telaque fusoque, hoc enim munus est mulierum,
Ancillis opera distribuere, seruos vitare,
Labijs vincula ferre, & oculis atque genis,
Neque pedem extra vestibula sæpe habere.

Et rursus in suo illo monitorio mulierem alloquens,

Μὴ πολὺν ἐν προθύροισι τρέπειν πόδα μηδ' ἐπὶ τέρψιν,
Πάνδημον καὶ ἄκοσμον ὁμηγυρίν, ἣ δὲ γυναῖκας
Αἰδοῖ καὶ δαΐνησι, τὸ δ' ὄμματα ὄμμασι μίσγει,
Ἁδδὶς δ' οἰχομένη, πάντων γενέτ' ἄφρα κακίστων. Id est,

Non multùm extra vestibula mitte pedem, neque ad delectationem
Popularem, & immodestam turbam, hæc enim pudorem
Aufert & prudentibus, oculos verò oculis miscet.
Pudor enim abiens, omnium genitor malorum est. Et post pauca,

Ὅμως σοι πόλις ἐστὶ, καὶ ἄλσεα, μηδ' ὁράασθαι
Ἄλλοις, ἢ πῆσι θεσφόρσιν ἠδ' ἱερῆι. Id est,

Domus tibi vrbs est, & nemora, non videaris
Ab alijs, quàm affinibus temperantibus, atque sacerdote.

Alius poëta, sed ethnicus, Homerus in hymno Veneris, tradit Palladem docuisse pulchra opera in domibus.

Ἣ δ' ἅτε παρθενικὰς ἁπαλοχρόας οἰ μεγάφοισιν
Ἀγλαὰ ἔργ' ἐδίδαξεν.

Et Achilles Euripideus in Iphigenia in Aulide de fœmina loquens,

Maneat

Maneat (inquit) domi, pudicam enim decet pudor. Ita enim scribit.

Μενέτω κατ' οἴκους, σεμνὰ γὰρ σεμνύνεται.

Et est senarius Græcus in eam sententiam,

γυναικὸς ἐσθλῆς ἐστι σώζειν οἰκίαν. Id est,

Aedes suas seruasse, vxoris est bonæ.

De eadẽ re Fœminæ in facie pilos nõ desiderant.

10 ¶ Galenus li. 11. de vsu partium, scribit fœmininum genus non postulasse pilos in facie sibi adeuersus frigora auxiliaturos, quòd sub tecto maximam vitæ partem exigere debeat. Et Chrysostomus in epistolam Pauli ad Timotheum, Homilia. 10. monet matres, vt curent solicitè, vt filiæ domi sint iugiter. Et in 60. in Ioannem Homilia, scribit mulieris esse domi philosophari, aut vt alij vertunt, domi tanquam in quodam philosophiæ gymnasio sedere. Et li. de sacerdotio. 3. Virginem (inquit) oportet vndecunque tanquam muro circunseptam esse, ac toto anno perrarò domo egredi: idque demum cùm inexcusabiles ac necessariæ causæ vrgebunt. Et paulò antè. Virginem non conuenit neque frequentes neque superuacuas inambulationes agere. Ac rursus, Neque ei licet frequenter in forum descendere, neque siquando ea descenderit, occurrentium oculis conspicua esse cogitur. Diuus quoque Ambrosius in Lucam lib. 2. Discite (ait) virgines non circuncursare per alienas ædes, non demorari in plateis, non aliquos in publico miscere sermones. Quam sententiam citat è nostris Matthæus Afflict. in cõstitutione Siciliæ incip. mulieres. Idem Ambrosius li. 2. de virginibus, loquens de virgine Maria, Prodire (inquit) domo nescia, nisi cùm ad ecclesiam conueniret: & hoc ipsum cum parentibus aut propinquis. Sed & id li. epist. 8. epistola. 64. expendit ex sacris literis, Mariam ipsam fuisse domi repertam, cùm ad eam Gabriel venit. Et hoc quoque idem annotat in alio loco, quem postea citabimus, cùm de gynæcio loquemur. Quin & ipse quoque, in li. de Arca Noe. c. 13. scribit diem ad virum referri, noctem ad mulierem. Quoniam ille (inquit) actu publico sit clarior, ista obscurior, tanquã domesticis clausa parietibus. Diuus item Hieronymus ad Eustochium, de custodia virginitatis, eam monet, ne domum exeat, in idque torquet illud Cantieorum, Hortus conclusus soror mea sponsa, Hortus conclusus.

Dies ad uirũ, nox ad fœminam refertur.

De eadẽ re Esau cur á patre, Iacob á matre dilectus.

11 ¶ Ad quod etiam referendum est, quod sacræ literæ perhibent Esaü à patre, Iacob verò à matre dilectum. Per hanc dilectionis amborum, ac fratrum differentiam, vnius videlicet à patre, alterius à matre, actiuam ac contemplatiuam, vitam insinuari. Nam etsi vir muliere præstantior est, vt latè supra diximus, & comprobauimus, actiua tamen vita per viri, contemplatiua verò per mulieris proprietatem quodam modo intelligitur. Est quippe viri officium extera quædam negociatio, similis practico & actiuo intellectui, qualis fuit ipsius Esaü: qui, vt eadem scriptura recenset, venator erat, & agricola, id est, vt interpretatur gloſa quam interlinearem vocant, exercens exteras actiones. Mulieris autem proprium est adinstar memoriæ, vt intus immota sedeat, sicut Iacob, qui fuit vir simplex, habitans in tabernaculis, & ob id Israël, id est videns deum dictus: qualis certè contemplatiui hominis mens, atque intellectus est, vt etiam annotauit Eusebius li. Præparationis Euangelicæ. 11. c. 4. Dilectio igitur Esaü à patre, vitam actiuam: dilectio verò Iacob à matre, contemplatiuam refert, quod & scitissimè quidem, & elegantissimè, vtcætera omnia scribit Carolus Bouillus in Quæstionibus Theologicis, li. 6. Sed & Diuus Thomas Aquinas in opusculo de sacramento altaris. c. 7. posteaquàm traxit ad figuram sacramenti altaris, illud quod scribitur Genesis. 27. c. de benedictione Iacob, in qua decepti sunt sensus Isaac putantis sentire Esaü, dum sentit similitudinem eius, qui velatus erat Iacob, hæc ferme subdit, Sciendum quòd in illa figura Dominici corporis quatuor erant personæ, Isaac, & Rebecca, & Iacob, & Esaü, quasi masculus, & fœmina significent duas naturas in nobis, scilicet corpus, & animam: masculus qui magis solet esse manifestus, & exterioribus plùs intendit, significat hominem exteriorem, id est, corpus cum suis sensibus: fœmina quæ domi residet, & familiam regit, hominem interiorem, id est, animam, quæ salutis suæ, & aliorum gerit curam, & cætera quæ sequuntur.

Venus testudinem calcãs Tibulli locus animaduersus Statii locus animaduersus.

12 ¶ Et vt istud rursum authoritate externorum, ethnicorumq; hominum cõprobemus, Non aliud exprimere voluit Phidias illustris ille pictor, qui Elensibus Venerem, testudinem calcantem pinxit: eo symbolo veluti tacita ambage indicans mulierum esse munus οἰκουρίαν, καὶ σιωπὴν, id est, ædium custodiam, & silentium, author Plutarchus in Præceptis connubialibus. c. 33. Et meminit Stobæus, ser. 72. & Pausanias li. 6. Id quoq; attigisse videtur Tibullus li. 3. Elegia itẽ. 3. illo versu,

Et foueas concha Cypria vecta tua.

Id quod tamen prætermisit interpres. Et Papinius lib. Syluarum, 1. In Epithalamio Stellæ & Violantillæ,

Hæc & cæruleis mecum consurgere digna
Fluctibus, & nostra potuit considere concha.

Quo in loco Domitius id aliò transfert.

Et iterum li. 3. eiusdem operis in coma Earini,

Ite dabit cursus mitis Cytheræa secundos,
Placabitque notos, fors & de pube timenda
Transferet, inque sua ducet super æquora concha.

Martialis locus animaduersus

Et hinc Martialis lib.2. in Gallum Vocat conchas Cytheriacas,id est,Venereas,

Læuior ô conchis Galle Cytheriacis.

Vbi & hoc silenter præterierunt interpretes,aliàs oculatissimi.Sed & Propertius concham Erycinam appellat,

Et venit è rubro concha Erycina mari.

Plauti locus aliàs uersus.

Et ante hos omnes Plautus in Rudente de ipsa Venere loquutus,

Te ex concha natam esse autumant.

Plinii locus

Vbi & quatuor interpretes huius rei non meminerunt. Et aliquid à Plinio veluti transeunter lib. 9.cap.25.traditur, qui tamen locus mendosus est. De ea autem Phidiæ pictura Alciatus noster in Emblematis hoc quoque reposuit,

Alma Venus,quænam hæc facies? quid denotat illa
Testudo,molli quam pede Diua premis?
Me sic effinxit Phidias,sexumque referri
Fœmineum,nostra iussit ab effigie.
Quodque manere domi & tacitas decet esse puellas,
Supposuit pedibus talia signa meis.

13 *De eadẽ re Aegyptiæ mulieres calceamẽtis nõ utũtur.*

¶ Sed & Plutarchus ipse,vt ad eum reuertamur,paulò antè scripserat AEgyptijs mulieribus non uti calciamentis,patrium morem fuisse,vt se domi continerent,subditque mox.Ac plerǽque fœminæ, si auratos calceos, & armillas,& femoralia adimas,purpuramque,& margaritas,domi manerent. Macrobius lib. Saturn. 7.c.1.tradit Parthos solere cum concubinis,non cum coniugibus inire conuiuia,tanquam has & in vulgus prodire & lasciuire quoque, illas non nisi domi abditas tueri deceat tectum pudorem. Cui concinens Iustinus li.4.de ipsis Parthis loquens,Fœminis,inquit,non conuiuia tantùm virorum, verùm etiam conspectum interdicunt. Sed vt iterum Plutarchum resumamus,is sanè Problematôn Ro. c.100. testis est Romanos maribus nono die,fœminis octauo nomina imponere consueuisse. Cuius rei cùm multas causas subiiciat, hanc quoque inter alias esse dicit,quòd in numeris, Nouenarius primus est tetragonus ab impari & perfecto ternario. Octonarius autem primus cubus à binario numero, quem parem esse constat. Oportet autem quadrangulum esse & imparem & perfectum: Vxorem autem sicut cubum stabilem,& domi seruantem & immobilem. Hæc ibi. Seneca autem in laudem suæ materteræ scribit eam per 16.annos, quibus maritus ipsius Aegyptum obtinuit, nunquam in publico fuisse conspectam, neminem prouincialium in domum suam admisisse. Itaque loquax, inquit, & ingeniosa in contumelias præfectorum prouincia, in qua etiam vitauerunt quidam culpam, non effugerunt infamiam,veluti vnicum sanctitatis exemplum suspexit. Theognidis quoque sententia est in eam rẽ,

Parthi cũ concubinis nõ cũ uxoribus cõuiuia inuite. Maribus.9 die,fœminis 8.noïa imponebãtur

Ἐχθαίρω δὲ γυναῖκα περιδρόμον, ἀνδρὸς ἀκούσης. Id est.

Odi vero mulierem circumcursantem,& virum ignauum.

Et Epicharmi apud Stobæum Sermone.67.

Εἰ δὲ καὶ φιλέξοδός τε καὶ λάλος καὶ δαψιλής.

Virũ in fœminã mutarii somnis quid significet

Οὐ γυναῖχ' ἕξεις, διὰ δὶ' ἀτυχίαν κοσμουμένην.

Quibus significatur,quòd si vxorem duxeris,frequenter domo exeuntem, loquacem, & sumptuosam:non vxorem te habiturum, sed instructum per vitam infortunium.

Et Sceledrus Plautinus in Milite,

Te alloquor (ait) vici probrique plena,
Quæ circum vicinos vages.

Artemidorus autem Daldianus li.de interpretatione somniorum.1.c.52.Si quis,inquit,se in mulierem transmutari somniet,diuiti malum est,& maximè Remp. administrãti. Nam vtplurimùm mulieres sunt domus custodes,& intra tectum seruantes, ideoque id somnium, omni magistratu eum exuit,qui id videt. Et lib.2.c.35. Minerua,ait,in somnis visa,bona est vxorem ducere volentibus,pudicam enim,& domus custodientem,vxorem futuram esse præsagit.Pausanias lib.1.tradit Olympiæ olim latam legem fuisse,ne mulieres ad Olympica certamina, spectandi gratia acce derent.Hanc autem pœnam,præuaricantibus eam,constitutam fuisse, vt è Typeo monte prærupto præcipitarentur. Et huc alludens Papinius libr.1.Thebaïdos,ita cecinit.

Minerua i sõnis uisa. Mulieres olympicis certaminib⁹ spectãdi gratia interdictæ

Exclusæque expectant præmia matres.

Quo in loco Lactantius Firmianus,siue alius(quod magis credo)interpres quidem doctissimus, huc quoque ipsum annotauit.Sed & eius moris meminerunt Menander Rhetor,& Valerius Maximus lib.8.c.16.eodemque vl.in fi.& nos alibi mentionem quoque huius rei fecimus.

De eadẽ re solitæ Mulieres Rõ. domi sẽtire solitæ Mulieres repudiatæ quòd foris uersarẽtur

14 ¶ Et sanè illud certum est,Romanas quondam mulieres velut patrio instituto sese domi continere solitas. Quod vel hinc facilè coniectari est, quòd C. Sulpitius Gallus vxorem dimiserit, quoniam eam capite aperto foris versatam cognouerat.Et. Q. Antistius idcirco repudiasse vxorem dicitur,quòd illam in publico, cum quadam libertina vulgari,loquentem viderat. Publius quoque Sempronius Sophus,coniugem repudij nota affecit, quoniam se ignorante ludos spectasset. Quorum testis est Valerius lib. 6. rerum memorabilium.c.3.Et præterea Sulpitij ac Sempronij, Plutarchus in Problematis.c.13.Sed & hoc aperte ostendit Cornelius Tacitus, & historicus, & orator

orator clarissimus,in eo libro, quẽ de claris oratoribus scriptũ reliquit,cùm de priscis Romanis loquens, Iampridem,ait,suus cuique filius ex casta parente natus,non in cella emptæ nutricis,sed gremio ac sinu matris educabatur: cuius præcipua laus erat tueri domum, & inseruire liberis. Hæc Tacitus.

De eadẽ re Mulieres incorruptã sermonis antiquitatẽ re tinent.

15 ¶ Ex quibus & illud factũ videri potest,quod apud Tullium lib.3.de Oratore.L. Crassus orator ita dicit,Equidẽ cùm audio socrũ meã Læliam(facilius enim mulieres incorruptã antiquitatẽ cõseruant,quòd multorũ sermonis expertes ea tenent semper,quæ prima didicerunt)sed eam sic audio,vt Plautum mihi & Næuium videar audire.A quo non admodũ distat, quod scribit Plinius Iunior, li.Epist.1.ad Euricium,de epistolis vxoris Pompeij Saturnini,Legit(inquit)mihi nup epistolas, quas vxoris esse dicebat.Plautum vel Terentium metro solutũ legi credidi.Hanc aũt mulierũ Romanarũ cõsuetudinẽ Constantinũ Augustũ vnà cũ colonia ex vrbe Roma Cõstantinopolim transtulisse putat Philelphus, in ea epistola quam eleganter scripsit ad Laurentium Medicen,de differentia sermonis Latini,& Literalis,Quoniã nobiles illæ Constantinopolitanæ mulieres, vt ille ipse refert,pro vetere quodã more semper se domi cõtinerent,neq; interdiu vnq̃ egrederẽtur.

De eadẽ re Græcorum mulieres in conuiuiis uirorum non accumbunt. Gynæciũ.

16 ¶ Quanquam dici potest Constantinopolitanos non à Romanis hunc morem mutuasse:sed à suis maioribus,illis videlicet veteribus Græcis (sita enim est in Græcia Constantinopolis olim Byzantium dicta) veluti iure hereditario per manus accepisse. Apud illos enim negat Cicero,in tertia in Verrem actione,moris fuisse,vt in conuiuio virorum mulieres accumberent. Et,vt tradit Aemilius Probus in procemio sui operis,apud eosdem fœmina neque in conuiuium adhibebatur,nisi propinquorũ:neque sedebat,nisi in interiore parte ædium,quę γυναικωνῖτις appellabatur,quò nemo accedebat,nisi propinqua cognatione coniunctus. Est igitur Gynęconitis (vt obiter illud dixerim) atque etiam Gynęciũ,siue Gynęceũ locus ædiũ secretior,in quo solæ mulieres habitabant:dictus & ab ipsis mulieribus,quas Græci γυναῖκας appellant. Vnde Panthœdas Spartanus cũ in Asia obiret legationẽ,ostentantibus quibusdã murum valde munitum latum ac sublimẽ,fertur dixisse,Νὴ τοὺς θεούς, ὦ ξένοι, καλὴ γυναικωνῖτις.i.Per deos ô hospites,pulchra Gynæconitis.i.domus mulierum.Author Plutarchus in Apophthegmatis Laconicis.Qui & ipse idem prope dixisse Agidem Archidami filium refert, item Agesilaum illum magnum Lacedæmoniorum regem. De Gynæcio autem Plautus in Mostelaria.

Panthœdæ dictum de muro munitissimo.

Dare vult vxorem filio quantùm potest,
Ad eam rem facere volt nouum Gynæceum. Sed & Terentius in Phormione.

Vbi in Gynæceum ire occipio.&c.

Iterum dẽ Gynæciis. Gynæciarij Andronitis Ambrosijlocus emendatus.

17 ¶ De huiusmodi autẽ Gynæciis,atque Gynæciariis fit mentio in.l.vnusquisque,in princ. C. ad le.Iul.repe.& in Rubr.& iterũ in.l.2.3.5.& .l.si quis ex corpore. C.de muril.& Gynę.li.11.& .l. 1.tit.seq.de vesti.holo.& in.l.vlt. C.de mili.vest.li.12.In quib⁹ locis Gynęcium etiã capitur pro loco secretiore,in quo opera textrina,& ita muliebria conficiuntur:& Gynęciarij pro iis, qui ea muliebria opera conficiunt. Vitruuius autem lib.Architecturæ.6.c.10.describit Gynęconitidẽ, atque etiam Andronitidẽ,quæ est ea domus pars,in qua viri sine interpellationibus mulierũ versantur.Hic autẽ obiter corrige mendũ quod obrepsit in diuum Ambrosium, in loco huic rei de qua tractamus,accõmodatissimo,Is est in adhortatione ad virgines. Nullus, ait, sit tunc sine matre progressus, quæ sit anxia custos pudoris. Ipsa quoque ad ecclesiã progressio rarior sit adolescẽtulis. Considera quanta fuerit Maria,& tamen nusquã alibi nisi in cubiculo reperitur, cum quæritur. illa te doceat,quid sequaris. Angelũ vidit,& pauebat in corde,peregrinabatur in aspectu:vnde dicit ad eã Angelus, Ne timeas Maria. Decet solitudo verecũdiã,& gymnasiũ pudoris secretũ est. Expunge verbũ illud,gymnasium,& repone,Gynæcium,neque enim aliter sententia constat. Sed imperitus quispiã non intelligens quid esset Gynæciũ, corrupit textũ Ambrosij. Illud autem sciendũ est Latinos id vocare Cõclaue,quod Græcis Gynæcium dicitur. Terentius in Eunucho,

Conclaue.

Virgo in conclaui sedet. Et in Heautontimorumeno,

Est mihi vltimis conclaue in ædibus quoddam in interioribus tectis. Quibus in locis Donatus, Est(inquit) conclaue separatior locus in interioribus tectis,aut vt alii legunt,superior locus.

Gynæcia in loco domus editissimo apud Græcos.

18 ¶ Id quod conuenit multis Homericis locis,quibus ostenditur Gynęcia fuisse in loco domus editissimo,& accessu difficillimo.Nam li.Odysseæ primo de Penelope,

Ἐς δ' ὑπερῷ' ἀναβᾶσα σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξὶν
Κλαῖεν. Id est,ad verbum.

In tabulatũ siue locũ editũ,aut si mauis,in superiorẽ partem domus ascendens cũ ancillis fœminis Flebat.

Quod & ad verbum propè bis repetitur in libro quarto eiusdem operis, vbi & ipse poëta de Penelope quoque loquitur. Sed & rursum paulò pòst,

Ἡ δ' ὑπερῴοιφ αὖθι πολυφρέων ἐπιβεβήκει
Κεῖτ' ἄρ' ἄσιτος.

Hæc autem in loco edito illic prudens Penelope
Iacebat abstinens Et lib.15.

ἀλλ' ἀπὸ τῶν ὑπερῴοιφ ἰσὸν ὑφαίνῃ,

Sed ab his in loco edito telam texit. Et lib.16.
Ἡ μὲν, ἄρ' εἰς ὑπερῴα σιγαλόεντα
Κλαῖεν.
Hæc autem aſcendens in ſuperiora ſplendida
Flebat. Et lib.ſeq.& ite rum lib.19.
Ἦτοι ἐγὼ ὑποδρῴον εἰς ὑψόσε βᾶσα
Λέξομαι εἰς εὐνήν. Id eſt.
Certe ego in ſuperiora aſcendens
Dormiam in lectum.
Verba ſunt eiuſdem Penelopes. Et li. quoq; 18. eandem fecit deſcendentem ex ſuperioribus, poſteaque in eadem aſcendentem, Nam primum,
Ὡς ἔφαμεν' ἡ κατέβαιν' ὑποδρῴα σιγαλόεντα. Et paulò pôſt.
Ἡ μὲν ἔπειτ' ἀνέβαιν' ὑποδρῴα δῖα γυναικῶν. Et lib.19.
Ὡς εἰποῦσ' ἀνέβαιν' ὑποδρόα σιγαλόεντα
Οὐκ οἴη, ἅμα τῇγε καὶ ἀμφίπολοι νέον ἄλλαι.
Ἐς δ' ὑπερῷ' ἀναβᾶσα σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξίν. Id eſt, ad verbum.
Sic dicens aſcendit ſuperiora ſplendida
Non ſola, cum ea & famulæ ibant aliæ.
In autem ſuperiora aſcendens cum ancillis mulieribus.
Quem poſtremum verſum repetit libro quoque. 23. Et lib. Iliados. 2. in Catalogo,
Παρθένος αἰδοίη ὑποδρῴη εἰς ὑψόσε βᾶσα.
Virgo verecunda, ſuperiora aſcendens.
Et lib. 22. de Andromache loquens,
Ἀλλ' ἤγ' ἴσον ὕφαινε μυχῷ δόμου ὑψηλοῖο.
Sed telam texebat in conclaui domus altæ.

Et apud Hebræos. Idque obſeruatũ fuiſſe video apud Hebræos ex. c. 3. Thobiæ, de Sara filia Raguelis, Ad hanc vocẽ perrexit in ſuperius cubiculum domus ſuæ. Et Iudith. 8. Et in ſuperioribus domus ſuæ fecit ſibi ſecretũ cubiculum, in quo cũ puellis ſuis clauſa morabatur.

19 ¶ Sed vt ad rẽ redeamus, quod dictũ eſt de Lacedæmoniis, & ex eo quoq; probatur quod à Græcis authoribus traditũ eſt, Dioſcuros, quos Caſtores Latini vocant, ad Phormionem quendã, hoſpitum effigie acceſsiſſe, qui ſe ex Cyrenaïca regione venire dicerent, cumq; oraſſe, vt in conclaui quodã, ædiũ parte remota & abdita, ſibi locũ quò diuerterent; dare vellet: Nam eã domus partem ſibi gratã fuiſſe, etiã dum inter homines degerent, affirmabant. Quibus Phormio ſe quidem libenter reliquã domũ illis conceſſurum eſſe reſpondit. conclaue autẽ illud nequaquam illis exhibere poſſe, in quo filia virgo, quam vnicam ſummo aſſeruabat ſtudio, habitaret. Sub hæc diſceſsiſſe Dioſcuros: verùm poſtridie eius diei virginẽ illam & omnem ipſius cultũ, atque vniuerſum famulitium euanuiſſe, in medio autem conclaui Dioſcurorum imagines repertas fuiſſe. Quibus etiam concinit quæ ſcribit Antigones author Græcus apud Euripidẽ, Virgines in ædium receſſu verſari ſolitas in Parthenone, qui locus ab earum ſtatione ſic dictus eſt, nec inde matris aut cuſtodis iniuſſu pedem virgini efferre licebat. In quem ſenſum Ianus Parrhaſius interpres doctiſsimus, refert illud Claudiani de Proſerpina loquentis,

De eadẽ re Dioſcuri. *Parthenon*

Florebat tranquilla domus, nec limina virgo
Linquere, nec virides audebat viſere ſaltus
Præceptis obſtricta tuis, telæ labor illi.

Bona Dea nunq; extra Gynæconitin egreſſa. Maritis nõ licet tẽplũ Bonæ deæ intrare. Et huc quoque pertinet, q̃ apud Græcos Bona dea θεὸς γυναικεία dicebatur, quam Varro Fauni Aboriginum regis filiam tradidit adeò pudicã, vt extra γυναικωνῖτιν nunquam ſit egreſſa, nemoque illam dum vixit, præter virum ſuum, mas viderit, nec nomen eius audierit, nec marẽ ipſa vnquam viderit, præter ipſum maritũ: ob idque illi in operto ſacrificabant, vt etiã refert Lactantius, li. 1. c. 22. & nonnihil meminerat Macrobius in Satur. Vbi & hinc prodiiſſe dicit, quòd non licet viris, eius templum intrare. Ex quo & illud Tibulli lib. 1. Elegia. 6.

Sacra Bonæ maribus non adeunda Deæ. Et Ouidij lib. 5. Faſtorum,
Templa patres illic oculos exoſa viriles.
Leuiter accliui conſtituêre loco. Et Propertij lib. 4. de Hercule,
Fœmineæ loca clauſa Deæ, fonteſque perennes
Impune, & nullis ſacra retecta viris

Vnde & Seneca. 16. Epiſtolarum libro ad Lucillium, ſcribit, viros omnes à conſpectu religionis Bonæ Deę ſic arceri, vt picturæ quoque maſculorum animalium contegantur. Ex quo & illud Iuuenalis Saty. 2.

Vbi velari pictura iubetur
Quæcunque alterius ſexus imitata figuram eſt.

De qua re etiam & Tullius in oratione De Aruſpicum reſponſis.

¶ His

20 ¶ His autem quæ de Romanis diximus, adſtipulatur elegantiſsimum cuiuſdam Claudiæ Epitaphiũ Romę inter cætera vetera monumenta repertum, in regione tranſtyberina, in capite pontis diui Bartholomæi, in quo quidem inter alia plæraque, quæ ad laudẽ ipſius Claudiæ dicuntur, illud adiectum eſt, quòd domum ſeruauerit, veluti cætera parui momenti & ponderis eſſent, niſi & hoc fuiſſet. Epitaphium ipſum antiquitatis ergò hic adſcripſimus. *De eadẽ re Epitaphiũ antiquũ memorabile.*

Hoſpes, quod dico paululum eſt, aſta, & pellege.
Heic eſt ſepulchrum haud pulchrum pulchrai fœminai
Nomen parentes nominarunt Claudiam,
Suum maritum corde dilexit ſuo,
Gnatos duos creauit, horum alterum
In terra linquit, alium ſub terra locat.
Sermone lepido, tum autem incеſſu commodo.
Domum ſeruauit, lanam fecit, dixi, abei.
Sed & huc vergit illud Propertij lib. 2. Elegiarum. Elegia. 6.
Fœlix Admeti coniunx & lectus Vlyſſis,
Et quæcunque viri fœmina limen amat.

Inibi enim limen pro domo accipitur, vt alibi apud eundem, ad Gallum, *Limen pro domo.*
Ah mea contemptus quoties ad limina curres.
Et in eo loco, quem ex Claudiano nuper adduximus. Et alibi ſæpe apud bonos authores. Liuius ſtatim in princ. lib. 4. belli Macedonici. Matronæ nulla nec authoritate, nec verecundia, nec imperio virorum contineri limine poterant. Ouid. lib. 4. Faſtorum,
Limen vt intrauit, luctus videt omnia plena. *Iuriſconſulti locus ab ĩterprete perãm acceptus.*
Et Plinius iunior ad Quadratam lib. 9. Epiſtolarũ. Rogo vt veniat, quia me recens adhuc luctus limine cõtineret. Et Vlpia. noſter in. l. illicitas. §. illicita. ff. de offi. præſid. ibi, limine vnico, vbi tamen Accurſius non intelligens quid illic limen eſſet, legit lumine pro lucerna vel oculo.

21 ¶ Cæterùm, vt à ſemita in viam redeamus, Cato ille Cenſorius omniũ bonarum artiũ magiſter, in eo libro quẽ de re ruſtica & doctiſsimè & elegantiſsimè, ſi **ad illud ſeculũ** reſpiciamus, conſcripſit, inter cætera multa villicæ officia, quæ tanquã leges quaſdã ei præſcripſit, capite eius operis 143. Vicinis (ait) aliiſque mulieribus quàm minimùm vtatur, néve ad eas domũ eat, néue ad ſeſe recipiat, ad cœnam ne quò eat, neq; ambulatrix ſiet. Tantùm abeſt, vt illis ius faciat viros alienos conueniendi, vt etiam conſuetudinem aliarum fœminarum eis interdicat. *De eadẽ re Villicæ officia.*

22 ¶ Neque in eam rẽ deeſt nobis legum teſtimoniũ, videlicet. l. 1. C. de offi. diuer. iudi. in illis verbis, quæ intra domũ, conſiderato ſexu, ſemet cõtineat, & in Authen. vt lice. mat. & auiæ. §. quia ve rò plurimas, vbi inter paucas cauſas repudiandi vxorẽ hæc vna eſt, quando vxor nolente viro, extra domum manſerit, quod & cauetur in nouellis, eo. tit. §. anteriores quidẽ conſtitutiones, verſiculo, item ſi nolente marito, & in Authen. de nupti. §. mitiores, vbi etiã addit, ſi inuito marito in circenſibus & ſpectaculis theatriſque adfuerit. Idque eſt quod Plautus, quem ſuprà poſt principiũ alicubi citauimus, longo antè tempore dixerat, *De eadẽ re Legũ teſtimonio.*

Vxor viro ſi clam domo egreſſa eſt foras,
Viro fit cauſa, exigitur matrimonio.

Cui legi fortè initiũ dederunt, & originẽ Sulpitius, Antiſtius, & Sempronius, quorũ nuper meminimus. Igitur non temerè ſcribit Specul. ti. qui filij ſunt legi. §. 1. verſi. quid ſi viro abſente, q̃ vir poteſt cogere vxorẽ, vt ſe domi contineat, per **tex. in. l. 2. ff. de libe. exhib.** qui tamen mihi videtur nihil ad hoc facere: ſed eius ſententiã cõprobat tex. ſuprà allegatus. Et quòd. l. 3. C. de cõd. inſert. vxorẽ focariam appellat, nulla alia ratione, vt opinor, quàm quòd ea priuatim focum viri ſeruare debeat. Et facit nõ minimũ. l. 2. C. de his qui ve. æta. impe. vbi Fœminas cœtui publico ſeſe demõſtrare non decet, quod & repetitur in. c. indemnitatibus. §. porrò, verſ. ſed cùm eas, de elect. lib. 6. *Focaria uxor dicta.*

Et eſt ferè ſimile quod ſcribitur in. c. mulieres, quod eſt. 2. in prin. de iudi. li. 6. mulieres vagari nõ conuenit, nec virorum cœtibus immiſceri, in cuius loci cõmentariis nouiſsimè ęditis à D. Ludo. Gomes plurima ex his quæ in hoc capite ſcripſeramus in priore noſtra ęditione illic tranſcripta ſunt. Illud autẽ quod adſcriptũ eſt in illo. c. 2. ſumptum eſt, vt etiã dixeramus, & repetit ibi Gomes ex. l. maritus. C. de procur. cuius verba ſunt, Nec fœminæ perſequendæ litis obtentu conuenit, virorum cœtibus immiſceri. quod ſumptũ videtur ex. l. maritus. C. de procur. cũ ſcribitur ne fœminæ perſequendę litis obtẽtu, in cõtumeliã matronalis pudoris irreuerẽter irruãt, nec cõuentibus virorũ vel iudiciis intereſſe cogãtur. Vnde Tullius in oratione pro. M. Cęlio taxat Clodiã, quæ mente neſcio qua effrenata atque pręcipiti in forum deferri, iudiciumq; voluiſſet. Vt nõ abre noſtris legibus prohibitũ ſit fœminis poſtulare, **ne contra pudicitiam** ſexui congruentẽ alienis cauſis ſe immiſceant, vt ſcribitur in. l. 1. **§. ſexum. ff. de poſtul. vbi &** illud ſubiungitur, originẽ huius introductã eſſe à Calphurnia improbiſsima **fœmina: ſed** niſi me coniectura fallit, legendũ eſt, C. Affrania ex Valerio, li. 8. c. 3. Hæc enim vt is ibi **ſcribit, inuſitatis** foro latratibus aſsiduè tribunalia exercendo ad muliebris calumnię notiſsimũ **exemplum euaſit, adeò**, vt pro crimine, improbis fœminarum moribus. C. Affraniæ nomen obiiceretur. Nã vt opinor ex. C. Affrania quiſpiam Calphur- *Locus iuriſconſulti correctus.*

Calphurnia fecit. Hincq́; vt redeamus, illud Tullij in. 3. in Verrem actione, Cur prudentissimas electissimasque fœminas in tantum virorum conuentum insolitas inuitasq́; prodire cogis? Illudque Iuuenalis Saty. 6.

Sed cantes potiùs, quàm totam peruolet vrbem
Audax, & cœtus possit quàm ferre virorum.

Quam sententiam quoque exprimit Helena Euripidea in Oreste, cùm dicit,

ἐς ὄχλον ἔρπειν πάρ᾽ ξένοισιν ἐ καλόν.

In turbam progredi virgines, haud honestum.

De eadẽ re Mulieribus nõ opus est adire ponti ficẽ ad absolutionẽ. 23

Et facit etiã tex. in. l. optimã. C. de contrahen. & cõmit. stipul. vbi naturalis pudor non permittit mulieres sese omnibus passim manifestare. & tex. notabilis in. c. mulier. 23. di. in hæc verba, Mulier quãuis docta & sancta, viros in conuentu docere nõ præsumat. qđ quidẽ est ex concilio Caradire ponti thaginensi. 4. c. 110. In quibus potissimùm notandum illud verbum (sancta) ad id videlicet, vt ne sanctimonia quidẽ vllum huic sententiæ afferat præiudicium, quin obseruanda sit.

Mulieres ferendi testimonij causa nõ tenẽtur in iudiciũ uenire.

¶ Facit item. c. mulieres, & . c. de monialibus, & . c. quanuis, extrà de sent. excõ. vbi si mulieres inciderint in canonẽ, Si quis suadente, possunt ab Episcopo absolui, nec opus est vt adeãt summum Pontificẽ, sicuti viri: quoniã, vt dictũt Hosti. Io. An. Panor. & cęteri in. d. c. mulieres, periculosum est mulieres peregre proficisci, & se virorum cœtibus immiscere. Et ex hoc statutum est, ne mulieres vel ferendi testimonij, vel alterius rei causa cogantur personaliter, vt loquimur, in iudiciũ venire. d. c. mulieres, de iudici. Propterea etiã ad illas, cũ iurare debent, domũ mitti oportet: vt voluit glo. in. l. ad egregias, & ibi doc. ff. de iureiur. Quod tamen recens institutũ videri potest, ex eo quod scribit Cornelius Tacitus, lib. 2. Historiarum, Vrgulaniæ potentia adeò nimia ciuitati erat, vt testis in causa quadã, quę apud Senatum tractabatur, venire dedignaretur, missus est Prætor, q̃ domi interrogaret, cùm virgines Vestales in foro, & iudicio audiri, quoties testimoniũ dicerent, vetus mos fuerit. In corpore autem legum à Theodosio imperatore congestarũ, nisi cõmenticius sit libri titulus, lex est in tit. de offi. iudi. om. Qua cautũ est, ne vidua pro vllius rei debito, ad aliã prouinciam ire cogatur.

Vestales in iudiciũ uenichant ferendi testimonij causa

24 ¶ Sed vt redeamus, à superioribus non longè abest, quod verè dicit Angelus in. I. si qua illustris, C. ad. SC. Orphi. quòd ea meretrix præsumitur, quæ alienas domos, nunc hanc, nunc aliã intrare consueuit. Cuius dictũ confirmat quod Solomon de impudica muliere loquens, Prouerb. 5. Vagi sunt gressus eius. & iterum. c. 7. Garrula (inquit) & vaga, quietis impatiẽs, nec valens in domo consistere pedibus suis, nunc foris, nũc in plateis. Et quod Epigrãmaticꝰ poëta de Leuina scribit, quæ cũ antea castissima esset, domo tamen nõ contenta, sed nũc Lucrinũ, nunc Auernũ profecta, nunc Baias, meretrix facta est, relictoq́; viro adolescentẽ secuta est. Valerij carmẽ huiusmodi est,

De eadẽ re Meretrix esse præsumitur quæ huc & illuc uagatur Mulier casta uagãdo meretrix facta est.

Casta, nec antiquis cædens Leuina Sabinis,
Vt quanuis tetrico tristior ipsa viro:
Dum modò Lucrino, modò se permittit Auerno,
Et dum Baianis sæpe fouetur aquis,
Incidit in flammas, iuuenemq́; secuta, relicto
Coniuge, Penelope venit, Helena abiit.

25 ¶ Ex hoc fit, vt plærunque malè audiant, velut parum pudicæ mulieres peregrinæ, quæ videlicet domum relinquentes & patriã, peregre proficiscuntur, vsqueadeò vt meretrices peregrinæ à poëtis vocentur. Terentius in Andria, Pamphilum pro vxore habere hanc peregrinã: vbi & hoc anno tat Donatus. Et alibi in eadem fabula, Adeon' est demens ex peregrina. in quo etiã loco interpretatur Donatus ex meretrice, subdens, Mulieres enim peregrinæ inhonestæ, & meretrices habebãtur: & in Eunucho Parmeno, cùm Thaïs dixisset matrem suam Samiã fuisse, & habitasse Rhodi, tacere se posse. respondit, quoniã videlicet verisimile esset, posse meretricẽ nasci ex peregrina & ipsa meretrice: Dixerat enim prius Parmeno, taciturum se, quæ vera à Thaïde dicerentur. Vbi itẽ Aelius ipse eum locum in hunc sensum detorquet. Qui & ipse enarrans illud eiusdẽ Terentij in Phormione, An vt ne quid ciuis turpe in se admitteret, Idoneũ (inquit) testimoniũ est bonorum esse natalium ciuem dixisse. Nã apud veteres peregrinæ mulieres in meretricum numero habebantur, citatq́; duo posteriora loca. Horatius lib. 3. carminũ. Ode. itẽ. 3.

De eadẽ re Pere grinæ malè audiunt de pudicitia. Peregrinæ pro meretricibus.

Ilion, Ilion
Fatalis, incestusque iudex,
Et mulier peregrina vertit
In puluerem.

Vbi & hoc Lãdinus annotauit. Hinc & apud Euripidẽ ipsa Medæa sese Corinthiis fœminis excusat, quòd abesset à patria, vt suspitionem impudicitiæ veluti à se amoliretur.

Κορίνθιαι γυναῖκες ἐξῆλθον δόμων,
Μήμοῖ᾽ μέμψιν δ᾽ εἶδα γὰρ πολλὰς βροτῶν
Σεμνὰς γενέσθαι, τὰς μὲν οὐ μᾶτον ἄπο,
Τὰς δ᾽ ἐν δυσκόλοις, οἷσιν ἀφ᾽ ἡσύχου πόδος,
Ἀσπλείαν ἔκτησαν καὶ θαυμίαν.

Id est, prope ad verbum.

Corinthiæ fœminæ, egressa sum domos.
Ne mihi quippiam crimini vertatis. noui enim multos mortalium
Honestos, sanctos illos quidem procul ab oculis,
Hos verò in externis, sed homines ab ocioso pede
Infamiam sibi contraxerunt, & ignauiam.

Quem locum imitatus fuisse videtur Ennius in eiusdem tituli tragœdia: ex quo putat Politianus Tulliũ in epistola ad Trebatiũ lib. 7. Epistolarũ Familiariũ hoc deprõpsisse, Hoc tibi tã ignoscemus nos amici, quàm ignouerunt Medeę, quæ Corinthũ arcẽ altam habebãt matronæ, opulentæ, optimates, quibus illa manibus gypsatissimis persuasit, ne sibi vicio illæ verterent, quòd abesset à patria.

Nam multi suam rem bene gessere, & publicam, patria procul.
Multi qui domi ætatem agerent, propterea sunt improbati.

Hæc Cicero. Iuuenalis autem satyra. 6. cas fœminas vituperat, quæ nouerunt,

Quid toto fiat in orbe,
Quid Seres, quid Thraces agant. &c.

Mulieres lanã, linũ, telam, fusũ, domi exercẽt

26 ¶ Mulieres igitur moneo, ne alienas domos circũeant, ne foris temerè euagentur, néve peregrè proficiscantur: sed domi maneant, domestica negocia administrent: & in his colum, lanã, linum, telam, fusum, vt Hector Homericus, & Gregorius Nazanzenus præcipiunt, exerceant, quæ matronis pudicis conueniunt: easq́; si quid aliud, quàm maximè decent. Solomõ in Prouerb. c. 31. de muliere forti, & pudica loquens, Quæsuit, inquit, lanam & linum, & operata est consilio manuũ suarũ. Laudatur Anna vxor Thobiæ, quòd ibat quotidie ad opus textrinũ, Thobiæ. 2. c. Hieronymus instituens virginẽ Demetriadẽ, Habeto, ait, lanam semper in manibus, vel staminis pollice fila deducito, vel ad torquenda subtegmina in alueolis fusa vertantur. Et alibi ad Lætam de institutione filiæ, Discat & lanã facere, tenere colum, ponere in gremio calathum, rotare fusum, stamina pollice ducere.

De eadẽ re Talasij nomen in nuptiis iactatũ Sponsæ uirorũ lanã lana coronabant. Noua nupta in pelle lanata con sidebat. Caiæ Cecilię statua. Tanaquil.

27 ¶ Ex veteri Romanorũ more Talasij nomen in nuptiis crebrò iactabatur: vt videlicet hac nuptiali voce prouocarentur nouæ nuptæ, exhortarenturq́; ad opus & lanificium, quod Græci ταλασίαν dicunt, vt Varro, & Iubas, & Plutarchus, tũ in Romulo, tum in quæstionibus. cap. 29. & Festus Pompeius tradiderũt. Sed & spõsæ (quod scribit Varro ipse, & Plutarchus postremo à me citato loco, & Plinius libro. 8. cap. 48.) colum secum inferebant, & fusum, virorumque lanuam lana coronabant, ac cingebant, hac quoque ceremonia nuptiali indicantes, lanificium à nuptis in domo maritali exercendum esse. Itẽ apud eosdem Romanos in pelle lanata noua nupta considere solebat, quòd testaretur lanificij officiũ se præstaturã viro, vt refert Pompeius. Quin ipsi Romani apud Caiæ Cæciliæ statuã æreã in tẽplo. M. Anci sitã, colum, lanã, & fusum cõfinxerunt, pudicitiæ & industriæ suæ certa monumenta. authores. M. Varro, & Plinius vbi suprà, & Plutarchus in Problemat. d. cap. 29. Ea est autẽ, vt scribit ipse Festus, quæ ante quàm Romã venisset, Tanaquil vocabatur, vxor Tarquinij Prisci Romanorũ regis, quæ tantæ probitatis fuit, vt id Caïæ nomen boni ominis causa frequentarent nubentes, quam summã assecuerant fuisse lanificam. Cuius etiam rei meminit Caius Titus Probus in Epitome. 10. li. Valerij Maximi, si nõ titulus eius libri fallax sit, vbi & illud præterea dicit, ideo institutum fuisse, vt nouæ nuptæ ante ianuam mariti interrogatæ quænam vocarentur, Caïam esse se dicerent.

28 ¶ Non multo pòst tempore, Lucretiã nocte sera lanæ deditã, inter lucubrantes ancillas, in medio ædium sedentẽ Collatinus maritus, iuuenesq́; Tarquinii inueniunt: quod pro signo probitatis accipi voluit Liuius paulò ante finem li. 1. ab Vrbe condita. Sed & eandem historiam recensens Naso, lib. Fastorum. 2. ait,

De eadẽ re Lucretia ẽ uenta nocte sera lanæ dedita.

Inde cito passu petitur Lucretia, cuius
Ante thorum calathi, lanaq́ue mollis erat.

Lumen ad exiguum famulæ data pensa trahebant, &c.

Huius etiã Tanaquilis, de qua nuper locuti sumus & aliarũ exemplo, monet vxorem Pontanus, libro. 1. de amore coniugali, vt filias in ea re instruat,

Tum colere antiquas artes maternaq́ue iussa
Atque agili discant carpere pensa manu.
In digitis acus, ante pedes intexta quasilli
Viminaq́ue, & fuso stamina torta leui.

Hoc Tanaquil opus, hos mores Lucretia monstrat,
Philacidæ hos coniunx, Telemachique parens.

29 ¶ Theano Pythagorica Brotini Crotoniatæ (vt Plotino placuit) aut ipsius Pythagoræ (vt Theocritus maluit) vxor, interrogata quam potissimè vxorem commendaret, respondit illud Homericum lib. 1. Iliad.

De eadẽ re Theano q̃ potißimum uxorẽ commendauit.

ἴσὸν ἐπιχρομένῳ, καὶ ἐμὸν λέχος ἀνδρόωσαν. Id est,

Telam texentem & meũ (id est viri, nã Agamemnon est qui loquitur) lectũ instruentem. Id quod scribit Athenæus Naucrat. & Stobæus Ser. 72. Apud eundẽ Homerum, lib. 4. tùm Odysseæ, tùm Iliados

Helena lanificiũ exercens. Iliados, Helena lanificiũ exerceat, & lib. 5. eiusdem Odysseæ, Mercurius Calypso nympham Athantis filiam texentem reperit.

Ἰσὸν ἐποιχομένη χρυσείῃ κερκίδ' ὕφαινεν.

Calypso nympha texens repta. Et lib. 6. Areten Alcinoi regis vxorem, in foco sedentem cum ancillis pensa purpurea torquentẽ inuenit Nausicaa ipsius filia.

Ἡ μὲν ἔπ' ἐκ θαλάμοιο θύρας ἀμφιπόλοισι γυναιξίν.

Areteuxor Alcinoi regis. Ἡ λάκατα τροφόωσ' ἁλιπόρφυρα.

Eadem Arete libr. seq. videt Vlyssem indutum pallium atque tunicam, quas ipsa cũ ancillis suis confecerat, quibus Vlysses donatus fuerat à Nausicaa filia.

Ἔγνω δ' ᾗ φάρος τε χιτῶνά τε εἵματ' ἰδυίῃ,
Καλὰ τ' ἄρ' αὐτὴ τεύξε σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξίν.

Circe texẽs inuẽta Et lib. eiusdem operis. 10. Vlysses Circen texentem comperit, Ἰσὸν ἐποιχομένην. Ex quo & illud Virgilij de eadem, lib. 7. Aeneidos,

Arguto tenues percurrens pectine telas.

Helena iterum. Et apud eundẽ Homerũ, lib. 15. ipsius Odysseæ, Helena de qua nuper ex eodẽ locuti sumus, vestes in arcis habebat, quas κάμερ αὐτή. i. cõfecerat, & fabricarat ipsa. Et paulò post, eadẽ peplõ obtulit

Penelope. Telemacho μνῆμ' Ἑλένης χείρων. i. memoriã Helenes manuum. Et in eodẽ lib. idem scribit Penelopẽ non frequenter procis in domo apparêre, sed in ædiũ ὑπερῴῳ. i. conclaui telam texere. Sed & eadẽ lib. 17. eius operis inducitur λεπτ' ἠλάκατα τροφόωσα. i. tenues lanas vertens, & lib. 18. telã magnã interdiu texens, quam noctu retexebat, vt procos falleret. Ex quo illud Ouidij in epistola ipsius Penelopes ad Vlyssem,

Nec mihi quærenti spacioſam fallere noctem,
Lassaret viduas pendula tela manus.
Forsitan & narras, quàm sit tibi rustica coniunx,
Quæ tantùm lanas non sinit esse rudes.

Penelope à lanificio dicta. Suntque qui Penelopen à lanificio nomen traxisse putent, nã πηνίον fusus est, quo subtegmen inuoluitur. Sed vt ad Homerũ redeamus, Idem lib. 5. rursumque. 8. Iliados scribit Mineruam super pauimentum Iouis deposuisse peplum, quo velata erat, quodque suis ipsa manibus fecerat. Et lib. 14. scribit eandẽ Mineruam Iunoni vestem elaborasse. Et libro. 6. facit Hectorem Andromachæ vxori hæc dicentem,

Minerua. Andromache. Καὶ κεν Ἄργει ἐοῦσα πρὸς ἄλλης ἰστὸν ὑφαίνοις
Et in Argo existens ante alias telam texes.

Eadem quoque Andromache libro. 22. eiusdem Iliados, telam orditur, dum lamenta eiulatusque è turri ob mortem mariti audit.

Ἀλλ' ἤγ' ἰστὸν ὕφαινε μυχῷ δόμου ὑψηλοῖο.

29 ¶ Quin eadem apud Virgilium, qui per omnia Homeri vestigia incedit, libro tertio Aeneidos donat Ascanio Phrygiam chlamidem,

Iterum de Andromache. Manuum monimenta suarum.

Sed & apud eundem Virgilium, lib. 8. eiusdem operis proba castaque fœmina,

Rursum de mulierũ lanificio. Cui tolerare colo vitam, tenuique Minerua
Impositum cinerem, & sopitos suscitat ignes,
Noctem addens operi, famulasque ad lumina longo
Exercet penso, castum vt seruare cubile
Coniugis, & possit paruos educere natos.

Quæ & ipsa imitatio est Homeri, cuius paulò ante calcem, lib. 12. Iliados versus sunt,

Euriali mater. Ἀλλ' ὁδὸν ὡς ἐδιώκον φόβον. & quæ seq. Idem Virg. li. 9. inducit Euriali matrem hæc loquentem,

Veste tegens, tibi quam noctes festina, dieſque
Vrgebam & tela curas solabar inanes. Et lib. 1. Georgicôn,
Interea longum cantu solata laborem,
Arguto coniunx percurrit pectine telas.

Quem postremum & ipse repetit lib. 7. Aeneidos, vt suprà diximus. Et rursum eo lib. 1. Georg.

Nec nocturna quidem carpentes pensa puellæ
Nescivêre hyemem. Et lib. 5. Aeneidos,
Olli serua datur, operum haud ignara Mineruæ
Cressa genus Pholoë.

30 Quibus ostendit quanti faciat lanificum in muliere.

De eadẽ re Amestris uxor Xerxis lanificio dedita. ¶ Herodotus autẽ in Calliope, tradit Xerxen illum regẽ regũ ab Amestri vxore donatum amicũlo, quod ipsa texuerat. Curtius quoque lib. 5. memoriæ prodidit Alexandrũ vestes Macedonicas ad eum ex Macedonia missas, cũ his qui eas cõfecerant, tradi Sisigambi matri Darij iussisse, eamque admoneri præcepisse, vt si cordi quoque vestes essent, eis neptes assuefaceret. Ad quã vocem cum lachrymæ obortæ, prodidissent animũ aspernãtis id munus, quippe cũ non aliã contumeliã magis

magis Persarũ fœminæ accipiunt, q̃ admouere lanæ manus, Alexander ea re cognita, ad eã peruenit, & Mater, inquit, hanc vestẽ qua indutus sum, sororũ non solùm donũ, sed etiã opus vides: nostri decepêre me mores. Caue obsecro, ne in contumeliam accipias ignorantiam meam. Apud Terentium in Andria, Sosiæ Simonis serui hæc verba sunt:

Primùm hæc pudicè vitam, parcè ac duriter
Agebat, lana ac tela victum quæritans. Rursumque in Heautontimorume.
Quo studio vitam suam te absente exegerit,
Vbi de improuiso est interuentum mulieri.
(Nam ea res dedit tum existimandi copiam,
Quotidianæ vitæ consuetudinem
Quæ cuiusque ingenium vt sit declarat maximè.)
Texentem telam studioſè ipsam offendimus.

Hero Ouidiana ad Leandrum hanc artem peculiari epitheto fœmineam vocat, illique se operam dare, veluti propriæ, testatur,

Tortaque versato ducentes stamina fuso,

Fœminea tardas fallimus arte moras. Græcus est versiculus,
Ἴσοι γυναικῶν ἔργα κ' ἐκ ἐκπλησίαι. Id est ad verbum, *Telæ fœminarũ officia*
Telæ fœminarum officia, & non conciones, siue mauis, cœtus aut concilia.

31 ¶ Ex quibus facilè perspici potest apud alios quoque, nedum apud Romanos, lanificium matronis, & ipsis principibus, & illustriori loco natis decorũ fuisse, & honestũ. Vnde etiã Valerius Flaccus, lib. Argonauticôn. 1. de Leda matre Castoris & Pollucis loquens: *Principes fœiæ lanificij exercitio laudãtur*

Illis Tænareo pariter tremit ignea fuco
Purpura, quod gemina mater spectabile tela
Duxit opus, bis Taygeton syluasque comantes
Struxerat, eurotam molli bis fuderat auro.

Virgilius quoque de Didone, quæ Aeneæ vestem donauerat, libro Aeneidos quarto, *Ledamater Castoris & Pollucis.*

Tyrioque ardebat murice lęna
Demissa ex humeris, diues quæ munera Dido
Fecerat, & tenui lanas discreuerat auro. Et rursum lib. 11. *Dido.*
Tum geminas vestes ostroque auroque rigentes
Extulit Aeneas, quas illi lęta laborum
Ipsa suis manibus quondam Sidonia Dido
Fecerat, & tenui telas discreuerat auro.

Sed & apud Ouidium lib. 11. Metamorph. *Leucothoë*

Sol reperit Leucothoën filiam Orchani Persarum regis inter duodecim famulas,
Leuia versato ducentem stamina fuso. Et Claudianus in eo Epigrammate, quod de equo Honorij imperatoris ædidit, loquens de Serena regina vxore Stilico nis, *Serena regina.*

Et medium te zona liget variata colorum
Floribus, & castæ manibus sudata Serenæ.

Trãquillus memorat Augustum Cesarem ita filiam & neptes instituisse vt lanificio assuefaceret. Alibi itẽ testatur illum ipsum non temerè alia veste quàm domestica vsum esse, ab vxore & sorore & filia & neptibus confecta. Plutarchus testimonio Bibuli, asseuerat Brutum ad bellum exiturũ, Portiam vxorẽ interpellantem ad colum & telam remisisse, vsum versibus quos Homerus Hectori Andromachen alloquẽti assignat, quos ipsi suprà adscripsimus. Claudianus Alexãdrinus in eo opere quod de raptu Proserpinæ scriptum reliquit, ita de Proserpina scribit, lib. 1. *Vxor, filia, neptes Augusti.* *Proserpina*

Ipsa domum mulcens tenero Proserpina cantu
Irrita texebat redituræ munera matri. Et alibi in Epigram. de Thetide matre Achillis, *Thetis.*
Ipsa manu chlamydes ostro texebat, & auro
Silius Italicus, lib. 7. post principiũ inducit matronas Romanas in hæc verba Iunonẽ precantes.
Huc ades ô regina Deùm, gens casta precamur,
Et ferimus digno quæcunque est nomine turba
Ausonidum, pulchrumque & acu subtegmine fluuo,
Quod nostræ neuêre manus, venerabile donum.

Accursius in. l. si paterno, in verbo magistris. C. de nego. ge. scribit proprium esse mulierum suere, vel texere. Alibi quoque in. l. cùm quæritur. §. lana, in verbo, in lana. ff. de lega. 3. dicit mulieres lanam & linum appetere, natura ad id eas prouocante, quod maximè deceat. Sed vereor ne hæc nauseosa & molesta sint legentibus. Ideoque remis in portum, quod ad hanc rem attinet, festinanter excurro, Hancque legem cæteris adiicio. *Mulierum proprium suere & texere.*

col.4. lib.3.& Philip.Deci.in.l.in negociis,in prin.ff.de reg.iur.& Iason,con. 178. col. 2. versi. tertiò,quod magis, lib.2.

7 ¶Et vt specialiter de fœminis quoq; loquar,quæ huic nostræ dissertationi causam præbuerunt, Non desunt etiam fœminarum exempla,quarum consiliis & monitionibus vsi mariti,meliùs res suas administrarunt,melioresque effecti sunt,atque prudentiores. Imprimis Abraham ille,pater multarum gentium,quo cum tanta fuit Deo familiaritas,cũ durè excepisset consilium Saræ vxoris,monentis , vt Agar ancillam & filium eius eiiceret,statim audiuit à Domino,Omnia quæ tibi dixit Sara,audi vocem eius.Gene.21.capite.

Abrahã iussus sequi uxoris sentẽtiam.

8 ¶Sesostrates Aegyptiorum rex, aut vt aliis vocatur,Sesosis,qui cæteros omnes gloria & rerum magnitudine excessit,vxoris consilio vsus,se vxoremque suam & liberos maxima ex parte grauissimo inopinatissimoq; periculo exemit.Nam cùm illum frater,à quo nihil tale metuebat, inuitatum excepisset,domumq; sicca exteriùs materia circunstipasset , re intellecta , extẽplò cum vxore deliberauit(nam & vxorem secum duxerat)eaque suadente,vt duos ex sex liberis, super ardentem pyram extendens põtem faceret,super quem ipsi transeuntes euaderent,ita fecit,& duobus modo filiis ita incensis, cæteri cum patre matreque fuêre seruati.Testis Herodotus in Euterpe,& meminit etiam historiæ Diodorus lib.2.nihil tamen de vxoris consilio locutus.

Sesostrates uxoris consilio usus.

9 ¶Plutarchus in eo libello,cui titulum fecit γυναικῶν ἀρεταί, id est,mulierum virtutes,narrat historiam luculentam de vxore Pithei,vt ipse appellat,siue Pithij,vt Plinius libro trigesimotertio, capite decimo vocat,qui Xerxis temporibus claruit.Ea viro omnium id temporis ditissimo, auro semper inhianti,& auri fodinas iugiter exercenti,cùm ex peregrinatione domum esset reuersus,& cœnam parari postulasset,auream mensam apponi iussit, in qua omnia erãt ex auro fabrefacta obsonia,ac primo quidem aspectu gaudium est Pitheus , mira arte singula elaborata conspiciens. Inde aspectu iam abundè satiatus præcepit cibum afferri.Verùm mulier cuncta quæ postulasset,ex auro concinnata afferri iussit.Cumque ille iracundia percitus(fames namque & bilis nasum concrunt)se furire se vociferaretur,neque te aurum id temporis expoſcere,sapienter inquit vxor,Tu nullius rei,præter hanc vnam,habendæ,facultatem præbes. Omnis enim virorum cura, omnisque ars,quo iussu in auro fodiendo occupata est,vt nemo iam agros colat , nemo fruges serat,nemo arbores plantet. Qua vxoria castigatione permotus Pytheus negocium haudquaquam penitus omittens,quintam duntaxat ciuium partem in opere continuit:reliquos tum agriculturæ,tùm cæteris artibus operam dare præcepit.

Pithei historia lualetẽsis Pithei uxoris prudentia admirabilis.

Fœminarũ præcepta maritos iuuare.

10 ¶Aurelius Victor,quo loco Constantij imperatoris vitam describit,Fœminarum(inquit)præcepta sæpe maritos iuuant.Nanque vt cæteras omittam,PompeiaPlotina,incredibile dictu,quantùm auxerit gloriam Traiani,cuius procuratores,cùm prouincias calumniis agitaret , adeò vt vnus ex his diceretur,locupletissimum quenque ita conuenire,Quę habes?vnde habes?tertium,pone quod habes.Illa coniugem corripuit,atque increpans, quòd laudis suæ esset incuriosus, talem reddidit,vt postea exactiones improbas detestans, fiscum lienem vocaret , quòd eo crescente artus reliqui tabescunt.Ex quo & illud Eutropij de eodem,libro octauo Gestorum Ro.Nihil iniustum ad augendum fiscum agens.Ex eo autem quod dictum est,vnde habes?forte exiit decretum Seueri imperatoris,nullo modo exigendum quempiam probare, vnde habeat delationes fiscales, sed delatorem probare ea quæ intendit.l.extat.ff.de iure fisci.nam vt etiam scribit Iuuenalis, Vnde habeas,quærit nemo.

Pompeia Plotina Traianum maritum prudenter corripuit.

Fiscus lienVnde habes reiicitẽdũ.

11 ¶Ataulphus Gothorum rex in animo habuit Romam à se receptam funditus euertere, diuersoque vrbem loco statuere, Gothiamque pro Roma nominare , ac Cæsarum Augustorumque memoria prorsus abolita,Ataulphi appellationem in posteros transmittere.Verùm Placidæ coniugis suasu, adeò est mutatus,vt breui nõ hostis,sed amicus vrbis,non euersor,sed instaurator sit vocatus.Cuius rei inter alios multos etiam meminerunt Paulus Diaconus, de gestis Romanorum, lib. 13.& Paulus Orosius.c.123.

Ataulphus Gotthorũ rex.

Placidæ illius uxoris prudẽs monitio.

12 ¶Theodoritus quoq; apud Cassiodorum in Tripertita historia,lib.9.c.31.author est ad Theodosij imperatoris sanctitatem multùm contulisse vxorem , quæ virum sæpius diuinarum legum admonebat,eique frequenter dicebat , Oportet te semper, marite , cogitare quid dudum fuisti, quid modo sis:hæc si semper cogitaueris,ingratus benefactori non eris , sed imperium quod suscepisti,legaliter gubernabis,& harum rerum placabis authorem.

Theodosij uxoris Iustãad uirũ monitio.

13 ¶Saxo cognomine Grammaticus, elegantior quidem historicus,quàm ætas illius pateretur , in Historiæ Danicæ libro nono tradit Regnerum Danorum regem sexagesimumsecũdum,Vnithserici filij mortem adeo molestè tulisse,vt obstinato ad moriendum luctu corpus lectulo per summam animi ęgritudinem affixerit.Quem vxor virilem supergressa fiduciam,imbecillitatis increpatum virili adhortatione firmauit,reuocatumque à mœrore animum,arma impensiùs tractare perdocuit , affirmans fortissimum patrem cruentos filij cineres iustiùs armis, quàm lachrymis expiaturum.Ad cuius monitum Regnerus discusso mœstitiæ habitu , depositisque doloris insignibus,iacentem reuocauit audaciam,breuique hostem, qui filium interemerat, comprehendit. Adeò, inquit Saxo,interdum ab inualidis fortia roborantur ingenia.

Regneri uxoris prudẽs cõsilium.

¶Ad

14 ¶Ad hæc Theodelinda Longobardorũ regina,ad quam Diuus Gregorius dialogum de moribus dedit,sua opera & pia suasione,Euthar in priorẽ maritum multo mitiorem feciſſe scribitur, & ad veram pietatem amplexandam longè proniorem:Sed & Agilalphum maritum posteriorem præferocem alioquin virum,dexterè monendo, veritatisque lucem oculis admouendo, eò traxit, vt omnibus suæ gentis author fuerit,à malorum dæmonum cultu, detestandaque hæresi sese vindicandi.

Thodelinda utrunq; maritũ ad religionem conuertit .

15 ¶Quo etiam tempore Brunechildis pari studio Childebertum Francorum regem ipsius virum eò quoque impulit,vt Tassilonem Bauariæ regem ea lege constitueret,vt à Sclauorum gente bello infectanda non priùs desisteret,quàm ad Christi fidem amplectendam subegisset.

Brunechildis.

16 ¶Sed longis antè temporibus,apud Aegesippum,lib.1.Herodes de Alexandro filio Glaphyraque eius vxore dicit,quòd non mediocri ex parte vxor viri sui reprimeret errores: quæ si ab eo diu uelleretur,nullum remedium viro futurum,quin præceps in omne rueret nefas. Vt interim omittam , plærosque viros ab vxoribus ad fidem & religionem Christianã fuisse conuersos, vt à Domitia Flauum Clementem à propinquis Domitiani imperatoris:à Clothilde Clodoueum Francorum regem:à Iugulde Hermogillum Gothorum regem. Vtque etiam prætermittam & alias, quæ viros ad veritatis humanitatisque viam,vtilia suadentes reduxerunt:cuiusmodi fuit vxor Maximiliani,de qua Ammianus Macellinus,lib.13.

Glaphyra uirierrores repreſit.

Maximiliani uxor eũ ad humanitatẽ redu.

17 ¶Quid plura?Cœlius ad Ciceronem scribens , de Dolabellæ & Tulliæ ipsius filiæ nuptiis loquẽs,Gratulor,inquit,tibi affinitate viri,mediuffidius optimi. Nam ego hoc de illo existimo.Cętera adhuc , quibus adhuc ille sibi parum vtilis fuit,& ætate iam sunt decursa & consuetudine & authoritate tua.Pudore filiæ,si qua restabunt,confido celeriter sublatũ iri. Cui respondens Tullius,libro vigesimonono,in ea epistola cuius initium est,Non potuit accuratius agi,sic ait:Dolabellam à te gaudeo primùm laudari,deinde etiam amari.Nam ea quæ speras Tulliæ meæ prudentia temperari posse,scio.Ante hos omnes Ninus ille primus Assyriorum rex,de cuius laudibus tã multa Herodotus,lib.1.& Diodorus lib.3.Bibliothecæ,nihil absque Semiramidis vxoris consilio agere solitus erat,vt& ipse Diodorus eodem libro scriptum reliquit.

De eadẽ re Tulliæ prudentia marito Dolabellæ profuit.

Ninus oĩa cõsilio Semiramidis agebat.

18 ¶Ex quibus facilè colligi potest, vxorum prudentiam multum adiicere roboris, & momenti, ad maritorum virtutes , eorumque viciis maiorem in modum mederi . Idcirco Paulus, vas electionis,tuba Euangelij,& sanctarum scripturarum armarium,prioris ad Corinthios septimo capite , Sanctificatus est,ait,vir infidelis per mulierem fidelem.quod repetitur.28.q.1.in summa:& in.§.ex his omnibus,versi.item Apostolus,& in.c.iam nunc illud. Cui planè consonat textus in l.eum qui.in fi.C.de episc.& cleri.vbi vxores interdum,viros meliores efficiunt. Inibique no. Bal.quòd bona mulier facit bonum virum.Proinde & Chrysostomus in Ioannem,Homilia.60. Nihil,ait, potentius muliere bona ad instruendum & informandum virum, quodcunque voluerit:neque tam leuiter amicos,neque magistros,neque principes patietur, vt coniugem admonentem,atque consulentem.Habet enim voluptatem quandam admonitio vxoria,cùm plurimum amet,cui consulit.Multos possum afferre viros asperos & immites,per vxorem mites redditos & mansuetos:ipsa enim mensa,lecto,filiorum communicatione dicendis, tacendis, ingressu, auditu,exitu,& aliis pluribus cum marito communicans,& vt corpus capiti coniuncta , si prudens erit & diligens,omnes vincet.Hæc ille. Quibus concinit Eurípides apud Stobæum,Sermone.65.

Fœminarũ præcepta maritos iuuare.

Bona mulier facit bonum uirũ.

ὅπου φόβον γὰρ ἄνδρὸς κωλύει γυνὴ
Ἐ δ λὴ παρελζεν χθεῖσ᾽ καὶ σώζει δόμους.
Domiperdam enim virum prohibet vxor
Bona ei coniuncta,& seruat domum.

19 ¶Quæ cùm ita sint,Ideo Lacedæmonij illi,qui Græcorum prudentissimi,& in omni vitæ officio consultissimi,ab omnibus semper habiti sunt,non minùs publica quàm priuata consilia cum mulieribus communicabant,vt apud Plutarchum legimus , tùm in comparatione Numæ & Lycurgi,tùm in vita Agidis.Et vt scribit Aristoteles,lib.Politicôn.2.c.7.Multa in Lacedæmoniorum principatu à mulieribus administrabantur.

Lacedæmonij priuata & publica cõsilia uxoribus annũciabant.

20 ¶Apud priscos quoque Athenienses,non minus famigerabilem Græcorum gentẽ,mulieres publicis consultationibus interesse, suffragiaque ferre solitas, testis est Varro,quo loco describit cõtentionem Mineruæ & Neptuni inter se certantium, vter eorum Athenis imponendi nominis author esset:& repetit Aurelius Augustinus,lib.de ciuitate Dei.18.c.9.

Atheniẽſes mulieres publicis consultationibꝰ itererãt.

21 ¶Germani item ineſſe sanctum aliquid & prouidum fœminis putant:nec aut consilia earum aspernantur,aut responsa negligunt:vt à Cornelio Tacito eleganter scriptum est in libr.de moribus Germaniæ.Vbi subdit vidisse se sub Vespasiano, Velledam Briucteram diu apud plæroſq; numinis loco habitam. Cuius etiam meminit lib.20.historiæ Augustæ.Et ex hoc idem Tacitus ad finem libri vigesimiprimi, receasset Batauos qui Romanorum partes sequi malebant,proclamasse,honestius principes Romanorum, quàm Germanorum fœminas tolerari. Et (ne quis putet id ex mollicie animi aut corporis Germanorum proficisci)hi sunt qui Carbonem,Cassium Scaurũ, Aurelium Seruilium, Cepiones,M.Manlium,fusis simul quinq; Consularibus exercitibus Populi Romani attriuerunt.

Germani fœminarũ consilia nõ negligunt.

¶Quin

22 ¶ Quin & apud Gallos (ne gentem noſtram per incuriã prætereamus) olim conſuetudo fuit, vt quotiens de bello eſſet eis, aut pace conſultandum, mulieres quoque eiuſmodi conſultationibus adhiberentur. Præterea ſi qua aduerſus ſocios incideret controuerſia, eam ex mulierum ſententia componere conſueuerant. Itaque inter conditiones, quas cum Hannibale pepigerunt, hoc etiam ſcriptum, atque iiſdem ferè verſibus fuit, Si quis Gallorũ, iniuria, ſe à Carthaginenſium aliquo affectum quereretur, eius rei Carthaginenſium magiſtratus, aut imperatores, qui in Hiſpania fuerint, iudices ſunto. Sin Carthaginenſium aliquis, ab vllo Gallorum iniuſti quippiã paſſus fuerit, Gallorum mulieres de ea re iudicium faciunto. Ita refert Plutarchus in eo libro, quem de virtutibus mulierum, poſteris ſcriptum reliquit. c. 6.

Gallicæ mulieres conſultationib⁹ belli & pacis adhibebantur.

23 ¶ Quid, quòd Socrates deus philoſophorum, ſæpe in libris de Republica, Platonis, maximè aſſt lib. 5. & idem ipſe Plato ſapientię antiſtes in ſuis legibus non omnino arcet mulierũ genus ab adminiſtranda Rep. ſi qua modò reperiatur idonea, quin præcepit non magiſtratus tantùm, ſed omnia priuata & publica tùm pacis tùm belli ſtudia mulieribus cũ viris cõmunia fieri? Quanquam in ea re illum Lactantius reprehendit libro Diuinarum Inſtitutionum. 3. c. 22.

Mulieres nõ arcendæ ab adminiſtrãda Rep.

24 ¶ Adde q⁹ mulieres nonnihil interdum iudicij habent & diſcretionis, vt ſatis inſinuat tex. in. l. cum prætor. ff. de iudi. & in. §. tria. 4. q. 7. atque etiã ſapientiæ & prudentiæ, vt probat illud Solonis alioqui muliebriũ vitiorum cenſoris acerrimi, Prouerb. 14. Sapiens mulier ædificauit domum ſuam. Et Prouerb. 19. Domus & diuitiæ dantur à parentibus: à Domino autẽ propriè vxor prudens. quod vltimũ adnotat è noſtris Io. Faber in rubrica, inſtit. de nuptiis. & Luc. Penn. in. l. 2. col. pe. C. quando & qui. quar. pars, li. 10. Alibi quoq;, videlicet. 2. Regũ. 20. ſit mentio cuiuſdã ſapientis mulieris: Et facit tex. loquens de mulieribus, in. c. viduas. 1. ibi, maturioris ſapientię, & conſilij exiſtunt. 27. q. 1. & in. c. ſi aliquid. 22. q. 4. vbi prudentis quoque fœminæ fit mentio.

Mulieres in diuiũ habẽt & diſcretionem & prudentiã.

25 ¶ Ex quibus perſpicuũ videri poteſt, fœminas non omnino expertes eſſe ſapientiæ, conſilij, prudentiæ. Propterea poſſunt ſalubre nonnunquam dare conſilium, vel teſtimonio Iuriſconſulti, in l. quidam decedens. §. Papinianus. ff. de adminiſtr. tut. Ideoque non inſcitè dicit Petrus Philipp. Corne. con. 316. cuius eſt initium, quo ad primum conſultationis articulum, col. 7. verſi. & conſtat quòd illud ſtatutum, lib. 3. quòd non ſemper ſpernitur mulieris conſilium. Nam & vt hoc illi addas, ſententia eſt Theſei apud Euripidem in ſupplicibus.

Mulieres ſalubre dare conſilii.

Ὡς πολλὰ γ' ἐσὶ κἀπὸ θηλείου σοφά.

Quoniam multa ſunt etiam à fœminis dicta ſapienter.

26 ¶ Nec prætereundum viſum eſt, quod dicit Io. And. in. cap. cùm ſecundum Apoſtolum, col. 1. de preben. ab vxore Milancia ſe didiciſſe, quòd ſi nomina, vt plæraq; alia, in foro venditarentur: pulchra quidẽ parentibus eſſe magno precio emenda, vt filiis imponerent. Eandemq; vt doctã, ſe aliquando conſuluiſſe aſſerit in. c. qui prior, col. pe. de regul. iur. lib. 6. in Merc. Et quod refert Io. Calder. in. ca. vlt. de renun. & poſt eum Panor. in. c. cùm inter vniuerſas, in fi. de elect. ipſum Calde. conſuluiſſe vxorem, an conuiuator teneatur hora prandij mittere ad conuiuas, vt veniant: quę ſatis ęquè reſpondit, ad fœminas & extraneos eſſe mittendum, qui ſe facilè non ingerunt: non etiã ad alios, niſi eſſent graues perſonæ, de quo etiã per Collect. in. c. à crapula, extrà de vit. & honeſt. cleri. & Bal. in prooem. Grego col. 5. verſi. quæro quidam ſcholaris. Et aliud recentis viri & quidem doctiſſimi recens dictum, Philip. Decium intelligo, qui dicit in. l. fœminę, col. 2. verſi. tertiò poſtulare. ff. de regul. iur. quòd licèt mulier prohibeatur poſtulare, vt ibi cauetur, & in. l. 1. §. ſexũ ff. de poſtul. poteſt tamen in camera conſulere, per id quod in ſimili de doctore dicunt Bal. & Angel. in. d. l. 1. §. poſtulare, per illum tex. de poſtul. Exiſtimauit ergo Decius fœminas non eſſe alienas à conſilio, & eruditione. Et hæc quidẽ omnia ab initio huius legis vt erant in præcedenti æditione, ad verbum tranſpoſuit Chaſſeneus in ſuo Catalogo glorię mundi, parte. 2. conſideratione. 10. vt alia plæraque, quæ de laudibus mulierum congeſſit: quanquam me eo in loco nominat, ſed ita vt neſcias, an omnia mea ſint, vt ſæpe aliàs facit. Et ſi id planè aſſereret, quid tamẽ rationis eſt, vt totas paginas, imò & penè librum hunc integrum in ſuum traducat, niſi vt libros de libris faciat? Sed vt inſtitutum noſtrũ ſequamur, Socrates in Platonis Sympoſio, multa ſe à Diotina muliere didiciſſe aſſerit. Sed & is Aſpaſiam Mileſiam Axiochi filiam perdiu frequentauit, non indignum philoſopho ducens, & à mulieribus doceri, ſicuti & à Theodorito Cyrenenſi ſcriptum eſt circa initia li. 1. de Curatione Gentilium affectionum. & meminit ipſe Plato in Menexemo, vbi & illud præterea dicit, eandem Aſpaſiam fuiſſe magiſtrã Periclis illius maximi & oratoris & imperatoris. meminit item illius, Lucianus in Imaginibus.

Socrates à mulieribus edoctus.
Diotima.
Aſpaſia Pericłis magiſtra.

¶ Nec has tantùm nuncupatim adduximus, quòd eas ſolas eruditas fuiſſe nouerimus, ſed breuitatı conſulere voluimus. Quis enim omnes ſigillatim recenſere poſſet, quæ viros ipſos doctrina vel vicerunt, vel certè æquarunt? Quis finis modúſve huic rei futurus ſit, ſi proferantur, vtraque Sappho Leſbia quidem & vtraq;, ſed altera & ea quidem prior Erexia, altera Mytilenæa? Huius autem cum maxima laude meminit Strabo, libro decimotertio, eſtque in laudem illius epigramma Platonis, lib. 1. Epigrammatum Græcorum,

27 *Mulieres plurimæ doctiſſimæ.*
Sappho Erexia.
Sappho Mytilenæa

Ἐννέα τὰς μούσας φασὶν ἔμεν οὐ ὀλιγέρως
Ἦν δὲ καὶ Σαπφὼ λεσβόθεν ἡ δεκάτη.

Muſas

Muſas eſſe nouem referunt, ſed prorſus aberrant:
Lesbia nam Sapphò Pieris eſt decima.
Et de poſteriore Antipater Sidonius.
Dulcia Mnemoſynæ demirans carmina Sapphûs,
Quæſiuit, decima Pieris vnde foret.
Et Auſonius.
Lesbia Pierijs Sapphò ſoror addita Muſis.

Ἑὴ αὐτὴ λυρικῶν ἀοιδίων δεκάτη.

Hanc autem, aut aliam eius nominis vocat ſapientem Plato, eiq; ue tale elogium dedit Galenus in libro, Quòd animi mores, corporis temperaturas ſequantur, Quòd cùm poëtriam ſimpliciter dicimus, Sapphonem intelligimus: vt cùm poëtam, Homerum. Prioris autem tres diſcipulæ doctiſſimæ Apagora, aut vt alij appellant, Anaxagora Mileſia, Congyla Colophonia, & Eunoëa, ſiue vt alij vocant Eianica Salaminia, omnes Suidæ memoratæ. Damophila Pamphili vxor, ejuſdem Sapphonis ſocia, quæ Philoſtrato li. 1. de vita Apollonij, dicitur æquales ſibi virgines congregaſſe, & poëmata compoſuiſſe, partim amatoria, partim Dianæ laudes continentia. Themis, quam tradunt artem diuinãdi, ſacraque ac Deorum cultus inueniſſe apud Diodorum. Hanc & Plutarchus in Politicis dicit conſultiſſimam: quæque actionem agere, cœtuſque dimittere noſſet. Eurydice Hieropolitana, de qua & idem Plutarchus ad fi. li. de liberis educandis. Altera eius nominis à Plutarcho quoque celebratur ad finem Præceptorum connubialium. Ruth ſacrarum literarũ commendatione nobilis, Nicaula Aethiops, Saba quoque vocata, regina Arabiæ, de qua & liber Regum loquitur, & Pauſanias meminit li. 10. quo res Phocenſium deſcribit, Sido Ponti filia, cuius ab ore, ſeuera, & ſuauiſſima vox profluebat, quæque prima hymnos carminibus compoſuiſſe dicitur, vt authoritate Philonis Biblij Saconiathonis interpretis, tradit Euſebius li. Præparationis Euangelicæ. 2. c. 7. Nicoſtrata Euandri mater, quæ & Carmenta ſiue Carmentis appellata eſt, ab effuſo per vaticinia carmine, vt ſcribit Martianus Capella li. ſecundo. de qua Liuius lib. 1. ab Vrbe condita, & Dionyſius Halicarnaſſeus li. 1. Eamque doctam vocat Ouidius li. 1. Faſtorum.

Apagora
Anaxagora
Congyla
Eunoëa
Eianica
Damophila
Themis
Eurydice
Altera eius nominis.
Ruth
Nicaula
Saba
Sido
Nicoſtrata
Carmenta
Themis altera.
Ocyroë

Iamque ratem doctæ monitum Carmentis ad amnem,
Egerat.

Hanc eandem eſſe cum Themide, de qua iam locuti ſumus, tradit Plutarchus in Problematis Ro. c. 56. Sed illud item non omittendum, duas fuiſſe Themides: Priorem, quam Orpheus in hymnis tradit poſt hominum memoriam primã mortalibus, oraculum demonſtraſſe, atque ex antro Delphico vaticinari ſolitam, ex eaque Apollinem didiciſſe vaticinationem. Alteram hanc Euandri matrem Carmentim dictam, quæ longo pòſt tempore fuit. Ocyroë Chironis filia de qua Ouidius libro ſecundo Meta.

Filia Centauri, quam quondam nympha Coïci
Fluminis in rapidi ripis enixa vocatur
Ocyroë, non hæc artes contenta paternas
Edidiciſſe fuit, fatorum arcana canebat.

Ex quibus intelligis eam artis medicæ, & vaticinationis peritam fuiſſe. Hygia, Panacea, Aegle, & Iaſo, quatuor Aeſculapij filiæ, & ipſæ quoque medicinæ peritiſsimæ, vt & trium priorum nomina oſtendũt. Nam ὑγεία & ὑγίεια ſanitatem ſignificat, & Panacea eſt veluti omnium medela, ἀπὸ τοῦ πᾶν & ἄκος, ab eaque pater Aeſculapius herbã panaceã appellauit, quæ ipſo nomine omnium morborum remedia promitrit, vt tradit Plinius lib. 25. c. 4. Sed & ἴασις ſanitas eſt, ſiue medela. Duarum autem priorum meminit Hippocrates in Iureiurando, Ariſtophanes in Pluto, Plinius, li. 35. c. 11. Pauſanias in Atticis, & Lycophronis interpres ex Apollodori authoritate. & prioris quoque Martialis li. 11. de Chione, & Phlogide,

Hygia
Panacea.
Aegle
Iaſo
Satyra
Lais
Olympias
Salpe
Salpe altera
Botrys
Circe
Iſis
Themiſtoclea
Theoclea
Dame
Theano
Perictyone

Vlcus habet, quòd habere ſuam vult quiſque puellam,
Quod ſanare Criton, non quod Hygea poteſt.

Iaſo autem commemorata eſt Hermippo in primo Trimetrorum, Iambo primo, præterque quod Ariſtophani, & Plinio locis ſuprà citatis. Satyra, Lais, Olympias, Thebana Salpe, ſæpius Plinio citatæ, alique plurimæ, medicinę quoque peritiſsimæ, à nobis in tractatu nobilitatis inter medicos recenſitæ. Altera Salpe, niſi eadem ſit, quod minimè reor, Lesbia, quæ φαίγνια monumentis tradidit, teſte Nymphodero apud Athenæum, & Alcimo, qui & hanc Botryn nuncupatam fuiſſe dicit. Circe illa toties memorata, quam & doctam vocat Tibullus li. 4. Elegiarum,

Soli nec doctæ verterunt pocula Circes.

Iſis itaque Aegyptiorum regina, de qua nos plura in tractatu medicinæ dicemus. Themiſtoclea, aut, vt alij appellant, Theoclea Pythagoræ ſoror, & magiſtra, vt tradit Laërtius, qui & ipſe authoritate Hieronymi ſcribit dogmata, quæ Pythagoras in Delphis adſcripſit, ab ea accepiſſe. Dame eiuſdem Pythagoræ filia, cui pater ipſe teſtamento ſuos ipſius commẽtarios legauit, vt retulit Lyſis in epiſtola ad Hipparchum. Theano Metapontina Brontini Crotoniatę filia, ipſius Pythagorę vxor, vt Theodorico, & Lyciano in Imaginibus, & Laërtio placuit: aut ipſius Brontini vxor, vt Plotinus maluit. Perictyone, & ipſa Pythagorica, quã Stobęus citat ex li. τῶν γυναικῶν ἁρμονίας,

Phiutys id est,de mulieris concinnitate siue compositione.Phiutys Callicratis filia, & ipsa dogmatũ Pythagoræ studiosa,quam,& ex libro, περὶ γυναικὸς σωφροσύνης,id est,de tẽperantia mulieris idem Stobæus citat.Lasthenia Mantinea Arcadica , & Axiothea Phliasia , vtraque Platonis discipula, vt à Dicearcho,& Plutarcho,& Athenæo scriptũ est,quas & Laërtius scribit Pseusippum Atheniẽsem docuisse.Arete Cyrenaica mater ac magistra Aristippi iunioris, cui ob id cognomẽtũ fuit μητροδίδακτος, id est à matre edoctus,vt scribit Strabo li.postremo,& Laërtius in Aristippo.Aretaphila,& ipsa Cyrenea Pædimi primùm,deinde Nicocratis Cyrenarum tyranni vxor,cũ magnis virtutibus,& rerum gestarum gloria, cum ciuili facundia atque eloquentia admodùm dotata,à Plutarcho in Claris mulieribus. c.19.celebrata.Pamphila tòties Laërtio, ex libris commẽtariorum,& Aulo Gellio cùm sæpe,tum li.15.non semel aduocata. Cassandra illa Priami filia.Gorgon Leonidæ vxor,& Timoclea Thebana,Theagenis soror , quarum vt doctarum meminit Plutarchus ad fi.lib.Præceptorum connubialium. Nicarete meretrix Megarensis Stilponis discipula apud Athenæum.Themista cuius meminit Lactantius li.3.c.25.& Hieronymus in prologo in Sophoniam.Et Laërtius in Epicuro, vbi hanc dicit fuisse vxorẽ Leontei Lampsaceni.Myrtis Anthedonia poëtria lyrica,Pindari , vt Suidas scribit,magistra. Quam & ipsam in Lyricis canticis citat Plutarchus in Problematis Græcis.c.153.Huiusque discipula Corinna Thebana,siue vt alij contendunt,Tanagræa,aut vt alij item putant,Theia Archelodori,& Pocratiæ filia, quæ Pindarum ipsum nouem lyricorum principem quinquies superasse traditur,ob idque picta in Tanagræorum gymnasio,vincta caput tænia , victoriæ caussa,vt à Pausania proditum est in Bœoticis. Altera eiusdem nominis Thesbia , & eadem Pausaniæ celebrata , quam alij Corinthiam credere malunt.De altera istarum Propertius li.2.

Lasthenia
Axiothea
Arete
Aretaphila
Pamphila
Cassandra
Gorgon
Timoclea
Nicarete
Themista
Myrtis
Corinna
Altera eius nominis

Et sua cum antiquæ committit scripta Corinnæ.

Et Statius li.5.Syluarum,

Sophroniq́ue implicitum tenuisq́ue arcana Corinnæ.

Tertia Tertia item quæ Ouidij tempore floruit,de qua est illud Martialis,

Notat Nasonem sola Corinna suum.

Aganice Aganice Hegoteris Thessali filia, Astrologiæ peritissima,apud Plutarchũ in Præceptis cõnubialibus.c.49.Sibylla illa Erythrea quæ dicitur Chaldæa fuisse filia Berosi , quæ & ipsa primũ Erophile vocabatur,de qua loquitur Plato in Phœdro,vt tradit Hermias ipsius interpres. Ea dicitur fuisse filia Iouis,& Lamiæ, Neptuni filiæ,eiusq́ue meminit Pausanias li.10. Altera Sambethe dicta,quę cùm de omnibus diuinis rebus,tũ de Dei filio innumerabilia penè oracula edidit.Homeloia vates Eunexi filia,cuius meminit Aristophanes in Thebaicorũ.2.& Suidas. Praxilla Sicyoni,cuius Polemon apud Zenodotum in collectaneis, quo loco enarrat illud adagium ἠλιθιοτέρα γραὸς Πραξίλλα ἀηδονίδος , & Pausanias in Laconicis,& Eusebius Chronographus, & Athenæus meminerunt.Hestiæa Alexandrina,quæ in Iliadem Homeri scripsit , apud Strabonem li. 13. ex Demetrio .Anyta Epidaurea,quæ poëmata mirificè scripsisse dicitur.Daphne Tiresiæ filia,ex cuius verbibus ferũt Homerum multa ad sui poëmatis ornatum sumpta transtulisse,vt tradit Diodorus Siculus li.5.Manto & ipsa Tiresiæ filia Rhacij insulę Clari regis vxor.Leontium amica Epicuri, quæ in Theophrastum scripsit,vt scribit Tullius li.1.de natura Deorum.Ex quo prouerbium natum,suspendio arborem eligendam tradit Plinius in prœmio Naturalis Historiæ, eiusq́; meminit Athenæus,dicitq́ue eam ne tum quidem quæstum desijsse meretricium,cũ cœpit philosophari.Erinna Teia,aut,vt alij,Lesbia,aut etiam Telia,aut item Rhodia,quæ licèt decem,& nouẽ tantùm annorum mortua sit,tantum tamen carmine valuit , vt Homericam maiestatem , consecuta fuisse dicatur.Huius carmina citat Plinius lib.34.c.8. Eamque hexametrorum ænigmatum vatẽ appellat Laërtius in Cleobulo,Et de ea quoque Propertius li.2.

Tertia
Aganice
Sibylla
Erophile
Sambethe
Homeloia
Praxilla

Hestiæa
Anyta
Daphne
Manto
Leontium
Erinna

Carminaque Erinnes non putat æqua suis.

Astianassa Astianassa Elephantis dicta,nisi duæ ipsæ fuerunt,sed posterior priorẽ secuta est,quæ libros conscripsit, περὶ τῶν χημάτων σωουσιαστικῶν,& Virgilio in Priapeis, si is est, & Martiali li.12.memorata,vt alibi suprà diximus. Cleobulina, Cleobuli vnius ex septem Græcię sapiẽtibus filia,cuius multa opera celebrantur,vt scribit Suidas:huiusque meminit diuus Hieronymus ad fi.li. primi contra Iouinianum,& Plutarchus etiam ad calcem Præceptorum connubialium.Istrina Scytharum regina,Apirithis regis vxor,quæ Sylem filium Græcis literis instituit , Herodotoq́; memoratur.Barsyne Alexandro ob eruditionem ducta in vxorem, apud Plutarchum in Alexandro. huius hymnus est in Neptunum.Thelesilla Argiua,Pausaniæ in Corinthiacis,& Suidæ , præterquã Plutarcho in claris mulieribus celebrata,quam Fulgosius Telesidem appellat:hãc sæpius ex odis citat ipse Pausanias. Hipparchia , quam Crates Thebanus vxorem duxit,de qua multa Laërtius,& nos aliquid diximus statim post prin. 4. legis connubialis. Charixena Crumates Aristophani comico celebrata.Agallis Corcyræa illustris apud Athenæum arte Grammatica.Sosipatra Lyda,Hedile mater Hedilogi Samij , quæ librũ scripsit,cui est titulus Scylla. Phemonoë Apollinis Promantis,quam primam Heroicum carmẽ cecinisse , hymnumq́; Delphis composuisse tradit Pausanias li.10.quo Phocensium res tractat , huiusque tanquam peritæ interpretamentorum somniorum,meminit Sinęsius Platonicus,in lib.de somnijs.Sed & huius illud esse γνῶθι σεαυτόν, id est

Astianassa
Elephantis
Cleobulina

Istrina
Barsyne
Thelesilla
Hipparchia
Charixena
Agallis
Sosipatra
Hedile
Phemonoë

id est, nosse teipsum,tradit Antisthenes in Successionibus,idq́uesibi Chilonẽ vsurpasse,vt scribit Laërtius in Thalete.Hanc quoq; citat Plinius,scribitq́; Apollinis dictã filiã,li.10. Naturalis Historiæ.c.2.Strabo autem li.Geographiæ.9.tradit eam fuisse primam diuinantem Pythiam. Hippias Lycurgi hospita,de qua Plutarchus in vita ipsius Lycurgi. Targelia, Amalthæa , Marsepia, Demo,Phygo,Phaënnis,Deiphobe Glauci filia,de quibus Politianus in Nutricia.Nosis lyrica, & Myro in eodem libello recensitæ.Ptolemais Cyrenensis.Acca,à Macrobio li.3.Satur.c. 18.citata ex libro de Supplicatiõe.Arria,cuius meminit Galenus in li.de Theriaca. Zenobia Palmyrenorum regina,de qua sæpiùs locuti sumus.Aedesia Alexandrina Syriacij philosophi propinqua. Hyptachia,& ipsa Alexandrina, Isidori philosophi vxor. Alia item eius nominis,nisi eadem fuerit,& ipsa quoque Alexandrina Theonis philosophi filia , quæ super omnes philosophos eminẽs, Plotino in schola Platonica successit,vt tradit Socrates in Historia Tripertita li.11.c.12.Gemina,eiusq́ue eodem nomine filia,& Amphidia Aristonis filia,vxorq́ue filij Iamblici,tres ipsę ipsius Plotini discipulę,quarũ meminit Porphyrius in vita ipsius Plotini.Diua Catharina Alexãdrina:

Hippias
Targelia
Amalthæa
Marsepia
Demo
Phygo
Phaënnis
Deiphobe
Nosis
Myro
Ptolemais
Acca
Arria
Zenobia
Aedesia
Hyptachiæ duæ
Geminæ duæ
Amphidia
Catharina

28 ¶ Et ex latinis Cornelia illa Gracchorum mater,quam & filiorum eloquentię multùm contulisse scribit Fabius li.1.c.item.1.Altera Cornelia Metelli Scipionis filia,& Pompeij vxor , philosophiæ,& aliarum bonarum literarum peritissima, cuius meminit Plutarchus in ipso Põpeio.Alia item Cornelia,Veronensis quidem illa,sed multò inferior tempore. Lælia Caij Gracchi filia , & eius filiæ Mutiæ , eiusdemque neptes Liciniæ , omnes Tullio,in Bruto de claris oratoribus celebratæ.Amesia,& Laia Affrania Licinij Bructionis vxor,Valerio memoratæ.Hortensia illa digna Hortensio patre filia,cuius eloquentia ab ipso Valerio , & Fabio li.1.& Appiano li.4.celebratæ. Cornificia Cornificij poëtæ soror.Sẽpronia apud Salustiũ in Catili.Græcis atq; latinis literis docta.Pompeia Paulina Senecæ vxor.Cesennia Getulici, Pudentilla Apuleij , Rusticiana Symmachi,Terentiana Tullij,Martia Hortensij,Argentaria Polla Lucani primùm , deinde Statij , Calphurnia Plinij secundi,Claudia Papinij vxor,quæ quidem omnes, aut maxima pars , maritorum studia multùm iuuisse dicuntur.De Argentaria autem illud est Sidonij Apollinaris,

Quid quòd duplicibus iugata tædis
Argentaria Polla dat poëtas.

Claudia Ruffina vtraque lingua erudita.Sulpitia,Parthenis,& Theophila Canij poëtæ Gaditani filia,quatuor ipsæ,Martiali celebratæ.Alia item Claudia , cuius veluti doctæ meminit Plutarchus ad fi.Præceptorum connubialium,eamque antiquam appellat, vt hinc intelligas non eã esse Claudiam illa Ruffinam,quæ fuit tempore Martialis , qui non multò ipse præcesit Plutarchum. Vxor illa Põpeij Saturnini, nomẽ eius nõ reperi,de cuius doctis epistolis, Plautum aut Terentiũ representãtibus,loquitur Plinius secundus li.epistolarũ.1.ad Euriciũ,in ea epistola,cuius initium est,Amabam. Chrysogoni martyris discipula. Plotiana illa , quæcunque fuerit , cuius mentio fit in.l.Plotiana.ff.de iure doti. ex qua potes intelligere eam nõ fuisse iuris ciuilis imperitam. Ideóque nec Celsum grauissimum in iure authorem , eam responsione dedignatam fuisse. Sabina tot epigrammatis Ausonio laudata. Altera Sabina Ateſtina Atrei Clementis vxor, quæ & Martiali veluti docta memoratur. Hedibia , ad quam scribit diuus Hieronymus. Elpis , aut vt alij vocant,Helpe Sicula Boëtij vxor. Proba Adelphi proconsulis vxor,cuius centones (opus sanè mirandum) è Virgilio habemus. Diua Fabiola , Marcella , Paula , & ipsius filia , Eustochium , & Blesilla , quinque Hieronymo sæpiùs commendatæ. Amalasiuntha Athalarij mater. Eugenia Philippi Romani filia. Susanna virgo , Ruffini Alexandriæ præfecti soror. Eudochia Theodosij iunioris , quæ Heroïco carmine multa poëmata scripsit,vt retulit Socrates Historiæ Tripartitæ lib.11. c.17.huiusque dicuntur esse Homerocentones , qui circumferuntur. Eumonia Nazarij rhetoris filia , patri , eloquentia similis. Alpaïdes virgo sacra. Diua Brigida , aut, vt alij vocant Brigitta, cuius libri etiamnum extant. Hildegardis, ipsa virgo Moguntinensis , cuius plurimos libros habemus.Elizabetha Scomangiæ abbas. Rhosuita Saxo , & ipsa virgo. Baptista, Malateſtæ vxor, Christina Pisana, quæ de laudibus fœminarum iustum,& elegans volumen scripsit , de qua alibi diximus. Isabela,& ipsa è familia Malatestarum. Isota Nouarola , Angela Nugarola , vtraque Veronensis. Genebria item Veronensis Brunori Gambaræ vxor. Eiusdemque sororis Laura Nicolai Troni vxor. Altera Laura Brixiana. Constantia Alexandri Sforti æ vxor, & ipsius filia Baptista. Damisella Triuultia Mediolanesis. Corona Perusina, Gilberta Anglica. Cæcilia marchionis Mantuæ filia. Margarira Ioannis Ferusini vxor. Alexandra Scala , quam miris laudibus extollit , Politianus multis græcis epigrammatis , quibus & ipsa græcè respondit. Cassandra non illa Priami filia,de qua iam diximus, sed altera Veneta eidem Politiano non vulgariter laudata. Filia Accursij , quam Alberi.in.l. qui filium , in fi.ff.vbi pupil. educ. deb. tradit Bononiæ leges publicè docuisse. Margarita Francisci nostri regis soror , & Nauarræ regis vxor omnibus bonis literis instructissima , præsertim verò sacris , in quibus superiores omnes fœminas facilè superat , vt apertè ostendunt eius opera , tam sancta , tam pia , tam denique docta , vt vix credas à muliere facta. De qua multò plura dicerem , nisi certò scirem, tanta eam esse modestia, atque temperantia, vt aliorum laudes omnino refugiat. Et aliæ propè infinitæ,quarum nuda nomenclatura iusti voluminis magnitudinem superaret. Sed id in aliud tempus differemus. Vix autem

Cornelia
tres
Lælia
Mutia
Liciniæ
Amesia
Affrania
Hortensia
Cornificia
Sempronia
Paulina
Cesennia
Pudentilla
Rusticiana
Terentiana
Martia
Polla
Calphurnina
Claudia
Claudia altera
Ruffina
Sulpitia
Parthenis
Theophila
Alia claudia
Vxor Saturnii
Plotiana
Sabina

autem temperare mihi possum, vt prætermittam fœminam illam, cuius nomen ignobile est, quæ sexum mentita virilem, adeò in literis, præsertim diuinis profecit, tantamque de se opinionem omnibus præbuit, vt Leone quarto Pontifice mortuo, digna sit visa, quæ omnibus posthabitis, in eius locum sufficeretur, Ioannes Octauus ex more appellata. quod nisi à bonis authoribus, & illius quidem temporis, traditum fuisset, posteris seculis vix credibile foret. Igitur & hanc quoque legem connubialem ita concludemus.

Ioan. papa

Vndecima Lex Connubialis

In his etiam quæ ad virorum curam pertinent, ab vxoribus ipsi consilium sumunto.

1 *Viri uxoribus omnia reuelant.*

SED QVID opus est hanc legem maritis præscribere, qui & ipsi suâ sponte quicquid facturi, dicturive sunt, quicquid sciunt, cogitant, quicquid denique somniant, vxoribus enarrant, & produnt: nihil illis celatum volunt, nihil illis inconsultis moliri aggredíve audent: aut nolunt, si ausint? Qui quidem maritorum mos ansam præbuit Accursio, vt sing. diceret in l. aut qui aliter. §. sed & Seruius. ff. quod ví aut clam, vxorẽ præsumi scire, quicquid vir sciat. quem sequitur Alberi. ibi, & in l. aduersus. C. de cri. expi. hære. reclamante tamen And. Iser. in c. 1. col. 7. versi. superfluò ergo, ti. de nat. suc. feud. per tex. in l. si legibus, ibi, probatum fuerit. C. de epi. audi. Et post eum Georg. Nat. in repe. c. quanuis, col. 34. versi. decimotertio quęro, de pactis, li. 6. & idem dicit ea glo. non citata Pet. Anca. con. 92. tria in fauorem, col. 1. Ex epistola autem Tullij ad Sextiliũ Lentulum Proconsulem li. 5. Epistolarum Familiarium, epistola. 6. facilè intelliges Lentulum ipsum virum grauissimum, sua ipsius intima consilia Corneliæ vxori communicasse. Tametsi Iuppiter cùm probè sciret expertusque esset fœminarum mores, Iunonẽ vxorem ita alloquitur apud Homerum, omnium doctrinarum feminarium, prima Iliados Rapsodia,

Vxor scire præsumitur quicquid uirsat Lętulus in tima cõsilia uxori communicabat.

Iuppiter Iunoni non omnia sua consilia prodit.

Ἤ ῥα, μὴ δὴ πάντας ἐμοὺς ἐτελέσσετο μύθους
εἰδήσουρ. χαλεπόπτοι ἔσαντ' ἀλόχῳ περ ἐούσῃ,
ἀλλ' ὃν μὲν κ' ἐπιφρὼ ἀκηέμεν ἔξοχα πάντων
ὅτε θεῶν πρότερος τόν γ' εἴσεται, ὅτ' ἀνθρώπων. Id est,

Mulieribus nõ amplius fidendum Vlysses uxori se nouissime patefecit.

Noli Iuno putare sciturum te omnes sermones meos. Id enim difficile tibi erit, quanuis vxor mea sis. Sed quæ decebit te audire, ea certè nemo Deorum aut hominum prior te sciet.

Et apud eundem li. 11. Odysseæ monet Agamemnonis vmbra Vlyssem, ne se vnquam vxori crederet, neu omnia sua consilia ei aperiret, ita enim loquitur:

Τῷ νῦῦ μήποτε καὶ σὺ γυναικὶ περ ἤπιος εἶναι
μήδ' ἓν μῦθον ἅπαντα πιφαυσκέμεν ὃν κ' ὀΐῃς.

Sed & paulò pòst monet, ne palam in patriam descendat, quoniam non amplius fidendum erat mulieribus, ἐπεὶ οὐκ ἔτι πιστὰ γυναιξίν. Quod Agamemnonis consilium Vlysses, vt erat omnium homo callidissimus, etiam executus est: vxori enim suæ, quanuis eam existimaret esse pudicam, fidamq;, & viri amantissimã, sese nouissimè patefecit, alijsque priùs quàm illi sua cõsilia prodidit.

2 *Sanson imprudenter Dalidæ suũ robur detexit.*

¶ Sed sicut Vlysses cautè prudenterque id effecit: ita Sanson hominum ille fortissimus, imprudẽtissimè quidem Dalidæ, quam vice vxoris adamauit, crinem fatalem, in quo robur omne continebat, detexit. Ideóque confestim suæ temeritatis pœnas pependit: quippe qui ferè dicto citiùs in manus hostium, ob id ipsum duntaxat peruenit, vt dolenter scribitur Iudicum. 16. capite. Nec minùs temerè, atq; infœliciter Amphiaraus Eriphylæ vxori latebras, quas petiturus erat, ne cum Argiuis contra Thebanos iret, manifestauit. Illa enim, si Statio credimus, alijsque veteribus scriptorib', aureo monili ab Hermione Cadmi vxore susceptо corrupta, Amphiaraũ prodidit, qui in publicum protractus, & inuitus (quia præsentiret quod futurum erat) in eam expeditionem profectus occubuit. Hanc scribit Homerus li. Odysseæ. 11. aurum prætulisse viro.

Amphiaraus uxori temere latebras suas detexit.

συγεφλώτ' Ἐριφύλῃ,
ἣ χρυσὸν φίλῳ ἀνδρὶ ὀλέξατο τιμήεντα.

Eriphyle monile maiori uitæ prætulit.

Id quod etiam scribit Diodorus li. 5. Lucianus in Cynico. Et Statius li. 4. Theb.

Sed perfida coniux
Dona viro mutare velit.

Et Arnobius libro. 8. Disputationum aduersus Gentes. Et Hieronymus in li. 1. contra Iouinianũ. Hucque respiciens Homerus ipse li. 15. Odysseæ scribit Amphiaraum Ioui & Apollini admodũ dilectum

dilectum non consenuisse, sed muliebrium donorum causa perisse. Cuius etiam rei mẽmini Tullius in. 6. in Verrem actione, & li. 1. de Inuentione, vbi scribit, Mulierum genus auarũ est. Nam Eriphyle auro, viri vitam vendidit, & Seruius in lib. 6. Aeneid. enarrans illud Virgilij,

Mœstamque Eriphylen
Crudelis nati monstrantem vulnera cernit.

Hinc Statius eam vocat nefandam li. 4. Thebaïdos,

Si quando nefanda
Huc aderit coniunx. Et impiam li. 12.
Vatis mox impia coniunx,
Heu vacuos positura rogos.

Vxoribus non manifestanda consilia.

3 ¶ Propterea Micheas ille diuiniloquus. c. 7. eodemque vltimo, prudenter quidem, vt cætera omnia, illud monuit, vt custodiamus oris claustra ab ijs, quę dormiunt in nostro sinu, id est, ab vxoribus, vt rectè exponit Nicolaus à Lyra, & quisquis is fuit, qui Ioannem Chrysostomum traduxit, in ea Homilia, quam de Ioãnis decollatione scriptam reliquit, in qua hunc Michææ locum in Latinum sermonem ita vertit, A coniuge tua custodi te, ne manifestes ei cor tuum, Nec longè abest illud Plauti in Trinummo,

Vxorem quoque ipsam, hanc rem vt cæles, face.

Nam Pol tacere nunquam quicquam est, quod queat.

Et hinc etiam est illud Cleobuli, Cum vxore ne contende, néve ei nimium confide.

Vxoribus quæ consilia sunt cõmunicãda, quæ minimè.

4 ¶ Itaque illud in hac re obseruandum esse censeo, vt in his duntaxat negocijs, quæ si in publicum efferantur, nullum sunt periculum aut incommodum illatura, consilium ab vxoribus sumamus sequamurque in ea re & Augustum, & Iustinianum imperatores: ea lege tamen, vt earum consilijs non semper adhæreamus: sed tum demum, si conducere videbuntur. Quod apud Homerum li. Iliados. 24. eodemq; vltimo, Priamus ille senex, & prudens etiam prudenter factitauit, qui tametsi ab Hecuba vxore sententiam rogauerit, an ad Achillem redempturus Hectorem proficisceretur, non tamen eius consilium secutus est. Nam & consilium mulieris non semper esse sequendum, exemplo suo nos docuit Adam ille parens hominum, Gene. c. 3. Quo in loco Diuus Chrysostomus multa in eam rem scripsit, quæ ibi videre poteris.

De eadẽ re Mulieres maximè de cet silentiũ & tacitur nitas.

5 ¶ Cætera verò, vt redeamus, quæ prodita prolatáque, damnum sunt aut discrimen allatura, apud vxorem quantumuis taciturnam non temerè deponamus. Nam etsi taciturnitas, silentium, breuiloquentia in mulieribus præcipuè commendatur, loquacitas vituperatur, vel testimonio Philonis, si tamen is est, laudantis in Ecclesiastico. c. 26. mulierem sensatam, & tacitam: cui subscribens Apostolus prioris ad Corinthios epistolę. c. 14. non ius facit mulieribus, vt vel in ecclesia loquantur: sed domi, si quid ignorant, viros suos interrogent. Et alibi, prioris ad Timotheum. 2. c. Mulier, ait, in silentio discat cum omni subiectione. Et subdit, Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio. Quod & approbans Aristoteles li. 1. Politicõn. c. 8. eodemque vltimo, sententiam hanc adnotat ex poëta, quem non nominat, Mulierem ornat taciturnitas. Is autem poëta Menander est, vt plærique autumant. sed quanuis hanc eandem sententiã protulerit Menander, ex eo tamen non accepit Aristoteles, qui illum tempore præcesserit. Verùm is fuit Sophocles Athenienſis Tragicus, qui & hanc sententiam expressit in Aiace flagellifero,

γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει. Id est ad verbum,
Mulieribus ornatum silentium affert.
Aut si velis versum reddere,
Decus addit vsque fœminis silentium. Siue etiam,
Mulieris est primum decus silentium.

Quam sententiam Seruius in fine lib. 1. Aeneidos citat ex ipso Sophocle. Cui & similis ea est Democratis, κόσμος ὀλιγομυθίᾳ γυναικί, id est, ornamentum breuiloquentia mulieri. Et Euripidis in Heraclidis,

Γυναικὶ γὰρ σιγήν τε καὶ τὸ σωφρονεῖν
Κάλλιστον. Id est,
Fœminæ enim silentiumque & modestia
Pulcherrimum.

Et huc facit, quod Pinacium mulier pudica apud Plautum in Sticho, Antiphoni patri quærenti, quales esse mulieres oporteat, respondit,

Vt per vrbem cùm ambulant,
Omnibus os obturent.

Id est, occludant, ne verbum vllum loquantur. Apud eundem quoq; in Rudente, Trachalio, Tacita, inquit, bona est mulier semper, quàm loquẽs. Virgilius item omnium disciplinarum peritus, vt dicit Macrobius lib. 1. Saturnalium in laudẽ Didonis ita de ea scribit li. 1. Aene.

Tum breuiter Dido vultum demissa locuta est.

Et Pontanus li. 1. de amore coniugali ita vxorem monet,

Pauca loqui studeas.

Et ẽ

Et è noſtris Alberi. in l. generalis. ff. de adopt. ſcribit mulieres decere taciturnitatem.

6 ¶ Id quod etiam natura ipſa rerum omnium parens apertiſsimè docuit, qua duce maſculae ſolùm Cicadæ canunt, mutum verò eſt fœminarum genus, vt Ariſtoteli placuit, li. de Natura animalium 5. c. 30. Sed & in alijs quibuſdam generibus cantus maribus tantùm datus eſt, vt Gallinaceis, & Cothurnicibus, vt idem tradit lib. 4. eiuſdem operis. c. 9. Quin & Luſciniæ item fœmellæ cantu priuantur, cùm incubant, & pullos educant, vt idem in eo ipſo loco tradit, magno fœminarũ documento, ſilentium illas, ſi quid aliud, admodum ornare, vt etiam monuit è recẽtioribus vir multijugæ eruditionis Cœlius li. Lectionum Antiquarum. 9. c. 31. Et ego non ſemel expertus ſum è Pſittacis fœminas nunquam, aut rarenter voces humanas reddere, atque ſermocinari: Quanuis Plinius li. 10. c. 42. ſcripſerit Pſittacos nullo ſexus diſcrimine facto, ſuper omnia id efficere. Et hoc quidẽ caput integrũ, vt erat in præcedenti æditione, nomine noſtro tacito, penè ad verbũ ſurripuit plus quàm famoſus fur Chaſſenæus in ſuo Catalogo gloriæ mũdi, parte. 2. cõſideratiõe. 33.

Natura ſilẽtiũ mulieres docet.
Cicadæ mares tãtũ canunt.
Et aliæ quoque aues.
Chaſſenei furtum.

7 ¶ Quanuis ergo (vt repetamus) mulieres ſilentio maximè, & breuiloquentia cohoneſtantur. ſunt tamen (quod dolendum eſt) loquaculæ, argutulæ, verbofæ, dicaculæ, linguaces, garrulæ, locutulæ, largiloquæ, lingulacæ, vt interim vſurpem Plautina vocabula, & arcanorum minimè tenaces.

Mulieres loquaculæ.

Nam, vt ait Eunomia ipſa Plautina in Aulularia,
Multùm loquaces meritò omnes habemur,
Nec mutam profectò repertam
Hodie dicunt mulierem vllo in ſæculo.

Prouerbiũ

In quã ſententiam, Germanorum eſt prouerbium ex Bebellio, Tres mulieres nundinas faciunt, ex loquacite mulierum ortum, quarum garrulitas nundinis comparatur, vbi maximus eſt mercantium ſtrepitus, ſonitusque. Iuuenalis ſaty. 6. mulierum odioſam loquacitatẽ, his verſibus taxauit,

Illa tamen grauior, quæ cùm diſcumbere cœpit,
Laudat Virgilium, parituræ ignoſcit Eliſſæ,
Committit vates, & comparat inde Maronem,
Atque alia parte in trutina ſuſpendit Homerum,
Cedunt Grammatici, vincuntur Rhetores, omnis
Turba tacet, nec cauſidicus nec præco loquetur,
Altera nec mulier, verborum tanta cadit vis,
Tot pariter pelues, & tintinnabula dicas
Pulſari, iam nemo tubas atque æra fatiget,
Vna laboranti poterit ſuccurrere Lunæ.

8 ¶ Et Diuus Chryſoſtomus, ſuper priorem epiſtolam Pauli ad Timotheum. c. 2. Homilia. 5. Docere (ait) mulieri non permittitur in eccleſia: eſt quippe fermè loquax muliebris ſexus, ideo omni ex parte fluentem reſtringit ac comprimit. Diuus quoque Hieronymus, imò alius, ſi ſtylo credimus, in Regula ſanctimonialium ad Euſtochium. c. 9. Verùm, inquit, ſi quæpiam iuxta fœminarũ morem, quæ nihil retinere norunt abſconditum, imò ante garrulando manifeſtant, quàm ſciant, aliquid de his extra cœnobij limites prodiderit, ſubeat grauiſsimam pœnam, vt doctrina tacendi doceatur in pœna. Sed & idem in cõmentarijs in epiſtolam Pauli ad Titum. 1. c. 2. aſſerit mulierſcularum genus eſſe garrulum. Quin ipſe Diuus Paulus quem in id citat Hironymus ad Timotheum primæ epiſtolæ. c. 5. dicit fœminas verboſas eſſe. Auguſtinus autẽ, de Ciuitate Dei li. 4. c. 19. muliebrem loquacitatem, veluti proprio ac peculiari epitheto appellauit. Theocritus autem Idyllio. 15. muliebrem garrulitatem turturibus comparat, cùm ita infit,

De eadẽ re

Παύςαθ' ὦ δύςανοι ἀνηυτα κωτίλλοιςαι
Τερυγόνες ἐκνυαισεῦνι πλαλιάσδοιςαι ἅπαντα. Id eſt,
Deſinite ô miſeræ, garritibus omnia vanis
Turturibus mos eſt implere loquacibus olim.

Turturum garrulitas. Prouerbiũ

Nam & turturum loquacitas in prouerbium abijt, cuius meminit Zenodotus ex Plotio Menandri, & Aelianus li. 12. Sed & Euripides in Phœniſsis hanc mulierum loquacitatẽ apertè deſcribit.

Σμικρὰς δ' ἀφορμὰς ἂν λάβωσι τῶν λόγων,
πλείους ἐπεισφέρουσιν, ἡδονὴ δέ τις
γυναιξὶ, μηδὲν ὑγιὲς ἀλλήλοις λέγειν, Id eſt ad verbum,
Paruas enim occaſiones ſi nactæ fuerint ſermonum,
Plures ſuperingerunt, voluptas quædam eſt
Mulieribus, nihil ſani ſibi inuicem obloqui.

9 ¶ Portius Latro, nobilis declamator apud Senecam, in. 13. controuerſia, ſcribit muliebrem garrulitatem id ſolùm tacere poſſe, quod neſcit. Quin & eiuſdem nominis fœmina, Portia, videlicet Catonis Vticenſis filia, apud Plutarchum in Bruto, ingenuè confeſſa eſt, dum ipſum Brutum maritum alloqueretur, muliebrem naturam fragilem eſſe ad arcana ſeruanda. Ideoque Ariſtoteles, li. Politicõn. 5. c. 11. inter multa, quibus conſeruatur diutius tyrannis, hoc quoque ponit, vt ſit facultas mulieribus per domos euagandi, quò reuelent ſecreta virorum. Ex noſtris verò Bal. in. l. vl. col. 3. verſi. & dic quòd mulier regulariter à feudo repellitur. C. de ſuis & legi. cùm multas rationes

De eadẽ re

tiones adduxiſſet, quare mulier à feudis repellitur, hanc poſtremò adiecit, quoniam mulier neſcit retinere arcana, quod eſt omnino diſcrepans à natura feudi: cùm vaſallus inter cętera, & hoc iurare debeat, arcanum, quod ei manifeſtauerit dominus, nulli ſe proditurum, vt ſcribitur, in. c. 1. tit. de no. for. fideli, & ſequitur Marti. Lau. in. c. 1. §. & quia vidimus, col. 4. & ibi quoque Cardi. Alex. col. 3. & iterum. 11. rurſumq; 3. 17. in. 9. fal. ti. qui feud. dar. poſ. & Iac. à. S. Georg. in tract. feud. in verbo, Marchio in Italia, verſi. item quæro Marchio, & iterum in verbo, & fœmine, col. 2. in. 7. fal. Iaſon. con. 87. conſultus, col. 2. li. 1. & iterum in themate. con. 89. magnificus, col. 3. lib. 1. & cõ. 68. viſo themate, col. pe. lib. 3. Bened. in repe. c. Raynutius, in verbo, duas habẽs filias, nu. 31.

Muller quare à feudis repellitur.

10 ¶ Proinde alter ille Cato (Cenſorium intelligo) vt in eius vita commemorat idem Plutarchus, dicebat ſe in tribus rebus per omnes vitæ ſuæ partes pœnitentiam egiſſe. Inter quæ primum illud erat, ſi mulieri quicquam arcanum aliquando credidiſſet, vt & è noſtris quoque retulit Iaſon in. l. 1. col. 2. ff. ſi quis cautio. Prudenter ergo, atque ſalubriter Aeſopus ille egregius fabulator, monuit arcana mulieri nullatenus eſſe credenda. Ita etiam apud Planudem monet Eunũ, τῇ γυναικὶ μηδέποτε πιςεύσῃς ἀπόῤῥητον. In quem ſenſum trahi poteſt, & illud Pompeij adagium, cuius ſupra in alio loco meminimus, nec mulieri nec gremio quicquam credi oportere. Húcque concinunt multa quæ de mulierum perfidia dicta ſunt ſuprà, quo loco de auaricia ipſarum diſſeritur. Illud tamen dixerim cum Eraſmo, hoc eſſe veluti perpetuum, vt vbicunque minùs eſt cordis & robor is, ibi plus ſit linguæ. Auibus natura garritum, & vocum alienarum imitationem dedit, Tauris & Leonibus non item, Et in pueris, ſenibus, & mulieribus, quoniã eſt imbecillior animi, & corporis vigor, vt ſuprà latè de mulieribus probauimus, lingua eſt intemperantior. Ex noſtris autem Ioan. And. & Domi. in. c. indemnitatibus. 5. vt autem, de elec. lib. 6. multa congerunt de garrulitate mulierum, aſſeruntque ob eam illic eſſe ſtatutum, vt non fiat collatio meriti ad meritum, & zeli ad zelum in electionibus monialium, ſicuti fit in electionibus virorum: quia ſi ita fieret, præ nimia garrulitate omnia ſecreta reuelarent. Et aliquid quoque ſcribit Benedic. in repe. d. c. Raynutius, in verbo, duas habens filias, numero. 39.

Cato Cẽſorium maxime ſe pœnituiſſe.
Ibi plus linguæ ubi minus cordis.
In electionibus monialiũ cur non fit collatio maritorum.

11 ¶ Quæ cum ſemper aliàs vera ſint, tum verò maximè, cùm fœminæ ſunt impudicæ, ſeque alienis viris proſtituunt. Nihil enim eſt tam arcanum, quod mulier non prodat, detegatque in complexu amatoris cubans. Ob idque ipſum Auguſtus imperator Roma. adulteria exercuit, non tam libidine ductus, quàm vt faciliùs conſilia aduerſariorum ſuorum per cuiuſque mulieres exquireret, vt ſcriptum reperimus apud Suetonium Tranquillum. Hinc mulier illa Commani regis Segoregiorum cognata, paratas in Maſsilienſes à Commano inſidias adoleſcenti Maſsilienſi in cõplexu ipſius aperuit, ſi verus eſt author Iuſtinus lib. 43. Cæterùm Plautus in Ciſtellaria id vnum meretricibus peculiariter attribuit, dum Lenam ita loquentem facit.

Mulier in complexu omnia reuelat.
Auguſtus imperator cur adulteria exercuit.

Id mihi magnæ quod parti eſt vicium mulierum,
Quæ nunc quæſtum facimus, quæ vbi ſaburratę ſumus,
Largiloquæ extemplò ſumus, plus loquimur, quàm ſat eſt.
Hinc & illud Virgilij in illo epigrammate de Venere, & Vino.
Multos cæcus amor cogit ſecreta fateri,
Illud quoque Solomonis Prouerbiorum. 7. Et ecce occurrit illi mulier ornatu meretricio, præparata ad decipiendos animos, garrula, &c.

Meretrices præ cæteris loquaciores.
Mulieres uel inuitæ nonnũquã ſecreta produnt.

12 ¶ Quid plura? ſi mulier quæpiam tantæ ſit taciturnitatis, & modeſtiæ, vt nunquam ſponte ſua cuiquam arcana pandat, tamen ſi dormientis ipſius mammæ ſiniſtræ cor bubonis admoueris, confeſtim omnia ſecreta pronunciabit, ex Magorum ſententia, quam Plinius retulit, non approbans tamen, libro Hiſtoriæ Naturalis. 29. c. 4. Quinetiam tradit Democritus, Si quis extrahat ranæ viuenti linguam, nulla alia corporis parte adhærente, ipſaque rana in aqua demiſſa imponatur ſupra cordis palpitationem mulieri dormienti, eam quæcunq; interrogaueris, vera reſponſuram. Sicuti recenſuit etiã idem Plinius, li. 32. c. 5. Propterea legi proximę, & hanc ſubtexuimus.

Duodecima Lex Connubialis.

Ea solùm, quæ detecta nullum sunt Dispendiũ allatura, vxoribus cõmunicãto. Earumque consilium, si conducere videbitur, sequentor. Cætera nunquam detegunto.

1

Mariti ut alienarũ mulierũ amoribus implicantur.

DENIQVE hoc in loco operęprecium esse duxi, monẽdos viros, vt si matrimonium cum vxoribus concorditer, lætè, fœliciter transigere velint, nihilque infensi animi ab illis pati: Illud imprimis pręceptũ senioris Thobiæ filium admonentis obseruent. Præter vxorem tuam ne patiaris crimen scire. Id quod Ethnici quoque scriptores præceperunt, quorum qui authoritate facilè cæteros antecellit, Aristoteles li. 7. Politicõn. c. 16. Concubitus (inquit) omnis præterquàm vxoris penitùs sit interdictus. Quin & si huiusmodi præceptum à Philosophis non haberemus, natura satis esset documento, quæ & animalia bruta eam ipsam rem docuit. Elephantes enim nulla nouerunt adulteria, vt retulit Plinius li. 8. c. 5. & Solinus. c. 38. Quin & ipsi hominum adulteria detestantur, & morte puniunt, vt videre licet ex Aeliano li. 1. Historiæ animalium, quem de elephante conscripsit. itemque li. 15. vbi de Ciconia loquitur, quibus locis scribit id animal intelligere, cùm vxor sui altoris adulterium cum altero viro committit: & aliquandò vtrunque, scilicet adulterum, & adulteram intermisse, aliquando item id marito detexisse. Similiter columbæ fidem coniugij non violant, neutrique nota adulteria, vt à Plinio scriptum est, li. 10. c. 34. & Aeliano li. 15. Animalium. Propterea Propertius li. 2.

Bruta quæ dã adulteria nesciũt.

Elephãtes

Columbæ.

Exemplo iunctæ tibi sint in amore columbæ,
Masculus & totum fœmina coniugium.

Ante hos Aristoteles lib. 9. de Historia Animalium. c. 7. tradit columbas coniugium iam inde à primo ortu initum nunquam deserere, nisi cælibes, & viduas. Et hac fortè ratione Assyrij columbam, vt deum colunt in Ioue Tragœdo. Iuuencus autem poëta Christianus, proprio ac peculiari epitheto columbas puras appellat.

Colũba uice numinis culta.

Simplicitate tamen puras superate columbas.

Palumbæ.

Similiterque de castitate Palumbarum mira tradit Aelianus li. 15. animaliũ, quæ tu ibi videre poteris, vt mirum sit quod scriptum est ab Artemidoro Daldiano li. 2. de Somniorũ interpretation. c. 20. Palumbes & columbas in somnijs significare mulieres scortatrices. Sed & quod de colũbis suprà diximus, turturi tribuit Aelianus. & multo antè tempore Aristoteles. d. li. 9. c. 7. scribit turturem, & palumbem mare vno esse contentam. Ex quo passim turturis pudicitia commẽdatur. ad quam diuus Hieronymus li. 1. cõtra Iouinianum retulit illud Canticorum. 2. Vox turturis audita est in terra nostra. Hincque, vt opinor, præcipitur Leuitici. 12. à muliere post partum offerri pro peccato pullum columbæ, vel turturis, veluti piaculum amissę virginitatis. Cuius etiam fit mentio Lucæ. 2. c. Et huc quoque referri potest illud Virgilij li. 4. Aeneidos.

Turtures

Non licuit Thalami expertem sine crimine vitam Degere more feræ.

Lynces.

Quo in loco Seruius tradit authoritate Plinij, Lynces post amissos cõiuges, alijs nõ cõiũgi, quod tamẽ apud Plinium nõ reperi, quãuis diligenter conquisierim, vt necesse sit, vel Seruiũ memoria lapsum, vel Plinium nostrũ admodũ corruptũ. At mirũ est quod refert Polemo in quinto Cõmẽtariorũ, quæ ad Antigonũ regem scripsit, & eius authoritate Athenæus, auẽ Porphyrionẽ habere sensum adulterij, ac significare id patrifamiliãs, in cuius domo alitur, nõ voce quidẽ, aut aliter omnino, quã suspẽdio. & hinc Thelamonẽ quoq; vocatũ, tãquã thalami, & pudicitię custodẽ. Aelianus li. 11. tradit Aethneũ piscẽ posteaquã cũ pari suo tãquã cũ vxore cõiunctus eã sortitus est, aliã non attingere. Plinius li. 8. c. 16. tradit leonẽ, si pardi coitũ in leœna adultera senserit, tota vi cõsurgere in pœnã, ac leœnã ipsam, culpã hãc aquis abluere, aut metu supplicij fugiẽtẽ procul adulterũ comitari. Plutarchus autẽ in dialogo, qui inscribitur, q̃ bruta animalia ratione vtãtur, tradit cornices marito mortuo nouẽ hominũ ætatibus, viduas perseuerare, de quibus etiã Aelianꝰ li. 3. de Anima libꝰ scribit, altera extincta cõparẽ viduã degere: veteresq; in nuptijs post Hymeneũ cornicẽ inuocare solitos. Scribit & Guill. Parisiẽsis suo tẽpore Ciconiã quãdã adulterio cõiunctã per olfactum masculi cognitã, cõgregata ab ipso masculo multitudine Ciconiarũ, ac detecto ipso crimine fœmellę, ipsam à tota illa multitudine, tãquã omniũ iudicio cõuictã, deplumatã, ac laceratam fuisse.

Porphyrio nes.

Aethneus. Leones.

Cornices.

Ciconiæ

2

Adulterii pœna. Ex lege Mosaica. Ante eam legẽ.

¶ Ex generibus autem pœnarum, aduersus adulteros, atque adulteras statutarum, facilè dignosci poterit, quàm graue scelus id fuerit existimatum, iuxta. c. non afferamus, in fi. 24. quæst. 1. Et vt ab antiquioribus incipiam, Ex lege Mosaica vterque, & adulter & adultera morti adiudicabantur, vt scribitur Leuiti. 20. & Deuter. 22. & Danielis. 13. Genus autem mortis erat lapidatio, vt declaratur. d. c. 22. Deuter. & Ezechielis. 16. & diui Io. 8. c. & in decretis canonicis. §. hinc apparet. 23. q. 5. &. c. hæc imago. 33. q. 5. Quanquam, & ante legem Mosaïcam veluti more gentis

re gentis comburebantur adulteri, vt licet colligere ex Genesis. c. 38. Similiter & apud Palæstinos illorum vicinos, adulterium morte puniebatur, vt licet videre ex. 26. c. Gene. Atque etiam apud Arabes, & in Aromatifera regione: author vtriusque Strabo li. 16. & prioris quoque Bardesanes in li. de fato, & eius authoritate Eusebius de præparatione Euangelica li. 6. c. 8. quibus locis tradunt, & suspitionem eius rei puniri. Tenedius quidam rex legem tulit in adulteros, vt vtriusque corpus securi concideretur, eiusque legis exemplum in filium ædidit, proinde in numismate iussit insculpi, altera in parte securim, altera duos vultus ex eadem ceruice prominentes. Cuius rei meminit Stephanus de vrbibus. Hos secuti Longobardi adulterium morte suis legibus puniunt, vt videre licet in tit. de adult. in Lomb. Apud Lydos si mulieres post coniugium deliquissent, nulla spes veniæ erat, vt tradit Herodotus qui etsi aliud non dicat, potes tamen ex illis verbis intelligere, mortis pœnam apud eos fuisse inflictam. Placenti ni quoque ex statuto non adulterium modò, sed & nixum quoque adulterij capite plectunt, testis Bal. con. 356. statuto Placentæ lib. 1. vbi interpretatur quid nixus sit. Apud Aegyptios in adulterio deprehensus, virgis cædebatur ad mille plagas, mulier naso mutilabatur. Quo dedecore vultus incontinentia maculatus, ea mulctaretur parte, qua maximè facies exornatur, testis Diodorus Siculus lib. Bibliothecę primo, vbi & illud quoque scribit, ei qui mulierem liberam violasset, virilia apud eosdem amputari, quoniam vno crimine tria non parua scelera complexus esset, iniuriam, corruptelam, & liberorum confusionem. Ad hanc pœnam alluisse videtur Terentiana Pythias in Eunucho cùm dicit,

Palæstinorũ legibus. Arabum. Aromatiferæ regionis. Tenedii regis. Longobardorum. Lydorum. Placentinorum. Nixus quid sit. Aegyptiorum. Adulterorum castratio.

Nunc minatur porrò sese id quod mœchis solet,
Quod ego nunquam vidi fieri, neque velim.

Aegyptiorum legem quantùm ad fœminas attinet, imitata est, & Siciliæ constitutio, quæ incipit, Legum asperitate, qua mulier adultera nasi truncatione punitur. Quantùm autem ad viros eam legem secuti sunt apud Romanos, Bibienus & Pub. Ceruius, quorum ille Carbonem Actienum, Hic Pontium in adulterio deprehensos castrasse scribuntur à Valerio Maximo, li. 6. c. 1. Ex quo & illud Horatij li. primo Sermonum Saty. 2.

Siculorũ.

Quin etiam illud
Accidit, vt quidam testes caudamque salacem
Demeteret ferro, iure omnes.

Parthorũ.

Parthi, vt scribit Iustinus lib. 41. nulla delicta adulterio grauiùs vindicabant, pœnam tamen, qua in ea re vtebantur, non indicat ipse Iustinus. Zaleucus, aut, vt alij corruptè scribunt, Seleucus Locrensium legislator, legem tulit, vt adulteris vterque oculus erueretur: Cumque eius filius fuisset in adulterio deprehensus, & tota ciuitas in honorem patris necessitatem pœnę remitteret, aliquandiu repugnauit: ad vltimum victus precibus populi, suo prius, deinde filii oculo eruto, debitũ supplicij modum legi reddidit, admirabili æquitatis temperamento sese inter misericordem patrem, & iustum legislatorem partitus, vt eleganter scriptum est à Valerio, quo loco de iusticia disserit. Leprei populi deprehensos in adulterio per triduum vinctos circa ciuitatem ducebant, mox toto vitæ tempore contemptibiles habebant. Adulteræ verò diebus vndecim in foro stare discinctæ tunica perlucida circunuestitæ. Apud Athenienses ex lege in adulteram obuio cuique licebat, quicquid libitum erat, præter mortem inferre: mortẽ autẽ ob id non licebat, quò diutiùs in ignominia viueret, vt scribit Demosthenes in oratione aduersus Neæræ. Adulterum autem in concubitu vxoris deprehensum, licebat marito impunè occidere, vt videri potest ex defensione, quã elegantissimè conscripsit Lysias ille ex decem oratoribus, de nece Eratosthenis adulteri, & huius rei Pausanias citat Draconis legem. Et id quoq; palàm asserit Plutarchus in vita Solonis, qui subdit & eum qui liberæ mulieri vim attulisset, decem drachmis esse obnoxium ex legibus Solonis: sin persuasione in sententiam suam traxisset, viginti drachmarum teneri, præterquam eas, quę publicè quæstum facerent. sed & Polybius Megalopolitanus li. Historiarũ. 2. eum insontẽ pronũciat, qui adulterũ interfecerit. Hæc enim sunt verba illius. καὶ τοίγε προφανῶς ὁ μὲν τὸν κλέπτων ἢ μοιχὸν ἀποκτείνας, ἀθῷος ἐστίν. Quod ex legibus Græcorũ, vt qui Græcus erat, accepisse videtur: quan quam eam legẽ improbat Aphthonius declamator, in li. præexercitamẽtorum, quo loco de legis accusatione disserit, quod & suprà alibi diximus. Apud Laciadas siue Placiadas Atticæ regionis populos, qui in adulterio deprehẽdebãtur, ignominiosas pœnas dabãt: impactis in pudẽdã corporis partẽ raphanis, qui apud illos miræ magnitudinis esse dicebãtur: q̃ si raphani defuissent, fteleo vtebãtur, id est ligonis ligno, author Suidas, qui illos Laciadas vocat, & ante eum Plutar. si is est, in adagiorum collectaneis, qui Placiadas appellat, dicitque hic hinc natum illud adagium, πλακιάσαι τε καὶ σελεόν. Huc autem, ni fallor, respicit Catullus ad Aurelium scribens aduersus mœchos.

Laciadarũ siue, Placiadarũ

Prouerbiũ. Catulli locus declaratus.

Ah tùm te miserum, malique fati,
Quem attractis pedibus patente porta
Percurrent raphanique mugilesque.

Armeniorũ Germanorum.

Et id quoque In Armenia fuisse obseruatum, videtur voluisse Lucianus in vita Peregrini philosophi. Apud Germanos, vt Tacitus retulit, adulterorum pœna præsens, & maritis, permissa erat, Accisis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem

vicum verbere agit. Publicatæ enim pudicitiæ nulla est venia. Et hic mos hodie quoq; in quibusdam locis obseruatur, vt adulteris capilli, atque etiam vestes antè, & retrò in ignominiã incidantur, vt tradit glo. in. c. de benedicto, in verbo, caluatos. 32. .1. quæ & tradit tex. ibi ad hunc morem respicere. Cortimenses, vt tradit Aelianus, adulteros molli lana coronabant, ita molliorẽ illis naturam exprobrantes: atque ita per ciuitatem, ad magistratus traducebant: in reliquum autem vitæ tempus habebantur ignominiosi, indigniq; qui vllum dignitatis gradum in administratione Reip. cõsequerẽtur. Cumęi, si qua in adulterio mulier deprehensa fuisset, hanc in forum deductam, & saxo impositam spectandam omnibus proponebant: inde super asino collocatam, & ita per totam ciuitatem circunductam in eundem locum restitui oportebat. Ex illo infamia notatam ὀνοβαλῶν appellabant, quòd asinum equitasset: lapidemq; illum, tanquam impurum ac detestabilem vitabant, ex Plutarcho in Problematis. cap. 115. Sunt & qui saxum ipsum ὄνον, id est, asinũ appellatum credunt. sic enim Xenophon primo ἀναβάσεως lapidem molarem vocat. quod & è nostris tradit Alciatus libri παρέργων. 2. c. 47. Apud Pisidas, adulterij conuictus per vrbem vnà cum muliere circunducitur super asinos ad aliquot dies, vt tradit Nicolaus, in libro de moribus gentium, teste Stobæo, sermone. 42. Plato legislator & philosophus summæ prudentiæ, & authoritatis vel teste Callistrato, in. l. 2. ff. de nundi. Ne aliam (ait libro. 8. de legibus) quàm suam quisquam vxorem pertingat, nec genitale semen irreligiosè demandet pellicibus, quisquis contrà fecerit, nisi viros simul, & mulieres omnes lateat, infamis lege, omnibusq; ciuitatis honoribus priuatus sit. Qua autem pœna censeret Diogenes Cynicus id scelus puniendum esse, ex eo constat, quòd cum audisset Didymonem quempiam mœchum fuisse compræhensum, Dignus est, inquit, ex ipso nomine suspendi. Atqui Græcè Didymi testiculi vocantur: ab his igitur, vnde nomen is habebat, & quibus peccauerat, censebat eum esse suspendendum. Lycurgus autem Lacedæmonius nullam pœnam suis legibus in adulterium statuens, multò tetrius fœdiusque id scelus esse ostendit, quàm si pœnam aliquam quantumuis grauem sanxisset, sicut & Solon de parricidio censuit. Nam is interrogatus cur nullum supplicium statuisset in eum qui parentem necasset, respondit id se neminem facturum putasse, vt tradit Tullius in oratione pro Sexto Roscio. Idemq; scribit Plutarchus de Romulo, illum videlicet nullam aduersus parricidium pœnam induxisse, quòd illud impossibile esse duceret. Non dissimili, vt reor, cõsilio Lycurgus, vt ad eum redeamus, nullam in adulteros pœnam præscripsit, quoniam Spartæ nullum futurum adulterium putabat, quemadmodum Geratam Spartiatem, hospiti huius rei causam roganti respõdisse tradit Plutarchus, tùm in vita Lycurgi, tùm in Apophthegmatis Laconicis. Existimabant Solon, & Romulus parricidium, & Lycurgus adulterium detestabilius abominabiliusque, quàm vt alterutrius perpetrandi cuiquam libido incesseret.

Cortimensium.

Cumæorũ.

Pisidarum.

Platonis.

Diogenis.

Didymi qui.

Lycurgi.

Gerata.

3 ¶ Numa Pompilius, vt de Romanis tandem dicamus, mulieribus, alienis viris succumbentibus in hæc verba constituit, à Festo Pompeio, & Au. Gellio. li. 4. c. 3. relata. Pellex ædem Iunonis ne tangito. Si tangit, Iunoni crinibus dimissis, agnum fœminam cædito. Ex qua lege mos ille, de quo suprà diximus, abscindendorum crinium adulteris, videri potest manasse. Cæterùm ante Legem Iuliam, fœminæ adulterij conuictæ vltra ducentesimum lapidem relegabantur, adulteri verò longiùs: id quod facilè est deprehendere ex Cornelio Tacito, qui lib. 2. Historiæ Augustæ, Apuleiam Variliam fuisse maiestatis, & adulterij accusatam. Et de adulterio, inquit, satis caueri, lege Iulia visum, sed Tyberius Cæsar adulterij grauiorem pœnam deprecatus, vt exemplo maiorum propinquis suis vltra ducentesimum lapidem remoueretur, suasit: adultero Italia atque Affrica interdictum est. Sed & aliquando legimus apud Liuium lib. 10. ab Vrbe condita, Q. Fabium Gurgitem aliquot matronas stupri damnatas pecunia multasse, ex qua Veneris ædẽ faciendam curauit. Idem non multò post initium lib. 5. secundi belli Punici, scribit Lucium Iulium Appulium, &. M. Fundanum ædiles, aliquot matronas apud populum probri accusasse, & quasdam ex eis damnatas in exilium egisse. Aliquando autem ex lege licuit maritis vxores in adulterio deprehẽsas sine iudicio impunè necare, vt ex oratione Catonis de dote videre licet. Cuius verba in eam rem adscripsit Gellius lib. 10. c. 23. Posterioribus tamen legibus huiusmodi ius occidendi, marito ademptum fuit, & patribus concessum, vt scribitur in. l. patri, & duabus seq. ff. de adulte. vbi huius rei ratio redditur. Nam plærunque pietas paterni nominis consilium proliberis capit. Cæterùm mariti, & calor, & impetus facilè fæuientis fuit refrænandus. Marito tamen permissum adulterum suæ vxoris occidere, sed non quemlibet. l. marito, eo. tit. Verùm si occiderit vxorem in adulterio deprehensam, & adulterum, quem non licebat occidere, mitiùs sanè punitur, vt de vxore est tex. in. l. si adulterium. §. imperatores, eo. tit. & in. l. 1. §. vlti. ff. ad leg. Cor. de sicca. & in. l. 3. §. si maritus, iuncta glo. ff. de. SC. Syllania. De adultero quoque est tex. in. l. Gracchus. C. de adult. & in. c. si vero 1. de sen. excon. Ex quibus intelligi potest tex. in. c. inter hæc. 33. q. 2. qui dicit secundum Mundanam legem permitti marito occidere adulteram ad antiquiores leges respicere, quibus id permissum erat. Augustus autem Cæsar Legem Iuliam tulit, qua pœnæ in adulteros constituuntur, vt meminit Vlpianus in. l. 1. ff. ad legem Iuli. de adult. Suetonius in ipso Augusto. c. 34. & Plutarchus in Apophtheg. Græcè quidem, sed hoc sensu. Cùm de adulteris legem tulisset, qua sanxerat, quo pacto rei iudicandi ac

Romanorũ Numæ põpidum.

Apulcia.

Lex Iulia de adulteris.

di ac puniendi forent, deinde ira lapsus, adolescentem, qui de. Iulia ipsius filia esset insimulatus, percurreret manibus, ille proclamauit νόμον ἔθηκας ὦ Καῖσαρ, id est, legem tulisti ô Cæsar. Quo verbo tanta pœnitentia, ac tristicia affectus est Augustus, vt illo die cœnare recusauerit. Ob hanc autem legem Horatius lib. 4. Car-minum, Ode. 5. Augustum celebrat.

Nullis polluitur casta domus stupris,
Mos & lex maculosum edomuit nefas.
Laudentur simili prole puerperæ,
Culpam pœna præmit comes.

De hac quoque lege Iuuenalis Saty. 2.

Vbi nunc lex Iulia dormis?

Hanc autem legem postea vsu abolitam reuocasse videtur Domicianus Imperator alioquin pessimus, ex eo quod de eo scribit Martialis li. 6.

Lusus erat sacræ connubia fallere tedæ,
Lusus & immeritos execuisse mares.
Vtraque tu prohibes Cæsar, populisque futuris
Succurris, nasci quos sine fraude iubes,
Nec spado iam, nec mœchus erit te præside quisquam,
At prius, ô mores, & spado mœchus erat.

Et alibi in eodem libro,

Censor maxime, principumque princeps,
Cùm tot iam tibi debeat triumphos,
Tot nascentia templa, tot renata,
Tot spectacula, tot deos, tot vrbes,
Plus debet tibi Roma, quòd pudica est.

Sed & eodem quoque libro,

Iulia lex populis ex quo Faustine renata est,
Atque intrare domòs iussa pudicitia.

Aut minus, & cætera.

Iuuenalis quoque Saty. 2. de eodem, vt opinor, loquens, vel reclamante Georgio Valla,

Qualis erat nuper tragico pollutus adulter
Concubitu, qui tunc leges reuocarat amaras,
Omnibus atque ipsis Veneri Martique timendas.

Adulteri uini incensi iunctis corporibus. Opilius Macrinus. Aurelianus.

Cuiusmodi autem ea pœna fuerit statuta in adulteros ea lege Iulia, paulò post dicemus. Cæterùm Opilius Macrinus Romanus imperator adulterij reos, semper viuos simul incẽdit iunctis corporibus. Sed & cùm aliquando quidam milites ancillæ hospitis pudorem violasse crederentur, idq; Macrinus per frumentarium quendam didicisset, adduci eos iussit, interrogauitque vtrùm id factum esset: quod cum constitisset, duos boues miræ magnitudinis viuos subitò aperiri iussit, atq; his singulos milites inferi, capitibusque, vt secum colloqui possent, exertis, vt Iulius Capitolinus scriptum reliquit. Aurelianus quoque imperator, militem qui adulterium cum hospitis vxore cõmiserat, ita puniuit, vt duarũ arborũ capita inflecteret, quas ad pedes militis deligarat, easdẽq; subito, dimitteret, vt scissus ille vtrinq; penderet. Idem ancillã suã quæ adulteriũ cum seruo suo fecerat, capite puniuit, quæ à Vopisco Siracusio prodita sunt. Et aliquãto post Constãtinus legẽ sanciuit, sacrilegos nuptiarũ gladio puniri. Ea enim sunt verba. l. ipsius adscripta in. l. quãuis adulterij, in fi. C. ad leg. Iul. de adult. Et ex nostris notat Bal. ibi adulterũ esse decapitãdũ, & ad id quoq; eã citat ipse Alberi. in. l. trãsigere, col. 1. C. de trãs. & ipse quoq; Bal. in. l. siquidẽ, in fi. C. de cõ. & cõmit. stipul. & con. 246. visis actis, & Bonifa. Vitel. in tract. malefi. tit. de adulterio, col. 2. Alex. con. 13. attẽtis, col. 1. l. 7. Et Frã. Curtius senior con. 37. in nomine domini, amen, Cõsiderato the mate, col. 4. & ante hos glo. in. l. qđ ait. §. ignominię, in verbo, infamis. ff. de his qui no. infa. Quã quã in Codice Theodosiano, in quo ea lex adscribitur, non inscripta sunt ea verba, ideo arbitror à Triboniano, & cæteris fuisse addita. Satis autẽ cõstat tẽpore diui Hieronymi, qui Constãtino imperante natus est, adulterium morte puniri solitum, vt patet ex ipsius epistola ad Innocentium

Constantinus.

Adulterii an pœna mortis de iure ff. puniatur. Traianus.

4 de muliere septies icta.

¶ Verùm ante eam. l. Cõstantini, si ipsius est, posset videri nulla lege Roma. pœnam mortis fuisse in adulteros statutam, vt conijcere licet ex. l. Clodius. ff. de his qui vt indig. vbi & glo. id asserit, & ex. l. qui cum vno. §. adulterij, & ibi quoq; glo. ff. de re mili. vbi statutum est, adulterij damnatos non esse inter milites recipiendos, & in. l. 2. §. miles, & ibi etiam glo. & Alberi. ff. de his qui no. infa. vbi miles, qui lege Iulia de adulterijs damnatus fuerit, ita infamis est, vt etiam ipsa sententia eum sacramento ignominiæ causa soluat. Secundum quam sententiam Traianus centurionem adulterij conuictum exautorauit, & relegauit, teste Plinio Iuniore lib. 6. epistolarum ad Cornelianum. Et ex. l. palàm. §. quæ in adulterio. ff. de rit. nupt. vbi deprehensa in adulterio etiã nondũ dãnata, infamis est æquè, ac si damnata fuisset. Sed & in eam rem tex. est omnium apertissimus in. l. si quis viduã. ff. de quæstio. vbi si quis alij nuptam etiam cognatam, & cum qua nuptias

contrahere non poteſt, corruperit, in inſulam deportandus eſt: quia duplex crimen, & inceſtum, & adulterium committit. Cuius tex. authoritate. Flo. à ſancto Petro. in. l. 1. C. de hęre. inſti. ſcribit quòd de iure. ff. pœna deportationis ſtatuebatur in adulterũ. quod & aſſerit Alcia. li. Paradoxorum. 5. c. 8. Verùm Accurſius in. d. l. ſi quis viduam, parum ſibi conſentiens ſentit, & eo iure, ſicuti & iure. C. pœnam capitis obtinere: ſed fortè inquit ob dignitatẽ, & nobilitatem delinquentis mitiùs illic punitur, & ibi Bar. planè intelligit Accurſij vacillationem, nec tamen quicquã ſubleuat, Verùm ipſe Bar. in. l. inter liberas, in prin. ff. de adult. illud tãtùm dicit pœnam capitis eſſe de iure Digeſtorũ. per tex. in. d. l. ſi quis viduam. & idẽ quoq; voluit ipſe Accurſius vltra loca ſuperiùs citata, in. l. ſcio. ff. de teſtibus, & Io. Faber. in. §. item lex Iulia, Inſt. de publi. iudi. & Bal. in ſua Margar. in verbo, adulterium, verſi. 2. vbi dicit, quòd adulterij pœna de iure antiquo non erat capitis. In quã ſententiam ſcribit Cornelius Tacitus ad calcem li. 1. Hiſtoriarũ, imperante Tiberio, grauibus Senatus decretis libidinem fœminarum fuiſſe coẽrcitam: profertq; exemplum Vtiliæ vxoris Titidij Labeonis, quæ adulterij conuicta, in inſulam Seriphon additã fuiſſe. Ex quo planè apparet eam tum fuiſſe grauiſsimam pœnam in adulteras.

5 ¶ Contrà autem videtur, & ante eam. l. quanuis, pœnam capitis fuiſſe ſtatutam in adulteros, ex
De cadẽre d. l. trãſigere. C. de tranſac. Cuius hæc verba ſunt, Trãſigere de crimine capitali, excepto adulterio, prohibitũ non eſt: In alijs autẽ publicis criminibus, quæ ſanguinis pœnã non ingerunt, tranſigere nõ licet. Vides igitur adulteriũ eſſe crimen capitale. Et ne quis calumnietur, ex eo quòd pœna capitis intelligitur etiam alio modo quàm mortis & ſanguinis, per. l. 2. §. capitalia. ff. de publi. iudi. & §. 1. Inſtit. eo tit. ſubdit in oratione aduerſatiua, quæ priorẽ interpretatur, In alijs autem quæ ſanguinis pœnã non ingerunt, ex quibus intelligis facilè, in id crimen eſſe conſtitutã pœnam capitalem, & eam quidẽ ſanguinis. Ideò Saly. ibi, dicit quòd nuſquam alibi meliùs probatur pœnã adulterij de iure. C. mortem eſſe. Ea autem. l. eſt Diocletiani, & Maximiani, qui præceſſerũt Cõſtantinum. Sed & videtur longè ante iura. C. & ex Lege Iulia, pœnam capitis in adulteros ſtatutam fuiſſe, per tex. apertiſsimum in. d. §. Item lex Iulia, Inſti. de publi. iudi. vbi hæc verba adſcribũtur, Lex Iulia de adulterijs coẽrcẽdis, temeratores aliarum nuptiarum gladio punit. quem tex. Io. Fab. intelligit de iure. C. & quidem malè, cũ nuncupatim loquitur de Lege Iulia, quę fuit lata longè ante tempora. C. imò & omnium Iuriſconſultorum, quorum in. ff. leges habemus. Et ideo eum §. intelligit nominatim de pœna Legis Iuliæ, Hoſti. in ſumma de adult. §. quæ pœna, col. 1. verſi. pœna autem. Et hanc partẽ fulcit quod ſcribitur in. l. 1. ff. de extraordi. cri. ſolicitatores alienarũ nuptiarum, itemq; matrimoniorũ interpellatores, etſi effectu ſceleris potiri non poſſunt, propter voluntatem perniciosæ libidinis, extra ordinẽ puniri. Quid autẽ reſtat ſi effectu potiantur, quàm vt gladio feriantur? Nec modicũ vrget quod tradit Suetonius, Auguſtum, qui eam legẽ Iuliam tulit, vt ſuprà diximus, mori coẽgiſſe Proculũ, vnum ex acceptiſsimis libertis, compertũ adulterare matronas. Et quod ſuprà diximus, Iuuenalẽ ſcribere, legem hanc amaram omnibus, atq; ipſis Veneri Martiq; timendam, quæ non niſi ſummo ſupplicio conuenire poſſunt, Et quod Virgilius legum Romanarũ peritiſsimus ſcribit li. 6. Aeneidos, Quiq; ob adulterium cæſi. Nam & perſpicuũ videtur fœminas quoq; ex Lege Iulia ob adulterium pœnam capitalem ſubijſſe: ex. l. caſtitatis. C. de adult. quam ita intelligit glo. in. c. tuæ, de procur. Ea autem lex eſt Alexandri Seueri, vt hinc facilè appareat ipſius tempore eam. l. fuiſſe obſeruatam. Poſtea verò tempore Theodoſij imperatoris, mulier quæ in adulterio fuiſſet deprẽhenſa, in angusto proſtibulo includebatur, mittebanturq; qui cum ea palæſtram venereã exercerent, atque interim tintinnabula percutiebãt, vt eius ſonores ea omnibus innoteſceret. Quod tamen ipſum correxit Theodoſius, alijsque pœnis adulteras puniri ſtatuit, vt author eſt Socrates Cõſtãtinopolitanus apud Caſsiodorum in Tripertita Hiſtoria li. 9. c. 24. Diuus autem Auguſtinus li. de Ciuitate Dei. 3. c. 5. ſcribit, antiquos Romanos fœminas adultèras morte non puniuiſſe.

Legis Iuliæ in adulteros pœna an mortis eſſet. Alexander Seuerus. Theodoſius.

6 ¶ Ex quibus cõſtat rẽ hãc eſſe admodum dubiam, vt nõ mirum ſit, ſi Accurſius, qui optimè om-
De eadẽ re nium legũ capita tenuit, in ea re vacillarit, nec Barto. in. d. l. ſi viduã, quicquã aſſeuerãter tradiderit, ſicuti nec Cy. in. d. l. quãuis, nec Bal. cõ. 329. ſuper eo quod à me quæritis, li. 5. Nec Io. Ana. in c. ſignificaſti, col. pe. de adulteris: quibus locis hãc legũ, & glo. diſcordiã optimè perceperunt, nec ſedauerũt tamẽ. At Saly. in. d. l. quãuis, col. pe. verſi. extra glo. poſt multa hinc inde adducta, tãdẽ in hoc reſidet vt per. d. l. quanuis imponatur pœna gladij materialis. Sed Raphaël Comẽſis, con. 154. viſis in inquiſitione, aſſerit pœnam capitis primùm tempore. C. fuiſſe in adulteros ſtatutã, per. d. l. trãſigere. Antè verò, deportationẽ tantùm fuiſſe illatã, per multa ex iuribus, quæ ſupra aduocauimus. At quod ſcriptũ eſt in. d. §. item lex Iulia, intelligẽdũ de lege Iulia ſuppleta per duas il las cõſtitutiones. C. Nã ſi nouo ſtatuto mutetur pœna antiqua: & cùm dicitur quis accuſari ex lege antiqua, nõ ex noua, ex ſentẽtia Bar. qui & in hoc caſu loquitur, in. l. 1. col. penul. verſi. vlteriùs quæro. ff. de publi. iudi. Nec abſurdum eſt, inquit Raph. ita exponere, ne iura iuribus contradicant. Sed Bar. non id dicit, ad quod illum allegat Raph. nec opus eſt etiam ita hãc dicere, vt patet ex ijs quę diximus. Illud minimè dubium poſtremis Authen. cõſtitutionibus pœnam mortis mulieribus adulteris fuiſſe remiſſam, alia ſubſtituta: vt videlicet verberibus cæſæ in monaſterium mittãtur. auten. ſed hodie. C. de adult. & in corpore vnde ſumitur. Id quod quãtùm ad monaſterium

rium, complexa ſunt decreta Papalia in. c. gaudemus, de conuer. coniug. Adeò mores deciderunt & in deterius lapſi ſunt.

7 ¶ Nã & poſterioribus temporibus pœna quoque adulterorũ hominũ, ſtatutis minuta eſt. Peruſij *Perusinorũ*
ſtatutũ eſt, pro adulterio imponens pœnã ducentarũ librarũ, vel trecentarũ, ſi mulierẽ quis cogni- *pœna in*
tam domi per horam detinuerit, vt refert Corneus con. 114. licet primo aſpectu, column. 1. verſi. *adulteros.*
pœna autem. Similiter & Bononiæ qui adulteriũ cõmiſit. 200. li. mulctatur, referente Barb. con. *Bononien-*
63. licèt in medium, in prin. libro. 4. Statuto Florentino pœna mille, adulteris ſtatuitur, vt prodit *ſium.*
idẽ Barb. con. 87. illud referam, col. 5. lib. 3. poſt Cy. & Bal. in. l. etſi poſt tres. ff. ſi quis cautio. Ex *Florentina*
ſtatuto Treuiſij, bona mulieris adulterę tantùm, confiſcantur, authore Pe. An. in repe. ca. 1. in. 12. *rum.*
q. princi. ver. ego vidi ſimilem quæſtionẽ, de conſtit. At ſtatuto ciuitatis Nouariæ, ſi quis per vim *Treuiſano-*
adulteriũ cõmiſerit, condemnatur in lib. 100. imperiales, ſi autẽ ſine vi, in lib. 50. imper. Verùm *rum*
mulier ſi viro placuerit cõburitur, quòd ſi vir voluerit, dotẽ tantùm amittet: teſtis Signo. con. 58. *Nouariẽſiũ*
ſtatuto ciuitatis Nouariæ, in prin. Baldus autẽ con. 222. Anton ius cõmiſit, mentionẽ facit cuiuſ- *Et in uni-*
piam ſtatuti punientis adulteriũ centum lib. nec locum ſtatuti declarat, & dicit quòd cõmuniter *uerſum I-*
ex ſtatutis, adulteriũ punitur pœna pecuniaria. Ideo Angel. in. l. vulgaris, in prin. ff. de furt. aſſerit *talorum.*
in multis ciuitatibus pœnã pecuniariam ſtatutã eſſe in adulteros. Et Io. Ana. in. c. vlt. col. 7. verſi.
quærit etiã do. extrà de collu. dete. dicit id ita obſeruari cõmuniter ex ſtatutis Italiæ. Idem autem
Angel. in. l. mater. §. mulier. ff. de adult. ſcribit, qp per formã ſtatutorũ Italiæ, adulter nullo modo
punitur, ſi mulier nupta more meretricio viuat, etiam ſciente adultero eam eſſe nuptam, quod &
rẽpetit in. l. ſi vxor. §. ſed & in ea, eo tit.

8 ¶ In regno autẽ Franciæ, quod magis dolendum eſt, adulteri ex conſuetudine non puniuntur, vt *Francorum*
dicit Io. Fab. in. l. conſuetudinis, col. vlt. C. quæ ſit long. cõſue. Et idẽ alibi dicit. in. §. ex non ſcri-
pto, col. pe. ver. ſed quæritur an cõſuetudo, Inſtit. de iure natur. quòd nunquam fuit auditũ in regno Franciæ, quòd adulter puniretur pœna iuris. Idem in. d. §. Itẽ lex Iulia, Inſtit. de public. iudi. dicit quòd hodie de facto adulteriũ reputatur induſtria, ob idque deplorat noſtrorum temporum calamitatẽ, Nõ eſt, inquit, ſanitas à vertice, vſq; ad plantã cedri, liliũ confirmatur hyſſopo. Quid enim nobiles ſcribunt in hoſpitiorũ parietibus iuxta armorũ inſignia, quod id nõ ſapiat? Hactenus ille. Dicit tamen Guido Pap. deci. Delph. 206. cuius hoc caput eſt, In hac ciuitate, poſt prin. *Granopoli*
Quod ex ſtatutis Granopolis in crimine adulterij ſtatuitur pœna centũ ſolidorũ, & D. Guil. Bene. in repe. c. Raynutius, in verbo, cuidã Petro tradiderunt, nu. 63. quòd ex ſtatutis vrbis Caturci, *tanorum.*
adulter pœna. 60. ſolidorũ tantùm punitur, aut nudus, ſola ſcilicet camiſia coopertus per vrbem *Caturcorũ*
ſine verberibus ducitur. Ego aũt ſcio in noſtro Senatu Pariſiẽſi nõ omnino abire impunitos adulteros, ſed pro qualitate delicti & perſonarum, virgis cædi, aut aliter puniri. Ex legibus Boiariorũ
à Theoderico rege Francorũ ædictis, tit. de vxoribus & adulteriis, Si quis cũ vxore alterius cõcu- *Boiariorũ*
buerit, cõponat maritũ eius cũ ſuo Vueregildo. i. 140. ſolidis. Ex legibus autẽ Riboariorũ ab ipſo *Riboario-*
Theoderico latis, Si qs vxorẽ alienã tulerit viuo marito. 200. ſolidis mulctatur. Vt nõ immeritò *rum.*
cõqueratur Alciatus in. l. probrũ. ff. de verbo. ſignif. fures hodiè ſtrãgulari, adulteros pecunia mul-
ctari, vt ſit maior pecuniæ quàm morũ ratio. Pontificũ autẽ ſanctionibus, Clerici ob adulterium *Pontificum*
deponuntur, in monaſteriumque toto vitæ ſuæ tempore detrudũtur, Laici excõmunicẽtur. c. ſi
quis clericus, &. c. Romanus. 81. di. &. c. intelleximus, de adulte. & no. Hoſti. in ſumma, tit. de adult. §. quæ pœna ſit imponenda, in prin. At ex concilio Ancirano. c. 20. Si quis adulteriũ cõmiſe- *Conciliorũ*
rit, non niſi ſeptem annis in pœnitentia cõpletis, ad priſtinos gradus recipitur. & concinit. 77. c.
capitulorum Græcarũ ſynodorũ à Martino Braccarenſi epiſcopo collectorũ. Nec deniq; omiſerim, olim apud Troglodytas, Si quis vxorem regis viciaſſet, certo numero ouium mulctabatur, *Troglodi-*
vt tradit Diodorus, lib. 3. *tarum.*

9 ¶ Ex his autẽ liquet eſſe admodũ graue hoc ſcelus: id quod & atteſtantur decreta Canonica, in. c. *Adulteriũ*
1. 81. di. & in. c. quid in omnib⁹. 32. q. 7. vbi ad verbũ ſcribitur, Quid in oĩbus peccatis adulterio *graue ſce-*
grauius? Quæ fuit ſententia diui Petri, vt retulit diuus Clemens in epiſtola ad Iacobum fratrem *lus.*
domini. In qua etiã paulò poſt idẽ Petrus grauiter pronunciat venenũ adulterij eſſe cunctis malis perniciosius. Et hanc quoque huius ſceleris grauitatem annotauerunt omnes doc. in. c. at ſi clerici. §. de adulteriis, extrà de iudi. Inter quos Bal. col. pe. Adulterium (inquit) reuera eſt crimen infeſtum laicis & bonis viris, & turbat honorem matrimonij, & etiã famã liberorum, qua conſiſtit decus gentiũ, vt no. in Authẽ. de nupti. in prin. Angelus autem in. §. 2. in Authen. de mona. no. ex tex. ibi, peſsimũ viciũ eſſe vxorem alterius adulterari. Et Bal. con. 246. Viſis actis, libr. 4. & Bar. in rub. ff. de adulteris, vbi dicit id crimen præter læſæ maieſtatis, eſſe maximum. Hinc & eiuſmodi crimen, iniquitas maxima vocatur Iob. 31. cap. & Sibylla Erythræa, quam præter cæteras præcipuã & nobilem fuiſſe cõmemorant, inter facinora, quibus maximè Deus iraſcitur, atq; irritatur, adulteriũ reponit, vt conſtat ex his verſibus, quos ex ea retulit Lactantius, in libr. quem de ira Dei elegantiſsimè conſcripſit. c. 22. In coniugato autẽ eſt id crimen grauiſsimũ. c. vt clericorũ, & ibi no. Bal. & alij, extrà de vita & hone. cleri. Porrò facilè intelligi poteſt, quantũ id crimen adulterij eſſe Chriſtus cenſuerit, qui cùm in Euangelio ſuo retinendas omnino vxores iuſsiſſet, nec vllam permiſiſſet diuortij cauſam, contra Moſis legem, vnicũ adulteriũ excepit. Ferenda eſt igitur

vxor temulenta, iracunda, gulosa, vaga, iurgatrix, deformis, solam licet adulteram repudiare. Aspera quidem & reliqua sunt vicia, sed tolerãda: at fidem thoro violasse intolerabile est. Cæterum Chrysostomus in Euangeliũ diui Ioannis, Homilia. 62. docet adulteriũ grauius esse idololatria.

10 ¶ Igitur (vt redeamus) alienarũ fœminarũ adulterio non se turpiter viri contaminent: quin faciant vt id possunt dicere, quod apud iureconsultum in l. Ticiæ. ff. de aur. & arg. leg. testator quis piam profitetur se fecisse, videlicet se semper cum vxore sine mendacio vixisse. quod tum demum assequentur, si fidei quam iam statim in ingressu matrimonij vxoribus promiserint, non deerunt. Alioquin sciant futurũ sibi infœlix, infaustumque, atque infortunatũ matrimoniũ, vxoribusq; se molestissimis vsuros, & infestissimis. Nam si viri vxorũ adulteria tam egrè ferant, vt ea molestiùs patiantur, q̃ neces ipsarũ. (maritus enim vt scribit Hierony. in Amos. ca. 7. ante fi. libentiùs audit vxorem interfici, quàm pollui) si inquam id molestiùs patiantur, quàm sese proprio corpore vulnerari, vt dicit Fab. in. §. sciendũ, Insti. de dona. imò q̃ neces filiorũ, vt clanculum & subobscurè innuit tex. in l. codicillis. §. matre. ff. de leg. 2. quem ita intelligunt Ray. Ia. Are. Bal. Alberi. & alij doc. ibi. Bal. in Athletas. §. calumniator. ff. de his qui no. infa. & in. l. vlt. col. pe. versi. venio ad secundam, & ibi quoque Alex. col. vl. dum allegat tex. & no. in. d. §. matre. ff. de feri. & in. c. ex parte nostra, & ibi etiam Barb. col. pe. de cõsuet. & idẽ Bal. con. 176. Cęcilia recessit à Francisco, col. 2. libro. 1. & con. 277. in causa Gulielmi de Corradis, li. 5. Alberi. Ro. & Pau. Ca. in l. vlt. §. 1. ff. de publica. vbi & ipsi Ro. & Pau. hoc intelligunt, nisi vilitas personæ spernentis adulterium vxoris aliud induceret, per tex. ibi. & Lucas Pen. in l. 1. col. 22. versi. 24. quæritur. C. publi. lecti. libr. 12. & Alex. con. 24. animaduersis iis quæ tam per testes, col. 10. versi. cùm stuprũ, libro. 2. Et Cornẽ. con. 44. deueniendo, col. 3. versi. circa secundũ, li. 4. & Barb. in. d. c. at si clerici. §. de adulteriis, col. 2. & ibi quoque Philip. Deci. col. 2. de iudi. & idem Barb. in. c. 1. columna. 5. & iterum in. ca. accedens, columna. 2. extra vt linon conte. & con. vltima. sapienter, col. 8. versi. modò in casu. lib. 2. & Baptist. Cacia. in rep. l. si quã illustris, col. 13. C. ad. SC. Orphit. Iason in. l. trãsigere, col. 2. in 2. no. de transac. Cardi. Alex. in. c. 2. col. 2. versi. no. ibi ne fortè deterius, extra de sponsa. Catel. Cot. in memor. statuta qp Bannitus, col. 2. versi. præterea in muliere. Io. Lupus, qui illum tex. dicit sing. in repe. rub. de dona. inter vir. & vxo. §. 78. col. 2. Fran. Ripa. in. l. vl. in. 2. quæst. C. de reuo. donati. Ferdi. Loaz. in repe. l. filiussa. §. diui, nu. 293. ff. de lega. 1. Bauer. in. §. est autem, Insti. de hęre. insti. Ludo Gomes. in. §. fuerat, char. pe. col. vl. Insti. de acti. Bened. in rep. c. Raynutius, in verbo, cuidã Petro tradiderunt, num. 109. extrà de testa. Si (inquam) viri id tam molestè ferant, quo tandẽ animo fœminæ accipiant virorũ adulteria, quas natura finxit præcipites, vt suprà dictũ est. Nihil profectò vxores præsertim castas æquè exasperat, quàm virorũ congressus, cum exteris impudicisque mulieribus, hoc ipsum attestante imperatore in l. consensu, post princ. vbi Bal. & Angel. id annotant. C. de repud. & in. §. mitiores, in Authen. de nupti. quem & ad hoc expendit Angel. vbi suprà. & in. l. si vxor. §. iudex. ff. de adul. & Iason in. l. ex ea parte. §. mulier. in. 1. no. ff. de verbo. oblig.

Redit ad principium huius legis.
Viri mo. estius ferũt uxoris mortẽ q̃ adult.
Et uulnera ꝓprij corp.
Et neces filiorum.

Mulieres in primis exasperat uirorum adulterium.

11 ¶ Impatientes sanè sunt huiusce rei præ cæteris omnibus rebus mulieres: & quidquis aliud in marito, quàm pellicem æquioribus oculis aspiciunt. Verùm ex pellicatu excandescunt, irascuntur, ac vindictã parant, furoreque vesanienti instincti, atrocia diraque facinora conficiunt: nec aliis, nec viris ipsis, nec filiis, nec sibi denique, suoque pudori parcentes. Scribit Pausanias, li. 3. quo Laconica tractat, quòd cum Helena post mortẽ Menelai à Megapẽthe & Nicostrato filiis Orestis fugata in Rhodũ peruenisset, eam Polyxa, quæ Polyxina aliis dicta est, vxor Tlepolemi, ad quam iure veteris amicitiæ diuerterat, arbori iussit suspendi, ob viri zelotypiam: & hinc est (ait Pausanias) Rhodiis Helenes δενδρίτιδος, id est, arboreæ sacellum. Thessalicæ quædam mulieres Laïdem formosam meretriculam in templo Veneris ligneis testudinibus ob zelotypiam trucidarunt, quòd à Pausania Thessalo amaretur, cuius rei causa pestis Thessaliam tantisper vexauit, donec templum ἀγοσίας ἀφροδίτης, id est, impię Veneris condiderunt, quòd mulieres impiam in phano Veneris cædem commisissent, vt retulit Timæus, atque etiam interpres Aristophanis. Laodice vxor Antiochi regis Syriæ (is est cui Deus cognomentum fuit) Berenicem Ptolemæi sororem, quam maritus deperibat, illiusque ex Antiocho filium, primùm interimi iussit, deinde & se veneno necauit, vt testis est locupletissimus Hieronymus in Danielem. c. 11. & tangit Appianus in lib. qui Syrius inscribitur. Quanuis nõ desint, qui aliter referant. Tradunt & decreta canonica in. c. si qua fœmina. 50. di. mulierem quandã furore zeli accensam, tam atrociter ancillam suam verberasse, vt aliquantò pòst cruciabiliter animam emiserit. Est autem illic mendum (vt id obiter dixerim) cũ scribitur in codicibus qui circunferuntur, inter certum diem, ibi scribendum est intra tertium diem, vt videre licet ex concilio Elibertino, à quo illud. c. deprõptum est. c. 5. & ita etiam eum tex. intelligunt Ro. & Barb. in l. in illa stipulatione. ff. de verbo. oblig. Legimus & apud Tullium li. 2. Offi ciorum, & Valerium Maximum lib. 9. c. 14. Alexandrum Pheræum à Thebe vxore interfectum propter pellicatus suspicionem: quanquam Plutarchus in Pelopida. & Diodorus Siculus, libr. 16. quo Philippi Macedonis gesta describit, id aliter referunt. Nec dissimili ratione tradit Iustinus, lib. 26. Demetrium Antigoni regis filium iussu Arsinoë vxoris interemptum, quòd cum Berenice socru stupri consuetudinem haberet. Alter Demetrius cognomento Nicator à Cleopa-

Helena arbori suspẽsa ob zelot.
Laïs ob zelotypiã trucidata.
Veneris impię tẽplum Laodicæ pellicẽ & eius filium & se quoq; interemit.
Ancilla à dña ob zelotypiã interempta.
Decretorũ loco emẽd.

tra vxore occisus est, ob zelum Rhodogunę Phraatis regis sororis, vt tradit Appianus in illo ipso libro, qui Syrius inscribitur. Clytemnestra, cum didicisset Agamemnonem maritũ deperire Briseidem, & se adulterio cũ Aegysto polluit, & maritũ ipsum morte mulctauit, vt postea dicemus. Sunt & qui existimant Antoninum Verum, imperatorem Romanũ, à Lucilla vxore veneno sublatum ob venereum cum Fabia cõmercium, sicuti à Capitolino scriptum est. Apuleius quoq; author est, lib. 8. Metamorph. vxorem cuiuspiam villici dolore pellicatus intrectam, cunctas mariti rationes, & quidquid horreo conditum tenebatur, admoto igne combussisse, sed tali dãno thori sui contumeliã vindicasse non contenta, iam circa viscera sua sæuiẽs, laqueum sibi innectit, infantulumque, quem de eodẽ marito iamdudũ susceperat, eodem funiculo nectit, seque in prærultissimum puteum appendicem paruulum trahens præcipitat. Idẽ lib. 10. eiusdem operis, tradit & aliam mulierem suspicatã maritum sororis concubitu vti, puellam primùm acerbissima crudelissimaque morte interemit, deinde maritum & filiam, quam & ex eo susceperat veneno necauit. Scribit Palephatus, & eius authoritate Eusebius Chronographus, Spynga vxorem Cadmi propter zelum Hermiones, à viro recessisse, ac contra eum bellum inisse. Quod & ab Euripide descriptũ est in Andromache, recensente illius querelam, malarum scilicet fœminarum cõgressu se perditam, quòd illis obtrectatricibus aures fidemque adhibuisset.

Clytemnestra Agamẽnonẽ maritũ ob eã causam interemit.
Antoninus Verus cadẽ causa ĩterfectus.
Mulier ob zelotypiã cũcta mariti bona cõbussit & se, suũq; filiũ insteremit.
Altera maritũ & pellicẽ & proprium filiũ interemit.
Spynx á uiro ob zelotypiã recessit & bellũ contra eum mouit.

κακῶν γυναικῶν ἔισοδοί μ' ἀπώλεσαν,
ἃς μοι λέγουσα τὰς σ' ἐχούσας λόγους.

Dirce autem cũ suspicaretur Lycum maritum Thebarum regẽ esse captũ amore Antiopes Nyctei, aut vt Homerus tradit. A Sopi filiæ, puellam in montẽ raptã tauri ceruicibus alligauit, tædasq; ardentes à cornibus suspendit, vt bos furiosior Anthiopen per abrupta & scopulos tractã discerperet & hinc natum adagium ἀνῃρέθης ὡς Ἀντιόπης γόνος, Anthiopes luctus. Quanquã Propertius libr. 3. ita historiam describit, vt non Anthiopen bouibus alligatam, sed Dircen ipsam à Zeto & Amphione ipsius Anthiopes ex Ioue filiis matri subuenientibus. Ita enim scribit,

Dirce ob suspicionem pellicatus Antiopẽ interemit.

Testis erit Dirce tam vero crimine sæuæ
Nycteos Anthiopen succubuisse Lyco.

Et cætera quę sequuntur. Quod & transeunter tetigit Plautus in Pseudolo. Ino quoque suspicata virum, rem habere cum Antiphera serua, proprium filium, quò se vlciscereturi, deperisse dicitur Plutarcho Problematòn. cap. 15.

Prouerbiũ Ino ob eãdẽ causã filiũ deperiit.

12 ¶ Hæc eadem affectio Medeam impulit, vt filios proprios ex pellicatus incentiuo crudelissimè interimeret, vnde exiit illud Virgilianum in Pharmaceutria.

Medea pro prios filios eadẽ de causa ĩteremit.

Sæuus amor docuit natorum sanguine matrum
Commaculare manus.
Et nece natorum sanguinolenta parens.
Nec dolor armasset contra sua viscera matrem,
Quæ socij damno sanguinis vlta virum est.
Vtraque sæua parens, sed tristibus vtraque causis,
Iactura socij sanguinis vlta virum est.

Illud quoque Ouidianũ, lib. 1. de arte amandi,

Et alibi eodem quoq; li.

Et lib. Amorum. 2. Eleg. 14.

Hic quoque dolor Prognen armauit aduersus propria viscera: vt quæ propter stupratam à Thereo marito Philomenã suis manibus Ityn cõmunem filium interemit, Thereoq; epulandum præbuit, vt graphicè describit Ouidius, lib. 6. Meta. Eadẽ de causa Althæa, Ariadne, Heristilla crudelem filiorum cædem perpetrarunt. Propterea Eurípides Athenienses tantæ authoritatis poëta, vt singula eius verba singulas sententias existimaret esse Cicero, in ea fabula, cui titulus Medea inscribitur, hanc quoque sententiam reliquit.

Progne quoque. Althæa Ariadne. Heristilla.

γαῦ ἦ τἆλλα μὲν φόβου πλέα,
κακὴ δ' ἐς ἀλκὴν καὶ σίδηρον εἰσορᾶν
ὅταν δ' ἐς εὐνὴν ἁδικηθῇ κυρῇ,
οὐκ ἔστιν ἄλλη φρὼ μαινομενωτέρα.

Mulier enim aliàs quidem timoris plena,
Timida autem in pugnam & ferrum inspuere,
Cùm autem in lectum iniuria affecta fuerit domina,
Non est alia mens truculentior.

Quem secutus Seneca & ipse Tragicus in eiusdem nominis comœdia non minùs verè, quàm venustè scripsit,

Nulla vis flammæ tumidique venti
Tanta, nec teli metuenda torti,
Quanta cum coniunx viduata tædis
Ardet & odit.

Et rursus in Hercule Oeteo.

O quàm cruentus fœminas stimulat dolor,
Cùm patuit vna pellici & nuptæ domus.
Scylla & Charybdis Sicula contorquens freta
Minùs timenda est. nulla non melior fera est.

Et Ouid-

Et Ouidius lib.2.de arte amandi,

Sed neque fuluus aper media tam sæuus in ira est,
Fulmineo rabidos dum rotat ore canes,
Nec Lea,cum catulis lactentibus vbera præbet,
Nec breuis ignaro vipera læsa pede,
Fœmina quàm socij deprensa pellice lecti
Ardet,& in vultu pignora mentis habet.
In ferrum flammasque ruit,positoque decore
Fertur,vt Aonij cornibus icta Dei,
Coniugis admissum violataque iura mariti
Barbara per natos Phasias vlta suos.
Altera dira parens hæc est,quam cernis hirundo,
Aspice,signatum sanguine pectus habet.
Hoc bene compositos & firmos rumpit amores.
Crimina sunt cautis ista timenda viris.

13 ¶ Huc quoque quadrare potest Græcus ille versiculus suprà alibi adductus,

χεῖλος γυναικὸς πόντα πυρπολεῖ δόμον.

Incendit omnem fœminæ zelus domum.

Viri quoq; uxores interimunt.

Et quod scribitur Ecclesiastici. 26.Dolor cordis & luctus,mulier zelotypa:in muliere zelotypæ, flagellum linguæ omnibus communicans. Quinetiã leguntur viri ob zelotypiam vxores interemisse.Nam Iustina nobilissima puella Romana,puellas ætatis suæ forma supergressa,cùm iuueni locupleti quidem,sed stolido & prope furioso nuptui esset à parentibus tradita, ex sua sola pulchritudine in suspicionem marito venit,qui candidissimæ vxoris ceruicẽ conspicatus,inclinãtis se ad exuendum calceum,furore ex zelotypia accensus,teneram puellam nouamq; coniugem iugulauit,Cuius est illud Epitaphium,

Immitis ferro secuit mea colla maritus,
Dum propero niuei soluere vincla pedis.
Durus & ante thorum,quo nuper nupta coïui,
Quo cecidit nostræ virginitatis honos.
Nec culpa meruisse necem,bona numina testor,
Sed iaceo fati sorte perempta mei.
Discite ab exemplo Iustinæ,discite patres,
Ne nubat fatuo filia vestra viro.

Vt iam non mirum sit fœminas zelotypiæ præ viris impotentissmas in huiusmodi virorum necẽ coniurare,cùm mulier ipsa zelotypum maximè sit animal, vt alibi diximus authoritate Plutarchi in lib.de tranquillitate animi.

Aemilia pelicẽ uiri Scipionis liberaliter dotauit.

14 ¶ Et sane paucas admodum fœminas reperies quantumlibet modestas,& viris indulgentes,quæ æquo animo pellicem ferant:imò verè nescio,an & alias præter Tertiam Aemiliam prioris Africani,Stratonicam Deiotari regis,Saram Abrahæ,& Rachel Iacob vxorem. Illa enim cùm sciret viro suo ancillulam ex suis gratam esse,dissimulauit:ac post mortem Scipionis (ne quis putet id, dum viueret fecisse) manumissam ancillam in matrimonium liberto suo cum liberali dote dedit, vt scriptum reliquit Valerius lib.6.ca.7.Stratonice autem cum se liberis qui in regni successionẽ vocarentur,carere videret,marito persuasit,vt ex quacunq; posset,genitos sibi supponeret: quod cùm is negligeret,ex ancillarum numero virginem forma præstantem nomine Electrã,Deiotaro conciliauit,ex eaque genitos tanquam proprios educauit,vt à Plutarcho proditum est in libr. de claris mulieribus.Non absimiliter Sara vxor Abraham,Agar ancillam suam Aegyptiam marito offerens,Ingredere(inquit)ad ancillam meam,si fortè saltem ex illa suscipiam filios , vt scribitur Gene.16.Rachel quoque cùm se sterilem animaduerteret,Balam ancillam suã marito cõprimendam dedit,vt pariat inquiens,super genua mea,& habeã ex illa filios,vt scribitur Gen. 30. Quãquam & Homerus libr. 4. Iliados tradit Theanò Antenoris vxorem Megen nothum viri filium æquè, ac suosipsius filios in gratiam mariti dilexisse.

Stratonica uiro ancillam formosam ex qua liberos susciperet cõciliauit.

Sara Abrahæ uiro itidẽ fecit.

¶ Caueant igitur omnino,qui in ordine sunt maritorũ,ne externarum sectentur concubitum,tũ ob eas quas iam diximus rationes,ne videlicet Deum Optimũ Maximũ grauiter offendant,néve amor vxorius vertatur in odium capitale,& interneciuum,quod iã diximus:Atq; etiã ne vxores impudicas faciant & adulteras:vicariã enim suæ voluptuarię palæstrę veneriæ,suiq; mellitissimi pabuli ferre fœmina nec potest,nec vult : & si eo se frustratã vel tantulùm sentiat , aliunde sibi de compensatione prouidet,tum ne quid sibi de iusto & legitimo concubitu depereat,sed acceptam ex viri adulterio iacturã sarciat.Tum item vt se vlciscatur,& par pari referat. Quã rem animaduertens Naso lib.1.de arte amandi sic infit.

15 *Virorũ adulterium uxores impudicas facit.*

Tum quoque tentanda est,cum pellice læsa dolebit,
Tunc facies opera ne sit inulta tua.

Cuius rei exemplum affert lib.eiusdem operis.2.Agamemnonis & Clytemnestræ.

Dum

Dum fuit Atrides vna contentus,& illa
Casta fuit,vicio est improba facta viri. Et paulò pòst,
Et malè peccantem Tyndaris vlta virum est.

Nam Homerus lib.1.Iliados scribit ipsum Agamemnonẽ præposuisse Chryseidẽ Clytemnestræ.

Καὶ γὰρ ὃα Κλυταιμνήστης προβέβουλα
Κουριδίης ἀλόχου.

Ex quo & illud Horatij lib.Carminum.3.Ode.10.

O quanuis nec te munera,nec preces,
Nec tinctus viola pallor amantium,
Nec vir Pieria pellice saucius
Curuat,supplicibus tuis
Parcas,&c.

16 ¶ Itaq; Aristo.li.1.Oecon.c.4.primùm,inquit,leges sint viro ad vxorẽ, vt iniuria cesset,sic nec ipse iniuriã patietur.Est aũt,vt ille paucis interiectis scribit,viri iniuria,externarum mulierũ congressio . Et vt scribit Seneca ad Lucil.epistola.95.grauissimum est in vxorem iniuriæ genus,habere pellicem.Ideo Aristoteles ipse li.2.Oecono.c.item.2.Prudentem,ait, ignorare non decet,qui parentibus, quíve vxori & filiis honores conueniant: vt tribuens vnicuique quæ sua sunt , iustus & sanctus habeatur:Pergrauiter enim vnusquisque fert honore suo priuari:nec si aliena quis permulta tribuat,contentus erit,si sua sibi auferantur:nihil verò magis suum est vxori, nec magis illi à viro præstandum,quàm sancta & intemerata societas.Et ante dixerat, Maximus honor est sobriæ mulieri,si cernat virum suum obseruantem sibi castitatem,nec de vlla muliere magis cogitantem,sed præ cæteris omnibus hãc & suam & fidelem sibi existimantem:tanto enim magis studebit mulier se talem præstare,quanto se cognouerit fideliter atque iustè à viro diligi.Hincq; Vlpianus iurisconsultus in.l.si vxor.§.iudex.ff.de adult.eleganter,vt aliàs semper præcipit in crimine inquirendum,an maritus pudicè viuẽs,mulieri quoque bonos mores colendi author fuerit, Periniquum enim(inquit) esse videtur, vt pudicitiã vir ab vxore exigat,quem ipse non exhibeat, Quę verba assumpta sunt ex. l. quapiã Antonini imperatoris,quam citauit Diuus Augustinus in lib.2.de adulte.coniug.Et eadem propè in eadẽ sententia adscripsit Lactantius lib.6.qui est de Vero cultu.Exemplo (inquit)continentiæ docenda est vxor,vt se castè gerat. Iniquũ est enim , vt id exigas,quod ipse præstare non possis.Et paulò pòst scribit vxorẽ eius,qui circa corrũpendas alienas vxores occupatur,exemplo incitatam aut imitari se putare,aut vindicare.Idque est quod ipse Augustinus similiter in.c.si dicturi.32.q.6.monebat,vt quales volumus vxores nostras inuenire, & ipsæ nos inueniant:& si intactã quærimus,intacti simus,vt alibi suprà diximus,vbi & alia multa in eã sententiã adduximus,quæ illic videre prõptum est.Sed & huc alludens Iob ille vir rectus, & timens Deum.c.31.Si deceptum est(ait)cor meum super muliere,& si ad ostium amici mei insidiatus sum,scortum alterius sit vxor mea,& super illam incurruentur alij . Sed & Aesopus apud Planudem ita Ennium filium monet,Ἀεὶ τῇ γυναικὶ συνέχεσ᾽ ὁμιλῶν ,ὅπως ἑτέρου ἀνδρὸς πέλας μὴ ζήσει λαθών,i.semper vxori tuæ adhære,ne alterius viri periculum velit facere.Et huc quoq; pertinet illud Oseæ quarto.Non visitabo super spõsas vestras cum fuerint fornicatæ,quoniã ipsi cum meretricibus conuersabantur . Tanquam scilicet quodammodo excusentur mulieres adulteræ ob virorum suorum adulteria.Et alia quoque diximus huc pertinentia supra in.9.lege connubiali,numero.170.denique vt ad institutum.&,2.seq.

Viri uxorẽ honorẽt, si ab his honorari uolunt.

17 ¶ Igitur si ab vxoribus mariti honorari quasi mariti cupiant,ipsas quoque tanquã vxores honorent:nam & honorare vxores viri debent,vt diui Pauli testimonio tradit diuus Hieronymus in Micheam.c.7.& assentitur diuus Petrus epistola.1.ca.3. dum scribit,Viri similiter cohabitantes secundum scientiã quasi infirmiori vasculo muliebri impertientes honorẽ.&c.& diuus Ambrosius,qui in epistola.82.Vir(inquit)vxorem tanquã gubernator dirigat,tanquã consortẽ vitæ honoret,participet vt cohæredi gratiæ.Hæc ille.& è nostris quoque voluit Bal.in.l.vnum ex familia.§.vl.per illum tex.ff.de leg.2.Imòverò & venerari quoque vxorem vir debet,si credimus Cy. in.l.si à sponso.C.de donat.ante nupt.Mariti igitur si ab vxoribus honorari tanquam mariti velint,ipsas etiam tanquã vxores honorent,id est, castos,intemeratosque se præbeant , necesse est: nam vt in re simili dicit diuus Hieronymus ad Nepotianum de vita clericorum: & repetitur in c.esto subiectus.95.di.Episcopi honorẽt clericos quasi clericos,vt ipsis episcopis à clericis quasi episcopis honor deferatur,subiungitque,Scitũ est illud oratoris Domicij,Cur ego(inquit)te habeam vt principem,cùm tu me non habeas vt senatorẽ?Cui & omnino simile est(& nescio an idẽ sit, quod Hieronymus fortè memoria lapsus, nominibus erranter mutatis scripserit) illud Lucij Crassi senatoris ad L.Philippum consulem, Non es mihi Philippe consul, quia nec tibi Senator sum. Quod à Valerio Maximo traditũ est lib.6.c.2.& Fab.lib.8.Oratoriarũ Institutionũ,tit.de ornatu,ad fi.& iterũ lib.11.tit.1.& ante eos scriptũ reliquerat.M.Tullius statim circa initia li.3. de oratore.Et ad hoc alludit illud eiusdẽ Philippica.2.Non tractabo vt consulem,ne ille quidem me vt consularem.Quibus & simile est illud Platonis ad Dionysium Siracusanum.Si nostra tibi placent,nos quoque maximè honorare debes . Nunc aũt tanquam ab initio tu ducas, ego sequar:

Viri uxores honorẽt, sicut Episcopi clericos,ut clericos honorare debent.

Nõ es mihi cõsul, quia tibi Senator non sum.

honora-

honoratus enim à te & te honorabo:non honoratus autem conquiescam.

18 ¶ Ad quod optimè facit textus in.c.cùm beatus.45.di.ibi,ne dum incautè subdita membra percutiunt,ipsa quoque debitam sibi subditorum reuerentiã subtrahant,ex quo no. glo.quòd ex quo prælatus non seruat reuerentiã subdito,nec subditus tenetur ei seruare. & etiã tex.in.c. significasti,in fi.de elec.& in.c.ad decorẽ,de instit.& quod no.glo.in.d.c.esto, per tex.ibi,frustra peteresti,in fi.de elec.& in.c.ad decorẽ,de instit.& quod no.glo.in.d.c.esto, per tex.ibi,frustra peteredebitum,qui quod debet nõ impendit,ad quod & alia multa iura allegat,quæ tu ipse videas.& idẽ dicit glo.in.c.si dicturi, & in.c.significasti,nuper allegatis.Et adde tex.in.l.si non.ff. de iureiur. per quem no.glo.& doc.ibi.quòd si non facio,quod debeo,si tamen tu non facis , quod debes,nõ obtines.Et per illum etiã dicit Baldus in.c.1.in verbo,vel non,tit.quali domi. prop.feud. pri. ꝙ qui non facit,quod debet,non recipit quod oportet. quod & idẽ dicit ipse Bal.in.l.post legatum ff.de his qui vt indig.Et vt voluerunt Inno. Io.An. Cardi.& Panor.in.c.tuã,de pœnis, quòd cùm aliquis tenetur aliquid dare,aut facere,vt aliquid consequatur , non potest illud petere , nisi prius totũ dederit,aut fecerit,allegat Panor.tex.in.l.Mæuius.& in.l.cui fundus.ff.de condi.& demon. Facit etiã tex . in authen.dos data. C.de dona.ante nup.vbi no.Bal.quòd qui differt facere, quod debet,non potest petere,quod ei debetur.Et in. l.in testõ ita erat scriptum.ff.de cõdi. & demon. quam ad hoc propositum facit sing.Bal.in.d.c.1.ti. quali do.propr.feud.pri.Et tex.in.l.quęro.§. inter,& ibi Bar.ff.loca.per quem dicit Bal.in.c.1.§.vlt.in fi.tit.de for.fideli.quòd qui fidem non præstat,eam sperare non debet.Sed & idem in.c.1.§.porrò,col.2.tit.quæ fuit pri.cau.bene.amit. dicit per tex.ibi.& in.d.§.inter,quòd qui non obseruat fidẽ cõuentionis,priuandus est eius emolumento.Et alius tex.in.c.peruenit,le. 2. & ibi Panor.de iureiur.vbi etiã patet id procedere,etiã si quis cum iureiurãdo promiserit.& in.c.frustra de regul.iur.lib.6.& ibi allegata per glo.& doc. & per Panor.con.61.videtur primò quòd dictus Perusinus,col.2.lib.item.2.& Ro.con.204.pro discutienda veritate,col.2.versi.2. idem probatur.& cõ.517.incip.in casu propositæ questionis, col.1.& multa quæ latè cumulat Barb.con.36. sapienter scripsit propheta,col.12. versi. præterea pondero aliud,& iterum col.15.versi. cupio vltimo loco,lib.2.& latiùs con.74.omnia quę facitis,col.11.& sequentibus fermè vsque ad finem con.libro. 3.& latissimè Corne.con.343.in causa vertente,col.2.versi.his tamen non obstantibus,cum multis seq.li.1.& Philip.Deci.con.380.cõclusio.& Iason con.41.omissis,col.1.lib.1.Anto.Corse.in repe.c.grandi,char.7.col.4.versi.nota ibi fidelitatẽ,extrà de suppl.negl.prælа.Nec in hoc loco prætermittendũ,ꝙ Plato,vt refert Plutar.in præcep.nupt.senes hortabatur, vt iuuenes venerarẽtur,vt & illi erga ipsos verecundiã conseruarent.Vbi enim in iuuenes pudorem senes abiiciunt, nulla in eos verecundia iuuenibus residet. Et hoc quoq; duo capita integra transplantauit Chasseneus in suum librum Gloriæ mundi, parte.1.in.21.consideratione,sed ita tamen vt viderivelit magnam partem esse ipsius.

De eadẽ re

Frustra petit debitum, qui ipse debet non impendit.

Qui non facit quod debet,nõ recipit quod oportet.

Qui fidem nõ præstat, eã sperare non debet.

Senes honorẽt iuuenes si ab iis honorariuelit Chassenei furtũ clancularium.

19 ¶ Qui ergo ab vxoribus amari volunt (quæ maxima est in matrimonio, & præcipua voluptas) eas quoque ipsi vicissim ament,imitantes Vlyssem qui rogantibus Calypso & Circe , vt secum maneret, ac immortalitatem nulli senio obnoxiam pollicentibus , tanti tamen Penelopes vxoris amorem fecit,vt maluerit ad eam cum maximo quidem periculo, mortalis manens,reuerti,vt graphicè scribit Homerus lib.5.Odysseæ, & alibi sæpe,& eum secutus Sabinus in epistola Vlyssis ad Penelopen.

Vlysses uxoris amorem prætulit immortalitati.

Quæque mihi Circe,quæ sit mihi causa Calypso,
Iamdudum ignoto sollicitare metu.
Vtraque se nobis mortalia demere fila
Spondebat,stygias vtraque posse vias.
Te tamen hac etiam spreta mercede petiui,
Passurus terra tot mala,totque mari.

Pro quibus(vt Aristoteles hanc quoque rem memorans tradit lib,Oeconom.2.cap.3.) merito ab vxore eadem reportabat.

20 ¶ Nã vt apud Senecã Ethnicorũ scriptorũ(si tamen ethnicus fuit)sanctissimũ ad Lucill.9.epist. Hecaton luculenter ait,Ego tibi mõstrabo amatoriũ sine medicamento, sine herba, sine vlliusve neficæ carmine.Si vis amari, ama.Quem secutus Epigrãmatarius poëta, ita ait lib. 6.ad Marcũ. Vt præstem Pyladen,aliquis mihi præstet Orestem.
Hoc non fit verbis,Marce,vt ameris ama,
Quæ vltima verba vsurpauit Ausonius in Epigrammate ad virum eiusdem nominis. In quã sententiam Quintilianus,si is est,in gladiatore, Amantem,ait,odisse nõ potui,quem citat Luc.Pen. in.l.1.col.2.C.de castren.pecul.lib.12.Et Cæcilius in Panegyrico,scribit nihil interfuisse inter priuatum,& principem Traianũ,nisi ꝙ princeps à pluribus amabatur,quia & plures amaret. Et iterùm,Potest fortasse princeps odio esse nonnullis,etiam si ipse nõ oderit: amari,nisi amet,non potest.Dion quoque Prusensis inter saluberrima illa sanctissimaq; documenta ,quæ regibus prescripsit,in lib.quos de regno ædidit,hoc primùm & in fronte statim apposuit,vt Deos colãt,atq; venerentur:deinde homines curent,& amẽt, si & ipsi redamari cupiunt. Nam verisimile non est, nec natura patitur diligentem nõ diligi . Quin & Gregorius Nazanzenus in heroicis versibus, quos scripsit Nicocli ad filium.

Si uis amari,ama.

Dion.

φύσις,inquit,φιλεῖν τοὺς ἀ φιλέοντας ἔρυξε,
Natura amare non amantes prohibuit.
Et Libanius ad Clementiũ scribit fas esse amantem redamari,quod prouerbio vetere dicit celebratum.Et diuus Ambrosius lib.2.Officior.ad Innocentiũ inquit,Charitas cõmunis plurimùm proficit,si quis vicem amantibus reddat,nec minùs redamare se probet,quàm ipse amatur.Quid enim,vt paulò post subnectit,tam insitũ naturæ,quàm vt diligẽtem diligas:quid tam inolitũ atq; impressum affectibus humanis,quàm vt eum amare inducas in animum , à quo te amari velis. & Diuus alter Augustinus.Nulla est maior ad amorẽ inuitatio quàm prævenire amãdo. Et glo.quã ordinariã vocant,enarrans illud Matthæi.7.Omnia ergo quęcunque vultis vt faciant vobis homines,&c.Amare,ait,amantem,naturæ non est absonum.Tullius in.1.ad M.Brutũ epistola,Clodius,ait,Tribunus pleb.designatus valde me diligit,vel vt ἐμφαλικώτερον dicam,valde me amat: quod cùm ita mihi persuasum sit,non dubito(bene enim me nosti)quin illum quoq; iudices à me amari:nihil enim mihi minus hominis videtur, quàm nõ respondere in amore iis, à quibus prouocêre.Ante hos omnes Ascreus poëta paulò ante finem libr. 1.operum & dierum,Persen fratrẽ monet,vt amantem se redamet.

Prouerbiũ

τὸν φιλέοντα φιλεῖν.
Et Moschus Siculus in Bucolicis apud Stobæum, Ser.16.
σέργετε τοὺς φιλέοντας,ἵν' ἦμ φιλέητε φιλῆσθε. Id est,
Diligite amantes,vt si ametis,redamemini.

21 ¶ Cuius rei rationem si ab amore ipso scisitabimur,forsitan respõdebit vt à Marsilio Ficino,in suis cõmentariis in Conuiuiũ Platonis de amore. cap.8.& rursum lib.1.epist.eleganter simul & ingeniosè scriptũ est , Se vsqueadeo liberũ præciosumque esse,vt neq; velit,neque valeat alio vllo emi vendíve precio,quàm seipso.Quod intelligens Plinius in eo ipso Panegyrico,quẽ nuper citauimus.Habes,ait,amicos;quia amicus ipse es.Neq; vt alia,subiectis,ita amor imperatur, neq; est vllus affectus tam erectus,& liber:nulloque subiici iugo patiens, & dominationis impatiens, nec qui magis vices exigat.

Amãtes aut redamamꝰ. Amor non alio precio quã seipso emitur.

22 ¶ Si verò virũ quempiã reuera amantem interrogemus de huius rei ratione,ita respondebit, vt arbitror.Quisquis vehementer amat,seipse sibi aufert quodã modo,deditque amato.Hinc Plato definit amorẽ esse ardorẽ animi in proprio corpore mortui,in alio viuẽtis. Quem secutus Cato ille senior,de quo suprà tã multa diximus,asserebat vt Plutarchus scribit,animũ eius qui amoribus tenetur,in alieno corpore viuere.Sed & Pythagoricorũ sententia est , amici animũ esse in amico. Quod in se perspiciens Alcesimarchus amator in Plauti Cistellaria,dicebat,

De eadẽ re Amans in alieno corpore uiuit.

Vbi sum,ibi non sum,vbi non sum ibi est animus.

Cui concinit quod apud eundẽ poëtã in Asinaria dicit Clereta lena Argyrippo filiã suã afflictim depereunti,

Fixus hìc nos apud est animus tuus clauo Cupidinis.

Huc quoq; respicit illud Pauli ad Roma.12.Nolite conformari huic sæculo,sed reformamini in nouitate sensus,&c.In cuius loci enarratione Nicolaus à Lyra sic infit, Est sciendũ ꝙ amor transformat amantẽ in amatũ.Vnde dicit Augustinus,si terrã amas, terra es.si aurũ diligis, aurũ es: & si Deũ diligis, Deus es.Proinde,vt concludamus, Cũ amans sit veluti ipsius amati,hìc modò sit sanę mentis,illũ tanquã rẽ suã curat,diligit, amat.Sua enim cuiq; charissima esse solent . Et vt Socrates ait apud Platonẽ lib. 3. de rep. Curat quisque maximè id, quod maximè diligit. Scit enim amatus, vt par pari referatur,hominẽ deberi pro homine,pro volũtate scilicet voluntatem.

Id sumus qd amamꝰ.

23 ¶ Et huc quoque quod à Marsilio scriptũ est accedit,quòd qui amat,figurã,imaginẽ,& faciẽ eius, quẽ amat,suo imprimit atq; insculpit animo: fit itaque amantis animus tanq; speculum quoddã, in quo amati relucet imago.Idcirco cùm in amante se amatus cognoscat,amare illum cõpellitur, summoq; desiderio,& vt dicitur,velis remisq; illi omnino deditus inhærere, in quo quasi se habitare intelligit,quemadmodũ infantes suas imagines in speculis deosculantur.

De eadẽ re Amans amati faciẽ animo suo insculpit.

24 ¶ Quòd si à natura quęramus huiusce rei veritatẽ,sic nos fortè docebit.Similitudo,amoris quidẽ tùm parens est,tùm altrix,vt à me suprà pluribus probatũ est.Similitudo aũt natura quædã est in pluribus eadẽ.Nã si hìc illi similis est,ille quoq; huic est necessariò similis.Ergo eadẽ similitudo quæ hunc,vt illum amet cõpellit,illum quoq; ad hunc amandũ adducit.Similis enim aut in geminis fidibus aut duabus cytharis temperatio efficit,quemadmodum nos quotidie experimur,vt quoties altera pulsatur,toties moueatur & altera.

De eadẽ re Similitudo amoris causa.

25 ¶ Aliam quoque causam mutui huius affectus afferunt Ptolemæus in Centiloquio , & Almansor in Aphorismis,capite vigesimoprimo,& alij astrologi,qui mutuã inter illos beneuolentiã esse arbitrantur,in quorum genesi,luminũ,id est,Solis & Lunæ cõmutatio fuerit,vidélicet si me nascente Sol in Ariete,Luna in Sagittario:te nascente Sol in Sagittario:te nascente Luna in Ariete fuerit,Aut quibus,signium idem,vel saltem simile,idemque planeta similisve ascenderit.Aut benigni planetæ similiter angulum orientis aspexerint.Aut Venus in eadem natiuitatis domo,eodemq; gradu fuerit constituta.Addunt Platonici,quorum vitam, dæmon idem,aut certè similis ducat.

De eadẽ re ex Astrologis,

26 ¶Physici verò, moralesque, temperamenti nutritionis, eruditionis, familiaritatis, siue cõsuetudinis, consilij, studiorum similitudinem, similis affectus, & amicitiæ causam esse volunt. Quorum sententiam vltra ea quę suprà abundè disserumus, in quinta lege connubiali comprobant & nostræ leges, in l. latæ. §. amicitiæ, in fi. ff. de verbo. signi. & in l. pe. in prin. ff. de castren. pecul. & in l. cùm allegas. C. eo tit. lib. 12. Et Plutarchus in libro cui titulus est, Quopacto possis adulatorem ab amico discernere.

De eadẽ re & Physicis.

27 ¶Sed & istis addendum est, quod idem Ficinus lib. 12. epistolarũ ad Iulianum scribit in hęc ferè verba, Apollinem & Cupidinem sagittarios antiqui fingebant, hunc quidem flammas, illum verò lumina iaculantem. Quemadmodũ igitur Apollo lumen simul in geminos iaculatur, vt quo ego te lumine viso, eodem & ipse me reuisas, ita Cupido flammas, vt qua iam ardet vnus, eadẽ mox ardeat alter. Omnino verò amorem esse Deum & Plato probat, & omnis testatur antiquitas, & Theologi nostri, Sanctum quidem Spiritum amorem primũ Seraphicis, id est, amatoriis angelis anteponunt, & Seraphicos angelos, veris amoribus vbiq; pręficiunt. Amatoriũ ergo numen mutuæ charitatis & vnionis amicum, vbi aliquem accendit, amore statim ardentes ex hoc amore velut speculo radios in amatum occulta quadã & mirifica virtute reflectit, vt absens, vel insçius ille mirabiliter accensus, viciśim amet amantem. Iustum nanque nũmẽ non patitur amãtem superno videlicet instinctu concitũ non redamari. hæc ille. Quod igitur numẽ, quæ cõstellatio, aut alia ex præcedẽtibus ratio, vt te amẽ impellit, eadem quoque, vt me viciśim ames, stimulat. Itaq; paucos admodum reperies, qui si ament, non etiam amentur. Sit ergo hæc lex connubialis.

De eadẽ re

Decimatertia Lex Cõnubialis.

Quicunque ab vxoribus amari cupiunt, eas quoque ipsi viciśim amanto. Omninoque externarum congressu abstineto.

1 *Amor an carminibus & poculis conciliari possit.*

SED QVONIAM nuper amatorij poculi, veneficique carminis ex Hecatone mentionem fecimus, non putaui prætereundum, plærosq; in ea esse opinione, vt existiment amorẽ carminibus, poculis, aliisq; id genus conciliari posse: neque quempiã tã continentẽ, tãque ab amore auersum esse, quin huiusmodi artibus magicis amare cõpellatur, quod & ipsum affirmare videtur Anneus Lucanus libro sexto Pharsaliæ, scribens,

Carmine Thessalidum dura in præcordia fluxit,
Non satis adductus amor, flammisque seueri
Illiciti arsere ignes. Nec noxia tantùm
Pocula proficiunt, aut cùm turgentia succo
Frontis amaturæ subducunt pignora fœtæ.

Hippomanes, uide in numero. 6.

Hæc ille qui postremis versibus, id amoris veneficiũ intelligit, quod Plinius lib. 8. c. 42. & Columella lib. 6. c. 27. Hippomanes appellatũ esse dicunt. Est autẽ caruncula quædã, quæ in pulli equini fronte nascitur: hanc, in puluerem versam veneficæ miscent poculis, iisque propinant, quos volunt in amorẽ iniicere. Cuius etiam rei meminit Aristoteles libro de natura animalium sexto, capite 18. & iterum 22. & Virg. 4. Aeneidos,

Quæritur & nascentis equi de fronte reuulsus,
Et matri præreptus amor. Et Tibullus lib. 2. Eleg. 4.
Et quod vbi indomitis gregibus Venus afflat amores,
Hippomanes cupidæ stillat ab inguine equę. Et Propertius lib. 4. in Ienam quãpiam,
Consuluit striges nostro de sanguine, & in me
Hippomanes fœtæ semina legit equæ
Et Ouidius lib. 1. Elegiarum, elegia. 8. aduersus aliam lenam,
Scit bene quid gramen, quid torto concita rhombo
Licia, quid valeat virus amantis equæ.

2 ¶Idem verò Plinius lib. 20. c. 5. refert Orpheum dixisse amatorium inesse Staphilino, quoniam venerem stimulari hoc cibo certum est. & libr. 24. c. 17. Anacampserotæ herbæ contactu redire q; amatoria amores scribit, vel cum odio depositos. Et lib. 25. ca. postremo, Aïzoon maius (id est, quod Latini Semperuiuum magnum vocant) amatoriis conuenire. Ideoque & stergethrum appellatũ, videlicet ἀπὸ τῦ στέργειν, quod amare significat. Quo etiam nomine scribit Dioscorides libr. 4. cap. 93. Vmbilicum

Alia plæra q; amatoria Stregethrũ quid.

Vmbilicum Veneris fuisse appellatũ, qua herba, inquit, vtuntur & ad amatoria. Sed vt redeamus ad Plinium, is li. 28. c. 2. scribit Theocritum apud Græcos, Catullum quoque, & Virgilium apud nos amatorium de incantamentis carmen ædidisse. Idem rursus eo. libro. ca. 8. testis est pilos rostri hyenæ, admotos mulierum labris, amatorium esse. Et paulò pòst. Eiusdem (inquit) cauerna sinistro lacerto religata, si quis mulierem respiciat, amatorium esse tam pręsens, vt illico sequatur. Orpheus & Archelaus scribunt sagittas corpore eductas, si terram non attigerint, subiectas cubãtibus, amatorium esse, vt refert Plinius ipse eo lib. 28. c. 4. Idẽ quoq; li. 27. c. 8. tradit Catananchæ herbæ Thessalæ vsum esse ad amatoria, quod & ante eum scripserat Dioscorides; cuius non meminit lib. 4. c. 125. Sed & idem Plinius lib. 22. c. 8. tradit herbam, quam centum capita vocant, duplicem habere radicem, alteram masculam, alteram fœminam, dumque ea auellitur, si mascula viro contigerit, eum à fœmina vel inuita adamari. Ob hoc Phaonem à Sapphone dilectum. Idẽ lib. 13. cap. vlt. prodit arborem charitoblepharon appellatã esse efficacem in amatoriis: ex quo & hoc illi nomen inditum fuisse videtur. Et lib. 8. c. 22. Caudæ, inquit, lupi creditur vulgo inesse amatorium virus exiguo in villo. Et lib. 25. c. 9. prodit magos circa verbenacam herbam insanire: hac enim perunctos impetrare, quæ velint, febres abigere, amicitias conciliare, hincque fortasis nõnulli herbam hanc philtrodotem, appellant, authore Dioscoride li. 4. c. 57. Idem Plinius lib. 27. cap. 12. scribit & phyteuma ad amatoria conuenire, quod & scripserat aliorum authoritate Dioscorides lib. 4. ca. 131. Ciclamini item radicem contusam, & in pastillos diuisam, ad amatoria assumi tradit Dioscor. lib. 2. c. 81. Dorycnij quoq; semen in amatoria expeti, idem Dioscor. lib. 4. c. 69. aut ex aliorum supputatione. 78. & Mandragoram quoque, idem in. c. seq. qui & ob id Circeã vocatam tradit, quòd Circe in suis amatoriis veneficiis radice ipsius vsa fuisset. Et Leontopodiũ corpori alligatam, idem in eodem lib. 4. cap. 122. Pausanias autem scribit Pompilum piscem sacrum ab antiquis cognominatum ad amoris etiam philtra efficacem existimatum, quòd ex sangui ne simul cum Venere genitus sit.

3 ¶Virgilius quoque, quem Macrobius libro. 1. de somnio *Scipionis*, nullius expertem disciplinę fuisse scribit, huic sententiæ videtur suffragari, vt videlicet inuitus quis & renitens ad amorẽ magicis artibus trahatur, cùm inquit lib. 4. Aeneidos.

De eadẽ re

Hæc se carminibus promittit soluere mentes,
Quas velit, ast aliis duras immittere curas.
Et Horatius inter Lyricos sublimi vertice vates,
Canidia (inquit) cogit veneficiis Varrum, vt se amet. Aurelius item Propertius, lib. 1.
At vos, reductæ quibus est fallacia Lunæ,
Et labor in magicis sacra piare focis,
En agedum dominæ mentem conuertite nostræ,
Et facite illa meo palleat ore magis.

Et alibi in eodem libro dicit se timere, ne quis Cynthiam artibus magicis inuitam & reluctantem amare cogat.

Neue quis inuitam cogeret esse suam. *Iuuenalis etiam Saty. 6.*
Hic magicos affert cantus, hic Thessala vendit
Philtra, quibus valeant mentem vexare mariti,
Et huc quoque pertinet illud Euripidis in Hippolyto,
Εἰσὶν δ' ἔτ' ωδαὶ, καὶ λόγοι θελκτήριοι.
Sunt enim incantationes & sermones amatorij.

4 ¶Apud Samosatenũ Lucianũ in eo dialogo, qui Philopseudes inscribitur, Cleodem⁹ philosoph⁹ Peripateticus refert Chrysidẽ quandã mulierẽ, vi magica in amorẽ fuisse versam. Apud Apuleiũ quoq; li. Asini aurei. 2. &. 3. Păphile artis magicæ scientissima, vbi scitulæ ac speciosæ formæ iuuenẽ cõspexerat, illũ incantamentorũ violentia ad se rapiebat, amorisq; profundi pedicis æternis. Idẽ Apul. in Apologia. 1. adfert versus Lælij multa amatoria annumerantes, qui huiusmodi sunt,

De eadẽ re

Philtra omnia vndique eruunt,
Antiphates illud quæritur,
Trochiscili vngues, teniæ
Radiculæ, herbæ surculi,
Aureæ illices, bichordilæ,
Hinniencum dulcedines,

Sed & Poëtarum monumentis traditum est, quòd cùm Iynx Echûs aut, vt quidã malunt, Pythûs filia suis pharmacis Iouem ad Inûs amorem accenderet, in auem sui nominis mutata est, qua venefica vtuntur, vt tradit Theocritus in Pharmaceutria.

ἴυγξ ἕλκε τὸ τῖνον ἐμὸν πρὸς δῶμα τὸν ἄνδρα. Hincque Pindarus Nemeorum Ode. 4.
ἴυγγι δ' ἕλκομαι ἥτορ, Νεμεαία στεφέμβ. Trahor (inquit) veluti Iyngæ quadã in corde meo, vt Nu meniam apprehendam. Arnaldus Villanouanus in lib. de regimine sanitatis, parte. 1. c. 11. scribit lapidem Magnetem delatum, conciliare augereq; concordiam inter virum & vxorẽ. quod & repetit in libello, in quo adscribit remedia contra maleficia, vbi & alia quædam insinuat.

Magnes uiri & uxoris concordiã cõciliat

5 ¶ Cuius quoque sententiæ, Artem videlicet magicam conciliare amorem, fuerunt multi nostræ religionis viri, & ipsi quidem eruditissimi, Constantinus imperator, qui primus imperatorũ fidem successoribus hæreditariã reliquit, hoc sensisse videtur, in l. ab eo ædita. C. de maleficis. l. Accursius. in Authen. quo opor. epi. & cleri. §. hoc autem in verbo, propter quædam, & Alber. in rub. de hæret. col. 3. & Matthæ. Afflic. in constitutione Siciliæ, incip. mala noxia. & in alia constitutione, cuius est initium, Poculum amatorium. & in alia quoque incip. pocula amatoria, vbi & hanc sententiam exemplo comprobat, & Hippo. Marsil. in l. eiusdem. §. adiectio. ff. de. sicca. vbi est & tex. loquens de amatorio veneno, sicuti & de amatorio poculo, in. l. si quis aliquid. §. qui abortionis. ff. de pœnis. Et hoc pluribus rationibus, & exemplis confirmat Iacobus Sprenger, vir huiusce rei peritissimus in eo libro, quem malleum maleficarum appellant, in prima parte, q. septimo. Carolus Bouillus, vir certè multis nominibus commendabilis, in quadam epistola, quàm scribit ad Germanum Ganaium, refert Tritemium abbatem sibi legendum præbuisse librum à se factitatum, quem Steganographiam appellabat, in eoque se affirmat reperisse complures locos, in quibus multimodi mulierum raptus edoceantur, quo item modo in virorum amorẽ allicefiant, iudicánturve puellæ. Quanquam Tritemius ipse in præfatione librorũ Polygraphię, ad Maximilianum Cæsarem, nihil huiusmodi rerũ, in libris Steganographiæ scripsisse tradit. Bouillum ob id impium & mendacem appellans, qui ea sibi in ea epistola imputarit. Cæterùm diuus Hieronymus, cui diui Augustini, si is est, tale perhibetur testimonium, vt nemo sciuerit, quod ille ignoraut, in vita diui Hilarionis, huiusmodi rei exemplum retulit. Cùm iuuenis quispiã virginẽ Deo dicatam tactu, iocis, nutibus, muneribus, & cæteris huius generis, quę solent morituręe virginis esse principia, in amorem sui pellicere non potuisset, tandem ad magicam artem conuersus, quam Mẽphi didicerat, eò amoris puellam traducit, vt abiecto amictu capitis, rotaret illa crimen, strideret dentibus, inclamaret nomen adolescentis, vsque adeò, vt magnitudo amoris in furorem verteretur.

De eadẽ re ex nostris.

Sapientia S. Hieronymi

6 ¶ Non desunt tamen, qui huic opinioni refragantur, inter quos Ouidius qui in libro de medicamine faciei hæc scribit,

Contra ea q̃ dicta sunt. Magicas artes ad amorem conciliandum, posse.

Sic potiùs vos vrget amor, quàm fortibus herbis,
Quas maga tetribili subsecat arte manus.
Nec vos graminibus, nec mixto credite succo,
Nec tentate nocens virus amantis equæ.
Nec mediæ Marsis findantur cantibus angues,
Nec redit in fontes vnda supina suos.

Hippomanes de quo suprà.

Sed & idem lib. 2. de arte amandi negat, & eam carunculam de qua locuti sumus, aut quanuis artem magicam conferre ad amorem conciliandum, cùm inquit,

Fallitur Aemonias si quis decurrit ad artes,
Datque, quod à teneri fronte reuellit equi.
Non facient, vt viuat amor, Nereides herbæ,
Mistaque cum magicis Marsa venena sonis.

Quod posteà exemplis Medeæ & Circes comprobat, cùm subiungit,

Phasias Esonidem, Circe tenuisset Vlissem,
Si modò seruari carcere posset amor.
Nec data profuerunt pallentia philtra puellis,
Philtra nocent animis, vimque furoris habent.

Idcirco monet fugiendum hoc genus artis magicæ, cùm subdit,

Sit procul omne nefas, vt ameris, amabilis esto.

Quod etiam probat idem poẽta, libro primo de remedio amoris, illis versibus,

Viderit Aemoniæ si quis mala pabula terræ,
Et magicas artes, posse iuuare putat.

Propertius quoque libro secundo Eleg. prima, huius sententiæ est, cùm inquit,

Seu mihi sint tangenda nouercæ pocula Phædræ,
Pocula priuigno non nocitura suo.

Nam loquitur de poculis amatoriis, quibus Phædra Hippolytum priuignum tentauit in amorem pellicere, sed nihil id in eã rem profuit. Sed & quod de Hippomane dictũ est, asserit Aristote. li. 8. de natura animaliũ. c. 24. figmẽta esse mulierculariũ, & professorũ carminis incantamentorũ. Virgil. quoq; ad finẽ Pharmaceutriæ, satis ostendit carmina magica nihil ad eã rẽ valere, cùm scribit,

His ego Daphnim
Aggrediar, nihil ille deos, nil carmina curat.

Vbi & id annotat Seruius. Sed & Diuus Epiphanius Palestinus Eleutheropolites, libro aduersus hæreses. 2. tomo. 2. in. 30. secta, tradit vanissimas esse huiusmodi amatorias incãtationes, quibus scilicet fœminarum castitas impetitur, vbi nomen Christi, & signaculum crucis contrà opponitur, quod confirmat historia non contemnenda, vt ibi videre poteris. Quin & illa Siciliæ constitutio,

stitutio, cuius initiũ est, Pocula amatoria, friuolum reputat, & fabulosum posse huiusmodi pocula ad amorẽ inducere. Quo in loco in mentẽ venit historiæ celebris, & ad hunc ipsum locũ pertinẽs, cuius meminit Plutarchus in Præceptis connubialibus, cap. 24. Amabat Philippus Macedonum rex puellam quampiam è plebe, facileque vtriusque fortuna longè dissimilis, obsequentem eã regi fecerat. Quod cùm resciisset Olympias eius vxor, id amodum egrè tulit, præsertim quòd sperabatur ea puella amatoriis philtris sibi Philippum conciliasse. Ideoq; irata iussit clam domo extractam ad se puellam duci, eo quidem animo, vt carcere aliquo clausam, aut in longinquas regiones trans mare relegatam malè haberet. Productamque ante se, cùm speciosam, venustã, ingeniosam, elegantem, & omnibus modis ac numeris amabilem vidisset, mox illam in corpore suo philtra habere pronunciauit, quibus omnibus placeret, nec iam ampliùs puellæ aut marito irata est. Et certè hæc sunt vera amoris veneficia.

Forma uetustas, & alia id genus, philtra sunt.

7 ¶ Quod autem superiùs scribit Naso,

Philtra nocent animis, vimque furoris habent.

Ex eo comprobatur, quod scribit Eusebius Cæsarienſis, Lucretium poẽtam amatorio poculo in tantum furorem versum, vt se tandem propria manu interemerit: Sunt qui putant vxorem Illius huiusmodi poculum administrasse: & eam Luciliam vocatam, vtentes testimonio Hieronymi in Ruffinum, cuius verba hæc sunt: Liuia virum suum interfecit, quem nimis odit: Lucilia suum, quẽ nimis amauit: illa sponte miscuit aconitum, Lucilia decepta, furorem propinauit pro amoris poculo. De illo autem est & illud Policiani in Nutritia.

Amatoria in furorem uertunt. Lucretius amatorio in furorẽ uersus.

Nec qui philtra bibit, nimioque insanus amore,
Mox ferro occubuit, sic mentem amiserat omnem.

Quodq; memorię prodiderunt Cornelius Nepos, & Plutarchus, Lucium Lucullum illum imperatorem clarissimum amatorio item poculo à Calisthene propinato, primùm aduersa mentis valetudine captum, deinde interemptum. Cuius item rei meminit Plini. lib. 25. cap. 3. ad fi. Et quod tradunt Iosephus libro Antiquitatum vndeuigesimo, & Suetonius Tranquillus, Caium Caligulã à Cesonia vxore potionatũ, amatorio quidem medicamento, sed quod in furorem verterit. Quã rem etiam commemorans Satyricus poẽta huiusmodi poculum confectum fuisse dicit ex ea pulli caruncula, de qua meminimus, cum inquit,

Lucullus amatorio interemptus. Caligula amatorio in furorẽ uersus.

Si non
Et furere incipias, vt auunculus ille Neronis,
Cui totum tremuli frontem Cesonia pulli
Infudit.

Et idem alibi hanc quoque rem cõfirmans, cùm de alia re scriberet, vt suprà diximus Philtra, quibus valeat mentem vexare mariti.

Sed & è nostris Hippo. Marsil. in. d. l. eiusdẽ. §. adiectio, ff. de sicca. scribit homines sæpe mortẽ ex huiusmodi amatoriis oppetere: cuius rei exemplum quoque habemus ex Aristotele, qui li. 2. Magnorum Moralium, scribit mulierem quandã viro cuipiam poculum amatoriũ porrexisse, ex quo is subinde decidit mortuus.

8 ¶ Itaque cùm ex iis rebus & furor & mors plærunque contingat: Cùm & omnes Ethnici, & damnatæ religionis scriptores improbent, & quantùm ad amorẽ pertinet, vanas & nihili esse ducant, vt ex Ouidio docuimus: Cùm item leges nostræ seueriſsimè vindicandas sanciant, vt habetur in d. l. eorum, & in. d. l. si quis aliquid. §. qui abortionis. ff. de pœnis: Cùm decreta quoque canonica omnes artis magicæ præstigias, veluti execrabiles arguant, & detestantur, atque anathemate feriant. 26. q. 5. per totum. Adde & nos quoque vxores, quæ huiusmodi philtris & veneficiis in viros vtuntur, abominari, ac fastidire, vt & asserit Plutarchus in eo libello, quem de tuenda bona valetudine scripsit: vt non dissimili ratione consequens sit, vxores contrà viros, qui hisce rebus vtuntur detestari. Et sicut idem Plutarchus scribit in admonitionibus connubialibus, quemadmodũ pisces, quæ fit medicamentis, citò quidem & facilè piscem capit: sed eum labefactat, & minimè idoneum reddit. Sic qui amatoriis artibus carminibusque coniuges voluptatis causa subigere conantur, cum attonitis dementibusque & labefactis ætatem agunt. Neque enim Circen (vt subdit) ab ea potionati quicquam iuuerunt: nec ipsa vlla in re illis abutebatur: cùm suum, asinorumq; formã accepissent: Vlixem verò mente præditum, & prudenter cũ ipsa versantem incredibili amore dilexit. Hæc ille. Ideo explodamus, atque valere sinamus huiusmodi magicas vanitates: quas, vt alibi diximus, familiares fœminarum artes appellat Apuleius, lib. 9. amoremque vxorum nostro in eas ipsas amore, in alias verò castimonia, quod iam abundè admonuimus, atque aliis honestis rationibus comparare studeamus. Ideo & hanc legem cæteris subiiciemus.

Conclusio. Magicæ artis præstigias, execrabiles, & puniendas.

Decimaquarta Lex Cõnubialis.

Carminibus, poculis, aliisq; id genus philtris magicis, quibus creditur amor conciliari, uir & vxor penitus abstinento.
Sed mutuo inter se affectu aliisq; honestis rationibus, amorem prouocanto, conseruanto, augento.

1 *Amatorium efficacissimum uxorẽ frequenter cõprimere.*

INTER cæteras autẽ rationes, quibus vxor maximè ad amorem maritalem inuitatur, sunt qui existimant nihil omnium rerum efficacius, nihilq; in id plus habere roboris, quàm si fundum vxorium diligenter, impigrè, frequenter colas: id enim faciens tametsi fueris horridus, deformis, squalidus, ab vxore tamen non vulgariter amaberis: quin & illa te colet, perinde ac deum in terris alterũ, & obseruabit. Alioquin si hoc videlicet desit, odio te & despectui habebit, quantumcunque eam amaueris, castumq; te, atque aliarum coitum abhorrentem præstiteris. Apud Plautum in Truculento, cùm Strato-

Beronicæ uirũ repudiauit, ob immodicũ ipsius coitum

phanes miles miraretur, Phronesium mulierem rusticum quendam ardenter deperire, mox eã audit, vt admirari desineret, hæc dicentem:

Quanquam hic squalidus est, quanquam hic horridus, citus bellum init.

Contrà apud Apuleium lib. 5. de Asino aureo. Fœmina quædam virum exitiali odio prosequitur: quia rarenter palæstram veneream exerceret, suamque in ea re fortunam dolenter ac miserè deplorat. Ego verò (inquit) maritum rarissimè venerem meam recolentem sustineo. Vt rarissimum sit, ac miraculo proximum quod de Beronice illa legimus apud Iosephum Iudaicarum Antiquitatũ lib. 20. c. 9. eam Polemonem Liciæ regem maritum suum repudiasse ob immodicum ipsius coitũ.

2 ¶ At illis equidem credo, vel sine testibus. Quis enim non credat mulieres eam rem sitienter appetere, nullaque re magis ad amandum allici. Scioque esse multa, quæ forte isti nosse desiderant, quibus si vtantur, cũ vxoribus certè & viriliùs, & frequentiùs congredientur, vel testimonio glo. in. c. quicquid. 32. q. 2. & Inno. in. c. fraternitatis, col. 2. super verbo, commiscetur, extrà de frig. & malef. & Bal. in. c. à crapula, extrà de vit. & hone. cle. Horum quàm plurima passim prodidit Plinius in suo omnium vberrimo opere de naturali historia, maximè verò li. 26. cap. 10. vbi & illud inter cætera scribit, Theophrastum authorem alioquin grauem tradidisse septuageno coitu durare libidinem contactu cuiusdam herbæ. Locus autem Theophrasti, in quo hoc ipsum scribit, si quis forte scire cupit, est in lib. de historia Plantarum. 9. c. 20. vbi hanc herbam Indum quendam attulisse tradit, & hoc quoque repetit Athenæus. Multa item Plinius in eam rem commemorauit, lib. 28. ca. 19. aut aliorum computatione. 10. ad fi. & Galenus libro de simplicibus. 5. distinctione sexta, cap. 2. & Paulus Aegineta lib. 1. cap. 35. & seq. & iterum lib. 3. cap. 58. Aëtius Antiochenus Tetrabibli primo, sermone secundo, ca. 237. & iterũ Tetrabibli tertio, sermone item trigesimo, capite trigesimoquinto. & Oribasius Compendij, capite item sexto. & Alexãder Trallianus libro. 3. cap. 42. Marcellus Burdegalensis in libro de medicamentis. cap. 33. in diuersis locis. Haly abbas li. practicæ. 8. cap. 5. & Auicenna. 20. tertij tractatu. 1. cap. 17. 18. 19. 20. 21. & 22. & Rasis ad Almansorem, tractatu. 5. cap. 62. & libro diuisionum. cap. 79. & in Antidotario ipsius libri diuisionum. c. 43. & rursum in lib. 2. Aphorismorum paulò ante fi. vbi ad eã rẽ mirabilem, vt ipse dicit, medicinã tradit. & Constantinus Cassianus in suo viatico lib. 6. c. 1. Arnaldus à villa noua lib. breuiarij. 2. c. 25. & in li. de sterilitate, tract. 2. c. 3. & iterum. c. 7. & copiosissimè in libello, cui de coitu titulus est. & Bartholomæus Montagna. in suis consiliis (eò enim vsque processit medicorum mos, vt cõsilia sicuti & nostri legum interpretes ædiderint) con. 15. incip. labilis humanæ naturæ compago, parte. 3. c. 6. & iterum con. 202. cuius initium est, rationabiliter contemplanti, per totum. & copiosissime omnium Michael Sauonarola tract. 6. c. 20. titulo de spermate, & eius dispositionibus, post prin. & iterum titulo de diminutione coitus, & Antonius Guarnerius, quẽ vulgo Guaynerium vocant, in lib. de ægritudinibus matricis. capite. 25. Sed & omnes ferè medici propria de ea re capita suis operibus inseruerunt. Poëtę quoque multa passim scripserunt, sed aliqua in vnum veluti corpus congessit Ouidius lib. 2. de arte amandi, illis versibus.

Herbæ cuiuspiã contactu septuagenũ coitum fieri.

Sunt qui præcipiant herbas Satureia nocentes,
Et quæ sequuntur.
Et Valerius Martialis in eo carmine.
Sed nihil erucæ faciunt, bulbíque salaces,
Improba nec prosunt iam Satureia tibi,
Et cætera quæ sequuntur.

¶ Verùm

3 ¶ Verùm cùm medium ferè semper aliàs sit tenendum, vt vbique conclamant leges nostræ, in ea re secutæ Peripateticorum sententiam, qui mediocritatem auream (sic enim eam vocat Horatius lib. Carminum. 2. Ode. 10.) in omnibus ferè rebus optimam existimant, vt scribit Tullius, lib. 4. Tusculanarum quæstionũ. tum verò in hac coitus ratione seruandum esse tradit Aristoteles. li. 4. de Genera. animaliũ. c. 2. Et magis quidem arbitror in ea re, quã fortasse alijs in rebus. Nihil magis vires corporis atque animi debilitat, subneruat, frangit, labefactat, quàm superflua immoderataque libido. Nam quod ad corpus pertinet, compertum est, atque experientia propè quotidiana comprobatum, animalia quæque eò esse breuioris vitæ, citiúsque senescere, quò plus crebriúsque eoëunt. Et hoc quoque asserit summus in omni scientia vir Aristoteles lib. 7. de historia animaliũ. c. 1. & in lib. quem de breuitate, & longitudine vitæ composuit. Columella lib. 7. c. 6. quo in loco de capris loquens, Est autem (inquit) mensium septem satis habilis ad procreandum, quoniã immodicus libidinis, dum adhuc vberibus alitur, matrem stupro superuenit, & ideo celeriter, & ante sex annos consenescit, quòd immatura veneris cupidine primis pueritiæ temporibus exhaustus est. Sed & id in vniuersum asserunt, Rasis ad Almansorem lib. 4. c. 17. & Auerrois in Cãticis, commento. 156. & Haly Rodoan nobilis Galeni interpres in. 3. Techni, commento. 36. & Albertus Magnus lib. 15. de animalibus, tract. 2. c. 6. & iterum authoritate Auicennę, & Constantini li. 22. c. 4. & Arnaldus Villanouanus in Speculo. & Valescus à Tharenta in sua practica, quam Philonium vulgò nuncupant, lib. 6. c. 3. in. 7. articulo. Quod & Cicero astruit, in lib. de senectute dicens, Libidinosa intemperánsq; adolescentia, effœtum corpus tradit senectuti. Et huc quoq; vergit græcus ille Menandri senarius,

Medium tenendum. Mediocritas aurea. Mediocritas omnibus in rebus optima. Coitus uires corporis labefactat. Coitus uitam abbreuiat. Coitus senectutem accelerat.

Βίᾳ σπάνις τὼφύκεν ἀνδρεάσι γυνή. Id est,
Vitæ raritas naturaliter est viris mulier.

Quasi videlicet virorum vita ex fœminarum congressu minuatur. Nam id malo ad vitæ raritatem, quàm ad victus penuriam, quod plærique faciunt, referre, cùm verba magis conueniant, & sit aptior sententia.

4 ¶ Est & Hesiodi sentẽtia in Theogonia, minimè ducendam vxorem ei, qui senescere cupit. Nam & idem li. 2. Operum & Dierum, scribit vxorem absque titione virum quãtumlibet fortem vrere, crudæque tradere senectuti. *De eadẽ re*

ἤτ' ἄνδρα καὶ ἴφθιμον περ ἐόντα
ἔυει ἄτερ δαλοῦ, καὶ ἐν ὁμῷ γήρᾳ ἄλοκεν.

Nam quod dicit sine titione, sine torre, potes intelligere, occulta siue tacita quadam vi, & non intellecta, vt non absimiliter Iuuenali dicitur Satyra. 9.

Obrepit non intellecta senectus. Et Ausonio ad Gallam iam senescentem,
Obrepsit non intellecta senectus.

Nam & Ouidius eodem sensu libro. 6. Fastorum illud scribit,

Tempora labuntur, tacitisque senescimus annis.

Et Columella,

Tacito nam tempora gressu
Diffugiunt.

Eamque sententiam Hesiodi, vt ad eum reuertamur, ex eo repetit Plutarchus *in li. de cupiditate diuitiarũ*. Illiq; cõcinit illud Cornelij Galli de Lycoride, si *is* est, sunt enim plurimi qui id negãt.

Iamque alios iuuenes, aliosque requirit amores,
Me vocat imbellem, decrepitumque senem.
Nec meminisse volet transactæ dulcia vitæ,
Nec quòd me potiùs reddidit illa senem.

Illudque Ouidij li. 1. Fastorum,

Nequitia est, quæ te non sinit esse senem. *Nequitia prolibidine*

Nequitiam enim antiquiores pro libidine propriè dicebant. Propertius li. 2.

Quòd si tam facilis spiraret Cynthia nobis,
Non ego nequitiæ dicerer esse caput. Et Ouidius li. 2. Amorum Elegia prima:
Ille ego nequitiæ Naso poëta meæ. *Redit ad institutum.*

Sed & hanc nostram principalem sententiã respicit illud Theocriti in Aita.

εἰ δὲ τοθεῦντες ἐν ἄμαλᾳ γηράσκουσι. Id est ex traductione Erasmi.

Verùm quos amor angit, in vna luce senescunt.

5 ¶ Sed & diuus Chrysostomus in ea Homilia, cui titulus est, Quòd nemo læditur nisi à seipso. Qui (inquit) in libidine vitam ducunt, resoluta quidem corpora, & omni cera molliora circunferunt, atque agmine quodã infirmitatum repleta, quibusque ad cumulum malorum podagræ tremor, & immatura senectus succedit: & est eis vita semper cum medicis, & medicamentis. Antoniùs quoque Florentinus Archiepiscopus doctrina quàm dignitate clarior in. 2. parte summæ tit. 5. c. 1. vers. 3. consumit, arbitratur hanc vnam esse ex rationibus, quare homines prisci sæculi erant viuaciores, diuturnioresque, & longæuiores, atque etiam robustioiores, quàm viri sequẽtis ætatis, quoniam videlicet illi non tam rei venereæ indulgebant, quàm isti, tardiúsq; matrimonia

De eadẽ re

Solomon ætatis. 50. anno, senex dictus ob immodicã uenerem.

capeſcebant. Propterea Solomon quanuis vnius ſolùm, & quinquaginta annorum eſſet, cum è vita deceſſit, tamen eum ſenem, vel longè ante mortem vocitant ſacræ literę. 3. Regũ. c. 11. poſt prin. vtpote cui ſenectutem frequens coitus cum tot vxoribus, & concubinis ante tẽpus accelerauerat.

Mulus lõgæuior quã equus.

6 ¶ Et hæc quidẽ communia ſunt omnibus animantibus. Hinc enim fit, vt Ariſtoteles tradit, in eo li. de breuitate vitæ, vt mulus longæuior ſit, quàm equus, & aſinus, ex quibus procreatus eſt, quia nullus eſt *ei* veneris vſus. Paſſeres quoque breuiuſculæ ſunt vitæ, quoniã ſalaces ſunt, & in libidinem proni. Et hinc quoque autumant plærique, palumbes diutiùs viuere, quàm columbas: illas ſcilicet ad triceſimum, & quadrageſimũ annum: has ad octauum, vt ſcribit Ariſtoteles li. 6. de natura animalium. c. 4. & Plinius li. 10. c. 35. Nempe quòd illæ iſtis ſunt multò ſalaciores. Id quod non obſcurè ſentit ipſe Plinius. c. ſeq. dum veluti addẽs ad id, quod de vita columbarum ſcripſerat, in c. præcedenti ita ſcribit, Contrà paſſeri minimũ vitæ, cui ſalacitas par. Cuius rei ratio eſt, vt tradit Albertus li. de animalibus. 9. tract. 1. c. 2. quoniã ſubtile, & ealidum humidũ exit per coitum,

Paſſeres uitæ breuis.

Palumbes diutius uiuere quàm columbas.

remanetque viſcoſum, frigidum, humectans, & non augens. Illud autẽ cauſſa eſt caniciei, & ſenectutis. quod & ſentit Ariſtoteles in loco nouiſsimè alleg. cùm dicit calidũ, & humidũ eſſe cauſſas longæ vitæ. Quanquam & alia quoque ratio reddi poteſt. Eſt enim genitale ſemen, ſuperfluitas quartæ digeſtionis, vt paulò pòſt dicemus. Nam calidũ cõcoquens plus ſæpe digerit, quàm ſit neceſſarium ad corporis nutrimentum. Et illud quidem ſuperfluum fit ſemen, quo prorſus egeſto, id tandem emittitur humidum, quod alimento fuerat à natura deſtinatum, vnde exiccatio conſequitur, & tandem mors.

Homo plus cæteris animalibus ex coitu langueſcit. Semẽ an ex omni parte corporis.

7 ¶ Homo autem omniũ maximè animaliũ ex frequenti coitu diſſoluitur, langueſcit, exhauritur, vt eſt teſtis Ariſtoteles in Orbicularibus quæſtionibus, ſectiõe. 4. c. 6. ea videlicet ratione quoniã ſemen proportione corporis plurimũ emittit, vt & ipſe ſcribit li. 3. de generatione animaliũ. c. vl. & de natura animaliũ li. 7. c. 2. Et idem in eadem ipſa ſectione. 4. c. 21. Cur (ait) qui concumbunt, magna ex parte reſolui atque languere ſolent? An quod ſemẽ omni ex parte corporis ſecretio eſt? &c. An tamen id verum ſit, vt ſemen ex omni parte corporis ſecernatur, latè differit ipſe Ariſtoteles li. de generatione animalium. 1. c. 17. & ſeq. & Hippocrates, ſiue, vt placet Galeno, Polybius in li. περὶ γονῆς, id eſt, de genitura, in prin. vbi aſſerit huius rei argumentum eſſe, quòd cùm re venerea vſi ſumus, tã parua re dimiſſa adeò delaſſamur, vt dici nequeat. Sed & illud de ſecretione ſpermatis ex toto corpore, latè confirmat Cenſorinus, qui multas antiquorum in eam rem ſententias adfert, in li. de die natali. & Auicenna. 20. tertij tract. 1. c. 3. de cauſis ſpermatis, & ibi Gentilis Fulgineus, & Albertus Magnus li. 15. de animalibus, tract. 2. c. 1. 2. &. 3. & Petrus Apo. in conciliatore dif. 34.

Spermatis minimũ emiſſum maximã debilitatẽ facit.

8 ¶ Sed vt redeamus ad negocium propoſitum, ipſe Ariſtoteles de generatione animalium li. 1. c. 28. tradit manifeſtam diſſolutionem, & imbecillitatem conſequi, vbi vel minimum ſpermatis ſeceſſerit, & quaſi corpus eo fine priuetur, qui demum ab alimento afferatur. Et paulò pòſt. Plurimis & magna ex parte ita accidit, vt venere exoluantur dibilitenturque. Auicenna autem li. 3. de animalibus. c. vl. aſſerit hominem ex coitu vſqueadeò debilitari ac diſcolorari, vt ſi quadragies tantùm ſanguinis emitteret, non tantùm palleſceret, atque tabeſceret.

Semen ex optimo ſanguine. Sperma, ſpuma probiſſimi ſanguinis. Sperma ſanguis.

9 ¶ Hoc ideò plærique fieri autumant, vt hanc rationem prioribus adijciam, quoniam ſperma ex ſanguine optimè decocto digeſtóq; quarta ac nouiſsima digeſtione gignitur, vt voluit idem Auicenna. d. c. 3. de cauſis ſpermatis, & Albertus. d. li. 15. tract. 2. c. 5. &. 6. & alibi ſæpe. & Pythagoras apud Plutarchum, de placitis philoſophorum li. 5. Sperma (ait) probiſsimi ſanguinis eſſe ſpumam, alimenti retrimentum, vt ſanguinem quoque, & medullam. Quin Soranus Epheſius in Iſagogę. c. 16. ſcribit ſemen virile ſanguinem eſſe, in idque Homerum citat. Hinc Iuuenalis ſatyra. 1. ſperma ſanguinem vocat.

Parte quiſque ſuas ad menſuram inguinis hæres
Accipiat, ſane mercedem ſanguinis.

Hucque referri poteſt illud Oſeæ. 4. Adulterium inundauit, & ſanguis ſanguinem tetigit. Nam & alibi ſæpe in ſacris literis ſanguis pro lididine accipitur. Pſalm. 51. Libera me de ſanguinibus Deus Deus ſalutis meæ, & Ioan. c. 1. Qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.

Sanguis maxima uitalitatis portio.

10 ¶ In ſanguine autem magna eſt vitalitatis portio, emiſſuſque ſpiritum trahit ſecum, quemadmodum ſcribit Plinius li. 11. c. 37. Ideo Galenus li. de ſanguiſucis. c. poſtremo ſcribit, non ſalubre eſſe venam ſæpius incidere. Nam cum ſanguine ſimul, & diſcedit vitalis ſpiritus. Quod & intelligens Virgilius ille nullius rei ignarus, li. 2. Aeneidos de Polyte animam efflante ſcribit.

Sanguis uitæ ſedes.

Concidit, ac multo vitam cum ſanguine fudit.

Quo in loco Seruius interpres. Ex opinione (inquit) eorum, qui ſanguinem vitæ ſedem volunt. Nam & diuus Auguſtinus tradit in li. quæſtionum veteris, & noui teſtamenti, & repetunt decreta canonica in. c. Moyſes. 32. q. 2. animam in ſanguine habitare, quod & ante dixerat diuus Epiphanius lib. Hæreſeõn. 1. to. 1. ſecta. 9. & iterum li. 2. to. 1. ſecta. 56. in id priore illo loco referens illud Gene. 4. Vox ſanguinis fratis tui clamat ad me de terra. Sed id clariùs declarat, quod ſcribitur Leuitici. 17. c. non vno in loco, animam omnis carnis in ſanguine eſſe.

¶ Proinde

Sanguis pro anima.

11 ¶ Proinde in ſacris quoque literis ſanguis pro anima plærunque ponitur, tametſi anima ipſa non eſt, vt Deutero. 12. c. & alibi ſæpe, quod & annotat diuus ipſe Auguſtinus li. 3. quæſtionum in Leuiticum. c. 57. In quo etiam ſignificatu vſus eſt Horatius li. Carmi. 1. Ode. 24.

Non vanæ redeat ſanguis imagini.

Sanguis anima ex quorundã op.

Vbi Acron interpres id quoque expendit, adducens & illud Virgilianum lib. 9. Aeneidos.

Purpuream vomit ille animam.

Quo etiam in loco Seruius interpres. ſecũdum eos (ait) qui dicunt animam eſſe ſanguinem. quod & ille ipſe eo in loco nuper citato, ex hoc quoque loco expenderat. Nam & Lactantius li. de opificio Dei. c. 17. ſcribit ex Philoſophis nonnullos ſanguinem animam dixiſſe. Hi autem ſunt Diogenes, & Critias. Empedocles autem dicebat animæ principatum eſſe in ſanguinis concretione, vt tradit Plutarchus in Placitis Philoſophorum. At Cleantes, Cryſippus, & Zenon, ex ſanguine eſſe dicebant, ſubſtantiam autem eius eſſe ſpiritum, vt prodit Galenus lib. 2. de Hippocratis, & Platonis placitis. Hincque exangues mortuos vocamus ſine ſanguine, id eſt ſine anima, vti & eximes. Virgilius lib. 2. Aeneidos.

Exangues mortui.

Corpusque exangue ſepulchro
Reddidit Hectoreum. Et li. 9.
Nec minor in caſtris luctus Rhamete reperto
Exangui, Ideò, vt redeam Iuuenalis huic quod ſuprà ex eo diximus, ſubiungit,
Et ſic
Palleat, vt nudus preſsit qui calcibus anguem.

Coitus pallidos facit.

Nã vt immodicè concũbentes palleant, & attenuentur, vtique neceſſe eſt, propter exhauſtum ſanguinem: qui & vitam nobis, vt iam dictũ eſt, & colorem ſuppeditat, vt palam eſt omnibus, & ſcribit Ariſtoteles libro Ambiguitatum orbicularium vl. c. 9. Nam & homines pallidos fieri ex coitu tradit item Aëtius. 1. Tetrabibli. ſermone. 3. c. 8.

Coitus aliquas euacuationes ſuperat.

12 ¶ Quæ cùm ita ſint, ideò Auicenna. d. tract. 1. iam ſuprà ſæpiùs citato. c. 11. & iterum in Canticis, ſcribit, nullam euacuationem huic eſſe ſimilẽ. Cui ſubſcribens Haly abbas in. 5. Theoricæ. c. 36. Non eſt (ait) ſperma, quemadmodum alię ſuperfluitates, quibus omnino natura non indiget: qualia ſunt emunctiones, ſputa, ſudor, vrina, & ſimilia: ſed ex meliori fit, quæ in corpore eſt, ſubſtantia, ac laudabiliori. Quòd ſumpſit ex Galeno, qui lib. 3. de ſpermate. c. 1. ſcribit vtile ſuperfluitatis eſſe ſperma. Et ſubdit Haly paulò pòſt, Generatur ſperma ex claro puroq; ſanguine, quo principalia, & prima membra veſcuntur. Et iterum pòſt pauca concludens, Cùm igitur coitus menſuram exceſſerit, licèt non tanta eo quantitas, vt Phlebotomia, vel aliter, euacuetur, vehemẽs tamen accidit inde virtutis diſſolutio.

De eadẽ re Concubendam ei qui infirmior eſſe vult.

13 ¶ Nec hoc viſum prætereundũ, quod in hanc ſententiam Pythagoras dicebat, omni tempore venerea eſſe grauia, & ad ſanitatẽ minimè idonea. Et aliquando interrogatus quãdo eſſet cõcumbendum, Tunc (ait) cùm teipſo infirmior eſſe vis, atque debilior, author vtriuſque Laërtius. Cliniam quoque ſectæ Pythagoricæ dicere ſolitũ accepimus, tùm adeundam eſſe mulierẽ concubitus cauſa, vbi nocumentis exponere te deſtinaris. Cornelius item Celſus, omnium medicorũ Latinorum elegantiſsimus, ſtatim in initio libri primi. Concubitus (inquit) frequens, corpus ſoluit. Paulus Aegineta lib. 1. c. 37. ſcribit frequentem cõcubitũ, corpus reddere ἀφαιότερον, ψυχρότερον, ξηρότερον, καὶ ἀσθενέστερον, id eſt, rarius, frigidius, aridius, & imbecillius, quod & antè ſcripſerat Oribaſius Sardianus li. Euporiſton. 1. c. 22. & ante vtrumq; Galenus li. de ſanitate tuenda. 3. Hippocrates autem li. 2. περὶ διαίτης, tradit venerẽ emaciare, humectare, calefacere. Primũ ſcilicet propter euacuationem: alterum propter humidum liquefactum, quod in corpore remanſit. Tertium propter laborẽ & frigidi excreationem. Aëtius in. Tetrabibli. 3. c. 8. ſcribit omne hominis robur vſu coitus reddi debilius.

De eadẽ re Sperma animæ & corporis uiolenta ablatio. Concubitus nũquã tẽpeſtiuus.

14 ¶ Epicurus voluptatis alioquin aſſertor, & Democritus Abderites damnarunt venerẽ, vt in qua homo alius, vt hic dicebat, exiliret ab homine. De Epicuro teſtis eſt Galenus li. 3. eius commentarij, qui inſcribitur ἰατρικὴ τέχνη. c. 35. inquiens, Venereorum verò ſecundùm Epicurum nullus eſt vſus ſalubris. quod & ex eodem tradũt Sabinus, & ipſemet Galenus in commentaria in li. 3. Morborum vugariũ Hippocratis, quo loco de Pythione diſſeritur. Et id fortaſſe opinabatur ipſe Epicurus, quoniam & ipſe putabat Sperma eſſe animæ, & corporis ablationem violentam, vt prodit Plutarchus li. vltimo de naturalibus Philoſophorum decretis. c. 3. De Democrito autem author eſt Plinius li. 28. c. 6. vbi & hoc ſubiungit. Eſt hercule raritas veneris vtilior. Scribit Plutarchus in Sympoſiacis, Zopyrum medicum tradidiſſe in hac concubitus ratione vtendum feſtiua Thaletis eluſione, quem cũ mater importunius ad nuptias ſolicitaret, ita eluſiſſe ferunt, ὄψιον καιρὸν ὦ μῆτερ, id eſt, nondũ opportunũ ſiue tempeſtiuũ eſt, ô mater. Simili modo, & ad venerea (inquit) affici debemus, vt decubituri illud ſuccinamus, necdũ accõmodum eſt. Itidem & à ſomno excitati, ὀψὲ καιρόν, id eſt, iam effugit occaſio, admoneus ita Zopirus nunquã eſſe coitũ accõmodũ. Illud autẽ Thaletis ſcriptũ eſt à Diogene Laërtio in vita illius. Qui & in Diogene Cynico, vt illud obiter dicã, ſimile quippiã dixiſſe eũ tradit, Rogatus enim ille à quopiã, quo tempore ducenda ſit vxor, Iuuenibus (inquit) nondũ, Senibus vero nunquam.

¶ Sed

15 De eadẽ re Coitus incommodꝰ.

¶Sed vt redeamus ad Plutarchum, Is in eo libello quem περὶ ὑγιεινῶν, quasi dicas, de tuenda bona valetudine scripsit, commendat illud nescio cuius τροφῆς ἀκορίτι, καὶ πόνων ἀκονίτι, καὶ σπέρματος ὀυσιης σωτήριοις, ὑγιεινότατα ἐστίν, id est, Vesci citra saturitatem, impigrum esse ad laborem, vitale semen conseruare, res esse saluberrimas: Nam vt subdit. coitus immodicus, propterea, quòd maximè vim eam extrahit, qua cibus concoquitur, plurimum superfluitatis, & redundantię gignit. Et in alio loco eiusdem libri, Sivenus in corpore malè, & præter naturam affecto miscea tur, his etiam qui nondum certum vicium, aut corruptionem acceperunt, phlegma bilemq; mouet, exagitat, magisque ac magis excitat. Idem rursum in libro, cui titulus est, An brutis insit ratio, Citra veneris (inquit) cupiditates quis se bene habere potest. Ideo licèt naturales sint, nõ tamẽ necessariæ. Rabi Moyses in lib. de regimine vitæ, ex authoritate Auenzoar. Quicunq; (ait) cupit sanitatis cõtinuationẽ, non assumat coitũ in mente sua, nec recordetur ipsius, quantùm poterit.

16 De eadẽ re Coitus usus in cõseruatione sanitatis prohibitur.

¶Ex his fortè Epicuri, Democriti, & assectarum placitis Auerrois, & philosophus, & medicus non contemnendus Collig. 6. c. 7. scribit plurimos sapientum prohibuisse vsum coitus in conseruatione sanitatis: quoniam propter minimũ quemque errorẽ euacuationis ipsius maximũ fit nocumentum. Et in eodem. c. Coitus (inquit) desiccat corpora, virtutes debilitat, & corpus euacuat. Rasis quoque in libro suprà citato ad Almansorem. 4. c. 17. Coitus multus, & frequens, corporis vires destruit, corpúsque corrumpit, & debilitat. Cui consentaneum est illud Lucretij, & Physici & vatis egregij li. 5. de rerum natura,

Et Venus imminuit vires.

Illud quoque Maronis li. 3. Georg. quem omnium disciplinarum poëtam vocat Macrobius lib. 1. Saturnalium

Sed non vlla magis vires industria firmat,
Quàm Venerem, & cæci stimulos auertere Amoris.

Et alibi.

Vt Venus eneruat vires, sic copia vini,
Et tentat gressus, debilitatque pedes.

Quibus cõcinens Cælius Aurelianus li. Chronion. 5. c. postremo, Venereus (inquit) vsus effœminat membra, atque fortitudinem tollit. Et ante, scilicet li. 3. c. 5. dixerat Venerem esse neruositatis vexabilẽ, quippe cùm fortitudinẽ corporis tollat. Et Seruius in li. 5. Aeneidos interpretans illud,

Venus Aphroditis cur dicta.

Vnde genus ducis? scribit Venerem ἀφροδίτην dictam è maris spuma, quæ ἀφρὸς dicitur, ex qua ea nata est, quòd scilicet omnes vires vsu venereo debilitãtur, qui sine corporis damno non geritur. Ergo (inquit) de damno orta est Venus. Quanquam sunt qui aliò hãc veneris appellationem referunt, vt diximus in. 9. lege connub. numero. 126. & hinc quoque. Et Columella de canibus loquens lib. 7. c. 12. negat huiusce modi animalibus ante annum permittendam venerem, vt quæ carpit, & corpus, & vires, animósque degenerat.

17 De eadẽ re Castra unde dicta. Mulierib⁹ castra intrare non licere. Milites cæteris castiores esse debere. Venus rebus bellicis interdicta. Athletas uenere abstinere.

¶Idem è nostris comprobat Lucas Pen. in l. sicut, col. 1. C. de eroga mili. anno. li. 12. dum dicit, castra à castrando dicta, quoniam milites castè debent viuere. Luxuria enim eneruat vires. Ideo Quintilianus (vt ille subdit) in Milite Mariano. Meretrices ab excercitu summouentur, intrare castra fœminis non licèt. Cui consentiens Seruius lib. 5. Aeneidos tradit castra dicta quasi casta, vel quòd illic castraretur libido. nam nunquam ijs intererat mulier. At Cardi. Alex. in. c. sigens. 56. di. no ex eo tex. vacantes libidini esse alijs in bello deteriores. & Angel. in l. miles ita hæredem. §. Mulier. ff. de milit. testa. no. etiam ex eo tex. qui prohibet militem relinquere mulieri, in qua sinistra suspicio cadere potest, Quòd maior castitas in militibus requiritur, quàm in paganis, vt sint fortiores, & audaciores. Et in idem est tex. in l. 2. C. de donati. inter vi. & vxo. qui prohibet milites donare suæ focariæ. Nam milites meos (inquit Imperator in eo loco) à focarijs suis fictisque adulationibus spoliari nolo. Et huc quoque respicere potuit Homerus apud quem li. 5. Iliados Iuppiter Veneri rebus bellicis interdicit, tãquam his maximè aduersanti: quòd Veneri diditi non sint bello idonei. Huius carmen est huiusmodi,

Οὔ τι τέκνον ἐμὸν δέδοται πολεμήια ἔργα
Ἀλλὰ σύγ' ἱμερόεντα μετέρχεο ἔργα γάμοιο.

Quod & ex eo expendit Plutarchus in libro περὶ τῆς εὐθυμίας, id est, de tranquillitate ănimi. Augustinus li. 20. aduersus Faustum Manicheum, tradit poëtas scribere Venerem non quidem Martis esse vxorem, sed adulteram: quia ea belligerantibus incõgrua est. Plato autẽ in suis legibus li. 8. scribit Iccum Tarentiuũ, Astyliũ, Chrysonẽ, Diopompũ, & alios athletas, tametsi robore, & bona habitudine corporis promiores in libidinẽ essent, Tamen victoriæ cupiditate, quã consequi ex olympicis alijsque certaminibus cupiebant, nullã vnquam in toto exercitationis suæ tẽpore venerem cognouisse. Quod & omnes athletas facere solitos tradit Galenus lib. 6. de locis affectis, haud multò ante fi. Dositheus li. 3. rerũ Lydicarum, & eius authoritate Plutarchus in Parallelis. c. 56. tradunt, quòd cùm Sardiani, qui cum Smyrneis belligerabant, legatos misissent, se non antè ab obsidione discessuros, quàm vxores ad coitum concessissent. Ancilla quædam honesta facie ad herum Philarchum accurrens, Mittite (inquit) ancillas ornatu liberali: quod cùm factum esset, Sardiani earum cõtu defatigati, ac viribus exhausti, continuò capti sunt. Et idẽ ipse Plutarchus

c. seq.

c. seq. scribit, & authoritate Aristidis Milesij lib. 1. rerum Italicarum contigisse Atepomaro Gallorum regulo, qui Romanos obsederat. Ex quibus planè intelligis, nihil magis obesse rebus bellicis quàm venerem. Veruntamen videmus (quod maximè dolendum est) viros Martios, & militiæ deditos, mulierum consuetudine magis quàm cæteros gaudere. Hincque poëtas non temerè nec præter rationem Martem cum Venere coniunxisse, vt alibi ex Aristotele diximus.

18 De eadẽ re Multi in ipso coitu mortui.

¶Sed vt alia incommoda Veneris prosequamur, Galenus li. 1. de spermate, scribit animales particulas, nõ solùm seminaria humiditate destitui ex superfluo coitu, sed etiã vitali spiritu, qui ex arterijs euacuatur cum spermatica humiditate. Quocirca non mirandum, si imbecilliores efficiantur multùm coëuntes, vt pote re purissima ab vniuerso corpore exeunte, & accedente insuper delectatione, quæ per se potest vitale robur exoluere. Ex quo factum, vt quidam immoderatè delectati, mortui sunt. hæc ferè Galenus. Et profectò plærique, aut quia nimium delectati sunt in opere venereo, vt ille dicit: siue etiam quia immoderatè coierunt, in ipso concubitu occubuisse leguntur. Nam vt refert Plinius lib. 7. c. 53. Cornelius Balbus prætorius. &. Q. Heterius eques Romanus, in venere obiêre. Cuius etiam rei meminit Valerius lib. 9. c. 12. Tradit etiam Pet. Damianus quendam principem Tarentinum, dum cum meretrice congrederetur, animam emisisse. Iouianus quoque Pontanus in lib. de obedientia, scribit se compertum habere Beltrandum quendam cognomento Ferrerium in venere expirasse. Obseruatum quoque est in Græcorũ monumentis, idem Pindaro illi nouem Lyricorum (vt Fabio placuit) principi accidisse. Et id quoque contigisse Speusippo Platonico, prodit Tertullianus in Apologetico. Et ob id fortasse veteres Venerem non solùm natalium, sed & mortis quoque præsidem coluerunt. Siquidem in æde Libitinæ quæ ad sepulturam pertinent vendere consueuerunt: Libitinam nihil aliud existimantes esse, quã Venerem, sicuti & Plutarchus prodidit in Numa Pompilio, hoc fortè argumento admonentes, eandem, quæ causa vitæ est, mortis quoque causſam esse plurimis. Est enim Libitina, exequiarum dea. Vnde Libitinarij dicuntur qui exequias funeráque curant, de quibus in. l. cuicunque. §. idem ait. ff. de instit. actio. vbi Accursius rectè id verbum interpretatur, quòd rarenter in eiusmodi rebus facit, verùm ex tex. id potest planè colligi. Quanquam eum morem alij aliò referunt. Verùm eò haud dubiè spectat epigramma olim inscriptum Athenis in Gymnasio Adriani ad Venerem cœlestem, quo ipsam Parcarum esse vetustissimam indicatur, vt tradit Pausanias lib. 1. qui est de rebus Atticis. De Venere quoque Libitina, meminit Varro li. 2. linguæ Latinæ. Et huc item respicit, quod Plautus in Mercatore, deam Astarten, quæ & ipsa Venus est, vt tradit Suidas, vitam hominum deorumque, & eandem mortem & interitum, huius verba hæc sunt.

Diua Astarte hominum deorumque vis, vita, salus. Rursus eadem quæ est
Pernicies, mors, interitus.

De huiusmodi Astarte dea, vt id obiter dicam, fit mentio in sacris literis. 3. Regum. 13. vbi scribitur Solomonem coluisse Astarten, Deam Sidoniorum. Et apud Eusebium lib. 1. Euangelicæ præparationis. c. 7. vbi Ascarte corruptè legitur.

19 Pindarus in coitu occubuit. Speusippꝰ Platonicus Venus mortis, ut natalium præses. Venus. Libitina. Libitina dea exequiarum. Libitinarij Venus Parcarũ uetustissima. Astarte Venus dicta. Eusebij locus.

¶Auicenna quoque alter medicorum recentiorum oculus, li. primo Canticorum. c. 170. Multus (ait) coitus debilitat corpus, facitque ipsum hæreditare varias species nocumentorum, & dolorum. Et in illo. c. 11. ex quo illum suprà citauimus, multa ipsius coitus nocumenta describit, quæ illinc omnibus licet sumere. Ioannicius etiã in Isagogis, Coitus siccat corpus, & minuit naturalẽ virtutem, ideoque infrigidat. Et Arnaldus Villanouanus in Speculo, multa item coitus intemperati nocumenta enumerat. multa Pet. Apo. different. 124. cuius est initium, quòd coitus nõ competat, & Michaël Sauonarolla tract. 2. c. 1. in materia quartæ rei non naturalis, quæ sunt in promptu omnibus.

20 De eadẽ re Venus nocet stomacho. Aesopi apologus.

¶Inter cætera autẽ membra, præcipuè nocet coitus, stomacho parti illi corporis preciosissimæ, quem medici recentiores cocũ humani corporis vocant. Macrobius patremsa. ipsius corporis appellat li. Saturnaliorum. 7. c. 4. Et quo ideò malè affecto omnia cętera afficiantur, & tabescant necesse est, vel testimonio illius apologi Aesopici, de cæteris membris, quę aduersus ventrem, id est, stomachum (nam & hunc ventrem, & ventriculum appellant) coniurarant, quo quidem vsus Menenius Agrippa, plebẽ Patricijs cõciliauit apud Liuium li. 2. ab Vrbe condita, & Plutarchum in Martio Coriolano. Nocet (inquit) plurimũ coitus stomacho magis, quã aliud quicquàm, vt dicit Galenus in li. 3. Epidemiõn Hippocratis, cõmentario. 1. quo loco de Pythione quodam disserit, & Aëtius ex Philagrio Tetrabibli. 3. sermo. item. 3. c. 34. vbi & eos qui stomacho laborant, iubet abstinere à spectaculis, & lectionibus, quæ veneræ rei vsum in memoriam reuocare possunt, & Auicenna in. lib. 3. tract. 1. c. 11. & in. 13. eiusdem. 3. c. vlt. primi tractatus.

21 Venus nocet cerebro Semẽ pars cerebri. Stilla cerebri. Ex cereb. excernitur.

¶Nocet etiam cerebro, vt scribit Galenus in cõmentarijs li. 3. Epidemiõn Hippocratis ad fi. & Arnaldus, qui etiã loquitur de mẽbris illi vicinis, in Speculo introductionum medicinalium. c. 83. & in libro de regimine sanitatis parte. 2. c. 6. & Albertus li. 22. animalium. c. 4. Ex quo fortè coniecit Alcmeon, aut vt alij appellant, Alcmã apud Plutarchum li. 5. de placitis philosophorum c. 3. & Galenus in li. de philosophi historia, semen esse cerebri partem, & Pythagoras apud Laërtium, semen esse cerebri stillam, quæ in se calidum continet vaporẽ, & Plato atque Diocles semen à cerebro excerni apud Galenum in Definitionibus medicis, quod & ante eos asseruit Hippocrates

crates in li. de aëre, & aqua & regionibus, parte vlt. c. 4. adijciens aliud huiuſce rei ſignum, quia videlicet, ij quibus venæ poſt aures inciduntur, deinceps non ſpermatiſant, & ſi in coitu aliquid tale emittunt, id non eſt genitale, & prolificum. quod & ipſum affirmat diuus Gregorius Nyſſenus in li. de viribus animæ. c. 17. & Albertus, quo loco nuper citauimus, & Auicēna in. 20. 3. tract. 1. c. 3. & Arnaldus, Breuiarij li. 2. c. 251. & in prin. libelli, quem de coitu nuncupatim inſcripſit. Quanquam ipſe Hippocrates, aut vt Galenus mauult, Polybius, quod ſuprà diximus, in li. περὶ γονῆς, id eſt de genitura, tradit ſperma ex omni parte corporis profluere, ſed maiori ex parte, ex ea pite per aures in ſpinæ medullam. Hinćque illud proficiſci, quod diximus, eos quidem qui ſecundum aures ſecantur, dum coëunt, paululum aliquid emittere, ſed infœcundum.

Venæ ſi poſt aures incidãtur, ſemen non amplius genitale.

22 ¶ Et hinc quoq; ſpadones calui, effici nequeunt ſicuti ipſe Hippoc. tradit li. 6. Aphor. & iterũ li. περὶ φύσιος παιδίου, id eſt, de natura pueri, & confirmat Ariſtoteles li. 3. de hiſtoria animaliũ. c. 11. & li. Problematõn. 10. c. 56. & Plinius lib. 11. c. 37. Spadones (inquit) calui effici nequeunt. Pueri quoque, vt tradit ipſe Ariſtoteles priore illo loco, caluicium neſciunt, quòd videlicet multũ cerebri obtinent: quam rem eis contingere hinc manifeſtiſſimum eſt, quia rem veneream non agunt, quando & in nullo ante vſum veneris huiuſmodi capillorum defluuium eueniat, vt in illo quoq; loco ſcribit Plinius. Quod & ante eũ dixerat Ariſtoteles li. de generatione animaliũ. 5. c. 3. vbi & illud addit, à venereo coitu caluiciũ euenire, ſcilicet ijs qui ſua natura ſint eò propenſiores. Et ex hoc fortè Venus calua à Romanis celebrata eſt, vt tradũt Lactãtius li. 1. c. 20. & Iulius Capitolinus in vita Maximinorũ, ad finẽ, & diuus Auguſtinus epiſtola. 44. quòd ſcilicet caluiciẽ efficiat, quanuis ſciã id ab omnibus aliò referri. Sed & hinc medici eos, qui huiuſmodi capillorũ fluxu laborãt, venerẽ vitare iubent cane peiùs, & angue, vt videre licet apud Alexandrũ Tralianũ li. 1. c. 2.

Spadones calui non fiunt.

Venus calua.

Venus nocet capillorũ fluxui.

23 ¶ Et ſicuti multùm cerebri obtinent, qui non coëunt, vt diximus, ita è diuerſo minimum ij cerebri habent, qui intemperanter libidinem exercent, vt confirmat Galenus, tradens, cuidam ſalaciſſimo ab obitu capite diſſecto, eius partis diminutionẽ manifeſtam apparuiſſe. Ex quo, & ipſe quoque colligit, quod ſuprà ex aljs diximus, ſpermatis partem maximam ex cerebro ſecerni. Nam & eadem ratione boues execti, cornua gerere maiora viſuntur, vt etiam tradit Columella lib. rei ruſticæ. 6. c. 20. & ante illum Ariſtoteles eodem li. Problematõn. 10. c. 56. vbi & hac eadem ratione aſſerit, id fieri, quod de Spadonibus ſuprà diximus. Nam hi (inquit) rem veneream non agunt. Semen enim labi per ſpinam è cerebro videtur. Verum idem Ariſtoteles li. de natura animalium. 9. c. vl. tradit ceruos, ſi cùm per ætatem nondum cornua gerunt, caſtrentur, non ædere cornua, quod aduerſari ſuperioribus videtur.

De cadẽte Cerebri modicũ habẽt ſalaces.

Boues execti cornua maiora habent.

Cerui caſtrati nõ edunt cornua.

24 ¶ Et quoniam à cerebro ſpinæ medulla deſcendit, eandemque ei eſſe naturam, quam cerebro plærique autumant, vt ſcribit Plinius lib. 11. cap. 37. Cõſequens quoque eſt, vt ſi coitus obſit cerebro, ea quã ſuprà diximus ratione, eãdem quoque ſpinæ noceat neceſſe eſt. Nã & Hippocrates in libr. de paſſionibus interioribus, tradit medullam ſpinæ maximè ſicceſcere, cùm venulæ medullam pertentes ſepiuntur, atq; obturantur, & cerebri meatus corporis malignitate id patitur, ſed præcunctis nimio coitu areſcere. Hęc ille. Et ſanè ſunt multi in ea ſententia vt ſperma è cerebro, quod iam diximus, per ſpinam ipſam in membra genitalia defluat. Id enim ſcribit Ariſtoteles vbi nuper citauimus lib. Problemat. 10. c. 56. Et Plato, vt prodit Plutarchus in lib. de placitis Philoſophorum 5. c. 3. dicebat ſemen eſſe vertebralis ſiue ſpinalis medullæ defluuium.

Spinæ medulla à cerebro.

Coitus ſpinæ nocet.

¶ Et quia etiã nerui aut à cerebro in omnia animaliũ mẽbra cõtinẽter præueniũt, aut per mediã ipſius ſpinæ medullã, quę & ipſa ex cerebro, vt diximus profluit, in alia ipſa mẽbra tranſmittitur, vt videre licet ex Galeno de decretis Hippocratis & Platonis, li. 1. 2. & 7. non ſemel, iterũque. 8. poſt prin. & in li. de neruorũ diſſectione, in prin. & li. 1. itemq; 7. de vſu partiũ, & li. de ſemine. 1. c. 5. rurſumq; 8. & li. 1. de motu muſculorũ, poſt prin. & li. Aphoriſ. 4. c. 17. & iterũ li. 7. c. 3. Dicitq; idẽ in eo. li. 7. de Hippo. & Platonis decretis, neruos eandẽ cũ cerebro habere ſubſtantiã, niſi quòd cõpactiore materia cõſtituti ſunt, ne facilè à quolibet patiantur, ideoq; eos aſsiduo cerebri auxilio indigere. Eadẽ igitur ratione, qua cerebrũ venere maximè læditur, ita & nerui ipſi, vt teſtis eſt idẽ Galenus in Cõmẽtarijs Aphoriſ. Hippo. li. 3. ad fi. Oribaſius lib. 1. Euporiſtõ. c. 22. in prin. & iterũ li. Curationũ. c. 144. Aëtius. 1. Tetrabibli, ſermon. 3. c. 8. Auicẽna. 3. 3. tract. 1. c. 5. & in. 20. eiuſdem. 3. tract. 11. Raſis vbi ſuprà. Valeſcus Tarentanus in ſua practica, cui titulum Philonium nuncupant, lib. 6. c. 2. in declaratione, & ante eos Cornelius Celſus lib. 1. Medicinæ c. 9. iteruméque lib. 3. c. 27. eodemque vltimo.

Nerui à cerebro.

Nerui eiuſdẽ ſubſtãtiæ cũ cerebro.

Coitus neruis nocet.

26 ¶ Sed & quia oculi cerebro ſunt proximi, ab ijſq; venã ad cerebrũ ipſum pertingere peritiſsimi authores tradiderũt, vt etiã retulit Plinius li. 11. c. 37. atq; ab ipſo cerebro multa ſpiritalis ſubſtantia ad oculorũ ſedes deuehitur, vt ſcribit Galenus li. de Hippo. & Plato. decretis. 7. & Aëtius Tetrab. 2. ſer. 3. c. 1. Ideò & oculis quoque multùm obeſt coitus, ſicuti ſcriptum reliquit idem Ariſtoteles lib. de generatione animalium. 2. c. 5. & lib. Problematõn. 4. c. 2. & 3. vbi & Pet. Apo. & iterum. c. 32. eodemque vl. quibus locis, & alias huius rei rationes reddit. Atque Aëtius Tetrab. 2. ſer. 3. c. 48. & Auicenna in. d. 3. 3. tract. 1. c. 5. & in. 20. eiuſdem. 3. tract. 1. c. 11. & Raſis in loco nuper allegato, & Arnaldus in Speculo, vbi ſuprà, & è recentioribus Cælius qui etiam rationem reddit, lib. Antiquarum lectionum. 8. c. 19.

Coitus nocet oculis.

¶ Ex

27 ¶ Ex quo fortè poëtæ qui omnium rerũ naturas ſub fabularũ inuolucro aptiſsimè compræhẽderunt, Cupidinem libidinis deum ducemque cæcum finxerunt ab effectu, quoniam videlicet immodica libido oculis admodum obſit. Id quod graphicè, & luculenter deſcripſit Marullus Conſtantinopolitanus in Cupidinis deſcriptione, lib. 1. Epigrammatõn,

De cadẽte Cupido cæcus

Quæ ſors eripuit lucem? immoderata libido.

Quod etiam ſpectat hiſtoria, quam refert diuus Ambroſius in Cõmentariorum in Lucam li. 4. c. 17. enarrans illud Lucæ. 4. Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus. Theotimus (inquit) cùm graui oculorum morbo laboraret, medici coitu interdixerunt, verùm is vxoris amantiſsimus ac libidinis impatiens, non potuit ſibi temperare, quin vxorem amplecteretur. Iſque cùm eſſet in ipſo æſtu feruentis libidinis, & conſuetudinis apparatu, veniſſetque in mentem interdictum medicorum, χαῖρε (ait) φίλον φῶς, id eſt, Vale amicum lumen, nimirum intelligens ſeſe voluptatem eam perbreuem, oculorum diſpendio emiſſe. Aëtius. 1. Quaternionis, ſermo. 3. c. 8. ſcribit eos non exactè videre, qui vſum veneris ſectantur. Præcipuè autem nocet venus defluxionibus in oculos decumbentibus, teſte Galeno, authoritate Archigenis in li. de facilè parabilibus. Et hinc quoque, vt opinor, palpebras defluere, abundantibus venere tradit Plinius lib. 11. c. 37.

Theotimi hiſtoria.

Vale carũ lumen.

28 ¶ Ex his quoque quæ diximus, de cerebro & ſpina, conſtat & coitum renibus eorũque vitijs obeſſe. Quod & Ariſtoteles dicit in li. 4. Problematõn. c. 2. & Galenus in li. 6. Morborũ vulgarium Hippocratis, cõmẽt. 6. & Aëtius. 1. Quaternionis, ſerm. 3. c. 8. & iterũ Quater. 3. ſermo. 3. c. 30. Archigenis authoritate. & Auicenna. d. c. 11. Hippocrates autẽ li. de morbis intraneis, ſcribit vnũ ex quatuor renũ morbis, maximè fieri ex nimio coitu, & omnes vbiq; conſentiunt. Id ſatis ſine teſtibus ex eo comprobatur, quòd renes Varro ita dictos ait, ἀπὸ τοῦ ῥέειν, quod eſt fluere, quia riui ab his obſcœni illius humoris oriantur, ſicuti etiã refert Lactãtius li. de opificio dei. c. 14. Quanquã nõnulli ex Philoſophis hoc ipſum carpũt. Sed adſtipulatur quod tradit Hippocrates, ſiue is ſit Polybius, in li. περὶ γονῆς, ſemen cùm in medullam ſpinę peruenit, renes confeſtim petere, ex ipſiſq; per medios teſtes in pudenda penetrare, & Ariſtoteles illo eodem. c. 2. vbi ſcribit ſeminis tranſitum per ea loca fieri, eaq; proculdubio extenuare. Et hinc Tertullianus in li. de reſurrectione carnis, vocat renes conſcios ſeminum. Et Iſychius in Leuiticum li. 1. Renes (inquit) coitaliũ ſeminum ſunt miniſteria. Et alibi eodem li. in renibus, dicit coitalis operationis eſſe ſemina. Ex quo etiam Theologi interpretantur, ideò Exodi. 12. fuiſſe præceptum, eos, qui agnũ paſchalem comedebant, renes accingere, vt hinc libidinis refrenatio intelligeretur. Nam & diuus Auguſtinus, in Pſalmo 7. enarrans illud, Scrutans corda & renes Deus, ſcribit delectationes nomine renum intelligi. Et diuus Hieronymus in commentarijs, Naum prophetæ. c. 2. enarrans illud eiuſdem. c. Et defectio in cunctis renibus, ſcribit omnia opera quæ ad coitum ſiue commixtionem pertinent, renum appellatione monſtrari, quod & idem propemodum dicit in Ezechielem. c. 16. Hincq; renibus vti, pro libidini indulgere, Auſonius ad Gallam poſuit,

Renes vnde dicti.

Renes cingere.

Vtere rene tuo.

At è diuerſo huc reſpiciens Pſalmographus. c. 25. Vre renes meos, & cor meum.

29 ¶ Et hinc item lumbis non minimum obeſt venus, vt tradunt ipſi Aëtius, & Arnaldus, vbi ſuprà. Sunt enim lumbi ea pars corporis, quæ complectitur inferiores vertebras ſpinæ, qua libido in ſacris literis deſignatur, quia ſunt circa renes. Vnde illud Gene. 35. Reges de lumbis tuis egredientur, & Pſalm. 131. De fructu lumbi tui ponam ſuper thronum tuum. Ita enim eum lõcum traducit diuus Hieronymus in illud. c. 2. Naum enarrans illud eiuſdem. c. in prin. Contemplare viam, tene lumbum. Et illud quoque diui Pauli ad Hebræos. 7. Et ipſi exierunt de lumbis Abrahæ, & iterum eo. c. In lumbis patris erat. Proinde cùm volunt prohibere libidinem, iubent accingi, vel ſuccingi vel præcingi lumbos, vt Iob. 38. Eccleſiaſtæ. 31. eodemque vl. Eſaiæ. 32. Lucæ. 12. & ad Epheſios. 6. c. & 1. Petri. 1. & alibi ſæpe. Ex quo & illud Pſalmi. 37. Quoniam lumbi mei impleti ſunt illuſionibus. Et illud quoque Matthæi. 3. de Ioanne Baptiſta, Habebat zonam pelliceam circa lumbos ſuos. Nam & huc eum locum trahit Hieronymus vbi ſuprà. Qui & poſteà in eodem. c. dicit in lumbis coitum ſignificari.

Coitus obeſt lumbis.

Lumbi pro libidine.

Lũbos accingere.

30 ¶ Eadem quoque ratione lateribus nocet plurimùm, nempe in quibus renes ſunt. Vnde apud poëtas, parcere lateri eſt abſtinere à coitu. Iuuenalis ſaty. 6.

Coitus nocet lateribus.

Nec queritur quòd

Et lateri parcas.

Lateri parcere.

Et Ouidius præcipiens venerem exerceri li. 2. de arte amandi,

Sed lateri nec parce tuo.

Et alibi, ſcilicet Eleg. li. 3. elegia. 10.

Vidi cùm foribus laſſus prodiret amator

Inualidum referens, emeritumque latus.

Et Catulus eleganti, ſed obſcœno epitheto latera per concubitum exhauſta appellat, exfututa ad Flauium.

Cur non tam latera exfututa pandas.

Et Martialis li. 11. ad vxorem,

Latus rũpere. Et iuuat admissa rumpere luce latus. Et lib. 12. ad Bassum,
Rumpis Basse latus.
Sed & Virgilius in obscœno carmine, si is est,
Ipsi cernitis, fututus vt sim,
Latus deficit. Rursusque,
Neque mutare possis, vsque dum mihi,
Venus iocosa molle ruperit latus. Apud Suetonium, Valerius Catulus consulari familia iuuenis, stupratum à se Caiũ Caligulam, ac latera sibi contubernio eius defessa vociferatus est.

31 ¶ Nocet item admodum dentiũ doloribus, si verũ dicit Cælius Aurelianus li. Chroniôn. 2. c. 4. & Aëtius. 1. Tetrabibli, sermo. 3. c. 8. tametsi vulgus aliter existimat: nẽpe coitum huic malo prodesse. Illud scio in ipso actu libidinis vix sentiri hũc dolorẽ quanquã acerrimũ, acerbissimũ, asperrimũ, & qui maximis tormẽtis annumerari potest, vt dicit Cornelius Celsus lib. 6. c. 9. Adeò hic
Coitus nocet dẽtibus
Capiti. Cordi Hepati Ventri Pulmoni
præsens sensus libidinis cæteros quoscũq; vel acutissimos obtundit, & hebetat. Verũ opere patrato apertè senties eũ dolorẽ nõ modò non sedatũ, sed multò quã antè rabidiorem esse. Et vt sequamur, In vniuersum Venus nocet capiti, vt tradit Oribasius li. Euporistôn. 1. c. 22. in prin. Nẽpe in quo cerebri (cui, vt dixim⁹, maximè noxia est venus) sedes est. Nocet & cordi, & Hepati, ex Arnaldo vbi suprà. Et vẽtri, ex Aristo. li. Problematôn. 4. c. 17. & Pulmoni, ex Oribasio vbi nuper citauimus: pectori, coxẽdicibus vesicæ, pedibus, & gurgulionibus ex Aëtio, vbi item nuper citauimus.

32 ¶ Lõgior essem si omnia mẽbra, quę ex coitu præsertim immoderato maximè lãguẽt, recẽsere simillatim velim, præsertim cùm in vniuersum omnia mẽbra dissoluat, labefactet, corrumpat. Ex quo plurimis, & Venus & Amor veluti proprio ac peculiari epitheto λυσιμελὴς dicitur, id est, membra soluens. De venere est illud epigramma authoris li. 2. epigrammatôn Græcorum,
Venere omnia mẽbra dissolui.
Λυσιμελοῦς Βάκχον καὶ λυσιμελοῦς Ἀφροδίτης,
Γενᾶται θυγάτης λυσιμελὴς τροφόεργα.
Cuius sensus est, Bacchi & Veneris, vtriusque λυσιμελοῦς, id est membra soluentis, filiam esse podagrã, & ipsam λυσιμελὴν. De amore quoque est illud Hesiodi in Theogonia, non multò ante finem,
Τῶν καὶ ἀπὸ βλεφάρων ἔρος εἵλετο δερομενάων
Λυσιμελὴς. Id autem nil aliud est, quàm si dicas, venere & Cupidine membra, (quod iam diximus) dissolui, ac veluti dissipari. Sic enim apud Virgilium li. 12. Aeneidos,
Mẽbra soluui quid sit.
Illi membra nouus soluit formidine torpor. Sic quoque eodem li.
Illi soluuntur frigore membra.
Sic item apud Ouidium li. 11. Meta. soluta membra languore dicuntur.
Ex quo facilè intelligis, quod suprà ex Celso diximus, frequentem concubitum corpus soluere.

33 ¶ Illud autem non est tacendum, multa morborũ genera hinc quoque exoriri, & orta augeri, exacerbari, irritari. Podagram enim atq; Chiragram omnesque iunctũrarum ægritudines gignit atque producit, productásq; non mediocriter exasperat, & offendit, vt testatur Cornelius Celsus li. 1. c. 9. & iterũ li. 4. c. 24. eodemq; postremo, vbi etiã scribit quosdam, cùm toto anno à vino multo, & venere sibi temperassent, in perpetuũ hoc malum euasisse. Galenus in lib. 6. morborũ vulgariũ Hippocratis, Cõmenta. item. 6. & in li. 6. Aphorismorũ eiusdem Hippocratis. c. 28. atq; iterũ c. 30. in id referens quod inibi scribit ipse Hippocrates, eunuchos atque pueros, ante coitum non
Coitus qui bus morbis noceat.
Podagræ Chiragræ.
Omnibus iunctũrarũ morbis.
pati podagrã, & Alexander Tralianus li. 4. & Plinius Valerianus li. de re medica. 3. c. 14. vbi vetat ante omnia, ne podagricus mulierẽ cõtingat, & Aëtius, Quaternionis. 3. sermo. 4. c. 7. & iterũ. c. 20. vbi asserit venerẽ podagricos extremè lædere, & Paulus Aegineta li. 7. c. 11. Et Octauius Horatianus, rerum medicarum lib. 2. c. 21. eodemque vl. & Rasis in lib. Diuisionum. c. 2. tangítque ante hos omnes, Aristoteles lib. Quæstionum. 10. c. 37. & ibi expressiùs Pet. Apo. ipsius interpres, & Arnaldus vbi suprà, & è sacris authoribus, diuus Chrysostomus in ea Homilia cui titulus est, Quòd nemo læditur nisi à seipso. In quo tamen animaduertendum est, quod ab Oribasio in libro Curationũ. c. 144. scriptum est, In podagricis natiuitatibus mediocriter cõuenire libidinis vsum, in antiquo autem tempore, paucos omnino à podagra tactos abstinentes ab ea fuisse
Ischiadicis Phocalicis
curatos. Et quod huc quoque pertinet, ea Ischiadicos, & Phocalicos efficit, vt tradit Aurelianus lib. Chroniôn. 5. c. 1. in prin. & Aëtius, Quaternionis. 3. sermo. 4. c. 1. vide tamen de Ischiadicis, quæ dicam infrà numero. 58. neque tamen.

34 ¶ Itẽ Ethicam, vt asseuerat Rasis lib. 4. ad Almansorem. c. 17. & Auicenna vbi suprà. Atque
Ethicæ Epilepsiæ.
Epilepsiam (Latini comitialem morbum vt suprà diximus vocant.) Cornelius Celsus lib. 3. c. 23. Galenus in. d. lib. 6. morborum popularium, Hippocratis vbi suprà. Pau. Aegineta lib. 3. c. 13. Alexander Tralianus lib. 1. c. 21. non semel. Ioannes Mesue in eo lib. qui Grabadin inscribitur. c. de epilepsia, & Auicenna eo. c. 11. sæpiùs suprà citato, & iterum. 1. 4. tract. 5. c. 8. Quanquam Celsus quo loco nuper citauimus, tradit sæpe in pueris initium veneris eum morbum tollere. Et cholicam ex Aureliano lib. Chroniôn. 4. c. 7. in fi. & Auicenna. d. c. 11. Et fœbres adurentes, vt & ipse Auicenna ibi tradit. Etiam si febres sint ex flegmate, vt eiusdem authoritate scribit Pet. Apo. in commentarijs Problematôn Aristotelis parte. 4. c. 50. Scabiem quoque, præcipiente Auicenna in. 7. quæst. tract. 5. c. 7. Scabiosos omnino coitum dimittere.
Golicæ Febribus Scabici

Eum

Eum enim mouere materiam ad exteriora, & excitare vaporem calidum putridum venientem ad superficiem cutis, illicque putrescere.

35 ¶ Adhæc pestem quam Epidemiam vocant, Cornelius Celsus li. 1. c. vl. Auicenna. 1. 4. tract. 4. c. 1. Io. Iacob. in suo opusculo de epidemia. Valescus Tarentanus in eiusdem tit. libello. c. 8. Et Tussim, Celsus, vbi suprà proximè, & Lucianus in Saturnalibus, & Virgilius medicinæ peritissimus in Priapeis, aut quisquis is fuit, Latus deficit, & periculosam
Cum tussi miser expui saliuam. Prætereà Phthisim siue tabem, siue etiam Phthoẽn, nam idem morbus ijs nominibus significatur. Nam quam tabem Latini dicunt, hanc propriè Græci, & præsertim Athenienses φθόην nominant. Hippocrates autem φθίσιν vocat, vt scribit Galenus in commentarijs Aphorismorum ipsius li. 7. c. 16. Sunt tamen qui φθόην & φθίσιν inter se differre censent, vt videbis apud Leonhartum Fuschium. c. 33. sui compendij. Hunc igitur morbum, venus admodum offendit, & irritat, vt tradit ipse Hippocrates lib. περὶ νοσων, id est, de morbis 2. non semel, Celsus lib. 3. c. 22. in fi. Lucianus in Saturnalibus. Prætereà Hydropen, quem nos morbum intercutem vocamus, ex eodem Celso eo. lib. 3. c. 21. in fi. vbi & illud addit, si quis ex eo morbo diu conualuerit, tamen alienum ei esse veneris vsum, & Luciano in illo lib. Saturna. Distillationem, & Grauedinem, eodem Cornelio li. 4. c. 2. Apoplexiam atq; Paralysim, vt idem prodit li. 3. c. postremo, dum admonet in his morbis rarissima venere vtendum esse.
Phthisi
Phthisis & Phthoẽ
an differãt
Hydropisi.
Distillatiõi
Grauedini
Apoplexiæ
Paralysi.

36 ¶ Et lepram testimonio Auicennæ in. 4. 3. & iterum in. 7. c. 4. & Pet. Apo. differen. 186. & rursum in commentarijs Problematôn Aristotelis, quo loco nuper citauimus. Quod & non obscurè probat tex. apud nos in. c. ex parte. M. extrà de corpo. viti. loquens de quopiam, qui sibi virilia amputauit, quòd lepræ esset obnoxius. Ex quo & Panor. noster no. lepram procedere ex libidine. Nam & Archigenes scriptum reliquit vix vllum quempiam castratum elephantiasi laborare. Quod & tradit Aëtius Tetrabibli. 4. sermo. 1. c. 122. vbi & hinc quoque dicit nouisse quosdam audaciores, qui sibijpsis testes ferro resecarunt: castratis enim non in peius, malum hoc procedere. Et rursus. c. 125. tradit coitum huic morbo esse infestissimum, atque etiam Paulus Aegineta lib. 4. c. 1. Sed illud hîc te scire volo, lector amantissime, Auicennam & cæteros Arabes, atque etiam Latinos, qui post eum scripsere, ante Leonicenum Lepram vocasse hanc, quam etiam vulgus Lepram vocat, & quam Græci & Latini antiquiores Elephantiasin dixerunt, morbum quidem insanabilem, cùm Lepra ipsa multis modis sanari possit, vt videre est apud ipsum Aëtium, illo eodem sermo. c. 134. Dioscoridem, & Plinium passim scribentes multas herbas Leprę mederi. & Paul. Aeginetam lib. 4. c. 2. Et in vniuersum atram bilem exacerbat venus, vt scribit Galenus in lib. 6. morborum vulgarium. Hippocrat. Commenta. quoque. 6. Nam & Elephantiasin ex atra bile esse omnes consentiunt.
Lepræ vulgò dicẽtæ.
Lepra vulgò dicitur quæ Elephãtia. Arabes, si est.
Atræ bili.

37 ¶ Alopeciã quoq; i. depilationẽ siue capillorũ defluuiũ, quod iã suprà diximus. Vesicæ passiones ex Aëtio Archigenis authoritate, Tetrabibli. 3. c. 30. & Cælio Aureliano li. 5. Chroniôn iã sæpiùs citato. c. 4. vbi rationẽ reddit, quoniã venus trahit secũ totius corporis vexationẽ. Sãguinis sputationẽ ex Paul. Aeginet. lib. 3. c. 31. in fi. Et sanguinis in vniuersum fluxũ siue fluorẽ, eodem Paulo li. 3. c. 78. & Aureliano li. Chroniôn. 2. c. 11. & iterũ. 13. & Alexãdro Traliano, qui eo morbo laborantes Hæmopticos vocat lib. 2. c. 5. & ante hos Cornelio Celso lib. 4. c. item. 4. Gonorrhœam Alexandro Traliano lib. 3. c. 42. Proindeque Galenus, & eius authoritate Aëtius Tetrabi. 3. ser. 3. c. 34. iubet eos, qui eo morbo laborant, omnem de rebus venereis cogitationem excludere. Satyriasim Aurelia. lib. morborum acutorum. 3. c. 18. tametsi is morbus sæpe oritur ex abstinentia rei venerieæ præter consuetudinem, vt tradit Galenus alicubi, & Aëtius Tetrabi. 3. ser. 3. c. 32. Et Priapismum Paulo Aeginetæ lib. 3. c. 57. quanquam sint, qui vtrunque morbum confundant, vt videri potest apud Octauium Horatianum, rerum medicarum li. 2. c. 11.
Alopeciæ.
Vesicæ passionibus.
Sanguinis sputationi
Sanguinis fluxui.
Gonorrhœæ.
Satyriasi.
Priapismo.

38 ¶ Aliáque infinita morborum genera producit, vt passim apud medicos legimus, vix enim omnia recensere possemus. Ideóque Aristoteles, aut quisquis is fuit, qui eum librum Arcanorum ad Alexandrum scripsit, illud prodidit, Coitum esse destructionem virtutum, legis transgressorem, morborumque sæuissimorum generatiuum. sic enim loquitur, qui eum librum traduxit, aut etiam, vti est, composuit, Adeò autem coitus morbus periculosus est, vt etiam ijs quibus conuenire videtur, non satis tutus sit. Quãdo Cælius Aurelianus in illo Chroniôn li. 1. c. 5. scribit incertũ sibi esse in eo morbo, que Eroticon dicũt. i. furorẽ, qui ex vesano, vehemẽti atq; immodico more fit, vtrúnne prohibendus sit vsus veneris, an admittẽdus. Nã prohibitus (ait) indignari cogit ægrotãtes, cũ defiderata producũtur. Permissus autẽ vexat, & cũ corpore euirato animæ quoque substãtia turbatur. Licèt Ouidius in li. de remedio amoris. 2. post prin. cõsulat, eos qui ita quã piam mulierem ardenter amant, aliarum mulierum concubitum amplecti. Huius carmen est,
Omnibus prope morbis.
Anci cõueniat qui amoris morbo laborat.
Gaudia ne dominæ, pleno si corpore sumes,
Te capiant: ineas quamlibet antè velim.
Quamlibet inuenias, in qua tua prima voluptas
Desinat, & cætera quæ sequuntur. Et iterum paulò pòst.
Hortor & vt pariter binas habeatis amicas. Et huic sententiæ assentitur Oribasius Sardianus li. Euporistôn. 1. c. 22. cùm scribit Eroten minuere meretrices.

39 ¶Adde postremò, concubitum ipsum præsertim nimium, & immoderatum non tantùm sensum visus, de quo satis suprà diximus, cùm de oculis tractauimus, sed & alios omnino sensus hebetare, & obtundere. Nã, vt ex Ruso scribit Aëtius. 1. Tetrab. Sermo. 3. c. 8. Qui cõcubitui sæpius indulgent, neq; exactè vident, neque, vt oportet audiunt, neq; alios sensus integros possident. Chrysostomus autẽ in ea Homilia, cui titulus est, Quòd nemo læditur nisi à seipso, scribit ijs qui in libidine vitam agunt, sensus omnes esse tardos, graues, obtusos, & quodammodo iam sepultos.

Coitus omnes sensus hebetat.

40 ¶Sed nec interim tamen omiserim inanimata quoq; veluti lactucas, caules, plantas, arbores citò aut nimium seminis producentes, citò quoque deficere, mori, arescere, vt quisque qui id nosse volet, & videre, & experimento comprobare poterit, & sua authoritate confirmat Aristoteles cũ in cæteris rebus magnus, tum in his maximus, lib. 3. de generatione animalium. c. 1. & Theoph. in Historia plantarum, li. 4. c. 13. & expressiùs atq; diffusiùs li. de causis plantarum. 2. c. 15. & Plinius lib. 17. c. 27. & de vitibus priuatim tradit Iunius Columella lib. rei rusticæ. 4. c. 3.

Arbores plãtas citò aut nimiũ seminis producẽtes citò defi ciũt.

41 ¶Hactenus satis, & fortè nimiùm diximus, quãtùm corpori noceat immodicus exuperãsq; coitus, deinceps & nos de animo quoq; disseremus, cuius incõmoda tãtò maiora grauioraq; putãda sunt, quãtò animus ipse corpori præstare dignoscitur. Et vt à nostris incipiã, Guil. à mõte Laud. in cle. 1. de magi. studiosos studiosè monet, vt præ cæteris rebus à venere caueãt: quoniã per eã ratio, & intellectus, qui tanq; partes superiores mẽtis ascẽsum appetũt, sensualitate, quę inferior pars est, ad inferiora quoq; trahũtur atq; cõfundũtur, Adducitq́ue, quod de caule diximus, cuius spica per quã emittit semẽ, si luxuriari permittitur, citò arescit. quod & itidẽ dicit vsu euenire in hominibus, vt si riuulũ, id est ingeniũ permittãt defluere, virtus supernę rationis, & intellectus impeditur. Quin & frequẽter, vt dicit, ex venere morbus oritur, & corporis infirmitas. Guil. autem referunt, & sequuntur Cardi. Flo. & Goffre. Caietanus in. d. cle. 1. vbi, & ipse Cardi. addit habuisse se auditorem, qui ob id notoriè vt ipse loquitur, mortuus est. Sequitur quoque, Io. Bap. S. Seuerinas in eo tractatu, quem ædidit, de modo studendi & vita doctorum, statim post prin. qui & ad hoc saluberrimum præceptum, multa addidit.

Coitus quã tũ animo nocet.

42 ¶Hippocrates maximus medicorũ, cuius id propriũ est, teste Macrobio lib. 1. de somnio Scipionis, vt tã fallere quàm falli nesciat, de coitu venereo ita existimabat, partẽ esse morbi illius teterrimi, quẽ ἐπιλη̃ψίαν Græci, Latini comitialẽ appellãt, vt nuper diximus. Huius enim verba, vt retulit ipse Macrobius in fi. li. 2. Satur. & ante eũ Gellius li. 19. c. 2. sunt huiusmodi: τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιλη̃ψίαν, id est, Coitum esse paruum, siue mauis, breuem epilepsiam. Quamuis eam sententiam non Hippocrati, sed Democrito attribuant Sabinus, & Galenus in suis commentarijs in. 3. lib. Epidemiorum Hippocratis, commentario. 1. quo loco de Pythione quodam disserunt. Et eam quidem sententiam Faustus hoc distícho concluſit, non admodum infœliciter:

Turpis & est morbi species horrenda caduci,
Cùm iacet exanimis, post sua furta Venus.

Coitus pars comitialis morbi.

Quod nõ alia causa ab Hippocrate, siue malis Democrito dictũ videri potest, q̃ vt ostẽderet, venere quidẽ, sicuti & morbo comitiali mentẽ, quæ sacra est, percuti, lædiq; nõ mediocriter. Nã & medici ipsi hũc morbũ ἱερὰν νόσον appellãt, id est, sacrũ morbũ, quòd animi rationalẽ partem, quæ lõgè sanctissima est, violet, sicuti annotauit Apuleius, apologia prima. Quanq̃ id aliò trahit Arist. li. Problematõn. 13. c. 1. Ab ea autẽ Hippocratis, siue Democriti, aut vtriusq; sentẽtia, nõ admodũ distat, quod scribit Galenus de vtilitate partiũ li. 14 c. 10. Coitũ esse spasmum quendã, quod licet (inquit) discere ex magnis epilepsijs, & ex ea passione quæ Gonorrhæa dicitur, in quibus sperma sicuti & ex coitu, secernitur. At Cælius Aurelianus li. 1. c. 4. Cõcubitus (ait) siue coitus ab aliquibus parua epilepsia nuncupata est. Siquidem similẽ faciat membrorũ motũ diuerso contractu, anhelatione, & sudore attestante, & oculorum conuersione, cum rubore vultus, ac deinde post effectum, displicere sibimet faciat corpus, cum pallore, & quadam debilitate, & mœstitudine.

Comitialis morbus sacer dictus. Coitus est qui dã spasmus.

43 ¶Quibus succinere videtur, quod scribit Aristoteles li. Problematõn. 3. c. 9. post coitum venereum, animo plærosque omnes succumbere. Et illud Oseæ prophetæ. 4. c. Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferũt cor. Quem locũ enarrans diuus Hieronymus, Sicut (ait) vinũ, & ebrietas mentẽ faciunt impotentem, ita fornicatio & voluptas peruertit sensum animũq́ue debilitat, & tandem de homine rationali, brutum animal efficit. Idem Hieronymus vtrũque incommodum corporis & animi coniungens in. c. legimus, de conse. di. 5. Puellæ (inquit) corpus frangũt, & animũ. Quin Virgilius in illis versibus quos graphicè, & luculenter, de vino & venere conscripsit, ita hæc duo viribus paria efficit, vt etiam vtrumq; dementare homines, eorumq́; mentem furiari dicat. Huic quoq; sententiæ adhęsit diuus Gregorius li. 31. Moralium, cũ cæcitatem mentis ex venere exoriri dicit: & diuus Augustinus li. 1. Soliloquiorũ. c. 10. Nihil (ait) esse sentio, quod magis ex arce deijciat animum virilem, quàm blandimenta fœminea, corporumq́ue ille contactus.

A coitu animo succumbimus.

44 ¶Ex posterioribus verò diuus Thomas. 2. 2. q. 15. art. 3. scribit intentionem hominis per venerem maximè applicari ad corporalia. Ideóque debilitatur operatio hominis circa intelligibilia. perfectio enim intellectualis operationis in homine, consistit in quadam abstractione à sensibiliũ fantasmatibus. Propterea quantò intellectus hominis magis fuerit liber ab huiusmodi fantasmatibus, tantò meliùs considerare intelligibilia poterit, & ordinare omnia sensibilia, sicut & Anaxagoras

De eadẽ re

Anaxagoras dicit, oportere animum intellectumq́ue nulla re esse mixtum, vt imperet, delectatiõ autem applicat intentionem ad ea, in quibus quis delectatur. vnde Aristoteles lib. 10. Ethicorum, dicit quòd vnusquisque ea in quibus delectatur, optimè operatur, contraria verò nequaquam. Igitur, vt ille subdit, non abs re dicit Gregorius, ex luxuria mentis proficisci cæcitatem, quæ ferme omnino spiritualium bonorum cognitionẽ excludit, sicut è contrario, castitas & abstinentia maximè disponunt hominẽ ad perfectionem intellectualis operationis. vnde dicitur Dani. 1. Pueris his, scilicet abstinẽtibus & cõtinẽtib⁹, dedit Deus scientiã, & disciplinã in omni lib. & sapiẽtia. hęc ferè Thomas, qui & statim post in fi. ipsius articuli, dicit q̃ vicia carnalia, quò magis sunt remota à mẽte, eò magis ci⁹ intẽtionẽ ad remotiora distrahũt, vnde magis impediũt mẽtis cõtẽplationẽ.

45 ¶Idem quoq; in eodem libro, quæstione. 153. arti. 5. postq; eum Anto. Flor. in. 2. parte suæ summæ ti. 5. c. 9. post prin. & è nostris Alberi. in suo lexico, in verbo, luxuria, in cogitatione, dicunt, quòd cùm inferiores potẽtiæ vehementer afficiũtur ad sua obiecta, superiores etiã vires impediũtur, deordinãturq́; (vt ipsi loquuntur) in suis actibus. Per venerẽ autẽ maximè appetitus inferior, scilicet cõcupiscibilis vehemẽter intendit suo obiecto, scilicet delectabili propter vehemẽtiã passionis, & delectationis. Ideo cõsequens est, vt per venerẽ maximè superiores vires deordinentur, scilicet ratio, & volũtas. Subdũtq; esse quatuor rationis actus in agẽdis, videlicet, Simplicẽ intelligẽtiã, quæ apprehẽdit aliquẽ finẽ, vt bonũ, Cõsiliũ de his quę sunt agenda, propter finẽ, Iudiciũ de agẽdis, & postremũ Præceptũ ratiõis de agẽdis. Quæ omnia probãt multũ impediri per libidinẽ.

De eadẽ re

46 ¶Quadrat huic rei illud Psalmographi poẽtę, Ode. 57. Supercecidit ignis, & non viderunt solẽ. In cuius loci enarratione diuus Augustinus intelligit de igne venereo. In eo enim sensu aliàs sæpe ponitur in sacris literis, vt est illud Deutero. 32. Ignis exarsit ab ira mea, & ardebit vsque ad inferos. & illud Iob. 31. Ignis vsque ad perditionem deuorans, & omnia eradicans genimina. & apertiùs apud Ecclesiasticum. c. 9. Propter speciem mulieris perierunt, & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. Poëtæ quoque in hoc significatu ignem plærunque vsurparunt. Virgilius lib. primo Aeneidos.

Ignis pro libidine uel amore.

Occultum inspires ignem. Rursumq́ue statim in ingressu. 4. lib. Aenei.
Et cæco carpitur igni. Et alibi in Buccolico ludicro,
At mihi sese offert vltro meus ignis, Amyntas.
Et Horatius lib. 1. Carminum Ode. 27.
Quæ te cunque domat Venus.
Non erubescendis adurit
Ignibus. Vbi & hoc annotat Acron interpres. Et Ouidius in epistola Paridis ad Helenam,
Quis enim celauerit ignem,
Lumine qui semper proditur ipse suo?
Quem locum ad eam rem annotauit Rodolphus Agricola, libro de Inuentione dialectica. 1. quo loco de nomine rei differit. Et idem Ouidius lib. Tristium. 4. Elegia. 9.
Cùm tamen hoc essem, minimoq́ue accenderer igne,
Nomine sub nostro fabula nulla fuit.
Et ante hos Lucretius lib. 1.
Ignis Alexandri Phrygio sub pectore gliscens, & cætera.
Et Terentius in Eunucho. Accede ad ignem hunc. Cui simile est illud Portij Licinij apud Gellium lib. Noctium Atticarum. 19. c. 9.
Quæritis ignem? ite huc. Quæritis? ignis homo est.
Quod & de honesto castóque ac coniugali amore dicitur. Nam Valerius Maximus lib. 4. c. 6. quod de amore coniugali est, Tuos quoque castissimos ignes Portia. M. Catonis filia cuncta sæcula, debita admiratione prosequentur. Nam & Horatius quoq; quo loco nuper citauimus, flammam etiam amorem appellat.

Amor flãma.

Digne puer meliore flamma. Et Ouidius lib. 1. Meta.
Sic Deus in flammas abijt. Et Martialis lib. 1.

Amor feruidus.

Incidit in flammas. Hinc ipse amor feruidus plærisq; dicitur, Horatio li. 1. Carmi. Ode. 30.
Feruidus tecum puer & solutis
Gratiæ zonis. Et flagrans Virgilio li. 1. Aeneidos,

Amor flagrans.

Flagrantisq́ue dei vultus
Nam & amantes flagrare dicuntur. Iuuenalis alicubi,
Qui nunquam visæ flagrantur amore puellæ.

Amor furit.

47 ¶Hinćque etiam amor libidoq́ue vrere dicuntur. Virgilius lib. 3. Georgicõn,
Vritq́ue videndo Fœmina.
Et Horatius lib. 1. Carminum Ode. 19.
Vrit me Glyceræ nitor. Et Catullus de honesto coniugum amore loquens in Epithalamio Iuliæ, & Mallij,
Ille non minus, ac tu

Pectore vritur intimo. In quam etiam sententiam est illud diui Pauli.1. ad Corinthios.7. Melius est nubere, quàm vri. Propterea & è diuerso amantes ardere dicuntur. Virgilius lib.4. Aeneidos,

Ardet amans Dido.

Terentius in Eunucho, Amore, inquit, ardeo.

Catullus de Acme & Septimio,

Vt multò mihi maior acriorque
Ignis mollibus ardet in medullis.

Tibullus lib.2.eleg.4.

Vror, Io remoue sæua puella faces.

Ardere pro uehementer amare.

Ex quo & ardere pro vehementer amare vsurpatur Virgilio in Aeglo.2.

Formosum pastor Corydon ardebat Alexim.

Et Horatio li.Carminum.3.Ode.9.

Donec non aliam magis
Arsisti.

Vbi & Acron interpres expendit. Hinc Cupido ille deus libidinis fa-

Cupido facem habet.

cem dicitur habere, qua hominum animos inflammat, Nam apud Ouidium libro. 1. Metamor. Phœbus ita Cupidinem alloquitur:

Tu face nescio quos esto contentus amores
Irritare tua.

Varro ille vndequaque doctissimus, in quadam satyra faces amoris ardefactas vocauit, quasi ardore prægnantes. Et huc adde quæ suprà diximus, vbi tractauimus de luxuria mulierum, vbi docuimus Venerem igne, & calore confici.

48 ¶Sed vt ad rem redeamus, Aristoteles lib.7.c.9. Ethicorum, prodit voluptates esse impedimento prudentiæ: atque quò magis hisce quispiam gaudet, eò quoque magis impediri prudentiam, vt in venerea fit voluptate. Nemo enim, dum est in illa, mente quicquam percipere potest. Sunt-que qui huc referūt illud Senecæ in præfatione libri.7. Declamationum, Nihil est tam mortiferū ingenijs, quàm luxuria. Quanquā de venerea luxuria non mihi loqui videtur. Huc quoq; respicit id quod plerique existimant, an tamē rectè, alij viderint, Venerem à Latinis appellatam à ve priuatiua & derogatiua particula, & νοῦς, id est mens, vt etiam interpretatur Plato libro de legi. vltimo, quòd videlicet lasciuia, quæ per Venerem significatur, mentem infringat, & supplantet robur ingenij. Oribasius autem li. Euporistōn. 1.c.22. Animositatem (inquit) minuunt vtiq; meretrices.

Rursum quantum coitus obsit animo.

49 ¶Quare non iniuria antiqui vates & philosophi, Mineruam prudentiæ, & literarum deam, atque Musas disciplinarum præsides inuentricésque, virgines esse voluerunt. Nam & Camœnæ, teste Pompeio, Musæ dictę sunt, quòd sint castæ mentis præsides, per hoc insinuantes, castos esse debere, & à Venere alienos, literarum animíque cultores. Proinde cùm apud Platonem Venus Musis minitaretur, nisi sacra Venerea colerent, se contra illas filium suum Cupidinem armaturā, Responderunt Musæ, Marti ô Venus Marti talia minitare. Tuus enim inter nos Cupido non volat. Platonis in eam rem epigramma adscribit Laërtius,

De eadē re Minerua cur uirgo. Musæ item cur uirgines.

Ἀκύπειρο μοῦσαισι, πορὰο ια τὰν ἀφροδίτεαν
Τιμᾶτ', ἢ τὸν ἔρον ὔμμιν ἐφοπλίσομαι.
Χ'ἁι μοῦσαι ποτικύπειν, ἄρει τὰ σωμύλα ταῦτα.
Η'μῖν δ' οὐ πίτακται τὸ τοιόνδε τὸ παιδάριον.

Nec absimili ratione poetæ ipsum Cupidinem cæcum finxerunt: quoniam videlicet cæcos efficiat atque hallucinantes, libidini deditos. Quanquam & id ad oculos corporeos referri potest, vt suprà alibi diximus numero.27. ex quo forte.

Cupido cæcus.

50 ¶Quid plura? nullum sensum natura longiùs quàm tactum ab intelligentia segregauit: Cùm itaque quinque sint hominis sensus, quos Graeci αἰσθήσεις vocant, per quos voluptas animo aut corpori quæri videtur, tactus, gustus, odoratus, visus, auditus, ex his omnibus voluptas, quæ immodicè capitur, ea turpis atque improba existimatur. Sed enim quæ nimia ex gustu atque tactu est, illa voluptas, sicuti sapientes viri censuerunt, omnium rerum fœdissima est, eóque maximè qui duabus istis beluinis voluptatibus sese dediderūt, grauissimi vitij vocabulis Graeci appellant ἀκολάστους vel ἀκρατεῖς, Nos eos libidinosos, & intemperantes, vel incontinentes dicimus. Istæ autem voluptates gustus atque tactus, id est libidines in cibos atque venerem prodigæ, solæ sunt hominibus communes cum bestijs. Et idcirco is pecudum ferarumque animalium numero habetur, quisquis est his ferinis voluptatibus occupatus, vt etiam annotauit Aristoteles lib. Quæstionum. 28. c. 2. & latius. c. 7. & iterum Moralium Nicomachiorum. 3. c. 10. & retulit Gellius lib. Atticarum Lucubrationum. 19. c. 2. & Aurelius Theodosius, qui totum hunc locum Aulo surripuit, ad fi. lib. 2. Saturnalium, vbi & hæc verba post Gellium subdit: Quis igitur habens aliquid humani pudoris, voluptatibus istis duabus coëundi atque comedendi, quæ homini cum sue, & asino communes sunt, gratuletur? Nam & hac potissimum ratione Aristoteles ipse, si tamen Aristoteles est, monet Alexandrum, vt coitu abstineat, quoniam ludus sit porcorum aliorumque brutorum animalium. Quæ enim tibi (inquit) gloria erit, si cum porcis communicaris? Ipse autem Alexander, cùm deus à multis diceretur, duabus potissimū rebus sese mortalem esse deprehēdere dicebat, somno, & coitu, veluti hæc duo præcipuè ab illa diuinitate essent aliena, vti tradit Plutarchus in libro de discrimine adulatoris & amici.

Coitus meretrices facit. Alexander ex coitu se nō esse deū cognouit.

¶At

51 ¶At Aristotelis præceptor Plato, Homerus philosophorū à Panetio plærunque vocatus in lib. 9. de Republ. Libidines rei venereæ & gulæ iniquas esse dicit, immanesque & efferas, eosque qui illis inuoluuntur, pecudibus comparat. In Phœdro quoque hominem veneri deditum pecudi simillem dicit, & flagitiosum & impudentem, & voluptatis non naturalis auidum vocat. Idē verò vitā cœlibem castamque semper vixit, propter quod vsque adeò timuit peruersam temporū suorū opinionē, vt sacrificasse naturæ perhibeatur, quasi peccatū expiare vellet, quòd liberos non procreasset, vt retulit diuus Augustinus in lib. de vera religione. In quo, & illud quòque prodidit Platonem ipsum discipulos edocere solitū, vt à venereis voluptatibus abstinerent, persuasissimumq; haberent, veritatē nō corporis oculis aut sensu aliquo, sed sola mentis puritate videri: ad quā percipiendam nihil magis impedimento esse, quàm vitā libidinibus deditam. Sed & apud eundem Platonem circa initia libri primi de Republ. Sophocles ille Athenienſis quem Tullius lib. primo de diuinatione appellat diuinū poētā, coitum ipsum agrestē furiosumq; dominum vocat. Quod & cōmemorauit Tullius ipse in libro de Senectute. & Valerius lib. 4. ca. 3. Denique Marsilius Ficinus naturę rerum peritissimus, in eo libro, quem scitè non minus, quàm venustè de triplici vita composuit, coitum inter præcipuos studiosorum hostes annumerauit.

De eadē re

52 ¶Horū aūt efficacissima ratio depromitur ex iis quæ scribit Hippocrates diuini vir ingenij ad calcem propè libri.1. περὶ νούσων, id est, de morbis, Sanguinē qui in homine est, plurimā prudentiæ partem conferre, quinimò & totā, ex multorū sententia. Ideoq; mentis vacillationē siue phrenitin hinc prodire, quòd bilis mota venas sanguinemque intrat, eumq; agitat. Suprà autem satis docuimus sperma ex sanguine probissimo gigni, eiusque medullam esse, ideoq; & sanguinē à multis vocitari. Ex quo fit consequens, vt quo frequentius quis coit, eò magis prudentiæ officit.

Ratio præcedentium.

53 ¶Et cùm inter animi partes, siue malis vires, potissima sit Memoria, necessariū illud maximè, vi tæ bonum, vt dicit Plinius lib. 2. c. 24. Nihil certè est, quod huic parti magis officiat, quā immodicus concubitus, vt non absre Aërius Tetrabibli, id est, quaternionis. 2. sermone. 3. ca. 23. quod de memoria amissa est, præcipiat, vt veneris vsus sit rarissimus: neque enim eum ad totā sanitatē conducere, neque ad animæ ratiocinationem, immo & tristitiā inducere, & lancinationē illam in coitu contingentē conuulsioni quodāmodo esse cognatā, & per frigerationem, quę succedit, congelare ac stupefacere intelligentiā. Nā & idē, eiusdē sermonis. c. 8. tradiderat homines ex concubitu fieri obliuiosos. Miror aūt quid in mentē venerit Philippo Probo, qui hæc veneris incōmoda à me primū collecta ex optimis quibusq; authoribus in nostra illa prima æditione anni. 1524. propè ad verbū transtulit in suas ad Io. Mo. addi. in rub. de vita & hone. cleri. libr. 6. hinc tantùm occasione sumpta, quòd ea rub. vtitur eo verbo, vita, quā nimio cōcubitu abbreuiari dicit. & ad id probandum confestim duas paginas, his quæ diximus, implet cum mendis librariorum.

Coitus meminisse nocet. Furtū huius libri.

54 ¶Verùm vt redeamus, his adde, si diuis placet, aliud incōmodum, & quidē non contemnendum intemperati immodicique concubitus. Quòd sicuti loquendi intemperantia orationem inanem reddit ac stolidā, ita illorū semen, qui se ad coitū intemperantes præstāt, infœcundū plærunq; & sine fructu est, vt scribit Plutarchus in vita Lycurgi, & attestantur philosophiæ medicinæque scriptores, & cōprobat ratio omnibus cognita, quoniā immodicus veneris vsus, semen exhauriat, vt scribit Galenus in. 1. lib. de semine, aut certè si quod reliquū sit, id non satis coctū sit, nec ideo generationi idoneū. Et hac fortassis ratione aliqui duobus antè mensibus arietes à coitu reuocant. Quanuis Palladius rei rusticæ lib. 8. c. 4. aliam reddit rationē, quæ & huc quoque pertinet, vt sci licet facem libidinis augeat dilatio voluptatis. Id quod etiā in fœminis obtinet, quæ quo frequē tius coëunt, eò velocius sterilescunt, quod de asinis asserit Aristoteles li. 6. de historia animalium, c. 23. Plutarchus autē lib. 5. de placitis philosophorū. c. 9. Cur (inquit) mulier frequentiùs libidini indulgens non concipiat, Aut quòd, vt Diocles medicus tradit, semen non emittat, aut quòd minùs quā conueniat, aut quòd tale, in quo vis prolifica non sit, aut quòd plus caloris, frigoris, humiditatis, siccitatisve, quā par sit, habeat: aut deniq; quòd resolutus vterus semen non contineat. Is autem liber inter opera Galeni quoque reperitur hoc titulo, De philosophorū historia, quē nomine Galeni, in Latinā linguā traduxit Iulius Martianus Rota, cū multò antè tempore trāstulisset Budæus noster nomine & titulo Plutarchi. Fuerunt aūt vterq; & Plutarchus & Galenus eodē penè tempore, sed Plutarchus paulò antiquior. Nā eum Galenus ipse citat ex Homericis meditationibus in lib. 3. de Hippocratis & Platonis decretis. Est autē is liber dignus vtriusq; titulo, vt qui doctissimus est. eumque putat Leonhartus Fuschius in annotationibus Galeni de sanitate tuēda quempiā ex Plutarcho & aliis contexuisse. Nec conceptum tantum impedit frequēs coitus, sed & ipsum iā factum corrumpit vt postea dicemus, numero. 96. quintum ne vxorem.

Coitus fœcundos facit. Semen in fœcundum. Fœmīæ fœcundæ quæ coëuntes citò sterilescunt. Et rarò cōcipiunt.

55 ¶Nec hoc incōmodum prætereundū censuimus, quòd qui frequenter coëunt minus coitu delectantur: quoque coitus rarior est vsus, eò quoque suauior est, & magis voluptuarius, ex sententia Aristotelis qui eius rei rationē reddit libro de generatione animaliū. 1. cap. 18. & Auicennæ li. 9. de animalibus, cap. 6. vbi tamen dicit aliud esse in fœminis quæ in menstruis sunt, & Pet. Apo. in cōmentariis Aristotelis, quæstionū encyclicarū. 4. ca. 15. iterumque in eo docto opere, cui Conciliator titulus est, differentia. 34. Idque est, quod Democritus dicit apud Stobæum, Sermone. 15. τῶν ἡδέων τὰ ἀστασιώτατα γενόμενα, μάλιστα τέρπει, id est, Delectabilium quæ rarissima sunt,

Coëuntes fœminæ quanter minùs in coitu delectātur.

maximè delectant. Rursumq; εἰ ὡς ὕπαρ βάλλοι τὸ μέζιον, τἀ ἐωιτερωτέρωτα ἀτρῳτέρατα ἂν γένοιτο, id est, Si quis modum excesserit, iucundissima quæque iniucundissima fient. Et Iuuenalis Saty. 11. in fi. Voluptates commendat rarior vsus.

Et id quidem omnes quotidie in concubitu experiuntur. Tametsi Hippocrates aliud voluisse videtur in maribus, libro περὶ φύσιος παιδίου, id est, de natura pueri.

56 ¶ Sed & illud denique incõmodum adscribemus, hunc immodicum & frequentẽ coïtum vocis suauitati, si quid aliud, obesse plurimum. Hincque scribit Aristoteles libro Historiæ animaliũ. 7. c. 1. cantores à coïtu abstinere solitos, vt ita diutius vox sine mutatione seruetur suauis, & canora: quæ in virilẽ sonum transit in his, qui rem venereã agere incipiunt. Fortunatianus scribit ἀναφώνησιν, id est exclamationem clarã vocem efficere: firmã autẽ & suauem cibi, potus, & ventris obseruantiam, & veneris continentiã. Et huc, ni fallor, alludit Martialis lib. 7.

Menophili penem tam grandis fibula vestit,
Vt sit comœdis omnibus vnà satis.
Hinc ego crediderim (nam sæpe lauamur in vno)
Sollicitum voci parcere Flacce suæ.
Dum ludit media, populo spectante, palæstra,
Delapsa est misero fibula, verpus erat.

Et Horatius in arte Poëtica,

Abstinuit venere & vino, qui Pythia cantat
Tibicen.

Galenus lib. 6. de locis affectis ad fi. scribit cãtores & athletas per omnem vitæ partem à venere abstinere solitos.

57 ¶ Ex his autem maximis incõmoditatibus quibus ex venere affligitur & corpus & animus, satis potes intelligere, non abs re Horatium damnosam venerem appellasse lib. 1. epistola. 19.

Quem damnosa venus, quem præceps alea nudat
Gloria.

Et alibi libidinẽ damnosam eiusdẽ operis lib. 2. epistola. 1.

Per quæ
Crescere res posset, nimium damnosa libido.

Nã & Ouidius lib. 1. de Ponto elegia. 11. eademque vlt. ad Flaccum, voluptatem veneris damnosam quoque vocat, quòd ea scilicet vires adimat & animi & corporis.

Nec vires adimit veneris damnosa voluptas,
Non solet in mœstos illa venire thoros.

58 ¶ NEQVE tamen maritos propterea à coïtu moderato, sed tantũ immodico & intẽperato deterrere volumus: Tum quia matrimoniũ suadet, vt interdũ procreationi liberorũ & honestæ voluptati (quod iã satis dictũ est in. 2. lege cõnubiali, numero. 54. Secundũ vxor, & seq.) operã demus: Tum quia coïtus tempestiuus & non exuperans, vel reclamãte Epicuro, saluberrimus est, nec pauca affert cõmoda hominibus. Venus siquidem prodest morbis, qui contrahuntur à pituita, si verũ dicit Hippocrates lib. 6. Epidemiõn, & Aphorismorum lib. 5. c. 23. & Aristoteles lib. Problemat. 1. c. 51. & item lib. 4. c. 17. vbi & huius rationem reddit, quam tu, si lubet, videre poteris, & Auicẽna in. 20. 4. tract. ca. 10. & longè lateque Pet. Aponen. dif. 186. Ideoque Epilepsiæ, quæ ex pituita est, vt latè probat Hippocrates in libro quem de eo morbo nuncupatim ædidit, venerem Asclepiades & alij plærique imperabant, vt tradit Cælius Aurelianus lib. Chronion. 1. c. 4. Quo in loco ipsius in ea re sententiã reperies. Nam sunt qui huic opinioni aduersantur, vt suprà diximus. Confert & venus melancholicis per viam adustionis, vt testis est ipse Aristoteles lib. Quæstionum. 4. c. 31. & ibi Aponensis ipsius interpres, & Auicenna. d. c. 10. vbi & alia multa coïtus iuuamenta adducit. Idẽ autẽ Aristoteles eo. lib. c. 30. Cur (inquit) quibus calida natura est, si modo robusti pleníque sunt, nisi concumbant, iis sæpe bilis prosilit, & aluus amara succedit, & pituita salsa conficitur, & color corporis immutatur? Cuius rei rationẽ ibi videre poteris. Confert etiam oculorum acumini. Nã qui re venerea minimè vtuntur in acumine oculorũ offenduntur, vt tradit Aristoteles. d. lib. Quæstionum. 4. c. 3. Prodest etiam morbo regio siue arquato, vt placuit Tito illi Asclepiadis sectatori, & Themisoni apud Cælium Aurelianũ, qui id tamen negat, lib. Chronion. 3. c. 5. Et Ischiadicis qui non ex vsu venereo facti sunt, vt idem scribit li. 5. c. 1. Hippocrates, vt ad eũ redeamus, in libro περὶ παρθενίων, id est, de natura siue morbis virginum, ad calcem monet virgines quæ furore & insania vexantur, quamprimũ cum viris comisceri, si sanitatem consequi velint. Idẽ Hippocrates libro quinto περὶ ἐπιδημιῶν tradit Timochareti cuipiã per hyemem multam distillationẽ per nares defluxisse: at cùm venere vsus fuisset, cuncta siccata fuisse, atque tertia die omnino conualuisse, quod & ipsum lib. 7. repetit.

Venus morbis pituitosis prodest. *Epilepsiæ.* *Et Melancholicis.* *Et q calida natura sũt.* *Oculorum acumini.* *Morbo regio.* *Et quibus Ischiadiãs.* *Virginibus furiosis.* *Nariũ distil latiõib.* 59 *Quibus aliis prodest uenus.*

¶ Rarus coïtus, vt scribit Cornelius Celsus, corpus excitat: & vt memoriæ prodidit Plinius libro Naturalis Historiæ. 28. c. 6. athletę torpentes, venere restituũtur. Venere vox reuocatur, cùm è candida declinat in fuscam. Medetur & lumborum dolori, oculorũ hebetationi, mente captis, ac melancholicis. Idem lib. 18. c. 4. tradit à serpente & scorpione percussos coïtu leuari, verùm fœminas ea venere lædi. Et vt scriptũ reliquit clarissimus medicinæ cõditor Galenus li. 6. de locis affectis, siue vt vulgo loquuntur, de interioribus. c. 5. Sunt nõnulli, qui nisi assiduè coëant, capitis grauitate

grauitate molestantur, cibos fastidiunt, ac febribus obnoxij sunt: atque vt deterior est ipsis appetentia, ita & concoctio minor. hos Plato arboribus immodicè fructiferis cõparat. Equidem noui quosdã, quibus huiusmodi erat natura, qui præpudore à libidinis vsu abstinentes torpidi pigriq; facti sunt: nonnulli etiã melancholicorũ exemplo, præter modum mœsti ac timidi; cibi etiã tum cupiditate tum concoctione vitiata. Quidã vxoris mortẽ lugens, & à concubitu, quo anteà creberrimè vsus fuerat, abstinens, cibi cupiditatem amisit, atque ne exiguũ quidem cibũ concoquere potuit: vbi verò seipsum cogendo plus cibi ingerebat, protinus ad vomitum excitabatur, mœstus etiã apparebat, non solùm ob has causas sed etiã vt melancholici solẽt, citra manifestam occasionẽ. Hæc ergo consideranti mihi apud me ipsum, visum est longè maiorẽ ex retento semine, quàm menstruis, corpori noxam euenire posse, præsertim in his, qui suapte natura vitiosis abundant humoribus & pleni sunt, atque in ocio educati: quique cùm antea nihil ad libidinẽ reliqui fecissent, affatim continere cœperunt. Equidem perpendi in his naturalem excernendi ipsum, cupiditatem huius rei causam esse: cùm enim & tale & tantum fuerit, neminẽ non ad sui excretionẽ vi quadam stimulat. Ita Diogenẽ Cynicum narrant aliòquin omniũ mortalium (quod ad continentiã pertinet) constantissimũ, libidini tamen indulsisse, non à copulata illi voluptate, veluti bono aliquo ille lectũ, sed vt noxã, quæ à retento semine prouenire solet, euitaret. Eũ meretrix adire pollicita, cùm diũtiùs cessaret, ipse manu pudendis admota, semen proiecit, ac venientem deinde mulierculã remisit, inquiens Manus Hymenæũ celebrãdo te præuenit. Quam Diogenis historiam etiã tangit Agathius Scholasticus lib. 7. Epigrãmatum Græcorum, eo epigrãmate cuius initium est,

πόλλ' ὑς πρὸς ἔρωτας ἰοὶ βέβορ,

Vbi eã meretricẽ Laïdem fuisse dicit. Sed vt ad Galenũ reuertamur, subdit quæ sequuntur. At plane constat modestos viros non ob voluptatem, sed vt ab impedimento præseruentur, libidini indulgere, perinde ac si nulla esset ei voluptas coniugata. Sic etiã reliqua animalia ad coïtũ excitari arbitror, non quòd existiment voluptatẽ boni cuiuspiã præ se ferre, sed vt semen quod ob retentionem ipsis molestũ est, excernant: haud secus quàm eiiciendi stercoris excernendæq; vrinæ desiderio suapte natura moueri consueuerunt. Subdit & exemplum de muliere quadã, quæ ex longo iam tẽpore vidua, cùm præter cætera mala, neruorũ quoque molestiis vexabatur, ac dicente obstetrice vterum esse retractũ, remediis ad huiusmodi affectus consuetis vti decreuit, quibus adhibitis partim ob ipsorũ calorem, partim etiam quòd inter curandũ manibus tractarentur partes muliebres, oborta titillatione cum labore & voluptate, veluti per coïtum vsu venire solet, excreuit crassum plurimumque semen, atque ita à molestia sua liberata est mulier. Proinde manifesta coniectura assecutus sum vitiato semini maiorem quàm menstruis esse vim, ad noxam vniuerso corpori inferendã. Itaque licèt hæc quidem aliquando profluant è viduis, suppressum nihilominus semen molestiam noxamque ipsis inferre potest.

Diogenis obscœna historia.

60 ¶ Paulus quoque Aegineta, qui vniuersam medicinã à Galeno ipso & Oribasio per innumeros ferè libros traditam, in septẽ libros cõpendiosè redegit, in illorũ. 1. c. 35. At ne Venus quidẽ (ait) vtilitate caret, vtpote quæ plenitudinem vacuat, corpus auctum, leue, virile reddit. Et quod animum pertinet, rationis vim impeditã soluit, ingentes iras remittit. Idcirco melancholico aptissimũ remediũ, si quicquã aliud. Reducit autẽ ad modestiã vel alio quouis modo insanientes, atque morbis quos pituita conflauit, magnopere conducit, fastidientibus cibi appetentiã restituit, nõnullos à crebris quoque somnis liberat. Et post pauca. Vt labor (inquit) sic & cõcubitus, si modus seruetur, vtilis est. Nã & ad opus excitat, & facilitatem quandã ei qui sic cõsueuerit, præbet. Et. c. 98. scribit coïtum moderatũ non rarò somnũ conciliare. Oribasius lib. 1. Euporistõn cap. 22. de venere loquens: Mutat (inquit) cognitio ad manſuetudinẽ, vt etiã melancholiam amantis & imaniã cõponat & eroton. Rufus eiusque authoritate Aëtius Tetrabibli. 1. Sermone. 3. cap. 8. Restat vt vtilitates veneris recensеamus, neq; enim penitus inutiles, & omnibus nociuæ res venereæ existũt, si & vsum & tempus & modũ & sanã vtentis constitutionẽ inspicere velis. Vtilitates ex coïtu hæ sunt. Repletionem euacuare, & leuius reddere vniuersum corpus, idemque ad augmentũ promouere & virilius efficere. Duris habitudinibus ex longioribus interuallis vsus eius commodat, mollit enim organa, & meatus dilatat, & pituitã expurgat, & impeditã rationis vim explicat, & maximas iras remittit. Quapropter & atra bile percitis subtristibusque & hominũ consortia fugientibus, velut magna quædã medela, cõmodissimus existit: Sed & iuxta aliũ modum furiosos ad saniorem mentẽ reducit, & quosdã comitiali morbo prehensos sanat, & capitis grauitatem ac dolorem ac integritatẽ permutat. Et paulò pòst. Multi quoque ex morbis alimentũ nõ sentientes ex vsu ipsarũ refecti sunt, alij bene spirantes ex egrè spirantibus euaserunt, alij cibos auersantes appetentiam edendi assecuti sunt. quidam à frequẽtibus seminis per somnũ effusionibus liberati sunt. Hæc ille. quæ Paulus Aegineta prope ad verbũ vt vides in suum librũ transtulit: fuit enim Aëtius illo prior, eumque citat lib. 4. in prin. quanquam sunt qui alium eum esse putant, quem citat Paulus, esseque mendũ in verbo Aëtius, nam Aretius esse scribendum ex Græco codice. Nec Aëtius Cappadox fuit, vti illum appellat Paulus, sed Abidenus. Constantinus in viatico, libro primo, capite vigesimo, ex eodem Rufo. Coïtus (inquit) iis confert quibus nigra cholera & melancholia dominantur.

De cadẽte

¶ Rasis

61 ¶Rasis ad Almansorem lib.4.c.17. Coïtus corpus repletũ alleuiat, & animam hilarem & lętam
De cadẽre efficit, eiusque auget leuitatem, iram quoque sedat, ac cogitationem remouet, caput alleuiat, atq; sensus. Deniq;, si quis multo vsus fuerit coïtu, repletionis malum euacuando euadet. Haly Abas in 5. Theoricæ.c.36. Si huius superfluitas (de spermate loquitur) suis aucta in vasis, coïtu non purgatur, nec poterit eam expellere natura, in inguinibus fit, & illis simul extensio, omniq; in corpore grauitas, sæpeque suis sperma calefit in vasis, fitq; febris: quoniam mẽbra hæc quidẽ post illa cale simos generãt morbos. Et statim inferiùs. Dimissio coïtus, hebetudinẽ sensuũ & intellectus parit, & capiti accidit grauitas, & visui tenebræ, & frangitur corpus, & appetitus imminuitur ciborũ, & nõnunquã cõplexio declinat à statu suo, aliquoties etiam patitur maniam ex vaporibus spermarum, pectoris attractio, sæpe etiam scotomia & vertigo. Item si vsus fiat (inquit) coïtus vt oportet, cogitationes ceduũt, ira mitigatur & mania, melancholicę prodest passioni: prodest etiã phlegmaticis morbis, somniorumque medetur multitudini, & appetitum confortat. Oribasius autẽ ipse in Cõpendio medicinę. 6.c.ex ipso Rufo multa tradit cõmoda veneris, multaque incõmoda, in hæc verba, Venerei actus iuuamina sunt ista, vt qui multùm repleti sunt humoribus, euacuẽtur, & leuiores præstentur corpore, & augmentẽtur, vt viriles appareant in corpore. Si verò frequens sit, intellectũ animi dissoluit. Nam iracundos temperat & mites facit, propter quod melancholicis magis quàm aliis sanitas vtilissima est, & expediens veneris cõmixtio. Cõponuntur autem ex his ad integrũ sensum, & si ex alio modo insaniunt, & his qui ex phlegmate ægrotãt optima est venus, & his qui crassi sunt corpore, si nõ repleti cibo misceantur. Hi autẽ per somnum frequentiùs euacuati liberantur. Natura autẽ hæc expediens est ad venereos actus, quæ calida est, & multiplex ad luxuriam acta, & nimiũ cibante se, aut qui sicca & frigida sunt natura, & ætate non senes. Et alia quæ sequuntur propè similia iis quæ ex Aëtio descripsimus. Nam & vtraq; vt diximus sumpsit ex Rufo.

62 ¶Auicenna in prima tertij, tractatu. 5.ca.8. Quandoque (ait) accidit huiusmodi, vt in vasis semi
De cadẽre nãlibus aggregetur sperma plurimum, & corrumpatur, & infrigidetur & conuertatur ad qualitatem venenosam, & accidit ei sicut epilepsia. Et in vigesimo tertij, tractatu primo, cap. decimo sic ait, Coïtus alleuiat corpus, & ipsum præparat ad augmentum. Et aliquantò pòst, Et quandoque sequitur ipsum coitum expulsio cogitationis dominantis, & acquisitio audaciæ, & edomatio iræ superfluæ. Et iterum post pauca, Plurimorũ, quorum cõplexio requirit coïtum, cùm ipsum dimittunt, infrigidatur corpus, & cadit appetitus cibi, ita vt etiam non recipiant. Et rursum non multò pòst, Quandoque accidit viro ex dimissione coitus, & abundantia spermatis, & frigore, & conuersione ipsius ad ventositatẽ (& forsitan vult dicere venenositatem) vt mittat sperma, ad cor & cerebrum, vaporem malum, ventosum (vel quod magis credo, venenosum) sicut accidit mulieribus ex coarctatione matricis. Sed & in. 21. tertij. cap. 2. Retentio spermatis est mala valde. Et in Canticis lib. 1.c.153. Coïtus cõmendatur iuuenibus, quatenus per eum à nocumentis pernicioſis liberentur. Quem locum enarrans Auerrois, Si coïtu (inquit) vsi non fuerint, contingent eis morbi magni, & illaudabiles. Item Auerrois ipse libro. 6. Coll. Coïtus moderato vsu conueniens existit. Quod nõ concedimus, nisi quia sperma est vna superfluitas præparata à natura, vt expellatur, sicut & aliæ superfluitates, excepto quòd in se bona est.

63 ¶Haly Rodoan in. 3. Techni, cõmento. 35. Si superfluitas in corpore aggregata ex spermate non
De cadẽre egreditur per coïtum, coartatur in corpore, & ex ea generantur ægritudines malæ. Nam coartatione seminis, generãtur ex eo vapores mali, qui ascendũt ad cor, & cerebrũ, & stomachũ: & corrumpunt sanitatem illorũ membrorũ, & generant ægritudinem. Et fortasis ex eò est aliquid simile veneno viperino, sicut accidit ei qui consueuit coïtum, & dimittit eum longo tempore, ex debilitate appetitus cibi, & pigritia à motibus, & generatione humoris melancholici: & fortasse corrumpitur, & excitatur ex eo quòd est simili virtute veneni, sicut illud quod accidit viduis ex suffocatione matricis, & multis viris, qui ex eo moriuntur subitò. Albertus Magnus libro de animalibus. 15. tract. 2.c.5. Aliquando (inquit) propter nimiam retentionem spermatis in infirmis corporibus accidit congregari multas malas superfluitates, quibus plurimùm impeditur corpus. Et post pauca subdit, quòd hinc quandoque mors accidit. Et Arnaldus Villanouanus in Speculo, Si coïtus (inquit) fuerit remissus, vel ex toto etiam fuerit prætermissus, coartatũ sperma in vasis generationis propter pollutiones, euenit grauedo, tristitia, perturbatio intellectus aduenit corpori propter vapores corruptos, ad cor & cerebrum venientes, & interdũ vasorum apostemata.

64 ¶Ex recentioribus quoque Petrus Aponensis naturæ rerum & medicinæ consultissimus in Ari
De cadẽre stot. li. 3. Quæstionum orbicularium. c. 1. Per coïtum (inquit) cùm necessariũ fuerit, homo alleuiatur, & aacris efficitur anima, malum expellendo consilium. Idẽ multa in eandem sententiam scribit in lil. earundem Quęstionũ. 4.c.29. sed multò plura in suo nobili opere, quod Cõciliatorẽ vocauit, vbi veterum prœcepta medicorũ simul connectit atque conciliat, differentia. 124. & iterum diff. 186. Multa quoque Michaël Sauanorola tracta. 2.c.1. in quarta re non naturali. Et Valescus Tarentanus in suo Philonio lib. 6.c.3. in. 9. articulo. & aliorum authoritate Antonius Gazius in quam

suo lib. quem Coronam floridam nominat, ca. 33. & postremò Simphorianus in sua Rosa florida, quam satis impudenter ab ipso Gazio magna ex parte furatus est, vir alioquin non indoctus. c. 8. ipsius operis. Horum sententias fulcit vetus illud Veneris ἀμβολογίρας cognomine, simulachrum Spartanis ex oraculo erectum, vt testatur Pausanias lib. tertio. Est enim ἀμβολογίρα, tanquã senectutem differens. Quasi Venus non importuna, minimeque intempestiua senectutem arceat. Sed illud non prætermittendum duximus, non conuenire astrologis cũ medicis asserentibus coïtum prodesse melancholicis. Astrologi enim Venerem & Saturnum inimicos inuicem esse dicũt. Nam si quem Saturnina passione occupatũ leuare velimus per venereos actus, frustra (inquiunt) atque etiam cum iactura conemur: vtpote cùm sint remedia longè distantia. Ideoque optimũ temperamentũ esse, per quædam Phœbi Iouisque, qui inter Saturnum & Venerẽ sunt medij remedia, homines ad medium reuocare, vt scitissimè à Marsilio Ficino annotatũ est, li. de vita longa. c. 16.

Venus ἀμβολογίρας.

Venus antum melancholicis prosit.

65 ¶Multa sunt ergo, vt redeamus, veneris modicæ rarioriſque cõmoda, multa item frequentioris
Mercurius iuxta uenerẽ colloca tus. immoderatæque incõmoda, vt non abs re veteres (quod Plutarchus tradit in Prœceptis cõnubialibus) Mercuriũ rationis præsidem, iuxta Venerem collocarint: tanquam voluptas venerea ratione maximè indigeat. Cuius rei non satis fortasse plærisque videbitur maritos admouisse, nisi & illud declarauerimus, quis rarus, temperatusque coïtus dicatur, quisve frequens, atq; immodicus. Apud Sosomeniũ lib. 9. Historiæ, quam tripertitã appellant, c. vlt. Aëas philosophus ex Palestinæ Gaza, cùm pulcherrimã vxorẽ duxisset, ter cũ ea tãtùm cõcubuisse, totidẽq; filios genuisse fertur. Quẽ si viri imitandũ sibi proponerẽt, nescio an fœiæ, quantũlibet pudicę, sibi satis esse ducerent. Et profectò satius esset omnino eius voluptatis expertes eas manere, q̃ eã ipsam delibare, & velut primoribus labris tantũ attingere. Solon qui & sapiẽs vnus fuit ex septem, & νομοθέτης. i. legũ cõditor, solus ex septem legibus, sanxit, vt Plutarchus in eius vita tradit, vt ter singulis quibusq; mẽsibus omnino vir vxori congrederetur: tanquã is peccare videatur, vel in exuperantia vel in defectu, qui frequentiùs rariúsve coïerit. Sed certè verũ est quod scribit Cornelius, quo loco nuper citauimus, frequentem coïtũ non tam numero esse, quam naturã, ratione ętatis & corporis, Adde si placet, & temporis, propter ea quæ aliquanto pòst dicentur. Subdit autem Celsus, Scire licet eum non inutilem esse, quem corporis neque languor, neque dolor sequitur. Idem interdiu peior est, noctu tutior: ita tamen, si neque illum cibus, neq; hunc cum vigilia labor statim sequitur. Et alibi videlicet. c. 1. libri primi, venerem scribit hyeme non æquè pernicioſam esse: vere tutissimam: ęstate verò & autumno minimè vtilem: tolerabiliorem tamen per autumnum: æstate in totum, si fieri potest, abstinendum.

Modus & tempus excrcendæ ueneris.

Aëas cum uxore ter tantum per totam uitã concubuit.

Solonis de concubitu lex.

66 ¶Hippocrates deus medicorum, scribens libro de popularibus morbis, siue Epidemiõn sexto,
De cadẽre Πόνοι, σῖτία, ποτὰ, ὕπνοι, ἀφροδίσια, πόντα μέξία, id est, Labores, cibi, potus, somni, venerea, omnia mediocria modum ipsum singulorum definiuit, addito ad finem dictionis exhibeto, mediocria. Et tempus æquè signauit ipso sermonis ordine. Quippe sanitatis tutelam à labore auspicandam esse, quem excipere debent cibus, potio, deinde somnus, mox venus. In his videlicet, vt scribit Galenus hunc locum Hippocratis enarrans, circa initia libri. 2. de sanitate tuenda, quibus venere vtendum est. Nam reliqua certè omnia cuiusque ætatis sunt cõmunia: venus ętate tantùm florentium est: Idem Hippocrates lib. 3. περὶ διαίτης, id est, de ratione victus, præcipit vt venere rariùs veris tempore vtamur, æstate nullo pacto. Cui concinens Pythagoras dicebat venerea hyeme, non æstate facienda, autumno ac vere leuiùs, testis Laërtius. At ipse Hippocrates eodem illo opere, lib. primo monet eos, in quibus potestas aquæ plurimũ ab igne separatur, vt venere rariore vtantur. Cui subscribens ipse Galenus libro sexto eiusdem operis de sanitate tuenda, Venus (inquit) siccis tẽperamentis est inimicissima. Et post pauca, De veneris vsu dictũ suprà est, eam omnibus qui sicco temperamento sunt, inimicam esse. Nunc verò etiam ex hoc numero potissimùm aduersa est iis qui supra siccitatem, frigidi quoque sunt. Nam innoxia venus his tantùm est, qui calidi humidique sunt, tum verò qui genitura naturaliter abundãt. Sed & haud multò pòst. Quibus inculpata corporis constitutio est, non debent ij (veluti siccis suprà prœceptum) à venere omnino abstinere. Porrò idem lib. 3. eiusdem operis, docet abundè quæ post venerem exercitatio conueniat, vt ibi videre poteris. Idem quoque lib. 3. Artis paruæ (is est cui titulum fecit, ἰατρικὴ τέχνη.) hæc scribit, κατὰ δὲ τὸ ἀληθὲς, ἐκ διαλλαγμάτων πλικύτων, Re vera (inquit) sanus est coïtus ex tanto corporis interuallo, vt corpus in vsu neq; sentiat exolutionem, ac leuius spiratiusque reddatur. Porrò concumbendi tempus, quando corpus diligenter mediũ fuerit omniũ exteriorum intemperiũ, neque nimiũ repletũ, neque ieiunum, neque nimiũ refrigeratum, neque nimiũ exiccatũ, calefactum, aut humefactum immoderatè. Quòd si interdum peccare contigerit, exiguũ fit peccatũ: sed prętat vt repletũ, calefactum, ac humefactũ, potiº quàm ieiunũ, aut refrigeratũ, exciccatúmve corpus vtatur concubitu. Idem in eo ipso opere, quo loco disseruit de temperatura testiculorum, Temperamentũ (inquit) calidum & siccum petulcũ est, & ad libidinẽ pronũ: statim verò satiatur: & si vim inferas, offenditur. Si autem caliditas humiditati coniungatur, plus semine abũdant, nõ tamen plus cęteris appetunt, sed minori detrimento prœter modum venereis indulgent. Quòd si ambo simul excreuerint, caliditas scilicet & humiditas, non sine detrimento venereis abstinent. Idem enarrans illud Hippocratis à nobis suprà citatum ex lib. 6. Epidemiõn, venerem morbis à

pituita

pituita remedio esse, Non cunctis (inquit) ex pituita laborantibus, sed quibus vires firmæ sunt, ve neris vsus prodest: imbecilli enim ab ipsa ad extremã debilitatem redacti magnopere lædũtur. At qui viribus excellunt non dissoluuntur, sed cõtrà iuuantur, veneris vsu pituitæ copiam desiccante. Concubitum enim, vt vigiliã exiccare, quoniã scilicet humores abundè digerant. Quin etiam coïtus robustorũ corpus calefacit: infirmorũ aũt continuò quidem calefacit, sed posteà vehemen ter refrigerat. Idẽ in eodẽ libro tradit, Oẽ corpus venere exiccat, non tamen alui semper excremẽ ta, sed eorũ, quorum vires labefactatæ, & membra à quibus alimentũ conficitur & in ventre con tenta distribuuntur, refrigerata fuerũt. Oribasius li. Euporistõn. 1. c. 22. Qui autem (inquit) vtun tur venere, cauere oportet nimiam repletionem cibi, & magis vini, & inanitatem post vomitum factam, & post ventris purgationem factã, & quibus voluntariè solutus est venter. Caueant autem & indigestionẽ post laborẽ factã: & si qua accedit ægritudo, aut certè suspecta est, vt accedat. Nã & in autumno, veneri cõmisceri non oportet, nec in aliis temporibus in quibus pestilentia domi natur. Tempus aũt vtilissimũ conceptioni, est post cibum ante somnũ, post somnũ enim mox cõ ponitur corpus, id est, ciborum operatio in sanguinẽ. hoc etiam tempus & ad generandũ est vtile, propter quod mulier mox addormiscens, continet semen.

67 ¶ Aëtius Tetrabibli. 1. sermone. 3. ca. 8. Naturæ (ait) ad venerem appositæ sunt calidiores, & hu
De eadẽ re midiores eius vsum plus quàm aliæ ferre possunt, minimè autem siccæ & frigidæ. Est & vigentiũ natura ad eam accõmoda, semen verò nequaquam. Ex tẽporibus ver aptum est, ineptus autumnus & æstas, sed neque hyems cõmoda est propter frigiditatẽ. Est sanè diæta quoque calidior & humi dior ad coïtũ idonea: contrà siccans & frigefaciens inutilis. Humidæ enim diætæ etiam impoten ti ad coëundum cõmodant. Oportet igitur humidũ & calidũ esse victũ, cui accidere debet labor immoderatus & cibus boni succi. Vinum itaq; sit colore fuluum, substantia tenue, panes puri fur nacei recẽtes, carnes hœdorũ, agnorũ & porcorum. Ex volucribus, gallinæ, attagenę, perdices, an seres, anates. Ex piscibus, polypi, & molli carne prædìti. Olerum, herminũ, irio, eruca, rapũ bis co ctum, & flaccidũ factũ. hæc enim medicamenti loco exhibentur. Leguminũ, fabæ, cicer, ochri, pha seli, pisa, dolichi. Nam & flatu corpus implent, & luculenter alunt. Magnoperè etiam optimã v uam laudo, quòd ad hanc victus rationem attinet, humectat enim, & sanguine ac spiritu corpus implet. Cęterùm qui venere vti volet, recentes repletiones vitabit, cruditates item, ac ebrietates, simuliterque famem. Malum est enim repleto corpore coïre. item à gymnasiis & balneis vitandæ lassitudines, & prægressi vomitus, & alui profluuia recentia: nam inueterata aliquãdo per venerẽ resiccantur. Cõmodissimũ coëundi tempus est à cibo non nimiũ ingesto, nã & ad robur conduc it, & frigiditates euenire solitę minus fiunt. Et si quidẽ à prandio quis ad venerẽ incitetur, quie scere oportet, donec cibus desiderat. Si verò à cœna, necesse est paululum dormire. Porrò vehemẽ tes impetus ac cupiditates ad venerẽ non probo, sed eis resistere suadeo, præsertim si cui morbus fit, qui ex venere facilè offensionem perceptet. hæc ille ex Rufo, Sed &. c. eiusdẽ sermonis. 93. Ca lidum & siccum temperamentũ concitatum quidẽ est ad venerem, verùm certissimè satiatur, et si cogatur, læditur. Si verò humiditas ad caliditatem accedat, hi plus seminis habent, non tamen magis aluis appetunt, sed multæ veneri minore detrimento sufficiunt. Si verò humiditas & cali ditas multũ fuerint simul auctæ, ex veneris abstinentia magis læduntur. *forte certissime*

68 ¶ Paulus quoque Aegineta lib. 1. cap. 35. in eandẽ prope sententiã, Concubitũ non admittunt vi
De eadẽ re ctus refrigerans, arefacienſque ætas senectutis, tẽpus autumni. Et aliquantò post, Igitur qui in ve nerem cõgressurus est, obseruare debet, ne tum vel satietas, vel cruditas, vel fatigatio, vel vomitus infestet. Item neque purgatio, neque repentinus alui fluor, quanuis nonnunquam diuturno fluori eò quòd arefacit, sit medicamentum. Vehementẽ verò concupiscentiã tantùm abest vt laudẽ, vt ei magis renitendum censeã, maximè quibus ex morbo prouenire putatur. Cõmodissimum itaque fuerit post exercitationes, & balnea, atque cibum modicũ, coïre. Sic enim & robustiores erunt vires, & frigoris vitabimus nocumentũ. Horã verò ad concubitũ aptior est post cibũ, vt diximus, & ante somnũ. quippe subsequens somnus laborẽ remittit. Adde quòd hoc tempus ad sobolẽ pro creandã aptissimum, cùm ob alias causas, tum quòd fœmina dormiẽs genituã meliùs retinet. Et rursus. ca. 71. scribit venerem aridioribus simul vniuersis officere, præsertim si cum siccitate fri giditatem copulant. Eandemq; solis calidis, & humidis innocuam esse. Et Soranus in Isagogæ. c. 5. Hyeme (inquit) veneri non parcas. Et paulò pòst, Aestate cum venere coïtum nõ facere ex toto oportet. Et iterum mox, In autumno à venere & frigida abstinere oportet.

69 ¶ His fermè similia scribit Auicenna, vt ad Arabes veniamus, in. 20. tertij, tractatu. 1. ca. 22. in-
De eadẽ re quiens: Oportet, ne coïtus fiat super repletionem, prohibet enim digestionem, & facit cadere in ægritudines, quas efficit motus super repletionem, & debilitat. Et oportet quantùm possibile est, ne coëat aliquis, cùm adest vacuitas. Iterũ, Hoc enim est nocibilius, & onerosus naturę, & magis pernecans calorem innatum, & magis attrahens liquefactionẽ, & ethicã, & arefactionẽ. Imò opor tet vt fiat, cùm cibus descendit à stomacho, & cõpletur digestio prima, & secunda, & mediatur di spositio in digestione tertia, & hoc diuersificatur in hominibus: non ergo est audiendus sermo eius qui dicit, oportet, vt fiat illud post cõplementum digestionis tertiæ ex omni modo. Illa enim hora, est hora vacuitatis, cùm corpus incipit in sparsione, & in omnibus membris sunt reliquię cibi in via

in via digestionis. Nã & post pauca, Oportet ne coïtus fiat nisi à desiderio sano, quod non excitat aspectus, aut intuitus, aut pruritus, aut ardor, sed cõmouet ipsum multitudo spermatis. Et opor tet, vt vitetur coïtus post facultatem nauseatiuam, & post euacuationes fortes ex vomitu, & fluxu ventris, & cholera passione, & diaria facta subitò, & motus corporeos & animales, & apud motũ vrinæ, & stercoris, & phlebotomiam.

70 ¶ Rasis item libro quarto, capite decimoseptimo, A coïtu etiam corpora habentes sicca vt ab ini *De eadẽ re*
mico interficiente sibi cauere debent. Conualescentes quoque & debiles atq; macri, neenõ quo rum ilia & ventris debilia sunt & macra, & quorũ nerui sunt debiles, coïtũ omnino vitare debẽt. Et paucis interiectis, Coïtu itidem nemo vti debet, dum est famelicus, neq; cùm multo cibo ac vi no est repletus, neque cùm balneo egreditur, neq; postquam vomuerit, neque post vẽtris solutio nem,, neq; post phlebotomiam, vel laborem, Hęc Rasis. Cui concinens Rabi Moyses authoritate Auenzoaris in libro de regimine vitę ad Soldanum, capite quarto, Sunt nõnulli (inquit) quibus multùm nocet coïtus, quibus item parum, At eius nocumentum in iuuenibus, qui sunt humidi, modicum est. Offendit autem senes, & cõualescentes ab ægritudine, & omnes quibus natura sic ca est. Vidimus enim aliquando conualescentem eodem die, quo coïerat, mortuum fuisse. Alium, cui syncopis accidit, & reciduauit in febrem, & post paucos dies expirauit. Igitur vt in vniuer sum dicã coïtus mortiferus est ægris, & cõualescentibus, & siccis tẽperatura. Nec quisq; eum ex ercere debet ante cibi digestionẽ, nec cum fame, nec cũ siti, nec in ebrietate: nec post coïtum ire in balneũ, nec ante sanguinis minutionẽ, nec post eã intra vnũ diem. Et Haly Abbas li. Theoricæ 5. c. 31. Tẽpus, ait, æstiuũ grauissq; estas, inæqualis autũnus aëris, hæc duo tẽpora vsus coïtus frequ tationi minimè opportuna sunt. Sed & alij tã antiqui q̃ recentiores medicinæ scriptores multa de ea re ipsa disseruerunt, omniũ verò copiosissimè Conciliator, differentia. 124. suprà non se mel aduocata. Michael Sauanorola quo loco etiam suprà citauimus.

71 ¶ Ex illis aũt antiquioribus, Strato Lampsacenus librum priuatum & peculiarem de concubitu scripsit, vt tradit Diogenes Laërtius, in quo, vt opinor, hunc locũ non prætermisit, dolemusque hunc nobis fuisse, temporũ iniuria, ereptũ. Minùs enim nobis negocij & laboris in his colligen dis & describendis fuisset. Sed vt tandem in eo finiamus, in quo hac in tractatione incepimus, Si aliis in rebus mediocritas obseruanda est, tùm maximè in concubitu. Quod Euripides optimè, vt cætera, intelligens, hæc ad Venerem locutus, ἧσσον μετρεῖν πλέωσ ἧς μηδ' ὅλως ἐλάσσοις, id est. Adsis quidẽ mihi, sed moderata, nec mihi desis. Quam & ipsam sententiam citat & approbat Plu tarchus, in libro de sanitate tuenda.

72 ¶ Sed quid proderit ista maritis præscripsisse, cùm illis plærunq; non sit liberum, neque tempus
opportunũ in eã rem, neque cætera obseruare. Sunt enim plęręque mulieres, nescio & an non om nes, præ coïtus insatiabili quadã appetentia tam improbæ, tam importunæ, tam acerbæ exactri ces, vt per illas non liceat maritis modum vllum tenere. Quid faciant igitur? non possunt sine ma gno sanitatis & animi & corporis discrimine illis satisfacere. Etiã si Proculi illius Cęsaris, & Her culis robur ad coïtum obtineant. quorum alter in sua quadã epistola testatus est, se centũ virgines Sarmaticas bello captas, quindecim dierum spatio vitiasse, atq; ex his decem nocte vna, vt scribit Flauius Vopiscus. Alter (quod magis mirãdum est) vna nocte cum quinquaginta virginibus The spij Erithei Athenienſis filiabus concubuisse, omnesque grauidas maribus reddidisse, & duas sci licet natu maximam & minimam geminis ferunt, præter vnam quam intactam reliquit, & per to tam vitam virginitatem seruare, sibiq; sacram esse voluit, quod tradit Pausanias libro nono, quo Bœotia describit. Diodorus autem Siculus lib. Bibliotheces. 5. tradit Herculem omnes cõpres sisse, ex hisque tot mares, id est, quinquaginta suscepisse, cõmuni nomine Thespiadas dictos. De quo etiam nonnihil Arnobius meminit libro quarto Disputationum aduersus gentes, vbi tamen Thesius pro Thespio errore librariorum scribitur. Ex quo illud Ouidianum Deianyræ ad ipsum Herculem,

Proculi Cæsaris robur ad concubitum.
Herculesu nam nocte 50 virgines im prægnauit.
Ouidij locꝰ

Nec tibi crimen erunt Teuthrantia turba sorores,

Quarum de populo nulla relicta tibi est.

Ille enim Teuthrantiam turbam vocat eas sorores Thespij filias, quòd Thespius ipse filius fuit Teuthrantis, vt scribit Stephanus & Eustathius Homeri interpretes li. Iliados secundo in Cata logo. Aeschylus autem in Agamemnone tragœdia, Thespiam vrbem Teuthrantis vocauit. Quin vt redeam, nullus est adeò potens in concubitum, vel sit vt aut Proculus ille, aut Hercules, quin a liquando destituatur viribus cupidineis, etiam maxima in cupiditate: ita vt nulla arte id opus ex ercere possit. Quod sibi aliquando contigisse queritur Ouidius libro tertio Elegiarum. Nisi igi tur, vt id caput finiam, viri vxorum ardori perpetuò satisfaciant, quod tamen semper difficilli mum est, vel si se rumpant, vt est in veteri prouerbio, ab ipsis multas molestias patiantur necesse est. sed & timendum quoque est, ne aliorum congressum insectentur, adeo sunt φιλανδροι, atque μοιχοῦσαι, ita enim Plato in Symposio vocat has mulieres viroſas, & impudicas.

Venercos nonnũquã facultate coëundi de stitui.

73 ¶ Quisquis ergo huiusmodi vxorẽ adeò coïtus appetentẽ nactus fueris, neq; enim oẽs tales sunt,
illud moneo, vt è boue syluestri nigro sanguine ricini lumbi perungantur ipsi vxori, vt illi tedium veneris fiat, iuxta Aeschinis medici sententiã à Plinio relatã lib. 28. c. 19. aut vt alij secant. 10. vbi

Venerem à fœminis ar centia.

& ipſe Plinius ſubdit ex eiuſdē Aeſchinis ſentētia,amoris quoq; tēdiū fieri pota Hircī vrina, admixto ꝓpter faſtidiū nardo. Idē rurſus eodē li.c.8.author eſt, Hippopotami pellē è ſiniſtra parte frontis in inguina adalligatā,venerē inhibere. Aſperſū quoq; cineris,qui ex Lyncū corio & vnguibus exuſtis fit,fœminarū libidines inhiberi. Idē li.30.c.6.ſcribit puluerē, in quo ſe mula volutauerit,corpori inſperſum,mitigare ardorē amoris. Idē li.32.c.5.tradit magos dicere,ꝙ Arūdine tranſfixa ranę natura per os,ſi furculus in menſtruis defigatur à marito,adulterorū tædiū fieri, quę ſi vera eſſent,vt ille ipſe dicit,veluti id deridēs,multò vtiliores vitę exiſtimarentur ranę,quàm leges. Idē quoq; eo li.31.c.4. Squāmæ teſtudinū è ſumma parte deraſæ,& in potu datæ, venerē cohibent. Dioſcorid.li. Medicinalis materiæ.2.c.82.tradit Scina decoctū cū lente & melle, aut ſemine lactucæ cū aqua potū, veneris cupiditates inhibere. Galenus li.6.de ſimpliciū medicamentorū facultatibus,tradit viticis ſemen,floreſq;,ac folia,cohibere ſtimulos & impetus veneris. Nec tantùm eſam potāq; ad caſtitatē conferre,ſed etiā ſubſtratā. Quod & ipſum tradit Aëtius Tetra. 1.ſer.4.& iterū Tetrab.3.ſermo.itē.3.c.34.& Paul.Aegineta li.7.c.3. Addit aūt Galenus ob eam cauſam Athenis in Theſmophoriis,id eſt,ſacris Cereris,mulieres totū ſibi fruticē ſubſternere ſolere. Hinc q; illi nomen inditum,agni,id eſt,caſti. Quod & ipſum ante eos,tradūt Dioſcorides li. 1.c.26.& Plin.li.24.c.9. Idē Gale.in li. de medicinis facilē parabilibus,ſcribit rutā eſu potuiq; datam,veneris appetentiā extinguere: quod & prodit Oribaſius Compendij medicinę.c.6. Porphyrius,citante Stobæo ſer.98.tradit Salicis fructū cū vino propinatū libidinis impetū marcore afficere. Ariſtoteles tradit in Phaſi flumine arbuſculum naſci,cuius ramus excerptus à viro, & in vxoris thalamū immiſſus,efficit ne vxor aliū virū appetat. Marcellus in lib. de Medicamentis. c. 33. Mulierē (inquit) q̄ tu habueris,vt nunq̄ alius inire poſsit,hoc facies,Lacertæ viridis viuæ ſiniſtra manu caudā curtabis eāq; viuā dimittes,caudā donec immoriatur,eadē palma clauſam tenebis,& mulierē verendaq; eius,dū cū ea eois,tange. Albertus Magnus lib. de animalibus.22.teſtis eſt,ꝙ ſi quis teſticulū dextrū lupi oleo mixtū,mulieris vuluæ cū lana imponat,remouet ab ea coēundi deſideriū,etiā ſi fornicaria fuerit. Idē paulò antè dixerat (quod an ſit verū viderint alij) quòd ſi virga lupi in nomine alicuius ſiue viri ſiue mulieris ligetur,non poterit coīre,donec nodus fuerit ſolutus. Sed & alia multa,aliorū authoritate tradit Nicolaus Nicol⁹ in eo tractatu quē priuatū ſcripſit de coītu,quē poſuit poſt ſermonē.6.c.7. quibus ſi vſus fueris in cōcubitu vxoris,ea nunq̄ concubitum alterius deſiderabit,vt ille dicit.

74 ¶Mirū eſt quod veterū monumētis ſcriptū reperitur,fuiſſe in Achaia ciuitatē Argyrā nomine, ac fontē quoq;,& in propinquo fluuiū Selenniū ab adoleſcente dictum,qui Argyrę nymphæ illaqueatus amore ac deſiderio extabeſcens,ſit à Venere in eū deformatus. Vnde Selennij aquā id lau dis adeptā ferunt,vt ea ablutos amore liberet & viros,& fœminas. Quod ſi verū eſt (inquit Pauſanias in Achaïcis) ἡμιώτερ χημάτων πολλῶ ἐς ἰρ ἀνθρώπους τὸ ὕδωρ τὸ σελέννι, id eſt, multis pecuniis pretioſior eſt hominibus aqua Selenni. Nec interim prætermittendū,ꝙ cùm aliquādo incredibilis ardor libidinis fœminas Romanas inuaſiſſet,adeò vt ferè omnes ſine vllo pudore in venerē ruerent,Senatus inſpectis libris Sibyllinis per Decēviros cenſuit,vt Veneris Verticordiæ ſimulachrū cōſecraretur,vt fœminarū corda à libidine ad pudicitiā verterētur, quod poſteaq̄ factū eſt,omniū ſedatus eſt ardor. Cuius rei meminit Valer.li.8.c.vl. Et Ouid.4.Faſt.his verſib.

De eadē re Selennij aqua amore liberans.

Venus uerticordia

Roma pudicitia proauorū tempore lapſa eſt,
Cumæam veteres conſuluiſtis anum:
Templa iubet fieri Veneri,quibus ordine factis,
Inde Venus verſo numine corda tenet.

75 ¶Quin & poſteriores medici hanc partē non prætermiſerunt,cùm multa paſsim ad inhibendā venerē conſcripſerunt. Marcellus.d.cap.33.di.lib. Medicamentorum. Aëtius Tetrabibli.3.ſerm. item. 3.c.34. Haly. Abbas lib.practicæ.8.c.6. Auicenna.2.tertij,tract.1.c.25.cum multis ſeq. Arnaldus à Villanoua li.Breui.2.c.26. Garnerius in libro de ægritudinibus matricis,c.11.& omnes ad vnū quotquot diſſeruerunt de curatione Satyriaſis & Priapiſmi,& Gonorrhœæ,id eſt,vt ipſo nomine oſtenditur,genituræ fluxus,ſiue profluuij (ita enim is morbus vocatur,non vt vulgò dicitur Gomorrhœa.) Ex quibus illinc,quę voles,aſſumere poteris,nā ſi ſingula minutatim percēſere vellē,dies me deficeret. Sed iis præcipuè vtendū eſt (ne id ptermittā,qđ noſſe imprimis neceſſariū eſt) cùm floret Scolymus.i.carduus,tunc enim fœminas libidinis auidiſsimas eſſe, viros contrà in coītū pigerrimos tradunt,vt nos diximus ſuprà in.9.lege cōnub.numero.94.at illud certè.

De eadē re

76 ¶Sunt & alia quę,ſi immodicè coīeris,ſunt non modicū opitulatura. Sed inter cętera Scandicis peculiaris laus eſt,ꝙ fatigato venere corpori ſuccurrit,vt tradit Pli.li.22,c.itē.22. Idēq; li.20.c. 5.tradit Heraclidē dediſſe aduerſus venerē ſubinde offenſantē Siſer erraticū. Aëtius quoq, Tetr. 3.ſer.3.c.35. iubet hiſq freq̄nter,& ſuprà q̄ cōuenit,coēunt,vrinā caprę bibendā. At illud nō omiſerim eos qui capite dolēt ex immodica venere,nō eſſe medicamēto purgādos,ex Hippocratis ſententia li.4. περὶ διαίτης ὀξέων. i. de ratione victus morborū acutorū, ſed eos potiùs monet Paulus Aegineta li.1.c.37. veſtimentis calidis opertos conquieſcere,ſomnoq̄ indulgere,donec corporis contentio ſubſidat,& illi ab imbecillitate ſeſe recollegerint. Et in vniuerſum his prodeſſe tradit,quæ donſant,calefaciunt,humefactant & confirmant.

Veneri immodicæ opitulantia.

77 ¶Sed quod ad hanc coītus tractationē pertinet,receptui canā,modò vltra ea q̄ iā diximus,pertinentia ad valetudinē,nonnulla alia priùs cōiuges admonuerimus. Illud aūt primū erit, non tēpeſtiuiùs eos voluptati venereę operā daturos, quàm cùm aliquid iurgij,aut diſcordiæ inter eos interceſſerit. Nihil enim omnino rerū eſt,quod eos ociùs faciliuſq;,aut gratiùs ad amicitiā reuocet, quod apertè inſinuat Homerus,apud quem lib.14.Iliad. Iuno de Oceano & Thetide eius vxore loquens,illorum iurgia ſe ſoluturā,atque in coītum reductura profitetur. Illius hęc verba ſunt,

Τοὺς ἔμ᾽ ὀλομένη καὶ σφ᾽ ἄφρασι νείκεα λύσω,
Ἦ δὴ γὰρ ἀμφὶς χόνου ἀλλήλω ἀπέχονται
Εὐνῆς καὶ φιλότητος ἐπεὶ χόλος ἔμβαλε θυμῷ
Εἰ κείνω γ᾽ ἐθέλοισι παραιτέσθην δ᾽ ἐμὸν ἦτορ φίλον κῆρ,

Εἰς ὅπλα ἀνέρε μᾶλλον ὁμῶς θοὺς ἀμφιλότητε.

Cuius loci authoritate Plutarchus in eo li. cui titulū fecit, γαμικὰ παραγγέλματα. i. Præcepta connubialia.c.40. Dum ira (inquit) diſsidioq̄ue vir & vxor vexantur,tum maximè venerē optimum huiuſmodi malorum remedium accerſiere oportet. Hæc ille. Et ego ſanè id efficacius in eam rem fore exiſtimo, quàm fuerit olim Romæ ſacellum illud Deæ Viriplacæ, in quod cùm vir & vxor diſcordes conueniſſent,inuicē locuti quæ voluiſſent,contentione animorum depoſita,concordes reuertebantur,vt à Valerio Maximo relatum eſt in Inſtitutis antiquis.

Ven⁹ diſcordiæ coniugū ſedatrix

Dea Viriplaca.

78 ¶Quanq̄ illud mihi veriſimilius eſt,virū & vxorē in eo ſacello cōgredi inuicē ſolitos,& hinc pacata omni ira reuerti. Neq; id abſurdū omnino videri debet,cùm teſte Herodoto in Euterpe (nō dicendū Hieronymo ad Euſto. vt fecit Chaſſenęus,qui totū hūc locū in ſuū Catalogū tranſlātauit,& cùm in mea priore ēditione ſcriptū eſſet cōciſe,Hero. in Euter. is nō intelligens nomen authoris nec libri,ita vt dixi,adſcripſit) Herodotus igitur,tradit cęteros mortales,prēter Aegyptios & Græcos, in tēplis coīre ſolitos, putantes hominem eſſe,vt cæteras animantes. Etenim videre licet & pecudes oēs,& volucrū greges in Deorū tēplis atq; in phanis coīre: quod ſi non eſſet Diis gratū,non facturas fuiſſe allegant. Quod ſi in cęteris tēplis nō ſatis honeſtū videri poteſt,nec etiā probat Herodotus,in hoc tamen quod Deæ Viriplacæ dedicabatur,nō adeò vituperādū fuit. Nā & apud Corinthios,vt Athenæus tradit antiquorum ſcriptorum authoritate, meretrices in templo Veneris proſtabant,illudq̄ue in ſolennibus precibus addere ſolebant, vt Dij meretricum numerum augerent. Vnde & κορινθιάζεσθαι veteribus vulgato ioco dicebantur, qui ſcortationibus indulgerent,apud Stephanum de Vrbibus,authoritate Ariſtophanis.

Venerē in templis ante exerceri illicitum fuiſſe.

κορινθιάζεσθαι.

79 ¶Religio aūt noſtra (quæ ſola religio vera & ſancta eſt) admodum deteſtatur huiuſmodi concubitus,qui in tēplis. D.O.M. Diuiſq; dicatis exercentur,adeò vt ea polluta cuiuſcunq; ſeminis effuſione arbitretur,vt videre licet ex.c.eccleſiis.68.di. quod repetitur,in.c.eccleſiis,de conſe.di.1. Ideoq; nec teneri,nec debere virū ab vxore in tēplo de coītu appellatū ei morē gerere,ex ſententia glo.in.c.quoniā,in verbo oportuno,di.31.& in.d.c.eccleſiis,in verbo ſemine,di.68.& in.c.apoſtolis.33.q.4.vel reclamante Hugo. Gadulpho,& aliis neſcio quibus relatis ab eadē glo.in prædictis locis,atq; etiā in.d.c.eccleſiis,de conſe.di.1. vbi id ſequi videtur & Alberi.in rub. C. de ſacro. eccle. qui videtur nutare,vt non abs re Arnobius lib.8.eodemq; vlt. Diſputationū aduerſus gentes,hæc conqueſtus ſit. Vbi aūt magis à ſacerdotibus quàm inter aras & delubra conducuntur ſtupra,tractantur latrocinia,adulteria meditantur? frequentiùs denique in ēdituorum cellulis,quàm in ipſis lupanaribus flagrans libido defungitur.

De eadē re

80 ¶Sed & quod ad externos ptinet,ꝓter id quod ex Herod. diximus,ſatis cōſtat id admodū fuiſſe, & ab illis quoq; vituperatum. Vnde illud Iuuenalis Saty.9. in immodicam mulierum libidinem,

Nuper enim (vt repeto) phanū Iſidis,& Ganymedē Pacis,& aduectæ ſecreta palatia matris,
Et Cererē (nam quo non proſtat fœmina tēplo?) Notior Aufidio mœchus celebrare ſolebas.

Et Ouidij lib.1.de Arte amandi,loquentis de templo Iſidis, quod Romæ erat,

Multis illa facit,quod facit illa Ioui.

Nam & Ioſephus lib. Antiquitatum.18.c.19.& Aegeſippus li.2. Hiſtoriarū Iudaïcarū.c.4. tradūt Paulinā Romanā matronā in templo ipſius Iſidis,à iuuene quopiā nomine Mundo,qui illā deperibat,miro cōmento conſtupratā fuiſſe,fraude ſacerdotū Iſidis, qui pecunia corrupti, ſub ſpecie Annubidis,amatorē Paulinæ cōplexibus copulauerunt. Quod vbi Tiberius Imperator reſciuit, ſacerdotes ipſos cū liberta Mundi,quæ mali author fuerat, in cruces adegit,tēplum Iſidis euertit, ſtatuam ipſius in Tiberim iactari iuſsit. Mundum autem exilio damnauit, dignum eum maiore pœna non iudicans,quòd amoris vehemētia,formæq; ſuperatus gratia,deliquiſſet. Plutarchus in Problematis Ro.c.3. tradit quendam cùm in templo Dianæ,quę in angiportu erat,mulierem vitiaſſet,à canibus diſcerptum fuiſſe,ob idq̄ue poſtea id templum viros ingredi nefas fuiſſe.

Paulina religionis ſpecie in tēplo ſtuprata.

81 ¶Scio aūt plærunq; tēpla religionis ſpecie à viris & mulieribus adiri, frequentariq̄ue ſolere: ea re tamen,vt libidinis cauſa ſeſe conſpiciāt, atq; ſi opportunitas adſit,alloquantur,deq; loco ac tēpore coēundi conueniant. Ex quo illud Proper. li.2.

Illic te nulli poterunt corrumpere ludi. Fanaq; peccatis plurima cauſa tuis.

Et Pontani lib.1.de amore coniugali,

Templa pudicitiā maculant,ni rite peractis Rebus abis,templi noxia ſæpe mora eſt.

Hucque glo.in.c. odi. 24.q.1. inuehit aduerſus ſcholaſticos,qui vadunt ad templa videndarū fœminarum cauſa,quam annotauit Barb. in proœmio cle. in verbo, ſalutem, col. 4.

Tēpla, ueneris cauſa frequētata.

82 ¶ Secundũ illud erit, vt recordẽtur cõiuges, Mosen iussisse p triduũ vxoribus abstinere, q̃ ad mõtẽ Sinai accessuri, Deũq; loq̃ntẽ audituri erãt. Exo. 19. Et Abimelech sacerdotẽ, Dauid & cæteris qui cũ eo erant esurientibus, nõ priùs panes sanctificatos dedisse, q̃ profecti essent, à mulieribus abheri & nudiustertius se cõtinuisse, vt scribitur. 1. Reg. 21. & repetitur in. §. itẽ si panes. 33. q. 4. quæ quidẽ in q̃st. multa in hãc sententiã reperies, eæ enim ob id priuatim facta est. Et inter cætera in. c. christiano, citatur illud ad Corint. 7. Nolite fraudare inuicẽ, nisi fortè ex cõsensu ad tẽpus, vt vacetis orationi, & iterũ reuertimini ad idipsum. Cui & illud addes ex Ecclesiastis. c. 3. Tempus amplexandi, & tẽpus longe fieri ab amplexibus. Cui simile est illud Iunonis, citante Athenæo lib. 7.

Venere abstinendã religionis causa.

Ὥρη ἐρᾶν, ὥρη δὲ χαμεύνων, ὥρη δὲ πεπαύσθαι,

Tẽpus amandi, tẽpus habendæ vxoris, tẽpus ab his desistendi. At ex iis quę scripta sunt in. d. 33. q. 4. id summatim colliges, exactũ de venere teneri quibusvis diebus, vel Deo sacris, id debitũ exigenti reddere: honestiùs autẽ esse non exigere: exigentũ tamen causa liberorũ procreandorũ, aut vitandæ incontinentiæ, minimè peccare: causa aũt saturãdæ libidinis, peccare mortaliter, vt nõnullis placet, venialiter vt aliis. Ita enim cõcludit glo. quã cæteri sequũtur in summa ei⁹ Causę.

83 ¶ Ex illis aũt sacrorũ Bibliorũ locis, vt opinor, Hiero. in Apologia ꝓ libris aduersus Iouinianũ ad Pãmachiũ, scribit veteri lege nõ licuisse sacerdotib⁹ hostias offerre, dũ opi cõiugali seruiebãt. Sed quibus addes, huc pertinere, quod ꝑcipitur Exo. 12. renes accinctos eos habere, qui agnũ illũ paschalẽ comederẽt. Quid enim est accingere renes, nisi libidine abstinere, quæ renibus ꝑficitur? vt nos alibi diximus. Et ꝑcipitur Leui. 16. c. sacerdotes sanctuariũ ingressuros, fœminalibus lineis verenda tegere. Id enim ad castitatẽ pertinet, vt scribit Hychius Hierosolymitanus eũ locũ enarrans li. 5. Cõment. in Leuit. Et quod scribitur. 2. Reg. 6. Ozam, quia post vxoris concubitũ man⁹ admouit arcæ Dñi, vt nõnulli cõiecerunt, neq; enim is tex. id dicit, repentina morte occubuisse, quod & repetitur in. c. plęrunq;. 2. q. 7. Cæterũ ex sexta Synodo oportet eos qui altari ministrãt, in tẽpore oblationis sanctorũ, cõtinẽtes esse in omnib⁹, vt à Deo possint cõsequi, q̃ simpliciter postulant. quod & repetitur in. c. quoniã. 31. di. Augustin. in ser. dominicæ. 2. aduentus Dñi, si is est, dicit abstinẽdum esse à cõcubitu vxoris die natali Domini, & aliis festiuitatibus. De quo & per eundem multa, in sermone. 3. dominicæ. 22. vbi & illud dicit, filios qui ex concubitu horum dierum nascuntur, leprosos fore, & epilepticos, atque etiam dæmoniacos.

De eadẽ re

84 ¶ Nec tamen prætermittam hãc fuisse legem. 12. Tabularum, AD DIVOS ADEVNTO CASTE. Quã interꝑtatur Tull. li. 2. de legibus, trahitq; ad castimoniã & corporis & animi. Sed & Assyrij Solẽ sub Iouis nomine colebant, quẽ Dia Heliopoliton cognominabant, cuius simulachrum vehebant, subibantque prouinciæ proceres raso capite, longi tẽporis castimonia puri, vt scribit Macrobius li. 1. Satur. c. 23. Legimus Numã Põpilium Ro. regem sanctissimũ, cùm orationibus vacaret, mulieribus abstinuisse. Quod & Ouidius significauit li. Fasto. 4. illis versibus,

De eadẽ re ex ethniis.

Vsus abest veneris, nec fas animalia mensis Ponere, nec digitis annulus vllus inest.

Porphyrius tradit Deos exaudire nolle hominẽ, qui multis dieb⁹ ab operatione venerea se nõ abstinuisset. Hesio. li. ci⁹ operis. 1. cui ἔργα καὶ ἡμέραι titulũ fecit, monet Persen fratrẽ, vt sacra Diis immortalibus castè ac purè pro virili faciat, Καθαρὸν μὲν ἔρδειν ἔρεπ' ἀθανάτοισι θεοῖσιν. Ἁγνῶς καὶ καθαρῶς: Idẽ li. 2. eiusdẽ opis monet itẽ, ne ab vxoris cõgressu Vestæ sacris intersit, Μὴ δ' ἀιδοίας γονῆ τεπαλαγμένος ἑστίον ἔρχεο, Εστιν ἐμπαλιν δὲρ παροφαινέμεν ἀλλ' ἀλέασθαι.

85 ¶ Illud quoque ex antiquorum monumentis didicimus, mulieres dum Isidis sacra fierent, per nouem dies à viris abstinere solitas. Ex quo illud Propertij lib. 2. eleg. 33.

De eadẽ re

Tristia iam redeunt iterum solennia nobis, Cynthia iam noctes est operata nouem.
Atque vtinam Nilo pereat, qui sacra repente Misit matronis Inachis Ausoniis.
Quæ Dea tam cupidos toties diuisit amantes, Quęcunque illa fuit, semper amara fuit.

Et illud quoq; Iuuenalis Saty. 6. Ille petit veniam, quoties non abstinet vxor
Concubitu, sacris obseruandisq; diebus, Magnaque debetur violato pœna caducæo.

Caducæum violari qd.

Nã tũ violari caducæũ creditur, cũ vetito tẽpore cõiuges coëunt. Sunt aũt qui in illo. 2. carmine Propertij non nouẽ legunt, sed decem, quia is dierũ numerus castimoniis id genus aliàs fuerit ꝑscriptus. Nã Liuius li. Belli Macedonici. 9. loquẽs de matre filiũ initiatura Bacchanalibus, ita scribit, Decem dierũ castimonia opus esse, decimo die, cœnatũ, deinde purè lautũ in sacrarium deducturã. Idem quoque paulò pòst docet eum, qui initiari volebat per aliquot noctes secubuisse solitũ à fœminæ cõplexu, religionis causa. Sed & paucis interiectis, Hispalæ concubitu carere eũ decem noctes non posse. Ouidius libr. Amorum. 3. eleg. quoque. 3. tradit in sacris Cerealibus secubitus vsurpari solitos, vt scilicet fœminæ solæ in vacuo thoro per aliquot noctes secubarent,

Annua venerunt Cerealia tempora sacri,
Secubat in vacuo sola puella thoro.
Flaua Ceres tenues spicis redimita capillis,
Cur inhibes sacris commoda nostra tuis?

Et paulò pòst,

Hanc quisquam lachrymis lætari credat amantum,
Et bene tormentis secubuitque coli.

Sed

Sed & in sacris Bonę Deæ à rebus venereis abstinebant mulieres, nec solùm viros excludebãt, sed cũ solẽne sacrificiũ facerẽt, q̃cq̃ masculũ est, domo exigunt, vt tradit Plutar. in Probl. Ro. c. 19.

86 ¶ Supradictis concinit quod scribit Tibullus lib. 2. elegia prima, *De eadẽ re*

Vos quoque abesse procul iubeo, discedite ab aris,
Cui tulit hesterna gaudia nocte Venus.
Casta placent superis, pura cum veste venite,
Et manib⁹ puris sumite fontis aquã. Hucq; respicit illud Vir. aut cuiusuis alterius, in Priap.
Huc, huc quisquis es, in dei salacis
Diuerti graue ne puta sacellum,
Et si nocte fuit puella tecum,
Hac re, quod metuas adire, non est,
Istuc celitibus datur seueris.

Et quod Pythagoras, vt tradit Laërtius, semper casto corpore, honores diis adhibendos dicebat. *Sacerdotes castos & cœlibes esse oportere*

87 ¶ Hęc pudicitię in rebus sacris obseruatio in causa, ni fallor, fuit, vt tandẽ post multorũ sęculorũ contentiones, statutũ fuerit, ne liceret sacerdotes vxores habere, vt videre licet ex. c. diaconus, & c. presbyteris. 27. di. & di. seq. per totũ. & 31. di. etiã per totũ. Porrò Epiphanius contra Hæreses lib. 3. c. 78. illud ex diuinis literis obseruauit, Mosen, postq̃ prophetauit, nõ amplius vxori suæ cõiunctũ fuisse. Sed & Eusebius Cæsariensis, si is est, lib. Euangelicæ demonstrationis. 1. c. 9. tradit ipsum Mosen atq; eius fratrem Aarõ, anteq̃ ipsis Deꝰ apparuerit, filios genuisse: postq̃ aũt diuina oracula acceperint, nõ amplius genitos ab illis filios inuenias. Porrò episcopũ castũ esse oportere satis cõstat ex diuo Paulo, in epist. ad Tit. c. 1. Oportet (inquit) episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorẽ, nõ proterũ, non iracundũ, non vinolentũ, non percussorẽ, non turpis lucri cupidũ, sed hospitalẽ, benignũ, castũ. & cætera quæ sequuntur, quanq̃ latinus interpres, cuius interpretatione vtimur, pro σώφρονα, id est, castũ, prudentẽ tranꝭtulit, verbi ambiguitate deceptus, vt annotat diuus Hieronymus in enarratione eius loci. *Episcopus castus.*

88 ¶ Quinetiã vel apud Ethnicos pudicitiã in sacerdotibus præ cæteris fuisse semper cõmendatissimam, vel ex illo Virgilij loco liquet lib. Aeneidos. 6. *De eadẽ re*

Quiq; sacerdotes casti, dum vita manebat. Illudq; Ouidij li. 2. Fast. paulò pòst principium.
Nomen idem ramo, qui cæsus ab arbore pura
Casta sacerdotum tempora fronde tegit.

Nam & Vestę sacerdotes, quas & ipsas Vestales vocabant, perpetuam virginitatem asseruabant. *Vestales perpetuã virginitatẽ seruabant.*

Ex quo idem Ouidius lib. 4. Fastorum de his loquens,
Quæque colunt sanctis virginitate focis. Et iterum lib. 6. eiusdem operis,
Cur sit virginibus quæris dea culta ministris?
Inueniam causas hac quoque parte suas.
Ex Ope Iunonem memorant, Cereremque creatas
Semine Saturni, tertia Vesta fuit.
Vtraque nupserunt, ambæ peperisse feruntur,
De tribus impatiens restitit vna viri.
Quid mirum, virgo si virgine læta ministra,
Admittit castas in sua sacra manus?

Quã quidẽ virginitatẽ si concubitu polluissent, viuæ sub terra defodiebantur, ex legibus Numæ illius Pompilij, vt videre licet ex li. 2. Dionysij Halicarnassei, li. 2. Roma. antiq. & Plutarchi in vita illius, & ex plurimis Liuij locis. Et hinc illud ipsius Ouidij lib. quoque. 6. Fastorum,

Nullaque dicetur vittas temerare sacerdos
Hoc duce, nec viua defodietur humo.

Quare aũt eo genere mortis magis q̃ alio plectebantur, disces ex Plut. Probl. Ro. c. 96. Porrò Plutar. in Probl. Græcis. 111. scribit Ro. sacerdotes capra adeò abstinere voluerunt, vt non modò attingere, sed ne appellare quidẽ liceret, quòd id animal tanq̃ libidinosum abhorrerent. Sed & Festus Põpeius tradit Flamini Diali Romæ nefas fuisse hederã tangere, ac ne noïare quidẽ fas fuisse. Quo ęnigmate antiquitas declarabat, quãta puritas, quanta castitas sacerdotẽ deceret. Hederã enim herbã esse lasciuã, & quæ amplexu suo omnia vinciat. Ex quo illud Horat. li. Epod. Ode. 15. *Ro. Sacerdotes capra abstinent.* *Hedera.*

Arctius, atque hedera procera astringitur ilex,
Lentis adhærens brachiis. Rursusque Carminũ li. 1. Ode. 36.
nec Damalis nouo
Diuellitur adultero,
Lasciuis hederis ambitiosior. Et illud quoque Catulli in Epithalamio Iuliæ & Mallij,
Ac domum dominam voca
Coniugis cupidam noui
Mentem amore reuinciens,
Vt tenax hedera hac & hac
Arborem implicat errans,

89 ¶Mirum est autem & in primis adnotandum, quod tradit Columella libro Rei rusticæ nono.c. 14. quod hic obiter dicere voluimus, quia & nonnihil ad hunc locũ pertinet. Illud scilicet maximè custodiendũ esse curatori qui apes nutrit, cùm alueos tractare debebit, vti pridie castus sit ab rebus venereis. Id quod mirè conuenit cum eo, quod scribit Plutarchus in lib. de causis naturalibus.c.36. Cur (inquit) apes citiùs eos pungunt, qui dudum stuprũ fecerunt? An quod id animal est mundiciæ perquam studiosum? Præterea olfactus sensu, valet plurimum. Cùm itaque impuri cõgressus propter impudi citiã, & immoderatã libidinem soleant esse immundiores, & citiùs ab apibus deprehenduntur, & odium vehementius aduersus illos concipiunt. Vnde apud Theocritum iocosè Venus ad Anchisen à pastore ablegatur, vt apũ aculeis propter admissũ adulteriũ pungatur,

Apes nõ ni si à castis tractandas

Te confer ad Idam
Confer ad Anchisen, vbi quercus atque cypirum
Crescit, apum strepit atque domus melli: flua bombis.

Et Pindarus: Paruula fauorum fabricatrix, quæ Rhœcũ pupugisti aculeo, dęmans illius perfidiã. Idem Columella, vt ad eum redeamus, li.12.c.4. scribit, Magonem Carthaginensem, Hamilcarẽ, Paxamũ, Mnaseam, M. Ambiuium, & Caium Martium præcepisse eos qui penoribus præficiũtur, oportere abstinentissimos esse rebus venereis: quibus si fuerit operatus vel vir vel fœmina, debere eos flumine aut perenni aqua, priusquã penora contingant, ablui. Nec minùs mirum est, quod tradit Apuleius Platonicus (nescio num is sit, qui Apuleius Colsus dictus est Scribonio ipsius discipulo.c.171. & alibi sæpe) in libro de viribus herbarum, de hortiragine, siue parietaria scribens, Hanc (inquit) herbam si volueris euellere, mundus & ante solis ortum tolles.

Herbas ex stis euellendas.

90 ¶Tertiũ illud est, Mosem suis legibus interdixisse concubitu mulieris menstruatæ, Leuitici. 15. &.18. &.20. vbi & hunc rei pœna mortis irrogatur, & nonnihil meminit Ezechiel, cap.18. statim post prin. & iterũ.c.22. & Iosephus li. Antiquitatũ.5.c.11. aut, vt alij diuidunt.14. Cuius prohibitionis tã frequentis causam declarat Augustinus li.3. Quæstionũ super Genesim. Ex hoc autem diuus Clemens, in ea epistola, quã ad Iulium & Iulianũ, alios que discipulos scripsit. Obseruet (inquit) vnusquisq; ne mẽstruatę mulieri misceatur: hoc enim & execrabile dicit lex Domini. Quod si lex de his non admonuisset, nos vt canerij libenter volutaremur in stercore. Et de hac re quoq; nonnihil habetur in Decretis Cano.c.ad eius.5.di. quo in loco glo. Archi. & alij rationẽ reddũt, quoniã ex huiusmodi concubitu prodeunt liberi epileptici, & leprosi (elephantiaci voluerunt dicere) & aliàs morbosi. quod & tradit diuus Hieronymus in li.1. Lamentationum Hieremię.c.itẽ 1. & Augustinus (si is est) in eo sermone.3. dominicæ.22. vbi & addit hos liberos futuros dęmoniacos, & diuus Thomas in.4. tentẽ.di.32. arti.2. & è nostris Alberi. in.l. quæ bis. ff. de ædi. edic. Id quod etiã quantũ ad leprosos ac alios morbosos, adstruunt medici, aliique rerum naturaliũ scriptores. Qui locus in mentẽ reducit, quod & à diuo Clemente scriptũ est li.9. Recognitionũ, illud interdũ accidere, vt si qui incontinenter egerint, eis generetur intemperata & vitiosa progenies. Dũ enim totũ libidini indulgetur, obseruatio nulla coẽundi est, illorũ sine dubio, dęmonũ, quibus hæc perurgentibus fiunt, vitia & fragilitates suscipit importuna generatio. Et ideo pro huiusmodi vitiis natorũ, obnoxij erunt parentes, qui legem seruare concubitus noluerunt, licèt sint & aliæ causæ secretiores, quibus his malis obnoxiæ efficiuntur animæ, tamen oportet vnũquenq; agnoscere legẽ Dei, vt ex ea generandi obseruantiã sumat, & immundicię causas declinet, vt possit mũdũ esse quod gignitur. Neque enim fas est, vt non in plantandis quidẽ virgultis, vel in seminandis frugibus opportunum tẽpus quæratur, terra purgetur, atque omnia quæ cõuenit, præparentur, ne fortè semen iactũ lædatur & pereat, & in homine solo, qui est super omnia, serendi obseruatio nulla habeatur, nulla cautela? Hæc ibi. Sed vt redeamus, illud certè scio, mulieres q̃ in hoc fluxu sunt, rarò concipere, vel teste Aristotele li. de Generatione animaliũ.1.c.19. At idẽ lib. de Historia animaliũ.7.c.2. tradit nonnullas mulieres, dũ profluunt menses, concipere solere, postèa aũt non posse, vt quibus vulua statim à purgatione comprimitur. Porrò Plinius lib.28.c.7. tradit huiusmodi fœminarum coïtus in silente luna maribus exitiales esse, atque pestiferos.

Mẽstruatæ mulieris coitu abstinẽdum.

91 ¶Et aliàs multum fœditatis ac maleficij huiusmodi mẽstrua obtinere, videri potest ex Columella li. Rei rusticæ.11.c.3. eodemque vlt. & Plinio lib.7.c.15. vbi & inter cætera illud dicit, nihil facilę reperiri mulierũ huiusmodi profluuio magis mõstrificũ, quod multis documentis cõprobat, & rursus li.19.c.10. & lib.28.c.7. & Solino in Polyhistore.c.4. & Aeliano li. Historiæ anima.8. quo loco de cãpe vermiculo loquitur. & Auicenna.c.2. Fen.22. canonis.3. quæ huc sigillatim referre non duxi, loca designasse contentus, si quis fortè nosse cupiat. Illud tamen dixerim, quòd ex legibus Zabiorũ, mulier cui menses fluerent, præcipiebatur sola domi manere, cremabanturq; loca in quibus pedẽ suũ posuerat. Nec is tantũ pollutus erat, qui cũ ea loquebatur, sed & si ventus ex ea super mundũ quempiã transisset, is quoque polluebatur, vt recenset Rabi Moses Aegyptius in eo opere, cp Dubitantiũ inscribitur, li.3.c.48. Sed his multò maiora cõperies ex legibus Mosis illo.c.15. Leuitici. Illud autem apud nonnullos scriptum reperimus, quòd cùm Orpheus Bacchi sacra cõperisset, prohibuisseteq;, ne mulieres cùm menstrua illis fluerent, eis adessent, mulieres id ad earũ ignominiam inuentum existimantes, illum vnguibus interfecerunt, & in Hebrum fluuium deiecerunt, quanquã alij aliam ob causam à fœminis interemptum tradunt.

Mẽstruorũ fœditates & maleficia

¶Nec

92 ¶Nec tamen interim prætermittam, ne mulieres nobis succenseant, huiusmodi menses non in paucis maiorem in modum prodesse. Nam Democritus, vt ab antiquioribus incipiam, in eo libro qui inscribitur, ἀφὶ ἀντιπαθῶν & post eum Columella illo.c.3. li.11. affirmant bestiolas illas maleficas, & quæ multùm hortis officiunt, quæ à Latinis erucæ vel bruci, à Græcis κάμπαι vocantur, enecari, si mulier quæ in menstruis est, solutis crinibus, & nudo pede vnanquamque aream ter circumeat. De qua & idem Columella lib.10. illis versibus,

Mẽstruorũ multæ commoditates, & medicamina.

At si nulla valet medicina repellere pestem,
Dardaniæ veniant artes, nudataque plantas
Fœmina, quæ iustis tum demum operata iuuentæ
Legibus, obscœno manat pudibunda cruore:
Sed resoluta sinus, resoluto mœsta capillo
Ter circum areolas, & sepem ducitur horti.
Quæ cùm lustrauit gradiens (mirabile visu)
Non aliter quàm decussa pluit arbore nimbus
Vel teretis mali, vel tectæ cortice glandis,
Voluitur ad terram distorto corpore campe.

Et à Plinio quoque repetitum li.17.c.28. eodemque vl. & lib.28.c.7. vbi & idem valere aduersus vermiculos scarabeos, ac noxia alia dicit, & Palladio li.1.c.35.

93 ¶Sed & alia multa commoda huius rei, refert Plinius eodem.c.7. lib.28. Nempe ea podagras illini, strumas, & parotidas, panos, sacros ignes, furunculos, epiphoras, tractatu earum mulierum quę in fluxu sunt, leniri. Lais & Salpe canum rabiosorum morsus, & tertianas, quartanasque febres menstruo in lana arietis nigri argẽteo brachiali incluso. Diothymus Thebanus vestis omni no ita infectę portiuncula acu vel pelliceo, aut, vt alij legunt, licio brachiali inserta. Sotyra obstetrix tertianis quartanisque, efficacissimũ dicit, plantas ægri subterlini, multoq; efficacius ab ipsa muliere etiã ignoranti. Sic & comitiales excitari morbosq; sanari. Inter omnes autẽ conuenit, si aqua potusque formidetur à morsu canis, suppositа tantùm calici lacinia menstruo tincta tali, statim metũ eum discuti, videlicet prævalente sympathia illa Græcorũ, cùm rabiem canum eius sanguinis gustatu incipere dixerimus. Cinere eo iumentorum omniũ vlcera sanari certum est, addita caminorũ farina, & cæra. Maculas autẽ è veste eas non nisi eiusdem farina ablui. Cinerẽ per se rosaceo mixtũ, fœminarũ præcipuè, capitis sedare dolores illitum fronti. Et post pauca, Id quoque conuenit, quo nihil equidẽ libentius crediderim, tactis omnino mẽstruo postibus, irritas fieri magorum artes. Quin illo.c.15. li.7. Bituminũ (inquit) sequax alioquin, & lẽta natura in lacu Iudęę, qui vocatur Asphaltites, certo tempore anni supernatans, nequit sibi auelli ad omnem contactum adhærens, præterquã filo quod tale virus infecerit, quod & repetijt.d.c.7. li.28. & Solinus.d.c.4. vbi & illud dicit, salutare eum cruorẽ habere, quòd auertit sydus Helenæ perniciosum nauiganti bus. Sed & ipse Plinius eodẽ.c.7. li.28. tradit ea re abigi grãdines turbinesque, & cœli violẽtiam. Marcellus quoque ille Burdegalensis medicus; li. Medicamentorum.c.32. scribit inguina dolentia vel tumentia si menstruis muliebribus continguntur, statim sanari.

De cadẽrẽ

94 ¶Iosephus in Hierosolymorũ captiuitate tradit iuxta Macherũtem Iudęæ oppidum nasci radicem Baaras nomine, quæ est colore flammeo, noctibusque splendorem emittere, sed eam accedentibus captu difficilem admodũ esse, captantis nanque frustrari manum, & refugere: neq; priùs cõsistere, quàm muliebri lotio aut menstruis conspersa fuerit. Antiqui autẽ hæc menstrua tanti æstimarunt, vt ijs Menã Deam Iouis priuignam præsidere existimarent, vt tradit diuus Augustinus li. de ciuitate Dei.4.c.11. Cęterum Andreas Vesalius li.5. de humani corporis fabrica. c.15. non probat, quæ Plinius, Albertus, & alij tradiderũt de huius menstrui sanguinis prauitate, & graueolentia, vir quidẽ multis nominibus cõmendabilis, sed qui Galeno viro per omnia admirabili, parum æquus fuit. Horrendũ autem est, quod scribit Epiphanius ille sanctus Episcopus Cyprius li. contra hæreses.1.tomo.2.secta.26. fœminas Gnosticorũ, cùm in fluxu sunt, sanguinem menstruũ collectum in cõmuni bibere, dicentes vnum aliquid, quod nec ausim proferre, nec velim, adeò mihi detestandum execrandumque visum est, cùm diuus Paulus ad Colossenses. 5. illud scripserit, Quę in occulto fiunt ab ipsis, turpe est etiam dicere, quanuis idem Epiphanius id dicere non erubuit, quòd ipsi, vt dicit, facere non erubescunt, vt omnibus modis horrorem incutiat, huiusmodi facinora audientibus.

Menam deam menstruis præesse.

95 ¶Quartum, quod in hac concubitus ratione obseruandum quoque monemus, Ne scilicet viri cũ vxoribus infantes lactantibus, quantum maximè fieri potest, citra pudicitiæ periculũ, congrediantur. Nihil enim omnium rerum esse, quod magis infantibus ipsis lactentibus obsit, vt tradit Oribasius li. Euporistõn.1.in fi. & Paulus Aegineta, qui ex eo sumpsisse videtur, vt alia multa, li.1. c.2. Et ante hos Galenus li.1. de sanitate tuenda. A venere (inquit) omnino abstinẽdum esse, quæcunque lac præbebit, moneo. Nam & menses viri consuetudine prouocantur, & lac odoris gratiã in deterius mutat. Quinetiam aliquæ in vtero concipiunt, quo alienius à puello adhuc lactente nihil est. ita enim quicquid sanguinis est, in fœtum absumitur. Quippe is cùm proprium in se vitæ principium contineat, & huius moderamine agitur, & assiduè cõueniens sibi alimentũ trahit,

Venere abstinendum fœminis pueros lactẽtibus.

vtero ipsi veluti radici adhærens, nec vsque ab eo nocte diéve discedens. Interim verò non minor modò, verumetiam deterior rationabiliter redditur ipsius grauidæ sanguis, quò fit vt lac ipsum tum peius, tum verò exiguum, in mãmillis colligatur. Quare si, quæ infantem lactat, vterum gerit, ego magnopere suaserim inueniendam nutricẽ. Hæc ibi. Quibus & tu addes non tantùm infanti lactenti, sed & fœtui qui in vtero est, frequenter lætale esse, vt experientia propè quotidiana didicimus, & traditum est ab omnibus propemodum, qui de ea re scripserunt, & inter hos Aëtio Quaternionis. 1. Sermo. 4. c. 6. vbi & ob eam rem iubet nutrices his maximè rebus abstinere, quæ venerem stimulant.

96 ¶ Quintum, ne vxorem, quæ recens concepit, attingas: nam si id feceris, periculum est, ne conceptum ipsum corrumpas, vt est Hippocratis sententia in li. περὶ ἐκτιτρώσεως, id est superfœtatione, & è recentioribus Matthęi à Gradibus medici quidem celeberrimi, con. 71. quia accidẽs, col. 1. & con. seq. ad conseruandam. Et huc respicit illud diui Hieronymi in. c. origo. 32. q. 4. postquã venter vxoris intumuerit, non perdant filios. Nam, vt ibi dicit glo. perit partus ex frequenti concussione. Nam & hinc videmus publicas has meretrices rarenter concipere: aut si conceperint, fœtum seruare, vt quæ passim, indiscriminatim, sine delectu, nullo ordine, nullo non tempore, & concubitu super concubitũ omnibus pateant. Nec tamen adeò sum religiosus, vt concubitu vxoris prægnantis omnino interdicam, modò modus, & temperantia adhibeatur. Quis enim probet Serum legem, qua non licebat cum vxore congredi post conceptum? Quis Zenobiam imitandam iusserit, quæ marito post concubitum, eam repetendi potestatem non faciebat, nisi priùs tentatis conceptibus, vt à nobis scriptũ est suprà, scilicet de Seribus in. 7. lege connubiali, numero. 46. Germani. & de Zenobia in. 9. lege, numero. 68. quid quod, & certè nemo, vt opinor.

Vxor quæ recens concepit, non incunda.

97 ¶ Sextum, vt ne temulenti cum vxoribus concumbant, quod admonuit Plutarchus in li. de educandis liberis, non ita multò post prin. Nam & liberi hinc procreati, vini solent esse plus æquo auidi. Ex quo Diogenes ille Cynicus, vt idem refert, cùm adolescentem quempiam ex temulentia desipere cerneret, Adolescentule (inquit) ebrius te seminauit pater. Hucque referri potest illud Martialis ad Catullum lib. 6.

Venere ebriis abstinendum. Ebriorum liberi ebriosi.

Non miror, quòd potat aquam tua Bassa, Catulle,
Miror quod Bassi filia potat aquam.

Quod & nos, aliud agentes, alibi retulimus. Plato autem lib. 2. de legibus, ad fi. non ius facit viro aut mulieri nocte liberis operam daturis vinum bibendi, quod & ex eo repetit, & approbat Galenus in eo li. cui titulus est, Corporis temperaturam animi motus sequi. Sed & idem Plato eiusdem operis li. 6. de hac re hæc scribit, græcè quidem, sed in hanc sententiam, Maximè verò connubio iuncti sponsus & sponsa tunc mentis compotes esse debent, quando non paruã ineunt vitę mutationem, præsertim vt ex quàm maximè moderatis semper generatio fiat, fermè enim incertum est, quæ nox aut dies cum Deo ipsam peragat. Quare vt solidus, stabilis, & quietus cõceptus fiat, non oportet ebrietate diffusis dare operam liberis. Qui autem vino refertus est, tam animæ quàm corporis rabie cõcitatus, quouis & trahit, & trahitur. Idcirco ebrius tanquã mente captus, ad serendum est inutilis. Verisimile est enim fœtus inæquales, instabiles, obliquos tam membris, quàm moribus procreari. Quamobrem per totã quidem vitam, sed maximè quãdiu generationi vacat, abstinebit quisque, cauebitque ne faciat, vel quę suapte natura, & sponte morbos asciscunt, vel quæ ad petulantiã iniuriãque declinant. Hæc enim in animos, & corpora nascentium necessariò translata, illic imprimuntur, peioresque inde nascuntur. Sed præcipuè die illo ac nocte à talibus abstinendum. Principium nanque, & numen hominibus insitum, si conuenienti sibi, à singulis munere ipsius vtentibus, honore afficiatur, omnia seruat. Aristoxenus quoq; Pythagoricus citante Stobæo Ser. 99. iubebat, ne quis ebrius operam procreationi liberorum daret: quoniam ex praua, inconcinna, & turbulenta mixtione, non modò non egregia, & concinna soboles, sed ne à principio quidem vllo pacto bona fieret.

98 ¶ Quanquam illud scio, vt id obiter dixerim, semẽ genitale ebriosorum, magna ex parte esse infœcundum: quoniam habitus corporis eorum prehumidus est. Semen autem nõ quod humidum, sed quod constat, crassumque est, hoc vim obtinet procreandi, vt author est Aristoteles Problematum sectione. 3. c. 4. Et vt idem scribit illa eadem sectione. c. 11. Vinolenti concumbere nequeunt, quoniam pars quædam corporis magis caleat, quàm reliquum corpus oportet, quod in his fieri non potest, ob nimium totius corporis feruorem. Extinguitur autem calor motionis internæ obtentu caloris occupantis, quoniam multum in his ineſt, quod humidum crudumque efficiat. Præterea semen à cibo proficisci, necesse est: cibus autem omnis concoquitur, quo satiati ad venerẽ planè incitamur. Vnde hac de re plęrique prandere largè, cænare parcè præcipiunt, vt cruda insint, quàm concocta, pauciora. Hactenus ille in eo loco, qui & in eadem quoque sectione. c. 32. idem affirmat, additque, quòd in his partes corporis imas recalescere opus est. Vinum autem in sublime efferri aptum est. Itaque calorem, quemadmodũ illic excitat, ita hinc auocat, atque abducit. Porrò Athenæus tradit authoritate Theophrasti Alexandrum Magnum ob eam causſam in venerem parum fuisse strenuum, quòd esset vinosus. Omnes autem rerum naturæ scriptores, & philosophi, & medici, tradunt eos qui venere vtuntur, cùm ab omnium rerum repletione, vt suprà diximus, tum verò

Ebriorum semen infœcundũ.

Ebriis coitus insalubris.

verò maximè vini cauere oportere, si suæ sanitati consulere volunt, vt videre licet ex Oribasio Sardiano lib. Euporistõn. 1. c. 22. & iterum Compendij medicinæ. c. 6. & Aëtio Quaternionis. 1. ser. 3. c. 8. & Rasi li. 4. c. 17. & Rabi Moysis de Regimine vitæ. c. 4.

99 ¶ At hæc perpetua non sunt, quandoquidem, & ebrios nonnunquam gignere satis patet ex his, quæ iam diximus, in prin. versi. præcedentis, & testimonio sunt sacræ literæ, Genesis. 19. c. vbi Loth ebrius filias proprias impręgnauit, & adeò quidem ebrius, vt ille non sensisset, nec quando concubuerit cum illis, nec quando illæ surrexerunt, de quo etiam aliquid in Decretis Cano. c. inebriauerunt.

Ebrii nonnunquam generant.

100 ¶ Septimum cui nonnihil conuenit cum præcedenti, ne quis ad vxorem mœstus, aut alijs huiusce modi perturbationibus malè affectus accedat, nisi & ipse liberos ijsdem affectibus ac passionibus obnoxios gignere velit, quod & nos non obscurè monuit Hesiodus paulò ante fi, lib. 2. Operum & dierum, fratrem suum Persen alloquens,

Μηδ' ἀπὸ δυσφήμοιο τάφου ἀπονοσφίσαντα
Σπερμαίνειν γενεὴν ἀλλ' ἀθανάτων ἀπὸ δαιτός.

Non serito tristi rediens de funere mœstus
Progeniem, lauta sed cœna Perse Deorum.

Tanquam scilicet genitura non solùm prauitatem, & virtutem, sed & tristitiam, & gaudium, & his similia referat, ac suscipiat. Ideoque hilares, lætos, ac gaudio perfusos Hesiodum mittere ad filiorum procreationem. Quod & ex eo expendit Plutarchus, vir in omni genere doctrinæ excellentissimus, in libro, De sera numinis vindicta.

Venere mœstis aut aliter affectis abstinendum.

101 ¶ Octauum illud consequenter admonuerim maritos, ne in ipso actu concubitus animũ alio impensè intendant, occupatúue alijs cuiuslibet sensus negocijs habeant. Sic enim fit, vt semen hac vehementi acrique cogitatione siue occupatione abstractum ab animo, nil nisi quod animale est, terrestreque, ac corporeum gignat, mentis, animi, & ingenij prorsus expers, vacuum, & inane. Nõ quòd anima ex traduce fit, vt Hippocrates in libro περὶ διαίτης, Apollinarius, & Tertullianus, & bona pars Orientalium existimabant. Nam his orthodoxi omnes aduersantur, nempe Gregorius Nyssenus li. Philosophiæ. 2. cui titulus est, de anima. c. 6. Diuus Hieronymus ad Pãmachium aduersus errores Ioannis Hierosolymitani, & in. 2. aduersus Ruffinum apologia, & in epistola 27. earum quæ diui Augustini sunt, & ipse Augustinus epistola seq. iterumque in epistola. 7. quæ ad Marcellinum est, rursumque epistola. 157. quæ est ad Optatum, & è nostris glo. & Archi. in. c. quod vero. 32. q. 2. Sed negari non potest animum ex animo aliquid accipere, ad posteróque deriuare, vt è nostris tradit Io. Faber in Rub. Insti. de nupti. de quo & nos latiùs diximus in. 7. lege connubiali, post prin. Modò vt diximus, animus in ipso generandi actu non nimiùm sit vehementi quapiam cogitatione, aut affectione occupatus, quod plærunque accidit viris prudentissimis, qui & ob id sæpe filios stolidos, stupidos, & brutorũ quàm simillimos gignũt, & è diuerso. Quod & Alexandro Aphrodisieo placuit, si is est, quod Theodorus Gaza negat, sed certè viro apprimè docto, & quem Theodorus ipse dignum putauit, quem in linguam latinam verteret. Is enim li. 1. Problematon. c. 26. aut ex computatione aliorum, qui ex primo tria faciunt. 29, Cur (ait) plęriq; stulti liberos prudentissimos procreauerunt? Quod homines stultiores in coitu, ei voluptati magnopere succumbentes, seque totos dedentes, animum habent corpori omnino demersum, astrictumque rei tantùm venereæ. Ex quo fit, vt eorum semen quamplurimæ virtutis tum rationalis, tum naturalis particeps prudentiores eos, qui hinc nascuntur, efficiat. At homines prudentes, & præsertim docti semper aliquid vel honesti vel vtilis animo complectũtur, ne in ipso quidem venereo actu omnino à rerum studio desistant. Itaque animo remissiori profluens semen expers longè facultatis illius animalis incumbit. Hincque etiam, vt subiũgit, deduci ratio potest, cur homines stulti, & indocti filios robustos maximè procreant, prudẽtes & docti, imbecillos. Porrò Aristoteles li. Problematôn. 10. c. 12. non obscurè sentit animum concumbentis multùm præstare ad liberorum similitudinem, vel dissimilitudinem. quod & nonnulli è nostris adstruunt in. l. Gallus, in prin. ff. de lib. & posth.

Veneris tẽpore animus ne sit allis rebus intentus.

Anima non ex traduce

102 ¶ Nonum id erit, vt meminerint eius præcepti, quod inter cætera coniugibus præstituit Plutarchus in Præceptis connubialibus. Oportet (ait) cõgressus oblectationesq; cum vxore secretò fieri. Nam & Lycurgus, vt idem in vita illius scribit, suis legibus statuit, vt ad sponsam sponsus quadam cum religione clam pergeret, & verecundus & timidus, ne quis ex intimis se intueretur. Simul enim, & sponsa moliebatur agebatque, quò tempestiuè & clam inuicem conuenirent. Et hoc non parum temporis gerebant, sed quoad etiam aliquibus filij nascerentur, priusquam interdiu suas vxores aspicerent. Huiusmodi autem congressio, vt subdit Plutarchus in eodem illo loco, nõ temperantiæ modò atque pudicitiæ excercitatio quædam erat, verùm & verecundis corporibus, & perpetuo quodam amore nouos recentesque ad concubitum ducebat: neque satietate eos capi, neque inuerecundis congressibus à mutuo affectu refugescere: quin potius vt reliquias semper aliquas, & fomentum cupidinis, & gratiæ inuicem relinquere sinebat. Hoc Lycurgi quoque institutum è nostris memorat, & probat Cardi. Alex. in rub. ext. de spon. & matri. col. 4. & antè Xenophon in Laconum Republica, vbi ita scribit, Ἐπεί γε μὴν γωὴ πρὸς ἄνδρα ἔλθοι ὁρῶν σὺν ἄλλους

Venere clã utendum.

ἄλλους τὸν πρῶτον ἢ χρόνου ἀμέτρως ταῖς γυναιξὶ συνόντας, καὶ τούτου τἀναντία ἔγνω, ἔθηκε γὰρ αἰδεῖσθαι μὲν εἰσιόντα ὀφθῆναι, οὐ δεῖσθαι δὲ ἐξιόντα. οὕτω δὲ συνόντων, πολὺ εἰκοτέρως μὲν ἀνάγκη σφῶν αὐτῶν ἔχειν, ἐρᾶν μενέτερα δὲ γίγνεσθαι, εἰ τὴ βλάπτοιεν οὕτω μᾶλλον, ἢ εἰ δι' ὁμόροι ἀλλήλων εἶεν, id est, Cùm verò mulier ad virum venit, intuens ille alios primo tempore immoderatiùs vxoribus commisceri, sanxit, & huiusce rei contraria. Constituit nanque & ingredientem ad vxorem virum, & exeuntem, ne ab alijs videretur pudore affici. Sic enim coëuntes necesse est, tum suauius auidiusque sese appetere, tum prolem si quam generant, validiorem hoc modo reddi, potiùs quàm si ad satietatem vsque coniungantur.

103 ¶ Sed vt redeamus ad Plutarchũ, Is in eodẽ opere. c. 12. & in vita Catonis Censorij, illum refert è senatu Maniliũ virũ clarissimũ mouisse, quòd vxorem præsente filia deosculatus fuisset. Tanquam turpe esset præsentibus alijs se inuicem suauiari. At multò turpius est, censoriaq; nota dignius, in propatulo inuicem cõmisceri. Augustinus autem de ciuitate Dei lib. 14. c. 18. Deuitat publicum etiam permissa atque impunita libido conspectum: & verecundia naturali habent prouisum lupanaria ipsa secretum. Et paulò infrà, Quid concubitus coniugalis, qui secundum matrimonialium præscripta tabularum, procreandorum sit causa liberorum? Nónne & ipse quanquam sit licitus, & honestus, remotum ab arbitris cubile conquirit? Nónne omnes famulos, atque ipsos etiam paranymphos, & quoscunque ingredi quælibet necessitudo permiserat, antè mittit foras, quàm vel blandiri coniunx coniugi incipiat? Et rursum, Quis enim nescit, vt filij procreentur, quid inter se coniuges agant? quandoquidem vt id agatur, tanta celebritate ducuntur vxores: & tamẽ cũ agitur, vnde filij nascantur, nec ipsi filij, si qui inde iã nati sunt, testes fieri permittũtur.

De cadẽre Manilium.

104 ¶ Apud Homerum li. Iliados. 14. Iuno, cùm ei concubitum offerret Iupiter in Idæ montis cacumine, tametsi eius rei esset in primis auida, vt quæ se ex composito ornauerat, quò illum in id alliceret, in eo tamen loco recusauit, quoniam nimium pateret cæteris Dijs, qui eos cõcubentes possent videre, quod vt ibi dicitur αἰσχιστὸν esset, id est, vituperabile, siue quod illis vitio verti posset. Verba Iunonis in eam rem, hæc sunt,

εἰ νῦν ἐν φιλότητι λιλαίεαι εὐνηθῆναι
ἴδομαι οὐρανόθι τε καὶ ἐπιχθονίοισι φανῆναι
πᾶσι θεοῖσι, εἴπως νῶι θεῶν αἰσχιγνητάων
δώδεκα δ' ἀθρήσειε θεοῖσι δὲ πᾶσι μετελθὼν
πεφράδοι, ὁππότε κεν ἐγὼ ἐς τεὸν πρὸς δῶμα νεοίμην
ἐξ εὐνῆς ἅγνυσθαι ἐμεσσήτων δὲ μέν εἴη.

De cadẽre Iunonis.

Epicurus autem ille Neoclis filius admodum vituperatur, quòd non erubesceret publicè cum petulantibus mulieribus coire, vt retulit Epiphanius ille Cyprius episcopus, li. 3. aduersus hæreses, to. 2. hæresi. 80. eademque vl.

105 ¶ Plutarchus, vt & ad eum rursum reuertamur, in Problematis Ro. c. 65. tradit apud Romanos maritum sponsę primùm non in luce, sed in tenebris iungi solitum. Cuius rei plurimas rationes, & hanc omnium postremam posuit. Hanc scilicet fuisse quandam accusationem illicitæ veneris. quod fiebat cum legitimis, & iustis nuptijs pudor quidam, & verecundia adhibebatur. Idem in Problematis Græcorum. c. 3. scribit canem in Athenijs sum arcem admitti fas non esse, nec Delum insulam attingere, eam ob causam, vt nonnulli dicunt, quòd in propatulo & passim coëat. Qua in re (inquit) aliorum animaliũ dissimilis est. Nam boues, equi, sues nõ in propatulo ineunt. Cui adde, quantum ad canem pertinet, quod à diuo Augustino scriptum est in. c. nuptiarum. 27. q. 1. filiorum procreationi operam dandam, non canino more, sed honesto ordine coniugali. Et quod Diogenes ille Cynicus ita dictus est, quòd more canum passim, publicè, & nonnunquam in foro venerem perageret. In quo non modicùm ab omnibus vituperatur, quod videre licet apud alterum Diogenem Laërtium in vita illius, & diuum Chrysostomum Homilia in Matthęum. 34. & in priorem ad Corinthios Homilia. 35. & diuum Augustinũ de ciuitate Dei, li. 14. c. 20. Et ex hoc quoque posset videri obscœnos canes à Virgilio nuncupatos li. Geor. 1. quanquam, & aliò referri potest. Et immundos Horatio li. primo Epistolarũ, ad Loliũ, Et impudentissimos à sanctissimo scriptore Esaia. c. 56. quod alibi diximus. Hucque respicere videtur illud Ecclesiastici. Quæ communicatio sancto homini cum cane?

De cadẽre Canis in Atheniensiũ arcẽ nõ admittebatur.

Canis in propatulo coit.

Diogenes Cynicus quare dictus.

Canes obscœni 106

106 ¶ Quod autem de cæteris animantibus tradit Plutarchus, ex eo confirmatur, quòd qui de natura animaliũ scripserunt, illud idem tradiderunt de camelis, & elephantis, vt scilicet secessuum solitudines petant, dum coire libet. Nam id de vtrisque prodidit Aristoteles de historia animalium li. 5. c. 2. de elephãtis quoq; Plinius li. 8. c. 5. & Aelianus li. Historiæ animaliũ. 1. & de camelis itẽ ipse Plinius li. 10. c. 63. & idem Aelianus li. Historiæ quoque animaliũ. 5. Quin & ipse li. 13. tradit ranas, animal alioquin fœdissimum, interdiu horrere, venereo cõplexu se implicare: noctemque, vt veneri dent operam, expectare. Ex quo illud quoque est, quod scribit diuus Clemens in fi. eius epistolæ, quam scripsit, ad Iulium & Iulianum. Sed & illa species castimoniæ obseruanda est, vt ne passim fœminis coëat quis, quæ obseruantia cùm etiam in nonnullis pecudibus inueniatur, pudoris est, si non ab hominibus rationabilibus, & Deum colentibus obseruetur. Vt non in vniuersum verum sit quod scribit Ouidius, de Arte amandi lib. 2.

Et impudẽtissimi.

Animalia quædã secessum in coitu petunt.

Cameli.

Elephãtes.

Ranæ.

In

In medio passimque coit pecus.

Nec quod Herodotus lib. 3. tradit, Indorum coitus in propatulo esse, sicut pecorum, quod & nos alibi ex eodem tradidimus, cùm eos adscripsimus qui & ipsi more gentis palàm coëunt, vt videre poteris in. 7. lege connubiali.

107 ¶ Nec quod ad id caput pertinet, omittam Valerium Martialem acriter atque asperè obiurgare Lesbiã, quòd adulteros admitteret, nec clausis, nec custoditis luminibus omni pudore reiecto. Carmen illius huiusmodi li. 1. Epigram.

Meretrices suos cõcubitus tegi nolunt.

Incustoditis, & apertis Lesbia semper
Luminibus peccas, nec tua furta regis.
Et plus spectator, quàm te delectat adulter,
Nec sunt grata tibi gaudia, si qua latent.
At meretrix abigit testem, velóque seraque,
Raraque, si memini, fornice rima latet.
A Chione saltem, vel ab Helide discе pudorem,
Abscondunt spurcas hæc monumenta lupas.
Nunquid dura tibi nimium censura videtur?
Deprendi veto te Lesbia, non futui.

Nostrates id dicunt vulgò, & vice prouerbij *Besongner a porte ouuerte*. Alibi autem docuimus meretrices esse admodum impudentes, scilicet in. 9. lege connubiali, numero. 118. & iterum nu. 135.

Viri in opere venereo lucem desiderant.

108 ¶ Scio autem viros in opere venereo lucem, aut in nocte lucernam desiderare, tanquam scilicet plenior maiorque sit voluptas, quam luce aut lucerna ardente oculis quoque vsurpant & excipiũt, quanuis fœminæ maxima ex parte, quantũ possunt occultare satagunt. Hinc illud Propertij li. 2. Quàm multa apposita narramus verba lucerna. Et paulò post,

Non iuuat in cæco venerem corrumpere motu,
Si nescis, oculi sunt in amore duces.

Illudque Martialis li. 10. ad Calenum,

O quæ prælia, quas vtrinque pugnas
Fœlix lectulus, & lucerna vidit.

Nam & Apuleius li. 5. dicit lucernam ab amatore quopiam esse priùs inuentam, vt diutiùs cupitis etiam nocte potiretur. Et huc quoque pertinent, quę alibi suprà diximus, nuditatem mulierum mirè gratam esse lasciuis atque libidinosis.

Viri uxores inuitas ne comprimant.

109 ¶ Decimum illud fuerit, Vt licèt maritis ius sit vxores inuitas & reluctantes comprimere, ex sententia Cy. Alberi. Bal. Io. Fab. & Saly. in. l. 1. C. de rap. vir. cum alijs multis concor. à me adductis, infrà post leges connubiales, numero. 25. tum quoque quòd in eo, illud tamen admonitus velim maritos, ne id omnino faciant, si modò id citra periculum suæ pudicitiæ fieri possit. Vetus est adagium ab interprete Theocriti relatum τὸν θέλοντα βοῶ ἔλαυε, id est, volentem bouem agito, quod videtur sumptum ex illa Theognidis sententia,

Μὴμ' ἀκέοντα βίῃ πειτῶν ὑφ' ἅμαξαν ἔλαυε.

Id est,

Ne me inuitum vi pungens sub plaustrum adige.

Et vt scribit Plautus in Stricho, Stultitia est, venatum ducere inuitos canes, Quam sententiam inibi protulit Panegiris patrem alloquens, qui eam inuitam nuptui dare volebat, subiungitque & hanc sententiam, Hostis est vxor inuita, quæ ad virùm nuptum datur. Quanquam scio eas sententias aliò pertinere, verum & huc quoque referri posse. Nam si, vt tradit Artemidorus Daldianus, libro de somniorum interpretatione. 1. c. 80. vxori suæ in somnis misceri volenti & appetenti nec repugnanti, omnibus ex æquo bonum sit, significetq; id somnium vtilitatem, Si verò vxor repugnet, aut se non exhibeat, contraria significet, Quid si non in somnis eandem resistentem forte ob causam minimè irrationabilem, licet tibi incognitam ineas? Et ego aliquãdo audiui à quodam familiari meo, cùm semel vxorem renitentem præterque morem à coitu refugientem compressisset, non eam posthac sibi tam morigeram, atque obsequentem expertum fuisse.

Vxor liberis uirũ ad coitum recipiat.

110 ¶ Illud autem affirmare ausim, eandem mox pœnitentiam huiusmodi recusationis, præsertim si ea iniusta fuerit, acturam, teque sponte, & alacriter ad pugnam prouocaturam, atque sic eam congressionem multò suauiorem experieris. Caueat tamen vxor, ne temerè virum concubitum offerentem repellat. Periculum enim est, vt alienum coitum sequatur, quod & aliquando monuit Catullus in Epithalamio Iuliæ & Mallij,

Nupta tu quoque, quæ tuus
Vir petet, caue ne neges,
Ne petitum aliunde eat.

Sed & aliud periculum est, ne ob id, amorem viri in odium conuertat: Cui enim ignotum est quod scribitur. 2. Regum. 13. Ammon Dauid filium Thamar sororem deperditissimè primùm adamasse, posteaquam verò eam inuitam, & reluctantem compressit, odio maximo habuisse, ac vt confestim eam domo exegerit? Ideo Plutarchus in Præceptis connubialibus admonet vxorem, vt neque deuitet mariti concubitum, neque ipsa prior exigat, Vt enim hoc meretricis est, sic & illud fastuosæ, nec virum amantis.

¶ Sed

111 ¶ Sed cui addè, quòd si vxor id exigat, aut verbo aut etiam nutu, quod non adeo impudens esse existimo, sponte, & alacriter, si vires suppetant, eius desiderio satisfaciat, ne & ipsa à viro spreta, aliunde etiam petitum eat, vti & de viro ex Catullo suprà diximus. Nam & in hoc vir, & vxor pares iudicantur. Quis enim nescit illud diui Pauli. 1. ad Corinthios. 7. Vxori vir debitum reddat, similiter autem, & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter aût & vir, sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem? Quæ & ipsa repetũ tur in. c. nosse. 30. q. 1. & in. §. his ita respondetur. 32. q. 2. Et alibi scribitur, in. c. apud nos. 32. q. 5. Quod non licet fœminis, æquè non licet viris, & eadem seruitus pari conditione censetur. Tradit Laërtius authoritate Hieronymi, Pythagoram descendisse ad inferos, vidisséque eos cruciari, qui suis vxoribus congredi nollent, eiusque rei gratia à Crotoniatis honoratum.

Viritem lubens uxori id appetenti mittæatur

Viros apud inferos cruciari qui uxoriũ cõcubitum refugiunt.

¶ Cæterùm, vt redeam, mulier, quæ inuita & renitens comprimitur, vix concipit, vt tradit Aëtius Quaternionis. 4. sermo. item. 4. c. 26. Vix autem, non abs re dixi, quia interdum concipit. Legimus enim nonnullas vi compressas concepisse. Nam & Sostratus li. 2. Rerum Tuscanicarũ, & eius authoritate Plutarchus in Parallelis. c. 52. tradunt Macareum filium Aeoli regis Tuscorum, sororem vi compressisse, ex eoque illam impregnasse. Et apud Terentium in Heeyra Philumena à Pamphilo in tenebris vi compræssa concepit, & peperit filium. Nam de ea re hæc verba sunt in eadem fabula,

Homo se fatetur vi in via virginem nescio quam compressisse.

Hinc̃q; Bal. in. l. si qua illustris, post prin. C. ad. S. C. Orphi. quærit, an filius, qui natus est è mulie re illustri per vim stuprata succedat. Et cum his postremam legem cæteris subijcio.

Mulier inuita cognita uix concipit.

Decimaquinta Lex Connubia.

Concubitum neque nimis pertimescento, neque item nimis concupiscento.
Frequentem & immodicum prorsus fugiunto.
Rarum atque temperatum intrepidè exercento.
Frequentem autem, aut rarum non tam numero, quam natura, ratione ætatis, corporis, temperaturæ, temporis, æstimanto,
Tùm verò maximè, cùm dissidium aliquod in matrimonio intercesserit, exercento.
Locorum temporumque. D. O. M. *sacrorum, rationem habento.*
Menstruatam omnino, nutricem, & quæ recens concepit, quantum maximè fieri potest, citra periculum pudicitiæ, ne attingunto.
Ne ebrij, mœstíue, aut alijs perturbationibus affecti: ne denique alijs rebus intenti ad liberorum procreationem accedunto.
Secretò autem vxores incunto.
Ne inuitis vxoribus viri congrediuntor: Nec tamen vxores viris, coitum offerentibus renituntor.
Viri deniq; vxoribus, aut nutu, aut aliàs petẽtibus, pro viribus satisfaciũto.

Amantes amasias suas dominas uocat.

OVONIAM VERO suprà diximus statim post principium harum nostrarum legum, Vxores maritos dominos vocare debere, non etiam viros vxores dominas, non prætermittendum esse censeo, amantes quas depereunt fœminas, passim dominas appellare solitos. Catull° in primo Epigrãmate,

Ad solam dominam vsq; titillabat, Horatius li. Carminũ. 2. Ode. 8.
Nec priores
Impiæ tectum dominæ relinquunt
Sæpe minati Et Ode. 12.
Me dulcis dominæ musa Lyciniæ
Cantus, me voluit dicere, & cætera. Tibullus li. 1. Eleg. 1
Quàm iuuat immites ventos audire eubantem,
Et dominam tenero continuisse sinu. Et Elegi. 2.
Ianua difficilis dominæ te verberet hymber. Propertius li. 2.
Cur quisquam faciem dominæ iam credit amico? Et paulò infrà,
A domina tantùm te modò tolle mea.

Et

Et Ouidius lib. Eleg. 1.
Sæpe mihi dominæque meæ properata voluptas
Veste subiniecta dulce peregit opus. Et post pauca,
Separor à domina, nocte iubente, mea.
Et hi omnes alijs sexcentis locis. Ex nostris autem Bar. in. l. quoties. §. sed si non, sub fi. ff. de hære. instit. dum loquitur de amantibus qui deferunt literas, quibus continetur nomen dominæ, quę non nisi à scientibus legi possunt.

2 ¶ Quæquidem appellatio hinc proficiscitur, quòd liberi non sunt, qui amant: sed earum, quas miserè amant, serui pluſquam ascriptitij. Quod optimè exprimit Horatius eadem Ode. 8. lib. 2. amorem seruitutem vocans, cùm ait paulò ante illud suprà citatum,

Liberi non sunt, qui amant.

Adde quòd pubes tibi crescit omnis,
Seruitus crescit noua,
Scilicet amantium. Et Tibullus lib. 2. Eleg. 4.
Sic mihi seruitium video, dominamque paratam,
Iam mihi libertas illa paterna vale. Et Propertius lib. 1. ad Cynthiam,
Quid me non pateris, vitæ quodcunque sequetur,
Hoc magis assueto ducere seruitio?
Et lib. 2. postquam multa de amoris seruitute disseruit, tandem his verbis concludit,
Libertas quoniam nulli iam restat amanti,
Nullus liber erit, si quis amare volet.

3 ¶ Ex quibus facilè perspicitur, multùm interesse, an in sinu legitimæ vxoris requiescas, & te oblecteris: an verò externæ, & impudicæ mulieris, quam infœliciter, & deperditè amas. Illius enim veluti famulæ concubitu, ipsi quidem quasi domini fruimur. Contrà, huius tanquam dominæ, ipsi non famuli modò, sed etiam serui addicticij, nullius omnino arbitrij potimur. Sed de his iam satis, alibi enim copiosiùs inconcessi amoris incommoda fortassis enarrabimus.

De eadẽre

4 ¶ SED MATVRE ijs relictis ad nostrã consuetudinem propiùs accedamus, quæ dicit vxorem esse in potestate mariti. Quæro an etiam intelligatur in sponsa, vt videlicet nondum consummato matrimonio sit in potestate sponsi. Et certè primùm videri potest id in sponsa procedere: quoniam appellatione vxoris venit sponsa: quemadmodum & sponsus mariti, iuraque in vno loquentia habent locum, & in altero. l. si sponsa. ff. de iure doti. & l. lex Iulia. ff. de fund. dota. & l. ité apud. §. sponsum. ff. de iniuri. & l. si vxor. §. diuus. &. §. si minor. ff. de adult. & l. non sine. C. de bo. quæ libe. & l. assiduis. §. 1. C. qui poti. in pig. habe. & l. 2. §. si sponsa. C. de priuil. cred. Et quod disponitur de nuptijs, habet locũ, & in sponsalibus, vt est tex. in. l. tutor. §. 1. & l. oratio. ff. de spon sa. per quos ita dicit Panor. con. 65. cuius factum ita incipit, Casus, quidam Raynerius, in. 4. dubio, li. 2. Et facit tex. in. l. in sponsalibus. §. 1. ff. eo. vbi in sponsalibus eorum consensus exigitur, quorum in nuptijs desideratur, & in. l. cui fuerit. ff. de condi. & demon. & quod voluit glo. in. l. ea quæ, la. 2. ff. ad municip. & l. eum qui duas. C. de adult. & in. §. patitur, in verbo, per vxorem, Instit. de iniurijs, & in. §. ijdem rescripserunt, in verbo, maritum. Instit. de excu. tut. Ex qua no. Angel. Are. ibi, quòd statutũ in vxore habet locũ in sponsa, & contrà. & in. c. 2. in verbo, electo, de trãsla. præla. & in. c. discretionem, de eo qui cogno. consan. vxo. suæ. & in. c. canonica, in glo. 3. de senten. excom. & iterum in. c. si verò, in verbo, vxore, eo. tit. & Bar. in. l. cùm pater, vbi est bonus tex. ff. de paricid. & in. l. nihil interest, per illum tex. ff. rerum amo. & Bal. in. l. deo nobis, col. 2. versi. sed iuxta hoc pone, per illum tex. C. de epi. & eleri. & in. l. vl. C. de dot. promis. & in. l. 1. in. 2. quæst. C. vnde vir, & vxor, & in. l. 1. col. 5. versi. quintò quæro. C. vnde vi, vbi dicit, quòd sicut maritus potest defendere vxorẽ, ita spõsus spõsam: quia vtriusq; est idem iudiciũ, per quædã ex iuribus suprà allegatis, & quod latè consuluit Panor. con. 79. Christi eiusq; matris &c. videtur primò, li. 2. Hinc̃q; etiam generi, & nurus appellatione sponsus quoque, & sponsa continentur. Sicuti & soceri, & socrus sponsorũ parentes. l. Labeo. §. & generi. ff. de gradi. affi. Et vt scribitur in. l. Seruius eo. tit. Soceri, & socrus, & generi, & mirus appellatio etiam ex sponsalibus acquiritur.

Sponsa an sit in potestate sponsi, ut uxor uiri.

Sponsa an ueniat appellatione uxoris.

Statutũ in uxore habet locũ in sponsa, & contra.

5 ¶ Facit præterea, & hæc ratio. quod de proximo futurum est, id vtique pro iam facto habetur, tex est in. l. pe. & ibi Bar. & alij. ff. de milit. testa. vbi pro cincto habetur, qui proximè cingendus est, sicut etiã ibi no. glo. Et ideo Bal. ita summat illũ tex. propinqua potentia actui habetur pro actu. id quod etiam ex eo tex. dicit idem Bal. in. l. si impuberi, in fi. prin. ff. de tuto. & cur. dat. ab his. sed & ipse Bal. in ea ipsa. l. pe. ex ea no. quòd qui proximè debet consecrari, habetur pro consecrato. Sed & idem in. l. 1. col. pe. versi. quid si filius. ff. solu. matri. dicit per illum tex. quod licentiatus in fauorabilibus habetur pro doctore: quia qui est in potentia propinqua actus, videtur esse in actu. quod & ipsum voluit idem Bal. in. l. qui indignus. ff. de Senato. & Soci. con. 70. vtrum primò licentiatus, col. 2. versi. quintò principaliter, lib. 4. vbi & ex hoc dicit, priorem licentiatum esse præferendum posteriori, qui postea doctor factus est, quod & idem voluit Angel. Are. in. §. quædam actiones, col. 10. versi. quæro de quæstione contingenti, Instit. de actio. per tex. in. l. 1. C. de consuli. lib. 12. & Io. Lupus in repe. Rubricæ de donat. int. vir. & vxor. §. 38. De eo

Pro facto habetur, quod proximè futurum est.

Propinqua potentia actui pro actu habetur.

Licẽtiatus pro doctore an habeatur.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA

tamen quod diximus, licentiatum haberi pro doctore, vide Rom. qui contrarium tenet con. 333. quo ad primum articulum, in 2. dubio, & Alexan. in addi. Bar. in l. vl. ff. de obseq. patro. præstan. Sed & de illo tex. in. d. l. pe. quantum ad id de quo tractamus pertinet, vide Viglium Phrysium in. §. sed & si quis, in glo. 1. Insti. de milit. testa. qui aliter videtur eum intelligere.

Pro cãcellato est statim cancellandus.

9 ¶ Tamen per illum ipsum tex. in. d. l. pe. ipse Bal. con. 21. processus, lib. 5. dicit quòd pro cancellato habendus est, qui de proximo est cancellandus. Et in simili Bar. in. l. emptor. §. 1. in fi. & ibi quoq; Bal. & Ange. ff. de pact. quòd qui verbaliter, vt ipse dicit, tantùm est liberatus à banno, non dicitur amplius bannitus, licèt nondum actualis cancellatio sit secuta. & idem voluit Angel. & Imo. in. l. 1. ff. de his quæ in testa. delen. & latè consuluit idem Angel. con. 288. viso themate, in 2. dubio. Et simile quippiam voluerunt Bal. & Pau. Ca. in. l. si non sortem. §. adeò. ff. de condi.

Bãnitus nõ est quinebo tantum à banno est liberatus.

inde. quòd qui statim rebanniendus est, id est, à banno reuocandus, pro iam rebannito habetur. quod & idem voluit ipse Bal. in. l. 1. §. ferui, & ibi etiam Ange. ff. ad Sylla. vbi dicunt per tex. inibi, quem dicit Bal. ad hoc meliorem, quàm quemuis alium, quòd huiusmodi rebanniendus non potest offendi. quod & propemodum voluit ipse Bal. in. l. fideicommissa. §. si quis illicitè. ff. de leg. 3. & in. l. si creditoris, & ibi quoque Pau. Ca. C. de fideicom. & idem Pau. Ca. in. l. mulier. §. non est dubitandum, per illum tex. & ibi quoque Alex. ff. ad Trebel. & Cepol. qui hoc multùm commendat, con. causarum criminalium. 6. veritas primi dubij, col. 3. versi. item pro hoc facit, quod iterum repetitur ferè ad verbum con. 39. incip. Baptista. Fran. Are. in. l. qui à latronibus §. si qui capitali, col. 7. ff. de testa. Super quo tamen vide Bal. post Iac. Bel. & Ia. Bu. con. 140. hæc quæstio fuit lib. 4. & eundem Bal. Imo. & Alex. in. l. huiusmodi. §. si ita. ff. de leg. 1. ipsum Bal. in. l. Labeo. §. sed etiam, ad fi. ff. de pactis. & Feli. in. c. eam te, col. 16. versi. erat iste, extrà de rescrip. & Philip. Deci. con. 327. viso casu, col. 1.

Bannitus an censeri debeat qui statim reuocandus est.

De üsdem rebus.

7 ¶ Est & ad idem tex. quem Bal. in. d. l. pe. alleganit, in. l. qui se dicit. ff. de iudi. vbi pro liberto habetur, qui statim à seruitute liberandus est, & in. l. Fulcinius. ff. qui. ad liber. pro. non licet, quam Bar. ita summat, paria sunt aliquid in esse consistere, vel in eo statu, qui de proximo rem producit in esse, & in. l. non tantùm, in prin. ff. de excu. tut. cui Alberi. hanc epitomen adscripsit, aliquid esse factum, vel de proximo faciendum, paria sunt, & in. l. item legato. ff. de leg. 3. vbi pro dato habetur, quod dari paratum est, & in. l. si quis cùm sciret. ff. de vsuc. pro emp. vbi perditũ censetur, quæ statim perdendum est, & in. l. qui penè. §. diuus. ff. de manu. Ex quo no. Bened. Plumbi. quòd licèt detentus ex causa capitali non sit fideiussoribus relaxandus, vt no. Bar. in. l. 1. de custo. reo. Tamẽ si constat de innocentia, & sit conclusum in causa, ita quòd proximè sit absoluendus, debet relaxari. quod dictum pro sing. citat Iason in. l. naturaliter. §. nihil cõmune, col. 29. versi. ego vltra scribentes. ff. de acqui. poss. Sed & hoc quoque voluit Iac. Bu. & post eum Bal. in. l. sed & si 15. ff. de in ius vocan. per tex. quem Bal. dicit sing. in. l. nullus, ibi, donec reperierit. C. de exhib. re. & tetigit idem Bal. in. l. 2. C. de custo. re. & sequitur Fran. Are. in. l. 3. §. si seruus, col. 2. ff. de acqui. pos.

De üsdem rebus.

8 ¶ Sed & per tex. in. d. §. diuus, dicit Pau. Elea. in cle. pastoralis de re iudi. quòd pro condemnato est, qui statim condemnandus est. ad quod etiam est tex. in. d. l. qui penè. §. 1. ff. de manu. & alius no. in. l. quanuis indubitati. C. de adult. per quem decidit nota. Bal. ibi, & in. l. si pro ea, in. 6. quæsti. C. mand. quòd quemadmodum agit fideiussor condemnatus contra reum principalem, vt eum eximat, & liberet. l. Lucius, in fi. ff. eo. ita & qui de proximo condemnandus est. ad quod etiam allegat tex. in Authen. vt cùm de appel. cog. in prin. sequitur Alexan. in. d. l. 3. §. si seruus quem, col. vl. ff. de acqui. pos. Et Iason in. l. admonendi, in lect. col. 12. & ibi quoq; Fran. Purp. col. 6. versi. quintò infertur. ff. de iureiur. Idem Iason in authen. si qua mulier, col. 6. in fi. C. de sacro. eccle. & in. l. diuortio. §. interdum, col. vl. ff. sol. matri. & in. l. naturaliter. §. nihil cõmune, col. 19. ff de acqui. pos. in. 1. lect. & iterum in. 2. lect. col. 23. versi. ad idem bene facit. Et ob id dicit etiam Paul. Ca. in. d. §. si seruus quod proximè banniendus, ita pro bannito habetur vt impunè offendi possit, ex forma statuti permittentis offendere bannitos. quod tamen latè reprobant Alex. & Frã. Areti. ibi, quibus accedo fretus authoritate præter eos, Bal. in. d. l. fideicommissa. §. si quis. ff. de leg. 3. licèt eum sequi videatur Iason con. 133. in casu ad me transmisso, col. vl. lib. 1. Sed vtcunque sit de ea re, superiora non modicum fulcit, quod pulchrè dicit ipse Bal. in. d. l. nullus, ferme ad fi. C. de exhi. re. quòd quando quis est plenè conuictus & confessus, non solùm in carcere detinendus est, sed & in compedibus, veluti ad pœnam proximam destinatus, & deuotus. pro quo tex. est comparans iudicatum & conuictum, in. l. 3. §. lege Iulia. ff. de testi.

Pro condẽnato an habeatur qui statim est condẽnandus.

De eadẽ re

9 ¶ Et aliàs semper paria sunt, iam latam esse sententiam, & futurum vt proximè feratur, quia conclusum est in causa, vt voluit Cy. in. l. alia. C. de his qui. vt indig. Io. And. in. c. 2. de in integ. resti. lib. 6. Bar. in. l. si mater. §. eandem, in fi. ff. de excep. rei iudi. per tex. & glo. in. l. si rem. §. vl. ff. de euic. Idem Bar. & Bal. in. d. l. quanuis indubitati, in fi. C. de adult. & in. l. error, in. 2. & 4. quæsti. C. de iur. & fac. igno. & in. l. incerti, col. 6. C. de interd. & in. l. 1. col. 3. C. ne ex delic. defun. & Panor. in. c. pastoralis, de excep. Roma. in repe. d. l. admonendi, col. 12. & ibi Pau. Ca. col. 10. & Iason col. 11. versi. sum in secunda solutione. ff. de iureiur. Idem Roma. in. l. si Ticius. ff. de verb. oblig. Alexan. in. l. si mulier. ff. solu. matri. Feli. in. c. cùm dilectus,

Sentẽtiam iam latam esse, & esse conclusum in causa, paria sunt.

ctus, in prin. ext. de fide. instru. & Philip. Deci. in. l ædita, col. 6. versi. & licèt Bar. C. de æden. & Steph. Bertran. con. 368. cùm iam & diu, numero. 2. lib. 2. Iason con. 82. visis & diligenter, col. vl. lib. primo.

De eadẽ re

10 ¶ Ad idem etiam tex. no. in. l. vestimentum. ff. de aur. & arg. leg. quem dicit sing. & vnicum Barb. in tractatu de præstantia Cardinalium, in. 5. quæsti. 1. partis, col. 3. versi. & si dicatur, ad hoc, quòd ea quæ sunt in fieri, vt ipse loquitur more Græcorum, censentur esse in facto, & illum tex. dicit item valde sing. idem Barb. con. 57. præclarè scribitur, col. 5. lib. 1. & iterum con. 14. clementissimi, col. 2. lib. item. 2. & in cle. causam, char. 13. in paruis, versi. sed dubium esset, de elec. Et alibi dicit litteris aureis scribendum ipse Barb. con. 81. præclarè, & luculenter col. 2. lib. 4. Verba autem illius. l. quia vulgò in antiquioribus codicibus sunt corruptissima, libuit hîc inserere emendata. Vestimentum id est, quod detextum est, etsi defectum non est: id est, si sit consummatum, quod in tela est, nondum tamen pertextum vel detextum, contextum appellatur. Super qua. l. Nicol. Neapol. referens Iac. Are. dicit eam esse notandam ad statutum loquens de vestimento, vt habeat locum in eo quod in tela est. Ex quo dicto & illud notandum est, eam legem procedere in materia stricta. Statutum enim est strictè interpretandum, & propriè, iuribus vulgatis, & ita ad hoc notauit illud dictum Barb. con. 21. præclarè dicit domini ca veritas, col. 2. lib. 2.

Præcedentia procedunt etiam in materia stricta.

De üsdem rebus.

11 ¶ Facit etiam tex. in. l. & si non sint. §. infecti. ff. eo. tit. de aur. & arg. leg. Per quem dicit Bar. in. l. quominus, in. 5. quæsti. in prin. ff. de flumi. quòd cœptum habetur pro completo. quod & idem dicit ex eo tex. ipse Bar. in. l. cætera. §. sed si separauit. ff. de. leg. 1. Sed & in eam quoque rem tex. est in. l. 1. §. sed in eo quem. ff. de Senat. Sil. Ex quo no. Bar. in prin. quòd illud quod fieri debet de proximo, habetur perinde, ac si factum esset, & in. l. si fundum. §. vl. ff. de fund. dota. vbi præscriptio infra proximos dies perficienda, pro completa habetur, & in. l. non tantùm, in prin. ff. de excu. tut. vbi pupillus proximus pubertati, pro pubere habetur, quantum ad id, vt non præstet excusationem suo tutori. veluti tutela eius habeatur pro finita, quæ statim finitur. Et per illum etiam tex. dicit Bar. in. l. si quis. §. vl. ff. quod met. cau. paria esse, aliquid esse proximè futurum, & iam esse productum in esse.

Præscripto statim cõplẽda, pro cõplẽta habetur

De eadẽ re

12 ¶ Et etiam tex. in. c. ecclesiæ, de immunit. eccle. per quem no. Panor. ibi in. 3. no. & iterum col. 2. quòd basilica nondum consecrata proximè tamen consecranda, gaudet priuilegijs ecclesiarum, ac si iam esset consecrata, & in. c. vl. ext. de iudæ. vbi baptisatus, & mox baptisandus eodem vtuntur priuilegio. Ex quo no. ibi Panor. & Feli. quòd idem priuilegium debetur rei factæ, & rei quæ est in fieri, & in. c. Pisanis, ext. de restit. spolia. ex quo no. Panor. ibi col. 3. & etiam con. 85. in præsenti quæstione, col. 2. lib. 1. & iterum con. 91. postulato, col. 3. eo. lib. 1. quòd potentia de facili reducibilis ad actum, habetur pro actu. & tex. in. c. religioso, de sen. exco. lib. 6. quòd qui religionem ingreditur, licèt nondum sit religiosus, donec tacitè aut expressè fuerit professus, si quis tamen in eum violẽtas manus iniecerit, excommunicationem non euadit, perinde ac si religiosum per cussisset, nimirũ qui proximè religiosus est futurus, & ad id iam destinatus, de quo vide quæ nos amplius diximus in nostro tracta. retractuum, ti. 1. §. 1. in glo. 8. in verbo, *Le parent*, numero. 30. sed & hac ratione.

De eadẽ re

13 ¶ Et quod dicit glo. no. cum qua transeunt omnes, in. l. 1. in prin. in glo. 2. ad medium, versi. sed quid si non est in conspectu. ff. de acqui. pos. quæ voluit nihil interesse, an res sit in conspectu, an verò proxima, vt statim conspici possit. Cui adstipulatur quod dicit Bal. in. d. l. non tantùm, in prin. ff. de excusat. tut. id quod prope est, nihil distare videri. quod sumptum est ab Aristotele, lib. 2. Physicorum, & tex. in. l. præsens. ff. de procur. vbi præsens habetur, & qui in hortis est, & qui in foro, & qui in vrbe, & qui in continentibus ædificijs. Et quod Homerus scribit Odysseæ. 1. de Vlysse qui terræ natalis fumum videre fùrgentem mirè cupiebat,

ἱέμενος τὸν καπνὸν ἀποθρῴσκοντα νοῆσαι
ἦς γαίης.

Ex quo illud Ouidij lib. 1. de Ponto eleg. 4. ad Rufinum,

Non dubia est Ithaci prudentia, sed tamen optat
Fumum de patrijs posse videre focis.

Prouerbiũ

Ex hócque fumus patriæ in prouerbium abijt, de re admodum optata, Nam Philostratus in Ariadne, ὁ Θησεὺς δὲ ἐρᾷ μὲν, ἀλλὰ τῷ τῶν ἀθλων καπνῷ. id est, Theseus verò amat quidem, sed Athenarum fumum, & Lucianus in Encomio patriæ, καὶ ὁ τῆς πατρίδος αὐτῷ καπνὸς λαμπρότερος ὀφθήσεται τῶν παρ' ἄλλοις πυρός, id est, Ac patriæ fumus luculẽtior homini videtur, quàm ignis alibi. Igitur qui fumum patriæ in conspectu habet, is iam patriam ipsam attigisse videtur.

De eadẽ re Fructus statim colligẽdi pro collectis habentur.

14 ¶ Quòdque dicit Bal. in. d. l. diuortio. §. interdum, per glo. ibi. ff. sol. mat. quòd proximè colligendi habentur pro collectis, & sequitur Iason ibi, col. vl. hoc tamen limitans, & in. d. l. admonendi, col. 11. versi. decimò facit quòd fructus, in lec. & in. d. l. cætera. §. sed si separauit, col. 3. versi. quartò inquantum. ff. de lega. 1. & Io. Lup. in. d. repe. rub. de donati. inter vir. & vxor. §. 38. col. 1. Cui consimile est quod à Paul. Ca. responsum est con. 132. videtur di-

 cendum

cendum quòd dictum frumentum, col. 2. versi. breuiter ego puto, libro. 1. si testator mandat distribui pro anima, omnia bona sua mobilia, in id legatum venire fructus pendentes proximè colligendos: tanquam, ij pro collectis, atque ita pro mobilibus habeantur, ar. d. l. pe. ff. de mili. testa. iam toties allegatæ, & l. fundi, in fi. ff. de acti. emp. vbi destinatio (inquit) ad vsum in quo fiat, habetur pro facto, Et eius quòd volu it (vt ipse dicit) Bar. in. l. vl. ff. de requi. reis, quòd in fructibus pendentibus æquè ac in separatis cadit sequestratio, vt qui statim sperantur separari. Et illud dictum Pau. Ca. sequitur Philip. Deci. con. 472. testator legauit, col. 1. Et idem quoque voluit Iason, in. l. si fideiussor. §. si satisdatum, col. 1. versi. secundò no. ff. qui satisd. cog. vbi erranter citat. l. 1. §. vl. & ibi Bar. ff. de requi. reis, cùm vellet, ni fallor, allegare. d. autem l. vl. eo. ti. nec enim. §. vl. nec Bar. ibi quicquam dicunt, quod huc spectet. d. l. vl. nonnihil facit, vt diximus, & declarauimus in nostro tractatu retractuum, ti. 1. in glo. 7. in verbo, *ou autres choses*, numero. 43. at si per se.

De cadē re Vestiū ap pellatione uenit pannus apud sartorē sectus ad cōficiendam uestem.

15 ¶ Dicit quoque idem Bar. in. l. ex facto. §. rerum. ff. de hære. insti. quòd si testator legauit vxori vestes, quas in domo habebat, venit in huiusmodi legatum pannus apud sartorem insectus, vt ex eo vestes conficeret, tametsi nondum sint factæ, nondumque domum delatæ. quod dictum commendat, & sequitur Fran. Cremen. sing. 63. testator legauit. Sed & Ange. in. l. ex eo. ff. de mili. testa. dicit, quòd statutum puniens offendentem scholarem immatriculatum, habet locum in offendente scholarem statim immatriculandum, quem scilicet iussit Rector immatriculari, licèt nondum sit immatriculatus: quia de proximo immatriculandus, habetur pro immatriculato. id quod dicit voluisse Iac. But. in. l. si quis id quod. §. cùm proponitur, vbi & hoc sequitur Alexand. in prin. eius. l. col. 1. ff. de iurisd. om. iudi. & sequitur etiam Iason in. d. l. admonendi, col. 12. & in. d. authen. si qua mulier, col. 6. & in. d. §. interdum. & Feli. in. d. c. eam te, vbi suprà, de rescrip. & Io. Lupus vbi etiam suprà. Ad idem facit quod no. Angel. in. l. item veniunt. §. præter hæc, per tex. ibi, & glo. in verbo, consules. ff. de peti. hære. quòd qui destinatus est ad magistratum, vt illum proximè ineat, iam & iniuisse videtur, ipsiusque nomine appellatur. Ex quo dicit manasse consuetudinem in partibus Tusciæ, quòd gubernatores ciuitatum in fine eorum magistratus, cùm res graues occurrunt, conuocari ad consilium faciunt electos eorum successores, quanuis nondum sint de collegio, vt communi existimatione & tractatu habito, deliberent quid faciendum sit: nec propterea impugnari potest illa deliberatio, tanquam incapaces interuenerint, per illum tex. & glo. quod dictum commendat Cacia. in repe. d. l. admonendi, col. 21. versi. in eadem ibi distinctione. ff. de iureiur. vbi & ad hoc multa adducit, & tex. in cle. ne Romani, de elec.

Immatriculatus cēsetur, immatriculādus Magrātus statim ineū dus pro ini to habetur

De cadē re Mulier copulata cen setur quæ statim est copulāda.

16 ¶ Et quod dicit Saly. huic nostræ quæstioni multò propius accedens, in. l. cùm te, in fi. C. de donat. ante nupt. quòd mulier, pro coniuncta & carnaliter copulata à viro habetur, quæ de proximo est copulanda. quod dictum sequitur Alex. con. 129. super primo, col. 3. versi. istis sic præmissis, lib. 7. & pro sing. refert Feli. in. c. tertio loco, col. 4. versi. & retenta, de præsump. & in rubr. de sponsa. col. 5. & Hippo. Marsil. in. l. 1. col. 2. ff. de ficca. & sing. 106. qui de proximo. Idque quod no. voluerunt Anto. Domi. Imo. & Fel. in. d. c. eam te, ille, col. 3. versi. no. quod mandatum, & iterum col. pe. Domini. 12. no. & rursum ad fi. Imo. col. 10. & Feli. quo loco suprà citauimus, ext. de rescrip. quòd quemadmodum vicarius siue viceserens non potest adimplere mandatum subrogato principali qui mandauerat, ita & eo subrogari cœpto, tametsi non est perfectè promotus, propter spem proximæ promotionis.

De cadē re

17 ¶ Quorum sententias astruit Domi. in. c. ponderet, in fi. 50. di. quòd is qui dicit in supplicatione, quòd scribebat in registro Papæ, non dicitur mentitus, licèt nondum cœpisset scribere, ex quo erat ad id deputatus, & de proximo debebat incipere. Et idem ferme in alio casu dicit ipse Domi. in. c. cùm in illis. §. 1. in prin. per tex. in verbo, scribimus, de præb. lib. 6. de Papa, qui concesserat gratiam cuipiam, dicendo, Tibi qui scribis, & cætera, & ille nondum scripserat, quia scribendi occasio nondum occurrerat, sed erat in id deputatus ab eo, qui eius rei potestatem habebat. Et sequitur Maria. in repe. c. de multa, col. 52. ext. de præben. & Iason in d. authen. si qua mulier, vbi & hoc commendat, & Feli. in. d. c. eam te, vbi suprà, & Io. Lupus vbi suprà.

De cadē re Mortuus an cēseatur lethaliter uulneratus. uide infra. 30.

18 ¶ Nec hinc admodum dissidet, quod Nicol. Lyr. enarrans illud Matthęi. 1. c. Iosias autem Hieconiam, & fratres eius in transmigratione Babylonis. ita enim locum exponit, Non quòd tunc esset transmigratio, sed quia proximè imminebat. Et alibi Ioannis. 3. c. in illis verbis, Qui non credit, iam iudicatus est, Id est (vt ille ipse exponit) habet in se manifestam causam condemnationis: sicut ille dicitur mortuus, qui iam habet in se manifestam causam proximæ mortis: quasi diceret nihil referre, an aliquid iam euenerit, siue factum fuerit, an verò proximè sit futurum. Cui & simile est omnino quod Bal. in. c. 1. in prin. tit. qui. mo. feud. amit. no. ex illo tex. qui ad hoc est optimus, quòd mortuus, & ad mortem vulneratus æquiparantur. Quod & idē voluit ipse Bal. in. l. 1. C. de nūdi. & in. l. bello, in fi. ff. de excu. tut. & in. l. dāni, la. 1. §. Sabini, per tex. ibi. ff. de dam. infec. De quo etiam est tex. in. l. huic scripturę. ff. ad legem Aqui. quem ad hoc ponderat

derat Pe. An. con. 430. fuisset expediens, & alius tex. in. l. ita vulneratus, eo tit. quem Bar. no. & hinc occasione sumpta quærit, an possit statim homicidij accusari, qui alium lethaliter vulneratuit, & etiam tex. in. l. in hac. ff. de. c. condi. trit. per quem dicit Bal. in. l. dos data. C. dedona. ante nup. quòd qui est in articulo mortis, mortuo equiparatur, & bene etiam facit, quod dicit glo. in. l. qui Stichum. ff. de confes. & in. §. 1. in verbo, morientibus, Instit. de lege Fusi. ca. tol.

An inspicia tur quod euenire po test.

19 ¶ Hanc quoque rationem, non minimum adiuuat, & hæc ratio: Id scilicet quod euenire potest, potius inspici, quàm quod præsens est, si ad illud ipsum præsens status tendit. l. si idem. §. vl. & ibi Pau. Ca. ff. de iurisd. omni. iud. & l. qui bona. §. qui inter. ff. de dam. infec. &. l. si quis domum. ff. loca. & l. adeò. §. illud. ff. de acqui. re. do. cum si. Sed sponsa proximè est vxor futura, quod ad primam rationem attinet: ob idque duntaxat desponsata, vt vxor fiat, quod postremæ rationis est. Ex quo & illud consequens fit, vt ea pro vxore sit habenda.

Qui dicūt sponsam esse in ptā te sponsi.

20 ¶ Et hanc partem in specie, & in terminis nostrę cōsuetudinis, videlicet Quòd stante statuto vel consuetudine, vt vxor sit in potestate viri, sponsa quoque dicatur esse in sponsi potestate, nuncupatim tenet Masuer. vir apud nostros non contemnendæ authoritatis, in ti. de dote & matri. §. item de consuetudine. In quo tamen illud dicit interesse inter vxorem, & sponsam, quòd hæc mortuo sponso iterum reuertitur in paternam, ex qua exierat, potestatem: illa minimè, mortuo marito. de quo tamen posteà dicemus in hac eadem glo. numero. 66. Sed & illud quoque.

Aliud spon salia, aliud matrimonium.

21 ¶ Contrà tamen videtur sponsam non esse in potestate spōsi, ex statuto vel cōsuetudine disponente vxorem esse in potestate viri. Aliud enim matrimonium est, aliud sponsalia: neque constitutio loquens in matrimonio habet locum in sponsalibus. l. in eo iure. §. hoc caput. ff. de rit. nupt. cum si. Propterea contrahens sponsalia, non cadit in pœnam appositam contrahenti matrimonium, vt voluit glo. no. in cle. 1. in verbo, contrahere, de cōsang. & affi. quam sequitur & dicit sing. Panor. in. c. 1. col. pe. de postul. præla. & Iason in. l. cùm quidam, col. 3. versi. 4. ad idem. ff. de libe. & posth. vbi pro eo dicit esse tex. in. l. solet. ff. de his qui no. infa. vbi pœna infamiæ, quā subit fœmina nubens infra annum luctus, non habet locū in contrahente sponsalia, & idem Iason in. l. 2. col. pe. in fi. ff. de iurisd. omni. iud. vbi illam dicit no. & in. l. vl. in fi. ff. de in ius voc. vbi & illam quoq; dicit no. & in. l. si stipuler vt id fiat, in. 4. no. ff. de verbo. oblig. & in repe. l. quo minus, col. 2. versi. nono. ff. de flumi. vbi eam dicit sing. & Philip. Deci. in. c. quantò, in. 3. no. de iudi. & in. c. cū in cunctis. §. vl. in. 3. no. de elect. & con. 256. in causa inquisitionis, col. pe. versi. & primò quia verba. Claud. Aquen. in repe. l. vt vim, col. 18. ff. de iusti. & iure, & Hippo. Marsil. in. l. is qui cū telo, numero. 39. C. de ficca. Et idem quod illa glo. licèt illius non meminerit, voluit Bal. in. l. pe. §. docere, in vl. q. ff. ne quis eū, cū dicit quod statutū Florētiæ dispōnēs quòd nullus Guelfus possit cōtrahere matrimoniū cū aliqua ex Comitibus Albertinis sub certa pœna, non habet locū in contrahente sponsalia. Et Pet. An. in. c. 1. col. vl. de sponsa. li. 6. & con. 21. pro solutione dubiorū, col. pe. versi. tertiò ponderandum. Nam & quanuis vxor vidua infra annū luctus non possit cōtrahere matrimoniū, alioquin punitur. l. 2. C. de secū. nupt. tamen potest impunè sponsalia contrahere. l. si quis tutor. §. quanuis. ff. de rit. nup. & l. solet. §. qui vnū. ff. de his qui no. infa. Et si clericus in minoribus cōtrahat matrimonium, perdit beneficium: non etiam, si sola sponsalia contrahat. c. 1. & ibi Io. And. Panor. & alij, de cleri. coniu. Panor. con. 62. in controuersia in. 4. dubio, in fi. li. 2. cum si.

Beneficiū non perdit cōtrahens sponsalia.

Aliud spon sus, aliud maritus.

22 ¶ Aliud item maritus est, aliud sponsus. l. 1. §. & primum. ff. pro dote. Aliud quoque vxor, aliud sponsa. l. fancimus. C. de nupt. nec venit altera appellatione alterius. c. tertio loco, ext. de præsump. Et in sponsa non est matrimonium. l. quòd Seruius. ff. de condi. ob cau. Nam & sponsus, est maritus futurus, & sponsa vxor. l. 1. cum seq. ff. de sponsa. At quod est futurum, nondū est l. & quæ nondum. ff. de pigno. Ideóque consuluit Signo. Homod. con. 144. in quæstione quæ ver titur inter dominum, quòd statutum disponens, quòd maritus succedat vxori, non habet locum in sponso & sponsa. Sed & Bal. in. l. vl. col. 3. versi. sequitur videre. C. vnde legi. dicit, quòd bonorū possessio, vnde vir & vxor, non habet locum in sponso & sponsa, allegat. d. l. sancimus, & l. pe. §. Iulianus. ff. quod fal. tu. per quā idem quoque voluit ipse Bal. in. l. 1. in. 2. quę. C. vnde vir & vxor, vbi etiam Saly. Raph. Ro. Pau. Ca. Alex. Corne. & alij recenti. & idem Bal. con. 90. maritus illius puellæ, in fi. li. 2. & Anto. Rosel. in tracta. succesionum ab intestato, col. 88. & alibi dicit idem Bal. post Pe. Cy. & Guil. Cu. in. l. non sine, in prin. C. de bo. quæ libe. quòd stante statuto vel consuetudine, quòd maritus superstes lucretur certam partem dotis, sponsus de præsenti nihil ex dote lucrabitur, mortua sponsa, quod & idem voluit Bal. ipse in. l. si donaturus. §. si quis indebitam, in lec. anti. ff. de condi. ob caus. & in. l. vxores. ff. de his qui no. infa. & in. l. deo nobis, col. 1. versi. modò iuxta hoc quæro. C. de epi. & cleri. & con. 184. si qua inquit mulier, li. 3. & con. 199. in causa ista considerandum est, eo. li. 3. & con. 467. factum dignoscitur esse tale, lib. 4. Pet. An. in repe. c. 1. in. 14. quæst. principali, quæ est in. 47. char. versi. quæro de quæstione quæ mihi occurrit de facto, ext. de constit. vbi & hoc generaliter dicit, quòd statutum loquens de nupta, non intelligitur de desponsata tantùm. & ibi dicit se cum Anto. consuluisse, quòd stante statuto, vt filia nupta siue maritata non veniat ad successionem, non tamen excludetur sponsa, ad quod etiam allegat Bal. in. d. l. non sine, & idem tenet Panor. in. d. c. tertio loco, col. 4. & seq. ext. de præsumpt. vbi ita dicit se consuluisse, sicuti verè consuluit, con. 1. facti contingentia, li. 1. &

Spōsus nō succedit sponsæ, ut uir uxori. Vnde uir & uxor nō habet locū in spōso & sponsa. Spōsus nō lucratur dotē, ut uir ex statuto.

con.79.videtur primò,li.2.&.con.107. quatuor sunt, in fi.eo.lib.2.& Idem Panor.in.c.si inter, de sponsa.& in.c.2.de spon.duo. & in.c. ex publico, ext. de conuer. coniug. vbi etiam est bonus tex. & Raph. Co. con. 30. statuto cauetur in effectu quòd maritus, col.pe. vbi loquitur de statuto,marito permittente relinquere vxori pro eius arbitrio, & voluntate, & Saly. in quodam suo con.cuius prin.est,Iacobus promisit Stephano,& in.l.cùm in te,col.2. C.de dona. ante nupt.vbi longè latéque, & subtiliter eam rem tractat & disserit, & inter alia mouetur, quòd verba statuti debent sumi in proprio & potiori significato. l.1. §.quæ in perpetuum.ff.si ager vecti.vel emphi.&.c. si quem, de sen.exco. At matrimonium etiam de præsenti sine concubitu,non dicitur matrimonium, quo ad plenum significatum, vt est glo. quam tamen non allegat, in.d.§c. ex publico, & bonus tex. in. c. debitum, de biga. Et dicit Theologos tenere, quòd in beata virgine desponsata Ioseph,fuit perfectum matrimonium, quo ad sanctificationem, sed non quantum ad significationem. Cuius rei locus est, si quis fortè scire cupiat,in. 4.Sententiarum,di.30.de quo tamè in Decretis Canonicis di.27.q.2.§. ecce impossibilitas,versi.item si coniuges,&.d.§.iuxta hanc,versi.sed objicitur,&.c.genuit,&.c.priusquam,cum duobus seq.

Matrimonium sine concubitu.

23 ¶ In hanc quoque partem multa adducunt Ange. Are. in. §. fuerat, in pe. char. versi. quære de quæstione quotidiana, Insti. de acti. Barb. con. 2. clementissimum, col. 7. lib. 4. Pe. Philip. Corne. con. 248. in præsenti consultatione, lib. 2. Feli. & alij recentiores in . d. c. tertio loco, ext . de præsump. Idem Feli. in rubri. ext. de sponsa . & Hippo. Marsil. sing . 106 . qui de proximo, Geor. Nat. in repe. c. quanuis, col. 28. versi. 5. quæro, de pact. lib. 6. Philip. Deci. con. 540. quæritur in effectu, per totum, quos tu ipse videas. Non tamen prætermittendus est tex. in. d. l. in eo iure, in prin. iuncto ver. hoc caput. ff. de rit. nupt. vbi, licèt liberta vxor patroni non possit eo inuito alij nubere, potest tamen sponsa. Ex qua re duo probantur ad hanc sententiam mulrùm accommodata. Primum quòd sponsa non venit appellatione vxoris. Secundum quòd sponsus non tantum potestatis habet in sponsam, quantum vir in vxorem. Et prædicta proculdubio procedunt in sponsa de futuro,in qua nullum ius contrahitur. Ideoque etiam in fauorabilibus,statutum in vxore non trahitur ad sponsam de futuro,si verum dicit Bal.in.d.l. solet.§.quæ virum.ff.de his qui no.insa.

De eadẽ re

24 ¶ Quin specialiter,& in terminis nostræ consuetudinis Io.Fab.in.d.l.non sine. C.de bo.quæ libe. tenet expressè,quòd sponsa non sit in potestate sponsi,per tex.in.l.4.ff. de condi. & demon.& in.l.ea quæ.ff.ad municip. Quæ sententia, vt meum tandem iudicium interponam, mihi probabilior esse videtur. Tum per ea quæ dicta sunt,& quæ doc.in prædictis locis allegant. Tum etiam quia ista consuetudo,est contra ius commune, vt dictum est suprà in prin. Ergo est strictè interpretanda,& ita intelligenda,vt minus lædat ius commune,quàm fieri potest.l.2. C.de noxa.&.c. cùm dilectus,de consue.cum concord.alibi per me traditis. Neque debet extendi etiam ex simili ratione, vt est glo.à paucis annotata in.c.in fidei,de hæret.li.6. At ne ex maiori quidem,vt voluit glo.reputata sing.licèt sit omnibus nota,in authen.quas actiones, & ibi latè doc. C.de sacro.eccles.debetque omnino intelligi in casu vero,& non trahi ad fictum,vt voluit Io. And. in.c. vl.de consue.li.6.& Bar.in.l.omnes populi, & ibi recentiores. ff. de iusti. & iure, & in.l. hæres quandoque.ff. de acqui.hære.& Fran.Aret.con.164.diligenter & maturè,col.3.cũ fi. Sed q̃ spõsa pro vxore habeatur,id ex fictione est,& non verè, per iura suprà alleg.& dicemus versi.ab hinc.3.

Statutũ nõ extẽdendũ ex simili ratione.

At ne ex maiori.

25 ¶ Tum quoque,quòd in eo maximè,in quo de iure communi vxor est in potestate viri, videlicet in coitu,sicuti diximus suprà in prin.non est sponsa in potestate sponsi. Neque enim tenetur sponsa sponsi pati concubitum:sponsusq; morte punitur,qui sponsam reluctantem rapit.l.1. C. de rapto.virgi. Ex quo no. Bal. ibi in.7. no. quòd sponsus in sponsam non habet manus iniectionem, cùm tamen secus sit in viro, qui vxorem inuitam potest comprimere, vt voluerunt Guil. Cu. & Bal. in .l. raptores, in fi. C. de epi. & cleri. Et Cy. Alber. Bal. Io. Fab. & Saly . in. d.l. 1. de rapto. virgi. Bal. in.l. 1. in addi. ff. de rei vendi . vbi & hoc intelligit etiam in nondum cognita, & idem Bal.in.l.1. in.2.lec.ff.de rei vendi.& in.c. iurauit, col.2. ad fi. versi.item no. hìc,ext.de probat.vbi & hoc mirabiliter limitat procedere, cùm vxor est traducta in domum viri, & secus si adhuc sit in domo patris, imò vt subdit, etiam si sit in itinere, ar.l. cùm in te. C. de donati.ante nup.Imo. Alex.Iason,& Fran.Ripa.in.l.miles.§.qui iudicati.ff.de re iudi.inibi reprehendentes,imò veriùs interpretantes Bar.qui videtur velle contrarium.Panor.in.c.discretionem,in.2.no.per tex.ibi,ext.de eo qui cog.consan.vxo.sue.Io.Plat.in.l.generali,col.2.C.de decuri.lib.10.& in.§.1.& in.§.si autem per vim.Insti. de pub.iudi. & Corne. con. 80. placet mihi, post medium,versi.cõstat enim,li.2.& Cepol.con.causarum criminalium.57. super querela,col. 1.versi.& maximè, & Io. Lup. in repe. rubricæ de donat.inter vir. &vxor. char.29.col.2. versi. operatur aliter: Et bene facit tex. in. c. cùm causa, ad fi.ext. de rapto. & quod ibi no. Io. Ana. col. 2. versi. nota aliam rationem.

Spõsa spõsi concubitum pati nõ tenetur. Sponsus morte punitur qui spõsam inuitam comprimit.

Spõsa domiciliũ nõ mutat, ut uxor.

26 ¶ Sed nec sponsa mutat domicilium,sicut vxor, quæ vt suprà diximus sequitur viri domicilium, vt est tex.in.d.l.ea quæ,le.2.& ibi glo.& Alberi.ff. ad municip. & no.Bar.in.l.vl.§.item rescripserunt mulierem,post prin.ff.ad municip.& ipse Alberi.in.l.filij, in prin.ff. eo.ti. Ang. Aret.in.§. 1.col.vl.versi.quid de sponsa,Insti.de patri.pote. Et ideo sing.decidit Bal.in authen.omnes peregrini,

regrini, col. 1. versi. nota quòd quando princeps. C. Communia de succes. quòd si statutum dissolueret de lucris inter sponsum & sponsam,si alter eorũ moreretur,nondum celebrato matrimonio,non inspiceretur domicilium sponsi, quod dictũ pro sing.allegat Feli.in.ca. 1.col.antepe. versi.limita primò,ext.de sponsa.& Iason in.l.1.col.6.versi.limita cõmunem conclusionem. C. de sum.tri.& fid.catho.in lec.Paduana,quæ prior est,& in lec.Ticinensi,col.14. versi. pone cùm statutum dicit.& sequitur etiam Philip.Deci.con.283. cuius superscriptio incipit, de statuto,de luero dotis,col.5.versi.sed his & similibus.Nec etiam sponsa,sicuti vxor,vt suprà diximus, tenetur sequi sponsum,vt no. glo. Hosti.& Panor. in.c.de illis ext.de sponsa.per tex.ibi,& in.l.2. C. de repud.

Sponsi domiciliũ non inspicitur ut uiri.

Sponsa spõsum sequi nõ tenetur. Respondet ad contraria.

27 ¶ Neque huic quod primo loco dictum est,appellatione viri & vxoris contineri sponsum & spõsam, longioribus nunc verbis respondendum esse duxi. Nã præterq̃ quòd breuiter dici potest,illud procedere in fauorem sponsæ,vt no.in.d.l.non sine,non item in præiudiciũ ipsius, vt est tex. in.l.solet.§.vlt.ff.de his qui no.insa.vbi propter hoc,no.glo.odia restringi debere, & ita hunc no dum soluit.Bal.d.con.184.lib.3.& Alberi.in.2.parte statutorũ.q.109.sed retento. & Pet.Anc. in repe.d.c.1.de consti.quo loco suprà citauimus. Et illud quoque,quòd appellatione vxoris non continetur propriè sponsa,sed ex quadam interpretatione,vt probat tex.in.l.oratio,ibi,vt supplere atur quod oratioui deest,& ibi Bal.ff.de sponsa.Ideoque non habet locum in consuetudinibus & statutis,quæ propriè intelligenda sunt.l.3.§.hæc autem verba.ff.de nego.gest.Certè aliter satis superque responsum est ex his,quæ suprà dicta sunt,& quæ abundè scribit Saly.in.d.l.cùm in te.C. de dona.ante nupt.& Feli.in quibus locis nuper illum citauimus.

Spes infallibilis p̃ re certa.

28 ¶ Huic autem quod diximus,pro confecto habendum,quod proximè futurumest,cingendum sci licet pro cincto,dandum pro dato,& alia id genus,Respondeo id quidẽ procedere,cùm quod futurum speratur,certũ est,& euidens,ac infallibile,vt no.dicit Feli.in.d.c.eam te,col.17.versi.alia est dummodo,ext.de rescrip.dicensita sentireBal.in.d.l.si pro ea.C.mand. & Panor.in.d.c.ecclesiæ,ext.de immunit.eccle.& apertè voluit Ange.quem non citat,in.l.mulier.§.1.ff.ad SC.Treb. vbi dicit ex eo tex.paria esse aliquid esse in proximo infallibili,vel esse in re,& ibi quoq; Pau.Ca. loquens de bannito,qui sperat infallibiliter cancellari de banno.& post eũ Cepol.con. causarum criminalium.6.veritas,col.4.versi.item pro hoc.quod repetitur con.39.Et in eadem propè sententia fuerunt domini à Rota,deci.231.supposito,col.2.versi.quintum motiuum.

Spes meritissima res.

29 ¶ At nihil ferè tam certum sperari,neque quicquá tam vicinũ, quod non repentinus aliquis casus queat inuertere. Adeoque non esse tutum ventur is fidere,vt vix etiam illa sint certa, quæ manibus veluti tenemus.Idcirco Iurisconsultorum sententia est, bestiam vsque adeò lethaliter vulneratam vt proximè capi possit,nondum tamen esse vulnerantis,nisi & eam ceperit.Multa enim (inquiunt)accidere solent,vt eam non capias,vt scribitur in.l.naturalem.§.1.ff. de acqui. re. do. & in.§.illud quæsitum est,Insti.eo. Cuius rei ar.dicit no.Bar.post Guil. in.l. sciendum, in pe.q. ff.qui satisd.cog.quòd bona patris nõ releuant filium à satisdatione,quia multa accidere possunt, ne successio patris ad filiũ perueniat,sequuntur recentiores ibi.& Alex.in.l.in suis,col.3. versi.ꝑ hoc facit.ff.de lib.& posthumis.

Filius ob bona patris non releuatur á satisf.

30 ¶ Et bene facit ille tex.ad id quod voluit no.Bal.in.c.bonæ,le.2.circa mediũ,ext. de elect. quòd iudex non potest inquirere de morte ante mortem,licèt vulnus sit mortiferum: veluti non sit pro mortuo habendus qui mortiferè vulneratus est,de quo & tu vide Alberi. in.2. parte statutorũ.q. 53.item quæro si aliquis.Cui simile est quod dicit idem Bal. in.c.1.§.iniuria,col.pe.versi. quæro nunquid possit quis,tit.de pac.iur.fir.quod non potest de homicidio puniri,qui lethaliter vulnerauit, donec vulneratus ipse sit mortuus.de quo etiam per Bar.& recent.in.l.damni.§.Sabini.ff. de dã.infect.& per ipsum Bal.in.c.1.in prin.& ibi etiam Alua.& Cardi. Alex.tit.qui.mo.feud.amit.& eundem Bal.in.l.1.ante.fi. C. de nundi.& Flor.in.l.ait lex.ff.ad leg. Aqui. & Fran. Aret. in.l.ex ea parte.§.insulam,col.vlt.ff.de verbo.oblig.& Feli.in.c.significasti, le.2. col. 2.de homi. Est quoque simile quod Alberi.post Dy.scribit in.2.parte statutorum.q.37.item si quis aliquẽ, q̃ si ex forma statuti,pro vulnere impositа sit pœna pecuniaria, & aliquis aliũ mortiferè vulnerauit, potest se defendere per procuratorem,licèt mors sequi speretur,per multa iura quæ illic allegat.

Mortuꝰ nõ censetur lethaliter uulneratus.

31 ¶ Nec enim omnis, qui mortiferè vulneratus est, moritur. l. huic scripturæ . §. 1.&. l. ait lex. ff.ad leg.Aqui.&.l.in ratione.§.si seruus. ff. ad leg.Falci. & tex.omnium optimus in.l.1.§.vlt. ff. de.SC.Sylla.Sicut nec omnis,cui lethalis est morbus, moritur, vt videre licet apud Galenum in lib.6.Aphorismorũ Hippocratis,cap.18.Et vt scribit Tullius ad Atticum, Aegroto dum anima est,spes est. Quod sumptum videri potest ex Theocriti Idillio.4.

Mortiferè uulneratus non semper moritur.

Aegroto dum anima est,spes est.

Ἰαφρεῖμ χὴ Φίλτε Βάττε, τάχ' ἄυριον ἔσσετ' ἄμεινον,
ἐλπίδες οἱ ζωῦσι, ἀνέλπιστοι δὲ θανόντες.

Id est ad verbum,

Confidere oportet amice Batte,forsan cras erit melius,
Spes in viuis,desperati autem mortui.

Spes semp uiuis.

Philelphus autem in quadam oratione ita vertit carmine,non infœliciter,

Fidere Batte decet,melius cras forsan habebis,
Sperandum est viuis,non est spes vlla sepultis.

Eobanus autem in hunc modum,

Omnibus in rebus viuis ſperare relictum eſt,
Lumine nam vitæ functis, ſpes nulla me detur.
Aut etiam depromptum eſt ex illa Hecubæ ad Andromachum ſententia, apud Euripidem in tragœdia, cui Troiades nomen eſt,

Οὐ ταυτὸν ὦ παῖ τῷ βλέπειν τὸ κατθανεῖν,
Τὸ μὲν γὰρ οὐδέν, τῷ δ' ἔνεστιν ἐλπίδες.

Non idem ô filia viuere, & mori:
Hoc enim nihil eſt, vitæ verò inſunt ſpes.

Et huc hauddubiè alludit Virgilius, ſi is eſt, in Obſcœno Carmine, cùm inquit ad finẽ eius operis,

Dum viuis, ſperare decet.

Et Alciatus noſter in ſuis Emblematis, in ſimulachrum Spei,

Quid manibus mortis tela refracta geris?

Quòd viuos ſperare decet, præcido ſepultis.
Et illud quoque Clitiphonis Terentiani in Heauton.
Liceat modò viuere, eſt ſpes.
Quod eſt contra id quod ſuprà numero. 18. diximus ex Nicol. Lyr. & Bal.

32 *Aediũ non eſt cauſa ea rũ paratũ. Deſtinatio pro re perfecta nõ habetur.*

¶ Alibi quoq; dicit Iuriſconſultus, non videri ędifiũ eſſe, quod domus cauſa paratum eſt, ſi nondũ perfectum eſt, quanuis ſit in ædificio poſitum: ita dicit tex. in l. fundum. §. item inſulæ. ff. de actio. emp. per quem dicit Bal. in l. ſed diui fratres. ff. de rerũ diui. non haberi neque dici perfectũ, quod diſpoſitum eſt ad proximè perficiendum. Sed & alibi habemus tex. in l. ſi nondũ. C. de furt. quòd res deſtinata ad templi dedicationem, non propterea templi eſt. ex quo no. Bal. quòd aliquid non recipit denominationem ab eo quod erit, ſed ab eo quod iam eſt. Ideo (inquit) licèt teſtator manſdet in domibus ſuis templum conſtrui, nondum tamen templum eſt. Item ſi ciuitas interficit electum, non tamen dicitur interfeciſſe epiſcopum. Porrò Bal. con. 195. laudare, col. 2. verſi. ſed quic quid, lib. 2. dicit, quòd ſicut poſthumus ante natiuitatem non rumpit teſtamentum, licèt ſit in potentia naſcendi. Ita damnum, quod eſt in potentia nocẽdi antequam noceat, non rumpit pacem. Nam potẽtia antequam deducatur in actum, ęqui paratur conditioni: vnde interim non naſcitur obligatio. l. 1. in ſi. ff. de condi. & demon. & l. interdum. ff. de verbo. oblig. & l. Arethuſa. ff. de ſta. homi. Sic non abſimiliter, licèt ſponſalia non ob aliud fiant, quã vt matrimonium perficiatur, dicuntur enim ſponſalia ſpes matrimonij. l. ſi vxor. ff. de adult. licèt item ſponſa ad id ſit deſtinata deuotaque vt vxor ſtatim fiat, nondum tamen vxor eſt: multa enim accidere poſſunt ne etiã vxor fiat. Nempe matrimonium cũ interim cõtractum, mors aut ſponſi aut ſpõſæ, ingreſſus religionis, impedimentum recenter compertum, & propè infinita.

33 *Prouerbiũ Inter os & offam.*

¶ In quam rem vetus eſt à Catone relatum prouerbiũ, in oratione de ædilibus vicio creatis, Inter os & offam multa interuenire poſſe, quod adnotat è noſtris Io. An. in. c. cõmiſſum, ext. de deci. & Cardi. Alex. in. c. cõmiſſum, ext. de ſponſa. & laſon in. d. l. ſciendum, in prin. col. pe. verſi. tertiò quærit Bar. ad confirmationem deciſionis ipſius Bar. ibi, cuius nuper meminimus. Verba aũt ipſius Catonis nõ grauabor adſcribere, ſunt enim huic loco maximè accõmodata. Nunc (inquit)

Prouerbiũ

ita aiunt in ſegetibus, & in herbis bona frumenta eſſe: nolite ibi nimiam ſpem ponere. Sępe audiui inter os & offam multa interuenire poſſe. Verùm inter offam atque herbam, ibi verò longũ interuallum. Refert Gellius libr. 13. cap. 17. vbi & in eandem ſententiam affert aliud adagium ſed Græcum, quod eſt Palladæ, ex lib. 1. Epigrammaton,

Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου. Id eſt,

Multa cadunt inter calicem ſupremaque labra.

Quod & ad Homerum refert Stobæus Ser. 109. Cuius ſi quis originem ſcire velit, legat Eraſmũ Chiliadis. 1. centur. 5. c. 1. Et ſimile eſt illud prouerbium apud Feſtum Pompeium, Inter manum

Prouerbiũ.

& mentum.

34 *Spes rerum omniũ fallaciſſima.*

¶ Q uibus quidem monemur, ne ſpem in rebus quantumuis proximis ac vicinis reponamus. Eſt enim ſpes omnium rerum fallaciſſima, minimaque pars earum rerum, quas ſperamus, ex ſententia ſuccedit. Lepidiſſimum eſt græcum illud diſtichon incerti authoris, lib. 1. Epigrammaton,

Ἐλπίδα καὶ Νέμεσιν ἔυνις παρὰ βωμὸν ἔτευξα
Τὴν μὲν ἵν' ἐλπίζῃς τὴν δ' ἵνα μηδὲν ἔχῃς. Id eſt,

Spem volucrem & Nemeſin noſtras prope cernitis aras,
Hæc ſperare diu, nil ea habere iubet. A quo non admodũ diſtat illud Tibulli, lib. 2.
Spes facilem Nemeſin ſpondet mihi, ſed negat illa.
Ampeliſca mulier Plautina in Rudẽte, At ego etiam qui ſperauerint, ſpẽ decepiſſe multos ſcio.
Altera mulier Scapha apud eundem in Moſtellaria,
Inſperata accidunt magis ſæpe, quàm quæ ſperes.
Cicero poſt initium lib. de Oratore. 3. O fallacem hominũ ſpem, fragilemque fortunam, & inanes noſtras contẽtiones, quæ in medio ſpatio ſæpe franguntur, & corruunt, aut ante in ipſo curſu obruuntur, quàm portum conſpicere potuerunt. Helena quoque Ouidiana ad Paridem,

Fallitur augurio ſpes bona ſæpe ſuo. Et ab eodem poẽta lib. 1. de Arte amandi,

Spes

Spes Dea fallax dicitur. Et à Seneca Tragœdiographo, Improba vocatur, cùm dicit in Thyeſte,
Credula eſt ſpes improba.
Heſiodus autem lib. 2. Operum & dierum, ἐλπίδα, id eſt ſpem κενεὼ vocat, id eſt, inanem, vanam, futilem. Dionyſius item li. 7. Antiquitatum Romanarum, Spes (ait) omnes decipit. Hinc illa Heracliæ exclamatio apud Liuium, lib. 34. Quantũ ſpes hominum fallit. Illa quoq; Cilini militis Romani apud Silium Italicum, circa initia lib. 7.
Spes heu fallaces.
Item illa Annij Milonis apud Tullium in oratione pro eodem. O ſpes fallaces. O cogitationes inanes meæ. Lucianus in Sympoſio, cui titulus eſt, Lapithæ, ſcribit illud in fine tragœdiarum frequens fuiſſe,

πολλαὶ μορφαὶ τῶν δαιμονίων,
πολλὰ δ' ἀέλπτως κραίνουσι θεοί,
καὶ τὰ δοκηθέντ' οὐκ ἐτελέσθη
τῶν δ' ἀδοκήτων πόρον εὗρεν θεός.

Et certè Euripides his verſibus claudit Medeam, Alceſtim, Andromacham, Bacchas, & Helenã, quos ita vertit Eraſmus,

Sunt fortunæ varij caſus,
Plurima quæ haud ſperaueris vnquam,
Ea conficiunt numina Diuûm.
Rurſum quæ certò ſperaris,
Ea fruſtrato non contingunt.
Tu verò ad verbum ita potes vertere,
Multæ formæ dęmoniorum.
Multa enim inſperatò perficiunt Diſ:
Et ſperata, non perfecta ſunt,
Inſperatorum verò exitum inuenit Deus.

35 *De eadẽ re Spes vigilãtis ſomniũ.*

¶ Ariſtoteles, vt tradit Diogenes Laërtius, aliquando interrogatus Ὕδωρ ἐλπὶς, id eſt, quid eſt ſpes, ἐγρηγορότος (ait) ἐνύπνιον, id eſt, vigilantis ſomnium, quod alij ad Platonem referunt Stobæus autem Ser. 109. ad Pindarum. Ad hoc autem alluſiſſe videtur Virgilius, Aeglog. 8.

An qui amant ipſi ſibi ſomnia fingunt?

Vnde & illud depromptum eſt ab Alciato, in illo Spei ſimulachro,

Qui comites? bonus Euentus, præcępsue Cupido,
Qui præeunt? vigilum ſomnia vana vocant.

At ipſius Pindari ſententia eſt Olympiorum, Ode. 12. qua ſignificatur, Hominum ſpes multa ſurſum, contraque multa deorſum volutare, mendacia vana ſecantes. Neminem in terra viuẽtium certum de futuris nobis ſignum reperiſſe. Futurorum enim iudicia cæca eſſe: ac plæraque hominibus præter ſententiam voluptatis contraria euenire. Alios verò, poſtquam in triſtes procellas incurrerunt, ingenti bono malum repentè permutare.

ἄλλοτε μὲν ἀνδρῶν
πολλὰ ἄνω, τὰ δ' αὖ κάτω
ψευδῆ μεταμώνια τέμνοι
σὺν πυλίνδοντ' ἐλπίδες.
σύμβολον δ' ἔτω τις ἐπιχθονίων
πιστὸν, ἀμφὶ πεύθεσθαι
σοφίαν, θεόθεν
τῶν μὲ μελλόντων τετύφλωνται φράδαι.
πολλὰ δ' ἀνθρώποις παρὰ γνώμαν ἔπεσεν,
ἔμπαλιν μὲν τέρψιος, οἶδ' ἀνιαρᾶς
ἀνίκυρσαντες ζάλως
ἐσθλὸν βαθὺ πήματος ἐν μι
κρῷ πεδάμενοι χρόνῳ.

In hanc ſententiam eſt dialogus Dardani in Spem lepidiſsimus,

Tu quæ ſuſtentas tereti veſtigia ligno,
Es ne Dea? an noſtro ſanguine creata? Dea.
Vnde ſata? Ex cæca rerum caligine. Et ecquæ
Admouit nutrix vbera? Credulitas.
Et quinam à tergo plaudunt tibi? Gaudia. Die quis
Pallidulo ſemper te præit ore? Timor.
Suſpicis intento cur cœlum lumine? Tandem
Hinc dabitur votis meta ſuprema meis.
Fare age, quæ vultus deturpet cauſa ſerenos?

Exercitor

Exercior quoties irrita vota cadunt,
Cur baculo innixa es? Dum pascit opinio mentem
Cæca meam, irrepsit curua senecta mihi.
Cur titubas pedibus? Rerum est spes lubrica. sæpe
Quod puto complecti, labitur è manibus.

Spes sæpe sapientissimos fallit.

Quin è nostris Bal. in elegãti tractatu schismatis, quem posuit in rub. C. si quis aliquẽ testa. prohi. col. 13. versi. præterea sicut qui habet, in hanc scribit sententiam, Spes sæpe sapientissimos fallit, ita vt patiantur lethargum illusarum mentium morbum, quę sunt verba Boëtij li. 1. de consolatione philosophiæ. ad quod allegat Bal. l. 3. §. si quis statuliber, versi. quanquã constet. ff. de condi. ob cau.

36 ¶ Quod cùm ita sit, ideo ex Iurisconsultorum legibus, nõ dicitur pati damnum, qui perdit spem lucri futuri. l. Proculus. ff. de dam. infec. per quam ita dicit Alex. in l. 3. §. in fideiussorem, & l. seq. ff. qui satisd. cog. sed & ante eũ Bal. con. 182. locata fuit quædã possessio, col. 2. lib. 1. dicit, quòd qui perdit lucrum nondum factum, sed quod est tantum in fieri (vt ipse loquitur) non dicitur pati dãnum, licèt esset apparatum ad lucrum. de quo dicit tex. expressum, & no. in. l. si pecuniam, in prin. ff. de condi. ob cau. Propterea cùm multa (ait) accidere possunt, quæ impedirent fructus prouenire ad maturitatem & effectum, puta niues, grandines, incursus hostium, & similia. l. fistulas. §. fru menta. ff. de contrah. empt. propter quod de futuris fructibus certũ non potest iudicari. l. si ea lege. C. de vsur. & facit. l. si iactum retis. ff. de actio. emp. & vendi. & plenissimè no. per Bar. in. l. cotem. §. qui maximos, col. 4. versi. quarto quæro. ff. de publ. Ideo frumentũ in herbis non pluris æstimatur, quàm in herbis valeat considerata qualitate præsenti, non autem futura, quæ nondũ apparet, ar. l. in lege. ff. de contrah. empt. hæc ferme Bal. qui & idem de frumento quod in herba est, voluit etiam con. 132. & quod dictus, column. vl. lib. 3. & con. 292. quia ex facto, col. 3. lib. 5. & in rub. C. de vsur. col. vl. versi. tertiò quæro, cum aliis concord. à me congestis suprà ti. omnium nostrarum consuetudinum. 6. §. 2. in glo. 2. A qua quidem sententia non longè abest, quod ex Catonis oratione suprà adnotauimus.

De eadẽ re Damnũ nõ patitur, qui spem perdit lucri.

37 ¶ Et in eam sententiam remigrat, quod scribit Bar. in. l. si post emancipationem. §. 1. per illũ tex. ff. de libe. leg. quòd non habetur ratio spei, nisi habeat ius de præsenti. Ideoque si in contractu apponũtur huiusmodi verba, Remittit omne ius quod habet & habere sperat in tali re, Tũc videtur remittere omne ius, quod habet de præsenti, vel sperat habere in futurũ, ex causa subsistente de præsenti: aliàs nõ. Sicut etiam dicimus de statulibero, qui si habet spẽ in libertate, ex iure fundato de præsenti, quia hæreditas est adita, dicitur statuliber & non aliàs. l. 2. ff. de statuli. & idem fermè dicit idem Bar. in. l. quod Seruius, ante fi. per illum tex. & ibi etiam Pau. Ca. & Alex. ff. de condi. ob caus. & idem Bar. in. l. qui cum tutoribus, in prin. & ibi etiam Angel. Pau. Ca. & recentiores, & iterum in. §. vl. illius. l. ff. de transac. & in. l. qui Romæ. §. duo fratres, in. 1. oppo. iterumque in. 6. q. vbi etiam Angel. & Fran. Are. col. antepen. Alex. & alij recentiores, de verbo oblig. & idem Bar. in. l. si vxor. §. diuus, & ibi Angel. ff. de adult. & Bal. in. l. spem. C. de dona. & in. l. pactum, col. 3. & in 6. q. C. de colla. & in. c. sanè, col. vlt. in fi. de renunci. & con. 38. super primo puncto. in. 6. ratione, lib. 2. & in. l. vlt. col. 1. versi. & hoc facit ad quæstionem. & ibi etiam Fran. Aret. in. 2. no. C. de pac. & in. d. l spem. C. de donat. & in. l. pactum quod dotali, in prin. C. de colla. & Anto. in. c. 2. in. 3. no. & iterum col. vl. versi. infertur secundò, & ibi quoque Panor. col. vl. versi. faciunt autem prædicta, ext. de renun. & Pe. An. in cle. litteras, & ibi etiam Barb. col. 2. de rescrip. & idem Pe. con. 204. visis ponderatis, col. 3. versi. sextò & vltimò. & con. 291. super pluribus, versi. nec obstat stipulatio. & Fran. Aret. con. 6. viso instrumento diuisionis, col. 3. versi. ego autem pondero, & con. seq. procedendum est breuiter, col. 2. & con. 72. viso legato facto, col. pe. versi. prętereà licèt. & Alex. con. perspectis, col. 3. in fi. lib 5. Corne. con. 11. & in præsenti, col. 15. versi. quia respondetur, lib. 3. & cõ. 80. placet mihi, col. 2. versi. ergo nec dicta, libr. 4. Geor. Nat. in repe. c. quanuis, colum. 4. versi. imò fortiùs, de pactis, libro. 6. & Soci. con. 50. viso instrumento, col. vltima lib. 1. & con. 147. visa facti contingentia, col. 3. in prin. Alcia. in. l. conditionales, in verbo, iniquum, post prin. C. de pactis. & Stephan. Bertran. con. omnium. 1. col. 23. numero. 128. lib. 1. & con. 342. numero. 9. li. 2. & cõ. 226. Christi. &c. viso casu, numero. 6. co. lib. 2. & Hippo. Marsil. con. 76. largire, col. vlt. lib. 1. Matth. Affli e. deci. Neapo. 350. fuit dubitatum, col. 2. D. Benedic. in repe. c. Raynutius, in verbo, si absq; liberis, leg. 2. numero. 112. de testa.

Spei quando ratio habenda sit. Remißio iuris sperati quid comprehendat.

38 ¶ Superiora quoque illud haud debiliter fulcit, quòd licèt nomen rei multum generale sit, vt scribitur in. l. 1. §. rei. ff. si cert. peta. vtpote quod latius pateat, quàm verbũ pecuniæ. l. rei appellatio. ff. de verbo. signi. quanuis appellatione pecuniæ omnes res significari, scriptum sit in. l. vl. C. de consti. pecu. Tamen spes non comprehenditur appellatione rei, vt voluit Ro. in. l. is potest, col. 1. ff. de acqui. hæred. per. l. spem, iuncta. l. constante. C. de dona. & facit (inquit) .l. nec empto. ff. de contrah. empti. Miror aũt hic Philippum Probum, qui mihi verè probus à multis dictus est, hæc prorsùs omnia, quæ in his postremis. §. versi. diximus, & propè ad verbum, vt in præcedenti ęditione scripseramus, exceptis his quæ nunc addimus, trãstuliſſe in suas addi. ad Io. Mo. in. c. si postquam, de præben. lib. 6. quæ nos libenter subticuissemus nomini illius parcentes, ni veriti fuissemus, ne quis

Rei nomen latè patet. Rei appellatione spes non continetur. Furtũ huius libri.

quis nos contrà hæc ab eo surripuisse existimaret. Ignarus fortè præcedentis illius nostræ æditionis, quæ facta fuit, anno. 1524. quod & nos de alio alibi diximus.

Spes uendi & aliàs in cõtractũ deduci potest. Spes facit locum. l. 2ª c. de rescin. uendit.

39 ¶ Quanquam ne illud omittamus, quod ad spei mentionem pertinet, videmus quòd spes & vendi, & aliàs in contractum deduci potest. l. nec emptio. ff. de contra. emptio. & d. l. spem. C. de donat. & ibi concord. in glo. & per Azo. in summa. C. de contra. empt. col. 2. versi. item speciem. Et id quidem vsq; adeo, vt in spe vendita habeat locũ remedium. l. 2. C. de rescin. vẽdi. habita videlicet ratione precij, quod cõmuniter datum fuisset pro ea spe, vt no. voluerunt Pe. An. Imo. in fi. & Anto. Burg. colum. 7. in. 8. extensione, in. c. cùm causa, ext. de empt. & vendit. quod dicit ipse Burg. no. pro. l. si iactum retis. ff. de actio. empt. Quanquam scio Sannionem Terentianum illud dixisse in Adelphis,

Ego spem precio non emo.

Sed vt redeamus, propter solam spem quis mittitur in possessionem bonorũ absentis. l. si filiofa. ff. qui. ex cau. in pos. eat. & ibi no. Angel. & Zazius. Sed & propter eãdem, & quidem solam, datur in integrum restitutio. l. 3. §. si quid minori. ff. de minori.

Spe nemo priuari potest sine eius consensu.

40 ¶ Nec potest aliquis priuari eo iure quod in spe tantùm habet, sine ipsius consensu. l. in diem. §. nõ autem. ff. de aqua pluuia arcen. quam ad hoc allegat & dicit no. Bal. con. 431. ad euidentiã præmittendum est, col. 2. lib. 2. cum aliis concord. à me adductis in tracta. retractuũ. tit. 2. §. 1. in verbo, *Seront preferez*, quæ est glo. 7. numero. 20. neque id quidem. Idque in tantum verum est, vt ius mihi spe tantùm per te quæsitum ex iuris dispositione, non possit per te mihi auferri, per tex. in. l. si constante, in verbo, exceptis. C. de dona. ante nupt. quem Bal. ibi ponderat, & adducit cõcord. & Fran. Are. d. con. 7. procedendum est, col. 2. & iterum con. 74. diligenter & maturè ponderatis his, col. 5. versi. pro ista conclusione, vbi illum tex. dicit ad hoc solennem. & Alex. in ea re tamẽ distinguens in. l. qui Romæ. §. Flauius, col. 8. ff. de verbo. oblig. cum aliis quoque concord. à me congestis in glo. retractuum à me nuper citata, numero. 22. atque vt vtrunque. Licèt tamen in contrarium videatur esse tex. in. l. 3. & quod ibi no. Bar. ff. de ser. expor. & in. l. 1. & ibi Bal. C. si man. ita fue. ali. quos tex. ad hoc ponderat Imo. in. c. potuit, in vl. char. de loca.

Spei ratione agi potest.

41 ¶ Et quod magis mirandũ est, licèt regulariter quis non possit experiri sine actione. l. quoties. §. si temporali. ff. de admi. tut. cum fi. si tamen speratur actio in contestatione litis, potest quis agere ratione illius solius spei, tametsi actionem non habet in principio, tex. est. in. l. Ticius. ff. de verb. oblig. quem ad hoc ibi no. Bar. & alij, inter quos, Imo. facit sing. Et in actione legis Aquiliæ venit damnum spei, cohærẽs corpori. l. proinde. §. 1. & l. inde Neratius, & l. in lege Aquilia. ff. ad leg. Aquil. & voluit per ea iura Bal. d. con. 182. col. 1. lib. 1. Et propter solam spẽ cauetur, sicuti propter rem, vt est tex. in. l. si vsufructus mihi. ff. vsuf. quemad. caue. quem ad hoc ponderat Lucas Pen. in l. 1. col. 3. versi. 8. C. de priuil. eorum quin in fac. pal. mili.

Spes cameri facit.

42 ¶ Et facit optimè tex. in. c. quanuis, de rescrip. lib. 6. ex quo probatur quòd restitutio facta à principe intelligitur sine præiudicio iuris alteri, spe tantùm quæsiti, loquitur enim ille tex. de eo qui habebat literas expectatiuas ad beneficia vacatura, quæ sine dubio, priusquam beneficium vacet, non conferunt nisi ius conditionale, quod non potest dici quæsitum, nisi spe, vt voluit Bar. in. d. l. is potest. posset enim expectans præmori, & sic expiraret gratia, & ideo dicitur ius quæsitũ spe, vt tradit Io. An. in. c. ignorantia, de regul. iuris, lib. 6. in Merc. Et facit etiã quod no. voluit Ia. Bu. in sua disputatione, quam refert & sequitur Pe. An. in. c. 1. in. 13. q. principali, de constit. quòd si-cut noua constitutio siue lex non trahitur ad ius quæsitum de præterito reipsa, ita nec ad ius conditionale, quod, vt iam diximus, non potest dici quæsitum nisi spe. Adde & quod no. cõsuluit Domi. con. 107. super primo dubio, ad fi. quòd ius alterius quod in spe est tantùm, debet exprimi in impetratione beneficij, per no. in. c. in nostra, de rescrip. & in. c. literis, eo. tit. Et quod dicit Bal. in l. cùm & filiifa. C. qui bo. ced. pos. post Pla. & glo. ibi, quòd nihil habẽs potest cedere bonis, ratione spei: nõ quòd videatur cedere bonis futuris, per no. in. l. vl. C. quæ res pig. ob. pos. sed ne postea conueniatur, nisi inquantum facere potest. & quod tradit idem Bal. con. 339. casus talis est, quædam indulgentia, col. 2. lib. 1. quòd iis quæ non sunt, sed spes est ea fore, potest concedi priuilegium, per. l. si seruitus. §. futuro. ff. de seruit. vrb. præd. licèt aliàs secus, vt probat aliis iuribus.

Spei ratio nõ habet de præsenti. Spes pro ueritate. Spes usura riũ facit. Simoniacũ. Lex noua non trahitur ad ius quæsitũ spe

Spei ratio quæ ius nõ habet de præsenti.

43 ¶ Et quia fortassis quispiam diceret ista intelligi, secundũ dictum Bar. in illis locis nuper allegatis, quia videlicet spes in his casibus erat ex causa de præsenti, certè casus est, in quo habetur ratio spei, quæ non habet ius de præsenti, in. l. 3. §. si quid minori. ff. de mino. vt etiam annotat Bar. in. d. l. post emancipationem. §. 1. in fi. ff. de libe. lega. Et alibi dicit idem Bar. in. l. Gallus. §. videndum. ff. de libe. & posth. quòd spes pro veritate habetur. Quod tantum distat à veritate, quantum cum ea è diuerso illud conuenit, solam spem facere vsurarium & simoniacum, vt de primo est tex. in. c. 1. in verbo, expectẽs, & ibi glo. 14. q. 3. & voluit Io. Fab. in. l. si ea lege. C. de vsur. Secundũ autem voluerunt glo. vl. & doc. in. c. tua nos, ext. eo. tit. Sed & aliàs spei habendam rationem tradit tex. in. l. statuliber. ff. de quæsti. & in. l. statuliberi à cæteris, in prin. ff. de statul. Sed de his hactenus.

Destinatio an prorefăcta habeatur.

44 ¶ Cæterùm autem an & quando alias actus destinatus habeatur pro completo, vide Bar. Alex. & alios recentiores in. l. cætera. §. sed & si parauerit. ff. de leg. 1. Alber. in. 2. parte statutorum. q. 205. incip. item quęro duas pulchras quæstiones. Bal. & alios in. l. si nondum. C. de fur. Alex. in. l. à diuo pio

Pio.§.sic quoq;,col.3.versi.3.no.ff.de re iudi.Barb.con.57.prælarè scribitur,col.5.lib.1.& con. 81.præclarè & luculenter,lib.4.& con.vlt.col.3.& seq.eo lib.4.& Feli.in.c.cùm adeò,col.2.ver si.de destinato ad clerum,& col.seq.ext.de rescrip.& nouissimè Catellianum in Memoriali, cu ius principium est,vestibus legatis,quæ in domo sunt.

45 *Inspicitur ne quid cuenire potest.* ¶ Vtrum vero,& quando inspicitur quod euenire potest,vide abundè per glo.Bar.& alios recen tiores in.l.inter stipulantem.§.sacram.ff.de verb.oblig.& doc.in.l.si diem.§.vl.ff.de iurisd.om. vidi.& Cy.in.l.vl.§.fin autem.C.communia de lega.Bal.in eadem.l.vl.§.sed quia.& in.l.eadem, col.4.C.loca.Io.Fab.& alios in.d.§.illud quæsitum est,Insti.de rer.diuisi.

46 *Statutũ uir non uxoris sequendum.* ¶ ITEM QVAERO SECVNDO.Quidam Pictauiensis duxit vxorem alterius prouinciæ,quæ iu re communi vtitur,vt scilicet vxor non sit in potestate viri,vel è diuerso.An consideranda erit vi ri patria,an verò vxoris,Et sanè nemo vnquam,vt puto,dubitabit,quin viri statutum sit sequen dum,per tex.in.l.exigere,& ibi Bar.Bal.Angel.Pau.& alij.ff.de iudic.& quod voluerunt Bar.& omnes in.l.cunctos populos.C.de sum.trinit.& fi.cathol.Bal.in authen.omnes peregrini.C.cõmu.de succes.& in.c.1.§.vl.tit.de inue.de re ali.fac.vbi ita dicit cõmuniter teneri.& in rub.de cõ suet.col.2.versi.de consuetudine dotis.Archi.& Domi.in.c.illud.12.dist.& omnes ferè,in.c.vlt. de fo.compet.& in.c.1.de sponsa.& Pe.An.con.212.pro isto patre,post prin.& Imo.con.73.in casu proposito,col.vlt.Raph.Co.con.26.cùm statutum.& con.72.visis pactis.& con.109.do mina Ioanna.Alex.con.129.super primo,lib.7.vbi & ita dicit comuniter teneri.& Philip.Deci. con.402.in causa illustrissimi,in prin.& alibi sæpe doct.

47 *Nisi uxor uirũ ad suã domum trahat.* ¶ Quod tamen intellige,& limita singulariter,quando vir duxit vxorem ad suam ipsius domũ, vt fieri solet,Homeri testimonio lib.6.Odysseæ, ος κεν' ἐέλνοισι φίλοις ἔνιον δ' ἀγελυτεύ. & no strarum legum,vt patet ex.l.cùm in te.C.de donati.ante nupti.cùm si.& voluit Bal.in.c.iurauit, col.2.in fi.ext.de probati.Secus si vxor virum ad suam duceret,vt nonnunquam fit.l.si ignorans. C.sol.matri.ita enim eam intelligit Fran.Rip.in rub.ff.eo tit.col.antep.numero.69.quanuis eã aliter intelligo,vt alibi etiam suprà dixi.Esset enim hoc casu vxoris patria considerandaa,non viri vt bellissimè voluit Bal.in.l.vl.col.1.C.si non à compe.iudi.dicens ita debere intelligi no.per Io. And.in nouella.& Imo.in.d.c.1.de sponsa.Quod dictum pro solenni allegat Feli.in eo ipso.c. 1.col.pe.versi.tertiò limita.& pro singulari Fran.Cremen.nota.66.incip.statuto Florentino.& Iason in.d.l.cunctos populos,col.6.versi.secundò limita,in prioribus scriptis,& rursum in po sterioribus,col.14.pari versi.& Bened.in repe.c.Raynutius,in verbo,& vxorem nomine Ade lasiam,numero.785.de testa.& sequitur Barb.con.4 prope inquit Psalmista,col.1.lib.2.& Hip po.Marsi.sing.267.dubia probatio,paulò ante fi.& in repe.l.vlt.numero.66.ff.de iurisd.om.iudi. & sequitur etiam Iason in.l.cùm quædã puella,in.1.no& in.1.ampliatione.ff.de iurisd.om iudi. & Fran.Purpuratus in.d.l.cunctos populos,col.19.versi.ex secundo præmisso.& latè Philip.De ci.qui optimã huius rei rationem reddit,con.283.cuius superscriptio incipit,de statutode lucro dotis,col.5.versi.sed his & similibus.Et facit quod voluit Io.Plat.in.l..mulieres,col.2.versi.item

48 quid si vir.C.de dignit.lib.12.

Vxor superbior cũ uiro habitat. ¶ Quæ sententia ex eo fulciri potest,quòd ad superbiam dominationemque vxoris in virum, multùm videtur habere ponderis,& momenti habitatio viri domo vxoris,vt apertè insinuat diuus Hieroymus in Iouinianum,libro.1.exponens illud Prouerbiorum.21.& iterum.25.Me lius est habitare in angulo tecti,quàm cũ vxore litigiosa in domo communi.Inquit enim,Si do mus cõmunis est mariti & vxoris,erigit vxorem in superbiam,& cõtumeliã viro facit.Quanto magis si vxoris fuerit,& in domo eius vir manserit,incipit enim nõ vxor sed domina esse:& viro, si offenderit,migrandum est.Secundùm quã sententiam legimus nonnunquã vxores à suis ipsarũ domibus viros expellere,vt traditur ab Angel.in.l.Marcellus,in prin.per illum tex.ff.rer.amo. vbi subdit,Sic reginam Ioannam incarcerari fecisse virum,quia regnum erat ipsius reginæ.Et fa cit tex.in.l.si in patria.C.de incol.lib.10.& in.l.domicilium.ff.ad municip.vbi si vir transferat domicilium ad patriam vxoris,illic debet subire onera eius loci.& ita etiam voluit Fran.Rip.li.

49 2.respon.si supremus,numero.5.

De eadẽ re ¶ Quanquam Bal.sibi contrarius dicit in.d.l.cùm quædam,post prin.ff.de iurisd.om.iud.quòd vxor sortitur forũ viri,etiam si virum traduceret ad suã domũ.Pro quo facit,quod voluit glo.in l.ea quæ desponsata.ff.ad municip.vxorem nondum traductã ad domum viri mutare tamen do micilium proprium,& viri domicilium nancisci.Tanquam traductio vxoris non sit causa muta tionis domicilij,sed solum matrimonium,vt etiam ex ea annotauit Alex.in.d.l.cùm quædam,vbi eam facit no.Et hanc quoque posteriorem partem tenet Cacial.post Ber.Cardi.Spoletanum in repe.d.cunctos populos,col.60.versi quartus casus.Sed tenẽdo priorem sententiam Bal.quæ est communior,eam intelligit procedere Feli.in.d.c.1.quando constat,quòd maritus intendit ibi perpetuò habitare,aliàs secus,per no.per docto.in.l.lex Cornelia.§.1.ff.de iniur.& idem voluit Philip.Deci.in.d.l.cùm quædam,col.2.versi.in glo.1.Ad quod atque etiam ad prædictam Bal.li

50 mitationem bene facit tex.in.d.l.si in patria.C.de incol.lib.10.

De eadẽ re generaliter ¶ Aliàs autem quando vir & vxor sunt diuersorum locorum,vtrius statuta vel cõsuetudines in ter eos seruari debeant,vide omnino per doc.in.d.l.1.C.de sum.tri.& fid.catho.& in.d.l.exige re.ff.de

re.ff.de iudi.& in.d.c.vlt.ext.de fo.cõpet.& in.d.c.1.ext.de sponsi.vbi Fely.inter cæteros p mul tas col.prosequitur.Archi & Domi.in.d.c.illud.12.di.Alex.con.101.ex inspectione dictorũ sta tutorũ,fermè per totũ,li.3.Barb.d.con.4.per totũ,li.2.& nouissimè Philipi.Deci.con.19.cuius superscriptio incipit,in lucro dotis,in.1.q.vbi inter alia fretus pulchris rationibus & authoritate Raph.Co.con.26.cum statutum Papiæ,& con.72.visis pactis & conuentionibus.notabiliter & subtili,vt semper aliàs,ingenio reprobat dictũ Bal.in.d.c.1.§.fi.tit.de inue.de ali.re fac.limitan tis id quod dictũ est,Inspiciendũ esse statutũ loci viri non vxoris,vt non procedat quando error interuenit:quia scilicet verisimiliter mulier ignoraret statutũ mariti,qui fortè forensis erat,& iu ris cõmunis fiducia simpliciter cõtraxit matrimoniũ.quod tamen dictũ Bal.simpliciter sequitur Alex.d.cõ.101.& Fely.in.d.c.1.col.pe.versi.sextò limita,de sponsa.& Iason in.d.l.1.col.6.versi. 5.sing.C.de sum.trin.vbi hoc dicit sing.& bene signandum in lec.Paduana,& iterum in lec.Ti cinensi,col.15.versi.quartò limita,vbi & hoc facit sing.& Hippo Marsil.in repe.d.l.vlt.numero 68.ff.de iurisd.om.iud.Subdit tamen Decius,quòd fortè dictum Bal.haberet locũ,& posset sal uari,quando probaretur cp ipsa mulier ignorabat maritũ,cum quo contraxit,esse forensem.quod & tradit.d.con.283.vbi suprà. *Quid si uxor ignoret statutũ uiri.* *Quid si ignorabat maritũ esse extraneum*

51 ¶ ET QVONIAM dictũ est vxorẽ sequi forũ atq; conditionẽ mariti.In quæstione & quidẽ tertiò versatur,vtrũ etiã & priuilegiũ.Ita scilicet,vt gaudet priuilegio mariti,Verbi gratia,Statutũ pu nit dicentẽ vel inferentẽ iniuriã viris certæ sortis,vt puta magistratibus quibusdã.Vtrũ id statutũ habeat locũ in dicẽte vel inferẽte iniuriã vxorib⁹ huiusmodi magistratuũ.Et sane videtur locũ ha bere.Qualitas enim magistrat⁹,ppter quã priuilegiũ cõceditur,& augetur pœna cõtra delinquẽtẽ,est honorabilis,& sonãs in dignitatẽ.Sed vt dictũ est,vir vxori dignitatẽ cõmunicat,atq; etiã priuilegiũ ratione dignitatis concessũ.Primũ de dignitate satis suprà fuit probatũ in prima lege connub.num.18.qui locus.& fusiùs ostendemus in nostro tracta.nobilitatis.Secundũ de priuile gio dignitatis concesso,probatur ex tex.claro in.l.2.& ibi per Alber.col.vl.num.8.& Bal.C.de epi.& cleri.vbi patet cp priuilegiũ concessũ clericis cõpetit etiã vxoribus clericorum.& in.l.vlt. & ibi Cy.C.de iniur.& l.medicos,& iterũ.l.vl.C.de profes.& medi.li.10.& l.eos qui,& ibi Lu cas Pen.& Io.Plat.C.de fabri.li.11.& l.2.C.de comi.cõsisto.li.12.& l.in sacris nostris,& iterũ l.in sacris scriniis,tũ in prin.tũ alibi sæpe in versi.hoc si ptata.C.de proxi.sacr.scrini.eo.& in.l. l.vl.etiã nõ semel.C.de prin.agẽ.in reb.eo li.12.& in.l.vl.etiã nõ semel.C.de priui.scho.eo li. *Statutũ puniens iniuriam factã magistratui an habeat locũ in uxore magistratus.* *Priuilegiũ clericorum an cõpetat uxoribus eorum.*

52 ¶ Et hoc quidẽ in priuilegio fori tenuit expresse glo.in.c.eos qui.32.di.& in.c.3.11.q.1.& sequi tur Imo.in.c.2.& ibi etiã Panor.col.2.& seq.de for.cõpe.item Imo.& Domi.in.c.1.§.vl.col.pe. versi.quid de vxore,de cleri.coniug.li.6.& discipulus Imo.Pet.Belluga in speculo principũ,tit. de propositione grauaminũ.§.videdũ,col.2.& ita quoq; voluit Specul.ti.de cleri.coniug.§.1.col. 2.Quod & procedit non solùm quò ad forũ,quod est mariti de iure cõmuni,sed etiã quod ex spe ciali priuilegio cõpetit,ratione artis,vel alterius priuilegij personalis,vt est text.in eam rem ad modum notandus in.d.l.eos qui.C.de fabric.li.11.quem tex.dicit ad hoc sing.Maria.Soci.in rub. ext.de for.compet.col.5.versi.66.in fi.& iterum con.12.quoniã in præsentiarũ,col.antep.versi. & non solùm clericus.& est similis tex.in.l.ne ad diuersa.C.de Silenti.lib.12. *Quid de priuilegio fori.*

53 ¶ Et bene etiã facit tex.in.l.1.C.de in ius vocan.vbi dispositio etiã pœnalis concedens priuilegiũ marito,ad vxorẽ quoq; porrigitur.sicuti & Bal.Saly.Alex.& alij recentiores ibi no.quibus Phili. Deci.in.2.no.addit rationẽ æquitatis hoc suggerere,per.l.non tãtũ.ff.de re iudi.in fi.vbi & Raph. Co.ex hoc infert,cp si marito concedatur priuilegiũ,vt gabellã nõ soluat.Certè & vxor ex huiusmodi priuilegio nõ tenebitur soluere.Quãuis Alex.& Ias.ibi nõ ei assentiatur.Quin etiã Bal.cõ. 409.cõcessus fuit saluus cõductus.li.1.dicit generaliter,cp vxor gaudet priuilegio mariti,per tex. in.d.l.2.C.de epi.& cleri.& l.1.& 2.vbi & hoc no.Odof.C.de vxo.mili.Et per hoc respõdit ipse Bal.vbi sup.cp si alicui fuerit cõcessus salu⁹ cõductus,vt posset venire ad certũ locũ,poterit quoq; vxor illic venire,licèt in ea cõcessione nulla fuerit vxoris facta mẽtio.quod cõ.iterũ repetitũ est in lib.5.cõ.414.& sequitur Iason in.l.si stipulatus fuero,ante mediũ.ff.de verbo.oblig.& in.d.l.non tantũ,col.1.in fi.ff.de re iudi.vbi hoc egregiũ reputat.Et in simili dicit Alb.in.1.parte statutorũ q.114.sed pone quòd concesso,cp immunitas à statuto concessa viro,vxori illius cõpetit,per mul ta quæ illic in eam rem adducit.Et idẽ etiã voluit Alcia.in.l.1.in verbo,vxori.C.de in ius vocã. Et faciunt no.per Lap.Pe.An.Philip.Fran.in.c.ne aliqui,de priuil.lib.6. *De iisdem rebus.*

54 ¶ Adiuuatq; quod voluit Io.Plat.in.l.mulieres.C.de digni.li.12.cp sicuti vir propter priuilegiũ dignitati concessũ nõ potest torqueri,nec aliàs seueriter debet cõtra eũ procedi,per.l.seuerã,eo tit.ita nec etiã contra vxorẽ ipsius.quod & voluit Alcia.vbi suprà.& quod tradit Matth.Afflic.in constit.Siciliæ,huius initij,prosequentes,col.5.versi.2.quæro,quòd illa constit.qua cautũ est,ne cõtra comites,barones & milites recipiãtur testes ignobiles,cũ agitur de causa capitis,aut status, aut maioris partis bonorum,habet etiam locum in vxoribus huiusmodi personarum. *De iisdem rebus.*

¶ Deinde iniuria illata vxori,videtur illata viro,& ei pro illa cõpetit actio suo nomine.l.5.§.itẽ aũt per semetipsum.&.l.eũ qui.§.& si nupta,&.§.si iniuria,& ibi Bar.ff.de iniur.Ideoq; no.dicit Lu.Pen.in.l.1.in.20.q.C.pub.leti.li.12.cp qui pacẽ fecit cũ altero,promisitq; eũ nõ offendere,vi detur pacẽ violasse,si vxorẽ offẽderit,idq;multis rationibus cõprobat.Et facit quod in simili no *De iisdẽ rebus.*

Bal.in authen.habita. C.ne filius pro patre,ꝙ ſicut per illã authen.inferens iniuriã ſcholari punitur pœna quadrupli,ita inferens iniuriã ſorori,vel fratri,vel matri eunti ad viſitandũ eum. Quod magis & fortiori ratione videtur procedere in vxore,per dictas rationes.

56 ¶ Contrarium tamen cùm ex facto incidiſſet ſpecies talis,conſuluit Fran.Are.con.130.conſultiſſime *domine collateralis*,in cauſa iſtius inquiſiti, & ſequuntur Thomas Dotius, & Lance. & Philip.*Decius*,& And.Alcia.in.d.l.1.C.de in ius vocan.& idem Deci.in.l.more,col.2.in.6.no. ff.*de iuriſd.om.iud.* & cõ.501.in ciuitate Alexãdriæ,col.2.verſi.ſecũdo prœmittendum.Mouetur *Are.his rationib.* Sicut vxor participat dignitatẽ viri,ita & liberi,patris, vt eſt text.in.l.Senatoris *filius*.ff.de Senato. Quinimo priuilegiũ conceſsũ patri ratione dignitatis,trahitur ad filios,vt eſt caſus in.l.moris.§.iſtę ferè,iuxta.fi.ff.de pœnis.& in.l.diuo Marco.C. de quæſt. Et bene facit tex.& glo.in.l.1.C.qua æta.li.10.Et tamẽ Bal.pulchrè decidit in,l.1.col.1.in fi.C.ſi rector,puin.p illũ tex.ꝙ ſi ex forma ſtatuti,offendẽs poteſtatẽ puniri debet aliqua magna pœna,certè offendẽs filiũ poteſtatis nõ punietur ea pœna,quanꝙ,vt dictũ eſt, participet dignitatẽ patris filius, quod dctũBal.reputat ſing.Are.vbi ſuprà,de qua re etiã latè per eundẽ Are.in.l.maritũ,in fi.ff.ſolu.mat.

Contra ſupradicta.

57 ¶ Prætereà dignitas quę vxori cõmunicatur ex perſona viri,nõ eſt dignitas principalis,ſed cõpetens in conſequentiam,ſecũdum Barb.in.l.ũ Auguſtæ,quam legit ſimul cum.l. quod principi. ff. de lega.2.quin longè minor eſt dignitate quæ viro competit,vt eſt tex.in.l.1.ff.de Senato.Statuta aũt & maximè pœnalia & exorbitãtia,debẽt ſtrictè & propriè intelligi in caſu nõ ficto.l. quod verò.ff.de legi.& l.cõſtitutionibus.ff.ad munic.& plenè per Bar.in.l. oẽs populi.ff.de iuſti.& iure.Cùm ergo ſtatutũ imponit pœnã offendenti magiſtratũ, nõ poteſt habere locũ in vxore,quæ ꝙ conſequentiam impropriè & fictè cenſetur eſſe in ea dignitate.l.3.§.hæc verba.ff.de nego.geſt.

De eadẽ re

58 ¶ Ad hæc in materia pœnali,appellatione dignitatis,venit dignitas,prout eſt principaliter in ali quo,nõ prout eſt in conſequentiã & participatiuè,tex.eſt,quẽ ad hoc dicit ſing.Are.vbi ſuprà, in d.l.moris.§.poteſt. ff.de pœnis,vbi prohibitus poſtulare apud præſidẽ, nõ prohibetur poſtulare apud legatum præſidis.Et tamen clarum eſt,ꝙ legato cõmunicatur dignitas præſidis in cõſequentiam,& eum repreſentat,vt claré dicit Bar.in.d.l.quòd princip ff.de lega.2.dum allegat.l.1. &.2. ff.de offi.præſi.quæ in legato præſidis loquitur:& vicarius repreſentat poteſtatem, & facit idẽ tribunal cum eo,vt eſt tex.in.c.2.de conſue.libr.6.& plenè per Bar.in.l.1.ff.quis & à quo appel.

Dignitatis appellatio.

59 ¶ Deniq; hoc decidítur per id quod no.voluerunt Io.And.Imo.& Domi.in.c.1.de cler.coniug. lib.6.& Imo.in.d.c.2.ext.de fo.compet.ꝙ diſpoſitio.c.ſi quis ſuadente.17.q.4.quæ vult percutientem clericum eſſe excommunicatum ipſo iure,non habet locum in percutiente vxorem clerici, etiam ſi ſit legitima,prout poteſt contingere in clerico in minoribus conſtituto.Et ad hoc adducit Domi.rationem,deciſioni huius noſtræ quæſtionis bene conuenientem. Quia cùm iſtud priuilegium ſit cõceſſum toti ordini eccleſiaſtico,non debet extendi ad perſonam non eccleſiaſticã, in materia pœnali,licèt vxor ſequatur forum clerici, & ſit exempta à iudice ſæculari, ſecundum quoſdam,vt ſuprà diximus.Non eſt enim eadem ratio in materia exorbitanti & pœnali, offendere vxorem poſiti in dignitate,& offendere in dignitate poſitum,& ideo non debet fieri extenſio.l.Iulia.§.hoc caput.ff. de rit.nuptia.&.c.quod Dei,de ſtat.mo.&.c. canonica,de ſent.exco. Et hãc iſtorũ ſententiã ſequitur Iacobus à Canibus *in tract.de iniuriis* & dãno dato,in.2.parte in.13 q.vbi ex hoc dicit,quòd vxores clericorũ nõ gaudent eo priuilegio,vt ſint immunes à repreſaliis.

Vxor clerician gaudeat priuilegio.c.ſi qs ſuadẽte.

60 ¶ Et ita reſidet Fran.Are.vir equidem à nemine non laudatus. Iaſon enim in.l. admonendi,col. 21.ff.de iureiur.in lect.illum vocat Iuriſconſultorum ſuę ætatis facilè principem.& Geor.Natha. in repe.cle.ſæpe,in prin.col.78.de verborum ſigni.celebratiſsimum iuris verticem. & iterum in §.quæ oĩa,col.13.clariſsimũ Iuriſcõſultorũ ſuæ ætatis ſplendorẽ.& Corne. con. 90.ſcrupuloſa videtur,col.5.li.3.cùm appellat clariſsimũ doctorẽ,& Ludo.Bolo.in repe.§.Cato,in.l.4.col.10.ff.de verbo.oblig.illuſtrẽ principẽ legũ,nec eũ fermè citat ſine titulo honoris,modò illuſtrẽ,modò celebrem doctorẽ vocãs.quæ hìc obiter dicere volui,vt quiſq; noſcat quãta ſit huius viri authoritas.

Fran. Are. Laudes.

61 ¶ His tamen Are.rationibus hoc quoque adiicito,quod pulchrè voluit Io.An.in.c.fruſtra,de regu.iur.lib.6.in Mercu.quòd ſi promitto te non offendere ſub certa pœna,& poſteà vxorem tuam offendo,licèt poſsis agere iniuriarum ex iure communi,non tamen potes agere ex ea promiſsione ſine ſtipulatione:vt qui te fictè videar offendiſſe,non verè.l.eũ qui.§.vl. ff.de iniur.Quẽ ita refert & ſequitur ipſe Are.in.l.2.§.1.col.pen.ff.ſolu.matri.vbi hoc quoq; dicit voluiſſe Bar.in.d.l.4. §.Cato.in.vl.char.ff.de verbo.oblig.vbi tamen de hac re nihil omnino loquitur.ſed aliud nõ omnino diſsimile ibi adſcribit in col.pe.verſi.certè iſtud non eſt. Quòd ſi promiſerim aliquẽ non offendere,& illius defuncti hæredem offenderim,non poterit agi ex ea promiſsione.Sed ipſe Fran. Are.ibi,col.antepe.idem quoq; dictum Io.An.pro eleganti refert & ſequitur. & rurſus idẽ Fran. in.l.ſi ſtipulatus fuero,col.1.eo quoq; tit.id ſing.dicit.Adde & tu deniq; tex. in c.ne aliqui,de priui.lib.6.ex quo Domi.ibi,in.4.no.tradit priuilegiũ datum regi,non competere reginæ,nec filiis, niſi id exprimatur.& ſequitur Philip. Deci.in.l.quoties idem,ad fi.ff.de regu.iur.

Vxorẽ offendens an teneatur ad pœnã promiſſam pro uri offenſa uide m. 65.

62 ¶ Non obſtát autem illi deciſioni Fran. Are.quæ ſuprà adducta ſunt pro parte contraria, neque enim id omittendum eſt,quò omnibus ſatisfaciam. Quod enim ad primum pertinet, licèt vxor interdum gaudeat priuilegio mariti,hoc tamen nunquam procedit in diſpoſitione pœnali, vt ex multis

Reſponſiones ad contraria.

multis ſuprà probatum eſt,atq; etiam per regulam poſitam in.c.in pœnis;& in.c.odia.de reg.iur. lib.6.& in.l.cùm quidam.ff.de libe.& poſth.cùm infinitis ſimilibus.

63 ¶ Quod ad ſecundum pertinet,clara eſt etiã reſponſio. Nam iniuria illata vxori non eſt,neq; dicitur illata in perſonã mariti,ſed ad eũ pertinet per quandam conſequentiã,vt eſt tex.expreſſus in d.l.eum qui.§.vlt.ff.de iniur.Statutũ aũt hìc loquitur de inferente iniuriã magiſtratui.quod intelligendum eſt;quando verè & non fictè, ſiue in conſequentiã,id eſt per mediam alterius perſonam offenditur.l.aut qui aliter.§.vl. & ibi Bart.ff.quod vi aut clam.&.l.hæc verba.ff.de adult.& plenè per eundem Barth.in.l.ſi vnus.§.ſeruus meus.ff.d.de iniur.

De eadẽ re

64 ¶ Ad illud dictum Bal. in.d. authen.habita,dici poteſt,quòd non loquitur in materia ſtatuti, in quo debet fieri ſtrictior interpretatio,quàm in diſpoſitione iuris communis.Vel quòd illud ideo eſt,quia ſi conſanguinei ſcholaris impedirentur accedere ad ipſum,multa ipſi ſcholari incommoda afferrentur:vnde quia eadem videtur eſſe cauſa & ratio,quæ in ſcholari,fortè locũ habebit pœna ipſius authen.Hìc verò ſolùm quæritur, vtrùm habeat locum pœna ſtatuti in offendente vxorem,ob id tantùm,quòd mulieri communicatur dignitas viri:non etiam ob id,quòd ex iniuria illata vxori accedat viro in perſona vel patrimonio ipſius aliquod incommodum. Pro qua diſtinctione facit optimè tex.in.l.ſed & ſi paterfa.§.non ſolùm.ff.ad.SC. Macedo.vbi exceptio ſenatuſconſulti quæ eſt odioſa,& regulariter non egreditur perſonam, cõpetit fideiuſſori, quando fideiuſſor eſſet habiturus regreſſum contra filium,non aliàs.

De eadẽ re

65 ¶ Verũ anteꝙ alió tranſeamus.Illud ſtudioſos monere voluimus,quòd cõtrariũ eius quod tenuit Io.An.in.d.c.fruſtra,ſenſiſſe videtur Bar.Pau.Ca.& Alex.in.l.ſi ita ſtipulatus. §. Chryſogonus, ad fi.ff.de verbo.oblig.dum approbantes dictum Dy.ibi aſſerentis non cadere in pœnã promiſſam,ſi Titium offenderet,qui fratrem Titij offendit:quia certè ſunt(inquiunt Bar.Pau.& Alex.) perſonæ,per quas iniuriam patimur:inter quas non eſt frater.l.1.§.vlt.cum.l.ſeq. ff. de iniur. vbi nuncupatim text.loquitur de vxore & filio. Igitur non obſcurè videntur voluiſſe aliud in vxore, & filio, quàm in fratre. Et ex hac Bar.doctrina ſcribit Bal.qui eam reputat nota.in. c. ſimiliter, col.2.tit.qui.mod.feud.amit.quòd illa dicitur propriè offenſa,ex qua alicui competit actio iniuriarum proprio nomine,quod dicit menti tenendum. Sed & expreſsè Fran.Are.ſibi cõtrarius in d.§.Chryſogonus,in fi.tenet illum incidere in pœnã ſtipulationis,qui eius vxorẽ offendit,quem promiſerat non offendere.quod & apertè tenuit And.Alcia.vir admirabilis doctrinæ & ingenij in.d.l.4.§.Cato,char.vl.in.7.q.Bar.ff.de verbo.oblig.vbi nuncupatim reprehendit,quod ſuprà diximus ex Io.An.vti etiam facit in.d.l.1.in verbo,vxori.C.de in ius vocãd. Nam offendens(inquit)vxorẽ dicitur etiam verè maritum offendere:qui & ob id poteſt proprio nomine agere iniuriarum,per.§.patitur,Inſti.de iniur.& iuribus,ſuprà alle.Ex quo illud continuò ſequitur, quod ego offendor,ſi ea offendatur:committiturq; ſtipulatio,quæ mihi facta eſt,ne offendar,ex ſententia Bar.in.d.§.Chryſogonus.& Bal.in.d.c.ſimiliter.Nam ſi id in ſtipulatione obtineat, quæ eſt ſtricti iuris,ſtricteq; & in dubio pro promiſſore interpretanda. l. quicquid.ff.de verbo oblig.cũ ſi.idem quoque,& in ſtatuto quod recipit interpretationem à iure communi,per no.in.l.vl. §.in computatione. C.de iure delib. Ideò cogita. Nam ſi id verum eſt,corruit & Fran. Are.ſententia. Dicit tamen Alcia.in illis locis,quòd ea Io. An. Sententia poſſet obtinere in promiſsione de non offendendo in perſona. Id quod meo iudicio minimè dubium eſt,& id quoque aſſerit ipſe Io. An. in.d.c.fruſtra. & Fran. Are.qui ſing.reputat in. d. §. Chryſogonus. Quanquam & huic aduerſari videtur tex.in.l.iniuriarum,quæ eſt.2. C.de iniur. vbi maritus in vxoris iniuria propriam iniuriam pati intelligitur.Nã verbũ intelligitur, proprietatem rei declarat,vt multis placere video. quanuis Bar.in.l.ſi is qui pro emptore,col.8.verſi.ſed illa opi.ff.de vſucap.dicat id verbum denotare fictionẽ.Super quo tamen vide tex.in.l.ſi tibi homo.§.cùm ſeruus.ff.de lega.1. cùm dicitur, ex die aditæ hæreditatis eius intelligitur, iuncta glo.ibi in verbo,aditæ.& quod poſt eam voluerunt Bar.& Bal.ibi.

Intelligitur uerbũ an ſit ueritatis,an fictionis.

66 ¶ SED ET ILLVD quoq; quarto loco quæſierim. Quoniã ex hac noſtra conſuetudine, fœmina per matrimoniũ liberatur à patris poteſtate,incidítq; in mariti poteſtatẽ.Vtrùm marito mortuo recidat ſub poteſtatem patris? Et ego quidem aliàs in ea fui ſententia,vt non reuerteretur, ea ratione motus,ꝙ qui ſemel liberatus eſt à patria poteſtate,is poſtea in poteſtatẽ reuerti nõ poteſt, niſi adoptione.l.qui liberatus,&.l.ſi pater filiũ,& ibi glo.ff.de adopt.& inuiti filij non redigũtur in patriã poteſtatẽ.l.inuiti.ff.de his qui ſui vel alie.iur.ſunt.Et propterea dicit glo.in authen. cõſtitutio quæ de digni.§.1. verſi generaliter,in verbo,præſtet,ꝙ patricij aliiq; qui per dignitatẽ liberantur à patria poteſtate,in eã nõ reuertuntur dignitate finita. Quã ſequitur Alberi.in authẽ. ſed epiſcopalis. C.de epi.& cleri.& Io.Plat.in.l.vl. C.de Cõſul.lib.12.Et facit.tex.in.l. Inſulam. C.de ſen.paſ.vbi in inſulam deportato filio, ſicq; vinculo paternæ poteſtatis exẽpto,ſi poſtea reditus in patriũ ſolum,præcedensq; dignitas reſtituta ſit,poteſtas tamen patria repetita non videtur. Quin & apud nos eſt generalis regula,rẽ mutatã in priſtinũ ſtatũ redire non poſſe.l.homo liber,& ibi glo.quæ hoc no.ff.de ſtat homi.&.l.inter ſtipulantem.§.ſacram,in fi.in illis verbis,ſed ſi vſq; ad aream.ff.de verbo oblig.&.l.qui res.§.areã.ff.de ſolu.vbi quod ſemel eſt ſublatum, reſtitui quidem non poteſt,& ibi multæ concord.in glo.& in.c.quæris,de conſe.di.4.

Vxor ꝓ matrimoniũ à patria poteſtate libera ta,an in eã reddat uiro mortuo.

67 ¶ Et ita in hac ſpecie noſtra, vt ſcilicet vxor non recidat in patriã poteſtatem, expreſsim tenuit
De cadẽ re Maſuer. in tit. de dot. & mat. §. itẽ de conſuetudine, ea ratione motus, quòd ſeruus, qui ꝙ condemnatus eſt in metallũ liberatur à poteſtate domini, ſi à principe gratiã pœnæ obtinuit, nõ reuertitur in domini poteſtatẽ, per. d. l. inſulam. & l. fruſtrà. C. de ſen. paſ. & l. aut damnũ. §. vl. ff. de pœnis. Et hanc quoque opinionẽ nouiſſimè ſecutus eſt Botheri. præſes laudatiſsimus. Deci. Burdegal. 197. & pro deciſione, qui liber nuper poſt mortẽ illius ẽditus eſt, meq; citat ex hoc loco, dicitque hanc op. vbique ſeruari. Et facit quod tradit Specul. in tit. de ſtat. mona. §. 1. verſi. 13. per. d. §. 1. verſi. generaliter, ꝙ ingreſſus monaſteriũ, & qui ob id perdidit patriã filiorum poteſtatẽ, ſi poſteà redeat ad ſæculum Pontificis indulgentia, nõ recuperat patriã illam poteſtatem. Id quod tamẽ declarat, vt ibi videre poteris.

68 ¶ Poſteà verò cùm legiſſem cõmentarios, quos in conſuetudines Burgundiæ ædidit, vir vtiq; do
De cadẽ re ctiſsimus Barthol. Chaſſen. ita enim illũ vocabamus in priore noſtra ædítione, illũ cõperi hanc quoq; qnæſtionẽ adſcripſiſſe in titulo, *Des droictz appartenantz à gens mariez*. §. 1. in verbo, *En puiſſance de ſon mary*, ad fi. vbi contrariũ tenuerat duabus rationibus. Prima, per tex. quem allegat, in d. §. generaliter, in Authen. Conſti. quæ de digni. vbi dicit caueri, filiũ qui propter dignitatẽ exierat patris poteſtate, in eandẽ recidere, ea dignitate finita. Deinde per tex. in authẽ. ſed quãuis. C. de rei vxo. actio. vbi dicit caueri, patrẽ teneri filiã viduam iterum nubentem dotare. ponderatq; ad hoc ſingulariter, vt dicit tex. ibi in verbo, poteſtatis iure, quaſi dicat tex. vt vult, quòd mortuo viro, pater reaſſumit, aut ſaltem retinet poteſtatem.

69 ¶ Sed certè hæc minimè obſtant primæ ſententiæ. Primum enim omnino falſum eſt. quia tex. in
De cadẽ re d. §. generaliter, non id dicit, ad quod eũ allegat Chaſſen. quin nihil omnino de ea re loquitur, ſed glo. tantùm ſuprà alleg. quæ id voluit, ad quod ſuprà illã citauimus. Secundũ quoq; nihil affert prę iudicij, neq; tex. ibi dicit ſimpliciter patrẽ teneri iterũ dotare filiã, & c. ſed tantũ ꝙ pater dotẽ ad ſe reuerſam iure poteſtatis, vel aliàs, nõ poteſt minuere, filia ipſa denuo nubẽte. Et ſi id diceret, ad quod allegauit Chaſſen. nihil prorſus facit ad quæſt. At nec illud obſtat quod ponderauit tã ſing. illa verba, iure poteſtatis. Nã. d. authẽ. loquitur ſecũdũ ius cõmune, ex quo filia nupta remanet in patris poteſtate, vt diximus ſuprà in prin. hìc verò filia iam liberata eſt. Allegat prętereà Chaſſen. deciſionẽ Bar. de Bel. in addi. ad Panor. in. c. cùm omnis, de teſta. ꝙ ſi clericus fecit teſtamentũ cũ duobus teſtibus, & poſteà cõtraxit matrimoniũ, ob idq; omnia perdidit priuilegia clericorũ, prętor duo, de quibus in. c. 1. de cleri. conui. li. 6. Certè ſi huiuſmodi clericus mortua vxore viuat clericaliter, & moritur, teſtamentum illius, quod primum vt clericus fecerat, non valet, per tex. in. l. quod dicitur. §. miles teſtamentũ. ff. de teſta. milit. Sed tantùm abeſt, vt hæc deciſio, ſi vera eſt, confirmet opinionẽ Chaſſen. vt magis illã funditus euertat, oſtendatq; quod ſemel periit, iterũ nõ reuiuiſcere, nec in priorẽ ſtatũ reuerti. Nec tamen fuit ſolus Chaſſen. in ea op. cũ & eandem tenuerit Neapodanus in quadã conſuetudine regni Neapoli. incip. ſed & mulier: ſed eum reprehendit Matthæ. Afflic. priorẽ ſententiã ſecutus, in conſtit. Sicilię, incip. proſequentes, col. 5. in. 2. q. verſ. pridie fui interrogatus.

70 ¶ Sed hìc ſatis mirari nequeo, ꝙ ex hac reprehenſione & altera ſeq. eo Chaſſeneus iracundiæ, ne
Chaſſenei ira minimè iuſta. furoris aut inſaniæ dicã proceſſerit, vt inimicitias mihi capitales denũciarit, nomẽq; meũ vbiq; proſciderit, tanquam ſcilicet is ipſe eſſet, cui nefas ſit contradicere. Quanq; nonnulli, qui hominẽ aliquando hac de re cõuenerunt, illud mihi renunciarint, eũ nõ tã offenſum reprehenſione, quàm ꝙ immodeſtè & inſolenter (vt putat) primã illius rationẽ omnino falſam eſſe dixerim. Tanq; illũ ſcilicet de nomine falſi appellarẽ: quibus illud cõtinuò reſpondi, id nõ adeò eſſe inſolens, aut immodeſtũ, vt arbitratur, quãdo & Iuriſcõſulti omniũ ſcriptorũ reprehenſores modeſtiſsimi, & minimè inſolẽtes, his verbis ſæpiſſimè, cùm res exigit, ſibi inuicẽ aduerſantur, vt in. l. definitio. ff. de pecul. & l. ſi rem. ff. de euicti. & l. ſi debitor, de iur. doti. & l. filium. ff. de acqui. hære. & aliis ſexcentis locis.

71 ¶ Illi aũt ſententiæ Chaſſenęi, ne id omittã, adſtipulatur vetus lex Romuli Romanorũ regis, qua
Pro Chaſſenei opinione Romuli lex Moſis lex. filius à patre venditus, & ita extra ipſius poteſtatẽ poſitus, ſi liber fieret in poteſtatẽ patris iterũ redibat, idq; ſi ſecundò fieret, manumiſſusq; eſſet, ſeruus tamẽ erat patris vt priùs, poſt tertiã aũt actionẽ, nõ amplius redibat in poteſtatẽ patris. teſtis Dionyſius Halicarnaſſeus lib. 2. Antiquitatũ Romanarum. Et altera Moſis, Leuiti. 22. Si filia (inquit) ſacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit, de his quæ ſanctificata ſunt & de primitiis non veſcetur. Vidua autem vel repudiata & ad domum patris reuerſa, ſicut puella conſueuerat, aletur huiuſmodi cibis. Ex qua vides filiam ſoluto matrimonio in ea lege, in ius & familiam patris redire. Nam & illud principium ad poteſtatẽ patris refert Lyra. vt alibi diximus.

72 ¶ Illvd item quinto loco adſcribemus: quoniã ſuprà dictũ eſt filiã quæ matrimonio collo
Alienari ꝓhibita extra familiã an in fœminã nuptam. catur, non iã eſſe in familia patris, ſed mariti, & illius forũ & domiciliũ ſequi. Quid ergo ſi teſtator prohibuerit quicquã alienari extra familiã, an poterit alienari in fœminã nuptã? Certè videtur non poſſe, cùm non ſit ampliùs in familia. Contrà tamen decidit Bal. in. l. voluntas, per illum tex. C. de fideicom. & ſequitur Pau. Ca. Philip. Corne. & recentiores ibi adiicientes & hanc rationẽ, ex qua contrariũ diſſoluitur. Quòd filia nupta eſt in mariti familia, non patris, in his dun

taxat

taxat. quæ ad obſequia marito præſtanda pertinent, in aliis autem ſecus, vt notatur per Bar. in. l. vlt. §. idẽ reſpondit. ff. ad municip. cũ concord. ſuprà à me adductis in. 1. lege connub. num. 35. ſed cuiuſcunque. Et hanc etiã deciſionẽ ſequitur Soci. inter con. Fran. Curt. ſenioris, con. 40. cuius initiũ, cùm in præſentiarũ, col. 2. verſi. 3. & hoc non tangunt. & ipſe Curt. con. 64. incip. antiquiſsima, col. 16. verſi ad tertium.

Gloſa Secunda.

In text. Ne *peult.*

1 LICET VERBVM poteſt non ſit neceſsitatis. l. ſæpe, & ibi glo. & l. ſeq. ff. de offi. præſi. & c. non quidquid. ff. de iudi. & l. 1. C. quomo. & quan. iudex, & no. in cle. 2. ad fi. de iudi. cùm ſi. Tamen ſi illi iungatur dictio negatiua, præciſam neceſsitatem inducit, negatq; potentiam, vt voluit glo. notabilis, & omnibus nota in. c. 1. in verbo, non poteſt, de regul. iuris, lib. 6. ſequitur Bar. in. l. vlt. col. 2. ver. ſed quęro quid ſi iudex. ff. de feri. vbi etiam dicit, quòd priuat potentiam, & ibi Fulgo Ro. Pau. Ca. Alex. & Iaſon poſt eum. & idem Bar. in. l. Gallus, in prin. col. 2. verſi. extrà glo. & ibi Bal. & alij ff. de libe. & poſth. & in. l. de his, col. 1. verſi. hoc premiſſo, & iterum verſi. prætereà iſta lex. ff. de tranſac. vbi dicit, quòd per hæc verba reſiſtitur actui, ideoq; quod contra factũ eſt, ipſo iure nõ valet. Et in repe. §. duobus. l. Mæuius, col. pe. ff. de leg. 2. & con. 97. in quæſtione prædicta, col. 2. Bal. in. l. 1. ff. de iniuſt. teſta. & in. l. vlt. col. vlt. C. de fideicom. & in. l. 1. col. antepe. verſi. & confirmantur prædicta. C. qui admit. vbi per hoc dicit, quòd actus aliter geri nõ poteſt, & in. c. ſciſcitatus, col. 2. verſi. ſol. concedo, ext. de reſcrip. & in. c. cùm contingat, col. 1. ad fi. de iureiur. Collec. in. c. at ſi clerici, col. 2. de iudi. Panor. in. c. ſi quis contra, col. 5. ext. de for. compe. vbi dicit illam gloſam ſing. & in. c. 1. in vl. no. extra de cau. poſ. & proprię, vbi per hoc dicit, ꝙ ſi Papa vel Imperator ferat ſententiã contra non citatum, non valebit, propter tex. ibi, his verbis vtentẽ, nec nos contra partẽ inauditã aliquid poſſumus diffinire. & idẽ Panor. in. c. 1. in. 2. notabi. ex. de fi. inſt. vbi etiã dicit per tex. ibi, in verbis, ad exemplaria nihil facere poſſumus, & glo. ſuprà alleg. quam dicit no. ꝙ Papa vel Imperator non poteſt dare fidem ſcripturæ non authenticæ, & idem quoq; Panor. in. c. quanto, & ibi quoque Feli. vterque in princ. extra de præſump. vbi tamen hoc no. limitant, & Alex. in. l. quia poterat, colum. 4. verſi. limita tamen. ff. ad. SC. Tertul. vbi dicit hæc verba, non poteſt, denotare præciſam neceſsitatẽ, ita vt actus aliter geri non poſsit, & con. 77. viſis dubitationibus, col. 1. lib. 3. Barb. con. 9. pręclarè ſcribitur, col. 6. verſi. item facit, lib. 1. & con. 43. eiuſdem initij, col. 11. verſi. & ad hoc faciunt, eo. lib. 1. & con. 38. præclarè ſcripſit, col. 1. lib. 2. & con. 52. ſcripſit luculenter, col. 5. verſi. & ſic pondero, eo lib. 2. & in tract. de præſtan. Cardi. in. 2. parte. q. 3. col. 7. vbi dicit, quòd importat ſolennitatem. & Philip. Corne, con. 216. multùm diffuſè, col. 2. verſi. quia negatio, li. 1. vbi per hoc dicit, ꝙ negatio præpoſita verbo, poteſt, reddit nullum actum factũ in contrariũ. Soci. con. 285. eleganter, col. 2. in prin. lib. 2. vbi prætereà dicit ex his induci formã, cuius tranſgreſsio reddit actũ inutilẽ, per. l. cùm hi. §. ſi prætor. ff. de tranſact. Iaſon. in. l. 1. in prin. in primo no. ff. de verbo. obli. Hippo. Marſi. con. 39. mũda cor meum, col. 4. verſi. cùm ergo fuerit, lib. 1. & con. 39. domine labia, col. 6. eo lib. 1. & con. 43. ſpiritus ſanctus, col. 3. eo lib. 1. & con. 50. gratia domini, col. 2. eo lib. 1. & con. 57. ſpiritus, col. 2. eo lib. 1. & con. 65. in nomine matris, col. 2. eo. lib. 1. & con. 76. largire, col. 3. eo li. 1. Nec id quidẽ mirũ, quia vbi deeſt potentia, ibi actus eſt irritus, vt dicit Bal. loquens in caſu ſimilis ſtatuti diſponentis, ꝙ adultus nõ poſsit legare extraneis, ſine conſenſu proximorũ. in. l. vl. col. vlt. verſi. extrà quæro. C. de fideicom. p. d. glo. in. d. c. 1. de regul. iur. li. 6. Et dicit alibi idẽ Bal. videlicet in. c. 1. §. vlt. col. 5. verſi. cõſiderandũ eſt, ti. de pac. iur. fir. ꝙ vbi lex remouet potẽtiã à cõtractu, ibi cõtractus eſt ipſo iure nullus.

Verbũ poteſt non eſt neceſsitatis Niſi illi iungatur dictio negatiua.

Non poteſt priuat potentiam. Et reſiſtit actui. Et reddit actum nullũ ipſo iure

2 ¶ Ex quo illud aſſumitur in caſu noſtræ conſuetudinis, quòd cõtractus factus ab vxore ſine conſenſu viri eſt nullus ipſo iure, nec opus eſt, vt aliter annulletur. ſicuti etiam voluit in ſtatuto diſpouente per ſimilia verba, quòd quis non poſsit donare, Soci. con. 93. circa primum, col. pe. lib. 1. cũ dicit, quòd per hæc verba, non poſsit, cenſetur ſtatutum reſiſtere actui ab initio, redditurq; actus nullius, adeò quòd non oritur neque ciuilis, neque naturalis obligatio, per doctrinã Bar. in. l. cùm lex, col. 2. verſi. hic præmiſsis, & col. ſeq. verſi. ſed iuxta prædicta. ff. de fideiuſſ. vbi loquitur in ſtatuto diſponente, quòd mulier non poſsit contrahere ſine conſenſu conſanguineorum, ad quod etiam multa iura Soci. poſt Bar. allegat. Et idem Soci. con. 112. libro. 1. repetito in lib. 2. con. 172. multùm abundè, col. 6. verſi. quarta difficultas eſt, conſuluit expreſsim in caſu noſtræ conſuetudinis, videlicet quòd ſtante ſtatuto, quòd mulier non poſsit contrahere ſine conſenſu viri vel mundualdi, reſtitit huiuſmodi ſtatutum obligationi. & conſequenter inducit hoc pro ſolennitate, qua nõ obſeruata redditur actus nullus, vt decidit Bal. in. d. l. 1. in fi. C. qui admit. & traditur in. l. 1. & 2. ff. de libe. & poſth. & in. l. cũ hi. §. ſi prætor. ff. de tranſac. Et idem quoque Soci. con. 230. viſo teſtimonio, col. 2. verſi. & quantumcunq;, lib. 2. & Laur. Calca. con. 13. pro parte negatiua, col. 1.

Contractus ab vxore ſine authoritate uiri nullus.

Importat ſolennitatem

Inducit formam.

3 ¶ Et sanè Bal.in.d.l.1.col.antepe.ver.extrà quæritur.C.qui admit. nostrum casum decidit, dum
De cadĕ re scribit,quòd consensus, ex statuto disponente, quòd mulier non possit adire hereditatem sine consensu duorum proximorum, est de forma. Nec aliter (vt subdit paulòpòst) actus geri potest l.certa. C.de iure fisci,lib 10.cum aliis iuribus per eum allegatis. Quem refert & sequitur Fran. Are.consi.22.diligenter & maturè cõsideratis,col.vlt.versi.venio nunc ad secundũ.Et iterũ con. 73.cuius est simile initium,col.4.versi.his ergo præmissis,& Soci.d.con.112.& Iason in l.vniuersa,col.pe.ver.adde quòd ex ea infertur.C.de precib.impe.offe.vbi dicunt expressè,quòd talis contractus est nullus.& Barb.con.12.scribitur apud prophetam,col. 3. versi. & si quispiam opponat, lib.1.vbi etiam dicit hoc casu actum esse nullum ipso iure,veluti carẽtem forma, quæ quidem dat esse rei,vt dicunt philosophi,& est tex.secundum eum,in l.si is qui.§.quædam.ff.ad Le.Falci.& in c.cùm dilecta,extrà de rescrip.Cui adde tex.ad hoc ab omnibus passim allegatum, in l. Iulianus §.si quis rem.ff.ad exhibend.Et quod per tex.in.d.§.quædam,dicit Bal.in.c.vlt.col.4.versi. quæro vtrũ sit differentia,extrà de consue.quòd forma dat perfectionẽ esse. Et ibi quoque dicit,quòd forma cuilibet rei nomen imponit.l.iuris gentium, in prin ff.de pac.

4 ¶ Et in hanc partem,videlicet quòd talis contractus sit nullus ipso iure,tenet ipse Bal.in.l.si quis
De cadĕ re mihi bona.§.si coram,in fi.& ibi quoq; Ro.& Alex.ff.de acqui.hære.& idem Bal.in.l. duobus. ff. de vulg & pupil.substit.& in Rub.C.de rescin.vend.versi.quandoque requiruntur quædam solennitates,in quibus locis dicit,q; si ex consuetudine vel lege municipali requiritur consensus propinquorum in contractu mulieris vel minoris,certè contractus est nullus,si desit consensus propinquorum,secus(inquit in vltimo loco)si aliquid requireretur post contractum in suo esse fundatũ,(ita enim loquitur)quia tunc contractus non est nullus,sed non deberet executioni demandari,per no.in.d.l.vniuersa.C.de precib.impe.offe.& hoc dictum sequitur Iason in ea ipsa. l. vniuersa,col.3.versi.pro cõfirmatione.& idem voluit Flor.in.l.1.col.3 ff.si mens.fal.mod. dix.& Frã. Are.in.c.2.in.6.no.de testib.& Soci.d.con.112.

5 ¶ Et bene facit quod dicit Angel.con. 170. reuocatur, quòd si in contractu mulieris desit con-
Quid si id statutũ pœnã imponat sensus proximorũ requisitus à statuto,is certè est nullus,licèt statutum expressè nõ annullet, licet item pœnam imponat contrahentibus.Facit quoque quod scribit Pe.Ferra.in titulo,forma libelli in actio.rea.col 6.in paruis,versi.venio ad primum,in illis verbis,si statuto cauetur, quòd si statutum disponat,quòd mulier vel filiusfa.non possit contrahere,si contrahat,erit contractus inutilis,quia contra legem celebratus.l.non dubium.C.de legibus.Est enim(ait) tantę potestatis statutum in sua ciuitate,quanta est ipsa lex communis in suo vniuerso,per no.in.l. omnes populi. ff. de iusti.& iure.& in.l.1.C.de sum.tri.Et certè quòd actus factus contra legem sit ipso iure nullus, tenet Imo.in.l.1.col.4.& ibi Fran.Are.col.4.ff.de testa.cùm si.

6 ¶ Ex quibus patet rectè ne an peperàm dixerit Bartho.Chas. qui in cõmentariis in consuetudi-
De cadĕ re nes Burgundiæ tenuit, in hoc casu contractum nõn esse nullum ipso iure,motus, quòd statutum nostrum,vt ipse dicit,non loquitur prohibitiuè,sed solùm non permisiuè,& ideò actus (inquit) non est nullus,nisi expresè dicatur, per no. per Saly . in. l. vltima, per text. ibi iuncta. l. præced. C.de sen.ex breui.recit.& Iason in.l.1.C.de sum.tri.Id quod etiã tenuit ipse Chasse . con. 39.pro decisione,in.3.dubio.Cui responderi potest,Saly.in.d.l.vl. illud quidem voluisse . quòd cùm lex prohibitiuè loquitur,actus est nullus qui contra illam conficitur,etiamsi lex non adiiciat pœnam nullitatis,per.l.non dubium,suprà alleg.& ibi no.per doc . Quòd si lex non loquatur prohibitiuè,sed tantùm non permisiuè, actus quidem contra illam gestus non est propterea nullus . Ideo (inquit)quia.d.l.penul. C.de senten.ex breui.rec.it.nõ vsa fuerat verbis prohibituis,sed tantùm verbis non permisiuis,propterea addita est.d.l.vlti.quæ vltrà adiecit actus annullationem.quod dictum pro singulari limitatione ad. d. l.non dubium , refert & sequitur Alex. con. 24. inspecto processu,col.2.lib.4.& Iason in eadem.l. non dubium,col.4.versi.limita istam regulam.& in.d. l. 1.in secunda le.col.18.versi.ad istud ergo respondeo. C. de sum. tri. Sed (nisi admodum fallor) multùm fallitur Chas.tùm quia ea doctrina Saly.passim reprobatur,vt videre licet apud Alex. in l.1. ff.de libe.& posth.tũ quoniã consuetudo,de qua loquitur Chasse.& nostra illi similis,loquens vtraque per huiusmodi verbum,non potest,vtitur verbo prohibitiuo,vt voluit expressim Bar.in l.de his,circa medium.ff.de transac . & præterea ipse Iason vbi suprà, cùm dicit,quòd huiusmodi verba,minus valet,& similia,sunt prohibitiua.Et rursum idem Iason in.l.sed & si quis.§.quoniã, col.6.versi.secundò dicit.ff.si quis cautio.quod & ex supradictis iam satis liquet.

7 ¶ Illud tamen non prætermittendum,quòd Panor.cuius non meminit Chas. quanuis eius sen-
De cadĕ re tentiæ admodum suffragaretur,in.c.apostolicã,col.3.versi.2.extrà de regular.scribit,quòd si statuto prohibeatur mulier contrahere sine consensu duorũ agnatorum,valet tamen contractus aliter factus,cùm statutum specificè non annullet actũ.quem refert & sequitur Angel. Cla.in verbo, lex,versi.17.Quod tamen non esse verũ apertissimè constat ex his quæ diximus. Ideoque & ipse
Chassenei ars contra authores. Chassenęus in postrema æditione prædictorũ cõmentariorũ,quã longè post hoc nostrũ opus ipse fecit,errorẽ agnoscẽs palinodiã cecinit, sed tacitus & cũ quodam artificio , vt videretur fuisse in hac mea sententia in illis prioribus commentariis,nullam interim mei mentionem faciens, quòd malignè à me reprehensus videretur,quod & nos alibi ostendimus.

¶ Sed

8 ¶ Sed nec illud quoque prætereundum est,quod scribit Bar.in.d.l. cùm lex,col.pe.versi.sed iux-
Nõ potest, & nõ possit, an differant. ta prædicta , multùm interesse , an statutum loquatur per verba futuri temporis , Verbi gratia, si dicat,non possit,quo casu dicit procedere quod suprà diximus,nullam oriri obligationem, ne naturalem quidem,quia ita loquendo lex resistit obligationi,& aufert potestatem in futurum. An verò loquatur per verbum præsentis temporis,videlicet si dicat,non potest,& sic(inquit) declarat, quòd ius non assistit illi obligationi,non autem prohibet in futurum,nec aliquam facultatem aufert, & sed nõ impeditur obligatio naturalis,per tex.in.l.stipulatio ista.§.alteri, & ibi glo.idem Bar.& alij.ff.de verbo.oblig.Et sequitur Soci.in.d.l.1.col.2.ff.de libe.& posth.& Iason in.l.frater à fratre,col.14.versi.tertia difficultas.ff. de condict.indeb.in fect.

9 ¶ Sed hæc distinctio Bar.est omnino contra id,quod suprà diximus in prin. negatiuam iunctam
De cadĕ re verbo,potest,importare necessitatem,& priuationem potẽtiæ,ex doctrina glo.ordi.& ipsiusmet Bar.& omnium.Et expressè dicit ipse Bar.in.l.de his.ff.de transact. quòd verbum , non possunt, resistit actui : ob idque nullam obligationem nec ciuilem nec naturalem producit , quod contrà factũ est.Ideóque Iason sibi contrarius in.d.l.Gallus,in prin.col.5.primæ lect.versi.huic difficultati,& in.2.lec.col.4.versi.contra istã regulam,de libe.& posth.hanc Bar. distinctionem nuncũpatim reprobat,de quo ibi illum vide.Et rursum idem Iason in.l.pacta,col.vl.C.de pactis, dicit, quòd hęc Bar.distinctio nimiùm subtilis est.Sed & idem in.d.l.stipulatio ista.§.alteri,col.6.ff.de verbo.obli.dicit quòd Bar.in hoc multùm recedit ab excellentia sua.At Lancelotus Gali.in. d.l. 1.§.si quis ita,col octauò.versi.8.no.ff.eo.tit.posteaquàm allegauit quędam iura contra illam doctrinam Bar.distinguit,vt ibi videre poteris.Sed & ante hos Bal.in.d.l.non dubium,col.vl.versi. secundò quæro.C.de legi.videtur huic Bar.distinctioni non assentire.

10 ¶ Si quis autẽ plenius scire velit de natura huius verbi potest,siue affirmatiuè, siue negatiuè pro-
De cadĕ re lati,an videlicet necessitatem importet nécne, legat tex.in.l. nepos Proculo,& ibi Bar.& omnino Alciat.ff.de verbo.signi.glo.Bar.& alios in.l.3. C de pigno. Bar.& alios in.d.l.1. ff. de iniust. testa.& in.l. qui Romæ. §.duo fratres,in. 6.quæsti.ff. de verb.oblig.& in.l. quòd Seruius , & ibi quoque alios.ff.de condi.caus.dat.& in.d.l.Gallus,in prin.& ibi etiam Bal.Imo.Fran.Are. & recentiores,& inter hos Fortu.Gar.& eundem Bar.in.l.statuliberos,quæ est.3.§.si quis fir.acceperit.ff.de statulib. Bal.in.l.2.col.2.in.9.& iterum.11.oppo. C.quib.res iudi.non noc. & in.l. eam quam,col.pe.versi.& ex hoc infertur. C.de fideicom.& in.c.scisitatus,col.2.ex.de rescrip.& cõ. 334.creditor,post medium,lib.1.& con.343.examinanda,col.1.versi.sed notandum est,eo.lib.1. & con.69.factum tale est,quidam condidit,circa medium lib.2. & con. 381. quæstio subtilis est, col.1.li.3.Pau.Leaz.in commento,vt appellant.c.potuit, in princ.extrà de locat.Angel.Raph.& Philip.Deci.in.l.1.ff.de iurisdi.om.iudi.Saly.inter con.Pe.Anc.con.45.in quęstione,col.1.Imo. con.146.in causa Nanis,col.1.Raph. Co.con.145. venerabilis vir,col.2.ver.hoc præmisso.Ro. in.d.l.stipulatio ista.§.alteri,col.3.ff.de verb.obli.Alex.Iaso.& alios recentiores in.l.1. ff. de iurisdi.om.iudi. Corne.con.175.licèt,col.2.li.3.Frã.Pani.in fran.de officio & pote.capit.sed,vac. in.4.parte præludij,col.1.Ludo.Bolo.con.28.statuimus quòd si per viam,lib.1.

11 ¶ De cæteris verò hoc verbum tangentibus vide glo.Bar.& Bal.in.l. si ita quis. ff. de lega. 2. Io.
De naturã uerbi, testi in uersum. An.in.c.fœlicis,de pœnis,li.6.in nouella.Bar.in.l.suus quoque.§.sed si filio.ff.de hæredi. instit.& in.l.si ita esset, non vno in loco.ff.de aur.& arg.lega.& in.l.si quis seruum. §. si inter duos,in fi.ff. de lega.2.Bal.in.l.1.§.huius studij,col.2.versi.item si statutum.ff.de iusti.& iure,& in.l genero,col. 2.versi.itẽ facit.ff.de his qui not.infa.& in.l.cum in secundo,in.5.oppo.ff.de iniust testa.& Panor. con.67.in causa quæ vertitur,col.2.li.2.Barb.con.22. Deum inuocent, col.6. versi. secundò hoc colligitur,li.3.& nouissimè And. Alciat.virum nunquam satis laudatum,li. 3. Paradoxorum.c.4. vbi elegantissimè ostendit contra omnium sentẽtiam, negatiuam huic verbo antepositam nõ excludere omnium potestatem,& in.d.l.1.in prin.post Soci.& Iaso.ibi. ff.de verbo.oblig. Sed non omiserim verbum,nequeo,quod est eiusdem significationis,vt non possum , eam quoque vim habere,vt tollat omnium potẽtiam siue potestatem,& iuris & facti,vt tradit Io.Andr.in.c.cùm plures,& ibi etiam Domi.col.2.versi.vl.col.2.versi.in.§.penè,de offi.deleg.li.6. & idem Domi.in.c. qui generaliter,versi.vl.col.2.de procura.eo.lib.6.
Nequeo.

12 ¶ Ex his autem,quæ dicta sunt,liquidò constat quòd mulier hoc casu cõtrahens sine cõ-
An mulier quæ contrahit sine authoritate uiri obligetur naturaliter. sensu mariti,ne naturaliter quidem obligatur,vt etiam voluit Bar. loquens in simili statuto disponente,ne possit mulier contrahere sine cõsensu consanguineorum,in.d.l.cùm lex,col.3. versi.sed iuxta prædicta.ff.de fideiuss.nam vt ibi dicit,disponere, quòd non possit contrahere , nihil aliud est quàm auferre facultatem contrahendi : sed quando aufertur facultas contrahendi, impeditur naturalis obligatio.l.iubemus.C.de sacro.eccle.iuncta.l.non dubium.C. de legi. loquitur tamen in terminis futuri temporis,videlicet quando statutum dicit,non possit, & idem Bar.in. l.1. col. pe. in fi. versi. & ideò dico quòd si ex forma.ff.de noua.& in.l.si non sortem,in prin.versi.vnde dicebam,& ibi omnino Alex.ff.de condi.indeb.& in.l. de his. ff. de transac. vbi loquitur de verbo præsentis temporis,non potest,& Angel.consi. 160. pro decisione , col. 2.versi.contrarium dico.Pau.Ca.con.124.in causa quæ vertitur,col.1.li.1.& Fran.Are. d.cõsi. 22. col. vl.versi. venio nunc,& Soci.d.con.93.col.pe.Laur. Calc. d. con.13. col.1. & Guido.Pape.con. 238. spectabiles

domini. Et facit quod dicit Bal. in. l. cùm quis, col. 4. versi. 10. & vl. C. de iuris, & fac. igno. quòd si statutum dat certam formam testandi mulieribus, vel minoribus, omissa illa forma non oritur obligatio naturalis.

13 ¶ Quanquam contrarium tenet Angel. con. 353. præmitto pro decisione, post prin. loquens de statuto disponente, quòd non valeat contractus factus à muliere, sine consensu duorum consanguineorum. Et idem videtur voluisse Bal. in. l. ad exactionem, ante finem. C. de dot. promis. vbi dicit quòd præsentia consanguineorum, ex statuto requisita, tum demum est de substantia, nullámque parit obligationem, cùm statutum expressè annullat vtrâq; obligationem, quasi sentiat, aliud esse si nõ expressè annullaret. Verùm hoc dictum Baldi posset procedere: vbi statutum non vteretur huiusmodi verbis, non posit, aut similibus, quæ tollunt omnimodam potentiam, vt suprà satis diximus.

De cadẽ re

14 ¶ HINC DICI POTEST, quòd huiusmodi cõtractui facto per mulierem sine consensu mariti non potest accedere fideiussor: cùm mulier ipsa ne naturaliter quidem obligetur, per tex. in. l. fideiussor. §. fideiussor. ff. de fideiuss. Contrarium tamen in statuto disponente, quòd fideiussa. non possit obligari per contractum, tradit Alber. post Iac. Are. in prima parte statutorum. q. 182. demum quæro, vbi dicit, quòd nullum habebit hoc casu regressum ipse fideiussor, & Alex. in addi. Bar. in. l. Marcellus, in prin. eo. tit. Sed vtruncunque sit: illud certè videtur esse sine dubio, quòd si fideiussor suscepit in se periculum, & affirmauit non fieri contra statutum, valebit & obligabitur, vt in simili voluit Bal. in. l. si verò. §. hoc amplius. ff. mand.

An tali cõtractui posit accedere fideiussor.

15 ¶ HINC QVOQVE solui potest huiusmodi quæstio. An talis contractus factus inscio, aut renitente marito teneat in foro conscientiæ. Nam forum conscientiæ maxima ex parte respicit obligationem naturalem, vt quod debitum est naturaliter, licèt non ciuiliter, obliget in foro conscientiæ: quod autem nec ciuiliter nec naturaliter debetur, id quoque in foro conscientiæ non debeatur, vt latissimè patet ex no. per doc. in. c. nouit, de iudi. & Inno. Io. And. Anto. Panor. & alios in. c. quia plærique, extra de immunit. eccle. & Bar. in. l. si pœnæ causa, in prin. ff. de condi. indeb. & in extrauag. ad reprimẽdum, in verbo, denunciatio, col. 2. & per Bal. in authen. adhæc, col. 2. in fi. versi. quæro quid de eo. & col. seq. versi. sed ponamus, & col. 5. ver. procedo vlteriùs. C. de vsur. & in. l. si post diuisionem, paulò ante finem, & ibi Fulgo. & recentiores. C. de iur. & fac. igno. & idẽ Bal. l. cùm quis, col. 4. versi. decimò & vltimò probatur. C. eo ti. & in. l. id quod pauperibus, in. 9. q. C. de epi. & cleri. & Ang. in. l. quidam. C. de fer. nec. hære. insti. & Floria. in. l. cùm de in rem verso, col. 2. ff. de vsur. & Corne. con. 298. ante omnia, col. 5. li. 1. & con. 137. Placet mihi, col. 2. versi. facit pro hoc dicto, li. 2. & con. 251. In hac consultatione, col. 2. li. 3.

An is contractus ualeat in foro conscietiæ.

16 ¶ Sed aduertendum, quòd hæc quæstio habet duo capita. Primum an mulier, quæ contraxit sine consensu mariti, obligetur in foro conscientiæ ad obseruationem ipsius contractus. Secundum, an is qui cum muliere taliter contraxit, & ex huiusmodi contractu rem fortè illi à muliere venditam detinet, sit tutus in foro conscientiæ. Quantùm ad primum, videtur mulierem non teneri in foro conscientiæ, per ea quę iam diximus in duobus præcedentibus versi. quoniam videlicet nulla hîc sit obligatio, neque naturalis, neque ciuilis. Et in simili dicimus quòd mulier tuta exceptione Vellei. non obligatur in foro conscientiæ, secundùm Bar. in. d. extraua, ad reprimendũ, in verbo, denunciationem, col. 2. versi. quid de muliere. & Panor. in. d. c. quia plærique, col. 10. versi. ex quo infero quòd mulier, extrà de immuni. ecclesia. Contrariũ tamen tenet Iason, loquẽs in muliere contrahente sine consensu duorum proximorum, qui requirebatur ex statuto, in authen. præterea, col. 9. versi. item aduerte. C. vnde vir. Pro quo optimè facit quod voluit Panor. in. c. porrectum, paulò ante fi. de regula. quòd professio religionis facta non seruata forma quę traditur à regula, tamen ligat quò ad deum in foro conscientię. & sequitur ipse Iason in. l. & si inutiliter, col. 2. versi. ad idem & tertiò. C. de fideicom. & in. l. nemo potest, in. 1. lec. col. 14. ver. facit quod no. & iterum in. 2. lec. col. 16. ver. 4. ad idem. ff. de leg. 1. & in. l. si nõ sortem, in prin. in. 4. no. ff. de cõdi. indebi. Sed & in hanc partem bene faciunt quæ dicam paulò pòst in secundo capite huius dubij, vbi tamen videbis quid super hoc dicam.

De cadẽ re

17 ¶ Sed antequam hoc secundum caput aggrediamur. Illud quærendũ duximus, an mulier ipsa peccet, quæ sine consensu mariti contrahit, in qua quæstione Bar. videtur fuisse eius sententię, vt peccet mortaliter in. d. l. cùm lex, col. 2. versi. pro hoc facit. ff. de fideiuss. & in. l. si quis pro eo, col. 3. versi. aduerte tamen, eo ti. & in. d. l. 1. col. vl. ff. de noua. & in authen. sacramenta puberum, col. 2. versi. ego dico. C. si aduer. vendi. in quibus locis scribit, quòd si quis lege, statuto, aut consuetudine prohibitus sit alienare, si contrahat, peccat mortaliter, veluti faciens contra præceptum legis factæ ab habente authoritatem: quoniam scriptum est, qui non obedierit principi, morte moriatur. c. 2. extra de maio. & obedi. Et alibi (inquit) dicit Paulus, Omnis anima subdita sit principi, & alibi quoq; scribitur, Qui resistit potestati, dei ordinationi resistit, vt est tex. licet non alleget, in. c. qui resistit. 11. q. 3. Et idem in effectu voluit ipse Bar. in authen. decernit ius. C. de arbit. Et sequitur Angel. d. cõci. 160. & Pe. An. in repe. c. 1. in fi. 11. q. principalis, versi. prædictis applico, extrà de cõstit. & Pau. d. cõ. 400. viso puncto, li. 2. Et Alex. cõ. 29. clarissime doctor, col. 5. li. 7. & Feli. in. c. nam concupiscentiam, in prin. extra de constit. vbi adducit multos concord.

¶ Verùm

An peccet uxor contrahens sine consensu mariti.

18 ¶ Verùm Pau. Ca. in. l. legis virtus, in fi. ff. de legi. dicit quòd si lex, vel statutum præcepit minori vel mulieri, ne contrahat sine certa solennitate, si contrà faciat, non peccat mortaliter: est enim, inquit, huiusmodi statutum potiùs consilij, quàm præcepti, cùm ipsius minoris, aut mulieris tantùm vtilitatem concernit, ideo non ligat, vt no. glo. in. c. 1. de consti. Et idem voluit ipse Pau. in. d. l. si quis pro eo. & in. l. is cui bonis, col. 1. ff. de verbo. oblig. & in. d. authen. sacramẽta puberum, col. vl. vbi dicit, & hoc Raph. voluisse. & hoc quidem sequitur Iason ibi, col. 12. versi. & per hoc clarè colligitur, & idem quoque Pau. con. 190. cum tẽpore, col. 2. li. 1. & latè Philipp. Corne. con. 36. videtur prima facie, col. 3. &. 4. lib. 1. vbi ad hoc multa adducit. & con. 35. semper mihi fuit, col. 4. li. 3. vbi citat plerosque doc. qui etiam cõtrarium tenuerunt, & Alex. qui & alios citat, con. 53. visis, & consideratis, col. pe. versi. non obstat tertium, li. 3. Et Philip. Deci. in. d. c. nam concupiscentiam, in. 1. lec. non quidem ratione ipsius Pau. quam reprehendit, sed alijs rationibus, & argumentis ductus: de quibus latè ibi videbis. Ideo in hac re cogitabis.

De cadẽ re

19 ¶ NVNC verò ad secundum venio, quo quæsitũ est, An sit tutus in foro conscientiæ, qui ex contractu inito cum muliere, sine consensu viri rem detinet. Et quidem videtur primùm, quòd non sit tutus, quoniam statuta sunt seruanda in foro conscientiæ, secundum glo. in. c. quæ in ecclesiarum, in prin. & ibi quoque Bal. in prin. dicens glo. non esse alibi, extrà de constit. sed est & alia glo. in. c. 2. in verbo, sententijs, eo ti. li. 6. vbi est & bonus tex. cùm dicit, vt animarum periculis, &c. & Io. An. in. c. 2. de verbo. signi. li. 6. & Bal. in. c. in omni negocio, col. 1. extrà de testib. cum concord. à Fel. relatis in. c. 1. col. 14. ver. extra prædictos tres casus, extrà de constit. & à nobis in tract. retract. in præfactione, numero. 73. verùm Corne. Et in hanc partem facit quod nuper diximus, in versi. ab hinc. 2. & quod dicit Inno. in. d. c. quia plærique, col. 2. extrà de immunit. eccle. quòd si aliquis ex contractu qui nõ tenet ipso iure, habet aliquid: vt si in alienatione minoris absit authoritas tutoris, vel decretũ præsidis, tenetur in foro conscientiæ restituere. Ad hoc enim vt restituere non cogatur, oportet adesse bonam fidem, & iustum titulum, qui hîc non est, cùm talis titulus pro non titulo habeatur.

An peccet mortaliter quirem tenet ex huiusmodi cõtractu.

De cadẽ re

20 ¶ Contrà videtur quòd sit tutus in foro conscientiæ, qui cum muliere, bona fide contraxerit, omni videlicet fraude remota, per id quod no. voluit ipse Inno. in. c. quòd sicut, circa medium, ex. de elec. quòd in foro conscientiæ valet electio, in qua interuenit purus consensus eligentium, quanuis non fuerit obseruata forma à canonibus tradita: & tutus est electus in foro conscientiæ, quia illa forma est introducta propter scandala, & euitandas deceptiones. vnde ex quo ista cessarunt, satis est. quòd dictum sequitur, & dicit sing. Panor. in. d. c. quia plærique, in fi. 9. q. & etiam in. c. 1. ante fi. extrà de in integ. resti. vbi præterea dicit semper mente tenendum, extenditq; ad omnem actum, in quo est prætermissa solennitas iuris positiui, vt in foro ânimæ non teneatur quis de hoc sibi facere conscientiam, ex quo non interuenit ibi aliqua deceptio, & affuit cõsensus habentium actum explicare. Et ob id tenet, quòd quanuis in alienatione rei ecclesiasticæ non fuerit seruata forma iuris positiui: tamen si fuerit facta in casu licito, & interuenerit cõsensus illorum qui consentire debent, tutus est in foro conscientiæ qui ex huiusmodi alienatione rem detinet. Ideoque ipse Panor. in. d. locis reprehendit illud dictum Inno. in. d. c. quia plærique in præcedenti versi. citatum, quod & reprehenderat Anto. & ipse Panor. in eo ipso. c. quia plærique. Et hoc quoque dictum Inno. in. d. c. quod sicut, sequuntur Pe. An. in. c. beneficium, col. 34. versi. septimo principaliter quæro, de reg. iur. li. 6. & in. c. possessor, col. 9. versi. sed contra hoc fortiter facit, eo ti. & li. Feli. & Philip. Deci. in. c. 1. ille, col. 11. versi. fallit, seu potiùs declaratur hic, col. 8. versi. ex ista cõclusione, in. 1. lec. extrà de constitu. & Iason in. d. l. si non sortem, in prin. in. 4. no. ff. de condi. indeb. & l. & si inutiliter, col. 2. versi. facit quartò. C. de fideicõ. vbi hoc cõmendat, & in. l. post diuisionem, col. 2. ver. 2. & fortiùs. C. de iur. & fac. igno. & in rub. ff. de aequi. pos. col. 3. & in. l. nemo, in. 1. lec. nu. 78. ff. de lega. 1. & in. §. sed istę, col. pe. versi. item in materia, Instit. de actio. & con. 67. de isto secundo, col. 4. versi. restat circa prædicta, li. 3. Aduerte tamen quòd plærique erranter allegant Inno. in. c. quia propter, de elec. vice. d. c. quòd sicut.

Electus tutus in foro conscientiæ non obseruata forma electionis.

21 ¶ Simile est quod dicit Bal. in. l. 1. col. 2. versi. interdum est nuncupatiuum. C. de testa. quòd hæres licitè, & sine læsione conscientiæ, tenet bona ex testamento carente solennitatibus iuris positiui, habente tamen purum testatoris cõsensum, modò nulla sit fraus, quod & idem voluit Pe. An. in. d. c. possessor, in. 8. col. in. 1. q. de regul. iur. li. 6. & Imo. in. d. l. nemo potest, & ibi Alex. col. 6. versi. item inquantum, & Iason col. 16. versi. subijciunt, & col. seq. versi. non obstant ergo, in posteriore lec. in priore autem, col. 12. versi. circa hæc dicta & Io. Mont. Fer. in repe. char. 8. col. vl. versi. nunc verò prosequor. ff. de leg. primo, & Pau. Ca. in. l. ad testamentum. §. conditionem, colum. 2. versi. extra istos casus. ff. de testa. Et Corne. qui idem de legato relicto in testamento minus solenni. con. 119. circa primum, col. 9. versi. nam relictum, & seq. li. 2. & latè Feli. loco nuper alleg. & Iason in. d. l. post diuisionẽ, in fi. 2. col. vbi & allegat Panor. egregiè, vt ipse dicit, voluisse, in repe. c. relatum, le. 1. col. 6. extrà de testa. quòd stante statuto, quòd contractus mulierũ non valeant sine consensu propinquorum, certè contractus factus cum muliere, non obseruata dicta forma, valet in foro conscientiæ, modò sit sine fraude. Et ita illum quoq; allegat Iason ipse in. d. l. & si inutiliter, col. 2. versi. adde etiam. C. de fideicom. & Feli. in. d. c. 1. col. 11. de constit. & ipsum, Feli.

Hæres institutus in testamento non solenni an sit tutus in foro conscientiæ.

duntaxat

duntaxat,nulla Panor.mentione facta,ad hoc citat. & sequitur Iason in. d. §. sed istæ, quem sup. adduximus. Et hoc verissimum esse puto, vt videlicet non peccet,qui rem aliquam detinet ex huiusmodi contractu facto à muliere sine consensu viri,modò absit fraus omnis atque læsio.

22 ¶ Sed etiam è diuerso, vt redeamus ad prius illud caput huius quæstionis, non videtur peccare mulier quæ huic contractui stare non vult,propter omissam huiusmodi solennitatem: cùm id faciat legis,siue statuti,aut cõsuetudinis authoritate,per.c.qui peccat.23.q.4. Et ideo in simili hæres ab intestato licitè, & sine læsione conscientiæ potest consequi, & retinere hæreditatem illius, qui in testamento non solenni alium hæredem instituerat, atque legata in eo testamẽto facta reliquerat,vt voluit Io. Calde. in sua disputa. incip. Bononiensi statuto cauetur. & Bal. in. d. l. si post diuisionem,paulò ante fi. & in. l. cùm quis,col. 4. versi. decimò, & vl. probatur de iur. & fac. igno. & con. 285. si quis iure ciuili. & Anto. in. d. c. quia plærique, & in. c. nouit,col. 12. de iudi. Pet. An. in d. c. possessor,col. 8. versi. & primò quæro de quæstione,de regu. iur. li. 6. Alex. & Iason in. d. l. nemo potest. ff. de lega. 1. Idẽ Alex. con. 210. statutis,col. 3. versi. & subdit,li. 2. Barb. in repe. c. Raynaldus,col. 46. versi decimò facit,de testa. & Iason con. 67. de isto secundo,col. pe. versi. vltra ista, li. 3. Licèt contrarium teneat Bal. sibi contractus con. 308. ista scriptura,li. 3. quod repetitur con. 266. li. 4. & Flor. in. l. cùm de in rem verso,col. 2. ff. de vsur.

An peccet uxor quæ huic contractui nõ vult stare.

De eadẽ re

23 ¶ Sed pro priori sententia facit quod in simili tradit ipse Bal. in authen. ingressi, col. 6. versi. dubitat tamen. C. de sacro. eccle. illud scilicet, non peccare hæredes ab intestato qui retinent hæreditatem relictam fratribus minoribus,nam cùm in foro iudiciali sit illis interdictum hæreditates relinquere, consequens est,vt & in foro pœnitentiali obtinere debeat, vt dicit tenere diuum Thomam. Et id quoque generale est,vt etiam in foro conscientiæ attendi debeant leges, & statuta, vt diximus supra numero. 19. nunc verò ad secundum.

De eadẽ re

24 ¶ Nec obstant quæ diximus in præcedentibus versi. quia ea procedunt,quantùm ad retinendum: vt videlicet non peccet, qui retinet rem sibi cessam in contractu etiam minus solenni, vti nec is peccat qui retinet hæreditatem in qua fuit hæres institutus,in testamento etiam nõ solenni,vt suprà diximus: cùm vterq; habeat voluntatẽ & purũ cõsensum, ille mulieris, hic testatoris. Hinc nec electus,qui habet consensum eligentiũ,vti etiam diximus. Sed nec è diuerso peccat mulier aut hæres qui rem ipsam detinent, non obstante eo contractu, & testamento, authoritate scilicet legis vel consuetudinis innixi, vt pulchrè declarat Alex. in. d. l. nemo potest, & clariùs Iason ibi in posteriori lec. vt suprà citauimus. & ipse Iason. d. con. 67. col. vl. li. 3. vbi & alios citat.

An huiusmodi contractus cõfirmetur iuramento.

25 ¶ Ex his quoque quæ diximus ex contractu facto à muliere sine cõsensu mariti, nullam oriri obligationem, alia quoque solui potest quæstio. Vtrùm huiusmodi contractus iuramento firmetur. Nam si nulla oritur obligatio, quomodo poterit iuramentum confirmationem inducere cum nihil reperiat confirmabile. Et certè non poterit,vt expressim consuluit in statuto disponente: ne quis possit contrahere sine consensu propinquorum, Angel. con. 160. cuius est initium, pro decisione,col. 2. versi. contrarium dico. Et in simili consuluit Ro. con. 12. incip. viso testamento proposito,col. 2. Quòd si ex forma statuti requiritur insinuatio in contractibus minorum, & non interponatur,nulla hinc oritur obligatio,nec naturalis quidem,per tex. quem dicit sing. in. l. sancimus, in illis verbis, pro non scripto vel intellecto. C. de donat. Ideóque non potest hoc casu iuramentum confirmare contractum minorum sine insinuatione factum, cùm nihil reperiat confirmabile.

Contractus prohibitus fieri sine cõsensu proximo 26 rũ an firmetur iura.

An contractus in quo requiritur insinuatio.

De eadẽ re

¶ Et simile quippiam voluit Bar. in. l. si quis pro eo, in. 3. membro, ad fi. & rursum in. 5. etiã ante fi. ff. de fideiuss. quòd si statutum est, vt minor vel mulier non possit aliquem contractum facere sine quapiam solennitate,tunc non confirmabitur contractus iuramento,propter peccatum mortale, quod ex tali iuramento contrahitur. quod dicit esse menti tenendum propter multa regionum statuta. Et idem voluit ipse Bar. loquens in statuto exigente consensum propinquorum in contractibus mulierum, & minorũ, in. l. 2. in fi. C. ne fideiuss. doti. dent. & con. 88. in quæstione inter Franciscum, col. 2. & Bal. in. l. 2. in. 9. quæsti. C. de rescin. vendi. & in rub. ff. de iureiur. col. 2. versi. & ideo si dicit statutum. & in. c. cùm contingat, col. 3. extra de iureiur. & con. 450. in pupillo, li. 2. & con. 178. ad euidentiam, li. 3. & con. 94. viso statuto, li. 5. Angel. con. 160. Domina Catharina, col. 2. versi. contrarium dico. Pet. Anca. in repe. c. 1. ad fi. 11. quæsti. extrà de constit. & con. 180. visa diligenter narratione, col. 2. versi. item liberatio Pau. Ca. con. 465. viso compromisso, col. vl. li. 1. Pet. Ferra. in tit. forma libel. super peti. resti. in integ. in verbo, tunc iurauit, col. 4. versi. dixi secundò. Barb. con. 16. illud in medium, li. 2. Corne. loquens de statuto, quòd subditus non possit contrahere cum extraneo, sine certa solennitate, con. 77. quanquam videatur, col. 2. versi. præterea iuramentum, li. 1. nam huiusmodi (inquit) statutum, reddit quem inhabilẽ, & tollit potentiam: quo casu iuramentum non dat robur actui, secundum Angel. in. d, authen. sacramenta puberum, & nouissimè Ludo. Gozad. con. 16. in hac causa, col. 2. nu. 13.

27 ¶ Non desunt tamen qui cõtrarium tenuerunt, vt Io. And. in addi. Specul. tit. de sen. prola. §. vt autem, versi. hoc autem. Bal. sibi contrarius, con. 408. super eo quod quæritur, li. 4. Io. Lig. Anto. Imo. qui hanc dicit esse communem op. & Panor. in. d. c. cùm contingat extrà de iureiur. & ipse Panor. in. c. ad apostolicã, in. 1. notabili. de regular. Imo con. 67. In casu præmisso. Fulgo. con. 219. visis

visis binis processibus, col. pe. versi. rursum posito, & ver. secunda quoque ratione, vbi ita dicit fuisse disputando publicè eo anno determinatum in studio Senensi. Pau. Ca. sibi item contrarius con. 190. cùm tempore, col. 2. versi. item & tertiò. lib. 1. Alex. con. 16. clarissime doctor, col. 6. ver. quinimo, li. 7. & Soci. con. 77. in præsenti consultatione, col. pe. li. 1. & con. 147. visa facti cõtingentia, col. 4. ver. 2. respõdetur, eo li. 1. & con. 233. præsentis cõsultationis, col. 2. & con. 279. visa donatione, col. 1. ver. quibus præsuppositis, eo li. 2. & latè Corne. con. 35. videtur prima facie, ferè per totum li. 1. & con. 127. licèt in hac consultatione, col. 1. versi. licèt statutum, eo li. 1. & cõ. 35. semper mihi fuit visa, col. vl. li. 3. & con. 224. licèt claram, li. 3. & Fran. Are. con. 54. in causa magistri, in primo dubio, latè Feli. in. c. si quis, col. 2. versi. inquantum dicit, de maio. & obed. & alij plurimi quos longum esset sigillatim referre.

De eadẽ re in uniuersum.

28 ¶ Ideóque, & quia res hæc latiùs patet, quàm vt breuibus possim illam concludere: satis erit, si legentes veluti manibus duxerim ad ea loca, in quibus eam rem abundè tractatam comperient. legant igitur vltra loca superiùs alleg. Bal. Pau. Ca. & alios post Bar. in. d. l. si quis pro eo, & ibi omnino Catonem Saccũ in repe. in. 20. char. ff. de fideiuss. Bar. Bal. Angel. Saly. & latè recentiores in authen. sacramenta puberum. C. si aduer. vẽdi. Bar. Bal. Angel. & recentiores in. l. is cui bonis ff. de verb. obli. Fed. Senen. con. 172. in nomine domini amen. Factum tale est. Bal. in. l. non dubium, in. 17. oppo. C. de legib. & latissimè in repe. l. 2. char. 11. versi. sub quinta quæst. ff. de iureiur. vbi eam rem per. 5. aut sex col. tractat. & con. 487. considerandum est, li. 3. Angel. d. con. 160. domina Catharina, in. 3. membro. Pe. An. in repe. c. 1. in. 11. q. versi. quid dices, extrà de cõstit. Panor. con. 71. in hac causa, li. 1. & latissimè omnium in sua disputatione, cuius est prin. stante statuto, per totum. Cano. præsertim Anto. in. d. c. cùm contingat, & ibi quoque Imo. in. 3. mẽbro prin. de iureiur. Domi. con. 51. super præmisso, per totum. Ro. con. 437. in casu proposito, per totũ. Io. Bap. Seuer. latè in repe. l. omnes populi, char. 18. in paruis, versi. tertiò infert Bar. cum multis seq. ff. de iusti. & iure. Alex. abundè con. 125. visis & consideratis, lib. 1. & con. 39. viso statuto, lib. 4. & iterum con. 102. cùm statutum, eo li. 4. Fran. Are. con. 2. intellecta diligenter, & con. 22. diligenter & maturè, col. vlti. ver. hoc præmisso, & Philip. Corne. latè con. 70. quæstio est pulchra, in. 2. dubio, li. 2. & con. 167. in hac consultatione, col. 2. & 3. eodem li. 2. vbi loquitur in statuto requirente consensum consanguineorum in contractu mulierum, & con. 188. de duobus, col. 6. ver. restat modò ad secundam, cum multis seq. vsque ad fi. con. eodem quoque li. 2. & con. 121. videtur prima facie dicendum, li. 4. & con. 252. quòd contractus, per totum, eo li. 4. Soci. con. 77. in præsenti, in. 2. dubio, li. 1. & Bal. à Barto. inter cõ. illius, con. seq. incipi. in eandẽ sententiam, in. 2. quoque dubio, eo li. 1. Fran. Cur. senior in repe. authen. sacramenta puberũ, nu. 36. & seq. & iterũ. 55. C. si aduer. vẽdi. & Iason post alios in. l. qui iurato, col. penul. & vl. ff. qui satisd. cog. & Hippo. Marsil, in. l. pe. col. 12. versi. quæro vltimò, per. 4. col. ff. de quæstio.

Glosa Tertia.

In text. *Contracter.*

An hæc cõsuetudo habeat locum in distractu Distractus an ueniat appellatione contractus.

AEC ERGO NOSTRA consuetudo de contractu loquitur, nulla di- 1
stractus mentione facta. Ideo videtur non procedere in distractu, ea potissimùm ratione, quòd distractus non venit appellatione cõtractus, vt no. Bal. in. l. vl. C. si tut. vel cura. interue. per tex. ibi in prin. vbi contractus, & distractus separatim nominantur. Nã & propriè cõtractus dicitur, cùm est vltro citroq; obligatorius. l. Labeo. §. contractũ. ff. de verbo. signifi. Idque maximè procedit in hoc statuto, quod est contra ius commune, vt dicemus infrà in glo. 11. Ideoque propriè strictèque & in casu expresso sine extensione intelligi debet, vt minùs lædat ius commune, quàm fieri potest. l. 2. C. de noxa li. & c cùm dilectus, extrà de consue. cum concor. à me alibi adductis. Et hoc sanè in simili casu tenuit Bal. in. l. si-

De eadẽ re Statutũ ut de contractu soluatur gabella non habet locum cum in distractu.

ctus, extrà de consue. cum concor. à me alibi adductis. Et hoc sanè in simili casu tenuit Bal. in. l. si-

ponius.§.præterea,col.2.& ibi etiã Fran.Are.qui eũ.§.legit cũ.§.cùm quis,in.3.notabili,& iterũ in fi.ff.de acqui.poſ.& rurſum ipſe Are.in ea ipſa.l.§.in dote,poſt prin.& idem Alex.in.d.l.ſiue apud acta, col. 2. C.de tranſac. & Bar. in.l. ſi ita ſtipulatio,col.1. ff.de verbo.oblig. Feli.in.c. quærelam,col.1. verſi. item ex hoc.no.extrà de ſimo.Fran. Curtius ſenior in authen.ſacramenta puberum,char.pe.nu.42.& ſeq.C.ſi aduer.vendi.

3 ¶ Hucq; ſpectat quod pulchrè conſuluit Pau.Ca.con.74. in cauſa mota per dominã Dorotheã, *De cadẽ re* col.vl.verſi.videndum eſt,li.2.quòd ſtatutũ vicinos aut conſanguineos admittens ad retractationem contractus,non habet locum in diſtractu.Dequo diximus in noſtro tracta. retractuum,ti.1. §.1.in glo.2.in verbo, *a uendu*, numero.38.& alijs locis ibi citatis. Sed & generale eſt vt ſtatutum loquens de contractu non habeat locum in renunciatione,ſiue in refutatione,Bal.in.l.1.ad ſi. C. ſi aduer.donati.& Saly.in.l.1.in 5.oppo. C.de pact.& Panor.con.108. hoc exordio,illud in effectu de iure quæritur, li.2. vbi conſuluit quòd ſtatutum diſponens minorem non poſſe ſine decreto iudicis contrahere, non habet locum in pace facta per minorem , cùm propriè non ſit contractus,ſed potiùs quædam remiſsio iniuriæ, per multa iura illic allegata.

4 ¶ Sed quid diutiùs in huiuſmodi ſimilibus,& generalibus immoramur? cùm Angel.& Alex.rece *De cadẽ re* ptiſsimę authoritatis viri in.l.ſi vnus.§.pactus ne peteret.ff.de pac.hũc noſtrũ caſum nominatim ſpecialimq; definierũt,limitãtes dictum Bar.ibi volẽtis in.6.col.verſi.ex hoc apparet,qp ſtãte ſtatuto,qp mulier nõ poteſt ſe obligare ſine cõſenſu duorũ conſanguineorũ:non poterit mulier liberare ſiue facere pactũ de nõ petẽdo,quod & ibi ſequuntur Bal.ipſe, Angel.Pau. Ca.Fulgo.Alex.& alij.& idẽ voluit ipſe Bar.& alij poſt eũ in.l.Meuia.§. 1.ff.ſol.mat.& Fulgo.con.39.ad id de quo quæritur,col.vl.Ro.con.280.repetito in con.394. præſuppoſito qp viua voce, poſt prin.& Fran. Are.con.54.in cauſa magiſtri,verſi.vnde dicit,& Iaſon con.53.in quæſt.vertente, col.vl.lib.1.& Alcia.in.l.Labeo,in verbo,obligationẽ.ff.de verbo.ſigni. Vt videlicet huiuſmodi dictũ Bar.& ſequaciũ procedat,cũ ſtatutũ loquitur per verbum obligare,quo & ipſe vtitur.Nã faciẽs huiuſmodi pactũ de nõ petẽdo,obligatur naturaliter nõ petere,per no.per ipſum Bar. & alios in.l. vbi pactũ. C.de tranſac.cùm ſi.Secus(inquit)ſi vteretur verbo,contrahere,puta quia diſponeret quòd mulier non poſsit contrahere ſine conſenſu propinquorum , tunc enim poſſet facere pactum de non petendo,quia cùm iſtud pactum ſit ſtricti iuris,& exorbitans à iure communi, debet ſtrictè intelligi.quod & idem voluit ipſe Alex.in.l.more,col.1.ff.de acqui.hære.

5 ¶ Contrà tamen verius videtur,vt ſtãte huiuſmodi ſtatuto nõ poſsit mulier renũciare,aut libera *De cadẽ re* re,aut diſtrahere,voluerũt Bal.in.d.l.ſi vnus.§.pactus ne peteret,col.4. verſi. ſed quid ſi ſtatutum *contra ſupradicta.* & ibi Marti.Laud.& Iaſon.ff.de pactis.Idẽ Bal.in eadẽ.l.§.quod in ſpecie,col.vl.& in rub. C.de pac.& in.l.pactũ,in.21.q.& ibi etiã Ro.C.de colla.& in.l.de tutela,in.2.notabili.C.de integ.reſti.mino.Fulgo.in.l.cõtra.§.ſi filius.ff.de pac.Ro.in.l.mutũ.ff.de acqui.hære.&.d.con.280. repetito, con.194.col.1.Bal.à Bar.quem Bal.nouellũ vocant,aduocatus cõſiſtorialis,doc.egregius in repe.rubricę.ff.de verbo.oblig.col.pe.Barb.in.l.2.in prin.col.9.verſi.itẽ dico quòd doctrina. ff.eo ti.& in cle.auditor,in fi.de reſcri.& con.16.illud in mediũ afferam,col.4.li.3.Fran.Are.in.l. 5.in.prin.col.4.verſi.in quæſtione.ff.de verbo.oblig.quæ ex qua.cõt.& Soci.con.230. viſo teſtamẽto,col.3.ver.poſtremò nõ omitto.Iaſon in.d.l.ſiue apud acta,col.2.verſ.ego teneo. C.de tranſac.& in.l.Barbarius, col.3.verſi.tertiò facit.ff.de offi.præt.& in authẽ.ſacramẽta pubeũ,col.17. ver.cõfirmo per illũ.C.ſi aduer.vendi.& in.l.Põponius.§.præterea quæritur.ff. de acqui.poſ.in. 2.lec.& in.d.l.more,col.6.verſi.cõfirmatur per illud.ff.de acqui.hære.& in.l.ſi ego,col.1.in fi.ff. ſi.cert.peta.dum allegat multos ex ſupradictis, vt probet ſtatutũ loquens de cõtractu habere locũ & in diſtractu,& in.§.omniũ,col.7.Inſti. de actio.vbi hoc reputat notabi. & Io.Lup.in repe.rubri.de dona.inter vir.& vxo.§.68.col.2.Alciat.in.d.l.Labeo, in verbo,actum.ff. de verbo. ſigni. & in.l.2.ciuſdem tituli, char.11.& Fran.Ripa in rub.ff.de acqui.poſ.col.2.nu.10.& Arnol. Ferro.in conſuetud.Burdig.ti.1.§.3.

6 ¶ Et hãc certè partẽ mirũ in modũ fulcit,quòd nõnũquã leges noſtrę cõtractũ pro diſtractu acci- *De cadẽ re* piũt,vt in.l.omni,& ibi no.C.de omni.ag.deſer.li.11.Nã & vt dicit glo.no in.lib..in prin.in glo. magna , in fi.ff. de actio. & obliga. omne pactum dicitur contractus , quam glo. ſequitur Bal. & poſt eũ Iac.à.S.Georg.in.d.rubrica.C.de pac.vbi dicit per illã,qp omne pactũ eſt cõtractus, etiãſi ad diſtractũ tẽdat,& idẽ Bal.in.l.cõtractus,col.2.C.de fid.inſtr.& in.d.§.pactus ne peteret, & in. c.quintaualis.ver.ſed videtur qp ex nudo pacto,extra de iureiur.Barb.faciens illã glo.ſing.& Bartholi. vbi ſuprà,& Iaſon in omnibus ferè locis ſupra citatis,vt minùs mirum videri debeat , quod ſcribit Fran.Are.in.l.ſi quis cùm aliter,col.6.verſi.item & iuramentum.ff.de verbo.oblig. quòd diſpoſitio quantuncunque exorbitans atque etiam correctoria loquens in contractu,habet locum & in diſtractu,per.d.l.de tutela.C.de in inte.reſti.& in.l.ſi maior. C.de dolo.

7 ¶ Propterea dicit alia glo.quam & ipſe Fran.Are.vbi ſuprà citat,in.d.l.3.§.contrarium.ff. con- *De cadẽ re* tra.iudi.tutel.quòd.d.authen.ſacramẽta puberum,quæ ipſa eſt exorbitans à iure communi, quãuis loquatur de contractibus ſolùm,habet tamen locum in liberationibus , renunciationibus , & diſtractibus,quam glo.ſequuntur Dy.Bar.Bal.& alij ibi. & illam quoq; dicit vnicam in iure Bal. in rub.extra de iureiur.& ibi Anto.Corſe.in.18.priuilegio iuramenti. Et hoc idem voluerũt Bar.

col.vl.

col.vl. Bal. Angel. Saly. & omnes præter Cy.in.d.authen. ſacramenta puberum , & ibi quoque Fran.Curti. Senior in repe. char. pe. nu. 42. & ſequitur,vbi ad hoc dicit ſing.glo.in.d.§.contrarium,& ibi quoque Corne. etiam in repe.col.8.nu.25. Ipſe Bal.& Iac.à.S. Geor.qui & eam glo.dicit ſing. in.d.rub. C. de pactis.& idem Bal.in.l.pactum quod dotali, in.21.q. C.de collati.& in.d.§. item ſacramenta , col.3.verſi. quæro nunquid iſta authen.ti.de pac.iura.fir.& con. 408.ſuper eo quod quæritur,lib.4.vbi & ad hoc allegat no.in.d.l.3. Angel. & Imo. qui & illam glo.in.d.§.contrarium , dicit ſing.in.l. Pomponius.§. ſi quis precariò , in fi.per illum tex.& ibi quoque Vincen.Hercu. col.pe.ff. de acqui. poſ. & idem Angel. con. 50. teſtator quidam , circa medium. Anto.in.c.vl.char.antepe.in.1.Fal.extra de conſuet.Roma.con.190.clarum eſt , circa medium.Barb.in.l. ſciendum,col.80.ff.de verbo. oblig. Alexan.in.d.l.Pomponius.§.præterea, colum. 2. verſi.item ex iſto.ff.de acqui.poſ. vbi & illam glo. dicit ſing. & hanc eſſe communem op.& in.l.minimè.C.de legib.& con.185.viſo titulo,col.antepe.verſi. bene facit , lib.2. & con. 53.viſis & conſideratis,poſt prin.lib.3.& con.51.videretur pro deciſione,col.2.verſi. ad idem facit,li.5. & Fran.Are.in.c.in præſentia,per illũ tex.& ibi quoq; Philip.Deci.in vl.no.extra de probati.Fran.Cur.Senior.& Lancelo.Deci.inter con.ipſius Curt.con.44.contingentia,con.5.Pet. Ferra.in tit.forma libel.ſuper peti.reſti.in inte.in verbo.tunc iurauit,col.2.verſi.itẽ procedit.d. regula.Firmia.in tracta.gabel.in.5.parte princ.quæſti.5.verſi.& adde.Philip.Deci.con.639.viſa conſultatione,col.1.Sed eſt & alia glo.hoc idem volens in.d.§.item ſacramenta puberum,in verbo,ſuper contractibus,col.2.verſi.item quæro an.l.iſta & ibi Iac.Aluar.qui hanc quoq; dicit eſſe communem op.& Cardi. Alex.qui idem dicit, tit.de pac.tenen. & idem nouiſsimè voluit And. Alcia.lib.2.de verbo.ſigni.in materia extenſionis conſtitutionum correctoriarum , licèt contrarium viſus ſit voluiſſe Cy.in.d.authen.ſacramenta puberum,in.14.quæſti.

8 ¶ Et aliàs quoq; diſtractus eiuſdẽ naturę eſt vt cõtractus:vt quod in cõtractu habet locũ,obtineat *De cadẽ re* & in diſtractu,ſicuti dicit Bar.in.l. & ideo.ff.de cõdi.fur. Sicuti enim p cõtractũ quis ſortitur forũ *Diſtractus* in loco,quo contrahit,vt eſt tex.in.l.hæres abſens.§.ſi quis tutelã,&.§.proinde.ff.de iudi.& in.c. *forum ſe-* Romana.§.cõtrahẽtes,de for.cõpe.li.6.Ita quoq; per diſtractũ.l.exigere dotẽ,& ibi Bar.& alij.ff. *quimur, ut* de iudi.& .l.qui loco,& ibi itẽ Bar.poſt Guil. Cu.ff.de cõdi.indeb. & hoc quoq; voluerũt Angel. *contractus* Alex.& Hercu.in.d.l. Pomponius.§.præterea.ff.de acqui.poſ. & Lapus alleg.10. incip. diſputat hinc,quem refert Anto.in.c.poſtulaſti, de for. compe.dicens ibi eſſe caſum.& Alex.in addi. Bar. in.d.§.ſi quis tutelam,vbi dicit de hoc eſſe caſum vnicum in iure,in.l.in contract.§.in omni,& ibi Bar.C.de non nume.pecu.& Iord.in rep.d.§.contrahẽtes,col 2.ver.ſed quid de diſtra. vbi reſpondet ad quædam contraria. Et ſicut cùm de contractu agitur,actor ſequitur forum rei:ita & cum de *De cadẽ re* diſtractu.l.2. & ibi Bar.C.vbi& apud quem.

9 ¶ Et quemadmodũ cõtractus præbet iuſtũ titulum,iuſtamq; ad vſu capiendũ cauſam,ita etiã di- ſtractus,& liberatio,per.d.§.ſi is qui precariò,& ibi Angel.Imo.& recentiores,&.d.l. Pompo.§. præterea.ff.de acqui.poſ.&.l.ſi hominẽ.ff.de vſucap.Et ſicut dolus dãs cauſam cõtract.bonę fidei, illũ reddit nullũ ipſo iure,ex cõmuni op.per.l.elegãter,in prin.ff.de dolo , Ita & ſi dederit cauſam diſtractui bonę fidei,vt ꝓbatur in.d.l.de tutela. C.de in inte.reſti.mino.& no doc.in.l.ſub prętextu. C.de tranſac.Bar.& Pau. Ca.in.l.pe.C.de dol.mal.Bar.in.l.actione,col.1.verſ.op. cõtra hoc. C.de tranſac.& in.d.l. elegãter,in prin.col.4.ff.de dol.mal.& in.l.& ideo,in prin.verſi.quid ergo dicemus.ff.de cõdi.fur.& Bal.in.l.aduerſus,poſt prin. C.de excep.& in.l.1.poſt prin.& ibi Saly.col.2.verſi.quærò ab extra. C.quan.lice.ab empti.diſce.& idẽ Bab.in.c.audita,col.2.verſi.ſed contrà videtur,extrà de reſti.ſpoli.Frã.Are.in.l.ſi ſeruũ,in prin.col.2.ver.potes dicere.ff.de verbo.oblig. Iaſon in.l.ſi ego,col.2.verſi.ſecũdò aduerte.ff.ſi.cer.pe. Nam & vbi contractus eſt bonæ fidei,ſimiliter & diſtractus,ſiue diſſolutio illius,& è diuerſo.l.ab emptione,& ibi Bar.Bal.Saly.Angel.& alij.ff.de pactis,&.d.l.1. C.quan. lic.ab empt.diſce.& ibi etiã Bal.& Pau. Ca. Quãuis ei quod diximus dolum dantem cauſam diſtractui eum ipſo iure nullum efficere , contradicit Io.à monte Sperel.& Soci.in.l.cùm poſteaquam.C.de pactis. At Iaſon & Philip. Deci.ita id intelligere videtur,vt ſi pactum liberatorium interpoſitum ſit ſuper actione iudicati,quæ ſtricti iuris eſt,id certè & ſtricti iuris eſt,ideoque dolus ei dans cauſam non annullat ipſo iure.ſentiunt ergo quòd ſi interponatur ſuper contractu bonæ fidei,ſecus ſit. *De cadẽ re*

10 ¶ Et ſicuti in contractibus ſub conditione factis inſpicitur tempus contractus, ita vt conditio re trò trahatur.l.ſi filiusfa.in prin.& ibi doc.ff.de verbo.oblig.&.l.potior,&.l. qui balneum. ff. qui poti. in pig. habi.Ita etiam in diſtractibus,ſecundũ glo.in.l.ſi ſub conditione.ff.de ſoluti.Angel. Imo.Raph. Co.Pet.Beſut.& Iaſo.in.d.l.ſi filiusfa.Et qui habet authoritatem legitimã in contractu,eandem quoq; habet in diſtractu.l.vl.& ibi Bal.in epitome. Et vt regulariter ex cõtractu non transfertur dominium ſine traditione.l.traditionibus. C.de pactis,cùm ſi.Sic nec ex diſtractu,ex ſententia Bar. in.d.l.& ideo,poſt prin.ff.de condi.furti.& Alex.in.l.1.col.3.ff.ſol.mat.& Philip. Deci.in.d.l.traditionibus,col.pe.verſi.2.cõclu.Et ſi quo caſu nõ requiratur traditio ad trãſferẽdũ dominium in contractu,vt in eccleſia.& ciuitate,per.l.vl.C.de ſacro.eccle.Sic nec in diſtractu,Iaſon in.d.l. ab emptione, col pe. ver. in vltima parte.ff.de pactis. & Catel. Cota qui id dicit ſing. in memor. incip.venditio facta ciuitati,licèt contrarium teneat Bal.in.l.ſi tibi.§.de pignore,col.

vl.ff.de pactis,quem ſequitur Iaſon ſibi cõtrarius in.d.l. vl.in.4.no.verſi.pulchrum. C.de ſacroſ. eccle.vbi illud dictum Bal.ſing.dicit.

11 ¶Et ſolẽnitas quæ requiritur in cõtractu,eadẽ & in diſtractu requiritur.l.ſi ad reſoluẽdam. C.de
De eadẽ re prædi.mino. vbi lex prohibẽs minorẽ contrahere ſuper re immobili,ſine authoritate, & decreto iudicis,habet locũ & in diſtractu.quẽ tex.ad hoc expẽdit,& dicit no.Bal.in.l.præſes,col.2.verſi. idẽ apparet. C.de trãſac.& in.l.1.poſt prin. C.ſi aduer.trãſac & con.220.proponitur quod A,li. 1.vbi ex hoc dicit quòd ſi cõtractus requiret ſcripturã,ita & diſtractus,& con.415. illa ſolẽnitas, in prin.li.2. quod repetitur con.481.li.4.&.Ro.d.con.280.vbi & per illũ tex. dicit parẽ rationẽ habere locũ in cõtractibus,atq; in diſtractibus.Ideoq; dicit Bar.in authen.è cõtra ſi filij,in.2.no. per illum tex. C. de repud.quòd cuius conſenſus requiritur in contrahẽdo, eiuſdem quoque requiritur in diſtrahendo.

12 ¶Sed p illũ tex.dicit Alex.in.l.cẽteſimus.§.vl.in fi.ff.de verbo.obli.q; eadẽ requirũtur in reuoca
De eadẽ re tione actus,quę in cõfectiõe ipſius.quod & voluit ante illũ,illo tamẽ tex.nõ citato,Bar.in.l. quod iuſsit,col.pe.verſi.quero an partibus.ff.de re iudi.& in.l. actor,col.pe.ff.rẽ rat.hab.& Bal.in.l.ſi ita.§.regula.ff.de libe.& poſthu.& in.l.ſi vt proponis.C.de nupti.& in.l.omniũ,ad fi.verſi.item no.q; licèt princeps.C.de teſta.& in.l.vl.col.vl. C.de fideicom. & in.c.1.in verbo,nos Ro.tit.de pace.Cõſtã. & in.c.cũ cõſuetudinis,poſt prin.poſt tex.ibi,extrà de cõſuet. Cardi.& Imo.in.c.relatũ,de teſta.Ro.cõ.65.viſo themate,col.2.vbi & ad hoc prętereà allegat.l.hęredes palã.§.ſi quis
Palàm. poſt.ff.de teſta.&.l.ſi puellæ.ff.de ſponſa.&.l.nuptiæ.ff.de rit.nupti.Alexan.con.134. ſuper præmiſſo dubio,in fi.li.7. & Fely. in.c. edoceri,col.5.verſi.non obſtat prædictis,de reſcript. & ante omnes glo.in.l.tria prædia,& ibi.Pau.Ca.ff.de ſeruit.ruſti.prædi.

13 ¶Ex quo id cõſequẽs eſt,vt quot teſtes requirũtur ad ꝓbationẽ teſtamẽti tot quoq; requirũtur ad
De eadẽ re ꝓbationẽ reuocatiõis illius, vt ſatis probare videtur tex.in.d.l.hęredes palàm.§.1.& ibi no.ff.de teſta. & ad hoc vulgò citatur glo.quę tamẽ loquitur de ꝓbatione erroris teſtamẽti in.l.cùm ꝓponebatur.ff.de lega.2.Et idẽ in cęteris,vt eo modo quo debẽt probari,eodẽ reuocatio eorũ probari debet.Bal.in.l.teſtiũ,in.5.no.per cũ tex.C.de teſtib.Et illud quoq; hinc prodit,q; ſicut prelatꝰ nõ poteſt cõtrahere ſine cõſenſu capituli,ita nec diſtrahere.c.querelã,ex.de ſimo.vbi id ex eo no. Io.Ana.Et quod tẽpꝰ requiritur ad inducẽdũ cõſuetudinẽ,idẽ quoq; ad eã abolẽdã,vt tradit Ant. in.c.accedẽtibus,col.2.verſi.quero quãto tẽpore, de priui.& Panor.in.c.pro illorũ,de pręben.& Alex.cõ.5.ſi vera ſunt,col.4.li.5.Et quę ſolẽnitas requritur ĩ cõdẽdo ſtatuto,eadẽ & in reuocãdo. Bar.in.l.oẽs populi,char.3. verſi.iuxta ꝓdicta quero,an in reuocãdo.ff.de iuſti.& iur. & Frã.Are. cõ.75. diligẽter & maturè,col.4.verſi.pro iſta cõcluſione.Et eodẽ modo debet ꝓbari ſolutio debiti,quo debitũ ipſum probari debet,vt pulchrè reſpõdit Pe.Anc.con.350.in quęſt. prædicta. Et ſequitur Philip.Deci.in.l.nihil.ff.de regul.iur.Et cum epiſcopus ſolenniter excõicat, debent eũ. 12.ſacerdotes circunſtare.c.debent.11.q.3.Ita & cùm abſoluit.c.cùm aliquis,ead.q.& cau.

14 ¶Nã & è diuerſo ea tantùm in reuocatione actus requiruntur,quę in confictione illius. Quod ex
De eadẽ re eo videmus,quòd vti donatio poteſt fieri nudo pacto.l.ſi quis argentum. C.de donati.Sic & nu-
Donatio fit do pacto reſoluí poteſt,ſecundum glo.Bar.& alios in.d.l.ab emptione.ff.de pactis.Et ſicut pignus
nudo pacto ſolo conſenſu contrahitur,ſine traditione.l.1.ff.de pig acti.ita quoque reſoluitur.l. pe. C.de pigno.& glo.in.d.l.ſi tibi.§.de pignore ff.de pactis. Et ſicut quis ſimplici verbo excommunicatur c.1.extrà de eo qui fur.ordi.recc.ita quoque abſoluitur.glo.in.d.c. cùm aliquis. 11. quæſt. 3.& in c.comperimus.24.q.3. Et ſi grauamen eſt verbale:ſufficit reuocatio verbalis,ſi reale, & realis requitur.glo.in.c.ſi à iudice,in verbo,cum effectu,in fi. & ibi Archi. & Io.And.de appel.lib.6. Et ea peccata quæ ſola voluntate contrahuntur,ſola quoque voluntate dimittuntur, vt dicebat Bar. antiquus doc.ar.d.l.ab emptione,vti eum refert glo.in.c.ſi cui,in verbo, voluntas, de pœnit.di. 1.quæ declarat quomodo id ſit intelligendum.

15 ¶Et ſi iudex parte non vocata, & non legitimo tempore & veluti quodam impetu facilis fuit ad
De eadẽ re concedendum tenutam,quam vocant,ſiue bonorum poſſeſsionem, aut ad deijciendum aliquẽ ſua poſſeſsione de facto,& nullo iuris ordine ſeruato,ita facilis eſſe debet ad id reuocandũ de facto,& ſine partis citatione,textus intimis memorię theſauris recõdẽdus,in.l.1.§.hoc edictũ.ff. ſi mulier ven.nomi. & glo. etiam no. & omnibus nota, in .l. minor, in prin.in verbo, ſecus. ff. de euicti. Inno. in.c. querelam,col. 3. verſi. alij dicunt,& ibi Bal. col.vl. ex. de ele.Oldra. con. 12.quæſtio prima, ad fi. 1.dubij.Bal.in.l. ſi pacto quo pœnam,col.1. in. 5. no.& ibi quoque Saly.Pau. Ca.Alexan. & Iaſon. C. de pactis. Idem Bal. in. l. ſi deſerta, in fi. C. ſi propt. publi. penſi. & in. l. 2.col. 7. verſi. quartò quæro ſi iudex. C. de ſeruit.& aqua,& in.l.vl.col.ſecunda,verſi.ſecundo caſu. C. de edic. di. Adr. tol. & in repe. l. tale pactum. §. qui prouocauit, in. 10. quæſtione. ff. de pac. & in. l. de pupillo. §. vl. & ibi quoque Imo. ff. de no. öpe. nunci. & ipſe Bal. in.l. 2. ff. de ſerui. & in. l. vl. & ibi quoque Saly. C. eo. vbi ipſe Bal. dicit eam glo. ſing. & idem in. l. prima ad fi. C. prohi. ſequeſtra. pec. & in . l. poſt ſententiam, in fi. & ibi etiam Saly, verſi. quartò quæro. C. de ſenten. vbi & Bal. ipſe dicit eam glo. ſing. & in. l. prima circa medium.C.de excep.rei.iudi.& in rub C.de ſucceſſ. edic.col.2.& in.l.ab. executore.C.quo. appel.non recip.& in.c,ſecundo ad fi. de reſcrip. & in.c. ab excommunicato, col.ſecunda,eo.tit.

& in

& in.c.inter quatuor,in fi.de maio.& obed.vbi dicit eum tex.ad hoc eſſe ſing.& in addi. Specul. tit.de pri.& ſecũ.decre.§.iam de effectu,verſi.ſed quid ſi iudex.& con.149.proponitur quòd quędã tutela,in fi.li.3.& con.366.quanquã ſuper prædicto,col.pe.eo.li.3.& con.318.iſta captura, col. 1.li.4.Io.Fab.in.l.2. C.ſi per vim vel alio modo,vbi hoc trahit ad dominos temporales, qui ſaiſiunt(vt ipſe loquitur)parte non vocata.Angel.Imo.& Alex.in.l.de vnoquoq;.ff.de re iudi. Anto. Panor.& Philip. Deci.in.c.cùm ceſſante, ille.col.2.alij col.vl.ex.de appel.Pe.An.con.6.viſo themate,col.pe.verſi.contrariũ,& rurſus ante fi.& con.20.viſo prædicto,etiã in fi.& con.188. viſis conſilijs,col.2.vbi & ex hoc dicit,q; ſententia à iudice laico lata in clericũ,ab eodem reuocari poteſt.Imo.& Alex.in.l.1.§.nunciatio.ff.de ope.no.nu.Ro.ſing. 769. poſſeſsio etiam iniuſta. & con.158.circa articulum,col.1.& latiùs con.220.circa prin.col. etiã.1. in duobus locis,vbi & ad hoc dicit eſſe tex.multùm no.in.l.in fraudem.§.ſicut.ff. de mili.teſta.& Raph. Co.con.146. Simon Helias.Maria. Soci. con.32.ex his quæ ſuperiùs,in fi.Alex.in.l.quod iuſsit,col.10.verſi. prædicta tamen intelligas,& rurſum verſi.quærit etiam Bar.ff.de re iudi.& latè con.5.in cauſa & lite,col.pe.verſi.item ſi probatum eſt,lib.2.& Barb.con.51. ſcripſit ſapienter fons,col.22.verſi. tertiò accedit,li.1.& Feli.latè in.c.qualiter & quando,le.1.col.8.verſi.tertiò limita, extra de accu.vbi etiam facit ſing.tex.in.d.§.& hoc edictum,& hoc poſtea no.limitat.

16 ¶Ad idq; facit quod ſcribit glo.in.c.primates.2.q.1.quòd depoſitus de facto, etiam de facto reſtituitur.quam in id expendit Bal.in.c.accedens,le.1.in fi.extrà,vt lit.non conte.Et alia glo.in.c. excõmunicatos.11.q.3.quòd ſi iudex motu proprio,& nullo petẽte, quempiã excõmunicare poteſt,& eodẽ quoq; modo eum abſoluere.Et quod itẽ voluit Specul.in tit.de pri.& ſecun.decreto, quo loco ſuprà citauimus.& Io.And.in addi.ipſius Specul.tit.de ſenten.& quę ipſam ſequuntur. §.ſpecies,verſi.eſt quoq; & tertia ſpecies,in addi.quæ incipit,habeo de præcepto.Bar.in.d.l.1.§. nunciatio,col.3.verſi.quæro an ille.ff.de ope.no.nunci.Bal.in.l.1. C.quan.lice.ab emp.diſce.& in.c.1.§.vl.ti.per quos fiat inue.dum quærit,qualiter fiat diſueſtitura.& in.c.1.in.lec.col.pe.ver. ſecundò quæro,de iudici.vbi allegat.l.ſi quis vxori.§.ſi fugitiuum.ff.de furtis. *De eadẽ re*

17 ¶Et his itẽ fit,vt quæ teſtibus nulla interueniẽte ſcriptura probari poſſunt,ita quoq; eorũ diſſo- *De eadẽ re*
lutio,reuocatio,renũciatio. Nã vt collatio ſic probari poteſt,ita & illius renũciatio.Bal.in.c.2.in fi.per eũ tex.de reſti.ſpoli.Philip.Deci.in.d.l.cũ poſteaquam,in fi.C.de pactis. Et ſicut teſta. ad pias cauſas duos tãtùm teſtes requirit.c.cũ eſſes,&.c.relatũ,le.1 extrà de teſta.Sic & ipſius reuocatio,Pau. Ca.con.327.dubiũ facit,li.1.Alex.in.l.hac cõſultiſsima.§.ſi quis autẽ,col.vl. C. de teſta, & con.146.viſo themate,col.vl.li.2.& con.106.viſo & diligẽter conſiderato,col.2.verſi.quintò adduco,lib.4. Et ſi aliàs ex forma ſtatuti legatũ poteſt probari duobus teſtibus,ita illius adẽptio, Bal.in.l.vl. C.de fideicõ.& cõ.28.ſuper eo quod quæritur,lib.3.Cardi.Flor.Pet. Ant.& Imo. in d.c.relatũ,de teſta.Alex.Iaſon,& Fran.Rip.in rub.ff.de acqui.poſ. Ipſe Alex.in.l.quemadmodũ, poſt prin.eo tit.& in.l.inter ſtipulãtem.§.ſacram,col.1.verſi.ex hoc infertur, & ibi Iaſon col.9.ff. de verbo.oblig.idẽ Iaſon in.l.ſi ex toto,in prin.in.1.no.ff.de lega.1.& con.141.circa primũ, poſt priꝰ.li.4.& Philip.Deci.in.d.l.poſteaq̃,in fi.C.de pact.& in.c.cognoſcẽtes,in.3.no.extra.de cõſt. *De eadẽ re*

18 ¶Et id quidẽ perpetuũ eſt,& generale in omnibus,vt diſſolutio,ſiue reſolutio, aut reuocatio cuiuſlibet actus vel rei,eaſdẽ vires,naturã,qualitatẽ ſortiãtur,ijſdẽ regulis ſubijciãtur,vt ipſius actus vel rei cõfectio,ſiue productio,aut generatio.quod & dicebat Anaxagoras apud Ariſt.li.1.de generatione,& corruptione.c.1.inquiens generationẽ,& interitũ eſſe eiuſdẽ naturę. Nã & videmꝰ quòd ſicut miſsio in poſſeſsionẽ eſt mixti ꝑperij. l.iubere.ff.de iuriſdi.om.iudi.& no.in.l.1.in verbo,delegandum.ff.de dam.infec. Sic quoq; illius reuocatio.l.4.§.ſi fortè,& ibi glo.in verbo, ex cauſa.ff.eo.tit.& Pau. Ca.& recentiores in. d.l.iubere:nam & miſsio,& reuocatio illius, à pari procedunt,vt dicit Bal.in.l.iudex,per illum tex. *Anaxagoras.*

19 ¶His omnibus ſuffragatur tex.in.l.prout quisq;.ff.de ſoluti. Cuius hęc verba ſunt, prout quiſq; *De eadẽ re*
cõtractus eſt,ita & ſolui debet,veluti cũ re cõtraximus,re ſolui debet,&c.quę ſeq.&.l.ferè quibuſcunq;.ff.de reg.iur.vbi ita ſcribitur,ferè quibuſcũq; modis obligamur,ijſdẽ in cõtrariũ actis libera-
mur:cũ quibus modis acquirimus,ijſdẽ in cõtrariũ actis amittimus.Et in.l.nihil tã naturale,eo *Rerũ omniũ idẽ finis quod principium fuit.*
tit. Nihil,inquit,tã naturale eſt,q̃ eodem genere quodque diſſoluere,quod colligatũ eſt.Et in.c.1. extrà eo ti.vbi dicitur,omnis res per quaſcũq; cauſas naſcitur, per eaſdẽ diſſoluitur.quod ſumptũ eſt ex.c.omnis res.27.q.2.Quę fuit ipſius Ariſtotelis ſentẽtia,in eo li.1.de Generatiõe, & corruptione.quẽ citat è noſtris Barb.con.47.præclarè,col.6.verſi.capio modò,li.2.

20 ¶Nã & qui de rerũ prin.diſſeruerunt,illud cõſtater affirmarũt,res omnes in ea reſolui,quæ prin- *Heſiodus*
cipiũ eorũ fuerũt. Qui ſcilicet terrã rerũ omniũ prin.dixerũt,in terram reſolui,vt Heſiodus. Qui *Thales*
aquã,in aquã,vt Thales Mileſ. Qui vtraſque,& terrã & aquã,in eaſdẽ,vt Xenoph. Qui aẽrẽ ſim- *Mileſius*
pliciter,in aẽrẽ quoq; ſimpliciter,vt Anaximenes, & idem Mileſius. Qui ipſum aẽrẽ infinitum, *Anaximenes*
& quæ circũ eũ ſunt,dẽſitatẽ, & raritatẽ,in eadẽ,vt Archelaus Apollodori filius Atheniẽſis. Qui *Xenophanes*
ignẽ,in ignẽ,vt Heracl.& Hippaſ.vterq; Metapõtin. Qui naturæ infinitatẽ,in eãdẽ,vt Anaxi. Mi- *Archelaus*
leſiꝰ. Et ſic quoq; de cęteris,vt videre licet apud Plut.li.1.de placitis phil. c.3.Iuſtinũ philo.& mar- *Heraclitus*
tyrem in admonitorio gentium,Euſebium præparationis Euangelicæ lib.1.c. 5. & iterum libro. 14.c. 5, & alios plurimos.Ex quibus & illud Hemiſtichium ab Heſychio quaſi prouerbio iactatũ.

ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε
Aqua & terra reddamini. Quod ſumptum eſt ab Homero lib. Iliados. 11.
ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε.
Quo ex loco Plutarchus in vita Homeri, eorum eſſe depromptam ſententiam ſcribit, qui terram, & aquâ in rerũ principijs poſuerunt. Et Alexander quoque Aphrodiſeus, ſi is eſt li. 1. Problematõ. c. 77. reddens cauſam Phyſicam, cur ſic loquutus ſit Homerus, Ex terra, inquit, & aqua gignuntur omnia, & in hæc reſoluuntur omnia. Et eo quoque pertinet quod ex Epicharmo citat ipſe Plutarchus in Oratione Conſolatoria ad Apollonium, σωκερίθη καὶ διεκρίθη, καὶ ἀπῆλθεν ὅθεν ἦλθε πάλιν, γᾶ μὲν εἰς γᾶν, πνεῦμα δὲ ἄνω. Τί τῶνδε χαλεπόν, ὅδε ἕν, id eſt, Concreta ſunt, & diſcreta ſunt & rurſum abierunt vnde venerant: terra quidem in terram, ſpiritus verò ſurſum. Quid horum graue eſt? nihil. Nec ab his diſſentit quod Tullius libro tertio Tuſculanarum quæſtionum citat ex Euripide. Reddenda eſt terra terræ.
Et his concinit quod ſtatim poſt prin. ſacrorum Bibl. nempe Gene. 3. legitur, In ſudore vultus tui veſceris pane, donec reuertaris in terram, de qua ſumptus es. quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Et hoc potiſsimum argumento Lucretius probare nititur, ex nihilo nihil poſſe vel diuinitus fieri. Quia ſi ex nihilo aliquid fieret, id quoque in nihil diſſolueretur: ſed nulla res ad nihilum reducitur, imò res omnes in aliquid diſſoluuntur: ex quo conſequens illud fit, vt omnis res ex aliquo fiat. Eius in id verſus ſunt,

Diſſoluat natura, neque ad nihilum interimat res:

Nam ſi quid mortale è cunctis partibus eſſet,
Ex oculis res quæque repentè erepta periret.

Et cætera quæ ſequuntur. Et hæc quidem fuit ſententia omnium Ethnicorum philoſophorum, vt videre licet ex Ariſtotele, libro Phyſicorum. 1. Hi enim meram natu ræ vim conſiderabant. At ſacroſancti Theologi aliter ſentiunt: Nempe Deum omnia creare poſſe ex nihilo. Et huius rei certiſsimum teſtimonium habemus ex Gene. prin.

21 ¶ Et hæc quidem, vt redeamus, etiam ad noſtros affectus pertinent. natura enim comparatum eſt, vt qui faciles & prompti ſunt aſſumendis quibuſlibet affectionibus, ſint & deponendis. Et qui contrà ſunt tardi recipiendis, ſint & reijciendis. Adoleſcentes, vt ſcribit Ariſtoteles, & quotidie videmus, citò fiunt amici, atq; etiam citò deſiſtunt. id quod etiam videre licet in mulieribus & omnibus quoque, qui facilè amicitiam induunt, nam & facilè eandem exuunt. E diuerſo verò tardos ad recipiendas amicitias, tardos quoque ad deponendas. quod & de Auguſto tradunt Suetonius, Aurelius Victor, & Eutropius. Ex quo eſt illud Propertij ad Cinthiam. lib. 2.

De eadẽ re Affectus eodem modo deponũtur, ut aſſumuntur.

Hoc mihi perpetuò ius eſt, quòd ſolus amator,
Nec citò deſiſto, nec temerè incipio.

Videmus item eos qui ad iram capeſcendam ſunt faciles, eam quoque facilimè deponere, & è contrario. Horatius de ſe loquens lib. 2. Epiſtolarum, ad librum ſuum, ſic dicit,

Iraſci celerem, tamen vt placabilis eſſet.

Theodoſius imperator, vt refert Paulus Diaconus, iraſcebatur rebus indignis, ſed ſubitò flectebatur, & modica dilatione emolliebatur. Cõtrà Cato Vticenſis (vt retulit Plutarchus in vita illius) ad iram non facilè labebatur, ſed cùm in eã ſemel deuenerat, implacabilis erat. In addiſcẽdo quoque tardus erat, ſed quæ ſemel didicerat, memoriter retinebat. Quod in cæteris quoq;, vt ille ſubdit, natura fit, vt qui celeri ſint ingenio, non multùm memoria valeant, qui verò cum labore percipiunt, hi ſunt perceptorum tenaciores.

22 ¶ Horum omniũ in promptu cauſa eſt: Nã corpus hominis quatuor qualitatibus cõpoſitũ eſt, his ſcilicet, calido, ſicco, humido, frigido, quæ & ipſa ſunt ex quatuor elementis, igne, aëre, aqua, terra. Qui plus ignis habent & calidi, hoc eſt, cholerici, ij ſunt ad quenuis affectum facilioris motus, vt ignis quoque cæteris elementis eſt mobilior. Ideóq; quemadmodum velociter aliquem affectum ſuſcipiunt, ita & velociter quoque relinquunt. Contrà qui terræ plus habent, vt ſunt qui atra bile, quæ frigida eſt & ſicca, vexantur, ij hauddubiè ſunt cęteris tardiores, atq; lentiores, difficiliorisq; multò impreſsionis: Terra enim cæteris elementis immobilior eſt, & durior. At ſi quippiã ſemel ſuo animo impreſſerint, id quoque lentè, tardè, & non niſi multo labore, & negocio deletur.

Ratio eius quod dictum eſt.

23 ¶ Igitur, vt tandem ad noſtram ſpeciẽ redeamus, diſtractus eiuſdẽ naturæ eſt, vt cõtractus: ideoq; ſtatuta & diſpoſita in hoc, in illo quoq; locum habent. Quod & maximè debet procedere in hoc caſu noſtro, qui multùm eſt fauorabilis, & cuius nulla ratio reddi poteſt, quàm fragilitas ſexus, & imbecillitas, vt dicit Bal. in. l. 2. per illũ tex. C. de adop. & in. l. 2. in. 9. quæſti. C. de reſcin. ven. cum alijs concord. adductis infrà in glo. ſeq. in fi. Ideoq; ab ea poteſt ſumi argumentum ex identitate rationis, peræquè ac ſi expreſſa eſſet, per tex. no. omnibus tamen notum, in. l, milites agrum ff. de re mil. & glo. Bal. & Pau. Ca. in. l. quanuis. C. de fideicom. cũ cõcord. à me quoq; adductis, in noſtris Picto. cõſuet. tit. 9. §. 27. in. 19. limitatione, Maximeq; cũ ſit ex ſtricta ſignificatione ad lata, ex identitate ratiõis, glo. no. in. §. 1. in verbo, ad curationẽ, & ibi Angel. in Authẽ. vt hi qui obliperhi. & glo. in cle. 1. in verbo, eligatur, & ibi Paul. Eliaz. Anto. Lap. & Imo. de elec. cũ multis cõcord. à me collectis in eadẽ repe. l. ſi vnquã, in verbo, donatione largitus, nu. 145. ſimiliterq; renũciatio

De eadẽ re

ciatio. Negari autem non poteſt ex ſupradictis, quin ſaltem ex lata, & impropria, ſi non ex vera & propria ſignificatione, appellatione contractus, comprehendatur diſtractus, & quin eadem ſit omnino ratio imbecillitatis, & fragilitatis in diſtractu, quæ in contractu, ideoque idem eſſe ſtatuendum. Neque ſic facientes dicemur extendere conſuetudinem hanc, ſed potiùs interpretari, & declarare, vt latè etiam diximus in eadem repeti. in verbo, libertis, numero. 37. quorum ſententia.

24 ¶ Et hæc quidem ſatis ſunt pro ſolutione eorum quæ adducta ſunt pro contraria parte. Quam & hoc quoque dici poteſt quòd licèt aliàs ſtatuta ſint ſtrictè & propriè intelligenda, hoc tamen non procedit, vbi veriſimiliter ſtatuentes, ſi fuiſſent interrogati, de caſu improprio, idem ſtatuiſſent quod de proprio. Nam tunc idem iudicandum de improprio omiſſo à ſtatuto, quod de proprio, ex doctrina glo. quam omnes dicunt ſing. in. l. tale pactum. §. vl. ff. de pactis, omnesque in id vbique expendunt, & extollunt, vt latè diximus in repe. d. l. ſi vnquam, in prin. nu. 55. inter tam multa. Quis autem non intelligat eos qui hanc noſtram conſuetudinem, imò verò ſtatutum hoc noſtrum (ita enim malim appellare quàm conſuetudinem: cùm expreſſo conſenſu populi ſanctum ſit) conſtituerunt, idem intellexiſſe, idemque voluiſſe ſtatuere de huiuſmodi renunciationibus, liberationibus, & id genus diſtractibus, ac de contractibus: cùm eadem per omnia ſit ratio? Certè nemo. Quando & aliàs videamus (id quod multò fortius eſt) ſolennitatem in vno contractu requiſitam, trahi ad alium & diuerſum contractum, in quo eſt eadem ratio. l. cùm hi. §. ſi vni. ff. de trãſac. quam ad hoc dicit no. Fran. Are. qui & alia quædam ſimilia ponit in c. qualiter & quando. §. debet, col. 6. verſi. nec obſtat quòd in accuſatione, extrà de accuſa.

Reſponſio ad contraria.

25 ¶ Illud præterea dici poteſt, tex. in. d. l. vl. C. ſi tut. vel curat. non interue. pro contraria parte primo loco adductum, non id velle ad quod illum Bal. notauit, neque enim tex. ibi loquitur de diſtractu, prout diſtractus eſt contractus diſſolutio. Quin dictio diſtrahentibus, ibi poſita, accipitur pro vendentibus, ſicuti etiam intelligit glo. ibi, & ita communiter, vt ſic loquar, diſtrahere in iure noſtro pro vendere ponitur. Quòd ſi illic accipiatur vt Bal. intelligit, & nos hìc intelligimus, Certè tex. ille multùm faciet ad hanc partem, cùm ibi ponantur huiuſmodi verba, diſtrahentibus vel aliàs contrahentibus, tanquam diſtractus ſpecies ſit contractus, dictio enim aliàs, & ſimiles ſunt implicatiuæ, vt noſtri loquuntur, ſimilitudinis, vt voluit glo. in. l. ſi fugitiui, & ibi doc. C. de ſer. fugi. & in. l. quidam relegatus, in verbo, amicis. ff. de reb. dub. & in. c. ſedes, de reſcrip. cùm ſi. Et hoc planè expreſsit diuus Hieronymus in Apologetico aduerſus Rufinum, inquiens, Miror te hominem prudentiſsimum non intellexiſſe artem expoſitionis meæ. Quando enim dico, ita tamen vt non iuxta aliam hæreſim, omnes in vna ætate poſiti ſint, id eſt, omnes in Angelos reformentur, oſtendo, & ea de quibus diſputo, eſſe hæretica, & ab alia hæreſi diſcrepare.

Alia reſpõſio.

Diſtrahere Aliàs.

26 ¶ Nec mirum ſi in ſtatuto diſponente quòd ex quolibet contractu ſoluatur gabella non comprehendatur diſtractus, cùm illud ſtatutum ſit odioſum, vt dicit Panor. con. 83. diſponente ſtatuto, col. 2. lib. 2. & legitur & no. vt ille dicit, in. l. vectigalia. ff. de vectig. & in. c. ſuper quibuſdam, de verbo. ſigni. & propterea reſtringendum. Iſtud autem fauorabile eſt, vt alibi dicemus, & declarat no. Bal. à Bartol. in. d. rubri. de verbo. oblig. Præterea hìc alia eſt ratio, quare ex diſtractu non debet ſolui gabella, quia iam videlicet ſoluta eſt pro contractu. Ideo non debet iterum ſolui, ſi contractus ipſe reſoluatur: vt etiam plenè diximus ſuprà tit. 2. §. 1. in glo. 2. Nec tamen perpetuum eſt quod de diſtractu vel liberatione non ſoluatur gabella, quando multi teneant contrarium, cùm contractus ab initio valuit, & cõſummatus eſt rei traditione, & poſtea ex interuallo fit diſtractus re tradita, vt per Guil. Cu. Angel. & Pau. Ca. in. d. l. ab emptione. ff. de pact. & Bal. in. l. 3. §. contrariũ, in fi. ff. de cont. acti. tutel. Angel. con. 94. cum Lis & quæſtio, col. pe. verſi. videdum igitur reſtat, cum cõcord. adduct. per Firmi. in tracta. Gabel. in. 5. parte princi. queſt. 5. & in. 3. parte. 8. partis quoque prin. in. 14. quæſti.

Ad ſtatutũ de ſoluenda gabella.

Huiuſmodi ſtatutũ eſt odioſum.

Gabella cur ex diſtractu non ſit ſoluẽda.

27 ¶ Et idem quoque dici poteſt de alijs locis, in quibus comperies appellatione contractus non venire diſtractum: vt ea intelligas procedere in odioſis, & in quibus non eadem eſt ratio vtriuſque. Ex quo planè conſtat non eſſe verum, quod dicit Bal. in. d. l. ſiue apud acta. C. de tranſac. de ſtatuto requirente inſinuationem, in contractibus mulierum. Et illum etiam carpit nominatim Iaſon ibi, & Bal. à Bartholinis in. d. rub. de verbo. oblig. Et hìc vide, quæ dicemus poſtea in quæſtione proximè ſequenti, & rurſus in. 11. quæſtione, in qua tractabimus de quaſi contractibus.

De eadẽ re

28 ¶ Illvd igitvr pro conſtanti, & perpetuo apud nos eſt, vt ſtante huiuſmodi conſuetudine, vel ſtatuto, non poſsit mulier renunciare ſiue repudiare, aut aliàs diſtrahere. Sed hoc primùm intellige, vt procedat in renunciatione, ſiue repudiatione rerum iam quæſitarum. Secus in rebus quærendis, quas poterit repudiare ſine conſenſu mariti, ex ſententia Pau. Ca: qui con. 171. in caſu præſenti viſis omnibus, libro ſecundo, eleganter conſuluit, quòd mulier donationem ſibi abſenti factam, & nondum acceptatam poteſt repudiare non obſeruata ſolennitate ſtatuti diſponentis, quòd in alienationibus mulierum interſint conſanguinei, quia tale ſtatutum debet intelligi, vbi eſt ius quæſitum, quod non hìc eſt, per textum, gloſam, &

Quid in repudiatione rerũ nõdũ quæſitarũ.

Donationis nõdum acceptatæ.

no.in.l.si ego.ff. de nego. gest. & in. c. si tibi absenti,in verbo, vt tuum, de præben.lib.6. Nec obstat, inquit, tex. in. l. magis puto. §. fundum. ff. de reb. eo. quia loquitur in legato, in quo ius ignoranti quæritur, licèt non irreuocabiliter. l. cùm pater. §.surdo.ff. de leg.2. quod dictum simpliciter refert, ita, vt sequi videatur Corne. con. 11. in præsenti consultatione, col.1.lib.3. & Soci. con. 53.viso instrumento, col.5. lib. 4. & Feli.in. c. quæ in ecclesiarum, col. 19. versi.similiter consuluit, extrà de consti. & Iason, ita quidem vt nescias an sequatur, nec ne, in. l. vl.co.8. versi.successiuè quærunt. ff. de constit.princi. sed alibi apertè sequitur idem Iason, in.l. non solùm. §. morte, col. 14. versi.tertiò aduerte. ff. de ope.no. nunci.& in. l. legatum, in fi.ff. de lega.1. vbi hoc reputat no.& con.236.viso titulo,col.4.lib.2.& Io.Lup.in repe.rub.de dona. inter vir. & vxo. char.22.col.4.versi. ex prædictis. Sed & idem consuluit Bal. in quodam con. incip. Quidam habuit vxorem do. Ioannam, prout illum refert, & sequitur Feli.in. c.prælatorum,col.pe.de accusa.sed quod inter eius con. reperire non potui. Idem quoque respondit Imo. cuius Corne.Soci.Fely.non meminerũt,con.74.in casu prœmisso,& sequitur Philip.Deci.con. 624.copiosè,col.vlt. Et in hanc sententiam faciunt multa quæ latè collegi sup.tit.2.in.§.vlti. in glo.4.vbi multis probaui, posse plerosque ius quærendum repudiare, qui ius quæsitum non possunt. cum his etiam quæ dixi in repe.l. si vnquam, in verbo, donatione largitus, nu. 147. sed hoc tamen. C.de reuoc.donat.

29 ¶ Sed tamen aduerte quia Bald.vti illum Feli. retulit,& Pau. Ca.& Imo. in.d.con.loquuntur in statuto prohibente nominatim alienationem bonorum mulierum, quo casu clarum est id obtinere, quod dictum est. tùm quia repudiatio donationis nondum acquisitæ, non est alienatio, vt probat Pau. Ca. tùm quia verba statuti loquentia de bonis mulierum adaptari non possunt, nisi ijs quæ sunt in dominio ipsius mulieris: nam genitiuus casus significat dominium.l.seruum Titij.ff.mand.&.l.si hæredis seruus.ff.de lega.1.cùm si.& no.per Bar.super rub.ff.de ope.no.nunci. col.1.sed donata ante acceptationem, non sunt in dominio donatarij,per no. in.d.l.si ego, &.d. c.si tibi absenti.Sed ego dubitarem,an id procederet stante nostra consuetudine, ex qua vxor non habet administrationem suorum bonorum,sed maritus in cuius est potestate:ideóque æquiparatur pupillo,aut minori curatorem habẽti, qui etiam non habet legitimam bonorum administrationem.l.si curatorem habens.C.de in integ.resti. & propterea nõ solùm actus continentes alienationẽ facere non potest,sed nec alios quoque præiudiciales.l.iusiurandum & ad pecunias.ff.de iureiur.ideóque nec repudiare donationem potest,vt dicit ipsemet Pau.Ca.d.con.171.versi.item ideo dixi.

De eadẽ re

Genitiuus casus quid significat.

30 ¶ SECVNDO intellige,vt procedat,nisi mulier patri renunciaret:nam tunc non esset necessarius mariti consensus, per id quod no.voluit Bal. in.l.pactum, in.21.q.C.de collati. quòd si statutum prohibeat mulieres contrahere sine consensu duorum propinquorum, certè non requiritur huiusmodi consensus,si filia patri renunciat.Nam propter naturalem patris affectum,ipsi plurimùm videtur esse concessum, ar.l.Aurelius.§.Titius testamento.ff.de libera. lega.&.l.quidam cùm filium. ff. de hæred. instit.&.l. si furioso puberi. ff.de curat. furio. &.l.nec in ea.§.vlt.ff.de adulte.quod dictum Bal. sequuntur alij plærique,quos tibi congessimus in repe.l.si nunquam, in prin. nu.26. ex hoc quoque affectu. C. de reuo. donat. ne hîc iterum rep etam. sed quibus addes Philipp. Deci. con.89.viso puncto, col.vlt.dum simpliciter allegat Bal. vbi suprà. & iterum con. 505.copiosè,col.2.& Catel.Cota memor.statutum requirens,in vl.editione.

Quid si mulier patri renunciat.

31 ¶ Fuerunt tamen plurimi & ex illismet, qui Bal.sequuti sunt,qui tamen alibi contrarium ex diametro tenuerunt, videlicet Ro.in.d.l.pactũ. & ibi quoque Corne. in fi.& Barb. in addi.Bal. ibi, & alij multi,quos & nos quoque collegimus in.d.repe.l. si vnquam vbi suprà,nu. 27. fuerunt tamen & ex illis. Quibus præterea addes Bal.in clemen.Romani,col. 10.versi. nota ibi reuerentiã, de iureiur. Et illi quidem subnixi magnis multisque rationibus. Quarum prima depromitur ex ratione.l.data.C.de donat.vbi tex.ipse extendit.l.requirentem insinuationem in donationibus excedentibus fines legitimos, vt procedat etiam in donationibus factis parentibus à liberis.Siquidem clandestinis(inquit)ac domesticis fraudibus facilè quiduis pro negocij opportunitate cõfingi potest.Sed huic rationi respõderi potest,vt dicit Deci.in.d.l.pactum,quòd in.d.l.data,agitur de fraude in præiudicium alterius. Hîc verò de præiudicio tantùm filiæ, in qua re lex confidit de patre.

De eadẽ re

Responsiones ad horũ rationes

32 ¶ Secunda horum ratio ea est, quia ratio.d. statuti est, quoniam mulieres facilè seducuntur minis, atque blanditijs: & propterea æquissimum est huiusmodi statutum, vt dicit Bal.in.l.2.ad.fi. C.de collat. Sed nonnunquam filiæ à parentibus decipiuntur.l. si superstite.C. de dolo malo: & faciliùs ab eis possunt decipi, quàm ab alijs.Ideo ibi magis necessaria est prouisio statuti, quàm aliàs. nam vbi maius est periculum, ibi cautiùs est agendum.l.3. §.duæ causæ. ff.de Carbo.edic. &.c.vbi de elec.li.6.Sed & hinc dici potest,quòd verum est,posse patrem faciliùs decipere filiam si velit,sed velle non præsumitur,per iura à Bal.alleg.

De eadẽ re

33 ¶ Tertia,quia præsumitur metus reuerentialis in liberis erga parentes, sicuti & in vxore in maritum,per no.per glo. Bar.& alios in.l.1.§. quæ onerandæ.ff.quar.rer.actio non dat.Ex quo Bal. ipse in.l.interpositas,col.2,versi.adde quod id. C.de trãsac.dicit quòd si filia renunciat patri,nõ valer

valet renunciatio tanquam facta per metum præsumptum ob reuerentiam patris. Quinetiam præsumitur metus reuerentialis in fratribus atque sororibus iunioribus erga fratrem seniorẽ, vt no. consuluit Fran. Are. con. 24. quatuor dubia, in fi. Et huiusmodi reuerentialis filiorum metus est tanti momenti(& hoc pro distincta ratione afferunt)vt etiam non tollatur ex præsentia amicorum & consanguineorũ,vt fit aliàs,per tex.& doc.in.d.l. transactionem.C.de transa.c.quia hic metus reuerentialis cæteris omnibus præponderat,per.l.veluti.ff.de iusti.& iur. Ita expressè voluit Saly.in.d.l.transactionem,quem tamen Alex.ibi impugnat leuibus(vt dicit Iason in. d. l. pactum)rationibus,licet ipsemet Iason in.d.l.transactionem,post Alex.hoc quoq; Saly.dictũ impugnet,adeò sibi parum in hac re constat. At hoc Saly.dictũ singulare dicit,& sequitur Catel.Cota in memo.incip.contractus mulierum. Adde huic rationi hunc reuerentialem metũ tantùm habere virium,vt semper impediat consensum aliàs præsumptum,ex præsentia & taciturnitate,siue patientia,vt voluit Bar.in.l.quæ dotis.ff.sol.mat.& Bal.in.l.si fine.C.ad Velley. & in.l.1. C. de bo.mater.& Anto.in.c.nonne,extra de præsump.De quo tamen vide Panor.ibi.& Alexan.in.d. l.quæ dotis,col.9.versi. item inquantum Bar. Sed his dici potest, quòd huiusmodi reuerentia nõ facit retractari contractum,nisi aliud probetur per.d.l.interpositas.C.de transac.& in.c.causam matrimonij de offi.deleg.&.c.cum contingat,de iureiur.&.c.quanuis,& ibi Philip. Franc. in. 3. no.& Geor.Na.in.2.nota.de pactis lib.6.& voluit Bar.in.d.l.1.§.quæ onerandæ.ff.quar.re.acti. non dat.& in.l. ad inuidiam. C.quod met.cau. Bal.con.62.super primo,in princ.lib.1. quod repetitur con.316.lib.4.& rursus idem Bal.con.144.statuto ciuitatis,ante fi.ibi, & prædicta sunt vera, iunctis præcedentibus,lib.1.cùm si.

Metus reuerentialis an & quantum sit considerãdus.

34 ¶ Quarta,quia lex magis confidit de tutore,quàm de patre,vt patet ex eo,quòd pupillus obligatur efficaciter cum authoritate tutoris,non etiam cum authoritate patris,vt est tex.de vtroque in §.pupillus,Insti.de inutil.stipul.Nemo autem dixerit illud dictum Bal.procedere, si pupillus renunciaret tutori:ergo nec in patre dicendum est.Sed responderi potest, quòd id quod dicitur in d.§.non ideò est,quòd lex magis confidat de tutore,quàm de patre:sed quia patria potestas,nõ est ad hoc destinata,per tex.in.l.vl.§.pupillus.ff.de verbo.oblig.Et quòd lex magis confidat de patre quàm de tutore,satis ex eo constat,quòd tutor tenetur reddere rationem administratæ tutelæ,nõ etiam pater suæ administrationis,per.l.cùm oportet.§.cùm autem. C.de bo.quæ liber. Et quòd licèt tutor non possit alienare bona immobilia minoris,sine decreto iudicis. C. de prædi. mino. per totum: potest tamen pater legitimus administrator, vt voluit Azo in summa. C. de bo. quæ libe.circa medium,versi.habet autem,quem sequitur Bal.qui hoc dicit sing.in.l. præses, & ibi etiam Fulgo.Pau. Ca.qui etiam dicit sing.& menti tenendum,& Alex.C.de transac.cum concord.ibi congestis,per ipsum Alex.& Iaso.& per Philip.Deci.con.209.in casu proposito, col.1. & dixi plenissimè in.d.repe.l.si vnquam in prin.nu.29.quorum omnium consensus. C. de reuo. donati.

De eadẽ re

Pater non teneturred dere rationem administrationis.

35 ¶ Sed & est aliud in hac parte considerandum,quod confirmat Bal.sententiam, non ea quidem ratione affectionis naturalis,cui omnes innituntur, sed alia, quam nondum quispiam in hoc loco consideravit. Constat enim filiam per matrimonium non liberari à patris potestate,de iure communi,vt latè diximus suprà hoc.§.in prin.glo.1. Constat item donationem inter patrem & filiũfa.de iure non valere,morte tamen confirmari,si non fuerit reuocata.l. donationes. C. de dona. inter vir.& vxo.cùm si.At huiusmodi consuetudo siue statutũ,ne sit superfluum,contra.l.1.§. vlt. cum glo.ff.ad municip.cum concord.quas alibi superfluenter adferam,debet intelligi de contractibus,aliàs de iure validis,alioquin esset hoc statutum superuacaneum,quia quod nullum est amplius annullari(vt verbis nostrorum vtar)non potest.l.nam etsi sub conditione. ff. de iniust.rup. & irrit.testa.

De eadẽ re

36 ¶ Et si dicatur quòd hoc saltem operabitur statutum in hoc casu,vt impediat confirmationẽ per mortẽ,nisi interueniat consensus& authoritas mariti:Huic cõfestim respondeti potest,quòd ista confirmatio sortitur effectum vltimæ voluntatis,per ea quæ no. in authen. ex testamento. C.de colla.in illa quæsti.quam faciunt ibi doc.an donatio facta per patrem filio,veniat conferenda fratribus,& decidunt quòd si erat nulla à principio,sed est morte confirmata,vt fit in simplici donatione,quæ fit à patre filio in sua potestate constituto,non cõfertur,quia habet vim prælegati.Sed istud statutum loquitur in contractibus,nec procedit in vltimis voluntatibus, vt dicemus infrà eo.in.5.quæsti.& per hanc rationem consuluit Pau.Ca.con.82.in ista donatione,lib.2. quòd statutum requirens consensum propinquorum in contractibus mulierum,non habet locum in donatione,quam facit vxor marito:vt quæ sit aliàs nulla & inutilis,morte tamen confirmatur.Sed hæc ratio solùm procederet in filia,quæ est in potestate patris.Tu autem cogita. Et hoc de pri. quæst.

Secunda quæstio. Vtrũ uxor donare possit sine consensu mariti

37 ¶ ET QVONIAM renunciatio atq; liberatio, siue remissio, de quibus iam satis loquuti sumus, vim donationis obtinent per.l.1.ff.de transac.&.l.Modestinus,& ibi doc.ff.de dona. &.l. si quis delegauerit. ff. de nouat.&latè per Alex.con.21.viso instrumento,col. pe.& vl.libr.1.& per Soci. con.91.visa & diligenter põderata,col.3.ver.ex quibus,lib.1.&Philip.Deci.in.d.l.si quis obligatione.ff.de regul.iur.cum aliis multis concord. à me latè congestis in repe.l.si vnquam, in verbo, donatione largitus,numero. 143.tamen ego contrarium,Ideò & de donatione secundò loco di-

cendũ est. An videlicet mulier prohibita per nostrã consuetudinẽ cõtrahere sine consensu mariti, possit donare. Et sanè videtur ꝙ possit. Nam vt dicit glo. in. l. contractus, in prin. C. de fid. instru. per tex. in. l. Labeo. §. contractum. ff. de verbo. signi. contractus, prout refertur ad donationẽ, impropriè ponitur. Ex quo no. Bal. ibi, col. 2. versi. quid enim si statutum, quòd si statutum dicit, ꝙ de quolibet contractu soluatur gabella, non debet solui ex donatione. Nam verba statutorum debent propriè accipi, & intelligi: quia fiunt statuta ad instar stipulationis, per interrogationem & responsionem. l. 1. ff. de lẽgi. & ideo sunt stricti iuris, quia verba se habent determinato modo. l. quicquid adstringendæ. ff. de verbo. oblig. Item scriptura est de esse statuti, quæ non suscipit plus, vel minus, vt est tex. in. d. l. contractus, & ar. l. item quæritur. §. qui impleto, in fi. ff. loca. & l. si verò. §. de viro. ff. sol. mat. & l. 1. §. si is qui nauem, & ibi glo. ff. de exerci.

Scriptura est de esse statuti.

38 ¶ Hæc ferè Bal. in. d. l. contractus, vbi & idem voluit Saly. & rursus idem Bal. in. l. vl. col. vl. ver. in aliis. C. de litigio. & Angel. con. 94. pro parte negatiua, col. 5. in fi. versi. videndum igitur restat. Raph. Co. in. l. quòd seruus. ff. de stipul. ser. Alex. in. l. si donationis. C. de his quæ vi metue. cau. fi. & con. 76. visis dubitationibus, col. 3. lib. 5. Firmi. in tract. Gabel. in. 3. parte. 8. partis prin. in. 12. q. Barb. con. 13. clementissimi, col. 5. versi. & si fortè quispiam, li. 1. Laur. Calca. con. 1. viso consilio, col. 14. & iterum. con. 74. quòd dictis filiabus, col. 8. ad fi. & Anto. Cana. in trac. insinuationum, quæsti. 53.

De eadẽ re

39 ¶ Sed & quòd aliàs appellatione contractus in statutis non veniat donatio, non obscurè sensisse videtur Imo. in. l. 5. in prin. ff. de verbo. oblig. & voluit expressè Raph. Co. cõ. 173. Galuanus, col. 3. vbi allegat Bar. in. d. l. Labeo. §. contractum, vbi ipse Bar. dicit illum tex. esse notandum pro statutis. Et facit etiam quod scribit Bal. con. 139. factum tale est. D. A. post mortem, ante fi. lib. 2. vbi loquitur in statuto requirente consensum patris, vel coniunctorum in contractibus minorum. Facit quoque tex. in. l. interdictum. ff. de precari. cùm dicitur, Magis ad donationem & beneficij causam quàm ad negocij contracti, spectat precarij conditio.

De eadẽ re

40 ¶ Prætereà ratio huius statuti aut consuetudinis, est fragilitas mulierum, secundum Bar. & alios in. l. transactionem. C. de transac. cum concord. à me alibi adductis. quę quidem ratio non videtur procedere in donatione, vt probatur in. l. sed si ego. ff. ad Vellei. vbi Senatusco. Vellei. introductum ob fragilitatem mulierum, non habet locum in donatione, quoniam mulier non facilè donet. Id est, quoniam mulier non sit fragilis, facilisque ad donationes, vt est ad cæteras res. proinde quod ob fragilitatem mulierum statutum est, non procedit in donationibus. Ideoque per. d. l. sed si ego, consuluit Fran. Are. con. 54. iam sæpiùs allegato, col. 1. ver. secunda ratio fundatur, Quòd mulier prohibita per statutum obligari sine consensu mariti, non videtur prohibita donare, si donatio incipiat à traditione: quia vt dicitur in. d. l. sed si ego, Senatus obligatæ mulieri succurrere voluit, non donanti: qui a mulier faciliùs se obligat, quàm donet. Et idem in effectu voluit ante eum Bal. con. 456. quæritur an filiafa. lib. 2.

De eadẽ re

41 ¶ Quin specialiter & expressim in statuto disponente, quòd filia non possit contrahere sine consensu patris & duorum consanguineorum, quod quidem proximè accedit ad casum nostræ consuetudinis, posse filiam donare non obseruata huius statuti solennitate, respondit ex facto interrogatus Corne. vir vtique magna authoritate & iudicio, cõ. 224. cuius est exordium, licèt claram col. 2. versi. & potest etiam addi, iuncto versi. tamen his nõ obstantibus, lib. 3. Vt iam id minùs dubium videri debeat post tot tantorumque doc. sententias & rationes.

Contra supradicta.

42 ¶ Contrà tamen videtur non posse mulierem donare sine consensu mariti. Nam donatio est contractus, vt est tex. in. d. l. si donationis. C. quod met. cau. vbi glo. dicit illic innui, donationem vocari contractum, & ibi Alberi. & omnes propè doc. Ad idem tex. in. l. bene à Zenone, post prin. C. de quadri. præscrip. & in. d. l. contractus, vbi tex. in hæc verba, contractus venditionum, donationum, & in. l. pe. C. de dona. inter virum & vxo. vbi de donationibus loquens, contractus appellat, paulò ante fi. Et in. l. 2. ibi, donationibus, vel emptionibus, vel quibuslibet aliis contractibus. C. de litigio. & rursus in. l. vl. post prin. ibi, ad donationes, seu ad alios contractus, iterumque versi. talí videlicet pœna, ibi, non solùm in aliis contractibus, verùm etiam in donationibus. C. eo ti. ex quo etiam Bal. no quòd donatio est cõtractus. Et in. l. vl. in prin. C. de prædi. decur. li. 10. ibi, donationes, vel permutationes, vel quoslibet alios contractus. & in. l. vl. versi. vl. cùm dicit, neq; donationes, neque alium contractum. C. de pactis. Ex quo Philip. Deci. id quoq; no. in. 9. no. Nam dictio alius denotat similitudinẽ, vt no. in. l. 2. C. de seruis fugi. & in. c. sedes, ext. de rescrip. Et tex. de niq; in. c. prætereà, ibi, donationis titulo, aliisque contractibus, & iterum ibi, contractus quoq; huiusmodi, iuncta glo. & ibi etiam doc. extrà de iure patronatus.

Alius.

43 ¶ Adde tamẽ illũ tex. in. l. si quis emptionis, in prin. C. de præsc. 30. vel. 40. cãno. vbi no. glo. Bal. Angel. & Saly. donationem esse contractum, ideoque eam compræhendi sub authen. sacramenta puberũ. C. si aduer. vendi. loquente de contractibus. quod & voluerunt glo. Bar. Bal. Angel. Raph. & Pau. Ca. in ea ipsa authen. & glo. in authen. vnde illa sumitur. & doct. in. d. l. si donationis, quod me. cau. Bal. con. 331. quædã puella, col. 1. lib. 3. Imo. con. 123. in causa quę vertitur, col. 2. ad fi. Corne. con. 11. in præsenti, col. 2. lib. 3. Alex. in. l. Pomponius. §. præterea, col. 2. versi. ad arg. ff. de acquirẽ. & con. 53. visis, post prin. lib. 3. & con. 50. col. 2. videretur, col. 2. lib. 5. Fran. Are. in. c. in præ-

De eadẽ re Authen. sacramẽta puberũ an possint in donatione.

sentia

sentia, per illum tex. & ibi Feli. col. 4. versi. in text. ibi, iuramento. & Philip. Deci. in vlti. no. ex. de probati. Pet. Ferra. in forma libel. super peti. resti. in inte. in verbo, tunc iurauit, col. 2. versi. itẽ procedit. d. regula. Soci. con. 278. visa donatione, col. 1. lib. 2. & Philip. Deci. con. 639. visa consultatione, in prin.

De eadẽ re

44 ¶ Suntque alij doc. qui in hac sententia fuerunt, Vt in statutis, & aliàs, appellatione cõtractus venit donatio. & in his Alberi. in. d. l. Labeo, statim post prin. ff. de verbo. signi. Bal. con. 108. domina Ioanna, in. 5. dubio, li. 3. Pau. Ca. in. d. l. si donationis, per eũ text. C. ꝙ me. cau. & con. 164. in præsenti causa, nu. 6. libr. 2. col. 8. ver, item nno obstat quòd gratia. Soci. con. 130. visa contingentia, col. 1. versi. 6. & vl. lib. 1. quod repetitur con. 235. lib. 2. Fab. à monte. S. Sabini, in trac. de empt. & vendi. in. 4. parte prin. col. 20. versi. circa decimumquintum, vbi ex hoc dicit, quòd prohibito contractu, prohibetur donatio. Anto. Canar. in. d. trac. insinuationum, vbi suprà, dum dicit quod sub statuto disponente omnes cõtractus minorum debere insinuari, comprehenditur & donatio.

De eadẽ re An in statutis pœnalibus.

45 ¶ Nec omittendum quod scribit Bal. con. 139. factum tale est, col. vl. lib. 2. vbi loquens in casu statuti punientis contrahentes, facientes simulatam cessionem, Consideradum est (inquit) quòd statutum loquitur de pœna contrahentium, sed nomine contractus propriè non intelligitur donatio, licèt largo vocabulo contineatur, tamen forte in statutis pœnalibus non continetur, allegat d. l. Labeo. §. cõtractũ. ff. de verbo. signi. &. d. l. vl. C. de præsi. de cur. lib. 10. & no. in. d. authẽ. sacramenta puberum. Subiungit tamen, quòd ista ratio posset ex communi vsu loquendi impugnari. Ex quibus videri potest, Bal. illic sensisse donationem comprehendi, sub statuto loquente de cõtractu, nisi sit pœnale.

An in odiosis.

46 ¶ Quin & in statutis odiosis loquentibus de contractibus. Nã in his cõprehendi donationes satis ex eo constat, quòd plærique fuerunt in ea sententia, vt si ex statuto debeatur gabella ex contractu, debeatur & ex donatione. Ita enim satis apertè voluit Bar. in. l. 1. post prin. & ibi quoque Ro. & Soci. ff. si ex noxa. cau. aga. & idem Bar. in. l. quòd seruus, paulò ante fi. ff. de stipulat. ser. Bal. in d. l. si donationis, per eum tex. C. quod me. cau. & in. d. vl. etiam per eum tex. C. de litigi. Corne. con. 78. quanquam, col. vl. versi. & ex quò lib. 1. licèt in hoc contrarium voluerit vt suprà in prin. huius quæstionis diximus. Bal. sibi contrarius in. d. l. cõtractus, col. 2. C. de fid. instru. ob id quod vt ipse dicit, huiusmodi statuta sunt contra ius gentium, quem sequitur ipse Corne. sibi cõtrarius, con. 41. videtur, col. vl. eo. lib. primo.

De eadẽ re

47 ¶ Sed vt propiùs accedamus ad casum nostrum, sunt multi non contẽnendæ authoritatis, qui si ex statuto requiratur quæpiam solennitas in contractibus, dicunt & in donationibus necessariò esse adhibendam. Hi sunt inter alios Bal. in. l. 1. versi. propterea dico. C. si aduer. donat. Alter Bal. quem nouellum vocant in repe. rub. ff. de verbo. oblig. col. antep. versi. vlteriùs pro complemento, vbi ita dicit, se consuluisse Florentiæ, respondetque acutè & luculenter iis, quæ suprà adduximus in contrarium, quibus etiam responderi potest ex his quæ latè diximus in præcedenti quæst. Eius quoque sententiæ fuit Corne. d. con. 41. col. 2. versi. tamen secus vbi additur, lib. 1. & iterum con. 126. licèt in hac, paulò ante fi. eo. lib. 1. vbi loquitur de statuto prohibente mulieres contrahere sine consensu propinquorum. Barb. con. 41. Deum innocent, col. 8. li. 3. Anto. Cana. in tracta. insinuationum, in. 2. parte. q. 53. loquens in statuto requirente insinuationem in contractibus minorum. Sed in. l. 2. col. 3. versi. ex quibus etiam deciditur, & ibi quoque Fran. Ripa. col. 5. versi. nõ recedas. ff. de lega. 1. Alcia. in. l. Labeo, la. 2. in glo. 1. ff. de verbo. signi. vbi etiam loquitur in statuto vetante mulieres contrahere sine cõsensu propinquorum: Nam cùm (inquit) hoc statutum factũ sit, vt mulierum imbecillitati succurratur, tunc ei maximè succurrendum est, cùm donare cupit. & Arnol. Ferro. in consuetud. Burdeg. tit. 1. §. 2.

Quid si uxor ei donet à quo prius acceperat.

48 ¶ Sed hoc singulariter limita, nisi ipsa mulier ei donaret, à quo prius illud ipsum ex donatione acceperat: tunc autem non requiritur consensus consanguineorum, quem statutum requirit in cõtractibus mulierum, quasi huiusmodi donatio plus habeat fauoris & priuilegij, quàm si facta esset alteri quàm donatori: vel de aliis bonis, quàm donatis, ar. l. si verò non remunerandi. §. idem Papinianus, in fi. ff. manda. & quod no. in. l. si fundum per fideïcõmissum, in prin. ff. de lega. 1. Ita enim sing. voluit Pau. Ca. subdubius tamen, nolensque id asseueranter affirmare, con. 171. in casu præsenti, col. 1. lib. 2. Et illum quidem nuncupatim reprobat Iason. in. l. cùm filiosa. col. antepe. ff. de lega. 1. per tex. no. in. l. 2. C. si aduer. dona. vbi minor non potest sine decreto consentire patri alienãti rem immobilem ipsius filij minoris, quam antè à patre ipso, dono habuerit.

De eadẽre Donatio rei donatæ an reuocetur per ingratitudinem. Lucrũque situm per-

49 ¶ Sed op. Pau. confirmat quod pulchrè scriptum est ab And. Pisa. in. l. si tibi pecuniam. ff. si cert. pet. quòd si mihi dones eam rem, quam tibi ante donaueram: huiusmodi posterior donatio nõ reuocabitur ob ingratitudinem, sicuti cæteræ simplices donationes, per tex. in. d. §. idem Papinianus, & l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de peti. hære. & hoc nuncupatim sequitur Iason in. d. l. si tibi pecuniam, in fi. tametsi Guil. Cu. Alber. & Bal. ibi teneant cõtrarium. Et quòd licèt aliàs qui perdit lucrum iam quæsitum & radicatum, vt nostri dicunt non ineptè, dicatur pati damnum, & pœnam. l. 2. §. meritò. ff. ne quid in loco publi. & l. non amplius. §. vl. & ibi glo. & omnes. ff. de lega. 1. cum multis à me alibi adductis, hoc tamen non obtinet, cùm id lucrum ad eum reuertitur, à quo prius processerat: tunc enim qui id lucrum ita perdit, non dicitur pati damnum, aut pœnam: vt

voluit

dens an & quando dã num pati dicatur.

voluit glo.in.l.si ita stipulatio facta fuerit,& ibi Bar.& alij,præsertim Iason in fi.qui id admodum commendat.ff.de verbo oblig. Quæ & nos alibi adduximus,videlicet in repe.l.si vnquam in verbo,donatione largitus,num.156.intelligo tertiò,&.2.seq.

50 *De eadẽ re Antidora. obligatio an & quando impediat repetionem indebiti.*

¶ Sed quibus illud,addes quod à Plinio Iuniore iuris legumque peritissimo, vt ex eius epistolis videri potest,scriptum est libro eius operis octauo ad Ruffinum , epistola cuius initium est , falsum est, in hæc verba . Adducit etiam non fuisse ei liberum alio testamento mori : neque enim reliquisse opes filiæ,sed reddidisse,quibus auctus per filiam fuerat. Et quod etiam dicimus,quòd licèt obligatio antidoralis non impediat repetitionem indebiti soluti. l. si non sortem. §. libertus,& ibi Bartholus,columna secunda,ff.de condicti.indeb. glo. in. l. ex hoc iure , ad fi.ff.de iusti.& iure. Id tamen intelligitur, cum aliud soluitur:secus si illud idẽ,quod priùs datum fuerat, & ex quo nata erat obligatio,per tex.no.in.l.si testamento.§.1.versi.propterea quòd creditor,& ibi Dy.& Bar.qui id declarat,& dicit eum text.sing.ff.de fideiuss. Angel.in.d.l.ex hoc iure,ad fi.& Iason in.l.si procuratori falso,col,3.versi.aduerte tamen. ff. de condi.cau.dat . Tu tamen cogita quid dicendum in casu nostræ consuetudinis,neque enim video quid responderi possit ad.d.l.2. C.si aduer.donati.

51 *Tertia quæstio. An id id statutum proceda in donatione tacita & præsumpta.*

¶ AT ILLVD TERTIO quærimus. An hoc quoq; procedat in donatione tacita vel præsumpta, sicut in vera & expressa:vt videlicet non valeat ex huiusmodi consuetudine sine consensu mariti. Et primùm videtur non procedere in huiusmodi donatione,etiam si hæc nostra consuetudo nominatim donationem prohiberet,quoniam talis consuetudo esset,vt hæc quoque est, exorbitans à iure communi,quod permittit mulieribus,insciis atque etiam inuitis maritis donare. l. velles. C.de reuocandis donationib. ideoque restringenda. l.ius singulare,&.l.quod verò contra.ff.de legib.&.c.quæ à iure communi de regu.iur.lib.6.Proindeque intelligenda in vera & propria donatione,non etiam in præsumpta,siue ficta,aut aliàs impropria,per.d.iura.&.l.3.§.hæc verba.ff. de nego.ge.cùm si.

52 *De eadẽ re L.si quis argentum an procedatim donatione tacita.*

¶ Propterea quæ cùm.l.si quis argentum. C. de donati.sit noua,& exorbitans , nempe quæ cõtra iuris regulam disponit ex nudo pacto oriri actionem. Certè ea non habet locum in donatione tacita & præsumpta, ex sententia Ray. Forli. Bal. Angel. Pau. Ca. Alex. & Iaso.in.l.iurisgentium.§. sed cùm nulla.ff.de pactis. Bar. post Guil. Cu.in ead.l.§.quinimo,col.vlt.& ibi etiã Alex.col. pe. & abundè Iason,col.8.versi.tertiò videndum est,cum aliis multis concord.à me latè collectis in repe.l.si vnquam,in verbo donatione largitus,nu.128.sicut etiã videmus.Sed quibus addere poteris.Fran.Are.in.l.licèt,in fi.C.de pactis,& in.l.si creditori,eo ti.vbi id dicit sing.Alex.cõ.129. super primo dubio,in fi.lib.7.Corne.con.23.viso puncto,col.3.versi. & per hanc rationem , li.1. & con.329.ostenso,col.vl.eo.li.1.& con.135.de pluribus,col.5.in litera,O,li.3.&.con.129.visis verbis,col.2.eo.lib.3.& con.238.viso puncto,col.2.eo.lib.3.

53 *L.ult.C. de sacro.eccl. an,pcedat in huiusmodi donat.*

¶ Vti nec.l.vl.C.de sacro.eccl.transferens dominum ex donatione aut alio titulo,sine traditione,contra.l.vl.C.de sacro eccle.habet locum in donatione tacita,vel præsumpta,si credimus Specul.tit.de loca.§. nunc aliqua,versi.52.& Bal.in addi.illius,ver.seq.& iterum ipsi Bal. etiã in addi.ipsius Specul.in de confess. versi. confessio facta in iudicio. Barth.in.l.si aliquam rem, col.3. versi.habui in hac ciuitate.ff.de acqui.poss. Anto. in. c. ex parte,col. 7.de confes.vti eos allegat, præter Bald. in posteriori loco,& sequitur Iason in d.l.vlt. in.3.no.C.de sacro eccle.Nec similiter statutum quod disponit donationem inter virum & vxorem non confirmari morte,contra.l. 1.&.l.donationes,la.1.C.de donati.inter virum & vxorẽ,procedere in donatione præsumpta & tacita,si verum dicit Soci.con.122.circa primum,col.5.versi.nec obstat statutum,lib.3.per no.in d.§.quinimo,& in.d.l.si aliquam rem.& dicit de hoc esse casum, in.l. seruum filij,in fi.ff.de lega. 1.vt eum intelligit Bar.in.l.1.eo.tit. Quibus adde quod dicit Bal.in.l.ait prætor.§.vl.per text.ff. de nego.ge.quod licèt donatio expressa nõ possit fieri absenti,sine nuncio,vel epistola.l. absenti, & ibi no.ff.de donati.cùm si. Tacita tamen & præsumpta potest. Ex quo intelligis non bene concludi ab vna ad alteram.

Donatio tacita absenti fieri potest.

54 *De eadẽ re contra supradicta.*

¶ Contrarium tamen in casu non admodum huius absimili,videlicet in statuto prohibente donationem sine consensu iudicis consuluit Corne. con.185.tria principaliter,columna.4.ver.his tamen non obstantibus,libr.2.motus his quidem rationibus.Primùm nõ potest reddi ratio,quare debeat magis valere donatio tacita & præsumpta,quàm vera,& expressa:&vbi eadem est ratio, ibi solet esse eadem iuris dispositio.l.à Ticio.ff.de verb.oblig.&.l.illud.ff.ad leg.Aqui &.l.3.§.1. ff.de iniust.testa.ibi,nec ratio diuersitatis reddi potest,cùm si.Igitur sicut hæc cõsuetudo obtinet in donatione vera & expressa,ita & in tacita & præsumpta obtinere debet.Item non solent plus operari tacita,quàm expressa,sed interdum idem operantur.per no.in.l.cùm quid. ff.si cert.pe.& in.l.3.ff.de lega.1.cùm si.Et plærunque quoq; plus operantur expressa.d. l.nonnunquam.ff.de condi.& demon.&.l.expressa.ff.de regul.iur.& latè probabimus infrà in glo.seq. Ideò non debet esse efficacior donatio tacita,& præsumpta,quàm expressa.Præterea non debet plus operari præsumptio,quàm veritas,quemadmodum nec fictio,vt no.in.l.si is qui pro emptore.ff.de vsucap.& in.l. filio quem pater.ff.de iniust.testa. Ad hæc qui non potest expresse contrahere,nec tacitè quoq; potest,vt est tex.in.l.qui ad certum.ff.loca. Deniq; si posset mulier præsumptam donationem facere

re,non obstante huiusmodi statuto aut consuetudine prohibente donationem,esset parata via ad fraudandum eludendumque dictum statutum:fraudibus autem est obuiandum l.in fundo . ff. de rei vendi.&.l.1.§.exceptiones.ff.quar.rerum actio non dat.l.vl.§.vl. C.de vsur.rei iud.&.c.quãto,extrà de diuort.Hæc ferè Corne.

55 *De eadẽ re*

¶ Faciuntque in hanc partem plæraque alia à me collecta in.d.repe.l.si vnquam. C.de reuo. donatio.in verbo,donatione largitus,in 7.q.qua latè disputaui,an ea.l.loquens simpliciter in donatione,habeat locum in donatione præsumpta, & tacita,quæ nos de industria prætermittimus, ne rẽ iam actã,quod dicitur,agamus,quando & crãbe bis posita mors est,vt alio prouerbio dicitur. Sed quibus tamen addes in eo quod ibi dixi ad fi.illius quæstionis,statutum ex quo maritus lucratur certam partem dotis,habere etiam locum in dote præsumpta. Alex.id ipsum quoque volentem, con.122.viso processu,col.1.lib.7.& Iaso.con.50.pro nobilibus,col.2.li.1. Tu tamen illum vide in.§.fuerat,numero 127.Instit.de actio.

56 *Responsio ad cõtraria.*

¶ Nec obstat id quod dictum est,statuta exorbitantia, esse stricte,& in casu vero & proprio intelligenda:quia illud verum est,nisi in casu improprio sit eadem ratio . Nam iura exorbitantia à paritate rationis solent extendi,Bar.quem alij sequuntur in.l.si constante,in prin ff.sol.mat.cum omnibus concord.collectis,à Iaso.in authen.quas actiones. C. de sacr. eccle.præsertim ad eũ casum qui potest cõprehendi sub lata & impropria significatione.l.filium.ff.ad.S C.Maced.&.l.iusta.ff.de verbo.signi.cum multis à me collectis in.d.repe.l.si vnquam in.d. glo . donatione largitus,nu. 145.similiterque renunciatio,& alibi suprà diximus.Ratio autem huius statuti est, vt sæpius diximus,vt consulatur mulierum fragilitati,aut etiam ne mulier marito inconsulto illũ priuet iure suo quod habet in bonis ipsius.de quo dicemus posteà in glo.seq.numero trigesimo septimo restat igitur , &seq.Quæ quidem pariter habent locum in donatione præsumpta & tacita,vt in vera & expressa.

57 *De eadẽ re*

¶ Neque item obstat.d.l.3.§.hæc verba.ff.de nego.gest.cùm si.quia loquitur in casu ficto,non autem in casu præsumpto.Et longè inter vtrunque interest fictio enim est contraria veritati,vt patet ex diffinitione illius,quam ponit Bar.in.d.l.si is qui pro emptore.ff de vsuca.Ideoque non recipit probationem in contrarium,etiam per confessionem partis,secundum no. per glo.& doct. in.l.si duo.ff.de acqui.hære.& in.l.conficiuntur,in prin.ff de iure codici.& in.l. vl.ff. quod met. cau.& in.l.siue possidetis.C.de proba Præsumptio autem non aduersatur veritati,imò illi quantùm potest innititur,& semper cedit,vbi se vndecunque exhibet,vt est tex.in.d.l.vl.ff.quod met. cau.& no.in authen. sed iam necesse. C.de dona.ante nup. Aliis autem in contrarium adductis satis nos fecimus,si nõ fallimur in.d.repe.l.si vnquam in verbo,donatione largitus,in.d.7.q. vbi qui volet,videre poterit,ideo finem huic quæstioni facimus.

58 *Quarta quæstio. An id statutum procedat in donatione causa mortis. Et quid si nostra consuetudo usa fuisset verbo obligãdi Redit ad principalẽ quæstionẽ.*

¶ SED QVARTO quærendum ducimus, An & hoc quoque procedat in donatione causa mortis. Et sanè si nostra consuetudo,quæ verbo contrahendi vtitur,vsa fuisset verbo obligandi, ita scilicet,vt vxor non posset se obligare sine consensu mariti,haud dubiè non posset mulier donare causa mortis,vt consuluit Soci.con.112.repetito con.172.multùm abundè,col.6.ver. 4. difficultas: nam ex huiusmodi donatione oritur obligatio, quod hinc satis constat,quòd olim debebat in ea interuenire stipulatio.l.mortis causa donatio,& l.Senatus.§.vlt.ff.de dona.cau mor & no.Cy.in l.1.& vl.C.eo.hodie verò secundum communem op.sufficit nudum pactũ,sicut in donatione inter viuos,vt dicemus postea.Et ideo oritur obligatio,quæ inducitur ex consensu partium.l.Stichum.§.naturalis.ff.de solut.&.l.cùm amplius.§.is natura.ff.de regul.iur.Et ita nominatim loquens in donatione causa mortis voluit Panor.con.40.factũ in effectu sic proponitur,col.2.li.2.

59 *De eadẽ re*

¶ Verùm quia nostra consuetudo vtitur verbo contrahendi,videtur ex hoc non esse prohibitum mulierem donare causa mortis,idque multis rationibus.Primùm enim donatio causa mortis nõ est propriè donatio.l.1.ff.de donati.&.d.l.Senatus.§.sed mortis.ff.de donati.cau.mor . Ideoque permissa simpliciter donatione,non intelligitur permissa donatio causa mortis.l.filiussa.versi.sed enim,vbi Angel.id no.ff.de donati.Ex quo Bar.ibi,post Iac.Are.negat huiusmodi donationẽ cõprehendi in statuto loquente de donatione . quod & ipsum voluit idem Bart.in.d.l.1.in fi.eo tit. & Bal.in authen.eò decursum,ad fi.C.de donati.ante nupti.cùm dicit statutum loquens de infinuatione donationum,intelligi de donationibus simplicibus,non aliis.quod & idem cõsuluit nulla Baldi mentione facta .Corne con 107.videtur in hac,li 4.vbi expressim dicit tale statutum nõ comprehendere donationem causa mortis.& Iason & Philip.Deci.in.l.si tibi pecuniam,vterque in.2.no.ff.si cert.pet.

60 *De eadẽre*

¶ Alibi autẽ ipse Bal.scilicet in.c.quia. V. ad fi.ex.de iudi.dicit prohibita donatione inter viuos à ciue in extraneum,non prohiberi huiusmodi donationem causa mortis.quod dicit bene notandum,quia sæpe ex facto cõtingit:quod dictum negat Iason se alibi legisse,licèt dubitet in.l. 2.col. pe.versi.nono.ff.de leg.2.& in.l.non dubium,circa prin.C.de testa.& Castel. Cota, qui & id dicit sing.in memo.incip.donatione inter viuos Et idem quoque Bal.con.168.ista constitutio, libr.4. dicit quòd generalis constitutio Ro.ecclesiæ dans formam circa donationes, contractus, & alienationes rerum minorum,non comprehendit donationem causa mortis. quod & idem consuluerat Io.Milutius apud eundem Bal.in præcedenti con.

¶ Et si

61 ¶ Et si hæc procedũt in statutis, vel aliis disp ositionibus nominatim loquẽtibus de donatione, vt scilicet non comprehendatur donatio causa mortis, multò magis in dispositionibus loquentibus de contractibus sine mentione donationis, cùm vt dictum est in præcedenti quæsti. donatio non sit propriè contractus: & donatio causa mortis, non sit etiam propriè donatio. Ideo si hìc intelligeremus eam donationem causa mortis, concurrerent duæ improprietates, scilicet quòd sub contractu intelligeretur donatio, & ea quidem causa mortis. quod longè magis debemus refugere q̃ vnicam improprietatem, per ea quæ in simili no. glo. & doc. in l. 1. C. de dotis promiss. & in l. cùm post diuortium. §. gener. ff. de iure do. Bar. plenè in l. si is qui pro emptore, col. pen. ff. de vsucap. & ibi latissimè recentiores.

De cadẽ re
Duæ impro prietates re fugiendæ.

62 ¶ Prætereà donatio causa mortis magis videtur accedere vltimæ voluntati, quàm contractui. regulariter enim vltimæ voluntati equiparatur. l. illud. ff. de dona. cau. mor. Idque procedit siue respiciamus modum ineundi. l. quæ sub conditione. §. in mortis. ff. de conditio. instit. & l. vlt. C. de dona. cau. mor. iuncta. l. vl. C. de codicill. Siue etiam respiciamus personam donantis. l. 1. §. 1. ff. de tut. & rat. dist. Siue denique personam donatarij. l. in omnibus, & l. Senatus, in prin. ff. de dona. cau. mortis. At licèt quò ad modum ineundi respectu præsentiæ donatarij æquiparetur contractui. l. inter mortis. ff. eo. & propterea simpliciter dixerit Bal. in. d. l. 2. ff. de leg. 1. quòd comparatur contractui quò ad modum ineundi. Tamen videtur quòd in cæteris etiam quò ad modum ineundi comparetur vltimæ voluntati, vt diximus. Et id quoque satis patet ex eo, quòd non possunt concipi sub impossibili conditione, l. impossibili. ff. de verbo. oblig. tamen donatio causa mortis ita concipi potest, sicuti & vltima voluntas. l. 4. ff. de condi. & demon. & l. 1. ff. de condi. insti. & voluit Pe. An. in. d. l. impossibilis. Sed mulier etiam stante huiusmodi statuto potest facere vltimam voluntatem, vt posteà dicemus, ergo & donationem causa mortis. nam & qui testari potest, & donare causa mortis potest. l. Marcellus, in prin. ff. de dona. inter vir. & vxo. sicut è diuerso qui testari non potest, nec donare quoque causa mortis potest. l. 1. in prin. ff. de tutel. & rati. distra.

Donatio causa mortis an & in quibus acæ dat ultimæ uolũtati. ui de in nu. 69

63 ¶ Ad hæc si concedamus donationem causa mortis non magis accedere vltimæ voluntati, quàm contractui. At saltem negari non potest, quin vtrique accedat, & sic mixta sit ex vtroque. Sed mixta ex simplicibus cõtrariam aut diuersam naturam habentibus videntur constituere tertiam ac separatam speciem, vt probat tex. in. l. si statuliber. §. vl. ff. de statulib. & in. l. munerum. quæ est vl. §. mixta. ff. de muneri. & hono. & in l. 1. in prin. ff. de vent. insp. & l. 1. §. ẽtatem. ff. de aqua quoti. & æsti. & l. Titiæ textores, in. 3. casu. ff. de lega. 1. & l. vl. post prin. & ibi Fran Are. in. 1. no. C. de inof. testa. & in. c. 1. & ibi Domi. in. 1. no. de postul. præla. li. 6. Signo. con. 48. quæritur si petij, col. 2. versi. quartò quæro. & con. 95. quæstio talis est in portu, col. 5. versi. præterea ad idem. Et id patet in materia stipulationum, vbi occurrit ista mixtura, ea certè constituit nouam speciem, & quæ stipulationes communes appellari facit. l. stipulationes aliẽ. ff. de verbo obli. Et nuncupatim quòd donatio causa mortis sit tertia species, distincta à contractibus, & vltimis voluntatibus, dicit Bal. in l. vlt. C. de dona. caus. mort. & in sua marg. in verbo, donatio, col. 3. versi. donatio causa mortis non est, vbi ad hoc dicit esse tex. sing. in. d. l. vl. de donati. causa mortis.

Mixta tertiam speciẽ faciunt.

64 ¶ Et hæc maximè procedunt in statutis, in quibus sub simplicibus mixtum non continetur, vt probatur in l. quid ergo. §. i. versi. ex sententia. ff. de his qui no. infa. iuncta. l. 1. §. si is qui. ff. de exerci, & voluit Bar. post Iac. Bu. in l. certi conditio. §. quoniam. ff. si cert. pet. & Bal. in l. omnes populi, col. 7. versi. item si statutum dicat. ff. de iusti. & iur. vbi tenet, statutum disponens in contractu mulierũ requiri consensum propinquorũ, non habere locũ in mixta persona, videlicet in hermofrodita, per tex. in. l. hoc legatũ. ff. de leg. 3. & idem Bal. in. §. omniùm, post prin. Insti. de actio. & con. 237. quidam magnificus, paulò ante fi lib. 3. vbi dicit, quòd statuta siue consuetudines feudorum deferentes feudum ad descendentes masculos, non includunt hermaphroditum, per. d. l. hoc legatum, & alia quæ allegat. & Angel. con. 256. quia consultatio, col. 2. & recentiores in. l. 2. in prin. ff. de verbo. oblig.

Mixta sub simplicibus non continentur in statutis.

65 ¶ Sed & hæc potissimùm obtinent in exorbitantibus, & odiosis: cuiusmodi est hæc nostra consuetudo ex multorum op. vt diximus, & dicemus posteà. In quibus nunquam mixtum continetur sub simplicibus. l. vim passam. §. præscriptione. & l. mariti. §. hoc quinquennium. ff. de adul. & l. si ita scriptum, in princ. & ibi Angel. & alij. ff. de libe. & posth. & d. l. hoc legatum. ff. de leg. 3. Io. An. in addi. Specul. in rub. qui filij sunt legi. Bar. Angel. & alij plærique in. d. l. 2. in prin. ff. de verbo. oblig. idem Bartho. in. d. l. Titiæ textores. ff. de legat. 1. Baldus in. d. l. certi condictio. §. quoniam circa fi. versi. 2. quæro. ff. si cer. pet. Ant. in proœ. decre. Pe. Anc. in repe. c. 1. in. 4. prin. quæsti. versi. inter consilia, de constit. & con. 37. contra Ioannem, col. 2. Ro. con. 259. in casu proposito. & con. 294. hæc confessio, ad fi. Io. Ana. con. 63. præsuppositio. Alex. con. 82. viso processu, col. antep. versi. præterea dicti, lib. 3. & con. 76. visis dubitationibus, col. 3. lib. 5. & con. 140. circa primum, eodem lib. 5. Corne. con. 63. licèt ex pluribus, col. 3. versi. & sub simplicibus, lib. 2. Soci. con. 81. non est dubium, col. 3. versi. tertium, lib. 3. & con. 28. fuit quidam, col. 6. versi. nono, lib. 4. & Ludo Bol. col. 31. inter. S. & B. col. 6. versi. ex quo ergo. Et hæc est communis op. licèt nonnulli tenuerint contrarium, vt videre licet apud Vesputium inter con. Corne. con. 66. dominus, col. pe. & vl. & quosdam recentiores in. d. l. 2. de verbo oblig. Alij item multis & nõ contemnẽdi modis

Mixtũ nun quã sub simplicibus cõtinetur in odiosis.

modis id limitant & declarant, vt plenissimè videbis apud Soci. con. 116. in præsenti, col. 2. versi. sed vt omnibus, lib. 4.

66 ¶ Denique adultus habens curatorem, non potest sine illius authoritate contrahere. l. si curatorem. C. in integ. restit. mino. cùm si. Et tamen non prohibetur liberè donare causa mortis, vel sine ea authoritate, Baldus & Alexander ibi. idem Baldus in. l. prima, in principio. ff. de tutelis & rationibus distrahendis. & subobscurè consilio centesimooctauo, domina Ioanna, in vltimo dubio, libro tertio. Ioan. Ana. in. c. quia ex omnibus, columna decimaquinta, in quarta quæstione de vsuris. Iason in dicta. l. secunda, columna tertia, versi. licèt omnes. ff. de legatis secundo. Alciat. in dicta. l. secunda, in principio, numero vndecimo, de verbo. obligationi. & libro tertio de verborum significatione, in quinto, principa axiomate. & Antonius Rub. consilio vigesimoseptimo difficultas casus, in fi. Nam & idem quoque liberè testari potest, sine curatoris authoritate, immò & eo inuito, & reluctante, idq; etiam in rebus immobilibus, vt multorum textuũ, & doctorum authoritate probauimus in repetition. l. si vnquam, in verbo, donatione largitus, in decimatertia quæstione, versi. ratio autem. Quibus tamen addes Alberi. in. l. cùm pater. §. curatoris. ff. de legatis secundo. Bar. in. l. ab Aurelio. §. Caius, in prin. ff. de liber. leg. Baldum in. l. prima, tam in lec. columna quarta, versi. deinde quæro quid de prodigo, quàm in repe. colum. octaua, versi. duodecimò quæro. C. de sacro. eccle. & in. l. secunda. C. quando decr. opus non est, vbi ex hoc dicit quòd adultus in testamentis habet iura maioris, potestque permittere alienationem immobilium pro executione testamenti sine decreto. & in cap. primo, columna prima. tit. per quos fiat inuesti. & con. 83. an prohibita, ad fi. li. 2. & con. 37. decreto, col. 2. versi. item alia ratione, libr. 3. & d. con. 108. domina Ioanna, columna tertia, versi. sextò est videndum, lib. tertio, & con. 310. ad cuiden tiam, in princip. eodem libro tertio. Barb. consilio vigesimotertio, clementissimum, columna tertia, libro quarto, vbi in id facit sing. textu in. d. §. Caius. Iason. in. d. l. secunda, columna tertia. ff. de leg. 1. & in. l. quæ de legato, col. vl. ff. cod. tit. & Philip. Decium in. c. in præsentia, col. 11. in. 14. no. de proba.

A dultus habens curatorem libere potest donare causa mortis, ui de infr. 77
A dultus libere testari potest inui to curatore & de rebus immobilib⁹

67 ¶ Ex quo & illud sequitur quod diximus, eundem quoque posse donare causa mortis. nam cui illud licet, & hoc quoque licere leges permittunt, vt suprà diximus. Nam & vtriusque eadem est ratio, quantùm ad adultum pertinet, qui ob id testari potest sine curatoris authoritate, quia nulla hinc læsio oriri potest, cùm posit quandocunque libuerit, reuocare, vt dicunt Angelus, Imo. Raphael, Corne. & Alexander in. l. prima. §. fuit quæsitum. ff. ad. S. C. Trebel. Ideoque vt illi quoque dicunt, ei non competit in integrum restitutio aduersus id testamentum. quod & repetit Philip. Decius consilio ducentesimoseptuagesimonono, placet mihi, col. 1. & 2. & ante eos voluit etiam Bar. in. l. verba contraxerunt. ff. de verborum signifi. Quæ quidem ratio in donatione causa mortis, eò magis obtinet, quòd ea faciliùs liberiusque reuocatur, quàm testamentum. Nempe quę ex sola pœnitentia reuocatur. l. non omnis, in prin. ff. si cert. pet. & l. mortis causa donatio etiam, & l. qui mortis. ff. de donationi. causa mortis, & dicta. l. senatus. §. mortis causa, eo. ti. & l. Seia. ff. de dot. pręle. Testamentum autem non sola voluntate aut pœnitentia reuocatur, sed in id requiritur aliud testamentum, & ipsum quidem æquè solenne, ac primum. §. ex eo solo. Insti. ex quibus caus. testa. infir. & Fed. Senen. si is est, inter con. ipsius, consilio centesimosexagesimoquinto, referunt in dubium. Bartholus in. l. de iure. ff. de legatis tertio, & docto. vbique. Igitur similiter mulier quę sine authoritate viri contrahere non potest, non tamen per hoc prohibetur donare causa mortis, vti nec testari.

De cadẽ re
Minor non restituitur aduersus te stamentum.

68 ¶ Et hac ratione motus Iason in. d. l. secunda, columna secunda, versi. prædicta communis conclusio. ff. de legatis secundo, tenet etiam mulierem per statutum prohibitam contrahere, sine consensu propinquorum aut viri, non prohiberi donare causa mortis. Quod & ipsum voluit Ro. omnium primus, ibi, & post eum Soci. columna prima, in quarta conclusione. & And. Alciat. neque enim vnquam dubitaui quin ea lec. sit ipsius, vt plenius alibi diximus. & idem Soci. consilio centesimoquinquagesimo, dominus labia, &c. & nos introducere, &c. colum. decimatertia, versi. secundò principaliter, libro primo & Anto. Rub. d. consilio vigesimoseptimo, in fine. & Alcia. d. libro tertio de verbo. sig. in. 3. axiomate, vbi & id dicit voluisse Ro. & Soci. locum tamen non designat. Addit autem Iason in. d. l. 2. totum mundum vt ipse loquitur, tenere contrarium.

Statutũ phibens cõtra here an ꝑ hibeat donare causa mortis.

69 ¶ Contrariũ enim, vt scilicet prohibita contrahere non posit donare causa mortis, cùm ex facto contigisset, consuluit Petrus Anchoranus, consilio trecentesimooctuagesimoquarto, dubium in ista quæstione facit mixtura, ea ratione mortis, quia donatio causa mortis plus sumit ex natura contractus, quàm vltimæ voluntatis, vt notat glosa, & Bartholus in. l. secunda, in princ. ff. de dot. præleg. quod & voluerunt, vt hoc illi addas, Dy. & Bartholus in. l. tamis, qui. §. primo. ff. de donationi. causa mortis. Idem Dy. & Cy. in. l. fenium. C. qui testa. fac. pos. & Baldus qui illam glosam reputat sing. in. l. cùm hi. ff. de transact. & in. l. Labeo, in prin. ff. de pac. & con. ducentesimo quadragesimooctauo, an cæcus, libro quinto. Bartho. Bald. & recentiores in. l. secunda. ff. de leg. 1. Ideoque vt dicit glosa Bar. & alij in dicta. l. secunda. ff. de dot. prælegat. non magis valet donatio causa mortis durante matrimonio, quàm simplex donatio, vt est textus in. l. mortis, in princi.

De cadẽ re Contra sudicta. Donatio causa mortis contractuine, an ultimæuolũtati magis accedat.

ff.de donation. inter virum & vxorem, de quo tamen alibi dicemus pleniùs, quanquam valeat legatum, vt est textus in dicta. l.secunda. Et videmus quòd licèt vltima voluntas non possit pendere ex alieno arbitrio. l.illa institutio, & l.captatorias. ff. de hæredibus instituendis, potest tamen donatio causa mortis, vt patet in filiofamiliâs qui potest donare causa mortis, modò consensus patris accedat, licèt testari non possit, ne patre quidem consentiente, vt est textus in dicta. l. tam is qui. §. primo. Magis ergo accedit donatio causa mortis contractui, quàm vltimæ voluntati. At natura mixti, vt subiungit Petrus Ancharanus, est accedere ad naturam eius, cui magis accedit, textus in. l. quæritur. ff. de statu. hominum. l. legatis seruis. §. si vnus. ff. de legatis tertiò. ff. de verborum obligation. quòd dispositio facta de aliquo simplici compræhendit mixtum, quod magis adhæret illi simplici, de quo est facta prouisio.

Mixtum accedit ad eā naturā cui magis accedit.

70 ¶ Cui adde, quòd in quacunque materia, siue fauorabili, siue odiosa, sub simplicibus mixtum continetur, non quidem ex verbis, sed ex mente dispositionis, vbicunque est eadem vel maior ratio, casus est notabilissimus in. l. interdum. §. quod ait. ff. de his qui notantur infa. iuncta. l. prima in fi. eo. tit. secundum Fran. Are. in dicta. l. si ita scriptum, in prin. ff. de libe. & posth. qui & ad hoc dicit facere textum in. l. patre furioso, in fi. ff. de his qui sui vel alieni iuris sunt, & in. l. sed & si per prætorem. §. ait prætor. ff. ex qui. caus. maio. & in. l. si quis in puteum. §. illud. ff. quod vi aut clam, & in. l. vltima. §. hac actione. ff. nau. caup. stab. Cui potes addere & text. in. l. si ita facta sit, vbi & hæc notat Ia. Ra. Baldus. & Imo. ff. de iniust. testament. quem & ad hoc expendit, dicitque notandum Alexander, consilio centesimo sexagesimoprimo, viso statuto ciuitatis, columna quarta, versi. quinimo. At eadem omnino est ratio in donatione causa mortis, quæ & in alia, vt patet ex his quæ diximus suprà in prima quæstione. Item hæc solennitas consensus viri vel consanguineorum requisita à statuto, est similis solennitati, de qua in dicta. l. tam is. §. primo. Nam in vtraque hoc accidit, quòd voluntas donationis pendet è consensu & arbitrio alterius. Sicut ergo ibi donatio quo ad huiusmodi solennitatem accedit ad contractum, & non ad vltimam voluntatem, ita & hîc similiter.

Mixtū semper continetur in simplicibus, si eadem est ratio.

¶ Postremò, vt id quoque addas Petro Ancharano, donatio causa mortis adeò quidem magis accedit donationi inter viuos, quàm vltimæ voluntati, vt si è diuerso prohibeatur quis statuto testari sine præsentia propinquorum, poterit tamen sine illa solennitate donare causa mortis, vt & donare inter viuos, vt no. consuluit Baldus, consilio ducentesimo nonagesimooctauo, quæritur vtrum vsurarius, libro secundo, vbi etiam dicit dispositionem. c. quanquam de vsuris, libro sexto, prohibente in vsurarios testari sine solennitatibus illic declaratis, non procedere in donatione causa mortis, per multa quæ illic allegat. Id quod etiam tenuit ipse Baldus in. l. executorem, columna tertia, versi. modò vidi. C. de exec. rei iudic. vbi hoc latè disputat, & eius frater Angelus in sua disputatione incipiente, Astensis miles, columna octaua, versi. sed de quarto dubitatur. de quo etiam tu vide Imo. in dicta. l. tam is. ff. de donation. causa mortis. Antonius in disputatione incipiente, Bononiensis quidam vsurarius, Petrus Ancharanus in disputatione, incipiente, Vsurarius manifestus, Laurentius Rodulphus in tractatu vsur. quæstione centesima vigesimaquinta. Sed & inter consil. ipsius Baldi, Aluisius Perusinus ipsius discipulus, consilio ducentesimo quadragesimooctauo, an cæcus possit, libro quinto, latè probat donationem causa mortis magis accedere contractui, quàm vltimæ voluntati, siue ipsius ordinationem respicias, siue eiusdem confirmationem, siue item efficacium & effectum.

Donare causa mortis non prohibetur qui testari prohibetur.

72 ¶ Illam autem Petri Ancharani sententiam, vt ad eam redeamus, nuncupatim sequuntur Alexander, Fran. Aretius, & Barb. in dicta. l. secunda. ff. de verborum obligation. ille quidem ante finem, alter columna quarta, versi. & inter multas, hic columna nona, versi. item dico. & idem Alexander in dicta. l. secunda, columna vltima. & ibi Soci. columna tertia, versi. ex quibus etiam. ff. de legatis primò, & ipse Soci. consilio centesimoduodecimo, & multum abundè, columna sexta, versi. quarta difficultas, libro primo, quod repetitur consilio centesimoseptuagesimosecundo, libro secundo. & Benedictus in repetitione. c. Raynutius, in verbo, testamentum, leg. quarta, numero trigesimoquinto, de testamentis. & Iason sibi contrarius in. §. omnium, qui est secundus, columna quinta, versi. sed circa ista, ibi, nec istis obstat, Institu. de actionibus, vbi ex hoc limitat Baldus dec. in dicta. l. omnes populi, dum loquitur de hermaphrodit. vt procedat cùm æquè valeret in vtroque sexu: quòd si in sexu muliebri præualeret, comprehenderetur in. d. statuto requirente certam solennitatem in contractibus mulierum.

73 ¶ Sed & idem quod ipse Petrus Ancharanus, illo tamen non commemorato, consuluit Panormitanus, cuius etiam illi quos suprà citauimus, non meminerunt, in dicto consi. quadragesimo, suprà in principio huius quæstionis, allegato, in primo dubio, libro secundo, & Philippus Corneus nullam quoque superiorum mentionem faciens, consilio quadragesimoprimo, cuius exordium est, videtur in hac consultatione, per totum illud consilium, libro primo, vbi hanc rem luculenter in vtranq; partem disputat, iterumq; consilio centesimo vigesimosexto, licet in hac consultatione, columna quinta, versi. item esset probabile; eo. libro primo. Et hanc dicit esse communem opinionem Iason in dicta. l. secunda. ff. de leg. 1.

¶ Et

74 ¶ Et hoc mirum in modum confirmat, quod post Iac. Ard. tradidit Bal. in. c. 1. in prin. col. 4. versi. quæro si vasallo, tit. de prohi. feud. ali. per fed. quòd si statutum prohibeat mulieres donare, ita intelligitur, vt nec eæ quidem donare causa mortis possint. Idque generale esse dicit, vbi nomen donationis prohibitiuè ponitur, vt etiam censeatur prohibita donatio causa mortis. nam à quo remouetur genus, & quælibet eius species remota esse censetur, per dicta. l. filiusfamiliâs. §. pari autem ratione. ff. de donat. quod dicit esse notandum. & sequitur Cardi. Alex. ibi col. 1. & Fran. Are. in. l. qui in potestate, post prin. ff. de testa. & Maria Soci. con. 19. pro decisione, col. 5. versi. sed aduertendum, in. 1. libro con. Bartho. Soci eius filij, & Barb. d. con. 23. clementissimum, col. 1. libro quarto, vbi id dicit sing. & Firmia. qui id quoque sing. dicit, in tractatu gabellarum in tertia parte octauę partis princip. in duodecima quæstione. & Franc. Ripa. in dicta. l. secunda, columna 4. numero. 10. in fi. ff. de lega. 1.

Donatio causa mortis censetur prohibita. donati. similiter prohibita.

75 ¶ Pro quo optimè facit, licèt non allegent, quòd. l. si quis argentum. C. de dona. loquens simpliciter de donationibus, licèt sit exorbitans, vt suprà diximus in præcedenti quæsti. habet tamen locum in donatione causa mortis, ex sententia glo. quæ passim sing. ab omnibus dicitur, in. l. cū pater. §. Meuio, in verbo, donabat, & iterum in verbo, reuocaretur, & ibi Bar. Bal. & alij. ff. de leg. 2. cum aliis multis concord. & glo. & doct. à me abunde & propè superfluenter collectis in. d. repe. l. si vnquam, in verbo, donatione largitus, in. 13. quæst. versi. confirmatur item ex eo, neque enim hîc illos repetere ducimus. Sed illis tamen addes Bal. in. l. doti, quæ est vl. in lect. antiqua, ante fi. ff. de condi. ob caus. & in rep. l. 2. col. 7. versi. tertio modo. ff. de iureiur. & in. l. si donationis. C. de contra. empti. & con. 272. in causa egregiæ, col. 2. versi. quintò probatur, lib. 5. Saly. in. l. 1. §. fin autem aliquid sub conditione, in fi. C. de cadu. colum. & in. l. licèt inter priuatos, & ibi quoq; Fran. Are. C. de pactis. Io. Fab. in. d. l. si quis argentum. Pet. Anc. con. 76. per modum, col. 2. versi. sed ad hoc dubium. Fulgo. con. 217. viso exemplo, columna vltima. Imo. in dicta. l. secunda. & ibi Iaso. columna secunda. ff. de lega. primo. & Angel. Are. in. §. primo, in. 2. locis, Instit. de dona. & in. §. in personam, col. 4. versi. & prædicta procedunt, & ibi Iaso. col. 10. versi. an autem, Instit. de acti. Pe. Corne. con. 41. videtur in hac, col. 2. lib. 1. Ferra, in. tit. for. libel. quo agit. pro donat. in glo. 1. col. 3. versi. amplius quæritur. Barb. qui hoc latè disputat, in rub. ext. de dona. col. 2. versi. secundò considero. Philip. Decius in. l. semper qui prohibet, col. 1. ff. de regul. iur. & Steph. Bertran. con. 156. ex themate, numero vndecimo & duodecimo, libro quarto. & Viglius Phrysius in. §. sed cum paulatim, in verbo, vno contextu, Instit. de testa. ordi. Et hæc haud dubiè est communis op. vt etiam testatur Iason in. d. l. 2. ff. de leg. 1. Licèt Signo. & alij nonnulli tenuerunt contrarium, vt in. d. repe. l. si vnquam, loco suprà allegato, in fi. diximus.

L. si quis argentum habet locū in donatione causa mortis.

76 ¶ Faciunt quoque in hanc partem omnia ferè quæ suprà adduximus in præcedentibus quæstionibus, iunctis his quæ voluerunt Imo. & Alexander in addi. Bartholi in. d. l. 1. in fi. ff. de donat. & iterum in. l. filiusfamiliâs, eo. tit. quòd statutum loquens de donatione procedit & in donatione impropria, vbi est eadem ratio. Nam & videmus quòd quemadmodum pupillus contrahere non potest sine authoritate tutoris propter imbecillitatem intellectus, ita nec donare potest causa mortis, per tex. qui ad hoc reputatur sing. in. d. l. 1. in prin. ff. de tutel. & ratio dif. & facit. l. distractis, vbi & hoc notat Alexander in primo notabili. C. qui testa. fac. pos. Ergo non absimili ratione mulier, quæ statuto prohibetur contrahere ob consilij infirmitatem, vt iam satis suprà diximus, & dicemus posteà latiùs, censeri debet prohibita etiam donare causa mortis. Quanquam hæc postrema ratio non admodum solida est, cùm posset dici maiorem esse imbecillitatem in pupillo, quàm in muliere. Ille enim testari non potest. l. qua ætate. ff. de testa. illa autem potest, etiam prohibita contrahere, vt dicemus in. 7. quæsti.

Donatio in propria cōtinetur sub dona. si cadē est ratio

77 ¶ Ex his autem quæ diximus facilè responderi potest omnibus, quæ pro priori parte adducta sunt. Nisi quod postremò loco dictum est, numero sexagesimosexto, de adulto habente curatorem: qui licèt contrahere non possit sine authoritate curatoris, potest tamen donare causa mortis, sicuti & testari inscio & ineonsulto curatore. Cui difficillimum est respondere, nisi neges illud verum esse, nam id dubitanter, & per verbum fortè scriptum est à Bal. in. d. l. si curatorem habens. C. de integ. resti. mino. & contrarium tenuit ipsemet Baldus in capite prim. §. item sacramenta puberum, columna penultima, versi. quæro nunquid in vltima voluntate, tit. de pac. iur. firm. quem sequitur Alexander sibi etiam contrarius in. d. l. secunda, in fi. & ibi quoque Fran. Ripa. vbi suprà citauimus. ff. de leg. primo. & Fran. Are. in. d. l. si curatorem habens. & Fran. Cre. sing. 117. hæres minoris, vbi hoc dicit menti esse tenendum:

Adultus an possit donare cau. mortis.

78 ¶ Hæc autem quæ diximus maximè procedunt, si donatio causa mortis fuerit facta præsenti & stipulanti. tunc enim censetur esse contractus. Ita vt statutum loquens in contractu habeat locum in ea, vt tradit Petrus Anchoranus dicto consilio trecentesimo octuagesimoquarto. Nam & talis donatio non requirit additionem hæreditatis, quæ in legatis exigitur, vt notat Bald. in. l. & si mortis, in princip. C. ad leg. Falci. Nec pro tali donatione competit hypothecaria, quæ datur pro legatis, vt cōcludit Alexander in dicta. l. secunda, columna tertia. ff. de legatis primo. Ex quibus aperte intelligi potest, quod de huiusmodi donationibus idem iudicatur, quod de cōtractu, vt etiā

Donatio causa mortis, stipulanti cōtractus est.

 concludit

concludit Imo.in.l.vt hæredibus,versi.item attende.ff.de legat. 2. & Philip. Deci. con.197.in casu proposito,col.2.

79 ¶ SED QVAERO QVINTO. Si teneamus eam partem, quæ requirit consensum viri in dona-
An hæc do natio requi rat mortem utriusq; ut cõfirmetur
tione causa mortis, Vtrum si vxor donauerit causa mortis marito consentiente, requiratur mors vtriusque & viri & vxoris, vt huiusmodi donatio confirmetur, an verò vxoris sufficiat. Videtur vtriusque mortem exigi, ar.l.cùm hic status.§.oratio non solùm, &.§.in hac, & quod ibi dicit glo sa, & in.l.si eum qui.§.ex quibus, rursumque in.l.mortis suæ causa.ff.de donatione inter virum & vxorem, & in.l.donatio, & ibi glo.&.l.si vt proponis.C.eo.vbi donatio facta inter virum & vxorem ex consensu patris donantis, in cuius erat potestate, non confirmatur, nisi morte vtriusque, & donantis, & patris ipsius.

80 ¶ Dic tamen contrarium in hoc casu, videlicet sufficere mortem mulieris. quemadmodum &
De cadẽ re
cum filiussamiliâs donat causa mortis consentiente patre, sufficit mors filij ad confirmationẽ eius donationis, vt voluit glo.in.l.nec fratris, & ibi Cy. & Bald.C.de donat. causa mortis. glosa in.l. qui pretio, in fine.ff.eo tit.& ibi Bartholus Imo.& Pau.Ca.ex quibus Bartholus ad hoc dicit bene facere textum in.l.si alienam.§.Marcellus.ff.eo. Respondetq; ad iura in priore parte allegata, quòd loquuntur de donatione inter virum & vxorem, quæ ab initio est inualida.hæc autem donatio causa mortis, valet iam ab initio, vt notatur per glosam & doct.in.l.vlt.§. Lucius.ff.de donation.& idem voluerunt Raphael & Cornetius in.l.senium.C.qui testamentum facere possunt, & Guido Papa, dec.Delphi.223.item in causa, versiculo, sedpotest.

81 ¶ Et hanc partem confirmat quod non in longè dissimili casu scribit Bartholus in.l.si per epistо
De cadẽ re
lam, & ibi Imo.Roman.Pau.Ca.Fran.Are.& omnes penè qui de ea re loquuti sunt, præter Raph. ff.de acqui. hæred. quòd si pupillus constituerit procuratorem cum authoritate tutoris, non finitur mandatum per mortem ipsius tutoris, sed tantùm per mortem pupilli: quoniam, vt inquiunt, actus principaliter accepit substantiam ex persona pupilli: vnde ipse mandasse videtur, non tutor. Nam vt idem Bartholus alibi dicit, scilicet in.l.& quia, quam legit cum. l. more maiorum, in prima oppos. ff. de iurisdictione omnium iudic. confirmans siue præstans authoritatem actui, non dicitur actum ipsum facere, sed eum imperfectum perficere. Et vt dicit Baldus in.l.si vt proponis.C.de seruo pignori dato manumisso, Qui consentit, non facit, sed non impedit.l.si pater. §. vltimo. ff. de manumiss. vindict. Aliud enim agere, aliud agenti consentire. l. aliud ff.de regul.iur.de quo & nos latè dicemus in duodecima quæstione huius glosæ, & aliquid quæstisequen.

82 ¶ Sed & hoc tamen intellige in casu nostræ consuetudinis cùm vxor donauit rem suam, secus au
Quid si uxor donat rem mariti.
tem si donaret rem viri ex consensu ipsius, tunc enim ad confirmationem huiusmodi donationis non sufficeret mors vxoris, sed & viri quoque exigeretur, si nondum res ipsa fuerit tradita, vt voluit Cy.in.d.l.nec patris.C.de donat.causa mortis, vbi eius rei rationem reddit ex.l.Papinianus ff.de donat.inter virum & vxorem. Et vide etiam super hoc quæ dicemus in seq.quæsti.

83 ¶ ILLVD ITEM SEXTO queri potest, quia huiusmodi donatio causa mortis, vt suprà diximus,
An ad re uocandam hanc dona tionẽ utriusq; quæ pœnitẽ tia requira tur.
sola pœnitentia reuocari potest, Vtrum hoc casu, cùm scilicet vxor donauit causa mortis ex consensu mariti, requiratur vtriusque pœnitentia, an alterius tantùm sufficiat. Dic breuiter ex sententia multorum ex his, quos in secundo sequenti versi.citabimus, quòd si vxor donat rem suam, ea poterit sola reuocare, vt etiam nõ obscurè probat, licèt illi non allegent, tex. loquens de donatione inter virum & vxorem, in.l.donatio.C. de donation. inter virum & vxorem, vt quæ sola donare videatur, non etiam maritus qui consentit, vt diximus in præcedenti quæstione, & vt scribitur in.l.aliud.ff.de regul.iur.aliud est agere, aliud agenti consentire, & dicemus infrà latissimè in dicta duodecima quæstione. Et in hac quoque opinione videtur fuisse Guido Pap. loquẽs in donatione causa mortis facta à filiosam. consentiente patre, deci. Delph. 223. item in causa, paulò ante fi.

84 ¶ Solus autem maritus, reuocare non potest, vt de filiofamiliâs qui causa mortis donauit rem
De cadẽ re
suam, voluit Bartholus in.l.secunda.§.1.in quarta quæstione.ff.de donati.& Raph.& Corne. in l seruum. C.qui testa.fac.pos. Et etiam in filiofamiliâs qui fecit testamentum ad pias causas ex voluntate patris, vt scilicet pater solus reuocare non possit, nec quò ad institutionem hæredis, nec quò ad legata, tenuit Baldus in repe.l.1.columna quinta, versi.sed iuxta hoc quæritur incidenter, filius.C.de sacro.eccle.& Alexander con.246 placet admodum, lib.6.vbi & ex hoc consuluit in alio pulchro casu, & Philip.Fran.in rub.de testa.lib.6. char.7. versi. decimò quæritur.& in alio casu ipse Baldus con.208.licèt consentientes, libro tertio, vbi dicit, quòd licèt mulier ex statuto non possit facere testamentum sine consensu viri, potest tamen idipsum factum cum illius consensu, sine illo reuocare. Et quod item à Bartholo disseritur in.l neque.C.de procur.& in.l. actor ff.rem rat. hab. an procurator constitutus à pupillo cum authoritate tutoris vel à capitulo, cum authoritate prælati, possit à solo tutore, aut prælato reuocari.& concludit, quòd si solus tutor aut prælatus potuisset solus procuratorem constituere, poterit solus reuocare: aliàs non potest.& sequuntur Alexander, Fran.Are.& alij recentiores, qui adferunt concord. in dicta.l. si per epistolam.ff.de acqui.hære.

¶ At

85 ¶ At si vxor donauit rem mariti ex cõsensu ipsius mariti, quia tunc maritus donasse videtur, per *De cadẽ re*
l.in ædibus.§.quod filiussa.ff.de donat.&.l.si quis hac lege.§.si filius.ff.quis & à quibus. Certè poss idem maritus solus reuocare. Ita voluerunt Dy.Cy.& Saly. loquentes in illo casu filiisa. qui ex consensu patris donauit rem patris.in.d.l.nec fratris. C.de dona.inter vir.& vxo. Io.An.in addi.Cyn.d.l.2.§.1.vbi Specul.tit. de instr.edi.§. porrò, circa prin.in addi.incip. incidit quæstio. Bar.in.d.l.2.§.1.vbi suprà.ff.de donatio. Bal.& Fulgo.in.d.l.senium. C.qui testa.fac.pos. Pet.An.con.76.per modum consilij, in.1.dubio. Soci.con.114.viso testamento dominæ, col.2.& iterum vlt.lib.1.

86 ¶ SEPTIMO EX his quæ dicta sunt in.4.q.& seq.satis superque vel cæcis apparet, hanc con-
An hæc cõ suetudo ha beat locum in testamen tis.
suetudiuem non procedere in vltimis voluntatibus, vt scilicet per huiusmodi consuetudinem, quæ prohibet contrahere vxorem sine consensu mariti, non ea censeatur prohibita testari sine illius consensu. Nã omnes tenentes prohibitum contrahere, prohiberi & donare causa mortis, hac potissimùm ratione inniteruntur, quòd donatio causa mortis magis accedit contractui, quàm vltimæ voluntati: tanquam aliud esset, si vltimæ voluntati magis accederet. Quin Panor.d. con. 40. col.2.vers. item quando donatio, libro secundo expresim dicit, quòd si donatio causa mortis fieret in testamẽto aut codicillis, tunc saperet omnino naturam vltimæ voluntatis, ideoque essemus extra verba statuti prohibentis contrahere, pro quo tex.est, licèt non allegat, in.l. verba contraxerunt.ff.de verbo.signi.vbi ita scribitur. verba conttaxerunt nõ pertinẽt ad ius testandi. Per quem tex.dicit glo.in.l.testamentum, in verbo contractus. C.de testa. quòd testamentum non est contractus, ex quo dicit Bal.ibi, in fi.no.quòd statuta loquentia de contractibus non habent locum in testamentis. quem sequuntur Rapha.& Corne.ibi.& Alex.in addi.ad Bar.in.d.l.verba contraxerunt.& Philip.Deci.in.l.vl.col.3.ver.secũdo no. C.de edic.diui Hadri.tol. Et alibi Bal.con.349. prædicit Placentiæ, lib.1. consuluit per illum text. quod statutum prohibens contrahere non comprehendit vltimam voluntatem, ad quod etiam allegat tex.in.l.pater filium, in prin.ff.de lega.3. Et idem voluit ipse Bal.con.253.casus talis est, quidam de ciuitate, col.2. versi. solutio verba statuti, lib.3.per.d.l.verba, de verbo.signi.& Imo.in.l.si ita quis.§.ea lege, col.pe.ff.de verbo.oblig. & Alex.con.90.super eo quod quæritur, col.2.lib.4. Calca.con.74. quòd dictis filiabus, col.6. Et hinc subdit Baldus in fi.illius prioris con, quòd prohibitus acquirere per contractum, vel alio modo, poterit tamen acquirere per viam institutionis hæredis, per multa quæ ibidem ab eo sunt allegata. Quibus adde & tex.in.l.milites, in prin.iuncto.§.vltimo.ff.de re mili.& in.l.decurio.ff. de decur.

87 ¶ Imò verò sunt qui negant, posse statutum expressè interdicere, ne possit mulier testari sine cõ
Statuta an possint pro hibere testa rifine con sensu alte rius.
sensu viri, aut consanguineorum: nam ita voluit Pau.Ca.qui ita dicit, se consuluisse, in.l. ex facto, in prin.columna.2.per rationem illius tex.& ibi quoque Fran.Are.col.4.in.8.no.& Alex. col.2. ff.de vulg.& pupil.sub.& idem Alex.con.55.consideratis dicti statuti verbis, in fi.libro.1.& con. 155.visis & accuratè consideratis, col.2.versi. ad idem, & seq.libro. 2. & latè Iason in.l.stipulatio hoc modo concepta.in.1.no.ff.de verborum obligat.& in.l.non idcirco. C.de codicillis, vbi hoc dicit sing.& con.127. pro parte negatiua, colum.5.versi.moueor in primis, libr.1. & Io. Lup. in repe.rub.extrà de donat.inter vir.& vxo.char.50.col.1.versi.vel statim.

88 ¶ Mouetur hi primò per tex.in.d.l.ex facto, ibi, cæterũ iniquũ incipit fieri beneficium principis,
De cadẽ re
si adhuc id valere dicamus: auferret enim testamenti factionem homini sanæ mentis. Ex quibus verbis no.plærique omnes, non valere statutum, tanquam iniquum: quod homini sanæ mentis liberam aufert testamenti factionem. Secundò non valet pactum tanquam contra bonos mores, quod aufert liberam testandi facultatem. d. l. stipulatio hoc modo concepta, ergo nec statutum: quia quod per pactum fieri non potest, eò quòd sit contra bonos mores, nec etiam per statutum, vt voluit Bartho.in.l.omnes populi, in.3.q.3.conclusionis principalis. ff.de iust.& iur.& doc.in ca. vltimo, de consuetudine, libro sexto, debet enim statutum esse sanctum.c.erit autem lex.4.distin. Tertiò, quia lex ciuilis & canonica improbant, quòd vltima voluntas pendeat ab alieno arbitrio l.captatorias, &.l.illa institutio.ff.de hæred.insti. Et ideò etiam filiussa.cum consensu patris testari non potest, ne testamentum filij pendeat à consensu patris. l.qui in potestate, & ibi no. ff. de testa.& dicemus latè alibi. Sed si istud statutum valeret, penderet testamentum vxoris à mera voluntate mariti, ergo non valet.

89 ¶ Quibus & tu adde hanc rationem, illam superiorem confirmantem. nam quòd testator dispo-
De cadẽ re
nat de rebus suis ex voluntate propria, est de substantia dispositionis, vt patet ex definitione testamenti, quæ scribitur in.l.prima.ff.de testamen. quæ quidem definitio ostendit qualitatem rei l. prima.§.dolum.ff.de dolo. Sed consuetudo contra substantiam dispositionis censetur irrationabilis, & non valet, vt notat glosa, in capite secundo, & ibi bonus textus, de consuetudine, lib.6. Hosti.& Io.An.in capite, Romana.§.primo, de appellationi.libro sexto. Qua ratione Fran.Are. in.l.secunda, columna secunda. in secundo no. & ibi etiam Iason in secundo quoq; no.vbi & aliã rationem adducit. ff. de vulg.& pupil. tenent non valere statutum, vel consuetudinem, vt valeat dispositio captatoria, licèt contrarium voluerunt Angelus, Imo.& Alexander ibi. & idem Angelus & Imo. in dicta. l. captatorias. ff. de hæredibus instituendis. & Alexander in.l. captatorias. C.de testa.mili.

90 ¶ Contrarium tamen, videlicet quòd valeat huiusmodi consuetudo vel statutum, ne vxor possit testari sine consensu viri, præsupponere videtur Bart. in. d.l. non idcirco. C. de codicil. & in l. si cùm dotem. §. eodem autem tempore, & ibi quoque alij. ff. sol. mat. & con. 10. in nomine &c. viso statuto, in prin. & Bal. in rub. C. de contrah. emp. in. 24. q. & in. d.l. omnes populi, col. 7. versi. itē si statutum dicat. ff. de iust. & iur. vbi tamen dicit huiusmodi statutum esse iniquum, idem Bal. & Saly. in l. 1. C. vnde vir & vxor, dum quærunt, an stante huiusmodi statuto, possit vir vxori sibi aliquid in testamento relinquenti cōsensum accommodare, & alij quos in eam rem citabimus infrà, in glo. 6. in. 3. q. & ipse Bal. in l. ex duobus. §. vl. paulò ante fi. ff. de. vulg. & pupil. & con. 208. licèt consulentes, iuncta casus positione, lib. 3. & con. 139. statuto communis Assisij, lib. 5 dum consulit, quòd stante statuto Assisij, quòd mulier non possit testari sine præsentia viri, non valebit testamentum omissa ea solennitate, & Corne. con. 241. de duobus quæritur, col. 2. libr. 2. & Bertha. in tract. Gabel. in. 6 parte prin. in. 5. q.

Contrà supradicta.

91 ¶ Et id expressè voluit Angel. loquens in statuto requirente consensum duorum consanguineorum, in. §. pronunciatum, in Authen. vt fac. no. constit. motus quia potestas testandi introducta est de iure ciuili, vt no. Dy. in. c. indultum, de regul. iur. lib. 6. quod quidem ius tolli potest, & mutari, per leges & consuetudinem. l. de quibus. ff. de legib. Nec obstat inquit, quòd vltima voluntas non potest conferri in voluntatem alterius, quia hoc verum est per testatorem. nam per legem id fieri potest, vt apparet in donatione causa mortis, quæ est species vltimæ voluntatis. l. vlt. C. de donat. mor. & tamen potest pendere ex alieno arbitrio. l. filiussa. & l. tamen. ff. de donat. mort. Et ita dicit se consuluisse, sicuti verè consuluit, con. 88. præmitto primò quòd solennitas, & iterum con. 126. testamenti factio. Sed & hoc quoque idem consuluit Bened. Cap. con. 21. cùm de duobus, col. 2 versi. sed his nō obstat, & col. 3. versi. quod & primò, & ita etiam expressè tenuit Soci. in. l. pactum quod dotali, ad fi. C. de pactis. Nam potest (inquit) lex facere, quòd voluntas testatoris ab alio dependeat, per. l. captatorias, versi. Senatus prohibuit. ff. de hæred. instit.

De eadē re

92 ¶ Et idem quoque tenuit Iason sibi contrarius, in. d. l. ex facto, col. 2. in. 3. no. & iterum col. 4. versi. facit ista lex, & ibi quoque Claud. Seyss. col. quoque. 2. ff. de vulg. & pupil. sub. & Philip. Decius con. 612. cōclusionem, post prin. & Matthæ. Afflic. in Deci. Nea. 260. nunquid mulier. Et his potissimùm rationibus, innititur Iason in. d.l. ex facto. Nam quando statutum aufert liberam testandi facultatem homini sanæ mentis, verè iniquum est, iuxta. d.l. ex facto. At in nostro casu statutum non aufert homini sanæ & integræ mentis, cùm disponat de muliere, quæ propter fragilitatē sexus facilè decipitur, quæ quidem fragilitas, huic statuto occasionem dedit secūdum no. per doc. in. l. transactionem. C. de transac. cum concor. alibi à me adductis infrà in glo. 4. in verbo, *consentement*, nu. 37. restat igitur. Et licèt doc. ibi loquantur de contractibus mulierum, eadem tamen ratio statuendi fuit in voluntate. De quo tamen vide quæ scripsi in mea repe. l. si vnquam, in verbo donatione largitus, num. 204. ratio autem, & quod dicam in seq. versi. Item (vt redeam ad Iaso.) istud statutum non simpliciter aufert mulieri liberàm testandi facultatem, neq; enim simpliciter disponit, ne mulier possit testari, id enim esset iniquum, per tex. in. d.l. ex facto, sed propter huiusmodi fragilitatem requirit maiorē solennitatē, quod facere potest, vt in statuto disponente, quòd in testamento interueniant decem testes, voluit Bar. in. l. cunctos, in. 3. q. principali. C. de summa trinitate: & hoc maximè debet procedere in hoc casu, in quo est maius periculum, ideò & maior cautela est adhibēda. Quòd si quis occurrat, dicatq; tolli omnino liberam testandi facultatem mulieri, si maritus vel consanguineus nolit consentire, cùm sine consensu illius ex huiusmodi statuto nō possit testari, illi confestim respondebitur, q̄p si maritus nō habeat iustā causam cōtradicendi, iudex illum poterit cogere, vt consentiat: aut etiam concedere mulieri facultatē testandi, sine consensu illius, vt per Bar. & alios in. d. l. si cùm dotem. §. eo autem tempore. ff. solut. mat. cum multis concord. à me infrà adductis in. d. glo. 6. in. 15. q. Denique statutum quod habet motiuum rationis valet, & est æquum & rationabile, vt dicit Bal. in. l. vl. C. de libe. præter. & alibi sæpe. Sed hoc statutum est huiusmodi. igitur. Alias multas rationes afferunt Seyss. & Afflic. quas tu ipse videre poteris. Sed interim non prætermittam Platonis legibus lib. 2. non licere vxori cuiuscunque ætatis sit, testari sine authoritate mariti.

Vxori non licere testari sine authorit. uiri Platonis legibus.

93 ¶ Nec tamen hinc priùs discedam, quàm admonuerimus legentes, illud quod diximus, prohibitum contrahere, non esse prohibitum testari, procedere, quando quis prohibetur à contractu: q̄p si ab alienatione prohibeatur, res multis distinctionibus indiget, vt sciamus, an, & quando videatur prohibitus à testamento, atque testamentaria alienatione. Super quo vide Alberi. Bar. Bal. Angel. Raph. Co. Fran. Are. & alios recētiores in. l. si ita quis. §. ea lege. ff. de verbo. oblig. Bal. & Saly. in l. ea lege, illum col. 4. versi. 2. quæro, hunc, col. 7. versi. quæro secundò. cum multis seq. col. C. de condict. ob causam. & inter cætera dicit Bal. ibi, vnum quod huic loco maximè conuenit, quòd si alienatio est prohibita, ob alienantis imbecillitatem, non per hoc prohibetur testamenti factio, & institutio. Nam minor, inquit, prohibitus alienare, potest tamen testari. l. ab Aurelio. §. vl. ff. de lib. leg. quod & idem voluit Saly. ibi, col. pe. versi. quæro quidam donauit, & alij multi, quos tibi collegi in nostris retractibus. tit. 1. §. 26. glo. 1. numero. 3. sed quòd diximus, & seq. & alij itē quos addidimus suprà eadem glo. numero. 66. denique adultus.

Alienare p hibit⁹ an testumēto alienare possit.

¶ Intel-

94 ¶ Intellige secundò, vt licèt mulier, quæ prohibetur contrahere, possit testari, tamen non poterit in ipso testamento contrahere. Nam, vt id intelligas, scire debes, contractus inter viuos posse fieri in testamētis, glo. Bar. Bal. Angel. Imo. Pau. C. aſt. Fran. Are. & alij in. l. hæredes palàm. §. vl. ff. de testa. Dy. in. c. quod semel, ad fi. de regul. iur. li. 6. Oldra. con. 114. factum est tale, quædam mulier, col. 1. vbi id dicit probari ex duabus legibus simul iunctis, scilicet. l. 1. §. si assignare, & l. assignare. ff. de assig. libert. Io. And. in. c. quanquam, de vsur. li. 6. Bar. in. l. vnum ex familia. §. si de Falcidia. ff. de lega. 2. & in. l. cùm quis decedens. §. codicillis. ff. de lega. 3. Bal. in. l. sancimus, in fi. C. de testa. & in. l. si. mulier, quæ est. 3. ff. de lega. 3. & in. l. si tibi. §. 1. in fi. ff. de pactis. & con. 14. Antonius, col. 1. li. 2. & cō. 24. præsuppositio statuto. lib. 5. Io. Fab. in. §. 1. Instit. de lega. Lap. alleg. 91. imprimis videndum, col. 2. Alberi. Bal. Ange. Pau. Ca. Alex. & Iason in. l. cùm antiquitas. C. de testa. Idem Alberi in. l. hac consultissima, in fi. prin. C. eo. tit. vbi loquitur de venditione, & in rub. C. de donat. vbi loquitur de donatione inter viuos. Anto. con. 21. viso puncto, in prin. Imo. in. l. vt hæredibus, versi. item attende. ff. de lega. 2. Card. Flo. con. 125. respondeo ad primum, in prin. Panor. con. 95. quædam domina, col. 1. li. 2. Ro. qui hanc dicit communem op. con. 171. pro decisione, col. vl. Paul. Ca. con. 330. super primo quæsito, post prin. li. 1. & con. 379. primò videndum est vtrum, eo. li. 1. & con. 381. primò videndum est qualis, col. 1. eo. li. 1. vbi etiam dicit eum contractum valere, etiam si testamentum non valeret.

Contractus inter viuos fiunt in ultima uolūtate.

95 ¶ Et is quidem contractus ita factus in testamento, aut etiam confessio debiti inibi facta, retinet naturam confessionis, aut contractus inter viuos. nec fortitur vim testamenti, nec potest reuocari testamentū, vt dicunt Dy. in. d.c. quod semel, in fi. Oldra. d. con. 114. Cy. in. l. 1. in vl. q. C. de sacro. eccle. Alberi. in. l. si quis in principio testamēti, in fi. ff. de lega. 3. Bar. in. d.§. codicillis. Bal. in. l. vl. ff. de reb. eorum. vbi dicit per eum tex. irrito testamento non irritari contractum in eo factum, & in. d.l. sancimus, ad fi. C. de testa. vbi tamē nutat, & in. l. ex testamēto. C. de fideicom. & in l. si auia, in prin. C. de iure delib. Ro. d. con. 171. in vl. dubio. Bar. con. 23. clementissimum, col. 2. li. 4. Guido. pap. con. 233. in causa appellationis, in fi. per tex. in d.l. vl. ff. de reb. eorum. Steph. Bertrā. con. 58. sufficienter, col. 1. iunctis seq. lib. 2. Potestque is contractus, vel confessio, duobus testibus probari, vt cæteri & contractus & confessiones, licèt testamentum ipsum septem testes requirat. Imo. Alex. & Iason in. l. nemo potest. ff. de lega. 1. Philip. Deci. con. 292. viso testamēto, col. 2. versi. verùm supradictis. Alcia in. l. verba contraxerunt, de verbo. sig. Nec valet donatio ita facta excedēs quingentos aureos sine insinuatione, vt nec cæteræ donationes. Pau. Ca. d. con. 330.

An talis cōtractus possit reuocari. Vide numero seq.

An probari duobus testibus.

96 ¶ Quanq̄ in eo quod diximus, contractus & confessiones factas in testamento esse irreuocabiles, multi tenent contrarium, quos ingenti aceruo congestos videbis à Iasone con. 122. in præsenti causa, col. pe. versi. non obstat aliud fundamentum. Sed quibus addes Albert. Bru. con. 43. circa casum, col. 3. versi. præterea licèt. Quam sententiam nonnihil confirmat, quod à Valerio Maximo relatum est li. 8. c. 2. Caius (inquit) Visellius Varro graui morbo correptus trecenta milia numūm ab Octacilia, cum qua cōmercium libidinis habuerat, expensa fieri sibi passus est, eo consilio, vt si decessisset, ab hęredibus eam summam peteret, quam legati genus esse voluit, libidinosam liberalitatem debiti nomine colorando. Euasit deinde ea tempestate aduersus vota Octacilia: quæ offensa, quòd spem prædæ suæ morte non maturasset, ex amica obsequenti subitò distracta fœneratricē agere cœpit, numos petendo, quos vt fronte inuerecunda, ita inani stipulatione captauerat. De qua re Caius Aquilius vir magnæ authoritatis, & scientia Iuris Ciuilis excellens, iudex aditus, adhibitis in consilium principibus ciuitatis, prudentia, & religione sua, mulierem repulit.

De eadē re

Cāi Aquilii sanctissimū iudicium

97 ¶ Octavo quaero an per huiusmodi consuetudinem prohibentem mulierem contrahere sine consensu mariti, prohibeatur & ipsa fideiubere. Neque enim hæc quæstio inutilis est, nā quanuis aliàs regulariter mulier nō possit pro alio intercedere. ff. &. C. ad. S C. Velleia. per totū, sunt tamen quidam casus, in quibus id potest, annotati per glo. & doc. in. l. vl. C. eo. tit. In qua re possem & multa adducere in vtranque partem, vt in præcedētibus. Sed nè repetitionibus vtamur, dic quòd non poterit, rationibus per me suprà adductis in. 1. q. huius glo. Quibus hoc peculiare addiderim, quod Bal. in authen. sacramenta puberum, col. pe. versi. vlteriùs quæritur. C. si aduervendi. dicit illam authen. loquentem de contractu comprahēdere fideiussorem, licèt, vt diximus, sit exorbitans. Et id quidem quia fauorabilis, tum quia eadem ratio militat in fideiusione, quę in alijs contractibus, quæ quidem rationes, & in hoc quoque casu procedunt.

An uxor possit fidē iubere,

98 ¶ Quin plus dicit & sing. Bal. in. l. 1. col. pe. versi. extrà quæro. ff. si certum pet. quòd statuto, vt de omni contractu soluatur gabella, certè debet solui ex fideiussione. nam licèt fideiussio non sit propriè contractus, tamen ratio statuti ponderanda est: maximè vbi verbum, potest habere strictam & largam significationem: quia ratio est mens & medulla statuti, & essentialiter (vt ipse loquitur) idē est mens statuti, quod ipsum statutum. l. nominis & rei. §. verbum ex legibus. ff. de verbo. signi. & no. in. l. cùm tale. §. pe. ff. de condi. & demon. Cùm ergo ratio sit generalis, ergo & ipsum statutū, arg. l. in fraudem. §. vl. ff. de mili. testa. Hæc Bal. quod tamen Fran. Ripa ibi col. 10. numero. 59. nō admittit, licèt sit in ea op. vt aliàs statuta loquentia de contractibus habeant locum in fideiussione, vbi est eadem ratio. Ad id autē quod dicit Bal. de mente statuti, adde quæ latè diximus in repe. l. si vnquam, in verbo. libertis, numero. 37. quorum sententia & seq.

Gabella an debeatur ex fideiussione.

99 *Fideiussio est contractus.*

¶ Quid quòd idem Bal. con. 100. Petrus fideiusit, li. 4. tradit, q̃ si sit statutũ, vt ex cõtractu vnius ex socijs, quilibet eorum teneatur in solidum. Si quis sociorum fideiusserit, alij in solidum tenentur ex huiusmodi statuto: nam fideiusio contractus est, contractus enim dicitur omnis conuentio, vt no. *in.* l. 1. ff. de actio. & oblig. Item si non esset contractus, fideiussor non obligaretur, quia obligatio non nisi ex quatuor proficiscitur, contractu, vel quasi, delicto, vel quasi. §. sequens, Instit. de *oblig.* Nihil autem horum hic conuenire potest, nisi contractus. Denique fideiussor obligatur ex stipulatione, quæ quidem est contractus stricti iuris. l. 5. §. satisf. acceptio. ff. de verbo. oblig. &. l. *blanditus.* C. de fideiuss. & l. 1. §. conuentionis. ff. de pactis. Hæc ille, quanuis in casu de quo loquitur, respondeat socios non teneri, ob alias quasdam speciales rationes.

100 *Alienare prohibitus non potest fideiubere pro alienante.*

¶ Sed & adde quòd qui non potest rem alienare, non potest etiam in contractu fideiubere pro alienante, vt voluit glo. in. l. exceptiones, vbi Bal. id no. C. de euict. quam dicit nota. Iason in. l. si ita quis. §. ea lege, col. vl. ff. de verb. oblig. Adde (inquam) hanc rationem, quòd si mulier posset fideiubere sine consensu mariti, facilè fieret fraus huic consuetudini: vt quæ non posset contrahere, contrahentem subijceret, pro eoque intercederet. Ideoque in simili glo. in authen. si qua mulier. C. ad. S C. Velleia. dicit ob id prohibitum esse vxorem intercedere pro marito: quia est prohibita inter eos donatio. tanquam scilicet de facili fieret fraus prohibitioni donationis, per viam fideiussionis, vt ibi dicunt doc. Quæ ratio hanc sententiã admodum iuuat, licèt de veritate illius ibi disputetur, & eam optimè expendit Soci. con. 23. circa. prædictum, in fi. lib. 4. Et vide quæ in simili de hac fraude plenius dicemus infrà in. 10. quæst.

101 *An uxor possit pignorare.*

¶ NONO QVAERO an possit mulier pignerare. Quod videtur per tex. in. l. in quorũ. ff. de pignor. vbi qui prohibitus est emere, non propterea censetur esse prohibitus in pignus accipere, & ex eo dicit glo. ibi, quòd officialis, qui prohibetur contrahere cum subditis durante officio, non prohibetur pignus accipere. Sed & Bar. ibi dicit id generale, cùm res nõ prohibẽtur alienari, sed tantùm persona contrahere, trahitque ad statuta prohibentia extraneos emere, vt per id non prohibeantur pignus accipere. Et propterea etiam dicit Bal. in. l. vl. col. 2. vers. secundò quæritur, & ibi etiam Saly. C. de reb. alie. non alie. quòd per pactum de non acquirendo, non prohibetur pignus accipi, quia non est propriè acquisitio. l. si cùm venditor, in prin. ff. de euict. nisi nõ esset spes luitionis. l. qui habebat, & ibi Dy. & Cy. ff. de lega. 3. cum alijs multis concord. in hoc vl. dicto à me collatis in tract. retractuum, in præfatione. 1. tit. numero. 36. & vt glo. relinquamus. Igitur si prohibitus emere, non prohibetur pignus accipere. Consequens est, vt prohibitus vendere, non prohibeatur pignus dare, arg. illo à correlatiuis, siue reciprocis. l. vl. & ibi Bar. Angel. & alij. C. de iudic. vidu. cum multis concord. à me cumulatis in. d. tract. retractuum, in tit. 1. §. 1. glo. 9. numero. 169. verùm ego, & seq. Et ideo Barptho. Chasse. super simili consuetudine, in cõmen. consuetu. Burgundiæ tit. *des droitz & appart. a gens mariez.* §. 1. in verbo. *contraulx entre uifz*, tenuerat in prima sua editione mulierem posse liberè, id est, sine consensu mariti pignus dare, & accipere.

102 *De eadẽ re*

¶ Sed ego contrarium etiam in prima mea æditione tenueram, vt & nunc quoque teneo, ob id potissimùm, quòd vt suprà sæpius diximus, & plenius infrà dicemus, statutum hoc est fauorabile. Et in fauorabilibus prohibita alienatione, & pignus quoque prohibitum debet censeri, per tex. & glo. in. d. l. vl. de. reb. alie. non alie. vbi & hoc tenet expressim Bal. & idem Bal. in. l. manumissiones. ff. de iusti. & iur. & in. l. voluntas. C. de fideicom. & con. 218. præsupposito statuto, in. 1. dubio, li. 1. cũ concord. adductis per Feli. in. c. vl. col. antepe. extrà de accus. & Iason. in. l. vl. col. 25. versi. & quid econtra, cum multis seq. C. de iure emphyt. Præterea quoniam pignus, & fideiussio, in qua (vt diximus & probauimus) hæc consuetudo procedit, æquo iure procedunt. l. fideiussor. §. vl. vbi hoc no. Angel. ff. de constit. pec.

103 *De eadẽ re*

¶ Deinde quia pignus accedit obligationi, & contractui, ratione cuius cõstitutũ est, ideò quemadmodum prohibita est obligatio & contractus, ita & pignus eius accessorium videri debet prohibitum. l. non dubium. C. de legibus, cum si. Nam & hinc videmus, quòd si contractus principalis non valet, nec accessoria quoq; illius, glo. in. l. si patronus. §. patronum. ff. si quid in frau. patro. & diximus latissimè in tract. de vtraque possessione. Item quia ratio huius consuetudinis, quam vnicam esse iam diximus, militat in pignore, vt in contractibus: ideoque & hæc consuetudo debet procedere in pignoribus, per id quod latè probauimus suprà in. 1. q. Et ad hoc bene facit, quod à Iasone latè scriptum est, in. l. principalibus, col. 3. vers. vltra alios. ff. si certum pet. vbi in eo dubio, de quo suprà aliquid diximus, an officialis, qui prohibetur acquirere, prohibeatur & pignus accipere, post multa hinc inde allegata, tandem in hoc manet, vt non possit pignus accipere eius contractus, quem & ipse durante officio fecit, cùm sit eadem vtriusque ratio.

104 *De eadẽ re*

¶ Denique quia verisimile est statuentes, si interrogati fuissent, idẽ de pignoribus statuisse, quod de contractibus. Ideoque idem censeri debet, ac si id expressim statutum fuisset, per no. in. l. tale pactum. §. vl. ff. de pactis. cum multis si. à me adductis in repe. l. si vnquam, in prin. numero. 55. inter tam multa. C. reuo. donat. Et ita quoque tenuit Chasseneus vbi suprà, numero. 19. in fi. in alijs post meam æditionibus, & similiter Arnol. Ferro. consiliarius Burdi. in commentarijs consuetudinum eius loci, tit. 1. §. 2. Quem librum (vt id obiter dicam) & lego & cito, siquãdò locus se offert quod & anteà semper fecimus, quàm potuimus honorificentissimè, aliquot locis tamẽ à Ferrono dissentientes,

dissentientes, sed mitissimè pro nostra modestia, neque tam seuerè fortassè, quàm oportuit, aut res ipsa expostulauit. Interim autem cùm hanc nostram postremam æditionem ad prælum adornaremus, allatus est nobis libellulus cuiusdam Claudij Digni nomine inscriptus, cui titulus est, Collatio locorum quibus Ferronus & Tiraquellus dissentiunt, quem quidem cùm raptim deuorassemus, persuasimus statim nobis bona fide, ab audaculo quopiam homine emissum, eo studio, vt hinc suo nomini alioqui ignoto & obscuro, aliquid lucis & gloriæ adijceret, indignus tamen qui de nobis & loqueretur & sententiam ferret, multò indignior ex digno posteà factus. Ego verò cùm in ea opinione me obfirmassem, nihili faciens, & iam propè oblitus nugas leuissimi hominis, Ecce audio à fide dignissimis eum librum à Ferrono contextum, & falso aut certè mutuato nomine æditum, ea sola occasione quòd ab eo dissensissem, quòd ille in animum induxisset, meam illam cõtradictionẽ eius existimationi detrahere, aut certè ei velut tenebras offundere posse. vix credidi fieri potuisse, Ferronum quem ex auditu & eandidum & probum sciebamus, in eam versutiam aut veriùs πανουργίαν potuisse incidere, cùm de his prima quaque occasione, aut librorũ eius (si quos parturit) æditione queri commodiùs & apertiùs potuisset. sed & id tandẽ mihi sanctioribus testimonijs confirmatum est, & multò magis fidem fecit phrasis libelli, quæ Ferronum planè redolet, vt diligens lector facilè deprehendere poterit. Quam rem infensè (vt par erat) præsertim ab amico viro & graui tulimus. Et certè nunquam in animo habueram, de Ferrono aut malè aut frigidè sentire, & loqui, quod etiam ille nostræ citationes, & frequens libri eius commendatio, demonstrant, ex quibus etiam (nisi blandiuntur, non postremæ eruditionis viri eius collegæ, quod certè faciunt) plus dignitatis & ornamenti, quàm ex ipso opere Ferrono accesit. Quod arroganter dictum nolim. id enim ego neque mihi tribuo, neque omnino agnosco. Sed audies præterea lector in hac re aliquid quod tibi videbitur indignissimum. Nam cùm dubitaret Ferronus ne is liber ad nos perferretur, atque in manus nostras peruenireṭ, vt pote qui nondum è Burdegala (vbi excusus fuit non Lemouicis, vt audio) huc fuisset allatus, scilicet tam vendibilis liber, curauit ille, immò mãdauit, vt mihi offerretur, quod factũ est, fortè redeunti è senatu, sic occupato, & alijs negocijs districto, vt neque hominem alioqui incognitum, qui mihi librum obtulit, tunc videre, neque quo nomine offerretur rescire potuerim. Sic enim velociter se homo è meo conspectu surripuit (quod nõ ferè solent qui aucupandę gratiæ aut commendationis studio aliquid offerũt) cùm librum in manibus accepissem, vt facilè coniecerim, id ex composito factum à Ferrono, vt me perbelli illius libri commonefaceret. Sed fui in istis longior quàm par fuit, pergo ad cætera, plura nominatim de omnibus dicturus cùm dabitur.

105 *An possit uxor confiteri.*

¶ DECIMO QVAERO an poterit mulier sine consensu mariti confiteri, & an valeat eius cõfessio. Bar. in. l. apud Iulianũ. §. si pupillus. ff. ex quib. cau. in pos. eat. tenet, quòd sic. quoniam per hoc propriè non contrahit, & in eadem opinione subobscurè fuit Angel. in. l. 1. C. de præscript. *fiteri.* 30. an. cùm dicit, quòd si mulier sine mundualdo aut consensu propinquorum vendat, non seruata forma statuti, licèt contractus sit nullus, tamen confessio de receptione precij facta in instrumẽto, probat receptionem, quod dicit esse benè notandum. Refert & sequi videtur Alex. in. l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus, col. 8. versi. item in quantum. ff. de verbo. oblig. & Iason, qui & hoc reputat no. in. l. certi condictio. §. si nummos, col. 6. ver. adde quòd pro confirmatione. ff. si cert. pet. vbi tamen de hoc dubitanter loquitur.

106 *De eadẽ re*

¶ Sed & ego quoque super hoc multùm dubitarem, tum propter rationes, quas adduximus in. 1. q. quæ & in confessione procedunt, sicuti & in distractu, de quo ibi loquimur: tùm quoque quoniam etiam hæc consuetudo procedit in quasi contractu, vt dicemus paulò post. Tum item, quoniam per confessiones, quas quotidie facerent mulieres, fieret facilè fraus huic nostræ consuetudini, per quam, vt diximus donare non possunt. Ideò nec confiteri, nisi saltem de caussa confessionis constaret, per no. in. l. qui testamentum. ff. de proba. & l. cùm quis decedens. §. Tutia honestissima. ff. de leg. 3. & per Bar. in. l. si fortè. ff. de castren. pecu. cum concord. quas tibi latè congessimus in repe. d. l. si vnquam, in verbo, donatione largitus, numero. 75. tertia declaratio, cum multis seq. vbi confessio eius qui donare non potest, videtur facta in fraudem, nec probat, etiam si iurata fuerit.

107 *De eadẽ re*

¶ Alioquin enim de facili eluderetur hæc nostra consuetudo. Cùm tamen ita debeat interpretari, ne sit ludibrio. l. vl. §. vbi autem puerilis. C. de bo. quæ libe. & l. vl. §. vl. C. de vsur. rei iudi. & c. commissa, de electi. li. 6. Quo genere argumẽti vtitur Bal. con. 254. in quæstione prædicta, vers. præterea cauendum, li. 4. Quòd etiam procedit in constitutione pœnali, vt scilicet extendatur, ne aliàs sit illusoria, & inutilis, ex sententia glo. in. c. quanquam, de vsur. li. 6. quæ dicit eam constitutionem reprobantem testamenta vsurariorum aliter facta quàm ibi statuitur, trahi ad codicillos, licèt ea sit pœnalis, & codicilli propriè non veniant appellatione testamẽtorum. l. si idem. C. de codicil. Quoniam (inquit) aliter esset facile eam constitutionem illudere. Et ibi eam sequuntur Guil. Gar. Io. Imo. Archi. Io. And. & Domi. & illam quoq; ad hoc expendit Iason in. l. 1. in prin. col. 3. vers. secundò quia in isto. ff. de verbo. oblig. & Philip. Deci. qui illam dicit no. in. l. non videtur. §. pœnalibus, col. 2. vers. tertiò regula fallit. ff. de regul. iur. & cõ. 196. in casu proposito, col. 1. vbi etiam ex hoc dicit, quòd in materia odiosa fit lata interpretatio, ne fiat fraus legi, aut statuto, & Anto.

& Anto.Burg.qui illam dicit fing.in.c.ad noſtram,col.3.verſ.ſecunda ratio,extrà de empt.& vendi. Sed eſt ei ſimilis in cle. 1. in verbo ſepelire, de ſepult.trahens eum tex. punientem ſepelientes corpora fœneratorum, ad eos qui funebri pompæ interſunt, ne ea, vt dicit, conſtitutio ſit ludibrio. Et facit tex.no.in.l.1.§.pecuniam.ff.de calum.quem ad id pro no.citat Anto. in ſua diſput. incip.Bononienſis,& Soci.in.l.Gallus.§.vidēdum,col.2.in fi.ff.de libe.& poſthu.& alius tex.in.c.ſi ciuitas,de ſenten.exco.lib.6.quam ad hoc no.Panor.in.c.vl.ad fi.de prēben.& Ludo.Gozad.con.5.an in quæſtione,col.2.numero.6.ad fi.

108 ¶ Hinćque omnes vbique tenent,quòd prohibitus alienare,vel ſe obligare,non poteſt alienationem aut obligationem confiteri,ſiue confitendo ei alienationi vel obligationi cauſſam præbere. Bal.in.c.vl.col.2.verſ.in contrarium,extrà de confeſ.per.l.cùm hi.§.ſed cùm lis.ff.de tranſac.idē Bal.con.496.tenore literarum,col.vl.li.1.per.l.cùm quis decedēs,codicillis.ff.de lega.3. Et quia confeſsio(vt ſubdit)tendit ad eundem finem.vnde ſicut filiusfa. non poteſt ſe obligare in mutuo, ita nec confiteri. Et idem(inquit)de cæteris perſonis.& Io. Fab.in.l.clarum,col.vl.C. de autho. præſtan.& Cardi.Flor.loquens de prælato.con.71.ſeriatim,col.pe.verſ.dico tamen. Et id quidē admodum rationabile eſt,ne,vt dicit Bal.in.d.c.vl.quod vna via prohibetur,alia via,quæ ad eundem finem tendit,permittatur.Nam & eadem ratione fieri videmus, vt creditores poſsint reuocare confeſsionem debitorum,æquè ac alienationem.l.nam poſteaquam.§. ſed & ſi quis.ff.de iureiur.& l.ſi cui.C.de non nu.pec.& voluit Bal.in.l.qua ætate,col.pe.verſ. quid de creditoribus. ff.de interro.acti.vbi & idem dicit de quocunque,qui poteſt adeſſe,ne colludatur, vt dicit no.in. l.ſi ſuſpecta.ff.de inoff.teſta.

Confiteri non poteſt qui obligari nō poteſt

Confeſsio appellatione contractus continetur.

109 ¶ Sed quid plura?cùm appellatione retractus,de quo loquitur noſtra conſuetudo, poſsit & confeſsio comprehendi,vt ſatis probatur ex tex.in.c.2. in prin. de reb. eccle. non alie.quem in id no. Domi.& Philip.Fran.vterque in prin.qui & id trahunt ad ſtatuta,quæ diſponunt, quòd de quolibet contractu ſoluatur gabella:vt videantur includere confeſsionem, quod eò magis mirum eſt, quòd huiuſmodi ſtatuta ſunt admodum odioſa,vt iam ſæpius diximus, & ideò quantùm maximè fieri poteſt,reſtringenda. At conſuetudo noſtra è contrario multùm fauorabilis eſt, vt & ſæpius quoque diximus,& dicemus poſteà latiùs.

Reſpōdet ad contraria.

110 ¶ Quòd autem Bar. & alij ſuprà in priori parte huius quæſtionis dicunt mulierem prohibitam contrahere ſine conſenſu proximorum,poſſe tamen ſine eorum conſenſu confiteri,non mihi placet,propter rationes ſuprà adductas,vti nec placuit Fran.Purpu.in.d.l.certi condictio.§.nūmos, col.11 verſ.limitetis concluſionem.ff.ſi certum pet. Quanquam etſi illud verum eſſet,tamen non poſſet habere locum in caſu noſtræ conſuetudinis, quæ vxori adimit ſuorum bonorum adminiſtrationem,eamq́ue omnino marito tribuit:& ita tribuit, vt ſuos faciat fructus eorum bonorum, poſsitque liberè de illis,quod libuerit, facere, vti de mobilibus. Ideoq́ue confeſsio vxoris magis eſſet in præiudicium mariti,quàm ipſius vxoris,propterea ſumus extra caſum ipſius Bart.& aſſeclarum.Et ita quoque in noſtro caſu,vt ſcilicet vxor non poſsit confiteri ſine authoritate mariti, tenuit Ferro.in commentarijs conſuetudinum Burdiga.tit.1.§.2.

111 ¶ VNDECIMO,an mulier poterit adire hæreditatem,aut aliàs quaſi contrahere.nam qui adit hæreditatem,quaſi contrahit.l. apud Iulianum.ff. ex quib. cau. in poſ.eat.Et certe Bart.ibi dicit, quòd ſtante ſtatuto,vt mulier non poſsit contrahere ſine conſenſu conſanguineorum,poterit ſine illis hæreditatem adire,cùm non ſit proprie contrahere,& ſtatuta debeant accipi in propria ſignificatione.quod & idem voluit Bal.in.l.1.in prin.ff.de contra.iudi.tut.& in.l.mutum,& ibi quoq; Angel.Imo.Raph. Co.Alex.& Fran.Are.ff.de acqui.hæred.idē Angel. Imo.Raph. Co.Chriſto. Caſtel.& Alex.in.l.more,eo.ti.ipſe Angel.con.317.ſtatutum quòd mulier.Panor.in.c. quafronte,col.1.de appel.vbi id dicit notandum,& in.c.cùm eccleſia,col.2.verſ.ex quo no. de immu.eccleſ.& con.71.quinque dubia, col.2. verſi.ſed his non ob.li.1.Fulgo. con.98. viſis petitionibus, col.2.verſ.& cū eis.Matheſa.no.168.nota quòd hæc differentia.Angel.Are.in.§.neque,col.2.Inſtit.de autho.tut.& in.§.omnium,col.4.verſ.& ſic etiam facit, & ibi etiam Ludo. Gomes.col.8. verſ.ſed maior eſt.Inſtit.de acti.Alex.in.l.ſi quis mihi bona.§.vl.ff.de acqui.hære.& con.76.viſis dubitationibus,col.3.li.5.& con.207.ponderatis,col.2.l.6.Philip.Corne.con:337.dictos actores,col.3.verſ.videndum eſt.Laur.Calca.con.omnium.1.viſo conſilio,col.14.& iterum con.74. quòd dictis filiabus,col.10.Iaſon qui hanc dicit eſſe communem op.in.l.poſsideri, in prin.col.2. verſ.tertiò ad idem.ff.de acqui.poſ.Anto.Nicol.in concord.contrarietatum.Bar.concor.3.Frā. Ripa.in rub.de cau.poſ.& propr.col.7.verſ.ſecundò infertur,& Alciat. in.d.l. Labeo, in verbo, actum.ff.de verbo.ſigni.

An uxor poterit adire hæreditatem.

112 ¶ Et generaliter quod ſtatuta loquentia in contractibus, non habeant locum in quaſi contractibus,tenet Alberi.poſt Dy.in.1.parte ſtatutorum,quæſt.4.c.item quæro an ſtatuta,vbi ſpecialiter loquitur de tutela,& generaliter de quaſi contractibus.Et Angel.con. 302. viſis & diligenter inſpectis,col.1.& Alex.con.8.viſis ſubtiliſsimis diſputationibus,in fi.li.3.vbi dicit quòd ſtatutum loquens de debito ex contractu,non procedit in debito ex quaſi contractu, quod & voluit Philip. Corne.con.20.licèt in præſenti,col.1. & iterum col.vl.li.1. dum dicit, quòd ſtatutum inducens præſcriptionem debiti ex contractu,non procedit in debito ex quaſi contractu.& Fran.Are.in.l. ſi tibi

De cadē re

ſi tibi pecuniam,in.4.no.ff.ſi cert.pet.vbi per hoc dicit,quòd ſtatutū de ſoluenda gabella ex quolibet contractu,non habet locum in quaſi contractu.quod & idem dicit Firmia.in tract. gabellarum in.3.q.8.quæſt.prin.

113 ¶ Et pro hac quidem parte facit,quòd etiam de iure communi,loquentes leges de contractu,non procedūt in quaſi cōtractu.quod planè conſtat ex tex.in.l.2.§.omnes.ff.de iudi.iuncta.l.de eo,eo. tit.nam in primo loco legati domū reuocant,niſi contraxerint,vbi conueniuntur, in ſecundo verò non prohibentur reuocare,licèt hæreditatem adierint.Et eſt tex.qui noſtro caſui propiùs accedit,in.l.1.§.tutores,verſi.& ſi iure.ff.de falſis,vbi ſi interdicitur à lege contractus, non propterea prohibetur hæreditatis aditio.nam appellatione contractus,non venit quaſi contractus, niſi largiſsimè,vt dicit glo.in.c.vl.in verbo,ſeu contractus, & ibi Panor. extrà de for.compe. Et ſi hoc procedit in legibus,quæ ſi loquantur de cōtractu,non procedāt in quaſi cōtractu, multò magis id obtinet in ſtatutis,quæ ſtrictè & propriè ſunt intelligenda.l.1.§.is qui nauem.ff.de exercito.cū ſi. *De eadē re*

114 ¶ Adhæc quaſi contractus,dicitur eſſe quædam mixta ſpecies,vt colligitur ex glo.in.d.§.omniū. Inſtit.de actio.& tenent recentiores,in.l.2.ff.de verbo.oblig.& in.l.2.ff.de lega.1.per ea,quæ no. in.l.1.ff.de acti.& oblig.Sed in ſtatutis,ſub ſimplicibus mixta non comprehenduntur, ex ſententia Bar.in.l.certi condictio.ff.ſi cert.pet.& Bal.in.l.omnes populi,col.7.verſ.item ſi ſtatutum dicit.ff.de iuſti.& iure,cum alijs multis concord.à me adductis ſuprà in hac eadem glo.in.4. quæſt. numero.64.& hæc maximè.Vnde conſequens eſt, vt quaſi contractus, veluti ſpecies mixta, non comprehendatur ſub hoc noſtro ſtatuto,ſeu conſuetudine loquente de contractibus. *De eadē re*

115 ¶ Nam & videmus in re non abſimili, quòd quaſi poſſeſsio cuiuſmodi eſt in iuribus ſiue rebus incorporalibus, cùm non ſit propriè poſſeſsio, ſed veluti res quæpiam diſtincta & ſeparata, non comprehenditur in ſtatuto loquente ſimpliciter de poſſeſsione.Hoc enim magna authoritate affirmat Anto.in repe.c.vl.col.2.verſ.venio ad primū,extrà de cau.poſ.& propri.& Alex.in.l. poſſideri,in prin.in.1.no.ff.de acqui.poſſ.& ibi quoque Iaſon ille recentiorum coryphæus col.2.& 3.hac ratione motus, quam iam diximus, quòd ſtatuta debent propriè intelligi. Carol.Ruinus in rub.eiuſdem tit.col.vl. *De eadē re* *Quaſi poſſeſ. non eſt poſſeſ. uide infrà nu.* 121

116 ¶ Præterea ſi ſtatutum hoc intelligimus, vt mulier ſine conſenſu viri non teneatur ex quaſi contractu,id futurum eſt,vt ſi indebitum receperit,ex quo & quaſi contractus oritur.§.item is cui,Inſtit.de oblig.quæ ex quaſi contrac.naſ.aut ſi quiſpiam mulieris negotia adminiſtrauerit,& in eam rem pecunias impenderit,vnde mulier fuerit facta locupletior, ex quo etiam oritur obligatio ex quaſi contractu,eo.tit.§. igitur cùm quis:non tamen tenebitur mulier reddere, quod abſurdiſsimum eſt,& propterea omnino reijciendum.l.obſeruare.§.vl. ff.de offi. Pro. &.l.nam abſurdum, de bon.quæ libe.&.c.quemadmodum,extrà de iureiur.cum ſi.Ex quo etiam Bal.in.l.1. in prin.C. de contrar.iudi.tutel.tradit,quòd filiusfa.non obligetur ſine authoritate patris,ſi tamen quis geſſit negocia filiſa.ſine authoritate illius, poteſt agere negociorum geſtorum, quia illa authoritas (inquit)non deſideratur in quaſi contractibus,per illum tex.quod dicit bene no. *Abſurda fugienda.*

117 ¶ Contrarium tamen, videlicet quòd mulier ex ſtatuto prohibita contrahere ſine conſenſu proximorum,non poſsit hæreditatem adire, aut aliàs quaſi contrahere ſine ea ſolennitate ſtatuti,tenet Bar.in.d.l.more.ff.de acqui.hære.& expreſsiùs in.d.l. mutum.eo.tit.& ibi Pau. Ca.col.2.qui dicit hanc op.vidiſſe ſe ſeruari de facto.& ibi quoque Ro.qui adducit rationem, quam ſuprà adduximus de vnica ratione huius ſtatuti,& idem Ro.cō.12.viſo facto propoſito,ad fi.& con.280. repetito con.394.præſuppoſito quòd viua voce,col.1.verſ.a ceedat, quod no.vbi & eam quoque rationem adducit,Raph.Co.in ſuo eleganti con.176.ſtatuto Papienſi,alter Raph.Fulgo.con.75. ex facto proponitur,col.2.iunctis ſeq.vſque ad fi.Steph. Phede. vir maximi optimique iudicij,in li.de legū interpretatione,char.3.verſ.vnde inferūt doc.Alex.in addi.Bar.in. d.l. apud Iulianum §.ſi pupillus.ff.qui.ex cau.in poſſ.eatur,Angel.Aret.in.§.hæres quoque,col.1.Inſtit.de oblig.quæ ex qua.contrac.naſc.vbi addūt alias,& quidem optimas rationes.Barb.in.c.2.col.16.de conſuet. & in.d.c.vl.de for.compe.& in cle.auditor, ante fi.de reſcrip. Bal.quem nouellum appellant, in repe.rub.ff.de verbo.oblig. col.pe. vbi id dicit veriſsimum.Laur.Calca.con. 18. pro parte hoſpitalis col.4.verſ.vndecimò hoc probatur,& iterum con.25. Titius nobilis,ad fi. Anto. Roſel. in ſuperſcriptione illius con. etiam pauló ante fi.Iaſon latè in.l.Barbarius,col.3.ff.de offi. Præto.& in.l.ſi vnus.§.pactus ne peteret,col.9.verſ.ſexto facit.ff.de pactis.& in.l.ſiue apud acta,col.2.verſ. ſecundò moueor. C.de tranſact.vbi dicit quòd pluries hanc op.defendit,& in.d.l.more, col.5.ff. de acqui.hære.vbi dicit hanc op.ſemper ſibi viſam fuiſſe veriorem in puncto iuris,licèt alia ſit cōmunior,ſitq́ue durum ab ea recedere in iudicando & conſulendo,& in.d.§.omnium,col.7.Inſtit. de acti.& Io.Campe.in tract.dotium in.5.parte,quæſt.107.& Io. Lup.in repe. rub. de donat.inter vir.& vxo.§.68.col.2.& Ferro.in cōmentarijs conſuet.Burdig.ti.1.§.2.Ex quibus vides hanc op.eſſe cōmuniorē,quicquid dixerit,atq; etiam ipſos Bar.vtroſq; Raph.Alex. Angel. Are. Laur. Calca.& Iaſo.ipſum,& omnes quidem non vno in loco ſibi in ea re contrarios fuiſſe. *Contra ſupradicta.*

118 ¶ Et in hanc partem adduci poſſunt multi tex. qui quaſi contractum appellāt ſimpliciter contractum,vt.l.interdum.§.vl.ff.de iudi.& l.ſed cū aliquis.ff. de nego. geſt. qui loquuntur de geſtione negociorum,quæ haudubiè quaſi contractus eſt,& l. vl.ff. in quib.cau. pig.vel.hypo.taci.contr. & l. *Quaſi contract.uocatur cōtrac.*

&l.ex contractibus.ff.de actio.& oblig.quæ loquuntur de tutela,quæ & ipsa quasi contractus est, &.d.l.apud Iulianum.§.vl.cum.l.sequenti,&.l. eandem rem.ff. de duob. reis, quæ loquuntur de aditione hæreditatis,in qua doc. suprà pro vtraque parte citati,maxima ex parte loquuntur.

119 ¶ Et *videmus* quoque illam glo.in.c.vl.de for.compe.quæ dicit,vt suprà diximus,& Panor.post eam, quasi contractum largissimè contractum dici, trahere tamen constitutionem illius. c. loquentem de foro ratione contractus,ad quasi contractũ. Et Bar.in authen. sacramẽta puberum,e quæ aliàs est,vt etiam suprà diximus,iuris communis correctoria,loquentem de contractu,trahere quoque ad quasi contractum,scilicet ad iudicium, cum alijs quos tibi adferam infrà hac eadem glo.nu.196.sed & videmus.Et Pe.An.in.c.Romana.§.cõtrahentes,de for.compe. dicit cum tex. qui etiam loquitur in contractu,habere locum & in quasi contractu. In quo ei conuenit cum glo. & Panor.in.d.c.vl.de for.compe. Et id regulare esse in omnibus casibus tradit Fran.Are.in.l.impossibilis,col.1.ff.de verbo.oblig.

De eadẽ re

120 ¶ Quòd si quispiam dicat id verum esse,vt videlicet appellatione contractus veniat quasi contractus,sed tamen largè & impropriè,vt omnes fatentur,& ego quoque recipio: tamen id satis mihi est,vt statutum nostrũ intelligatur de quasi contractu, per rationem supra à me adductam in prima quæstione,quam & in hanc rem adducit Ro.in.d.l.mutũ,& in.d.con.280.& in omnibus ferè locis suprà citatis:quoniam videlicet vnica ratio huius statuti adduci potest,scilicet vt consulatur fragilitati mulierum:ideò pro expressa habetur,potestq; ea trahi saltem ad casum, qui impropriè & largè continetur,sub casu expresso,vt latè deduximus in.d.1.q. Cui quidẽ rationi nititur Alex. in.d.l.mutum,respondere,& probare non eandem esse rationem in aditione hæreditatis, quæ in contractu,sed illius conatus alacriter refellit,hancque postremam op.luculenter confirmat & defendit Iason, quẽ omnino videbis(neque enim huc omnia trãsferre voluimus)in.d.l.Barbarius.

Respondet ad cõtraria

121 ¶ Fateor tamen quòd aliàs vbi non esset eadem ratio in contractu, & in quasi contractu, certè dispositio loquens in vno non procederet in altero,& ob id certè dispositio.d.l. 2.§.omnes.ff.de iudi.loquens in contractu,non procedit in aditione hæreditatis,vt est tex.in.d.l.de eo.ff.de iudi. quia,vt ibi dicit Bar.post antiquiores,diuersa est in vtroq; ratio. Quòd si eadem esset ratio,secus esset,vt liquidò patet ex tex.in.d.l.interdum.§.vl.ff.eo.vbi dispositio.d.§.omnes,procedit in negociorum gestione,quæ & quasi contractus est:quoniam eadem est ratio in ea, vt in cæteris contractibus,vt dicunt doc.in.d.l.de eo.Et similiter in.d.l.1.§.tutores, vers. sed & si iure.ff.de falsis, prohibitus contrahere,nõ prohibetur hæreditatem adire,quoniam in illo casu diuersa est vtriusque ratio:vt ostendit Raph.Co.d.con.176.in fi.& ita non obstant prima contraria.

De eadẽ re

122 ¶ Quod autem suprà dictum est ex multorum sententia,statutũ loquens de possessione,non procedere in quasi possessione.Sunt & plurimi,nec leuioris quidem authoritatis,qui contrarium tenent,& in his glo.quam omnes sequuntur in.l.si quis in tantum.C.vnde vi, trahens illam constitutionem pœnalem loquentem de possessione ad quasi possessionem iurium.& Bal.in.c.licèt causam,in fi.de probat.vbi dicit quòd statutum loquens de turbante possessionem, trahitur ad turbãtem quasi possessionem,per tex.quem dicit no.in.l. nam & posteà. §. item si iurauero.ff. de iureiur.quo in loco Iason col.vl.in. 5.no.id dicit multùm no.cùm id statutũ sit pœnale.& Frã.Are.in rub.ff. de acqui.pos.col.vl.vers.illud autem,& con.30.viso themate,col.antepe.

De eadẽ re

123 ¶ Suntq; qui has contrarias op.ita concordant. Nam aut in quasi possessione obtinet eadem ratio,quę in possessione,& tunc statutum loquens de possessione habet locum & in quasi possessione,aliàs secus.ita enim voluit Soci.vir acerrimi iudicij,in.d.l.possideri,in prin. ff.de acqui.poss. & idem propè Fran.Ripa.in rub.extrà de cau.pos.& propr.col.7.vbi suprà citauimus, & Alciat. in li.2.de verbo.signi.char.9.quo loco tractat de limitatoria dispositione. Hìc autem constat eandem esse rationem in vtroque & contractu & quasi contractu,nempe, vt succurratur mulierum imbecillitati,vt diximus,ergo idem ius statuendum est.

De eadẽ re

124 ¶ Ad absurdum verò nouissimè inductum, illud respondendum est, huiusmodi statutum esse intelligendum in quasi contractu,in quo propositum mulieris principaliter, aut saltem consequenter ad obligationem tendit:vbi verò mulier nec principaliter, nec etiam consequenter se intendit obligare,sed sola naturali ratione obligatur , tunc ne eum alteriùs iactura locupletetur, hoc casu cessat statutum.Nam iuris est regula,vt qui obligari non potest,tenetur tamen,siue is sit pupillus, siue alius , quatenus locupletior factus est. l. naturaliter.§.vl.cum. l. seq.ff. de condi.indebi.&.l. 3.§.pupillus , &.l.si pupilli , in prin.ff. de nego.gest.&.l.eatenus.ff.de institit.acti. &.l. 1.§. an in pupillum. ff. depo . &.l. furiosus. ff. de actio.& oblig. &.l. pupillus , in prin. & iterum.§. 1.ff. de autho. tut. &.l.3.in prin.ff. commo.&.l.si pupilli.ff.de solut.&.l.quanuis.§.vl.ff.ad.S C.Vellei. &.l. vl. C. de vsuca. pro empt. Quod & in ecclesia quoque voluit glo.& Bar. in authen. qui res.C.de sacro.eccle. Bal.in. l. iubemus. §. sanè , in prin. C. eo. tit. & in,l. si prædium , in prin. C. de prædi.mino. Panor. in.c. si quis presbyterorum , in fi.de reb. eccles. non alie. Alexand. con.4.viso processu,col.1. lib. tertio. Et ita soluit Co. in. d.con. 176. in fi. vbi per hoc limitat hanc nostram conclusionem , quod imprimis notandum esse legentes moneo. Et hoc videtur intellexisse Bal. in.d. l. 1. in prin. ff. de cont. iudi. tutel. per tex. ibi . & Raph. in. d. l. more. ff. de acqui. hære. & ibi Alexan. tam in lec. quàm in addi.Bar.& rursum idem Alexan.in.d.l.mutum, in fi.

Pupillus & cæteri qui obligari non possunt , obligãtur quatenus locupletiores facti sunt.

in fi.ff.eo.tit.& in addi.Bar.in.d.l.apud Iulianum.§. vl. ff.qui. ex cau. in possit eat,in vers. item si fieret locupletior,& Ro.con.453.visa principali constitutione.

Vxor an possit assumere tutelam.

125 ¶ Et per hoc quidẽ dici potest,q; si aliquo statuto aut cõsuetudine mulier posset gerere tutelã filiorũ,post contractas à se secũdas nuptias,certè non posset eam assumere sine consensu mariti. Vt etiam expressim voluit in statuto requirente consensum propinquorum , in contractibus mulierum,Bal.ipse nouellus in.d. rub.de verbo.oblig.col.pe.& ibi quoque Lancel.Gal.col.29.vers.itẽ per hoc videtur.quòd proximè accedit ad casum nostræ princi.quæstionis.

An mulier prohibita obligari possit adire hæreditatem.

126 ¶ Illud postremò non prætermiserim , quod consuluit Signo. Homod. in casu magis dubio , in con.164. statuto ciuitatis , quòd mulier prohibita se obligare sine consensu mariti, potest tamen hæreditatem adire , in qua sunt creditores , quibus ex aditione obligatur , iuxta . d. l. more , & l.pupillum , &. l. necessarijs. ff. de acqui. hære. &. l. non enim. ff. ad. S C. Trebel. Quibus autem rationibus moueatur , frustra huc adscriberemus : tum quia illic omnibus videre promptum est , tum quia huc parum pertinent , vbi non de obligatione , sed contractu loquimur. Tum postremò quia ab omnibus fermè ea sententia non admittitur , vt plenè no. ab omnibus in.d. l. more,& in.d.l.mutũ,& Raph. Co.d.con.176. Angel.Are.in.§.hæres quoque,in prin. Institit.de oblig. quæ ex qua.contrac.nasc.& in.d.§.omnium,& ibi Iaso.Institit.de actio. Alex.con.234.puto , col. 1.versi.hoc ergo,li.6.& Soci.con.112.multùm abundè,col.6. in.4. dubio , lib. 1. quod repetitur con.172.lib.2.& Mathes.d.no.168.& Io.Roger. Mota.in repe.l. hæres absens.§.si quis tutelam, numero.12.ff.de iudici.

De eadẽ re

127 ¶ Sed illud tantùm dixerim omnes ipsius Signo.rationes in id recurrere,vt ostẽdat obligationẽ, quæ ex aditione contrahitur,non esse actum principalem,sed tantùm consecutiuum,vt nostri loquuntur,quia scilicet venit in consequentiam ipsius aditionis , proindeque non esse considerandum,per.l.1.ff.de autho.tuto.cum alijs multis si.ab eo adductis.Et in eadem sententia,ob eandem rationem fuit in eodem quoq; casu.Barb.qui nullam illius mentionem facit,con. 5. bene etenim, col.5.vers.ad aliud dubium,lib.3.& ante illum Angel.cuius etiam Barb.non meminit,vti nec ipse Angel. Signo. d. con.317.suprà citato.& in.d.l.mutum , vbi dicit ita se obtinuisse in ea causa,in qua consuluerat. Quæ ratio , si quid habet virium , posset dici & hìc quoque obtinere,quasi aditio sit actus principalis, ex quo oritur quasi contractus sicut & obligatio. Quid autem si hæreditas est opulenta , nullisque legatis , aut debitis onerata , an tunc ad aditionem illius requiritur consensus mariti , aut alterius qui ex statuto interuenire debet , videbis ex his quæ dicam infra in glo. sexta , in verbo , *De son mary*, in. 8. quæsti. præsertim , numero. 59. & simile est, & iterum numero.77.nec longè abest.

An possit uxor alteri id possit facere,non consentiente marito.

128 ¶ Duodecimo quaero,quid si mulier non contrahat , sed contrahenti consentiat,an id possit facere,non consentiente marito.Et nos quidẽ multa de hac re diximus in nostra repe.l.si vnq̃,in verbo,donatione largitus,in.22.q.quę tamẽ erranter ponitur,pro.21.qua illud dissero,an ea lex habeat locũ in cõsentiente alienationi rei suæ, quæ nũc necesse est magna ex parte repetere, quoniã multa addituri sumus,quæ cõmodè cæteris detractis dici nõ possent. Videtur igitur vxor nõ prohiberi cõsentire cõtrahenti de re sua,licèt ipsa cõtrahere nõ possit. Aliud enim est facere, aliud faciẽti consentire.l.si pater.§.vl. ff. de manu-vindic.& l.si minor,la 1.eo.tit.Ex qua no.glo. quòd potest quis alij cõsentire,in eo quod quis per se facere nõ poterat,& ita illum tex summat,vt cum nostris loquar,Bened.Plũb.qui nõ potest manumittere,potest manumittenti cõsentire.&.l. aliud.ff.de regul.iur.&.l.vl. C.de pactis &.l.iubemus.§.œconomus. C. de sacro.eccle.&.l. quidã decedẽs.§.Papinianus.ff.de admi.tut.vti eũ tex.citat Pet.Anca.con.204.visis & põderatis,col.1.

Vxor alteri consentiens

De eadẽ re

129 ¶ Et hinc doc.multa desumunt,ex quibus nõnulla huc adferemus,hanc partẽ adiuuantia.Et primo quidẽ loco,quæ ad casum nostrum propriùs accedunt.Nam Signo.Homod.con.145.in quęstione vertente,col.2. respõdit mulierẽ,quæ ex statuto nõ potest vendere , nisi adhibita quadã solennitate,posse tamen liberè vendenti consentire,valereq; huiusmodi venditionẽ, & dominiũ ex ea transferri,per.d.l.si pater.§.vl. Et idem propemodum dicit Bal.in rub. C. de pactis,in fi.scilicet quòd statuto disponente,ne mulier contrahat,sine præsentia propinquorum,non videtur simplex consensus prohibitus,per.d.§.vlt. & eum sequitur Paul.Pic.ibi.& Laur. Calca. con. omniũ. 1.viso consilio,col.14.& con.74.quòd dictis filiabus,col.9.in prin.& Philip.Deci.con.475.in causa quæ Mantuæ,col.2.versi.sed ad hoc respondeo. Sed & idem Deci. alio præcedenti con.videlicet. 124. placet mihi , vers. quintò statutum generaliter tradit statutum prohibens vendere, non habere locum in consentiente alienationi.

Consentiẽs simpliciter non tenetur de euictione dum,

¶ Hincque glo.in.d.l.aliud,dicit quòd licèt venditor teneatur de euictione , etiamsi dictum non fuerit.l.ii dubitatur. C.de euicti.non tamen qui consentit simpliciter venditioni,nisi id promiserit.quod & voluit Inno.in.c.si quis,col.2.vers.item no.extrà de reb. eccle. non ali. Bal. in.l. quidam ex parte.ff.de euicti.& in sua marg.in verbo,electio,vers.tertiò.& Pet.Anca.con.76.per mo dum,in.4.dubio,& non obscurè probat tex.in.l.exceptione.C.de euicti.& in.l.inter stipulantẽ, in prin.ff.de verbo.oblig.vti eum citat Iason in.l.quoties ab omnibus, in.2.no. C. de fideicom. Sed & alia glo.& post eam Bar.& Bal.qui eam dicit notandam,in.l.cùm pater.§.libertis.ff.de legat.2.dicunt,quòd in casu illius.§.si quis non alienauit, sed alienanti consensit , admittitur ad re-

Ce uocationem

uocationem eorum,qui poſteà alienarunt,quia non venit contra voluntatem defuncti,ſed ſuo fauori renunciauit,licèt ſecus eſſet,ſi ipſe alienaſſet.allegatque Bal.d.l.ſi pater.§.vl.

131 ¶ Cy.quoque poſt Iac.Ra.in.l.ſi prædium,in prin.C.de iur.doti.tradit, quòd licèt maritus non poſſit fundum dotalem alienare,poteſt tamen vxori alienanti conſentire,per.d.§.vl.Sed tu tamẽ, quia id non eſt ſine dubio,vide Bal.& Saly.ibi.& Bar.in.l.ſi æſtimatis.ff.ſolut.mat.& Iaſon.con. 44.ad dubia,col.3.verſ.tertiò pro eodem,li.1.Sed & And.Iſer.in.c.1.in prin.tit. de prohi.feud. ali.per Fed.ſcribit legatum,aut , vt noſtri appellant , locumtenentem principis , ab ipſo principe prohibitum alienatione,non prohiberi conſenſu alienationis,per.d.§.vl. & ſequitur eum Marti. Land.ibi,col.3.verſ.ſed quid ſi dedit.& Card.Alex.col.5.verſ.qui eſt eodem initio. & Iacob.à S. Georg.in tract.feud.in verbo,vicarius{que perpetuus,col.2.verſ.ſed pone dux vel rex.

Viran poſſit uxori dotem alienanti conſentire.

132 ¶ At Bal.in.l.vl.paulò ante fi. C.de ſuis & legit. dicit quòd conſenſus præſtitus alienationi, non dicitur alienatio,ſiue alienatiua diſpoſitio , ſed quædam confirmatio , ſi quid confirmabile inuenit,per.d.l.ſi pater,in fi.&.d.l.aliud.Et idem Bal.in.l.2.col.antepe.verſ.19.quæro. C. de reſcind. vendi.dicit quòd non propriè dicitur venditor,qui conſenſit venditioni , nec ei competit remedium illius.l.2.per.d.§.vl.& ſequitur Anto.Burg.in.c.pe.verſ.decimononò dico , extrà de emp. & vendi.vbi dicit no.tex.in.d.§.vl.& Philip.Deci.d.con.475. vbi ſuprà citauimus. Et dicit idẽ Bal.in.l.cùm alienam,col.2.verſ.ſed pone teſtator. C.de lega.quòd ſi leganti rem meam conſenſi, non poſſum conueniri actione,ex teſtamento, vt præſtem:quia , qui ita conſentit alteri,non contrahit,ſed potiùs dicitur pati,per.d.l.ſi pater.ff.de manu.vind.

De iiſdem rebus.

133 ¶ Eiuſdem Bal.frater Angel.in.l.1.ad fi. C.com. de legat.tradit,quòd licèt dominium rei legatæ ipſo iure tranſeat in legatarium,ſine alia traditione,vt in ea.l.dicitur,hoc tamẽ procedit,cùm teſtator legat rem ſuam:ſecus ſi alienam,etiam conſentiente domino.neque enim qui conſentit, legare videtur,per.d.l.aliud,& hoc ſequitur Iaſon in.l.1.col.antepe.verſ. tertiò requiritur. ff.de lega.1.vbi dicit ſing.& in.l.ſi fundum per fideicõmiſſum,col.vl.verſ.aduerte etiam.ff. eo.tit.vbi dicit no.Quod & procedit,vt id addas ad Angel. etiamſi legauerit rem hæredis de ipſius conſenſu, vt tradit Bal.in.d.l.1.col.5.verſ.quæro teſtator legauit. C.com.de legat.& in.l.hæredum. C.de fideicom.Iaſon in.l.1.ff.de legat.1.& in.l.huiuſmodi.§.qui ſeruum,col.2.verſ. tertius caſus,eo.tit. & in.l.ſi hæredes,col.2.verſ.amplia iſtam regulam,eo.quoque tit.

De iiſdem rebus.

134 ¶ Hucque pertinent alia multa à noſtris doctoribus alibi paſsim ſcripta , vt videre licet apud Pet. Anc. con. 271. de titulis criminum , col. 2. verſ.tertiò dictum ſtatutum , & Fran.Are. in. l. Gallus.§. videndum , col. vl. de libe. & poſthu. Vt interim omittam alios tex. probantes , quod ſuprà diximus,actum attribui facienti,non conſentienti,videlicet.c.paſtoralis,& ibi Collec.col. 1.verſ.& iſta decretalis,extrà de donat.& in.c.1.in prin.ne ſed.vac.li.6.&.c.ſi annũ,de iudi.eo.li. 6.& no.in.c.cùm eccleſia Vulterana,extrà de elec.quæ loca in id citat idem Collect.in.d.c.paſtoralis.Vt tamen interim non relinquamus vnum aliquid non contemnendum, quòd ſi quis alienauit,aut pignori dedit rem alienam, quæ poſteà ad eum peruenit , confirmatur emptio aut pignoris datio,ita vt is contradicere non poſsit.l.rem alienam.ff. de pigno.act. &.l. ſi quis alienam. ff. de acti. emp. cum ſi. vtrobique adductis à glo.At ſecus eſt , ſi quis ſimpliciter conſenſit emptioni aut pignori : neque enim tunc ſibi præiudicat in iure poſteà quæſito. vt no. reſpondit Pau. Ca. con.375.ne ſub æquiuoco, col.vl.verſ.quò ad materna,lib.1.per tex.in.l.1.§.quod ait Prætor,voluntare.ff.quor.lega. & no.in.l.1. C.de pactis.

135 ¶ Contrarium tamen mihi verius videtur , vt ſcilicet mulier non poſsit , alteri rem ipſius mulieris vendenti conſentire , vti nec , qui donare non poteſt , donanti conſentire poteſt.l.3.§. non tantùm.ff. de donat. inter vir.& vxo.&.l.creditor , & ibi Bal. C. eo. tit. &.l.cùm quis, & ibi glo. ff.de regul iur.&.l.filium.ff.ad S C. Mace.ex qua no.Bal.quòd inhabilis ad contrahendum,eſt inhabilis ad conſentiendum alteri , &.l.2. C.ſi aduer. donat. vbi Fran.Are. no. nihil intereſſe alienes,an alienanti conſentias.Et ibi Bal.ſibi contrarius tenet,quòd mulier vel minor à ſtatuto prohibitus vendere ſine conſenſu proximorum, nec vendenti conſentire poteſt.Et ſequitur Saly.ibi, & Fran. Are.in.d.l.vl. col.1. & ſeq. & ibi quoque Philip. Deci. col.4. verſ.in glo.in verbo , accommodauerit. C. de pactis. Et Firmia. in tract. de epiſcopo, in.4. parte , lib.4.col. 35. verſ.ſed nunquid prohibitus,& Barb.in.c.ſi quis præsbyterorum , per eum tex.iuncto. c. præcedenti , de reb. eccle. non alie. & in. c. peruenit , circa fi. de emp. & vendi. & con. 51 . ſcribit ſapientiæ fons , col. 15. verſ. & facit quod voluit , lib. 1. & con. 41. deum inuocent , col. antepe. verſ. ſecundò oſtendo , lib. 3. Soci. in. l. Gallus. §. videndum , col. 2. in fi. ff. de libe. & poſthu. vbi loquitur de alio ſimili ſtatuto. & con. 230. viſo teſtamento , col. 3. verſ. poſtremò non omitto, lib. 2.vbi plus dicit hunc ſic prohibitum alienare , nec alienationi iuris futuri poſſe conſentire. Philip. Deci. in. d. l. aliud,de regul.iur. Fabia.à monte. S. Sa.in tract.de empti. & vendi.in.25.q.3. quæſt. prin. Alciat.in.d.rub.C.de pactis. Arnol.Ferro.loquens in caſu noſtræ conſuetudinis, in commenta.conſuetud. Burdig.tit.1.§.2.

Contra ſupradicta.

136 ¶ Obidque Bal.in.d.l.2. C.ſi aduer.donati. & alij plerique ex illis ſuprà citatis nuncupatim reprehendunt Ia.Bu.qui in ea ipſa. l.ſecunda contrarium tenuerat,ea ratione motus, quòd licèt ius commune prohibens venditionem poſsit trahi ad ſimiles caſus,per.l.nõ poſſunt.ff. de legib. non tamen

De eadẽ re

tamen ius municipale,quod aduerſatur iuri communi. Sed interim non videt facilè fieri fraudẽ ſtatuto,ſi id concedamus,vt dicit Bal.in.d.l.2.Non videt(inquam)prohibitionem ſtatuti(vt dicit Barb.vbi ſuprà)non fieri propter ipſam venditionem, quæ in facto tantùm conſiſtit , ſed propter iuris effectum,qui inde oritur,nempe ob alienationem, quæ ex ea procedit . quæ quidem ratio habet locum , & in conſentiente alienationi rei ſuæ. Non videt denique in ſtatutis (quod & ipſe Barb.dicit)mentẽ ſtatuti potiùs eſſe inſpiciendam,quàm verba.l.cùm mulier.ff. ſol.mat.&.l. ſcire oportet.§.aliud,verſ.ſed & ſi maximè. ff.de excu.tut. &. c. cum voluntate , extrà de ſenten. exco.quæ mens potiùs dicitur interpretatiua,q̃ extenſiua,vt no.in.l. Cæſar. ff. de publica. de qua poſtrema Barb.ratiõe multa diximꝰ in repe. d.l.ſi vnquã,in verbo,libertis,numero.44:& quoniã.

137 ¶ Sed quantùm ad primam illius rationem pertinet,quæ multùm huc facit , qua ſcilicet dicit iuris effectum,id eſt , alienationem ipſam conſiderari , quæ ex conſenſu robur accepit , Illud addes hunc eſſe huiuſmodi conſenſus effectum , vt qui alij conſentit, iura ſua perdit, atque ſi ipſe actum ipſum,cui cõſentit,faceret.l.cùm quædã. C.de admi.tut.Cui & ſatis cõcinit tex.in.l.nihil.§.proponitur,& ibi Alberi.ff.de lega.1.& in.c.1.§.prætereà,& ibi glo.in verbo,regreſſum,tit.quib.mo. feud.amit. & ibi quoq; Bal.qui in id alia iura citat,& inter alia.l.ſicut.§.venditionis.ff.quib.mo. pig.vel.hypo.ſol.quã dicit in ea re eſſe ſing.vt qui conſentit aliũ de re ſua teſtari , ſibi præiudicet, quam & ad id quoque dicit ſing.ipſe Bal.in.l.venditioni,poſt prin. C.de vſucap. pro empt. & in l.quoties ab omnibus,col.2.verſ.quæro quid ſi quis conſenſerit.C.de fideicom.& in.l.ſi tibi.§.de pignore,col.2.verſ.quid ſi teſtetur.ff.de pactis,& in.c.1.§.donare,col.3. verſi. ſed hoc dictum,tit. quali.olim feud.ali.pot.& con.89.dominus Thomas,col.2.verſ.ad euidentiam , li. 1. & Iaſon in l.cùm proponas,la.1.col.2.verſ.nota etiam diligenter. C. de pactis , & con.13. caſus talis eſt ſpectabilis,col.1.& con.57.in cauſſa mota,col.3.verſ.quartò,eo.li.1.& con.89.aggredior nunc ſextum,eo.lib.1.qui omnes,vt iam diximus,eum tex.dicunt ſing.

De eadẽ re Conſentiẽs iura ſua perdit.

138 ¶ Et eum quidem præter eos,in id quoque expendit Bar.in.l.cùm quis decedens,in prin.ff.de legat.3.& ipſe Bal.in.l.vl.col.pe.verſ.quintus caſus.C.vnde legi.& in.l.1.col.4.verſ.ſed hìc quæro nunquid.C.de ſacro.eccle.& in.l.cùm alienam,col.2.verſ. ſed pone teſtator , vt ibi quoque Saly. col.2.verſi.primum dubium,& Iaſon col.2.verſ.quartò vltra.C.de lega.& in.l. ſenium , col.1.C. qui teſta.face.poſſ.Iaſon in.l.ſi quando.§.& generaliter,col.2.verſ.quartò & vltimò. C. de inof. teſta.& Steph.Bertran.con.329.ponitur,numero.4.li.1.& con.173.quia difficultas,col.6.numero.15.li.4.Et eſt ſimilis tex.licèt ille ſing.ab omnibus propè dicatur,in.d.c.1.in prin.tit. de prohib.feud.ali.per Fed.vbi & Bal.ipſe col.pe. in id quoq; annotat.Et idem quoque voluit,licèt eos tex.non alleget,Ro.in.l.quæ dotis.ff.ſol.mat. de quo & tu multa videbis per Iaſo. poſt alios multos antiquiores,in.d.l.ſi fundum per fideicõmiſſum,col.pe.& vl.ff.de lega.1.

De eadẽ re

139 ¶ Suntq; alia infinita propè loca probãtia,quod diximus,eũ ſibi præiudicare, qui cõſentit actui, nec poſſe illum reuocare,aut aliter impugnare,nõ magis q̃ ſi ipſe eundẽ feciſſet, vt videre licet ex. l.non videtur.ff.ſi quid in frau.pat.&.d.l.cùm pater.§.libertis.ff.de lega.2. Ex quo Bar. no.à pari procedere,actũ celebrare,& ei cõſentire,&.l.codicillis.§.1.ff.eo.tit.& lapud Cellum. 5. quæſitũ eſt,ſi cũ fundi.ff.de dol.except.&.d.l.ſi fundũ per fideicõmiſſum,&.d.l.quidã ex parte.ff.de euict. & l.fideiuſſor impetrauit.§. pater. ff.de pigno. &.l.ſi debitor.§.1. & l.ſi cõſenſit,in prin.& l. Titiꝰ.§.1.&.l.Lucius,& l.Paulus.ff.quib.mo.pig.vel.hypo.ſol.&.l.mater. C.de rei vẽdi.& l.ſi probaueris,&.l.cùm te,& ibi Bal.Saly.& alij,&.l.vl.& ibi quoq; ijdem Bal.& Saly. C.de remiſ.pig. & l.ſi debitor. C.de diſtrac.pigno.&.l.ſi conſentiẽte.C.de donat.ante nup.&.d. l.quoties ab omnibus.C.de fideicom.& ibi cõcord.in glo.&.d.c.paſtoralis,de donat. &.c.Titius filiꝰ,& ibi glo. Bal.& alij,tit.ſi de feud.defunc.cont.ſit inter do.&.ag.&.c.1.in prin.& ibi glo.in verbo, conſentientibus,tit.de ali.feud.pat.&.c.prætereà,& ibi Bal.& alij,tit.quib.mo.feu.amit.

140 ¶ Et quod voluerunt glo.Iac.Ra.Cy.& cæteri in.l.2.C.ſi quid in frau.pat.Iac.Bel.in.c.1.§.vl.ad fi.& ibi Iac.Alua.in.30.conclu.& Card.Alex.col.5.tit.quę fuit pri.cau.bene.amit.Iac.Are.Cy. & Bal. in. l. dotalem fundum.ff.ſol.mat.Bal.con.16.facti euidentia,in fi.li.1.& con.102.punctus ſuper quo,li.2.& con.319.matrimonium,in.8.eodemq; vl.dubio,li.4.Raph.Co.con.33.quidam ponamus.B.& alter Raph.Fulgo.con.213.domina,col.vl.Ro.con.87.circa id,de quo quæritur, col.1.& cõ.457.circa propoſitũ,col.2.verſ.tertiò nõ eſt dubiũ.Pau.Ca.con.84.quæſtio iſta vertitur,li.2.& con.190.viſa,col.2.verſ.reſtat.eo.li.2.& con.319.viſis & examinatis,col.vl.eo li.2. Alexan.con. 184. viſo themate dicti Silueſtri, poſt prin.libi 2. & con. 150. viſo themate & his, in fi.li.7.Fran.Are.con.3.conſultatio præmiſſa.Corne.con.3.in præſenti, col.1. & iterum pe.li. 3.& con.41.videtur in hoc,col.pe.eo.li3.& con.144.licèt in hac,col.2.verſi.his tamen non.ob. eo.lib.3. & Soci. con. 44. viſo teſtamento , col. 1. & iterum pe. lib . quarto. Iaſon in. l. filius-fa. §. diui , col. 10. verſi. octauò limita . ff. de lega. 1. in ſecunda lec. Philip. deci. con. 389. viſa longa ſerie , col. 4. & con. 543. in caſu propoſito , col. 1. & Matthæ. Afflic. Deci. Neap. 112. inter dominam , ad fi. Albert.Bru. con. 80. circa primum , col. 5. verſi. & quia conſidera-ta,& doc. paſsim & vbique.

De eadẽ re

141 ¶ Nã & videmus,q̃ q cõſentit alij donãti,rẽ ipſam donare videtur.l.ſi liqueat , & ibi quoq; Bal. in.2.no. C.de inof.donati.& voluit etiã Bar.p alia multa iura,in.d.l.quę dotis,col.3.verſ.3.ponè,

Cõſentiens donationi rei ſuæ donare uidetur.

& ibi omnes poſt eum.ff.ſol.mat.& in.d.l.ſi fundum,& ibi quoque Raph.Co.& cæteri,de lega.1 Pau.Ca.con.319.viſis & examinatis,col.vl.li.2.per.l.in ędibus.§.quòd filiusſa.ff.de donat.vbi eſt tex.optimus,& Matth.Afflic.in tract.proto.col.18.verſi.decimò no.& alij vbiq;.Ex eoq; Bal. in d.l.ſi liqueat,dicit inſinuationem huiuſmodi donationis factæ conſentiente domino,fieri debere, tanquam factam ab ipſo conſentiente,non à donante.quod & ſequitur Fran. Are. con.127.eximiè,col.3.verſ.ſecundò hoc patet.& Alber. Bru. in repertorio ſtatutorum, in verbo, inſinuatio, col.2.verſ.ſtatutum dicit quòd inſinuatio.

An autem propriè.

142 ¶ Et ſemper alius qui alienàti cõſentit,& ipſe alienare cenſetur,vt dicit Bal.in.d.c.1.§.illud,verſ. quęro ergò.tit.deprohib.feud.ali.per Fed.Alberi.in.l.iubemus,in fi.C.ad.S C.Velleia.per tex.in l.ſi ſic.ff.ſol.mat.&.d.l.in ędibus.§.quòd ſi filiusſa. ff.de donat.& Angel.in lec.Flor.Fulgo.Corne.& Iaſon,in.d.l.quoties ab omnibus.C.de fideicõ.Et ita quidẽ,vt ipſe id facere propriè cẽſeatur,atq; ſi ipſe feciſſet,cùm cõſentiẽs eſt dominus rei,ex ſententia Bal.in.l.ſi vt proponis.C.de ſerpig.dat.manu.per.l.ſi fundus.§.ſi neſciente.ff.de pigno.ſecus ſi nõ eſſet dominus, vt ipſe ſubiungit,per.d.l.ſi pater.§.ff.de manu.vindic.Quam quidem differentiam,non obſcurè intellexit,ante eum Bar.in.d.l.vl.col.1.C.de pactis.cùm dicit,quòd qui actum per ſe facere non poteſt,nec faciẽ ti cõſentire poteſt,cùm habet plenum ius in re, aliàs ſecus,per illa eadem iura ſuprà citata. & hoc quoque voluit ipſe Bar.con.70.reuèrendiſsimè,vbi id dicit eſſe infallibile.

Conſentiẽs alienationi rei ſuæ alienare uidetur.

143 ¶ Et ita poſſunt dilui,quæ adducta ſunt pro parte contraria,vt ſcilicet procedant,quando cõſentiens non eſt dominus rei,cuius alienationi conſenſum præſtitit. Aut etiam dici poteſt eadẽ procedere,cùm eſt diuerſa ratio facientis & conſentientis:quòd ſi eadem ſit,eodem quoque iure procedunt,ita vt qui facere prohibetur,facienti quoque conſentire prohibeatur,vt expreſſè voluerũt Bar.& Bal.in.d.l.vl.C.de pactis.idem Bal.qui & id trahit ad ſtatuta, in.l.filiusſa.in prin.col.1.ff. de procura.Saly.in.d.l.2.C.ſi aduer.donati. Pet. Anc.con.204.viſis & ponderatis,col.pe. verſ. non ob.ſecunda ratio.Soci.in.d.l.Gallus.§.vidẽdum,col.2.verſ.circa primã.ff.de libe.& poſthu. & Philip.Dec.in.d.l.aliud.ff.de reg.iur.&.d.con.543.& doct.vbique.

Reſpondet ad cõtraria

144 ¶ Sed & illud quoque dici poteſt quod diximus pro hac poſteriori parte,vt ſcilicet, qui prohibetur alienare,prohibeatur & conſentire,hauddubiè id procedere cùm quis prohibetur ratione inhabilitatis,aut etiam imbecillitatis conſilij & intellectus, vt minor, & mulier, vt tenet Bar. poſt glo.in.d.l.ſi fundus.§.1.ff.de pigno.Bene.Plumb.in.d.l.ſi minor, ca.1. col.1.ff. de manu. vindic. Bal.con.331.quædam puella,col.1.verſ.tertiò præmitto,li.3.Alberi.in.d.l.filium.ff.ad.S C. Macedo.Fran.Are.con.67.diligenter & maturè,col.3.verſ.nec obſtat prædictis.

De cadẽre

145 ¶ At hîc in ſpecie propoſita noſtræ conſuetudinis omnia hæc concurrunt: nam ipſa mulier quæ conſentit,eſt domina rei cuius alienationi conſenſum præſtat,eſtque eadem ratio vtriuſque,idemque præiudicium,quantum ad iuris,& dominij amiſsionẽ,vtpote cùm ea conſentiendo, æquè amittat dominium,& quoduis aliud ius,quod in ea re habet,ac alienando, vt ſuprà latè probauimus.Et hic quidem eſt iuris effectus,quem vt dicit Barb.d.con.41. conſideraſſe videtur hæc noſtra conſuetudo,interdicens mulieri rerum ſuarum alienationem ſine conſenſu mariti, idque ob eiuſdem imbecillitatem,vt ſæpe diximus,& dicemus poſteà latiùs.Ex quo illud conſequens eſt,vt nec conſentire poſsit alienationi, nõ magis quidem,quàm alienare.Quanquã ſunt & aliæ ſolutiones,quæ dari poſſunt ad contraria ex no.per Bar.& Fran.Are.in.d.l.vl.C.de pactis,Bar.in. d.l.ſi fundus.§.1.de pigno.&.d.con.70.poſt prin.& Bened.Plumb.in. d.l. ſi minor. ca.1. ff.de manu. vindic,& Bal.in.d.l.ſi vt proponis.C.de ſer.pig.da.manu.& in.l.2.col.2. verſ. ſecundò conſiderãdum.C.qui accu.poſ.&.d.con.133.li.1.& Philip.Deci.d.con.124.col.3.verſ.quintò ſtatutum, & ex his quæ dicam infrà in glo.6.in.5.quæſt.

146 ¶ Decimoterтio quaero an mulier poterit ex delicto ſe obligare, ſine conſenſu mariti,id eſt,an,ſi deliquerit,delictum pro nullo cenſebitur, tanquam factum ſine conſenſu mariti,vt ex eo puniri non debeat ipſa mulier,ſaltem quantùm ad bona ipſius vxoris. Hæc certè quæſtio,nullo pacto dubia eſt in terminis noſtræ conſuetudinis,quæ de cõtractu loquitur.Nam aliud omnino eſt contractus,aliud delictum.Sed ſi noſtra cõſuetudo loqueretur de obligatione,vt quia prohiberet,ne mulier obligaretur ſine conſenſu mariti,poſſet ſatis appoſitè in quæſtionem deduci,an ſi delinqueret,obligaretur.Nam ex delicto,oritur obligatio,hinc tit. Inſtit.de obliga. quæ ex delic.naſc.Sed tamen adhuc talis conſuetudo intelligeretur in obligationibus ex cõtractu, vel quaſi:non etiam ex delicto,vel quaſi:ne delicta manerent impunita.Ita voluit Raph.in.l. more,& ibi Alexan.tam in lec. col. 5. quàm in addi. Bar. ff. de acqui. hæred. & idem Alexan. etiam in addi.Bar.in.d.l.apud Iulianum.§.vl.ff.quib.ex cau. in poſſeſs. eat. Mathe. qui id dicit perpetuò tenendum,not.148.nota quòd eſt differentia,in fi.&Iaſon in.d.l.ſi vnus.§. pactus ne peteret,col.9.verſ.ſextò limita,& in.d.§.omnium,col.8.Inſtit.de actio.

An uxor poſsit ſe ex delicto obligare ſine conſenſu uiri.

147 ¶ Adducunt omnes quod in ſimili videmus,prohibitiones legis vetantis minorem & prodigum ſe obligare, non trahi ad obligationem ex delicto,vel quaſi, quin ipſi puniantur ſi deliquerint,vt voluit glo.in.l.ſi quis in tantã,in.3. quæſtion.& ibi Bar.col.3.verſ.quæro an dominus, & omnes ferè doctores.C.vnde vi.idem Bar.in.l.is cui bonis,col.vl. verſ.quæro nunquid prodigus delinquendo,& ibi quoque Pau.Ca.ad fi.Alex.col.4.verſ.quærit etiam,Iaſon col.8.verſ.ſecundò quærit.

Statuta de obligati.nõ intelliguntur de his quæ ſunt ex delic.

Minor & prodigus an obligentur ex delicto.

rit.ff.de verbo.oblig.& Angel.in.l.Fulcinius.§.adeò,in fi.ff.ex quib.cau.in poſ.eat.Pau.Ca.con. 183.in cauſa quæ vertitur,col.vl.verſ.nec obſtat ſtatutum,li.1.Alexan.con.24.opportunè,col.2. lib.1.quod repetitur con.89.li.3.Philip.Deci.in.l.furioſi,col.2.verſ.& ſuprà dicta.ff.de reg.iur. & Steph.Bertra.con. 248. donatio,numero.8.li.1.& bene facit tex.citatus ab Alex.in.d.l.apud Iulianum,& Iaſon.in.d.§.omnium,qui illum dicit ad hoc optimum, vt certè eſt, in.l. ſed & ſi ex parte.§.quanquam.ff.quod cum eo.

148 ¶ Illud autem certum eſt, quòd cùm alienatio prohibita eſt fauore alterius, tunc etiam quiſpiam delinquendo non alienat,in præiudicium illius.l.ſi finita.§.ſi de vectigalibus, & ibi Bar.col.vl.ff. de dam.infec.&.l.Statius.§.vl.ff.de iure fiſci.& in.l.quæcunq;.ff.de bon. dam. & idem Bar.in.d. l.ſi quis in tantam,vbi ſuprà.C.vnde vi,vbi dicit ſe ita conſuluiſſe,& Bal. con.215.proponitur,in fi.li.2.Fran.Are.con.14.viſo & diligenter,col.4.verſ.ſicut enim vaſallus.Et id quidẽ optimis rationibus.Primùm,quia nemo iure ſuo priuatur ſine ſuo facto,aut culpa.l.id quod noſtrũ.ff.de reg. iur.&.c.quę in eccleſiarum,de conſtit.cum ſi.Deinde quia pœna ſuos authores tenet,nec ad alios progreditur.l.ſancimus. C.de pœnis.& ibi concord.in glo.Negari autem non poteſt,quin mulier contrahere non poſsit ſine conſenſu mariti,partim fauore mariti,ſi non omnino: quia ſcilicet maritus cõſtante matrimonio,facit fructus ſuos bonorum patrimonialiũ vxoris,poteſtq; de eiſdem, atq; etiã de conqueſtibus cõmunibus,& mobilibus ad libitũ diſponere.Quanq; etiam negari non poſsit,id partim introductum fuiſſe,vt imbecillitati mulierum ſuccurreretur,de quo dicemus latiùs infrà in glo.ſeq.nu.37.reſtat igitur,& ſeq.vſq; ad fi.eius glo.Et facit ad id quod ſuprà dictum eſt,id quod ſcribitur in.l.res vxoris. C.de donat.inter vir.& vxo. Virum delinquendo non præiudicare vxori,in rebus ei primùm ab eo donatis,quanuis contrahendo potuiſſet.

Prohibita alie.in fauo rẽ alterius, delinquens ei non præiudicat.

149 ¶ Decimoquarto. Quæro an ſtante huiuſmodi conſuetudine poſsit mulier ſine authoritate viri trãsferre poſſeſsionem rei ſuæ? Quod videtur, ex eo quod in ſimili dicitur, in.l. is cui bonis.ff. de verbo.oblig. Quòd quemadmodum prodigus,cui bonis interdictum eſt,alienare non poteſt:ita nec tradere.Ex quo no.Angel.quòd prohibitus contrahere, vel ſe obligare, non poteſt ſuæ rem ſuam tradendo,poſſeſsionem transferre. Quòd dicit eſſe notandum propter minores & mulieres,quæ prohibentur contrahere,aut obligari ex forma ſtatuti.

An poſsit transferre poſſeſs.rei ſuæ,

150 ¶ Sed Imo.Pau.Ca.Ro.Alex.Fran.Are.& plerique; omnes ibi,atq; etiam Fran.Aret.in.l.1.§.ſi vir vxori,col.2.ff.de acqui.poſ.hoc dictum Angel.reprehendunt,moti, quòd ex contractu prohibito & inutili poteſt transferri poſſeſsio,per.d.§.ſi vir vxori.Et quia pupillus poteſt perdere naturalẽ poſſeſsionem,quæ eſt facti,ſicut & alius quiuis.l.poſſeſsionem pupillus,& ibi Bar.ff.eo. licèt non ciuilẽ.l.pupillus.ff.de acqui.re.do.Et probatur in.d.l.poſſeſsionem,à contrario ſenſu. quòd licèt pupillus non poſsit alienare rẽ immobilem cũ authoritate tutoris,ſine decreto iudicis,per to.tit. C.de prædi.minor.poteſt tamẽ cum ſola authoritate tutoris, ſine decreto trãsferre poſſeſsionem. Quod & voluit glo.in.l.2.§.ſi à pupillo, & ibi Imo.qui eam reputat valde no. ff. de vſucap. pro empto.Nam non alienat,qui poſſeſsionem tantùm amittit.l.item ſi res.§. ſunt & alia. ff. de alie. iudi.mut.cau.fac.& in.l.non alienat.ff.de reg.iur.

De cadẽ re

151 ¶ Et ideo dicit etiam Bal.in.l.2.ad fi.ff.de iuriſd.om. iud.quòd ſi ex forma ſtatuti res prohibetur alienari in foreſem,non prohibetur tamen ipſius poſſeſsio transferri, per.d.§.ſi vir vxori.In quo quidẽ.§.illũ refert & ſequitur Iaſon col.3.verſ.item adde in.2.lect.Et idẽ tenent ante illos Archi. in.c.2.vt lit.pẽdẽ.li.6.& Io.And.in.c.vl.in verbo,preſumitur,de reſti.ſpoli.l.6.Et hoc vſqueadeò procedit,vt etiam ſi ſtatutum procederet vlteriùs,diceretq; quòd traditio nõ valeret, nõ propterea impediretur poſſeſsionis tranſlatio,per tex.no.in.l.3.§.ſciendum in.l.2.ff.de donat.inter vir. & vxor.iuncto.d.§.ſi vir vxori. Quod dicit Fran.Are.in.d.l.is cui bonis,ſemper tenendum menti,ad ſtatutum,quòd prohibet fieri traditionem,dicitque quòd ſi fiat,non valeat.

De cadẽ re

152 ¶ Nec obſtat,inquiunt,quos ſuprà citauimus.d.l.is cui bonis,quia vt dicit Pau. Ca. ipſe Are.& Iaſon,loquitur de prodigo,cui non ſolùm interdicitur contractus,vel obligatio, ſed & bonorum adminiſtratio,per.l.1.in prin.ff.de cura furi. Quod longè plus eſt, q̃ prohibitio obligationis,vel cõtractus,quia qui prohibetur adminiſtrare bona ſua,nil poteſt de ipſis attingere. Et vt dicit tex. in.l.Iulianus.ff.de curat.furio.nihil poteſt ad alium trãsferre.Et lex reſiſtit illius actibus,ita vt nec ex ijs oriatur naturalis obligatio.l.1.ff.de nouat.Aut vt alij dicunt poſt Dy. verbum tradere, quo d.l.is cui bonis,vtitur,intelligitur de tranſlatione dominij.

De cadẽ re

153 ¶ Ego autem ſequutus op.Pau.Are.& Iaſo.in hoc caſu noſtro, puto mulierem non poſſe transferre poſſeſsionem,cùm & illi expreſſè interdicatur bonorum adminiſtratio,ſine conſenſu mariti,vt hîc etiã dicitur. Quin licèt conſuetudo id expreſſè non diceret:tamen ſatis videtur prohibere & tollere adminiſtrationẽ bonorũ,cùm interdicit contractibus,ſine cõſenſu, & authoritate mariti, vt expreſſè voluit in cõtractu diſponẽte, quòd mulier nõ poſsit cõtrahere ſine præſentia propinquorũ,Bal.in.c.1.col.2.tit.de cõſue.recti feud.Et facit q̃ cõſuluit Corne.con.128.viſo copioſiſsimo,col.2.verſ.& ad veritatẽ,li.1.q̃ prohibitus à ſtatuto alienare rẽ immobilẽ,nõ poteſt trãsferre etiã poſſeſsionem eius rei,quam ſolam habet in ea re.Et facit etiam.l.non ſolùm,in prin.ff.de alie. iudi.mut.cau.fac.&.l.mulier.§.poſſeſsionem.ff.quòd me cau.& quod voluit Inno.in.c. cùm epiſcopi,de reb.eccle.non alie.cum ſi.adductis per Feli.in rub. extrà de reſcrip.

¶ Sed

154 ¶ Sed hoc intellige, nisi daret possessionem rei priùs à se venditæ, cum consensu viri, quia in ista
Quid si rẽ priusquẽ diderat cum autho uiri. traditione non requiritur ampliùs viri cõsensus, per id quod in simili dicitur, quòd si pater con-
Consensus trahitur ad cõsequẽtia senserit filio agenti, aut defendenti in iudicio, non est necesse in executione sententiæ nouũ præ-
mino. quam ibi sequitur, & dicit no. Bal. qui per eam dicit, quòd si pater consenserit filio contra-
henti in instrumẽto guarentigiato, quod habet executionem paratam, poterit huiusmodi instru-
mentum mitti executioni pro filio, aut contra ipsum, sine alio consensu patris, & sequitur etiam
Bal. in. c. pastoralis. §. quia verò, col. pe. vers. & no. quod in ista executione, de offi. deleg. & Barb.
qui & illud dictum Bal. sequitur, con. 86. illud referam in medium, col. 3. lib. 3. vbi & illam glo. di-
cit no. & Alex. con. 61. viso processu, col. 2. versi. allegatur etiam contra, lib. 5.

155 ¶ Est & similis glo. omnino in l. vl. §. necessitate, in glo. magna, post medium. C. de bo. quæ libe.
De cadẽre etiam per tex. in. d. §. sed vtrum, & ibi illam sequitur Bal. col. pe. vers. quæro si pater consensit,
Angel. Rapha. qui hoc pulcherrimum dictum reputat, Corneus qui singulare, & fermè omnes.
Et vtranque glo. allegat, & sequitur ipse Bal. in. l. inuitus, paulò ante fi. C. de procur. & Angel.
con. 180. præmitto ad euidentiam, col. vl. vbi per illas eleganter consuluit, quòd si pater consensit
matrimonio filiæ, non est ampliùs eius consensus requirendus, cùm vxor ducitur ad domum
mariti. & sequitur Alexan. in addi. Bar. in. d. §. sed vtrùm. Sed & illas glo. sequitur Soci. con. 80.
præsens consultatio, col. 4. vers. sed ad hoc respondetur, lib. 4. vbi & pro hoc dicit esse casum in l.
si pupillorum. §. si pupillus. ff. de reb. eorum, vbi si pupillus cum decreto iudicis rem aliquam pi-
gnori dederit, poterit eam posteà creditor alienare sine decreto.

156 ¶ Ex quo dicit Bal. ibi, quòd decretum interpositum super vno contractu, trahitur ad consequen-
De eadẽ re tia illius. sicuti etiã ex eodẽ dicit Ro. in. l. si constãte, in prin. in addi. ad. 4. quæst. 3. quæst. prin. Bar.
Decretum trahitur ad cõsequẽtia contractus ff. sol. mat. Sed & idem Bal. vbi suprà, hoc trahit ad ecclesiam, vt si cum decreto episcopi obliga-
uerit prædium creditori, poterit ipse creditor posteà id alienare, non obseruata solennitate, au-
then. hoc ius porrectum. C. de sacro. eccle. vbi etiam hoc voluit Bar. in col. vl. versi. quæro, pone
quædam ecclesia. Et idem de minore dicit idem Bar. in. l. Papinianus. §. sed nec impuberis. ff. de
inoff. test. Et Alexan. con. 189. viso statuto, col. 4. li. 7. & Philip. Dec. in. l. mandata, in. 3. no. ff. de
offi. eius cui mand. est iurisd. vbi hoc limitat. A quo non longè abest, quod scribit ipse Bal. in. d.
l. vl. §. sin autem in secunda, in fi. C. de bo. quæ libe. quòd si pater consensit in officio tutoris fi-
lij, non est necessarius alius consensus pro exercitio illius, & allegat glo. quam dicit sing. in. l. Lu-
cius Titius Caium, in glo. 2. ff. de admi. tuto. quam dicit sing. & sequitur Matth. Afflict. in con-
stit. Sicil. incip. constitutionem, col. 12. vers. decimò quæro. & ex hoc dicit, quòd si in promis-
sione vendendi feudum interuenit consensus principis, non necesse est posteà, vt interueniat
in venditione.

157 ¶ Sed & ad hoc optimè facit præter illos, quòd licet tutor non possit authoritatem præstare pu-
De cadẽ re pillo ad suum commodum, nec aliàs res pupilli ad suum commodum tractare, per tex. in. l. 1. ff. de
Tutor qui à patre pupilli emit, poteſt ſibi tradere. auto. tut. & in. l. si in emptione. §. vl. ff. de contrah. empt. cum si. Tamen si is qui nunc tutor, aliàs
à patre pupilli emit fundum, potest tutor ipse, ipsam venditionem exequendo, fundum sibijpsi tra
dere, per tex. no. in. l. si fistulas. §. fundum. ff. de contrah. empt. quem ita intelligit Bar. in. l. 2. ad fi.
& ibi etiã Imo. & Raph. Co. ff. de stipul. ser. Bal. in. l. singularia, & ibi etiã Saly. Rom. & Alex. col.
7. ff. si cert. pet. Bal. in. l. bonorum, col. vl. C. qui admit. & in. l. cùm ipse, in fi. C. de contrah. empt.
& con. 289. quæstio ista, col. 1. lib. 3. Angel. Are. in. §. actionum, in. 17. quæst. in materia tutelarum,
Instit. de actio. de quo etiam multa per Bar. Imo. Raph. Co. Rom. Alexan. & Iason in. l. 1. §. fuit
quæsitum. ff. ad Trebel. & aliquid dicemus postea.

158 ¶ Et nónnihil etiam facit tex. in. l. tutor rerum. ff. de admi. tut. quem dicit Bar. sing. & no. ad hoc,
De eadẽ re quòd tutor se authore, potest veluti in consequentiã, & vt ita loquar, sequelam venditionis rei mi
noris alteri factæ, sibi rem ipsam retinere, si emptor precium non soluit, & tutor de suo in vtilita-
tem pupilli conuertit. Quem etiam tex. ad hoc põderat, & reputat sing. Ro. in. d. l. singularia, col.
6. ff. si cer. pet. Iason in. l. 1. §. item acquirimus, col. 2. ff. de acqui. pos. in vtraque lec. Facit & quod
tradit Bal. in. l. iubemus. C. de eman. libe. quòd si pater consenserit filio impetranti rescriptum,
non ampliùs requiritur ipsius consensus in processu causſæ. & sequitur Alex. con. 59. viso proces-
su, col. 2. vers. vnde dicit, li. 2. Et facit etiam tex. in. l. si ita scripsero. ff. de condit. & demon. & in. l.
quem hæredi. ff. de reb. dub. vbi dispositio sequens, sumit robur à præcedenti, quæ dirigitur in
ipsam. Et faciunt quæ dicam infrà eodem in. 6. glo. in. 23. quæst.

159 ¶ Secundò intellige, vt procedat in trãslatione rei suæ. Neq; enim eam transferre posset sine au-
An autem uxor possit tradere nudam possess. thoritate mariti: secus si nudam possessionem in re quapiam haberet, potest enim eam liberè tra-
dere sine aliqua solennitate statim, exemplo minoris, qui & sine decreto idipsum facere potest, nõ
se aliter obligando, si credimus Bal. idipsum affirmanti in authen. sacramẽta, col. 2. vers. reuoco in
dubium. C. si aduers. vendi. per. l. magis puto. §. 1. ff. de reb. eorum. qui tex. hoc non dicit, sed po-
tiùs videtur velle contrarium. Eius enim hæc verba sunt, *Si pupillus alienum fundum bona fide*
emptum possideat, dicendum puto, nec hunc alienare tutores posse, & subdit Accur. ibi, sine de-
creto, cùm sit pupillus quasi dominus, habet enim publicianam. l. 1. ff. de publicia. Quin & in glo.

seq.

seq. ad fi. dicit quòd si etiam sine titulo rem alienam bona fide possideat, nõ poterit ea res alienari sine decreto. Cæterùm Iac. Are. quem sequitur Bar. & ipse Bal. ibi, tradunt aliud esse, si pupillus nudam possessionem habeat, tùm quia de possessione nihil dicitur in oratione, tùm quia sine tutore pupillus eam transferre non potest. l. possessionem. ff. de acqui. pos. ergo cum tutore potest. Ex quibus & ego in hoc nostro casu concludo, quòd non potest mulier etiam nudam possessionẽ sine authoritate mariti tradere.

160 ¶ DECIMOQVINTO Quæro An poterit mulier officium procurationis susc ipere & exercere. *An uxor possit officium proc. ſuſcipere & exercere ſi hoc conſenſu uiri.* Quæ quidem quæstio plærisque statim videbitur ridicula, quia fœmina non possit esse procura-
trix. l. neque fœmina. ff. de procur. & l. 2. ff. de regu. iur. Sed hoc certè intellexit Bar. in. d. l. 2. pro
cedere in iudicio, secus extra iudicium, & ad negocia, & idem voluit Alberi. & alij in. l. alienam
C. de procur. & ipse Alberi. in. l. si procuratorem. §. 1. ff. mandat. Bal. in. l. 1. §. secundo loco. ff. de
postulationib. Panor. & Deci. in. c. cùm dilecta, de confir. vti. vel inu. Et est etiam bonus tex. in. l.
idemque. §. si cui mandauero. ff. manda. & facit tex. in. l. 1. §. parui autem refert. ff. de exerci. & in. l.
sed & si quis. §. parui autẽ refert. ff. de instito. Quin etiam potest esse procuratrix in iudicio volũ-
tariæ iurisdictionis, per tex. in. l. 1. §. illud quoque, vbi & hoc no. Bal. C. com. de manu. quanuis il-
le tex. (ne hoc silentio prætermittam) loquatur in casu speciali, vt no. glo. ibi per. l. nec mulierem
ff. de manu. vind. Sed & in iudicio quoque in causa ad salutem animarum pertinente, vt in repeti-
tione vsurarum, decimarum, & aliorum id genus, vt voluit Archi. in. c. scriptum. 6. q. 3. per. c. duæ
sunt. 19. q. 2. vbi scribitur, non esse disputandum de apicibus iuris, cùm tractatur de salute anima
rum. Illud autem, non posse quempiam esse procuratorem vel arbitrum, est & ex iuris apicibus
l. si fideiussor. §. quædam, & ibi glo. ff. manda. Et hoc dictum Archi. sequitur, & dicit sing. & Ca-
nonistis incognitum. Ro. sing. 687. tu audiuisti. sequitur etiam Anto. ab Alexandro in. d. l. alie-
nam. C. de procur. & Philip. Deci. in. d. c. cùm dilecta, de confir. vti. vel inuti. & in. d. l. 2. ff. de reg.
iur. In quibus locis & alios casus ponit in quibus mulier potest esse procuratrix, & alios quoque
Specul. in tit. de procur. §. 1. col. 1. vers. item in casibus, & multis seq.

161 ¶ Verùm, vt ad quæstionem propositam redeamus, Angel. post. Iac. Are. loquens in illo primo ca
Deciſio q. ſtionis. su in. l. quanuis, in prin. ff. de acqui. pos. eleganter decidit per illum tex. quòd licet mulier ex for-
ma statuti non possit obligari sine consensu mariti, potest tamen officium procuratoris extra iu-
dicium suscipere, & tenebunt gesta per eam. & hoc modo dicit se obtinuisse Florentiæ, vbi est hu
iusmodi statutum, & sequuntur Alex. & Fran. Aret. ibi. & pro sing. citat Philip. Deci. in. d. c. cùm
dilecta, col. pe. versi. & hoc procedit, extrà de confir. vti. & in. d. l. 2. col. 4. de reg. iur. & con. 268.
conclusio, col. 1. & Catel. Cota, qui & id dicit sing. & memoria dignum, memo. incip. mulier re-
gulariter, in fi. Sed idem voluit ipse Angel. in. l. multum, vbi & Alex. in fi. ff. de acqui. hæred. Frã.
Are. & Iason in. l. more, eo. tit.

162 ¶ Simile est quod voluit idem Iac. Are. in. l. moris. ff. de pœnis, quòd si ex forma statuti bannitus
De eadẽ re agere non possit, poterit tamen procuratorio nomine alterius agere: & valebit quod per eum eo
nomine factum fuerit. Quod dictum sequitur, & dicit ita se de facto obtinuisse Alberi. in vltim.
parte statutorum. q. 63. cuius est initium, item quæro si bannitus, vbi ad hoc multa allegat, quæ
ibi in promptu sunt omnibus, si quis nosse desiderat.

163 ¶ At similius est quòd licèt filiusfa. non possit esse in iudicio sine consensu patris. l. vl. §. necessi-
De eadẽ re Filiuſſa. poteſt eſſe in iudicio alie no nomine. tate. C. de bonis quæ libe. admittitur tamen procuratorio nomine, vt est tex. in. c. non iniuste, &
ibi. glo. Hosti. Bal. & alij, extrà de procur. & tex. in. l. filiusfa. §. ipse quoque, & ibi Guil. Cu. Bart.
& Bal. ff. eo. & omnium optimus in. c. qui generaliter. §. 1. eo. tit. lib. 6. & voluerunt glo. & Barth.
in. l. si longiùs. §. si filius. ff. de iudi. & glo. in. c. vl. in verbo regulariter, in prin. de iudi. lib. 6. Spe
cul. tit. de actore, versi. sed an egeat. & ibi Io. An. in addi. Bar. & alij in. d. §. necessitate.

164 ¶ Sed & propiùs quoque accedit, quod voluerunt Ro. Alex. Soci. & Iason in. l. quæsitum, per illũ
Prohibitio contrahẽdi intelligitur nomine p- prio. tex. ff. de in ius vocando, quòd si statutum disponit, quòd non possit mulier, vel minor contrahe-
re sine consensu propinquorum, tale statutum non procedit, quando contrahunt nomine alieno.
quod etiam voluit Fulgo. con. 75. ex facto proponitur, col. 2. ver. cõsequens est. & item col. 3. ver.
deinde & si ad filiam. Pau. Ca. in. l. cuicunque. §. si ab alio, in fi. ff. de instito. & Alex. in addi. Bar.
in. l. apud Iulianum. §. vl. ff. ex quib. cau. in pos. eat. & Iason in. l. si vnus ex argentariis. §. pactus ne
peteret. col. 9. vers. secundò intellige. ff. de pact. & in. l. exigendi, col. pe. C. de procur. & in. d. l.
more, col. vl. ff. de acqui. hære.

165 ¶ Ex quibus planè videri posset plærisque, decidi posse illud dubium, An stãte illo statuto, quod
Mulier. p- hibita con- trahere, an ut nutrix poſſit con- trahere. possit mulier mulieres contrahere sine consensu vel authoritate Mundualdi, vel propinquorum, pos-
sit mulier tutrix suorum filiorum contrahere eorum tutoris nomine, sine ea statuti solennitate.
Quod posse videtur ex supradictis. Verùm cõtrarium tenuit Raph. Co. qui & ita dicit, se aliquan
do cùm ex facto contigisset, respondisse. & post eum Iac. à Puteo in. d. l. apud Iulianum. §. 1. quos
nuncupatim sequitur Alciat. si is est, in tract. præsumptionum, regul. prima, præsump. 52. num. 6.

166 ¶ Facit etiam ad superiora, quod voluit Accur. in. l. lis nulla. ff. de iudi. limitans illum tex. quo cã
Pater poteſt agere cõtra filio- uetur non posse quempiam agere contra eum quem habet in potestate: vt videlicet procedat, cùm
ageret suo ipsius nomine, non etiam si alieno, videlicet tanquam procurator alterius, aut aliàs, per

fami. alieno nomine. na

d.l.quæsitum,& illam glo.sequitur Alex.in addi.Bar.in.d.l.apud Iulianum.§.vlt.ff.ex quib.caus. in pos.eat.& Iason in.d.l.quæsitum.ff.de in ius vocan.

167 ¶ Nec longè abest.quòd licèt laicus non possit tractare negocia ecclesiastica, vel spiritualia, per c.decernimus,de iudi. cùm si. hoc tamen intelligitur,quando proprio nomine id faceret,secùs si alieno,per tex.ex pressum in.c.1.de procur.li.9.Et ideò potest laicus nomine clerici absentis acceptare *beneficium*,vt no.Io.An.Panor.post alios in .c.accedens,de præbē.& Calder.con.1.eo. tit.de præben.& Pau.Elea in cle.i.eodem quoq; ti.& in cle.1.& ibi quoq; Cardi.in.3.q.de renun. Potest & nomine clerici permutare,& resignare beneficium,secundum Collec.in. d. c. decernimus,quem refert & sequitur Rota.dec.104.nota quòd vbi aliquis,in antiq.& dec.418.nota vtrùm permutatio,etiam in antiq.& de hoc est glo.ordi.in.d.cle.1.in verbo,procuratorem, & ibi Pau.Elea.& Cardi.in.3.q.de renunci. Potest & ex mandato abbatis recipere monachum ad professionem,vt voluit Io.Ligna.in.c.ad apostolicam,de regula.Potest & constitui procurator clerici ad eligendum certam personam,vt expressè voluit Dec.in repe.d.c.decernimus,col.6.arg.c. si episcopus nullis,de præben.lib.6.&.c.is cui,de offi. deleg.eo.li.Secùs si constitueretur procurator ad eligendum simpliciter,& ita relicto illi arbitrio, quem vellet,eligendi,quia id fieri non posset,vt per Io.An.in.c.quod alicui,col.vlt.de reg.iur.lib.6. cùm concord. per Decium adductis,in.d.c.decernimus.

Laicus alieno nomine tractat nego. eccles. & spiritualia.

168 ¶ Postremò licèt pupillus non possit obligari, sine tutoris authoritate. d.l. quanuis. ff. de acqui. pos.& l.more.ff.de acqui.hære.cùm si. Tamen si alienum negociū eius mandato gesserit,qui mandare potuit,valebit quod ab eo gestum est alieno nomine,nec restituetur.l. cum mandato. ff. de minor.quam ita allegat Fulgo. d. con. 75. loco suprà allegato. Sed aduerte quòd ea.l.simpliciter loquitur de minore,nec de pupillo quicquam dicit,nec fortè intelligi potest,vt qui nō potest esse procurator ad negotia:nam ea res exigit ætatem.17.annorum,per text.in.l. si collaētaneus. ff. de manu.& in.§.eadem lege,Instit.qui & quib.ex cau.manu.non pos.& in.d.c.qui generaliter.§.vl. de procur.lib.6.de qua re tamen vide latè per Bar.Bal.& alios in.l.exigendi. C.de procur.Bal.in l.minor autem.ff.eo. Quicquid sit tex.habemus,quòd pupillus nomine alterius, videlicet tanquā institor potest contrahere, & obligare dominum,in.l. sed & si quis, vers. pupillus. ff. de instito, quem ipse Fulgo.allegat.

Pupillus restituatur contra id, quod alterius mandato gesit.

169 ¶ Hæc limita primùm procedere,vt videlicet minor & mulier non obstante prohibitione legis vel statuti possint nomine alterius contrahere, & obligari,quantùm ad hoc vt valeat, quod secerunt in præiudicium domini,cui imputandū est omnino,quòd talem elegit,per.d.l. cum mandato,& ibi concor.non etiam quantùm ad id,vt ipse minor,aut mulier priuatim obligetur, nisi interueniat solennitas requisita à lege, vel statuto,vt expressim dicit Paul. Ca.in.d.l.cuicunq;.§. si ab alio.ff.de instito.& Soci.in.d.l.quæsitum.ff.de in ius vocan. Super quo vide Corne.con.16. in præsenti consultatione,lib.4.

Limitatio præcedentium.

170 ¶ Limita secundò,vt non procedat in mandato legis,quod exercere non potest is, qui propria negotia non potest administrare,per tex.in.l.vlt.C.de legi.tut.& in.l.non solùm. §. si libertus. ff. de excusat.tut. quibus iuribus cauetur. quòd sicut minor non potest administrare propria bona, ita nec potest esse tutor legitimus. Et ita nominatim limitat Fran.Arc.in.d.l.quanuis,in princip. ff.de acqui.poss.

Altera.

171 ¶ Limita tertiò vt non procedat etiam in mandato hominis,quod respicit publicam vtilitatem, vt etiam speciatim limitat Frā. Arc.vbi suprà,per id quod voluit Io.An.in regula, quod alicui,de reg.iur.lib.6.in Mercur.quòd non potest constitui procurator ad eligendum prælatum is,cui per indiscretionem ætatis,vel ex alia inhabilitate,quæ non potest remitti per eligentes,esset inhabilis ad eligendum nomine proprio,quod reputat sing.ipse Arc.

Tertia.

172 ¶ DECIMOSEXTO quæro,quid è diuerso? An mulier possit sine consensu mariti constituere procuratorem ad contrahendum? Bal.in.l.1.col.7.vers.dicet aliquis.C.qui admittit. dicit, quòd si mulier secundum consuetudinem loci,non possit adire hæreditatem sine authoritate coniunctorum,ea tamen poterit ad hoc procuratorem constituere,& ita dicit voluisse Bar.in.l.gerit, in pe.q.ff.de acqui.hære.vbi tamen nihil de hoc dicit, nec puto simpliciter esse verum per id quod in simili dicitur,quòd sicuti minor nō potest regulariter stare in iudicio sine authoritate tutoris, aut curatoris.l.2.&.3.C.qui legi.perso.ita nec etiam procuratorem ad iudicia constituere, per.l. neque tutores,&.l.non eò minùs,& ibi Fran.Arc. C.de procur.quod quidem non alia ratione fit, quàm quòd is per se sine ea solennitate agere aut defendere non potest,vt diximus. Quod hinc liquidò patet,quòd in casibus,in quibus minor sine tutore, aut curatore habet legitimam personā, potest & ipse solus.in id constituere procuratorem,per.l.3.in princip.& ibi glo.Bart.& Angel.ff. rem rat.hab.&.l.si vnus.§.idem ait.ff.de iniur.&.l.etiam.§.absens,& ibi Bar.ff.de manu.vindict. & in.c.ex parte,& ibi doct.de resti.spoli.& Specul.tit.de actore.§.1.vers.licèt filiussa. Bart.Bal.& alios in.d.l.neque tutores.& Bar.in.l.diuus,quam legit cum.l.2.§.curatores,qui est vlt.ff. qui pet. tut.& in.l.nullus.§.is qui.ff.de procur.& in.l.si ex legati causa.ff.de verbo.oblig. & in. l. mutus.§. his qui.ff.de procur.& Bal.in.c.vlt.de iura. cal.& Angel.con.143. tria videntur, in prin. & Soci. con.239.præsentis consultationis difficultas,col.4.versi.probatur ratione,lib.2.quod con.repe-

An uxor liberè possit constituere procur. ad contrahen.

Minor qui p se potest agere,in id potest pro curatorem constituere

ritur con.131.lib.4.& Iaso.con.48.in casu consultationis, col. 2. versi. tertiò idem confirmatur, lib.1.Et idem dicemus de filiosa.vt possit sine authoritate patris procuratorē constituere,quibus & ipse casibus spreta patris authoritate potest agere per tex.in.l.filiussa.in prin.ff.de procur.

Et filiussa.

173 ¶ Et propterea consuluit Soci.d.con.239.lib.2.repetito,vt suprà diximus,col.2.versi. sed difficultas oritur,atque iterum con.254.visa & considerata,col.1.eo.libr. 2. quòd si statutum exigat aliquam solennitatem in factis minorum,si minor ad ea conficienda procuratorem constituat,debet interponere solennitatem statuti:aliàs non valet.Et idem ante eum voluit Fran.Are.in.l.mutum,col. vlt.ff.de acqui.hære.& sentit Barb.con.39.bene etenim cuncta geruntur,in.3.dubio in princ.lib.3.

Qui per se facere non potest, nec procur. in id constituere potest sine solenni. De eadē re

174 ¶ Quibus adde quòd & in re non admodum dissimili ex facto respondit Fede.Senen.con.100. abbas subiectus monasterio maiori, quòd abbas non potest constituere œconomum, siue procuratorem ad alienationem cuiuspiam rei ecclesiasticæ,nisi in id interuenerint eæ solennitates, quæ requiruntur ad eiusdem rei alienationem. Id quod nuncupatim refert & sequitur Laurent. Rodol.in repe.c.sine exceptione,in.56.quæsti.12.q.2.& ipse Soci.con.52.viso instrumento sindicatus,in.1.dubio,libr. 4.Et faciunt etiam scripta per Bald. con. 417.primum dubium,per totum,lib.2.

175 ¶ Nec id certè mirum est, quia prohibito aliquo,prohibetur & id per quod ad illud peruenitur,per tex.nō.in.l.oratio.ff.de sponsa.& in.§.quia tamen.Instit.vi bonorum rapto.& in. c. nam concupiscentiam,ext.de constit.Igitur prohibita alienatione,id quidem prohibetur ex quo alienatio sequi potest.l.codicillis.§.mater,& ibi Bartholus.ff. de legatis secundò.& l. si ad resoluendam,& ibi Bartholus & Saly. C. de prædi. mino. cum si . à me adductis in tracta. retractuum, tit.1.§.1.in glo.2.nu.50.& hac eadem,& iterum in glo.14.numero item.14.ex quo,& tit.2.in fi. numero.30.& hæc quidem.Ex quo etiam illud fit,vt cùm in alienatione requiritur aliqua solennitas,eadem quoque requiritur in actu,ex quo alienatio sequi potest,iuxta no.per Bal.in.l. præses C.de transact.& in.l.2.C.si aduer.transac.& per Panor.& alios in.c.cum tempore,de arbit.Item quia qua facilitate induceretur mulier ad contrahendum,eadem quoque induceretur ad constituendum procuratorem.Ideò æquè nihil valere debet.l.doli mali,vers.diuersùm.ff. de noua . Et vide quid dicam in seq.q.

Rationes præcedentium.

176 ¶ DECIMOSEPTIMO succesiuè quæro,an si mulier contrahat per procuratorem,requiratur cō sensus mariti,Bar.in.l.apud Iulianum.§.vlt.in fi.ff.quib.ex cau.in pos. eat. dicit primùm videri quòd sic, per.§.præcedentē,vbi cum pupillo videtur contractum, si cum tutore illius contrahatur.Posteà dicit in contrarium facere,quòd non propriè contrahit,& subdit,& cogitabis.In quo ita se dubium ostendit,vt tamen in eam partem magis inclinare videatur,quæ posterior est, iuxta tex. in.l.si idem.§.vl.& ibi Bal.Angel.& recent.qui afferunt concord. ff. de iurisd.omnium iud. Et hanc etiam posteriorem partem aperte tenuit Angel.Are.in.§.hæres quoq;,col.2.vers.quærit Bar.Instit.de oblig.quæ ex quasi contract.Et hoc confirmat text.in.l.licèt.§.1.ff. de peculio, vbi seruus impuberis contraxerit,dominus impubes obligatur de peculio.non enim cum ipsis impūberibus contrahitur vt tutoris authoritas requiratur.

An si uxor contrahat per procura. requiratur consensus uiri.

177 ¶ Angel.autem in.d.l.apud Iulianum. §.vlti. posteaquam retulit Barthol. dicit quòd contractus initus à procuratore mulieris est nullus:quia mulier constituendo procuratorem verè contraxit, vnde mandatum est nullum, quia continetur sub prohibitione statuti. Et si aliud diceretur, esset aperta via fraudandi legem. Sed contractus initus à tutore,vel curatore mulieris valet, quia non includitur sub verbis statuti:quoniam pupilla vel adulta tunc non contrahit,licèt contrahere videatur,per.d.§.præced.ibi,quasi cum eo contractum sit. verba enim statuti sunt propriè accipienda,non impropriè.l.1.§.is qui nauem.ff.de exerci.& l.3.§.hæc verba.ff.de nego.gest.& l. eum qui vectigal . ff.de verbor.signific.Et quia etiam vbi tutor contrahit,vel curator, cessat ratio statuti, quæ fuit,vt cōsuleretur fragilitati sexus.Cui satis prouisum est per interuentum tutoris,vel curatoris,qui tenetur ad rationem administrationis.Vnde cessante ratione legis,cessat eius dispositio l.quod dictum.ff.de pac.hæc Angel.

De eadē re

178 ¶ Post quem,Raph.Co.dicit,quòd si mulier constituerit procuratorem cum solennitate statuti, quod quidem necessarium est,non opus est posteà in contractu celebrato à procuratore, ipsam solennitatem adhibere,illis duabus Angel.rationibus:quia tunc mulier propriè non contrahit, & cessat ratio statuti,scilicet fragilitas sexus.Et idem consuluit Soci. con. 254. visa & considerata, col.1.lib.1.vbi & ad primum caput addit rationem,quòd qui non potest per se actum gerere, non potest per alium eius nomine gerentem.secundum Bar.in.l.Aristo,in fi.ff.quæ res pig.oblig. pos. Sed idem con.112.lib.1.repetito in lib.2.cō.172.multùm abundè,col.vlt.dicit in. d. secundo casu non satis esse,constitutum fuisse procuratorem cum consensu consanguineorum,sed eandem solennitatem esse adhibendam in contractu celebrando per ipsum procuratorem,& ita consuluisse Mari. Soci.partem ipsius,& alios plures celeberrimos doc.Id quod etiam tenuit Io. Bap. Caeia. in repe.l.cunctos populos,in.15.charta,col.4.versi.& prædictis accedunt.C.de sum.tri. & in rep. authen.sacramenta puberum.C.si aduer.vendi.vbi & hoc dicit consuluisse plures illustres doct. & Hippoli.Marsil.sing.255.surrogatus,vbi & hoc reputat sing.

Si uxor constituit procur.consentiente uiro, an is cōtra bens adhibere debeat consen.ipsius uiri.

¶ Ex

fami.alieno nomine.nu d.l.quæſitum,& illam glo.ſequitur Alex.in addi.Bar.in.d.l.apud Iulianum.§.vlt.ff.ex quib.cauſ. in poſ.eat.& Iaſon in.d.l.quæſitum.ff.de in ius vocan.

167 ¶ Nec longè abeſt.quòd licèt laicus non poſsit tractare negocia eccleſiaſtica, vel ſpiritualia, per c.decernimus,de iudi. cùm ſi. hoc tamen intelligitur,quando proprio nomine id faceret,ſecùs ſi alieno,per tex.ex preſſum in.c.1.de procur.li.9.Et ideò poteſt laicus nomine clerici abſentis acceptare beneficium,vt no.Io.An.Panor.poſt alios in .c.accedens,de præbē.& Calder.con.1.eo. tit.de præben.& Pau.Elea in cle.i.eodem quoq; ti.& in cle.1.& ibi quoq; Cardi.in.3.q.de renun. Poteſt & nomine clerici permutare,& reſignare beneficium,ſecundum Collec.in. d. c. decernimus,quem refert & ſequitur Rota.deci.104.nota quòd vbi aliquis,in antiq. & deci.418.nota vtrùm permutatio,etiam in antiq.& de hoc eſt glo.ordi.in.d.cle.1.in verbo,procuratorem, & ibi Pau.Elea.& Cardi.in.3.q.de renunci. Poteſt & ex mandato abbatis recipere monachum ad profeſsionem,vt voluit Io.Ligna.in c.ad apoſtolicam,de regula.Poteſt & conſtitui procurator cleri ci ad eligendum certam perſonam,vt expreſsè voluit Deci.in repe.d.c.decernimus,col.6. arg.c. ſi epiſcopus nullis,de præben.lib.6.&.c.is cui,de offi. deleg.eo.li.Secùs ſi conſtitueretur procurator ad eligendum ſimpliciter,& ita relicto illi arbitrio, quem vellet,eligendi,quia id fieri non poſſet,vt per Io.An.in.c.quod alicui,col.vlt.de reg.iur.lib.6. cùm concord. per Decium adductis,in.d.c.decernimus.

Laicus alieno nomine tractat nego. eccleſi. & ſpiritualia.

168 ¶ Poſtremò licèt pupillus non poſsit obligari,ſine tutoris authoritate. d.l. quanuis. ff. de acqui. poſ.& l.more.ff.de acqui.hære.cùm ſi. Tamen ſi alienum negociū eius mandato geſſerit,qui mandare potuit,valebit quod ab eo geſtum eſt alieno nomine,nec reſtituetur.l. cum mandato. ff. de minor.quam ita allegat Fulgo. d. con. 75. loco ſuprà allegato. Sed aduerte quòd ea.l.ſimpliciter loquitur de minore,nec de pupillo quicquam dicit,nec fortè intelligi poteſt,vt qui nō poteſt eſſe procurator ad negotia:nam ea res exigit ætatem.17.annorum,per text.in.l. ſi collactaneus. ff. de manu.& in.§.eadem lege,Inſtit.qui & quib.ex cau.manu.non poſ.& in.d.c.qui generaliter.§.vl. de procur.lib.6.de qua re tamen vide latè per Bar.Bal.& alios in.l.exigendi. C.de procur.Bal.in l.minor autem.ff.eo. Quicquid ſit tex.habemus,quòd pupillus nomine alterius, videlicet tanquā inſtitor poteſt contrahere , & obligare dominum,in.l. ſed & ſi quis, verſ. pupillus. ff. de inſtito. quem ipſe Fulgo.allegat.

Pupillus an reſtituatur contra id quod alterius mandato geſsit.

169 ¶ Hæc limita primùm procedere,vt videlicet minor & mulier non obſtante prohibitione legis vel ſtatuti poſsint nomine alterius contrahere , & obligari,quantùm ad hoc vt valeat , quod fecerunt in præiudicium domini,cui imputandū eſt omnino,quòd talem elegit,per.d.l. cum mandato,& ibi concor.non etiam quantùm ad id,vt ipſe minor,aut mulier priuatim obligetur, niſi interueniat ſolennitas requiſita à lege, vel ſtatuto,vt expreſsim dicit Paul. Ca.in.d.l.cuicunq;.§. ſi ab alio.ff.de inſtito.& Soci.in.d.l.quæſitum.ff.de in ius vocan. Super quo vide Corne.con.16. in præſenti conſultatione,lib.4.

Limitatio præcedentium.

170 ¶ Limita ſecundò,vt non procedat in mandato legis,quod exercere non poteſt is , qui propria negotia non poteſt adminiſtrare,per tex.in.l.vlt.C.de legi.tut.& in.l.non ſolùm. §. ſi libertus. ff. de excuſat.tut. quibus iuribus cauetur. quòd ſicut minor non poteſt adminiſtrare propria bona, ita nec poteſt eſſe tutor legitimus. Et ita nominatim limitat Fran.Are.in.d.l.quanuis,in princip. ff.de acquí.poſſ.

Altera.

171 ¶ Limita tertiò vt non procedat etiam in mandato hominis,quod reſpicit publicam vtilitatem, vt etiam ſpeciatim limitat Frā. Are.vbi ſuprà,per id quod voluit Io.An.in regula, quod alicui,de reg.iur.lib.6.in Mercur.quòd non poteſt conſtitui procurator ad eligendum prælatum is,cui per indiſcretionem ætatis,vel ex alia inhabilitate,quæ non poteſt remitti per eligentes,eſſet inhabilis ad eligendum nomine proprio,quod reputat ſing.ipſe Are.

Tertia.

172 ¶ DECIMOSEXTO quæro,quid è diuerſo? An mulier poſsit ſine conſenſu mariti conſtituere procuratorem ad contrahendum? Bal.in.l.1.col.7.verſ.dicet aliquis.C.qui admittit. dicit , quòd ſi mulier ſecundum conſuetudinem loci,non poſsit adire hæreditatem ſine authoritate coniunctorum,ea tamen poterit ad hoc procuratorem conſtituere,& ita dicit voluiſſe Bar.in.l.gerit, in pe.q.ff.de acqui.hære.vbi tamen nihil de hoc dicit , nec puto ſimpliciter eſſe verum per id quod in ſimili dicitur,quòd ſicuti minor nō poteſt regulariter ſtare in iudicio ſine authoritate tutoris, aut curatoris.l.2.&.3.C.qui legi.perſo.ita nec etiam procuratorem ad iudicia conſtituere, per.l. neque tutores,&.l.non eò minùs,& ibi Fran.Are. C.de procur.quod quidem non alia ratione fit, quàm quòd is per ſe ſine ea ſolennitate agere aut defendere non poteſt,vt diximus. Quod hinc liquidò patet,quòd in caſibus,in quibus minor ſine tutore, aut curatore habet legitimam perſonā, poteſt & ipſe ſolus.in id conſtituere procuratorem,per.l.3.in princip.& ibi glo.Bart.& Angel.ff. rem rat.hab.&.l.ſi vnus.§.idem ait.ff.de iniur.&.l.etiam.§.abſens,& ibi Bar.ff.de manu.vindict. & in.c.ex parte,& ibi doct.de reſti.ſpoli.& Speculat.tit.de actore.§.1.verſ.licèt filiuſſa. Bart.Bal.& alios in.d.l.neque tutores.& Bar.in.l.diuus,quam legit cum.l.2.§.curatores,qui eſt vlt.ff. qui pet. tut.& in.l.nullus.§.is qui.ff.de procur.& in.l.ſi ex legati cauſa.ff.de verbo.oblig. & in. l. mutus.§. his qui.ff.de procur.& Bal.in.c.vlt.de iura. cal.& Angel.con.143. tria videntur, in prin. & Soci. con.239.præſentis conſultationis difficultas,col.4.verſi.probatur ratione,lib.2.quod con.repe-

An uxor liberè poſsit conſtituere procur. ad contrahen.

Minor qui p ſe poteſt agere,in id poteſt pro curatorem conſtituere

titur con.131.lib.4.& Iaſo.con.48.in caſu conſultationis, col. 2. verſi. tertiò idem confirmatur, lib.1.Et idem dicemus de filioſa. vt poſsit ſine authoritate patris procuratorē conſtituere,quibus & ipſe caſibus ſpreta patris authoritate poteſt agere per tex.in.l.filiuſſa.in prin.ff.de procur.

Et filiuſſa.

173 ¶ Et propterea conſuluit Soci.d.con.239.lib.2.repetito,vt ſuprà diximus,col.2.verſi. ſed difficultas oritur,atque iterum con.254.viſa.& conſiderata,col.1.eo.libr. 2. quòd ſi ſtatutum exigat aliquam ſolennitatem in factis minorum,ſi minor ad ea conficienda procuratorem conſtituat,debet interponere ſolennitatem ſtatuti:aliàs non valet.Et idem ante eum voluit Fran.Are.in.l.mutum,col. vlt.ff.de acqui.hære.& ſentit Barb.con.39.bene etenim cuncta geruntur,in.3.dubio in princ.lib.3.

Qui per ſe facere non poteſt, nec procur. in id conſtituere poteſt ſine ſolenni. De eadē re

174 ¶ Quibus adde quòd & in re non admodum diſsimili ex facto reſpondit Fede.Senen.con.100. abbas ſubiectus monaſterio maiori , quòd abbas non poteſt conſtituere œconomum, ſiue procuratorem ad alienationem cuiuſpiam rei eccleſiaſticæ,niſi in id interuenerint eæ ſolennitates, quæ requiruntur ad eiuſdem rei alienationem. Id quod nuncupatim refert & ſequitur Laurent. Rodol.in repe.c.ſine exceptione,in.56.quæſti.12.q.2.& ipſe Soci.con.52.viſo inſtrumento ſindicatus,in.1.dubio,libr. 4.Et faciunt etiam ſcripta per Bald. con. 417.primum dubium,per totum,lib.2.

175 ¶ Nec id certè mirum eſt, quia prohibito aliquo,prohibetur & id per quod ad illud peruenitur,per tex.nō.in.l.oratio.ff.de ſponſa.& in.§.quia tamen.Inſtit.vi bonorum rapto.& in. c. nam concupiſcentiam,ext.de conſtit.Igitur prohibita alienatione,id quidem prohibetur ex quo alienatio ſequi poteſt.l.codicillis.§.mater,& ibi Bartholus.ff. de legatis ſecundo.& .l. ſi ad reſoluendam,& ibi Bartholus & Saly. C. de prædi. mino. cum ſi . à me adductis in tracta. retractuum, tit.1.§.1.in glo.2.nu.50.& hac eadem,& iterum in glo.14.numero item.14.ex quo,& tit.2.in fi. numero.30.& hæc quidem.Ex quo etiam illud fit,vt cùm in alienatione requiritur aliqua ſolennitas,eadem quoque requiritur in actu,ex quo alienatio ſequi poteſt,iuxta no.per Bal.in.l. preſes C.de tranſact.& in.l.2.C.ſi aduer.tranſac.& per Panor.& alios in.c.cum tempore,de arbit. Item quia qua facilitate induceretur mulier ad contrahendum,eadem quoque induceretur ad conſtituendum procuratorem.Ideò æquè nihil valere debet.l.doli mali,verſ.diuerſum.ff. de noua . Et vide quid dicam in ſeq.q.

Rationes præcedentium.

176 ¶ DECIMOSEPTIMO ſucceſsiuè quæro,an ſi mulier contrahat per procuratorem,requiratur cō ſenſus mariti,Bar.in.l.apud Iulianum.§.vlt. in fi.ff.quib.ex cau.in poſ. eat . dicit primùm videri quòd ſic, per.§.præcedentē,vbi cum pupillo videtur contractum , ſi cum tutore illius contrahatur. Poſteà dicit in contrarium facere,quòd non porriè contrahit,& ſubdit,& cogitabis.In quo ita ſe dubium oſtendit,vt tamen in eam partem magis inclinare videatur,quæ poſterior eſt, iuxta tex. in.l.ſi idem.§.vl.& ibi Bal.Angel.& recent.qui afferunt concord. ff. de iuriſd. omnium iud. Et hanc etiam poſteriorem partem aperte tenuit Angel.Are .in.§.hæres quoq;,col.2.verſ.quærit Bar.Inſtit.de oblig.quæ ex quaſi contract.Et hoc confirmat text.in.l.licèt.§.1.ff. de peculio, vbi ſeruus impuberis contraxerit,dominus impubes obligatur de peculio.non enim cum ipſis impuberibus contrahitur vt tutoris authoritas requiratur.

An ſi uxor contrahat per procura. requiratur conſenſus uiri.

177 ¶ Angel.autem in.d.l.apud Iulianum. §.vlti. poſteaquam retulit Barthol. dicit quòd contractus initus à procuratore mulieris eſt nullus:quia mulier conſtituendo procuratorem verè contraxit, vnde mandatum eſt nullum, quia continetur ſub prohibitione ſtatuti. Et ſi aliud diceretur, eſſet aperta via fraudandi legem. Sed contractus initus à tutore, vel curatore mulieris valet , quia non includitur ſub verbis ſtatuti:quoniam pupilla vel adulta tunc non contrahit, licèt contrahere videatur,per.d.§.præced.ibi,quaſi cum eo contractum ſit. verba enim ſtatuti ſunt propriè accipienda,non impropriè.l.1.§.is qui nauem.ff.de exerci.&.l.3.§.hæc verba.ff.de nego.geſt.&.l. eum qui vectigal .ff.de verbor.ſignific.Et quia etiam vbi tutor contrahit,vel curator , ceſſat ratio ſtatuti, quæ fuit,vt cōſuleretur fragilitati ſexus.Cui ſatis prouiſum eſt per interuentum tutoris,vel curatoris,qui tenetur ad rationem adminiſtrationis.Vnde ceſſante ratione legis,ceſſat eius diſpoſitio l.quod dictum.ff.de pac.hæc Angel.

De eadē re

178 ¶ Poſt quem,Raph. Co.dicit,quòd ſi mulier conſtituerit procuratorem cum ſolennitate ſtatuti, quod quidem neceſſarium eſt,non opus eſt poſteà in contractu celebrato à procuratore, ipſam ſolennitatem adhibere,illis duabus Angel.rationibus:quia tunc mulier propriè non contrahit, & ceſſat ratio ſtatuti,ſcilicet fragilitas ſexus.Et idem conſuluit Soci. con. 254. viſa & conſiderata, col.1.lib.1.vbi & ad primum caput addit rationem,quòd qui non poteſt per ſe actum gerere, non poteſt per alium eius nomine gerentem.ſecundum Bar.in.l.Ariſto,in fi.ff.quæ res pig.oblig. poſ. Sed idem con.112.lib.1.repetito in lib.2.cō.172.multùm abundè,col.vlt.dicit in. d. ſecundo caſu non ſatis eſſe,conſtitutum fuiſſe procuratorem cum conſenſu conſanguineorum,ſed eandem ſolennitatem eſſe adhibendam in contractu celebrando per ipſum procuratorem,& ita conſuluiſſe Mari. Soci.partem ipſius,& alios plures celeberrimos doc.Id quod etiam tenuit Io. Bap. Cacia. in repe.l.cunctos populos,in.15.charta,col.4.verſi.& prædictis accedunt.C.de ſum.tri. & in rep. authen.ſacramenta puberum.C.ſi aduer.vendi.vbi & hoc dicit conſuluiſſe plures illuſtres doct. & Hippoli.Marſil.ſing.255.ſurrogatus,vbi & hoc reputat ſing.

Si uxor conſtituit procur.conſentiente uiro, an is cōtra hens adhibere debeat conſen.ipſius uiri.

¶ Ex

179 ¶ Ex quibus patet hanc rem esse satis ambiguam, tamen vt eam faciliùs intelligas in tria membra totam hanc tractationem diuidemus. Primùm, quando mulier contrahit sine solennitate statuti, per procuratorem constitutum, etiam sine solennitate statuti: & tunc haudubiè non valet, per ea quæ diximus in præcedenti quæstione. Quibus adde quòd in quolibet mandato subintelligitur, quòd solennitates iuris & statutorum seruari debent, arg. l. missi opinatores. C. de exac. tribut. libr. 10. & quod voluit Bar. in. l. 1. C. si propter pub. pen. & expresse tradit Soci. d. con. 239. præsentis, col. 3. lib. 2. Propterea nisi procurator eas seruauerit, nihil egit. Et quòd subrogatus tenetur seruare eandem solennitatem, quam seruare tenebatur ille, cui fuit subrogatus, vt tradit Bal. in. l. vl. C. si mancip. ita fue. alie. vbi dicit, quòd episcopus, qui in locum executoris per negligentiam illius fuit subrogatus, iuxta. l. nulli. C. de episco. & cler. tenetur bona distribuere, secundùm cõsilium Gardiani: quemadmodum executor, cui hoc testator mandauerat. Sequitur Alex. in addi. Bar. in. l. 1. §. hæc actio. ff. si quis test. lib. esse iuss. fue. & Barb. in. c. cum dilecta, in. 8. char. & ibi Feli. col. 16. vers. amplia. 7. de rescrip. & idem Feli. in. c. cùm accessissent, col. 8. vers. & ex hoc dicto, de constit. Et simile est, quod etiam voluit Io. An. in regula, contra eum, in Mercur. quòd episcopus, cui deuoluta est electio competens certis monachis, & ita in eorum locum subrogatus, tenetur, sicut illi tenebantur, eligere vnum ex gremio illorum. Pro quo facit bonus tex. quem tamẽ ille non allegat, in cle. 1. de supplen. negligen. præla.

Resolutio præcedentium. Primum cũ consensus nec in mandato intercenit, nec in cõtractu

180 ¶ Et si aliter diceretur, facilè fieret fraus statuto, cui omnibus modis obuiandum est, iuxta. l. in fundo. ff. de rei vendi. Et vt id fiat, debet iste casus intelligi in statuto, arg. l. pupillus. §. 1. ff. de autho. tuto. & l. fraus. ff. de legi. cum si. Etiam si pœnale esset, aut exorbitans, vt diximus, & multis probauimus suprà nu. 107. alioquin enim, & seq. Ex quo non obstat, quod dictũ est, mulierẽ contrahentem per procuratorem, non propriè sed fictè contrahere, & statuta debere intelligi ꝓpriè. Et quòd præterea dici posset constitutionem exorbitatem loquentem de contractu nõ habere locum in contractu ficto, per tex. no. in. l. si quis in legatione, vbi id no. Bal. ff. de iud. Quia id debet intelligi, nisi aliàs facilè fraus fieret statuto, vt diximus.

De eadẽ re

181 ¶ Quanquam & his obiectionibus aliis quoque multis modis respõderi posset. Primo quidem, quòd illud nõ semper verum est, vt qui facit per alium, fictè, & impropriè facere dicatur, vt videre licet ex Bart. latè. in. l. sed si vnus. §. seruus. ff. de iniur. & in. l. 3. §. si procurator. & ibi quoq; Angel. Pau. Ca. & Alex. ff. quod quisq; iuris. Bar. in. l. si is qui pro emptore, in materia fictionis translatiuè ce vna persona in aliam, & ibi quoque Imo. in vlt. char. Ro. & Iaso. char. antepe. vers. circa fictionem, & multis seq. ff. de vsucap. & Bald. in. c. causam quæ, col. 1. vers. item qui facit, & seq. de elec. & in. c. qualiter, in fi. & in. c. seq. ad fi. eo. tit. & cõ. 30. præsuppositio statuto, col. 1. li. 1. & con. 384. statuto ciuitatis, col. 1. li. 5. & Pet. Anc. con. 171. col. 2. versi. 3. dictũ statutũ. Philip. Deci. in l. 15 damnum dat. ff. de reg. iu. Et ex tex. optimo in. l. certè. §. 1. ff. de prec. & l. vl. ff. si men. fal. mod. dixe. & c. mulieres. §. vlt. extrà de senten. vbi ita scribitur, cùm is committat verè, cuius mandato delictum committitur, quem ad hoc expedit Domi. con. 129. circa istud dubium, col. 1. in fi.

Qui p̃ alĩe facit an ꝓpriè facere dicatur. vide in glos. seq. nu. 22

182 ¶ Secundo si etiam concedamus, non verè & propriè id ab eo fieri, cuius mandato factum est, vt satis apertè innuit alius tex. in. l. aut qui aliter. §. & cùm interdictum. ff. quod vi aut clam. Tamen cùm in hac nostra specie non valeat (vt iam satis diximus) constitutio procuratoris, siue mandatum à muliere datum sine consensu mariti, quod quidem mandatum est fundamentum contractus à procuratore initi, Consequens est, nec ipsum contractum factum vi illius mãdati non valere, ar. c. cùm Paulus. 1. q. 1. cum si. nam & destructo antecedenti, destruitur & consequens. l. si homo mortuus, & ibi Bal. ff. de verbo. oblig. & no. glo. in. l. eũ qui, in prin. ff. de public. in rem acti.

De eadẽ re

Consequẽs sequitur antecedens.

183 ¶ Denique si hic actus fictus est (vt nonnulli contendunt) tamen subrogatur loco veri. quia procurator verè contrahens repræsentat personam mulieris, cuius nomine contrahit. l. ita autem. §. gessisse. ff. de admi. tut. & l. qui per alium. ff. de regul. iur. Vnde sicut dispositio facta à statuto de persona vera trahitur ad fictam, quæ veram personam repræsentat. l. postulante, in princip. & ibi Bar. ff. ad Trebel. & benè facit. l. libertum. §. Senatus. ff. de ritu nup. Ita dispositio facta de vero cõtractu, trahitur ad fictum, qui subrogatur loco veri. & eò quidem faciliùs, quò faciliùs fit extensio de casu ad casum, q̃ de persona ad personã, vt voluit Raph. Co. in. l. commodissimè. ff. de libe. & posthu. Fran. Are. & Iason in. l. Gallus. §. & quid si tantùm, vterque col. 5. ff. de libe. & posthu. & Iason in. l. cùm res. ff. de legat. 1. cum aliis multis concord. à me traditis in repe. l. si vnquam, in verbo, libertis, num. 23. si igitur. Propterea Bar. in. l. 3. §. liberis, qui. 1. est. ff. de lega. præstan. dicit, quòd statutum prohibens sub pœna contrahi cum bannito, habet locum in contrahente per procuratorem. Et ita expressim in nostro casu voluerunt Angel. & Raph. Co. in. d. l. apud Iulianũ. §. vl. & Fran. Are. in. d. l. mutum, col. vlt. ff. de acqui. hære. & Iason in. l. 1. §. item acquirimus, col. 2. &. 3. ff. de acqui. pos. in. vl. lect.

Quid si p̃cul sit

184 ¶ Secundum membrum est, quando mulier contrahit per procuratorem, cum solennitate statuti constitutum, & quidem specialiter ad certum & specialem contractum faciendum: & tunc non ampliùs necesse est adhibere eam solennitatem, cùm contractus ipse ab eo procuratore conficitur, vt in specie cõsuluit Fed. Senen. con. 110, abbas subiectus & latiùs Laure. Rod. in repe. c. sine exceptione, in. 10. & iterum in. 29. q. 12. q. 2. & Raph. Co. in. d. l. apud Iulianum. §. vl. & Alexan.

specialiter cõstitutus uiro consentiente.

con. 189. viso statuto, col. 4. vers. est verum, lib. 7. Soci. in. l. si quis nec causam, in prin. col. 2. vers. extra materiam. ff. si cert. pet. & d. con. 254. & Iason in. d. §. item acquirimus. & Ioan. Camp. in tract. de dote, parte. 5. q. 108. Et ad hoc faciunt quæ collegimus suprà nu. 154. sed hoc intellige, & seq. ad probandum, quòd in executione contractus facti cum solennitate statuti, non amplius requiritur eadem solennitas, & vide multa ad hoc quoque facientia, infrà in glo. 6. in. q. 23.

185 ¶ Tertiũ membrum est, quando mulier contrahit per procuratorem cum ea solennitate constitutum, non quidem specialiter, sed generaliter tantùm, & hic casus est magis dubius. Et primo quidem videtur, quòd sufficiat procuratorem fuisse generaliter constitutum, cum solennitate statuti, vt possit posteà contrahere sine huiusmodi solennitate, per tex. in. d. l. 1. §. item acquirimus, vbi consensus generaliter adhibitus, in concessione peculij, censetur etiam adhiberi in acquisitione possessionis posteà per seruum facienda ex causa peculiari, & consequenter in actibus peculiaribus, qui fiunt posteà. Et propterea in simili dicimus, quòd licèt lex requirat consensum patris, quando filiusfa. agit in iudicio. l. vl. §. necessitate. C. de bon. quæ liber. tamen sufficit à principio generalis consensus patris præstitus pro omnibus causis futuris, vt voluit Cy. in. d. §. necessitate, in. 3. q. & ibi Bal. & alij. Et idem in consensu quem debet pater præstare filio donanti causa mortis, dicit Bar. in. l. tamis. §. 1. in pe. quæst. ff. de dona. cau. mor. Et idem quoque in consensu, quem consanguinei debent interponere in tractatu mulieris, And. Alcia. in lib. 2. de verbo. oblig. char. 10. Et si aliter diceremus, solennitas interposita in ipsa constitutione procuratoris generalis, nihil operaretur.

Quid si generaliter.

186 ¶ Contrà videtur non sufficere consensum mariti fuisse adhibitũ in cõstitutione generali procuratoris, nisi adhibeatur, cùm procurator posteà contrahit. Primò, quia non sufficit hoc casu cõsensus generalis, sed debet esse specialis, & ad certũ, specialem, & expressum casum, vt latè posteà dicemus infrà in. 5. glo. Secundò, quia maritus debet in specie intelligere actum, cui debet præstare consensum, vt latè etiam dicemus infrà. in glo. 6. in. 22. q. Et hanc partem expresse tenent Fed. Senen. d. con. 100. Lauren. Rod. in repe. d. c. sine exceptione, & Iason, qui ad hoc alia plæraq; allegat in. d. §. item acquirimus, in vtraque lec. vbi & respondet illi tex. quòd loquitur in acquisitione possessionis, & sic in actu vtili, in quo non requiritur huiusmodi solennitas, sicut & latè dicemus infrà in eadem. 6. glo. in. 8. q. Item loquitur in persona habili, quę sola sibi potest in omnibus præiudicare. Ideò non mirum si ab initio sufficiat consensus generalis. hìc autem loquimur in persona inhabili, quæ non potest liberè disponere, vt & in simili dicit Bar. in. l. 1. §. si vir vxori. ff. de acqui. pos. respondendo ad. d. l. iubemus nulli, in ti. C. de sacro. eccle. Et ita etiã (inquit) respõderi potest, ad aliud fundamentum ex doctrina Cy. & aliorum in. d. §. necessitate. Sed & hanc quoque partem nouissimè secutus est Alcia. in. l. transactionem. C. de transact.

De eadẽ re

187 ¶ Et hoc quidem nota. extende ex eo, quod multis rationibus suffultus voluit Soci. in. d. §. item acquirimus, referens Maria. patrem consuluisse (& id quidem est de quo etiam loquitur, licèt non adeò clarè, in. d. con. 112.) in quæstione facti, in qua videlicet minor constituit procuratorem, cũ solennitate statuti, ad renouandum societates finitas per patrem, quod nihilominùs tenetur huiusmodi procurator adhibere solennitatem, dum renouat aliàs quod agit, non valet: dicitque huic consilio subscripsisse plures doc. in qua re animaduertendum est, quod is procurator erat constitutus ad certos actus renouandos, licet non in specie ad certum actum. & hoc simpliciter refert & ponderat Iason in. d. §. item acquirimus, col. 3. in. 2. lect. Quæ res euidenter ostendit, non satis esse procuratorem fuisse constitutum, cum solennitate statuti ad aliquos actus, sine speciali declaratione actuum.

De eadẽ re

188 ¶ DECIMOOCTAVO, an possit vxor ludere iniussu viri. De ludo autem permisso loquor, nam alium ne cõsensus quidem mariti licitum vxori potest facere. At qui suapte natura licitus est, vxori tamen interdicitur, si fiat ob pecuniam. & si ludat & perdat, potest maritus repetere, ad quem bonorum vxoris administratio pertinet, ex nostra consuetudine, quemadmodum & de cæteris, qui non habent bonorum suorum administrationem. voluerunt Cano. c. clerici, de vit. & honest. cleri. cum aliis concord. adductis per Par. Pute. in tract. de ludo, char. 7. ver. an perditum in ludo.

An uxor possit ludere iniussu uiri.

189 ¶ Quibus adde quod scribit Bal. in rub. C. de condi. ob turp. cau. per. l. seruus. C. de condi. inde. quòd qui in ludo scienter lucratur pecuniam serui, aut alterius qui non sit sui iuris, furtum committit, furtiq́ue tenetur. Et sequitur Iason in. d. l. seruus. Quodq́ue tradit ipse Bal. in. l. 1. ad fi. C. si quid in fraud. pat. q̃ si pater ludendo (ludis quidem illicitis) omnia bona sua dissipauerit, filij post eius mortem poterunt reuocare vsque ad legitimam. & sequitur Angel. Are. in tract. malefi. in verbo, Metidore de mali dati, col. 3. versi. quæro an vincens. Barb. con. 65. illud, col. 1. li. 3. Et Pau. Pic. qui id dicit sing. in. l. post contractum, col. 1. ff. de donati. Iason in. l. si arrogator, col. 9. vers. secundò principaliter. ff. de adopt. & in. §. item si quis, le. 1. nu. 28. Instit. de acti. & Fabi. Gioch. in repet. authen. nouissima, in. 23. quæst. prin. col. 2. vers. sed nunquid perditum. C. de inof. test. Franc. Rip. in. c. sæpè, col. 16. vers. nonò dubitatur, de resti. spoli. vt hinc possis intelligere minùs licere etiam his qui liberam bonorum suorum administrationem habent ludere, quàm vendere, neq; vendita reuocantur per filios, nec ad legitimam quidem, si fraus abfuit, vt patet ex toto tit. C. de inof. dona.

¶ DECI-

190 ¶ DECIMONONO quæro,an mulier poterit compromittere sine consensu mariti ? Et non posse ex eo satis probatur,quòd compromissum est quidam contractus transactitius,in idq; fit, vt alter alteri obligetur ad ea,quæ ab arbitris iudicata fuerunt,vt no.in.§.1.in authen.vt diffe. iudic. Ex quo Pau.Ca.con.465.viso compromisso,col.1.lib.1. respondit filium à statuto prohibitum contrahere sine consensu patris,non posse sine eius consensu compromittere:nec si fecerit,teneri stare arbitri sententiæ.Et quod propiùs accedit ad nostrum casum,videlicet in statuto prohibente mulierem contrahere sine consensu propinquorum, voluit Lafran.in tract.de arbi.in.5.quæst.5. partis prin.qui & ad hoc alios allegat,vt ibi videre poteris.

An cõpromittere.

191 ¶ Illud autem proculdubio verum est,alienari prohibitum,nec compromittere quoque posse,vt satis probatur in.c.cum tempore,& ibi Hosti. & Io.And.in verbo,licentia,Anto.col.vlt. & Panor.col.2.extrà de arbit.& voluit etiam Lapus alleg.102.non potest clericus. Card.Flo.con.95. ad primum,col.vl.ver.ad aliud.Ro.con.175.dictũ vltimum,col.2.vers.secundò principaliter,& con.369.circa primum,col.4.vers.tria autem.& Philip.Deci.con.39.iuridicam,col.1.vers. tertiò nullitas,& con.44.cuius superscriptio incipit,statutum,col.2.vers. prædictis,& con. 475.in causa quæ Mantuæ,ad fi.& con.479.in controuersia,col.1.& con.502.ex duobus,col.1.

De eadẽ re

192 ¶ VIGESIMO quæro,an vxor possit eleemosynam pauperibus largiri?glo.in. c. quod debeo, in verbo,hunc.33.q.5.& ibi Archi.dicunt,quòd de rebus dotalibus non potest, quoniam earum dominium est penes maritum.l.doce.C.de rei vendi.ac ne de rebus quidem parafernalibus.Nã cui vxor corpus commisit,honestum est,vt res quoque committat.l.hac lege.C.de pact. conuent. & c.vl.extrà de donation. inter virum & vxorem.& sequitur Alberi.in rub.ff.rer.amo.Hosti.autẽ in summa,tit.de pœnit.& remiss.§.quibus & qualiter,vers.quid de facientibus eleẽmosynam,hãc rem latiùs exequitur,quem tu omnino vide,atque Bar.in.l.1.in vl.quæst.ff.de rer. amo. Io.And. & Panor.in.c.si quis,de furtis.Floria.in.l.pe.ff.ad leg.Aquil.Cardi.Flor.in cle.2. vers. sed & talis,in.6.quæst.de vit.& honest.cleri.Barb.in.c.cęterum,col.vlt.de deci.& in.c.quod quibusdam, col.2.de fideiuss.& Fran.Rip.in.c.cùm.M.ferra.col.20. vers. septimò adde, extra de constit. & Io.Lup.in repe.rub.de dona.inter vir.& vxorem.§.48.col.2.circa medium. & è Theo. Anton. Flo.in.3.parte suæ summæ,tit.1.c.24.vers.17. Quòd si vis scire de monacho, quod & nõnihil ad nostram quæstionem facit,vide glo.& Archi.in.c.non dicatis.12.q.1.& in.e.si cupis.16.q.5. & Alberi.in authen.ingressi,col.vlt. C.de sacro.eccle.

An eleemosynã facere

Quid de monacho.

193 ¶ VIGESIMO PRIMO,illud quoque quæro,an vxor possit cõmodare quippiam inscio, aut non consentiente marito.In qua re non diutius hic immorandum ducimus, quum tex. habeamus in .l.si constante.§.si vxor,& ibi doct.ff.sol.mat.& Flor.in d.l.pe.ff.ad.l.Aquil.ex quibus facilè intelligis quid hic in casu nostræ consuetudinis dicendum est.

An uxor possit commodare.

194 ¶ VIGESIMOSECVNDO, an poterit litigare,aut rem in iudicio deducere sine marito? Et posse videtur,quia consuetudo nostra,in his verbis,quæ commentamur,vtitur verbo,contrahendi,At in iudiciis non contrahimus,sed quasi contrahimus. l.3.§. idem scribit.ff. de peculi..quæ dictio improprietatem significat ex propria vi ipsius.l.2. & ibi Bart.ff. de inof.testa. &.l.diuortio.§.fi fundum,in prin.ff.sol.mat.cum si.Statuta autẽ propriè intelligenda sunt,vt iam toties diximus, Ideoque multi sunt in ea op.vt statutum id nostrũ aliàs locum non habeat in quasi contractibus. vt Bar.in.l.apud Iulianum.ff.ex quib.cau.in pos.eat.& in.l.Labeo.§.contractũ.de verbo.sign.cũ aliis multis concord.à me latè congestis suprà hac eadem glo.in.11.quæst.in prin.

An litigare

195 ¶ Ego verò in ea sum sententia,vt vxor non possit actiones exercere,sine consensu & authoritate mariti.Nam cùm ea alienare prohibeatur sine huiusmodi consensu, actiones quoque exercere prohibetur.l.ait prætor.§.1.ff.de iure delib.cuius hæc verba sunt. Quid sit,diminui vetabo, videamus.His autem verbis prætor non tantùm alienationẽ impedit,verumetiã actiones exerceri nõ patitur.Est enim absurdũ ei,cui alienatio interdicitur,permitti actiones exercere.Ex quo no. Bar.quòd qui non potest alienare,nec actiones quoq; exercere potest, vti etiam And. Iser.in.c.si vasallus de feudo,ti.si de feud.fuer.cont.inter do.& ag.& Baldus con.250.viso isto processu,post prin.lib.4.& Pau.Ca.con.119.videtur dicendum,in.2.dubio,li.2.Philip. Deci. qui & alia ad id citat,con.445.in casu,col.5.nu.24.& multis seq.& doc.alibi sæpe:

196 ¶ Sed & videmus quòd aliàs valet argumentum à contractibus ad iudicia, cum vtrorumque eadem est ratio.Nam hinc authen.sacramenta puberum. C.si aduer.vend.quæ loquitur in cõtractibus,habet locũ in iudiciis,glo.quæ tamen nonnihil nutat in. d.authen.in verbo,contractibus, in fi.& ibi asseuerãtiùs Iac.Ra.Bar.Angel.Saly.& cæteri propè oẽs.Specul.tit.de actore.§.1.ver. sed quid si iurauit.Mart.Laud.in.l.1.& ibi Iason col.2.versi.secundò limita.ff.si quis in ius voca. & omnes penè vt diximus.Pauci enim tenent contrarium,vt Iac.Bal.& post eum Cy.in.d.authẽ. sacramenta,& Angel.sibi contrarius in.d.l.1.ff.si quis in ius vocat.

Authen. sacramenta, habet locũ in iudiciis.

197 ¶ Possemusque hic alios propè infinitos casus adducere, in quibus iudicia & contractus æquiparantur.Sed nos suprà in.11.quęstione multis docuimus leges & statuta loquentia de contractibus trahi ad quasi contractus,cuiusmodi iudicia sunt.Et Pictones nostri in eã rem de qua tractamus habent consuetudines expressas,quibus scilicet vxores prohibentur litigare in iudicio sine consensu virorũ nisi in certis casibus,vt patet ex tribus.§. hũc nostrũ seq.Et Platonis quoq; legibus,li.11.mulieri maritatę,cuiuscũq; ętatis esset,nõ licebat iudicio interesse sine authoritate mariti.Quod aũt de quasi cõtractu diximus,satis dilutũ est ex iis q̃ diximus sup illa eadẽ quæst.11.

Platon.lex.

Consentement. Glo. quarta. 157

1 SI HOC solùm verbo,consensus,vsa fuisset nostra consuetudo,nec adiecisset verbum,authoritatis,cùm dicit, & authorite: fortasis dici potuisset,maritum huiusmodi consensum potuisse nõ solùm in ipso actu,sed & antè & post adhibere. Hoc enim dicunt nostri legum interpretes, inter simplicem consensum, & authoritatem interesse: Quòd consensus semper,scilicet ante,& post actum, nedum in ipso actu,præstari potest. Authoritas autem solùm in ipso actu,aut constim post accommodari debet. Vt de primo est textus in.l.vltima.ff. ad.SC.Maced.& in.l.prima.§.prodest, in secunda respons.ff.quor. lega.& in.c.cùm nos,de his quæ fiunt à præla.& in.c.cura,ibi, aut episcopi posteà habuerit cõsensum,& iterũ in.c. suggestũ, & vtrobiq; Panor.in vl.no.de iur.patr.& voluerũt omnes præter Raph.Co.in.l.si quis mihi bona.§. iussum. ff.de acq.hær.& Angel.con.87.spurius naturalis,col.2.& plæriq; ex his,quos seq.ver.citabimus.

Consensus semp præstari potest

2 ¶ De secundo est etiam textus in.l. obligari.§. tutor.ff.de author.tuto.& in.§.tutor,Instit.tut.eo. tit.& sentit glo.ordi.in.c.edoceri,& ibi Collec.& Bal.col.3.& Panor.in. 6.quæst. & Feli.col.9. vers.sequi potest consensus,& alij,extrà de rescrip.Inno.Bald.qui de hac re adducit tres rationes, Anto.& alij,in.c.cùm consuetudinis,extrà de consuet.Inno.Io.An.& Domi.in.c.1.de reb.eccle. non alie.libro sexto.Archi.in.c.quidam.18.q.2.Cy.Bar.Bal.Pau.Ca.& alij in.l.cùm non solùm, quæ est vlti.§.necessitate.C.de bon.quæ libe.Bar.in.d.l.obligari.§.tutor.ff.de autho. tut. & in.l. tam is qui.§.1.ante fi.ff.de donationi.causa mort.& in.d.l.si quis mihi bona. §. iussum, vbi & alij doctores.ff. de acqui.hære.& in.l.si autem.ff.de aqua pluui.arcen.Bal.in.d.l.vl.§.fin autem.C. de bo.quę libe.& in.l.cùm ipse,col.2.ver.extrà quæritur.C.de contrahẽ.empt.& in.l.1.col.secunda, vers.tertiò op.C.si seru.exter.& in.l.quid ergo,in secunda lect.in princip.ff.de his qui no.infam. & in.l.prima,columna antepenultima,vers.extra quæritur.C.qui admit.& in.l.si vxorem, ante finem.C.de condi.inser.& in.l.secunda.C.de ser.reip.ma.& in.c.quia propter, columna secunda, vers.& no.quòd ad capitulum,extrà de elect.& in.c.quæ in ecclesiarum, columna secunda, vers. in assensu,extrà de constit.& in capite secundo,extrà de pac.& in capite primo, columna prima, tit.de alie.feu.pater.& con.475.quidam.I.abbas,columna secunda,libro primo.Angel.in.l.1.§. quæsitum fuit,& ibi Alexander,columna quarta,& iterum columna quinta.ff.ad Trebel. Pe.Anc.con.337.de efficacia,columna prima. Cardi.Flo.in cle.1.in princi.de supplen.neglig.præla. & in cle.1.§.verùm,ad fi.& ibi Imo.columna quarta,versi.sed quærit hic,de hæret.& con.62.in ecclesia,columna secunda,vers.in eo autem.Collegium Paduanum inter con.eiusdem Cardi.qui illud dixit,consi.29.iudex,columna penultima,vers.sic diximus, quod item ponitur inter con.Pet. Anc.con.208.& Anto.Imo.& Panor.in.d.c.cùm nos,de his quæ fiunt à prælat. Anton. con.32. pro examinatione,columna tertia,vers.in contrarium videtur.Panor.in sua disput.incip.Augerio,columna tertia,vers.tertiò probatur,& iterum columna septima, vers. ex quibus verbis clarè innuitur,& multis seq.& iterum col.12.vers.3.probatur,& col.seq. vers.circa hoc distinguebant, & alibi sæpe in ea disputat.Iac.Aluar.in.c.1.columna antepenultima,vers.quæro an consensus,ti. de prohib.feud.alie.per Fede.Pau.Ca.con.406.satisfaciendo,in.6.dubio.li.1.& con. 253. super primo dubio,lib.2.Ro.con.356.circa primum,in.2.dubio.Alexander con.116. quoad præsens, col.2.vers.& differentia,lib.1.Barb.con.61.à Ioue principium,lib.3.& con.60. præclarè scriptũ est,col.4.vers.quinimo plus dico,lib.4.& Firmia.in tract.de episcopo,in.4.parte,lib.4.in. 35.q. Calca.con.56.in causa dominæ,col.2.vers.tertiò pro ista sententia.& nouissimè Philip.Deci.in c.cùm accessissent,col.7.vers.vlti.in hoc primò, de constit. & con.172.in causa venerabilis,post prin.& iterum col.vl.Et in multis ex dictis locis inuenies,quid etiam in consilio,præsentia,decreto,conscientia,mandato,iussu,licentia,vt nostri appellant.

Authoritas tantum in ipso actu.

3 ¶ Sed hoc non semper perpetuum est,quin fallit, quando consensus requiritur pro solennitate, aut forma actus:tunc enim postea interuenire non potest,sed debet in actu ipso adhiberi, per tex. in.c.auditis,iuncto.c.quia propter,de elect.& voluerunt Inno.& apertiùs Anto.Imo.& alij in.d. c.cùm consuetudinis,de consuetu.Cy.& Bal.in.d.l.vl.C.ad Maced.Io.An.in. d.c.1.de reb.eccle. non alie.Bal.d.l.1.qui admit.& in.d.l.quæcunq;,& in.d.l.vlt.§.necessitatem. C. de bo. quæ libe. & in repe.I.1.col.5.vers.iuxta hoc quæro incidenter. C.de sacro.eccle.& in.d.l.1.in.3. oppo. G. si ser.exte.& in.c.2.tit. de feud.sine cul.non amit.Angel.in.l. Titius, in fi.princ.ff.qui mod. pig. vel hypo.sol.Anton.Imo.& Panor.in.d.c.cùm nos,de his quæ fiunt à prælat.Imo.Pau. Ca.Alex. Fran.Are.in.d.l.si quis mihi bona.§.iussum.ff.de aequi.hære.Ro.cõ.54.visis circa 1d,col.1.vers. & primò,per glo.vl.in.c.quàm sit,de elec.li.6.Alex.d.con.116.li.1.Soci.con.87.in præsenti consultatione,col.2.vers.prætereà differentia magna est,lib.1.Et facit quod voluit glo. in.l.2. C. de iur.fisci,lib.10.& in.l.licèt.ff.de iudi.& Inno.in.c.prudentiam,de officio deleg.& Specul. in tit. de sen.§.sequitur,vers.quid si sunt duo,& vers.seq.& Bar.in.l.si vni,in fi.ff.de re.iudi.

Consensus formæ & solennitatis in ipso actu interponi debet.

Indiuiduũ est quod solẽnitatis est Forma indiuidua.

4 ¶ Et est ratio, quia vt pulchrè dicit Bal. in d. capite primo, columna prima, tit. de alie. feud. pater. indiuiduum est, quicquid ad solennitatem exigitur, id est, ab actu diuidi, & separari non potest, vt est textus, licèt non alleget, in l. cùm authoritas. C. de testamentis. & in l. hæredes palàm, in fine ff. eod. Et actus formalis est indiuiduus, quia forma est indiuidua. l. furiosum, vbi Bartholus & alij no. C. qui testament. facere pos. cum aliis multis concord. à me collectis in tractatu retractuum, titulo primo, §. primo. glosa vigesima prima, in verbo, *en telle quantite*, numero duodecimo, sed & ea res. Et vt prætereà dicunt Cardi. & Imo. in cle. causam. §. pe. de elect. quæ sunt de forma, vel substantia debent esse contemporanea, & simul explicari. l. cùm hi. §. si Prætor. ff. de transaction. & propterea cùm actus ex defectu solennitatis corruit, non potest posteà confirmari ex interuentu ipsius solennitatis, vt notat Io. And. in capite secundo, de vsur. libro sexto. & Bartholus in l. filio præterito. ff. de iniust. testamen. & in l. prima. §. sed si filius. ff. de legatis tertiò. Et hoc quidẽ verum est, quicquid conatus fuerit latè contrarium probare Maria. consilio decimoquinto, visis prædictis publicis instrumentis, columna decimaquarta, & seq. Sed videbis tamen posteà quomodo id sit intelligendum num. ab hinc. 5. &. 2. seq.

Consensus quando ad solenniatẽ requiratur an nõ. vide num. 7.

5 ¶ Est autem omnium fermè sententia, tum demum consensum non videri ad solennitatem requisitum, quando actus priuatim tangit commodum, vel incommodum eius, qui debet consentire, nec propter aliud consensus illius requiritur. Ideoque post actum potest interponi, secundum Bartholum, in dicto. §. sed si filius, per textum in dicta. l. filio præterito, &. l. si impubes, in fine. ff. de Carb. edict. Et idem quoque voluerunt Imo. & Domi. in dicto capite, cùm consuetudinis. Pau. Ca. in l. si cùm dotem. §. eo autem tempore, columna secunda. ff. sol. mat. & Ro. d. con. 54. & Feli. in. d. c. edoceri, loco suprà citato, de rescrip.

Consensus & authori. appellatio ex subiecta materia intelligitur.

6 ¶ Nec refert quantùm ad hoc, an dispositio vtatur verbo, consensus, an verò authoritatis: quia sicuti consensus pro authoritate plerunque accipitur, secundum subiectam materiam, vt apparet ex his quæ nunc dicimus, & ex nota. per Panor. in cap. quoties, de pac. ita & authoritas etiam pro simplici consensu, qui potest interuenire post actum, secundum subiectam materiam sæpius accipitur, per textum in dicto capite cura, de iure patron. quem textum ad hoc ponderat Antonius in dicto capite, cùm consuetudinis, columna vltima. & Fran. Are. in dicto. §. iussum, columna antepenultima. Sic etenim videmus, quòd verbum iussus, quod est eius naturæ, vt præcedere debeat, per not. latè in dicto. §. iussum, tamen propter subiectam materiam impropriatur, & capitur pro simplici consensu, qui sequi potest, vt in. c. si quis miles, & ibi Bal. qui hoc no. tit. de feud. sine culpa non amit.

Consensus eius cuius priuatim non interest solennitatis est.

7 ¶ At si requiratur consensus eius, cuius priuatim nihil interest actum geri, videtur requiri ad integrandam (vt nostri loquuntur) & legitimandam personam illius, qui actum ipsum facit. & propterea videtur esse de forma & solennitate, & habet vim authoritatis, nec potest post actum interponi, vt voluerunt vltra dictos doctores, Bartho. in l. si quis mihi bona. §. iussum, & ibi omnes recentiores. ff. de acqui. hære. per l. quid ergo, in princip. ff. de his qui notant. infam. & Bal. in dicta. l. prima. C. qui admit. & in dicta. l. si vxorem, columna secunda, vers. ex quibus videtur conclu di. C. de condit. inser. Antonius in dicto capite, cùm consuetudinis, de consuetudine. Pau. Ca. in dicto. §. eo autem tempore, & in l. liberorum §. notatur. ff. de his qui not. infa. Panor. in. d. sua disputatione, incipiẽte, Augerio, non semel, & consilio quadragesimo, factum in effectu, sic proponitur in. 2. dubio, lib. 2. & Alex. in. d. l. 1. §. fuit quæsitum, col. 4. & iterum. 6. ff. ad Trebel. & Fran. Are. in. l. 2. §. voluntatem, col. 1. ff. sol. mat.

Consensus propinquorum requisitus in contractu debet in ipso contractu interponi.

8 ¶ Ex quo plærique inferunt ad casum fermè similem nostræ consuetudini, quòd si statutum requirat consensum duorum consanguineorum, in contractibus mulierum vel minorum, cùm talis consensus videatur exigi ad integrandã personam, vt ibi volunt, debet interponi in ipso cõtractu, nec satis esset, quòd posteà intercederet. Ita voluit Baldus in dicta. l. prima, columna antepenultima. C. qui admit. & in rub. C. de rescind. vend. post medium, Antonius & Imo. in dicto capite, cùm consuetudinis. Imo. in dicto capite, cùm mos, de his quæ fiunt à prælat. Cardi. in capite vltimo, de maior. & obe. Ro. in dicta. l. si quis mihi bona. §. iussum, & ibi etiam Alexander, columna tertia. ff. de acqui. hære. & ipse Ro. in dicto consilio quinquagesimoquarto, Panor. in dicta disputatione, Augerio, columna octaua, Pau. Ca. in dicta. l. liberorum. §. notatur. ff. de his qui notãt. infam. & in dicta. l. si cùm dotem. §. eo autem tempore, columna secunda, vers. secundò not. & ibi Alexander, columna prima. ff. sol. mat. idem Pau. etiam loquens in statuto, huic nostræ consuetudini simili, in dicta. l. vltima. §. necessitate, columna penultima. C. de bo. quæ libe. Barb. in cap. causam matrimonij, in vltima char. extrà de offic. deleg. & in capite, cùm in iure, col. vigesimaseptima, eodem tit. & in repe. rub. de fide instru. in decimatertia char. Alexander in dicta. l. prima §. fuit quæsitum, col. 5. ff. ad Trebel. & con. 189. viso statuto, col. 3. lib. septimo, Calca. qui id dicit no. con. 56. in causa dominę, col. 2. vers. tertiò pro ista, Fran. Curt. Senior in repe. authen. sacramenta puberum, col. 2. C. si aduer. vendi. vbi ad hoc multa citat, Ioan. Campens. in tract. dotium, in. 4. parte, Iason in. l. vniuersa, col. 3. in fi. & iterum col. seq. vers. adde quòd ex ea. C. de precibus imper. offer. & in. l. prima. §. qui præsens, columna secunda, vers. hinc est, quòd si ex forma. ff. de verbo. oblig. Hippo. Marsil. in sua practica causarum criminalium. §. diligenter, numero. 185.

Sed

Sed hoc vt videmus ex eo dependet, an huiusmodi consensus requiratur ad legitimationem personæ, nec ne. De quo dicemus posteà ante finem huius glosæ. Et hæc erunt vice primæ fal. ad ea quæ in principio huius glosæ diximus, consensum interponi posse & ante, & post actum: authoritatem non nisi in ipso actu.

Authoritas habẽs vim confirma. post actum interponi potest.

9 ¶ Fallit secundò, quando authoritas siue consensus authoritatis interponitur vice cuiusdam confirmationis siue approbationis, quia tunc potest sequi actum, sicuti & cõfirmatio, vt dicit Bal. in d. l. 1. C. qui admit. quod & idem voluit in effectu idem Bal. in. d. l. secunda. C. de ser. reipubl. ma. cùm dicit, quòd quando authoritas requiritur ad executionem, id est, approbationem, potest interponi ex interuallo, per. l. vltim. C. arb. tut. & sequitur Ro. consilio quinto. idem in præfata. & rursum idem Bal. in. l. quæcunque. C. de bo. quæ libe. Et propterea scribunt Dy. Cy. Bal. Imo. Ro. Alexander. Fran. Are. & omnes, solo Ange. reclamante, in dicta. l. si quis mihi bona. §. iussum, ff. de acqui. hære. quòd stante statuto, quòd syndicus non possit creari sine authoritate potestatis, potest sequi hæc authoritas, quia est vice confirmationis. sequitur Feli. in. d. c. edoceri.

Authoritas post actum interposita præsentib⁹ partibus fa at cum ualere ut ex præsenti. Donat. ex interuallo insinuata ualet à tempore insinuat. non donati.

10 ¶ Imò plus dicit Bal. d. con. 475. quidam. I. abbas, col. secunda. vers. quæro igitur si celebrato, libro primo, quòd si celebrato contractu super re ecclesiæ, sine authoritate episcopi, quæ interuenire debuit in ipso contractu, ambæ partes posteà coram episcopo petant contractum confirmari, & episcopus causa cognita confirmet, valebit huiusmodi confirmatio, per. l. 1. §. solent. ff. quan. appel. sit. &. l. si quis. C. de decur. libro decimo. &. d. c. cura, de iur. patro. Nam tunc partes videntur denuò contrahere in præsentia episcopi. Quia cùm aliquid substantiale adiicitur contractui, videtur contractus denuò renouari. l. pacta conuenta. §. Paulus. ff. de contrah. empt. &. l. iurisgentium. §. adeò. ff. de pact. Sicuti in simili dicimus, de donatione, quæ vltra summam legitimam non valet, nisi insinuata fuerit coram iudice præsente, & authoritatẽ interponente, vt no. Guil. Cun. in. l. illud. C. de sacro. eccle. Et tamen si præcedat donatio, & vtraque pars eam præsentat iudici, ea reconualescit, vt ex nunc, quia retrofactum trahitur ad præsens. l. obseruare. §. vltim. ff. de offi. Procon. & hoc tenet Bartholus in l. Modestinus. ff. de donatione. Secus si vna pars tantùm peteret confirmationem, altera absente: quia quòd nulliter factum est, non conualescit. Hæc ille. Qui & idem propemodum voluit con. 221. primò quæritur, in tertio dubio, libro primo, & in capite primo, columna secunda, vers. verùm decretum, extrà de confirma. vti. vel inuti. & Ludoui. Bolo. con. 59. Titius, col. 4. vers. & si diceretur, vbi respondet rationibus Imo. contrarium tenentis in d. c. cùm vos, extrà de his quæ fiunt à prælat.

De eadẽ re

11 ¶ Sed hæc velim intelligas, vt etiam satis diximus ex Bal. vbi suprà, vt scilicet huiusmodi authoritas posteà interpositа actũ validet, non quidem vt retro trahatur ad tempus ipsius actus, sed vt valeat ex hoc tantùm tempore authoritatis præstitę. Quod & nuncupatim voluit idem Bal. in. d. cap. edoceri, columna quarta, vers. videtur quòd si durat. & in. d. c. 1. vbi suprà de confirmat. vti. uel inuti. & vtrobique per. d. l. obseruare. §. vl. ff. de. offi. Procon. & Saly. in. l. vltim, columna quoque vltima, vers. sed qui non simul. C. ad. S C. Macedo. vbi id intelligit, modò is qui priorem actũ fecit, in consensu permaneat tempore authoritatis: aliàs nullo modo valeret. & Antonius in. d. c. cùm consuetudinis, columna secunda, vers. aduerte tamen, extrà de consuetudine. Lucas Pen. in. l. secunda, columna prima, vers. sciendum est etiam. C. de iur. fisci. libro decimo, vbi & alia quædam allegat. Panor in. d. c. cura, de iure patro. Fran. Are. con. 127. eximie domine, columna secunda. Philip. Deci. in. l. semper qui non prohibet, col. 3. vers. quartò regula. ff. de regu. iur. & con. 367. vi so puncto, columna secunda, vers. quia respondetur. & ante hos omnes Inno. in capite primo, circa medium, de eo qui dux. in mat. quam pol. per adulte. Et hæc erunt vice tertiæ fal. eius quod dictum est, authoritatem non nisi in ipso actu interponi posse: vt scilicet is actus valeat à tempore ipsius, sed à tempore authoritatis inter positæ: ita vt tanquam nouus actus valeat.

Authorit. post actum interponi potest, si ei utilis sit, aut præstari debet.

12 ¶ Fallit igitur quartò, vbi actus est vtilis ei, cui debet authoritas accommodari: quia tunc potest præstari post actum, vt dicit Panor. in. d. c. edoceri, quem sequuntur Barb. & Feli. ibi. & Soci. d. consilio decimoquinto, columna decimaquarta, vers. & pro prædicta sententia. De qua re omnino nihil dubitandum est, quia etiam sine authoritate valet contractus hoc casu, vt dicam posteà latissimè, in glosa sexta in verbo, *de son mary*, in. 8. quæst. Et vide etiam quæ dixi suprà vers. abhinc 7. incip. est autem omnium.

Author. de æquitate ca no. sequi po test.

13 ¶ Fallit quintò de æquitate canonica, quæ non considerat rigorem iuris ciuilis, exigentis huiusmodi authoritatem in ipso actu, per. c. dilecti, de iudi. Et ita expressè voluit Soci. d. consilio decimoquinto, columna decimaquarta, vers. vel potest secundò responderi. Sed an hoc sit verum videant cæteri, quia mihi hoc videtur esse contra mentem omnium tex. iuris cano. suprà allegatorum, & id solus Soci. quod nunc meminerim, tenuit.

Authoritas interpositа in ratifi. actus gesti à procu. sine authoritate facit cũ ualere.

14 ¶ Fallit sextò, vbi aliquis tanquam procurator eius, cui authoritas præstari debet, actum ipsum fecerit: quia tunc licèt in ipso actu confecto ab eo, qui se dicit procuratorem, non interuenerit authoritas, potest tamen is de cuius negotio actum est, posteà ratificare cum authoritate, quæ ab initio interuenire debuit. Verbi gratia in casu nostræ consuetudinis, aliquis nomine procuratorio mulieris contraxit cum alio, nec in hoc contractu interuenit authoritas viri, posteà tamen mulier ipsa cum authoritate viri illum contractum ratificat, satis est, ex eoque comprobatur contra-

ctus factus à procuratore. Ita notabiliter consuluit in simili fermè casu Domi. non is quidem, cui Gemi. cognomentum est, sed alius inter con. Bal. con. 499. Circa primum dubiũ videtur dicendum, in. 2. dubio, li. 2 multa ad hoc allegans, quæ quisq; videre potest. Cui in seq. con. subscripsit ipse Bal. Et idem quoque expresse voluit Bar. in. l. si procurator, col. 2. vers. quæritur & ista est pulchra. q. ff. de condi. indeb. ad hoc quoque allegans. l. 3. §. 1. ff. rem rat. habe. quod dicit tenendum menti. Et sequitur Alex. in. l. de pupillo, in prin. quam legit cum. §. vltim. l. præcedentis. ff. de no. ope. nunc. ad hoc etiam allegans tex. in. l. si pupillus, in prin. ff. de noua.

15 ¶ Fallit septimò, vbi is, qui sine authoritate actum fecit, in quo requirebatur authoritas, illum postea iterum facit, aut ratificat, cum authoritate requisita, certè ex hoc cõfirmatur primus actus vt ad cuius tempus retrò trahitur secundus actus cum authoritate factus. Ita voluit Bar. in. d. l. de pupillo, in prin. & post eum Angel. & Imo. ff. de no. ope. nun. arg. §. si quis ipsi Prætori, qui est in eadem l. Quod dictũ licèt Ro. ibi repræhendat, motus quia authoritas debet interuenire in actu, nec retrò trahitur, per tex. in. d. l. obligari. §. tutor. ff. de autho. tuto. cum concord. suprà adductis. Tamen Alexander & Iason sequuti partes Barthol. huic statim occurrunt, dicuntque verum esse, author itatem per se non trahi retrò, sed cum secundo actu, retrotrahi, vt videlicet per illam primus actus effectum habeat, per. d. §. si quis ipsi Prætori. Sed & respondet Iason alteri rationi Hieronymi Tort. qui conatur tueri sententiam Ro. vt ibi videbis per eum. Ego verò multum de hac re dubito per ea quæ suprà diximus, numero decimo, & seq. Nam quod hi dicunt hîc authoritatem non retrotrahi ad priorem, sed ipsum priorem ad secundum trahi, nihil video, præterquam verborum differentiam, nam quantùm ad rei effectũ, nihil hæc inter se differunt. Verùm arbitror hunc secundum actum factum cum authoritate necessaria valere, vt actum quidem per se, nulla scilicet prioris ratione habita, qui omnino nullus erat nec is impediat, quin de integro res ipsa legitimè conficeretur.

Quid si interponatur in ratifi. facta ab eo ipsò qui actum fecit.

16 ¶ SED QVID SECVNDO, pone quòd huiusmodi consensus sine authoritate posit præstari, post contractum factum ab vxore. vxor autem quæ sine consensu mariti contraxit, postea reuocat, antequam maritus consenserit, an poterit nihilominus ipse maritus consentire ad hoc, vt valeat huiusmodi contractus? Dic quòd non, per id quod in simili dicit Bartholus in. l. tam is. §. primo, in fine. & ibi post Imo. ff. de donatione causa mortis: quòd ad hoc vt donatio, quam fecit filius sine consensu patris accipiat robur ex sequenti consensu patris, debet filius perseuerare in eadem voluntate, per no. per eundem in. l. in mortis. ff. eo. tit. & sequitur Pau. Ca. con. 438. quantùm ad primum quæsitum, in primo dubio, libr. 2. & Angel. Are. in. §. 1. col. 2. Instit. quibus non est permis. face. testa.

An uxor quæ sine uiri consensu contraxit, posit reuocare, ut postea uir consentire non posit.

17 ¶ Nisi diceres quòd Bar. vbi suprà, loquitur in donatione causa mortis, quæ aliàs semper potest reuocari vsq; ad mortem: quod procedit in contractibus, per. l. sicut. ff. de actio. & oblig. Nihilominus tamen ego idem sentio, etiam in contractibus, quia cùm in hoc casu fiant contra hoc nostrum statutum, vel consuetudinem, potest ipsa mulier nondum consensu viri interposito, liberè ab eo recedere, per. l. iubemus. §. sanè, & l. 1. & ibi doctores. C. de sacro. eccles. & l. quemadmodum. C. de agri. & censi. lib. 11. cum cõcord. alibi à me adductis. Et ita expresse in statuto disponente, quòd filius non possit se obligare sine consensu vel licentia patris, tenuit Saly. in. l. vlt. col. etiam vl. C. ad Macedo. vbi tamen nihil allegat.

De eadẽ re

18 ¶ QVID AVTEM ET TERTIO, retenta eadem opinione, si vxor quæ sine consensu mariti contraxit, decedat antequam maritus consenserit, nunquid potest post mortem illius maritus consentire ad hoc, vt valeat? Dic quòd non, vt in simili consuluit Pau. Ca. in. d. con. 438. in primo dubio, libr. 2. hac ratione motus, quia vxoris voluntas est iam extincta. l. 4. ff. loca: ergo in ea non potest dici perseuerasse. Et quia actus sine consensu, qui interuenire debuit, non fuit à principio validus, sed poterat validari ex futuro consensu, & ita erat interim in pendenti. Siue ergo sequuto consensu actus ipse primus confirmetur, vt extunc, & sic actus trahatur ad consensum: siue vt extunc, & sic actus trahatur ad primum actum, vtrunque fit per quandam fictionem, quæ dicitur translatiua: quia vnum tempus transfertur, siue trahitur ad aliud, iuxta plenè no. per Barthol. in. l. si is qui pro emptore. ff. de vsucap. In qua fictione requiritur habilitas extremorum, id est, quòd omnia sint in eodem statu, ita quòd actus posit de nouo, & tunc fieri, cùm consensus interuenit, secundum Bar. ibidem, & probatur in. l. qui balneum. §. Titia prædium. ff. qui pot. in pig. hab. Ideò requiritur, quòd is qui fecit primum actum, viuat eo tempore, quo actus ex secuto consensu approbatur: quia tunc posset actus de nouo fieri: non etiam cùm is, qui fecit, mortuus est.

An uir post mortẽ uxoris posit consentire contractui illius.

19 ¶ Adde quod ad hanc nostram consuetudinem priuatim pertinet, quòd mortua vxore, maritus quondam illius desinit esse maritus illius, cùm matrimonium morte alterius dissoluatur, vel testimonio diui Pauli. l. ad Corinth. 7. & legum nostrarum, in. §. deinceps, in authent. de nup. cùm si. Et ita quidem dissoluatur, vt etiam si resurgat, qui mortuus est, non recuperet coniugem, vt voluit glo. in. c. licitè. 32. q. 5. Guil. Bar. Bal. & alij in. l. nam ad ea. ff. de legi. cum concord. ibi adductis per Alex. At hæc nostra consuetudo exigit consensum mariti, & per consensum sequentem non confirmatur primus actus, nisi consensus sequens eo tempore adhibeatur, quo actus primus posset explicari. l. bonorum, & ibi Bar. ff. rem rat. habe. & voluit Bal. in authen. hodiè, col. 2. vers.

Mortuo re surgens uxorem non recuperat.

quæro

quæro nunquid aliud. C. de appell. & Alexand. con. 78. viso & diligenter ponderato, col. 5. vers. tertiò respondeo, li. 5. vbi ad hoc facit illum tex. sing. & iterum con. 81. reuocatur in dubium. col. 2. eo. lib. 5. & Fran. Are. con. 122. in causa quæ vertitur, col. 1. & doct. sæpe.

An hic uiri consensus posit præstari per procuratorem.

20 ¶ SED QVAERO QVARTO, an consensus mariti possit præstari per procuratorem, nuncium, vel epistolam. Et fortè multis videbitur super hoc nequaquam dubitandum, quin fieri possit. Nã regulam habemus, vt quod possum per me expedire, possum & per procuratorem. l. 1. §. vlti. ff. de procur. & l. licèt. C. eo. & est glo. no. quam ibi no. Bar. & Angel. & alij in. l. 3. in prin. ff. rẽ rat. hab. quæ dicit quòd illum actum, quem potest minor per se expedire, potest & per procuratorem, cùm concord. suprà adductis in glo. præcedenti, numero. 172. decimosextò. Et dicit etiam Specul. in tit. de procur. §. 1. col. vl. vers. item generaliter, quòd omnia possumus expedire per procuratore, quæ non reperiuntur prohibita.

Consensus simplex potest præstari per procuratorem.

21 ¶ Verùm hoc non adeò expeditum, quin sit dubitandi materia. Igitur vt hanc rem omnibus obuiam præbeamus, breuiter dicendum est, quòd simplex consensus, qui videlicet non adhibetur pro solennitate, aut etiam authoritas, quæ sumitur pro simplici consensu, prout suprà in prima. q. declarauimus, potest interponi per procuratorem, nuncium vel epistolam. At authoritas propriè sumpta, aut etiam consensus, qui habet vim authoritatis, vt qui interponitur ad solennitatem & integrandam personam, debet adhiberi personaliter, vt ita dixerim, nec satis est interuenire procuratorem, nuncium, vel epistolam.

Iussus quoque.

22 ¶ Quantùm ad primum, videlicet simplicem consensum, ita voluit Bar. in. l. 3. ante fi. ff. de contrah. empt. & omnes in hoc vbique conueniunt ad hoc allegantes, quod in simili dicitur de iussu qui potest interponi per nunciũ vel epistolam, per tex. in. l. si quis mihi bona. §. iussum, & ibi Bar. & alij. ff. de acqui. hære. & quod scribitur in. l. honores. §. vlt. ff. de decuri. quem ad hoc ponderãt Angel. & Alex. post Iaco. Bel. in. l. si cùm dotẽ. §. si patri. ff. sol. mat. Ille tamen tex. loquitur de dissensu siue contradictione. sed tex. est omnium optimus in. l. 2. ff. de pact. & in cle. 1. §. verùm, vbi & hoc no. Cardi. Flo. de hæreti. Sed & quòd aliàs contrahi possit, per nuncium vel epistolam. text. habemus in. d. l. 1. in fi. ff. de contrah. empt. & in. l. consensum. ff. de actio. & oblig. vbi & illud optimè probatur, simplicem consensum posse per nuncium vel epistolam interponi.

Authoritas ppriè sumpta, minimè

23 ¶ De authoritate quoque text. est in. l. obligari. §. tutor. ff. de author. tut. & in. §. tutor, Instit. eo. tit. & voluerunt glo. Pau. Ca. Alex. Fran. Are. ac fermè omnes in. d. §. iussum. Ex quibus ipse Are. dicit etiam esse text. no. in. l. minorum, secundum vnam lec. quam Bal. ibi dicit sing. C. de præd. minor. vbi tutor non potest petere per procuratorem, vt interponatur decretum. Cuius rei (vt dicit Are.) nulla alia est ratio, quàm quia petendo interponi decretum à iudice, ipse authoritatem præstat venditioni. Et illum etiam text. in id dicit sing. idem Are. in. l. singulos, ante fi. ff. de testa. & illum quoque ad hoc ponderat Angel. in. l. post mortem, §. 1. de adop. & Ro. in. l. 2. ff. de offic. eius cui mand. est iurisd. & ita eo tex. non citato voluit Specul. post antiquiores in tit. de actore. §. 1. vers. sed nunquid poterit. & rursum in tit. de procur. §. 1. vers. quid ergo si constituerint.

Ratio eius rei.

24 ¶ Ratio autem, quare authoritas debeat per se accõmodari, est, quia debet interponi in ipso contractu, vt diximus suprà in. 1. quæst. At qui authoritatem præstat per procuratorem, nuncium, vel epistolam, non videtur interponere in ipso contractu, sed ante. Nisi diceres, post Pau. Ca. in. d. §. iussum, col. 2. quòd confertur in tempus ipsius actus. Sed vt dicit Are. ibi, ante fi. hoc esset fingere de tempore ad tempus, quod non est in potestate hominis. l. si fortè. ff. de castren. pecul. & no. Bar. in. l. si is qui pro emptore. ff. de vsucap. Tamen si quis mitteret nuncium vel procuratorẽ ad consentiendum, cùm actus fieret, vel epistolam præsentandam tempore actus. Tunc quia ille qui agit per procuratorem, nuncium, vel epistolam, per se agere videtur. l. qui autem. §. vl. ff. de consti. pecu. hoc fortè posset tolerari, vt dicit Are. vbi suprà.

Consensus solemnitatis p procuratorem præstari nõ potest.

25 ¶ Sed & quòd consensus, qui præstatur per solẽnitatem, non possit adhiberi per procuratorem, nuncium, vel epistolam, tenet Pau. Ca. & Are. in. d. §. iussum. Mouetur Pau. ea ratione, quam suprà diximus de authoritate. Allegat Are. tex. quem dicit no. in. l. post mortem. §. vlt. ibi, nec per alium huiusmodi solennitatem peragere potest. ff. de adopt. Sed & tu potes addere tex. in. l. sicut tribus, & ibi glo. 1. ff. de arbit. vbi non sufficit, quòd vnus iudicum, siue arbitrorum consentiat a-liis iudicantibus in absentia, & per procuratorem. & tex. in. l. 2. in prin. C. de his qui veni. æta. impet. vbi quando aliquis debet quicquam facere ad solennitatem actus, debet ipse per se facere, non per procuratorem. quem ita ponderat Angel. in. l. 3. ff. rem rat. hab. Et hoc etiam voluerunt Innocẽti. Io. And. Anto. & Panor. in. c. cùm desideres, extra de senten. excõ.

Ratio. Solemnitas p equipollens non impletur. Nec forma

26 ¶ Cuius ratio est quia vbicunque aliquid debet fieri ad solennitatem actus, id fieri nõ potest per simile, per tex. in. d. l. singulos, quam ad hoc no. Fran. Are. ibi, col. 2. vers. 2. no. ff. de testa. Et quod pro forma requiritur, non potest impleri per æquipollens, per no. per Bal. Angel. Imo. & recent. in. l. 1. ff. de libe. & posthu. cum concord. ibi adductis per Alexand. & Iaso. & per Feli. in. c. cum dilecta, col. 17. vers. amplia. 11. de rescript. vbi videris, In casu autẽ statuti requirentis consensum proximorum, non posse huiusmodi consensum præstari per procuratorem, tenuit Alex. in. l. vltim. & ibi quoque Iason, vterque ad fi. C. de procur. & idem Alexan. con. 189. viso statuto, col. 1. lib. 7.

27 ¶ Et hoc quidem maximè procedit, quãdo ex statuto requiritur consensus alterius, sicuti in casu nostro. Nam debet huiusmodi consensus, à statuto requisitus verè præstari, & propriè, non fictè, per.l.3.§.hæc verba.ff.de negot.gest.cum infinitis si. Ille autem qui per procuratorem consentit, non id propriè vereq; facere dicitur, sed fictè, & impropriè, vt voluit Dy.in.c.qui per alium, de regul.iur.lib.6.& Bar.in.l.si is qui pro emptore, in.5.q principali, ver. venio ad secundum, & ibi Imo.char.vl.ff.de vsucap. Idem Bar.in.l.sed si minùs.§.seruus, col.2.ff.de in iur. Bal.in.l.1.col.2. ver.in mandante etiam. C.de seruis fug.& in.l.non ideò minùs, col.5.de accus.cum concord.additis per Alex.con.65.visa quadam constitutione, col.2.li.4. Et est bonus tex.in.l.1.§. deiecisse ff.de vi & vi arma.& in.l.item si obstetrix, in prin.ff.ad leg.Aquil.& in.l.si pater, & ibi glo.in ver. ipse feciſſe.ff.quæ in fraud.credi.& in.l.ita autem.§.gessisse.ff.de admi.tu. Nam illi tex.vtun verbo, videtur, vt videlicet qui per alium facit, per se fecisse videtur, quod quidem verbum finem importat.l.3.§.ex contrario, & ibi doct.ff.de acqui.pos. Et no. Barth.in.d.l.si is qui pro emptore.ff.de.vsucap.cum aliis si.

Qui per p. cur. facit, nõ propriè facere iudi.

Videtur.

28 ¶ Ex quibus videtur reddi dubia illorum decisio, qui tenent patrem posse cõsentire filio agenti, per procuratorem, in casu.l.vl.§. necessitate.C.de bonis quæ libe.vt ibi voluit Pe.distinguẽs inter maiorem filium, & minorem. Ia.Are.Cy.in.3.q.etiam distinguens, Bar.in.vl.q. C.de bo.quæ libe.Specul.in tit.de actore.§.2.ver.sed nunquid poterit per epistolam, Bar.in.d.l.honores.§.vl. ff.de decuri.per illum tex.& in l.filiusfa.in fi.ff.eo.tit.& in l.1.C.eo quoque tit.lib.10.& in.d.§. iussum, in fi.& ibi etiam Alex.col.1.Bal.distinguẽs, vt suprà, in authent. causa quæ, col.vlti. C.de epis.& cleri.Alex.in.d.l.si cùm dotem.§.si patri, col.2.ff.sol.mat. Quin huiusmodi decisionem expressè reprobant Pau.Ca.in.d.l.si cùm dotem.§.eo autem tempore, col.pe.& Fran.Are. in.d. §.iussum, col.vl.moti quia hic consensus requiritur ad integrandam siue legiti mandam personã filij, vt dicit glo.in.d.§.necessitate, in illa quæstione, an filiusfa.possit procuratorio nomine agere in iudicio, sine consensu patris. De quo tamen ibi per Bar.Pau.Ca.latè & alios, quos videre poteris, quia ex hoc pendet veritas huius decisionis.

Pater an possit p procur. consentire filio agenti.

29 ¶ Sed si tenueris op.Pau.& Are.eã limita procedere, nisi pater esset relegatus, aut cui aliàs in ciuitate esse non liceret, quia tunc posset consensum adhibere per procuratorem, nuncium, vel epistolam, vt voluit glo.quam ponderant Dy.Angel.Pau.Ca.Alex.in.d.l.si cùm dotem.§.si patri. Et facit quod statim dicam. Et hoc idem dicendum est in authoritate, cùm authoritas & consensus, qui ad solennitatem interponitur, à pari procedant, vt iam sæpiùs suprà diximus. Et hoc quidem erit pro limitatione generali omnium casuum in quibus consensus vel authoritas non potest interponi per nuncium, vel epistolam. Et ex hoc quoque intelligere potes virũ relegatũ, deportatũ, bannitum posse haud dubiè consentire vxori per procuratorem, etiamsi aliàs nõ posset. Ad quod & tu vide quæ dicam in.6 glo.in.4.quæst. præsertim, vers.ex quibus.

Quid si uir esset relegatus uel bannitus.

30 ¶ Secundò limita, vt etiamsi consensus non possit ita præstari in contractibus, possit tamen in quasi contractibus, vt in hæreditatis aditione. Ita enim voluit in hac ipsa aditione hæreditatis glo.ordi.in.l.si per epistolam, in.2.solut.ff.de acqui.hære.vbi Frã.Are.col.1.dicit illã valde sing. sed periculosum esse, eam tenere, quoniam id non reperiatur iure cautum. Super quo vide quæ in simili latè disputauimus suprà in glo.3.in verbo, *contracte*, in.11.quæst.

Quid in hæreditatis additione.

31 ¶ Præsentia autem si requiratur personalis, siue corporalis est necessaria, secundum glo. in eleu. dudum, versi.ac deinde, in verbo, præsentari, de sepult. quæ addit rationem, quia præsens dicitur, qui præbetur sensibus corporis, arg.l.1.in prin.ff.de verbo.oblig. quam glo. sequuntur Lap. Pau. Eleaz. Cardi. Flo. qui illam dicit sing & Panor. ibi, & idem quoq; Panor. qui illam dicit no. in.c. cùm parati, col.1. in fi.& ibi quoque Philip. Deci. extrà de appellatio. vbi Panor. & Deci. dicunt, hoc esse notandum pro statutis, & aliis dispositionibus requirentibus præsentiam alicuius, ad certum actum. Et ad hanc sententiam refert Panor. tex. ibi, quem alij in contrarium trahere conabãtur. & idem Panor in.c.ea noscitur, in.2.no. extrà de his quæ fiunt à prælat. & in.c.vl.col.5.versi. glo.secunda quærit, de dilat. & Feli.in.c.cùm omnes, col.10.vers. sed aduerte, quia istud dictum, extrà de constit & idem voluit Fran.Are.in.d.§.iussum, col.antepe.ver.ex prædictis potest inferri. Idem prætereà voluit Bal.in.l.1.col.antepe. C.qui admit. vbi dicit quòd si statutum requirat præsentiam, debet interuenire præsentia corporalis, & propterea ratihabitio sequens non satisfaceret statuto: quia licet repræsentaret consensum, non tamen præsentiam corporalem. Et iterũ in fi omninò.d.l.1. dicit, quòd si statutum requirat præsentiam aliquorum consanguineorum, in contractu mulieris, non possunt constituere procuratorem: quia statutum requirit præsentiam veram, non fictam. & Angel.in.l.Titius.ff.quib.mo.pig.vel.hyp.fol. & Feli.in.d.c.cùm omnes, col.2.vers. quinta declaratio, extrà de cõstit. Et Catel.Cot. qui hoc dicit sing. in memor. statuta quòd bannitus.

Præsentia requirebatur.

Præsentia.

32 ¶ Sed hoc primũ limitandũ est, procedere, vbi præsentia alicuius personæ singularis requiritur: secus si requiratur præsentia capituli, quia poterit nihilominus capitulum aliquos cõstituere, qui nomine capituli actum expediant, vt post Archi.in.c.episcopus.15.q.7. voluit Panor.in.c.nõ potest, in.3.col.ver.ex quo potes inferre, de re iudi.& Phil.Deci.in.d.c.cùm parati, col.2.ver.secundo, pdicta cõclusio, de appel. Ex quo & tu intelligis, id, pcedere in omni vniuersitate, & collegio.

Quid in præsentia capitu. uel alterius collegij.

¶ Limita

33 ¶ Limita secundò, vt procedat, quando requiritur præsentia cum adiectione personæ, videlicet si dicatur præsentia personæ. Secus si simpliciter requiratur præsentia alicuius: quia tunc huiusmodi præsentia potest exhiberi per literas, vt voluit expressè Archi.in.c.2.per illum tex.75.di.& illum allegat Fran.Are.in.d.§.iussum. Sed non videtur intellexisse distinctionem illius. Et certè ea distinctio, mihi satis frigida videtur, nec quod de mentione personæ dicit, probatur per iura, quæ in eam partem allegat. Tex.autem in.d.c.2.per quem videtur probari, præsentia posse exhiberi per literas, vt etiam ex eo no.glo.ibi, debet intelligi, secundum quartam limitationem, quam infrà subtexemus.

Quid si nõ præsentia personæ sed cuiuspiã requiratur.

34 ¶ Limita tertiò, vt procedat, nisi iustum impedimẽtum esset, quia tunc poterit actus expediri per procuratorem eius, cuius requiritur præsentia, vt dicit Angel.in.l.Pomponius, in prin.de procur. quem sequitur Fran.Are.in.c.licèt ex quadam, in.8.no.in fi.de testib.& Philip.Deci.in.d.c.cùm parati, col.2.vers.sed tamen ista conclusio, dicens hoc sibi verius videri. Et benè facit quod suprà diximus, de relegato, numero ab hinc. 5. & quod in simili dicimus, quòd licèt id quòd pro forma requiritur, non possit adimpleri per æquipollens, vt suprà diximus, fallit tamẽ cùm aliqua necessitas impediret illud præcisè, & in forma adimpleri: quia tunc per æquipollens posset fieri, vt colligitur ex no.per Bal.in.l.1.C.vt quæ desunt aduo.arg.l.1.cum ibi no.per glo.C.qui & aduer.quos, quod & multis iuribus, & rationibus probat Rom.con.433. incip.quòd primum.& Alex.in.d. l.1.col.vl.vers.vnum etiam non omitto, de libe.& posthu. quos omnino vide, licèt Bal.sentiat contrarium in.l.1.in fi.C.qui admit.

Quid si iustum impedimentũ.

35 ¶ Limita quartò, vt procedat, quando fieret mentio præsentiæ in materia, quæ suapte natura non exigit præsentiam corporalem: tunc enim poterit exerceri per procuratorem, per tex.in.c.pe.ibi; modò se conspectui præsentarent iunctis illis verbis, quorum procuratoribus, &c. extrà de iurcal.per quem tex.dicit Panor.in.d.c.cùm parati, quòd secundum subiectam materiam, præsentia impropriè sumitur, non pro præsentia corporali. Id quod generale & perpetuum est in omnibus, vt verba ex subiecta materia improprientur, vt latè diximus in repe.l.si vniquam, in verbo, reuertatur, numero.31.& aliàs etiam, & alibi sæpe. C.de reuoc.donati. Et ita vides, lector amantissime, in idem recidere, quod dicimus, de consensu, & præsentia, vt videlicet possit adhiberi per procuratorem, nuncium, vel epistolam, si materia in eam rem sit subiecta. Aduertetamen quòd Fran.Are. in.d.§.iussum, quo loco nuper citauimus, videtur huic rei contradicere, cùm dicit præsentiam nõ posse suppleri per literas, non solùm si requiratur ad solennitatem, sed etiam si ad partis obligationem, vt dicit sing. voluisse Bar. in.l.3.§.si pupillus. ff. de tutel. & in hoc differre à consensu, ideo cogita.

Quid si requiratur in materia quæ nõ exigit præsentiam corporis.

36 ¶ Illud autem non omittemus in hac mentione presentię, quòd si simpliciter lex vel statutum requirat præsentiam alicuius, satis est illum præsentem fuisse, etiamsi non cõsentiat, vel etiamsi dissentiat.l.sicuti.ff.de arbit. Et si nollit interesse, sufficit vnica interpellatio.c.vl.eo.ti.li.6. Hæc quidem Bal.in.c.ex parte episcopi, col.1.vers.item si statutum, extrà de rescrip. Sed quãtùm ad prius dictum pertinet, vide quæ latiùs dicemus in glo.seq. numero.32. limita quarto.& 2.seq.

Præsentia requisita an consensum requirat.

37 ¶ RESTAT IGITVR vt sciamus, vtrum consensus, & authoritas mariti, quæ hic debet interuenire ex nostra consuetudine sit pro solennitate, & ad integrandam (vt nostri loquuntur) personam vxoris, pro commodo vel incommodo ipsius mariti, vt proinde etiam sciamus, an possit adhiberi per procuratorem, nuncium, vel literas, nec ne. Quod & ad alias multas quæstiones huius tractationis pertinet. Et certè sunt plerique omnes in ea sententia, vt in huiusmodi statutis requirentibus consensum propinquorum, aut mariti in contractibus mulierum, requiratur huiusmodi consensus illorum, in fauorem mulierum, & ad integrãdam personam, id est, supplendam illarum imbecillitatem atque fragilitatem. Ita voluerunt Bar. Bal. Pau. Ca. in.l. transactionem. C. de transact. Bar. in.l. qui exceptionem, & ibi recentiores. ff. de condi. indeb. Bal. in.l. pactũ quod dotali, in.12.q. C. de colla. & in.l.2. circa medium. C. de adop. & in authen. sacramenta puberum. C. si aduer. vendi. & in.l.2. in.9.q. C. de rescind. vend. & in.d.§. iussum. & ibi Alex. & Are. & idem Bal. Raph. Co. Imo. & Alex. in.d.l.1.§. fuit quæsitum. ff. ad Trebel. Idem Bal. in.c. cùm cõtingat, col.2. vers. sed nunquid ciuitas, extrà de iureiur. & con. 407. præsupponendum est, col.2. li.2. & con.60. quædam soror, li.5. & con.394. statuto communis Papiæ, li.5. Bened. Plumb. in.l.2. ff. de manu. vindic. Angel. in.l. apud Iulianum. §. vl. in fi. & ibi Rapha. Co. ff. quib. ex cau. in pos. eat. & con.170. reuocatur in dubium, col.2. vers. in proposito, & con. 191. super pũcto, col.1. & con.217 statutum quod mulier, & con.333. statuto Tridertino. Pe. An. in repe. c.1. in.12.q. prin. vers. hîc cadit quæstio disputata, de constit. Fulgo. in.l. si vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pac. Anto. in.c.2. ne sed. vac. Panor. con.40. factum in effectu sic proponitur, col.2. li.2. & con.65. Christi Iesu, col. vl. vers. ptereà ratio, eo.li.2. Pau. Ca. in.d.l. vl. §. necessitate, col. pe. C. de bo. quæ libe. & cõ. 91. in casu domini Antonij, col. antepe. vers. ex quo autem sumus, li.3. Corne. con.254. videtur in hac consultatione, col.2. vers. tertiò respondetur, & iterum col.4. vers. prætereà consensus, li.1. & cõ. 11. in præsenti consultatione, col. vl. li.3. Fran. Are. con.2. intellecta diligenter, cõs. pe. & Iason in. l.2. §. voluntatem, col.2. ff. sol. mat. Philip. Deci. con.502. ex duobus, col.2. & con. seq. col.2. vers. secundò respondetur, vsque ad finem, vbi dicit, quòd si non solùm propter fragilitatem mulieris

An consensus & authoritas mariti requisita sit solennitatis.

consensus viri requiratur, sed etiam propter interesse ipsius viri. negari tamen non potest, quin & fragilitas sit principalis causa. Quibus concinunt, quæ longè lateque congessimus, suprà in prima lege connubiali, numero. 66. sed quisnam miretur, & seq. & quæ dicemus infrà in. glo. 6. numero. 1. & duobus seq.

38 ¶ Sed Bal. in. l. 1. post prin. & ibi post eum Saly. C. vnde vir, & vxor, in ea fuerunt sententia, vt sta
De cadē re tutum requirens consensum viri, in contractu mulieris, sit introductum in fauorem ipsius viri, ar. l. cùm pater. §. libertis. ff. de lega. 2. & idem voluit Io. Lup. in repe. rub. de donat. inter vir. & vxo. char. 41. col. 1. versi. operatur alium & sextum effectum. Et idem in statuto requirente consensum propinquorum, voluit Angel. sibi contrarius, con. 191. hoc capite, super puncto, col. 3. vers. & quia hoc nō requiritur. Et sentit Panor. in. c. cùm in veteri, in glo. 1. de elec. & Alex. con. 29. cuius hoc caput est, præclarè subtiliter, col. 3. vers. confirmari potest, lib. 3.

39 ¶ Et ego certè credo nostram consuetudinem potiùs considerasse viri commodum, quàm vxo-
De cadē re ris fragilitatem, vtpote quæ huiusmodi consensum mariti requirat in vxore maritata: nullum autem requirit in non maritata, quanuis par esset vtriusq; ratio, si fragilitatem considerasset, neque enim prudentior est soluta, quàm maritata. Ideò videtur solùm habuisse rationem mariti, cui alibi defert commodum fructuum omnium bonorum vxoris, constante matrimonio: propterea non mirū, si sine consensu mariti, super illis cōtrahere non possit. Et propterea passim vtimur, vt possit vir hanc authoritatem, vel consensum interponere per procuratorem. Et id quoque posse fieri in statuto requirente consensum sanguineorum in contractu mulieris, consuluit Bal. con. 54. cuius hoc caput est, statuto terræ Nursiæ, li. 4. quem refert loco tamen consi. non designato, & sequitur Bap. Seueri. qui hoc dicit esse menti tenendum, in repe. l. omnes populi, char. 61. in paruis, vers. 27. quæritur. ff. de iust. & iur. Quanuis possit etiam dici, vtrunque nostram consuetudinem cōsiderasse, & mariti commodum, & vxoris imbecillitatem. Nam & idem in simili statuto requirente præsentiam filiorum in testamentis mulierum, voluit Angel. vtramq; causam copulans, scilicet fauorem filiorum, & mulieris fragilitatem, con. 88. præmitto primò, vers. secundò præmitto. Et ideò de hoc iudicandū est peræquè ac si fragilitas tantùm in causa esset, vt pulchrè voluit Soci. con. 23. circa prædictam, col. 4. vers. aliquando & tertiò consideratur, li. 4. Sed cùm nostra consuetudo, vt diximus, non loquatur vniuersaliter de fœminis sed de maritatis tantùm, nō etiam de cæteris, vt dictum est, visa est principaliter respexisse ad viri interesse.

Expres. Glosa quinta.

1 VANQVAM glo. aliquando fuit in ea op. vt authoritas tacitè præstari pos-
Authoritas expressè præstari debet. set, videlicet in. l. quod dicimus. §. 1. ff. de auth. tut. & in. l. vbi non voce. ff. de reg. iur. & videtur esse bonus tex. in. l. 1. §. vl. ff. de auth. tut. per quē probatur à contrario sensu, quòd præsentia tutoris, & eius quidem intelligentis inducit authoritatem, & ita per illum tex. voluit Iaco. Are. ibi. Tamen contrarium voluit alibi glo. requirēs authoritatem verbis exprimi, in. l. 3. & ibi Bar. & alij. ff. de autho. tut. Et ipse Bar. in. d. l. 1. §. vl. co. quoque tit. & in. d. l. quod dicimus. §. 1. & in. l. gerit, ante fi. & ibi Imo. Ro. & Fran. Are. qui hāc dicit esse cōmunē op. ff. de acqui. hære. Dy. in. d. l. vbi non voce, de regul. iur. & in. c. qui tacet, ad fi. eo. tit. li. 6. Guil. Cu. & Bal. in vtraq; lec. in. l. si pater filium. ff. de adop. Signo. con. 190. Symonolus, col. 2. vers. venio ad secundum. Bal. in. l. si sine, col. 1. vers. secundò quæro. C. ad vellei. & in. l. vl. §. necessitate, col. pe. vers. quæro an sufficiat. C. de. bo. quæ libe. & in. l. obseruare. §. post hæc, in fi. ff. de offi. Procon. & in. l. instar. C. de iur. fisc. li. 10. & in. c. cùm consuetudinis, col. 4. extrà de consuet. & in rub. de rescrip. col. 2. vers. an episcopus mutus, & in. c. cùm in vestri, col. 1. vers. pone statutum, de elec. & in. c. vl. col. 2. de confes. & in addi. Specul. tit. de reo, ad fi. Cardi. Flo. in. c. vl. de maio. & obed. Panor. in. c. dilecti, col. 4. vers. nunquid sufficiat, extrà de arbit. Ro. in. l. 2. §. voluntate. ff. sol. mat. & con. 413. quo ad primum, in. 6. dubio. & Barb. in. l. sciendum, col. 27. ff. de ver bo. oblig. & in. c. possessiones, de reb. eccle. non alie. & in repe. rub. C. qui admit. char. 13. col. 4. & con. 1. col. 1. lib. item 1. & iterum con. 12. scribitur apud prophetam, col. 9. vers. & est ponderandum, eo. li. 1. & con. 10. illud referam, col. 7. li. 4. & alibi sæpe. & Iason in. l. quæ dotis, col. vl. vers. si. vltra Bar. sextus casus est. ff. sol. mat.

2 ¶ Et ad hoc plerique omnes allegant tex. in. l. 1. §. mutus. ff. de tutel. vbi mutus dari tutor non po-
De cadē re test, qui (vt ibi dicitur) authoritatem præstare non potest. ex quo satis perspicuum est authoritatē, non nisi verbis posse accommodari, aliàs enim mutus quoque idipsum facere potuisset nutu, & signis, per. l. mutum. ff. de acqui. hære. & in. d. l. vbi non voce. ff. de reg. iuris. Et ad hoc illum tex. in. d. §. mutus, dicit elegantem Barb. in. d. con. 12. li. 1. Et solennem. d. con. 10. li. 4. & meliorem de iure, idem Barb. d. con. 20. li. 2. & in cæteris ferè locis sing. Et hoc videtur intellexisse Tullius in prima

prima oratione in Catilinam. Quid expectas authoritatem loquentium, quorum voluntatem tacitorum perspicis? Quibus verbis vides authoritatem in verbis esse, voluntatem & in mēte tantū.

3 ¶ Et adeò expressè authoritas interponi debet, vt quando ea requiritur, non sufficit simpliciter *Authoritas cū requiritur an & authori. uerbo ex pressim utendū sit.* consentire, sed sicut sonat verbū, debet authoritas præstari, ita voluit Inno. in. d. c. cùm consuetudinis, & ibi post eum Bal. col. 1. & Anto. & idem Bal. in. d. l. vl. §. necessitate, col. 5. versi. considera elegantia verba. C. de bo. quæ libe. & in. l. quæcunque, ad fi. eo tit. & Archi. in. c. quidam, ante fi. 18. quæst. 2. Et Angel. in. l. si quis mihi bona. §. iussum, & ibi quoque Imo. circa prin. qui hoc reputat notabile. ff. de acqui. hęre. Et Barb. in. c. 2. de pact. Feli. in. c. cùm dilecta, col. 10. versi. & hinc est, de rescrip. Et Iason qui hoc commendat, in. l. 1. col. 4. versi. quartò no. facit. ff. de vulg. & pupil. Et iterum con. 97. statutum Bononiense, col. pe. vers. quartò facit, li. 4. Hippo. Marsil. con. 9. adiuuante, col. item. 9. versi. nec obstat si dicatur, lib. 1.

4 ¶ Veruntamen idem Imo. postea & Pau. Ca. Alex. & Francis. Are. in. d. §. iussum, tenent contra-
De cadē re rium, per textum in. d. l. 3. cum glosa. ff. de autho. tut. vbi est optimus tex. apertè probans satis esse, si tutor verbo probandi vtatur sine mentione authoritatis. Et quia etiam (vt illi subdunt) verba, condēno, & absoluo, quæ sunt de solennitate sententię. l. preses. & l. cùm iudex. C. de sent. possunt proferri per alia verba æquipollentia. l. in summa. ff. de re iudi. &. l. si quid tamen. §. si arbiter. ff. de arbit. & l. si Prætor, in principio, vbi bonus textus de iudi. Et hanc etiam partem expressè tenet Signo. d. cō. 190. ibi sup. Panor. in. c. 2. extrà de pact. per. c. in vēditionibus. 17. q. 4. & c. placuit. 12. q. 2. Et Iason sibi contrarius, in. d. l. si quis mihi bona. §. iussum, versi. addevltra scribentes. ff. de acqui. hære. vbi etiam est bonus tex. in versi. sed quid si mandauit, loquens in iussu, qui vim habet authoritatis. Et Corse. in suis sing. in verbo, minor si ex dispositione statuti. Et bene facit quod in simili voluit Bar. in. l. legitimos in prin. ff. de legi. tut. & in. l. Prætor, in prin. ff. de no. ope. nunci. Et quod etiam non obscurè sentit Io. And. in. d. c. qui tacet, de reg. iur. li. 6. in Mercur. quòd vbi requiritur licentia, quam vocant, sufficit eam interponi per viam consensus, id quod etiam expressè voluit Domi. in. c. quorundam. §. circa, in prin. ibi quoque Philip. Franc. de elec. lib. 6.

Iussus.

Licentia.

5 ¶ Similiter autem consensus, qui ad solennitatem actus adhibetur, videlicet qui non tangit pri-
Consensus solennitatis an expressè interponi debeat. uatim illum, qui debet consentire, sed qui tantùm adhibetur ad integrandam alterius, actum conficiētis personam (hic enim vt sæpe diximus vicem authoritatis obtinet) debet etiam expressè præstari, vt no. Dy. in. d. c. qui tacet, in fi. de reg. iur. li. 6. & Bar. in. d. l. quæ dotis, col. vl. ibi in quarto casu. ff. sol. mat. & expressiùs Bal. in. d. l. si sine, col. 1. in. 2. q. C. ad S C. Vellei. & Panor. in. d. c. dilecti, col. 4. de arbitr. & con. 40. factum in effectu sic proponitur, li. 2. allegans inter cætera no. in. c. quia propter, de elec. iunct. no. in. c. quod sicut, & in. c. ecclesia, eo. tit. & idem voluit Fran. Are. in. d. §. iussum, col. pe. & in. l. 2. §. voluntatem, col. 1. ff. sol. mat. ad quod etiam bene facit tex. quem nullus illorum in illis locis allegat, in c. cùm ab vno, iuncta glo. in verbo, mandantibus, & ibi Domi. in. 2. notabili de re iudi. li. 6. vbi non habetur præsentia, & taciturnitas pro consensu, qui debet interuenire ad solennitatem actus, quem tex. dicit ad hoc sing. ipse Fran. Are. in. l. singulos, col. vlt. ff. de testa. Et idem præterea voluit Calca. con. 56. in causa dominæ, col. 3. versi. non ob. si dicatur.

6 ¶ Sunt tamen & qui putant, ne illud quoque omittam, consensum semper ex natura ipsius verbi
Quid in simplici cō sensu. eam vim habere, vt expressus esse debeat, in hocque vno differat à voluntate, vt nuncupatim no. Fran. Are. in. d. §. voluntatē, col. 2. versi. & aduerte, per illum tex. & ibi etiam Iason, col. 2. versi. 3. & subtiliter, vbi tamē dicit hanc verborum differentiam esse periculosam. Et hoc quoque postrēmò voluit Philip. Deci. con. 38. propter primum dubium, col. 3. versi. præterea, & secundò. Sed ego vix huic sententiæ accederem.

7 ¶ Illud autem minimè dubium est, Quod si lex, vel statutum exigat cōsensum expressum nuncu-
Quid si expressus cōsensus requiratur. patim, tunc tacitus non sufficit, & si huiusmodi consensus non sit ad solennitatem. Sed tantùm respiciat eius, qui consentire debet, commodum aut incommodum, vt in casu. c. statutum. §. in nullo de rescript. lib. 6. voluerunt glo. Io. An. Archid. & alij, ibi. & Rot. deci. 380. si iudex delegatus, in nouis, vbi & hoc dicitur generale in omnibus casibus. Quanuis aliud videri potuisset, cùm plus sit facto consentire, quàm verbo, vt dicunt Rot. sufficit ita scriptum esse, vt necessariò obseruari debeat. l. prosperit. ff. qui & à quib.

8 ¶ Porrò vbi licentia requiritur, ea ex natura vocabuli expressa requiritur, vt voluit glo. in cle. 1.
Licentia expressa esse debet. in verbo, obtenta, de testa. & Archi. & post eum Io. An. in. c. si abbatē, in prin. & ibi quoq; Domi. etiam in prin. & Philip. Franc. qui hoc dicit sing. de elec. li. 6. Et Bal. in. l. obseruare. §. proficisci. ff. de offi. Procon. & Lapus alleg. 86. in causa & quæstione, col. 6. in paruis. Ro. qui & hoc reputat sing. in. d. l. 2. §. voluntatem, & ibi quoque Alex. col. 2. versi. iuxta prædicta. ff. sol. mat. Fran. Are. qui & hoc dicit notabile, & solenne in. d. §. iussum, col. antepe. Philip. Fran. in. c. quàm sit. §. electus, post prin. de elect. li. 6. Et Barb. d. con. 12. col. 11. lib. 1. & in addi. Bal. in. l. exceptione. C. de euictio. Philip. Deci. d. con. 38. vbi sup. allegauimus, & Lancelo. Gali. in. l. 1. col. antepe. versi. sextò requiruntur. ff. de verbo. oblig. & Corse. in suis sing. in verbo, licentia.

Consensus patris in dona. cā mor. filiisfa. debet esse expres.

9 ¶ Ex eo autem, quòd de consensu diximus manare potest, quòd cùm filiusfam. non possit dona-
re causa mortis nisi consentiente patre. l. tam is. §. 1. ff. de donati. cau. mor. & ita videtur requiri

talis

talis consensus ad solennitatẽ, cùm exigatur non in facto proprio, sed alterius, secundùm no. per Anto. in. c. cùm consuetudinis, extra de consuet. & sæpius sup. diximus. Ideò talis cõsensus patris expressè est interponendus, per tex. in l. filiusfa. §. parí autem ratione, versí. sed enim meminisse, in verbo, specialiter. ff. de dona. per quem ita tenet glo. in l. qui in potestate, & ibi latè Fran. Are. ff. de testa. & Specul. titulo de instr. edi. §. cõpendiosè, versí. quòd si filius, & ibi Io. An. qui ad hoc allegat Alber. Gal. & ibi item Bald. Idem quoque tenent Dy. Cy. & latè Bal. reprobans Guil. Cu. na. causa mortis. Bal. in l. Labeo. ff. de pac. Angel. in d. l. vlt. §. filius autẽ. C. de bonis quæ libe. vbi contrarium tenentem, in l. senium. C. qui testa. face. pos. Bar. & Rom. in d. l. tam is. §. 1. ff. de do- dicit ita fuisse decisum Perusij. & Panor. d. con. 40. in. 2. dubio. Soci. latè con. 112. li. 1. repetito con. 172. li. 2. cuius initium est, multum abundè, in. 3. dubio, vbi dicit, quòd nullus contradicit, & Angel. Are. in. §. 1. col. 2. Instit. qui non est permis. facere testa.

10 ¶ Ex hoc etiam fit, vt cùm consensus quem debet præstare pater filio agenti in iudicio, sit de so- *An & cõsensus quẽ præstat pater filiofa. agenti.* lennitate, & ad integrandam personam filij, secundum glo. in. d. l. vlt. §. necessitate: C. de bonis quæ libe. & Bal. con. 492. incip. in causa vertente, col. 2. versí. propterea secundùm dicta, li. 3. de quo tamen per alios in. d. §. necessitate. Ideò talis consensus debet expressè interponi, nec satis es- set quòd pater esset præsens, & non contradiceret, vt notat glo. in l. si cùm dotem. §. 1. in prin. ff. sol. mat. expressè Io. An. in. c. vl. ad fin. de iudi. li. 6. Bar. in l. non solùm, in prin. col. 2. versí. sed contra hoc facit. ff. soluto matrimo. Et Paul. Ca. in l. 2. §. voluntatem, col. pe. versí. item nota quòd licèt, & ibi Iason col. 2. versí. ego addo. ff. eo. ti.

11 ¶ Sed & ex hoc quoque fit, vt cùm consensus, quem debet accommodare dominus vasallo alie- *Consensus domini in alienatione Feudi, an de beat esse ex pressus.* nanti feudum, sit de solennitate, vt dicit Ro. sing. 715. de solennitate. Ideo etiam talis consensus debet esse expressus, nec sufficit præsentia & taciturnitas domini. quod ipse Ro. dicit voluisse glo. sing. in. c. 1. in verbo, permissionem, tit. de prohibit. feud. ali. per Lotha. vbi & id tenent And. Iser. & Bal. vterq; tamen subobscurè, & clariùs Bertran. Capri. etiam ibi. & iterum in. c. 1. & ibi quoq; Cardi. Alex. post prin. & Io. Ray. in. §. habito, col. 25. in paruis, versí. quæro, dicitur hîc prohibe- ri, tit. de prohib. feud. ali. per Fed. Fely. in d. c. ratione, col. 4. versí. & per istã regulam, de præscrip. & Iac. à sancto Geor. in tracta. feud. in verbo, & cum pacto de non alienando, col. 6. versí. sed hîc cadit. Pro quibus facit, quòd etiam hic consensus debet adhiberi in ipso actu alienationis, nec po- test sequi ex interuallo, si credimus And. Iser. in. d. c. 1. in prin. & ibi Iac. Alua. col. 7. versí. quæro an consensus, & Marti, Laud. col. pe. versí. vtrùm autem cõsensus, tit. de prohib. feud. ali. per Fed. & Philip. Dec. con. 144. quoniam ex sancto, & Fran. Curt. iunior. in tract. feud. char. 17. 4 par- tis, versí. secundo cadit necessaria dubitatio.

12 ¶ Sed aduerte, Quia hic consensus domini non videtur exigi ad solennitatem, sed quia interest *De cadẽ re* domini rem non alienari, nisi consentiat. Nec etiam dicit. d. glo. id, ad quod eam allegat Ro. imò potiùs contrarium, videlicet dominum præsentem, & non contradicentem videri consentire alie nationi, per multa iura ibi allegata: modò (inquit) intelligat, quid agatur: aliàs enim cum videri er rare, per. l. 2. ff. de iudi. & ita illam glo. intelligunt, & sequũtur And. Iser. Iac. Bel. Bal. Aluar. Mar- ti. Laud. & Cardi. Alex. ibi, & alij plurimi, quos tibi congessi in nostro tractatu retractuum, ti. 1. glo. 9. in verbo, *ou lignagier*, nu. 15. & simile quippiam.

13 ¶ Item cùm inter cæteras solennitates, quæ in alienatione rerum ecclesiasticarum requiruntur, *Consensus præl. in alie. rei. ecclesi. expressus esse debet.* sit & consensus capituli, per. c. sine exceptione. 12. q. 2. Certè is consensus in perpetua alienatione expressus esse debet, nec sufficit tacitus, vt voluit glo. in. c. 2. & ibi Inno. Hosti. & Panor. qui sem- per not. dicit, & alij, ex. de his quæ fiunt à prælat. & glo. in. c. 1. in verbo, perpetuis. & ibi Domi. de reb. eccle. non ali. lib. 6. & Archi. in. d. c. sine exceptione, ante fi.

14 ¶ Ex eo denique fit, vt cùm consensus mariti, aut consanguineorum requisitus ex statuto, in con- *Consensus viri hic requisitus ex pressus esse debet.* tractibus mulierum, sit de solennitate (vt iam sup, sæpius diximus) is etiam sit expressè interponẽ dus, nec satis sit maritum esse præsentem, & non contradicentem. Sicuti in specie voluit Bal. in l. si sine, in. 2. q. C. ad Vellei. & in. d. l. 2. §. voluntatem. ff. sol mat. licèt non ea ratione, quòd talis cõ- sensus sit de solennitate, sed quia cùm præsens, & non contradicens habetur pro consentiente, id ex quadã fictione est, & impropriẽtate, per illum tex. in verbo, videri cõsentire, nam hoc verbum, videtur, denotat fictionem, & impropriẽtatem. l. 1. §. deiecisse. ff. de vi. ar. & l. 3. §. ex contrario, in fi. ff. de acqui pos. & no. Bar. in l. si is qui pro emptore. col. 4. ff. de vsucap. Præterea tacendo non dicitur propriè velle, c. is qui tacet, de regul. iur. li. 6. Ergo statutum huiusmodi consensum requi rens, non habet locum in tacente, quia intelligi debet in casu vero, non ficto. l. vl. C. de his qui ve- ni, æta. impet. & l. 3. §. hæc verba, cum glo. in verbo, hæredis. ff. de nego. ge. & c. in nostra, de iu- reiur. cum si.

15 ¶ Quã Bal. decisionẽ sequitur Ang. Imo. Raph. Co. Pau. Ro. Alex. Frã. Are. & Iason in. d. §. vo- *De cadẽ re* luntate, inter quos Are. addit hãc nostrã rationẽ, quia talis cõsensus est de solẽnitate, & obtinet vim authoritatis. Et Panor. latè dicto con. 4. in secũdo dubio, lib. 2. & Alex. con. 114. visa scripturarũ, col. 3. li. 5. & con. 218. põderatis narratis, col. 1. li. 6. Et Soci. cõ. 80. prẽsens cõsultatio, col. 4. versí. sed posset iterum instari, lib. 4. Iason in l. quæ dotis, col. vlt. versí. quartus casus est. ff. soluto ma- tri. & Feli. in d. c. nonne, col. 2. versí. per istam regulã inferri potest, extrà de præsump. Alcia. in l. transactionem,

transactionem, ante fi. C. de transac. tametsi Fran. Ripa. in. d. §. voluntatem, subobscurè dicit con- trarium. Et ita licèt hæc nostra consuetudo non expressisset hoc verbum, *expres*, fuisset tamen in- tellectum, si tamen hic consensus (de quo in præsentiarum sermo habetur) ad solennitatem requi- ratur, de quo alibi latissimè diximus, scilicet in glo. præcedenti, numero. 37. restat igitur, & seq. vsque ad fi. eius glo.

16 ¶ Svnt tamen ista multis modis declaranda, atque limitanda. Primùm, vt videlicet *Quid si is cuius consensus requiritur, mutus est.* consensus qui pro solennitate adhibendus est, possit tacitè, videlicet nutu, & signis adhiberi, cùm is cuius consensus requiritur, loqui non potest. Ita voluit expressè Fran. Are. in. d. l. si quis mihi bo- na. §. iussum, col. pe. ff. de acqui. hęre. ad hoc allegans tex. in l. si pater naturalis. ff. de adopt. vbi etiã dicit Angel. per illum tex. quòd si pater non possit expressè consentire filio agenti, quia loqui non possit, satis est vt nutu & signis consentiat, quia tunc lex fingit verba, per tex. quem dicit nota- bilem, in. l. cùm ostendimus. §. vlt. ff. de fideiuss. tut. qui tamen non loquitur de eo, qui loqui non po- test. Et idem dicit Angel. de authoritate tutoris, vt videlicet satis sit, si loqui non possit, vt autho- ritatem nutu & signis interponat. Quod tamen videtur esse directè contra tex. in. d. l. 1. §. mu- tus. ff. de tutel. vbi dicitur, quòd mutus nõ potest præstare authoritatẽ, & ideo tutor esse nõ potest.

17 ¶ Facitque ad id quod in simili dicimus, quòd licèt verba sint ad matrimonium contrahendum *Verba in matri. necessaria.* necessaria, vt dicit glo. in. l. cùm notissimi, in prin. C. de præscrip. 30. vel. 40. an. & in. c. tuæ, de spõ sa. Illud tamen intelligitur in his, qui loqui possunt. Mutus autẽ signis & nutu potest cõtrahere, vt & in. d. c. tuæ, dicitur, & in. c. cùm apud, eo. tit. & vtrobique glo. & doc. & no. etiam glo. in. c. sit *Mutus matri. contrahit nutu et signis.* rector, in verbo, opera, in fi. 43. di. & Hosti. in summa de sponsal. §. qualiter cõtrahatur. & Zeu- zel. in extrauag. Ioan. 22. cuius caput est, execrabilis, versí. statuimus, in verbo, verbaliter. vbi & hoc generale dicit in omnibus, Lapus alleg. 57. visis perlectis, ac diligẽter examinatis, col. 3. & ite- rum alleg. 110. in ciuitate Florẽtiæ, col. 16. in paruis, Bal. in l. 1. in fi. ff. de sponsali. & in. c. 1. §. vlt. tit. de succes. feud. & è Theologis diuus Thomas. in. 4. sententia. distin. 26. q. 2 artic. 4. Id quod multum facit ad hanc limitationem, quia certa est verborum forma matrimonio contrahendo sta tuta, per tex. in. c. si inter, eo. item tit. de sponsal. & in. c. licèt, extra de sponsa duo. Sed tu tamen vi- de latius Lapum ipsum. d. alleg. 57. fermè per totum.

18 ¶ Similiter licèt iuramentum verba requirat, per tex. in. §. sed neque, in Authen. de mand. prin. & *Mutus iu- ramentum præstat nutu.* in. c. pe. & ibi Anto. Imo. & Panor. extrà de iureiur. & notat glo. in l. & per iusiurandum, in prin. in versí verius est, ibi Bar. ff. de accept. Guil. Cu. Bal. & Saly. in l. qui iurasse, in principio. ff. de iureiuran. hoc tamen intelligitur in his, qui loqui possunt, vt dicit Alexand. in l. 1. in prin. col. 3. versí. & an mutus possit. ff. de verbo. oblig. & propterea mutus iurare potest nutu, aut signis, aut scriptura, vt voluit Bal. in rub. ff. de iureiur. & Anto. in. d. c. cùm apud, de sponsa. & Pau. Ca. in. d. l. qui iurasse.

19 ¶ Nec absimiliter mutus testificari potest, dummodo sciat scribere, vt no. glo. in. c. testes. 3. q. 9. *Mutus te- stificari po test nutu & scripto.* Et Specul. in titulo, de testib. §. nunc tractandum, versí. quid de muto, & doc. in. c. testibus, ex- trà de testib. cùm tamen testis iurare debeat. l. iusiurandum. C. de testib. & c. fraternitatis, extrà eo. tit. Ex quibus facilè potest videri malè dixisse glo. no. in l. item quia mutus. ff. de pactis, quòd illud dicitur expressum, non tantùm quando verbis exprimitur, sed etiam, quando euidentibus si- gnis. quam glo. ad hoc no. Bal. ibi, nisi eam intelligas secundum ea quæ diximus, *in iis* scilicet, qui loqui non possunt. Sed vide quid & de ea glo. dicam infrà numero. 156. quintum genus expressi.

20 ¶ Secundò limita, vt videlicet authoritas, & consensus solennitatis debeant expressè adhiberi in *Authori- tas in acti- bus tacitis an tacitè præstari posit* actibus expressis, secus in actibus tacitis, qui videlicet fiunt per actum facti, quo casu sufficit tacita etiam tutoris authoritas sine verbis, ar. l. fistulas. §. fundum. ff. de contrah. empt. & ita expressè vo- luit Bal. loquens de authoritate præstita ad continuandam societatem, quæ tacitè per actus scili- cet sociales contrahitur, in l. si patruus, col. pe. C. commu. vtriusque iudi. & in l. mandatum, col. 2. in. 3. oppo. C. manda. & sequitur Pau. Ca. con. 366. omnipotẽtis Dei, li. 2. Et Bar. in l. 1. in prin. col. 13. & iterum in l. sciendum, col. 28. ff. de verbo. oblig. vbi dicit hanc distinctionem esse mirabi lem, & con. 31. sapienter scribitur, col. 3. li. 1. & d. con. 20. illud adferam in medium, col. 16. lib. 2. & con. 60. illud in medium adferam, col. 6. lib. 3. & con. 1. col. item. 6. lib. 4. Et Iason in l. 1. col. 2. versí. primò limita. C. qui testa. fac. pos. & Lance. Gal. in l. 1. in prin. col. antepe. versí. 6. requirun- tur. ff. de verbo. oblig.

21 ¶ Et idem quoque voluit ipse Bal. quos superiores doct. non allegant, in l. 2. col. vlti. C. de iure *De cadẽ re* fisci. lib. 10. vbi etiam loquitur de authoritate tutoris, & in l. potuit, in vlti. quęst. C. de iure delib. cùm dicit, quòd si pupillus maior infante, vna cum tutore possessionem hęreditariam est ingres- sus, videtur per hoc hæreditas legitimè, & cum authoritate tutoris appræhensa, licèt tutor ni hil sit loquutus, quia hic actus additionis siue appræhensionis est tacitus, & circa actus tacitos tacitè loquimur rebus ipsis, & factis, ar. l. de quibus. §. nam cùm ipse. ff. de legib. & l. item quia, ff. de pact. & d. l. si pater naturalis, ff. de adop. & l. cùm ostendimus. §. vl. ff. de authoritate tuto. Quam decisionem sequitur Roma. ibi, & Soci. con. 153. pulchra & subtilis, col. 1. li. 2. & est 1. eius vol. & Barb. con. 5. Bene etenim cuncta geruntur, col. 4. lib. 3.

22 ¶ Verùm Fran. Are. in l. gerit, col. vl. ff. de acqui. hæred. dicit hanc differentiã Bal. iure non pro- *De cadẽ re* bari

bari.Nam.d.l.fistulas.§.fundum, non loquitur in actu per pupillum faciendo, in quo requiratur authoritas,sed de executione prioris contractus facti cum patre pupilli,quâ tutor ipse exequi potest,etiam ad commodum suum,sicuti illam ponderat Bal.ipse in.l.cùm ipse,in fi. C. de contrah. empt.& in.l.bonorũ,col.vl. C.qui admit.& suprà alibi diximus,videlicet in glo.3.in.14.q.numero.157.sed & ad hoc.Ideo tibi ampliùs cogitandum esse censeo.

23 ¶ Limita tertiò,vt ita procedat, Quòd videlicet sola præsentia & patientia non habeatur pro authoritate,licentia,aut cõsensu,qui debet adhiberi ad legitimandam personam.Sed si præter præsentiam ante actũ,vel etiam in ipso actu quicquam dictum factúmve fuerit ab eo, qui debet interponere authoritatem,vel consensum,quod illum denotet velle consentire,aut authoritatem præstare,licèt expressè non dicat,quòd consentit,vel authoritatem præstat,satis tamen est,vt authoritas,vel consensus præstitus videatur.Quantùm ad primum pertinet,tex.est notabilis in.c.dilecti, extrà de arbit.vbi consilium priùs datum ab eo,cuius in actu authoritas requirebatur, deinde illius præsentia in ipso actu pro authoritate habetur. & ita ibi no.Panor.col.4.qui dicit illum tex. esse ad hoc bene notandum. & Ro. qui etiam illum tex. commendat, in. d. l. quæ dotis. ff.sol mat. & Corset. qui illum tex. dicit sing. & vnicum in suis sing. in verbo, minor si ex dispositione statuti, ante fi.

Quid si ultra præsentiã ante actum uel in ipso, quicquã actum dictúve sit quod authoritati adsti pulc-

24 ¶ Secundum autem probatur per id,quod voluit Bar. in.l. cùm pater.§. libertis, in pe.quæsti.ff. de legat.2.si pater & filius simul agant,videtur pater præstare consensum filio,per tex.ibi, & in.l. Titi⁹,in prin.ff.qui mo.pig.vel hypo.sol.Sequitur Imo.in.d.§.libertis,& Bal.in.l.vl.col.2.versi. quæro, dicit statutum. & ibi quoque Saly.col.2.versi.quæro quid si statutum.C.ad.S C. Macedvbi per hoc dicit,quòd stante statuto,quòd filiusfa. non possit se obligare sine patris licentia, vel consensu, si pater & filiusfa.se simul in eodem instrumento obligent, satisfactum est statuto. ad quod etiam dicit facere tex.in.l.is qui hæres.§.vl.ff.de acqui.hære.vbi & hoc idem voluerunt ipse Bal.qui dicit notandum,Angel.Imo.Ro.Alex.& Fran. Are. qui hoc dicit sing. & tamen limitat.Et idem Bal.in.l.filius,in fi.ff. de his qui sunt sui vel ali.iur.& in.d.l. Titius, in prin.vbi etiam loquitur in statuto huic nostro simili,ne vxor donet,aut contrahat sine consensu mariti, & ibi etiam Angel.ff.qui mo.pig. vel hypo.sol. & idem Bal.& in.l.quoties ab omnibus,col.1.& ibi quoque Angel.in.lec,Flo.Fulg. & Iason in fi.C.de fideicom. vbi dicit ipse Bal.paria esse plures vendere,& inuicem consentire.Et rursum idem Bal.in addi.Specul.tit.de reo,in fi.Angel. Imo.& recenti.in.l.si cùm dotem.§.trãsgrediamur.ff.solut.ma.Imo.& Alex.in.l.1.§. quæsitum.ff. ad Trebell.Raph.Co.con.40.quidam filio studenti,col.vl. & Pau. Ca.con.52.super primo dubio licèt fuerint diuersæ opiniones,in fi.li.2.& Panor.in.c. cùm dilectus, in.1. nota. & ibi Barb.col.2.de consuet.vbi etiam dicit Panor. quòd quis alium eligendo, videtur illi dare licentiam acceptandi & rursum idem Panor.in.c. cùm veteri,col.3.versi.nota tamen primum dictum, extra de elec.& in.c.sicut nostris,in fi.de iureiur.Alex.in.l.si constante.§.si vxor,post prin. ff. sol. mat. & con.29. præclarè subtiliter,col.3.versi.cõfirmari potest,li.3. & con.8.viso themate,col.2.in prin.li.5.Frã. Are.loquens delicentia,con.160.longa est ista consultatio,col.10.in.8.dubio.Barb.in.c.edoceri, char.5.de rescrip. Corneus con.45.duo principaliter veniunt,col. 4. versi. præterea quando pater,li.1.vbi loquitur de consensu patris requisito ex statuto in contractu filij.& con.254. videtur in hac consultatione,col.1.co.li.1.& con.51.licèt in hac cõsultatione,col.2.li.2.& Soci.con.200. quoniam ex forma statuti,col.2.in fi.cùm prin.seq.li.2.& con.80.præsens consultatio,col.3.versi.capio primam, li.4. vbi & hoc trahit ad statutum requirens consensum viri in contractu vxoris. & rursum con.125.quoniam ex forma instrumenti, col.3. versi. quod autem in casu nostro, lib.4. Angel. Are.in.§.ius autem,Instit.de pat.pot.& in.§.1. Instit.qui dari.tut.poss. & in.§. pupillus,col.3.versi.vnde sing.tenemenți,Insti.de inuti.stipul.vbi hoc dicit sing. Barb.con.5. bene etenim cuncta geruntur,col.4.lib.3. & Feli.in.c.cùm nuncius,in fi.de testib.& in.c.cùm Bertoldus,col.4.versi.limita.2.de re iudi.Philip.Deci.con.418.visa & iterum lecta,col.2.versi. postremò considerandum,& Fabia.in tracta.de empti. & vendi.in.39.quæsti.3.quæst.prin.Steph.Bertran.con.329.ponitur in facto,col.3.numero.6.&.7.lib.1.& con.18.viso consultationis themate,numero.5.lib.secundo Hippo. Marsil.con.9.adiuua me, col.antepe. versi.sed posito,lib.1.& sing.447.faciens contractum.

cium uel in ipso, quicquã actum dictúve sit quod authoritati adsti pulcetur.

25 ¶ Nec ab ijs dissentit, quod scribit Bal. in.l. exceptione. C.de euict. quòd cùm quis fideiubendo censeatur consentire contractui, cuius se fideiussorem constituit, per tex. ibi, & in. l. Pomponius. §. 1.ff. in qui cau. pig. vel hypo. taci.contr. &. l. venditionem. C. de vsucapi. pro empt. cum alijs concor. à me collectis in tracta. retrac. ti. primo. §. 1. in glo. 9. in verbo, *ou lignagier*, numero. 268. postremò.Si statutum est, quòd filius non possit se obligare sine consensu. Certè si pater pro filio fideiubeat, satis consensisse videtur, subdit tamen hæc verba,cogitabis quia non determino nunc. hoc tamen pro indubitato firmat idem Bal.in sua Marga.in verbo,statutũ,versi.pe.& eum ex priori loco refert & sequitur Alex.in.d.l.is qui hæres.§.vl.col.1.ff.de acqui.hære. & Soci.d.con. 80. lib. quarto. Et Hippo. Marsil.d. con. 9. vbi suprà. Et vide quæ dicam infrà nu.29. adstipulatur.

Quid si fideiubeat.

26 ¶ Huc quoque spectat quod in non longè dissimili casu scriptum reliquisse dicitur Cardi. Flor. is est

is est Zabar. in capite,olim, le.prime,extrà de restit. spoli. Quod si episcopus vendit aliquem fundum, vt in eo ædificetur templum, eo ipso videtur præstare authoritatem id templum ædificandi, licèt aliter aut specialiter,non dicat se in id authoritatem præstare, Et id nuncupatim ex eo refert, & sequitur Barb. in. d. c. dilectus, extrà de consuet. & iterum in addi. Bal.in.d.l.exceptione,in fi.C. de euictio.Tametsi illud non inueni in meo codice Zaba.

Episcopus uidens fundũ ad ædificãdũ, in eo tẽplũ authorizat, in id præstare uidetur.

27 ¶ Quibus concinit quod pulchrè voluit Io. An. in. c. qui tacet, col.secunda,versi. secundum principale, & in fi. dum decidit quæstionem, quam illic tractat de reg. iur. in Mercur. quod stante statuto, quòd clerici non possint alienare res immobiles ecclesiæ sine licentia episcopi, si clerici vendant ipsi episcopo, ex hoc videtur illis data licentia, & satisfactum est statuto, & ad hoc allegant.plurima, & inter cætera. d. l. Titius. ff. qui mo. pig. vel hypo. sol. quam decisionem idem Io. An. repetit in capite, nónne, & ibi etiam Imo. & Panor. col. pe. Barb. & Feli. col. tertia, versi. & per hanc fallentiam,extrà de præsumpt. Alberic.in.l. qui tacet, col. tertia, versi. idem. Io. format. ff. de reg. iur. Bal. in. l. voluntas, in prin. C. de fideicom.Pe. An.ca. inrepe.capit. primi, in.12. quæstione prin.versi.hîc subiungi potest, de constit. Et Panor. in.d. capite,cùm dilectus, in primo. no. de consuet. & in. d. c. cùm in veteri, col. tertia, vbi suprà,de elec. & con. 11. tria sunt, in primo dubio, libr.secundo.& Feli. in. d. cùm nuncius, in fi. de testib. & in. d. capite edoceri, de rescrip. De quo tamen dubitat Iason in. l. prima. §. fuit quæsitum, col. prima,versi. vlt. aduerte ff. ad Trebel. propter ea,quæ dicemus posteà infrà in glo.pe. in.13.quæst.vbi tractamus,an quis ad suum ipsius commodum authoritatem alteri præstare possit.

Episcopus emens á clerico,ei licẽtiã dare uidetur.

28 ¶ Simile propemodum est quod voluit idem Io. An.& alij post eum in capite,per vestras, de iure patro. quòd licèt non valeat institutio facta patrono inconsulto, per caput,decerminus. 15. quæstione.7. Etiam quæ si instituens eum putabat non esse patronum.d.capite, cùm Bertoldus, & ibi Panor.de re iudi,Tamen si episcopus cõtulerit ipsi patrono, satis videtur ipse patronus cõsensum accommodasse, & valet collatio. Et facit quod scribit Cardi.Flor.in capite vlt.in prima quæst. de iure pat. quòd qui patitur se præsentari, intelligitur consentire præsentationi; per cle. 1.§.secus.de concess.præben.

Patronꝰ satis uidetur cõsentire institu. de se factæ.

29 ¶ Adstipulatur & quod voluit Bal. quem sequuntur plærique ex recentioribus, quos supra citauimus, in. d. l. vlt. §. necessitate, col. pe. versi. quæro an sufficit præsentia. C. de bonis quæ libe. cùm dicit, quòd in casu. d. l. non sufficit præsentia patris,quia per hoc non intelligitur consentire, per. l. filius. §. inuitus. ff. de procur. Nisi apparerent indicia consensus, vt quia pater ducat aduocatum, vel instruat, ar. d. l. secundæ. §. voluntate.ff. sol. mat. &. l. vbi non voce. ff. de reg. iur. &. d. l. si pater naturalis. ff. de adopt. &. l. mutus. ff. de procur. &. l. seruo iuuito. §. si pupillo. ff. ad Trebel. Licèt (vt subdit) aliud sit in authoritate tutoris, qui debet loqui, quando interponit authoritatem. Et idem in dicto casu si pater satisdet iudicio sisti,vel fideiubeat pro filio, quia id agens censetur consentire filio agenti, & sufficit; vt voluit Specul. in tit. de actore. §. 1. versi. sed quid si præsente, per. d. l. exceptione. C. de euict. & idem dicit Bal. in addi.eiusdem in titulo de reo. §. 1. versi. quæro ad perfectionem. Super quo etiam vide quæ diximus suprà numero. 25. nec ab his. Et prius illud dictum Bal. sequitur Pau. Ca. con.276. quia probabiliter, col.secunda,versi. præterea cùm maritus, lib.primo vbi & hoc trahit ad statutum requirens consensum viri agenti vxori, vt scilicet satis consentire videatur; cùm causam sollicitat. Quod vtiueq notandum est; quia stante hoc nostro statuto, vxor sine consensu viri litigare non potest, vt diximus suprà in glo.3.in verbo,contracter,in.22.eademque vlt,quæst.& nos habemus consuetudinem expressam vt ibi quoque diximus.

Pater solicẽtans filio litigãte, illi consensum præstare uidetur. Et qui pro eo satisfacit.

30 ¶ Nec illud prætermiserim quod generaliter voluit Panor.in.c.cùm virum,in.3.no.de regulari. quòd quando vltra præsentiam,& taciturnitatem alicuius interuenerit aliquis actus positiuus,tũc tacens habetur pro consentiente,& idem penè voluit idem Panor.in.c.nõ iniustè,col.pe.de procur.& Iason,qui ad hoc multa allegat,in.l.quæ dotis,col.antepe.versi.17.ff.sol.mat. Quinetiam plus voluit Frã. Are.in.l.Gallus,in prin.col.3.versi.ex quibus iuribus,ff.de libe.& posth.quòd actus,qui debet interuenire pro forma,sicut authoritas,vel iussus, satis sufficienter videtur interuenire,si tacitè resultet ex verbis illius,qui debet iubere,aut authoritatem præstare: non etiã ex sola iuris præsumptione,puta ex præsentia, & patientia tutoris, vel ex actibus non habentibus verba, per tex.in.d.l.is qui hæres.§.vl.iunctis no.in.l.3.ff.de auct.tut.& hoc reputat sing. Lancelo. Gal. in.d.l.1.in prin.col.antepe.versi.item ex alia.ff.de verbor. oblig. Ex quo potes intelligere sensisse Are. necessaria esse quædam verba licèt non expressa cum actibus consensum, aut authoritatem quandam denotantibus,nec satis esse actus ipsos sine verbis.

Quid si actus positiuus cũ præsentia. Quid si cõsensus tacitè resultat ex uerbis. Quid si nulla sint uerba.

31 ¶ Postremò nec illud omittendum, quod dicit idem Are. in. d. l.is qui hæres. §.1. col. prima, quòd id quod diximus satisfactum esse statuto requirenti licentiam, vel consensum patris in contractu filii, si pater, & filius simul contrahant, est intelligendum, quando statutum requirit simpliciter licentiam,vel consensum.Sed si requirat licentiam,vel consensum expressum,requiri verba hanc licentiam, vel consensum exprimentia, vt videtur determinare Bal. post longam disputationem,in addi.Specul.in tit. de actore, versi.sed quid si statutum, ad fi. additionis, vbi etiam

Declaratio præcedentium.

in fi. dicit, quòd si tutor simul contraheret cum pupillo, non sufficeret ad probandum actum, quia in authoritate requiruntur verba, per no. in. d. l. 3. ff. de autho. tuto. id quod Are. idicit valde notandum. Sed aduerte, quia ille. §. sed quid si statutum, in quo Are. allegat Bal. non est in tit. de actore, sed in seq. de reo. & est postremus illius tituli. Et illud idem de tutore dicit Bal. in. d. l. vl. §. necessitate. C. de bonis quæ libe. vt diximus versi. ab hinc. 2.

31 ¶ Ex his vides lector candidissime, rem hanc esse valdè tenebrosam, & cimmerijs (vt dicitur) tenebris atriorem: sunt enim ista, quæ ex alijs, maximè nostris scriptoribus huc, transcripsimus, adeò secum pugnantia, vt ferme nescias qua tibi sit via incedendum. Verùm vt omnem prorsus scrupulum amoueas, omnemque dubitandi materiam subducas, illud consulo, vt si cum muliere quapiam contrahere velis, facias adhiberi authoritatem, & consensum mariti verbis expressis, ita enim fiet res minime obscura.

De eadē re

32 ¶ Limita quartò procedere quæ diximus in authoritate, consensu solennitatis, & licentia, de quibus semper loquuti sumus. At si statutum prohibeat aliquid fieri sine præsentia alicuius, satis est illum esse præsentem, quanuis nec consentiat, nec consulat id fieri, nec etiam ab eo petatur consilium, vt voluit Bal. in. c. ex parte episcopi, col. 1. ex. de rescript. & Fran. Are. qui illius non meminit in. d. l. si quis mihi bona. §. si coram, in prima no. ff. de acqui. hære. per id quod voluit Bar. in. l. Modestinus, col. 1. ff. de donat. quòd cùm in insinuatione sola iudicis præsentia sufficiat, per. l. omnium. C. de testa. satis est, quòd donatio fiat coram iudice, absque eo, quòd iudex aliquid faciat, aut interponat decretum. Et sequitur Bal. in. l. illud, col. secunda in 1. quæst. C. de sacro. eccle. vbi & ad hoc allegat text. quem dicit ad hoc apertum, & meliorem de iure, in. l. vl. C. de præd. curi. lib. 10. & idem Bal. & ante illum Bar. in. d. l. omnium, vterque ad fi. & ibi etiam Alexan. col. 1. C: de testa. Bal. in. l. sancimus, ad fi. C. de diuer. rescrip. Quòd si quis dixerit, quare igitur, & ad quid requiritur præsentia consanguineorum, nisi vel consentire vel consuli debeant? Certè dicit Are. multum poterit operari, quia non est verisimile, si videant contrahentem decipi dolo, vel re ipsa, quòd id patiantur, quin sponte illum moneant, nec ita facilè incutietur metus, per no. in. l. Polla. ff. de his quib. vt indig. & in. l. transactionem. de transac.

Præsentia si requiratur an & consensus vel consilij requiratur

33 ¶ Sunt tamen qui putant, consilium ab eo esse necessariò petendum, cuius præsentia in aliquo requiritur, sicuti voluit glo. in. d. §. si coram, super verbo, rectè, relata ad vtrunque exemplum positum in tex. vt etiam est de mente ipsius Bal. qui tamen illam non allegat, in. l. nam ita diuus. ff. de adop. Et Panor. in. c. non potest, ad fi. de re iudi. vbi dicit, quòd iura disponentia, quòd episcopus debet definire causas in præsentia clericorum importat, quòd episcopus debet requirere eorum consilium.

De eadē re

34 ¶ Nec desunt, qui etiam sentiant, hoc casu illos quoque consentire debere tanquam sint & ipsi iudices, vt glo. in summa. 15. quæst. 7. & glo. in. c. episcopus nullius, & ibi etiam Archi. ea. quæst. & causa. Et hoc quoque sentire videtur Bal. sibi contrarius, in. l. cùm hi, in prin. ff. de transac. dum dicit, quòd quia in insinuatione donationis requiritur præsentia iudicis, ideò non intelligitur donatio insinuata, nisi iudex eam admittat, sed tu de hoc postremo Bal. dicto, vide Anto. Cana. in tract. de insinuatione.

Scientia uel cõscientia an consensum requirat.

35 ¶ Limita quintò, etiam non procedere, Quando statutum loquitur de scientia, siue conscientia: quia videlicet prohibet ne fiat contractus sine conscientia alicuius, quo casu certè non modò præsentia statuto satisfacit, sed & simplex, nudaque contractus scientia, etiam si ille non consentit. Ita voluit Angel. in. §. emphyteusis, le. secundo, in Authen. de ali. & emphy. per tex. ibi facientem discrimen inter consensum, & conscientiam. Sequitur Roma. qui & sing. illum tex. dicit, sing. 793. statutum dicit, & Alexand. in. d. l. secunda. §. voluntatem. ff. sol. mat. reprehendens eundem Angel. qui alibi tenuit contrarium, videlicet in. §. non aliter, in Authen. quo. op. epi. & cleri. & etiam in. d. l. si quis mihi bona. §. iussum. ff. de acqui. hære. Et illam quoque priorem partem tenet ipse Bal. in. l. nemo, ante fi. C. de sen. & in. d. l. omnium, ad fi. ver. item no. quod dicitur, & ibi Corne. & Iason, vterque post prin. C. de testa. & Fran. Are. in. d. §. iussum, col. antepe. Feli. in. c. nónne, col. secunda, de præsumpt. & Philip. Deci. in. l. 1. col. vlt. C. de bo. poss. secun. tab. Et Fran. Rip. in. d. §. voluntatem, col. 1. id intelligens modò cum præsentia adsit, & intelligentia, per no. à Bar. in. l. diem proferre. §. coram. ff. de arbitr. cum si. Sed & illam priorem partem sequuntur ij etiam, quos nunc citabo.

Et quid si scientia uel consci. superioris requiratur.

36 ¶ Fallit enim illud Ange. dictū, quando conscientia requiritur alicuius superioris cōstituti in dignitate, videlicet episcopi: quia tunc consensus illius requiritur secūdū Archi. in. c. quidā, per illū tex. 18. q. 2. quem sequitur Bal. in. d. l. vlt. §. necessitate. C. de bonis quæ libe. & fuit de mēte ipsius, Bal. in rub. C. de exerct. col. 3. versi. quid si verba dictant. & idem tenet ipse Angel. & Ro. in. d. §. iussum, & hoc dicit Alexand. vbi suprà, in. d. §. non aliter, cùm loquatur de conscientia episcopi, & propterea non est sibi contrarius, vt dicit Alexand. Soci. autem in. d. §. voluntatem, col. 1. & ibi post eum Fran. Ripa, col. 2. in prin. dicunt hoc, quod dictum est de episcopo, confundi per tex. in. d. §. emphyteusis, cùm dicitur, cum licentia, & consensu, ibi enim consensus, & scientia episcopi

episcopi non requiritur pro authoritate, sed requiritur scientia episcopi, tanquam vnius ex contrahentibus. c. 1. de reb. eccle. non alie.

Quid in authoritatibus iudicialibus.

37 ¶ Limita sextò procedere, vt videlicet authoritas, aut consensus solennitatis debeant expressè interponi in actibus extraiudicialibus, videlicet contractibus, & similibus, At in iudicialibus sufficit eius præsentia, qui debet consentire, vel authoritatem præstare, si non contradicat per. l. minorem. C. si tut. vel curat. Nam & in iudicijs videtur loqui, qui tacet. l. 1. C. de erro. aduo. &. d. l. cum ostendimus. §. vl. ff. de fideiuss. Et ita expressè voluerunt Guil. Bal. & Angel. etiam in authoritate tutoris in. d. l. si pater naturalis. ff. de adop. Quibus adde tex. in. c. 2. de accus. li. 6. vbi probatur, quòd in iudicialibus semper taciturnitas habetur pro consensu. quod tamen intelligit Angel. vbi suprà, procedere in iudicialibus actibus iurisdictionis contentiosæ: nam in his quæ sunt iurisdictionis voluntariæ, idem esse quod in actibus extraiudicialibus.

Præsentia & taciturnitas in iudiciis pro cõsensu habetur.

38 ¶ Limita septimò quod dictum est authoritatem aut consensum solennitatis tacitè præstari non posse, vt id procedat in eo qui sit inferior principe: nam princeps ipse id potest facere, peræquè ac expressè, vt magna authoritate expressim voluit Inno. in. c. cùm. P. tabellio, & ibi post eū Bal. col. vl. versi. quæro dictum est, extra de fide instru. per tex. in. l. 1. §. omnia. C. de vete. iur. enucle.

Princeps auth. tacitè præstat.

39 ¶ Limita octauò vt procedat, nisi post contractum factum interuenerit eius, qui ex forma statuti consentire, aut authoritatem præstare debuit, diuturna (scilicet decem annorum) scientia, & patientia: quia ea vicem expressi consensus, & authoritatis obtinebit: aut certè faciet præsumi expressum consensum, & authoritatem interuenisse, quod in idem recidit. Ita voluerunt in statuto, quòd minor, aut mulier non possit contrahere sine consensu propinquorum, Bal. Angel. Imo. Fran. Are. & Iason in. l. qui in aliena, in prin. per illū tex. ff. de acqui. hære. Angel. & Imo. in. l. sciēdum, & ibi etiam Iason col. 7. ff. de verbo. oblig. Corne. con. 337. dictos actores, col. 4. vers. & ex hoc capite, li. 1. Alex. in. d. §. voluntatem, vbi hanc dicit esse communiorē op. & Feli. in. c. Albericus, col. vl. extrà de testib. & in. d. c. nónne, col. 2. vers. per istam regulam, de præsumpt. & Iason latè con. 89. aggredior itaque primum, col. vlt. versi. secundò & fortiùs, lib. 1.

Quid si uir patiatur eum qui ab uxore emit. diutius possidere.

Patientia 10. an. pro consensu uel autho. habeatur.

40 ¶ Et idem in simili statuto disponente, quòd filius non possit contrahere, sine expresso consensu patris, voluit Bal. in. l. si filiusfa. per illum tex. in si. C. de peti. hære. sequitur Alex. con. 69. circa primum de quo quæritur, col. 3. ver. sed præmissis, lib. 1. & Fran. Are. con. 36. casus talis est præsuppon itur, post prin. vbi & per hoc dicit, quòd si Cardinalis non possit testari sine consensu Papæ, præsumitur huiusmodi consensus interuenisse ex temporis duiturnitate, per no. per Anto. in. c. ea noscitur, extrà de his quæ fiunt à præl. & in. c. peruenit, de empt. & vendi. Sequitur quoque il. lud Bal. dictum Barb. in. l. 1. col. 12. & iterum in. d. l. sciēdum, col. 26. ff. de verbo. oblig. & in repe. rub. de fid. instr. char. pe. col. 1. & in repe. rubr. C. qui admit. col. 3. & con. 33. scribit Psalmista, col. 2. li. 2. & con. 1. ad reuerendissimum, col. 5. versi. & pro præsentis, lib. 4.

Pater præsumitur cõsensisse filio cõtrahenti ex diutur. temporis.

41 ¶ Et simile quippiam consuluit no. Alex. con. 113. viso & diligenter considerato, col. pe. versi. quarto comprobatur, lib. 4. quòd ex patientia decennali, post alienationē rei emphyteuticę, præsumitur dominus consensum præstitisse, per tex. in. d. l. qui aliena, & in. d. l. filiusfa. Quod dictum sequitur Iason in. l. si certis annis, col. 3. in prin. C. de pac. & in. l. 1. col. 6. ver. 5. limita. in fi. C. qui admit. vbi hoc dicit nota. & con. 175. super castro, col. 2. versi. ad idem facit, lib. 2. & Philip. Deci. con. 222. viso puncto, col. 4. versi. quarto.

Et dominus in aliena. emphy.

42 ¶ Tamen quod diximus consensum ex statuto requisitum, in contractu minoris & mulieris præsumi interuenisse ex scientia, & patientia decennali, non omnino est expeditum. nam contrarium tenuit Bal. sibi contrarius, in. l. 2. versi. item si statutum. C. de legi. hære. & con. 22. præsuppo sito statuto, li. 4. & Saly. in. d. l. si filiusfa. de peti. hære. & Ro. in. d. l. sciendum, col. 12. de verbo. oblig. Raph. Co. & Alexan. sibi quoque contrarius in. d. l. qui in aliena, in prin. de acqui. hære. & idem Alexan. con. 17. viso instrumento locationis, col. 2. versi. quia respondeo quantùm ad propositum, lib. 4. & latè, con. 218. ponderatis narratis, col. 1. & 2. & seq. li. 6. & Iason sibi quoq; contrarius, in. d. l. si certis annis, col. 3. versi. nonò facit.

Contra supra dicta.

43 ¶ Nec obstāt (inquiunt). d. l. si filiusfa. & d. l. qui in aliena, quibus maximè innituntur aduersarij. tum quia loquitur in patre, & filio, qui iuris fictione reputantur vna eademq; persona. l. vlt. C. de impub. & alijs subst. cum si. Ideò inter eos faciliùs præsumitur consensus interuenisse. Tum quia ibi agebatur de commodo patris, propter vsumfructum, propterea facilè præsumitur consensus illius. secus vbi nullum esset illius commodum qui consentire debuit. Sed & alijs multis modis respondet Alex. d. con. 218. lib. 6. vt ibi videre poteris. Et huc facit, quod consuluit Ang. con. 318. dictus punctus est dubius, col. 1.

De eadē re

De eadē re

44 ¶ Quicquid dicant isti. prima op. videtur esse verior, & etiam est communior, vt dicit Alex. & illam multis similibus fulciam infrà, tit de præscriptio. §. 1. vbi videre poteris. Vnum tamen est, quod in terminis nostræ consuetudinis requirentis expressum consensum, me ancipitem reddit. quia propter huiusmodi qualitatem expressionis, videtur non sufficere longum tempus, vt huiusmodi expressum consensum præsumamus, quemadmodum sufficeret in tacito, per no. per Anto. Imo. Panor. in. d. c. ea noscitur, col. vlt. extrà de his quæ fiunt à prælat. Et Alexan. con. 9. viso themate, col. pe. versi. non obstat si diceretur, lib. 3.

¶ Nisi

45 ¶ Nisi diceres eos doc. qui tenent priorem partem, etiam id intelligere, cùm expressus consen-
De eadē re sus requiritur, vtpote qui loquantur in casu, in quo requiritur expressus, licèt statutum non exprimat, cùm talis consensus sit ad integrandam (vt nostri loquuntur) personam, ideoque habet vim authoritatis, vt latè dictum est suprà, in ea. glo. in prin. & in glo. præcedenti, ad fi. Et hoc tenet expressè Alexan. sibi contrarius, in l. 2. §. voluntatem, in prin. versi. hoc tamen limita. ff. sol. mat. cum dicit quòd scientia, & patientia diuturna idem operātur, quod expressus consensus. & expressiùs Philip. Deci. con. 409. viso consilio, col. 1. vbi & suprà adductis rationibus confirmat, nec id negare asserit Panor. in. d. c. ea noscitur, quia non loquitur in casu diuturnitatis temporis, dicitq; de hoc non esse dubitandum.

46 ¶ Sed & aliud quoque est, quod contra priorem sententiam dici potest, nam cùm statutum requi-
De eadē re Statutū de expres- so cōsen. intelligitur de uero. rat expressum consensum, videtur esse intelligendum de consensu expresso vero tantùm, non etiā de facto, & præsumpto, qualis is est, qui ex diuturnitate temporis proficiscitur, & qui ideo non sufficit, vbi verus requiritur, vt in simili voluerunt Bal. Imo. Raph. Co. Pau. Ca. & Ro. in. d. l. 2. §. volūtatem. ff. sol. mat. & Panor. in. d. c. ea noscitur, in fi. de his quæ fiunt à prælat. Et Rom. in. l. sciendum, & ibi etiam Fran. Are. col. 10. versi. tangit etiam. ff. de verbo. oblig. Nam verba statuti debent verè & propriè intelligi, non fictè siue præsumptiuè. l. 3 §. hæc verba, cùm ibi no. ff. de nego. ge. cum si. Ideò cogita quid huic obiectioni respondeas.

47 ¶ Nam quòd hîc authoritas, siue consensus, pro forma siue solennitate requiratur, si verum sit, ni
Præsumpta probatio tē poris suffi- cit, ubi etiā pro forma requiritur certa hil nos mouere debet, quin & præsumpta sufficiat, per id quod in simili tenet Fran. Are. con. 51. vi detur dicendum prima facie, col. 1. scilicet, quòd vbi pro forma requiritur determinata probatio certi tēporis, sufficit tamē præsumpta ꝓbatio, per. tex. sing. vt dicit, in. c. proposuit, & ibi Inno. & Anto. extrà de cleri. exco. mini. Et sequitur Iason in. l. non hoc, col. 4. versi. confirmo per hoc. C. vnde legi. & Fran. Ripa. in. c. cùm ecclesia Sutrina, col. 8. versi. tertiò ampliari potest, extrà de causa. pos. & propri.

48 ¶ Nunc restat vt ad alia pergamus. Hæc nostra consuetudo requirit expressum consensum, is e-
& deter. Expressus consensus potentior quàm tacitus. nim est potentior, quàm tacitus, vt patet ex multis, quæ suprà diximus, & præterea ex. l. si ex pluribus. ff. de suis & legi. & l. pe. ff. de iniust. testa. Ex quibus probatur voluntatem expressam magis esse priuilegiatam, præferrique tacitæ præsumptæque voluntati, vt ex illis no. Socy. con. 5. visa facti narratione, col. 7. versi. non obst. ratio. & l. 2. §. vl. ff. de. bo. pos. secun. tab. Ex quo & d. l. si ex pluribus, dicit Fran. Are. in. l. si ita quis. §. ea lege, col. 4. ff. de verbo. oblig. expressam testatoris voluntatem esse fortiorem, quàm tacitam, & l. assiduis. C. qui poti. in pig. hab. & l. 3. C. si pen. appel. mors inter. & l. vlt. C. de pactis conuen. & l. maritus. C. de procur. Ex quibus Bal. in. l. si arrogator, col. 4. ff. de adop. scribit potentius esse expressum, quàm tacitum. Quod & in consensu voluit in vniuersum Io. An. in. c. scienti, de reg. iur. li. 6. in Mercu. & Panor. in. c. si diligenti, col. 13. versi. quæro cum glo. de for. compet. & in. c. dilecti, col. 1. eo. ti. & in. c. ex ore, col. 2. de his quæ fi. à maio. par. cap. & in. c. clerici, col. pe. versi. tertiò no. de iudic.

49 ¶ Quod & ex eo satis patet, quod voluit glo. no. in cle. sæpe, in verbo, partibus. ad fi. de verb. sig.
De eadē re Tacitū nō extenditur ut expressū quæ dicit tacitum consensum nunquam extendi vltra actum, in quo interuenit, expressum autem extendi. Quam glo. sequitur Panor. ibi, & in. c. si quis contra clericum, col. 13. versi. sed circa præ dicta, de for. compe. & in. c. quoniam contra falsam, col. vl. de proba. & in. c. præsentium, col. 4. versi. sed est dubium, de testib. Pau. Ca. in. l. si cōuenerit, ante fi. ff. de iurisdi. om. iudi. vbi illum dicit sing. & con. 33. visa appellatione, col. 3. versi. interdum verò infertur, li. 1. Ro. con. 133. in proposito casu, vbi & illam glo. dicit sing. & Iason in. l. quæ dotis, in. fi. ff. sol. mat. vbi eam glo. dicit solennem & auream. Et Fely. in. c. cùm accessissent, col. 14. versi. secūdò limita, extrà de constit. Philip. Deci. in. l. 1. in. 4. no. in. 2. locis. C. qui admit. & in rub. extrà de constit. col. 1. in fi. vbi eam dicit no. & in. c. clerici, col. pe. versi. tertiò nota, extrà de iudi. & in. c. cùm super, col. 2. versi. notandum tamen est, extrà de offi. deleg. & in. c. dilecti, le. 1. col. 1. in. 3. no. extrà de appel. quibus locis dicit no. & con. 416. in testamento, col. 4.

50 ¶ Allegat autē ea glo. in. d. cle. sæpe, quod voluit Specul. tit. de appel. parte. 2. §. restat, versi. & no.
De eadē re Tacita iudi cis repulsio nō extē ditur, ut ex- pressa. secūdū, & iterū tit. de citatione. §. 1. versi. quid si reus, quibus locis dicit, ꝙ tacita iudicis repulsio, vel declaratio, quæ fit per iudicē procedēdo ad vlteriora, secūdū. c. ex parte. M. de appel. & no. per Bar. in. l. à procedente. C. de dilat. non censetur facta, nisi respectu illius petitionis, quæ tunc fuit facta, non alterius, quæ posteà fieret. Expressa autem declaratio censetur generalis esse, & præiudicat omnibus etiam futuris & sequentibus. Quod bellè declarat Pau. Ca. d. con. 334.

51 ¶ Facit etiam quod voluerunt Inno. Anto. Imo. & Panor. in. c. 1. quod me. cau. quòd fortior
Professio expressa fortior tacita. est, difficiliusque retractatur professio facta per verba expressa, quàm tacita per delationem, & assumptionem habitus, quod & sequitur Soci. con. 270. consideratis, col. 3. lib. 2. Et huius est ratio, quam & ipsi afferunt. Nam verbalis (vt cum nostris loquar) & expressa professio patenter, certò, apertè, professionem demonstrat, quia verba naturaliter mentis conceptum exprimunt. l. Labeo. ff. de supel. leg. & c. is autem. 22. quæst. secunda. At receptio & delatio habitus non necessariò infert certam mentem professionis, licèt in dubio iura ex hoc præsumant professionem, præsumptio autem facilè tollitur, nempe per aliam præsumptionem. l. diuus. ff. de in. integ. resti.

sti. &. c. ex transmissa. extrà qui filij sunt legi. Igitur fortius est quod fit per veram probationem. Quibus & tu adde, quod in simili diximus in repe. l. si vnquam, in verbo, donatione largitus, numero. 132. nec solùm eadem.

52 ¶ Ad hæc expressa conditio in vltimis volùtatibus, impedit translationem, siue transmissionem.
Expressa cō di. impe- dit trāsmiss. non tacita. l. 1. §. fin autem aliquid sub conditione. C. de cadu. tol. Non autem tacita. l. conditiones extrinsecus. ff. de condi. & demon. & voluit glo. in. l. item quia, in verbo, malè petitur. ff. de pac. etiam si huiusmodi tacita conditio sit à lege subrogata, in locū conditionis expressæ appositæ à testatore. l. quæ sub conditione. §. vlt. & ibi glo. & Bar. ff. de condi. instit. quem tex. ad hæc multùm commendat Fran. Are. in. l. 3. ff. de lega. 1. Sed hîc vide Iaso. in. l. nemo potest, scilicet in priori. lec. col. pe. numero. 91. & in posteriore in. vl. col. numero. 124. ff. de lega. 1.

53 ¶ Præterea quando res expressè legatur, dominium ipso iure transit in legatarium. l. à Titio, in
Expres. legatū ipso iure transit in legatariū non tacitū. fi. ff. de furt. & l. si tibi homo. §. cùm seruus. ff. de lega. 1. non sic autem quando tacitè legatur. l. emptor. §. ancillam, cum glo. & ibi quoque Bar. ff. de rei vendi. & l. seruum filij. §. vl. & ibi etiam Bar. Raph. Co. Fran. Are. & Iason. ff. de lega. 1. & voluit quoque ipse Bar. in. l. 1. col. vl. ff. eo. ti. & in. l. vxore. §. agri plagam. ff. de lega. 3. & Fran. Are. in. l. ex duobus, la. 1. col. 1. ff. de duob. reis. & in. l. ex duobus, la. 2. col. 2. eo. ti. & in. l. si rem, col. 5. versi. vnde quantum. ff. de acqui. pos. vbi dicit sing. tex. in. d. l. seruum filij. §. vl. & Soci. con. 41. in præsenti, col. 7. versi. confirmatur, lib. 4. & Iason in. l. si fundum sub conditione. §. qui fundum, col. 2. versi. 2. no. ff. de lega. 1.

54 ¶ Et ediuerso expressa ademptio legati, ipsum admit ipso iure. l. si ita sit adscriptum. ff. de lega. 1.
Expressa adēptio legati, ipso iu re admit non tacita. non etiam tacita ademptio, vt magna authoritate adfirmat glo. ibi, in verbo, ipso iure, in fi. per tex. in. l. 3. §. vl. & l. ex parte. ff. de adi. lega. Et id quidem magna ratione, vt hoc addam, nam si legatum expressum ipso iure transit, & tacitum non item, vt diximus: consequens est, vt expressa legati ademptio ipso iure adimat, non item tacita, argumento illo à contrarijs in nostro iure validissimo. l. 1. versi. huius rei. ff. de offi. eius cui man. est iurisdi.

55 ¶ Et vt redeamus ad principale nostrum institutum, confine est superioribus, quòd pactum nu-
Pactū nudū expros. pig. ipso iu re tollit nō tacitum. dum expressum ipso iure pignus tollit. l. maior, & ibi glo. & doc. C. de pignor. non autē tacitum, vt non obscurè probat. l. si tibi. §. de pignore, & ibi glo. magna. Bar. Bal. col. 2. Angel. Pau. Ca. Alex. Iason, & alij. ff. de pactis, & l. 2. ibi, exceptione eam submouebis. C. de remiss. pigno.

56 ¶ Sed & hoc ex eo optimè probatur, quòd expressa hominis vel testatoris prohibitio alienandi,
Expressa probi. alie. reddit alie. ipso iure nullā & re pellit alie- nātem non tacita. reddit alienationem ipso iure nullam, & præterea alienantem tanquam indignum repellit à reuocatione rei alienatę, vtrunque tamen cessat in tacita glo. no. in. l. cùm pater. §. libertis, in glo. 1. & ibi Bar. & alij. ff. de lega. 2. iunctis no. in. l. seruo legato, in prin. ff. de lega. 1. & voluit Bar. in. l. filiusfa. §. diui, col. 2. & ibi etiam alij, & inter cæteros Iason in. 1. lec. col. 9. versi. sed tu potes, & iterum in. 2. lec. col. 10. versi. amplia primo, & iterum col. 14. versi. ista sunt quæ reperio. & Ferd. Loaz. in repe. col. 56. versi. item aduertēdū est. ff. de lega. 1. & Alex. in. l. Marcellus. §. res quæ, col. 2. versi. quarto limitat. ff. ad S. C. Trebell. & con. 23. prima consideratione, col. pe. versi. non obstant allegata, li. 1. & Iason. in. d. l. seruum filij. §. si idem seruus, col. vl. ff. de lega. 1. & in. d. l. cùm quid, col. 1. in. 2. lec. ff. si cer. pet. & in authen. res quę, col. 5. versi. 5. no. C. com. de lega. & con. 23. octo dubia, in fi. li. 3.

57 ¶ Et vt intelligas aliam huiusmodi prohibitionum differentiā, & maiorem vim esse alio quoque
Tacita alie natiōis pro hi. nō affi- cit ignorantem. Expressa afficit. Tacitus er ror iuris nō reddit sen- tētiā nullā. Etiam si ex expresso ueniat. modo in expressa, quàm in tacita, Illud non ignoras, tacitam hanc alienandi prohibitionem non afficere ignorantes, quando huius rei habes tex. expressum in. d. l. vl. §. vl. ff. de lega. 2. quē ad hoc dicit sing. Iason in. d. l. filiusfa. §. diui. in. 2. lec. in priore loco sup. à nobis designato. Verùm expressa afficit, vt dicit Pau. Ca. subdubius tamen, & loquens per verbum fortè, in. d. §. vl. Sed hoc constāter adfirmat idē Pau. con. 257. in causa quæ vertitur Saonæ, col. 6. versi. sed & alia respōsio, li. 1.

58 ¶ Eodem spectat, quod dicimus, sententiam, quæ continet expressum errorem iuris, esse nullam
ipso iure, iuribus vulgatis, non quæ tacitum. l. ex diuerso. §. si in iudicio, & ibi glo. Imo. & Alex. ff. sol. mat. cum si. Idq; etiam si is tacitus proficiscatur ex eo, quod expressum est, id est, vt meliùs intelligas, intellectualiter, & ex mente verborum, secundum Imo. in. c. P. & G. ante fi. glo. magnæ, de offi. deleg. quē ibi omnes sequūtur, & præsertim Panor. col. 2. versi. & nullū, vbi id dicit esse no, & Io. An. in. c. pe. ad fi. eo. tit. Bal. qui id dicit valdè no. in. c. quòd ad translationem, col. vl. de offi. deleg. Anto. & Imo. in. c. 1. & ibi Panor. qui id commendat, col. 5. de re iudi. Idem Anto. in. c. sicut, ad fi. eo. tit. & in. c. 1. & ibi etiam Imo. col. 1. de rescrip. & in. c. ab excommunicato, & ibi quoque Panor. col. 3. eo. tit. vbi ipse Anto. dicit sin. & perpetuò menti tenendum. idem Antonius in. c. ad aures, & ibi item Imo. eo. tit. & in. c. cùm contingat, col. eo. ti. & in. c. 2. de testib. cog. & con. 2. visis literis legitimationis, col. 2. Panor. in proœmio decret. numero. 15. & in. c. cum speciali, in prin. col. 2. de appell. Domi. in. c. solet, quod est. 2. in prin. per illum tex. de sen. excom. li. 6. & in. c. venerabilibus. §. vl. etiam per eum tex. eo. tit. & li. Alex. in. l. cum probatis, col. 3. versi. ex prædictis & ibi Iason, col. quoque. 3. ff. de re iudi. Ipse Alex. qui id dicit sing. in. l. qui Romæ. §. duo fratres. col. 28. versi. nec ob. quòd tacita & ibi latè Iason, col. 21. versi. secundò principaliter. ff. de verbo. oblig. & con. 79. perspectis verbis, ad fi. li. 2. Iason. in. l. licèt imperator. ff. de leg. 1. dū allegat tex. & Domi. in. d. c. secundo, de sent. excō. & Iac. à S. Georg. in. l. 1. col. 2. numero. 12. C. de erro. cal.

Quicquid dixerit Panor.in.c.ex parte,in.2.no.per illum tex.de cap.mona. vbi tamen tandem videtur se remisisse ad Inno.in.d.c.P.&.G.

Expressa substitutio excludit tacitam.

59 ¶Ex his fit vt expressa substitutio plus virium in multis habeat quàm tacita. Primùm enim expressa excludit tacitam, & expressum facit cessare tacitum. l. cùm ex filio. §.1. & ibi Bar.& alij, &. l. qui plures liberos. §. itaque, &.l.ex facto. §. idem quæro. ff. de vulga. & pupil. Et voluit Bar. in.l. 1. ff. eo. ti.& Bal. in. l. testamento, in secunda oppo. C. de impub. & ali. substi. & in. l. cùm proponas, col.3.versi. confirmatur. C. de hære. instit. Et Rapha. Comen. con. 118.

Expres.sub sti. pupil. excludit matrem non tacita.

60 testator instituit, col.2.& doc.vbique.

¶Secundùm, expressa substitutio pupillaris excludit matrem à successione filij, Tacita minimè. De primo tex. in. l. Papinianus. §. sed nec impuberis. ff. de inoff. testa.& in. c. si pater, de testa.lib.6. De secundo est etiam tex. secundum communem intellectum in.l. precibus. C. de vulga.& pupil.& in.l.vl. C.de instit.& sub.& no.glo.Bar.& alij in.l.Lucius.ff. de vulg. & pupil. substi.Bar.in.l. Centurio,col.1.versi.ista glo.præsupponit, & ibi quoque Bal. qui distinguit, col. vl.eo.tit.idem Bal.in.l.Titius.ff.de hære.instit.

Expres.sub sti.uulgs. tollit suitatẽ & impedit trãsmiss. nõ tacita

61 ¶Tertiùm,expressa substitutio vulgaris, tollit suitatem quam vocant, atque ita impedit transmissionem, non autem tacita contenta sub expressa pupillari. Primum probatur ex tex. in.l.si filius hæres,& ibi Bar.& alij.ff.de libe.& posthu.Et voluit præterea idem Bar.in. l. filius qui patri. ff.de vulg.& pupil. sub. cum se.Secundum ex. l. si filius qui se paterna,&.l. Iulianus. ff. de acqui. hære.& no.etiam Bar.in.l.Gallus.§.& quid si tantùm.ff.de libe.& posthu.Bal.in.d.l. cùm propo

Substi. præfertur cõiũcto uenienti iure accres.

62 nas,col.3.versi.tertia est transmissio. C.de hære.instit.

¶Quartùm, cùm substitutus veniat ex expressa dispositione testatoris,coniunctus autem ex tacita tantùm.l.si Titio.§.Iulianus.ff.de leg.3.Ideo substitutus præfertur coniuncto volenti venire per ius accrescendi.l.2.§.duo.ff.de bono.poss.secun.tab.&.l.vnica.§. pro secundo. C. de caduc. tol. Ex quo Bal.in.l.quidam eulogio,col.2.versi.tertiò præmitto. C.de iure.delib.dicit potentiorem esse substitutionẽ,quàm ius accrescendi,quod nil aliud est, quàm si dicas potẽtiorem esse expressam voluntatem,siue dispositionem testatoris,quàm tacitam.

Seruitus expressè legata ipso iure cõstituitur nõ si tacitè.

63 ¶Et vt substitutiones relinquamus, si seruitus in testamento expressè legata fuerit, ea ipso iure constituta censetur.l.1.ff.de seruit.lega. &.l.si partem.§.1. ff.quemad.seruit.amit. Aliud autem si tacitè legata fuerit.l.seruum filij.§.si statuliberum, qui est vl.& ibi Iac.Are.& Bar.ff.de lega.1. & l.emptor.§.ancillam,coniuncta glo. & ibi quoque idem Bar. ff. de rei vendi. Et voluit item ipse Bar.in.l.1.col.vl.& ibi etiam Pau. Ca.ff.de lega.1.& idem Bar.in.l.binas.ff.de seruit. vrb. prædi. Tu tamen super hoc vide Imo.Raph.Co. Alex.& Franc. Are.in.d.l.1. ff. de lega.1. Raph. Co. Fran.Are.& Iason in.d.§.si statuliberum.

Expressum in uno capite, idio re petitũ censetur.

64 ¶His cõcinit quod expressum est in vno capite statuti,aut alterius dispositionis censetur repetitum in alio.l.quemadmodum.§.vl.& ibi glo.ff.ad legẽ Aqui. glo. in.§.item lapilli,in verbo,inuẽtoris,Instit.de rer.diui.Bar.in.l.4.§.eritque hæc differentia.ff.vi bono.rap. Quod autem tacitè in vno intelligitur,non videtur in alio repetitum,vt voluit Bal.in.l.1. in prin. per glo. ibi in verbo,si quis.ff.quod quisque iur.in lec.antiqua,quem sequitur Alex.ibi & Philip. Deci.con. 353.in casu proposito,& con.416.in testamento,col.3.

Nõ aũ tẽ tacitè intellectum. Clã derog. expressa præcedens tollit uolũtatẽ sequẽtẽ expres.

65 ¶Eodem spectat,quòd licèt clausula derogatoria expressa præcedens tollat voluntatem sequentem,etiam expressam.l.si quis in principio testam.ff. de lega. 3. non id tamen facit clausula tacita præcedens,quæ scilicet resultat ex mente,non ex verbis testatoris.l.vl.in prin.& ibi Bar.ff.de leg. 2.Bal.qui eum tex.dicit no.in.l.humanum,col.2.versi.secundo casu.C.de legib.Fran.Are. in.l.1. col.7.versi.circa primum.ff.de testa.vbi illum dicit sing.& in.l.3.col.2, versi. vnde infert, eo.tit. vbi etiam dicitur no.& Soci.qui no.quoque dicit con.198.primo aspectu, col. 3. versi.& licèt in casu,& Iason in.l.seruum filij.§.si idem seruus,col.vl.ff.de lega.1.& in.l.filio quem pater. ff. de libe.& posthu.quibus locis dicit sing.& in.l.cùm quid,col.2.versi.quarto, in.1.lec.ff. si certum pe.

Non tamen tacita. Alie. uolũ. inutilis admit lega.taciũ nõ expressum. Principis prohibitio expressa actũ irritat, non tacita.

66 vbi dicit no. Ex quo vides,quod iam sup.sepius diximus,potentiorem esse voluntatem expressam, quàm tacitam.

¶Mentio autem dictæ. l. seruum filij. §. si idem seruus, vnum aliud in memoriam reuocat,quod ad hanc tractationem pertinet, nempe quod dicit glo. ibi in verbo, venient,in. 1. oppo. scilicet, quòd voluntaria alienatio inutilis rei legate admit legatum tantùm, per. l. 3. §. vl. ff. de fide instr.non etiam expressum, per tex. in. d. §. si idem seruus, & eam nuncupatim sequitur Angel. & Pau. Ca.ibi,quanquam Imo.Alexand.& Fran. Aret.ibi reclamant, sed priorem tutatur Iason in eodem loco.

¶Sed ad id, quod antè diximus de clausula derogatoria, proximè accedit, quod traditum est ab Imo.in.ca.dilectus,le.2.(sunt enim tria eius initij capita.in illo ti.)col.quarta,versi. in ea glo. ibi prohibuit, & ibi quoq; Panor. licèt non ita expressè col.vl.extrà de præben. quòd licèt actus factus contra prohibitionem expressam principis non valeat. c. proposuit, de concess.præben. cum si. adductis à glo. in. d. c. dilectus, secus tamen in tacita, quæ scilicet venit per quandam sequentiam,per tex. in eo ipso. c. dilectus, adducit Imo.quæ in simili no.in.d.l.seruum filij.§.vl. ff. de lega.1.& id quoque sequitur Soci.d.con.198.vbi sup.lib.2.

¶Hue

Expressus cõsensus in multis astringitur requiritur.

68 ¶Hue quoque pertinet, quòd in multis casibus requiritur expressus consensus, nec sufficit tacitus,quasi scilicet plus ponderis& momenti sit in expresso,quàm in tacito,vt in casu.c.statutum. §.in nullo,& ibi glo.in verbo expressus,& alij,de rescrip.lib.6.Et in alio casu Hosti.in. c. nuper, & ibi Panor.col.1.vers.glo.prima est facilis, extrà de testib.Nam & videmus q9 in alienationibus temporalibus rei ecclesiasticæ sufficit tacitus consensus capituli.c.2.de his quæ fiunt à prælat.In perpetuis,expressus requiritur.glo.Inno.Hosti.& Panor.ibi & glo.in.c.1.in verbo,perpetuis, de non ali.reb.eccles.libr. 6.Et cùm clericus transit ad aliam ecclesiam eiusdem diœcesis, sufficit tacitus consensus episcopi.Si alterius,requiritur expressus.glo.in.c.placuit.7.q.1.& in.ca.1.21.q. 2.&Anto.post Vincent.& Tanur.in.c.admonet,de renunci.

Procurator non potest tacitè reuocare substitutum.

69 ¶Et quod scribit Oldra.con.130.omissa,col.1. Quòd procurator, qui habet potestatem reuocandi institutum ab eo,potest expressè reuocare,non tacitè,quem refert & sequitur Nellus in tracta.bannito rum,in.2.parte præteriti temporis,quæsti.9.de quo nonnihil per Domi.in.ca. si quẽ §.secus,de procura.lib.6.Et quod tradit Bal.in.c.1.§.iudices,in fi.tit.de pac.iura.fir.quòd expresse renuncians appellationi,videtur fateri se malam causam habere,per.l. 3.C. de fid. instr. secus si tacitè, per.l. properandum.C.de iudi.

Expressus cõsens° tacito potẽtior

70 ¶Et generale est,ac propè perpetuum,vt potentior sit expressus consensus,quàm tacitus, vt videre licet ex Io. And.in.c.scienti,de regul.iur.lib.6.in Mercur.Panor.in.c.clerici,col. pen.versi. tertiò no.de iudi.& in.c.si diligenti,col.10.versi.quæro cum glo. pe.extrà de for.compe.& in.c. dilecti,col.3.no.in fi.eo tit.& in.c.ex ore,col.2.de his quæ fiunt à maio.par.cap.& doct.vbique. Nam is consensus,ea voluntas propriè dicitur,quæ expressa est,vt dicit Bal.in.d.l.2.§.voluntatẽ, & ibi quoque Alexand.& alij.ff.sol.mat.& Philip.Deci.con.308.in casu ad nos transmisso, col. pe.& ideò cõditio,Si consenserit,Si voluerit,expressam voluntatem requirit,Bar.in.l.si ita legatum.§.si ille volet.ff.de legat.1.

Conditio si voluerit.

71 ¶Et sanè voluntas,siue consensus expressus est clarior, apertior,manifestior, vt qui verbis concipitur,Tacitus est quodam modo occultus,tectus,præsumptus tantùm,vt probat. l. qui ad certũ ff.locat.& plærunque fallax,vt qui à mente & coniecturis proficiscitur,in quibus sępissimè decipimur,vt dicit Bald.aliud tamen agens in.l. precibus,col.7.versi.dixi ergo de duabus. C.de impub. & aliis substi.& Frã.Cur.con.64.antiquissima,col.2.versi.quia in vltimis voluntatibus,& Iason in.l.licet imperator,col.3.ff.de lega.1.Et alibi dicit ipse Bal.videlicet in.l.1.col.7.versi.modò sequitur alia: C.de confess.de mente hominis nullum est directum testimonium,per no.in.l.iurisgentium.§.pactorum.ff.de pactis.cum aliis multis à me collectis in repe.l.si vnquam,in verbo, libertis,nu.19.vnum tantùm,& præced.C.de reuo.donati.

Coniecturæ sæpe nos fallunt.

Tacitũ aũ legis admiculo quã expresso. Expressa renunciat. hær.paterna reuocari potest nõ tacita. Expres.filij renunci. hæred.patri nõ nocet Tacita nocet. Renunciatio expressa est perso. Tacita rei alis. Tẽpus fortius excludit quã expressa renunciatio. Prælat° tacitè præiudicat eccle siæ.

72 ¶Ex quibus planissimè constat illud verissimum esse,quod iam sæpius diximus,consensum expressum plus habere momenti,virium,& ponderis,quàm tacitum.Id quod omnino & sine exceptione obtinet,vbi consideratur consensus simpliciter sine adminiculo,siue fomẽto. At si cum eo occurrat legis aliquod adminiculum,tunc certè consensus tacitus quandoque est potentior expresso,vt pulchrè & scienter declarat Panor.in.d.c.dilecti,col.1.in.3.no.extrà de for.compe.

73 ¶Et id quidẽ patet in renunciatione expressa hæreditatis paternæ, quæ intra triennium reuocari potest.l.vl.C.de repu.hæred.&.l.si quis suus.ff.de iur.delib.non autem ea,quæ tacitè inducitur à lege per lapsum temporis.l.3.vbi idã expressè not. Bar.Bal.Pau.Ca.& recentiores. C.de iur.& fac.igno.& no.etiam iidem Bar.Bal.& Pau.in.d.l.si quis suus.ff.de iur.delib.& Bar.in.l.Seruus. §.vlt.ff.de bono.poss.& Bal.in.l.1.in.27.oppo.& ibi latè Alexan.& Philip.Deci.in.4.no. C.qui admit.Pau. Ca.&Alexan. in.d.l.vl.C. de repud.hære.& his prior Accur.in.l.2.in.3. solut.& ibi quoque recentiores. C.de iur.& fact.igno.

74 ¶Similiter expressa filiifa. renunciatio hæreditatis sibi delatæ,non præiudicat patri, quin possit ex sua persona adire.l.vlti.in prin.& iterum in.§.pe.C.de bo.quæ libe.Verùm illi nocet tacita repudiatio,lapsu temporis à lege inducta per.l.vlt.ff.quis.ord.in bo.pos.seruet.&.l.1. & ibi Bart. ad fi.ff.de acqui.hære.&.l.is qui hæres.§.neque filius,& ibi etiam Bar.& alij,co.tit.& .l.seruus. §. vl.ff.de bo.poss.&.d.l.1.& ibi glo.Bar.in fi.Bal.in.27.oppo.& recentiores. C.qui admit. Ex quibus ipse Bal.dicit generaliter,quòd renunciatio expressa excludit personam à iure sine præiudicio tertij,sed præscriptio,& negligentia,excludit ius ab omnibus personis, & sic est in rem. Bar. Ro.Alex.& Iason in.l.is qui.§.neque filius.ff.de acqui.hæred. Iason in.l.si constante,col. 2.versi. hinc videmus, & iterum col. 27.versi.tertiò inquantum.ff.sol.mat. Et propterea dicit idem Bal. in.l.Claudius,quæ est antepe.ff.de acqui.hære.& in.l.eam quam,col.5.versi.ex isdem collige.C. de fideicom. post Iaco.Aret.in.l.facta.§.si quis bonorum.ff.ad. S.C.Trebell.quòd fortiùs excludit tempus propter legis authoritatem,quàm expressa renunciatio, vbi agitur de præiudicio tertij.l.natura.§.vl.ff.ad. S.C. Trebel.

75 ¶At Bal.in.l.Centurio,col.2.& ibi expressiùs Imo.col. 9.ff.de vulga. & pupil. dicunt id quod dici solet,expressum plus operari quàm tacitum,non procedere quando agitur de excludendo aliquo ab hæreditate. Verùm id non tantùm procedit in exclusione hæreditatis. Nam & videmus quòd prælatus non potest expressè renunciare iuribus ecclesiæ,quia id esset donare, quod prohibitum est,cap.2.de donatio.& tamen tacita repudiatione ex lapsu temporis,à iure introducti illi

præiudicat.c.de quarta,&. c. veniens, extrà de præscr.de quo per Fely.in.c.cùm accessissent,col. pe.versi.tertia conclusio,extrà de constit.

76 ¶Id quod etiam in aliis multis videmus,nam præses ciuitatis ei non potest expresè præiudicare l.præses. C.de transac.Potest tamen tacitè ex lapsu temporis.l.aduersus,cum glo.C.de vsur.Et in causa criminali vel in causa status, non potest renunciari expresè appellationi,vt no. in. l. pactũ inter.&.l.ius publicum.ff.de pactis,&.l.2.&.3.ff.de libe.cau.Sed tacitè potest patiendo labi tempus appellandi,vt dicit Bal.in.l.vl.col.1.versi.oppo.quòd non posit.C.de tempori appell. Nam tacitum(inquit)pactum cursu tẽporis roboratum,plus operatur quàm expressum,per.d.l.facta.§. si quis bonorum.ff.ad Trebel.Et hoc(vt ille subdit)propter authoritatem præscriptionis, quam à lege assumit.Et idem de procuratore,vt non posit expresè renunciare appellationi in præiudicium domini,posit tamen tacitè per lapsum temporis.Angel.& Imo.in.l.ab executore.§.si procurator,qui est vl.ff.de appell.

Et præses à uitatis.

Et procurator domino

77 ¶Et aliàs sæpe plus præiudicamus aliis omittendo,quàm renunciando: Nam vt dicit idem Bal. & ante eum Inno.in.c.cùm olim abbas,vterque ad fi.extrà de offi.deleg.potest procurator omittendo præiudicare domino,& sic(vt subdit Bald.)plus potest omissio,quàm renunciatio, & pro simili allegat.d.§.si quis bonorum.Et curator qui non potest renunciare exceptioni peremptoriæ,nocet tamen adolescenti non opponendo.Bal.& recentiores in.l.pactum curatoris. C.de pactis,cum infinitis aliis similibus,quæ si huc congerere vellem,tempus me citiùs deficeret.

Procurator omittendo nocet dño. Et curator minori.

78 ¶Nec frustra dixi suprà,quandoque hoc casu esse potentiorem consensum tacitum quàm expressum:neque enim hoc semper procedit.Nam filius excluſus de iure prætorio per lapsum anni, vel de iure ciuili per lapsum.30.annorum,intelligitur solùm excludi à primo capite, non à sequentibus.l.1.§.sed videndum.ff.de succeſſ.edic.glo.in.d.l.3.ad fi.C.de iur.& fac.igno. vbi Iason illam reputat sing.cum aliis multis à me collectis in tractatu retractuum,tit.2.§.item.2.glo.1.num.19. hinc fit & duodecimo,& seq.Tamen si expresè repudiauerit simpliciter,excluditur ab omnibus capitibus,vt voluit glo.in.d.§.sed videndum,in verbo, succedat,quam ad hoc dicit sing.Pau.Ca. in.l.1.col.5.C.qui admit.vbi ex hoc no.quòd plus operatur expressa renunciatio, quàm tacita ex lapsu anni ex lege inducta,sed illam quoque dicit sing.& no.idem Pau.& Iason in.d.l.3.C.de iur. & fac.igno.& rursum not.idem Iason in. d.l. cùm quid,in.2.lect.col.2.versf.& econtra.ff.si cert. pet.Sed tu circa hoc omnino vide Philip.Deci.in.d.l.1.C.qui admit.in.4.no.

Filius tempore excluſus à primo capite, non excluſus eſt à cæteris.

97 ¶Item secundò illud procedit, vt scilicet in dubio sit potentior expressus consensus,quàm tacitus,secus autem si lex vlterius procedat disponendo contrarium,verbi gratia in iuramento calũniæ,quod expresè remitti non potest.l.2.§.sed quia.C.de iura. calumn.Tacitè tamen potest,secundùm glo.& doc.ibi.& est tex.in.c.1.§.item primo,eo ti.lib.6.Et in aliis quoque adductis per glo.in.d.§.sed quia,& glo.in.l.longè.ff.de diuer.& tempo. præscrip. & iterum in.l.sed si inter.ff. de serui.rusti.prædi.& glo.in.c.inolita.1.q.11.& in.c.si fortè,in verbo euidentem,ad fi.de elec.li. 6.& doc.in.c.cum tempore,de arbit.quæ in hunc modum intelligit Deci.in.d.ca.dilecti, de for. compe.

Iuramentũ calum, expreſſe remitti nõ potest. Tacitè potest.

Et alia multa.

80 ¶SED ET illud consequens est,vt declaremus quid expressum dicatur,quídve tacitum.In quã rem multa possumus decerpere ex his,quæ suprà diximus.Sed nunc latiùs paulò id tractandum ducimus.Sunt qui vno tantùm discrimine vnum ab altero distinguunt,vt videlicet expresim dicatur id,quod verbis exprimitur.Tacitũ, quod magis intellectu concipitur,q̃ verbis:siue ex factis insurgit,non ex verbis:ita videtur voluisse glo.in cle.sæpe, in verbo,partibus,ante fi. de verborũ significatione,& Bal.in.l.vl.2.versi.ad primum dico.C.de insti.& substi. Et id quidem satis probat tex.in.l.si seruus.ff.de assig.liber.cùm dicitur, siue expressum est,siue certè intellexit, & cæte. & expressius in.l.ratum.ff.de solut. ibi,quod magis intellectu percipi, quàm locutione exprimi posit.

Expreſſum gd sit gdũ tacitum. Expreſſum uerbis. Tacitũ mẽte & ex factis.

81 ¶Baldus autem in.c.vl.col.4.versi.quæro nunquid consuetudo,extrà de consuetu.hoc vnũ tradit,expressum etiam dici,quod per scripturam apparet,quod & idẽ quoq; dicit in.l.sed si quis. §. quæsitum,col.4.venio ad quæstionẽ.ff.si quis cautio.cùm scribit expressum dici,quod voce profertur,vel quod per scripturam apparet ad oculum. Quod autẽ (inquit) per rationem intellectus solùm colligitur,dicitur tacitum.l.iam hoc iure.ff.de vulg.& pupill.sub.& l.non rectè.C.de fide-iuss.& l.1.ff.de his quę in testa.delent.Cui concinit quod scribit Io.Fab.in.§.qua ratione,col.1. Instit.de pupil.substit.Id dici expressum,quod ex certa significatione & vi verborum depræhenditur prolatum.Tacitum aũt,quod vis verbi ex sua recta significatione non importat,sed ex coniecturata mente & voluntate verbis patientibus deprehenditur,quod non longè abest ab eo quod diximus in præcedenti versi.

Expreſſum qd̃ p ſcripturã appet Tacitũ qd̃ per ratiõnẽ int lectus colligitur.

82 ¶At ipse Bal.vt ad eum redeamus,in.l.si is qui,col.2.ver.sed quæro quid vocas.C.si pend. appel. scribit id tacitum dici, quod sine verborum prolatione habetur pro expresso, siue quod lex supplet.Idem con.52.casus talis est statuto, lib.1.quod repetitur con.384.lib.5.tradit,id omne quod ex interpretatione venit,esse tacitum,non expressum,vt dicimus(inquit)in vulgari & tacita pupillari substitutione.d.l.iam hoc iure. ff. de vulgari,substit. Id autem expressum esse quod venit ex significatione vocis.Rursus idem in tractatu de pactis,col.16.versi.illud est no.dicit id pactum esse

Taciti aliter. Taãtũ aliis modis.

esse expressum,quod habet consensum expressum,Tacitum,quod habet consensum præsumptũ: nec interesse vtrum sit expressum verbis an facto.Nam pactum,quod nutu cõtrahitur,expressum est,non tacitum,ar.l.certum.ff.si cert.pet.& no.in.l. item quia.ff.de pact. quo in loco glo.in verbo,& mutus,& ibi Bald.in.2.lec.col.2. dicit id expressum esse, quod fit nutu, & aliis signis euidentibus,per.l.si stipuler.§.vl.ff.de verbo.oblig. De quo nos dicemus plenius infrà,numero.156. quintum genus expresi.

83 ¶Porrò Ange.con.17.pro decisione quæsiti,col.vlti. ita hoc videtur intelligere; vt id dicat esse expresè dici, quod tacitè inest ex natura verbi hoc importantis, per dictã l.Prætor.§.interdictũ hoc,& ibi glo.in verbo, expressum.ff.de ope.no.nunci. Hincque dici in substitutione breuiloqua, quatuor substitutiones contineri: duas scilicet vulgares, & duas pupillares,& eas quidẽ expressas,licèt non verbis specificis,vt voluit glo.in.l.Lucius,in verbo,non ad matrem, & quod ibi dicit Bar. col.3.versi.quæro vtrum hæc substitutio. ff.de vulg.& pupil. coniuncta glo.in.l.precibus. C.de impu.& ali.sub. Et facit(inquit)tex.in.l.1.§.vl.ff.de ver.oblig.Et ante eum Bar.in.l.si fi deiussor.§.meminisse,circa mediũ.ff.de lega.1.Vbi dicit q̃ id quod natura verborũ importat,non dicitur tacitè legatum,sed expresè. quod & idẽ scribit in.l.vxorem. §. agriplagam,post medium, ff.de lega.3.& Iason in.l.1.col.16.versi.confirmo per doctrinam.ff.de lega.1.

Expreſſum & Tacitũ aliis aliter.

84 ¶A quibus non longè abest quod scriptum est à Philip.Deci.con.68.pro resolutione,col.4.ver. postremò.Scilicet id expressum dici, quod ex verbis ipsis infertur, & colligitur,licèt id verba apertè non exprimant. Nam & id (inquit) dicitur esse in scriptis quod ex scriptis infertur & colligitur.l.1.§.sin autem, & quod ibi no.Bar.ff.de hære.instit.& quod scribit Angel.in.l.quoties in prin.per illum tex.ff.eo.ti.hæc Decius.

De cadẽ re

85 ¶Hanc autem rem latiùs atque distinctiùs tractat Bar.in.l.1. col.3.versi.videamus ergo de prima.& ibi per eum recentiores.ff.de vulg.& pupil.substit.scilicet expressum dici tribus modis. Primò,quòd in genere dicitur.l.vlt.in fi.& quod ibi no.secundum vnam op.C.quod cum eo.Secundò,quod specialiter exprimitur.l.1.§.inter filium.ff.ad leg.Cor.de falsis,&.d.l.vlt. secundùm aliam op.Tertiò,quod singulariter,& proprio nomine exprimitur.l.quod in rerum.§.vlti.& ibi parua glo.ff.de lega.1.Et idem fermè tradit idem Bar.in.l.si quis in principio,col.4. versi.quæro, quid si testator.ff.de lega.3.& in.l.1.in fi.ff.si quis in ius vocat. non ier.Bald.in repe.c. si pater,in materia vulgaris substit.de testa.lib.6.& in tracta.de substit.col.2.Pet.Ane.in.c.duobus,quod est pe.col.3.in.3.quæst.de rescrip.libro.6.Pau.Ca.con.278.passus iste,col.1.& iterum.2.libro.1.& con.441.pro declaratione,col.4.versi.cùm igitur,eo lib.1.Fran.Cur.Senior con.49. memoriæ, col.15.versi.ad secundum,vbi & alia multa ad primum illud genus allegat,& iterum,con.seq.col. 50.versi.ad quartum fundamentum.Barb.in repe.cap.Raynaldus,char.32.versi.sed iudicio meo, extrà de testa.& con.25.scribitur sapientiæ,col.9.versi.præterea ad prædicta,lib.1.& con.89.clementissimi,col.6.&.7.lib.4.& Guid.Pap.con.66.viso themate,col.13.versi.item expressum dicitur.Bened.in repe.c.Raynutius in verbo, si absq; liberis moreretur,numero decimoquarto,& multis seq.de testa.

Expreſſum tribus modis dicitur. Expreſſum generaliter Expreſſum ſpecialiter. Expreſſum ſigulariter

86 ¶Quantum ad primum pertinet,quo dictum est id expressum dici,quod in genere dicitur,Ad- de quod idem dicit ipse Bar.&Bal.in.d.l.Prætor.ff.de no.ope.nunci.& idem Bar.in.l.Centurio, col.1. ff.de vulga.& pupil.Signo.e6.176.quæstio proponitur,col.3.ver.præterea licèt,vbi ad hęc allegat. l.sed an vltro,in prin.ff.de nego.gest.& l.negotiũ,& quod ibi no.C.eo. vbi etiam est bona glo.Et idem quoque voluerunt Bal.Imo.& Fran.Are.in.l.illud.ff.de acqui.hære. Bal.con.319. quidam Nicolaus,col.2.lib.5.Pet.Anc.con.393.visa diligenter gratia,col.1.Pau.Ca.con.91.præsuppositio,col.3.libro.2.Alex.con.76.videtur in præsenti,col.4.versf.& si dicatur,libro.5.& con. 201.perspectis verbis,col.2.versi.confirmantur prædicta,lib.6.Fran.Are.in.l. qui liberis. §. hæc verba.ff.de vul.& pupil.vbi id dicit probari ex.l.Lucius,eo.ti.Et idem Are in.d.l.si fideiussor.§. meminisse,col.2.versi.super secundo articulo.ff.de lega.1.Barb.in.c.ad aures,de rescrip.Pe.Besu. & Iason in.l.fticium qui meus erit.ff.de lega.1.ipse Iason in.l.1.col.16.versi.confirmo per doctrinam.ff.eo.ti.Philip.Deci.con.389.visa longa serie,col.vl.

Iterum de primo genere.

87 ¶Et hoc quidem confirmatur vltrà suprædicta,per tex.in.l.qui vsumfructum.ff.de verbo. oblig. in illis verbis,specialiter expreserit,quibus satis ostenditur etiã generaliter aliquid exprimi:frustra enim aliàs ea dictio,specialiter,adiiceretur.Et est similis tex.in.l.2.§.1.ff.de dol.mali.excep. & in.l.in fundo.ff.de supel.lega.& in.l.si is qui.§.vlti.in fi. ff. de reb.dubi.& in.l. quærebatur. ff. de mili.testa.& in.l.sed si hoc, in prin.ff.de condi.& demon.& in.l.balista,in fi.ff.ad SC.Trebel. & in.l.vlti.§.Camelelasia.ff.de muneri.& honor.& in.l.1.§.qꝰ fi ab initio.ff. de exercit. acti. & in l.diem.§.si quis.ff.de arbit.& in.l.circa.C.de loca.& in.l.cùm multæ,versi.si igitur dote.C.de dona.ante nupti.& in.l.neque.C.de iure doti.& in.l.vlti.§.omnem.C.de adm.tut.& in.l.si quis argentum,in prin.ibi generaliter vel specialiter expressum.C.de donat.& in.l.2.C.in quibus cau. pig. vel hypo.taci.contra.& in.l.illud.C.de collati.& in.ca.2.in fi. extrà de depositi.

De cadẽ re

88 ¶Et hac quoque ratione,quòd tantùm operatur dispositio generalis,quo ad omnia compræhensa sub genere, quantùm specialis ad compræhensa sub specie. l.si duo.in fi.& ibi Bart. ff. de adm. tut.&.l,si chorus.ff.de lega.3.&.l.omnes,vbi & ad hoc no.Bal.& Ange.C.de præscri.30.vel.40 anno.

Generalis diſpo. tãtũ opatur quo

ad comprehensa sub genere, quantũ spe cialis sub specie.

anno.glo.in.l.si quis mihi bona.§.iussum,versi.sed vtrùm.ff.de acqui.hære.& post eam Bart.in.l. sed & si quis.§.quæsitum,post prin.ff.si quis cauti. Alex.Fran.Are.& Soci.in.d.l.1. ff. de vulg. & pupil.sub.Fran.Cur.Senior.d.con.49.col.15.versi.in proposito.Philip.Deci.con.259. visis his, col.2.cum aliis multis concord.à me latiùs collectis in repe.l.si vnquam, in prin.numero.114. & hæc quidem.C.de reuo.dona.

Potestas legitimãdi an & quomodo ad feuda trahatur Frater an & quando in feudo succedat.

89 ¶Ex quo illud fit,quod ex facto respondet Soci.con.3.in causa domini,col.3.ver.tertiò quòd dicta,li.3.Quòd licèt potestas legitimandi nõ trahatur ad feuda,ex sententia Signo.con.218.quidã dictus Ioannellus,cũ concord.à me traditis in tracta.retractuum,li.1.§.1. glo.3.in verbo *ou autres biens*,numero.6.nec in generali,Tamen si ex generalitate verborum colligi posit, principem voluisse hanc facultatem ad feuda quoque trahi,id satis est. Et quod etiam voluit Fran. Cur.senior. in.d.con.49.col.15.versi.ad secundam.& latius con.seq.col.50.vers.ad quartum fundamentum, & multis seq.quod cùm.vt frater possit succedere , regratur id in inuestitura noui feudi expressè dici,per.ca.1.tit.de succes.feud.&.c.1.§.cùm vero Conrardus,tit. qui feud.dar. pos. Certè satis erit,vt ex verbis generalibus id colligi posit.Et vtrunque sequitur Fran. Ripa.in.d.l.1.numero 52. & seq.ff. de vulg.& pup.

Expressum generale etiã in materia stricta. Generalis dispo.etiam in odios.& pœnal. generaliter intelligenda.

90 ¶Et hæc quidem procedunt etiam in materia,in qua fit stricta interpretatio,vt non obscurè patet ex.d.l. vlti. C.quod cum eo, quæ quidem loquitur de contractu,qui haud dubiè strictè interpretatur,vt ex ea ipsa.l.Iason expendit,in d.l.1.col.5.versi.item addc.ff.de vulg.& pupil.Et id cõfirmat quòd generalis dispositio in odiosis,& pœnalibus,quæ strictè interpretauda sunt,generaliter intelligitur,vt voluit Angel.in.l.vl.col.vl.versi.tertiò quæritut.ff. de constit.prin.cum concord.à me adductis in repe.l.si vnquam,in prin.numero.115.& hęc etiam. & iterum in nostro tractatu retractuum,tit.1.§.1.glo.14.in verbo,*ou equipollent a uente*,numero.102.sed & hæc.Quãuis contrarium eius,quod primùm diximus ex Iaso.teneat Fran. Ripa.in.d. c.ad aures,col. 6. versi. tertiò adducitur,extrâ de rescrip.per tex.cum glo.in.c.inquisitores.de hæreti.lib.6.Sed priorem op.obiuuant multa à nobis congesta in.d.repe.l.si vnquam,in prin. vbi suprà citauimus. Quomodo autem ille text.& glo.in.d.c.inquisitoris,intelligantur,dicemus in seq.versi.

Limitatio primi generalis expressi. Dum respectu certæ pſonæ debet fieri expressa mentio.

¶Nam illud primum genus expressi, multis modis limitatur. Primò, vt non procedat, quando 91 respectu & fauore certæ personæ debet fieri mentio expressa, neque enim tunc sufficerent verba quantumcunque generalia.verbi gratia,si diceretur contra quaslibet personas,cuiuscunq; qualitatis,aut conditionis existant.sed requiritur specialis expressio personæ,vt voluit glo.no.in.d. ca.inquisitores,in verbo,expressè,per illum tex.& ibi etiam Domi . qui id dicit bene notandum de hæreti.li.6.Anto.& Imo.in clc.constitutionem,per illum tex.de elec.Ro.in repe.authen. simi liter,in fi.C.ad leg.Falci. Alex.qui illam glo.dicit ad hoc multum sing.con.122.viso puncto,col. 3.versi.secundò adducitur,lib.4.Barb.qui ad hoc alia citat,con.24.illud adferam, col.3.versi. facit etiam quia vbicunque,li.1.Iason in.d.l.1.col.5.& ibi Fran.Ripa.col.8.numero.56.ff.de vul. & pupil.vbi & ipse Iason illam dicit sing.& idem Iason in.l.1.col.5.versi quintò adde.ff.si quis in ius voca.non ier.vbi & illam glo.dicit valde sing.& in.d.l.prætor,in prin.col.2. & sequen. ff. de ope.nunci.vbi illam quoque dicit solennem,& sing.& con.97.in præsenti testamento,col.3.ver. item vbi requiritur,lib.4.vbi eam dicit no.&Bened.in.d.c.Raynutius,in verbo,si absque liberis moreretur,lib.2.numero.15.de testa.

Dispoſi. generalis includit pſonas & causas priuilegiatas.

92 ¶Et id quidem non modicum fulcit,quod aliàs dicimus dispositionẽ generalem includere personas & causas prærilegiatas,& fauorabiles.l.Decurionibus,& ibi glo.Bar.&Io.Plat.C.de silen. li.12.Bal.in.l.1.ante medium.C.de no.Codi.confir.cum multis concord.collectis ab Alexan.aut quod magis credo,Barb.inter con.ipsius Alexan.con.123.scripsit ecclesiasticus,col.5.versi.faciat quod voluit,& seq.lib.4.Et Fely.in.c.1.col.8.versi.secunda dispositio,extrà de præscrip.& Frã. Ripa.in.d.l.1.col.8.numero.56.& seq.ff.de vulg.& pupil.& à me in tracta.retractuum,tit.1.§.1. d.glo.14.numero.104.& id quidem.

2.Li. quãdo lex noua induceit nouam formã cui expreſſa mentionẽ requirit. Tutor debet ꝓmittere expressã defensionẽ. uide nu.seq

93 ¶Secundò limita,vt procedat, quando lex noua induceret nouã formã in aliquo actu celebrando,& vellet de ea expressam mentionẽ fieri,tunc enim non sufficit expressio per verba generalia, vt voluit Fran.Are.in.d.l.1.col.6.versꝰ.2.videtur,& ibi quoque Soci.col.8.versi. secundò limita, de vulg.& pupil.ad id allegantes Bar.in.d.l.Prætor,in prin.ff.de no.ope.nunc.vbi voluit,quòd si tutor iuret vtilia facere, & inutilia prætermittere,ista verba non sufficerent, neque satisfacerent formæ,per quam tutor tenetur promittere expressam defensionem pupilli,per.l.vl.§.defensionẽ versꝰ.omnem autem dubitationem.C.de admini tuto.vbi & Bart. illum tex.multum commendat & dicit nouum,& sing.& ibi etiam Cy.Angel.& Saly.& ipse quoque Bar.in.l.legitimos, ante fi. prin.& ibi quoque Raph.Co.in prin.ff.de legi.tuto.quibus postremis locis dicit Bart . se vidisse multas tutelas ob id cassari,& Bal.in addi.Specul.tit.de tuto.col.vl.versi.tutor tenetur.Angel.in §.vl.in authen.vt hi qui oblig.Raphael.Co.Pau.Ca.& Ro.in.d.l.Prætor,in prin.de ope.no.nunc Mathes.notab.108.incip.nota tex.sing.vbi ad hoc dicit tex.in.d.§..defensionem,sing.& Alexan. con.129.ponderatis his,col.2.versi.& ideò dicit,lib.1.& Barb.con.19.scripsit propheta,col.vlt. lib.1.& con.25.scribitur sapientiæ,col.pe.eo.lib.1.vbi illum quoque text.dicit singu. & con.47. præclarè scribit,col.pe.eo.li.2.vbi & illum dicit sing.& con.64.illud in medium referam, col.1.

lib.3.& con.91.illud referam,col.4.versi.circa tertiam,li.3.Angel.Are..in.§.actionum,columna 35.Instit.de actio.Maria.Soci.consilio vigesimoquarto,visis,columna.7.versi. nec ob. quod Immo.Et Iason in.l.1. col.5.versi.quintò no.facit.ff.de libe.& posthu.&.d.con.97.col.pe.vers.quinto facit,libro.4.Et huius rei rationem reddunt Fran.Are.& Soci.vbi suprà, quia verba generalia sufficerent in hoc casu, ius nouum, nihil adderet in effectu,ad id quod erat dispositum de iure veteri:quoniam de natura administrationis tutelæ est,vt tutor non relinquat pupillum indefensum.l.tutoris officium.ff.de admi.tut.

De cadẽ re

94 ¶Super hoc tamen aduertendum est,quod Bal.in.d.l.legitimos,& in.d.§.omnem dubitationem & prætereà in.c.ex parte.M.col.9.& seq.extrà de appell.negat necessarium,vt nuncupatim apponantur verba posita in.d.versi.omnino, sed sufficiunt æquipollentia, quibus in effectu promittatur specialis defensio,quia iura magis considerant effectum, quàm formam verbi.l. quoniam indignam.C.de testa.& formulæ verborum sunt sublatæ.l.1.&.2.C.de formul. & sequitur Alexand. sibi contrarius in.d.l.Prætor,& Fely.in.c.tranlato,col.3.de constit.& Francisc. Curt. senior. d. con.49.col.15.& con.seq.col.1.& in tractatu de arbit.in.19.qu.in fi.vbi id dicit semper tenuisse.

3. Limitat. cùm requiritur expreſsũ uerbis.

95 ¶Sed & illud aduerte,quod Bar.in.d.l.Prætor,in prin. dicit,quòd in.d.§.defensionem, non sufficit generalitas,quia textus nominatim requirit expressum verbis, cùm dicit solennibus verbis, Quod dictum ad hoc ponderat Alexã.d. con.129.col.2. versi.secundò limita.ff.de vulg. & pupil. per hoc limitãs quod dictum est,illud dici expressum,quod compræhenditur verbis generalibus, vt non procedat, quando lex requirit expressum verbis . Tandem tamen subiungit hæc verba: Quod an sit verum non dico nunc,quasi de hoc dubitare videatur.Idem tamen in.d.l.Prætor,in prin.col.2.versꝰ.ista regula,hoc assueueranter affirmat,ad hoc allegans Anto.& Domi.in.c. transla to,de constit.vbi tenent,quòd stante statuto,quòd positioni respondeatur verbis expressis , certè si in responsione ponatur aliquod verbum, per quod aliud in consequentiam sequatur, non videtur expressè verbis sed intellectualiter responsum. Quod & sequitur Feli. ibi. & illud quoque de expresso verbis voluit Benedic.in.d.cap.Raynutius,in verbo,si absque liberis,lib.2.numero.15. versi.secundò limitabitur,de testa.

De eadẽ re

96 ¶Et ita hoc erit vice tertiæ limitationis, vt videlicet non procedat illud primum genus expressi,cum requiritur vt aliquid verbis exprimatur,siue vt quid fiat verbis expressis , tunc enim non sufficeret,vt verbis generalibus id fieret,sed huic sententiæ non accedit Fran.Rip.in. d.l.1. col.9.ver.tertiò limitatur.ff.de vulg.& pupil. Quia ita (inquit) dicitur verbis expressum, q̃ exprimitur verbis generalibus,sicuti verbis specialibus,per tex.in.§.præterea, Instit de inutili . stipul.& l.doli clausula.ff.de verbo.oblig. Nec ob. vt subdit.d.§. defensionem,quo innituntur alij: quia ibi tex.vnum aliquid requirat præterea,vt scilicet specialiter exprimatur.quo casu haudubiè non sufficit generalis expressio,vt & nos quoque dicemus numero.146.illud tandẽ dixerim.

4.Limitat. cùm aliquid expreſsum pro forma requiritur.

97 ¶Limita igitur quartò, vt nõ procedat,vbi lex in aliquo actu pro forma requirit aliquid expressũ, quia hoc non sufficit adimplere verbis generalibus,quanuis videantur æquipollere . Ita nominatim voluit Iason in.d.l.Prætor,in princ.col.4. versꝰ.ex qua diligenter,ex no.ibi per Bar. Confirmatque per illud quod vult glo.in.c. vt circa,de elec.lib.6.& in clc.1.in verbo,tacta,de hæret.que voluit non satiffieri statuto exigenti iuramentum,tactis scripturis,si præstatur iuramentum præsentibus scripturis,non tamen tactis.Et hac quoq; ratione , quòd verba specialia magis mouent, & plus operantur,q̃ generalia.l.item apud Labeonẽ.§.& hoc edictũ.ff.de iniur.quia nõ egent alia declaratione, sicut generalia.l.emptor.§. Lucius.ff.de pact.&.l.cùm Aquiliana.ff.de transac.

De cadẽ re

98 ¶Cui adde quod voluit Feli.post alios antiquiores,quos allegat in.d.c.ad aures,col.2.versꝰ. nihilominus sequenda est,de rescrip.quòd si lex requirat expressionem pro forma,non sufficit expressio,sub quodam verborum inuolucro.l.sed & si quis.§.quæsitũ.ff.si quis cautio.&.c.qui ad agendum,&.c.vl.de procur.lib.6.Et quod item voluerunt Imo.Alex.& Fran.Are.in. l.qui Romæ. §. duo fratres.ff.de verbo.oblig.quòd vbi pro forma requiritur specifica scientia,non sufficit eã haberi in genere.De quo tamen vide Iason.ibi,col.28.versꝰ.defendendo Bar.Et quod etiam tradiderunt Bal.& Angel.in.l.1.ff.de libe.& posthu.quòd licèt aliàs sufficiat exprimere nomen proprium alicuius,sine expressione cognominis,aut alterius demonstrationis , fallit tamen cum id requiritur pro forma,tunc enim non sufficeret exprimere nomen proprium,quantumcunque singulare, cuiusmodi fuit nomen cuiusdam Gallopresi,qui fuit bidellus Azo.Et idem voluerunt ipse Angel.Ro.Alex.qui alios citat,& recentiores in.l.hac consultissima. C.qui testa. face. pos. ipse Angel.&Imo.in.l.quoties.§.si quis tamẽ.ff.de hære.instit.Pet.An.in repe.c.1.in.6.q.prin.ver,quæro etiam si statuto cauetur,de consti.Maria.Soci.con.24. visis ac diligenter,col.7.versꝰ.nec obstat quod Imo.Et Hippo.Marsi.con.29.solamen omnium,col.2.versꝰ.& faciunt,lib.1.Et hæc faciunt ad eam insinuationem nominis & cognominis quæ debet fieri in nominationibus beneficiorum ex concord.summi pontificis & regis.Et vide quæ dicam inferius numero. 139.& ex hoc,& numero.154.intellige secundò,& seq.& numero & ideò cum forma,& seq.

5.Limita. quando lex noua correctoria iuris antiqui requirit aliquid expreſsè fieri, vt voluit Angel.

99 ¶Limita quintò,vt non procedat,quando lex noua correctoria iuris antiqui requirit aliquid ex pressè fieri,quia tunc non sufficiunt verba generalia,sed debet nominatim fieri,& specialiter , vt in.§.si verò expressim,per illum tex.in Authẽ.de trien.& semis.Nam cùm lex noua (inquit)

Falcidia an censeatur phibita uerbis generalibus.

(inquit) permittat testatori, expresè prohibere falcidiã in l. fi vt allegas. C. ad leg. Falci. quæ quidem corrigit ius antiquum, in l. quod de bonis. §. 1. & §. vl. ff. ad leg. Falci. Ideò debet illud exprimi à testatore specialiter, & nominatim, nec sufficit generaliter id fieri, iubendo integram aut totam hæreditatem restitui, aut aliis verbis similibus, per tex. in d. §. si verò expresim. Et idem quoque voluit ipse Angel. in. §. illud quoque, per eum tex. in authen. de trien. & semis. & in authen. sed cùm testator, post prin. C. ad leg. Falci.

100 *De eadẽ re*

¶ Sed & idem tenuit Ro. nulla Angel. mentione facta, in repe. d. authen. similiter, col. vl. C. ad leg. Falci. ad id quoque allegãs tex. in l. fi quis, in principio, ver. sed hoc ita demũ. ff. de lega. 3. & tex. vt ipse dicit, meliorem totius iuris, in l. vl. C. de indic. vidui. Et rursus idem Ro. con. 75. nescio qua ex re, vbi & multa alia allegat, iterumq; con. 79. totum fundamentum. Alexan. d. con. 122. col. 3. vers. quia respondeo, lib. 4. Barb. con. 19. scripsit propheta, col. vl. lib. 1. & con. 24. illud afferam, col. 2. & 3. eo. lib. 1. & con. 25. scribitur, col. pe. eo. lib. 1. & con. 37. illud adducam, col. 8. eo. lib. 1. & inter con. Alex. con. 123. scripsit ecclesiasticus, col. 1. lib. 4. Maria. Soci. inter con. Bar. eius filij, con. 14. sequendo ordinem, col. vl. lib. 1. & ipse filius in d. l. 1. col. 8. vers. hanc tamẽ regulam. ff. de vulg. & pupil. & con. 209. quoniam præsens consultatio, col. 2. lib. item. 2. & ante hos omnes Oldra. (cuius nullam illi mentionem fecerunt) con. 248. præsupposita consuetudine, in. 4. dubio, & Bar. in l. centurio. col. 7, ver. quid dicemus dubito. & ibi quoque ipse Angel. & Imo. ff. de vulg. & pupil.

101 *Contra supradicta.*

¶ Verùm sunt alij qui tenent contrarium, & inter cæteros Pau. Ca. sibi contrarius latè in consi. 27. in causa quæ vertitur, per totum, lib. 2. vbi dicit satis esse si verbis generalibus id concipiatur, vt si legauit omnia bona, siue pleno iure, vel integrè, aut sine diminutione, per multa quæ ibi allegat. Et Alexander sibi contrarius, Fran. Are. & Iason etiam sibi contrarius in. d. l. 1. ff. de vulg. & pupil. neq; enim iura (inquiunt) allegata ab Angel. dicunt id nominatim, aut specificè debere fieri, sed tantum expresè, quod etiam intelligitur verbis generalibus, vt diximus. Et idem Alexand. con. 5. circa primum, col. vlt. lib. 3. vbi & alios multos antiquiores allegat, quos de industria prætermittimus. Et Fran. Are. con. 12. in causa Nicolai, col. 2. per tex. quem dicit no. in. §. si quando, in fi. in authen. vt sponsa. larg. Fran. Cur. Senior. d. con. 49. col. 15. numero. 59. & multis sequentibus, & iterum con. seq. col. 10. in responsione ad quartum arg. Et Bened. in repe. d. c. Raynutius, in verbo, si absque liberis, le. 2. numero. 15. vers. tertiò limitabitis, de testa.

102 *De eadẽ re Collatio an cẽseatur p̃ hibita uerbis generalibus.*

¶ Et in hac quoq; op. fuit Soci. sibi itẽ contrarius, con. 127. quoniam in præsenti consultatione, col. antepe. vers. sed hic insurgit, libr. 3. vbi ex hoc dicit in casu authen. ex testamento. C. de collati. exigentis expressam collationis prohibitionem, satis esse id ex verbis generalibus, & mente donantis colligi. licèt non sit aliàs specialis, aut singularis, expresio, quanuis ea authen. sit iuris antiqui correctoria. Id quod etiam astruit tex. in. l. ex parte. §. intestato, & quod ibi dicit glo. ff. fami. hercis. Et quod voluerunt Fulgo. & Ro. in l. si emancipati, & ibi Alexander ad fi. C. de collatio. Et facit itẽ bonus tex. in. l. decem, iuncta glo. vl. ff. de fideicom. libe. Et illam glo. ponderauit, & dixit sing. Barb. in repe. c. Raynaldus, col. 144. de testa. Ex quibus radicitus euelli videtur illa Angel. sententia.

103 *De eadẽ re contrà Angel. sententiam.*

¶ At Iason sibi ex diametro contrarius, tum in. d. l. Prætor, col. 2. vers. q. & vlti. ff. de nouì. opere nunci. tùm in. l. Marcellus, col. 12. vers. licèt istam ampliationem, & vers. tu aduerte. ff. ad SC. Trebel. eam Angel. sententiam & sequitur, & tuetur non iis iuribus, quibus Angel. ipse innititur, sed hac ratione, quòd in correctoriis non est procedendum per cõiecturas, aut tacitos intellectus, vt dicit illa glo. no. in. c. cupientes. §. quòd si per. 20. de electi. libr. 6. Sed hæc ratio mihi admodũ debilis & frigida esse videtur, quia quod fit verbis generalibus, id expressum dicitur non tacitum, vt iam dictum est suprà sepiùs. Ideo cogita, & vide etiam quæ dicã infrà nume. 168. quarto modo.

104 *6. limita. in eo quod uenit in consequentiam*

¶ Limita sextò, vt non procedat in eo, quod venit in consequentiam, etiam necessariam ad actũ expressum: quia illud non dicitur expressum, sed tacitum, cùm nudis verbis compræhendi non possit, tex. habes, & exemplum, in. l. sicut certi. C. de testa. mili. vbi si miles sciens se habere filium, instituat extraneum hæredem; intelligitur exhæredare filium, sed tacitè. Et illum tex. nouiter ad hoc ponderat, & dicit perpetuò menti tenendum & notandum Fran. Are. ibi, & Iason etiam ibi, col. 3. vers. notandum etiam ex hoc tex. & in. d. l. 1. col. 5. vers. quartò vltrà scribentes, de vulg. & pupil. & in. d. l. Prætor, col. 2. vers. septimò, & Benedict. in. d. c. Raynutius, in verbis, si absque liberis, lib. 2. numero. 15. vers. quartò, de testa.

105 *De eadẽ re*

¶ Et in id quoque facit quod suprà adduximus in tertia limitatione, numero. 95. sed & illud ex Anto. & Domi. in. d. c. trãslato, de cõstit. & quod dicam infrà in septimo genere expresi. Et quod dicit glo. in. c. 1. in verbo, prohibetur. 1. di. nunquam inquit inuenimus expresè prohibitum in lege, nisi per quandam consequentiam. Ex qua no. Domi. ibi, col. 5. non id dici expressum, quod ex quadam verborum consequentia proficiscitur. Et ideo (inquit) vbicunq; requiritur expressa mentio, non sufficit mentio descendens ex consequentia verborum, vtpotè surda, & tacita.

106 *De eadẽ re contra supradicta.*

¶ Sed aduerte, quia cõtrà hanc limitationem faciant multa, quæ dicã infrà, in. 8. genere expressi. Et etiam contrarium tenuit Fran. Rip. in. d. l. 1. col. 8. numero. 61. ff. de vulg. & pupil. sub. per. l. si quis locuples. ff. de manumis. testa. ex qua no. Bar. id quod colligitur ex argumento à contrario sensu,

sensu, procedere, ex expressa verborum significatione. Nec ob. (inquiunt) d. l. sicut certi, quia (vt dicunt nonnulli) exhæreditio, de qua loquitur illa. l. non veniebat ex consequentia verborum, sed ex interpretatione legis. Sed (vt subdit Ripa.) ea solutio illi non placet; quia vnius inclusio, censetur expressa exclusio alterius. l. ex eo. ff. de testib. cum si. Ideò aliter respondet, q̃ ibi exhæredatio dicitur tacita verbis singularibus, & sic respectu formæ, quia nominatim fieri debuit. l. 1. ff. de libe. & posthu. Non autẽ dicitur tacita, quòd expresè non colligatur. Subiungitq; posse dici, quòd vbi cõsequentia est infallibilis, hæc posterior op. posset procedere: secus si consequentia posset esse non vera, vti declarat Fely. in. c. in nostra, in. 2. correl. de rescrip. Et idem propemodum voluit Fran. Curti. Iunior. con. 159. sacratissimæ, col. vl. vers. sed quia negari, lib. 2.

107 *7. li. ĩ genere summo,*

¶ Limita septimò, vt non procedat, quando verba essent generalia in genere (vt ita loquar) generalissimo, aut (vt alij vocant) summo: sed opus est vt saltem sint in genere subalterno, id est, vt descendant ad quandã speciẽ: nec tamen necesse est vt ad indiuiduum veniant, verbi gratia, quis non tenetur de casibus fortuitis, nisi eis expresè renunciauerit. l. sed & si quis. §. quæsitum. ff. si. quis cautio. &. l. opus quod aduersione. ff. loca. Certè si quis suscipiat in se omne periculum, non videtur renũciasse omnibus casibus fortuitis: sed opus est, vt saltem in genere suscipiat casus fortuitos: quod satis erit, etiamsi non dicat incendij, naufragij, & cæterorum, per tex. in. l. si quis fundum, in prin. ff. loc. & voluit glo. & Doc. in. d. §. quæsitum, vbi latè per recentiores, qui adducunt concord. & per Alex. multas etiam concord. afferentem in. l. Titius, in prin. ff. de libe. & posthu.

Casibus fortuitis nõ renũciat, qui suscipit omne periculũ

108 *Mãdata sæpe cialia ĩ gñe demãdare nõ satis est.*

¶ Similiter sunt multi casus, in quibus requiritur speciale mandatũ, qui numerantur per glo. in. l. Pomp. in prin. de proc. & in. c. qui ad agendũ, de proc. li. 6. inter quos est restitutio in integrũ. p̃terea si quis cõstituat procuratorẽ in oĩbus casibus, in quibus requiritur speciale, & expresũ mãdatũ, nõ satis est ad hoc vt possit petere restitutionẽ in integrũ, autaliud quicq̃ facere, quod requirit speciale mandatũ, p̃ tex. in. d. c. qui ad agendũ. sed si cõstituerit ad petendũ in integrũ restitutionẽ, cùm op⁹ fuerit, satis est etiã si nõ dicat in tali causa, vt p̃ Bar. & alios, in. d. l. Titius, & in. d. l. fi. iussa. ff. de dona. & Bal. Ang. & Saly. qui hãc dicit esse cõmunẽ op. in. l. 1. C. etiã p̃ proc. cau. in integ. resti. agi. poss. Bal. d. §. quẽsitũ, col. 4. ver. & ex hoc infert, & in. l. illud. §. 1. ff. de minori. vbi ita dicit cõmuniter teneri. Pe. An. in. c. procurator, de elec. li. 6. vbi hoc limitat certis modis, cũ multis cõc. adductis p̃ Alex. in. d. l. Titius, & con. 189. viso statuto, col. 2. ver. 4. probatur, li. 7. quibus adde & Philip. Deci. consi. 20. in causa istorum fratrum, col. penul. vers. secundò respondetur.

109 *De iisdẽ re bus. Gñalis legũ derogatio. Generalis renunciatio exceptionũ Vbi uersatur graue periculũ, ibi adiiuiduũ descẽdẽtũ*

¶ Et multa alia exempla videre poteris per Bart. in. d. l. si quis in principio testamenti, colum. 4. vers. quæro quid si testator. ff. de lega. 3. & in. l. vl. in fi. C. si contra ius, vel vtil. pub. vbi dicit satis esse dicere, non obstante quacunq; lege contraria, nec esse necesse, vt dicatur tali lege, & in. l. 1. in fi. ff. si quis in ius voca. non ier. vbi dicit, quòd in illo casu, in quo requiritur specialis renuncia-tio, similiter non satis est renunciare omni exceptioni, siue priuilegio, sed sufficit renunciare omni priuilegio fori, licèt non descendat ad aliã speciẽ, siue indiuiduũ priuilegij fori, cum multis concord. ibi per Iaso. adductis, quẽ ibi vide. & in. d. l. sed si quis. §. quæsitũ. ff. si quis cautio.

110 *8. limitatio*

¶ Sed hoc fallit, vbi versaretur graue aliquod & magnũ præiudiciũ, nam tunc nulla generalitas, quantũcunq; expressa satis esset, nisi re ipsa esset oĩno specialiter & nominatim expressa, vt voluit Bar. in. d. l. filiussa. col. pe. & vl. ff. de dona. adferens duos casus, videlicet in aditione hæreditatis, p̃ tex. in. l. si quis mihi bona. §. iussũ, ver. sed vtrũ. ff. de acqui. hære. & ibi. Doc. & Alex. & Iason. in. d. l. Titius, põderantes grauitatẽ præiudicij. Similiter in matrimonio nõ sufficeret mandatũ, ad contrahendũ matrimoniũ, sed requiritur, vt noĩatim exprimatur, cũ tali, ppter grauitatẽ præiudicij, p̃. l. generali. ff. derit. nup. & c. vl. & ibi glo. & Doc. de proc. li. 6. & no. Bar. in. d. l. filiussa. in. 3. q. de don. Saly. in. l. 1. de sponsa. Alex. con. 146. in causa & lite vertente, circa prin. li. 5. Alex. & Iason in d. l. Titius. Et hic erit generalis fallẽtia, ad hoc primũ genus expresi, vt videlicet expressum nõ dicatur, quod in genere dictum est, vbi vertitur ingens periculum. Id quod erit vice. 8. limitationis.

111 *9. limit. ubi agitur de fauore aduersarij*

¶ Fallit & secũdò, vbi requiritur mãdatũ speciale, principaliter in fauorẽ aduersarij, qui dubitat, ne dominus postea reuersus, dicat se de hoc non intellexisse, & sic aduersarius ipse damnificetur, qa tũc requiritur, vt exprimatur specialiter in individuo, vt voluit Bar. in. d. l. filiussa. §. vl. p̃ tex. in l. qui ita. ff. ad Trebel. & in. c. procurator. de elec. lib. 6. & in cle. non potest, de procur. Ideò enim ibi exigitur ita expressum mandatũ, ne dominus postea dicat se non intellexisse, vt euitet pœnas, c. 1. de elect. lib. 6. Et id quoque erit. 9. limitatio ad primum illud genus expressi.

112 *An sufficiat uirũ præstare generalẽ consensum omnibus cõtractibus.*

¶ Ex quibus hoc potes colligere, an sufficiat maritũ generalẽ eõsensum p̃buisse vxori, vt ipsa possit quoscũq; cõtractus facere. Super quo & tu p̃terea vide, quid in similibus casibus voluerũt glo. & Bar. in. l. si lõgiùs. §. 1. ff. de iudi. Iac. Are. Cy. in. 3. q. Ray. Bal. col. pe. ver. q̃ro vtrũ sufficiat, & Fulgo. in. l. vl. §. necessitate. C. de bo. q̃ libe. Specu. & Io. An. in ti. de actore. §. 1. ver. sedqd si pater filio. Bar. & & Ang. in. l. si quis mihi bona. §. sed vtrũ, quẽ legũt cùm. §. iussũ, & ibi quoque Raph. Co. Ro. Pau. Ca. Alex. q̃ adfert cõcor. & Frã. Aret. ff. de acq. hęre. Bar. in. l. tã is. §. 1. col. 2. ver. q̃ro an reqratur. ff. de do. cau. mor. Bal. in repe. l. 1. C. de sacr. eccle. cùm loquitur de testa. filijsa. ad pias causas, & cõ. 285. casus corã. R. D. episcopo, col. 2. ver. sed ad hoc respondetur, li. 2. Alex. con. 59. viso p̃cessu, col. 2. ver. vnde dicit, li. 2. & d. con. 189. col. 2. ver. 5. p̃batur, li. 7. & Soci. cõ. 112. li. 1. repe. li. 2. cõ. 172. multum, col. 4. & seq. & Phil. Frã. in rubr. testa. li. 6. char. 7. ver. 11. quæritur.

113 ¶ Limita decimò, vt non procedat in reſcriptis ab beneficia, in quibus vel expreſſa, vel ſpecialis
10. *Limi. in reſcriptis ad beneficia* mentio requiritur. Nam verba generalia non ſufficerent, verbi gratia, in caſu, cle. 2. de offic. ordi. vbi in collatione beneficij facta à legato ſedis apoſtolicæ, requiritur ſpecialis mentio beneficij quod impetrans obtinet, nec ſufficeret generalis, de qua in. c. non poteſt, de concef. præbend. lib. 6, videlicet quod aliud beneficium obtinet, vt voluit glo. in. d. cle. 2. & ibi. Card. in. 13. quæſtione. Io. An. in. c. in noſtra, ad fi. & ibi Anto. col. 8. & Domi. col. 4. Calde. & Imo. in fi. & Panor. in vltima no. extrà de reſcrip. Domi. in. d. c. non poteſt, Panor. in. c. aures, in prin. per illum text. & ibi
114 Feli. qui adducit concord. col. 2. de reſcrip.

De eadẽ re ¶ Et etiã in caſu, cle. 2. de præbend. vbi per literas, ſuper prouiſione clericorum ad beneficia, non ineluduntur hoſpitalia, niſi expreſſa de illis fieret mentio. Et ibi dicit gloſa vltima, quòd non ſufficerent verba generalia, vt quòd de quibuſcunque beneficiis, dignitatibus, perſonatibus, officiis, &c. & ibi Cardi. in. 7. no. dicit ibi eſſe caſum, vbi non idem operatur genus, quod ſpecies, di cit tamen poſt Gen. quòd ſatis erit fieri mentionem de hoſpitalibus in genere, quod in idem reci dit cum ſeptima limitatione, ſed & quod in caſu. d. cle. 2. requiratur ſpecialis mentio hoſpitalium, tenet Barb. con. 64. illud in medium referam, col. 1. lib. 1.

115 ¶ Et ad hanc limitationem referri poteſt, quod voluit Domi. in. c. humanum genus, columna. 5.
De eadẽ re & ibi poſt eum Feli. columna ſecunda, di. 1. quòd vbi in reſcriptis beneficialibus, ex iuris diſpoſitione requiritur expreſſa mentio alicuius qualitatis, non ſufficit, ſi fiat mentio per quandam conſequentiam. Et huius rationem reddit Iaſon in. d. l. Prætor, col. 2. verſi. 3. fallit. ff. de ope. no. nũ.
11. *Limita. i odioſis.* quia huiuſmodi reſcripta ad beneficia, propter nimiam ambitionem clericorum ſunt odioſa. Et per hoc dicit, hoc quoque procedere ſemper in materia odioſa, ad hoc referens quod ſuprà diximus in. 5. limitatione, iuncta. l. cùm quidam. ff. de libe. & poſthu. ad quod etiam facit, quod voluit Panor. in. c. in Lateranenſi, col. vl. extrà de præbend. Et id erit pro. 11. limitatione huiuſmodi expreſſi generalis, vt ſcilicet non procedat in odioſis.

116 ¶ Limita duodecimò, vt nõ procedat, cùm aliâs cõſtitutio requirit expreſsionẽ per verba gemi-
12. *Limita cum expreſſio per uerba gemĩata requiritur.* nata, verbi gratia, ſi dicat, exprimit oĩa, & ſingula, tũc enim non ſufficeret expreſsio in genere, ita expreſsè voluit glo. in. c. circa, in verbo, oĩa & ſingula, & ibi quoq; Io. Mo. Io. And. & expreſsiùs Philip. Frã. de elec. li. 6. & Frã. Rip. in. l. 1. col. 10. ver. ex hoc infertur. ff. de vul. & pup. & ea. glo. approbatur p tex. in cle. conſtitutionẽ, verſi. cęterũ, vbi & hoc no. glo. in verbo, circũſtãtiis, eo. ti. Et bene facit quod dicã inf. eo. nu. 143. limita tamen non procedere, & iterũ nu. 146. illud tandẽ, rurſũq; nu. 191. intelliges. 2. & quæ latiſsimè ſcribã in noſtro opere, cui titulus eſt, nihil fruſtra.

117 ¶ Limita decimotertiò, vt procedat, quando requiritur expreſſum ſimpliciter, at ſi certitudo re-
13. *Limita quando certitudo requiri-* quiratur reſpectu ſpeciei, non ſufficeret huiuſmodi certitudinem fieri per verba generalia, ſed re-
tur reſpectu ſpeciei. quiritur vt fiat per verba denotãtia ſpeciẽ. ita nuncupatim voluit Domi. qui hoc dicit bene notãdũ, & poſt eum Philip. Fran. in. c. ſi epiſcopus, ante fi. per glo. ibi, in verbo, certas, de præben. lib. 6.

118 ¶ Quin generale eſt vt cùm aliquid debet fieri ſpecialiter, non ſufficit verbis generalibus fieri,
14. *Limita, cum aliquid debet fieri ſpecialiter.* vt voluit glo. in. l. 1. in verbo ſpecialiter, & ibi, Bar. Bal. Saly. Fulgo. & recentiores. ff. ſi quis in ius voca. & glo. in cle. 1. in verbo, ſpecialiter, & ibi Cardi. Flor. in. 7. no. de iudi. Io. An. in. c. 1. de excep. lib. 6. Bar. in. l. legitimos, ad ſi. prin. ff. de leg. tut. Anto. & Imo. in cle. conſtitutionem, col. 2. de clec. Iaſon in. l. 1. col. 1. verſ. quarto adde glo. ff. ſi quis in ius vocat. Bertran. con. 28. ad maiorem, col. 2. numero. 7. lib. 1. & Fran. Ripa. in. l. 1. col. 9. verſi. iſta limitatio, & iterum verſi. ex his infertur. ff. de vulg. & pupil. Et faciunt no. per Guil. Cu. Bal. & Saly. in. l. ſi quãdo. §. & generaliter. C. de inoffi. teſta. Bar. in. l. ſi duo. ff. de admi. tut. Alberi. Bal. & Angel. in. l. de his. ff. de tranſac. & pleniſsimè Bal. in. l. 4. §. quæſitum. ff. ſi quis cautio. Fran. Are. in. l. quod in rerum. §. ſi nauem. ff. de lega. 1. Barb. qui in id multa allegat, con. 19. ſcripſit propheta, col. 7. verſi. faciat etiam ad prædicta, lib. 1. & con. 37. illud adducam, col. 8. verſi. & ſi dicatur quòd in caſibus, eo. lib. 1. & con. 15. præclarè ſcribitur, col. 7. lib. 2. Fran. Ripa. in. d. l. 1. col. 9. numero. 68. ff. de vulg. & pupil. & lib. 2. reſpon. c. 19. Titio. col. 1. Et quæ diximus ſuprà ex Bar. & aliis, tribus modis expreſſum dici, primum generaliter, alterum ſpecialiter, tertium ſingulariter. ſi ergo expreſſum ſpecialiter requiritur, non ſufficit generaliter, aliàs enim fruſtra huiuſmodi expreſſa diſtingueremus. Vide tamen quid dicã poſteà numero. 144. & per hæc habes, & ſeq. Et id quidẽ erit vice decimæquartæ limitationis.

119 ¶ Limita decimoquintò, vt non procedat quod dictum eſt, id expreſſum dici, quod in genere di-
15. *Limi. cũ aliquid nominatim fieri debet. Causã grauaminis uerbis ſpecialibus exprimendam.* citur, vbi lex vel ſtatutum requireret nominatim expreſſum, vt in caſu. l. lecta, verſ. pactum autem ff. de rebus credi. Tunc enim non ſufficerent verba generalia, vt expreſsim reſpondit Barb. con. 48. illud afferam, columna. 4. verſi. ego pondero, li. 1. & videre licet ex eo quod voluit Pau. Eleaz. in ſuo tractatu appellationum, in. 10. q. ꝙ cùm in appellatione à grauamine debeat exprimi cauſa grauaminis. c. 1. de appel. li. 6. idque nominatim, cle. appellanti, eo tit. Certè non ſufficit id exprimere per verba generalia. quod & idem tradit Bal. in. l. eos. §. ſin autem in iudicio, col. 1. C. de appel. & in. l. vl. col. 1. verſ. item no. valde tex. C. de his quí propt. met. iudi. non appeſ. & Soci. con. 45. viſa appellatione, col. 4. ver. 4. & vlt. ſuper quo tamen vide quæ dicã inf. nu. 158. ſeptimũ itẽ, & ſeq. & nu. 183. atq; etiam, & ſeq. & Panor. in. d. c. in Lateranenſi, in vl. q. ext. de præben. vbi ſuper hoc caſu diſtinguit, & Bar. in. l. filiuſſa. col. vl. ff. de donati. vbi expreſsè dicit fieri nominatim, quod

120 ¶ Limita decimoſextò, nõ procedere in iuramento, quod in genere præſtitiſſe non ſufficit, vt in
14. *limit. in iuramento.* teruenisse dicatur, ſed nũcupatim & verbis ſpecificis exprimi debet, per. c. pen. extrà de iureiur.
Iuramẽtum debet præſtari uerbis ſpecificis. quem ad hoc no. Doc. è quibus Panor. ibi dicit no. ſing. autem dicit Ant. in. c. ab excommunicato, col. 5. verſi. ille error ergo actorum, de reſcrip. Ex eoque dicunt Ab. antiq. Io. And. Anto. Imo. & Panor. ſuper eodem. c. quòd prouinciales, qui aliquid falſum domino affirmant per iuramentum, quod antea fecerunt, non incurrunt periurium. Et dicit præterea Antonius in. d. cap. ab excommunicato, vbi ſuprà, quòd ſi per iuramentum aliàs à me præſtitum promitto dare centum,
Nec ſufficit dicere per iuramẽtum alias præſtitum. non ex hoc obligor ad iuramentum, & periurium. Et ſequitur Soci. con. 99. ſereniſsimus rex, col. 2. verſi. tamen clauſula, lib. 3. vbi ex hoc conſuluit, quòd ſi inter aliquos factum ſit compromiſſum iuratum, deinde & inter eoſdem fuerit huiuſmodi compromiſſum prorogatũ cum omnibus ſuis clauſulis, non tamen cenſetur iuramentum interuenisse, ſed opus eſt vt expreſsè & ſpecificè interponatur, adeò vt non ſufficiat generalis conſenſus, ſiue expreſsio, ac nec per relationem ad aliud certũ, quod no. ad id dicemus infrà in. 11. genere expreſsi, præſertim nu. 182. nã cùm iuramentũ.
Nec cũ omnibus ſuis clauſulis. Iuramẽtum adiũa nõ poteſt ex clauſula q. contractus extendi debet.

121 ¶ Ex his autem dicit Panor. in. d. c. penul. quòd ſi partes conſenſerunt quòd inſtrumentum poſsit extendi ad ſenſum & conſilium ſapientis, aut vt notario videbitur, non tamen poterit adiici iuramẽtum, cùm requirat ſpecificam expreſsionem. & ſequitur Soci. in. l. Gallus. §. idem credendũ, columna ſecunda. ff. de libe. & poſthu. & Philip. Deci. in. l. ſemper in ſtipulationibus, col. vlti. ff. de regul. iuris. Sed tu his adde tex. optimum in. l. qui per ſalutem. ff. de iureiurando, vbi licèt qui per ſalutem ſuam iurat, videatur iurare per Deum, cum reſpectu numinis ita iurat, tamen non videtur ſatisfeciſſe delationi iuramenti, niſi ita fuerit ſpecialiter delatum. Et ita non ſufficit in genere per Deum iurare, ſed in ſpecie id debet fieri, vt per Deum iuraſſe dicatur.

122 ¶ Limita decimoſeptimo, vt licèt huiuſmodi expreſſum generaliter, ſit verè expreſſum verbis ge-
17. *Limi. ut id generaliter expreſſum dicatur* neralibus, eſt tamen tacitum verbis ſpecialibus, vt nuncupatim voluit Petrus Beſutius, non modicæ authoritatis doctor, in. l. ſtichum qui meus erit, & ibi poſt eum Iaſon, columna vltima, verſi. mihi plus placet illud. ff. de legatis primo. Et hoc quidem ſatis conuenit cum eo quod ſuprà diximus, numero. 118. quin generale. Et vide etiam quod in ſimili dicemus infrà, numero. 169. quinto item modo. & numero. 188. verùm Fran.
tacitũ uerbis ſpecial.

123 ¶ Limita decimooctauò, vt ꝓcedat in illis ipſis terminis (vt ita cum noſtris loquamur) de qui-
18. *Limit. ut plꝰ robo ris habeat quod ſpecialiter eſt ex preſſũ, quã quod generaliter.* bus tractamus, videlicet vt pro expreſſo habeatur, quod generaliter dictum eſt. Verùm in hoc plus habet energiæ, & ponderis, quod ſpeciale eſt, vt ſcilicet magis timeatur, magiſque animos ſubeat, quod in ſpecie dicitur, quàm quod in genere, per textum in. c. quanquam. 23. di. vbi glo. multa in hanc ſententiam colligit, quæ tu videre poteris, ne ſim longior in re, quæ paulò longiùs à propoſito diſtat. Sed tu tamen adde textum in cap. ſi aduerſus, extrà de hæreti. & in cle. 1. ad finem de excef. prælat. & gloſs. in capite primo, ti. qua iura. deb. vaſ. Et Iac. Alua. & Cardi. Alexandri, in. c. 1. vtrunque in quarto not. tit. de noua. fideli. for. & text. in. l. apud Labeonem. §. hoc edictum. ff. de iniur. vbi quæ notabiliter fiunt, niſi ſpecialiter notentur, videntur quaſi neglecta, & ibi multę concord. in glo.

124 ¶ Adde (inquam) quod alibi dicitur in generali ſermone, non includi quod veriſimile eſt, loquen-
De eadẽ re tem non compræhendiſſe. l. obligationẽ. ff. de pigno. cùm inſi. ſi. Et id quod vulgo dicimus, ſpeciẽ derogare generi. l. alimenta. §. baſilicæ, & l. ſtichus nutricis. ff. de aliment. & cibaria. lega. &. l. in toto iure. ff. de regu. iur. vbi ita ſcribitur in toto iure generi per ſpeciem derogatur, & illud potiſsimum habetur, quod ad ſpeciem directum eſt, & in. c. generi, eo. titul. libro ſexto, & ibi concord. Non autem è diuerſo derogat genus ſpeciei. c. dudum, circa mediũ, de præb. libro ſexto. Et quod magis impedit quòd ſpeciale eſt, quàm quod generale. l. 1. cum gloſa, in verbo, pignori, & ibi Bal. c. de neceſ. ſer. hæred. inſtit. Ex quo multa valent ſpecialiter facta, quæ non generaliter. l. 2. C. de ſer. pig. dat. manumiſ. quem ita ſummat Baldus quod ſpecialiter declaratur, validiùs operatur, quàm quod in genere prædicatur, & in. l. ſeq. vbi ſeruus generaliter pignori obligatus manumitti poteſt, ſecus ſi ſpecialiter, & aliis prope infinitis iuribus.

125 ¶ Limita decimonono, vt non ita procedat, quin nouum id ſit, & dicatur, quod cùm antea ver-
19. *Limi. ut nouũ ſit qđ ſpecialiter fit.* bis tantum generalibus eſſet compræhenſum, nunc verò ſingulatim, & ſpecificè eſt expreſſum, vt expreſsim tradidit Baldus in capite primo, poſt principium, tit. de noua. for. fideli. in id allegans glo. in. l. 1. ff. de lega. 1. Quanuis tamen aliàs declaratio nihil addere, nihilque noui inducere dicatur. l. aſſe toto. ff. de hæred. inſtitution. & l. hæredes palàm. §. 1. ff. de teſtament. & ibi concord.

126 ¶ Limita viceſimò, & vltimò, vt non procedat, quando requiritur quæpiam expreſsio ad eum
20. *Limit. cùm qs inde beret in pœnam.* finem, ſiue effectum faciendi (vt noſtri loquuntur) aliquem incidere in pœnam, tunc enim non ſufficeret expreſsio in genere per gloſam, in cle. 1. in verbo nominatim de vi. & hone. cleri. quam ſic intelligit & declarat Panor. in. c. in Lateranenſi, ad finem, extrà de conceſ. præbend. Et ita voluit Fran. Ripa. in. l. prima, columna nona, verſi. vltimò limitatur. ff. de vulg. & pupill. Sed tu aduerte, quòd ea glo. & Panor. loquuntur de eo quod debet fieri nominatim: quod aliud videtur eſſe, quã expreſsim, vt cõſtat ex his quę diximus ſuprà, nu. 119. limita. 15. Et ad hanc limita. facere videtur, quæ diximus ſup. nu. 90. & hæc quidẽ procedunt. Et vide quę dicã infrà, nu. 136. & quod ſimiliter.

127 ¶ SED ET ILLVD sciendum est in hoc genere expressi, quòd si verba generalia non possint veri-
Dispositio generalis ꝙ non nisi in una specie uerificari potest censetur specialis. ficari, nisi in vna specie, censetur dispositio esse specialis, & specialiter exprimere id quod dispo-
nit, & ita transit in secundum genus expressi, per tex. in. l. 2. & ibi Doc. ff. de libe. & posth. quẽ tex.
ad hoc dicit no. Iason con. 56. in causa & lite, col. pen. versi. tertiò, lib. 1. & l. si domino & ibi Bar.
& alij. ff. de lega. 1. & l. patronus. §. 1. ff. de lega. 3. & l. si tibi. §. 1. & ibi Bar. & rursum. l. si hæres, &
l. si optio. ff. de opti. lega. & l. fundus qui locatus, in fi. ff. de fun. instru. & §. nominatim, Institu. de
exhæred. libe. & c. ex parte, le. 1. & ibi glo. vl. & Panor extrà, de offi. delega. Bal. qui ex hoc in pul-
chro casu respondit, con. 46. quidam Ioannellus, lib. 1. & Doc. vbiq;.

¶ Et facit quod voluit glosa, quam simpliciter sequuntur. Io. An. & alij in. c. constitutionem, in
De eadẽ re verbo, nominatim, de sen. excõmuni, li. 6. quòd monitio dicitur nominatim facta, ad hoc vt pos-
sit excommunicari qui participat cum excommunicato, si dicatur, moneo filium Petri, cùm ipse
Petrus vnicum filium haberet, per tex. in. d. l. 2. Et illam glo. reputat sing. Fran. Are. in. l. 1. col. 2. ff.
de libe. & posthu. ad hoc quòd in actibus, qui etiam ipso iure irritantur, nisi quicquam nomina-
tim fiat, vt est in illo casu, satis sit exprimi per alias demonstrationes idem significantes.

129 ¶ Et quod voluit Bar. in. d. l. 2. per illum tex. de libe. & posth. quòd si vnicum testamentum præ-
De eadẽ re Testamentũ derogatoriũ præcedentium, cũ unũ tãtũ præœderet pro specali derogatione habetur. cessisset, in quo testator apposuit clausulam derogatoriam ad sequentia testamẽta, videlicet quòd
non valeat aliud testamentum postea factum, nisi certa verba in eo apponantur, posteà fecit secun
dum testamentum, in quo generaliter reuocat omne testamentum præcedens, per istud secũdum
testamentum censetur primum reuocatum, tanquam fuerit facta mentio expressa, & specialis præ
cedentis testamenti, & clausulæ derogatoriæ in eo appositæ, cùm sit vnicum, de quo illa genera-
lis reuocatio apposita in secundo possit intelligi. & idem tenet ipse Bar. in. l. si quis in principio
testamenti, col. 4. versi. sed quæro si esset ponere casum, & ibi etiam Angel. versi. tertiò quæro. ff.
de leg. 3. & idem Bar. con. 21. vt dicit & asseruit, ad fi. Bal. in. l. humanum, columna vlti. C. de lega.
& Angel. consilio. 365. quædam domina Vanna, columna vltima. Ro. consil. 385. in casu præmis-
so, quo quæritur. Io. Ana. con. 56. in nomine, &c. his quæ in facto & ibi Ludo. Bolo. in addi. Et A-
lex. con. 134. præuiso themate, col. 6. ad fi. lib. 1. Bened. Capra. con. 30. punctus fuit, quædam do-
mina Constantia, col. 3. & con. seq. punctus, quædam domina Magdalena, columna penultima, &
Barb. in. c. cùm esses, col. 37. de testa. Guido Pap. con. 65. viso themate, col. 10. versi. item dicta du
bia. Soci. con. 2. in causa testamentaria, col. 3. versi. postremò, lib. 3. & Iason qui id reputat singul.
con. 56. circa primum scilicet priuilegium, columna penultima, versi. & ad hoc confirmandum,
libro primo.

130 ¶ Contrarium tamen tenuerunt Angel. sibi contrarius. Imo. Raphael Co. Pau. Ca. Alexander si-
De eadẽ re bi contrarius, & Fran. Aret. in. d. l. 2. Bal. sibi item contrarius in authen. hoc inter liberos, paulò
post princip. C. de testament. Raphael. Co. in. d. l. si quis in principio testamenti. Pau. Ca. consil.
284. in facto præsenti, columna tertia, versi. secundo, ad idem op. libro primo, & Alexander con-
silio vigesimoquinto, viso testamento, col. 2. & 3. lib. 3. vbi dicit hanc esse communem opinionẽ,
quam semper sequutus est legendo & consulendo. & iterum consilio septimo, videretur prima
fronte, columna vltima, libro quarto, quod errore impressorum repetitum est, consilio quadrage
simoquarto, eiusdem lib. quarti, & idem consi. 156. viso testamento, columna prima, versi. nec ob-
stat si diceretur, libro septimo, & consilio centesimosexagesimosecundo, visis narratis, columna
tertia, versi. non obstat prædictis, eo. lib. 7. & consilio centesimoseptuagesimosecundo, visis testa-
mentis, columna prima, eo. li. 7. quibus etiam locis hanc dicit esse communem opinionem, Iason
in. l. sancimus, col. 3. versi. vltra Bald. adde quintam. C. de testament. Stepha. Bertr. con. 61. quan-
uis donatio, numero tertio, libro tertio. Antonius Rub. con. 23. præsupponitur in facto, columna
quarta, versi. & suppositio. Soci. in. l. cùm filiofamiliâs. §. vl. colum. penultima, tertiò infertur. ff. de
lega. 1. Sed eorum rationibus & argumentis alacriter, eruditè & subtiliter respondit idẽ Iason sibi
etiam contrarius, nempe sequutus Barth. in. d. l. 2. quem videre poteris, ne si omnia retulerim sim
longior.

131 ¶ Facit item quod voluit idem Bartholus in ea ipsa. l. secunda, & post eum Alexander, ibi, quòd
Accusatio de crimine facto in palatio sinè alia declara. confiniũ uã let. si aliquis accusat alium de maleficio commisso, in Palatio potestatis Bononiæ, & non apposuit
confinia, iuxta. l. libellorum. ff. de accusation. & l. forma, in principio. ff. de censib. procedit ta-
men talis accusatio, cùm sit vnicum & notum potestatis Palatium. Et idem voluit ipse Bartholus
in. l. demonstratio falsa, in septima quæstione de condition. & demonstration. & in dicta. l. libel-
lorum, in principio, columna secunda, versi. circa hoc quæro, & in. l. cùm seruo, per illum textum,
de contrah. empti. Ia. Are. Cy. & Imo. in. l. cùm pater. §. vltimo, per illum textum. ff. de leg. 2. Bal.
& Ro. in. l. certum. ff. si cert. pet.

132 ¶ At contrarium tenet Angel. in. l. hac consultissima. C. qui testa. fac. pos. vbi refert ita fuisse de-
De eadẽ re contra supradicta. terminatum Bononię, in persona Gaudini, tempore sui syndicatus, sicuti ipse Gaudi. refert in suo
tractatu maleficiorum, dicitque Angel. hanc op. seruare consuetudinem. Iason autem in. d. l. 2. di-
cit quòd licet dictum Bar. sit verum quoad confinia ipsius palatij, per. d. l. 2. ex alio tamen capite
non procederet illa accusatio, nisi in ea apponeretur, in quo loco Palatij crimen fuerit cõmissum:
quia cùm delictum non sit vniformiter punibile, in quocunque loco Palatij fuerit perpetratum,
quia

quia grauius punitur commissum in aula superiori, quàm in inferiori. Ideò locus loci debet poni,
vt declarat ipse Bart. in. d. l. libellorum, in prin. col. 2. ad fi. & in. l. pupillo. §. qui nunciat, & ibi re-
centiores. ff. de ope. no. nun.

133 ¶ Facit præterea quod tradit ipse Bar. in. l. qui Romæ. §. duo fratres in. 6. q. ad fi. de verbo. obli.
Remũdatio uel remissio generalis ꝙ de uno tantum potest intelligi, ꝙ specifica habetur. Quòd si fratres tempore diuisionis sibi mutuò remittunt omne ius quod habent aut habere spe-
rant in rebus alteri relictis, si non erat alia causa sperandi, nisi solum ius fidecõmissi, per talia ver
ba videtur nominatim & specialiter remissum illud ius, per tex. in. d. l. 2. de libe. & posthu. Et idẽ
in similibus casibus consuluerunt Pau. Ca. con. 193. super isto puncto occurrunt, ad fi. libro. 2. &
Soci. con. 150. Dominus labia, & cæt. & nos introducere, & col. 6. versi. pondero etiam secun-
dò. & Philip. Deci. con. 386. hoc capite, in ciuitate Placentiæ, col. vl. Ex quibus intelligere pote-
ris renunciationem, siue remissionem generalem haberi pro expressa ac specifica, si de vno tan-
tùm possit intelligi.

134 ¶ Sed & huc spectat quod voluit quoque idem Bar. in. l. 1. §. inter filium. ff. ad leg. Cornel. de fals.
Gener. subscrip. testa. habet uim specialis cũ testa. unicũ casũ conti. quòd generalis subscriptio facta in testamento, habet vim specialis subscriptionis, ad hoc vt fa-
ciat subscribentem cadere in pœnam falsi, perinde ac si specialiter subscripsisset, quando testamen
tum ipsum vnum solum casum continet, per. d. 2. ff. de libe. & posth. quod tibi maximè annotan-
dum est, vt intelligas, & id quoque procedere in pœnalibus, quod ex aliis quoq; posteà cognosce-
mus: Et vide quæ diximus suprà, numero. 126. limita vicesimò, & quæ dicemus nu. abhinc. 2.

135 ¶ Quodque voluerunt Bal. & Angel. in. l. 1. ff. de stat. ho. Quòd licèt in generali legato, vel dona-
Generale legatũ nõ cõprehendit res uenales si multæ aliæ sunt. tione facta hoc modo, dono, vel lego quicquid habeo in tali domo, non videantur venire res vena
les illic existentes, nisi expressim dictum est. l. generalis. §. vxori. ff. de vsuf. leg. Tamẽ si nihil aliud
in domo reperiatur, præter res ipsas venales, perinde est, ac si specialiter fuissent legatæ, ar. l. fundus
qui locatus. ff. de fund. instr. & l. pediculis. §. item. ff. de aur. & arg. leg. & sequitur Ferdi. Loaz in. l.
filiussa. §. diui. in repe. col. 26. ff. de leg. 1. vbi & alia quædam similia aggregat.

136 ¶ Et quod similiter consuluit Bal. con. 13. magnifico, li. 5. Quòd procurator censetur habere mã
Procurator quando facit cadere dominum in pœnam. datũ speciale ad actũ, ex quo dominus potest incidere in pœnã, si is actus generaliter expressus in
mandato sit vnicus, quanuis specialiter non fuerit declaratus, per. d. l. 2. ff. de libe. & posthu. Licèt
procurator non possit facere dominũ cadere in pœnam, nisi expressum sit mandatũ. l. si pater. ff.
quæ in fraud. credi. & no. per Guil. Cu. & alios in. l. sed & si quis. §. quæstum. ff. de quæst. Hęc Bal.
vbi suprà, qui & idem repetit con. 181. factum super quo petitur consilium, eo. libr. 5. Et vide quod
dixi suprà numero. 126. limita vicesimò, & numero ab hinc. 2.

137 ¶ Et quod no. consuluit Angel. consi. 274. cuius hoc caput est, Bonifacius Episcopus. Quòd si
Clausula derogatoria cẽsetur speciales cum una tantum gratia præcedit. Papa facit gratiam electo in episcopum, retinendorum beneficiorum, quæ ante obtinebat, cum
clausula derogatoria, posteà autẽ eadem beneficia alteri conferat, declarando gratiam illam, siue
(vt vocamus) dispensationem ita â se concessam, vt ad tempus consecrationis eiusdem electi tan-
tùm, is ea beneficia possit retinere, satis illi gratiæ per hoc videtur derogatum, licèt in hac poste-
riori prouisione, non omnino exprimantur verba prioris, sed tantùm illius in genere fiat mentio
cùm vna tantum gratia præcesserit, propterea ad aliam referri non possit hæc posterior.

138 ¶ Et Pau. Ca. in. l. errore, ad fi. C. de testa. vbi dicit se consuluisse in ciuitate Florentiæ, vbi statu-
De mentione notarij. tum disponit, quòd qui agit nomine alieno, debet statim, & in primo actu causæ producere man-
datum, & facere mentionem notarij, qui de illo fuit rogatus, aliàs non valet processus. Quidã au-
tem produxerat instrumentum mandati, dixeratque de illo fuisse rogatum notarium de Alexan-
drinis, omisso proprio nomine, dicebatur non valere processum. Contrarium determinauit
Pau. ex eo, quòd in domo Alexandrinorum Florentiæ vnicus erat notarius, qui propterea vide-
tur expresse, & in specie nominatus. Sequitur Fran. Curti. Senior, cõ. 50. memoriæ, col. 21. nume
ro. 126. & iterum col. 51 numero. 333.

139 ¶ Et ex hoc potes hanc nostram regulam ampliare, vt procedat etiam, quando aliquid expresè
Præædẽtia an pcedant cũ expressio requiriatur p forma. requiritur pro forma, vt etiam ponderat ipse Cur. d. col. 2 1 ¶ Et quidem bene, nam illa verba, ꝙ aliàs
non valeat processus, denotant hoc requiri pro forma, vt no. Barth. in. l. de his, circa medium. ff.
de transact. & alibi latè diximus. Sed & hoc quoque voluit Iason, qui nullam Curt. mentionem fa
cit, in. l. Gallus. §. quidam rectè, col. 2. versi. nota ex isto tex. in. 2. lect. ff. de libe. & posth. vbi & ad
hoc allegat tex. in. d. l. 2. ff. eo. tit. Sed hoc non admittit Lancello. Politus, in tract. substitutionum,
in materia vulgaris substitutionis, in. 2. q. hac ratione motus, quòd quæ pro forma requiruntur,
non sufficit impleri per æquipollens. Vide quæ dixi suprà, numero. 97. limita igitur quartò, &
quæ dicam infrà numero. 154. intellige secundò, &. 2. seq. & numero. 181. & ideo cum forma, &
sequen.

140 ¶ Huc etiã spectat, quod Alex. in. l. seniũ, col. pe. ver. & circa hic notata. C. qui testa. fac. poss. di
Pater quãdo dicatur specialiter consentire donare causa mortis. cit post multos antiquiores à se relatos, ꝙ si filiussa. qui nõ potest testari etiã cũ cõsensu patris, po-
test tamen donare causa mortis, si id pater specialiter consentiat per. l. filiussa. facit testamentum
de consensu patris adiecta clausula, quòd si non valeat iure testamenti, valeat iure codicillorum,
aut iure cuiuslibet alterius vltimæ voluntatis, cùm vltra testamentum & codicillos nulla sit alia
species vltimæ volũtatis, quàm donatio causa mortis, perinde est ac si singulariter ac nominatim,

de ipsa donatione causa mortis fuisset facta mentio, per.d.l.2.de vulg.& pupil. Et ita videtur satisfactum esse dictæ.l.filiusfam. requirenti specialem mentionem. Et idem voluit Corne.in.d.l.senium, col.3.& Signo. quem neuter eorum allegat, con.30. factū tale est, quidā nomine Arnoldus.

141 ¶ Nec hinc longè distat, quòd scribit Fran.Are.in.l.1.col.6. versi. secundò videtur limitanda, & ibi post eum Soci.& Iason qui hoc reputat sing.col.5.versi.adde ad doctrinam, & etiam Fran. Rip.col.10.ver.quam limita primùm.ff.de vulg.& pupil.substit. Quòd licèt substitutiones comprehensæ sub breuiloqua, seu reciproca substitutione dicantur expresè comprehensæ in genere, & tacitè in specie, vt declarat Bar.in.d.l.1.col.2. Tamen si huiusmodi substitutio non verificatur, nisi in vnica tantùm, vt in casu.l.2.C.de imp.& ali.sub.& in.l.iam hoc iure.§.1.ff.de vulg.& pupil. hoc casu dicetur specialiter facta, & non in genere. Quod & sequitur & dicit sing. Ferdin. Loaz.in repe.d.§.anni, quo loco nuper citauimus. Et faciunt alia multa similia sparsim à nostris tractata, vt per Iaso.d.con.56.vbi suprà, lib.1. & con.75.magnificus, col.vl.versi.4.lib.1. Et facit quod latè diximus suprà, tit.9.§.17.in.19.limitatione, causam, siue rationem legis, aut statuti haberi pro expressa, quando vnica reddi potest, vt no.in.l.quanuis. C. de fideicom. vbi recentiores afferunt concord.

Substitu.cō prehēsa sub breuil. sub- stit. dicitur specialiter factū si nō nisi in una uerificatur Alia similia Ratio unica p ex- pressa.

142 ¶ Hæc amplia vt procedant, etiam si dispositio loquens generaliter, & quæ in vna tantùm specie verificatur, vtatur verbis pluralis numeri, quia nihilóminus censebitur esse specialis, text. habes & exemplum in.d.l.Titius, in prin. secundum vnam lec.ff.de libe.& posth. vbi si testator, qui vnū tantùm habet filium dicat, Exhæredo filios meos, talis exhæredatio censetur esse specialis, quòd ad illum vnicum filium, & ita illum tex. intelligunt Saly. Imo. Frā. Are. qui hoc dicit no. & Alex. ibi. & Pau. Ca. in.d.l.2. in fi. & ibi etiam Iason, col.2. versi. istum text. sic corroboratum. ff. de libe.& posthu.

Ampl. præ cedentium, etiā si dispo sitio utatur uerbis plu ralis numeri.

143 ¶ Limita tamen non procedere, quando lex vel statutū requireret aliquid esse certum & expressum: Quia quod fit in genere, non dicitur certum & expressum, etiamsi genus non possit verificari, nisi in vna specie. Ita voluit Domi.in.c.ne captandæ, col.1.& ibi quoque Philipp. Fran. per tex. ibi, de concess. præben. libr.6. quod dicit no. Domi. pro priuilegiis, quæ requirunt certam & expressam mentionem, quod & pro singul. & valde not. allegat Iason, in.d.l.2.col.2.versi. limita sing. istum tex. Dicitque neminem Legistarum huius rei meminisse, nec ibi, nec alibi. Confirmatque ea ratione, quia verba illa geminata certum & expressum, debent aliquid operari, per.l. balista. ff. ad Trebel. cùm si. debentque semper ampliare effectum, secundum Bal. in.l. fructus. C. de actio. empt. & in.c.eam te. col.2. de rescrip. Et idem prætereà voluit ante Domi. glo. in.c. si episcopus, in verbo, certis, vbi & hoc no. ipse Domi.& Philip. Fran. de præbend. Et Francis. Rip. in.l.1. col.9. versi. septimò limita. ff. de vulg.& pupil. Et vide quę dixi suprà, numero.116. limita duodecimò. Et quid dicam statim versi. ab hinc tertio. illud tandem, & iterum numero.191. intelliges secundo.

Limita quā do dispos. requirit cer tū simul & expressum.

144 ¶ Et per hæc lector habes satis illustratum primum illud genus expressi, à Bart. tractatū in.d.l.1. ff. de vulg.& pupil. videlicet quod in genere dictum est. SECVNDVM AVTEM, quod scilicet in specie fit, non adeo longis ambagibus indiget, tùm quia non pauca de eo cū primo genere diximus, tùm etiam quòd nihil inter se differūt specialiter & expressim, si vera est glo. sententia, quæ sæpiùs specialiter exponit pro expresse, vt in.l.1.in prin.ff.de off.eius cui mand.est iurisdi.& in.l.sed an vltro, in prin.ff.de nego.gest.& in.l.negocium, & in.l.vl.C.eo.tit.& in.l.3.§.1.ff.pro socio.& in l.1.C. qui pro sua iurisdi. Pet.Cy.& Ray.in.l.1.ff. si quis in ius voca. non ier. Archi.in.c.2.de reb. eccle. non alie. Angel.in.§.soluto, per illum tex.in Authen.de nupt. Raph. Co.con.188. spectabilis miles, post medium. Barb.con.19. scripsit propheta, col.vl.lib.1.& con. 22. eiusdem initij, col. antepe. versi. præterea est ponderandum, eo.lib.1.& est optimus tex.in.l.si expressum.ff.de appel. vbi id quod ante expressim dictum est, mox specialiter dicitur. Et alibi probatur idem esse specialiter, & nominatim, quod idem est atque expressim.l.in fundo, de supel.leg.

Expressi.2 gen° quod fit in specie Specialiter & expressim eadem sunt.

145 ¶ Quanquā ne id omittam, aliquando specialiter dictum aliquid dicitur, licèt nō sit expressum, si credimus Oldra.id ipsum affirmanti, con.179.quæstio proponitur, col.3.versi. item est specialiter dictum, per.l.nominatim.ff.de manu.testam. Et.l.asse.ff.de hæred.institu.&.l.2.ff.de libe.& posth. Quæ iura quantum ad id faciant, cæteri diiudicent. Sed hic tandem vide quæ diximus suprà, numero.118. quin generale. Ex quibus & aliis multis supradictis facilè intelligis, non omnino idem esse specialiter & expressim, vt etiam no. Domi.in.cap.2.in.vl.no.per eum tex. de præben. lib.6. Alioquin enim frustra poneremus differentiam expressi in genere, & expressi in specie.

De eadē re

146 ¶ Illud tandem dixerim, in hoc secundo genere expressi, quod vbi aliquid debet fieri specialiter, non sufficit fieri verbis generalibus, vt satis diximus sup.d.numero.118. Et cùm aliquid requiritur fieri specialiter & expressim, vti requiritur (verbi gratia) in.d.c.2.ibi, specialis & expressa, de præben. lib.6. tunc non satis esset id specialiter fieri, sed singulariter exprimi necesse esset, propter verborum geminationem, vt nuncupatim voluit Barb. consi.25. scribitur sapientiæ, columna antepenultima. versi. & si dicatur quòd idem, libro.1. Et Fran. Rip. in.d.l.1.col.9. versi. septimò limita. ff. de vulg.& pupil. Et facit ad hoc, quod suprà diximus numero.116. limita nonò, & dicemus infrà, numero.191. intelliges secundò, & abundè in nostro tractatu, cui titulus, nihil frustra.

Specialiter & expres- sim cùm qā fieri debet singulari- ter exprimi debet.

147 ¶ PORRO TERTIVM GENVS EXPRESSI, à Bar. & sequentibus positi, adeò sese exhibet obuium, atq; expositum omnibus, vt nulla omnino interpretatione, aut declaratione indigeat. Quis enim vnquam dubitauit ea expressa censeri, & esse, quæ singulariter, ac proprio peculiarique nomine, atque sine vlla verborum ambage, aut inuolucro dicuntur, & manſa (vt aiunt nutrices) infantibus pueris, in os inferuntur? vt interim vtar verbo Tulliano, lib.de Oratore.2. Ideò super eo diutius commorari, nec volo nec opus est.

3. Expressi genus.

148 ¶ QVARTVM AVTEM genus expressi, dici potest, cùm iuramentū in aliquo actu interponitur. Nam & iuramentum habet vim expressi, ita vt vbi requiritur quicquam speciale nec sufficit generale, si interueniat generale cum iuramento sufficit, ac si esset speciale, secundum Bal. qui dicit esse menti tenendum in.l.1.in.2.q.& ibi Saly.col.vl. C.commo.per.l.cùm pater.§.filius matrem.ff.de leg.2. Angel.in.l. seniū. C. qui testa.fac.pos. Ro.in.l.1.§.si quis ita, col.10. & ibi Alex. col.5.ff.de verbo.obligat. Fran.Are.con.33. consultatio, col. pe. versi.2. Et Frā. Curt. senior. con. 1. circa primum, col.2. versi. ex quo enim iurauit, & col. seq. versi. & in primis moueor. & con.44. super contingentia facti, col.5. Iason in.l. si conuenerit, col.3. versi. vltimò facit. ff. de iurisd. omn. iudi. & in.l. certum est, col.1.ff. si cer. pe. & in.l. sub prætextu, la.2.col.2.versi. adde quòd idē. C. de transac. vbi hoc dicit sing. Philip. Deci. con.345. visis his, circa medium. & con.404. viso eleganti, col.2. & con.432. cùm sit quod Almaricus, col.vl. & doct. quos statim in versi. ab hinc.2. & seq. allegabimus, inter quos Barb. vbique dicit eius rei esse textum, in.c. ex rescripto, de iureiu. vbi mulier, quæ fideiusit, obligatur propter iuramentum, licèt expressè non renunciauerit beneficio Velleiani, quanuis requiratur in eam rem expressa renunciatio, per.l. vlt. §. pe. ff. ad Velleia.

4 Expressi genus. Iuramētum uim habet expressi.

149 ¶ Ex quo fit, vt iuramentum in secundo testamento appositum, habeat vim specialis clausulæ derogatoriæ ad testamentum præcedens, vt dicit no. idem Bald. in.l. fancimus, col. vl. versi. quęrunt hîc docto. & ibi Fulgo. Pau. qui hoc. dicit sing. Alexan. & recētiores. C. de testa. & sequitur etiam Guido Pap. qui ita dicit fuisse decisum, quæstio. 128. & pro ista parte, & Iason, qui id quoque reputat sing. in.l. si mihi & tibi. §. in legatis, col.2. ad fi. & seq. ff. de leg.1. in prima lec. & Deci. d. cō. 345. & ante hos Io. An. in.c. quod semel, ad fi. de reg. iur. libr.6. & Bart. in.l. si quis in principio testamenti, in prin. ad fi. ff. de leg.3. quos ad id allegat Pau. Ca. con.284. in facto præsenti ponam, col. prima, libro primo.

Iuramētū in. 2. testa. appositum habet uim cauſæ dero gatoriæ.

150 ¶ Quod tamen intellige, vt iuramentum habeat vim expressi, nisi cùm quod generale est, non valet ex præsumptione defectus consensus, quo casu non valet, etiam si iuramētum interueniat, & ita non habet vim expressi, vt declarant Bal.& Saly. in.d.l.1. C. commo. Are.& Alexan. vbi suprà. ratio est, quia iuramentum non supplet consensum, per.l. vl. C. de non nu. pec. Et voluit Bar. in.l. si quis pro eo, in prin. col. vl. in octauo membro. ff. de fideiuss. Et Bal. con.349. super eo quod quæritur, in fi. lib.3. Et Imo. in.c. per tuas, de arbit.& in.c.1.de iudi.& Fran. Are. qui hoc dicit sing. con. 24. quatuor dubia, col.2. versi. nec obstat iuramentum, &.d.con. 33. Et propterea Cy. in.d.l.1.C. commo. dicit non valere renunciationem generalē iuratam in non cogitatis. Bal. autē con. 250. considerandum est, ante fi. li. 5. quòd annullato consensu, iuramentum non habet fundamentum de iure naturali. per.l. iurisgentium. §. & generaliter. ff. de pactis, &.l. si quis inquilinos. q. vl. ff. de lega. 1. &.l. quemadmodum. C. de agri. & cens. li. 11.

Iuramētū non habet uim expres si, ubi est præsumptio defectus consen sus. Iuramentū ad id tantū refertur quod com prehēditur in renunci.

151 ¶ Et secundum hoc debet intelligi, quod voluit Bar. loquens in eodem casu in.l. sed & si quis. §. quæsitum in fi. & ibi quoque Bal. Alberi. Angel. Fulgo. & recentiores. ff. si quis cautio, dum dicunt iuramentum ad eos tantùm casu referri ad quos refertur renunciatio, in qua interponitur, & Ioan. And. Anto. Pe. An. Cardi. Floren. & Imo. in.c.1. extrà de cōmo. Bal. in.c.1.col.2. tit. de cōt. feud. ap. par. ter. Imo. in.c. cùm contingat, in.28. char. de iureiur. & Alex. con.3. viso instrumento, col.3. versi. fortiùs voluit, li.1. & item con.28. visis accuratè, col. vl. versi. non ob. quòd interuenerit iuramentum, lib.1, quod & repetitum est con.31. li.2. vbi hoc optimè declarat, & con.61. & si puto. ad fi. li.3. Soci. cō. 70. instrumentum identitatis, col. vl. li.3. & con. 103. in casu conuentionis, col.2. versi. nec præmissis ob. eo. li.3. Philip. Deci. con.374. in casu proposito, in fi.

De eadē re

152 ¶ Ideoque etiam Ro. con.517. in casu propositæ consultationis, circa celeberrimorum doc. consilia, col. pe. versi. sed certè respondeo, dicit quòd text. in.d.l. cùm pater. §. filius patrem, non procedit in actu, in quo est defectus consensus, & idem dicit Fran. Are. in.l. qui superstitis, col.5. ff. de acqui. hære. & in.d.l.1.§. si quis ita, col.5. versi. adde dictis. ff. de verbo. oblig. Barb. con.55. præclarè scribitur, col. pe. lib.2. & Iason in.d.l. si mihi & tibi. §. in legatis, col.3. ff. de lega. primo, vbi circa hoc distinguit, & in.d.l. sed & si quis. §. quæsitum, ad fi. ff. si quis cautio. & in.l. eam quam, col. 8. versi. limita tamen. C. de fideicom. & in.l. sancimus, col.2. versi. secundò confirma. C. de test.

Declaratio præceden tium.

153 ¶ In quo quidem postremo loco, paulò pòst, idipsum declarat ipse Iason, vt scilicet quando non adest consensus iurantis nec in specie, nec in genere, tunc nihil omnino operetur iuramentum quantum ad consensum per.d.l.vl. C. de non numer. pec. & alia similia iura. At si adest consensus, saltem in genere, tunc iuramentum operetur expressionem, arg.l. qui iure militari. ff. de testa. milit. Et id quoque ipsum voluit Imo. tùm in.d.c. cùm contingat, de iureiur. tùm in.d.c.1. decōmo. & alij item quos Iason ipse, vbi suprà allegat. Quibus adde Benedic. in repe. c. Raynutius, in verbo, duas habens filias, numero.299. ext. de testamen.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

154 ¶ Intellige ſecundò procedere, niſi expreſſum aliquid pro forma requiratur: tunc enim iuramentum non haberet vim expreſsi, vt voluit Barb. d. con. 55. col. pe. & poſt eum Steph. Bertran. con. 28. ad maiorem, col. 3. lib. qui primus inſcribitur, licèt poſtremò impreſſus ſit, per id quod voluit Nicol. Neap. poſt Cy. Ricar. Mal. Iac. Bu. & Ray. Forl. in. l. legitimos. ff. de legi. tut. Nã cùm glo. ibi quatuor annumeraſſet, quæ debet facere tutor, antequam adminiſtret, & inter cætera quòd iuret vtilia ſe facturum, & inutilia prætermiſſurum, per tex. in. §. vl. in authen. vt hi qui oblig. Ad-dunt & iſti & cum his etiam Bar. quintum neceſſarium, vt videlicet expreſſè promittat defenſionem ſe pro pupillo ſuſcepturum, per tex. in. l. vl. §. omnem. C. de admini. tut. Quaſi non ſatis ſit iuraſſe in genere, niſi & illud ſpeciatim interueniat, quod veluti pro forma, ille. §. omnem, exigit: De quo tamen Bar. dicto vide quod ſcripſimus ſupra numero. 93. ſecundò limita, & 2. ſeq.

Iuramentũ nõ ſufficit ubi ex preſſum pro forma requiritur.

155 ¶ Ex hoc que putat Barb. quòd in caſu. l. ſi quando. §. & generaliter. C. de inoff. teſta. in quo videlicet requiritur ſpecialis, & expreſſa renunciatio legitimæ, non ſufficit iuramentum, cùm pro forma huiuſmodi renunciatio exigatur. Id quod etiam in eo caſu voluit Rom. cuius Barb. non meminit in. d. l. qui ſuperſtitis, in. 3. limitatio. ff. de acqui. hæred. & Fran. Are. in. d. l. 1. §. ſi quis ita, col. 5. de verbo. oblig. & ante hos Bal. in rubrica. ff. de iureiur. col. pe. verſi. ſed ius canonicum. Licèt tamen in hoc poſtremo caſu contrarium conſuluerit idem Barb. ſibi contrarius, con. 25. ſcribitur ſapienter, col. 8. lib. 1. poſt Rom. ſibi contrarium, in. d. l. 1. §. ſi quis ita. & ibi quoque poſt eum ipſe Barb. col. 13. & Iaſon in. l. ſi quis maior. C. de tranſac. De quo & nos diximus in repe. l. ſi vnquam, in prin. numero. 139. ſed quoniam, & iterùm numero. 155. ſicuti & eius. C. de reuoc. donati. Ad illud autem quod de forma dictum eſt, vide ſuprà, numero. 97. limita igitur quartò, & ſeq. & iterũ numero. 139. & ex hoc. & quæ dicam infrà numero ſeq. & iterum nu. 181. & ideo cũ forma, & ſeq.

Iuramentũ nõ operatur ſpecialem renunciationem legitimæ.

156 ¶ Qvintvm genvs expreſsi, quod fit nutu, aut alijs ſignis euidentibus, vt voluit glo. notabilis. in. l. item quia, in prin. in verbo, & mutus. ff. de pact. per tex. in. l. ſi ſtipuler. §. vl. ff. de verbo. oblig. & ad hoc expendit eam glo. Bal. ibi, & in tractatu de pactis, col. 16. verſi. illud eſt no. & Soci. con. 112. multum abundè, col. 5. verſi. aliquando & ſecundo lib. 1. repetito, con. 172. li. 2. vbi illam glo. dicit no. & Fran. Curt. Senior con. 50. memoriæ recolendæ, col. 48. in fi. 8. reſpon. ad 3. arg. vbi & illam dicit no. Et Iaſon in. l. licèt imperator, col. 2. verſi. ſextò adde. ff. de lega. 1. Sed id non procederet, vbi expreſsio eſſet de forma, quia tunc non ſatis eſſet, vt fieret per ſigna etiam indubitabilia, vt non obſcurè voluit Angel. in. l. quoties. §. ſi quis nomen. ff. de hære. inſtit. neque enim forma impleri poteſt per æquipollens, vt no. ab omnibus in. l. 1. ff. de libe. & poſth. cum ſi. Et id confirmatur ex ijs quæ diximus ſuprà. d. numero. 97. & in verſi. præced. & alijs locis ibi deſignatis. Sed ſuper eo quod dictum eſt de nutu & ſignis, vide ſuprà numero. 17. facitque. & numero. 19. nec abſimiliter, & numero. 82. & ipſe.

5 Expreſſi genus, quod fit nutu & ſignis euidẽtibus.

157 ¶ Sextvm et illvd expreſſum addere potes, quod ex natura exceptionis præſupponitur, regulam eſſe expreſſam, authen. ex teſtamento, & ibi Alex. col. 1. C. de collati. Et Fran. Ripa. in. d. l. 1. col. 8. numero. 55. ff. de vulg. & pupil. Ex quo ſit vt ille ſubdit, quod à Ro. traditũ eſt con. 271. vis tota. & Philip. Deci. con. 197. in cauſa inquiſitionis, col. 2. verſi. tertiò ad prædictã, quòd exceptis quibuſdam regalibus cætera conceſſa intelliguntur, quanuis ipſa regalia nunquam intelligantur conceſſa, niſi expreſſè caueatur. c. 1. ti. de capit. qui curi. vendi.

6 Expreſſi genus quod ex natura excep. præſupponitur.

158 ¶ Septimvm item genus expreſsi hoc adijcies, quod videlicet ex mente, & coniecturis neceſſariò colligitur, tex. eſt in. d. l. Prætor, iam toties ſuprà allegata, in prin. verſi. interdictum eſt hoc, iuncta glo. in verbo, expreſſum. ff. de no. ope. nun. vbi id no. Bar. Bal. Angel. Imo. Ro. Alexã. Iaſon & omnes, inter quos Angel. & poſt eum Ro. & Alexan. dicit hoc eſſe vtile ad appellantem ab interlocutoria, vt ſi in appellatione allegat cauſam grauaminis mentaliter quidem, ſiue virtualiter (ita noſtri loquuntur) neceſſariò comprehenſam ex verbis, dicitur illam cauſam ſigillatim expreſsiſſe, & ſic ſatisfactũ erit cle. appellanti, de appel. requirenti cauſam grauaminis nominatim exprimi. Id quod etiam repetit Alexan. con. 126. repetitus, col. vl. libr. 6. & Soci. d. con. 112. col. 5. verſi. aliquando, & tertiò, li. 1. & Fely. in. c. tranſlato, extra de conſtit.

7 Quod ex mẽte & cõ iecturis neceſſariò colligitur.

Cauſæ grauami nis ſatis ex mente ſ. expreſſæ.

159 ¶ Sed tamẽ de hoc priuatim vide per Inno. & alios, in. c. pe. extrà de ope. no. nun. & doc. in. c. 1. de appell. li. 6. Bal. in. l. minoribus. C. de his qui. vt indig. & in. l. terminato, col. vl. in prin. C. de fructi. & lit. expen. & in. l. eos. §. ſiue autem, col. 1. C. de appel. Angel. in. l. 1. ff. de libe. & poſth. & in. l. vbi autem. §. qui illud. ff. de verbo. oblig. Anto. in. c. vt debitus, col. 3. & ibi Philip. Frã. in. 17. col. verſi. 17. quæritur, extrà de appell. & Cardi. in. d. cle. appellanti, in. 3. q. Alex. cõ. 80. viſo & oportunè animaduerſo, col. 5. verſi. vnde dicimus, lib. 1. & Soci. con. 127. quoniam in præſenti, col. animita decimoquintò, & quod dicemus infrà numero. 183. atque etiam in caſu, & ſeq.

De eadẽ re

160 ¶ Adde & ad hoc quintum genus expreſsi, quod idem voluit Rom. con. 271. vis tota præſentis dubitationis, ante ſi. per. d. l. Prætor. iuncta glo. vbi & hoc ſubdit, quòd ſicuti euidens dicitur, id quod ex coniecturis declaratur. d. l. licèt imperator. ff. de lega. 1. & l. ſi quis loculpes. ff. de manu. teſta. & no. in. l. ſi verò. §. qui pro rei. ff. qui ſatiſd. cog. Ita & expreſſum dicere poſſumus, quod ex multiplicatis coniecturis colligitur. Id quod etiam voluit, & multis confirmat Barb. in repe. c. Raynoldus, col. 144. de teſta. & con. 25. ſcribitur, col. pe. lib. 1. & con. 89. clementiſsimum, col. 4.

De iiſdem rebus.

lib. 4. & Guid. Pap. ſing. 699. verſi. illud videtur, & ante hos Bal. ſi is eſt. cõ. 3. factum tale eſt, quidam nomine Paulutius, lib. 5. Expreſſum (inquit) dicitur nõ tantùm, quod verbis expreſsis, ſed & quod ex coniecturis deprehenditur, per. d. l. licèt imperator. Sed & de hoc eſt optimus tex. in. l. triticum. ff. de verbo. oblig.

161 ¶ Imò plus ſentit ipſe Bar. in. l. 1. ff. vi bono. rapto. id nominatim cenſeri factum quod ex preſumptionibus colligitur quod & ipſum approbat, & multis concord. & ſimilibus comprobat Barb. con. 89. clementiſsimi Dei, col. 3. & duabus ſeq. lib. 4. quæ tu videre poteris, neque enim hic repetere volumus, quæ alibi collecta videmus. verùm id mihi admodum dubium eſſe videtur propter ea quæ ſtatim dicam verſi. ab hinc. 2. & ſeq. neque enim quicquam differre videtur dicas nominatim, euidenter, patenter, expreſsim. Sed non interim prætermittam, quod à Signo. Homod. traditum eſt, illi Bar. ſententiæ admodum adſine, con. 176. quomodo proponitur, col. 3. verſi. item eſt ſpecialiter, id ſcilicet ſpecialiter cenſeri dictum, cùm de mente apparet per cõiecturas, per. l. ſi quis mihi bona. §. iuſſum. cum. §. ſeq. ff. de acqui. here. & l. cùm proponebatur. ff. de leg. 2. ſed & id quoque verum eſſe non videtur, vt dicemus infrà, numero. 169. quinto item modo.

De iiſdem rebus.

Nominatim factum, quod ex præſumptionibus colligitur.

Specialiter factũ quod ex mente apparet.

Contra ſupradicta.

162 ¶ Scio quoque multa adduci poſſe aduerſus huiuſmodi ſeptimum genus expreſsi, vt ſcilicet expreſſum non ſit, quod ex coniecturis aut mente colligitur, quod tu videre poteris apud Fely. in. c. tranſlato, col. 1. &. 2. de conſtit. & in. c. humanum, col. 2. verſi. illud dicitur eſſe à lege prohibitum, & verſi. ad primum, & col. ſeq. verſi. ad illud etiam, & verſi. in quantùm etiam dicebat. 1. di. Et Iaſon in. d. l. Prætor, col. 2. quos videbis, ne ſi omnia repetam, improbus videri poſsim, qui iam ab alijs congeſta latè, iterum fruſtra colligam, præſertim quia bona pars eorum diluetur ex ijs. 6. declarationibus, quas tibi continenter adſcribemus.

163 ¶ Nam hoc quidem ſeptimum genus expreſsi multis modis intelliges. Primo, vbi licèt euidens probatio ea ſit, quæ ſit ex coniecturis, vt diximus ſuprà verſi. ab hinc. 3. incip. adde, & ad hoc & latiùs in repe. l. ſi vnquam in verbo, donatiõe largitus, numero. 133. ad hæc ſi verum. C. de reuo. donati. Licèt (inquam) probatio coniecturalis, dicatur manifeſta probatio ex ſententia Bar. in. l. ſi quis ex argentarijs. §. vl. ff. de edendo, illud tamen non dicitur euidenter expreſſum, quod ex coniecturis tantùm elicitur, etiam ex verbis teſtatoris, nam hoc prohibet tex. no. in. l. qui plures, in illis verbis, niſi euidens & cæteras, prout declaratur in glo. vl. ff. de vulg. & pupil. & ibi Fran. Are. qui id dicit menti notandum, col. ſecunda verſi. vltimò no. & Iaſon poſt eum in ſi. & idem dicit ipſe Are. in. l. quidam teſtamento, in. 3. no. in. d. l. licèt imperator, col. 3. verſi. ſecũdò no. limita.

Euidenter expreſſum nõ eſt quod ex coniecturis eſt.

Nec patẽter.

164 ¶ Idemque dicas, vt ſcilicet non dicatur patenter expreſſum, quod ita expreſſum eſt, verbi gratia, in caſu. c. 2. poſt prin. ibi, errorem fuiſſe in ſententia patenter expreſſum, de ſenten. exco. lib. 6. & iterum in. c. venerabilibus. §. vl. in ijſdem verbis, eo. tit. in quibus locis Domi. no. quòd ad hoc, vt ſententia dicatur nulla, ob expreſſum iuris errorem, non oportet errorem percipi ex mente, & intellectu, vel coniecturis percipiatur, ſed requiritur, vt oculo corporali ex verbis deprehendatur, id quod etiam affirmarunt, Inno. Hoſtien. & Panor. in. c. P. &. G. de offi. deleg. Ioan. An. in. c. pe. in fi. eo. tit. Bal. in. c. quod tranſlationem, de offi. deleg. cum alijs multis concord. à me collectis ſuprà in eadem glo. numero. 58. eodem ſpectat. De quo tamen vide Panor. in. c. ex parte, in. 2. no. extrà de capel. mo. Et quæ dicam infrà, numero. 178. quibus adde.

Nec verbis ſed lege.

165 ¶ Secundo modo intellige, vt licèt id, quod ita ex mente & coniecturis, atque ex natura contractus, & tacita conuentione, & alijs id genus dicatur expreſſum, non tamen verbis expreſſum dicatur, ſed lege, vt ſcribit Fran. Are. in. l. cùm quid. ff. ſi. cert. pet. per. l. 3. in prin. & ibi Bar. ff. de legi. tut. & d. l. Prætor. ff. de ope. no. nunci. Ex quo illud fit, vt licèt Angel. in. l. illud. ff. de acqui. hære. tradiderit præſumptam renunciationem legitimæ hæreditatis, ſcilicet ex cauſa inteſtati, quæ oritur ex renunciatione expreſſa teſtamentariæ hæreditatis, de qua is tex. loquitur, dici etiam expreſſam, cùm ea colligatur ex mente illius expreſſæ renunciationis. Et Bal. & Imo. ibi contrà omnino dixerunt, ſcilicet, quòd cùm iſta renunciatio ex teſtamento non comprehendatur, ſub ſignificatione verborum illius renunciationis ab inteſtato, impoſsibile ſit eam dici expreſſam, nam expreſſum (inquiũt) dicitur quod fit verbis generalibus, vel ſpecialib⁹ per no. per Bar. in. d. l. 1. ff. de vulg. & pupil. tamen Fran. Are. in ea ipſa. l. illud, col. 2. dicit poſſe ad id reſponderi, quia ex quo ex natura rei expreſſæ in diſpoſitione ſtatim apparet de mente diſponẽtis ſuper eo, quod non eſt expreſſum in verbis, ſatis dicitur expreſſè factum, per. d. l. Prætor, cum glo. vnde illud (inquit) quod eſt ex mente legis, licèt non ſit ex verbis legis, dicitur tamen expreſſum in lege, per. d. l. 3. in prin. & ibi Bar. ff. de legi. tut.

De eadẽ re

166 ¶ Igitur defendendo Angel. poſt Are. dici poteſt, quòd cùm ita planè conſtet de mente renunciãtis propter naturam actus expreſsi, etiam diſpoſitio hominis dicatur expreſſa, nõ quidem expreſſa verbis, quod ſatis ſenſiſſe videtur glo. in. d. l. Prætor, cùm dicit expreſſum tacitè, quaſi dicat id tacitũ eſſe, quia verbis nõ cõprehẽditur, ſed expreſſum tamẽ, quia patet manifeſtè de mente legis, ex verbis in ea poſitis. Vnde (vt ipſe Are. ſubdit) Bal. ſing. dicit in. l. obſeruare. §. profeciſti, col. 2. ff. de offi. Procon. quòd licèt aliàs arg. à contrario ſenſu dicatur eſſe, ex tacita mente legis, ideoque non habeat locum in ſtatutis correctorijs, vel exorbitãtibus, hoc certè verum eſt, niſi natura actus expreſsi, ex diſpoſitione ſit excluſiua. vbi eſt reſcriptum, quod apponitur in ſtatuo limitationis

causa,tunc enim dicetur expressum in statuto. Alibi tamen (vt idem subiungit) ipse Bal. scilicet in l.1.col.pe.C.si rect.prouin. scribit tantùm abesse, vt dicatur expressum antecedens, expresso consequenti,vt nec dicatur expressum ex mente legis,sed tantũ ex extensione,per.l.oratio,in verbo,suppleatur.ff.de sponsa.Sed illud(inquit ipse Are.)potest obtinere in antecedẽti, siue præambulo,sine quo sequens actus esse potest:sicut matrimonium potest esse nullis præcedentibus sponsalibus.Sed quando actus sequens non potest esse sine antecedenti,vt in illa renunciatione,de qua agitur in.d.l.illud,tunc verius esse videtur, vt id sit ex manifesta mente legis, ideoque dici posset expressum.Subdit tamẽ,quòd fortè posset dici,in dispositione hominis veriorem esse Bal.& Imo. op. quia quod non continetur in verbis, sed elicitur de mente disponentis ex verbis expresis in testamento,dicitur contineri in dispositione per subauditionem.l.1.in fi.ff.de hære. instit. Subauditio autem videtur dicere tacitum intellectum,secundum glo.in.c.cupiẽtes.§.quòd si per.20. de elec.lib.6. Tãdem dicit articulum hunc esse dubium,sed ex mente Bar.in.l.2.ff.de vulg.& pupil.istam posteriorem partem esse veriorem,dum dicit, quòd ea est tacita pupillaris, quæ elicitur ex verbis testamenti,& matrem excludit. Sed tu vltra Fran. Are. potes ad hoc respondere, ex eo quod suprà dictum est,ex glo.in.d.l. Prætor. Quòd videlicet id dicitur tacitum aliquo respectu, quia scilicet non comprehenditur in verbis, sed est tamen expressum eo respectu, quòd ex verbis ipsis de mente apparet.

Expressum ex mẽte & cõiectu. dicitur cũ ex eo cõiicitur

167 ¶ Tertio modo intelliges, vt scilicet expressum dicatur,quod ex mente & coniecturis deprehenditur,cùm videlicet id colligitur ex eo,quod expressum reperitur,vt satis apparet ex his, quæ iam suprà diximus,& facilè colligitur ex his quæ scribit Bal.in.l.1.col.vl.versi.sed respondeo. C.de his qui ante aper. tab. quem refert, & sequitur Philip. Deci. con. 269.iuridicas esse arbitror, post prin.& iterum con.397.viso puncto, col.1. Et id quidem verissimum esse arbitror,Alioqui enim nihil omnino video,quid interesset inter tacitum, & expressum, nisi aliquid sit expressum, ex quo aliud colligimus.Et vide quæ dicam infrà numero.172.à quibus.

quod 168 expressum est.

¶ Quarto modo intellige non procedere,vbi in casu quodam singulari, siue vt vocamus,speciali requireretur alicuius rei expresio.verbi gratia,Falcidia atque etiã Trebellianica regulariter detrahitur. verùm ab ea regula hic specialis casus excipitur, cùm testator expresim detrahi prohibuit per authen.cùm testator. C.ad leg.Falci.Igitur si testator omnia sua bona, vel integram rem quampiam reliquerit:ex mente testatoris censetur prohibita falcidia,vt no.in.c.Raynaldus,in fi. de testa.Tamen per hoc nõ cẽsetur expresim prohibita.Ideò in eo casu debetur,per.l.nam quod. §.vl.cũ duabus.l.seq.ff.ad Trebell.Aliàs enim occurreret duplex specialitas, videlicet quòd Falcidia non detraheretur,contra regulas iuris:& quòd expressum censeretur,quod ex mẽte tantũ colligitur.Ita nominatim & in hac specie voluit Maria. Soci.con.14. cuius hoc caput est, sequendo ordinem,col.vl.Quanquam nondum excidit memoria,dixisse me ex aliorum sententia suprà numero.99.limita quintò,&.q.seq.alia ratione in hoc casu,de quo loquimur,non censeri per huiusmodi verba generalia expresim prohibitum,quanuis & alij contrarium tenuerunt, vt ibi videre poteris,nolui tamen subticere,quod à Maria.dictum reperimus, huic loco accommodatissimum.

Quid si in casu specialirequiritur expressio.

Expressum generaliter dicitur, nõ speciali ter quod ex mẽte & cõiec. colligitur.

169 ¶ Quinto item modo intellige,vt quod ex mente,& coniecturis collectis ex verbis dispositionis (sicuti iam declarauimus)deprehẽditur,dicatur expressum,non quidem specialiter,sed generaliter tantùm,per id quod voluit Bar.in.d.l.Lucius,col.3. versi. secundò quæro vtrum hæc substitutio.ff.de vulg.& pupil.limitando quod suprà diximus,substitutiones cõtentas in breuiloqua, censeri expressas, sed generaliter,non specialiter.Quod & idem voluit ipse Bar.in. l. 1.in prin.in.2. quæsti.prin.eo.tit.& in.l.precibus. C.de impub.& alijs substit.Bal.& Angel.in.d.l.iam hoc iure. ff.de vulg.& pupil.Angel.& Saly.in.l.in testamento.C.de testa. mili. idem Angel.con. 151. quidam Nicolaus.Et vide quid dicam in simili infrà numero.188.verùm Fran.& quæ diximus suprà numero.122.limita decimo septimò.

Expressum ex mẽte & coniecturis dicitur expressum im propriè.

170 ¶ Sexto modo intellige,vt id quod ex mẽte & coniecturis est,dicatur expressum,nõ quidem propriè,sed impropriè, vt probat tex.in.l.triticum. ff. de verbo.oblig.ibi,id habebitur pro expresso. & in.d.l.cùm quid.ff.si cert.pet.in illis verbis,pro cauto habendum est,& rursum ibi, agi intelligitur.nam & verba,habetur,& intelligitur,improprietatem denotant,vt de primo voluit Bar.in. l.mercis.ff.de verbo.signi.& alibi sæpe,& de secundo est tex.in.l.1.in prin. C. de rei vxo. acti.& in.l.quoniam,& ibi Bal.in.6.no.ff.de his qui no.infa.& in.l.hæres quandoque.ff.de acqui.hære. quem ad hoc allegat Ro.con.405.præsuppositis,col.1.& Panor.con.20.casus in effectu,col.1.lib. 2.vbi & ad hoc allegat.c.ex studijs,iuncta glo.de præsumpti. Et hoc nuncupatim annotauit Philip.Deci.in.d.l.cùm quid,col.1.in.3.no.vbi per hoc dicit, quòd huiusmodi expressum non comprehenderetur in statuto loquente de expresso.

8 Expressi genus quod tacitè inest ex natura uerbi.

171 ¶ Octavvm genvs expresi,quod proximè accedit ad præcedens, est quod tacitè inest ex natura verbi illud importantis,vt tradit Angel.in.l.Prætor,per tex.& glo.ibi vbi etiã Alexan. & Iason.ff.de ope.no.nun.idem Angel. con.17. Comes Brãdusius,col.pe.& iterum con.331. pro consultatione,col.vl.Fran. Curt.senior qui id commendat.d.con.50.memoriæ, col.48. in fi.8. respon.ad.3.arg.Hincque dicit Angel. vtrobique in substitutione reciproca, omnes substitutionum species in ea contentas,esse expressas,licèt non verbis specificis,per.l. Lucius, iuncta glo.& ibi

ibi Bar.ff.de vulg.& pupil.

Expressum censetur id tacitũ quod ex expresso sequitur

172 ¶ A quibus non longè abest,quod à Bal.proditum est,in.l.vl.col.3.in.10.oppo.C.de hære.instit. quòd vbi ex expresso sequitur tacitum, id censetur expressum,per.l. si ita.§. qui filio. ff. de bono. poss. secun.tabul. & quod idem Bal. dicit in.l.1.col.vl. C.de his qui ante aper.tab. quòd omissũ, quod sequitur expressum,habetur pro expresso,per.l.iam hoc iure.ff.de vulg.& pupil. & sequitur Cardi. Alexan.in.c.per venerabilem.§.quod autem,col.8.in.9. modo,extrà qui filij sunt legi.vbi & ad hoc refert, quod dicitur, substitutiones contentas sub breuiloqua, ex natura ipsius censeri expressas,& ideo eas matrem excludere,secundùm glo.in.d.l.Lucius. & ibi Docto.Et quod item respondit idem Bal.con. 209.casus talis est, Titius, circa medium, libr.1.nihil interesse inter expresum & tacitum,quod includitur ex natura expresi,per.d.l.cùm quid.ff.si cert.pet.& l.nõ retẽ.C.de fideiuss.& l.hæc verba.ff.de leg.1.Aliud in tacito,quod non includitur ex natura expresi,id enim facit censeri literas subreptitias, per. c.cùm in illis.§.in illis verò,&.§.seq. de præben. lib.6.Hæc ille.

De eadẽ re

173 ¶ Et quod ex facto respondit Petr.Anc.con.393.visa diligenter gratia, col.1. id expresum dici, quod tacite ex natura dispositionis comprehenditur quódq; includitur sub natura verbi expresi ex iuris cõmunis interpretatione declaratura vel extensiua,per multa iura,quæ ille allegat, ideoq; nepotes expresè videri contentos in dispositione loquente de filijs, in re ad nepotes transmissibili.& sequitur Iason in.d.l.Prætor,col.1.Fran. Curt. Iunior.con.159.sacratissimæ, col.2.versi. sed dato,li.2. Quodque tradiderunt Anto.& Panor.in.c.cùm olim,per tex.ibi in verbis, patebat expresè,de censib. quòd instrumentum dicitur expresè probare non id solum quod directè, sed & quod indirectè ex eo colligitur.Quod & sequitur Curti.vbi suprà,& id quidem genus expresi ijsdem propè modis debes intelligere,vt illud præcedens.

9 Expressi genus quod ex uerbis apparet fuisse omissum.

174 ¶ Nonvm genvs expresi,quod nec multum differt à precedentibus,quod scilicet ex precedentibus & sequentibus verbis scripturæ,apparet errore scribẽtis fuisse omissum, id enim perinde æquè habendum est,ac si fuisset expressum in scriptura,per.l.1.& quod ibi no. Bar.ff. de hære.instit.& l.cùm pater.§.cùm imperfecta.ff.de lega.2.& quod no.Bar.in.l. Gallus.§. idem credendum.ff.de libe.& posth.& ita per hæc voluit Pau.Ca.con.6.hoc capite, pro euidentia eius quod quæritur,in duobus locis,libro primo.

10 Express. genus quod disponẽtes interrogati uerisimiliter st atuissent.

175 ¶ Decimvm genvs id quoque dicere possumus in quacunque dispositione,quod disponentes verisimiliter expresissent,si de eo cogitassent,aut interrogati fuissent.id enim pro expresso habendum est, vt nuncupatim voluit Alexand. con. 46. ponderatis verbis antedicti capituli, col.1.lib.secundo.quod repetitur con.29.libro sexto,innixus authoritate.l. Titius.§.1. & ibi no. per Doc.ff. de libe.& posth. & glo.in.l.tale pactum. §.vl.ff. de pactis.quam sæpissimè, & semper appositissimè in eam rem citari & celebrari audiuimus à.D.Io. De Gouy alio nostræ classis præside ornatissimo atque integerrimo.De qua re,quia iam latissimè diximus in repe.l. si vnquam,in prin.versi.55.inter tam multa.C.de reuo.donati. ideò legentes illuc relegamus.

11 Expressi genus quod per relatiõẽ ad aliud

176 ¶ Vndecimvm genvs expresi, cùm quid refertur ad aliud quippiam aliàs expressum, id enim & expressum quóque dicitur.l. ait Prætor. §. 1. ibi, accipiendum sic est quasi quantitatem nominauerint,& ibi .Bar.& recentiores,& maximè Fran.Ripa. qui id traxit ad multas quæstiones.ff.de re iudi.& l.in summa,in prin.eo.tit.& l.institutio talis.ff.de condi. insti.& l.si ita scripsero,& ibi Bar.Bal.& alij.ff.de condi.& demon.& l. asse toto,& ibi Imo.ff.de hære. instit.& l. si filio.§.pater.ff.de ali.& cib.lega.& l.si prior.ff.sol.mat.Ex quo no. Bal. & Angel.quòd talis, & tanta est obligatio in termino referente, qualis & quanta in termino ad quem fit relatio & l.certum. ff.si cert.pet. &. l. vbi autem. §.illud, versi. sed qui vnum, & ibi Bar. & recentiores. ff. de verbo.obligatio.& l.qui sic stipulatur,& ibi Iason, columna. 2. versi. ex hoc tex.eo. tit.& l.hæc venditio.§.huiusmodi.ff. de cõtra.empti. & vendi. &.l.quẽ hæredi,& ibi Bar.& Soci.ff. de reb. dub.& l.si defensor.§.qui interrogatur,versi.nisi fortè.ff.de interro.acti.Ex quo no. Bal.quòd ea, quæ sunt in termino ad quem fit relatio,intelliguntur specificata in termino referente.& l.pe.C. de sen.quæ sine cert.quantitate, &. c.inter dilectos,de fid.instr.&.c.cùm venerabilis, versi.quia verò,de excepti.&.c.veniens,de præscripti.&.c.cum venerabilis,in fi.de religi.domi. &.c.præterea,& ibi Domi.in.3.no.23.di.&.c.si quis homicidium.50.di.

De relatiõne multa.

De eadẽ re Relatum in referẽte cum suis qualitatibus.

¶ Et id plærunque assumunt nostri Doc.inter quos Bar.citatur à nonnullis sepissimè dixisse,relatũ esse in referẽte cum suis qualitatibus,scilicet in.l.1.ff.de recepta.& in.l.1.§.1.ff.si famil.fur.feciss.die.& in.l.si quis seruum. §.vl.versi.sed quæro quid si testator.ff.de lega.2. & in.l. sanctio legum,post prin.ff.de pœnis,tametsi Bar.in illis locis nõ ita mihi dixisse videatur.Bal.con.99.quidam Ioannellus,li.1.D.à Rot.loquentes de inuentario,quòd se refert ad aliud, deci. vl. vtrùm inuentarium,in antiquis,quæ repetitur inter deci. Bernar. Bisque.tit.de procur.deci.14. quæ est eiusdem initij.Anto.con.2.repetito,con.49.visis literis legitimationis.Panor.con.28. omissis allegationibus,versi.4.lib.1.& con.4.in quæstione quæ vertitur,in.1.dubio.li.2. Domi. con. 47. supplicatur Papæ,col.2.versi.item quando,& versi.quid plura,& iterum col.vl. & con. 82. circa thema,col.3.& con.120.quia in facto,col.2.versi.ad idem facit. Alexan. con. 75. in causa & lite, col.2.versi.secundò respondeo,lib.7.Soci.con.788.visa bulla Pauli,col.3.versi.ex quibus videtur inferri,

inferri,lib.2.& con. 227. præsens consultatio, col.12.versi. sed pro certo, eo.lib. 2. & con.251. quoniam in præsenti,col.3.versi.relatio autẽ,eo.li.2.& Fely.in.c.1.col.3.di.1.Deci. con.532.pro vera,col.1.cum alijs multis concord.adductis à Iaso.in.d.l.ait Prætor,col.1.ff.de re iudi.

178 ¶ Quibus adde,quod dicit Bar.in.l. 1. & ibi quoque Iac.à. S. Georg. C. de erro.calcu. Quod quemadmodum nulla est sententia,in qua error est expressus,l.2. C. quan.appella. non est necessita & sententia,quæ fertur per relationẽ ad acta,vel quæ nulla sunt, vel in quibus est error expressus:quia tunc etiam videtur esse error expressus in ipsa sententia, per quædam iura, ex ijs quæ iurà citauimus.Et idem voluerunt Inno.Anto.col.6.versi.quintus casus.Imo.& Panor. in.c. cùm Bertoldus,de re iudi.Inno.Anto.Imo.& Panor.qui.c.quoniã contra falsam,de probati.Imo.in.l. diuus,chart.vl.ff.de re iudi.& in.l.qui Romæ.§.duo fratres.ff.de verbo.oblig. & in.l. ex diuerso. §.vl.& ibi Alexan.col.pe.ff.fol.mat.Panor.in.c.inter cæteras,de re iudi.Domi.con.48.pro examinatione,col.5.Alexan.con.123.discussis,col.4. versi. tamen quòd ad propositum, lib.1.vbi dicit,quòd est vera, & communior sententia.Fran.Are. con.75. diligenter & maturè,col.2.vbi dicit hanc esse communem modernorum op.Barb.con.44.scribitur,col.pe.versi.& est alius,lib.1. Guid. Papa in.l.præses.ff.de re iudi.Soci.qui hanc quoq; dicit eommunem op.con. 99. serenissimus rex,col.8.versi.septimò dicitur, lib.3.Tu tamen in hoc (quia nonnulli huic op.(quod iam subodorari ex precedentibus potes)refragantur,aut saltem,eã limitant)vide Bal.& Pau.Ca.in.d. l.1. & ibi quoque Philip.Deci.col.3.versi.secunda Bar.conclusio. C.de erro.calcu.Anto.con.27. visis præsentibus,col.1.Alexan.& latè Iason.in.d.l.præses.ff.de re iudi. Et Fran. Are.in.l.si is ad quem,col.pe.versi.sed quæritur super isto. ff. de acqui. hære. & in.d.c. quoniam contra falsam,& con.157.visis diligenter.Steph.Bertran.con.281.duo iuducunt, lib.1. & quæ diximus supra numero.158. eodem spectat, & iterum numero. 164. idemque dicas, & quæ dicam infrà numero 185.illud autem.

Error per relationem ad aliud facit sententiã nullã.

179 ¶ Et hæc quidem omnia amplia. vt procedant etiam in pœnalibus, per id, quod no. voluit Bal. con.13.magnifico,lib.5. repetito con.181. factum super quo,eo. lib. idem esse concedere manda datum speciale,vel aliud quod refertur ad rem specialem,& certam,ad hoc vt concedens cadat in pœnam.Nam & in simili,vt id illi addas,videmus quòd prorogatio termini quæ censetur esse idẽ terminus(vt alibi latè diximus)intelligitur facta cum omnibus qualitatibus, etiam quo ad pœnã, vt dicit Bar.in.l.1.§.& post operis,col.2.versi.quandoque contingit, & ibi quoque Alexan.col.3. versi.& inquantum, & Iason col.1.in fi.ff.de ope.no.nunci.Bal.in.l.acceptam,in.7.quæsti. C.de vsur.& in.l.1.in.10.quæsti. C.de his qui pe.nomi.Pau.Ca.in.l.lecta,per tex.ibi,in versi. dicebam & ibi clariùs Alexan.in.5.no.ff.si.cert.pet.idem Pau.in.l.insulam.§.1. per eum tex.ff.locat.& in. l.cùm in plures.§.lege.ff.eo.ti.& in.l.cùm stipulatus sim mihi à Proculo,etiam per illum tex.ff.de verbo.oblig.cum alijs simili.& concorditex.& Doc.adductis à Iaso.in.d.§.& post operis.

Mãdatũ re latũ ad aliquid specia le,censetur esse spãle. Omnia hæc procedunt etiã in pœnalibus.

180 ¶ At hoc genus expressionis intelligies primò procedere,vt dicatur ficta & impropria expressio, non vera & propria,per.l.Titia.§.vlt.in verbo,perinde est,vbi no. Fran. Are.in.1.no.ff.de verbo. oblig.nam ea dictio,perinde,fictionem denotat.l.sed & si lege.§.perinde.ff. de peti.hære.&.l.qui à patre,& ibi Bar.ff.de confir.tut.glo.& Bar.in.l.sacrilegij.§.1.ff.ad leg.Iuli. pec. Bar.in.d.l.1.in prin.ff.de recep.& in.l.si is qui pro emptore,col.5.in.3.oppo.1. partis, & ibi Iason non semel.ff. de vsucap.Ro.& Alex.in.l.si quis vi,in prin.per illũ tex.& glo.ff.de acqui.pos. & est cõmunis opinio quanuis cõtrarium teneat Bal.in.d.l. sed & si lege.§.perinde,Et in idem quoque est alius tex.in.d. l.ait Prætor.§.1.ff.de re iudi.cùm dicitur,quasi quantitatem nominauerint. Nam ea dictio quasi, ex propria,& genuina natura fictionem quoque significat, & improprietatem. l.item ait Prætor. §.item,& ibi glo.ff.ex qui.cau.maio.&.l.in factum,& ibi etiam glo.de condi.& demon.cum si.Et ita quoque illum posteriorem tex.scilicet in.d.l.ait Prætor.§.1.expendit Fran. Are.in.d.l.si quis ad quem,col.pe.ff.de acqui.hære. Iason & Fran.Ripa.in eo ipso.§.1.& idem Iason in.d.l.vbi autẽ. §.illud,col.1.ff.de verbo.oblig.& Steph. Bertran. d.con.281.duo inducunt,numero.4.li.primo.

An hæc expressio per relationem sit propria an impropria.

181 ¶ Et ideò cum formam impleri debeat verè & propriè,& non per actũ fictum, & impropriũ etiã æquipollentem,glo.in cle.1.in verbo.quinetiam,de concess.præben.Bal.Angel.Imo.& alij recentiores in.l.1.ff. de libe.& posth. cum concord. adductis per Alexan. ibi.& Fely.in.c.cùm dilecta, col.17.versi.amplia.11.ext.de rescript. Certè etiam vbi expressio rei cuiuspiam est de forma, non sufficit eam fieri per relationem ad aliud,vti voluit Fran.Are.in.d.l.si is ad quem,col.vl.ff.acqui. hære.& in.d.l.1.col.1.ff.de lib.& posth. Et Maria.Soci.con.24.viso,col. 7. versi. ad quod accedat,vbi id dicit sing.& Iason in.l.Gallus.§.idem credendum,col.4.versi.confirmo,nam cum.&c. ff.de libe.& posthu.& in.l.hac consultissima.§.per nuncupationem,col.1. versi. secundò contra. C.de testa.& in.d.l.ait Prætor.§.1.col.2.versi.suprascriptum.ff.de re iudi.& Fran.Ripa.in.d.l.1. col.9.numero.64. ff.de vulga. & pupil.substi.& Bertran.d.con.181..col.2.lib.primo,& patet ex ijs quæ mox dicemus.

Forma non ipletur per æquipollẽs Ideo nec per relationem.

Iuramẽtum in forma specifica impleri debet.

182 ¶ Nam cùm iuramẽtum in forma specifica impleri debeat, vt ex eo patet quod si quis soluere iurauerit,non satisfacit compensando,per tex.in.c.ad nostrã,& ibi glo.Inno.Hostien.Io.An.Colet in tractatu retractuum,tit.1.§.3.glo.3.in verbo,*a payer*,numero. 6.aduerte tamẽ.nã cõpensatio

est

est ficta & impropria solutio. l. Iulianus. ff. de conditio. & demonstra. & ibi quoque Fran. Are. columna prima. Ideóque etiam iuramentum ipsum non potest interponi per relationem ad aliud, vt bene probat textus in capite penultimo, & ibi Antonius,Imo. & Panor. de iureiur. vbi Panor. ipse hanc rationem tradit nuncupatim, quia forma iuramenti, explicitè est de substantia. & Iason in. l. scire debemus, columna tertia, versi. confirmo vltra eum. ff. de verborum obliga. vbi illũ tex. dicit sing. & in.l.ex ea parte,col. vlt.versi.similiter non posset,eo.tit. & in.d. §.per nuncupationem, columna prima. Et vide quæ dicam infrà numero. 192. intelliges tertio.

Ideo nec per relatiõ interpo nitur.

183 ¶ Atque etiam in casu.d. cle. appellanti, de appel. in quo pro forma requiritur expressio grauaminum, non sufficit ea exprimere per relationem ad acta, aut aliud quippiam, vt expressim voluit Angelus in. l. prima,& ibi quoque Fran. Are. columna prima, & Alexand. columna vltima.ff. de libe. & posthu. & idem Angelus,vti citatur,licèt non sit in meo codice,in.d. l. vbi autem. §. illud, & ibi Alexand. qui alios citat, columna prima. ff. de verborum obligationi. Antonius in capite,vt debitus, columna secunda,versi. nunquid autem,extrà de appellati. ipse Alexan. in. l. Prætor, in princi. ff. de oper.noui. nunci. Thomas Falsto.in deci. rotæ, causa. 22. dubi. 43. die lunæ.Fely. in capite, cùm dilecta,columna. 18. in secunda limitatione, extrà de rescrip. vbi per hoc generaliter dicit,quòd vbi data est certa forma, non sufficit eã adimplere per relationem ad aliud. Iason in.d.§.idem credendum,vbi suprà.& in. d.§. per nuncupationem, columna prima,versi.confirmatur.& in.d.l.ait Prætor.§.primo, columna secunda, vbi supra.ff.de re iudi.

Expressio grauaminũ an fiat per relationẽ.

184 ¶ Contrarium tamen in casu. d. cle. appellanti, voluit Alexand.post alios à se citatos, consilio 80.viso,& opportunè,col. quarta,versi.vnde dicemus, lib. primo.Et hoc præsertim nõnullis placet,si fiat specialis relatio ad certam partem actorum. Nam id voluit Bal. in.l. minoribus, columna prima,versi. sed in appellatione. C. de his quibus,vt indig. ar. l. ne causas. C. de appella. Angel.Are. qui id valde commendat in. §. si minus, columna.19. versi. aduertas tamen ad vnum, Instit.de acti, dum allegat Baldum vbi suprà.Philip.Fran. in capite, consuluit, le.secund. de appella. pro quibus faciunt quæ mox dicemus ex Carolo Ruino,numero ab hinc tertio.Sed his tamen non assentitur Philippus Deci.in.d.capite consuluit, columna secunda. & in.d.l.prima,columna tertia.versi. secunda conclusio. C.de erro. calcu. & in.l. certum,columna prima.ff.si cert. pet.tùm quia in.d.cle.grauamina debent nominatim exprimi, & ita non sola, & simplex expressio requiritur.& licèt relatio specialiter sit facta ad quædam acta,tamen nominatim non est facta. Et ideo licèt causa grauaminis sit notoria,ea tum exprimi debet,vt no. Cardi.Flo.ibi.in.5.quæst. & Panor.in.c.accedens.le.1 extrà vt lit.non contesta.

De cadẽ re

185 ¶ Illud autem minimè dubium est, quòd relatio necessaria æquè vitiat sententiam,ac si in ea esset expressa,verbi gratia,sententia necessariò refertur ad libellum.l.cùm fundus.ff.com.diui.Item sententia appellationis,confirmatoria prioris,necessariò quoque refertur ad eam priorem.Igitur si prior sententia continebat iuris errorem, & hæc quoque eundem continere dicitur.Bar. in.d.l. 1.& ibi quoque Philip.Deci.col.4.versi.tertia conclusio. C.de erro.calcu. Angel.in.l.1.§.item si calculi.ff.quæ senten.sine appel.rescin.cum alijs concordan. adductis ab Alexan.con.79.perspectis,col.1.versi.bene fateor,li.2. & con.111. viso themate,col.1.versi.facit quod no.li.primo.

Relatio necessaria æquè uiciat ac si esset expressa.

186 ¶ Porrò in alio casu Bal.Angelus, & Imo.in. d. l. asse toto.ff. de hære. instit.scribunt satis esse si exprimatur nomen hæredis,per relationem ad aliud, quanuis expressio requiratur pro forma.l. iubemus. C. de testamen.&.l.hæredes palam, in princi. ff. eo. tit. Et idem voluerunt Baldus in l. captatorias,in quinta quæsti.C.de testamen.mi. & Nicol.Neap. in.l.his verbis,in princi.ff.de lega.tertio.Saly.in.l.vltima. C.de fideicom. Imo.in.l. illa institutio. ff. de hære. instit. & in capite,cùm tibi,extra de testamen.Pau.Ca.in.d.l.hæredes palam,in princ.& in.l.hac consultissima. §.per nuncupationem. C.de testamẽ.& in.d.l. vbi autem.§.illud,versi. sed qui vnum,& ibi etiam Alexand.ff. de verborum obligatio.& ipse Alexand.con.176.viso processu, col.2. lib.5.Sunt tamen,qui id negant procedere in hæredis institutione,sed tantũ in legatis, vt videre poteris apud Fran.Are.in.d.l.hæredes palam.in prin.& Iason.in.d.§.per nuncupationem,col.1. C. de testa.& in.d.l.ait Prætor.§.1.col.1.ff.de re iudi.

Hæredis nomẽ an satis sit expri mi per relationem.

187 ¶ Ex quibus apertissimè vides id admodum controuersum esse,an hæc expresio relatiua sit propria,nec ne:vt formæ satisfaciat,aut minimè. Quam controuersiam cupiens componere Carol. Ruinus,vir certè & doctrina & iudicio celebris, in repe.d.l.Gallus.§.& quid si tantùm.ff.de libe. & posthu.dicit triplicem esse hanc expresionem relatiuam. Vnam generalem,videlicet,quæ refertur ad generale quippiã,& ista non satisfacit formæ,cùm sit generalis & impropria, & ita procedũt quæ primo loco dicta sunt.Cui in hoc adde,quæ suprà diximꝰ nu.97.limita igitur.4.& seq. Alterã relationẽ,vt ad Rui.redeamus,esse specialẽ. Tertiã singularẽ,quæ videlicet referũtur ad aliquid speciale,aut singulare.& vtraq; istarũ dicitur vera,& ꝓpria expressio,per.l.2.&.l.Titius,in prin.& ibi Bar.ff.de libe.& posth.&.l.turpia.§.vl.ff.de lega.&.l.pe.ff.de duo.reis.& voluit Ang. in.l.pluribus, in princi. per illum tex. ff. de verborum obligation. qui & hoc trahit ad statutum, quòd scriptura facta manu propria,habeat executionem paratã,vt procedat & in scriptura aliena manu facta,subscripta tamen manu debitoris.Nam cùm subscriptio se referat ad scripturã precedentem, non secus habendum est, ac si totum propria manu scripsisset. quod & idem voluit ipse Angel.

Expresio relatiua generalis impropria. Specialis & singula. propria. Statutum dãs executionẽ scripturæ factæ manu propria habet locũ in scriptura subscriptã

Angel.& poſt eum Imo. Alexand.& Fran.Are.in.l.ſi ita ſtipulatus. §. Chryſogonus. ff. de verbo.oblig.& Fran. Are.in.l.ſi per epiſtolam, in prin.ff. de aequi. hære. quod hunc locum admodum confirmat, quoniam in ſtatutis, verba propriè, & verè non fictè debent intelligi.l. tertia.§. hæc verba.ff.de nego.geſt.cum ſi.Facit & quod no.Fran.Are. in.l.prima,in prin.circa ſecundam quæſt.Bar.ff.de vulg. & pupil.ſub. quòd ſubſtitutio reciproca dicitur expreſſa ſpecialiter,tamen vulgarem tantùm continet,per.d.l.2.ff.de libe.& poſthu.aliâs dicitur etiam expreſſa generaliter, vt per Bar.ibi,& hæc ferè Ruinus,quibuſdam à me adiectis.

Subſtit.reciproca ex preſſa generaliter ſpecialiter.

188 ¶ Verùm Fran. Are. cui ego malo accedere,in.d.l.pluribus,in princi.ff. de verbo.oblig.ita breuiùs hanc controuerſiam componit, vt ſcilicet expreſſa per relationem, dicantur propriè expreſſa generaliter, improprie verò & fictè,ſpecialiter. multis enim modis, vt ſubdit, dicitur expreſſum,ſcilicet generaliter,ſpecialiter, ſingulariter, vt & latè ſuprà docuimus, ex Bar. & alijs, numero. 55.hanc autem, & ſeq. Et ad hoc optimè facit, licèt Are. non dicat, quod dicit Angel. in.l.prima.§.inter filium.ff.ad leg. Cor.de falſ.prout illum retulit,& ſequutus eſt Alexan.in addi. Bar.in.d.l.Prætor.in prin.ff.de ope.no.nunci.quòd dicitur ſpecificè expreſſum, quod fit per relationem ad aliud. Et vide quid diximus ſuprà in ſimili numero. 122. limita decimoſeptimò, & numero.169.quinto item modo.

Alia opinio

189 ¶ At Bal.(quem illi non memorant)con.212.ea quæ veniunt,lib. quinto, ſimpliciter dicit,quòd illud quod intelligitur per relationem ad aliud dicitur.verè & propriè intelligi, per.l. Theopompus.ff.de dot.præleg.ex eóque infert,quòd fideiuſſor verè & propriè promittit eandem ſummam, quam reus principalis promiſit,licèt non ſpecificè promittat in inſtrumento fideiuſſionis,ſed relatiuè ad inſtrumentum rei principalis. Nam natura(inquit)relationis eſt natura veritatis,ex conjunctione ſcripturarum patentis, & omne quod ex natura dicitur, propriè dicitur. l. legaui.ff. de libe.lega.&.l.qui ſic ſtipulatur quod te mihi. ff. de verbo.oblig. Item quicquid continetur in termino ad quem fit relatio, continetur in termino referente, ſaltem implicitè. Qui verò explicat,nihil noui facit,ſed detegit.l.adeò.§. cùm quis.ff. de acqui. rer.domi. Et verè & propriè dicitur,etiam illud quod implicitè & generaliter dicitur.Hæc Bal.qui ſubdit de hoc non eſſe dubitandum,& id quoque in ſtatutis procedere,& hoc pro ſing.& egregio refert Iaſon in. d.l. vbi autem.§.illud,columna prima.ff. de verbo.oblig.& Catel. Cota, in memor.incip. relationis natura,& refert etiam ipſe Iaſon,qui tamen non probat in.d.l.ait Prætor.§.primo, columna ſecunda, verſi.ſecundò principaliter.ff.de re iudi.

Alia item.

190 ¶ Cæterùm Fran.Ripa.arbitrum ſe veluti honorarium præſtans, in.d.l. ait Prætor.§. 1. ſtatim poſt prin.tradit aliud eſſe cùm quæritur,an contenta in relato,dicantur propriè ineſſe in referente,& proculdubio(inquit)inſunt propriè,vt dicit Bal.& benè probatur in.d.l.aſſe toto.ff.de hære.inſti. aliud eſſe ſi quæritur,an contenta in relato,dicantur nominata à referente,& tunc dicendum eſt quòd referens, ea propriè non nominauit relationis tempore, & ita procedat ille text. vtens nota improprietatis. Ex quibus nihil aliud voluit dicere quàm quod intereſt inter nominatum,& expreſſum,ſitque plus in nominato,quàm in expreſſo. De quo cæteris iudicandum relinquo.Sed ita tamen vt videas quæ diximus ſuprà nu.119.limita decimoquintò, & iterum numero.161.imò plus,& quæ dicam infrà numero ab hinc.3.in fi.

De eadẽ re

191 ¶ Intelliges ſecundò id genus expreſſionis relatiuæ, vt procedat niſi aliquid requireretur eſſe ſimul certum,& ſimul expreſſum,tunc enim non ſatis eſſet id fieri per relationem ad aliud, vt voluit glo.in.c. ſi epiſcopus, in verbo,certas,de præben.lib.ſexto,quam ſequuntur Io.And.Domi. & Philip.Fran.ibi,& Iaſon,qui eam dicit notabilem.in.l.certum,in prin.& ibi quoq; Philip.Decius,circa medium.ff.ſi cert.pet.Et facit quod ſuprà diximus numero.116.limita duodecimò, & iterum numero.143.limita tamen non procedere,& rurſum numero.146.illud tandem,& in noſtro tractatu,cui titulum nuncupauimus,nihil fruſtra.

Expreſsio relatiua nõ ſufficit cũ quid certũ & expreſſum requiritur.

192 ¶ Intelliges tertiò,vt procedat in his,quæ ſolo conſenſu fiunt, ſecus in his quæ verba requirunt. Nam tunc non ſufficeret relatio ad aliud, vt interpoſita fuiſſe viderentur, verbi gratia,ſtipulatio verba requirit.l.1.ff.de verbo.obli. igitur ſi aliquis promittat alteri eo modo, quo antè aliquid aliud promiſerat,certè in hac vltima promiſsione non cenſetur ſtipulatio interpoſita,ſicuti in prima,in qua verè fuerat interpoſita. Quemadmodum etiam nec iuramentum, quod verba requirit, de quo nos ſuprà diximus nu.120.limita.16.& iterum numero.182.nã cùm iuramentum. Ita voluerunt omnes ferè Doct.in.d.c. pe.de iureiur.& Soci.d.cõ.99.ſereniſsimus rex,colũna ſecunda, libro tertio,vbi dicit expreſſè his caſibus,& ſimilibus,non ſufficere expreſsionem per relationem ad aliud .Et facit quod ſcribit Bar. in.l. item quæritur.§.qui impleto,columna.vl.verſi.quæro,dicitur hîc.ff.de loca.Et Bal.in addi.Specul.ti.de inſtr.ẽdi.§. inſtrumentum ergo,verſi.quid ſi à cõtrahentibus.vbi tenet contrarium eius quod Panor.in.d.c.pe.de iureiu.dicit,de ſtipulatione,quę extenditur à notario.

Expreſsio relatiua nõ ſufficit non ea patenter fieri debet.

193 ¶ Intelliges quartò, vt hæc expreſsio relatiua non ſatis ſit, quando quid patenter exprimi debet, vt in caſu.c. per tuas,extrà de ſen.exco.& in capite ſecundo,eo. tit. lib. ſexto.Ita enim nunciatim voluit Fran. Are.l.ſi is ad quem.ff. de aequi.hære. per priorem illum tex.& in .c. quoniam contra falſam,de probati.& Stepha.Bertran.con.281.duo iudicant, columna ſecunda,numero.5.

mero quinto,lib.primo.Et faciunt quæ diximus ſuprà numero. 164. idemque dicas, & numero præcedenti, ex quo intelliges idem eſſe, ſi quid euidenter exprimi debet. Et idem ſi quid nominatim exprimi debet,Neque enim tunc ſufficit exprimi per relationem, vt videre licet ex Philip. Deci.in.d.c.conſuluit,le.2.col.2.verſi.ſed tamẽ nõ videtur,de appel. ſuper quo etiã vide quæ dixi ſuprà numero ab hinc.3.cæterùm,& in alijs locis ibi citatis.

Idem cum euidenter. Et cum nominatim.

194 ¶ DVODECIMVM GENVS expreſsi eſt, ſi in aliqua diſpoſitione fuerit appoſita ea clauſula,vt habeatur pro expreſſo,ac ſi ſpecialiter & nominatim eſſet expreſſum, aut ſimiles:tunc enim ſatisfactum eſt conſtitutioni requirenti aliquid expreſſum,per tex.in.l. omnes,quem ad hæc expendunt & dicunt meliorem totius iuris Bal.& Angel. C.de præſcrip.30. vel.40. anno.& voluit etiam Oldra con.117.bonæ memoriæ Bonifacius.& Fed.Senen.con.47. habita ſuper caſu, vbi dicit ita communiter teneri. Alberi.in.l.1.ad fi.C.quan.inter pupil.& vidu. vbi dicit ita fuiſſe ſe patrono Romæ iudicatũ, Collec.in capite, cùm dilecta,columna prima,verſi.quid ſi Papa,& ſeq. & ibi etiam Bal. col. vlti. extrà de reſcrip. idem Bal. & Angel. in. l.diui. §. licèt. ff.de iure codi. & ipſe Bal.in tit.de pac. Conſtan. in verbo, liuellariæ. & con.119. quidam vxoratus, in fi.libro quinto. D.à Rota.deci.214.ſi cauſa committatur in eo ſtatu,in nouis.Angel. Pau. Ca.& Recen. in.l.ſi mihi.§.in legatis.ff.de lega.primò.idem Angel.in.l.tertia.§.hæc verba.ff.de nego. geſt.vbi tamen id limitat,non procedere in ſtatutis.& in.l.ſed & ſi quis.§.quæſitum, in fi.ff.ſi quis cautio, & con.274. non eſt dubium, columna pe. Paul. Eleaz. & Imo. in cle.1. ad fi.de ſepult.Anto.& Domi.in capite,quæ in eccleſiarum,de conſtit.Idem Anto.in capite primo,de reſcrip.& in capite,cum inſtantia,& ibi Panor.columna ſecunda,de cenſib. idem Anto.con. ſecundo iterum repetito con.49.viſis literis legitimationis,vbi id dicit eſſe de ſtilo curiæ.Pet. Anc.in capite,cùm in præſentia,de deci.Imo.in.l.licitatio.§.earum.ff. de publica. & in cle.1.de ſepult. Domi. con.15 reuerende pater,columna ſecunda,& con.65.diſcutiam,col. ſexta,verſi. quid plura. & con.120. quia in facto,columna ſecunda, verſi.præterea & hîc.Paul.Ca.con.284.in facto præſenti, colũna prima,& iterum.3.verſi.tertiò adhuc op.lib.primo.Io. Ana.con.56.his quæ in facto,vbi & hanc dicit eſſe communem op.Alexan.con.30.quoniam omne datum,col.tertia,verſi.& ita etiam colligitur.& con.217.nec arguendi,col.ſexta,verſi.octauò fortificantur,lib.ſecundo.& con.155. videtur in conſultatione,columna pe.verſi.plus dicit,lib.ſexto.Bened. Capra.con.30.punctus,fuit quędam domina,col.tertia,& con.ſeq.col.pe.Soci.con.169.circa primum,columna antepe.verſi. reſpondeo aliter,lib.ſecundo.& con.266.in cauſa quæ vertitur,columna vlt.eo.lib.2.& con.172. non proſequendo,col.pe.verſi.ſecundò quòd illis,eo.lib.ſecundo,& con.63. viſo teſtamento,col. tertia & ſeq.lib.3.& con.115.fundata,col.prima,eo.lib.tertio.& con. 127. quoniam in præſenti, col.vl.eo.lib.tertio.& con.120.circa primum,col.quinta,verſi.confirmo hoc, libro quarto.Guid Pap.con.65.viſo themate,col.10.verſi.item quòd rectè.Fran.Curt.ſenior.d.con.50.col.67.in fi. reſpõ.ad ſextũ arg.Fely.in.c.in noſtra,col.9.in.9.corrolario,de reſcrip.& in.c.1.col.3.& ſeq.di.1.

De eadẽ re

195 ¶ Sed contra hæc videtur eſſe tex.in.c.qui ad agendum,de procura.li.6.& quod voluit Bar.Angel. Fulgo.& recentiores in.d.l.ſed & ſi quis.§.quæſitum.ff.ſi quis cautio.Cy.in.d.l.1. C.quan. impe.inter pupil.Archi.in ſumma.25. q.2.col.vl.Fede.Senen.ſibi contrarius.con.233.caſus talis eſt,monaſterijs.Bal.ſibi etiam contrarius,in.c. ſuper literis,col.3. verſi. quid ſi Papa,de reſcrip. Lauren.Ridolp.in quodam con.quod retulit,& ſequutus eſt Pau. Ca.ſibi etiam contrarius, con. tertio,quoniam adiectione,col.3.lib.1.& ipſe Pau.con.278.paſſus iſte.eo. lib.1. Calderi.con.11. habet ordo,ti. de priui. Cardi.Flor.in.d.cle.1.in.3.oppo.de ſepult.& con.51.in præmiſſo.& con. 136.præmitto,col.ſexta.Pet.Anc.in.d.c.cum inſtantia,de cenſib.vbi dicit ita ſe conſuluiſſe. Ro. con.327.iſtę ſunt rationes,col.tertia,verſi.ſecundò reſpondeo.& con.436.quod indultum,col.2. verſi. quinto principalis ratio.& con. 498. in caſu quo quæritur,columna vlt.verſi.tertia ratio. Barb.con.27.ſcripſit propheta,col.vl.li.2.Fely.in.c.accedentes,col.4.de præſcripti.vbi hanc dicit eſſe communẽ op.& in.c.nonnulli,in prin.col.9.verſi.amplia ſecundò,de reſcript. Iaſon con. 121.viſo themate,li.4.qui & ipſe dicit hãc eſſe communẽ.Philip.Deci.in.l.certũ,col.2.ff.ſi. cert. peta.& con.165. viſo tenore,vbi hanc quoque dicit eſſe communem op.& con. 373. viſo conſilio, in fi.vbi & idem dicit.& con.392.quæritur an filia,col.vl.vbi & hanc dicit communem.

196 ¶ Verùm hanc diſcordiam ita ſedare poteris ex ſententia Angel. & Fulgo.in.d.§. quæſitum, ad fi.& Angel.in.d.l. diui. §.licèt.ff.de iure codi.& con. 249.Philippus,col. vlt.& antè Bal.in d.c. cùm dilecta,de reſcript. quòd. d.l.omnes, procedat quando talis clauſula apponitur in lege, aut etiam in reſcripto principis,qui eſt lex animata in terris.§.vl. in authen.de Conſul. & glo.in.l.& quia.ff.de iuriſdictio.om.iudi. Ideóque poteſt fingere expreſſum,quod expreſſum non eſt,per.c. illa,de elec.& capite primo,de tranſac.At. d.c. qui ad agendum, procedat, ſicuti etiam loquitur, quando talis clauſula apponitur à priuato,vt tunc nihil importet in caſibus, in quibus requiritur ſpecialis expreſsio. Et ita quoque nominatim voluit Alexan. & Iaſon in. d.§. quæſitum. & idem Iaſon in.d.l.Prætor,col.tertia,verſi.quid autem de clauſula.ff.de ope.no. nun. & in. l.1. ad fi.ff.ſi quis in ius voca.& ita(inquit) cõcordatum eſt.d.c.qui ad agendum, cum.d. l. omnes. C. de præſcrip.30.an.Alios tamen huius controuerſiæ modos attulit Philip.Deci.poſt alios in.d.l.certum, col.2.ff.ſi cert.pet.& con.142.cuius ſubſcriptio incipit,an & quando alienatio, col.vl.Io. Salua.

De eadẽ re

qui hanc rem latis omnibus disputauit, in tract. de benefitio, in. 14. quæst. tertio partis princi. vbi quilibet videre poterit. & Fran. Ripa. in. d. l. 1. columna. 10. versi. secundò limitatur, & multis seq. ff. de vulg. & pupil. sed & tu omnino vide Soci. con. tertio, in causa domini Guid. columna tertia &. 4. libr. tertio, & Feli. qui & hanc rem latissimè tractat, in. d. c. nonnulli, col. 7. versi. fallit. 2. cum. 3. seq. col. de rescript.

197 *Expressum cum requiritur an satis sit in foro conscientiæ id mente concipere.*

¶ Illvd quoque in quæstionem cadit, An vbi expressum aliquid requiritur, satis sit in foro conscientiæ illud mente solùm concipere, verbi gratia possunt clerici conqueri, de suis malefactoribus, coram iudice temporali, etiam de criminibus, ex quibus debet pœna sanguinis irrogari, modò expressè protestentur, quòd ad vindictam, siue pœnam sanguinis non intendunt. c. prælatis, de homici. lib. 6. Quid igitur, si clericus eam protestationem expressè non fecerit, sed eam animo retinuit, nunquid in foro conscientiæ excusabitur ab irregularitate? Io. Calder. ibi dicit no. quòd non, per illum tex. & quod ibi dicit glo. & Archi. & sequitur dicitque sing. Philip. Fran. ibi. Nec obstat (inquiunt). c. tua, de sponsa. quia ibi non requirebatur expressio. Ego tamen non possum huic sententiæ assentiri, vtpote cùm Deus solùm cor respiciat, cuius est spectator scrutatórque ægregius, & minimè fallor. nec verba desiderat, cùm dixerit, Non omnis qui dixerit, Domine Domine, & cætera.

Glo. sexta.

Ibi. *De son mary.*

1 *Fœminis non licere quicquam agere sine authoritate uirorum*

Non nova res est hæc, sed abusque priscis illis temporibus repetita. Nam vt apud Liuium lib. 4. Belli Macedonici, testis est. M. Cato Censorius, Maiores quidem nostri, ne priuatam quidem rem agere fœminas, sine authore voluerunt, eas in potestate esse parentum, fratrum, virorum. Cui adstipulatur, quod scribit Diuus Augustinus ad Edictam, Nihil de tua veste, nihil de tuo auro, vel argento, vel quacunque pecunia, aut de rebus illis terrenis tuis sine arbitrio eius facere debuisti. Quod repetitur in. c. quod Deo. 33. q. quinta. Et idem rursus paulò post, in ea ipsa epistola, Mulierem (inquit) coniugatam non licet dicere, facio quod volo de meo, cùm & ipsa non sit sua, sed capitis sui, hoc est, viri sui. & rursus Homilia. 49. Aurum tuum vendidit maritus pro necessitate sua, ferto fœmina, ferto ancilla, noli litigare, noli contradicere. Ex quo & illud Phidippi Terentiani in Hecyra, Vxor quid facit in manu non est mea. Quem locum enarrans Donatus, vxor (ait) quid faciat non est in manu, deest eius, vt sit, in manu eius non est, sed in potestate mea positum est. Sed & Theodosius & Valentinianus imperatores in. l. hac lege. C. de pactis conuen. Bonum est (inquiunt) mulierem quæ seipsam marito committit, res etiam eiusdem pati arbitrio gubernari. Et istud quidem ius ad Romanos ab Athenienſibus trãslatũ fuisse probat Budæus in Cõmentarijs linguæ græcæ. De quo & nos alia diximus suprà in prima lege connubiali, numero. 67. quod ex veterum.

2 *De cadẽ re Repudii uerba solennia.*

¶ Hincque prodierunt verba illa solennia, quibus antiqui in repudijs vtebantur, tuas res tibi habeto, tuas res tibi agito. Quorum mentio fit in. l. secunda. ff. de diuorti. Horum enim alterum (vt clarissimè patet) dotem reddi: alterum munus tutoris, siue administratoris in rebus vxoris abdicari significat. Et ex hac diuortij formula est illud Alcinerię Plautinę matrisfamiliâs in Amphitryone,

Valeas, tibi habeas res tuas, reddas meas.

Et in Trinũmo Lysitelis adolescentis amorem eijcere meditantis.

Apagelis amor tuas res tibi habe, amor mihi amicus ne suas vnquam.

Et Cupidinis Apuleiani ad Psychen. li. quinto Asini aurei, Confestim thoro meo diuerte, tibique res tuas habeto, Et Martialis lib. 10.

Mense nouo Iani veterem Procubeia maritum
Deseris, atque iubes res sibi habere suas.

Et illud quoque Ciceronis, Philip. 2. Mimam illam suam, suas res sibi habere iussit.

3 *Redit ad princip.*

¶ Deniq; Homerus ille apertè declarat non esse quicquam mulieribus inscijs maritis, & sine eorum authoritate conandum, cùm Iunonem inducit Iouem ita alloquentem, li. 14. Iliados,

Νῦν δὲ σεῦ εἵνεκα δεῦρο κατ' ἠλύμπε τόδ' ἰκάνω
Μήτως μοι μετέπῃσθα, χολώσεαι αἶψα σιωπῇ
Ὅτχαμαι πρὸς δῶμα, βαθυῤῥόου ὠκεανοῖο.

Nam cùm primum à Ioue interrogata quò pergeret, respondisset se velle ad terrarum fines conferre, visuram Oceanum, & Thetim, vt eos ex discordia in gratiam reduceret, subiunxit quod suprà adscripsimus

adscripsimus. Quo significatur, se priùs ad Iouem ipsius gratia ab Olimpo venisse, ne is postea succenseret, si tacitè (id est, non impetrata ab eo venia) ad Oceanum se contulisset. Quod & ex Homero ingeniosè, vt cætera omnia annotauit Plutarchus in vita ipsius. Et Platonis legibus (lib. 11. de legibus) mulieri maritatæ, cuiuscunque ætatis esset, non licebat testari, nec iudicio interesse ad agendum, sine authoritate mariti, quod & nos alibi diximus.

4 *De eadẽ re Statuta Florentiæ, Papiæ Mediolani, Cortonæ, Asisfti In terra Castri Spoleti. In Marchia.*

¶ Est autem huius nostræ consuetudinis simile statutum Florentiæ, vt dicit Bal. in. l. velles, ante fi. C. de reuo. dona. & Angel. in. l. quanuis, in prin. ff. de aequi. poss. & con. 191. super puncto, col. prima, & Philip. Deci. con. 502. ex duobus, in prin. & con. seq. etiam in prin. Atque Papiæ, vt refert ipse Bal. con. 488. sequens quæstio, in prin. lib. primo & con. 394. statuto communis Papiæ, li. 5. & Raph. Co. cõ. 176. statuto Papiẽsi, in prin. & Fran. Cur. Iunior, cõ. 6. præsupponitur in ciuitate Papiæ, col. 8. Simile quoque est Mediolani, vt retulit Signo. Homod. con. 164. statuto ciuitatis Mediolani, in prin. Et Cortonæ, sicuti memorat Fran. Are. con. 54. in casu magistri Blasij, in prin. & Corne. con. 147. quia causa est, col. prima lib. secundo. Atque Asisij, vt clarè patet ex casu, qui ponitur ante con. Bal. 208. licèt consulentes, lib. quarto, & con. eiusdem. 139. statuto communi Asisij, lib. quinto. Et in terra Castri, teste Bened. Cap. con. 144. pro præfati dubij declaratione, in prin. Et Spoleti statutum est, ne mulier possit contrahere sine præsentia viri, vt refert ipse Bal. con. 23. præsuppositio statuto, lib. quinto, & similiter in Marchia, id attestante Angel. con. 88. item statuimus, in prin. iunctis ijs, quæ dicit col. 2. versi. pro eo etiam.

5 *Quid de iure ciuili.*

¶ At ius nostrum simile aliud constituit, vt videlicet liceat mulieri inscio inuitoque marito contrahere, suaque ipsius bona alienare, vt est text. expressus, in. d. l. velles, & ibi Doc. & voluit Bal. con. 130. verus maritus, libro quarto, vbi & similis statuti meminit, & Angelus con. 353. præmitto pro decisione, in prin. & præsupponit Pet. An. con. 364. dubium in ista quæstione, & omnes, quos ante citauimus. Et bene facit etiam tex. in. l. si vxor tua. C. de pignor. Quin & non solùm mulier ipsa, sed & curator potest ipsius bona, absente, atque etiam renitente marito alienare, in casu permisso curatori, per text. in. l. sine, in fi. ff. de iure doti. Ideóque *Hæc consuetudo nostri* hæc consuetudo prohibens ne mulier possit alienare aut contrahere sine consensu mariti, est *ẽt interpretanda.* strictè veluti correctoria iuris communis, interpretanda, vt in specie consuluit Imo. consilio. 74. in casu præmisso, & ante eum idem voluit Bal. (quem tamen non allegat) in. l. omnes populi. ff. de iusti. & iure, prout illum nuncupatim refert, & sequitur Corne. con. 241. de duobus quæritur, in fi. 1. dub. lib. secundo, de quo tamen vide quæ dixi supra in glo. 3. & quæ dicam infra in eadem glo. in 25. quæsti.

6 *Si maritus abest, an eius cõsensus requiritur.*

¶ Ses hic de multis quærendum ducimus vltra ea, quæ sunt in præcedentibus glo. expedita. Primò, vtrum si maritus absit à patria, poterit vxor contrahere sine eius consensu. Bal. loquens in casu nostræ consuetudinis. d. con. 488. lib. primo &. d. con. 394. lib. quinto dicit, quòd si abest & quidem in longinquis partibus, & nescitur vbinam terrarum degit, potest vxor sine consensu illius contrahere, per multa quæ allegat. At si esset in loco propiam propinquo, debet eius præsentia expectari, per. c. sciendum, quod est. 1. in fi. ti. de consue. rec. feud. vbi & ipse Bal. id quoque tractat, sed non omnino idem dicit.

7 *De eadẽ re Idem in cõsensu pro pinquorum*

¶ Et hæc decisio multis potest comprobari. Primo per id quod voluit idem Bal. in. l. transactionem, in fi. & ibi quoque Alcia. C. de transac. vbi in casu statuti requirentis consensum propinquorum, in contractibus mulierum, & minorum, dicit, quòd si ipsi consanguinei sint absentes in remotis partibus, poterunt sine eis contrahere, ar. l. multa, in prin. ff. de condi. & demon. & idem voluit ipse Bal. in. l. in coniunctione, versi. aduerte tamen. C. de nupt. & Pe. Anca. in repe. c. primi, in. 14. quæst. prin. versi. transeo ad statuta, quæ quandoque prohibent, qui est in charta. 61. in paruis, & versi. seq. extrà de consti. & Pau. Ca. distinguens etiam an diu consanguineus sit absfuturus, in. l. cùm antiquitas, in tertio no. C. de testa. & in. l. si cùm dotem. §. si pater, post prin. ff. sol. mat. & Ro. in repe. l. si verò. §. de viro, in. 28. fal. versi. 8. ff. sol. mat. & in. l. si quis mihi bona. §. vlt. & ibi Alexan. ff. de acqui. hære. & idem Rom. con. 36. visa disceptatione & Angel. Are. in. §. consequens, in fi. Instit. de suspect. tut. Fran. Are. loquens etiam de marito, qui non speratur proximè rediturus, in. l. cùm hæres, in prin. ff. de acqui. hære. & Corne. con. 241. de duobus, columna tertia, versi. & huiusmodi statuta, libr. 2. & con. 151. videtur in hac consultatione, col. vl. versi. tamen quòd valeat, lib. 4. & Hippo. Marsil. in. l. prima. §. præterea, col. antepe. ff. de quæstio.

8 *De eadẽ re*

¶ Secundò item per id quod & ex facto interrogatus respondet idem Baldus consilio ducentesimoprimo, in prouincia Anconitana, columna secunda, versi. in contrarium videtur, libro primo, quòd stante statuto, vt minori octodecim annis non liceret rem immobilem alienare, sine consensu duorum proximorum consanguineorum, si ij, qui sunt proximiores absunt à prouincia, poterit huiusmodi minor alienare, sine consensu illorũ, adhibitis alijs, qui post eos proximiores sunt, per multa quæ illic allegat.

Pater debet cõsentire filio agẽti etiã in cã summa

9 ¶ Tertiò, per tex. qui in id solet sæpiùs allegari, in. l. si longiùs. §. vl. ff. de iudic. vbi propter absentiam patris, qui aliâs debet consentire filio agenti. l. vl. §. necessitate. C. de bonis quæ liber. etiam si summariè, & de plano procedi debet, Bal. in. l. nequicquam. §. de plano, colum. vl. versi.

versi. sed nunquid vbi potest. ff. de offi. Procon. & Alexan. con. 59. viso processu, colum. prima, versi. nam in primis, lib. 2. potest filius sine consensu illius agere, vt dicitur in. d. §. vl. & concor-

Si præsens sit. dat. l. filiusfa. §. non solùm, &. §. hoc amplius, & iterum. §. sed & filiasfam. ff. de procur. & in. l. sed si vnius. §. ait Prætor, &. §. filio. ff. de iniuri. & no. in. l. cùm filiusfa. ff. si cer. pet. & voluerunt Bar. & Bal. in. d. §. necessitate. Bar. Angel. & Raph. in. d. l. si longius. Bar. in. l. 1. C. de decuri. lib. 10. per. *l. honores.* ff. eo. Bal. con. 285. casus, coram. R. D. episcopo, colum. secunda, versi. sed ad *hoc* respondetur, lib. 2. Pau. Ca. con. 276. quia probabiliter, columna secunda, lib. primo, *vbi idem dicit* in statuto requirente consensum viri in vxore agente. Quod intelligendum est secundùm ea quæ diximus versi. ab hinc secundo, videlicet si pater longè absit, nec statim sit peruenturus, ita enim declarat tex. in. d. l. sed si vnius. §. quod autem ait, de iniuri.

10 ¶ Quartò, huc pertinet text. in authen. vt cleric. apud proxi. epi. commune in prin. vbi abbate

Monachus abbate absente agit. absente potest monachus adesse in iudicio, & actiones intentare, præsertim cùm est periculum in mora, de quo & per Cano. in. c. cùm dilecta, de rescript.

11 ¶ Quintò, Socius aliàs prohibitus socio nunciare nouum opus, per text. in. l. & in prouincia-

Socius socio nouum opus nũciat, iudice absente. li. §. 1. ff. de ope. no. nun. potest tamen si desit copia iudicis, vt voluit Bar. in. l. 3. §. si ego superficiarius, per tex. ibi. ff. eo. & sequitur ibi Pau. Ca. & Iason, qui hoc reputat sing. col. pe. versi. & moueor. & iterum idem Iason in l. de pupillo, in prin. col. pe. eo. ti.

12 ¶ Sextò, Licèt filiusfa. non possit de iure ciuili matrimonium contrahere sine consensu patris. l.

2. ff. de rit. nup. cum si. potest tamen si pater absit, & ignoretur vbinam terrarũ sit. l. si ita pater, & l. seq. ff. eo. ti. quod intellige, prout ibi scribitur.

13 ¶ Septimò, tex. notabilis in. c. 1. §. vl. ne sed. vacan. lib. 6. vbi si collatio beneficij ad aliquem per-

Filius sine consensu patris tineat, consulto tamen prius episcopo, si episcopus beneficio vacante agat in remotis, ita quòd ipsius præsentia breui non potest haberi, potest eo inconsulto beneficium conferri. Et ibi glo.

14 quærit quid si consensus requiratur, quam vide, & Io. An. Pe. An. & Domi. ibi.

absentis matri contrahit. ¶ Octauò, quod voluit Angel. in. l. adoptio, col. 2. ff. de adop. quòd si ex consuetudine, vel ex priuilegio debeat ad electionem prælati requiri consensus regis, si rex absens sit in remotis partibus, potest eo inconsulto procedi ad electionem, & idem voluit (Angel. tamen non citato) Ro.

Collatio quæ debet fieri epi scõ. cõsulto fieri potest sing. 696. ex longæua, per. d. c. 1. §. vlt. ne sed. vac. lib. sexto. sed vide quid de hoc diximus supra, titulo. 9. §. 4. in glo. secunda.

15 ¶ Nonò, licèt non possit filiasfa. dotem exigere sine consensu patris, per authen. quod locum. C.

de colla. potest tamen si pater est absens, vt voluerunt Pe. Cy. Bal. Ro. Corne. & Philip. Deci. & alij ibi. & Bar. in. l. si constante, in prin. in. 3. quæst. 2. quæst. principalis. ff. sol. mat. de quo etiam tex. est ad literam, quem tamen solus Alexand. allegat in. d. l. filiusfam. versi. sed puto si fortè, ff. de procur.

libere eo absẽte 16 ¶ Decimò, quod voluit Bar. in. l. 1. §. si plures, col. 4. versi. quæro. secũdò quid si ille. ff. de exercit.

Idẽ de electione, quæ fieri debet requisito cõsensu principis quòd si ille, cuius consilium debet requiri ad aliquem actum sit absens, & fortè mora est periculum allatura, potest ille huiusmodi actus expediri, sine eius consilio, per. d. l. si longiùs. ff. de iudi. & 17 alia similia, quæ allegat.

¶ Vndecimò, quod pulchrè voluit Alua. & post eum Cardi. Alexan. in. c. 1. col. vl. titulo, quid

Filiasfa. potest do sit inuesti. limitantes id quod dicit Bal. ibi, citandos esse pares absentes, in casu illius text. vt videlicet procedat, nisi essent absentes, in loco multùm remoto, & longinquo adeò quòd non pos-

18 sint actui adesse sine magna difficultate, arg. l. Prætor. §. vl. & quod ibi no. per doc. ff. de va-

tẽ exigere sine cõsensu patris absentis. ca. muner.

¶ Duodecimò, quod sing. consuluit Barb. con. sexagesimoprimo, à Ioue principium, columna 5. versi. præterea posito, non tamen concesso, lib. tertio, quòd licèt in alienatione rerum ecclesiæ requiratur consensus episcopi. c. abbatibus, & aliis multis. 12. q. 2. cum similibus si tamen episcopus sit in remotis partibus, potest sine consensu illius in casu aliàs permisso fieri alienatio, per multa similia, quæ ibi allegat.

19 ¶ Ex his autem quæ diximus, præsertim nu. 6. 7. in. 3. locis. 9. ad fi. 12. 13. 17. 18. satis constat

Cõsiliũ absentis nõ requiritur. tum demum absente marito vxorem posse contrahere sine illius consensu, si hæc interueniant, vt scilicet ipse maritus absit, & id quidem in longinquis & remotis partibus, & diutiùs sit absturus, aut ignoratur vbinam terrarum degat, & fortè imminet necessitas contrahendi. Neque

Pares absentes an sunt citãdi. enim quælibet absentia nisi sit huiusmodi, quam diximus, satis esset vt mulier licitè posset contrahere, vt clarissimè patet ex his quæ in dictis locis dicta sunt. Nec enim abesse videtur qui prope est, aut statim rediturus est vt constat ex multis quæ nos scripsimus in repet. l. si vnquam, in

Episcopo absẽte an liceat sine eius cõsensu alieres eccle. verbo, susceperit liberos, numero. 145. quibus adde. Aliâs enim facilè fieret fraus huic consuetudini, si pro qualibet absentia liceret mulieri arripere occasionẽ contrahendi, sine consensu viri.

20 ¶ Sed & tunc cùm vir abest in remotis partibus, nec speratur proximè rediturus, si quis tutò rem suam agere velit, consulo, vt loco mariti absentis adhiberi faciat authoritatem iudicis, sicuti etiam in statuto requirente consensum consanguineorum, dicit Bal. in. d. l. transactionem, in fine, & ibi post eum Pau. Ca. & Alcia. ar. l. bonorum. C. qui admit. ad bon. pos. &. §. si verò absunt, in Authen. de hære, & Falci. & sequitur Pet. An. in repe. c. 1. in. 14. q. quo loco suprà citauimus, de cõ

stit. & Ro. d. con. 36. visa disceptatione, & Pau. Ca. con. 119. videtur dicendum super primo, in. 2. dubio, lib. 2. & Alcia in lib. primo, de verbo. signi. char. 11.

Declaratio præcedẽtiũ 21 ¶ Et hoc confirmatur, per id quod in simili dicimus, quòd cùm abbas, aut alius quiuis prælatus non possit rem ecclesiasticam alienare, sine consensu conuentus, siue capituli, per totum, extrà de his quæ fiunt à præla. sine consen. capit. certè si aliquis prælatus conuentũ non habeat, aut capitulum, debet adhibere prælati superioris consensum, vt est tex. ad literam in cle. 1. de reb. eccle. nõ alie. Ex quo videtur non benè dixisse glo. in. c. potuit, in glo. magna, post medium, extrà de loca. quæ concedit potestatem soli rectori, non habenti capitulum, quantam habet prælatus cum capitulo, quòd ad alienationem rerum ecclesiæ. Quam tamen sequuntur Anto. Imo. & Panor. in. c. edo ceri, extrà de rescrip. sed ibi videas omnino Feli. col. 9. versi. etiam in aliis.

An autẽ loco uiri absentis auth. iudias interuenire debeat. 22 ¶ Et quod voluit glo. notab. in. c. si qua de rebus. 12. q. 2. quòd cùm in alienatione rerũ ecclesiasti carũ debeat accedere consensus episcopi, vt suprà diximus, si episcopus abest, & immin et necessitas, requirenda est authoritas superioris, ar. d. l. bonorũ. C. qui admit. quam glosam sequitur, & cõ mendat Ro. d. con. 36. in repe. d. l. si verò. §. de viro, in. 28. limitati. ver. decimo. ff. sol. mat. & Barb. con. 61. à Ioue principium, columna. 2. lib. 3. & est similis glo. quam illi non allegant, in. d. c. 1. in verbo, sede vacante, post prin. extrà, ne sede vacante, & ibi Doc.

Abbas non habẽs capi. debet adhibere autho. superioris in alie. 23 ¶ Facit item quod voluit antistes ille nostrorum interpretum Bar. & alij post eum in. l. si cùm dotem. §. eo autem tempore. ff. sol. mat. quòd iudex supplet, quando is qui debet consentire, sine iusta causa contradicit, de quo posteà latè diximus infrà, in. 25. quæsti. huius glo. vbi omnino videas.

Epiſco. absente adhiberi debet author. superioris. 24 ¶ Et quod etiam dicit Rom. in. l. si quis mihi bona. §. pater filio. ff. de acqui. hære. quòd in statuto requirente consensum propinquorũ, si non sunt consanguinei, aut sunt inhabiles, tutius est iudicis interponere authoritatem. & latè Cornel. con. 243. circa primum, col. 3. versi. dicit autem, li. 4. vbi & ad hoc allegat text. in. l. profectitia. ff. de iure doti. & in. l. si infanti, in fi. C. de iure deliber. de qua re etiam latè dicemus infra in. 2. q.

Iudex ſupplet contra dictionẽ eiꝰ qui debet cõſentire. 25 ¶ Nota tamen quòd nullus illorum, quos suprà citauimus, necessariò dicit exigi authoritatem iudicis loco absentis mariti, vel consanguinei, quin sentiunt contrarium. Consultum tamen (vt diximus) veluti ad tollendum omnem scrupulum, vt id fiat. Et bene facit, quod infrà dicemus, in. 3. q. vbi de furioso scisciabimur, & quod item dicemus in. d. 7. q. de vxore, quę non habet maritum, quia qui abest, perinde est, ac si non esset, per tex. in. l. 1. §. & quidem. ff. quod cuiusque vniuers. & ita statutum debet intelligi, ar. l. 4. §. toties. ff. de dam. infec. & ita expresè voluit Pau. Ca. in. d. l. si cùm decem. §. si potest, post prin. ff. sol. mat.

Cõſanguineorũ inhabilitãs aut nõ exiſtentium cõſensũ ſupplet iudex. 26 ¶ Quanquã videretur necessariò exigi authoritatem iudicis, loco mariti absentis, sicuti in simili dicimus, quòd iudex interponit authoritatem loco tutoris, vel curatoris. l. bonorum. C. qui admit. & l. si infanti, in fi. C. de iure delibe. Ex quo etiam dicit glos. in. d. c. si qua de rebus. 12. q. 2. ℣ iudex supplet defectum prælati ecclesiæ, quam sequitur Angel. in. d. l. bonorum.

Sed an neceſſe ſit interponi. Iudex interponit authoritatẽ loco tutoris. 27 ¶ Sed & in casu statuti requirentis consensum propinquorum in contractu minorum, dicit Pau. Ca. con. 124. in causa quæ vertitur in. 2. dubio, lib. 1. loco consanguineorum, qui nulli sunt, adhibendã esse iudicis authoritatem, per no. in. l. si curatorem. C. de in integ. resti. & alia iura, quę allegat. Id quod etiam voluit con. 119. videtur dicendum super primo, in. 2. dubio, lib. 2. Idem autem in. l. 1. circa medium. C. vnde vir & vxor, dicit quòd iudex loco consanguineorum alios bonos viros subrogabit, & vtrobique id dicit voluisse Bal. in. d. l. transactionem, qui tamen nihil aliud voluit, quàm quod suprà ex eo diximus. Sed & posteriori loco adducit Bal. in. l. cùm sententiam, ad fi. C. de sen. vbi dicit, quòd si ex statuto debeant sententiis criminalibus adesse duo priores: si absint, vel nolint interesse, debent eorum loco subrogari duo alij viri publica authoritate fungẽtes, ar. l. hac consultissima. §. at cùm humana. C. qui testa. fac. pos. &. d. §. si verò absint, in Authẽ. de hære. & Falci. Sed & q̃ in hoc casu necessariò requiratur iudicis authoritas, videtur voluisse Rom. in. d. l. 1. C. vnde vir & vxor, & Cepol. cautel. 237. vt vxor possit, & ante hos non obscurè Bal. in. c. 1. col. vl. tit. de consuet. rer. feud.

De iiſdem rebus. 28 ¶ Sed tamen attende, quia id quod primo loco adduximus, iudicem supplere absentiam tutorum, nihil hic videtur obesse, quoniam tutoris & curatoris constitutio ad iudicem pertinet. Ideò illorum defectum & absentiam iudex faciliùs potest supplere quàm mariti, vt in simili casu voluit Alexander, con. 206. ponderatis verbis testamenti, in fi. li. 6. & probatur per id quod habetur in. l. 1. §. idem Pomponius, cum ibi no. per Doc. ff. quod fal. tut. & per not. per Cy. in. l. licèt. C. de procur. & ibi Bar. col. vl. dum allegat. d. §. idem Pomponius. Sed vide in hac. q. quid dicam infrà in. 3. q. numero. 32. & iterum in. 4. q. in fi.

Si dubiũ ſit an uir fuerit præſens an abſens, & quid præſumẽdum ſit. 29 ¶ SED HIC secundò quæro, quid si vxor reperitur contraxisse sine authoritate mariti, dubiúmque est an maritus tempore cõtractus fuerit absens nec ne, dicente eo, qui cum muliere contraxit, eum absentem fuisse, vt proinde valeat contractus, contrarium dicente marito, an in dubio præsumetur absentia, vel præsentia ipsius? Specul. in tit. de actore. §. 1. versi. sed quid si iste est alienigena, tenent in casu. l. vlt. §. necessitate. C. de bo. quæ libe. vbi filius non potest agere sine cõsensu patris, quòd si dubitatur vtrum pater fuerit in ciuitate præsens, quando filius egit sine consensu illius, an absens, in dubio præsumi fuisse absentẽ, vt iudicium valeat. Et idem ex authoritate Marti.

Fan.tacito nomine Specul.voluit Alber.in vlti. parte ſtatutorum.q.84. ſed quid ſi minor paulò ante fi.per tex.in.l.optimam.C.de contra.& commit.ſtipul.& ar.l.ſi ideo.C. de his qui.vt indig.& Alexan.qui nuncupatim citat Specul.con.80.viſis,col.vl.lib.5.vbi id trahit ad ſtatutũ requirens conſenſum duorum propinquorum in contractu minorum,& cõ.92.viſo & opportunè, in fi.eo.lib.5.& Fely.in.c.quoniam, in prin.col.vl.ext.vt lit.penden.

30 ¶ Sed & tamen tu dic contrarium per id quod dicit Barth. in.l.is poteſt.ff.de acqui.hære. quòd
De eadẽ re in dubio quis præſumitur eſſe præſens in loco,vbi habitat,vel habet domicilĩu,niſi probetur abſentia.c.cùm in tua,extrà qui mat. accu.poſ.quod dictum ſequitur Imo.ibi,& Alexã.ſibi contrarius,col.5.verſi.ponderanda ſunt,qui ad hoc allegat bonum tex.vt ipſe dicit in.l.cùm quidam, *lu grande*,in fi.ff.de leg.2.& ibi quoque Fran.Are.col.8.verſi.quartò adde, vbi & rationem adducit ex argumento à communiter accidentibus,quod valet de iure.l.certi cõdictio. §.quoniã.ff.ſi certum pet.Contingit enim communiter,quòd qui habet domicilium in domo, frequentiùs ibi habitat,& eſt præſens,quàm alibi.Et idem Franc.Aret. con. 102.in cauſa & quæſtione, col.6. Sed & idem quoque voluit Alexã.ipſe,reputans notab.con. 130.ponderatis his quæ in ſuperiore,col.2. lib.6.& Soci.con.121.viſa contingentia facti,in prin.vbi & de hoc dicit eſſe bonũ tex.in.d.l.cùm quidam.& Corne.con.50.in cauſa vertente,col.vl.lib.2.& con.151.videtur in hac conſultatione,col.2.verſi.prætereà ciuis , & iterum col.vl.ver.tamen quod valeat,lib. 4. vbi loquens in ſtatuto diſponente,quòd adultus non poſsit contrahere ſine conſenſu duorum propinquorum , dicit quòd propinquus ciuis loci contractus præſumitur fuiſſe in loco , dum contractus celebraretur,niſi contrarium probetur,per id quod dicit Bar.in.d.l.is poteſt,quod dicit no.

31 ¶ Baldus autem in.d.l.vl.§.neceſsitate,in fi.poſtquam adduxit Specul.in.d.tit.de actore,ſubdit,
De eadẽ re ego dico quòd ibi debet fieri rimatio, aliàs imputet ſibi actor , tanquam ſcilicet nec præſentia, nec abſentia præſumatur,ſed ſemper incumbat actori onus probandi.Id quod facilè crediderim, ſi non conſtet de domicilio,aut habitatione eius qui debuit conſenſum adhibere,per id quod voluerunt Iac.But.in.l.vlt.C.de long.tempo.præſcrip.Bal.& Angel.in.l.præſcriptione.C.qui.non ob.lõg.tempo.præſcrip.q̃ qui allegat præſcriptionem longi temporis.10.annorũ, debet probare præſentiam eius,contra quem præſcripſit,aliàs non obtineret,niſi probaret poſſeſsionem.20.annorum, Tamen vt dicit Corne.d.con.50.ſatis eſt quòd probet illum eſſe eiuſdem ciuitatis,vt præſentia illius hic præſumatur,ex ſententia Bal.& Angel.in.l.emptor.C.de ſon.temp.præſcrip.An autem & quando aliâs præſentia aut abſentia præſumatur,vide per Bal.& Angel.in.l.1.& iterum in.l.optimam. C.de contrah.& commit.ſtipul.Pau. Ca.in.l.illud,verſi.vltimò allegatur.C. de ſacro.eccle.& in.l.Ticia.§.idẽ reſpondit,le.2.ad fi.ff.de verbo.oblig.& omnino Fely.in.ca.tenor, col.2.verſi.ad illud de inueſtitura,extrà de re iudi.& quos ibi allegat & Fran.Balb.in tracta.præſcrip.in.4.parte prin.in.3.quæſti.

32 ¶ TERTIO QVAERO, Quid ſi maritus ſit furioſus , an vxor poterit contrahere liberè.In qua
Quid ſi uir ſit furioſus quæſtione non adeò neceſſarium videtur longiùs immorari,cùm idem videatur dicẽdum, quod in prima quæſtione,cùm furioſus ſit loco abſentis.l.2.§.furioſus.ff.de iure codicil.cùm concord. alibi à me adductis.Quia tamen & noſtri legum interpretes,nuncupatim hanc rem tractauerunt, pauca ex illis dicenda putauimus.Bal.in.l.ſi furioſi,poſt prin.C.de nupt.dicit per illum tex.quòd ſtante ſtatuto,quòd filius non poſsit contrahere ſine conſenſu patris, ſi pater eſt furioſus, eſt adhibenda authoritas iudicis,quæ conſenſum patris ſuppleat.Idem quoque in.l.filiuſſa.ff.de ſoluti.dicit per tex.ibi,quòd ſtante ſtatuto ne mulier contrahat ſine conſenſu conſanguinei proximioris, ſi is proximior ſit furioſus,requiritur conſenſus curatoris illius.

33 ¶ Sed idem Bal.in.l.cùm hæres.ff.de acqui.hære.dicit per illum tex.quòd tunc filius poterit con
De eadẽ re trahere liberè.& ibi Angel.Imo.& Fran.Are.etiã loquentes in ſtatuto requirente conſenſum mariti,vt facit hæc noſtra conſuetudo aut propinquorum,idq̃ue per illum text . qui ad hoc eſt optimus.Et Ro.in.l.ſi quis mihi bona.§.pater filio.ff.de acqui.hære.& Alex.in.l.2.§.voluntatem,col. 2.verſi.vnde infertur,& ibi etiam Franc.Ripa.col.2.verſi.iſtũ tex.ff.ſol. matri.vbi reſpondet ad d.l.ſi furioſi.Et bene facit quòd cùm de iure ciuili requiratur cõſenſus patris in marrimonio,per l.2.ff.de rit.nup.non tamen requiritur,ſi pater ſit furioſus,per.l.ſi nepos,co.ti.& l.tam dementis C.de epi.audi.& d.l.ſi furioſi.& Inſtit.de nupt.in prin.

34 ¶ Et ſimiliter filiuſſa.iniuriam paſſus, patre furioſo ipſe per ſe poterit iniuriarum agere.l.ſed ſi
De eadẽ re Filius patris furioſi poteſt per ſe iniur.agere Et hæreditа.adire. An & mutuò accapere. vnius.§.filioſa.ff.de iniuri,quę reddit illam,quam diximus rationem,quia hic pater eius loco abſentis eſt.Et ex aliis quoq; videmus filiũſa. habentem patrem furioſum, perinde haberi, ac ſi ipſe paterfa.eſſet.Ideoq̃ue poſſe eum hereditatem,in qua inſtitutus eſt,adire ſine patris iuſſu.d.l.cùm hæres.ff.de acqui.hæred.vbi Bar.dicit illũ text.eſſe ſing.& ex hoc colligit Bal. ibi arg.quòd filius cui pater eſt furioſus poteſt accipere mutuo pecunias,nec habet locum.SC.Macedoni . Sed id reprehendunt Raph.Co.& Fran.Are.ibi,multis rationibus,quas apud eos videre poteris.At tu in hac noſtra quæſtione vide quæ dicam in ſeq.quæſti.in fi.& quæ diximus in prima quæſtione. Ex quibus intelliges,an loco huius mariti furioſi authoritas iudicis interponi, aut alij ſubrogari debeant,de quo & aliquid diximus,verſi.1.huius quæſtionis.

35 ¶ QVARTO, QVID ſi maritus ſit bannitus.certè idem dicendũ eſt,quod & in abſente diximus,
is enim

is enim verè abeſt,& propterea poteſt filius ſine conſenſu patris banniti dotem exigere,vt eſt tex. *Quid ſi mã* in.d.l.ſi cùm dotem.§.ſi patri,& rurſum in.l.in inſulam,in prin.ff.ſol.mat.per quos tex. dicit Al- *ritus ſit bã-* be.in vlt.parte, tract.ſtatutorum.q.84.ſed quid ſi minor,col.vlt.quòd filiuſſa.poteſt eſſe in iudi- *nitus.* cio,ſine conſenſu patris banniti.Et eſt etiã bonus tex.in.l.vl.C.de ſen.paſ.vbi valet quod facit filius de patre deportato,ſine conſenſu illius,qui aliàs requireretur, nec retractatur patre poſtea reuocato.

36 ¶ Et in ſimili conſuluit Bal.con.201. in prouincia Anconitana,quòd ſi ex ſtatuto minor nõ po- De eadẽ re teſt contrahere ſine præſentia,aut conſenſu duorũ ex proximioribus,non requiritur præſentia aut conſenſus banniti proximioris,quia qui nõ poteſt intereſſe intra territorium ius dicentis , citari nõ debet,per glo.ordi.in.l.hæc autem.§.1.&.l.2.ff.ex qui.cauſ.in poſ.eat.& probatur, vt dicit expreſsè in.l.obſeruare.C.de decuri.lib.10.& facit.l.ſi longiùs.§.vl.ff.de iudi.& authen. quod locũ C.de collat.& no.in.l.vl.§.neceſsitate.C.de bo.quæ liber.Item iudex ſupplet locum abſentis.l.ſi infanti.§.vl. C.de iure delibe.Nam illius abſentia Dei præſentia ſuppletur.l.properandum.§.ſin autem.C.de iudi.&.l.bonorum.C.qui admit.ad bo. poſ.l.tam dementis.C.de epi.audi.&.l.profectitia,in principio.ff.de iure doti.

37 ¶ Hæc Bal.qui & ipſe in non diſsimili caſu ſcribit con.399.ſtatuto ciuitatis Aſsiſij,libr.3. quòd De eadẽ re ſi ſtatuto caueatur quòd nulla mulier poſsit condere teſtamentum ſine præſentia filij,ſi quem habeat, & mulier habeat filium bannitum,poteſt abſente illo teſtamentum condere . Nam perinde eſt quo ad hoc,ac ſi non eſſet in rerũ natura.l.1.in.fi.ff.de bo.poſ.contra tab.&.l.ſi necem.§.ſi deportatus.ff.de bo.libert.&.l.Gallus.§.& quid ſi tantum.ff.de libe.& poſthu.& facit etiam ad præ dicta tex.in.l.ſed Iulianus.§.ſed & ſi filiuſſa.ff.ad Maced.

38 ¶ Ex quibus videtur,malè alibi conſuluiſſe eundem Bal.videlicet con.54.ſtatuto terræ Nurſiæ, De eadẽ re libr.5.quòd ſi ſtatuto caueatur,vt nullus contrahat matrimonium,cum muliere non habente patrem,vel matrem,ſine conſenſu fratris,& mulier habet fratrem bannitum,eius conſenſus requiri tur,quem poterit præſtare per literas,nũcium vel procuratorẽ,per multa quæ illic allegat,vt probet bannitum retinere ea,quæ ſunt naturalia,videlicet affectionẽ,quam conſideraſſe videtur ſtatutum. In quo Bal.(pace tanti viri dixerim)non mediocriter aberrauit,vt qui dixerit contra tot iura,non requirentia conſenſum abſentium,nulla affectionis naturalis habita ratione.

39 ¶ Sed contra ſupradicta facere videtur,quod voluit glo.no.in.c.1.in glo.1.tit.hic finit tex.quòd *Conſenſus* vaſallus in alienatione feudi,tenetur requirere conſenſum domini banniti. Quam glo.ſequuntur *domini ban* And.Iſer.Iac.Bal.Aluar. Marti.Laud.& Cardi.Alex.ibi & Fran.Curt.Iunior in tractatu feudo- *niti requiri* 4.parte prin.charta totius operis.45.ver.27.quæro,nã & apud banniti ſtat authoritas & facul- *tur in alie-* tas conſentiendi.l.ex facto.§.ex facto.ff.ad.SC.Trebell. Et poteſt adhibere conſenſum ſuum per *natione ſi u* procuratorem .l.Papinianus.ff.de minori.quos tex.ad hoc expendit,& allegat Bald.d.con.201. *di.* col.1.lib.1.

40 ¶ Verùm quod de domino bannito dictum eſt,nihil hic obeſſe videtur,quia hic domini conſen- De eadẽ re ſus in re ſua,quam & vaſallo ea lege conceſsiſſe videtur,interponendus eſt , nec propter bannum dominus ſua iura amittit,vt etiam dicit ipſe Bal.in.d.c.1.& eſt bonus tex.in.§.quin verò, in Authen.vt nulli iudi.hic verò loquimur de conſenſu ſuperioris in re non ſua,nec propter ſuum præiudicium requiſito. Ex quo videtur,quòd cùm ex noſtra conſuetudine,maritus debeat conſentire,non ſolùm propter fragilitatem mulieris,ſed & quia ipſius intereſt,quippe qui ſuos faciat fructus rerum omnium vxoris,vt ſuprà latè diximus in glo.4.numero.37.reſtat igitur,& ſequ.vſque ad fi.Nõ poſsit vxor mariti banniti,aut abſentis,aut furioſi liberè de ſuis rebus diſponere,in præiudicium mariti,qui ius in illis habet.Ideò cogita.Sed quod dictũ eſt,hunc conſenſum poſſe præſtari per procuratorem,an id ſit verum latè tractauimus ſuprà in.d.gloſa.4.in.4. item.q. quæ eſt in numero.20.& multis ſeq.Quod autem diximus ex eodem Bal.iudicem ſupplere locum abſentis,vide etiam quæ diximus ſuprà in hac eadem glo.in.1.q.

41 ¶ QVINTO QVAERO,quid ſi maritus eſt minor? Bal.in.l.in coniunctione,in fi.C.de nup.dicit, *Quid ſi ma* quòd ſtante ſtatuto quòd non poſsit contrahere mulier ſine conſenſu duorum cõſanguineorum, *ritus ſit mi* & mulier non habeat conſanguineos maiores,ſed tantùm minores,prudentes tamen , & capaces *nor.* conſilij,poterit contrahere cum conſenſu illorum,& erit ſatiſſactum ſtatuto,cùm non diſtinguat circa ætatem,ar.l.ſi pater,in fi.ff.de manu.vindic.& ſequitur Pe.An.in repe.c.1.in.14.q.princi. verſi.poſtremò circa hoc quærit,qui eſt in char.61. in paruis,extrà de conſtitutio. & Alciat. in.l. tranſactionem.C.de tranſac.

42 ¶ Et facit,quod alibi voluit idem Bal.in.l.ſi vt proponis.C.de ſer.pig.dat.manu.quòd in caſu il De eadẽ re lius.l. qua cauetur ſeruum pignori ſpecialiter obligatum,poſſe manumitti conſentiente creditore, poteſt ipſe creditor,etiam minor.20.annis cõſentire,& valebit manumiſsio ea ratione,quòd qui conſentit,non facit,ſed tantùm non impedit,per.d.l.ſi pater.§.vl.vbi eſt tex.formalis . Multùm enim refert an conſentiens ſit dominus,& tunc conſentiens propriè facit.l.ſi fundus.§. ſi neſcien te.ff.de pigno.an non ſit dominus,& tunc nõ facit,ſed non impedit, id eſt,vt ipſe Bal.dicit,quan da in obſtantiam tollit.

43 ¶ Verùm Bened.Plumb.in.l.2.col.1.ff.de manu.vindic.hanc rem paulò latiùs tractat.Nam hinc De eadẽ re
occaſione

occasione sumpta,quòd per illum tex.potest minor an.20.libertati serui,cuius fructuarius est, cõ sentire,licèt tamen ipse manumittere nõ posset,Quærit in casu statuti requirentis consensum cõ sanguineorũ propinquorum in contractu mulieris,an possit proximior consanguineus minor cõ sentire. Et primùm dicit videri quòd sic,per illum tex.& alia,quæ ipse allegat. Et ita dicit consuluisse Fran.*Pis.*& alium quendam doct.Postea dicit in contrariũ videri,quia ideò consensus propinquorum requiritur,vt illorum consilium suppleat contrahentis defectũ.Item quia paria sunt, non esse,& inhabilem esse.l.quoties.ff.qui satisd.cog.&propterea huiusmodi statutum,debet intelligi de habilibus,& idoneis ad supplendum,suo ipsorum consilio, contrahentis defectum,vt etiam in simili voluit Bartholus in.l. si tertius,ad fin. ff. de aqua pluui.ar.Tandem distinguit Bened.Plumb. Nam aut statutum requirit consilium,& non includitur minor,quia debet tale statutum restringi ad idoneos.l.vt gradatim.§.& si lege.ff.de mun.& hono.& no.in.l.1.C.de sacro.eccle.& proinde ad habentes consilium & animo & ætate,per.l.vl.ad fi.ff.qui pet.tut. & ideò minor carẽs cõsilio nõ includitur.l. 1.ff.de mino.&.l.si minor.ff.de ser.expor.&.l.vl.ff.de manu.vin dic.Aut statutum requirit consensum,& tunc quoque distinguendum est.Nam aut ex tenore statuti apparet requiri consensum,propter defectum iurium contrahentis, in præiudicium consentientis,puta in statuto,q̃ consors non potest alienare partẽ suam sine consensu consortũ,aliâs posit eam reuocare. Et tunc persona minoris includitur,per tex.vt ipse dicit no.in.c.cõstitutus,extrà de integ.restit.Aut propter defectum personæ contrahentis,requiritur consensus alterius ad eam habilitãdam,vt in casu per eum proposito,videlicet in statuto requirente consensum propinquorum,& tunc non includitur minor . quia statutum de consensu minoris non videtur cogitasse:quia debet intelligi de pleno consensu,non defectiuo,vt ipse loquitur.l.cùm filio. ff.de lega. 3.&.l.quanquam.ff.de rit.nupt.non potest autem minor supplere defectum alterius.l.vlt. C.de legi.tut.Nam qui in se deficit non potest alienum supplere defectum.l.filium habeo.ff.ad Macedo. Alioquin si cæcus cæcum ducat,ambo in foueam cadunt.c.quæ ipsis.38.di. Et de hoc videtur casus expressus in.l.spurij.§.1.ff.de Decur.iuncta.l.pupillus.§.decuriones.ff. de verbo. obligat.hæc ferme Bened.Plumb.

44 ¶ Sed Paul. Ca.in.d.l.si cùm dotem. §.si patri,col.1.ff.sol. mat.ita de hoc loquitur,vt velle videa
De eadẽ re tur non requiri consensum minoris:posseque mulierem,si nullos habeat consanguineos maiores, liberè & sine solennitate statuti contrahere.& ad hoc allegat Bald.in.l.1.col.vlt.C.qui admit.vbi hoc non dicit,sed illud,videlicet primùm videri huiusmodi statutum etiã intelligi de pupillo cõsanguineo:quia suffragio tutorum poterit interesse.l.diem proferre.§.coram. ff. de arbitr.Posteà dicit contrarium videri,quòd debeant consanguinei esse legitimæ ætatis,ar.d.l.vl. C.de legi.tut. vel quòd saltem sint adulti.Nam cùm eorum præsentia requiritur,redacti sunt instar testium,ergo impuberes repelluntur propter lubricum consilium.l.3.§.lege Iulia.ff.de testib.

45 ¶ Et hoc videtur sequi Ro.in.l.si quis mihi bona.§.pater filio.ff.de acqui.hære.cùm dicit huius
De eadẽ re modi statutum requirens cõsensum consanguineorum,intelligi,si sunt consanguinei habiles,per no.per Bal.in.d.l.1.in fi.C.qui admit.& post Ro.ipsum Corne.cõ.241.de duobus quæritur,col. 3.versi.& huiusmodi statuta,lib.2.& con.242.circa quæsitum,col.2.versi.sed si non habuisset,li. 4.& Io.Bap.in repe.l.omnes populi,char.60.in paruis,versi.29.ff.de iusti.& iure. Et idem sanè videtur voluisse Angel.con.333.statuto Tudertino, vt videlicet si consanguineus sit minor. 14. annis, non possit huiusmodi consensum præstare.

46 ¶ Sed & Bal.ipse in.l.de pupillo,in prin.quem sequitur Iason ibi,col.1.ff. de opi.no.nunci. dicit
De eadẽ re & hoc casu pupillum consanguineum non posse interuenire cum authoritate tutoris,tùm per illũ textum, tùm etiam quia authoritas præstaretur ad id,quod non est in patrimonio,& administratione personæ,nec bonorum pupilli.videlicet ad consensum alteri præstandum,ergo nihil autho ritas facere potest,per.l.vlt.ff.de cura.furi.&.l. seruus furiosi.ff.de manu.& no.Bar.in.d.l.de pupillo,quod Bal.ibi reputat bene notandum.Et sequitur etiam Fran.Are.in.l. cùm hæres,col. 1.ff. de acqui hære.Et idem videtur voluisse Angel.in.l.1.§.& quidem.ff.quòd cuiusque vniuer.dũ dicit, per illum tex.quòd in casu huius statuti.si mulier non habeat consanguineum,nisi vnum pupillum, poterit liberè contrahere,eo non requisito,aut consentiente.

47 ¶ At idem Bal.in.d.l.in coniunctione,in fi.omnino. C.de nupt.sentit & hoc casu posse pupillũ
De eadẽ re consentire cum tutoris authoritate.Nam loquens de huiusmodi statuto,& post ea, quæ suprà in princi. huius quæst.ex eo retulimus.Quid(inquit)si consanguinei sunt pupilli?videtur quòd eorum consensus non valeat sine authoritate tutoris,quia nec dicuntur præsentes,per.d.l.diem proferre.§.sed coram,& ar.l.1.in fi.C.de fal.mo.Hæc ille,quem sequitur etiam Pet.Anc.in repe.d.c. 1.de constit.quo loco suprà in prin.citauimus,vbi & ad hoc alleg.no.in simili,in.c.ex eo,de elec. lib.6.Verùm Fran.Are.in.l.quanuis,in prin.ff.de acqui.pos.ita Bal.vbi suprà allegat, tanquam si dixisset simpliciter consanguineos pupillos non comprehendi in statuto requirente consensum consanguineorum in contractibus mulierum.

48 ¶ Adde his quæ ex aliis diximus,& id quoque posse dici . Nam aut authoritas mariti requiritur
De eadẽ re ad integrãdam(vt loquimur)personam vxoris:aut ob id quòd in eo vertitur commodum, vel incõmodum mariti administratoris bonorum vxoris,& quorum fructus facit suos,ex consuetudine propè

propè generali Franciæ,de quo nos disputauimus suprà in glo.4.& in verbo,*consentement*,vl.quę. *Si igitur primum,quomodo poterit authoritatem alteri præstare qui ipse authoritate indiget.d.* l.vlt. C.de legi.tutel.& facit.l.filium.ff.ad.S.C. Maced. vbi filij consensus in mutuo facto nepoti non tollit.S C. cùm & ipse in ea causa sit,vt mutuam pecuniam inuito patre accipere non possit, & ibi concord.in glo.*Si secũdum*, & certum est,maritum minorem non posse sine decreto in rebus immobilibus contrahere,per totum ti.C.de prædi.mi.&.ff.de reb.eor.Ex quibus,iunctis iis, quæ diximus in præced.quæst.&quæ item dicemus in seq.quæst.facilè poteris colligere quid in hac quæst.dicendum.

49 ¶ SEXTO QVAERO,Quid è diuerso si mulier sit minor. 25. annorum,nunquid venditio quam *Si uxor sit*
facit de re immobili,cum consensu mariti maioris.25.annis sine decreto iudicis valeat? Breuiter *minor an*
dic,quòd non.Neque enim solennitatem statuti interuenisse,nisi & ea,quæ à iure cõmuni statuta *sufficiet au-*
est intercedat,à quo quidem iure communi debet statutum suppleri,ar.l.4.§.si quis cõdemnatus, *thoritas ui*
versi.sed si quidẽ.ff.de re iudi.nam hoc statutum non est conditum ad tollendam iuris communis *ri maioris.*
solennitatẽ, sed ad ipsam augendam,cùm aliquid præter illud requirat.Ideò non debet operari cõ trarium effectum.l.cùm tale.§.falsam.ff.de cond.& demon.& ita in simili casu,videlicet in statuto requirente consensum duorum propinquorum in contractibus minorum,consuluit Paul. Ca. con. 106.incipiendo à secundo,col.1.lib.2.

59 ¶ SEPTIMO QVAERO,Si statutum dicat simpliciter, quòd mulier nõ possit contrahere sine cõ *An mulier*
sensu mariti,nulla distinctione facta,an sit maritata, nec ne, Quid dicendum de muliere nõ mari *celebs pos-*
tata?Nam si de nupta,siue maritata nuncupatim loquitur, (vt facit nostra consuetudo) haud du- *sit liberè cõ*
biè non obtinebit in non nupta,vt expresse voluit Angel. consi.318.dictus punctus est dubius,in *trahere.*
prin.Igitur cùm de muliere simpliciter loquitur, videtur q̃ nullo modo possit cõtrahere, vt quæ non habet maritũ,qui cõsentiat,nec statutũ distinguit, sed generaliter loquitur: ergò generaliter est intelligendum, per.l.in fraudem.§.vl.ff.de milit.testa.&.l.1.§.generaliter.ff.de lega.præstã.& ibi concord.in glo.Et hanc sententiam fulcit quod olim legibus & Græcorum & Romanorum mulieres omnes sub tutela erant,vel parentum,vel fratrum,vel virorum, vel aliorum, vt patet ex iis quæ diximus suprà in prima lege connubiali,numero.67.quod ex veterum, & iterum in prin. huius glosæ.

69 ¶ Tu tamen dic contrarium.Nam cùm maritum non habeat,nec proindè possit seruari statutũ, *De eadẽ re*
seruari debet ius commune,sicut in statuto requirente consilium proximorũ,in contractibus mulierum vel minorum, vt scilicet si non habeant proximos, possint liberè contrahere, vt voluerunt Bal.Angel.Raph.& Alex.in.l.turpia.§.si Ticiæ.ff.de leg.1.Bal.in.l.1.post prin. & ibi Saly. Corne.& alij recentiores.C.vnde vir & vxor.Idẽ Bal.in.l.cùm hæres,per illum text.ff.de acqui. hære.Et Raph.Co.in.l.4.§.totics,per illum tex.ff.de dam.infec.Ro.in.d.l.si quis mihi bona. §. pater filio.ff.de acqui.hære. & con.36.visa disceptatione.Pau.Ca.con.124.in causa quæ vertitur in.2.dubio,li.1.vbi plus dicit,quòd qui impugnat contractum factũ à minore sine consensu duorũ consanguineorũ qui ex statuto requirebatur, non solùm debet probare illum fuisse minorem, sed & tempore contractus habuisse consanguineos, & Corne.con.241.de duobus, col.3.versi. & huiusmodi statutô,lib.2.& con.131.in hac consulatione,col.2.versi.solùm autem vertitur, lib.4. &.d.con.242.col.2.eo.lib.4.Et Barb.con.20.bene etenim,col.4.lib.3.& con.61.à Ioue,columna antepe.eo.lib.3.& con.72.magnanimus,col.2.lib.4.& in tract.de prestan.Cardi.in.1.q.1.partis,col.7.& in cle.vl.char.antepe.de rescrip.Alex.con. 206.ponderatis verbis testamenti,col.vl. lib.6.Alcia.in.l.transactionem. C.de transact.

70 ¶ Et propterea etiã subdit ipse Bal. in,d.l. 1. C. vnde vir & vxor,ad ea quæ suprà ex eo diximus, *De eadẽ re*
quòd si vnus solùm minoris consanguineorum est, satis est illius consensus, licèt statutum pluriũ requirat.Quod & sequuntur Pau.Ca.Alex.& recentiores ibi,& idem Pau.Ca.in.l.si cùm dotem §.si patri.ff.sol.mat.& in.l.si tertius.§.1.ff.de aqua pluui.ar.& Fely.in.c.proposiusti,in.3.limitatione.2.conclusionis,extrà de probat.& in.c.quoties,in.3.no.de testib.Iason in.l.stichũ qui meus erit,col.vl.versi.tertiò adde.ff.de leg.1.

71 ¶ Et simile voluit idem Bal.in.d.l.in coniunctione.C.de nupt.quòd si statutũ requirat consen- *De eadẽ re*
sum matris,& duorum propinquorum,matre mortua sufficit consensus duorum propinquorum, debet enim intelligi statutum requirens cõsensum matris,si mater viuat . Et si statutum requirat consensum duorum consanguineorum ex parte patris,si quoshabeat,alioquin ex parte matris, & si vnus tantùm ex parte patris & vnus etiam tantùm ex parte matris , sufficit illorum consensum adhibere.Et vtrunque sequitur Petrus Ancharanus in repe.d.cap.1.in.14.quæstione, versi. circa hoc in simili quærit,& versi.seq.de constit.Et prius etiam sequitur Io.Bap.in repe.l. omnes populi,char.60.in paruis.versi.vicesimooctauò.ff.de iusti. & iure.Et posterius etiam voluit Bar.con. 10.viso statuto communis,& ibi Ber.Laud.in addi.& idem Bar.in.d.l.stichum qui meus erit,col. vlt.versi.secundò facit.ff.de leg.1.Quem sequuntur Bal.ipse Angel.Fran.Are.Alex.Iason,& omnes ibi.& Panor.in.d.c.quoties,in.4.notat.& ibi Fran.Aret.etiam.4.no.& Feli.in.3.nota.de testib.& Alex.con.109.super prima consultatione,col.3.lib.7.

72 ¶ Priori autem quod de matre mortua dicit Bald.simile est, quod post Vber.Bob.scribit Alber. *De eadẽ re*
licentia

Rosa.in.2.parte statutorum.qu.119. quid si statuto,quòd stante statuto,quòd filij non ludant sine licentia patris,poterunt patre mortuo ludere,allegat.l.4.ff.loca.& in.c.si gratiosè,de rescr.lib.6. & vtrobique notata.

55 ¶ Accedit & supradictis,quod voluit glo.notabi. in.l.de pupillo,in prin.in verbo, rata habebitur.ff.de ope.no.nunci.quòd pupillus carens tutore & iudice,potest solus nunciare nouum opus, ar.l.bonorum.C.qui admit.Ex qua glos.dicit Ro. ibi ampliari.d.l.bonorum.&.l.si infanti,in fi. C.de iure delibe.Quibus cauetur posse pupillum non habentem tutorem cum iudice, sine authoritate tutoris agnoscere bonorum possessionem,& adire hæreditatem.vt videlicet si pupillus careat tutore & etiam iudice, possit solus sine tutore & iudice id facere,& ad hoc dicit illã glosam esse sing.& à se solo ponderatam.Verùm Bar.& omnes ibi illam glo.repræhendunt,& inter cæteros Alex.& Iason illud etiam Ro.dictum repræhendunt.& rursum idem Alex. in.d.l. bonorum, col.2.in versi.3.limita.Faciunt & ad hanc quæstionem quæ diximus suprà in præce.quæst. Nam si hoc casu potest mulier contrahere,non obseruata solennitate statuti.si maritus sit absens,furiosus,& bannitus,multomagis quando non habet maritum.

De eadẽ re
Pupillus carens tutore & iudice, an possit nũciare nouũ opus.
Et an hæreditatẽ adire

56 ¶ OCTAVO QVAERO, Si vxor sine consensu mariti fecerit contractum sibi vtilem, & commodum,an valeat huiusmodi contractus nec ne?Primumvidetur non valere.per id,quod in simili voluerunt Iac.Bu.Alb.Bar.Angel.Fulgo.Pau. Ca.Iason,& penè omnes in.l. cùm hi.§. eam transactionem.ff.de transac.quòd si ecclesia, vel minor fecerit alienationem sibi vtilem,non seruata iuris solennitate,non valebit huiusmodi alienatio.Quod & voluit Bald.in. c.1. extrà,eo.ti.& in.l. pupillorum,in fi.prin.ff.de reb.eor.& in.l. vl.§.necessitate,col.5.ver.& ideò dicit. C.de bo.quæ libe.& con.475.quidã.I.abbas,col.2.li.1.& Soci.id tamen dicens procedere in contractu rerum immobilium,con.80.præsens consultatio,col.2.verſ.ad hanc obiectionem,lib.4. & Alcia.li. primo,de verbo.signifi.char.4.& Fran.Ripa.in.l.is cui bonis,col.11.numero.47.ff.de verbo.oblig.

Quid si uxor fecerit contractum utilem sine cõsensu uiri
Eccles. uel minoris alienatio sibi utilis,an ualeat sine solenni.

57 ¶ Pro quibus apertè faciunt.3.aut.4.tex.quos tamen ibi non allegant,videlicet in.c.fine.12.q.2. & in.c.tua nuper,extrà de his quæ fiunt à præla.in illis verbis vtrobique positis,nisi fortè aliquid faciat,vt meliora prospiciat,& totius cleri tractatu atq; consensu,&c. Ex quibus verbis clarè colligitur,non satis esse alienationem esse vtilem ecclesiæ,nisi & solennitas interueniat. Et ita illum tex.in.d.c.tua,ponderat Panor.ibi.& Barb.in.d.l.is cui bonis,col.7.in princ.ff.de verbo. obliga. & con.41.immortalem,col.2.li.4.Et præterea tex.in.cap.11.ibi,præsertim cùm euidens,& cę. de reb.eccle.non alie.vbi decernitur non valere quãdam alienationem rei ecclesiæ factam sine solennitate,præsertim cùm euidens necessitas,vel vtilitas non subesset.Ex quo clarè intelligitur etiam non valere si adsit vtilitas,quia dictio præsertim est implicatiua.l.si sine.§.vl.in tex.& glo. ff.rem rat.hab.Et ita etiã illũ tex.ponderat Fran.Are.in.l.mutuum.ff.de acqui.hære.Et tex.in cle.1.eo.ti. de reb.eccle.non alie.vbi expressè dicitur,quòd ad hoc vt res ecclesiastica possit alienari, debet hoc necessitas,aut vtilitas ecclesiæ exposcere,& nihilominus assensus conuentus:aut si non sit cõuentus,prælati accedere, & ibi glo.in verbo,nihilominus.

De eadẽ re

58 ¶ Et ita quoque huius sententię fuit glo.in summa.12.q.2.Io.Regius inter con.Fed.Senen.con. 142.domino Iohanni.Panor.&alij in.c.2.de integ.resti.idem Panor.in.c.cùm causa,col.vl.de re. iudi.& in.c.nulli,col.2.versi.& concludo,extrà de rebus eccle.non alie.& Barb.con.12.difficilè, col.penul.versi.prætereà est etiam,lib.3.vbi & alios multos citat,vt ibi videbis.De quo etiam per recentiores,in.c.quæ in ecclesiarum,de constit.Domi.& alios,in.c.2.de,reb.eccl.non alie.lib.6. Fab.à monte.S.Sab.in tracta.empti.& vend.in.5.quæst.prin.col.penul.versi.& quod requiritur. & Fely.in.c.causã,le.1.col.pe.de iudi.& Philip.Deci.con.142.cuius superscriptio incipit,an & quando,col.2.ver.est ergo videndum.& con.282.viso puncto,col.3.vbi & alios adfert.

De eadẽ re

59 ¶ Nec dissimile est, quòd pupillus sine authoritate tutoris non potest adire hæreditatem etiam locupletem,& sibi magno commodo futuram,vt voluerunt Cy.Bal.& Saly.in.l.quod fauore. C. de legib.Bal.in.l.potuit,& ibi Iason col.penul.& alij.C.de iure delib.Bal.Angel.& Saly.in.l. mutum.ff.de acqui.hære.&Doc.in.§.neque,Insti.de autho.tuto.vbi etiam est bonus text.vti quoque est in.l.obligari.§.pupillus.ff.eo.ti.Imò verò nec opulentã adire potest,vt tenuit Iason,in.l.si quis mihi bona.§.si seruus,col.2.ff.de acqui.hære.& in.l.more,col.3.versi.quintò.no.ff.eo.tit.& in.l. pupillus,in prin.per tex.ibi,eodem quoque tit.& in.d.l.potuit.Quid autem interſit inter hæreditatem locupletem,& opulentam declarãt glo.Bal.Angel.Imo.Raph.Co.Pau.Ca.& alij in.d.§ si seruus,& Angel.consil.317.statutum quod mulier,circa medium,vbi eam glo. dicit sing.Super quo vide quæ dicemus infrà,numero.77.nec longè abest.

Pupillus an solus possit adire hæreditatem locupletem aut etiãopulentam.

60 ¶ Quibus etiã accedit tex.in.c.mnnachi.16.q.1.vbi prohibetur,ne monachus sit forensis cuiuspiam negocij susceptor,vel executor,nisi id monasterij expoſcat vtilitas,abbate sibi nihilóminus imperante.Ex quibus verbis satis constat,non satis esse illic versari vtilitatem monasterij,nisi abbas consentiat.Ideò & ex eo no.glo.ibi,in verbo,vtilitas,quòd licèt aliquid sit bonum & vtile,nõ est tamen agendum,nisi eo modo,quo fieri debet,& adfert concord.quæ illic omnibus sunt obſi eo modo quo debet.

De iisdem rebus.
Bonum & utile fieri nõ debet,ni

non valet quod actum est,quam glo.pro notabili citat,& sequitur Francis.Are. in.c.causam quæ, col.4.de iudic.

¶ Quin

61 ¶ Quin in statuto,quòd mulier non possit agere, petere, requirere etiam, nisi de consilio duorũ propinquorum,dicit Bal.con.417.primum dubium est,in fi.lib.2.quòd mulier si egerit sine consilio propinquorum,& obtinuit,non valet quod gestum est,quia videtur deficere forma, quæ dat esse rei,& quia inhabilis,& nullus æquiparantur.l. 1.§.penul.ff.quod cuiusque vniuers.Et ad hoc quoque dicit facere tex.in.l.cùm hi.§.si Prætor.ff.de transac.cum fi.Id tamen non omnino asserit Bal.sed veluti in medio relinquit.

De iisdem rebus.

62 ¶ Nec id quidem abs re,Nam contrarium videtur ex tex.in.d.l.cùm hi.§.eam transactionem.ff. de transac.vbi licèt non possit alimentarius transigere super alimentis sine authoritate Prętoris; valet tamen transactio,ex qua facta est e ius conditio melior sine authoritate ipsius Prætoris. Ex quo no.glo.ibi,quòd si ecclesia,vel minor alienat in causam non concessam, tenet alienatio, si id fecerit vtiliter, & ex re sua,quam glos.licèt plærique omnes ibi reprehendant, vt suprà diximus, non tamen sola fuit in ea opinione.Quandoquidem idem voluit lac.Are.in.l.magis puto.§.si es. ff.de reb.eor.Dy.in.d.l.si fundus sterilis,prout refert & sequitur.Bald.ibi.ff. de rebus dubi.Idem Bal.in.d.§.eam transactionem,in vtraque lect.& in.l.contra iuris,in prin.in fi.per illum tex.ff.de pactis,& in.l.ita constante.ff.de iure doti.& in.l.quæcunque,post prin.C.de bonis,quæ libe.Alberi.in authen.hoc ius,col.vl.C.de sacro.eccles.Io.Fab.in.§.& ne huius,Instit.de eo cui libert. cau.vbi id dicit generaliter procedere,cùm solennitas introducta est in fauorem alicuius.Nam si omissa ea solennitate faciat suam conditionem meliorẽ,valet. secus si solennitas introducta esset in fauorem publicum.Et Cepola in.l.vl.col.13.versi.extrà glo.quæro. C.de vsucap.pro empto.& con.causarum ciuilium.14.casus talis est,quidam dominus,col. 2.versi. secundò etiam probatur. Barb.sibi contrarius(vt aliàs sæpe)in rub.de reb.eccle.non alie.col.4.versic.tertiò limita.& con. 35.sapienter,col.penul.versi.modò in proposito,lib.2.& con.5.bene etenim,col.6.lib.3. & con. 39.cui simile est initium,col.8.versi.prætereà tollitur,eo.lib.3.& con.61.à Ioue principium col.3. eo quoque lib.3.& con.86.illud referam,col.4.versi.prætereà faciat.eo.lib.3.& con.91.cuius idẽ est caput,col.4.eo.lib.3.Iason sibi contrarius,con.219.egregius vir,col.3.versi.nec ob illud,li.2. vbi dicit illam glo.no.Philip.Decius sibi quoq; cõtrarius,in.d.c.quæ in ecclesiarum, col.3.extrà de constit.& con.124.placet mihi,col.2.versi.quartò etiam dici potest.

Contra superiora.

63 ¶ Et optimè probatur hæc sententia per tex.in.d.§.eam transactionem,cui soli omnium Angel. & Pau. Ca.nixi sunt respondere,sed Ange.adò malè,vt &Fulgo.qui est eiusdem factionis,dixerit, quòd loquitur inter dentes. Paul.autem nihil aliud pro responsione tradiderit, quàm quòd illud ideò obtinet in eo casu,quia tex.ibi vlterius procedit hoc exprimẽdo.Quæ quidẽ responsio,satis leuis est,quia is tex.non vlterius procedit,per viam extensionis,sed vt videre licet,per viam declarationis,à cessante ratione.propterea Iason,qui etiam illorum partes sequutus est, reliquit cogitandum de solutione,quam ipse reperire non potuit,nec etiam cõmodè reperire possem,quia tex. est apertus,nisi dicas cum procedere in forma,sine solennitate, priuato tãtum fauore introducta. secus si publica,vt in alienationibus rerum ecclesiæ, & minorum,quæ sententia fuit Alcia.libr.1. de verb.signi.& ante eum Io.Fab.in.§.ne huius,Instit.de eo cui liber.cau. vt suprà diximus.

De eadẽ re

64 ¶ Et quod id procedat etiam generaliter,comprobatur non leui ratione,quam adducit Decius, vbi suprà,quia solennitas requisita in alienationibus rerum ecclesiæ, & minoris, eorum fauore requiritur:& vbi adhibetur,præsumitur,quòd sit in vtilitatem eorum,vt no.dicit Bal.in.c.1. col. 2.versi.quærit. Iac.titul.qui feud dar.pos.& in.c.sicut,in fi.de re iudi.& Alexan.con.79.circa primum,de quo quæritur,col.5.versi.fortificatur,quia ibi interuenit,lib.1.& Philip.Deci.con.532. pro vera resolutione,col.2.ver.& in dubio.Si ergo constat de vtilitate ecclesiæ, sumus in casu claro,nec est opus coniecturis.l.continuus.§.cùm ita.ff.de verbo.oblig.Et ideo in foro conscientię, vbi veritas attenditur,valet contractus,licèt solennitas non interuenerit,vt no.Panorm.in.c.1.in glo. vlt.extrà de in integ.restit.cum concord.à me adductis suprà eo.§.in glo.2.in verbo,*ne peut*, numero.19.contrà videtur,& multis seq.

De iisdem rebus.
Solennitas facit præsũmi actũ uti lem contra henti.

65 ¶ Et quicquid sit in ecclesia,certè in minore perspicuum est, quòd potest contrahere ad suum cõmodum & vtilitatem,per tex.in.l.neque.C.de contrah.& commit.stipul. & voluit Bal. allegans no.in.d.§.eam transactionem,con.72.super quo petitur,libro.4.& Roma.con.infrà allegandis, numero.76.nam & huc spectat.Panor.con.22.quanquam,col.2.versi.non ob vltimum,libr.1.& Alexander,consilio.59.viso processu, columna secunda, versic. secundò potest responderi, libro secundo.& Barb.omnibus fermè locis,etiam infrà sequen. numero citandis. quòd procedit non solùm in adulto,sed & in pupillo,per tex.in.d.l.contra iuris,in princ.ff.de pac.& in.l.1.C.de autho.præstan.& in.§.1.Instit.de autho.tut.

Minor potest cõtra no.in.d.§.eam transactionem,con.72.super quo petitur,libro.4.& Roma.con.infrà allegandis, numero.76.nam & huc spectat.Panor.con.22.quanquam,col.2.versi.non ob vltimum,libr.1.& Alexander,consilio.59.viso processu, columna secunda, versic. secundò potest responderi, libro secundo.& Barb.omnibus fermè locis,etiam infrà sequen. numero citandis. quòd procedit non solùm in adulto,sed & in pupillo,per tex.in.d.l.contra iuris,in princ.ff.de pac.& in.l.1.C.de autho.præstan.& in.§.1.Instit.de autho.tut.
here ad suũ cõmodum.
Quid de pupillo.

66 ¶ Et id quidẽ vsq; adeò,vt pupillus etiam se obligare possit,si ipsi eõmodum sit, & vtile,per text. in.l.si pupilli,in principio.ff.de nego.gest.& in.l.pupillus.§.1.ff.de authorit.tut.& in.l.prima. ff. de vsucap.pro empt.vt iã mirari desinamus,glosam, in.l. secunda. ff. de accepti. hoc postremum voluisse,quam Angel.& Imo.ibi annotant,& omnes vbiq; allegant,extollunt,commendant,imò & plærique singularem faciunt,præsertim Barb. in. l. 2.columna.12.ff.de verborum obligation. & in prooem.cle.columna.3.in.2.lec.& con.34.præclarè optimus,columna.13.versic.nec obstant cùm dicitur,libro secundo,&.d.con.35.columna penultima, eo.lib.2.& con.5.bene etenim cun-

De eadẽ re
Pupillus obligare se potest ad suum commodum.

 stage-

cta geruntur,columna.5.libro.3.& con.39.columna.8.eo.libr. 3.&.d.con.86.columna.4.eo.lib. 3.&.d.con.91.columna.4.eo.quoque libro.3.& con.41.immortalem,columna.2.libro quarto. Quin in multis locis non solùm singul.dicit,sed valdè singu. Qua in re subit recordatio Catonis Sacci.viri inter interpretes celeberrimi,qui in præfatione cuiusdam sui opusculi scribit eum,qui dicit glo.aliquam,aut textum singul.exuperare debere memoriam Mithridatis aut Themistoclis, sicuti etiam refert Iason in.§.actionum,col.11.Instit.de actio.

67 ¶ *Sed* vt reuertamur ad institutum,Id quidem generale est & perpetuum in omnibus,quibus interdicta est bonorum suorum administratio,vt possint liberè, & sine solennitate suam conditionem meliorem efficere,per text. in.l.is cui bonis,& ibi latè Ro.Barb.& Iason.ff.de verbo.oblig. & in.l.cui bonis.ff.de nouatio.& quod voluit Bal.in repet.l.1.col.9.in.12.q.C.de sacro.eccle.

68 ¶ Et quoniã etiã in iudiciis contrahimus.l.3.§.idem scribit.ff.de pecul.propterea similiter quauis aliàs illegitimum,irritumq; sit iudicium à minore assumptum sine tutoris, aut curatoris authoritate,Tamen si cesserit ad commodum ipsius minoris,valet,per textum,in.l. non eo minus, & ibi omnes Doctores.C.de procur.Nec id solùm in minore adulto,sed etiam pupillo, vt voluit glosa,in.l.neque tutores.C.eo.tit.quam ponderant Bal.qui eam dicit notandam.Saly.& nouissimè Iason,in.d.l.non eo minus,& Angel.Are.in.l.furioso.ff.de re iudi.& in.§.neque,columna penultima,Instit. de authoritate tutor. In quibus locis etiam dicit ipse Angel.quòd habet locum in infante, quicquid dixerit Raphaël in. d. l. furioso.De quo tamen dubito propter ea quæ dicam infrà,numero.82.eiusdem notæ. Nec solum quoque procedit, quando minor ipse litigauit per procuratorem,quẽ constituit sine tutoris,aut curatoris authoritate,in quo casu loquitur.d.l.non eo minus,sed etiam si ipsemet sine tutoris aut curatoris authoritate litigauit,vt voluit glo.in.l.1. C.qui legi.perso.quam ponderat,& sequitur Panor.in.c.causam quæ vertitur,ad fi.extrà de iudi. vt & Alex.con.59.viso processu,col.2.versi.secundò potest responderi.

Et quibus est interdictã bonorũ admini. Minor potest obtinere sententiã sine autho. tutoris. Et pupillus Et infans.

69 ¶ Quibus germanum est, quòd licèt tutor antequam satisfecerit rem pupilli saluam fore, non possit administrare,nec gerere tutelam neque in iudicio,neque extra iudicium.l.neque.ff.de reb. eor.& in.l.in dubium.&.l.vltima.C.de tutor.vel cura.qui nond.satisd. Tamen si iudicio expertus sententiam pro pupillo reportarit, valet quod ab eo gestum est, vt voluit glosa, in. l. tutor,in verbo,non potuit,& in glosa sequente. C.in qui.cau.in integr. restitut. non est necess. quam sententiã pro quuntur,& commendant Bart.Bal.& alij ibi, & Panor.in.d.c.causam,col.penulti.versic. vltimò quæro,extrà de iudi.vbi illam glo.dicit no.

Tutor qui nõ dũ satisfecit potest obtinere sẽtentiã pro minore.

70 ¶ Et simile est,quòd licèt conuentus,vltra collegium ecclesiasticum(nam & ecclesia & minor à pari iudicantur.c.1.de integ.restit.)non possit etiam litigare sine authoritate prælati,per textum expressum in dicto. c. causam, de iudic. Si tamen commodum, & vtilitatem ex lite reportet, quia sententia pro eo lata est,valet,vt per.d.l.non eo minus, voluerunt post antiquiores Io.And. Collec.Imo.Cardi.Flor.Panor.qui hoc multis iuribus & rationibus comprobat.Feli.& nouissimè Philip.Deci.in.d.c.causam,de iudic.Lap.& Domi.in capite primo,post principium,de pac. libro sexto.Imo.in.l.quæsitum,in glo.prima.ff.de re iudi.& Iason in.d.l.non eo minus,quicquid dixerint Anto.Francis.Are.& Barb.in.d.c.causam,quorum rationes abundè refellunt Panor.& Decius,ad quos studiosos relego.

Ecclesi. si litigauerit obtinuerit, sine autho. prælati, ualet sẽtẽtia.

71 ¶ Sed & finitimum est,q; licèt causa fiscalis,debeat agitari præsente aduocato fisci, aliàs sententia lata,videlicet absente aduocato fisci nulla est,per textum,in.l.non intelligitur. §.diuus. &.l.si fiscus.ff.de iure fisci,Tamen si res bene successerit,& ad vtilitatem fisci,quia sententia fuit lata pro eo, valet,non obstante absentia aduocati,vt voluit glo.in.d.§.diuus,ar.d.l.non eo minus.&Ioan. An.in.c.1.& ibi Panor.col.3.extrà vt lit.non contest.

Senten.lata pro fisco ab sente aduocato fisci ua let.

72 ¶ Quibus & hoc accedit,quod latè consuluit Barb.d.con.86.illud referam,col.4.versi.præterea faciat,lib.3.quòd licèt filius non possit agere in iudicio sine consensu patris,per no.plenè,in.l.vl. §.necessitate.C.de bo.quæ libe.si tamen egit,& quidem vtiliter,valet,per multa similia,quæ illic adducit.Et idem quoque respondet Alexan.con.59.viso processu,col.2.versi.secundò potest responderi,lib.2.

Filiꝰ si agit utiliter sine auth.patris ualet.

73 ¶ Confirmantur supradicta per textum,not.in.l.vltima.ff.de iur.doti. vbi licèt aliàs non possit vxor etiam consentiente marito dotem alienare, nec contrà maritus consentiente vxore, potest tamen,vbi res cedit ad vtilitatem mulieris,& illum tex.generaliter intelligunt glo.& Bar. ibi. Et eum quidem reputat sing. Bal.in.l.si æstimatis.ff.sol.mat.

Dos utiliter alien. potest

74 ¶ Huc etiam vergit,quod pulchrè voluit glosa,in.d.l.quæcunque,in principio,in parua glosa,in verbo,interdicto.C.de bo.quæ libe. quòd licèt pater non possit alienare aduentitia delata filio, vt ibi cauetur,potest tamen pro filij vtilitate.sequitur Bald. ibi,qui illam dicit mirabilem,& perpetuò menti tenendam,& Fran.Are.in.l.mutum,ad finem.ff.de acqui.hæred. vbi illam dicit notabilem,& Barb. in.l. is cui bonis, columna sexta.ff.de verborum obligation.vbi & illam dicit singul.& ibi etiam Iason,columna secunda,qui dicit notabilem,&bene notandam,& idem Barb. in dicto proœmio cle. vbi dicit solennem, & dicto consilio trigesimoquinto, columna penultima,libro secundo,vbi illam quoque dicit singul.& dicto consilio quinto,columna sexta,libro tertio:& dicto consilio trigesimonono,columna octaua,eodem libro tertio,quibus locis illam dicit valde

Pater potest bona ad uẽtitia filij pro eius utilitate alienare.

valde notabilem.& dicto consilio octuagesimosexto,columna quarta,eodem libro tertio.&Iason in.l.Barbarius,columna quarta, versi. limita tamen conclusionem.ff.de offi.Præto.& in.d.l.non eò minus,vbi illam dicit nota.& in.d.l.contra.ff.de pac.vbi & illam dicit nota.& in.l. is cui bonis,columna prima.ff.de verborum obligation.vbi etiam dicit nota. &.d.consilio ducentesimovigesimonono,colum tertia, libro secundo,vbi item dicit no.

75 ¶ His quoque adstipulatur,quod pulchrè consuluit Pau.Ca.con.119.videtur dicendum, in secundo dubio, libro. 2. Quòd si statutum disponat,ne possit mulier alienare sine consensu duorum proximorum: & ideò non possit etiam in iudicio rem deducere,per textum in.l.ait Prætor. §.quid sit autem.ff.de iure delib.vbi absurdum est ei, cui alienatio interdicitur permitti actiones exerceri,& plenè diximus suprà in glosa tertia,in verbo,*contracter*,in vltima quæstione.Tamen si egerit vxor sine huiusmodi solennitate statuti, & sententiã ad suum commodum reportauerit, valet sententia, per textum in.d.l. non eò minus.Qui quidem casus ad nostrum proximè accedit, vt & proximis seq.versi.

Mulier statuto prohibita agere, si agit & obtineat ut let sẽtẽtia.

76 ¶ Nam & huc spectat quod voluit Baldus in.d.l.neque, per illum tex.C.de contrah. & commit. stipu. Quod statutum ne possit minor,aut mulier contrahere sine cõsensu duorum proximorum, intelligitur de contractibus damnosis, non de vtilibus, & fauorabilibus, quod dicit esse menti tenendum.& idem etiam voluit idem Baldus, in.l.prima,in principio.ff.de cont.iudi.tut. & Angel. qui & loquitur in statuto requirente consensum Mundualdi, in. d.l. secunda. & ibi post eum Imo.ff.de accept.quod dicit ipse Angel.etiam esse menti tenendum,& se ita consuluisse Florentiæ.& Pau.Ca.con.160.ad primum quæsitum,columna prima,versi.nec etiam in casu nostro, libro primo,& Ro.con.316.circa propositam consultationem.& iterum con.453. visa principali constitutione.& in.l.si quis mihi bona.§.vltimo.& ibi Alexander.ff.de acqui. hære. Idem Ro. in l.mutum,& ibi etiam Alexand.columna vltima.ff.eod. & idem Alexander in addi. Bartholi in.l. cùm lex, in fine.ff.de fideiuss. Cœpola.d.con.causarum ciuilium.14.casus talis est,quædam domina,columna secunda,versi.tamen hoc non obstante.& in.d.l.vlti.vbi suprà. C.de vsucap.pro empto.Barb.in omnibus fermè locis suprà allegatis. & præterea in.l.1. columna nona. ff. de verborum obligation.& in.c.edoceri,extrà de rescrip.& con.58.sapienter, in fine lib.2.& Corne.con. 254.videtur in hac consultatione,columna.2.versi.tertiò respondetur,libro primo. Soci. consi. 160.in præsenti consultatione,columna antepenultima,versi.item & tertiò respondetur,lib.2.& con.80.præsens consultatio,col.2. versi. sed ad ista respondet,libro quarto,Feli.in.c.dilectus,le. 2.columna vltima, versi.similiter,extrà de rescrip.& in.d.c.causam,le.1.columna tertia,de iudic. & in.c.tuis quæstionibus,col,1.de testib.Iason in.d.l.Barbarius,columna quarta,de offi. Præto. & in.d.l.is cui bonis,columna prima.& ibi Francis.Ripa.columna vndecima,numero quadragesimoquinto,de verborum obligation.vbi Iason ipse reputat no.& idem Iason in.l. si vnus ex argẽtariis.§.pactus ne peteret,col.9.versi.5.dictum statutum intelligitur.ff.de pac.& in.d.l.contra iuris.ff.eo.tit.& in.d.l.non eò minus.C.de procur,& in.l.more,columna sexta,ver. tenendo istam partem.ff.de acqui.hære.& in.l.qui iurasse,columna prima.ff.de iuramen.&.d.con.229. columna.3.libro secundo,& in.§.omnium,colum.8.versi.aduerte tamen,Insti.de actio.vbi id dicit nõ. Philip.Deci.con.331.pro resolutione,col.3.ver.secundò principaliter.& Fran.Ripa. in. l.furioso,post principium. ff.de re.iudi.

Idem si pro hibita sit cõ trahere,& contrahat ad suã utilitatem.

77 ¶ Nec longè abest,quod contra id,quod suprà diximus, numero. 59. incipiente, non dissimile est, non posse pupillum solum,& sine tutore adire opulentam hæreditatem,tenuerunt, videlicet quòd adire possit,Dy.in.c.quod ad gratiam, de regu. iur.libro.6.Angel.Pau.Ca.& Alexand.in d.l.si quis mihi bona.§.si seruus.ff de acqui hære.Rapha.Co.in.l.pupillus si fari,in prin.ff.eo.tit. & in.l.more,per glos.ibi,eo quoque tit.Pau.Ca.in.d.l.potuit.C.de iure delib.vbi & Iason qui aliam partem tenet,hanc tamen fatetur procedere in pupillo proximo pubertati, & qui intelligit quod ipse facit,ar.d.l.pupillus si fari,vbi & hoc expresse tenuit Barth.& idem Paul.in.l. mutum, post medium.ff.de acqui.hære. Cepol.d.con.causarum ciuilium.14.col.2.versi.tertiò hoc idem. Sed tu hic vide Soci. con.8.post redditum,col.1.versi.secundò principaliter,lib. 4. vbi similiter dicit interesse,inter hæreditatem locupletem,& opulentam,quæ sine vexatione adfert opes: vt illam non possit pupillus sine tutore adire,hanc possit. Vide item Philip.Deci.qui alios citat.d.cõ. 331.vbi suprà.Illud autem certum est,pupillum acquirere posse sine tutoris authoritate.§.1.Insti. de autho.tut.& .§.pupillus,Instit.de inutil.stipul.

Pupillus an possit adire hæred. opulentam.

78 ¶ Cui adfine est,quod consuluit ipse Angel.con.317.statutum quod mulier,quod est vltimum verum con.quòd stante dicto statuto,quòd mulier non possit contrahere,vel se obligare sine consensu propinquorum,poterit tamen nõ obseruata tali solennitate adire hæreditatem opulentam, nullis debitis obnoxiam.& ita dicit se scripsisse in.l.more.ff.de acqui.hære.vbi tamen nihil dicit, sed hoc vtique tradit,in.d.l.mutum,eo.ti.vbi illum sequuntur Imo.Raph.Co.& Pau. Ca. qui ita se dicit cõsuluisse Florentię.Ro.Alex.& Frã.Are.qui tamẽ dubitãt,& Raph. Co.in.d.l. more. & ita certè consuluit ipse Pau.Ca.con.91.in causa appellationis,col.3.ver.secundò dicitur nõ fuisse facta,lib.1.Et idem quoq; tenuit Barb.in multis,ex locis suprà allegatis,& Iason in.d.l. is cui bonis,& in.d.l.contrà iuris.ff.de pact.& in.d.§.omnium,Instit.de actio.&.d.con.229.col.3.lib.2.

Mulier prohibita contrahere an possit adire hæred.opulentam.

79 ¶ Et idem quoque de filiosa. prohibito contrahere vel se obligare sine consensu patris, vt possit tamen adire hæreditatem opulentam sine patre, respondet ex facto Raphael Fulgo. con. 75. cuius caput est, ex facto proponitur, columna vltima. & Alexander (qui Fulgo. non meminit) con. 234. hoc initio puto circa dubium, columna vltima, libro sexto, per ea quæ suprà diximus ex aliis. Nec obstat (vt subdit post Angel. d. consilio trecentesimodecimoseptimo) quòd filiusfamilias possit de facto vexari, id enim non est considerabile, per id quod in simili dicitur in. l. eo tempore, in principio. ff. de peculi.

Quid de filiofamiliâs.

80 ¶ Adde & quod voluit glo. no. in. l. nulli. C. de transac. Quòd licèt procurator Cæsaris non possit vendere, vel transigere inconsulto principe, per textum ibi, & in. l. 1. §. si rem. ff. de offi. procur. Cæsar. potest tamen si ex hoc efficiat conditionem Cæsaris meliorem. Quam glosam sequuntur, & cõmendant omnes Doctores ibi, illamque trahunt ad administratores rerum alienarum, videlicet prælatum, tutorem, curatorem & cæteros, vt videlicet sine consensu alterius, aut alia solennitate id facere possint, sicuti etiam illam ad hoc ponderat Petrus Ancharanus, & Panor. qui illam dicit no. & Barb. in. c. contingit, extrà de transact. & idem Panor. con. 62. illud de iure quæritur, versi. item procurator, lib. 1.

Procurator Cæsar. potest eo incõsulto facere cõtractũ ei utilem.

81 ¶ Nec in procuratore tãtùm Cæsaris & aliis administratoribus locum obtinet, sed in alio quocunque, qui licèt transigere sine speciali mandato non possit, per textum, in. l. transactionis. C. de transaction. tamen si transactio facta à procuratore speciale mãdatum non habente sit vtilis domino, valet, vt voluit Pe. An. in. c. qui ad agendum, de procur. li. 6. quem sequitur Francisc. Curt. in addi. ad Alexandrum, in. d. l. transactionis, in princip. magnæ addi.

Et procurator sine spe dalimãdato

82 ¶ Quibus non absimile est quod scribit Antonius in. c. cùm olim, le. secunda, columna antepenultima, versi. idem dicit de priuilegiis, quòd licet non possit monachus contrahere sine licentia (vt nostri loquuntur) abbatis, si tamen id fecerit, & quidem vtiliter, valet, licèt non interuenerit licentia abbatis, & idem in rectore ecclesiæ voluit Ioan. An. Lap. & Dominic. in. c. primo, de pac. libro sexto, vt videlicet quanuis non possit transigere, aut pacisci de rebus ecclesiæ sine authoritate ordinarij. c. statuimus, extrà de transac. si tamen id fecerit ad commodum ecclesiæ, valet, per textum, in. d. c. & in. d. l. non eo minus. C. de procurator. & vtrunque sequitur Feli. in. d. c. causam quæ, le. 1. col. 3. extrà de iudi. vbi & alia multa similia adfert, quæ videre poteris.

Et mona. si ne licentia abbatis. Et rect. ecclesiæ, sine auth. ordi.

83 ¶ Eiusdem notæ est, quod sing. Barb. voluit in. l. prima, columna sexta. ff. de verborum obligatio. Quòd licèt ebrius contrahere non possit, per textum, in. c. vnusquisque, & ibi glosa, vigesimasecunda, quæstione quarta. Si tamen reperitur contractus ipsi vtilis, & cõmodus, tenet. per. d. glos. secundam. ff. de accept. & alia quædam similia. Sed non ego confestim huic sententiæ subscriberem. Nam cùm ebrius nullius omnino mentis sit, vt à furioso nihil differat. c. venter, trigesimaquinta dist. videtur nec sibi posse acquirere, ar. eorũ quæ de furioso & infante, qui nullum adhuc intellectum capit, scribuntur in. l. 1. §. primo. ff. de acquis. pos. & in dicta. l. prima, de verborum obligation. & in. §. furiosus, Instit. de inutil. stipul. cum si. Nisi diceres Barb. intelligere de eo, qui non adeò ebrius est, vt non omnino non intelligat quid agit, sed est veluti medius inter ebrium & non ebrium: sed hoc casu mero iure valeret contractus ab eo factus, etiam in sui præiudicium, per no. in. l. dolum. C. dol. Ideo cogita.

Ebrius an possit contrahere ad suam utilitatem.

84 ¶ His concinit, quod scribitur in. l. is cui bonis. ff. de verborum obligation. Quòd prodigus tamet si alienare, aut obligari non potest, potest tamen sibi stipulando acquirere. Imò verò sentiunt Doctores, ibi in summario posse etiam obligari ad suum commodum, dum dicũt, prodigum posse conditionem suam facere meliorem, & præterea Pau. Ca. dicit prodigum fingi carere iudicio, tunc tantùm quando dissipat, & ita voluit expressim Franciſc. Ripa. ibi, columna vndecima, numero quadragesimosexto, quanuis textus eo in loco simpliciter & indistinctè dicat promittendo non obligari, ideoque nec fideiussorem pro eo interuenire posse, sicut nec pro furioso. Mox autem subdit ipse Ripa. an ex contractu obligatorio facto à prodigo ad suum commodum, sequatur alienatio bonorum. Tu ibi eum vide.

Prodig⁹ ad suum cõmo dũcõtrahit

85 ¶ Sed quid in huiusmodi similibus tantùm laboramus? Quando Baldus noster, qui omnium copiam longè superauit, in casu nostri huius statuti, prohibentis scilicet mulierem contrahere sine authoritate vel consensu mariti, nõ obscurè sentiat, posse tamen eã sine ea solennitate contrahere ad suum ipsius commodum, & vtilitatem. Ita enim, si solerter inspicias, voluit con. 488. sequens quæstio. post prin. lib. 1. motus ea ratione, quam secundo loco adscribemus, versi. seq.

Quæstiõis prin. de ĩfio

86 ¶ Nam horum omnium duæ sunt potissimæ rationes. Prior, Quia inducta ad vnum effectum, non debent eius oppositum operari. l. tertia. §. si emancipatus. ff. de bon. pos. cont. tab. & l. tertia. ff. de adi. legat. & l. legata inutiliter. ff. de legatis primò. & l. si à milite. §. primo. ff. de testamentis militũ. & l. si Ruffinus. C. eo. & l. tertia. §. diui Seuerus. ff. de Carbo. edic. vbi est optimus textus, in illis verbis, non debet aduersus pupillos obseruari, quod pro illis excogitatum est. Secunda, quæ ad primam proximè accedit. Nam solennitates introductę in fauorem mulierum, minorum, ecclesiarum, & aliorum, de quibus suprà loquuti sumus, non debent illis damnum adferre. l. quod fauore. C. de legi. & l. nulla. ff. eo. & optimus textus, in. l. plures apochis, in fi. C. de fid. instr.

Rationes præcedentium.

87 ¶ At hæc omnia intellige procedere, vbi is, cum quo actus fit, aut consentit, aut simpliciter patitur fieri, vt quia cõtrahit cum muliere, qui est casus noster: aut quia litigat, nec tamen quicquam obiicit, quo etiam casu non valeat iudicium, vt dicemus infrà, eo. ti. §. seq. in glosa. 1. Quòd si pars aduersa opponat, non posse mulierem litigare sine consensu viri, certè huiusmodi oppositio facit, vt non prosit mulieri sententia lata ea oppositione neglecta, quin ab ea appellari possit, per id quod pulchrè voluit Bal. in. c. 1. col. 3. versi. capio primam glo. extrà de præscrip. vbi ita intelligit. d. l. non eò minus, suprà citatam. Sequitur & commẽdat Io. Lup. nuncupatim loquens in casu statuti prohibentis vxorem interesse iudicio sine consensu mariti, in repe. rubricæ, de donation. inter virum & vxorem, char. 41. col. 1.

Declaratio præcedẽtiũ

87 ¶ Intellige secundò procedere, cùm euidenter constat, huiusmodi contractum factum sine solennitate huius statuti, esse illi commodum & vtilem. Nam in dubio, deficiente solennitate, præsumeretur nõ vtiliter factus, vt nuncupatim voluit Bal. in. l. quęcunq;, ver. scias tamen. C. de bonis quę liberis. & Philip. Deci. con. 532. pro vera resolutione, col. 2. versi. & in dubio, & non obscurè sentiunt ij omnes, quos suprà citauimus. Sicuti è cõtrario, cùm solennitas legitima interuenit, præsumitur contractus factus ad vtilitatem minoris, ecclesię, & similium, in quorum contractibus debet quædam solennitas interuenire, vt satis diximus & probauimus suprà, numero. 64. & quod id procedat. Ex quibus planè cõstat ad quos pertinet onus probandi contractum, qui petitur rescindi, fuisse commodum, vel incommodum contrahsnti. Nam si interueniat solennitas, præsumitur vtilitas. Ideò minor, & ecclesia debent probare contrarium. At si non interuerit solennitas, ij, qui cum illis contraxerunt, debent èdiuerso probare vtilitatem.

An ĩ dubio præsumatur utiliter factum. An ĩ dubio præsumatur inutiliter factum.

88 ¶ NONO QVAERO, sequendo casum proximæ quæstionis; Mulier vtiliter sibi cõtraxit, emendo fundum quempiam sine consensu mariti. An in contractu, aut etiam ipso pòst possit dare facultatem venditòri redimendi eum fundum, restituendo precium venditionis intra quodpiam tempus, vel etiam simpliciter. Et nos quidem hanc quæstionẽ in postrema æditione huius operis tractaueramus, sed multò latiùs eandem postea tractauimus in nostro tractatu retractuum, tit. 2. in fi. in princip. finis eiusdem, & multis seq. versi. vsque ad numerum. 16. inclusiuè. Ex quibus poteris intelligere, licere vxori in ipso contractu, nõ posteà ex interuallo, eam facultatem concedere sine consensu mariti. Sed & duobus numeris seq. videbis, an possit posteà ex interuallo prorogare tẽpus datum in ipso contractu. Ideò ea hìc repetenda non ducimus:

An mulier quæ emit posset dare facultatem redimẽdi si ne authoritate mariti.

89 ¶ DECIMO QVAERO, & hæc quæstio multũ conuenit cũ octaua. Vxor viuente marito cõtraxit sine illius consensu & authoritate: mortuo marito ipsa tum sui iuris effecta, & propterea nõ ligata huic nostræ consuetudini, vt latè dixi suprà in. 7. q. vult. illum contractũ omnino seruare, At is qui cũ ea cõtraxit nõ vult seruare, dicitq; nullum fuisse ex defectu cõsensus, qui in eo adhiberi debuit. Quid iuris? Et sanè nemini dubiũ est, q̃ licèt à principio, contractus non tenuit, tamen vxor cùm sui iuris effecta est, nec ampliùs requiritur viri authoritas, potest ad suũ prę iudiciũ habere ratũ, id est, ad hoc, vt is, qui cùm ea priùs cõtraxit, illã post ratificationẽ cogat obseruare, per no. in ti. C. maior factus, per totum, & in. l. si pupillus, in prin. ff. de noua. cum si. Sed hìc aliud quærimus, an videlicet possit ea cogere eum, qui cum ea contraxit obseruare contractum. Et videtur quòd sic, per id quod in simili dicitur in. l. cùm interdictæ. C. arbi. tut. vbi minor potest approbare cõtractum venditionis, aliàs nullum, & factum sine solennitate requisita: & ita cogere emptorem, vt precium restituat. Et propterea ex ea no. Bal. quòd contractum nullum ob fauorem alicuius potest ille approbare. & allegat opti. tex. pro concord. in. l. Iulianus. §. si quis colludente, &. §. seq. ff. de actio. empt. vbi & illud idem de minore & pupillo dicitur. Et illud præterea, quòd si quisà meo procuratore colludente emerit, licèt stare non tenear huic venditioni, si tamen velim, possum cogere emptorem vt stet. Et illum tex. dicit sing. Balin. l. dolum, in fi. C. de peri. & commo. rei. vend. & no. Pet. Anch. in. c. quàm sit, col. 1. de elect. lib. 6. Et ita quod de minore diximus, expresè voluerunt Fulgo. & Alex. in. l. cùm hi. §. eam transactionem. ff. de transact. Alexan. in addi. Bar. in. l. cùm lex, in vl. addi. ff. de fideiuss. & Mathesa. in notab. 156. nota quòd si minor, vbi tamẽ iura superiora non allegat, sed alia quædam, in ar. & Soci. con. 80. præsens consultatio, lib. 4.

Vxor post mortẽ uiri potest rati ficare contractũ à se factum sine cõsensu illius. Sed an potest cogere aduersariũ ut cũ obseruet.

90 ¶ Et idem quoque in ecclesia, vt videlicet si alienauerit sine consensu episcopi, possit tamen episcopus, si velit postea, cogere eum, qui cùm ecclesia contraxit, vt obseruet contractum adhibendo legitimas solennitates, per tex. no. in. l. si qua de rebus. 12. quæstione secunda, quem ita intelligit glo. post Hugo. in. capite primo, in verbo, sede vacante, paulò ante fi. extrà, ne sed. vacan. & ibi sequuntur Hosti. Anto. & Panor. ante finem, qui dicit illum textum esse ad id menti tenendum, & illam glosam esse no. Atque etiam Inno. Hosti. Ioan. And. Card. Flor. Panor. qui & id dicit notandum, & communiter omnes in. c. 1. de his quæ fiũt à prælat. sine consens. cap. Anto. in. c. si quis præsbyterum, columna prima, in fine, de reb. eccles. non alienã. &. con. 22. visis pũctis, columna prima, ad finem. Raphael Fulgo. & Iason, in. d. §. eam transactionem. Mathes. in. d. no. 156. Alexan. in. d. l. cùm lex, vbi suprà. ff. de fideiuss. Guid. Pap. deci. Delph. 159. duodecima cõclusio, post princip. Philip. Deci. in. c. quæ in ecclesiarum, col. 3. extrà de constit.

Episcopus potest stare contractu facto ab ecclesia sine auth. illius.

91 ¶ His confine est, quod licèt contractus bonæ fidei initus dolo aduersarij, sit ipso iure nullus, est tamen in arbitrio eius, qui dolum passus est, approbare contractum, & cogere aduersarium, vt eũ obseruet. Ita voluit glo. in. l. & eleganter, in prin. in verbo, nullam, & iterum in verbo, ipso, versi. item

Cõtrac. dolo ualet si pas. uelit

item ad quid,& ibi Bar.Bal.col.3.in priore lect.ff.de dol.mal.& glo.in.l.iurisgentium.§. Prætor ait,in verbo, dolo malo,& ibi etiam Bal.Angel.Alex.& Iason.ff.de pactis.& glo.in.l.à diuo Pio. ff.de rit.nupti. & in.l.in causa, la.2.in prin.& ibi quoque Bald.in.3.lect.ff.de minori.& glo.in.l. transactionem,& ibi Iason. C.de transac.Fed.Senen.con.89.puto,Bald. in.l. quod fauore,col.2. per eum tex. C.de legib.& in.l.1.col.2.C.plus val.quod agit.& in.d.l.dolum.C.de peri.& commo.rei vendi.& in.l.si res.§.si mulier,per eum tex.ff.de iure doti.Anton. d.con.22.Panor.in. c. cùm dilecti,col.2.versi.item cape aliam,extrà de empti.& vendi.Pau.Ca.con.295.si dicta pignora,col.1.lib.2.vbi & ex hoc consuluit in alio pulchro casu.Iason in.d.§.eam transactionem.Fely. in.c.dilectus.le.2.colum. 5.ver.tertiò facit,extrà de rescriptis & in.c. tuis quæstionibus,col.1.de testib.Ludo Gomes.in.§.actionum,col.10.versi.ad tex.Instit.de actio.

92 ¶ Huiusque rei argumento & exemplo,quod de dolo diximus Bald.in. d.l.1. col.2.versi.sed hic quæro,& ibi quoque Saly.col.2.versi.quæro vnius ex contrahentibus. C.plus val. quod agit. dicunt quòd si ex duobus contrahentibus,alter tantùm simulabat,is qui non simulabat,sed verè cõ trahebat potest cogere simulantem velit,nolit,stare contractui,nisi aliàs lex ei resisteret. Nam & id generale est,vbicunq; cõtractus annulletur,fauore alicuius,si is velit,stabitur cõtractui, nec cõtra eum poterit ea nullitas allegari,vt per quædam ex superioribus voluit Bar.con.159.visa quadam constitutione,col.3.& faciunt no.per eundem in.d.§.si quis à colludente,& in.l. si quis. C. de decurl.lib.10.

Simulãs eo gitur stare contractui simulato, si nõ simulãs uelit.

93 ¶ Hinc clausula decreti irritans tum demum nullitatem operatur,si is, ad cuius commodũ posita est,velit,non aliàs,vt no.Io.Mo.Io.And.Dom.in.c.statutum,quod est.3.& ibi quoque Philip. Fran.col.vl.qui id declarat post Lapum ibi,de prœben.li.6.Imo.in.c.statutum.§.cùm verò, & ibi etiam Domi.col.5.versi.no.tamen ex glo.de rescript.lib.6.Benedic.in repe.c.Rayñutius,in verbo,in eodem testamento relinquens,le.1.nume. 91.vbi & in aliis præcedentibus huc refert,quod in simili dicitur emphyteutã alienantem, vel nõ soluentem,non cadere emphyteusi,nisi dominus velit,& alia quædam similia.Sed nos multo plura eius monetę collegimus in repe.l.si vnquam,in verbo,reuertatur,numero.8.fuerunt tamen,& seq.vsque ad numerum.14.inclusiuè.Sed tu tamen quantum ad decretum priuatum spectat,vide Fely.in.c.cùm dilecta,col.14.versi.sed quicquid dicatur,extrà de rescript.& quæ scripsimus in.d.l.si vnquam, vbi suprà,numero.266.illud autem omnes.

Decretum non irritat nisi uelit is, cuius fauore positum est.

Emphyteuta non solues uel alie nãs cadit.si

94 ¶ Eiusdem farinæ est,quod pulchrè consuluit Petrus Ancharanus,consilio. 141. super prædicto dubio, Quòd si in contractu fuerit conuentum,quòd si vnus contrahentium contrauenerit, contractus ipse erit nullus, & posteà vnus contrauenerit, poterit nihilóminus alter,si velit stare contractui & cogere aduersarium,vt adimpleat,& idẽ dicit consuluisse Dy.in con. incipi.in quæsti. quæ vertitur. Et sequitur Feli.in.d.c.dilectus,le.2.vbi suprà,in.d.c.tuis quæstionibus, in quibus locis & alia quædam similia allegat, quæ videre poteris,ne si omnia referre tentauerim, omnia cogar relinquere.

dũs ue-lit.

Contrauc-niens cõtra ctui cogi-tur stare

95 ¶ Quid plura cùm Pau. Ca.con.91.in causa appellationis,col.3.versi.secundò dicitur non fuisse facta,lib.1.consuluit in simili fermè statuto,videlicet, quòd mulier nõ possit se obligare sine prœsentia proximorum cõsanguineorum. Si mulier tamen se obligauerit sine huiusmodi solennitate, ea potest statutũ allegare contra alios,vt obligationem impugnet. At alij contra eam,in cuius fauorem factum est,minimè possunt,per no.per glo.in.l.his cõsequenter.ff.fami.hercis.& alia,quæ ibi allegat.& idem propè voluit ipse Pau.consilio,centesimodecimonono,videtur dicendum,in 2.dubio,lib.2.

cõtra-ctui si alter uelit.

Cas⁹ nostræ quæstioni si milis.

96 ¶ Sed hæc omnia velim intelligas,ne fallaris lector,vt scilicet is,in cuius fauorem contractus est nullus,possit si velit ei stare,& cogere etiam aduersarium eum sequi,nisi tamen lex resisteret ipsi contractui, vt quę prohiberet fieri.tũc enim nec is quidem, cuius fauore interdicitur,posset eum approbare,cuius rei tex.habes.& exemplum in.l.à diuo Pio,iuncta glo.ff.de rit.nupti.quam glo. ad id expendit,& dicit sing.Bal.in.d.l.1.vbi suprà citauimus. C.plus val.quod agi.& in.l.non dubium,col.7.in.9.oppo.C.de legib.& in.l.ea quæ.C.de donati.ante nupti.& Panor.in.d.c. cùm dilecti. vbi suprà de empti.& vendi.& Alex.in.d.l.iurisgentium.§.Prætor ait.ff.de pactis,vbi idẽ dicit,cùm talis contractus contineat causam impossibilem,per textum in. d.l. ea quæ, vbi & ipse Bal.id no.

Declaratio præcedentium.

97 ¶ VNDECIMO QVAERO, Quid è diuerso, An saltem soluto matrimonio teneatur, & possit consensu maritiʔ In antiquo libro nostrarum cõsuetudinum id erat expressè cautum, videlicet vt teneret huiusmodi contractus soluto matrimonio,in prȩiudicium vxoris,& hæredum ipsius,& ita obseruabamus,sed id fuit resectum,ideò relictum dispositioni iuris cõmunis.¶ Videtur autem prima facie aliquid fit à non domino, aut aliàs inhabili, si is posteà efficiatur dominus, aut aliàs habilis, dispositio sortitur effectum.l.rem alienam.ff.de pigno.actio.& l. qui balneum.§. Titia.ff.qui potiori.in pig.hab.& l.si quis alienam.ff.de actio.empt.& l.1.in prine. & l.2.ff.de excepti.rei iudi.& l.si à Titio.ff.de rei vend.& l.apud Celsum.§.si à Titio.ff.de dol.mal.except.& l.filiam fratribus. ff.ad

An soluto matrim.te-neatur mulier quæ cõ traxit sine cõsensu uiri, stare cõ tractui.

ff.ad S C. Trebel.& l.quod in rerũ.§.1.ff.de lega.1.Præterea cùm quid venit ad eum casum,à quo incipere potuit,illud reconualescit.l.si rem.ff.de verb. oblig.& l.minorẽ.ff. de rit.nupti. & l.interuenit.ff.de legat.præst.& l.cognatis.ff.de reb.dub.& l.1.§.1.& §.si quis.ff. de leg.3.Item quis non potest venire contra factum suum,ex eo quòd de iure non teneat.l. post mortem.ff. de adopt. & l.per fundum.ff.de seruit.rusti.præd. & l.vendicantem.ff.de euic.quæ loquitur in venditione. Nec tunc habet locum argumentum de tanquam(vt nostri appellant)quando contra factum suum quis venit.l.siue possessio.C.de euic.& quod nota.in.l.eos,in prin. C.de appell. Et facit text.in.l. si non sortem.§.si filius,& ibi no.ff.de condi.indeb.

98 ¶ Propterea in simili dicimus,quòd licèt vxor non possit, constante matrimonio dotem alienare,quatenus viro præiudicat.l.si prædium. C.de iure doti.& l.constante. C. de dona.cum si.quoniam videlicet maritus constante matrimonio est dominus dotis,vt ibi dicitur,& in.l.doce. C.de rei vendi.cum si. Valet tamen ea alienatio soluto matrimonio, in præiudicium ipsius mulieris,vt voluit glo.sing.in.d.l.constante,quam sequuntur Io.Fab.& Bal.ibi.& la. Ra. Cy.Bal.& Raph. Co.in.d.l.si prædium.& Specul. in tit.de empt.& vendi.§.tertio loco, versi.sed nunquid . & voluit etiam Bal. con.53.quædam domina Rusabella.ad fi.versi.modò sequitur videre, lib. quinto, vide tamen infrà,numero.104.

Dotis alienata cõ stan.matri. tenet eo soluto.

Filia sola potest remittere re-lit.dotis ad sui præiudicium.

99 ¶ Et facit etiam quod in simili scribitur in.l.& hæredi. §. filiasa.ff. de pactis,vbi licèt filiasa.sola & sine patre, non possit remittere marito restitutionem dotis profectitiæ, quin possit pater cum ipsa dotem repetere,postquam tamẽ sui iuris fuerit facta filia,nocebit illi huiusmodi liberatio. De quo etiam est tex.& quidem expressior in.l.2.§.quòd si patris, versi.item si voluntate. ff. fol.mat. Id quod dicit Nicol.Neapol.ad id facere,vt si filius patre viuẽte liberauerit debitores patris, huiusmodi liberatio sibi præiudicabit hæredi ipsius effecto. Quod & idem voluit Alberi. in rub.ff. de pecul.lega.col.secunda,& item in.l.dominus.§.vlt.post Dy.ibi,eo.ti.& in.l.filiusfa.etiam post Dy.ibi.ff.de.solutio.

Filii libera tio debitorũ patris ei nocet posteà hæredi effecto.

100 ¶ Et idem si filius vendiderit rẽ patris,viuente ipso patre,vt ei hæredi patris postea defuncti noceat,tenet glo.in.l.nec nos,in verbo.transigi,& ibi quoq; Alberi.Bal.Angel.& Saly.C.de postli. reuer. Guid.Suz.& post eum idem Alberi.in.l.cùm vir.ff. de vsucap. & in.l.filius pacisc endo.C. de pactis,vbi dicit hanc op.communiter approbari,& in.l.1.§. quod ait Prætor, le.2.ff. quor.legat. Cui sententiæ maximum arg.prębet tex.in.l.sed Iulianus.§.sed etsi filiusfa.ff.ad.S C.Maced. vbi si filiusfa.rem patris,viuente ipso patre pignori dederit, & is posteà patri hæres fuerit, & pignus persequatur,doli exceptione summouebitur.

Filii item uẽ ditio rerũ patris.

101 ¶ Et hæc admodum confirmat tex.ab omnibus propè supradictis allegatus in. d.l. cùm vir. ff.de vsucap.vbi licèt vir constante matrimonio non possit dotem alienare,si tamen alienauerit,& soluto matrimonio dos ipsius lucro cesserit,tenebit alienatio,& est similis tex.in.l.pe.ff.de fund.dota. & id quoque etiam voluit glo.in.d.l.constante. C.de donati & Alberi.in.l.1. C. de fund. dota. Ex illoque tex.in.d.l.cùm vir.dicit Bar.ibi,col.pe.versi.sed pone statutum, quòd stante statuto, vt debitor bannitus pro debito,non possit contrahere,nisi id debitum soluerit,si quis ita bannitus contraxerit,posteaque illud debitum soluerit,confirmatur contractus ab eo bannito factus ante solutionem ,nempe remoto obstaculo impediente, quod refert & sequitur Panor. qui ad alia quoque trahit,in.c.cùm ex officij,col.pe. versi. ad hoc adduco, extrà de præscripti.Et alius quoq; tex.in.l.si dubitetur.§.filiusfa.ff.de fideiuss.vbi licèt filiusfa.qui pro patre fideiusserit, non teneatur, tantisper dum est in potestate patris,tamen cùm primùm iuris sui postea effectus est,tenebitur.

Et pigneratio.

Dotis alienata uiro facta ei nocet si eam lucretur.

102 ¶ Contrarium quoque videtur,vt scilicet mulier soluto matrimonio non teneatur stare huic contractui facto constante matrimonio,sine consensu,& authoritate mariti.Nam fauore mulieris statutum est ne possit contrahere sine huiusmodi consensu,& authoritate, vt suprà dictum est alibi. Ergo potest ipsa hoc casu venire contra factum proprium,per.l.si is. C.de prædi.mino. & authẽ. qui res,& ibi no.C.fac.eccles.& l.cùm lex,& ibi no.ff.de fideius.Ideò quando fauore decepti contractus est nullus,potest ipse deceptus contrauenire,vt no.in.d.l.eleganter,in prin.ff.de dol.& l.si res.§.1.ff.de iure doti. & no.in.l. cùm abeo.ff.de contrah.empt.

Contra supradicta.

103 ¶ Nec videtur obstare,quòd hodie mulier ista est sui iuris, quia initium contractus debet attendi.l.si filius.ff.de verbo.oblig.& l.1.§.si seruus.ff.depo.& l.Pomponius.§.2.ff.de nego.gest.& l. si procurator,in prin.ff.mand.Et licèt sit nunc sui iuris,tamen nisi de nouo consentiat,quod primum inutiliter fuit gestum,non confirmatur.l.si verò non remunerandi.§.si filio,& quod ibi not. ff.mand. & l.si filiusfa.ff.de testa.vbi si filiusfa.aut pupillus,aut seruus testamentũ fecerit,nõ potest ex eo peti bonorum possessio,licèt filiusfa.sui iuris aut pupillus pubes , aut seruus liber factus decesserit,& similis tex.in.l.1.§.exigit Prętor,& §.seq.& l.pe.§.testamẽto.ff.de bono.pos.secũ.tab.

Initiũ contractus inspiciẽdum.

104 ¶ Ideò quantum ad primum illum casum pertinet,videlicet de alienatione dotis facta per vxorẽ, sunt qui tenent contrarium,videlicet non valere eam alienationem, etiam soluto matrimonio,sicet glo.sibi contraria in.§.1.in verbo,interdicta:& ibi Angel.Are.qui dicit hanc esse communẽ op.Instit. quib.alie.licet,& alia glo.in.l.1.§. & tex.& ibi Cy. C. de rei vxo.acti. Specul. sibi etiam contrarius in eo.ti.scilicet de empti.& vendi.eodemque.§.tertio loco,versi.quid ergo si vir ad fi.ibi,consuevit autem notari,& ibi Io.An.in addi.& Saly.in.d.l.si prædium,in.3.quæst.in fi.

Iterum de uxore quæ dotem alienauit.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

C. de iure doti. Alberi. dum hanc opinionem ponit posteriorem in. d. l. 1. C. de fund. dota. per. l. quemadmodum. C. de agri & censib. li. 11. Imo. in. d. l. cùm vir. ff. de vsucap. & in. c. cùm contingat col. 11. versi. circa primum, & expressiùs col. 14. versi. nunc restat videre, extrà de iureiu. & Io. Lup. in repe. rubr. de dona. inter vir. & vxor. §. 17. col. 2. versi. quæ quidem alienatio. De cuius rei veritate latè comperies per Vital. de. Camb. in tractatu clausularum, char. 96. col. 3. & aliquid per Stephanum Bertran. con. 95. honesta. col. 1. li. 1.

105 ¶ Sed & in illo casu de filio, qui viuente patre liberauit debitores ipsius patris. contrarium quoque eius, quod suprà diximus, tenuerunt Pau. Ca. Alex. Fran. Arc. & Iason in. d. l. 2. §. quòd si patris, versi. item si voluntate. ff. sol. mat. moti, quia in illa actione de dote, de qua loquitur. d. l. & hæred. §. filiasa. ff. de pactis. & similes, filia habebat ius de præsenti, quòd potuit remittere in sui præiudicium. At filius viuo patre nullum ius habet contra debitores paternos, sed sperat habere ius per successionem: vnde non valuit à principio, ideo nec ex post facto videtur posse reconualescere, De quo etiam videtur esse tex. expressus in. l. & seruum hæredem, ver. idem probat. ff. de pactis, & ibi Pau. Ca. Sed & tu de hoc vide Dy. Bar. & Alex. in addi. ipsius, in. l. cùm dominus. §. filius. ff. de pecul. lega. Dy. & Bar. in. l. filiusfa. la. 1. ff. de solut. Specul. ti. de pact. §. instrumentum, versi. vl. Lap. Pe. Anc. & Domi. in. c. quàuis, col. 3. versi. quid si filius, & ibi Georg. Nat. in repe. col. 18. versi. quid autem si filius, de pac. lib. 6. Bal. Pau. Ca. Alex. & Iason. in. l. iurisgentium. §. si ante. ff. de pac. Fulgo. & Pau. Ca. in. l. vlt. C. eo. tit. Pau. Castr. Iason. & Philip. Deci. in. l. filius pacisc endo. C. eo. Hercula. & Tho. Parp. in. d. l. 2. §. quòd si patris, versi. item si voluntate. ff. sol. mat. Philip. Deci. in l. quod in initio, col. 1. versi. similiter liberatio. ff. de reg. iur. & Io. Montefer. in repe. l. frater à fratre, in. 22. q. ff. de condi. indeb.

Iterũ de filio, qui liberauit debitores patris.

106 ¶ Sed quicquid sit in illis speciebus, illud pro re iudicata habeo in nostro casu, mulierem soluto matrimonio, non teneri stare contractui, quem fecit constante matrimonio, non obseruata solennitate nostræ consuetudinis, cùm ab initio non tenuerit ex defectu solennitatis, non magis quàm maior contractui, quem fecit dum esset minor sine authoritate sui curatoris, nisi ratum de nouo habuerit. Nam & in simili dicit Bal. in repe. l. 1. col. 7. versi. sexto incidẽter quæro. C. de sacro. eccle. quòd si filiusfa. fecerit testamentum ad pias causas, sine consensu patris, qui tamen requiritur, per. c. licet. & ibi Doc. de sepult. lib. 6. si pater moriatur, non propterea conualescit testamentum, nisi denuò testamentum confecerit, per tex. in. l. 1. §. si filius. ff. de leg. 3. & l. 1. ff. de reg. Cato.

Resolutio prim. quæstionis.

107 ¶ Quinetiam Signo. cons. 136. filiusfa. no. consuluit, quòd si filiusfa. rem aduentitij peculij, inscio patre vendiderit, patre mortuo, poterit ipse filius rem ipsam ab emptore reuocare, & ad hoc multa allegat, ex quibus suprà multa adscripsi. Est tamen in hoc casu nostro imprimis videndum, an huiusmodi consensus mariti hìc requiratur ad solennitatem, & in fauorẽ mulieris, nempe propter sexus fragilitatem, an verò propter mariti præiudicium, de quo supra latè diximus in glo. 4. numero. 37. restat igitur, & seq. vsque ad fi. eius glo. Nam si illud respicit, planum est etiam soluto matrimonio non tenere contractum, ea, quam diximus ratione: si hoc, contrà tenebit. Et ita scilicet tenere iudicatum est in Senatu Parisiensi. 27. die Martij, anno. 1520. ante Pascha inter Ioañẽ cochot, dit de Bidan & Carolum Guesdon. Et iterũ die. 7. Septẽbris, anni seq. inter easdẽ partes.

138 ¶ DVODECIMO QVAERO, quid si mulier velit donare filijs suis, an requiratur consensus mariti, requisitus ex hac nostra consuetudine. Bal. con. 407. præsupponendum est quòd in terris, lib. 2. mirabiliter simul & singulariter consuluit statutum, quod requirit consensum proximorum in cõtractibus mulierum, non habere locum, cùm mulier donat liberis. Mouetur, quia hæc donatio collata in liberos pietatis ratione, non intelligitur esse prohibita. l. 1. C. de impo. lucra. descripti. li. 10. & l. voluntas. C. de fideicom. Et quia etiã huiusmodi statutum emanauit propter fragilitatem mulierum: quæ ratio non potest hoc casu procedere, cùm mulier non id ex fragilitate facere videatur, sed potiùs ex pietate, per. l. liber captus. C. de capti. & postli. reuer. Quæ quidem decisio eadem ratione procedit, in casu nostræ consuetudinis, si ea fuit inducta ob fragilitatem mulierum, de quo alibi diximus.

An hæc cõsuetudo habeat locũ in donat. facta ab uxore liberis.

109 ¶ DECIMOTERTIO QVAERO, Certum est in iure, quòd vir & vxor possunt inuicem contrahere, vt de mutuo est tex. in. l. pe. in prin. & in. l. vl. ff. de in rem verso. & in. l. Aurelius. §. vl. ff. de libe. lega. De venditione in. l. si vir. ff. de præscrip. verb. & in. l. cùm in fundo. §. vxor. ff. de iure doti. & l. si sponsus. §. circa venditionem. ff. de donati. inter vir. & vxor. & l. quod autem. §. si vxor à marito, eo. tit. & rursum in. l. sed si vir ex lana. §. si duo, &. §. si vir, eo. quoque tit. & l. si non verum, & ibi glo. & Doc. eo. tit. & l. si Gaudentius. C. de contra. empti. & vendit. De societate in l. ex diuerso. §. 1. & ibi Bal. Imo. & recenti. qui eum. §. legunt cum. §. socero. l. precedentis, quę est. l. rei iudicatę. ff. sol. mat. & l. alimenta. §. qui societatem. ff. de ali. & cib. lega. & l. cùm hic status. §. si inter virum. ff. de donati. inter vir. & vxor, & voluit Bal. in. l. si vxorem, col. 2. versi. denuo quæro. C. de cõdi. inser. De permutatione, in. l. si prædia, in prin. & ibi Bal. ff. eo. ti. De deposito, in. l. vl. versi. idem quærit. ff. vt lega. nomi. caueat. & Bald. in. d. l. si vxorem, col. 3. versi. extrà quæritur, de pignore, in. d. §. si vxor à marito.

Vir & uxor possũt inuicẽ mutuum contrahere.
Emere & uendere.
Societatem contrahere
Permutare
Depo. nere.
Pignerare.

112 ¶ Itaque ad omnes contractus præterquã ad donationem, vbiq; trahunt doc. vt Bal. in. d. l. si prædia, & con. 29. casus, vir donauit, columna vltima, versi. secunda conclusio, libro primo, & con

con. 66. inter virum & vxorem, eo. libro primo. Fulgo. in. l. si mater. C. de contra. empt. latè Alex. con. 86. super dictis duobus quæsitis, in prin. libr. 5. vbi Carol. Molend. in addi. alios citat quos videbis, & præter eos Georg. Nat. in repe. c. quanuis, col. 11. versi. secundò, no. de pactis. lib. 6. Fab. à monte. S. Sab. in tractatu de empti. & vendi. in. 2. q. 3. q. prin. & Philip. Deci. con. 58. cuius superscriptio incipit, si maritus.

111 ¶ Quid ergo si vxor donet viro, in casu permisso, aut ei vendat, aut cum eo permutet, aut aliàs contrahat, poterit ne maritus authoritatem, aut consensum, qui ex nostra consuetudine, in contractibus vxoris requiritur, ad suum commodum & vtilitatem interponere? Et videtur primũ, quòd non possit, per tex. in. l. 1. in prin. ff. de autho. tut. & in. l. 1. §. fuit quæsitum. ff. ad SC. Trebel. quibus iuribus cauetur non posse quempiam authoritatem accommodare ei actui, ex quo sibi principaliter aliquid queritur. Idque etiam si fiat iussu testatoris, nam & in eo casu nuncupatim loquitur. d. §. fuit quæsitum.

An uir possit authorizare uxori secũ contrahẽti.

112 ¶ Et ex hoc expressè no. Bar. Imo. & Alex. in. d. l. 1. de autho. tut. quòd cùm per Italiam sint statuta, ne mulieres, & minores contrahant, sine consensu proximorum, non possunt ipsi proximiores illis consensum præstare in eo, quod sibi directè est quærendum, & idem voluit Bal. con. 139. secundum tale est. D. A. post mortem, in fi. lib. 2. & con. 407. præsupponendum est, col. 2. ver. præterea considerandum, eo. lib. 2. & con. 193. punctus, prohibetur per statutum, lib. 5. & Angel. loquens etiã in statuto requirente cõsensum mariti, in §. œconomus, per illum tex. in Aut hẽ. de ali. & emphy. Imo. Raph. Co. Alex. & Iason. in. d. l. 1. §. fuit quęsitum. ff. ad Trebel. Panor. qui hoc dicit notandum. in. c. sicut nostris, col. vl. extrà de iureiur. Pau. Ca. in. l. senium. C. qui testa. fac. pos. & con. 329. visis & consideratis, col. 3. versi. itaque quia secundum, lib. 1. & con. 319. viso puncto, col. 1. lib. 2. Ro. in. l. 1. C. vnde vir & vxor, & in. l. pactũ, col. pe. C. de collati. Alex. con. 106. quoad præsens, col. vl. li. 1. & Barb. con. 41. immortalem, col. 3. li. 4. Philip. Corne. con. 254. videtur in hac consultatione, col. 4. ver. præterea consensus, cum seq. li. 1. & con. 294. eleganter, col. 1. versi. & dum Pisis legebam, eo. lib. 1. vbi dicit in hanc partem consuluisse Bal. à Barthol. Barpt. Soci. Salust. Benedic. Bar. Octonem, Nicol. & alios plures præclaros doct. Et idem quoq; tenet Cepo. caut. 237. vt vxor possit instituere, & Benedic. Capra. con. 144. pro præfati dubij de claratione, col. 3. Et idem in statuto, quòd nullus possit contrahere sine consensu patris, tenuit Bald. in. l. si quãdo. §. 1. C. de inof. testa. & Pau. Ca. con. 405. viso cõpromisso, post prin. li. 1. & Iason, con. 69. vt præsens decisio, in. 2. dubio, li. 1.

An proximi quorum consensus ex statuto requiritur possunt ad suum commodum contrahere.

113 ¶ Et in simili dicit glo. in. d. l. 1. ff. de autho. tut. quòd cùm filiusfa. non possit donare causa mortis, sine patris consensu. l. filiusfa. ff. de donat. & l. tam is. §. 1. ff. de dona. cau. mor. non potest pater consensum accommodare filio sibi donanti causa mortis, & illam glo. sequuntur Di. & Bar. ibi. & idem Bar. in. d. l. tam is. §. 1. col. vl. & in. l. frater à fratre, col. vlt. in. 6. q. ff. de condict. indeb. Io. An. in addit. Specul. tit. de instr. edit. §. porrò, col. 1. versi. quòd si filiusfa. Io. Fab. in. l. senium. C. de testa. & in. §. 1. col. 2. versi. sed an ipsi patri, Instit. quib. non est permiss. fac. testa. Bal. in. l. si furiosi, ad. fi. C. de nup. & in. l. bonorum, col. vl. versi. & ex prædictis determinatur quæstio, & ibi Bartholus in addi. illius qui facit singul. illam glosam. C. qui admitt. & idem Baldus in dicta. l. si vxorem, columna prima. C. de condit. inser. & in. l. quoties. in fi. ff. sol. matr. vbi & eam glo. dicit sing. & in. c. cùm consuetudinis, circa medium, versi. & ideò si filiusfa. extrà de conf. & con. 213. occurrit dubium, in princi. lib. 2. & con. 290. hæ quæstiones. lib. 3. & con. 331. quædam puella, eo. li. 3. & con. 60. soluto matrimonio, lib. 4. vbi hanc dicit esse communem op. & con. 80. præmittendum est, col. 1. lib. 4. & con. 199. refutatio. lib. 5. Angel. con. 303. factũ tale est, filia refutauit. Imo. in. d. l. 1. §. quæsitum, & ibi Soci. qui dicit quòd etiam est cõmunis op. col. 4. versi. postremò. ff. ad Trebell. & idẽ Imo. in. l. in ædibus. §. quòd si filius. ff. de dona. Ro. in. l. 2. in prin. col. 2. versi. tertiò in quantum. ff. eo. Pau. Ca. con. 459. sequendo ordinem, in prin. li. 1. & con. 465. viso cõpromisso, col. 1. eo. li. 1. & Pet. Ferra. tit. forma libel. quo agi. pro dona. in glo. 1. col. pe. versi. vlteriùs quæritur. Nicol. Mil. in suo repert. versi. filiusfa. Barb. d. con. 41. col. 3. lib. 4. Corne. d. con. 294. lib. 1. Guid. Pap. qui dicit ita fuisse determinatum deci. Delphi. 229. item in causa. Soci. con. 112. repetito con. 172. multùm abundè, col. 2. versi. succedit nunc secunda difficultas, li. 2. & con. 23. circa prædictam, col. 3. quantum autem ad secundam, li. 4. vbi ita quoq; dicit Salustium Perusinum consuluisse. Cardi. Alex. in. c. vl. in prin. col. 4. versi. quid econtrà, de dona. inter vir. & vxo. Philip. Deci. con. 279. placet mihi, col. 2. Ludo. Bol. con. 44. cor mundũ, & cæte. pro tanto visis statuto, & cæte. in prin. Anto. Rubens. con. 27. difficultas casus, col. 3. versi. præmissis tamen nõ obstantibus. & con. 127. circa dubium, col. 2. Et ab hac op. negat recedendum in iudicãdo Steph. Bertran. con. 86. Christi, & cæte. visis tribus, col. 1. li. 1. Et in hanc etiã partẽ bene facit tex. in cle. si vna, & ibi glo. in verbo, mensæ suæ, & Doc. de reb. eccle. non alie, & quod voluit Panor. in. c. per nostras, extrà de iure pat.

Filiusfa. an possit donare causa mortis patri cõsentienti.

114 ¶ Sed in hoc vltimo, de filiofa. donante patri, nam de alio posteà dicemus, cõtrarium tenuerunt Iac. Ra. Pe. Cy. & Alexan. in addi. Bar. in. d. l. 1. ff. de autho. tuto. Cy. Ray. Marti. Saly. Alberi. vterque Raph. Floria. & Pau. Ca. in. d. l. senium. C. qui testa. fa. poss. inter quos Pau. asserit, ita se consuluisse cũ pluribus Doct. Perusinis. Bal. sibi contrarius in. d. l. si quando. §. 1. C. de inof. testa.

De eadẽ re

testa.& sub obscurè ita consuluit con.144.statuto ciuitatis Papiæ,libro secundo, & latè & apertè. d.con. 60.soluto matrimonio,li.quarto, dum dicit hanc partem esse de iuris subtilitate veriorem Angel.etiam sibi cõtrarius,qui ita dicit se consuluisse,Raph. Co.Pau.Ca.& latè Alex.col.3.&.4. & Iason.col.1.vbi ita dicit magis communiter teneri, in.d.l.1. §.fuit quæsitum.ff. ad Trebell. & ita à plerisque consuluisse dicitur ipse Angel.con.incip.factum tale est, domina Legia, quod tamẽ con.inuenire non potui inter ipsius con. licet diligẽter conquisierim. Nicol.Neap.& Pau.Ca.in l.qui in potestate.ff.de testa. idem Pau.in.l.si quis mihi bona.§.si quis mandauerit.ff.de acqui.hæ re.Ro.sibi etiam contrarius con.515.in quæstione qua quæritur.Fulgo.con.88.visis superiùs allegatis,col.2.vers.verùm hæc secunda,Alex.latè.d.con.106.& iterum con.29.subtiliter, col.pe. vers.& pro hoc etiam facit,cum multis seq.li.3.Barb.sibi cõtrarius in addi.Bal.in.d.l.si vxorem, C.de condi.inser. & in.c.possessiones,col.vl.extra de reb.eccl.nõ alie.& Soci. sibi item cõtrarius con.87.in præsenti consultatione,col.2.vers.sed ad prædicta,li.1.& Steph. Bertran. sibi contrarius.con.7.etiam si caueretur,numero.3.li.2.& con.32.optassem,col.2.vers.ad secundum,li.3. & con.156.ex themate,col.3.in.3.dubio.li.4.& Benedic.in repe.c.Raynutius,in verbo,matrem insuper Clerã,nu. 46. & nouissime Io.Montefer.in repe.d.l.frater à fratre,col.15.vers.11.quæritur.

115 ¶ Mouentur,qui hanc partem sequuntur, primò per tex:in.l.1. circa prin. C. de impo. lucra. de scrip.li.10.vbi filiusfa.potest conferre in patrem suas facultates in postrema voluntate. quod de donatione causa mortis intelligendum est,cùm testari non possit etiã consentiente patre,per. d. l.senium,&.l. pe.C. qui testa.fa. pos. At certum est quòd filiusfa. non potest donare causa mortis,sine patris consensu,vt diximus,Ex quo necessariò fit,vt in casu illius.l.pater consensum præstiterit,alioquin non valuisset donatio.Item per tex.in.d.l.1.§. sinautem.ff.ad Trebell.vbi potest restitui hæreditas ei,qui præest collegio,cum decreto, & consensu ipsius collegij. Item per tex. in.c.cùm in iure, de offi.deleg.vbi potest quis sibi,& ad suam vtilitatem cõsentire, & ibi cõcord. in glo.Prætereà pater potest consentire filio adeunti hæreditatem.d.l.si quis mihi bona.§.iussum, cum seq.ff.de acqui.hære.& tamen hæreditas pleno iure patri quæritur.l.placet.ff.eo. cum si.Ad hæc si negaretur,posse filium donare patri,cum consensu ipsius patris,sequeretur quòd patria potestas,quæ est ad acquirendum patri destinata,& ita in fauorem patris introducta, retorqueretur in ipsius odium,contra.l.quod fauore.C.de legib.cum si.Denique adde tex.in.l.si pro patre.§.1. ibi,nisi donans.ff.de in rem ver.& in.l.si quis pro eo.§.1.ff.de fideiuss.& in.c.cùm in veteri,extrà de elec.& quod voluit Io.An.C.qui tacet,de regul.iur.li.6.& in addi.Specul.tit.de his,quæ fiunt à prælat.col.penul:& vlt.& Anto.in.c.nouit,extrà eo.tit.cum aliis quæ videbis supra in glo. præcedenti numero.27.quibus concinit quod pulchrè voluit.

Rationes posterioris op.

116 ¶ Respondent quoque iuribus,quibus innituntur,qui primam partem sequuntur.Nam. d.l.1. ff. de autho.tut.&.d.l.1.§.fuit quæsitum ad Trebel.loquuntur in authoritate,quę ex causa officij interponitur:hîc verò quæritur de simplici consensu,qui priuatim adhibetur:qui quidem potest adhiberi ad propriam vtilitatem,per iura allegata pro secunda parte. sicuti præter illos, quos suprà citauimus,tenuit etiam Soci.con.160.in præsenti consultatione,col.antepe.in prin.lib.2.Item.d. ll. loquuntur in authoritate, quæ requiritur ad integrandam personam pupilli, supplendamque eius imbecillitatem:hîc verò secus ,quoniam non minus est integri consilij, atque iudicij filiusfa. quàm qui sui iuris est:& nulla ratione ætatis, aut discretionis habita semper requiritur consensus patris,ideoque talis cõsensus potest interuenire post actum, vt no.glo.& Doc.in.l.vl.§.necessitate.C.de bo.quæ libe.Quod non potest fieri,si per modum authoritatis,& ad integrandam personam requiritur,quin in ipso actu deberet interponi, vt latè diximus suprà in glo.4.in prin. Item patria potestas ordinatur ad ipsius patris vtilitatẽ, & propterea nõ mirũ, si interponatur ad ipsius patris vtilitatẽ,ad quam ordinatur.At authoritas tutoris,de qua.d.ll.loquũtur,ad hoc nõ ordinatur,per tex.elegantẽ& aureũ,in.l.qui sine vsuris.ff. nego.gest.Sed &.d.cle.si vna,de reb.eccle.non alie.cũ alijs allegatis per Doc.loquiturin consensu superioris præstãdo in actu inferioris,per modum author. vt no.Io. An. post alios.in.c.1.de reb.eccle.nõ alie.li.6.& Doc.in.c.cùm vos,de his quæ fiunt à prælat.Hîc verò secus, vt dictum est. Item authoritas prelati non ordinatur ad suum commodum,sicuti nec tutoris: tutor enim,& prælatus æquiparantur,vt alibi latè diximus.

Respõsiones ad rationes alterius partis.

117 ¶ Sed redeundo ad primum casum, qui ad hunc locum propiùs accedit, videlicet ad statutum, quod exigit consensum mariti,aut proximorum in contractibus mulierum, Fuere etiam, qui tenuere contrarium eius,quod suprà in prin.diximus videlicet,quòd maritus,aut consanguinei possunt huiusmodi consensum, ad suum commodum interponere. Ita enim videtur voluisse Oldra, con.182.licèt victoria,& Bal.sibi cõtrarius in.l.si quando.§.1.post prin.C.de inof.testa.& con.6. hæc est copia,ante fi.lib.2.& iterum con.407. præsupponendum est, vers. prætereà considerandum est,lib.2.& iterum con.80.præmittendum est ad euidentiam,lib.4.& Angel. sibi etiam contrarius in.d.l.1.§.fuit quęsitum.ff.ad Trebel.vbi ita dicit se cõsuluisse Tuderti,in quęstione facti, & ita sanè cùm ex facto incidisset,consuluit ipse con.143.tria videntur impugnare,& vtrobique iisdem ferme rationibus,quas supra in altero casu adduximus. Et Panor. sibi contrarius,in. d.c. cùm in veteri,col.5.de elec.Alex.sibi quoque contrarius.d.con.29. col.pe.in fi. versi. confirmari potest,cum seq.li.3.& latè Corne.sibi item contrarius.con.242.circa primũ quęsitum, in.3.primis

Redit ad consensum mariti & consanguineorum.

mis col.lib.4.& Io.Montefer.in repe.d.l.frater à fratre,quo loco suprà citauimus.

118 ¶ Et in eadem quoq; sententia videtur fuisse Bal.ipse in.d.l.1.post prin. C.vnde vir.& vxor, dum consuluit quòd si stante statuto quòd vxor non possit testari sine consensu viri, vxor velit virum instituere,vir ipse renuntiet iuri cõsentiendi, quod potest,cùm sit introductum in fauorem ipsius, ar.no.in.l.2. C.de testa.Et tandem ad cautelam consentiat.l. si pater, in fi.ff. de manu. vin.vt saltem de facto obseruetur tenor statuti.l.quidam cùm filium.ff.de verbo. oblig.Nec obstat (inquit) d.l.1.ff.de autho.tut.quia loquitur in authoritate,quæ exigitur fauore tertij,scilicet minoris,ideò tutor non potest ei renunciare.Hîc autem videtur factum statutum in fauorem viri.l. cũ pater.§. liberti.ff.de leg.2.Hæc Bal.quem sequitur Saly.ibi & Barb.in.c.possessiones, ad fi. extrà de reb. eccles.non ali.Et in hanc quoque partem videtur inclinare idem Bal.in.l.pactum quod dotali, in 21.quæsti. C.de pac.de cuius in ibi dicto latè diximus suprà in glo.3.in verbo,*contracter*,numero. 30.secũdò intellige,& multis seq.Et Soci.qui loquitur de consensu viri,con.80.præsens cõsultatio,col.3.vers.sed contra hanc.li.4.vbi tamen nonnihil nutat. *De eadẽ re*

119 ¶ Mirum est,quòd nihil fermè in iure nostro sine controuersia est,siue id iuris obscuritas efficit, siue ingeniorum subtilitas,siue contrà imbecillitas,siue etiam studium contradicendi, siue aliud, quicquã. Alex.autem in.d.l.1.ff.de autho.tut.& rursum in.d.l.1.§. fuit quæsitum, ad Trebell. & cęteri recentiores dicunt,quòd decisio huius articuli ex eo pendet,an hoc statutum fuerit introductum in fauorem viri siue propinquorum,an verò in fauorem mulieris ad integrandam illius personam.Nam si in fauorem viri,expeditum esse ad suum commodum posse consentire: sin ad integrandam personam, secus. tandem concludit,videri factum ad integrandã personam,& supplendam imbecillitatem mulieris,per no.per Bar.in.l.transactionem. C. de transac. Ideoq; non posse maritum,aut consanguineos mulieris consentire ad suum commodum, nisi id palam fieret, & bona fide.per.l.cum ipse. C.de contrah.empt. & quod plenè no.Bar. in.l.si pupillus.§.vlti. ff. de autho.tut.& hoc(vt dicit)videtur sentire Cy.in.d.l. senium, cùm allegat. d.l. cùm ipse, cum concord.traditis per ipsum Alex.in.d.§.fuit quæsitum, in prin. & Soci. d.con. 87. col.2.ad fin. cum princi.seq. *De eadẽ re*

120 ¶ Videant igitur studiosi,vtram huiusmodi sententiarum veriorem sustinere malint.Non nostrũ enim inter tot legum vertices, tantas compore lites. Tamen in casu nostræ consuetudinis semper existimaui eam magis considerasse viri commodum,quàm fragilitatem mulierum, vt ego dixi suprà eo.§.in glo.4.in fi.Ideò etiam passim vtimur,& consuetudine obseruamus,vt maritus ipse in casu,de quo loquimur,vxori sibi donanti,aut vendenti authoritatem accommodet.Tamen si quis rem ipsam omnino claram,atque apertam facere velit, vt ab omni dubitationis scrupulo sit prorsus aliena,id facilè obtinebit,si loco consensus,aut authoritatis ipsius viri,decretum siue authoritatem iudicis adhibeat,vt est Bal.sententia in.d.l.si furiosi,in fi.per glo.ibi. C.de nupt.quam sequitur & dicit sing.Alex.in.d.l.1.ff.de autho.tut.& illam quoque dicit sing.& perpetuò notand.idẽ Alexan.in.d.l.fuit quæsitum,col.4.ff.ad Trebel.vbi etiam Iason col.1.sequitur,vti etiam facit.d. con.69.in.2.dubio.lib.1.& etiam Barb.con.10.illud referam,col.10.vers. prætereà etiam ex alio, lib.4.& idem videtur voluisse Ro.in.d.l.1. C.vnde vir & vxor,dum dicit virum non posse huic suo consensui renũciare,per.l.scire debetis. C.vt in poss.lega. Sed dat huiusmodi cautionem vt vir abeat,& iudex suppleat,ar.l.bonorum. C. qui admit. &.l.si infanti. C.de iure delibe.&. d.l. si furiosi. C.de nupt.& illum sequitur Cepol.cautela.237.vt vxor possit. *Cautela ad hanc rem.*

121 ¶ Illud autem non prætermiserim, in ea Doc. controuersia fuisse, qui distinguerent vtrùm videlicet pater, vel maritus generaliter consenserit filio, aut vxori, vt videlicet possint cum quibuslibet cõtrahere:aut specialiter,vt videlicet secum nuncupatim contrahant. Et primo quidem casu valeat consensus, etiam quantùm ad contractus, qui secum posteà fiunt. Secundo non valeat,ita post Pe.à Bel.pertica,in.d.l.1.ff.de autho.tut.dicitur voluisse Bal.con. quodã à me nusq; reperto,incipi.quatuor puncta,prout illum referunt,& sequitur Soci.d. con.112. col.3.li. 4. vbi dicit hanc distinc.esse æquissimã.&.d. con.23.col.5.vers.ad idem adduco,li.4.& Corne.d. con. 242.col.2.lib.4.vbi etiam dicit huic con.subscripsisse Honofrium à Bartholinis, & Eugenium Perusinum. Sequitur item nouissimè Iason, qui id reputat sing. d.con.69.in.2. dubio,lib.1. vbi &.hoc dicit voluisse Cy.in.d.l.1.ff.de autho.tut.vti & ipse voluit post Iac.Are.quos etiam refert & sequitur Alex.in.d.l.1.§.fuit quæsitum,col.pe.vers.non omitto tamẽ.ff.ad. S C.Trebel.Sequitur item Philip. Deci.con.246.in causa quæ iam dic.col.2.in fi.&.d.con.279.col.pe. in quibus tamen locis hoc notabiliter intelligit,modò generalis ille consensus ita non videatur factus,vt ex composito, & de industria censeatur adhibitus fuisse: eo fine, vt contractus (de quo quæritur) fieret cum eo, qui consensum præstat,vt quia fiunt præstitus pauldante eum contractum, & cætera quæ ibi subtiliter declarat.

122 ¶ Aliter autẽ distinguit Bal.d.con.60.lib.4. vtrum videlicet pater palã & bona fide consenserit, & valeat,an in fraudem liberorũ,& non valeat. Cuius etiam sententiæ satis videtur fuisse Panor. in.d.c.sicut nostris,in fi.de iureiur.& Alex.in.d.l.1.ff.de autho.tut.& in.d.l.1.§.fuit quæsitũ.ff. ad Trebel.vbi suprà illum citauimus,& Soci.d.con.23.col.5.versi.hanc etiam partem,lib.4. &.d. cõ.80. col.3.vers.& licèt ista responsio,lib.4.pro quibus est tex.in.d.l.cùm ipse,& quod ibi not. *De eadẽ re*

glo.

glo.Bal.& Saly. C.de contrah.empt.& no.in.l.non existimo,& in.l.quatenus.§,ſicut,& in.l.tutor rerum.ff.de admi.tut.& per Bar.in.l.pupillus.§.vl.ff.de autho.tut.

123 ¶ DECIMOQVARTO quæro,Maritus ſemel præſtitit cõſenſum contractui vxoris, an poſtea poterit huiuſmodi conſenſum reuocare? Dic quòd non, quia per illius conſenſum legitimatus eſt(vt ita loquar)contractus,& ius ei quęſitum,qui contraxit:ideò non licèt in eius præiudicium variare,vt in ſimili voluit Pau.Ca.in.l.ſi cùm dotem.§.eo autem tẽpore, verſ.2. no. per glo.i.ff. ſol.mat.& ante illum Bal.in.l.vlt.§.neceſsitate, columna.3. verſ.quæro an pater poſsit reuocare, C.de bo.quæ libe.Et hoc perpetuum eſt,vt cùm alicui fuit data facultas,aut conſenſus præſtitus, cui concedens obligari poteſt,non poſsit poſtea reuocare,per tex.no.in.l.1.§. prodeſt.ff. quorum lega.Et conſuluit illo tamen tex.non citato,Angel.con.290.thema eſt tale,col.4.& voluit Fran. Are.qui illum tex.dicit ad hoc not.in.l.ſi quis mihi bona.§.iuſſum,col.antepe.ff.de acqui.hæred. ſecus autem vbi non obligatur concedens ei cui conceſsit, per glo. no. in cle.1.in verbo,obtenta, de teſta.quam ſequuntur ibi Pau.Eleaz.& Cardi.Flor.in.5.q. & Fran.Are.in.d.§.iuſſum, vbi etiam dicit illam glo.ad hoc eſſe no.

An vir qui conſenſit contractui vxoris poterit cõſen. reuocare.

124 ¶ Quibus adde quod ſcribit Bal.in repe.l.1.col.6.verſ.ſed iuxta hoc quæritur incidenter.C. de ſacro. eccle.quòd ſi filiuſfa.de conſenſu patris,fecerit teſtamentum ad pias cauſas, vti poteſt face re,non poteſt pater ſolus huiuſmodi teſtamentum reuocare, nec quo ad inſtitutionem hæredum, nec etiam quo ad legata,per iura,quæ ibi allegat.De quo & ipſe Bal.in.l.ſenium. C. qui teſta.fac. poſſ.vide etiam in ſimili,quæ ſcribit Bar.in.l.2.§.1.in.4.quæſti.& ibi Ro.in fi. prin.ff. de donati.& idem Bar.in.l.qui precio. ff.de dona.cau.mor.& Cy. & alij in.l.nec fratris. C.eo. ti.& Bal. in.l.vl.§.neceſsitate,col.3.ver. quæro an pater. C.de bonis quæ libe. & quæ diximus ſuprà in glo. 3.in verbo,*contracter*,numero.83.illud ſextò,&.2.ſeq.

De eadẽ re

125 ¶ DECIMOQVINTO quæro, Quid ſi nolit vir ab initio conſentire vxori contrahenti fortè vtiliter Bar.in.l.ſi cùm dotem.§.eo autem tempore.ff.ſol.mat.dicit,quòd ſtãte ſtatuto,quòd mulier non poſsit contrahere, vel teſtari ſine conſenſu conſanguineorum , ſi conſanguinei requiſiti nolunt cõſentire,iudex examinabit cauſam contradictionis:& ſi eſt iuſta cauſa , bene quidem , ſin minus,iudex permittet mulieri contrahere,aut teſtari,per illum tex.& illũ ſequuntur Bal. Angel. Imo.Ro.Pau. Ca. Alex.& omnes ibi,& Bal.qui hoc dicit not.in rub. C.de cõtrah. empti.in.24. q.& in.l.1. paulò ante fi.per illum tex. C.de nupt.& in.l.in coniunctione , col.vl.verſi. quid ſi iſti duo. C.eo.ti.& in.l.1.col.vl.verſ.ſed quid ſi ſtatutum,& ibi Iaſon col.antepe. C.qui admit.& in.l. ſi quis.§.ſi quis creabitur.ff.de excuſ.tuto.& in.c.1.col.vl.verſ.& tunc eſt argumentũ,& ibi Cardi.Alex.in verſ.quid autem,in prin.tit.de conſue.rec.feud. Saly.in.l. dudum , in vl.q. C.de contrah.empt.Anto.in.c.cùm conſuetudinis de conſue.Pe.An.in repe.c.1.in.14.q.prin.ver.ſed pone quòd ſtatutum,de conſti.& Ro.& Iaſon in.l.iuſurãdum & ad pecunias. §. qui iuſiurandum.ff. de iureiur.idem Ro.con.36.viſa diſputatione,poſt prin.Panor.in.c.tuæ fraternitatis,in vlt.char. de cleri.non reſid.& in.c.quod dei,ad fi.de ſta.mo.& in.c.nullus,in.3.no.per illũ tex. de iure pat. vbi dicit ita ſe conſuluiſſe,ſicuti verè conſuluit con.65.ad deciſionem prædictorum,col. vlt.lib.2. in quibus duobus vl.locis dicit hoc eſſe generale , vbicunque requiritur conſenſus alienus in facto,aut ad fauorem alterius.Pau. Ca.con.91.in cauſa appellationis,col.3.lib.1. Angel. Are.in.§. conſequens,ad fi.Inſtit.de ſuſpec.tut.Barb.in.c.ex parte,in addit.extrà de accuſa. & con.12. ſcribitur apud prophetam,col.11.lib.1.Corne.con.167.in hac conſultatione,col.1.verſ. & aliâs habemus,lib.2.Feli.in.c.cùm acceſsiſſent,col.9.ver.cõfirmari poteſt,de conſtit.& in.c. ſuper quæſtionem.§.1.col.vl.verſ.vltimò.ff.de offi.deleg.Iaſon in.l.cùm ſpecialis,col.3. C.de iudi.& in.l.1. col.antepe.verſ.confirmo per optimum ſimile. C.qui admit.& in.l.bonorũ,col.3.verſ.hinc ſe offert. C.eo.Philip.Deci.in.c.auaritiæ,in fi.de præben.Corſe.in ſuis ſing. in verbo,conſenſus,ſtatuto cauetur.Matthe.Afflic.in conſtit.Sicilię,incip.conſtitutionem diuę memoriæ,in.5.notabili,in.12.q.Hippo.Marſil.in.l.1.§.præterea,col.antepe.ff. de quæſtio.Io. Lup.in repe. rubricæ,de dona.inter vir.& vxor.§.22.

126 ¶ Et ad hoc faciunt no.in alijs ſimilibus,per glo.in.c.ſi religioſus,in verbo,obtenta, & ibi Doc. de elec.li.6.& in.c.1.in verbo,contradicant.65.di.Iac.Are.Cy.Bar.Bal.& alios,in.l.vl.§.neceſsitate. C.de bo.quæ libe.& Archi.in.c.primatus in fi.71.di. Specul.& Io.An. in addi.illius in tit. de actore.§.1.verſ.ſed quid ſi pater.Io.An.in.d.c.nullus,& in.c.nobis,col.2.in verbo,dioceſani, de iure pat.& in.c. cùm ex eo,ſup verbo, poſsit,de elec.li.6.Frã. Tigr.Barb.Saly.Fulgo Pau.Ca. Ro.Alex.& recentiores in authen.quod locum, C.de colla.Bar.in.l.1. §.ſi plures , in repe.col.4. verſi.quæro.2.quid ſi ille.ff.de exerci.& in.l.vl.col.vl.C.de appel.recip.Rot. Deci. 307.permutatio facta,ad fi.in nouis.Alberi.in.l.vbi adhuc,in fi.C.de iure doti.& in.l.1.in prin.verſ.ex prædictis.ff. de admit.tut. vbi loquitur de tutore, qui negat præſtare authoritatem pupillo. Nicol. Neapol.in.l.quid ergo.§.vſura.ff.de contra.iudi.tutel. Bal.in.l.viduæ. per eum tex. C. de nupti. & in.c.1.col.vl.verſi.ſed quid ſi requiſiti,& ibi poſt eum Alua. & Card. Alexand. etiam col.vl.ti. quid ſit inueſt.Fulgo.con.75.ex facto proponitur,in fi.Panor.in.c.2. & in.c.ex parte Aſtenſis,de conceſ.præben.& in.c.auaritiæ,ad fi.de præben.& in.c.1.de rerum permut.& in.c.relatum,col. 2.verſi.nunquid autem,de cleri.non reſid.& con.58.quidam.d.Iacobus,col.pe.libro ſecundo &

quod

quod ſing.dicit idem Panor.in.c.cùm acceſsiſſent,& ibi poſt eum Feli. col. 9. ver.3. reſtringitur, de conſtit. Cardi.Flor.con.82.ad primum dico,verſi.& ſi dioceſanus.Alexan.in.l.non ſolùm,col. pe.ff.ſol.mat.& con.57.proſpectis teſtamento codicillis, col.3. verſi. nec videtur , quòd ex dicta diſpoſitione,& Fran.Are.con.73.præſupponitur in facto,col.pe.& Fran.Rip.in.l.2.§. voluntatem,col.2.ff.ſol.mat.& quæ diximus ſuprà in prima quæſt.

127 ¶ Sed hoc multis modis declarandum eſt.Primò, vt ſcilicet non ſufficiat cõſanguineum contradicere ſine iuſta cauſa,ad hoc vt poſsit mulier liberè contrahere,quin ſi faciat,erit contractus nullus,niſi adhibeat iudicẽ qui cognoſcat an habeat iuſtã cauſam cõtradictionis, vt illi dicũt,& ſi iniuſtam comperiet,decernet mulierẽ poſſe contrahere.Ita expreſſè voluerunt Bal.& Cardi. Alex. in.d.c.1.locis ſuprà allegatis,tit. de conſuet. rect. feud. & idem Bald. in. d. rubrica , de contrah. empt.in.14.q.& Corne.d.con.167.col.1.ad fi.lib.2.

Sed an ſatisfit non ſubeſſe cauſam contradicẽdi, ut uxor poſſit contrahere.

128 ¶ Et ita voluiſſe videntur quotquot omnes ſuprà,in prin.citauimus,præter Ro.in.d.con. 16.vbi videtur voluiſſe,non eſſe neceſſe , licèt tutius ſit iudicem adhiberi. Pro quo facit, quod plærique volunt,contradictionem iniuſtam,& non legitimam haberi pro conſenſu per.l.dotem,& ibi glo. Bal.& alios.ff.ſol.mat.&.c.1. extrà de his quæ fiunt à maio. par. capi. & voluit Archi. in. c.1. de conſti.lib.6.& Panor.in.c.quoniam,in fi.extà de vit.& honeſ.cleri.Bal. Nouel.in tractatu doti. in.2.ſpeciali.6.partis,& Io.Lup.in.d.rubr.de dona.inter vir.& vxo.§.22.in fi.Et idem etiam voluit in caſu.d.l.vlt.§. neceſsitate Accur.ibi in prin.glo.magnæ,& Vber.Bonacur. quem refert,& ſequi videtur Io.And.in.d.§.quid ſi pater,per tex.in.l.1.§.non exigitur. ff. vt in poſ.lega.Et quia, vt dicit Io.And.præſens & conſentire nolens,pro abſente habetur, igitur nõ debet expectari eius conſenſus.l.ſi longiùs.ff.de iudi.& alijs iuribus pereum allegatis.

Quid ſi periculum ſit in mora.

129 ¶ Tu tamen tene priorem partem, quæ verior eſt & communior , quam tamen limitabis procedere,niſi eſſet periculum in mora, ſi expectaretur iudicis decretum , quia tunc eo non expectato, conſanguineis iniuſtè contradicentibus poterit mulier liberè contrahere ſine ſolennitate , ſicuti ſing.& in hac ſpecie voluit Panor.in.c.cùm in veteri,columna pe.verſi. ſed dubium eſt , extrà de elec. Pro quo facit,quod in ſimili habetur in.l. tutor qui repertorium. ff. de admi. tut. quòd imminente neceſsitate poteſt tutor ſine confectione inuentarii tutelam adminiſtrare,quod aliâs non poſſet.Per quem tex.dicit idem Panor.in.c.vl. columna.2. verſi. omnia prædicta,de eccle. ædific. quòd ſi imminet neceſsitas alienandi bona eccleſiæ Cathedralis , quæ exigat tantam celeritatem, quòd non permittat conſuli ſuperiorem, poteſt epiſcopus liberè alienare illo inconſulto,non obſtante iuramento ab eo præſtito,de non alienando eo inconſulto. Et quod voluit Anto. in.c. inter quatuor , de cleri.non reſid. quòd licèt clericus non poſſet ſine conſenſu prælati abeſſe à ſuo beneficio,per.c.relatum,de cleri.non reſid.Si tamen ſuperueniat talis neceſsitas,quę ſine periculo non permittat adire prælatum,poteſt abire eo inconſulto.Et quod etiã voluit Diuus Tho. 2.2. q.88.ar.2.ad fi.& iterum.q.147.ar.4.ante medium,de obligato ad ieiunium,conſtituto in periculo adeò imminenti,vt non poſsit adiri ſuperior ad habendam diſpenſationem. Quæ omnia retulit Feli. in.d. c.cùm acceſsiſſent,col.9.de conſtit. Cui adde,quæ diximus in noſtro tractatu retractuum,tit.1.§.26. in glo. vbi multa de neceſsitate congeſsimus.

130 ¶ Secũdò declara,vt videlicet ita procedat,vt cũ ſtatutũ requitat proximiorẽ cõſanguineũ,ſi pro ximior contradicit,& quidem ſine iuſta cauſa , iudex in eius locum ſufficiat aliũ remotiorẽ,qui cõ ſentiat,ſi habeat aliũ.ita voluit Bal.in.d.l.viduæ,per illum tex.ibi,ſed fortè.C. de nup. & ſequitur Pau. Ca.in.d.l.ſi cũ dotẽ.§.eo aũt tẽpore,in fi.& ibi etiã Alex.qui hoc dicit ſing.col. pe.ff.ſol.mat. pro quo dicit ipſe Alex.eſſe bonũ tex.in.l.cũ antiquitas,& quod ibi no.Pau. Ca. C.de teſt.& in.§. ſi verò abſint,in Authẽ.de hære.& Falci.Et facit quod in ſimili voluit Bal.in.l.cũ ſentẽtiã,ad fi. C. de ſen.& Pau. Ca.in.l.1.C.vnde vir & vxor.& multa quæ congeſsimus ſuprà in.1. quæſtione numero.20.ſed & tunc,& multis ſeq.

An loco ui alius ſit ſubſtituendus.

131 ¶ Tertiò declara,vt etiã procedat,niſi ſtatutũ requireret cõſen. cõſanguineorũ & pręterea decretũ iudicis,quia tũc ſi cõſanguinei recuſarẽt ſine iuſta cauſa,ſolus iudex ſupplerenõ poſſet,ar.no.in l.ſi curatorẽ habẽs. C.de in integ.reſt.Ita voluit Bal.in.d.rubrica,de contra.empt.in.24.queſt.& Saly.in.d.l.dudũ,ante fi.C.eo.tit.vbi ad hoc pręterea allegat in ar.d.l.vl.C.ſi propter pub.pẽſi.& no.per glo.in.l.2. C.de fid.inſtr.& ſubdit hoc caſu eſſe cautelã,vt duo iudices adhibeãtur,vnusqui dẽ,qui interponat decretũ,ſeu cõſenſum,& alter qui ſuppleat vicẽ conſanguineorũ recuſantiũ ſine iuſta cauſa,per id,quod in ſimili habetur in.l.vl.§.ſin autem dubius. C.de iure delibe.vbi cum alijs tabularijs,ſpecialis tabularius adhibetur loco teſtatoris, qui neſcit ſcribere.Et facit etiã(inquit).l. hac conſultiſsima,verſ.ſed quia tabulariorum. C.qui teſta.face.poſſ.Quod dictũ ſequitur,& dicit notab.& menti tenendum Alexan.in.d. §. eo autem tempore , col.pe.vbi & illud dictum Bal.pro eleganti citat.Sequitur etiam Corne.d.con. 167. verſi. dictum autem Bar.libr.2. & Iaſon,qui id reputat ſing.in.l.iuſiurandum & ad pecunias.§.qui iuſiurandum.ff.de iureiu.

Quid ſi cõſuetudo ultra cõſenſum uirire-quireret de cretum iudicis.

132 ¶ Ex quibus planè conſtat,quid dicendum ſit in caſu noſtræ cõſuetudinis requirentis conſenſum mariti,in contractibus vxoris.Eſt enim eadem ratione idẽ dicendum, quod in ſtatuto requirente conſenſum propinquorum,ſi tamen hæc noſtra conſuetudo exigit conſenſum mariti ad commodum vxoris , & ad integrandam ipſius perſonam , vt fit in dicto ſtatuto , vt alibi plenè diximus.

Deciſio prin. quæſtionis.

Sed quia arbitror, vt sæpè suprà scripsimus, hanc nostrã consuetudinem consensum mariti exigere in contractibus vxoris propter præiudiciũ ipsius mariti, cùm res ipsa priuatim tangat commodũ, vel incommodum viri, qui, vt alibi cauetur, suos facit fructus omnium bonorum vxoris, potéstque de illis & bonis mobilibus ipsius, vt libuerit disponere, ideò nõ putarem posse virum cogi, vt consentiat, aut eo contradicente iudicem vxori permittere, vt contrahat, & ita conditionem mariti, eo inuito deteriorem faciat, nisi fortè vxor vellet facere contractum sibi valde vtilem & commodum, & nihil, aut etiam, si possum dicere, modicum præiudicij marito adferentem: tunc enim cessante præiudicio mariti, nõ video quin possit iudex vices suas interponere, vt in statuto requirente consensum consanguineorum. cogita.

133 ¶ DECIMOSEXTO quæro, Quid si mulier maritata sine consensu mariti contrahat cum externo quopiã, cui se dolosè iureiurando interposito asserat innuptam, & ita liberam ad contrahendum? videtur valere cõtractus, per id quod in simili dicitur, in l. 2. &. 3. C. si minor se maio. dixe. vbi valet contractus factus à minore, qui se maiorẽ asseruit, nec iuuatur is beneficio restitutionis in integrũ. & similiter quod habetur in l. si decipiendi, in prin. & ibi no. ff. ad Vellei. & l. fœminis. C. eo. vbi si mulier pro alio intercedẽs voluit decipere creditorẽ, vt quia induit vestẽ virilẽ, quõ vir, non fœmina crederetur, vt dicit glo. in d. l. si decipiẽdi, valet huiusmodi intercessio, nec potest se tueri mulier ex Senatusc õsulto Velleia. Quodq; scribitur in l. si fine. C. eodem, q̃ si mulier in alienatione rei dotalis, eam rẽ nõ dotalẽ esse asserat, non auditur, si velit huiusmodi alienationẽ impugnare, vt declarat no. Imo. in l. cùm vir, circa. 16. col. ff. de vsucap. & in c. cùm cõtingat, circa nonam chartam, extrà de iureiur. Quod item traditur in l. 1. C. ad. S C. Maced. filiũfa. non iuuari Senatuscon. Maced. cùm se sui iuris esse assereret, ei à quo pecuniam mutuam accepit: de quo etiam est tex. in l. eum qui. ff. ad Senatus. Maced. & in l. qui cum se. ff. de re iudi. Et in simili tradi. in l. sed si ex parte. §. 1. ff. quod cum eo, de eo qui se patremfa. mentitus est, cùm contraheretur cum eo.

Quid si uxor cõtrahat cũ extranco, cui iureiurãdo se asserat innuptam.

De eadẽ re

134 ¶ Et facit quod scribit Bal. in l. vl. §. necessitate, col. 3. versi. & ideò præcepta. C. de bo. quæ libe. quòd si filiusfa. mẽtitus de morte patris præceptum guarẽtigiæ passus sit, valet huiusmodi præceptum, quod aliâs non valeret, vtpotè cùm habeat vim iudicij, in quo non potest filiusfa. agere, nec conueniri sine consensu patris. Sed & Fulgo. con. 219. visis binis processibus, col. 4. versi. rursum posito sine præiudicio, ait, quòd si stante statuto, quòd mulier non possit contrahere sine consensu duorum proximorum cõsanguineorum, mulier contrahat cum consensu duorũ nõ proximorum, quos tamen proximiores asserit mulier, valet contractus, quia deceptæ non decipienti succurrendum est. l. 2. §. hæc verba, versi. sed ita demum, & seq. ff. ad Vellei. & l. si sine. C. eo. cum si. & idem expressim voluit Steph. Phederi. in suo aureo libro, de legũ interpretatione, parte. 2. char. 5. versi.

Deceptis non decipientibus succurrẽdũ.

135 item debet intelligi, per multa circa quæ etiam allegat.

Contra supradicta.

¶ Contrariũ quoque videtur per id quod voluit Iac. Bel. in sua disputatione, incip. lege Perusina, vbi dicit, q̃. ll. suprà in prin. alleg. procedũt, quando minor, qui se dolosè asserit maiorẽ, vellet nihilóminus petere rescisionẽ cõtractus beneficio restitutionis in integrũ. tunc enim suo mendacio punitur, vt nõ audiatur. secus vbi diceretur cõtractus nullus, ratione solẽnitatis municipalis in morum contractu requisitæ non obseruatæ, per l. quid enim, iuncta l. præced. in fi. ff. de dolo, vbi contra pupillum, qui mentitus est, datur actio de dolo. Ex quo fit manifestum, contractum non tenuisse. Nam si tenuisset, actio ex contractu, non de dolo, quę est subsidiaria. l. 1. §. ait Prætor. ff. eo. daretur. Et idem dicit in statuto requirente consensum patris, in contractu filiusfa. cùm filiusfa. dicit se esse sui iuris, vt propterea non valeat contractus.

136 ¶ Quæ omnia refert & sequitur Io. An. in addi. Specul. titulo. de senten. prol. §. vt autẽ quæ præmissus, col. 2. in addi. quæ incip. ad hæc, & ea quæ prẽmissa sunt, & Pe. An. loquens etiam in cõtractu requirente consensum proximiorum, in contractu mulieris, in. c. 1. in. 14. q. principa. versi. iuxta prædicta etiam quæro, extrà de constit. & Ro. qui hoc dicit sing. nec esse alibi, con. 12. viso facto præsuppositio, col. 2. & Pau. Ca. con. 175. ad primum quæsitũ, in. 3. dubio. lib. 2. Francis. Cremen. qui hoc reputat aureũ & mẽti tenendũ, no. 162. statuto cauetur, & Soci. cõ. 23. circa prædictã cõsultationẽ, col. 3. li. 4. vbi & hãc rationẽ addit, quia si aliter diceretur, facilè fieret fraus statuto, si videlicet ex sola assertione filij asserẽtis se esse emãcipatum, contractus robur acciperet, contra regulam, Cùm quid vna via, cũ sua materia, de regul. iur. lib. 6. Qua enim facilitate filius induceretur ad contrahendum, eadem & ad ita asserẽdum. l. doli clausula. §. diuersum. ff. de nouat.

De eadẽ re

137 ¶ Et hanc partem fulcit, quod alibi consuluit Pau. Ca. videlicet con. 342. considerandum est primò, col. 1. ver. item ex alio, lib. 1. quòd si minor habens curatorem contraxerit cum alio, cui se asseruit non habere curatorem, non per hoc robur accipit contractus, quin irritus maneat, ex. l. si curatorẽ habens. C. de in integ. resti. mino. Nam ex huiusmodi (inquit) assertione non immutatur veritas. l. assumptio, in prin. ff. ad municip. & l. filio quem pater. ff. de libe. & posth. & l. Caius. ff. de iure patr. & l. 1. C. si vt se ab hære. absti.

De eadẽ re

138 ¶ Ex quibus fateor hãc rẽ diutius fuisse apud me ancipitẽ, Tãdẽ verò cõperi Alex. con. 222. quoniã abũdè, li. 6. vtranq; hãc sentẽtiã aduocasse, inque priore (si nõ fallor) resedisse, dũ respondet ad d. l. quid enim, de dolo, cui potissimum innititur Iac. Bel. Nam aut (inquit) ibi pupillus proximus pubertati, nõ erat factus locupletior, aut factus erat. Si primũ, nõ poterat agi cõtra eum ex eo cõtractu,

tractu, cùm non esset ex eo obligatus, nec ciuiliter, nec naturaliter. l. 1. & ibi not. ff. de noua. Ideo non impeditur subsidiaria actio de dolo. Si secundum, valet contractus, vt ex eo agi possit, quatenus pupillus est factus locupletior. l. sed mihi. ff. commod. & not. in. d. l. 1. cum si. Nec sic quicquam impedimento est, quin agi posset de dolo, quatenus nõ est factus locupletior, per no. per glo. Bar. & alios, in l. 2. C. de dolo. Et ita non concluditur ex illo tex. quod Iaco. Bel. intendebat.

139 ¶ Ideò si priorẽ illã partẽ teneas, cã limitabis procedere, nisi is, cũ quo cõtrahit mulier, quæ se dicit innuptã, verisimiliter sciat eã nuptã esse: vt quia vicinus est, aut consanguineus vxoris, per tex. in l. de tutela. C. de in integ. rest. vbi si minor se dicẽs maiorẽ, liberauerit auũculũ ipsius tutorẽ ab ipsius tutelæ redditione, nõ valet huiusmodi liberatio ipso iure, cùm auunculus ignorare verisimiliter non poterat ætatem minoris. Ex quo no. Bal. ibi, quòd stante statuto, quòd non posit minor. 20. annis contrahere sine curatore, si soror contraxerit cum fratre, cui se iureiurando asseruit esse maiorem, non valet eiusmodi contractus, quia frater præsumitur scire ætatem, ideò non videtur decipi, sed potius decipere, & inducere sororem ad contrahendum.

Quid si is sciebat eã nuptam esse

140 ¶ Et quod voluit Dy. cõ. quodã, incip. iure municipali cauetur, q̃ si stãte statuto, quòd filiusfa. nõ possit se oblig. sine consensu patris, quispiam filiusf. dicat se emancipatum creditori, qui id falsum esse sciat, non valet obligatio, quia dolus non infertur scienti. l. cùm donationis. C. de transac. l. 1. in fi. ff. de acti. emp. & sequitur Alexan. d. con. 122. col. 2. li. 6. Et idem in statuto requirente consensum proximorum in contractu minoris tenuit Angel. con. 140. domina Catherina, col. vl. Et bene facit tex. in. d. l. 1. ibi, eiusque affirmationi credidisse iusta ratione edocere potes. C. ad. S. C. Maced. & quæ ibi no. per Bal. & Saly. & vide quæ dicam in seq. quæstione.

De eadẽ re

141 ¶ DECIMOSEPTIMO quæro. Quid si cõmu. hominũ opinione mulier quępiã existimetur maritũ habere, cũ tamẽ habeat, an valeat cõtractus factus ab ea insc io marito? videtur q̃ nõ, per ea quæ iã diximus in prę ce. q. & per id quoq; quod voluit Iac. Are. in sua dispu. incip. quæro, ego produco contra te instrumentum, quòd non valent gesta ab eo, qui communi op. reputatur tutor, cùm non sit. l. 2. ff. de eo. qui pro tuto. & l. qui neque. ff. de reb. eo. Et quod etiã voluit Bald. in l. 2. in fi. C. de sen. q̃ non valet testa. filijfa. vel serui, qui cõmu. hominũ op. reputatur esse sui iuris & sequitur & dicit sing. Alex. in l. 1. col. 2. ver. & ex hoc deciditur, & ibi Iason, col. 2. ver. istã legẽ sic extensam. C. de testa. & idẽ Alex. con. 147. viso themate, col. pe. versi. non obstat etiam, li. 7. & Philip. Deci. qui hoc reputat sing. in l. si emancipati, col. 3. versi. & ad prædicta notandum est. C. de colla. & Catel. Cota, qui etiam dicit sing. in memor. incip. opinio communis.

Quid si uxor cõmuni hominũ op. creditur maritum non habere.

142 ¶ Et quòd maior pars Doc. tenet nõ valere instrumẽtum confectum à non notario qui videlicet nũquã creatus fuit notarius, licèt communi op. reputetur notarius, ita voluit Azo in summa, ti. in Authen. de fide instru. And. Pisa. Guil. Cu. Guid. Ray. Oldra. Bal. in repe. & Iason in l. Barb. ff. de offi. Prætо. Specul. & Io. An. in tit. de instru. edi. §. restat, ver. quid si is, & ibi quoq; ipse Io. An. in ver. & scias, in addi. incip. ad intellectũ illius, & iterũ vterq; in tit. de probat. §. probare. ver. illud aũt, & seq. Idẽ Specul. ti. de procur. §. ratione aũt formæ. ver. 2. Cy. in l. comparationes. C. de fide instr. Iac. Are. in disputa. incip. quæro, ego produco cõtra te instr. Bar. in l. Herẽnius, per illũ tex. ff. de decur. & in l. actuarios, & ibi Io. Plat. C. de numera. & actu. hb. 12. Bal. in d. l. 1. in. 6. q. & ibi quoq; Saly. Angel. in vna lec. & Alex. qui ita dicit se cõsuluisse, & Corne. col. pe. C. de testa. Idem Bal. in. d. l. 2. col. 2. C. de sen. & in l. ad testa. §. 1. & ibi quoq; Angel. Imo. Pau. Ca. & recentiores. ff. de testa. Idẽ Bal. in l. 2. col. 2. C. de seruit. & aqua, & in l. nihil. C. de manu. vindi. Cano. communiter in. c. 1. de fid. instr. Anto. in repe. c. consultationibus, col. 24. versi. venio ad secundũ, de iure pat. Pe. An. con. 113. pro isto patre instituto, col. 2. versi. ad ista patet, & latè Alexan. con. 138. oportunè consideratis, lib. 1. vbi adducit multa similia, quæ tu videre poteris, & Steph. Bertran. con. 23. venditio, in. 3. dubio, lib. 1. & con. 41. circa processum, numero. 2. eo. lib. 1.

An ualeat instrumẽtũ à non notario cõfectũ qui communi op. existimatur nota. uide infrà nume. 150.

De filiofa. qui cõmu. op. reputatur suiiuris

143 ¶ Cõtrariũ tamẽ videtur. Nã cõmu. op. de habilitate, & legitimatione agẽtis, tẽpore quo aliquid facit, operatur, vt illud valeat, ac si esset verè habilis ac legitimę personę, quãuis postea appareat nõ fuisse huiusc emodi. Quod hinc liquidò patet, quod valet tenetq; , & obligat mutuũ, quod accipit filiusfa. qui cõmu. op. reputatur esse sui iuris, pinde ac si esset sui iuris. l. 3. ad C. Maced. &. l. 3. ff. eo. Quibus innixus Bal. in. l. vl. §. necessitate, col. 3. ver. ideò præcepta. C. de bo. quę libe. dicit, q̃ licet aliâs filiusfa. nõ posit esse in iudicio, sine cõsensu patris, si tamẽ cõmu. fama reputatur esse sui iuris, valet quod ab eo gestum est in iudicio, vel instrumẽto guarentigiato, quod habet vim iudicij.

Præsentatio ab eo facta, qui cõmu. op. putatur patronus.

144 ¶ Item valet præsentatio ab eo facta, qui communi op. existimatur esse patronus, & est in possessione eius rei, nec vicietur, licèt postea appareat non fuisse patronus. d. c. consultationibus, de iur. pat. &. c. querelam, de elec. per quem etiam tex. idem dicimus de rectore putatiuo. Et idem quoq; de collatione facta ab eo, qui potestatem conferendi communi op. putabatur habere, per. c. cùm olim, de cau. pos. & per Rot. Deci. 457. quidam impetrauit, in antiq.

Solutio facta ei qui procu. cõmu. op. putatur.

145 ¶ Et soluens ei, qui communi op. etiam reputatur procurator creditoris ad exigendas pecunias, liberatur, quãuis nõ sit procurator. Ieius qui in prouincia. ff. si cert. pet. &. l. si quis seruo. ff. de solu. cum si. Et idem de soluente prælato putatiuo dicit Bar. in. l. si vrbana, versi. vlt. per hanc. l. & ibi quoq; Bal. Angel. Pau. Ca. & recentiores, qui adferunt concord. ff. de condi. indeb. vbi tamẽ videbis qualiter intelligatur, præsertim verò per Iason, de quo etiam vide glo. Inno. & alios in. c. nihil,

Ea quæ fit prælato putatiuo.

de elec.Bal.in.c.*in literis*,col.2.versi.sed nunquid debitores, extrà de restit.spoli. & Panor.in.c. cùm super,in fi.de cau.pos.& proprie.

146 ¶Valet quoque testamentum,in quo seruus,qui communi op.reputabatur liber, est testis adhibi-
Seruus op. cõmuni reput.liber. Infamis reput.bonæ famæ.
tus,per.l.1.C. de testa.&.§. sed si aliquis,Insti.eo.tit.licèt seruus in testamento non possit esse testis,per.l.qui testa.§.seruus.ff.de testa.Et idem de teste infami,vel aliàs inhabili qui cõmuniter reputatur nõ infamis,& idoneus,voluerunt Iac.Rau. Cy.Bar.Bal.Pau.Ca.Ro.Alex.& recẽtiores, in.d.l.1.C.de testa.Imo.Raph.& Pau.Ca.in.d.l.ad testium.§.1.ff.de testa.Bal.in. l.1.C.de secun. nupt.& in.l.Cassius,ad si.ff.de Senato.& in.d.l.2.col.1.C.de sententi.& ante hos glo.quã sequũtur recẽtiores in.l.cùm lege,in fi.ff.de testa.quã reputat sing.Bal.in.c.super eo,le.1. extrà de testi.

147 ¶Et valent gesta à seruo tanq̃ iudice,qui communi op.existimatur liber,& iudex.d.l.Barb.ff.de
De iisdem rebus.
offi.Præto.&.d.l.2.C.de re iudi.licèt seruus iudex esse nõ possit.l.cũ Prætor.ff.de iudi.&.c.scisci tatus,de rescrip.&.§.tua.3.q.7.quod nõ in iudice tantũ procedit,sed & in alijs ad alios magistratus assumptis,secũdũ Bal.in.l.1.ad fi.C.qui & aduer.quos,valet etiã sẽtẽtia lata à iudice excõmunicato,qui cõmuni op.habetur pro legitimo.c.ad probandũ,de probat.Valent & instrumẽta cõfecta à notario excõmunicato,q̃ cõmuni op.reputabatur nõ excõmunicatus,glo.in.c. decernimus, in glo.vl.ante fi.de sent.exco.li.6.Inno.in.c.pia,de excep.li.6.Hosti.in.c.exco.§.studẽtes,de hære.Io.An.in.c.auaritiæ,de elec.li.6.& Panor.in.c.verit.col.8.ver.& ampliãdo,extrà de dol.& cõ.

148 ¶Et faciũt no.in simili,per Inno.in.c.1.de sciſma.& in.c.si verè,de sen.exco.& in.d.c.veritatis,
De iisdem rebus.
& ibi etiã Panor.quo loco supà citauim⁹,& per Specul.in tit.de legat.§.supereſt.ver.ergo si quis, & multa in cã rẽ exuberãter congesta per Maria. con.32.ex ijs quæ superius,col.7. ver.sed posset quispiã,& seq.col.Ex quibus cõsuluit valere cõductiones ab eo factas qui cõmuni op.reputabatur rectos,aut prælatus.Et idẽ de alijs cõtractibus,ab eo factis,qui cõmuniter reputatur abbas,vel epi sco.respõdit Domi.(quẽ ille nõ citat)cõ.8.quidã Card.col.vl.Cui & illud adde,quod sing.cõsuluit Fed.Sene.con.167.mulier accusata,excusari ab adulterio mulierẽ,cuius vir cõmuni op.mortuus reputatur,si alterius patiatur concubitum,igitur cum in nostro casu huiusmodi mulier reputatur sui iuris,videntur valere gesta ab ea,tanquam sui iuris esset.

149 ¶Hic paululũ aduerte Lector,Nã quæ dicta sunt in præcedẽti quæst.de muliere maritata, quæ se
De iisdem rebus. Quicũ alio cõtrahitnõ debetignorare eius conditi.
innuptã mẽtiebatur,in hoc videtur differre ab ijs,quæ nũc tractamus,quòd hîc nihil ỹputari possit ei qui cõmuni opinioni credens,contraxit cũ muliere.Ibi verò imputari potest,q̃ nulla cõmunis opinione ductus,nõ inuestigauit de cõditione illius,cũ quo cõtraxit per.l.qui cum alio.ff.de reg. iur.vbi glo.dicit etiã non vacare culpa,qui *id* ignorat.Et illum tex.valde no.dicit Bal.in.c. rursus si fidelis,tit.qui.mo.feud.amit.Et adde tex.in.l.si patronus,& *ibi* Iac.Are.& Bar.ff. de confir.tut. & in.l.2.§.quæsitum.ff.de separati.& ibi glo.quæ adfert alios,& in.c. innotuit & ibi quoque glo. in verbo,ignorantia,de elec.& quod tradit glo.in.l.Iulianus.ff.ad.S C.Maced.& alij quos tibi citauimus in nostro tractatu retractuum.tit. 1.in fi.numero.41.nond quæro.

150 ¶Nec similiter quicquã videtur facere, quod de notario diximus.Nã præterq̃ quòd nõnulli cõ-
De eoquod dictũ est de notario.
trariũ tenuerũt,videlicet Inno.in.c.cũ dilectã,de fid.instr.Hosti.in summa,ti.de fid.instr.in prin. col.2.ver.quid ergo si tabellio,Bar.in.d.l.Barbarius, & ibi Alber.col.pe.& vl.vbi dicit hãc op.de consuetudine obseruari,& Fulgo.qui hanc quoque partem dicit humaniorem,& in iudicio tenen dã.ff.de offi.Præto.Bal.sibi contrarius in.l.nõ ignorat,col.3.C.qui accu.pos.& Angel.in Authẽ. de tabel.in prin. col.2.& in.l.2.in prin.ff.ad Maced.& con.140. quidam Matthæus. & Io. Fab. in.§.sed cùm aliquis,Instit.de testa.

151 ¶Dici etiã potest,nihil ad hũc casum pertinere rationes quibus potissimũ innitũtur, qui priorẽ
De eadẽ re
partẽ sequũtur:sunt enim huiusmodi,q̃ qui se pro notario gerit,qui nõ est,falsum cõmittit, per.l. cos.§.qui se pro milite.ff.de fal.ergo nõ potest instrumẽta cõficere,per.l,si aliquid. C.de suscep.& arca.li.10.Itẽ solus princeps cõfert tabellionatũ,nõ rerũ natura,nõ vsus priuatorũ,vt no.Inno.in c.pe.de fide instr.cum si.Item officiũ non probatur,nisi per literas decernẽtes officiũ,& ideo cùm sit data certa forma probandi,quasi possessio nihil operatur.l.1.C.de mãd.prin.& l.decernimus. C.de sacro.eccl.& l.si qua per calũniam. C.de epi.& cleri.& l.probatorias. C.de diuer.offi. & l. Herennius.ff.de decuri.Quæ quidem rationes(vt videre licet)nihil ad hunc casum faciunt.

152 ¶Sed quod dictũ est de testa.seruo,vel filiosa.reputato cõmuniter,existi.libero,aut sui iuris,non parũ
Deeo quod dictũ est de seruotestatore.
quadrat.Nã qui dicũt,nõ valere illius testamen.ratione mouẽtur,q̃ in eo casu defectus est in substãtia,seu in causa deficiẽte id est,in eo,qui actũ gerit,qui multo est grauior eo, qui in causa materiali est vel in solẽni,vt in.d.l.1.C.de testa.Hîc aũt in nostro casu,de quo loquimur, nõ tãtũ est de fect⁹ solẽni.sed etiã substã.cũ persona,quę actũ gerit,nõ sit habilis.Ergo nihil operatur cõmu.op.

153 ¶Præterea quod dicitur communẽ op.haberi pro veritate,procedit in his,quæ respiciũt officiũ
Cõmu. op. an & quãdo habeatur pro ueritate.
publicũ,per.d.l. Barb. secus si priuatũ,secundũ Inno. in.c. cũ dilectus , de consue. & in.d.c.nihil, de elec. Compo.in.c.cum Vinctorienſe,eo.ti.& Io.An.in.d.c.veritatis, & ibi alij,extrà de dol.& contu.& in.c.1.de rescrip.li.6.& Calder.in.d.c.ad probandũ de re iudi.& in sua disputa. incip.excõmunicatus.Fede.cõ.5.quidã monachus,col.vl.Bal.in repe.d.l.Bar.sed tamẽ hîc vide.2.seq.ver.

154 ¶Sed his omnibus facilè responderi potest. Nam primum de filiosa. siue seruo testante, non est omnino indubitatum,quando sit glo.cõtraria,in.l.2.in.verbo,seruus.C.de edic.di.Ad.tol.quam sequuntur

sequuntur Doc.*ibi*,inter quos Iason *ibi* solus,vt dicit,eam expendit contra dictum Bal.in. d.l. 2. C.de sen.& eam ad hoc dicit sing.nisi dicas eam loqui in possessorio, non etiam in petitorio.Sed quocunque modo ea loquatur,certè de illa Bal.deci.dubitat Iason in.d.l. Barbarius , col.6.versi. quartò notabiliter limita,nec immeritò,cũ in.d.l.2. C.ad Maced.& in.l.3.ff.eo. esset defectus in substantia,siue causa efficiẽte,id est,in eo,qui mutuũ accipit,& tamẽ cõmunis op.dat robur actui.

155 ¶Ex quibus etiam iuribus refellitur,quod dictum est,communem op. *in his tantùm* operari quæ
De iisdem rebus.
ex publico officio dependent;quando illic de priuata tantùm agitur, ideo rebus maturè perpensis animaduersisq̃,nihil hîc video,quo minùs valeat contractus factus à muliere,communi op. reputata sui iuris,cùm esset tamen maritata,nisi fortè,quatenus cederet in præiudicium mariti, per id quod voluit Inno.in.c.consuluit,de procur.& Bal.in repe.d.l.Barbarius,col.9.vers.& nota quòd materia,& ibi Iason.col.antepe.versi.2.limita. Calde.& Anto.in. d.c. ad probandum de re iudi. & no.in.c.apostolicæ,& in.c.propositum,de cleri.excom.mi. Cogita lector amantissime.
Resolutio quæstionis.

156 ¶Tamen si teneas,valere huiusmodi contractum ob communem hominum op.intelligas,nisi is,
Quid si cõtrahens cũ ea muliere scithanc cõmunis op. rè in.c.dilectus,le.2.in glo.pe.& ibi clarius Imo.col.4.vers.& prædicta,& Panor. col.3. versi.ex prædictis,de præben.Anto.in.c.scisciatus,ad fi.& ibi etiam Panor.de rescript. ipse Panor.in.c. si duobus.col.pe.versi.ad hoc quod no.de appel.& in.c.post cessionem,col.pe.versi.idẽ si erat occultum,de probat.& in.d.c.veritatis,vbi suprà de dol.& cõtum.& Ro.qui hoc sing. reputat,sing. 763.incip.lex.Barb.Domi.in.c.sacerdotes.2.q.7.Nicol.Mil.in suo repertorio,vers.error cõmunis nõ iuuat.& Philip.Deci.con.407.visis & diligenter cõsideratis,col.1.cũ multis si. collectis à Feli. in.d.c.ad probandũ.Et facit tex.in.c.si qui episco.1.q.1.& in.c.& si necesse , extrà de donat. inter vir.& vxor.Et vide super hac.q.Alcia.in tracta.presump. regula.2.presumpti.2.nu.3.& seq.
cum quo contrahitur,sciat eam op.esse falsam, & sic mulierem , cum qua contrahit habere maritum,hîc enim nihil illum iuuabit communis op.in contrarium,vt expressè & no.voluit, hoc modo limitans.d.l.Barbarius.Io.Bald.in.d.c.ad probandum,& ibi etiam Panor.& Fely. vterq; col. pe.idem Calde.in sua disputa. incip.excommunicatus qui communi op.col.vl.Io.And.subobscu
Communis op. cuiusmodi sit esse debet, ut det robur actui

157 ¶Sed antequam hinc digrediamur,operæprecium putamus scire, quid dicatur communis opi-
nio,vt robur det actui,an videlicet necesse sit, omnes eiusdem ciuitatis , aut regionis ita opinari. Dic satis esse,eius opinionis eos esse,qui verisimiliter hoc scire debent,puta vicinos, consanguineos,& qui mulierem hanc verisimiliter agnoscunt , vt voluit glo.in.l.cùm quidam.§.quod dicitur,in verbo, obstetrices, & ibi Bar.ff. de acqui.hære.& in.l. inter omnes,in glo.1.& ibi Bar.Bal. Alex.& recentiores.ff.qui satisd.cog.& in.l.vl.in glo.1.C.sine cen.vel. reli.Bar.Bal. Saly. Raph. Ro.Alex.Corne.& Iason in.d.l.1.C.de testa.Bar.in.l.de minore.§.plurimũ,in.2.q.ff.de quæstio.

158 ¶Quin sufficit vt maior eorum pars,qui eam cognoscunt,ita existimẽt,etiam si non omnes, per
De eadẽ re
d.l.3.ff.ad Maced.iuncta.l.2.C.eo.& in simili voluit Specul. in tit. de teste.§.1. versi. quid si tantum à maiori parte,ar.l.quod maior ff.ad municip.cum si.Ray.Alber.Alex.Corne.& Iason in.d. l.1.C.de testa.Bar.in.d.l.de minore,in.2.quæsti.dum allegat.d.l.1.Angel.& Fran. Are. in.d.l.ad testium.§.1.ff.eo.Io.Fa.in.d.§.sed cùm aliquis,Instit.eo.Anto.in.c.quod per nouale,col.5.&.6. de verbo.signi. licèt sint,qui contrarium teneant,videlicet Imo.in.d.l.ad testium.§.1.Ro.qui limitat,in.d.l.1.de testa.& Angel.Are.in.d.§.sed cùm aliquis,col.vl.Instit.eo.tit.

159 ¶DECIMOOCTAVO quæro,Quid si mulier contrahat in fauorem ecclesiæ,aut alterius piæ
Quid si uxor contrahat cũ ecclesia aut pia cã sine consensu uiri.
causæ,vel etiam clerici,sine consensu viri,an viciabitur contractus,ex defectu huius solennitatis? videtur q̃ non,per id quod voluit Bal.in.l.generali,in.1.&.2.q.& ibi post eum Fulgo.qui elegans hoc reputat,Pau. Ca.in fi.& And.Alcia.C.de sacro.eccle.q̃ stante statuto, q̃ mulier nõ possit testari,aut se obligare sine consensu propinquorũ,id tamẽ potest liberè facere in fauorẽ ecclesiæ;aut piæ causæ.Ecclesia enim,& alia quæcunq; pia causa est priuilegiata ; ideò nõ valet statutum cõtra priuilegium.l.vl.C.eo.Et idem consuluit ipse Bal. in statuto requirente consensum mariti , con. 93.super dictis punctis,li.2.vbi hac ratione mouetur, quòd ad pias causas non seruatur ius ciuile, vel municipale.Sed tantùm ius canonicum,quo iure indubitanter testamentum,& contractus sine huiusmodi solennitate valet,per.c.licèt,de sepul.li.6.&.c.cùm esses,&.c.relatum le.1.de testa.

160 ¶Et illud primum dictum Bal.sequitur Pe.An.in repe.c.1.char.22.versi.dicit etiã dominus Bal.
De eadẽ re
qui est in.11.q.prin.de constit.& Panor.in repe.c.ecclesia,col.35.& ibi Feli.col.61.vers.alia autẽ, de constit.& idẽ Panor.in.d.c.relatũ,le.1.col.2.vers.& ex his infero , extrà de testib.Pau.Ca.in.l. 1.ad fi.& ibi Iason col.vl.C.de sacro.eccles.Mar.Soci.in tracta.oblationum,libello.9.in vl.quæst. Philip. Fran.in.c.vl.de immu.eccle.lib.6.& in sua disputa.petitorij,incip.ex nobilissima vrbe,in 4.dubio,col.pe.vers.soluẽdo ergo. Alex.in addi.Bar.in.l.1.in.5.q.prin. C.de sum.tri.& con.210. statutis accuratè perspectis,col.2.in duobus locis,li.2.& cõ.105.viso ac diligẽter cõsiderato,col. 3.ver.ex quibus omnibus,& iterũ ver.quinimo dicit vltra,li.4.Barb.latè.con.139.bene enim cũ ea gerũtur,col.9.ver.prẽterea ad hoc cõsideret,li.3.vbi etiã hoc elegãs dicit Corne.si is est,cuius inter ipsius cõ.est con.276.cõsuluit dominus,col.2.& in subscriptione eiusdẽ cõ.quę haud dubiè est ipsius,li.1.& cõ.104.circa primũ cõsultationis articulũ,col.vl.li.2.& cõ.259.dicta dispositio, col.2.ver.his tamen minimè refragantibus,libr.4.Fran.Are.qui hoc dicit sing.in.l. mutum,col. vl.versi.illud etiam scias.ff. de acqui.hære.Lau.Calca.latè con.13.pro parte negatiua,colũna.2.&

multis seq. & ibi quoque Marti. Laud. & Iac. Pute. in subscriptione illius con. & Steph.Phed.in suo opere de legum interpretatione,parte.2.char.6.versi.item fallit quatenus.Firmia. in tract.de episcopo,in.4.parte,lib.quarto,in fi. 31.q. Iason in.l. si vnus ex argentarijs.§. patus ne pecteret, col.9.verſ.tertio limita.ff.de pact. & in.l.filiusfa.§. diui.in.2.lec. col.11. numero. 84.ff. de lega.1. vbi tamen nutat.Feli.in.c.quæ in ecclesiarum,col.28. versi. cæterùm in quantum , & iterum col. seq.versi.sed in.2.impugnatione,de cõstit.& Philip.Deci.in.c.in præsentia,in.14.no.vers.& ista conclusio,de probat.& con.455.placet conclusio,col.vl.& con.504.in casu occurrenti,col.1.& Io.Lup. qui hoc reputat sing. in repe. rubricæ de donat. inter vir.& vxor.char.23.col.4.vbi tamen de hoc dubitat.Andreas Alcia.lib.1.de verbo.signi.charta.4.in fi.

161 ¶ Quin aliâs generaliter in donationibus,& relictis ad pias causas , non requiruntur solennitates statutorum,vt voluerunt præter illos, quos suprà citauimus Bar.in.d.l.in.5.q.6. eiusque vlt. q.prin.& ibi Bal.C.de sum.tri.Io. Calde.in sua disputatione incip.Bononiensi statuto. Bal. in.1. lec.& Pau.Ca.in.l.1.vterque ad fi.C.de sacro.eccle.idem Bal. & fermè omnes in authen.cassa.C. eo.ti.Anto.Io.Ligna.Imo.& propè omnes in.d.c.ecclesia sanctæ Mariæ,ex.de constit.Anto.in.c. quod clericis,de for.compe.& in.c.vl.de reb.eccle.non ali.& in.d.c.relatum, le.1.de testamen.& dicemus posteà latiùs.ideò & Pau. Ca. con. 432. cùm statutum , col.secunda , versi. tertiò principaliter,libr. primo.illud etiam generaliter dicit, quòd statuta quæ certam solennitatem exigunt in contractibus , non habent locum in ijs , quæ fiunt cum ecclesijs , & monasterijs. id quod dicit Oldra. determinasse in publica disputatione , illumque sequutum fuisse Bar.in.l. vl. C.de sacro. eccle. Quanuis tamen Oldra istud non dixerit , sed de alio casu loquitur , vt licet etiam videre apud Bar.in.d.l.vl.col.vl.versi.ex hoc concludo.

De eadẽ re

162 ¶ Sed contrarium voluit Alberi.in.2.parte statutorum.q.2.ex prædictis oritur,in fi.vbi loquitur in statuto disponente,quòd quis non possit alienare sine licentia superioris,vel alia certa solẽnitate.& Saly.in.d.authen.cassa,in pe.q.vbi nominatim loquens in statuto requirẽte consensum proximorum,dicit quòd huiusmodi solennitas debet obseruari,etiam si fiat contractus cum ecclesia, & idem voluit expressim Cardi.Flo.in.c.perpendimus,in.9.q.de senten.exco.vbi huius rei dicit rationem,quia ecclesia in hoc nullo iure speciali reperitur munita.& Ro. con.166.visa diligẽter, in.1.dubio,vbi mouetur,quia potest ciuitas statuere certã formam obseruandam in actu,per suum subditum celebrãdo,etiam cum ecclesia,per tex.in.c.1.§.donare,tit.de prohib.feud. alie.per Fed. vbi vasallus non potest alienare feudum,etiam pro anima,nisi obseruata solennitate requisita,scilicet consensu domini,ideoque expressim carpit Bal.in.d.l.generali.Et rursum idem Ro.in repe. authen.similiter in.16.speciali piæ causæ,inter contractus. C. ad leg.Falci.etiam per text. in.d.§. donare,& in.l.d.generali, quã retorquet cõtra Bal.& Alex.sibi contrarius con.93. visis & ponderatis,col.vlt.li.2.& Barb.sibi etiã cõtrarius,con.14. clemẽtissimi Dei, col. 5.li.2.& con.65.referamus in mediũ,col.9.li.4.& Domi.Bonti.cui subscripsit Corne.inter con.ipsius Corne.cõ.64. cõsuluit,col.3.ver.ad idẽ no.li.3.& Phil.Deci.sibi quoq; cõtrari⁹ in.d.c.ecclesia.col.pe.de cõstit.

Contra supradicta.

163 ¶ Pro quibus adduco rationem , nondum à quopiam, quem hactenus videri ad hoc annotatam. Libertas est actus pietatis.l.1.ad fi.& ibi no.Bal.C.de com.ser.ma.& propterea libertas , & causa pia æquiparantur,vt voluerunt Bar.& Imo.in.l.proximè,in fi.ff. de his quæ in testa. delen. idem Bar.in.l.si vnus.C.de testa.& in.l. Titio vsusfructus.§.vlt.ff.de cõdi.& demõ.& Bal.in.l.2.circa prin. C.de fideicom.liber.& in.l.si iure.C.de manu.testa.& Alex.in.l.centurio, col.2. ff. de vulg. & pupil.cum alijs multis concord.per me adductis infrà,ti.16.§.1. in glo. vlt. ad fi. Imò libertas est fauorabilior quauis alia causa pia , vt probauimus in repe.l.si vnquam,in verbo,donatione largitus,numero. 269.libertas autem,Tamen minor.20.annis non potest seruum manumittere nisi obseruatis certis solennitabus:& si fecerit,non valebit manumissio,per tex.in.§. eadem lege, vbi & hoc no.Angel.Are.Insti.qui & ex qui.cau.manu.non pos.

Noua ratio posterioris op.

164 ¶ Adde item,quod pulchrè voluit Inno.& Io.An.in.c.in præsentia,ille,col.2.hic,col.3.vterque, in verbo,minor annis,extrà de probat.quòd licèt minor.25.annis ingrediendo monasterium sine curatore,& decreto,bona sua in monasterium trãsferat,per tex.ibi. tamen si aliâs alienaret,etiam in pias causas,non valeret sine curatore,& decreto,ar.l.2.§.voto.ff.de pollicit. & illud dictum sequitur,& dicit bene notandum Panor.in.d.c.in præsentia,in vl.not.de quo per Maria.in.d.tract. oblationum,libello.9.in.5.quæsti.

Minor non alienat in pias causas sine decreto.

165 ¶ Sed & hanc sententiam confirmat,quod voluit Anto. in.c.1. de sponsa. & Panor.sibi contrarius in repe.c.ecclesia sanctæ Mariæ,ad fi.de constit.& rursum in.c.quod clericis,col.vl. versi.ego verò,de for.compe.quòd si statutum concernat solennitatem adhibendam tempore contractus sive sit statutum laici,siue clerici:si laicus contractum faciat cum clerico sine huiusmodi solennitate,non valebit contractus. Nam subditus non potest contrahere , etiam cum non subdito , spreta lege sui superioris,imò peccat,si fecerit.c.2.de maio. & obedi.cum si.quæ allegat. Et sic haud dubiè ex parte laici,nulla fiet contracta obligatio,cùm lex resistat.l.cùm lex.ff.de fideiuss.& quod no. in.c.si diligenti,de for.compe.& in.c.cùm contingat,de iureiur. Ideò etiam clericus , aut ecclesia ex sua parte nulliter contrahit , quia contractus non potest ex vna parte tantùm subsistere : quin debet esse vltrò citroque obligatorius.l.Labeo.ff.de verbo.signi. Et ideo secundum hoc statutum iudicabitur

Statuũ cõcernens solẽnitatẽ cõtractus seruari debet etiam cum cõtrahitur cũ clerico.

iudicabitur inter clericũ & laicum in vtroque foro,quia si contractus non valet, non debet ex eo ius reddi,per no.per Cy.in.l.2.C.quæ sit long.consuet.

166 ¶ Allegat etiam Panor. quod in simili voluit Fed.Senẽ.con.85.statuto ciuitatis Perusinæ, quòd si statuto caueatur,quòd non valeat cessio facta nobili contra popularem,si ecclesia cesserit nobili contra popularem,non valet cessio:nec censetur tale statutum contra libertatem ecclesiæ,quæ licèt possit contrahere cum quocunque,debet tamen intelligi de non prohibito lege generali , vel particulari,ar.l.si quando,in prin. C.de inoff.testam.Alioquin (inquit) dici posset,quòd ecclesia posset cõtrahere cum prodigo,cui bonis est interdictum vel cum minore sine solennitate & quòd leges & iura non haberent locum in contractibus ecclesiæ,qui esset error maximus.

Ecclesi.non potest cedere nobili cõtra popu larẽ,statuto talẽ cessionẽ prohibẽte

167 ¶ Hæc fermè Fed.quæ etiã sequitur Domi.in.c.vl.col.vl.de immu.eccle.libr.6.& Alex. qui dicit in hoc non inueniri contradicentem.d.con.93.col.2.versi.& puto quòd dictum statutum,lib. 2.vbi per hoc consuluit,quòd potest statutum inhabilitare personas certas subiectas statuentibus ad recipiendum inuestituram,nisi seruata aliqua solennitate.& Io.Bap.S. Seuer.in repetitione.l. cunctos populos,ad fi.C.de sum.tri.Sed & illud dictum Panor.sequuntur Barb.& Franc. Are.in in.d.c.quod clericis,ille.col.26.hic,col.vlt.de for.compe.idem Barb.in multis consi.suprà alleg. Feli.in.d.c.ecclesia sanctę Marię,in.8.q.in.4.casu,vbi & multa similia collegit,omnibus illic exposita,& nouissimè Roch.Curt.in repe.c.vl.in.11.q.prin.in.4.limitatione, extrà de consuet. Et facit item quod scribit Saly.in authen.cassa,col.vl.versi.quæro modo de statutis. C.de sacr. eccl. quòd statutum vt in alienatione rei immobilis minoris , interueniat consensus alicuius cognati ipsius minoris habet etiam locum,si minor contrahat cum clerico.

De iisdem rebus.

168 ¶ Facit in hanc partem,quod plærique voluerunt,quòd statutum laicorum disponens quòd bona immobilia non possunt alienari in non subditos,comprehendat ecclesiam,& clericos,vt videlicet in eos nõ possint bona immobilia alienari.In qua sententia fuit Iac.Bu.in.d.authen.cassa. C. de sacro.eccle.& in.l.assiduis.C.qui poti.in pigno.habe. Signo. Homod.con.22.viso statuto ciuitatis Mediolani,vbi hoc probat.15.rationibus.Bal.in repe.d.l.1.col.8.ver.sed quid si statutum disponit,& ibi quoque Saly.col.vl.vt à multis citatur.C.de sacro.eccle. cũ aliis multis concord. ibi à me latè adductis,in tract.retractuum,tit.1.§.1.glo.13.in verbo,*lachapteur*, numero. 5. & in simili,vt ibi videre poteris,ne huc repetam.

Statu. laicꝝ ne bona alie nẽtur in ex traneos cõ prehẽdit ecclesiam & clericos.

169 ¶ Sunt tamen plærique qui contrarium in hoc quoque vltimo tenuerunt,videlicet Io.And. Pet. Anc.Lap.Domi.& Philip.Fran.in.d.c.vl.de immuni.eccle.lib.6.Io.And.in.c.statutum,de hæreti.lib.6.Fede.Senen.d.con.86.col.pe. vbi & hoc dicit determinasse Oldra.in quadam disputat. Alberi.in.2.parte statutorũ.q.2.ex prædictis,col.2.versi.sed suppositio,& seq.vsque ad fi.vbi hanc rem latissimè omnium exequitur Bar.in.d.l.filiussa.§.diui,col.3.versi.secundum punctum.& ibi quoque ipse Alberi.Angel.Floria.Imo.Raph.Alex.& Io.Crotus in repet.ff.de lega. 1. idem Bar. in.l.vl.col.vl.versi.ex hoc concludo,& ibi Bal.sibi contrarius,col.4.versi.extrà dicit hîc. C.de sacro.eccle.Idem Bar.in.l.dudum. C.de contra.empti.& in.l.vl. C.de exac.tribu.lib.10. Bald.in.l. iubemus nullam,in.2.no.C.de sacro.eccle.Angel.con.48.quidam Franciscus.Imo.in.d.c. ecclesia,col.penul.de constit.Anto.in.c.tua nuper,per illum tex.de deci.Panor.in.c.à nobis, le.1.in.3. no.etiam per illum tex.de senten.exco.& in.c.relatum,le.1.de testa.& con.26.casus, quidam officialis,col.2.versi.4.adduco,lib.1.& con.63.videtur primò,col.1.lib.1.Raph.Co.con.84.presupposito casu,in fi.Pet.Anc. in repe.c.1.in.3.quæst.prin.versi.dicit etiam Bald.de constit.Pau. Ca. con.89.posset quis dicere,in prin.lib.2. Cardi.Flor.sibi contrarius,con.66.in dubio præmisso,& iterum con.144.super themate,col.1.Io.Plat.in.l.1.col.1.versi.& per hanc. C.non licet. habi.lib. 11.Philip.Franc.in materia petitorij in.4.eodemq; vl.dubio,col.vl.Firmia. in tract.de episcopo, in.4.parte.lib.4.in 45.quæst.ver.quæro etiam an prohibitus,vbi & ita dicit se consuluisse. Soci. con.14.capio primum,post princ.lib.4.Fab.à monte.S.Sab.in tracta.empti.& vendi.in.21. quæsti.3.partis princ. Fely.in.d.c.quæ in ecclesiarum,in.9.quæst.de constit.Fran.Rip.lib.respon.1. c.2. clerici propria prædia.in. 1.dubio.

Qui tenent contrariũ.

170 ¶ Ex quibus clarè liquet,hanc rem esse admodum dubiam.Ego tamen quantum ad consuetudinem nostram attinet,hauddubiè existimo,mulierem non posse sine consensu mariti donare inter viuos,aut aliàs contrahere in fauorem piæ causę,aut ecclesię.(Nam de vltima voluntate alibi iam satis suprà diximus.)Et vt sic dicam,me mouent vltra allegata per Doc.in.d.locis, duo potissimũ nostras consuetudines peculiariter tangentia,primum,quia hæ nostræ consuetudines,sunt mixtę clericorum,& laicorum,vt quæ fuerunt communi omnium consensu , & consilio, & inductæ,& reformatæ,vt est palàm omnibus,& testimonio perpetuo est,delegatorum in eam rem à principe renunciatio,id est,(vt vulgò loquimur) processus verbalis.Ideoque & inter laicos,& inter clericos,& in causis ecclesiasticis debent obseruari,vt voluit Bal.in.c.cùm venissent,col.3.versi.oppodicitur hic,per text.ibi,quem ad hoc dicit not. & ibi Panor.in.2.nota.ext. de eo qui mit.in pos. cum aliis multis,quos latè congessimus in nostro tractatu retractuum,titu.1.§.1.glo. 13.in verbo, *lachapteur*,nu.2.sed hic quæstionis.

Resolutiõ principalis rationis.

171 ¶ Alterũ,quo maximè mouemur,id est,quia fauore mariti (vt suprà sæpius diximus) mulier per nostram consuetudinem prohibetur cõtrahere,sine consensu illius,At vbicunq; lex,aut statutum

Cõsuetudo omnis laicorum & clericorum debet seruari in utroque foro.

prohibet aliquem testari, aut cõtrahere fauore alterius, nunquam censetur talis prohibitio remissa, fauore piæ causæ, vt dicit Bar. in l. 1. C. de sacro. eccles. quem sequitur Panor. consi. 63. videtur primò dictum legatum, col. 3. versi. quartò adduco, lib. 1. vbi hoc dicit apertè probari in. c. licet. §. vltim. de sepul. lib. 6.

172 ¶ DECIMONONO quæro, Quid si mulier cum fisco, aut principe contraxit, sine authoritate mariti, an valeat contractus? videtur quod sic. per id quod voluit Iac. Are. in l. si mercedem. §. si habitatoribus. ff. de acti. empt. Quòd stante statuto, quòd filiusfam. non possit obligari, poterit tamen obligari fisco. & sequitur Angel. Are. inter con. Soci. in quadã subscriptione ipsius, quæ adiicitur, con. 302. cuius hoc caput, videbatur primo aspectu, superscriptio autẽ ita incipit, diligenter thema propositũ, col. 3. ver. secũdò respõdetur, li. 2. Et confirmari potest, quoniã princeps non subest statutis, & legibus subditorum, ex sententia Cardi. con. 2. circa statutum, cum concord. à me traditis, in tracta. retractuum, trac. 1. §. 13. in verbo, *lachapteur*, numero. 38. postremò illud. Ac ne suis quidem. l. princeps. ff. de legib. & l. ex imperfecto. ff de leg. 3. cum si.

Quid si uxor contrahat cũ fisco uel pricipe

Princeps non subest statutis sub ditorum.

173 ¶ Contrarium tamen videtur in hoc casu, quoniam hic agitur de iure alterius, videlicet mariti, quod princeps ipse sine causa tollere non potest, per no. in. l. quoties. C. de preci. impe. offe. & in l. vl. C. si contra ius, cum si. Et licèt hoc ius sit ex statuto, aut consuetudine introductum, non potest tamen negari, quin sit iurisgentium, postquam iam est quæsitum, per no. in. l. hoc iure. ff. de iu re nat. gen. & ciuili. Præterea huiusmodi consuetudo fundatur ratione naturali, & diuina. Nam vt suprà in prin. huius operis plenè ostendimus, mulier est in potestate viri, iure diuino, & naturali, ideoque congruum est, vt non possit sine viri ipsius authoritate quicquã agere, quod sibi noxium est. At consuetudo, siue statutum, quod ratione naturali nititur, ligat principẽ, vt voluit Bal. in. c. 1. §. vl. col. 1. ti. qui feud. dar. pos. cum concord. etiam à me congestis, tit. nostrarum consuetudinum. 4. §. 1. in glo. 5. & in. d. tract. retractuum, vbi suprà, nu. 37. quod tamen intelligendum. Igitur cogita quid sit dicendum.

Nisi natura liratione nitantur.

174 ¶ VIGESIMO quæro, An consensus à marito præstitus, in contractu vxoris sit immediata causa transferendi dominium. Bal. in. l. mater tua, in fi. C. de rei vend. loquens in statuto requirente consensum propinquorũ, in contractu mulierum, dicit q̃ non, quia non possunt propinqui ipsi transferre dominium, sed est (inquit) causa habilitãdi personam transferentem. & nihil aliud operatur iste cõsensus, per illã. l. in prin. Et hoc sequitur Fran. Are. in. l. qui in potestate, col. 3. ff. de testa. & Albert. Brun. in trac. de constit. decret. stat. & consuet. in verbo, consensus, col. 9. versic. consensus propinquorum per statutum, & iterum in verbo, contrahere, col. 2. versi. statutum dicit quòd mulieres. Cuius aũt effectus sit hoc, facilè cognosces ex notatis in ea ipsa. l. mater tua. Porrò illud planum est, consensum domini qui rem suam transfert esse causam immediatam translationis dominij, vt videre licet apud Bal. in. l. 1. col. 2. versi. & facit ad quæstionem, & ibi quoque Alexan. col. 3. versi. ex hac tamen glo. ff. sol. mat. Ex quibus etiam intelliges, quis sit eius rei effectus.

An consensus à uiro præstit° sit causa immediata transf lationis dominij.

175 ¶ VIGESIMOPRIMO, Mulier sine consensu mariti vendit, aut donat domum Ticij, consentiente ipso Ticio, demum mulier ipsa succedit Ticio, dicitque non valuisse venditionem, aut donationem, quam fecit sine consensu mariti, ex huiusmodi consuetudine, quid iuris? Bal. in. l. vlt. in fi. C. de pac. loquens in statuto disponente, vt non possit minor promittere, sine aliqua solennitate, dicit, quòd si minor quispiam promittit aliquid ex bonis Ticij, cui ipse posteà succedat, non potest ipse minor, huiusmodi promissionem infringere per illud statutum. Nam ista promissio, non tantùm robur accipit, ex promissione minoris, sed ex consensu maioris, ex quo principaliter dependet: statutum enim est productum propter minoris imbecillitatem, sed hic iure communi vtitur obsequendo voluntati maioris, ideo nullo pacto læditur, ar. l. quidam cùm filium. ff. de hæred. instit. & l. non videtur. ff. de in integ. resti. mi. Et hanc Bal. decisionem sequitur Iason, in. d. l. vlti. col. 4. in. 7. no. per illum tex. vbi prohibitus disponere de re alicuius, potest eo consentiente disponere. sequitur etiam Alexander (cuius Iason non meminit) con. 215. põderatis, narratis in theme, col. 1. lib. 6.

Vxor quæ uendit rem alterius cõsentiẽtis, an posteà succædit an possit hanc uẽditionẽ impugnare.

176 ¶ VIGESIMOSECVNDO quæro, Quid si maritus bene consentit vxori contrahenti, non tamen intelligit quid vxor contrahit, quia fortè simulat vendere, dum donat, aut aliter tegit, quod facit, an valeat contractus? Dic breuiter, q̃ non, tanq̃ factus sine consensu mariti. Neq; enim consentit quis rei, quã ignorat, ar. l. mater decedens. ff. de inoff. testa. & l. nec ignorans. C. de donat. cum si. Quemadmodũ nec quis dicitur præstare præsentiam, nisi intelligat quid agitur. l. diem proferre, §. coram. ff. de arbit. & l. coram. ff. de verbo. signi. & l. hæredes palam. §. in testamentis, in verbo, certiorentur. ff. de testa. & optimus tex. loquens de tutore, in. l. non multùm. ff. de authorit. tut. vbi ita scribitur, Nõ multùm interest an abfuerit tutor, cùm negociũ contraheretur, an præsens ignorauerit, quale esset quod contraheretur. Et tantum abest, vt actus qui solo consensu perficitur, possit fieri per ignorantem, vt nec per dubitantem quidem possit. l. si is ad quem, &. l. hæres institutus, cum. ll. seq. ff. de acqui. hære. iuncta. l. pro hærede, in princ. & l. gerit. ff. eo. ti. & l. si aua. C. de iure delibe. Nihil enim interest, ignores an dubites. l. vltim. §. sinautem nescius & dubitans, & ibi Bar. qui dicit sing. & Angel. C. de fur. cum aliis multis à me collectis in repe. l. si vnquam, in prin. nu. 96. secundo modo. C. de reuo. donat.

Quid si uir consentiens nõ intelligit quid uxor contrahit.

¶ Et

177 ¶ Et propterea Bal. in rubrica. C. qui admit. col. 2. vers. & ideo de facto, dicit, quòd si partes simulant vendere, cùm tamen donationem celebrant, licèt iudex interponat decretum, non propterea dicitur donatio insinuata, quia non erat notum iudici, quòd intenderant donationem conficere. Apertè ergò (vt subdit) & intelligibiliter natura negocij exponenda est, & declaranda iudici, per l. vl. C. de edic. diui Ad. tol. Aliàs nõ intelligitur factum in præsentia ipsius. Et idem est (inquit) si in aliquo actu requiratur præsentia propinquorum, vel amicorum: nam debent actum clarè intelligere, aliàs si esset simulatus, non dicuntur fuisse præsentes, vt voluit glo. quam ipse dicit singu. in l. seruus. §. tutor (aliàs ille. §. pro. l. allegatur) ibi, amicis & iudice scientibus. ff. de bo. pos. & illam Bald. deci. sequuntur recentiores, in. d. rubrica, & inter cæteros longè lateque Barb. in repet. eius rub. in. 1. quæst. ipsius Bal. vbi ad hoc multa allegat. & idem Barb. in. c. causam matrimonij, & ibi quoq; Fely. de offi. deleg. vbi ipse Barb. dicit etiam illam glo. sing. & ipse Barb. con. 40. præclarè, col. 16. versi. & ad hoc accedit, libr. 1. & con. 53. quod est eodem capite, col. 8. versic. item in casu, lib. 2. Cardin. Flor. qui id dicit sing. in. c. vlt. col. vlt. in. 7. & 8. quæst. extrà de maior. & obedi. & Corne. con. 105. circa primum, col. 8. versi. hinc est quòd actus, lib. 2. & Soci. con. 92. in causa domini Antonij, col. 9. versi. sed ad hoc respondetur, lib. 3. Anto. Canar. in tract. de insinuationibus in. 11. quæst. & Iason in. l. 1. §. item acquirimus, col. 3. in vtraq; lec. ff. de acqui. pos. & Anto. Corse. in suis sing. in verbo, minor, si ex dispositione statuti.

De eadẽ re

Donatio nõ dicitur insi nuata nisi ius dex apertè intelligat.

178 ¶ Et idem propè voluit idem Bal. con. 375. certum est quòd filia, col. 2. ver. sed videamus in posito, lib. 3. quòd per decretum iudicis appositum super donatione, non censetur fuisse facta insinuatio donationis, si causa nõ fuerit coram iudice exposita. Nominatim enim debet pars dicere, quòd vult donare, ita vt iudici quid agatur, & quid contrahatur innotescat. 1. C. de prædi. Curial. li. 10. super eo enim quod iudex non examinat, & quod ei bona fide nõ narratur, decretum interponere non videtur, errat enim in facti causa, aut ignorat. l. tutor si petitus. ff. de tut. & cur. dat. ab his, & l. cum Aquiliana. ff. de transac. & idem etiam voluit Laur. Calca. con. 25. Ticius nobilis, col. 13. versi. vnde cùm non interuenerit.

De eadẽ re

179 ¶ Et simile quippiam tradit ipse Bal. in. l. 1. col. 9. versic. sed pone in actu. C. eo. qui admit. quòd si minor emancipatus præteritus, coram iudice recipit solutionem à debitore hæreditario, & iudex intelligit hunc filium esse in casu agnoscendi, videtur agnoscere coram iudice, sicuti contrà repudiare. l. si præteritus. ff. de bono. pos. con. tab. & l. si filius. ff. de mino. Sed si iudex hoc non intelligit, non videtur factum coram iudice, Nam non videtur intelligere, qui causam ignorat. l. si is ad quem, & l. pupillus. ff. de acqui. hære. scientia enim est, certitudo cuiuslibet rei sensitiua, vel speculatiua, quam quis habet per se, vel per aliũ. l. in bonorũ. ff. de bo. pos. & sequitur Cor. vbi suprà.

De eadẽ re

180 ¶ Et generaliter ad hoc vt ratificatio, siue approbatio, aut authoritas, vel consensus det robur actui, necesse est vt ratificans, vel approbans siue consensum aut authoritatem præstans, habeat plenam ipsius actus noticiam, vt scribit Dy. in. c. ratum, col. 1. de reg. iur. lib. 6. per. l. cùm testamentum, & l. non idcirco. C. de iuris. & fac. igno. & Cardi. Flor. consi. 44. quod ratificatio, circa medium, per. l. quo enim. §. Iulianus, ibi, certior factus. ff. rem rat. hab. Nec dicitur quis habere alicuius rei noticiam siue scientiam, nisi plenè sciuerit, & eum omnibus eius rei qualitatibus, & circunstantiis, ex senten. glo. no. in. c. concertationi, in verbo, sciuerit, & ibi Domi. & Philip. Franc. & alij, de appel. lib. 6. Ro. qui eam dicit no. con. 343. ex proposito, paulò ante fi. & alij multi, quos tibi latè cumulaui in nostro tract. retractuum, titu. 1. §. 36. glo. 2. in verbo, *notifier augreffe*, numero 30. porrò si teneas, sed iterum non prætermittam tex. hæc omnia viuè comprobantem, in. l. in totum. ff. de reg. iur. vbi ita scribitur, In totum omnia, quæ animi sui destinatione agenda sunt, non nisi vera & certa scientia perfici possunt.

Ratificatio plenã actus noticiã requirit.

Notitia debet esse ple

181 ¶ VIGESIMOTERTIO quæro, Testator iussit testamento vendi Titio domum suam certo prẽcio, idque facit vxor mea hæres illius, sine meo consensu, an valeat venditio? Barb. con. 39. bene etenim cuncta geruntur, col. 7. in. 3. dubio, lib. 3. consuluit in casu statuti prohibentis mulierẽ contrahere sine consensu propinquorum, posse eam etiam contrahendo, mandatum testatoris, cuius hæres est, adimplere. Mouetur quia id factum videtur à testatore, non à muliere ipsius hęrede, quę tantùm voluntatem illius adimpleuit, per. l. vnum ex familia. §. si de Falcidia. ff. de leg. 2. per quem Imo. post alios dicit, quòd officialis electus per habentem potestatem à consilio generali ciuitatis, intelligitur esse electus ab ipso consilio, & facit. l. item eorum. §. si decuriones. ff. quod cuiusque vniuer. hæc fermè Barb.

Si testator iusserit aliquid uendi, an uxor illius hæres id posit facere sine mariti consensu.

182 ¶ Cui adde & tex. in. l. pater ex prouincia. ff. de manu. vind. vbi similiter probatur id censeri factum à testatore, quod eo mandante factum est, quem tex. in simili casu adduxit Alex. con. 215. põderatis narratis, col. 4. libro. 6. vbi ex hoc consuluit posse executores testamenti, alienare bona ex mandato testatoris cui successerunt pupilli sine decreto & citatione amicorum, licèt sit statutum quòd bona pupilli non possint alienari sine ea solennitate. Quod & idem cõsuluit ipse Alex. con. 27. attentis narratis, col. 1. lib. 3. Sed & his adde quod tradidit Guil. Cu. in. l. cùm hi, in ver. planè, & ibi quoque Bal. in vtraque lec. ff. de transacti. quòd si testator damnauit hæredem vendere alimenta, isque ea vendidit, non poterit transigi super huiusmodi obligatione, tanquam dependẽte ex testamento, testamenti inspectas cilicet causa originali, per. l. vxorẽ. §. agri plagã. ff. de leg. 3.

& alia

& alia iura,quæ ibi videre poteris.

183 ¶ Confirma per alium tex.no.in.l.si tibi pecuniam.ff.si cert.pet.& ibi Doc.inter quos Frã.Are. in.4.no.dicit ex eo sing.no.eum qui contrahit ex necessitate præcedentis obligationis, vel pro-
missionis,non dici propriè contrahere.Ideoque per eum tex.tenuisse Iac.Bu.vbi etiam refert & sequitur Ro.ibi,statutum disponens,quòd qui vendit rem extraneo,incidit in pœnam,non com-
prehendere hæredem,qui in testamento damnatus est vendere:nam est obligatus vi præcedentis obligationis,ideò hæc non est propriè venditio,per illum tex.&.d.l.vxorem.§.agri plagam. ff.de lega.3.Et hoc quoque in casu illius statuti voluit Ioan.And.post ipsum Iac.Bu.& Oldra.in addi. speculi.in rub.de rerum permut.col.pe.versi.expeditis beneficialibus.Bal.in.l.si hæres, per illum tex.ff.de acti.empti,Alberi.in.2.parte statutorum,quæst. 2. ex prædictis,oritur,in prin.& iterum quæst.178.incip.Iac.etiam Bu.disputauit,& alij quoque plurimi à me congesti. in. d. tractat. re-
tractuum,tit.1.in fi.numero.6.facit item, Quanquam multi alij tenent contrarium, quos etiam videbis in eodem loco, nu.8.nam & in eo,ne huc repetamus.

184 ¶ Huc etiam pertinet tex.in.l.1.in prin.ibi,quanquam enim.ff.de contrar.& vtil.acti. tutel. vbi licèt regulariter non obligetur pupillus,sine tutoris authoritate:tamen sine ea obligatur, & ipsi quidem tutori,qui pro eo aliquid de suo soluit,quoniam hæc obligatio necessariò ex ipsa solutio-
ne proficiscitur. Cuius arg.Ro.ex facto interrogatus,con.280.quod ad verbum repetitur,consi. 394.præsuppositio,respondit,mulierem posse liberare maritum,qui ei quippiam,quod ei debeba tur,soluit sine consensu propinquorum,qui ex statuto requiritur, cùm id sit necessitatis, per.l. sicut datam.C.de libe.cau. cum si.licèt aliàs liberare non posset,vt latè tractauimus suprà, in glo. 3.in.1.quæst.

Mulier libe rẽ poteſt li berare ſol uentẽ ſine cõſẽ.ppin. regſito ex ſtatuto.

Cõtrahens ex neceſſita te præced. obli. ppriè nõ cõtrahit Vendẽs iuſ ſu teſtatoris an incidat in pœnã ſta tuti.

185 ¶ Et quod voluit glo.ordin.in.l.vl.in verbo,teneri,secundum vlti.intellectum.C.de legi.tut. q bona minoris sunt tacitè obligata pro dote,licèt nõ interuenerit tutoris authoritas, aut decretũ iudicis:quia hæc obligatio legalis,est ex necessitate,& consequentia actus permissi,vti etiam vo-
luerunt Pet.Cy.Ray.Forl.Io.Fab.qui hanc dicit esse communem opi. Angel. & Saly.sequentes eam glo.ibi,Io.And.in addi.Specul.ti.de dote post diuer.restit.§.vl.vers. quid si mulier,Iac.Are. & post eum Alberi.in.l.sed hic,quæ est secunda,in principio.ff.de rebus eorum. Idem Aret. Bal. Angel.Alexand.& Iason,in.l.si constante,in prin.ff.sol.mat.Bal.Angel.Pau. Ca.& Alex.in. l. itẽ quia.ff.de pactis.Bald.in.l.certi,in.8.quæsti.& ibi Angel.circa medium. C. loca. & in.l.1.§.& vt plenius. C.de rei vxor.actio.vbi hoc reputat no.& in.l.1.col.2.versi.item pro dote.C.de priuile. dotis.Ro.d.con.280.col.2. ver. secundo,ad idem, Corne.con.151.videtur in hac consultatione, col.2.lib.4.Calca.con.13.pro parte negatiua,col.4.ver.nec obstat quod dicit Soci.con.80.prę-
sens consultatio,col.4.versi.& pro his optimè,lib.4.

Minoris bo na tacitè ob ligãtur pro dote, ſine alia ſolenn. uide nu.191.

186 ¶ Et simile est,quod voluit Bal.in.d.l.certi,in.8.quæst.C.locati, quòd si minor conduxit domũ sibi conducibilem & vtilem,& quædam bona inuexit in eam,ea sunt domino tacitè obligata, vt & bona cæterorum illata,licèt non interuenerit decretum iudicis,quia non ipse est, qui obligat, sed lex,nec dicitur lędi minor ex obligatione legali,& necessaria,vel etiam probabili,vt dicit ipse Bal. qui hoc tenuisse Nicol.Mat.& idem quoque voluere Iac. Aret.& Alberi.in.d.l.sed hic.ff.de rebus eorum.

Minoris bo na inuecta obligata p conducti.ui de. 191.

187 ¶ Nec admodum dissimile est,quod plærique voluerũt bona minoris intrantis religionem, ipso iure,& sine aliqua solennitate aliàs requisita,de iure communi, vel municipali,transferri in mo-
nasterium,quia huiusmodi translatio ex lege necessariò resultat. Ita enim voluerunt Imo. & Ioã. And.in.c.in præsentia,vterque in verbo,minor annis,& ibi quoque Panorm.col.5. versi. vltimo no.de probati.Iac.Are.in.l.quidam.ff.de reb.dubi.Specul.tit.de stat.mona.§.1.versi.47. quæri-
tur vtrum minor.Io.faber.in authen.ingressi,col.vlt.versi.nec est opus.C.de sacro.eccle. Barth. distinguens inter pupillum & adultum in.d.l.2.ff.de reb.eor.& Ro.in.d.con.281.col.2.versi.ter-
tio.Ad idem Maria.Soci.latè in tractatu oblationum,libello.9.in.5.quæst.

Minoris in trãtis relig. bona trãſſe runtur in mo naſterium.

188 ¶ Et pro ea sententia optimè facit tex.ille in.d.l.2.iuncto.§.vl.l.1.ff.de reb.eor.ex quo illud aper
prout illũ expendunt Dy.Bar.& plærique omnes ibi:nam loquitur de pignore,quod ex lege con-
trahitur ad solutionem precij rei venditę.& idem dicit Bar.in obligatione consuetudinaria, vel statutaria,per.l.fine hærede.§.Lucius.ff.de admi.tuto.vbi & idem Bart. no. consuetudinẽ respi-
cientem rem,ligare etiam minores,de quo nos latiùs diximus in tractatu retractuum,tit.1.§.1.glo. 13.in verbo,*lachaptent*,numero.13.quid autem si emptor,& in fi.eiusdem tit.numero.54.d.autem

Minores te net obliga- tio legalis. Et ſtatuta- ria.

189 §. Lucius,vbi videre poteris.

¶ Quanquam ne illud omittam,contra illa,quæ diximus facit,quòd qui non potest alienare,de-
bet agere & curare,ne ex actu quem facit,sequatur alienatio ex dispositione legali:& si contra fa-
cit,actus ille non valet,per tex.in.l.codicillis.§.matre,& ibi Bar.ff.de legat.2. & glo.no.in.l.si ita quis promiserit.§.ea lege.& ibi Bal.Raph.Co.Frã.Are.& Iason.ff.de verbo. oblig.cum aliis mul
tis concord.& text.& Doct.à me latè cumulatis,in.d.trac.retractuum,tit.1.§.1.glo.14.in verbo, *ou equipollent*,num.14.ex quo Bal.ipse.

Alienare p hibitus a ctu, ex quo alienatio ſe quitur facẽ re p- hibetur.

190 ¶ Ideoque sunt qui contrarium tenent eorum,quæ suprà diximus de obligatione bonorum mi-
noris

noris pro dote,& inuectorum pro conductione,*videlicet in priore casu*.Bar.in.d.l.item quia, de pactis,& in.d.l.si constante,in.4.quæst.3.partis prin.& ibi etiam Imo.& Raph.ff.sol.mat.per.l. dos data. C. de dona.ante nupti.iuncta.l.Ticia;cum ibi no.ff.de *iure doti*.& Saly. ind.l.certi,in tertia quæst.C.loca.Petrus Ancha.con.94.ista domina Iohanna,post princ.Angel.Aret.in. §.itẽ Seruiana,col.2.versi.quid in minore.ff.de actio:De secundo glo.Guil. Cu.Bar.ipse,*Saly*.& Raph. Fulgo.in.d.l.item quia. Cy.in.d.l.certi,in.4.quæst.& ibi Io.Fab.Angel.statim post prin. & Saly. in.d.3.quæst.C.loca.Dy.in.d.§.item Seruiana,& ibi quoque Io.Fab.col.2.versi.sed quid de mino re.Sed & contra tertium illum casum de minore ingrediente religionem tenuit Nicolaus Castel lanus inter con.Bar.con.475.casus super quo,col.vl.versi.item ratione,& ante illũ Cy. post Pet. in authen.ingressi,col.2.versi.quintò quæro. C.de sacro.eccle.

Contra ſu periora.

191 ¶ Sed quicquid sit in illis tribus casibus,illud certum est, vt propius ad nostrum casum acceda-
mus, minorem, aut turorem illius posse sine solennitate decreti alienare prædium, quod testator iussit,vel promisit se venditurum,vel stipulanti spopõderit, quia hæc alienatio eiusmodi est, quæ necessariò ex voluntate testatoris dimanat.hæc enim scribuntur in.l.1.§.1.&.l.magis puto.§.si pu pillus,&.l.vlt.ff.de rebus eorum,& in.l.1.&.l.prædium,& ibi glo.Fab.& alij.C.quan. decret.op. non est,& id latè prosequuntur Bar.Bal.Fran.Are.& alij recentiores,in.l.qui Romæ.§.cohære-
des.ff.de verbor.oblig.Et *illius quidem*.l.prædium;arg.Guil. Cu.in.l.cùm hi,in versic. planè, & ibi quoq; Bal.in.2.lec.ff.de transact.tradunt,quòd testator potest permittere,vt transigatur super futuris alimentis legatis sine decreto.

Minor ſine decreto uẽ dit quod te ſtator uẽdi iuſſit.

192 ¶ Suffragatur præcedentibus,quòd licèt tutor non possit compromittere super re aut lite pupil-
lari,vt voluit Angel.in.l,imperatores.ff.de pac;Pau.Ca.Alex.& recentiores in.l.iurisgentium.§. vlt.eo.ti. Potest tamen si statuto caueatur,quòd quælibet causa compromittatur,cùm id ex neces sitate statuti faciat,vt voluerunt Bal.Angel.qui ita dicit seruari in practica.Pau.Ca.Alexan.& Ia son,in.d.§.vlti.per tex.ibi,qui tutoris potestatem facit remittendi gratis,quod necessariò remit-
tendum est,quem dicit sing.ad hoc Pau . Sed & illud de compromisso voluerunt Bald.Saly.Paul. & Alex.in.l.vl.per illum tex.C.de in integ.restit.mino.Bal.con.358.super eo,col.2.ver. præter-
ea pupilli,lib.3.& con.96.pupillus,in prin.lib.5. Angel.in.l.si plures,ad prin.ff.de pactis, Roma. in.l.1.col.9.versi.adde tamen quòd vbi prælatus.ff.de arbitr.Barb.con.44.illud afferam,colum-
na penultima,lib.3.

Tutor po teſt cõpro mittere ex ſtatuto.

193 ¶ Adstipulatur quoque,quod pulchrè consuluit Pau.Ca.consil.183.in causa quæ vertitur coram domino,columna vltima,versiculo,non obstat statutum,li. primo. Quòd statutum exigens con-
sensum mariti,in obligationibus,& contractibus vxoris,intelligitur de noua,& voluntaria obli-
gatione,& non de ea,quæ descendit ex statuto,vel consuetudine de gabellis,& aliis istiusmodi in ribus soluendis,quia pro illis poterit vxor se obligare sine authoritate viri,per.l.2.& ibi notat.ff. de rebus eorum.

Sta.exigẽs cõſẽſũ uiri in obl.uxo. nõ intellig. de neceſſa.

194 ¶ Nec hinc longiùs distat,quod & pulchrè consuluit Soci.con.80.præsens consultatio,col.pen. ver.ista conclusio,& per totum illud con.li.4.Quòd stãte statuto,quòd mulier non possit contra here sine consensu Mundualdi,*poterit tamen mulier eo inscio,in* dotem dare secũdo marito,quę primo dederat,tùm quia *huiusmodi dotis constitutio venit ex dispositione*, & interpretatione legis,per.l.dotem.ff.de iure doti.tùm quia mulier tenetur dotare,etiam si matrimonium contra-
ctum fuerit,nulla dotis mentione facta,vt dicit Bal.in.l.vl.C.de sent.quæ sine cert.quanti.ar.glo. in.§.vl.in Authen.de non elig.secund.nub.idque maximè in secundo matrimonio,ar.glo.authẽ. sed quanuis.C.de rei vxo. actio.Igitur cùm ad constituendam dotem cogi posset, cõsequens est (inquit)vt sine illa solennitate id possit facere,ar . d. l. 1. versic. quanquam.ff.de contrar.& vtil. acti.tutel.

Mulier ſine ſolenniate teſt ſequndo uiro in dotẽ dare, quæ dederat pri mo.

195 ¶ Et his admodum concinere videtur,quod ex facto interrogatus Bald.no.respondit,consil. 99. in causa ista considerandum,col.2. versi. mouetur & aliud dubium, quòd licèt adulta minor. 25. annis,non possit alienare immobilia,sine decreto iudicis.l.prædia.C.de prædi.minor . cum si. Tamen contrahendo matrimonium cum pari,potest dotem constituere,per multa quæ illic alle-
gat,reprehenditque Bart. contrarium tenentem,in.l.si constante.ff.sol. mat.Quod an procedat, cùm ex statuto vir lucratur dotem, vide Raph.Co.con.109.domina Iohanna,in.1.dubio . Sed & tu super illa Barth.& Bal.controuersia,vide glo.in.l.lex quæ tutores,in verbo,vel in dotem,& ibi Doct.C.de admi.tut.& in.l.2.in verbo,omnia bona sua.C.si aduer.dot.

Mulier mi nor cõtra hens matri. an dotem in rebus immo bi.poſſit cõ ſtituere.

196 ¶ Huc item quadrat,quòd licèt non valeat pactum de successione futura,certo modo disponen-
da,sine consensu eius,de cuius successione tractatur,per.l.vlt.C.de pact.cum si. Tamen si huius-
modi pactum fiat ex necessitate præcedentis contractus liciti,valet,per tex.in.l.si quis seruum.ff. de acti emp.vbi hoc no.glo.Bar.& alij,& Bal.in.d.l.vlt.col.vlt.& ibi Iason,col.3.in.6.limitatio-
ne.ff.de pac.

Pact. de fu tura ſucceſ. ualet,cũ ſit ex neceſſit. præcedent. contract.

197 ¶ Omnibus his suffragantur duæ regulæ à legibus traditæ. Prima, quòd quæcunque generalis alienationis prohibitio, non includit necessariam alienationem.l.alienationes.ff.fami.hercis. & l.diuus.ff.de peti.hære.&.l.mulier.§.si hæres.ff.ad Trebel.&.l.qui potuerunt.ff.de manu.testa.& l.1.ff.de fun.dota.&.l.filiusfam.§.diui.de leg.1.&.§.licet.Instit.qui manu.non pos.& no. Bar. in l.quem-

Alienat.p hibitio non cõprehẽdit neceſſariã.

l.quemadmodum.C.de agri.& censit.libro.11.& in.l.si finita.§.si de vectigalibus.ff.de dam.infe. cum aliis propè infinitis concor.& tex.& Docto.à me adductis in tract.retractuum,ti.1.§.1.glo. 14.in verbo,*ou e quipollent a uente*,num.11.& generale est.

199 ¶ Secunda & ea quidem generalior, quòd actus ex necessitate factus, non compræhenditur sub lege prohibente actum fieri.l.1.ff.de offic.Procon.l.2.§.itidem agitatum.ff.ad leg.Ro.de iact. & l.1.ff.de excu.tut.&.l.vt gradatim.ff.de muner.& honor.&.l.generaliter.§.spurij.ff.de decuri.& l.cùm specialis.C.de iudi.&.c.si quis per necessitatem,extrà de furt.&.c. quod non est licitum, extrà de regul.iur.&.c.ab arbitris,de offic. deleg.lib.6. cum aliis quoque plurimis concord.à me *item collectis* in illo tract.retractuum,tit.1.§.20.nume.14.illud autem scio,& multis seq.quibus ostendimus necessitatem legi non subesse.

Actus necessarius non cõprehẽditur sub lege

200 ¶ Quas regulas adscribit Ro.con.219.ex themate consultationis præmisse,vbi illis subnixus cõ suluit,quòd dispositio.l.hac edictali.C.de secund.nup.qua prohibetur mulier secundò nubens,titulo dotis plus in virum transferre,quàm in vnum ex filiis primi matrimonij, non habet locum in translatione necessaria, propterea si mulieri aliquid fuerit relictum ea conditione, vt in dotem det marito,poterit secundò nubens & hoc dare in dotem, licèt non tantùm relinquat filiis primi matrimonii.

De iisdem rebus.

201 ¶ Sed & ex illa priori regula scribit Pe.Fer.in ti.forma libel.in acti.rea. decla.in glo. veris ac legitimis titulis,col.8.versi.sed circa hoc quæro,quòd licèt prohibitio alienãdi,facta à testatore,alienationem ipsam impediat.l.peto.§.vl.&.l.cùm pater.§.libertis.ff.de leg.2 &.l.cùm pater.§.filiam.ff.de leg.3.non impedit tamen alienationem,quæ fit ex causa necessaria trahente originem ab ipso testatore qui obligauit se,& sua creditori,& ideò hæres tradit in solutum creditori, per tex.in.d.l.filiusta.§.diui,& alia quædam in.d.1.regula,allegata.

Prohibitio testat. alienandinõ impedit alien. necef.

202 ¶ Et per hæc aliquando dixi valere venditionem quam fecerat mulier sine consensu mariti, cuiuspiam rei,quam ante matrimonium mulier ipsa emerat,cum pacto reuendẽdi, quoniam mulier cogebatur eam reuenditionem facere ex huiusmodi pacto appositio,in primo contractu venditionis. Quibus adde, quæ & nos diximus suprà in.3.glo.in verbo,*contracter*, numero.154.sed hoc intellige nisi daret,& aliis seq.& iterum numero.184.secundum membrum.Et ex his omnibus facilè poteris intelligere,hanc nostram consuetudinem non procedere,vbi mulier ex necessitate cõ traheret.Licèt sciam Pau.Ca.Alex.Fran.Purpu.in.l.certi condictio,§.quoniam.ff.si cert.pet.fuisse in ea op.vt in casu statuti prohibentis mulierem obligari,sine consensu propinquorum,non valeat promissio facta à muliere sine eo consensu,etiam in eo, de quo efficaciter tenebatur, quibus autem rationibus,ibi videre poteris.

Vxor liberè potest re uẽdere à se pri⁹ emptũ ciuilitate redimendi. Contra supradicta.

203 ¶ VIGESIMOQVARTO quæro,Mulier non obseruata solennitate huius consuetudinis vendidit emphyteusim sine consensu domini,an res cadat in commissum? iuxta.l.3. C.de iure emphy.quæ quidem lex in Gallia non obseruatur. Verùm non nobis tantùm scribimus,sed aliis. Bald. in.l.2. col.2.ver.ex prædictis videtur. C.de epi.audi.loquens in casu statuti requirentis consensum propinquorum in contractibus mulierum,dicit mulierem ipsam non cadere emphyteusi,quæ ita alienauit,quia verbum,vendendi,absolutè prolatum,non compræhendit venditionem nullam ex defectu solennitatis,ar.l.4.§.condemnatum.ff.de re iudi.&.l.alienationem.ff.de verbo.sign. & sequũtur alij penè infiniti,quos tibi collegi in tract.retractuũ,ti.1.§.1.glo.2.in verbo,*a uendu*, nu.6. horũ opinione.Quibus addes Seba.à monte.S.Sab.in tract.empti.& vend.in.35.q.3.q.prin.Hippo.Marsil.sing.28.emphyteuta,& Fran.Rip.in.d.§.condemnatum,col.1.numero.5.

Si mulier uendit emphyteusim sine marito, an cadat emphyteu.

204 ¶ Contrariũ tamen cùm ex facto consuleretur in eodẽ casu respondit Raph.Fulgo.cõ. 219. visis binis processibus,col.pe.ver.aliis quoque multis.Motus,quia per.d.l.3.de iure emphyt. venditio facta incõsulto domino est nulla ipso iure, & tamen ipse emphyteuta per eam venditionem cadit reipsa,nam & aliàs (inquit)sufficit de facto contra facere,vt pœna committatur, quando ex ipsa contrauentione damnũ potest versari,vt no.perBar.in.l.vbi pactum.C.de transac.& in.l.Mutianæ.ff.de condi.& demon.Cui adde tex.in.l.1.C.de sepulch.vio.& in.l.eum qui duas.C.de adult. & in.l.quid ergo.§.cùm autem,& ibi glõ.Alberi.& Bal.ff.de his qui no.infa.& in.l.3.§.si quis cõ dicillis,versi.item sine iure valeat.ff.de SC.Silla. cum aliis multis si,& concord.tex.& Doc.à me adductis,in tractatu retractuum.§.26.glo.2.nu.11.quæ autem dicta sunt.

De eadẽ re

205 ¶ Et ex illis dictis intelliges hæc postrema & similia procedere,cùm nõ aliunde actus nullus est, quàm qp gestus est,contra cõstitutionem actũ prohibentẽ,& ipsum annullantem. Quòd si ex alio capite sit nullus,vt quia gestus est sine solennitate aliàs requisita à lege vel à statuto, tunc nullitas impedit,ne contrahens cadat re alienata.Et ita omnia hæc contraria quæ videntur, cõponit Cardi.Alex.in.c.1.col.1.tit.de prohibi.feud.ali.per Fed.Et id verum puto. Quanq; huic aduersari videtur,quod tradit Bal.cõ.349.qui litẽ habebat,li.2.qp qui vendit feudũ litigiosũ sine consensu domini,eodẽ cadit,licèt vẽditio nulla sit, ppter vicium litigiosi,quia in phi.nõ reqritur iur.effectus.

De eadẽ re

206 ¶ Sed vt redeamus,prior illa sententia Bal.in.d.l.2.de epi.audi.multis similibus cõprobatur.Primò per tex.in.l.1.§.ff.quod quisq; iuris,vbi lex puniens aliquẽ facientẽ actũ,nõ cõprehendit actũ nullum.Ex quo no.Bal.quòd ineptè,& ita inutiliter opponens exceptionem,non cadit in pœnam statuti.Sed & ex eo notat Angel.& post eum Alexã.& recentiores,quòd iudex qui tulit sententiã

nullam

nullam,non facit litem suam,quod & voluit glo.in.l.vl.in prin.ff.de vari. & extraordi. cogni. & Bar.*in* quæst.per eum disputata,à sententia iudicis.

207 ¶ Secundò, ex eo quod voluit Bar.in.l.filium.§.si quis bonorum,per illum textum,& aliós quos allegat.ff.de legat.præstan. quòd stante statuto,quòd si aliquis cesserit actione alicui nobili, cadat à iure suo,si quis cesserit, qui cedere non potuit,vel aliàs cessio fuit inutilis, non cadet à iure suo. quod monet menti tenendum.Et idem quoque voluit ipse Bar.in.l.non putauit.§.non quèuis per illum textum.ff.de bono pos.cont.tab.&Ro.in repe.l.si virò.§.de viro,in.33.fal.ff.fol.matrimon.Firmi.in tracta.Gabel.in.3.parte.8.partis princip.quæst.32.versi.item sequitur quòd cedens.Iason in.d.l.1.§.1.in.5.no.ff.quod quisque iur.& in.d.l.3.col.antepe.versi.22.C.de iure emphy.& Fran.Rip.in.d.§.condemnatus,col.1.nu.4.licèt cõtrarium teneat Bal.in.d.l.quid ergo.§. cùm autem,ad fi. per illum tex.ff.de his qui no.infa.

De eadẽ re

208 ¶ Tertiò,quod notabiliter consuluit Bald.consi.9.factum tale est,anno domini,columna penultima,libro primo,quòd si minor sine decreto iudicis vendat feudum, non ob id perdit feudum ipsum cùm venditio non teneat,& ad hoc illic multa allegat,quæ tu ipse videre poteris.

De eadẽ re

209 ¶ Quartò, & quod eleganter cõsuluit idẽ Bal.con.139.factũ tale est.d.A.pauloante fin.li,2.qp sta tutũ in duplũ puniens eũ qui cesserit alteri debitũ priùs solutũ,nõ habet locũ in minore,qui sine cõsensu patris,& coniunctorũ,qui ex alio statuto debet interuenire,cessit debitũ sibi ante solutũ.

De eadẽ re

210 ¶ Quintò,quod generaliùs voluerunt idem Bal.& Saly.in.l.ea quidem,in secundo nota.per illũ tex.C. si mancip.ita fuer.ali.ne veneat. Quòd frustratorium factum pœnam efficaciter non cõmittit,quia secundum philosophos, ex nihilo nihil sequitur, de quo tamen videbis per Barth. in dicta.l.vbi pactum,col.vl. & ibi recentiores.C.de transact.& eundem Bar.in.l.continuus.§.cùm quis.ff.de verborum oblig.& latè Fely.qui alios multos citat in.c.tua nos,col.3.extrà de iureiur.

De eadẽ re

211 ¶ At supradictis aliud obstare videtur, quòd licèt contractus factus contra legem communem vel municipalem,non valeat quantum ad cõmodum eorum qui ita contrahunt,valet tamen quantum ad eorum incommodum.l.peto.§.fratre.ff.de legatis secundò,&.l.pater.§.Iulius Agrippa, à contrario sensu,&.§.sequent.ff.de legatis tertiò.&.c.si religiosus,in princip.& ibi Domin.in vltimo nota. de electi.libro sexto.Bartholus in.l.non dubium,columna tertia, versicul.oppo. quòd secundum,& ibi etiam Fulgo.columna decima.C.de legibus,& pleniùs diximus in dicto tractatu retractuum,libro primo.§.vigesimosexto,glosa secunda,numero octauo,& facit etiam: Sed hæc & similia procedunt, vbi qui eum actũ facit,habet personam integram,& legitimã,nullius alterius consensum,aut authoritatem requirentem.Aliàs enim quotidie videremus minores prodigos, & cæteros id genus,contrahendo contra leges,suis rebus cadere.

An mulier Pictauica posit alibi contrahere sine consensu uiri.

212 ¶ VIGESIMOQVINTO quæro,An istud statutum sit fauorabile,an odiosum? æquum,an iniquũ? De quo dicere debuimus omnino in principio,vt proinde sciremus in multis quæstionibus iam tractatis,an debeant iam extendi,an potius restringi.Et quidem omnes fermè de hac re loquentes,in statuto requirente consensum propinquorum in contractu mulieris,aut minoris,dicunt talem statutum esse fauorabile,& inter cæteros Bart.in.l. qui exceptionem,in principio.ff.de condi. indebi.Bal.con.60.quædam soror de ordine minorum,li.5.& in.l.transactionem, & *ibi* quoque Pau.Ca.Alex.& Iason.C.de transac.Angel.con.88.præmitto primo,col.2.Alex.con.207.ponderatis verbis statuti,col.2.li.6.Fran.Are.con.2.intellecta diligenter,col.2.Soci.con.77. in præsenti consultatione,col.antepe.& iterum col.pe.Baldus de Bartholi.in rubri.ff. de verbo. oblig. columna penultima.Et dicit Bal.in.l.2.in nona quæstione.C.de rescind.vendi.huiusmodi statutum esse æquissimum,omnium fermè fundamentum est,quia est exclusiuum doli,& metus,per notat.in.l.transactionem, de transacti.Idem Bal.in.c.secundo,columna penultima, de proba. dicit id statutum in se habere rationem naturalem.

An id statutũ sit fauorabile an uero odiosum

213 ¶ Bal.tamen secum hîc apertè pugnans,vt sæpè aliàs,(adeò inconstanti ingenio est)in.I. omnes populi,col.7.versi.item si statutum dicat.ff.de iusti.& iure,constanter asseuerat, huiusmodi statutum esse iniustum,& iniquum,proindeque restringendum,nec solus fuit in ea sententia. Nam eum nuncupatim sequitur Corne.vir haud dubiè optimi & solidissimi iudicij,con.241.de duobus quæritur,col.2.versic.tertiò pro hoc facit,& rursus in fine primi dubij,lib.2.Et quod sit etiã strictè interpretandũ tradit Imo.con.74.in casu præmisso,quod & nos alibi diximus.Verũ propriori sententia faciunt,quæ diximus suprà in prima lege connubia.nu.66.sed quisnam miretur, & seq.& in glo.4.nu.37.restat igitur,rursumque in hac glo.nu.1.&.3.seq.

De eadẽ re

214 ¶ VIGESIMOSEXTO quæro,Quid si vxor alicuius Pictauiensis non contrahat in Pictauia, sed in alia prouincia,in qua possit mulier contrahere sine consensu mariti,An valebit contractus? Et videtur qp sic,quia quando statutũ requirit in actu aliquam solennitatem, non attenditur in actu facto extra territorium,etiam si statutum sit prohibitorium,non absolutè quidem,sed ratione solennitatis omissæ,vt voluerunt Bar.Bal.Saly.& alij in.l.cunctos populos.C.de sum.tri.& fid.catho.& Pe.Ancha.in repe.c.1.ex.de constit.

215 ¶ Et hoc generale est,quòd circa solennitates attenditur statutum,& consuetudo loci, vbi actus celebratur.l.prima.C.de eman.libe.&.l.si non speciali,&.l.vltima.C.de testamen,&.l. si fundus

 vænierit

venierit.ff.de euic.&.l.prima,in fine.ff.de vent.inſpici.&.l.ſemper in ſtipulationibus.ff.de regu. iur.&.l.ſecunda. C.quemadmodum teſtamen.app.&.l.vltima.ff.de teſtamento milit.&.l.prima C.de Decuri.libro decimo.& no.Inno.Ioann. And. Compo. & plærique omnes in rub.extrà de conſuet.& videtur eſſe glo.ordi.in.l.2.ff. de eo quod certo loco.

216 ¶ Et ita in ſtatuto prohibente mulierem contrahere ſine conſenſu viri conſuluit Franciſc. Are. *De eadē re* con.54.in cauſa magiſtri Blaſij,col.ſecunda,verſi.tertia ratio principalis. Sed & in ſtatuto prohibente filiumfamiliàs obligari ſine conſenſu patris,hoc quoq; tenuit idem Franciſcus Are.con. 73.diligenter & maturè,columna quarta,verſi.his ergo præmiſſis,vbi &.in eam ſententiam multa allegat.Et idem quoque in ſtatuto prohibente,ne poſsit mulier teſtari ſine conſenſu viri, conſuluit Corne.con.241.de duobus quæritur,in primo dubio,libro ſecundo,vbi & alia quoque allegat,dicitque ita conſuluiſſe Bal.con.incipi.factum ſic proponitur domina.B. de Peruſio, cui ſe ſubſcripſerunt Petrus frater ipſius,& Hono.de Bartholi.Sed illud con.reperire non potui.

217 ¶ Contrà non videtur poſſe mulierem Pictauicam,etiam extra territorum Pictauiæ contrahere *Contra ſupradicta.* ſine conſenſu viri multis rationibus, quas hic continenter ſubiiciemus.Prima, quia conſuetudo hæc diſponit circa perſonam & quidem reſpectu ipſius perſonę ſimpliciter,non reſpectu perſonę in loco.Ideò vbicunque mulier ſubdita contrahat,non valet contractus non ſeruata forma, quæ reſpicit habilitatem,ſiue inhabilitatem perſonæ.Sicuti ſi daretur hîc curator minori Pictauico, is certè nullibi terrarum poterit contrahere,ſine authoritate huius curatoris.l. ſi curatorem habens.C.de integ.reſti.mino.cum ſi.Similiter ſi alicui eſt bonis interdictum, huiuſmodi interdictio vbique vim habet,nedum in loco interdictionis, per.l.is cui bonis.ff.de verb. oblig. &.l.Iulianus.ff.de curato.furi.&.l.relegatorum.§.interdicere.ff.de interdic. & releg.Item ſuſpenſus ab officio,vel excommunicatus,vbique intelligitur ſuſpenſus,& excommunicatus.c.quiquis. 4.q. 5.& no.glo.in.l.ex ea cauſa.ff.de poſtul.& Archi.in.c.ſi quis preſbiter.7. qi 1. Præterea ſententia quæ afficit perſonam,vbique vim ſuam extendit.l.1.C.vbi de cri.agi.op.&.c.vlti.de for.compe. Ad hęc conſtitutio Papæ vel Imperatoris ligat ſubditos,quocunque ſe conferant.l.leges ſacratiſſimæ.C.de legi.&.l.2.C.de commer.& mer.&.l.ſecunda.C.de vectigal.&.c.vltim. extrà de conſti. Ergo & ſtatutum,ar.l.ſi duo.ff.de admi.tut.vbi Bart.per illum textum dicit,quòd ſi per ſtatutum minor,vel filiuſſamiliàs,vel mulier prohibetur aliquod genus contractus celebrare, ita porrigitur effectus illius quocunque,ſicut porrigitur effectus vniuerſalis iuriſd. adminiſtrationis. Idem quoque Barth.in.l.ex caſtrenſi.ff.de caſtren.pecul.dicit,quòd ſtatutum diſponens,quòd nō poſsit filiuſſamiliàs obligari ſine conſenſu patris,vires ſuas extendit ad contractum factum extrà territorium ſtatuti. Et alibi ſcribit idem Bar.videlicet in.d.l.cūctos populos,in ſexta quæſtione, quòd ſtatutum prohibens minorem teſtari,trahitur ad ſubditum vbiq; teſtantem,& idem ibi dicit Bal.quo ad bona ibi ſita,& Saly.etiam ibi.Præterea poteſtas ſtatuendi inter ſubditos ſuos, nō arctatur territorio.l.vltima.ff.de decret.ab ordi.faci.&.l.ſi quis in hoc.C.de epi.& cleri.&.c.tuę &.c.vltimo,extrà de cleri.non reſid.Et ex differentia locorum non debent variari iura ſtatutorum.l.vltima. C.de temp.in integ.reſti.Item iſtud ſtatutum eſt fauorabile,vt ſuprà dictum eſt,ergo vim ſuam porrigit extra territoriū.d.l.ſecunda.ff.quod certo loco,&.c.vt animarum,de conſtituti.libro ſexto.Denique ſi aliter diceremus,facilè redderetur hæc conſtitutio eluſoria,eſſetq; ludibrio,quia ſemper mulier vt contraheret ſine conſenſu viri, alibi contraheret, quod eſſet abſurdum,ar.l.mercatores.C.de commer.& merc.&.l.ſecunda. C. de eunuch.& facit. l. ſi Prætor, in principio.ff.de iudic.&.l.prima.§.exceptiones.ff.quar.re.acti.non dat.&.l.vltima.C.de vſur. rei iudic.&.c.abbate,de verborum ſignification.&.c. commiſſa, de elec.lib.6.

218 ¶ Et ita in hanc partem concludit Bal.con.418.ſuper primo puncto,libro quarto, & iterum cō. *De eadē re* 60.quædam ſoror de ordine minorū li.quinto,loquens vtrobique in ſtatuto diſponente,non valere contractus,aut teſtamentum mulierum, ſine præſentia & conſenſu conſanguineorū. Et Bap. de.S.Seuerino loquens in eodem ſtatuto,in repe.d.l.primę,columna.54.de ſumma trinitate.Floria.in.l.prima.ff.de vſur.vbi loquitur de ſtatuto diſponente,quòd minor non poſsit contrahere, ſine præſentia conſanguineorum,&Firmia.in tracta.Gabel.in ſexta parte princip.in quinta quęſtione,vbi dicit ſe iudicaſſe in capitolio vrbis mulierem Viturchianam non potuiſſe cōficere teſtamentum in ciuitate Viterbij,ſine conſenſu propinquorum,qui requirebatur ex ſtatuto Viturchiano.Et faciunt ſcripta in non diſsimilibus caſibus,à Ro.conſil.39.in propoſita quæſtione, & Barb.conſi.vltimo,columna.19.libro quinto,& Bened Cap.con.21.cùm de duobus, columna.2. verſi.ſed his non obſtantibus,& con.144.pro præfati dubij declaratione,col.3.vbi tamen dubitanter loquitur.

219 ¶ Sunt autem qui hanc controuerſiam ita componunt,vt videlicet tale ſtatutum prohibens, ne *Diſtinctio.* mulier poſsit teſtari ſine conſenſu certorum propinquorum,non porrigatur ad teſtamentum fa- *De eadē re* ctum extra territorium,per alleg.pro priori parte,niſi actus fieret extra locum ſtatuti in fraudem illius,vt expreſsè voluit Saly.in.d.l.cunctos populos,vbi ita dicit ſe conſuluiſſe apud Rhegiū, & ſuo con.ſubſcripſiſſe Ray.& Io.Lig.& ſequitur Fran.Are.ibi,col.12.verſ. ſecundò principaliter, &.d.con.54.&.d.con.73.& Alexan.con.41.viſis quę ſubtiliter,col.2.li.5.repetito con.116.li.6.

vbi

vbi hanc rem latè tractat.Et hæc diſtinctio confirmatur ex iis quæ ſcribit Imo.in.l.pupillus,in fine.ff.ad leg.Falci,& Phil.Corn.conſi.89.viſo ſupra ſcripto puncto,col.4.ver.nec obſtat quod de facili,lib.3.

220 ¶ Sed Petrus Ancharan.in repe.cit.in.12.quæſt.prin.verſi.hîc cadit quæſtio,qui eſt in.40. char *Alia diſtin.* ta.in paruis,de conſtit.Loquens etiam in ſtatuto diſponente ne mulier poſsit cōtrahere ſine conſenſu duorum propinquorum, ſcribit Zachariam Triuiſanum profundæ ſcientiæ virum, hanc quæſtionem diſputaſſe.An huiuſmodi ſtatutum liget mulierem alibi contrahentem,ſine conſilio duorum propinquorum,in eamque ſententiam tandem inclinaſſe,vt non valeat talis cōtractus,ſi is qui cum muliere contraxit,habeat huius ſtatuti notitiam,ſecus ſi ignorabat.

221 ¶ Bal.autem in ſimili,in repe.l.vltim. ff.de iuriſd.om.iudi.dicit,quòd ſi ſubditus cum ſubdito *Alia item.* contrahat extra territorium,non valebit cōtractus:ſi cum non ſubdito,valebit.Nam ad non ſubditum,non extenditur præiudicium,neque commodum legis municipialis. Refert tamen alios dicere,quòd ſtatutum poteſt inhabilitare ſubditum,vbicunq; gerat actum à ſtatuto prohibitum, ſi eiuſmodi actus ſit,qui ab eo ſolùm pendeat,vt factio teſtamenti minoris. 20. annis. Nam ſiue ſubditum ſiue extraneum hæredem inſtituat extra territorium, non valebit:ſed in cōtractu vltrò citroque obligatorio, æquam eſſe illam diſtinctionem, an non ſubditus ſciuerit prohibitionem ſtatuti,an ignorauerit.Et hoc ſequitur Petrus Anch.vbi ſuprà,& Alex.d.con.41.lib.5. & Roch. Cur.in.c.vlt.in.13.q.in.3.limitatione,extrà de conſue.

222 ¶ Verùm idem Baldus (vt parum ſibi conſtat)aliter diſtinguit, conſi. 474. ſtatutum eſt in ciui- *Alia quoq;* tate,libro quarto, conſultus ſuper ſtatuto prohibente nullam perſonam poſſe teſtari,niſi reſeruauerit ius communis Eugub. Nam quiſpiam eius ciuitatis fecerat teſtamentum in alio loco, in quo nec iure communi viuebatur,& in eo teſtamento hanc reſeruationem non fecerat,dubitabaturque an valeret huiuſmodi teſtamentum,& reſpondit non valere in bonis tributariis illius communitatis,in cæteris autem valere,tanquam in huiuſmodi rebus inſpiciendus ſit locus bonorum, vt aliàs ſæpe in ſtatutis, præſertim realibus, vt per Bartholo. & alios in.d.l.cunctos populos. Nos verò ſequimur eam opinionem, quæ irritum facit contractum vbicunque factum ſine conſenſu mariti.

223 ¶ VIGESIMO SEPTIMO quæro, Quid contrà,ſi mulier extranea contrahat in Pictauia, *Quid ſi diuerſo ſimulier extranea contra hat in Pict.* an ſit adhibendus conſenſus mariti,vt valeat: Hāc quęſtionem in noſtro caſu poſuit Bal.in.l.veles,in fine. C.de reuocat.donation.nec tamen decidit eam,ſed tantùm dicit eius rei deciſionem colligi ex no.in.d.l.cunctos. C.de ſum. tri. Videtur autem primùm quòd non, nam ſtatuta non poſſunt habilitare,vel inhabilitare non ſubditos,per.l.1.in fine.ff.de tut. & cura.da.ab his.&.l. etiam, ſecundum vnam lec.ff.de tutel.Et ideo dicunt noſtri Doc.quòd ſtatutum prohibēs virum inſtituere vxorem,aut filiumfamiliàs,vel minorem.22.annis teſtari, & ſimilia,non trahuntur ad forenſes actum conficientes in ipſo loco ſtatuti.Ita voluit Specul.tit.de ſenten.prola. §.qualiter,verſi.item pone,quidam Flandren.Bar.in.d.l.1.de tut.& curat.da.ab his.& in.d.l.cunctos populos,col.8.verſi.ſed circa hoc dubitatur,& ibi quoque Bal.col.9.ver.circa iſtam inhabilitatem. Saly.Fran.Are.col.10:verſi.quærit nunc,& alij recentiores.C.de ſum.tri.Io.Calde.con.17.titu. de conſtit.& con.34.titulo,de teſtament.Petrus Anch.in.d.c.1.in.12.q.prin.ver.quæro vlterius circa iſta ſtatuta,de conſtitution.vbi & hoc poſt Bal.ampliat,vt procedat etiam quoad bona ibi ſita,quia bona veniunt acceſſoriè ad perſonam,vbicunque ſunt ſita:nec ratione eorū poteſt fundari iuriſdictio & poteſtas ſtatuendi in forenſem,ar.no.in.l.1.C.vbi pet.tut.& voluit Inno.in. c.paſtoralis,de priuil.& facit.l.libertus.§.ſola.ff.ad municipal. & hanc quoque partem tenuit Phil. Corne.conſilio centeſimoquinquageſimoſecundo,licèt in hac conſultatione,col.2.verſic.confert etiam,libro primo.

224 ¶ Contrarium tamen in noſtro caſu videtur ex eo,quod no.Bal.in repe.d.l.vlti.ff.de iuriſd.om. *De eadē re* iudi.vbi dicit q̄ ſtatutum diſponens,ne minor.22.annis poſsit cōtrahere, ſine conſenſu duorum proximorū,vel ſine authoritate iudicis,debet obſeruari & in forenſi minore ibi cōtrahente.Quē refert Petrus Ancharan.in.d.c.1.in duodecima quæſtion.verſi.quid dices in obligatione perſonali,de conſtitut.vbi dicit hoc primùm videri repugnare doctrinæ Bartho. & ipſius Bal. in. d.l. cunctos populos,niſi(inquit)quòd ibi loquuntur,cùm ſtatutū diſponit ſimpliciter de ſtatu perſonæ,ad actum ſibi per ſtatutum,vel prohibitum,vel permiſſum:quo caſu tale ſtatutum non comprehendit forenſes,ſed in hoc caſu ſtatutum non ſimpliciter diſponit de habilitate, vel inhabilitate perſonæ,ſed perſona contrahente adhibet certam formam, & ſolennitatem, ideò & ad forenſem trahitur illic contrahentem.Actus enim ſolennis,ſiue ſit iudicialis, ſiue extraiudicialis fortitur eſſentiam ſecundum legem loci,vbi fit,per.l.primam.C.de emanci.liber.&.l. ſi non ſpeciali. C.de teſtament.cum ſi.Et ita reſidet Petrus Ancharan.vbi ſuprà, quem ſequitur Franciſcus Are. d.con.54.columna ſecunda,& rurſum.d.con.73.columna.4. Et idem in ſtatuto requirente præſentiam iudicis in donatione,conſuluit Corne.con.185.tria principaliter,columna ſexta,lib. ſecundo. Cogita, quia ſi ſtatutum hoc videtur factum in fauorem mariti (de quo alibi diximus) fortè aliud dicendum eſt.

224 ¶ VIGESIMOOCTAVO quæro, An hæc consuetudo procederet in muliere Pictauica etiam quoad bona alibi sita? Et videtur quòd non. Nam bona dicuntur sub illius iurisdictione, in cuius territorio sunt sita. l. iubemus nullam. C. de sacro. eccle. & c. postulasti, & ibi Inno. de for. compe. Ergo licèt statutum habeat eiuem sibi subditum, attamen non videtur posse trahi ad bona ipsius existentia in alieno territorio, quia in eis deficit iurisdictio, quę est causa efficiens & extensiua ipsius statuti. c. per venerabilem, cum ibi no. per Inno. & alios, extrà qui filij sunt legi. & quod no. Bar. in. l. 1. C. de summa trinita. quòd legitimatio facta per principem non trahitur ad bona existentia in territorio alieno. Item sicut statutum non compræhendit personam non subiectam, vt diximus in præcedenti quæstione, ita nec bona sibi non subiecta eadem ratione.

An hoc statutũ in muliere Pictauiæ habeat locũ bonis alibi sitis.

225 ¶ Contrarium tamen in simili decidit Bar. in. d. l. 1. C. de summa trinita. & in. l. si duo. C. de admi. tut. & post eum Ro. d. con. 39. in proposita quæstione, in secundo dubio. Est enim (inquit) considerandum, quòd statutum aliquando statuit principaliter & directè, circa bona sui subditi, in alieno territorio existentia, & tunc non valet ratione defectus iurisdictionis; quam in eis certum est non habere, quum extra territorium habeatur loco priuati. l. 3. ff. de offi. Præsidis, &. l. vltima ff. de iurisdict. omnium iudic. & l. prima. §. sed & si quid, &. l. vlt. ff. de offi. prefec. vrb. & l. iurisperitos. §. cùm oriundus, &. l. illud. ff. de excu. tut. & c. vt animarum, de constit. lib. 6. Aliquando autem statuit principaliter & directè, circa personam sibi subiectam, & tunc statutum extenditur ad bona alibi sita, tanquam accessoria ipsius personæ. l. propter lites. §. licèt. ff. de excu. tut. & l. 2. C. eo. & l. si fideicommissum. §. tractatum est, & l. argentarium. §. nomine. ff. de iudic. & l. magis puto. § illud quæri. ff. de rebus eorum, & l. cùm vnus. §. is qui, iuncta glo. ff. de bo. auc. iudi. pos. & l. à diuo Pio. §. primo. ff. de re iudi. l. properandum. C. de iudic. &. c. Romana. §. contrahentes. de for. compe. lib. 6. Sed tu vide quæ multò latiùs dicam in tractatu primogenitorum, in ea quæstione, an statutum deferens quandam primogenituræ prærogatiuam, trahatur ad bona alibi sita.

De eadẽ re

226 ¶ VIGESIMONONO, Quid si mulier hìc matrimonio copulata, quæ tamen est de origine alterius prouinciæ, quæ iure communi vtitur, an ea poterit, contrahere sine consensu mariti, considerata ipsius origine, An verò non poterit, considerato statuto mariti? Super hoc expressim cõsuluit Bal. con. 139. statuto communis Assisij cauetur, lib. quinto, vbi multa allegat ad interpretationem statuti illius, quæ nihil ad nostrum casum pertinent, tandem verò concludit, huiusmodi mulierem censeri esse eius prouinciæ, cuius est maritus proindeque ligari eo statuto, quod prohibet mulierem contrahere vel testari, sine præsentia, vel consensu mariti. Et id sequitur & dicit sing. Catel. Cota. in memor. incip. statutum quòd vxor. Et id quidem sequor, licèt Corne. apertè contrarium consuluerit, con. 241. de duobus quæritur, in primo dubio. Sed tu pro Bal. sententia vide quæ diximus in prima lege connubiali, numero. 27. illud etiam ex eodem fonte, & duobus sequentibus, & iterum post vltimam legem connubialem, num. 46. item quæro secundò, & multis seq. vide tamen quæst. proximè sequentem.

Quid de muliere alterius originis nupta in Pictauia.

227 ¶ TRIGESIMO, Quid si è diuerso, mulier Pictauica origine, nubat marito alteri? prouincię, quę hac consuetudine non vtatur, an poterit contrahere sine consensu mariti, inspecta origine istius mulieris, an non poterit, inspecto domicilio mariti? Videtur inspiciendum esse domicilium mariti per id quod dictum est in. q. præcedenti, & locis inibi allegatis: tamen Bal. con. 226. præmissis verbis statuti, lib. 5. loquens in statuto prohibente mulierem habentem filios, testari extra personas filiorum, multa in vtranque partem allegat. Et tandem videtur concludere, quòd possit testari de bonis quæ sunt sita in prouincia mariti, non etiam in his, quæ sunt suæ prouinciæ, per. l. 1. C. non licebit. habit. metro. lib. 11. Quæ decisio si bene expendatur, videtur aduersari iis, quæ diximus in præcedentibus quæstionibus. Ideo cogita.

Quid é diuerso in muliere Pictauica alibi nupta.

228 ¶ TRIGESIMOPRIMO, Retenta ea opinione, quæ vult hoc casu requiri consensum mariti in cõtractu, qui hìc conficitur, non etiam alibi, & mulierem extraneam non posse hìc contrahere sine consensu mariti. pone quòd mulier quæpiam in alieno territorio constituit procuratorem ad contrahendum, procurator in hac prouincia contrahit sine consensu mariti, an valeat contractus? Videtur quòd sic, quia videtur inspiciendus locus, in quo mulier fuit, cuius mandato res geritur, sicuti etiam attenditur eius persona, quia qui per alium facit, per seipsum facere videtur. l. 1. §. deieciisse. ff. de vi & vi ar. & c. qui per alium, de regul. iur. lib. 6. cum concord.

An in his quæstio. inspiciatur locus constitutionis procuratoris, an cõ tractus á procura. facti.

229 ¶ Tu autem dicito contrarium, videlicèt inspiciendum esse locum initi contractus, non mandati, nam inter mandantem, & mandatarium fit contractus mandati, & eius respectu debet considerari ius, vel consuetudo loci ipsius mandati. At principalis contractus fit posteà inter procuratorem nomine mandantis, & alium cum quo contrahitur. Ideoque quantum ad istum, cum quo scilicet contrahitur, attenditur locus principalis contractus in quo ipse interuenit cum procuratore, cùm actus recipiat substantiã, vt diximus, in personam procuratoris. l. quæcunq; gerimus ff. de actio. & oblig. ideo quoad ipsum contractum inspiciendus est locus ipsius, non locus mandati, prout in simili dicit Bar. in. l. nõ solùm. §. si mandato. ff. de iniur. q̃ in delicto cõmisso per mandatarium nomine mandantis, attenditur locus & tempus commissi maleficij, non mandati, per l. Prætor

l. Prætor ait, §. 2 §. hoc autem edicto. ff. de vi bo. rapt. Et quia ipse mandans obligatur ex delicto propter mandatum, nõ ex mandato propter delictum arguendo à simili, quòd mandans obligatur ex contractu celebrato propter mandatum, non ex mandato propter cõtractum per. l. si quis vxoris. §. neque verbo, &. l. qui seruo. §. 1. ff. de furt. Et sic arguit Bart. de contractu ad delictum, vnde sicuti in delicto concludit attendi locum delicti, ita quoque in contractibus dicendum est, in quibus id videtur habere pro re minus dubia. Et id quoque suadet ratio, nam ex quo in cõtractu duæ personæ sunt æquè principales. l. 1. ff. de pac. videtur quòd non debeat attendi tempus vel locus mandati, in quo nullo pacto interuenit altera persona principaliter contrahentium. Et ita in hanc partem concludit Corne. con. 186. tria principaliter, col. 6. versi. nec obstat si dicatur, li. 2. loquẽs in statuto disponente, quòd donatio non valeat sine consensu iudicis.

230 ¶ TRIGESIMOSECVNDO, Quid si mulier habet verum maritum, quem fortè putat mortuum, ideoque & alteri nupsit, qui putatur esse maritus, cùm non sit, & hoc consentiente contrahit, postea compertum est verum maritum viuere, qui non consensit, An valebit contractus? De hoc loquitur Bal. con. 132. verus maritus, li. 4. vbi adeò obscurè loquitur, vt vix scias quid de hac re sentiat, videtur tamen in eam sententiam inclinare vt non valeat. sed tu vide quid dicam in sequ. q. & no. in simili per Angel. Pau. Ca. Alex. & Iaso. in. l. si tibi decem. §. cùm possessor. ff. de pac. Paul. Cast. & Alexan. in. l. iusiurandum quod ex conuentione. ff. de iureiur. Imo. & alios Cano. in. c. nihil, & in. c. transmissum de elec. cum multis concord. adductis, per Iaso. in. d. §. cùm possessor.

Si mu. habẽ uerũ marit. quẽ putat mortuũ & alterũ cui cõsen. contrahit, an ualeat.

231 ¶ TRIGESIMOTERTIO, Quid autem si cùm vxor non haberet verum maritum, sed tantũ putatiuum vt vocamus, contraxit sine ipsius authoritate, aut consensu: An valebit huiusmodi contractus, comperto illum nou fuisse maritum, fortè propter impedimentum ab initio contrahentibus ignotum, nunc verò compertum? Et videtur primò valere, quia cùm fœmina non habet maritum verum, non habet locum in ea statutum requirens mariti consensum, vt latè diximus suprà in eadem glo. in septima quæstione, At ista non habet maritum verum, sed tantùm putatiuum, qui simpliciter maritus non est, sicuti nec falsus & putatiuus denarius, est denarius, nec falsa fides, fides est, per text. in. l. omnes, & ibi glo. in verbo, non habent. C. de hæret. cum similibus alibi à me collectis, in nostro tracta. retractuum, tit. primo. §. 1. in glo. 20. in verbo, *dor ou dargent*, numer. 11. at illud quoque, & seq. vbi idem videbis de falso tutore, iudice, testamento, instrumento, modio, & cæteris.

Quid si uxor nõ habuerũ sed tã tiũ putatiuũ an eius consen. requir.

232 ¶ Ideoque (vt propius accedamus ad casum nostrum) nec iura loquentia de marito & vxore, habent locum in iis, qui putantur tantùm maritus & vxor esse, non sunt tamen, per text. in. l. si concubina, in prin. ff. rerum amot. vbi vxor putatiua non habet priuilegium, ne furti conueniatur, sicut vera vxor. Et hinc Bar. ibi no. quòd licèt matrimonium putatiuum habeat quædam priuilegia circa dotem putatiuam, per. l. si cùm dotem. §. transgrediamur, qui est vlti. ff. fol. matr. non tamen circa alia. Cui accedit text. no. in. c. 1. in verbo, totam dotem, extrà de donatione inter virum & vxorem, vbi maritus putatiuus non habet priuilegium veri mariti, ne videlicet cõueniatur inquãtum facere potest, vt no. Io. An. Anto. & Panor. ibi, & Bal. Imo. Alexan. & Fran. Are. in. l. diuortio. §. impendia, ad fi. ff. sol. mat. & Iac. Bel. in. l. 1. in fine. C. de rei vxor. acti. & Imo. in. l. filio, la. 2. ff. sol. mat. Ro. qui illum tex. dicit sing. in. d. l. si cùm dotem. §. vl. col. 7. versi. 2. & ibi quoq; Alex. col. 1. & idem Alexan. in. l. si maritum, post prin. co. tit. Barb. in. c. ex literis, columna vltima, extrà de pigno. & con. 46. scripsit præclarè, col. 9. versi. capio modò tertiam, libr. 2. & Philip. Deci. con. 153. in effectu quæritur, col. 1. Fran. Ripa. in rub. ff. sol. mat. nu. 63.

Ll. loquẽtes de uxo & uxore non intelligũtur de put. Matr. put. an ha. priuilegia ueri. Mari. puta. an nõ teneatur nisi inquãtũ faceꝫ pot. ui. 253

233 ¶ Imò nec etiam semper circa dotem habet matrimonium putatiuum priuilegia veri. Nam licèt in vero matrimonio dos habeat priuilegium, vt non possit opponi exceptio compensationis, per d. l. 1. §. taceat. C. de rei vxor. acti. non tamen in matrimonio putatiuo, secundùm glo. in. d. §. impendia, quã ita intelligit & sequitur Alex. ibi. Ex qua & illud etiam apertè colligitur, quòd licèt maritus verus lucretur fructus dotis, per text. ibi, non tamen putatiuus, per text. in. l. in insulam §. fructus, eo. ti. sol. mat. quam glo. sequuntur communiter omnes, in. d. §. impendia, & voluit etiã Bal. in. l. penultima. §. Iulianus. ff. quod fal. tut. autho. & Ro. in. d. §. transgrediamur, col. 7. versic. 4. Sed & ex. d. §. fructus, videre licèt, quòd quanuis verus maritus adeò lucretur fructus, vt nec impensas quoque in dotem factas nõ deducat: Tamen putatiuus deducit sumptus gratia eius factos, & ad hoc dicit illum tex. no. Ro. vbi suprà, versi. 5.

Dos putat. an admittit exceptiõ pẽs. Mari. puta. nõ lucratur fructus dotis. ui. 254

234 ¶ Similiter nec lucratur maritus putatiuus dotem ex pacto, vel statuto, de dote lucranda, vt de primo, id est de pacto, est tex. in. l. 1. vbi id no. Bal. Saly. & Angel. C. de condi. ob causam, & in. d. §. Iulianus, & ibi glo. & Bal. in. §. si verò ab initio, & iterũ in. §. ascripto, & ibi Angel. in Authen. de nupti. & voluit præterea Franciscus Are. in. l. si ante, columna. 3. ff. sol. mat. Barb. in. d. c. ex literis, columna vltim. de pigno. &. d. con. 46. lib. secundo. De statuto etiam voluerunt Bal. Angel. Saly. in. d. l. 1. de condi. ob cau. idem Bal. con. 184. si qua inquit mulier, lib. 3. Pau. Ca. Ro. qui id declarat, & Alexan. in. d. l. si cùm dotem. §. vlti. ff. sol. mat. Fran. Ripa. in. d. rub. ff sol. mat. in. c. iurauit, col. 1. & ibi Fely. col. vl. de probati. Imo. Pau. Ca. & Ro. in. d. l. si ante, sol. mat. Barb. con. vl. col. penul. lib. 2. Hippo. Marsil. sing. 129. dum essem aliàs.

De iisdẽ rebus. Mari. puta. an lucretur dotẽ ex pactouel statuto. ui. 257.

235 ¶ Prętereà licèt maritus verus lucretur dotem ob vxoris adulterium.l.consensum.§.vir quoque. C.de repudi. & in. c. plærunque, extrà de donatione inter virum & vxorem, idque veteri iure Romanorum,vt ex eo constat,quod scribit Valerius Maximus, libro octauo , capite secundo. C. Marium damnasse Ticinium quendam,qui de industria, Fanniam impudicã fœminã duxerat,vt eo crimine posteà repudiatam dote spoliaret. Quod è nostris retulit Ioã. And.in.d.c. plærunque in principio.Et huc alludens Horatius libr. Sermon.1.Satyr.2.loquens de muliere quæ veretur deprehendi in adulterio,metuens doti,inquit,

Mari.puta. non lucrat. dot.ob adult. uxo.uide nu.258.

Vel pallida lecto,
Desiliat mulier,miseram se conscia clamet,
Cruribus hæc metuat doti deprensa.

Tamen putatiuus maritus id licèt non consequitur,vt voluit expressim glo.in.d.§.vir quoque,in verbo,sibi habere,& Antonius in.d.c.plærunque,& Alexander in.d.l.si cùm dotem.§.vlti.col.2. ff.sol.mat.

236 ¶ Nec etiam is maritus putatiuus habet dilationem,quæ veris maritis conceditur ad restitutionem dotis,sed ilicò debet eam reddere æquè ac quilibet extraneus,secundum glosam in dicta. l. prima.§.exactio,in glo.magna,post principium.C.de rei vxor. actio. quam sequuntur expressim Ray.& Saly.ibi,& Panor.in.c.de prudentia,extrà de donati.inter vir.& vxo.& Alex.in.d.l.si cũ dotem.§.vl.sol.mat.

Nec habet dilatio restituẽdæ dotis.

237 ¶ Nec item habet locum ab intestato ex bonorum possessione , vnde vir & vxor inter coniuges putatiuos,vt apertissimè declarat tex.in.l.i.ff.vnde vir & vxor, cuius hæc verba sunt,Vt bonorũ possessio peti possit,vnde vir & vxor,iustum esse matrimonium oportet: Cæterùm si iniustum fuerit matrimonium,nequaquam bonorum possessio peti poterit.An autem ex testamento capere possit,vide textum,qui illic sequitur, atq; etiam textum in.l.vxori maritus,& ibi glo.& Doc. ff.de vsuf.lega.& in.l.perfectius.ff.de rit.nupti.& in. l. secunda. §. primo.ff.de his quibus, vt indig.& in.l.qui contra,&.l.si quis incesti.ff.de incest.nupti.

Nec possess. bonorũ ex edic. unde uir & uxor

238 ¶ Nec vxor putatiua sequitur forum viri putatiui.l.de iure.§.vltimo.ff.ad municip.glo.in.c.eos 32.di.& in.c.3.in glosa prima ad finem , vndecima quæstione prima. l. vltima.§.item rescripserunt, le. 2. in tertia quæstione.ff.ad municip Baldus qui ex eo dicit singul. in ea non procedere.l.exigere dotem. ff. de iudi.in.d.c.iurauit,columna prima,& ibi quoq; Fely.columna vltima, de probati.idem Bal.con.439.super primo puncto,columna secunda,versi.item nuptiæ,libro. 4. Maria. Soci.in.c.primo,columna decima,in decimaseptima declaratione,extrà de for. compet. Cardi.Alexander in.c.primo,columna penultima,de sponsa & ibi quoque Fely. columna penultima,versicu.secundò limita,qui dicit sing.id quod dictum est,de.d.l.exigere dotem , & Iason in l.cunctos populos,in.6.limit.C.de sum.tri.

Vxor puta. nõ sequitur forum uiri.

239 ¶ Nec in dote putatiua inducitur tacita illa stipulatio , quæ in vera inducitur ex. d. l.prima,in principio. C.de rei vxo.vt voluit glo.no.in.§.si aduersus,in verbo,exactioni, Institu.de nupti.& Angelus in.l.secunda.§.vltimo,per glosam, ibi.ff.de priuileg credi. Quod vel hinc satis liquidè probatur,quòd pro huiusmodi dote repetenda datur condictio ob causam, vel sine causa, vt habetur in.l.prima. C.de condi. ob cau & in.l.vltima.ff.de condictio.sine cau.& voluit etiam glo. in rub.ff.sol. matrim.& in.d.§.si aduersus,& in.d.c.de prudentia,in glosa prima , de donatione inter virum & vxorem,& Specul.tit.de dote post diuort.restit.§.formatis,vers.quid si mulier agit, ibi,sed si matrimonium.

Dos putati non habet tacitam stipulationẽ.

240 ¶ Et ex hoc aliud assumitur huic nostro proposito satis accommodatum, quòd quanuis ex vero matrimonio dissoluto,ipso iure transeat dominium dotis in vxorem. l. in rebus. C. de iure doti. non sic autem ex putatiuo:quod hinc manifestè liquet,quòd nulla condictio datur domino. l. prima ff. vsuf.quemadmo.cau.&.§.sic itaque , Instit. de actio.& ita nuncupatim annotauit Bald. à Barth.quem Nouellum appellant,in.d.l.si cùm dotem.§.vl.ff.sol.mat.&.iterum in tractatu dotium,in.8.parte,in.6.priuilegio.in.12.limitatione,& iterum in.11.parte,colum.15.versi.vndecima differentia.

Dos put. dominiũ ipso iure non transit in uxorem.

241 ¶ Nec hic quoque maritus putatiuus potest accusare vxorem putatiuam iure mariti,sed tantũ iure extranei.l.si vxor.§.sed si ea sit.ff.de adulte. Cuius hæc verba sunt,Sed si ea sit,cum qua incestũ commissum sit,vel ea,quæ quanuis vxoris nomine animo haberetur,vxor tamen esse non potest, dicendum est iure mariti eam accusari non posse,iure extranei posse. Nam quod prius in eadem l.post principium scriptum fuerat,in hunc modum,Planè siue iusta vxor fuerit,siue iniusta, accusationem instituere vir potest,intelligi non potest,scilicet iusta vxor pro vera & legitima, & iniusta pro putatiua,& illegitima,vt intelligunt glo.Barth.& alij ibi, aliàs vterque locus eiusdem.l. è diametro secum pugnaret,quod cùm in aliis verisimile non sit,per.l.non ad ea.ff.de condi.& demonstramen multominùs in iurisconsulto, sed prior ille locus iniustã vxorem vocat, cum qua matrimonium est,sed non solenniter celebratum,ex Homero,lib. 9.Iliados,

Marius puta.nõ accusat uxorem adulterã iure mariti. Iusta uxor quæ

ἢ μὲν οἱ φιλέσ' ἀλόχῳς μερόπεσσιν ἀνθρώποισι
Ἀτρείδαι.

Et cætera quæ sequuntur.

Quæ

Quem locum & ipse Iurisconsultus inibi citat. Quod si plenius scire vis, quæ sit iusta & iniusta vxor, quidve differat iusta vxor à pallaca , vide Budæum in annotationibus eius loci. sed ita vt consideres illum locum Liuij,libro nono belli Macedonici,Hunc iusta matrefamilias, illum pellice ortum esse:& alium Suetonij in Vespasiano.c.tertio, Cenidem Antoniæ libertam , & à manu dilectam quondam sibi reuocauit in contubernium,habuitque eam imperator penè iustæ vxoris loco.Cui iunge & alium locum eiusdẽ.c.vigesimoprimo, post decisa quæcunque obuenissent negotia,gestationi,& inde quieti vacabat,accubante aliqua pallacarum,quas in defunctæ locum Cenidis plurimas constituerat. Nam quod de pellice , & pallaca Iurisconsulti nostri tradunt in. l. Massurius , de verbo.significat. & Alciatus inibi , atque etiam in libro quarto,eo.titu.& Floridus Sabinus in libro de iuris ciuilis interpretibus,vix ad hunc locum pertinet , sed id obiter tibi dicere voluimus.

Pallaca Iusta mater familiâs. Pellex.

242 ¶ Et licèt pater obligetur pro dote data filiofamiliâs, vt latè per omnes in. d. l. si cùm dotem. §. transgrediamur.ff.sol.mat.Id tamen non procedit in matri. putatiuo,quod scilicet nullum est,vt à Roma.scriptum est,in illo ipso.§.transgrediamur,col.4.versi.quod tamen declara,& ibi quoq; Alexander,columna.1.versi.quod limitat,sol.mat.quos refert& sequitur Ioã.Lupus,in repe.rub. extrà de donatione inter virum & vxorem.§.21.columna.3.ver.prædicta sunt plana. Inniturq; Ro.ar.eius quod in simili,& eo quidem no.vt ipse dicit,casu scribitur in.l.1.versi.pro infante. C. de muneri. & hono.non conti.lib.10.

Pater non obũ.p dote putat. data filiofam.

243 ¶ Denique donatio facta inter coniuges putatiuos,non confirmatur morte,per tex.no.in.l.cùm hic status.§.si quis sponsam.ff.de donatione inter virum & vxorem,quem in id dicit sing.Bal. in l.eam quam,col.5.versi.modò ego quæro.C.de fideicom.& in sua margarita, in verbo, donatio, columna.2.versi.donatio facta per virum,& Barb.in.d.c.ex literis,columna vltima, de pigno. & Iacob.à.S.Geor.in.l.si pater.C.de hære.instit.Sed est similis tex.in.l.si ex voluntate , vbi & Bal. ipse no.C.de donatione inter virum & vxorem.& alius item in.l.2.in fi.cum seq.ff.de priuil. credi.& voluerunt propè omnes in.d.l.si pater.& Steph.Bertran.qui alios citat,con.17. ex eo quod apparet,col.7.lib.4.

Donatio inter cõiuges puta.an cõ firmetur morte.

244 ¶ Nec tantũ in hoc casu cõiugum putatiuorũ,sed aliâs semper,nõ habẽt locum leges in quibusuis alijs putatiuis.Nam habes tex.in.l.si is qui.ff. de eo qui pro tuto. non valere alienationẽ etiã factã idẽ Bal.in.l.1.col.11.ver.quò ad nouũ.C.qui admit. latè probat filiũ putatiuũ institutũ hæredem, etiã fauore patris putatiui,nõ teneri adire hæred.eo iubẽte,per tex.inter cętera in.l.iusto,in prin. ff.de vsucap.& sequitur Iason in.l.qui aliena.§.si is qui putabat.ff.de acqui hære. Sed & tex. est in l.si pater,& in.l.nec apud.C.de hęre.insti.nõ valere institu.factam de filio aut fratre putatiuo,siue instituens errauerit in facto,vti loquitur.d.l.si pater,siue in iure,vt loquitur.d.l.nec apud. Idque etiã ,pceditin donatione inter viuos, vt voluit Bal.in.d.l.nec apud,quẽ sequũtur Alex.Corne.Ia. à.S.Geor.ibi,per tex.in.d.l.cũ hic status.§.si quis spõsam,licèt Pet.Cy.&Angel.tenuerunt contrariũ in.d.l.nec apud.Eius aũt.l.autho.subnixus Raph.Fulgo.con.23.Eugelpertus,col.vl.ver.ad secũdũ,respõdit nõ valere insti.filij naturalis qui putabatur legitimèlegitimatus, cũ eiꝰ legitimatio nõ valeat. Et idẽ quoq; voluit Paul. Ca. in.l.eam quã,col.2.vers.& per istã.l.C.de fideicom.per ar. ibi secundũ lec. Azo.& ita dicit se cõsuluisse, & sequũtur recẽtiores ibi. De quo tamen Philip. Deci.con.166.viso themate,col.2.ver.sed prædictis,& iterũ col.4.vers.secundò principaliter,& col.seq.ver.& ita requisitus,vbi de hoc nutat tamen.videtur tandẽ id sequi vt etiã facit con. 453. consultũ fuit,in fi.

Putatiui nõ ueniunt in cõsiderat.

245 ¶ Contrarium tamẽ videtur matrimonium putatiuũ,habere priuilegia veri text.primùm,per.in d.l.si cùm dotem.§.vltim.sol.mat.vbi duo ad eam rem probãtur.Primum,quòd res empta ex pecunia dotali,in matrimonio putatiuo,est quasi dotalis,sicut in vero est dotalis,per.l.ita.ff.de iure doti.cum si.Et ad hoc eum tex.in.d.§.vlt.expendunt omnes ibi,inter quos Ro.versi.7. dicit esse no.Alterum,quòd vxor putatiua habet priuilegium, vt præferatur cæteris creditoribus , quibus & vera præferretur.Ad quod etiam bene facit tex.in.l.si sponsa.ff.de iure doti . Sed id quomodo intelligatur,videbis apudBal.Nouellum in.d.tractatu dotium,in.2.parte.11.partis prin.col.1.& 2.vbi id tribus modis limitat.

Contra supradicta. Vxor putatiua habet priuilegiũ prælationis

246 ¶ Et ad hoc bene facit,quod plærique non paruæ authoritatis tradunt,actionem quæ pro dote putatiua datur vxori putatiuæ,æquè priuilegiatam esse atque eam,quæ veræ vxori datur,ita enim voluerunt glo.& Bal.qui id dicit no.Alber. & Saly. qui id dicit communiter teneri in.d.l.1. C. de condic.ob cau.Hostien.Io.And.& Panor.in.d.c.de prudẽtia,extrà de donatione inter virum & vxorem.Specul.in eodem titul.vt plurimi citant,sed & in tit.de dot.post diuor.resti.§.1.vers. sed si matrimonium,aliâs est sub versi.quid si mulier.

Actio quæ datur p̃ do te putatiua priuile. est.

247 ¶ Et hæc quidem ita procedunt,vtvxor ipsa putatiua in iis habeat & tacitã hypothecam, & eam quidem priuilegiatam,vt expressim dicit glo.in.d.l.si cùm dotem.§.vltim.de quo tamen latè per Bartholum Imo.Pau. Ca.Ro.& alios ibi,& etiam per glo. & alios in.l.2.§.vltim.ff.de priuilegiis credi.& glo.in.l.vl.ad finem magnæ glo.& ibi Cy.in.7.quæst.Bar.Bal.col.vl. Io.Fab. paulòpost medium,

Vxor put. an habeat tãtũ hypo. & cau. pri uileg.

medium,& Saly.in.6.quæſt.C.qui poti.in pigno hab.Bal.in.l.eos qui.C.eodem tit.& in.l.dotis appellatio.ff.de iure doti.& in.d l.1.in fine.C.de condi.ob cau.Collec.Imo Petrus Ancharanus & Barb.in.d.c.ex literis de pigno.Barb.d.con.46.vbi ſuprà,lib.2.& larè Bald.Nouell.vbi ſuprà col.3.verſi.ſecundò conueniunt,& colum.ſeq.verſi.tertiò conueniunt,& etiam in.10.parte prin. in.12.limitatione.

248 Dos puta. alienari nõ poſſit.

¶ Et quemadmodum dos vera illud habet priuilegium,ne alienari poſsit l.1.& propè per totum tit.ff.de fun.dotal.&.c.cùm contingat,de iureiuran.ita & putatiua,vt voluit glo.no.in.l. dotale prædium,la.1.§.dotale,in verbo,preſtabitur.ff.de fun dota.per.d.l.ſi cùm dotem.§.vlt.ff.ſol mat. quo in loco Ro. col.7.verſic.eſt ergo,& Alexand.eam glo.ſequuntur,& dicit ipſe Rom. ſing. vti etiam Barb.in.d.c.ex literis,col.vl.de pigno.& Bal.Nouel.in.d.tractatu dotium,in.6.parte prin. in.1.ſpeciali,in.15.limitati.vbi & id dicit communiter teneri,& Io.I upus in repe.d. rub. de donatione inter virum & vxorem,char.16.col.3.& Thomas Parp.in repe.rub.ff.ſol.mat.colum.4. verſi.in tertio caſu.

249 Inſtrumẽta dotal.puta. matri. non habent exec cut.paratã

¶ Et ſi inſtrumenta dotalia habent executionem paratam ex ſtatuto,cuiuſmodi ſunt plurima in Italia,æquè habent inſtrumenta dotalia putatiui matrimonij, vt veri, ſicuti pulchrè voluerunt Bald.& Saly.in.d.l.1.in fine. C.de condicti.ob cau.& ſequuntur Pau.Ca.& Alexan.in.d.l.ſi cùm dotem.§.vlt.vbi Alex.ipſe dicit mirandum,cùm talia ſtatuta ſint correctoria iuris communis, ex quo inſtrumenta publica non habent huiuſmodi executionem paratam.l.minor annis.25. cui ſi deicommiſſum,in prin.ff.de minori.& dicemus alibi latiùs.

250 In uniuerſũ

¶ Et generaliter omnia veræ dotis priuilegia,competere & putatiuæ magna authoritate confirmat Specul.tit.de dote poſt diuort.reſti.§.formatis,verſi.ſed ſi mulier agit, ibi, Sed ſi matrimonium,ar.l.ex facto.ff.de pecul.& .d.l.2.§.vlti ff.de priuil.credi.vbi ſcribitur,priuilegia dotis habere locum,etiam matrimonio non ſequuto.Quæ res ſi obtinet,maiori, aut ſaltem eadem ratione obtinere debet,in matrimonio putatiuo ſequuto.

251 Declaratio præcedẽtiũ

¶ Verùm hæc tantùm procedunt,vt ij dicunt,quos ſuprà pro priori parte citauimus,cùm agitur de fauore mulieris. Intereſt enim reipublicæ, vt fœmina dotem quibuſcunque modis conſequatur,vt deinde nubere poſsit,vt eſt tex.no.loquens de vxore putatiua,in.l.3.ff.de priuil.credi dum reddit rationem præcedentis.§.vl.l.2.priuilegium doti putatiuæ concedentis,vt nuper diximus, Quę ratio non habet locum ex parte viri putatiui,& ideò non debet conſequi priuilegia conceſſa veris,vt ſuprà dictum eſt in priori illa parte.

252 Maritus puta.nõ cõueniẽdus, niſi inquantũ facere poteſt.

¶ Sed hoc nondum in rem iudicatam tranſiit,quandoquidem habemus glo.ordi.quæ contra illud,quod ſuprà in illa priori parte diximus,ſcilicet numero.233.voluit maritum putatiuum,non magis conueniendum vltrà quàm facere poſſet,quàm verum,in d.c.1.extrà de donatione inter virum & vxorem,quam ſequuntur vterque Card.Flor.& Alexander ibi.Ex quibus poſterior dicit, quod hæc opinio ſeruaretur in practica.Sequitur etiam Raph.in.d.l.ſi cùm dotem.§.vltimo,ſol. mat.

253 Maritus puta.an lucretur fructus dotis.

¶ Sicuti & contra illud,quod dictum eſt,numero.234.maritum putatiuum non lucrari fructus doris,plurimi tenuerunt,de quo per glo.Pet.Dy.Alberi.Bart.& omnes in.d.l. ſi ante nuptias.ff. ſol.mat.glo.Cy.Bal & alios,in.l.2. C.de dotis promit.glo.& Odofr.in.l.dotis fructus,in prin.ff. de iur.doti.& in.d.l.pe.ff.quod falſò tut autho.Azo.in ſumma. C.de iure doti.Specul.d.tit.de dote poſt duor.reſti.§.formatis,verſi.quid ſi mulier minor,& ibi Bal.in addi.Angel.in.l. ſi adulterium cum inceſtu.§.quare.ff.de adult.& in.l nec vllam.§.omnibus.ff.de peti.hæred. Barb. in. d. c. ex literis,columna penultima de pigno.Bal.Nouellum in.d.tractatu doti.in.1.parte princ. in. 6. combinatione.

254 Maritus puta.habet cauſam oneroſam, etiã in lucro dotis.

¶ Nam quod hanc opinionem multùm confirmat,ſicuti verus maritus dicitur habere cauſam oneroſam in dote,non lucratiuam.l.ex promiſsione.ff.de acti.& obli.&.l.pro oneribus,& ibi Bar. & alij. C. de iure doti.cum ſi.idque etiam in ipſius dotis lucro,per text.no.in.l.1.§.ſi verò, iuncta glo.in verbo,ad lucrum,& ibi Bal.& Io.Plat.C.de impo.lucra.deſcrip.lib.10.& glo.Bal. Ro. Alex.& recenti.in.l.ſi.donaturus.ff.de condi.ob cau.cum aliis concord.à me collectis in repe.l. no.in.l.Proculus,in glo.vl.ff.eo.tit.de iure doti.quam nuncupatim ſequitur Rom. qui eam dicit ſing.in.d.§.tranſgrediamur.Iaſon in.d.l.ſi donaturus.§.1.in glo.1.& in l.Neſennius,colum.2.ff. de re iudi.& con.171.viſo inſtrumento dotis,col.5.verſi.ex iſtis omnibus,lib.4.& Io.Lupus, qui eam dicit ſing.in repe.c.per veſtras.§.22.columna tertia,verſi.intellige prædicta, de donatione inter virum & vxorem.

255 Dos putãti. præbet iuſtum titu.ad præſcribẽ.

¶ Et mentio illius.l.Proculus monet,vt aliud dicam,antequam ad alia progrediamur, quod & ipſum ad hanc tractationem pertinet. Nempe quod ſicut dos vera præbet iuſtum titulum ad prętendendum,per.l.Pomponius.§.in dote.ff.de acqui.poſ.& per totum tit.ff.&. C. de vſucap. pro dote,ita & dos quoq; putatiua,vt eſt tex.no.in.d l.Proculus,de cuius ſuper hoc interpretatione, vide omnino Bal.Nouellum,in.d.tract.dotium,in.2.parte.11.partis prin.col.7.verſic. & ex hoc poteſt inferri,cum multis ſeq.

Sed

256 Marituspũ tati. an lucretur dotem.

¶ Sed & contra illud, quod in ea priori parte dictum eſt ex aliorum opinione, in numero. 235. maritum putatiuum non lucrari dotem ex pacto appoſito in contractu matrimonij putatiui, tenent Dy. & Alberi. vterque apud omnes , authoritatis maximæ, in.d. l. ſi ante nuptias.ff. ſol. mat.nam licèt ij loquantur de pacto lucrandi fructus,tamen eadem ratio eſt lucrandi & ipſam dotem ex pacto,ſi nihil aliud obſtet. Ego tamen de hoc dubitarem, cùm mulier hîc paciſcatur tanquam cum viro futuro,non tanquam extraneo,vt dicemus poſteà,numero ſexageſimoquinto , & quemadmodum.

257 Marit. puta. an lucretur dotẽ ob adult. uxo.

¶ Vti etiam contra illud,quod dictum eſt in numero.236.maritum putatiuum non lucrari dotem ex adulterio vxoris putatiuæ,tenuit gloſa ordi.in.d.c.plærunque,& ibi quoque Imo. Hoſti. Goffre.Io.And Philip.Cardi.Flor.Panor.qui eam dicit ſing.& Cardi.Alexander,extrà de donatione inter virum & vxorem,& Barptol.Brixi.in diſputat.63.mulier quædam.Pau.Ca. con. 147. reuocatur in dubium,col 1 lib.2.Ludo.Bolo.con.23.maritus quidam,columna.2. Tho. Parp. in repe.rub.ff.ſol.mat.columna ſecunda,in fine,Hippo.Marſil.con.13.diuini numinis,columna penultima,in fine.

258 Marit. puta. an habeat dilationẽ.

¶ Sed & contra illud,quod dictum eſt numero.237 maritum putatiuum non habere dilationem ad ſolutionem dotis putatiuæ,ſatis ſentire videtur glo.in.d.c.de prudentia, in glo.1.illam referendo ad textum qui loquitur de matrimonio inualido,quâ & ita intellectam,ſequuntur quidam recentiores in.d.l.ſi cùm dotem §.vlt.ſol.mat.prout retulit Bal.Nouel.in.d.tract.dotium,in.2. parte.11. partis prin. columna.15. verſi..12. differentia .Et ex antiquioribus quoque voluerunt, Iac.Are. in.l.1.§. exactio.C.de rei vxo.acti.& Collect.in.d.c.1.columna.2.verſi. ſed quid ſi matrimonium, extrà de donati.inter vir.& vxorem,illam autem gloſam ad verbum refert & ſequitur Hoſti.in.d.c.de prudentia.

259 Mulier dotata in matrimo.puta ti. nõ ſuccedit ex ſtatuto.

¶ Sed vt alia accedàmus, Si ſit ſtatutum, ne mulier dotata ſuccedat extantibus maſculis, vt ſunt plurima in Italia , id vtique obtinebit , ſi quæpiam dotata ſit in matrimonio inualido. Ita enim fuiſſe Piſis conſultum per ſolennes. Doct. & ſe eorum conſ. ſubſcripſiſſe tradit Bal. Nouel.in.d. tract.dotium,in.d.2.parte.11.partis prin.col.10.verſ.duodecima conuenientia.

260 Dos putatiua impẽſa minuitur, ut uera.

¶ Et ſicut impenſa neceſſaria dotem minuit in vero matrimonio.l. quod dicitur.ff. de impen.in reb.dota. fac. &.l.1. §. quod diximus. ff. de dot. præleg. cum ſi. Ita quoque in matrimonio putatiuo,& illicito,vt eſt tex.expreſſus,in.l.dote.ff.de rit.nupti.quem ad hoc dicit ſing.Bal. Nouel. in eo tracta.vbi ſuprà,col.5.verſi.ſeptima conuenientia,& iterum col.15. verſi. decima differentia,vbi hoc latiùs tractat,& declarat.

261 Matrimo. puta. publicã honeſtatẽ producit ut uerum. Et bigamiam. Cõqueſtus cõmu. inter cõiuges putatiuos. Queſita ab uxore præſumi quæſita ex bonis uiri. Similiter & ab uxore putatiua Donatio inter cõiuges putati. non ualet.

¶ Ex quibus facilè intelligis,Matrimonium putatiuum non ſolùm habere priuilegia veri , in fauorem mulieris , ſed & contra eam.Sed vt intelligas id non ſolùm procedere quantùm ad dotem, ſed & quantùm ad cætera , habes tex. in.c. ad audientiam, de ſponſali. probantem ex matrimonio putatiuo contrahi publicam honeſtatem,vti ex vero,de quo in c.ſpoſam.eo. ti. & alium quoque tex.in.c.nuper,de biga.non ordi. quo cauetur , pœnam & effectum bigamiæ contrahi etiam ex matrimonio putatiuo.

262 Et bigamiam. Cõqueſtus cõmu. inter cõiuges putatiuos. Queſita ab uxore præſumi quæſita ex bonis uiri. Similiter & ab uxore putatiua Donatio inter cõiuges putati. non ualet.

¶ Quid quòd ſi ex ſtatuto,conquæſtus (ita vulgò vocamus in Gallia acquæſtus factos conſtante matrimonio) ſunt communes inter maritum , & vxorem, & id quoque ſtatutum habebit locum inter coniuges putatiuos,ita enim poſt alios antiquiores voluit Panor. in. c.2. per illum tex. iuncta glo.& ibi etiam Cardi.Alexan.extrà de donati. inter vir.& vxorem , & ſequitur etiam Barb. in.d.c.iurauit , columna quarta, de probati. & in.d. c. ex liberis , columna vltima de pignori. & Io. Lupus in repe. rub. de donati. inter vir. & vxorem,char. 16. columna tertia , & iterum char. 33.columna ſecunda.

263 Queſita ab uxore præſumi quæſita ex bonis uiri. Similiter & ab uxore putatiua Donatio inter cõiuges putati. non ualet.

¶ Sed ex eodem text. in. d.c. 2. iuncta etiam glo.vltima apertè probatur , quòd quemadmodum quæſita ab vxore , conſtãte matrimonio,præſumuntur fuiſſe quæſita ex bonis viri, vt turpis quæſtus ſuſpiciq vitetur.l.Quintus.ff.de donati.inter vir.& vxorem,&.l.etiam. C. eo.ti. vbi Bar. dicit ad hoc ſemper tex.allegari, nam & apud Plautum (vt id obiter dicam) in Caſina.Mirina mulier ita Cleoſtratam alloquitur,quæ dicebat ancillam quampiam ſuam eſſe,

Vnde ea tibi'ſt?nam peculi probam nihil habere addecet
Clam viro,& quæ habet partum,ei haud commodi'ſt quin viro aut ſubtrahat,
Aut ſtupro inuenerit,hoc viri cenſeo eſſe nunc quicquid tuum eſt.

Similiter & id procedit in matrimonio putatiuo,vt probatur ex illo tex.& glo.vti diximus.

264 Et quemadmodum non valet donatio inter veros cõiuges,ita nec inter putatiuos,vt ſatis probatur ex.l 3. §. videamus. ff. de donati. inter vir.& vxorem , &.l. ſi ex voluntate,& ibi Doct.C. eo. tit. & voluit etiam glo. in. c. vltimo,in prin. & ibi quoque Io. And. & alij , extrà eo. quoque ti. & Azo. in ſumma. C. eo. item tit. columna prima , & Pau. Ca. conſi. 352. , curator datur , columna vltima , lib.primo.Nec ob aliam cauſam videtur huiuſmodi donationem factam inter coniuges putatiuos , non confirmari morte , quemadmodum inter viuos , vti ſuprà diximus in priori parte , niſi quia huiuſmodi confirmatio cenſeretur fieri contra mentem vxoris donãtis quæ non quaſi extraneo,ſed quaſi marito,aut econtrario donauerit,vt dicit tex. in.d. l. cùm

hic ſtatus.§.ſi quis ſponſam.ff.de donati.inter.vir.& vxorem.

265 ¶ Et ſicuti maritus verus poteſt interuenire pro vxore.l. maritus.C.de procurat.&.l.vltima.C. de pac. conuen. Ita quoque putatiuus,vt no.voluit Alberi. poſt Vber. Bobi. in.d. l. maritus, in prin.ar.d. l.dote. ff. de rit. nupti. &. d.l.3. §. videamus. ff. de donati. inter vir. & vxo. At Iaſon in.d.l.maritus,columna ſecunda,verſi. extende iſtam.l. tenet contrarium hac ratione, quam ſuprà diximus *in priori* parte, quòd matrimonium putatiuum habet priuilegia veri, circa dotem tantùm, Quod tamen verum non eſſe liquidò apparet ex multis,quæ diximus.

Marit. putati. poteſt interuenire pro uxore.

266 ¶ Et quia ſuprà *in* ſi. prioris partis, numero ſcilicet. 245. nec tantùm *in* hoc caſu, locuti ſumus de tutore putatiuo, & ſimiliter de patre & alijs,poſſunt quoque pro hac parte adduci multa ſimilia,vt de donatione facta curatori putatiuo, quæ non valet vti ſi facta eſſet vero, vt ex facto reſpondet Pau. Ca. d.con. 352. columna vltima, libro primo, & quæ de prælato putatiuo ſcribit Inno.in.c. querelam,de elec.& in.c.in literis, de reſti. ſpoli. & Io. An. in.c. per venerabilem, in verbo, loco,qui fil.ſunt legi.& Bal.in.l.ſi is qui.ff.de eo qui pro tut.& Lapum alleg.89.factum, columna.16.in paruis, & Doc.ſæpe, & quæ diximus ſuprà in.17. quæſtio. verſi.& ſoluens eis,& alijs multis verſi. illius quæſti. Et quæ noſtris legibus traduntur de his qui ſe pro tutoribus gerunt,quæ ſunt omnibus obuia.

Quædam ſim.lia.

267 ¶ TRIGESIMOQVARTO, Quid ſi mulier ſine conſenſu vendidit, & tradidit rem venditam,quæ poſtea perijt caſu fortuito, Cuius erit periculum, emptoris ne, an mulieris? Et videtur, mulieris, quæ propter non obſeruatam huius ſtatuti ſolennitatem remanſit domina, cùm contractus ſic factus ſit nullus ipſo iure, vt patet ex ijs,quæ latè diximus ſuprà in glo.2. poſt prin. Res enim perit eius periculo, cuius ea eſt.l. pignus. C.de pigno.acti. &. ff. de peric. & commod.rei vendi.ferè per totum, & ita nuncupatim in cauſa ſimilis ſtatuti voluêre vterque Deci. Lancel.& Philip.in.l.non omnis.§.ſi pupillus.ff.ſi cert.pet.

Si uxor uẽdidit uiroñõ conſentiente, cuius res uendita perit.

268 ¶ At contrarium quoque videtur hoc quidem caſu, quo ſcilicet dominium remanſit apud mulierem, non ex iure communi,ſed potius de iure ſpeciali, & veluti ex priuilegio, quo caſu ceſſat d.l.pignus,& ſi. vt voluit glo.no. in.d.§.ſi pupillus,in gloſa prima,quam no. & commendat.Ro. ibi, qui ſe iactat id primum ex ea annotaſſe, dicitque per hoc obtinuiſſe contra multos Doc.qui valde mirabantur, quòd ſtante ſtatuto, quòd contractus à muliere initus ſine authoritate conſanguineorum ſit nullus, ſi mulier contraxerit ea ſolennitate non ſeruata, & tradiderit, quanuis mulier remaneat domina,non tamen res ipſi perit, ſed emptori, ne quod in fauorem ipſius mulieris ſtatutum eſt, in ipſius damnum detorqueatur. l. quod fauore. ff. de legibus, & ſequuntur Alexand. & Iaſon in.d.§. ſi pupillus,Et illam quoque vltra Rom.no. Pau.Ca. Soci.& ipſe Iaſon ibi,ex quibus Pau.& Iaſon eam dicunt ſing. & idem Iaſon in.l.1.columna.3.C.de iure emphy.vbi & ad id dicit facere.l.Iulianus.§.ſi à pupillo.ff.de actio.empti.cum ſi.

De eadẽ re

269 ¶ Sed his continuò occurrit ipſe Philip. Deci.in.d.§. ſi pupillus. Nam regula(inquit). l. quod fauore,qua innituntur ea glo. Roma. & ſequaces, intelligitur,quando principaliter reſultaret in odium illius,ſecus ſi odium veniret ex conſequentia, & natura rei,vt no. Bal.in.d.l.quod fauore, *in.7.oppo.per.l.*cùm ex oratione. ff. de excuſ. tut.& ideo dicit ipſe Bal.quòd receptus in ciuem, tenetur ad onera, quæ ciuibus incumbunt, quem ſequitur idem Roma.con.216. electio domini, columna prima,verſi. hoc primò probatur.Et facit text. *in.l.* ſed & milites.§. iam autem, verſi. ſed & ignominia iuſſo.ff.de excu.tut. vbi à ciuitate pulſus excuſatur ab vrbica tutela, quia ei vrbem ingredi non licet,& excommunicatus non debet celebrare.c. ſecundo, de cleri. excommuni. & tutor remotus ob ſuſpicionem, non obligatur vlterius pro adminiſtratione tutelæ. I.decreto.ff.de ſuſpec.tut.Ergò in propoſito licèt in fauorem pupilli dominium non transferatur,videtur tamen,quòd periculum rei ad eum ſpectat,nam hoc in conſequentiam venit, ex natura rei, quia periculum ad dominum ſpectat.

De eadẽ re

270 ¶ Prætereà, ſi pupillus,vel minor alienauit prædium,ſine ſolennitate requiſita,venditio non tenet, & poteſt res vendicari cum fructibus.l.ſi prædium, &.l. prædiorum, &.l.non ſolùm. C.de prædi. mino. & tale dominium retinetur iure ſpeciali.l. ſi minor,eo. ti. Et cum ratione dominij debeantur fructus, per.d.l.ſi prædium, eſſet abſurdum, vt ad emptorem ſpectaret periculum, argu.l. ſecundum naturam.ff. de reg.iur. Et facit (inquit) quia res eodem modo fuiſſet peritura apud pupillum,& ſic lucraretur ex tali contractu,quod minimè dicendum eſt,ſed ſatis eſt vt damnum non patiatur, Ideò & is precium reddit. d.l.ſi prædium. Et facit item text. in. l. ſi à furioſo ff.ſi cert. pet. vbi tum demum accipiens à furioſo obligatur, ſi in eius vtilitatem conſumpta eſt pecunia,& non aliter. Et quia ſi pecunia caſu perdita ſit, non ſunt conſumpti nummi ſecundùm voluntatem dantis,vt dicitur in.l.ſi ego,eo.ti.& quia pecunia in effectum non venit ad accipientem.l.ſecunda.§.peruenisſe.ff.de hęre.vel acti.vendi.vbi tamen requiritur *in* caſu.d.§.ſi pupillus, & quia etiam ille qui recipit in ſolutum, non dicitur locupletior, ſi res perdita ſit, & id conſideratur in liberatione .l. Caſsius. ff. de ſoluti. & quia vterque tractat de damno vitando,durior eſt cauſa actoris. l. ſi ſeruum. §. ſequitur ff. de verborum obligation. Hæc propemodum Philippus Decius.

Porrò

271 ¶ Porrò Fran. Riſa. *in* capite,cùm eccleſia Sutrina,columna.20. verſi. prædicta etiam concluſio,extrà de cau. poſ. & propri. poſt relatam vtriuſque illam op. dicit quòd prior op. poſſet ſuſtineri,ſi conſtaret rem ſimiliter fuiſſe perituram penès mulierem quę vẽdidit, vt perijt penès emptorem, quia tunc ceſſaret ratio gloſæ.d.§. ſi pupillus. Pro quo facit, quod *in* ſimili dicitur in.l.ſi plures.§.1.ff.depo.& in.l.ſi is qui,in princi.ff.de iure doti.& per glo. Bar.& alios,in.l.quod te mihi.ff.ſi cert.pet.& alios à me relatos in tractatu retractuum, ti.1.§. 15.glo. ſecunda, numero.11.& id quidem, vide Alcia.in.d.§.

De eadẽ re

272 ¶ TRIGESIMOQVINTO Quæro, quid ſi mulier captiua contrahat ſine authoritate mariti, quòd ſe captiuitate liberet? Ludo.Rom.con.316. circa propoſitum,columna vltima,verſi.poſtremò conſiderandum, reſpondit ſtatutum prohibens contrahere ſine quapiam ſolennitate, non habere locum, ſi prohibitus, contrahat vt ſe redimat captiuitate: nam iura (inquit) prohibitiua relaxantur in huiuſmodi contractibus,qui ad captiuorum redemptionem celebrantur.l.quanuis, & ſeq. ff. ſol.mat. qua permittitur mulieri vendere rem dotalem, vt parentes,aut fratres,aut alios neceſſarios ab hoſtibus ex vinculis redimeret,& authen. ſancimus. C. de ſacro.eccle.&.c. ſacrorum. 12. q. ſecunda, quibus permiſſum eſt vendere res ſacras, & eccleſiaſticas ob redemptionem captiuorum, & in.l ſi quis pro redemptione. C. de donati. vbi tollitur prohibitio donationis excedentis. 50. ſolidos, ſine inſinuatione cum tit. ad redemptionem captiuorum. Et hanc Ro. deci. ſequitur, & dicit ſing.Benedic.in repe.c.Raynutius, in verbo, & vxorem nomine Adalaſiam,numero.803.de teſta.

An uxor ea ptiua poſsit cõ.rab.pro ſua redemptione ſine cõſẽſu uiri. Caſus ſpecialis ob huiuſmodi redẽptionẽ. Dos Sacræ res. Donatio ex cedens.50. aureos. Res ſubiec. reſtitutio. Quartæ di minutio. Legatũ incer.um. Sine mãdato ualet alte natio. Exhæreda tio ob patrẽ nõ redẽptũ Pruati.ſuc ceſſionis. Libertus in ſeruitutem redigitur.

273 ¶ Quam tu alijs multis potes confirmare: nam res ſubiecta reſtitutioni, & ita prohibita interim alienari,poteſt tamen alienari propter redemptionem eius, qui reſtituere tenebatur, vt expreſsim voluit Bar. in.l. quemadmodum, columna ſecunda. C. de agri. & cenſi. lib. 11.Imò & propter redemptionem ſui filij,idem Bar. Bald. Angel. Pau. Ca. & Corne. in authen.res quæ C.com.de legat.Nam ſi licet (inquiunt) id facere pro dote filiarum,vt ibi dicit tex. multò magis pro redemptione,per no.glo.in.l.ob æs.C.de prædi.minor.Et patris quoque, vt dicunt Pau. Ca. & Corne.qui id dicit communiter teneri,in.d.authen.res quæ.

274 ¶ Et vt alia ſimul iungam, adde textum in.§. ſed & hoc præſenti, in *authen.* de ſanctis . epiſ. vbi licèt datum cauſa dotis, vel propter nuptias, aut etiam legatum factum ſub conditione nuptiarum, vel filiorum non exiſtentium, non deficiat ſi legatarius aut donatarius grauatus reſtituere,efficitur monachus, deficiente cauſa,aut conditione,ſallit tamen vbi ea reſtitutio debet fieri in redemptionem captiuorum. Et textus in.§.ſi verò & ipſam quartam,in Authen. de reſtit. vbi non permittitur diminutio quartæ, quæ de fideicommiſsis debetur, niſi ob captiuorum redemptionem,& ibi glo.no. quædam pro captiuis alienari quæ aliâs ſunt inalienabilia. Et textus in.l. nulli,&.l.ſi quis ad declinandam.C.de epi.& cleri.quibus conſtat valere legatum factum, pro redemptione captiuorum, ſine denominatione cuiuſpiam perſonæ, licèt aliâs legatum ita incertum viciaretur.l.qui plures.ff.de vſuf. lega &.§. incertis, Inſti. de legat.Et tex.in.§. ſi vnum, in Authen.vt cùm de appel.cog.vbi ſine mãdato poteſt res alterius alienari ob redemptionem,& ibi glo.dicit id eſſe mirabile. Et textus *in.§.cauſas in.d.Authen.vt* cùm de appel.cog.quòd filius, qui neglexit patrem captiuum redimere, poteſt exhæredari, Imò verò ſi non fuerit exhæredatus, tamen priuatur illius ſucceſsione.l. captiuis C.de epi. & cleri. vbi plus dicit,quòd filius. 18. annos natus, *in* hoc reputatur maior, vt non excuſetur. Et in ſimili dicit glo.no.& ſing.in.l.alio. C.de libe.cau.quòd libertus qui neglexit redimere dominum,in ſeruitutem reuocatur.

De iiſdem rebus ex temis ſcriptoribus.

275 ¶ Quid quod Bald. conſilio quinto, conſiderata cauſa,libro quinto, videtur in hoc reſidere, vt vxor poſsit ſe obligare pro redemptione mariti captiui, licèt huiuſmodi obligationes, quæ pro maritis fiunt,magis prohibeantur,quàm pro cæteris, vt conſtat ex authen. ſi qua mulier. C. ad S C. Maced. Idem conſilio .213. occurrit dubium, videtur item in ea ſententia manere, vt filiuſa.poſsit ſe obligare pro redemptione patris, cum conſenſu ipſius, ſtante ſtatuto ne filiuſfa. poſsit ſe obligare ſine conſenſu patris,licèt alioqui potuiſſet videri dubium,an pater potuiſſet huiuſmodi conſenſum præſtare,per ea,quæ latiſsimè diximus ſuprà,in.13.quæſti.huius glo.

Vxor ſe obligare poteſt pro redemptione mariti. Et filiuſfa. pro redempti. patris. Redẽtio ca ptiuitatis pia cauſa.

276 ¶ Nec prætermittendum interim huiuſmodi captiuorum redemptionem reponi à noſtris inter pias cauſas rerum omniũ fauorabiliſsimas,per tex.in.d.l. ſi quis pro redemptione, in illis verbis, piiſsimã adminiſtrationem.C.de donati.& in.d.§. ſi vnum de prædictis, ibi, ex hac cauſa piiſsima,in Authen.vt cùm de appel.cog.Nam ita voluerunt Doc.ibi, & inter cæteros Bal.& Pau.Ca. in.l.illud.C.de ſacro.eccle.& Bal.in authen.ſimiliter.C.ad leg.Falci. & quos citabo ver. abhinc 2.& ſeq.Et conſtat etiam ex infinitis.c.12.q.2.

277 ¶ Et vt aliquid adferam ex manſuetioribus literis, Cicero vir quidem pientiſsimus, ſcribit hanc pietatem etiam Reip.vtilem eſſe, redimi à ſeruitute captos, Lactantius quoque noſtræ religionis defenſor acerrimus,lib.6. Diuinarum Inſtitutionum, qui de vero cultu inſcribitur, Captiuorum (inquit)redemptio magnum ac præclarum iuſtitię munus eſt. Illud autem ex Feſti Pompeij commentarijs annotauimus,omnem priuatum luctum apud Romanos deponi ſolitum,cùm pater, aut filius,aut frater ab hoſte captus,rediret.

Sed

278 ¶ Sed quæstionis est, an hæc procederent in redemptione eius, qui ob scelera in vinculis detinetur? quod placuit glo. in. d. c. sacrorum. 12. quæst. secunda. Bal. Imo. Rom. Alexand. in. d. l. quanuis, & seq. ff. sol. mat. per tex. ibi. in verbis, ex vinculis. Bal. in. d. l. illud, in prin. C. de sacro. eccle. & in. d. authent. similiter, etiam in prin. C. ad leg. Falci. & in. d. authen. res quæ, col. 2. versi. & ibi quoque Fulgo. C. com. de lega. & idem Bald. in. §. interdicimus in Authen. de eccle. tit. Io. Ana. in. c. significauit, columna quarta, de iudi. Angel. Are. in tract. malefi. in verbo, qui iudex dictum Caium retineri & carcerari iussit, columna tertia. Alexand. in. l. Marcellus. §. res quæ, columna prima, post prin. ff. ad. S C. Trebel. hanc dicit esse de iure veriorem, & Aufre. in decis. Tholo. quæsti. 214. item fuit quæsitum, an laicus, & afferunt multas rationes quas hic adscribere superfedemus.

An autem superiora obtinent in captiuis ob scelera.

279 ¶ At sunt multò plures, qui tenent contrarium, videlicet glosa in. c. non satis, in verbo, propter debitum. 86. di. And. Iser. in. c. porrò. §. item si fidelis, & ibi post eum Marti. Laud. Iac. Alua. & Cardi. Alexand. post prin. tit. quæ fuit pri. cau. bene. amit. Idem And. in. c. primo, per eum textum, tit. hic finit lex, Corra. Alberi. in suo dictionario, in verbo, dominus. Bald. sibi contrarius, in authen. contrà rogatus in duobus locis, videlicet primum super text. in verbo, captiuorum, deinde in versi. vltimò glosa quærit. C. ad Trebel. Angel. Imo. & Rom. in. d. l. Marcellus §. res quæ. ff. ad. S C. Trebel. idem Angel. Saly. Pau. Ca. & Iason qui hanc dicit esse communem op. in. d. authen. res quæ, & ibi quoque ante eos Bar. sed subdubius. Alexand. in addi. ipsius Bar. in. l. placet. C. de excu. muner. lib. 10. Iacob. à S. Geor. in tract. feud. in verbo, dictíque vasalli promiserunt, columna. 11. versi. 13. causa. Matthe. Afflic. in constit. Siciliæ incip. domini à vasallis, columna tertia, versi. secundò no. & in constit. quamplurimum, in tertio no. Et afferunt quoque alias non contemnendas rationes, quæ omnes propemodum in id recidunt, vt non sit eis subueniendum, qui ipsi sibi suo scelere id mali asciuerunt, de quo multa videbis ad aliud propositum à me collecta in repe. l. si vnquam, in verbo, bona, numero. 5. sed nec illud, & seq.

De cadẽ re

280 ¶ Nec desunt, qui hanc tam controuersam controuersiam ita componere nituntur, vt si agitur de alterius præiudicio, vt in casu rei subiectæ restitutionis, & similibus, non ei subueniatur, qui sua culpa incidit in eam captiuitatem, cum præiudicio alterius. At si nullum versaretur alterius præiudicium, aliud dicendum. Ita voluerunt Imo. Roma. & Alexan. in. d. l. Marcellus. §. res quæ ff. ad. S C. Trebel. & Fely. in. c. quæ in ecclesiarum, columna. 26. versi. nec istud repugnat prædictis, extrà de constit. & satis videtur voluisse Iason in. d. authen. res quæ, columna. 6. versi. sexto & vltimo vide Philippum Deci. in. d. c. quæ in ecclesiarum, columna pe.

De cadẽ re

GLOSA

Glo. septima.

In tex. Ne les siens propres.

1 MARITVS ergo secundum consuetudinem nostram, habet administrationem bonorum vxoris, non modò dotalium, sed & eorum, quæ præter dotem sunt, quæ Græci dicunt Parapherna, ἀπὸ τοῦ παρὰ, quod est præter, & φερνὴ, dos, vel inuita vxore, quod est contra ius commune, vt diximus suprà, in glosa præcedenti, in prin. & est textus elegans in. l. hac lege. C. de pac. conuen. in hæc verba, Quanuis bonum erat mulierem, quæ seipsam marito cõmiserit, res etiã eiusdem pari arbitrio gubernari, attamen quoniã cõditores legũ, æquitatis cõuenit esse fautores, nullo modo prohibẽte muliere virũ in paraphernis se volumus immiscere, hæc ibi. At etiam de iure cõmuni, si mulier ipsa viro rerũ suarũ administrationẽ nõ prohibeat, potest ipse eas liberè administrare, & ita fructus earũ lucro ipsius mariti cedunt, vt dicit Io. Fab. in. d. l. hac lege, per tex. in. l. vl. eo. titulo, & in. l. maritus. C. de procu. in quo videtur sentire, satis esse mulie. pati, vt vir administret, vt fructꝰ lucretur.

Paraphernna quæ dicantur.

2 ¶ Super quo vide glo. Bal. Angel. & alios, in. l. vbi adhuc. C. de iure doti. glo. Ray. Odof. Cy. Bal. Saly. & alios in. l. vl. C. de pac. cõuen. glo. Bar. Bal. Angel. Imo. Pau. Ca. & Alex. in. l. maritus, quæ est pe. ff. ad leg. Falci. Bar. Bal. Pau. Ca. & alios in. d. l. maritus. C. de procur. Bar. con. 225. quæstio talis est, Ticius habẽs vxo. Bal. in. l. assiduis, col. 3. ver. quid de fructibus. C. qui pot. in pig. hab. & in. l. dotis causa. ff. de iure doti. & in. l. si viua, ad finẽ. C. de bonis mater. & in. c. ex parte, col. vlt. de cõsuet. & con. 276. verba statutorũ, li. 3. & 293. factũ sic proponitur, domina Bar. col. vl. eo. li. 3. & inter ipsius con. And. Alpheũ, con. 366. ad euidentiã, li. 2. & eundẽ Bal. cõ. seq. & Io. Capic. & Argenti. inter consiliũ eiusdẽ, con. 437. super dubia, col. 2. ver. & breuissimè videtur dicendũ, li. 3. & ipsum Bal. con. 478. quędã sunt res, li. 5. Raph. Co. Imo. Pau. Ca. Flor. & alios quosdã, inter cõsilia ipsius Raph. con. 104. quæritur nũquid bona, Pet. Anc. con. 94. ista domina, & Pau. Ca. con. 199. super primo reperio, li. 2. Fran. Are. consilio. 160. longa est, columna secunda, versi. his præmissis, Alexand. con. 42. super præmisso themate, columna prima, & iterum columna. 6. versi. nec obstat quòd dicta bona, & columna seq. lib. primo, & consilio. 63. super primo dubio, libro secundo, & Corne. con. 129. ad euidentiam, columna prima, &. 2. libro. 4. & omnino Soci. consi. 82. in causa vertente, col. 3. & multis seq. libro quaro, & Guid. Pap. deci. 468. de fructibus, & Steph. Bert. cõ. 19. ponitur in facto, in. 4. dubio, lib. 3. & Matthe. Affli. deci. Neap. 44. de tribus, numero. 5. & seq.

De cadẽ re

3 ¶ QVID AVTEM, si quispiam duxerit vxorem nondum nubilem, videtur non esse locum huic consuetudini, per id quod voluit glo. in. l. si ante. ff. sol. mat. quòd maritus qui duxit vxorem non nubilem, non facit fructus dotis suos, per tex. ibi, & in. l præced. loquentem de nuptijs & matrimonio, tanquam hoc casu, non sit matrimonium, nisi de facto, & idem voluit glo. in. l. dotis. ff. de iure doti. & sequitur ibi Bar. ea ratione motus, quòd pupilla nec expressè, nec tacitè potest donare, & Bal. in. l. si pro dote. C. de dotis promis. vbi & hoc dicit potissimum procedere, vbi maritus debet lucrari quosdam fructus ex forma statuti loquẽtis de matrimonio, quia statutum strictè est intelligendum, & hoc casu non est propriè matrimonium.

Quid si uxorẽ non dum nubilẽ duxerit.

4 ¶ Contrarium tamen voluerunt Azo in. d. l. si ante, & in. d. l. si pro dote, & in summa. C. de iure doti. col. pe. Odof. in. d. l. dotis fructus, vbi dicit sic fuisse pluries iudicatum; Specul. tit. de donat. inter vir. & vxo. §. vl. versi. quid si mulier, Hosti. in summa, eo. ti. Sed tamen super hoc, vide omnino Dy. Cy. & alios, in. d. l. si pro dote, Bar. Imo. Ro. Fran. Are. & alios in. d. l. si ante, vbi multa videbis in eam rem adducta per recentiores. Sed & tu vide quæ diximus in præceden. glo. in. 33. quæsti. & Bal. in. l. dotis fructus. ff. de iure doti. Et hæc quidem quæstio non inutilis est. Nam si vxor ipsa moriatur, antequam sit facta nubilis, stante prima op. hęredes poterunt repetere fructus, quos vir ipse percepit, tanquam nihil omnino iuris habuerit in illis.

De cadẽ re

5 ¶ QVAERO SECVNDO, Quid si vxori cõpetit ius patronatus, vter præsentabit, vir an vxor? Videtur quòd maritus, Nam ipse habet omnimodã bonorum vxoris administrationem, vt hîc dicitur, quin etiam (quod alijs administratoribus non competit) potest liberè disponere de fructibus eorum, vt alibi expressiùs dicetur. Imò verò censetur ex nostra consuetudine, dominus non dotis tantùm, quod ius commune iam sanxit, in. l. doce ancillam. C. de rei ven di. sed & aliorum quorumcunque: quod hinc facilè apparet, quòd ipse, non vxor, eorum præstat homagium, quodq; per mortẽ illius veluti domino eorum mutato, superior dominus ius habet rachatus, vt vocamus, præsentatio autẽ est in fructu, vt dicit glo. ordi. in. c. cũ Bertoldus in glo. vl. de re iudi. Inno. & alij. in. c. consultationibus, de iure patro. & Bal. in. l. 1. C. de distr. pigno. sicuti etiam collatio beneficij secundum glo. in. c. cùm olim. de maio. & obe. & ibi. Doc.

Si uxori cõ petit ius patronatus uter præsentabit, uir, an uxor.

Præsentatio in fructu

Et collatio

6 ¶ Propterea Domini à Rot deci. 422. fuit dubitatũ vtrũ valeret in nouis, in simili casu, videlicet in iure patronatus cõpetente ratione rei dotalis, dicũt huius. ius trãsire in maritũ, hocq; de cõsue. obseruari. Tamẽ subdũt, q̃ si vir & vxor præsentarẽt, præferẽdus est præsentatꝰ ab vxo. instar eius; quod

De cadẽ re

quod de pupillo,& tutore pręsentãtibus tradit glo.post Tanc.& Bar.Brix.in.c.ex eo,in verbo,ſuffragiũ,in fi.de elec.li.6.& Pe.An.vt hoc illis addã,con.355.viſis pũcto & quęſitis,in vl.dubio.Sequitur per omnia Feli.in.c.quoniã,in calce,de teſti.vbi per hoc limitat,quod dicit Bal.in.l.1.ff.de Senat.q; ſi nõ cõueniat inter maſculum,& fœminã patronos in præſentando,præfertur præſentatus à maſcu.vt videlicet procedat,cum vterq; ius æquale habeat in iure patronatus,ſecus ſi inęquale, vt in hoc caſu.Sequitur etiam Pau.Cita.in tractatu de iure pat.in.6.parte,art.3.q.39.& iterum in.7. parte.q.15.eademque vlt.& Bened.in.c. Raynutius,in verbo,duas habens filias,columna.2. numero.3.de teſta.& D.Io.à Selua in tracta.de beneficio,in.6.quæſti.2.partis,col.vl.

7 ¶Sed & ſimpliciter quãtũ ad primã partẽ pertinet,vt ſcilicet.trãſeat id ius in virũ.ſequitur Card. Flor.in.c.ex literis,de iure patro.& in cle.ſi plures,in prin.in.6.q.eo.ti.& Card.Alex.in.c.per veſtras,col.3.ver.itẽ quęro,dicitur in tex.& ibi Io.Lup.in repe.§.43.extrà de dona.inter vir.& vxo. & ſubobſcurè Feli.in.d.c.cũ Bert.col.vl.de re iudi.& latiſſimè omnium Roch. Curt.in tracta.de iure patro.in verbo,ipſe vel is,à quo cauſam habuit,in.28.q.vbi ita dicit trãſire.in virũ, vt ad vxo. non ſpectet,in hoc diſcedẽs à ſententia Rotæ.ſuffultus primũ authori.d.c.ex literis,de iure pat.vbi id ius. trãſit omnino in conductorem vniuerſit. nec cõpetit locatori. At certũ eſt pinguius eſſe ius mariti in dote,q̃ cõductoris in re cõducta,vt expreſſè dicit Bal.in.d.l.doce.Nam vir dicitur propriè habere dominium dotis,vt dicit idem Bal.in.l.in rebus,in.3.notabili.C. de iure doti.Igitur ſi ad conductorem ita tranſit ius patronatus,vt locatori non competat, multò magis in maritum, vt vxori etiam non competat.

De cadẽ re

8 ¶Et idem ante illum(licèt non alleget)voluit Card. Alex.vbi ſuprà. Nam non ſimile eſt(inquit) quod dictum eſt de pupillo,& tutore, nam pupillus eſt dominus, & liberè vti poteſt, ſine conſenſu & authori. alterius hoc iure ſpirituali, ſi ſit maior ſeptẽnio,per.c.ſi annmu,de iudi.lib.6.nã & is contrahit ſponſalia.c.literas.&.c. acceſsit.de ſponſa.impub. Ideò licèt non poſſet eligere per.d.c. ex eo,de elec.li.6. poteſt tamen pręſentare,cum per hoc contrahatur matrimo.ſpirituale.ſicut per elec.nec vllo iure cauetur ſecundum Archi.in.d.c.ex,eo quòd tutor detur ſpiritualibus igitur nec ad id,quod eſt ſpiritua. annexum. quod videtur tenere idem Archi.in.c. decernimus.15.q.7. in

De cadẽ re

9 prin.ſecus in marito,qui eſt dominus rerum dotalium.

Fructus iuriſdic.reidotalis ſpect. ad maritũ.

¶Adde autem & tu quod in ſimili dicimus, Quòd ſi mulier in dotem caſtrum dederit,fructus iuriſdictionis ratione caſtri competentis,ſpectant ad maritum,vt voluerunt Bar.Bal.Angel. & recentiores,in.l.diuortio.§.ſi vir in fundo.ff.ſol.mat.Bar.in.l.vlti. ff.eo. Angel.in.l.ſi conſtante.§. quotiens.ff.eo.Bal.in.l.1.col.3.C.de fructib.& lit.expen.Pe.Anc.in.c.2.ne præl.vic. ſuas.Bened. in rep.c.Raynutius,in verbo,cætera bona,numero.36.extrà de teſta.

Contra ſupradicta.

10 ¶Sũt tamẽ qui tenẽt,nullo pacto trãſire in virũ ius patro.ratiõe rei dotalis cõpetẽs,videlicet Pau. Liaz.in repe.c.à nobis,col.pe.de iure pat.& iterũ in ſua diſputat.incip.patronus eccle.ſancti Iac. col.vl.Anto.Imo.Panor.in.c.vl.de cõceſ.præben.Pe.An.in.d.cle.2.col.4.de iure pat. Feli.ſibi cõtrarius in.c.cũ olim,col.2.de maio.& obed.& in.c.cauſa,col.4.de pręſcri.& Iaſõ in.d.l. diuortio. §.ſi vir in fundo,col.vl.ff.ſol.mat.& in.d.l.vl.in fi.ff.eo.ti.& Bened.in.d.c. Raynutius, vbi ſuprà

11 numero.37.& Io.Monteſer.in repe.l.frater à frate,in.23.quæſti.ff.de condi.indebi.

Horum rationes.

¶Mouentur iſti,quoniã ius patronatus eſt quædã honorificiẽtia(vt ipſi appellãt)quæ nihil habet proportionabile ad onera matrimo.propter quæ fructus rei dotalis cedũt marito.c.per veſtras,de dot.poſt diuor.reſtit.&.c.ſalubriter,de vſur.quoniã ex præſentatione nullũ fructũ reipſa exiſtimabilẽ conſequitur,ex quo poſsit ſufferre onera ipſa matrimonij.ſicuti etiã dicimus, q̃ ius patronatus,nõ trãſit in creditorẽ,ex pignore ſibi dato,quoniã huiuſmo.fructus nõ ſit extimabilis,vt poſsit cõputari in ſortem,nec habeat aliquid proportionis ad debitũ,vt no.Inno. Hoſti. Bal.& omnes, in.d.c.cùm Bertoldus,de re iudi. & latè diximus ſuprà tit.omnium primo. §. item 11.in glo.4.in vl.quæſt.Item maritus ex dote non poteſt percipere fructus,qui breui non renaſcuntur.d.l.diuortio.§.ſi vir in fundo.ff.ſol.mat.præſentatio autem eſt eiuſcemodi, Ergo ad maritum nõ pertinet.

Ius patronatus non tranſit ad creditorẽ.

12 ¶Sed his rationibus facilè reſponderi poteſt.Nã quãtum ad priorẽ pertinet, ea prorſus inuertitur,ex.d.c.ex literis,vbi ius patronatus tranſit ad cõductorẽ,nulla eius ratione habita, quod nihil hoc ius habeat proportionis, ad precium conductionis, ratione cuius pertinẽt fructus ad conductorem.Sed eo tantùm conſiderato,q̃ ius patronatus tranſit cum vniuerſitate, vt aliâs quoque in venditione fit,licèt etiam non ſit preciũ quouis modo proportionabile ad ius patronatus.c. cùm ſeculũ,de iure pat.nec enim conſideratur ius ipſum patronatus in ipſa conductione,aut venditione,ſed acceſſoriè tranſit,vt etiam annotat Panor.in.d.c.ex literis,in.3.no. Sic igitur in ſpecie propoſita,licèt tale ius nihil ſpectet,nihil proſit, nihil cõferat ad onera matrimonij,nihil tamen prohibet,quin trãſeat cum vniuerſitate in dotem data:quia non conſideratur per ſe,ſed venit tantùm acceſſoriè.Secunda autẽ ratio falſa eſt.neq; enim ille.§.ſi vir in fundo,loquitur de fructu,qui breui non renaſcitur,ſed id tantùm dicit non eſſe in fructu, quod non renaſcitur, præſentatio autem renaſcitur,Ideoque in fructu eſt,vt iam diximus,& nemo negat.

Reſponſio ad eas rationes.

FINIS.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA